Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

E 25
P 6
26
3
G 2603
BIBLIOTHECA DOMUS DURANGUENSIS SOC. JESU
BIBLIOTHECA DOMUS DURANGUENSIS SOC. JESU

Universidad de Deusto
Biblioteca

A ex eo quidem morbo Stephanũ constanter asseuerauit.nec vana fuit prædictio : siquidem haud ita multo post ægrotus,non sine magna omnium admiratione cõualuit.Cum Patauij, nostris ad gymnasium & reliqua Societatis munera,sanctæ Mariæ Magdalenæ templum,& eius templi vectigalia tribuisset Andreas Lipomanus egregia pietate vir, cuius mẽtionem antea fecimus;de adeunda loci possessione graue certamen à nobilissimis viris iniectum est. Venetiis tum Laines & Salmeron Societatis caussam agebant.ij ad rem perficiẽdam omni conatu nequicquam adhibito, cum aduersariorum potentia valde premerentur, ac pæne ab incæpto desistere decreuissent ; postremo (quod vnum reliquum videbatur esse perfugium)per litteras totam rem Ignatio commendant. Ille, cum quinta circiter feria litteras accepisset, postridie(qui dies erat natalis Deiparæ Virginis)re diuina peracta,respondit CHRISTI,caussam ne desererent; eodem adiuuante , voti compotes fore ; nec vana fuere promissa:quippe,re in Senatu diu multumque agitata , denique possessio nostris adiudicata
B est cunctis ferme suffragiis:atque à peritis rerum æstimatoribus non leue miraculum est habitum , in eiusmodi ciuitate, à duobus ignotis & peregrinis hominibus, clarissimorũ ciuium opes & gratiam superatam fuisse. Paulo IV.Pontifice maximo,cum inter bellicos tumultus vir quidã princeps, qui nuper est mortuus, Collegij Germanici tutelã ac patrocinium, oneris & impendij grauitate defatigatus abiicere cogitaret;idẽque auctor esset Ignatio, vt,ne in re iam desperata ac pæne collapsa, diutius operam & oleum perderet;sane fortiter Ignatius illi respondit; Faceret ipse quod vellet:se quidem, quoad viueret, eam procurationem numquam esse depositurum. neque vero dubitare se, quin tam præclare incohatum opus diuina prouidentia conseruatura esset;ac datura aliquando Pastorem,qui non modo necessariis, verumetiam copiosis ad victum cultumque vectigalibus id Collegium instrueret.Per eadem fere tempora,vir quidam pecuniosus, templi nostri miseratus angustias, ædem nobis ædificare voluit laxiorem. sed cum is descriptionem quandam suam sequeretur, cum dig-
C nitate quidem illam & elegantia , verumtamen ad religionis nostræ vsus parum idoneam;Ignatius piam viri voluntatem vtique accepit, egitque, vt debuit gratias ; rem vero ipsam animo fidenti reiecit ; quod sibi compertum esse diceret, non defuturum olim , qui templum nostris muneribus accommodatum exstrueret.Quarum duarum prẽsensionum alteram Gregorij XIII. Pontificis maximi summa,vt dictum est,pietas atque benignitas; alteram Alexãdri Farnesij Cardinalis amplissimi eximia religio, & regia plane magnificentia comprobauit. Alia item de Ignatio miranda narrantur : quæ quia mihi haud satis explorata sunt,necesse non habui adscribere.præsertim quod clarorum hominum sanctitas,non tam signis atque miraculis,quam caritate in Deum, & vitæ innocentia continetur.

* * *

Eiusdem forma, & statura corporis. Cap. XV.

STATVRA fuit modica, & grato & pleno dignitatis aspectu, colore inter album & aquilum; exporrecta lataque fronte; viuacibus oculis; oblongo & incuruo naso, quam vel in primis certam prudentiæ notam metoposcopi existimant. claudicauit nonnihil è vulnere olim in propugnatione Pompolonensis arcis accepto, sed citra vllam deformitatem; vt nemo fere nisi curiosus animaduerteret. Effigies circumfertur illius, non admodum ad viuum, vt familiares affirmant; siquidem ex mortui demum facie, gypso imaginem expressere plastæ, quoniam ipse, dum viueret, neque pingi se, neque fingi permisit, omnibus in rebus humanæ gloriæ cõtemptor egregius; ac dignus profecto, cuius vitæ sanctimoniam præstantissimasque virtutes pia posteritas, tanti parentis memor, in omne tempus imitetur & celebret. E

***

FINIS.

A Eius deinde Agnetis mortem Barcinone sanctissime obitam, Romæ Dei monitu præsensit Ignatius, vt litteræ Antonij Araozij qui morieti viduæ affuerat, nihil ei super illa re noui postmodum attulerint. Quidã haud ita pridem in Societate versatus, cũ ex imposito sibi munere tanta molestia afficeretur, vt somnum capere vix posset, ac de repetendo sæculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, adolescentem nocte intempesta è lectulo vocari ad se iussit, alioqui fratrum necessitatibus mirum in modum parcere solitus. Is cum animo valde perturbato venisset; ficta persona quæsiuit ex eodem Ignatius, si quis hac vel illa tẽtatione solicitaretur, quidnam ei consilij daturus esset? ac per eam sermocinationem omnes illi obstupescenti sensim eius animi recessus ac latebras patefecit simul, & perturbationes admirabili dexteritate sedauit. eodemque caritatis officio erga alios quoque multos pari perspicacitate perfunctus est, qui cũ suos morbos propter insciti am aperire nõ possent, vltro iis ipsemet ante medicinã, & genus ægritudinis, & caussas detegebat. Vicetiæ, Fabro & Laine
B comitibus, dum ex voto finem anni vertentis exspectat, cæteris item Patribus ob id ipsum Veneta ditione dispersis, repente affertur, Simonem Roterigium, Bassani, grauissima febri correptum, in extremo versari vitæ discrimine. quo nuntio perculsus Ignatius, licet ipse quoque febricula teneretur, tamen illico surgit, ac Iacobi Lainis qui grauius laborabat, cura piis hominibus demandata, sequente Fabro se pedes in viam dat, eodemque die passuum octodecim fere millia confecit ea quidem celeritate, vt præcedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de Simone solicitus, orandi caussa paululum è semita diuertisset, supplicatione peracta, sensit auditas preces: atque ad Fabrum rediens, pro certo affirmauit, Simonem è morbo euasurum. ad quem vt venit, arcte complexus hominem læta omnia sperare, & certam sanitatem exspectare iussit. Nec sane frustra: quandoquidem Simon paulo post, contra omnium opinionẽ pristinæ valetudini redditus est; atque id beneficiũ hodieque secundũ Deum Ignatio sese acceptum referre testatur. Haud longe à Bassani mœnibus lo-
C co edito templum cernitur beati martyris Viti, ex quo in subiectam conuallem despectus est cum cætero cultu visendam, tum crebris aquarum è Medoaco amne deriuationibus. Id templum eo tempore tuebatur solitarius quidam, Antonius nomine, vir doctrinarum expers & idiota quidem ille, verumtamen seuerus, & grauis, & ipso totius corporis atque oris habitu venerabilis; ac proinde apud illas gentes magna virtutis & sanctitatis opinione. Is Ignatium nihil insigne præseferẽtem, elato supercilio (vt ipse postea fatebatur) contemnere apud se cæpit, ac parui facere; quoad intentius aliquando supplicanti demonstrare dignatus est Dominus, qui vir & quantus esset Ignatius, quamque multorum adiumento & saluti diuina prouidentia destinatus. ex quo suam ille temeritatem dolenter accusans, Ignatium studiose dein colere atque obseruare instituit. Per eosdem forte dies quidam ex Ignatij sociis, partim anachoritæ consuetudine, partim etiam ipsius loci amœnitate captus, ita cogitare cæpit apud se; Hem, Ignatij comites, vexatis tanto labore, tãta rerum omnium difficul-

tate, corporibus, de animorum insuper salute periclitamur. raro, quã ex- D
tulimus domo, mentem spiritumque referimus: nimiũ pulueris sordium-
que campestri hoc opere & exercitatione colligimus. ac cæteris quidem
maior forsan gratiæ diuinæ fiducia, plus virium fuerit ad obuia quæque
superanda: mihi vero meæ infirmitatis præclare conscio, nonne condu-
cat, procul negotiis tumultibusque cælestem in terris vitam vna cum hoc
sancto eremi cultore transigere? & abiectis multiplicibus curis vni Deo
vacare? Hæc apud se identidẽ reputanti, occursabãt ex altera parte Igna-
tij caritas, dulcedo sociorum, cæpta communia, datæ dexteræ, & deseren-
di nefas. Eiusmodi cogitationum æstibus cum aliquandiu fluctuasset; de-
nique consultandi caussa ad anachoritam ipsum adire constituit. sed ne-
quaquam cessit illi res è sententia. quippe vix dum extra oppidum extule
rat pedem, cum ei vni spectrum est obiectum, armatus vir, trucibus ocu-
lis, stricto gladio minitans. Exterruit primo ea species hominem: dein im-
petu capto cum nihilominus pergeret; iratus ille ac furens in obuium ir-
ruere visus. Tum vero peregrinus haud dubie terga dat, ac sine respectu in E
oppidum auolat, mirantibus incolis quod tam effuse fugientem aspice-
rent, nemine persequente. At ille à præcipiti cursu nõ ante destitit, quam
in ipsius Ignatij diuersorium sese cum insana trepidatione coniecit. Cui
renidens Pater (totam quippe rem Deo reuelante, cognorat:) Siccine ti-
tubas: inquit: Modicæ fidei, quare dubitasti: Qua ille interrogatione, & in
præsentia valde compunctus, & in posterum, ne ab instituto deficeret,
magnopere confirmatus est. Cum Ioannes Codurius, è primis Patribus
vnus, è graui morbo in vltimum vitæ periculum esset adductus: ad rem
diuinam pro socij salute faciendam Ignatius ædem sancti Petri in Monte
aureo petiit: cuius & loci, & Apostoli, vt supra diximus, pręcipua quadam
religione tenebatur: cum ad medium fere peruenisset pontem Ianiculen-
sem, qui Sixti pons hodie dicitur; sublatis intentisque repente in cælum
oculis, retulit pedem attonito similis; ac deinde conuersus ad comitem
(is erat Baptista Viola Parmensis, ex quo hæc ipsa cognoui) Domũ redea-
mus, inquit: Codurius noster migrauit è corpore. Creditus est Ignatius F
ex illo stupore, & syderum intuitu, & repẽtina reuersione, vt olim Hozij,
sic tum Codurij animam vidisse cælum intrantem: licet iustis fortasse de
caussis de hoc celauerit, quod iustas item ob caussas de illo nõ reticuerat.
nam & id ipsum alius aspexisse ferebatur, & ex horarũ ratione cõpertum
est, eo ipso temporis momento Codurium exspirasse: & alioqui non fuit,
cur amicissimi viri cognito excessu, domum extemplo reuerteretur, vel
ad piaculare sacrum eius caussa de more faciendum, recta pergere omit-
teret. Id autẽ accidit anno post Virginis partum M. D. XLI. quarto Kal.
Septembris. Eodem fere loco deinde quiddam aliud accidit non absimi-
le. Cum Stephanus Baroelius Nouocomensis, qui viuit adhuc, periculoso
morbo implicitus teneretur, & cunctis de illius vita solicitis, Ignatius pro
viri valetudine in eadem illa quam diximus æde sancti Petri in Monte au-
reo perlitasset; in reditu comitem læto vultu compellans (is fuit Petrus
Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipsa mandauit litteris) non moriturum
ex eo

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

SVPERIORIBVS annis, cum ad componendas Lusitaniæ res, Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, vt inchoatam Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam, pari alacritate studioque persequerer. Feci quod iusseras: totumque contextum narrationis, à primo nauigationum exordio, ad vsque Soceri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxi. Quo longius ne progrederer, annalium exinde series, vt in tantis & rerum motibus, & locorum interuallis, partim intercisa, partim etiam neglecta, prohibuit. Neque vero mihi diutius deliberandum fuit, cuinam opus hoc qualecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas vniuersa. Idipsum nominatim à me tua de me iudicia, meaque summa in te pietas exigebantur. Postremo res loquebatur ipsa, æquum esse, vt cuius in primis virtute opibusque Christiana res nititur, huic potissimum, explorati pijs felicibusque maiorum suorum armis Oceani: aditarum quæ auditæ non erant, gentium: propagatæ vna cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, si minus facunda splendidaue: certe, quoad eius fieri potuit, syncera atque acurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt caussæ, vti præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem, eædem, opinor, Clementiam istam fastigio tam excelso parem adducent, vt eos in lucem sub Augusti nominis tui præsidio tutelaque prodijsse patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ catholicæ firmamentum, quam diutissime tueatur incolumem.

* * *

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA PRIVILEGII REGIS ET SVPERIORVM SOCIETATIS IESV.

LVDOVICVS Richeomus Prouincialis Collegiorum Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati, à Rege Christianissimo HENRICO III. die 10. mensis Maij, anni 1583. concessum (quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque illorum permissione imprimant) permittit Ioanni Baptistæ Regnauld Lugdunensi Bibliopolæ, vt, IOANNIS PETRI MAFFEII Bergomatis eiusdem Societatis opus, cui titulus est, *Historiarum Indicarum libri sexdecim, &c.* ad octo proximos annos imprimere ac libere diuendere possit. Datum Lugduni die 30. Decembris, 1587.

RICHEOMVS.

A

IOANNIS PETRI MAFFEII, HISTORIARVM INDICARVM LIBER PRIMVS.

B ETERNÆ mentis numen, atque consilium, quo ab ipsis mundi primordiis vniuersa pariter & singula gubernantur, fide potius & silentio venerandum, quam argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cælesti rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari est, quantũque valet mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare; Diuinæ prouidentiæ ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat; eaque per occultas causas, & incrementa latentia, sensim ad tectum fastigiumque perducat. Id adeo, si quis animum aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facile intelliget. Post
C diram illam totius orbis terrarum eluuionem, cum denuo genus humanum in omne scelus atque flagitium rueret; vniusque veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot ante seculis eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum ex hominũ fæce seuocauit, & propria inustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti sobolem, & quidem præclara cum testificatione, sepposuit! Rursus, hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebellante, lucem veritatis, procurationem sacrorum & ipsamet adoptionis iura Deus alio transferre statuerat. Quàm multis ante annis vrbem Romam exsurgere, & à paruis initiis ad summum in terris imperium euehi passus est! Nimirum, vt Ecclesiæ principatum, ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque, vt vnde omnes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac superstitiones paulo ante petiissent; inde in omnia regna pro-

Universidad de Deusto Biblioteca

D

E

F

unctaſque ſine vllo erroris metu, ſacroſancta Pontificum ſcita, & caſtiſſimæ cæremoniæ, & bene beateque viuendi veriſſima præcepta manarent. Denique ſuperiore memoria, cum ex eadem Vrbe ſalutarem Chriſti doctrinam in remotiſſimas nationes propagare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria ſeu longinquitate reſtinxerant; quampridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, vt ignota ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum ſolis, tum ad occaſum, per ſummam animi contentionem, perque ſumma pericula & difficultates pertinaci ſtudio exquirerent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vſum vitæ, pro locorum & regionum varietate, permutant; interea occaſionem nacti ſacerdotes & vitæ innocentia, & Chriſtianæ facundiæ laude præſtantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum Dei longe lateque diſſeminarent; errantesque mortalium greges, ab infelicibus vepretis ac ſaltibus, ad læta Domini paſcua caulásque traducerent. Cuius tam glorioſi facinoris, tamque longinquo nauigationis (ad quam neque fabuloſi illi Argonautæ, neque in cæleſtium numerum falſo relati Bacchi Herculesve vnquam adſpirarunt) quoniã decus ac titulos partim Luſitania, partim Luſitanię finitima Bœtica ſibi iure quidem optimo vindicat; quę à Bœticis ad ſolem occidentem præclare geſta ſunt, ſcriptores alij perſequentur. Nos, quoniam cuncta complecti pæne infinitum eſſet, Luſitanicæ tantum conquiſitionis, præſertim vero promulgati ad meridiem & orientem Euangelij initio progreſſuſque (quãdo ita iubemur ab iis, quorum à nutu diſcedere eſt nefas) in vnius Dei gloriam, & ſolatium Eccleſiæ Chriſti vniuerſæ, latinis maxime litteris conſignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet: lætabuntur haud dubie, tanta iam ex parte væſani gentium ritibus, ac deteſtabili Deorum inanium cultu ſublato, punget eos rurſum atque adeo terrebit, improborũ ſcelere, & prauis dogmatibus agitata, ex orbe noſtro ad inſulas longe, vt inquit Eſaias, atque ad vltimas terras tãquam indignabunda propalam migrans Chriſtiana religio: vt vel Deo vindice regnum à nobis item auferri; vel, colluſtrato lucis Euangelicæ radiis toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effœtæ iam ac ſeneſcenti naturæ finis propediem adeſſe videatur. Verum hæc ſummus ipſe rerum arbiter pro ſua infinita bonitate ac ſapientia moderabitur. Nobis, rem tãtam, parendi magis alacritate, quàm perficiendi facultate ſuſcipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri ne, quoniam permulta cum ſacris, tum prophanis in rebus ſupra naturæ vim atque ordinem facta ſubinde exponentur, narratio noſtra plus fortaſſe admirationis apud quoſdam ſit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorque iam nunc, me nihil in medium eſſe allaturum, niſi quod è publicis tabulariis, aut probatis auctoribus, quive interfuere ipſimet rebus gerendis, accepero. Quę mihi copia quo promptior & expeditior eſſet, non ſubterfugi quominus Oliſiponem vſque, commorandi cauſa contenderem, qua ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium per opportuno imminet loco, atque ob id ipſum antiqua

A antiqua regum Luſitaniæ ſedes eſt; omnia ferme Indicarũ expeditionum conſilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel eſſe debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui noſtra omnis vni deſudat induſtria, commentis ac mendaciis delectatur; & me ipſum mortalibus rebus iampridem valere iuſſis; fingendi vel adulandi cauſas omnes procul habere par eſt. Sed iam ad inſtitutum aggredior.

ORBEM terræ vniuerſum tres in partes diuiſit antiquitas, inuenti demum hi noui tractus quartam adiecere; ſi quarta appellanda eſt, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par eſt. Neque tamen hæc recentiora tantummodo, ſed veterum quoque finium haud exigua ſpatia priſci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus deſcribendis Ptolemeus vir cæteroqui ſummus, & alij geographi inſignes hallucinati ſunt; & Africæ terræ quicquid à Praſo promontorio, & interiore
B Aethiopia, & Lunæ mõtibus in Auſtrum extenditur, multæque & ingentes tum Africo, tum Indico littori obiacentes inſulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam, notitiamque ſubterfugere. Nauigandi vero, ante centeſimum annum, vel apud Heſperios populos tanta fuit inſcitia, maritimo videlicet vſu aſtrolabij nondũ excogitato, vt ab ora diſcedere, & alto Oceano ſe committere nequaquam auderent: ſed littora caute legentes, vbi ad æſtus maris, aut breuia periculoſa peruenerãt, quaſi repagulis quibuſdam à natura ſeu numine obiectis, reciperẽt illico ſeſe, & lõgius tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaque promontorium ad Atlãtis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomẽ olim fuit extremæ Chaunatiæ, rudi ſane vocabulo, caput Nõ, ea tempeſtate vulgus nautarum appellare ſolitum eſt, propterea quod ſi quis id promontorium ſuperare male ſano conatu eſſet auſus, eum ad ſuos vltra eſſe rediturum negarent. Hæc igitur loca genteſque lingua, moribus, ſuperſtitionibus adeo diſſonæ, vti Luſitanorum armis tandem apertæ, & Chriſti Euangelio col-
C luſtratæ ſint, quo clarius pateat, paulo mihi altius ordienda tota res eſt. In iis Luſitaniæ Regibus, qui proſpero euentu rem & ſuam, & Chriſtianam auxere, præcipua celebritate eſt Ioãnes eo nomine primus, qui, tranſmiſſo in Africam exercitu, Septam vrbem (quam Procopius Græce, Septon, alij ſeptem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cepit inſigni victoria. Huic è Philippa Alencaſtria, Eduardi ſexti Britãniæ Regis nepte, filij fuere, quinque: è quibus, tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, ſcriptores merito in cælum vſque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius vrbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit ſanctimonia vitæ, eaque in Deũ & ſuperos omnes, ac beatam præcipue Dei matrem obſeruantia; vt in ſumma corporis firmitate ſummaque licẽtia, illibatum virginitatis florem ad extremũ vſque ſpiritum retinuiſſe credatur. Is, Ioanne patre, poſt fractam Maurorum audaciam, vita functo, licet perfidum & cõſceleratum genus hominum porro inſectari, nec tantum è Mauritania, ſed ex Africa tota exterminare per-

cuperet;tamen,quod ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maxi- D
mum eiusmodi expeditio pertineret;ipse interim ad alia non minus præ-
clara sese conuertit,quæ suis & auspiciis aggredi,& sumptibus tolerare se
posse confideret:præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem
Dionysius tritauus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque
magistratu non exiguos annuos reditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi
dies noctesque apud animum suum agitanti,nihil omnino vel ad nominis
Lusitani famam illustrius,vel immortali Deo gratius visum est, quam in-
cognita scrutari maria,nouas in Oceanum classes mittere, & rectam reli-
gionem in omnes partes,quoad eius fieri posset,extendere.Cuius rei per-
ficiendæ eo maiorem veniebat in spem,quo se acrioribus quotidie stimu-
lis in hanc mentem sentiebat impelli:& per eos forte dies allatum erat,
quosdam è Britannia,& Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca
delatos,quæ à fetis & barbaris dæmonum cultoribus tenerẽtur. Hæc igi-
tur maximè sententia Henrici animo insedit,quare cõfestim adhibitis ma-
thematicis,multa de situ orbis,deque cæli plagis exquirere,multa etiam,
vt erat acri & solerti ingenio,partim legere, partim commentari ipse per E
se;multa præterea de captiuis Tingitanis,& accolis interioris Libyæ scis-
citari.Denique,dum cuncta circũspicit,reique magnitudinem ac difficul-
tatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sa-
crum promontorium condendo Terzanabale,(quam deinde Villam in-
fantis dixere) fama est, per quietem cælesti monito cleméter increpitum,
quod cogitata conquisitione tam diu supersederet,remque adeo piam &
laudabilem vltra differret. Itaque mane vt primum euigilauit, sine vlla
dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter im-
perat:precatusque cæli Reginam,vti volẽs ac propitia cæptis adesset, cur-
sumque dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros vtrique præ-
ponit,& ingentibus oneratos promissis,quam longissime prouehi, & ex-
timos Africæ tractus,ac gentes accurate explorare iubet.Ij,licet laboris &
periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate,&
insita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti(agebatur autem tum annus à
Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus)rem alacres F
fidentesque suscipiunt. Itaque populo faustis ominibus & acclamationi-
bus prosequente,cum in Austrum vela dedissent, vltra Atlantis radices,
quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus,leucas circiter
sexaginta(recentioris mẽsuræ nomen,id est, quattuor fere millia passuum
singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenere, quo ne lon-
gius tenderent, partim nouis aquarum æstibus vadisque, partim etiam
procurrentis promontorij longitudine deterriti sunt.Eadem causa decen-
nium ferme totum alios deinceps alioſque prohibuit, quominus è sentẽ-
tia nauigarent.Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto cõsilio desti-
tit:quippe,tum ex Aforum sermone,tum ex mathematica ratione certis-
simis compererat argumentis,ab ora Mauritaniæ, continentes ac perpe-
tuas regiones vltra æquatorem extendi:quæ si pedibus peragrari,ardores
aut solitudines vetuissent; mari certe, modo perseuerantia non deesset,

adiri,

A adiri,cognoscique posse confideret.Nec eum spes fefellit.Siquidem anno
demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo,cum sese
intrepide nauarchi alto mandassent,multis, & periculosis iactati procel-
lis,varias primum insulas,ac deinde remotiora in singulos annos Africæ
littora,ad vsque Leænam(id monti nomen est,leucis à Ganaria trecentis
& sexaginta)singulari Dei beneficio cognouere. Quorum è numero viri
tres præcipue meriti felicitate virtuteque sunt,vt eorum nomina litteræ
omnes ab interitu vindicarent.Fuere autem Ioãnes Consaluus, & Tristã-
nus Vasæus,qui omnium primi longe à continenti recedere, & vasto ac
furenti Oceano sese credere minime dubitarunt:ac partim ventis ablati,
partim animi robore consilioque prouecti; insulas aliquot, in iis vnam
hodie nobilissimam,ditissimamque,cui à materia nomen est,ad Lusitani-
cum imperium adiunxere:itemque Aegidius Annius,qui Syrtibus euita-
tis,& accurate obseruato maris æstu, recessuque, Ganariam promonto-
rium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit; & Christianæ fidei
B ad Hesperios Aethiopas aliasque inaccessas antea nationes aditum ape-
ruit.Hos autem,Henricus,& qui deinceps eorum industriam subsequuti
sunt,pro cuiusque meritis,ac laboribus ample remuneratus est:ac,ne cõ-
quirendi ardor in posteris refrigesceret, à Martino V. Pontifice Maximo
impetrauit(quod ipsum ab aliis deinde Pontificibus confirmatum est) vti
quicquid à Ganaria ad vltimam vsque Indiam patefieret,id quam optimo
iure & conditione Lusitanicæ ditionis esset.Quinquaginta circiter annos
prima illa nauigatio tenuit:quibus demum exactis, Hericus cum aliquot
locis templa constructisset,ac varias in regiones muniisset viam Euange-
lio,plenus gloria & recte factis,migrauit in cælum.Huius animi magnitu-
dinem imitatus Alphonsus quintus, vt primum regni potens fuit(nam
Eduardus pater ei mature decesserat,fuitque sub tutoribus ad septimum
vsque decimum ætatis annum)quamquam finitimis,& domesticis impli-
citus bellis,in eandem tamen laudem acerrime incubuit;perque strenuos
duces & gubernatores ab Leæna monte ad Arfinarium(quod recentiores
C Viride caput vocarunt)atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promonto-
rium(is locus est vltra æquatorem gradus partesve duas & semis, hoc est
leucas circiter duas & quadraginta)Crucis trophæum,& arma Lusitani-
ca protulit.Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ,quas commo-
morare hoc loco nõ est operæpretium;& commercia variis cum nationi-
bus instituta;sed cum Aethiopibus præcipue occiduis, quam regionem
hodie Guineam vulgus appellat,ducto nomine ab vrbe celeberrima Gen-
ne,ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci opportunitate illecti
olim negotiatores vndique confluebant. Patet autem Guinea latissi-
me:& quanquam zonæ mediæ ferme subiecta flagrantissimo sole torre-
tur;non tamẽ idcirco(vt falso prisci putarunt)ab incolis est deserta:quin-
immo plurimos numerat populos:è quibus maritimi pisce; mediterranei
partim lacertis,& immundis animalibus,partim,vbi cælum fauit, nõnul-
lis frugibus & lacte vescuntur: mutantque subinde loca, non per vi-
cos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi: eæque familiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

læpe inter se propter inopiam, de aquatione ac pastione decertant: in- D
felix genus hominum, ac seruituti natum, & cum aliis nominibus, tum
vnius veri Dei præsertim ignoratione miserandum. Cum iis igitur per cap-
tiuos interpretes agi cæptũ à Lusitanis, & quamquam initio propter su-
spiciones mutuas, vt in re tam subita, ac noua, turbatum est; atque etiam
ex insidiis Christiani aliquot interempti; tamen cognita mox Lusitaniæ
Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficiis deliniti barbari me-
tum posuere: & commeandi contrahendique libera potestate facta, cum
veste varij generis, & variis domestici vsus instrumẽtis, ebur, & aurum, &
mancipia permutabant, nullius aut ementium aut vendentium æque bo-
na conditione, atque ipsorum qui venum dabãtur. quippe ex Æthiopiæ fa-
buletis in opima Lusitani regni arua, & ex tuguriis, & mapalibus Olisi-
ponem classe translati, vel ipsa vrbis frequentia rerumque omnium copia
paulatim ad mansuetudinem, & humanitatem erudie bãtur: &, quod lon-
ge præstantius est, mysteriis Christianæ religionis postmodum imbuti, &
cælesti lauacro expiati, è peregrinis, dæmonũ seruis, hominumque man-
cipiis, Angelorum ciues, & domestici Dei repente euadebant. Hisce re- E
bus ita institutis, admodum expedire visum, ad mercimonia tuenda, at-
que ad retinendam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis ca-
stella excitare. Quæ dum summa Æthiopum voluntate exstruuntur, in-
terea morbo, laboribusque cõfectus Alphonsus emoritur. Dein regni gu-
bernacula suscepit Ioannes eo nomine secundus, lætis admodum auspi-
ciis: quando per idem tempus in Æthiopia Christiano primum ritu lita-
tum est; barbaris ad noua sacra cæremoniasque stupore defixis: Lusitanis
vero inter ipsam diuinã rem gaudio lacrymantibus, quòd sua potissimum
opera verus Dei cultus in longinquas adeo mundi partes gradum feci-
set: nempe vt impuri fœdata victimis loca purgaret: breuique ingentem
animorum vim à possessoribus iniquis in Christi libertatẽ assereret. Quo
nuntio magnam, in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maxime spiri-
tus animique Rex, non modo parta retinere, sed etiam omni ratione am-
plificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare;
num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra trãsitus fo- F
ret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianę fidei stu-
dium, ad beatas etiam Arabiæ gazas, & Indici littoris opulenta commer-
cia mentem & cogitationem adiecerat. Quam ad rem in primis idoneum
ratus, cogniti iam littoris dynastas amicitia comprehendere, haud ita dif-
ficili negocio id est consequutus; pacemque & societatem certis legibus
fecit cum Bezeguico, & Caramãsa, Baio Samano, aliisque regulis: dein, ad
vlteriora exquirenda, probatæ virtutis fideique homines familiares suos
dimisit. atque id quo libentius facerẽt; ac minore cum erroris periculo se-
se vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tempestate mathematicis
Rhoterico & Iosepho medicis suis, itẽque Martino Bohemo, qui se Ioan-
nis Mõteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi con-
silio excogitarent, ad cursum nauium in pelago, quamuis ignoto, regen-
dum: vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta, quam
tamen

A tamen cæli plagam, quàm remota ab orbe nostro loca teneret aliqua pos-
set ratione coniicere. ij, quàm acerrimo studio re diu multumque agitata,
astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum
motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sane inuen-
to ad vsum rei maritimæ transtulerunt: ac pari solertia declinationum ta-
bulas confecere, quibus hodie naucleri ad explorandam locorum (quem-
admodum cosmographi appellant) latitudinem vtuntur: vt non parum,
hoc etiam nomine, tota Europa Lusitaniæ debeat. Quod si vt latitudinis,
ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nul-
lo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo
circumactu viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occasum, vel
contra, ab occasu in ortum nihil est in perpetua cæli cõuersione certum
ac stabile, quo dirigere cursum, accessusve aut recessus emetiri possimus
(namque illa ex errãtium syderum oppositu subtilis ac perobscura col-
lectio, nequaquam est ad hanc quotidiani vsus rationem accommodata)
B iccirco nullidũ longitudinis gradus notari, neque plane perspecta potuit
esse ratio itineris, in quo nauium rectores periculosissime sæpe falluntur.
credo equidem, in hoc, vt plerisque aliis humanis in rebus, ad morta-
lium vel acuendam industriam, vel coercendas cupiditates, hac tanta dif-
ficultate diuinitus interposita. Veruntamen eius instrumenti beneficio
mirum quanta nauticæ rei accessio facta sit. quinetiã ex eo tempore Chri-
sti disciplina manare longius cæpit: plures quippe iam viri, & prudentiæ
& pietatis laude præstantes, certatim ad huiusmodi expeditiones vltro
semet regi offerebant: è quibus Iacobi Cani constantia & virtus in primis
enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonsi processit ad
ostium ingentis fluuij, qui ex ipsis Nili fontibus originem trahens, Zaires
ab incolis dicitur: ac tanta aquarum vi, præsertim hyeme, sese in Ocea-
num infert, vt prodatur in octoginta millia passuum ab eo vinci mare,
quod ex dulci nimirum haustu præternauigantes intelligunt. Columnas
aliquot, Ioannis iussu, è Lusitania secum aduexerat Canus: quibus præter
C Crucis figuram, & regij stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis
erat inscriptum quo quæque terrarum spatia rege, quo duce, quo tempo-
re aperta forent. Ex iis ergo columnis vnam, ditionis Lusitanicæ testem,
in ostio collocat: dein aduerso flumine subuectus, errãtes passim Aethio-
pum greges videt, atro colore vibratoque capillo, vt cæteros, veruntamẽ,
vt vberiore solo, sic etiam ingenio moribusque longe mitiores. quippe le-
uibus duntaxat munusculis, & benigno vultu inuitari, sese aduenis tanta
securitate credebant, vt eorum quoque nauigia, sine vllo metu vel suspi-
cione, inuisendi gratia conscenderent. Veteres amicos vel consangui-
neos dicetes, si communio intercederet linguæ, sed è multis ac variis in-
terpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gentis teneret. nutibus er-
go agebatur. quibus haud ægre cognitum est, præpotentem regem cui
cuncti pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo audito
Canus aliquot è suorum numero ad singula propius exploranda incolis
ducibus mittit in regiam: iisque obsidum loco relictis, præcipuæ indolis
quattuor

Universidad de Deusto
Biblioteca

quattuor ipse vicissim Æthiopas in Lusitaniam asportat, persancte polli- D
citus,quintadecima luna(quæ temporum ibi momenta obseruantur) sese
illos incolumes patrio redditurum solo.Ij porro inter nauigãdum, & Ca-
ni cura,& sua ipsi docilitate,Lusitanici sermonis consuetudinem nacti,de
Congi regno (sic enim appellari denique patuit) deque eius opibus, ri-
tibus, institutis cuncta postmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eo-
rum aduentu Ioannes mire lætatus:&,collaudata Cani prudentia, nouos
iubet hospites in primis benigne & copiose tractari. cumque ex iis multa
per otium quæsisset;veritus ne longior mora Lusitanis obsidibus aliquid
afferret incommodi, mandat Cano, Æthiopas quam optime rursum ac-
ceptos quamprimum in patriam reportet,suosque recipiat:tum, vbi vlte-
riora lustrarit,in reditu, ad Cõgi regem adeat ipsemet; cumque omni ra-
tione ad Christum allicere studeat. Nec mora:tempestatem idoneam na-
ctus Canus,peregrinos,Cõgum relatos,cum obsidibus bona fide permu-
tat:ac,ne temporibus excluderetur, continuato in præsentia cursu, leucas
vltra id regnum ducentas prouehitur:& cuius dixi formæ columnas duas E
duobus ponit locis : quarum alteri a S. Augustino(cuius in diem natalem
appulsus inciderat) alteri ab ipsomet lapide nomẽ inditum est.Inde Con-
gum reuectus mira gẽtis gratulatione ad Regem ipse cum amplis mune-
ribus,& egregio comitatu contendit.Rex,quod mira quædam de Ioannis
munificentia, & comitate a suis audierat, summa cum honoris & mutuæ
beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pede-
tentim Canus,quemadmodum in mandatis habebat,ex occasione sermo-
nem de rebus diuinis inferre,ac Regẽ adhortari, vt, spretis inanibus Diis,
vnum Deum cæli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel
maxime patuit,ad conuertendos animos,quanto plus in perspecta carita-
te,quam in verborum apparatu momenti sit.Militaris homo erat Canus,
& ferro potius quam litteris innutritus.ac nihilominus rudi eius oratio-
ne Rex, videlicet officiis nostrorum ante captus, ad studium veræ pieta-
tis adeo exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa
ipsemet vltrode religione quotidie quæreret.Quinimmo in eundem ani- F
mi sensum familiares quoque suos, & regni proceres, aperte monendo
hortandoque pertrahere nitebatur.Accedebat ad hæc,internus aurę cæ-
lestis afflatus,qui mentes Æthiopum cœcas ad rectum salutis iter occul-
tis motibus prouehebat.Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum
subacto,Cani reuersionis tẽpus instabat. Quem Rex tametsi aduocatum
sibi in Lusitania videbat fore;tamen pro instituta consuetudine perinui-
tus dimisit:deditque proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Za-
cuta, vno ex iis, qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atque etiam
mandat primum vti suo nomine, Ioanni pro immortalibus eius in se
promeritis,gratias agat ingentes; deinde vt ab eodem suppliciter petat,
ipsum oratorem & pueros cælesti lauacro expiatos,& Christianis præce-
ptionibus probe institutos, cum piis aliquot summi Dei sacerdotibus
Congum remittere ne grauetur. vehementer optare se, cum liberis, &
propinquis,& regno si fieri possit vniuerso, Christiana sacra suscipere.

Addit

A Addit legationi munera,magnam eboris vim,vestemq; permultam(hæc
Aethiopum gaza est)è palmarum foliis admodum scite atque artificiose
contextam.Ea vero legatione Ioãnes,vt erat egregie pius, maximo gau-
dio cumulatus est,cum tantam pandi portam Euangelio cerneret.Ergo,
simul atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes
& Eleonora vxor Zacutã;pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ
instituto lustralibus aquis gratulabũdi admouere;& Zacutæ quidẽ,Ioã-
nis;cæteris vero,sponsoris cuique sui nomen impositum.Baptismo per-
acto, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa
cum diligentia Christianis moribus & mysteriis imbuuntur.Ac tum de-
nique perhonorifica legatio in Congum decreta cum regalibus donis,
& sacrorum apparatu magnifico,neque neophyti modo ad suos remissi,
verum etiam è sanctissima Dominicana familia viri tres probatæ virtu-
tis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem Æthiopas & docendi &
B initiandi munere fungerentur,accessere ad hos,etiam architecti cum fa-
bris ad templa vero Deo in illis regionibus exstruenda.Princeps legatio
nis fuit è præcipua nobilitate vir,Consaluus Sosa.Huic inter nauigandũ
pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate suffi-
citur. Magna interim apud Æthiopas erat exspectatio nouæ religionis.
& cum cæteri ferme summi atque infimi Christianorum aduentum val-
de expetebant:tũ vero auidissime Regis patruus, qui maritimis Congi
populis imperabat:quam Congi partem Sonum incolæ nominant.Is,vt
primum naues ad littus applicitas audiuit; ingenti stipatus frequentia,
magnoque cymbalorum ac tubarum strepitu, descendentibus nostris
obuiam prodiit, vix præ gaudio sui compos.Et quoniam exacta iã ætate
erat,ne oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi sineret,baptiza-
ri se statim voluit,vna cũm altero è filiis paruulo,quippe qui per ętatem
sibi consulere nondum posset:alterum iam adultum,quamquam eodem
studio vehementer incensum, & obsecrantem etiam atque etiam, ne se
cælestis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen & obseruantiæ
C causa,Regi,Regisque liberis in tanto mysterio anteuertere nõ est passus.
Temporario igitur templo è frõdibus ac ramalibus raptim excitato,aræ
tres Christiano more adornãtur.ac sacris rite perfectis,primus ex omni
memoria baptismus ille in iis terris incredibili omnium lætitia celebra-
tus est anno post Christum natum millesimo, quadringentesimo nona-
gesimo primo.Patrem nouo nomine Emmanuelem;filium vocari Anto-
nium placuit. Nec modo vultu ac veneratione conceptam religionẽ ac
fidem præ se tulit senex:sed etiam aduocata concione ipsemet è superio-
re loco in simulacra,& nefarios ritus,quibus ad eam diem dediti fuerãt,
adeo acerbe inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauи-
ter ac dolenter est detestatus,vt animo plane immutatum,ac Deo plenũ
haud dubie cerneres.iis rebus cognitis, maiorem in modum lætatus est
Congi Rex:perque eam gratulationem ad patrui ditionem ac fines mu-
nifice adiecit agri quod leucas in longum triginta,in latum decem pate-
ret.Quo tãto de se Regis iudicio magis magisque animatus Emmanuel,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad superiora Christiani animi documenta non minus præclarum adiunxit aliud. siquidem graui edicto conquisita vndique idola, quamquam multis id ægre ferentibus,& in cumulũ congesta, publice concremauit. Præterea,Christi sacerdotes,quandiu ibi substitere, tanquam è cælo delapsos, omni officio prosequi, & caritate complecti : de fidei mysteriis, deque variis virtutum generibus assidue percunctari : Deum vero suppliciter obsecrare , vt quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset miser,quantulumcunque supererat temporis, totum id in Christi Domini cultu , & in vera pietate cõsumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio ,vel tremore potius interesset, ex eo patuit , quod iuueniliter interea strepitum ciẽtes ad ianuam templi honorarios ephœbos principum filios, illico mactari imperauit : indignum facinus ratus,angustissimum illud sacrificium,in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur , ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes, leuis, & quotidianæ apud nos(quod pudeat)noxæ pœnas capite ipso luissent;ni ætatẽ ac genus miserati, & diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehemẽtius obstitissent. Iamque ab Congi Rege nuntij aderant, legatum orantes , ne aduentum vltra differret: Regem in vrbe , cui Ambasse nomen , patrui baptismo & conuersione lætissimum, festos agitare dies:nihilque illi esse longius, quam vt clutis toto animo sordibus,ad filiorũ Dei cœtum vna cum cæteris aggregetur. Hoc nuntio accepto,morę nihil interponendum est visum.nauibus modico relicto præsidio , Sosa comitesque sese in viam dedere. Quibus , in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit : itemque ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram suppellectilem baiularet , admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum est; præfectus regius vnus,ac postmodũ alter , officij causa nostris occurrit. Ad vrbem vero appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodiere de more gentis armati,Lusitaniæ laudes, & præclara in se beneficia carmine concinentes:ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu,ac symphoniæ genere,vt supplicantium apud nos pompæ speciem quandam exhiberent. Modos inibant pauci,tum cæteri sequebantur : ac subinde vniuersi pleniſſimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos , eodẽ ordine ad regiam vsque perducunt,tanto populi concursu,ac turba ita conferta,vt nostris aditus ad regem vix atque ęgre patuerit.is,in edito suggestu,vt ex omni parte conspici posset , eburneæ sellæ insidebat mitratus infula è palmæ foliis opere subtili, & elegãti perfecta:à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque,vestis bombycina contegebat;læuum brachium armilla ex orichalco adornabat;equina cauda pendebat ex humero.id solis regibus datum.Denique introductus legatus, quàm honorificentissime excipitur.salutatione peracta,expositisque sui regis mandatis,illico per sacerdotes adstantes,dona,vestem pretiosam,tabulas pictas, aurea vasa & argentea , & omne Christiani ritus instrumentum in conspectu populi totius,

totius,petente id ipsum rege,proferri iubet:tum rex perattente singula contemplari:quem quæque in vsum,quidve significent, curiosius quærere. In iis præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitano regi ex vrbe Roma transmiserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabunda procubuit:namque inter illam sacrorum expositionẽ Æthiopes adeo intentis oculis gestus motusque sacerdotum obseruabant, vt eodem pæne quo Lusitani momento capita submitterent, iungerent palmas,genua flecterẽt. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benigne diuisi. tum de regis & reginæ baptismate sedulo agi cæptum. Id quo maiore apparatu,ac cæremonia fieret,templum Christiano more prius ędificari placuit.opus erat sane difficile tum alias ob causas,tum quod lapides & cæmenta longe admodum petenda forent.sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessariis , vrgente atque instante rege, multis structoribus agi res cæpta sit.Cruci dicanda erat ædes:quare primus lapis est positus V. Nonas Maias : quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat.Dum hæc maxime fiunt,ecce tibi à regni finibus trepidi nuntij;vastari agros,tecta inflãmari,hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Æthiopia est ingens,ad instar pelagi,prorsus vt leucas centum in longitudinem patere dicatur:ex quo tres nobiliſſimi totius Africæ amnes, Nilus(cuius ortum tanto studio frustra perueſtigauit antiquitas)in mare internũ,Cuama, & is, de quo supra dixi,Zaires in externum effluunt. in eo lacu aliquot visuntur insulæ ; & ex iis quædam tantæ magnitudinis atque frequentiæ , vt triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt,qui per eos forte dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnaque manu incursiones in regni extrema faciebãt. Aduersus id malum, quoniã & celeritate,& ipsiusmet regis præsentia opus erat ; nequid sibi interim aduersi eueniret,occupat rex baptismi sacramento æternæ saluti consulere.Nec regina rem longius distulit. atque ad indicandum in Lusitaniæ reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Æthiopum multitudo ad spectaculum vndique affluxerat. Ex iis , proceres aliquot,regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adiunxere.nam è duobus regis filiis alter ad omnem virtutem,ac pietatẽ propensus,natu maior,ad regni fines tutandos festine præcesserat:iunior alter,Pansus Aquitimus nomine,nimirũ vt esset qui pios postmodũ exerceret,à nefaria superstitione,& auitis moribus nullo pacto abduci se passus est.Sub hęc,raptim coacto exercitu rex, admistis Lusitanis aliquot,in hostes tẽdit. Abeũti, Sosa Crucis vexillũ de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationẽ alacer: signi eius beneficio(tantũ fiducia ne deesset)hostibus vtique superiorẽ futurũ. Nec vana fuere promissa:prędata Cruce fusis fugatisque rebellibus,paulo post victor Ioannes in patriã rediit.Ouantẽ natu maior filius est secutus: qui cum Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam dedisset,

perducto iam ad fastigium templo, summa populi celebritate baptismo D
lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioannis
Lusitaniæ Regis filium vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiam deesset,
baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Isundos,
quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico
apud eos munere ipsemet fungi cæpit; ac veritatis lucem admirabili
studio promiscue omnibus impertire. Quo tanto Christianæ rei incre-
mento admodum lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relictis in Congo
sacerdotibus ad cæpta promouenda. Verum ij partim insolitis calori-
bus, & cæli grauitate consumpti; partim etiam (quæ vicissitudo est re-
rum) ab incolis aspera atque acerba multa, absente præsertim Alphōso,
perpessi sunt. Etenim quamdiu de ecclesiasticis cæremoniis, & de my-
steriis rectæ in Deum fidei est actum, ea tamersi hominis captum infini-
tis partibus superant; tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi
consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab ethnicis. Ast vbi de E
iustitia, temperantia, submissione serio præcipi est cæptum, & è Chri-
stianæ disciplinæ institutis, abiicièda auguria, male parta reddenda, con-
donandæ iniuriæ, aspernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant;
enimuero tum quasi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illico
secerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu per-
territi, æquitate delectari; sectari pacem; voluptates repudiare; duces &
rectores animorum suorum honore & beneuolentia prosequi. alteri de-
nuo dæmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiam, ac
superbiam, & pristinas turpitudines miserandum in modum reuolui,
odisse lucem, magistros auersari, & à piorum consuetudine longe refu-
gere. Nec vulgo tantum serpebat vitium: notissimus ac ditissimus quis-
que arduum ac difficile virtutis iter eo magis horrebat, quo maiora sibi
malorum irritamenta, & deliciarum illecebrę suppetebant. Rex demum
ipse, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi præ se tulisset, vbi F
à lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est cæptus, desiderio pristinæ
vitæ paulatim adeo elanguit, vix vt in eo roboris Christiani quicquam
agnosceres. Occursabāt scilicet eius animo pristina oblectamenta, ludi,
compotationes, quæque ebrietatem sequuntur: offerebant sese identi-
dem auspicia, & sortes, quibus ad amentiam omnis ferme barbaria de-
dita est; titillabat sensum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniēdi sua-
uitas. quibus quasi machinis, vrgente præsertim dæmone, sensim de sta-
tu suo deiecta mens ita obduruit, vt cum internas religionis & officij
recordationes obstinate repudiaret; tum salutaria sacerdotū hortamenta
ac monita, non modo ad animum, sed iam ne ad aures quidem admitte-
ret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum dæmonis telum, muliebris coniuratio. Quippe, vt cæteræ ferme gentes, ita etiā Æthiopes, præ-
ter eam, quam iustæ vxoris habent loco, singuli pellices alere consueue-
rant plures paucioresve pro opibus. Eæ cum ex inuectis nuper sanctio-
nibus pelli, aut ablegari se à viris quotidie cernerēt, vt est impotens ira-
cundiæ sexus, damnum & ignominiam non tulere: cœtibus habitis

con

A consensu per se perque communes amicos cum rege vehementer agere
insistunt; aduentitias religiones, durumque & horridum vitæ genus ab-
iiciat; præsentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur: neu incer-
tam spem futuræ felicitatis, tanto pretio, tantaque commodorū & volu-
ptatum iactura sibi emendā existimet. Hæc & alia eiusmodi blādimenta
cū neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac præ-
sertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret; breui maximum in di-
scrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus
fideles ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longe
superiores. Egregium vero se pietatis vindicem & assertorem præbebat
Alphonsus: patrisque miseratus insaniā; dictis factisque neophytos in
fide atque in officio continebat. Ad eum tollendum obicē, proceres ali-
quot Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere;
Alphonsum absentem variis criminationibus patri suspectiorem indies
reddere instituunt. degenerasse illum plane in externos mores; nihil iam
patriæ vel auitæ consuetudinis pati: Regem vero ipsum ita vel contem-
B nere, vel odisse; vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christia-
nis nuper acceperit; amnes exsiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pel-
lices vltro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumniis atque portentis cum
iuuenis innoxij famam ex composito quotidie lacerarent; zelotypum
senem, & in affecto iam corpore animi quoque viribus defectum, facile
perpulere, vt Alphonsum omni dignitate, honoribus, vectigalibus per
summam iniuriam exueret. iacuissetque porro in solitudine & squalore
circunuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam
ex optimatibus, regem aperte increpuissent, quod hæredem regni desti-
natum, stirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta causa
damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facino-
ra; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pie-
tatem & fidem. dein videret, num tantæ indoli, tantisque laudibus con-
sentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta; nimium patulis
auribus in animum demisisset. Quin per idoneos viros in filij vitam &
actiones inquireret? ac perspecta demū & cognita veritate, quod æquum
videretur, & in reū, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hi-
C sce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac seipsum leuitatis incusans,
per summam dissimulationem quæsitis iis, quæ Alphonso obiecta erant,
cū prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratu-
latione insontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ lo-
cū extemplo restituit; conscelerato calumniatores, ne quid tale postea
quisquā auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti
tamq; insperati beneficij magnitudinem Deo acceptā referens, vt debe-
bat Alphōsus, multo etiam ardentius, ac liberius ad Christianā fidē tuen
dam atque amplificandā incubuit. ac præter cæteras artes exterminādis
gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palā capite sanxit, ne
quis inanium Deorum effigiem vllam vel priuatim, vel publice coleret
haberetve. Quo edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in re-

giam coeunt;ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Re- D
gem in eam ſententiam adducunt, vt, niſi reuocetur illico edictum, ingentem ſeditionem adeſſe non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiã quid agat, quo progrediatur;neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda,ſe ſuoſque omnes in apertum capitis ac fortunarum diſcrimen obiiciat. Cum ille nihilominus in incepto perſtaret, Deũque multo magis quam homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonſum ad ſe quamprimum venire. At ille,cum naſcentis eius Eccleſiæ ſalutem in ſuo capite verti probe intelligeret; pericula belli excuſando, variaſque nectendo moras, tandiu rem diſtulit, quoad letali morbo implicitus parens,cum ægrum ſpiritum per multas curationes in dies aliquot extraxiſſet;tandem ſuperante medicamenta vi morbi,demortuus eſt. Interea Panſus,& ſua ipſe cupiditate,& improborum ſuaſu,non dubia ſpe regnandi concepta, ſolicitare promiſſis Æthiopas; blande ſingulos appellare;viuendi licentiam & libertatem oſtendere; denique ad excludẽ- E
dum aperta vi fratrem arma & copias cõparare. Quibus de rebus, & de patris obitu,à Regina matre,quæ ab eiuſmodi conſiliis abhorrebat,certior factus Alphonſus,quam maximis itineribus quam occultiſſime noctu Ambaſſem vrbem ingreditur: atque vt primum diluxit,populũ magna rerum nouarum exſpectatione ſuſpenſum ad concionem vocat. Ibi orſus à primo Luſitanorumin eas regiones aduentu;commemoratiſque eorum in ſe,parentemque ac totam nationem promeritis;quod tales viros,tamque ſalutarem ſibi traditam ab iis doctrinam grato pioque animo coleret, foueretque; iccirco ſe à fratre ſectatoribuſque ipſius toties inſidiis appetitum,& per falſas criminationes fama, fortuniſque ſpoliatum fuiſſe conqueſtus eſt. Panſum,viuo & ſpirante etiam tum patre,alienam hæreditatem ſpe & cupiditate impia deuoraſſe:eodem vita functo, iuſtum hæredem,quando per fas nequeat,per vim ac nefas à patrimonio arcere:ſi quid apud eos gentium ius,ſi quid vetuſtus regni mos, ſi quid etiam æternæ ſalutis ratio valeat; ne ſe maiorem natu, Regem legitime F
deſignatum,pacis ac beatitudinis omnium cupidiſſimum; iuniori fratri conſiliis impiorum deprauato poſthabendum exiſtiment. Caueant vero etiam atque etiam, ne à veritatis oblata ſibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Panſi minas, parataſque ab eodem copias pertimeſcant:Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur cauſſa, pro ſua ſumma iuſtitia & bonitate, recte ſentientibus affuturum. Hæc, & alia ad tempus accommodata, cum ingenti ſpiritu peroraſſet; tantus repente motus animorum eſt factus, vt incredibili conſenſu Alphonſum protinus Regem æqui pariter & iniqui conſalutauerint. Quibus rebus confeſtim ad Panſum in ſuburbana caſtra perlatis; vt quam minimum ſpatij Alphonſo ad comparandum relinqueret, cum iis copiis, quas habebat, duplici inſtructa acie continuo infeſtus ad vrbem aduolat. Neque perterritus ea re Alphonſus; tum armatos, quos circa ſe habebat, pauciores quam credi poſſit (non plus ſex & triginta

A triginta fuiſſe Rex ipſe per litteras publicas admodum religioſe teſtatur) tum cæterã imbellem turbam,quę ad regiam perculſa metu confluxerat; bono ac præſenti animo iubet eſſe. Deum verum, quem ſpretis falſis diis venerari inſtituerint,pro ipſis haud dubie pugnaturũ. Nec vana cecinit,vbi ad teli iactum eſt ventum,Chriſtiani armati, inermeſque ſublato pariter clamore,IESVM Deum, & Sanctum Iacobum, ex diſciplina Luſitanica ingeminant. mirum dictu:ad eas voces,tanquam cæleſti fulmine afflata prior acies, cum aliquandiu attonitæ ſimilis fluctuaſſet,terga poſtmodum vertit: cumque eandem trepidationẽ pauoremque ſubſidiis intuliſſet,turbatis eo impetu ordinibus, conuerſiſque illico ſignis,effuſa omnes fuga ſaltus auios & nemora petiere. Hanc tam incredibilem victoriam,ac plane diuinam,alia non minus admiranda ſubſecuta res eſt. Cippus erat in ſyluis,captandæ cuipiam feræ paratus à venatoribus. in eum cippum curſu præcipiti cum ſe Panſus per imprudentiam induiſſet; corpore toto grauiter conſauciato ſic hæſit, vt explicare
B ſe inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehenſus, & in cuſtodiam traditus,fruſtra nitente Alphonſo conſeruare germanum fratrem, & ad Chriſtum adiungere;in pertinaci mentis duritie,& voluntaria cæcitate miſer animam efflauit. Longe melius & ſaluti, & exiſtimationi ſuæ conſuluit is, qui Panſi ductabat exercitum. ſiquidem è fuga retractus, cum ſibi necem inſtare minime ambigeret;miſit qui Regi demiſſe nuntiaret; non deprecari ſe mortem,quam ſuæ temeritati debitam præclare noſſet; id vero omnibus votis expetere, obteſtarique, ne ſe abſque fidei Chriſtianæ myſteriis ex hac vita excedere pateretur. ipſo congreſſus initio, circa Alphonſum apparuiſſe viros humana ſpecie auguſtiores; ipſius, quam Luſitani adorarent, Crucis nota diſtinctos, clariſſima circunfuſos luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viſo Panſi milites ingenti horrore perfuſos, extemplo ſe in fugam dediſſe. itaque ſibi non eſſe iam dubium, quin, præter Chriſtianorum Deum, nemo vel in terris, vel in cælo colendus adorandusque ſit. Neque aſpernatus
C eſt reſipiſcentem Alphonſus: quin potius clementer accepto, & per baptiſmum in Chriſtianos relato, vitam & incolumitatem ea lege conceſſit; vti purgando in poſterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum ſuis operam daret; & in myſtici lauacri vſum, puros latices religioſe conueheret. Ea victoria magnum rei Chriſtianæ momentum attulit. regni poſſeſſione adita, & barbaris quotquot poſtea ſemet Euangelio opponere ſunt auſi, perpetuo felicitatis tenore ſuperatis,Alphonſus quinquaginta ipſos annos(tot enim deinde regnauit)hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & paſtorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vſque ſe præſtitit. Per idem tempus, quo Chriſtiana ſacra in Congum perlata ſunt; eadem Regulus quoque Benienſium,Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetiit, Luſitanicæ magis amicitiæ ac præſidij ſpe, vt euentus docuit, ad opes

imperium

imperiumque firmandum;quàm quo de ſuſcipienda Chriſtiana religio- D
ne ſerio cogitaret.Quocirca ſacerdotes ad eum ſumma Ioãnis voluntate
profecti, & ab auitis erroribus, ritibuſque ſacrilegis perditũ hominem
diu multumque reuocare conati,cum nihil omnino proficerent,Ioannis
demum accitu in Luſitaniam irriti rediere.Lætioribus initiis, exitu etiã
triſtiore fuit alia per eoſdem ferme dies Luſitanorum expeditio. In iis
amnibus, qui Æthiopiam occidentalem interfluunt, in primis nobiles
duo cenſentur,Gambea, & Zanaga, cuius paulo ante meminimus. Sta-
chirim Daratumque priſci dixere.Intra duo hæc flumina quicquid ſpa-
tij longo procurſu in Arſinarium vſque promontorium deſinit, populi
tenẽt ij,quos vulgus Ialophos appellat.Horum Rex,nomine Bemoinus,
contracta cum Luſitanis amicitia,& crebris à Ioanne muneribus, nun-
tiiſque ad ſtipendia Chriſti ſolicitatus, cum nihil tale agitaret animo;
Luſitani tamen Regis optima ſtudia & ſpem variis promiſſis ac fruſtra-
tionibus eludebat : idemque Chriſtianos aduenas in primis amicè libe-
raliterque tractabat;quod eorum commerciis ac ſocietate ſuas opes non E
mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus vt ſequere-
tur,nullis vnquam rationibus adduci potuit, id ipſum vt vltro exopta-
ret,denique malo miſeriiſque coactus eſt. Siquidem regno pulſus pro-
pinquorum inſidiis, cum illud fruſtra ſæpe recuperare tentaſſet, victus
aliquoties fugatuſque, ad extremum in Luſitaniam exſul cũ paucis per-
fugit ad expertæ virtutis & beneficentiæ Regem;ab eoque ſupplex infi-
mis precibus auxilium petiit.atque id quo facilius impetraret;baptizari
cum ſuis(ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Re-
gis nomine dici ſe voluit. Celebratum eſt myſterium tertio Nonas No-
uembris, anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo no-
nageſimo primo,mira Pontificum & procerum gratulatione,& frequen
tia:exhibitique per eos dies publicè ludi,conuiuia,venationes,& ſpecta
cula equeſtria:in quibus Ialophi deſultoria arte,& agitandi peritia, ita ſe
admirabiles præbuere;vti Numidis ipſis(quorum in celeritate motuque
corporis præcipua laus eſt) agilitatis palmam omnium iudicio conſen- F
ſuque eripuerint.ſiquidem tanta erant membrorum vel dexteritate, vel
robore,vt equi incitatiſſimi ephippiis nulla omnino curſus intermiſſio-
ne tum recti inſiſterent,corpuſque circumagerent; tum repente inſide-
rent,diſpoſitoſque humi lapillos ad vnum inde colligerent; tum etiam
momento deſilirent,reſilirẽtque.ſub ea Rex neophytus Romano Pon-
tifici per ſupplices literas rite obedientiam detulit:idemque in Luſita-
niæ Regis ditionem iure beneficiario ac voluntaria deditione conceſſit.
ac ſe, modo amiſſa reciperet, Luſitanis ad interiores Libyæ Reges, &
prętioſa metalla ducem fore profeſſus eſt. Iamque exſulis & nota pro-
bitas,& afflicta fortuna, Luſitanum Regem & regni principes ad miſe-
ricordiam allexerat. quare idoneo ſubſidio adiuuandum hoſpitem ra-
tus Ioannes, & inſuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriam di-
uitiaſque proponebantur; viginti validas naues deduci,& omnibus re-
bus ornari quam primum imperat.In eam claſſem, præter nautas &
propugna

A propugnatores, Euangelici quoque præcones impoſiti, Aluaro Domini-
cano præfecto, eximiæ virtutis ac ſapientiæ viro, quo Rex ipſe ad ſacras
confeſſiones vti cõſueuerat. additi præterea non modo,vt in ſuperiorem
claſſem, fabri; ſed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cæmenta
cum reliquo ædificationis inſtrumento.iam enim Ialophi conſenſu Luſi-
tanus arcem ædemque ſacrã in Zanagę ripis,opportuno ad merces expo-
nendas,imponendaſque loco,excitare decreuerat. Verũ tantus hic appa-
ratus,ac ſpes non ſine cauſa conceptæ,paulo poſt in irritum cecidere.Si-
quidem delata iam ad Zanagam claſſe, & caſtello inchoato (cuius etiam
num exſtant veſtigia)Petrus Vaſęus,cognomẽto Biſacutus,qui claſſi cum
imperio pręerat;ſine metu verſantem in prętoria naui Regem Ialophum
pugione confodit;vel fraudis ac perfidiæ ſuſpicionibus incitatus,vel per-
tæſus cæli ſolique:quod ibi paucis diebus complures Luſitani perierant.
Regis morte cum à barbaris,tum à noſtris valde tumultuatũ:ac,ne quod
grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in
B Luſitaniam reductæ.Ita,maximi compendij rem,quæ & plurimos homi-
nes Chriſto conciliatura, & Luſitanis ad interiora commercia, & inclyta
Libyæ aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis ira-
cundia momẽto corrupit. Veruntamen eius claſſis fama,bellicuſque ap-
paratus,& profugi Regis cauſa benigne ſuſcepta, non parum ad Luſita-
nici nominis dignitatem & commendationem in iis regionibus profue-
re. quocirca & Chriſtianis deinde negotiatoribus maior honos fideſque
haberi cæpta: & à multis dynaſtis ad Ioannem oratores cum muneribus
miſſi,fœderis & amicitiæ cauſſa.Itemque ipſe litteras & nuntios deſtina-
uit cum ad alios prænobiles Affricæ principes, tum vero ad reges Tun-
gubutu,Mandingæ,Fullorum,& earum gentiũ, quas vulgo Moſes appel-
lant,multis in rebus Chriſtiana inſtituta ſectantium, ac præſertim in no-
minum impoſitione, quæ ferme à ſanctis Apoſtolis mutuantur. Nam ad
Chriſtianorum Æthiopũ ſub Ægypto,ſeu Abaſſinorum Regem,qui Pre-
tejannes dicitur,tenui fama & auditione duntaxat iam ſibi notũ, propter
C peſtilẽtes terrarum tractus, & noxia animalia, & vaſtas ſolitudines inter-
iacentes,cũ id vel maxime cuperet,ex ea parte adſpirare non potuit. Cæ-
terum hiſce tam lætis rerum exordiis breui tota pæne Europa vulgatis,
Luſitanum nomen magna vbique in admiratione eſſe,celebrari omnium
linguis:nauigandi ſcientia & gloria Græcis, Phœnicibus,Carthaginenſi-
bus anteferri. cuius laudis æmulatione incenſus Chriſtophorus Colum-
bus Ligur, ingentis animi vir,& rei nauticæ in primis peritus;ex aſtrono-
mica diſciplina,& nonnullis veterum monumentis, eodem fere tempo-
re ſtatuit,trans noti orbis terminos magna terrarũ ſpatia etiam in occi-
dentem patere:dein, experiundi & cognoſcẽdi ſtudio, quòd ſine magno
apparatu ea res tentari non poſſet;Luſitano ante omnes Regi eam expe-
ditionẽ ſuaſit; ſuamque in id operã & induſtriã enixe detulit.A quo re-
iectus tamquam inania & fabuloſa afferret, ad finitimũ Caſtellæ Regem
Fernandum eodẽ conſilio ſeſe contulit. Ibi cum nihilo magis audiretur;
inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme ſeptennium, vorando

repulsas,vrgendo, instandoque per se, & per amicos; tandem aliquando D
peruicit; vt in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata naui-
gia ad Hispalim oræ Bæticæ præberentur. Cum iis in Atlanticum Ocea-
num egressus, Canarias primum insulas petiit. Inde continua dierum
aliquot velificatione in occasum prouectus;insulas apperuit nouas,quas
ab re,quod primæ occurrissent, Principes nominauit:& exposito milite
nactus aurifodinas,loco idoneo castra cómuniit:relictoque ibi præsidio,
incolas ferme duodecim,& alia inuentæ eius regionis argumenta secum
in Hispaniam reuexit.Ea res,quo minus erat in spe,eo maiorem Fernan-
do Regi, & aulæ vniuersæ attulit voluptatem. Ioannes contra, dolorem
haud modicum ex eo percepit: vel quod efflorescenti tum maxime ad
maritimæ rei gloriam nomini Lusitano,partum ab aliis in eodem genere
decus officeret;vel quod relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iu-
re spoliari,& vasti Oceani possessione pelli quodammodo videretur. Er-
go ad exigendos è Principibus insulis Bæticos, easque in Lusitanam di-
tionem asserendas, de procerum sententia, classem instruere quampri- E
mũ aggressus est.ea re cognita Fernandus mirari magnopere,cur ab Re-
ge socio & amico,ignoti maris inuestigatione, prẹsertim quam oblatam
ille reiecerit,arceatur. cumque super ea re nuntij,& iuris interpretes vl-
tro citroque frustra cum litteris commeassent,postremo Fernãdus ad re-
uocandum ab ea mente Ioannem legatos viros primarios misit duos:&,
qua erat solertia, si minus ab incæpto abducere illum possent, certe per
varias causas rem cõsulto iussit extrahere,dum Columbus, qui in eadem
loca maiore cũ apparatu renauigauerat;de concepta spe auri,argentique
& opum aliarum,certiora & exploratiora perferret.Non fefellit Ioãnem
astus:& dum legati sedulo tempus terũt(vt erat egregie facetus) legatio-
nem eã neque caput,neque pedes habere dixit:cauillatus oratores ipsos;
quorũ alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu leuior & elatior ha-
beretur. Interea Fernandus magno suo compendio fœdus cum Carolo
Galliæ Rege pepigerat:secun disque eius rebus cõmotus Ioannes,omisso
belli consilio,non recusauit quominus disceptatore totius controuersiæ F
vterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI.eo nomine.Is,
cognita regũ causa;ne quãdo lis ad arma deduceretur; vltra Hesperidum
insulas ad trecẽtesimam fere leucam & quadragesimam ducto à Septen-
trionibus ad Australem polum circulo;totum terrarum orbem ex æquo
bifariam secuit.Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi
ob iuris antiquitatem optione,desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex
eo tempore in perueștigandis ignotis regionibus ab Lusitano,& Castel-
lano mira vtrinque virtute certatum est. & Fernandi Carolique Cæsaris
auspiciis,idem Columbus,aliique deinceps immortalitate dignissimi vi-
ri, ad occasum meridiẽque immania terrarũ spatia, cum incredibili prou-
entu auri & argenti,subinde patefecere: quo maxime subsidio Castella
postmodũ tantos tãque assidus terra mariq; sumptus prope infinita pe-
cuniarum erogatione sustinuit.At ex Lusitana parte,superiorum ducum
laudem non adæquasse, modo, verumetiam superasse visus, è Ioannis
familia

A familiaribus egregia fortitudine & cõstantia vir,Barptolemæus Diazius.
huic, non modo cum ventis & mari, sed etiam cum sociis naualibus diu
luctandũ fuit, nauigationis longissimæ tædio fessis,& reuersionem quo-
tidiano conuitio efflagitantibus. quorum ille cum ferociam,& expostu-
lationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo interuallo
transgressus,insanum terræ proiectum denique patefecit:qui ab interio-
re Æthiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcẽtas in me-
ridiem excurrit.neque tam portentosa magnitudine,teterrimisque insu-
per tempestatibus deterritus est,quominus promontorium flecteret; ac
totum terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruium de-
monstraret.Hoc tam felici ausu peruẽtum ad insulam,quam sanctæ Cru-
cis à Columna ibidem posita nominarunt,leucas vltra Cani limites om-
nino trecẽtas & quinquaginta.tum,deficiente iam commeatu;sexdecim
fere mensibus nauigãdo consumptis,in Lusitaniam reditum est.cumque
in explicando apud Regem itineris totius progressu Diazius ad descri-
B ptionem ingentis illius promontorij deuenisset (frontẽ Africæ nonnulli
dixere) id que ob atrocissimas circa ipsum exortas tempestates, procel-
losum caput iure appellandũ affirmaret; quinimo, Bonæ spei caput esto;
inquit Rex(quod illi deinde nomen stabile firmumque permãsit)quippe
cum tanta ab occasu distantia,ac tã enormi in Austrũ procursu, ad opta-
tas Orientis opes,& Asiatica emporia Lusitanis digitum pæne videretur
intendere.Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mẽtio,
quod Africi maxime & Asiatici littoris nauigatione constat;locus postu-
lare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad instituti operis ratio
patitur, explicemus. Ab Olisipone præter Gaditanum fretum in meri-
diem nauigantibus, ad læuam est Mauritania. inde magno ambitu cur-
uantur littora per Autololas, & Icthyophagos populos (ea regio Guinea
est) trans Cancri tropicum, ad vsque Pagelungos Æquatori subiectos,
& Agesymbam, qui antiquis noti orbis est terminus. hosce vno omnes
C vocabulo Hesperios Æthiopas, sicuti Eoos, qui oppositam Africæ par-
tem tenent,prisci cognominarunt. Dein, per longissima spatia, obliquo
trans Æquatorem,& Capricornum excursu, ora vastam in prominẽtiam
cuneatur.id Bonæ spei(quod diximus)caput seu promontorium est.hinc
rursus in Septentriones longissimo tractu per immanes & obscuri no-
minis populos Obios, & Cafres,& Madagascarem olim; nunc Diui
Laurentij insulam, reflectitur littus ad nota iam antiquis promontoria
Prasum, & Aromata: quorum alterum hodie Mosambicum; alterum à
Praso quingẽtis leucis & quinquaginta disiũctum, Guardafu vulgus ap-
pelat.is Africi littoris extremus in Orientem est limes.inde præter duos
inclytos sinus, Arabicum,& Persicum,quibus in modum peninsulę felix
Arabia cingitur,rectus in eam regionem traiectus est,quæ Indo, & Gan-
ge duobus clarissimis inclusa fluminibus,India nominatur. In hac mon-
tes à Caucaso ad Cori promontorium,quod Comorini caput incolę vo-
cant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo porre-
cti, circunfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in

Occidentem obuersa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabari- D
et regni caput, emporiumque nuper omnium frequẽtissimum; itemque
Cocinum, Cananorem, Goam, aliasque complures : altera in ortum spe-
ctans, à Comorino tractu per Bẽgalæ fines, qua Ganges in Oceanum in-
fluit, perque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quã terrã Ophir,
ac Tharsis quidam haud sane absurdis coniecturis existimant) desinit in
Auream Chersonesum : qua in regione prænobile emporiũ Malaca visi-
tur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo ad-
modum spatio auulsa cernitur insula Ceilanũ: quam grauis auctor Ioan-
nes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse cõten-
dit. ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam in-
gentem insulam Somatram cursus est: quam geographorum vulgus Ta-
probanam putat. à Somatra porro ad nobilissimas insulas plurimasque,
Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Le-
quios, & Iaponios tenditur. itemque ad continentem oram Camboiæ,
Ciampæ, Caucincinæ, ac Sinarum. vltrà, Lusitanis incomperta nauigatio E
est. Harum autẽ regionum pleræque, longe alio atque Africa terra situ ac
feracitate, plurimis riguis, & sole cæterisque syderibus mire fauẽtibus, in
omnes mortaliũ vsus deliciasque pro sua quæque natura varias fruges,
metalla, odoraméta, plantas, lapillos, medicamina prope ad certamen ef-
fundunt. quæ paulo ante hanc memoriã, certis emporiis admodum vili
coẽpta, Mahometani ferme, Iudæi ve institores, vel sinu Persico in Com-
magenem, & Syriam, vel Arabyco ad vrbem Heroum Suezium, atque in-
de camelis Alexandriam conuehebant; Ægyptio Sultano, qui tum iis re-
gionibus imperabat, pluribus locis persoluto portorio : quæ res Mẽphi-
ticum ærarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hãc adeo
quæstuosam negotiationem Ioannes, ducum suorum peritia & felicita-
te inuitatus, omni spe sibi enitendum existimauit; vt, si qua posset conti-
nuato per Oceanum cursu, ab Ægypto, Syriaque in Lusitaniam auerte-
ret; non solùm vt, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis
hostiũ vectigalia quam maximis efficeret detrimẽtis; sed multo etiã ma- F
gis, vt eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam vel vetustate
iam absoletam renouaret, vel ad id tẽpus incognitam, Deo adiuuãte, per
administros idoneos institueret. cõstanti quippe didicerat fama, nõ pau-
cos in Oriente superesse populos, partim qui simulacra ex vetere gẽtium
errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Christi nuntiis Euange-
lium, & sanctissima bene viuendi instituta, sed tempore procedẽte mul-
tis deformata vitiis, vtcunque retinerent. In iis, Æthiopum orientalium,
seu Abassinorum, cuius modo meminimus, Regẽ, Christi cultorem qui-
dem illum, verumtamen à Romani Pontificis auctoritate disiunctũ, cum
Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehemẽter optabat: simul etiam
ratus, quòd lõge lateque imperaret, fore vt eiusdẽ opibus auxilioque adi-
tus sibi ad Regũ Indorũ amicitiã, & expetita commercia patefieret. Hoc
ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas,
& Æthiopicas res destinauit. qui, ob sermonis insciti am, rei difficul-
tate

A tate deterriti, cũ Hierosolymis infecto negotio rediissent; duos denique
Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium, & Alphonsum Pai-
uam eiusdem rei causa dimisit, cum eiusmodi mandatis ac litteris, vt alter
alterius prouinciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam dela-
ti, Memphim inde mercatorum habitu petiere. atque ex eo loco per ser-
monis Arabici symbola cum se Mahometicis viatorũ turmis facile mis-
cuissent; ad Arabici littoris vrbem Elanam, hodie Torum, trãsitu Hebræi
quondam populi insignem, ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas
Arabici maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) inco-
lumes peruenere. Ibi, cum ad læuam esset India, ad dexteram Aethiopia;
sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem; alter In-
dica perlustret emporia; ac rebus demũ peractis, Memphim rursus ambo
conueniant. hæc inter eos neutro discrepante condicta. verum à digressu
lõge dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, ante quam
regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius
B felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationẽ pro-
be compertam in commẽtarios retulit: ipsa vero Indica emporia, Goam,
Calecutum, Cocinũ, & cætera suis quæque locis in hydrographica mem-
brana ex fide adnotauit, quam à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde,
cùm per Arabicum Oceanum in Africam traiecisset; ab Aromata ad Pra-
sum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, &
Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, par-
tim ex consentiente nautarum testimonio, partim ex incolarum capilla-
tura & colore, Hesperiorum Aethiopum haud absimili, in eam sentẽtiam
est adductus, vt oram ad Bonæ spei promõtorium pertinere & circumna-
uigari posse procul dubio crederet. quibus rebus mirum in modum ala-
cer. & reuisendi socij cupidissimus, cum ad præfinitũ tempus Memphim
se contulisset; repente ab amicis fit certior, Paiuã ipso profectionis initio
diem obiisse. perculsus tam inopinato nũtio Couillanius, licet in patriam
redire vehementer optaret; tamen, quod præclare meminerat quãto Ioã-
C nes rerum Aethiopicarum studio teneretur, suas vel rationes, vel deside-
rium regiæ voluntati posthabere constituit. in præsentia ad eum de Paiuæ
obitu, deque sua peregrinatione perscribit: se India explorata, littus etiã
Aethiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis prænobilem terram cum cu-
ra lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad Bonæ spei promontorium ora
continens protendatur. id adeo, tum ex fama sermoneque hominum; tum
è cosmographica, & nautica ratione constare. sibi esse in animo, quando-
quidẽ Paiuam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Aethio-
piam reuerti, vti, Deo bene iuuante, inita cum Abassino societate, cogni-
toque illius imperio & institutis, cũcta postmodum certa ipsemet in Lu-
sitaniam referat. interea ne desisteret Ioannes cæpta, fidenter, ac strenue
prosequi. nauarchos circunuectos iam extremum illud Africæ promon-
torium; haud ita difficili negotio (paululum modo adnitantur) ipsismet
Quilois vel Melindiis ducibus in Indiam vtique peruenturos. rem esse
gloriæ pecuniæque plenissimam. Hasce litteras & commentarios, nauti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

camque membranam cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui D
Memphi negotiabantur,ad Regem perferendas dedisset;ipse confirmato
ad rem conficiendam animo,retro in Aethiopiam iter intendit.Imperabat Abassinis tum Alexãder,quintus ab Sersadeneghil,qui accisis à Turca iam opibus,regium nomen ac maiestatem vix atque ægre tuetur hoc tempore.is venientem ad se Couillanium,quanquam haud plane certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benigne accepit,non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nũtios & per epistolas expeti.cumque de Ioanne,deque aliis Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium,repente demoritur.successit ei lõge alius ingenio moribusque frater Nahu.is non modo Lusitanũ Regem dignatus responso non est,sed ne ipsum quidem nuntium ad suos redire permisit.ita Couillanius,cum neque ex Aethiopia euadendi facultas,neque in Lusitaniam scribẽdi occasio præberetur;ob diuturnam absentiam videlicet pro mortuo est habitus,quoad aliis demũ è Lusitania missis eo- E
dem legatis(vt in loco dicemus)apparuit.Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari;noctes inquietas exigere;oblatã sibi laudis æternæ materiem in dies attentius intueri;omnes vias rei perficiendæ conquirere.ast vbi eorum sermone,qui ex Aegypto venerant ,& Couillanij litteris ac rationibus animari se vidit;tum vero inchoatã nauigationem quãtouis periculo sumptuque ad exitum perducere sine vlla dubitatione decreuit.Iamque in talem ac tantam expeditionem , ex ea , quæ tum erat copia,clarissimos destinauerat magistros ac duces;& contra sæuientis Oceani ferociam & impetum naues iusserat ædificari vel materiæ firmitate,vel structuræ genere validissimas; cum tantis interuenit conatibus mors,bonis omnibus atque ipsi præsertim Emmanueli , quem , Alphonso filio dudum extincto,Ioannes hæredem instituerat , admodum luctuosa.duplici quippe cognationis vinculo Ioannem attingebat Emmanuel:quod & Fernando Ioannis patruo natus erat ; & sororem ipsius Eleonoram lectissimam fœminam Ioannes habebat in matrimonio. sed F
præter hanc tantam necessitudinem, quod in regia propinquitate perrarum est,ipsum,à quo regni hæreditatem sine controuersia exspectabat, ob singulares eius virtutes Emmanuel diligebat vnice:& annos ei quãplurimos , ac læta pariter omnia precabatur.quo etiam acerbius tulit, multisque & veris lacrymis prosecutus est patruelis obitum.ac iustis demum funebribus illi ex maiestate regia persolutis, ad omnem regni administrationem,sed ad res præsertim Indicas acriter animum intendit. nam & in ipso ætatis robore,septimum & vigesimum agens annum,alacer in primis erat , & vegetus ; & in studio laudis ac famæ nulli antecedentium Regum secundus;& eo maiore studio institutæ conquisitionis ardebat,quod se ad tantorum periculorum,tamque diuturni laboris , ac diligentiæ fructus decerpendos ab omni æternitate diuinitus destinatum esse propemodum cerneret.Ac nihilominus,ne sibi , præsertim initio regni,nimium præfidere videretur , in consilium super tali tantaque re proce

A re proceres,ac seniores adhibuit.In eo conuentu sententiis valde certatum.Erant qui nauigationes longinquas in vniuersum improbarent.si rem nauticam experiri placeat;sat ampla & nota in propinquo maria patere.sin(quod forte magis è communi re sit)victui ac frumentationi consulere;ex alienis regnis,atque adeo ex ipsa Germania colonos in Lusitaniam in id ipsum accitos.Quin Curucensis,& Lauranus ager,ac tota illa inter Eboram,Tagumque spatiosa planicies vel vitibus conserenda , vel vbi liceat aratro proscindenda plebi desidiosæ atque inopi diuidatur?sin belli gloria solicitet animos; hærere pœne in visceribus Mauritanam pestem,ex qua nouæ in singulas horas insidiæ,latrocinia,cædes,calamitates immineant.longe profecto vtilius tutiusque in proximos Christi hostes, quàm in remotos & innoxios populos , certo cum damno , ac periculo, incerto vel exiguo cũ emolumẽto Lusitanica arma posse conuerti. octogesimum iam annum per assidua naufragia immanesque sumptus tot classes in Austrum nauigare.quid inde nisi vilissimos Aethiopas, Lusita-
B niæ onera verius quam ministeria,& ebur inutile, & friuola palmæ folia reportari?Nam quod de aurifodinis fama increbuerit,verba profecto regulos dare:quibus importari nouas opes,& solitudines exustas,ac totius illius tractus pestilentiam frequentari vehementer expediat. Proinde ad Lusitaniæ decus,& rem tuendã augendamque,dispersas regni vires contrahat;finitima remotis anteferat bella;vel,si ad agriculturam domestici pœniteat soli ; præpingues potius Mauritaniæ glebas , & frumentarios campos,quam aut Asiæ inaccessa commercia,aut sterilem interioris Libyæ arenam,& squalentia deserta respiciat.Alij contrà : neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus,qua dignitatis, qua compẽdij nomine, irritos fuisse(quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes,& vectigalium incrementa quotidiana testentur)& nouam hanc Indiæ conciliandæ diuinitus oblatam occasionem , eiusmodi esse , vt non modo sine magno detrimento,verum etiam sine summo dedecore omitti non possit.scilicet diuini spiritus virum Henricum illum , tanta animi
C magnitudine,præclarum hoc iter ingressum,ac tanta perseuerantia spretis iniquorum obtrectationibus , tantam gloriæ segetem posteris reliquisse;ac deinde Alphonsum,& nouissime Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges?toto impetu eisdem institisse vestigiis;vt in ipso demum Indiæ pæne vestibulo,Emmanuel successor,viris,opibus,ætate florentissimus repente deficeret.in magnis arduisque negotiis non esse res illico ad calculos reuocandas:vbi conatus ipse,vt votis minime respondeat euentus , apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit.Pergeret porro felix quo numen tantis tamque apertis significationibus duceret. neque à tam laudabili cæpto abduci se cuiusquam ignauia,seu cunctatione pateretur.Media fuit multorum sententia:quibus non tam dimitti contracta iam,& instituta commercia,quam nouis quærendis instituendisque modum tandem aliquãdo imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudentia , tum dignitate magis alienum esse,quam partis iam ita multis,vt cõseruari vix possint,incertas captan-
tem spes,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem ſpes,nouis quotidie ventis,tempeſtatibus, vadis, æſtibus,atque re- D
ceſſibus bellum indicere?& inexplebili curioſitate alias atque alias oras
nullo propemodum fructu vel operæpretio perſcrutantem, cum rerum
natura pugnare,& ipſa denique mundi clauſtra velle perrumpere? Fre-
quentes procellas,crebra naufragia,imminutam Luſitaniæ ſobolem,vo-
races claſſium impenſas,&,ſuper hæc, infinitam itineris longitudinem
reputaret animo.quæ ipſa vt maxime Deo fauente vincantur,& flatibus,
vndiſque obſecundantibus,perueniatur in Indiam; ecquid tandem ſpei
ſit,occupata iam ab antiquis,ac proximis negotiatoribus mercimonia,
ad ignotos & alienigenas traducendi?Quis porro præſtet, potentiſſimos
Indiæ, Syriæ, Aegyptique(vt de reliquis taceatur) dynaſtas ac reges, vbi
per aduentitios commeatus,portoria ſua,redituſque imminui ſenſerint,
quietem acturos?quibus,ſi damno vel dolore irritati ad arma cõſurgant;
vix Europa tota coniunctis viribus,nedum Luſitania ſola,poſſit obſiſte-
re.Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere ſtudium & contentio-
nem opponant;neque Henricum ad Indiæ regiones adſpiraſſe vnquam,
& Ioannem adulatorum blandimentis potius,quam ſuopte ingenio, in E
hæc vigilantium ſomnia verius,quam conſilia inductum. quæ quoniam
intempeſta morte oppreſſerit Deus immortalis; videat Emmanuel ipſe,
integris etiam tum viribus,quid agat:neu per inanem fiduciam ea ſuſci-
piat,a quibus cum leuitate ac damno poſtmodum cogatur abſiſtere.Hæc
& alia id genus cum & ij,qui in conſilio aderant,& cæteri,vt fit, pro ſuo
quiſque ſenſu loquerentur;plus tamen apud regem & decoris auidum,
& fidei propagãdæ ſtudio incenſum,honeſtas,& pietas, quam metus aut
diffidentia valuere.Cæſa,& conuecta iam ante materia;naues in præſen-
tia duntaxat quattuor ad explorandum agiles,ad tolerandum firmas,de-
lecto milite,nauta,commeatibus,tormentis inſtrui: &,quantum huma-
no conſilio prouideri poſſit,contra omnes caſus quã diligentiſſime opti-
meque adornari iubet.Prætoriæ inditum eſt nomen à ſancto Gabriele,
non ſine cauſa:vt quæ ex orbe noſtro ad antipodas viam Euangelio mu-
niebat;ſub tutela præſidioque lateret Archangeli potiſſimum eius, qui F
primus è cælo terris olim attulit Euangelium. huiuſce nauis curſum re-
gebat Petrus Alanquerius,qui aperiendo Bonæ ſpei promontorio paulo
ante interfuerat.Secundam Archangelo Raphaeli, viatorum duci ac tu-
tori dicarãt.Paulus Gamma præerat.nauclerum habebat Ioannem Con-
imbricenſem.Tertiam Nicolao Cœlio nauarcho, Petro ſcholaſtico gu-
bernatore, incertum vnde,Berrium appellabãt.Quarta,ſine milite ac ſi-
ne nomine,vehendis duntaxat in ſupplementum cibariis, à Conſaluo
Nonnio Gammæ domeſtico ducebatur.Propugnatores in vniuerſum &
nautæ,centum & ſexaginta non amplius explebant numerum. iis omni-
bus ab Emmanuele præficitur ſumma cum poteſtate Vaſcus Gãma Pauli
frater,ſingulari prudentia ac fide,&,quod caput erat,inuicto animi ro-
bore vir:cuius patrem Stephanum,nuper vita functum, Ioannes Rex ad
munus id ipſum iam ante delegerat.Huic,præter mandata & litteras ad
Indiæ reges;Couillanij quoque membrana, & commẽtarius attributus.

Agebat

A Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Tranſtagano, quem Montem
maiorem vocant: huc euocatum Gammam, & ſocios, in magna procee-
rum corona.magnificis promiſſis, & pia in primis & graui oratione,ad
talem & tantã expeditionem eſt adhortatus. dein vexillo Crucis per in-
timum ſcribam publicè expanſo, nixus genibus Gamma ſolenni ritu in
Regis verba iuramit. eodemque accepto vexillo, plenus bona ſpe & miro
nauandæ Regi operæ ſtudio incenſus, Oliſiponem vna cum comitibus
petiit:ibi in MARIÆ Virginis æde,quam ad fauces portus olim Henri-
cus in id ipſum exſtruxerat, ſacris omnibus ad propitiãdum cæleſte nu-
men rite procuratis;præeunte cum hymnis, & canticis agmine ſacerdo-
tum,nauarchi,& cętera turba cum ardentibus cereis,eodem ordine ſup-
plicantes,nudis pedibus ad ſcaphas vſque deducti.Mæſta cũ fletu ſeque-
batur ciuitas,quaſi tam lecta ciuiũ manus ad manifeſtum exitiũ rueret.
Ac quãdiu lætis de more vocibus,ac vario tympanorũ tubarumque con-
centu anchoras moliuntur,rudentes expediũt, & reliqua munera certa-
B tim obeũt nautæ;miram hilaritatem vultu præ ſe tulit Gamma,ſociique:
aſt vbi ſolutis anchoris, ac ſublatis iam antẽnis, vltimum ſignum profe-
ctionis inſonuit; tum vero mutuo conſpectu partim integratæ, partim
coortæ omnibus lacrymæ: nec modus fuit, quoad vehementior Boreas
naues in altũ prouectas ex oculis abſtulit.Id accidit anno poſt Chriſtum
natum milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo, ad vij. Idus
Iulias;anni tempore (vt poſtea compertum eſt) minime idoneo.Verũ-
tamen regente curſum Deo;paucis menſibus ipſum Bonæ ſpei promon-
rium præteruecti, ad aquationem, quæ dicitur Sancti Blaſij, peruenere.
Auctorem habeo, circa id promontoriũ atrociſſima tempeſtate iactatos
nautas reditum in patriam expoſtulaſſe:cum nihil ſuadendo,rogandove
proficerent; de coercendo pervim præfecto agitaſſe conſilia. Ea re co-
gnita, magiſtris vincula iniecta; Gammam ipſum gubernatoris officio
egregie functum. Alij minime ſpernendi ſcriptores, neque ita periculo-
ſam eam nauigationem fuiſſe referunt;nec vllius in Gammam conſpira-
C tionis meminere.Vtcunque res habeat;ad eum,quem dixi,locum appul-
ſi, vagantes in littore Æthiopas clitellatis inſidentes bobus opimis; &
feſtino tripudio;& fiſtularum cantu ſe oblectãtes vident. Adhibiti con-
feſtim interpretes, cum nullum ſermonis commercium reperirent, par-
tim nutibus, partim æreis crepitaculis,vitreis globulis,aliiſque id genus
crepũdiis,quibus mirum in modum capitur gẽs;ad pecora boueſque in-
uicem permutandos alliciũt.Quo in negotio cum ſe admodum difficiles
præberent barbari,rixa (vt fit) excitata,ne gẽtẽ plane abalienaret Gam-
ma,vela fieri ſtatim imperat. Sæua inde procella iactati, vltra Diazij ter-
minos leucas circiter quinque,ad Planas quas vocant inſulas proceſſere.
Ex eo loco,aduerſis æſtibus admodũ retardantibus,lente rurſus ad oram
Zanguebaris appulere ipſo Chriſti die natali:ex quo littus id Natale ap-
pellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit ſe: quod
aquandi cauſa ingreſſi feſto Epiphaniæ ſolenni, Regum flumen ex eo
dixere: & quod ab incolis admodum amice benigneque tractati ſunt, ei

D

Universidad de Deusto Biblioteca

Aquationi à Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta, discessit. ac propter concitatiorem æstum veritus ne qua in vada ferretur; adeo longe à continenti cursum tenuit, vt & Sofalam regionem, & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterū ad continentem itinere, conspicatus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsecutus, accolas reperit minus iam atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, eiusdem fere magnitudinis naues, albosque homines commeare solitos. quæ res, quod Indiam significare haud dubie videbantur, ob id loco ac flumini, Bona signa, nomē impositum, & amicitia cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaelis Archangeli de more fixa. Cæterum, ne nimis læto successu Gāma efferretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem excrescentibus, fæda corripuit lues, quosdam etiam absumpsit. cuius causam tum in cæli grauitatem (quod è crebris æstuariis terra valde palustris & vliginosa est) tū in corrupta salsamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant; contulere. Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasiæ cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloā vrbem habet insignē. & quamquam ob circunfusum æstuarium, sterili, & insalubri est admodum cælo, tamen in satis magnam frequentiam loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabāt, Abrahemo Quiloæ tyranno subiecti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebātur. Aduersus id oppidum, ad quattuor passuum millia, sunt insulæ, quæ à columna ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominantur. ad eas insulas cum Lusitani stetissent, ab iis, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, facile cum xeque per munera & vinum, & scitissima saccari condimenta, quorum auidissima gens est, pacem, & amicitiam iniere. atque etiam duo in Indiam vsque nauium magistri mercede ab eodem impetrati. & omnis generis cibaria abūde suppeditabantur. ast vbi per Abassinos quosdam Æthiopas, qui pictas Angelorū imagines in Gammæ naui conspexerant, & cum eo de rebus Abassinis, deque religione fuerāt collocuti, Europæos, & Christianos esse vulgatū est, confestim hospitalitas omnis in odiū versa, & nostri telis, ac sagittis aquatione prohiberi cæpti. simul, accepta iam pecunia, perfidi magistri clam aufugere. Nondum apparuerant gētibus iis, nouæ subtilitatis & operis admirandi balliste, oblongum in tubum & æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ quæ non funibus aut neruis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata priscis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremēto multiplici rapiendos, certo primū nitrati ac sulphurei pulueris modulo temperatæ, insertos dein ore patēte ferreos ex arte globos, catenasque & alia obturamēta, fulminum instar flammis eluctātibus, cum

A cum horrendo fragore contorquent. Eiusmodi tormenta complura Lusitanus de more dispositā, & collibrata ad nauium fenestellas habebat. sed ab iis exercendis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab se, consulto abstinuerat. Verum vbi fraudem, ac vim, & suos pæne circumuentos animaduertit; indignatione commotus, ex templo disploderēt, magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium. ac primo videlicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua cælo sereno, attonitos defixosque rei nouitate barbaros tenuere. Ast vbi ante pedes prætoris ipsius, momento laceri & exanimes quattuor simul viri conspecti sunt; enimuero tum, quasi haud dubie infenso infestoque numine, correptis vndique ac pæne depressis turba nauigiis, lymphati amentesque in proximam continentem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tandem è summa trepidatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandæ iræ, & sui purgandi gratia transmisit. si quid minus amice in hospites consultum sit; id suo consilio nequaquam esse factum. magi-
B stros qui mercedem fraudulenter abstulerint, iam non esse in sua potestate, quòd alter in auia & interiora se abdiderit; alter subitis machinarū ictibus fæda laceratione discerptus, perfidiæ pænas luerit. Sed & integram mercedem se Gammæ redditurum, & alium ipsorum loco magistrum suffecturum, nauigationis Indicæ peritissimum. Gamma, quod pluribus disceptandi tempus non erat, remissa mercede, magistrum accepit, multo etiam prioribus nequiorem: quippe, vt à Mosambico profecti sunt, ita instituit iter, vt nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insulas; facile confisus, ob natandi peritiam se noctis silentio, vt alij duo fecerant, euasurum. sed intētius custoditus, fraude comperta, vapulauit egregie. ob id insulæ Verberati appellatæ. Quo ille supplicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino constituit. ac per summam dissimulationem, quasi plane resipuisset, composito ad omnem æquitatem ac summissionem sermone vultuque, vrbem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium copia refertissimam, & Christianis Abassinis, atque
C Indis frequentem. quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis, omnium generum cibaria, mercesque Indicis haud inferiores, summa populi voluntate affatim suppeditatum iri: præterea, cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mendaciisque Gammam in vltimum exitium pæne impulit. iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubium erat, quin si eo ventum esset, ciuitas armis virisque potens, ac Mahometicæ superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues pænas à Lusitanis exactura esset. auxilio fuit vehementior aquarum impetus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non licuit. Ea spe deiectus Æthiops, tamen à malitia non discedit. Cum nostros omniū rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniā Quiloæ accessu prohibiti sint, Mombazam vrbem docet non longe abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abunde suppetant. Si Vasco placeat; propediem se duce naues in

optima ſtatione futuras.Nec recuſauit Gãma, partim rectoris ſuaſu, partim etiam vltima pæne iam neceſſitate compulſus. ad vrbem appropinquanti,vt nuper ad Moſambicum, ſic ibidem obuiam proditum à Regis exploratoribus.qui ab inſidioſo curſus rectore clam in noſtros incitati;ſimulata beneuolentia,ad Regẽ redeunt;ingentis prædæ occaſionem oblatam demonſtrant,modo intra portum aduenæ perducantur. Haud ſurdis auribus dicta,omnibus blandimẽtis,muneribus etiam, iubet Chriſtianos ad commercium,& hoſpitium benigne inuitari. Paſchalia tum aderãt feſta:& paulo ante ad iuſulam ſancti Georgij ara excitata, Luſitani,expiatis confeſſione criminibus,cæleſti pane ſeſe munierant.quo etiam maiorem in tempore diuinam clemẽtiam opemque ſenſere. quippe ipſas iam portus fauces intrãtibus,ex vrbe permulti cum ficta gratulatione, & concentu obuiam prodierãt;ac ſine armis in naues accepti,ouantes lætique certo ac præſenti iam lucro noſtros perfida ſimulatione ad omnem hilaritatẽ inuitabãt;cum nouum ſubito periculum,parato iam exitio nihil tale ſuſpicantes Luſitanos eripuit.Dum enim ad auram excipiendam, Gammæ nauis tardius circumagitur;veritus,ne illam in proxima vada æſtus abriperet,magno repente clamore iaci anchoras iubet.quã ad vocem cum naualis turba huc illuc præceleri feſtinatione diſcurreret;rati proditores detectas inſidias,vt eſt omnis malitia ſuſpicax & meticuloſa,illico è nauibus in ſubiectas lintres certatim cuncti cũ ipſo proditionis magiſtro deſiliunt, & fugam capeſſunt. ac tum demum Luſitanis fraus ac pernicies patuit. Gratiæ ingentes pro tam inſigni beneficio ſuperis actæ. & quoniam reliquum littus ſat frequens vicis & oppidis eſſe dicebatur,Gamma curſu in Septentriones directo,poſtridie Mombazam aduentãtia nauigia duo Saracenorum intercipit.è quibus duntaxat tredecim (cum cæteri ſe in pelagus eieciſſent)in poteſtatem venere.ij,ne locus iterum dolo daretur,ſeparatim ſinguli interrogati,ſine vlla variatione reſpõdent, in eadem ora celebre oppidum eſſe Melindem, rege in aduenas omnes mire benefico, in primiſque hoſpitali.ibi nec inſtrumenta nautica, neque cõmeatum optimum,neque duces in Indiam defuturos. His rebus auditis, captiui benigne habiti; iiſdemque regentibus cum ad Melindis conſpectum ventum eſſet;quidam ex iis,vt videbatur,auctoritate præcellens, munus adeundi regis, & conciliandæ amicitiæ, ſibi depoſcit: & Gammæ permiſſu in vrbem delatus,Luſitanorum probitate moribuſque extollendis, & aliis ad tempus accommodatis rationibus,regem,ſatis per ſe ad officium humanitatemque propenſum, facile in aduenarum cupiditatem & amorẽ impellit. Dein, biduo nuntiis & xeniis vltro citroque mittendis inſumpto, Gamma,ne regi diffidere videretur,in portum lẽto nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur.Huic obuiam regis filius natu maximus(nam pater morbo ſenioque implicitus decũbebat) cũ honeſtiſſimo comitatu profectus,in ſcapham,quo Gãma excipiendi eius cauſa deſcẽderat, hilari vultu tranſiliens,peregrinũ arctiſſime familiariſſimeque cõplectitur.inde cum alter ab altero multa per interpretes amice admodum quæſiiſſent; petere atque orare inſtitit, vt ad parentem iacentem in lectulo adire ne grauare

grauaretur.id fore ſeni gratiſſimum.ſe interea apud naues cũ paruo filio pro obſide remanſurum.Ad ea cum reſpondiſſet Gamma, ſui regis mandato prohiberi ſe quominus exſcenderet;nobiles duos è comitatu pro ſe in vrbem miſit: quibus rex cum cæteris valde ſe comem & honorificum præbuit.Præterea,de perito itineris duce magna regis voluntate impetratum:atque illi viciſſim Gamma tredecim,quos dixi, captiuos benigne donauit.quibus officiis,& mutuæ beneuolentiæ ſignificationibus, hoſpitij noui iure magis magiſque firmato,ea denique lege Gamma diſceſſit,vt in reditu polliceretur ſe illac iter eſſe facturũ, quo regis Legatos ad Emmanuelem honoris & amicitiæ cauſa tranſueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarum ferme ſeptingentarum traiectus eſt.id ſpatium altero & vigeſimo die feliciter emenſi,tanta gratulatione ad Calecuti orã acceſſere,quaſi tranſactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediiſſent.Iulio ineunte Oliſipone ſoluerant:menſibus ferme vndecim in itinere inſumptis,circa Maij exitum in Indiam deferuntur, perincommodo ſane tempore.etenim in iis regionibus cũ alia multa admiranda;tum illud in primis omnium phyſicorum ingenia ſuperat;quod in eadem cæli plaga,pari ſolis acceſſu receſſuque iiſdem anni mẽſibus, ab ortu trans Gatis iuga,quæ recto ad Cori promontorium excurſu, quemadmodum ſupra demonſtratum eſt,totam Malabaris lõgitudinem interſecant, æſtas ac ſiccitas;ab occaſu cis Gatem hyems,& aſſiduæ pluuiæ ſunt. vt in tãta locorum propinquitate,quod ad rationem tempeſtatũ attinet, iidem pæne populi ſibi mutuo antipodes videantur eſſe. Quam diuerſitatem, quæque de æquinoctiali circulo, ac torrida zona antiqui falſo opinati ſunt,& alia eiuſmodi permulta,ſi quis apud ſe diligentius reputet;profecto intelliget;omnia quæ in cælo,quæque in terris fiunt,non ad neceſſitatem fati,vel ad fortunæ temeritatem, verum ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem ac prouidentiam eſſe referenda.Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram eſt appulſus,in ea Malabaris parte,hyemis erat initium;cum altera,quæ ad ortum eſt,maximis iam tum caloribus æſtuaret.itaque licet periculoſam admodum in ſalo ſtationem eſſe intelligeret; ſubeundos tamen portus,niſi ex Malabarici Regis auctoritate, nequaquã exiſtimauit.Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur,ac potens: quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac ſuperiorem agnoſcunt, & patrio ſermone Zamorinum,id eſt Imperatorem appellant. is, quattuor ordinum homines habet in ſuo regno. dynaſtas ac ſatrapas, quos vulgo Caimales vocant.ſacrorum antiſtites & procuratores; ij vetuſtiſſimæ originis & nominis Brachmanæ ſunt.rei bellicæ ſtudioſos è nobilitate duntaxat;qui Naires dicuntur.quartum obtinent locum opifices,& agricolæ. reliquum vulgus inſtitorum eſt.magna ex parte Arabum,Perſarumque & Aegyptiorum ex hæreſi Mahometana,& Iudaica; qui pretioſis mercibus admirabili ſolertia & peritia permutãdis,ad amplas ferme opes pecuniaſque perueniunt.Cæterum apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ ſunt,patetque ea ſecta latiſſime.horum ſcitis omnia publica & priuata ſacra ſubiecta ſunt. hi cæremonias & iuſta funebria ſuo arbitratu præſcri-

Universidad de Deusto Biblioteca

dunt:iidemque magno suo quæstu prodigia,sortes,auguria, & omina in- D
terpretantur.horum disciplina institutisque Reges ipsi imbuuntur.omnibus magnis paruisque in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachmanarũ genus.quippe alij liberis operã dant,viuuntque in hominum frequentia.alij cælibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues appellãt:Gymnosophistas olim Græci dixere:iique partim longissime peregrinantur,stipem emendicantes;& victus vestitusque asperitate nacti existimationem ac fidem,credulas hominum mentes portentosis mendaciis,variisque superstitionibus in fraudem impellunt; partim in solitudinibus auiis,& subterraneis specubus durissimo vitæ genere,inedia,vigilia,nuditate,frigoris æstusque patiẽtia semet ipsi discruciant,abstinentque ab omni corporis voluptate ad certũ annorum spatiũ: quo exacto,in Abdutos(id nomen ordini)magna cum gloria referuntur. ij,tamquã humano fastigio celsiores,& omnium rerum licentiam adepti, nullis iam tenentur legibus,& in omni scelerum & flagitiorũ genere impune volutantur.est etiam suus Ioguibus rector maximus, qui vectigalia E
perampla dispẽsat,vocatosque ad se certis temporibus impostores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit.Hosce omnes,mirum quam densa in caligine,& quanta in veritatis ignoratione demersos diabolus teneat.Parabrammam nescio quẽ Deorum antiquissimum colũt,& ex eo filios tres:quorum in gratiam terna fila gerunt è collo suspensa.Multis præterea non hominibus modo,sed brutis etiam animantibus cælestes habent honores,& templa ædificant,quibus in prisca illa Romanæ vrbis magnificentia vix quicquam simile exstiterit. sane fanum est simio dicatum:cuius duntaxat pecori in victimarum vsum custodiendo, porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è marmore,tantæ magnitudinis,vt Agrippæ columnas,quæ in celeberrimo quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio adequent.Elephantis etiam religionem numinis tribuunt:bobus autem,eo maiorem,quod hominum vita functorum animos in eam maxime belluam immigrare opinantur.Multos habent suarum superstitio- F
num libros, magno labore studioque conscriptos, quæ nonnihil ad veteris Græciæ fabulas, & auguralem Hetruriæ disciplinam videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant, cauent quam diligentissime; sed ex iis arbitratu suo depromunt, quæ ad populum decipiendum in concionibus,vel in priuatis colloquiis,contracto supercilio,& magna pompa verborum edisserant. Quamquam haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam apprime docto, cum se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt; inque Lusitanum sermonem accurate conuersa, tandem ad me peruenerunt; meræ nugæ, & anilia plane deliramenta,quæ hoc loco ne leuiter quidem attigisse operæpretium duxerim. ex quo facile apparet, quantum immortali Deo populi debeant ij, quibus in tanta aliorum cœcitate, Christianam lucem aspicere datum est.Iam de sacrificiis,libationibus,cæterisque nefariis ritibus,quibus vel ad placandos commentitios Deos,vel ad expiandos mortuorum manes

vtuntur,

A vtuntur,singillatim exponere,vt superuacaneum,ita pæne infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus.Naires autem,penes quos totius rei militaris est cura,vt septimum circiter ætatis annum attigere,teneri corpusculi neruis diu multumq; distentis, laxatisque compagibus, adhibita frequẽti vnctione sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agilitatem pæne incredibilem perducũtur.itaque velut exosses artus omnẽ in partem arbitratu suo torquere ac flectere; saltus retrorsum æquè atque in aduersum longissimos edere; & in lucta varios nexus pariter implicare atque explicare condiscunt. Armis vero,à pueritia ad vltimam vsque ætatem,summa cura exercentur singuli ferme singulis, haud absurda ratione;quod ita persuasum habeant, neminem vnum simul pluribus posse rebus excellere.arma erant olim,hasta,sagittæ, gladius, clypeus:verum,post inuectas illuc recẽtiores hasce humani ingenij fraudes machinasque,totam conflandi, temperandi, librandi rationem ita percalluere,vt omnibus maioribus minoribusque tormẽtis, igneisque mis-
B silibus admodum scienter vtantur:iamque Indici sclopi,seu ferreæ fistulæ,& sulphureus puluis,longo interuallo Lusitanicis antecellant.Nudi, pube tantum velata, prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur.hinc nostro militi pugna longe stabilior:suoque & armorum pondere vehementius in hostem incumbit. contra, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsidij est. obuersantes offerentesque vltro sese, vbi te iam iamque adepturum existimas,momento euanescunt. rursus, cum procul abesse credideris,ab tergo se ostendunt.pari celeritate & sequuntur,& abeunt: & (quod vel in primis capitale est)haud incertiore ictu auersi,quam aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus decertandum vel necessitas cogat,vel inuitet occasio; cæsim plerunque feriunt:bracteolis plurimis ad gladij manubrium annexis, quorum tinnitu numeroso ad Martem pugnamque incitantur:seque celeri vel procursu in hostem inferunt;vel recursu,cum opus est,repente subducunt;factaque testudine ita sub scu-
C to se totos cõdunt,vt locus ad plagam nullus omnino pateat.& cum omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris exsecrationibus caput,familiam,stirpemque deuouent,ni illatas commilitonibus iniurias inuicem puniant. Regis vero necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, vt per media tela flammasque nullo plane vitæ respectu, ad cædem hostium ruant lymphati,amentesque, atque ob id ipsum vel maxime formidandi. itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minusve potentes Reges existimantur. longe miserrima conditio est agricolarum,& opificum:siquidem præter quotidianas operas, quibus ægre sese familiasque sustentant; quod initio quisque sortitus est vitæ genus,in eo ad mortem vsque persistere cogitur:nec modo ad altiores vnquam gradus euadendi,sed ne ad alias quidem artes quæstusve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano,qui res item Indicas Græco sermone conscripsit. quare

adeo

Universidad de Deusto
Biblioteca

adeo contempti abiectique sunt,vt superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod si in turba, vt fit, ad aliquem forte Nairem propius accesserint, male mulctantur:idque ne accidat,per antecedentes famulos turbam submouent Naires;& cum alibi,tum præsertim ad viarum flexus,se adesse clara voce denuntiant:tanta Indicæ nobilitati superbia,tam barbarus ineſt fastus:atque, id est causæ, cur Christianam disciplinam pessime oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate,animique moderatione consistit. Quæ Indorum contumacia eo minus videtur ferenda;quo sibi nobilitatis nomen impudẽtius arrogant: nam præter alia dedecora quantæuis claritati obscurandæ;promiscua etiã inter singulos ordines coniugia sunt,vagique ferarum more concubitus. incerto omnes patre nascuntur,& ad sororum filios,vt minime dubiæ cognationis,hæreditas perueniat. Aedificia,templis Deorum exceptis, & regijs ædibus,& quibusdam pretiosarum merciũ apothecis, lignea, & modice ab humo exstantia, palmarum foliis conteguntur:nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosius habitare concessum. Suburbana visuntur plurima cum hortis apprime cultis,quæ ferme incolunt optimates,ne vrbanæ plebis consuetudine polluantur.ea partim vallum & agger vndique muniunt:partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim interiectis implexisque mira densitate viridibus rubis ac sentibus,ad introitum, aspectumque & ignem arcendum: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus,vt,instar labyrinthi,cæcos errores,& ambages imperitis locorum obiiciant:quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit.Zamorinus ipse,quo tempore Lusitani ad Calecutum appulere,ad Pananẽ(id maritimo vico nomen)haud ita longe ab vrbe, se continebat.Ad eum Gamma cum in anchoris staret, nuntios de suo aduentu præmisit:se,cum Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris ex alio pæne terrarum orbe aduenisse;neque tamen iniussu è naui egressurum. lætus ea re Calecutanus,magnificeque se ipse circunspiciens,quod sui nominis gloria excitã ex vltimis sedibus gentẽ cerneret;Gãmam è periculosa statione in proximũ portum,cui Capocate nomẽ est,dato in id duce,iubet inuehi. dein post biduum mittit qui Gãmam honorifice ad se deducãt.Ille tametsi ignotæ fidei,& vanę superstitionis homini vitam suam credere,comitum, amicorũmque monitis ac precibus vetabatur;tamen legationem peragere,& cuncta coram explorare ipse cõstituit.Paulo fratri, vicario suo mandat,scaphas quotidie ad littus paratas habeat;ac si quid accidat, quo minus ad naues redire possit;ipse nulla eius rei habita ratione Lusitaniã repetat,& Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ,ac totius itineris rationem diligenter exponat.Tum duodecim sociis ex vniuerso comitatu delectis, quam ornatissimo vestitu,cũ scaphas versicoloribus vexillis atque tapetibus,& omni tormentorũ apparatu adornasset,ingẽti omniũ gratulatione, strepituque festo ad littus accessit.Descẽdẽti prælto fuit Catuales vnus ex iis,qui iuri peregrinis dicũdo præsunt,cũ vario cantu,& magna manu militũ,baiulisque ad sarcinas cõuehendas:nã apud Indos equi, & cætera iumenta per id tempus in vsu non erãt.Dein Gammam tetraphoro impositum,ad

tum, ad vrbem Calecutum primum, inde Pananem deportauit tãto populi concursu,vt præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spectandi certamine coorta rixa perempti sint.Vt ad regiam est ventum;à Caimalibus aliquot Gamma cum sociis honorifice primum excipitur.dein Brachmanarum antistes linteatus obuiam prodiit,ac manu leniter apprehensum, longo cubiculorum ordine,denis aulicis ad ostia singula stationem agentibus, in amplum conclaue perduxit. stratum erat pauimentum serico eteromallo viridi:parietes vero bombycina peristromata intertexto auro magnifice vestiebant:ligneis gradibus affabre factis in theatri formam circumquaque eminentibus:ea procerum subsellia sunt.Rex in ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris niuei tunica indutus, aureis conspersa rosis,gemmeis fibulis admirabili splendore connexa. Caput cum pretiosis inauribus pileus aureus contegebat in tiaram exsurgens,vario gemmarum vnionumque contextu.brachia,cruraque de more gentis nuda,armillæ ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti cõplures è pedum æque ac manuum digitis emicabant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum betele,seu Tambul Arabicum : quæ folia principes Indi assidue fere mandunt,commendandi halitus,leuãdę sitis, & educendæ pituitæ gratia. Zamorinus ipse, quamquam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & toto corporis habitu gestibusque dignitatem regiam haud dubie præferebat.Gamma, salutatione peracta, considere vna cum comitibus iussus, per interpretem exponit:Emmanuelem Lusitaniæ Regem,Calecutani Regis fama commotum,fœdus,& amicitiam ipsius iam pridem expetere,quãdo coram congredi,& iungere dextras locorum interualla prohibeant;legatum pro se misisse.Ni rem aspernetur;confidere se eam societatem vtrique non parum ornamenti,commodique allaturam.Dein prolata munera,& litterę cum Arabico,tum Lusitano sermone conscriptæ.Ad ea Zamorinus breuiter:Emmanuelis fratris voluntatem, ac propensionem erga se, vel ex eo elucere, quod se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresque vltro compellandum,& salutandum existimarit. quod ad fœdus, & commercium attineat,rem sine controuersia cõuenturam. simul edisserit,quas è suo regno merces auehi:quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc,multa de nauigatione,deque itinere sciscitatus, Gammam, & socios in lauta hospitia benigne distribuit.His rebus,vt fit, extemplo vulgatis, cum cæteri mercatores, tum Saraceni præcipue atque Arabes magnoperẽ commouentur.ac præter capitale in Christianos odium,rati etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accederet, tantum de suis lucris imminui; &, si præualidus manceps in eam negotiationem se interponeret, nihil sibi ad quæstum, & nauigationem loci relictum iri;institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituunt. Ac primum, variis criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt ; specie legationis explorabundum piratam aduenisse;ac,nulla prouocatum iniuria, quacunque

iter habuerit, mare infestum reddidisse latrociniis; emporia cædibus ra- D
pinisque vastasse. Quod si maxime Lusitaniæ Regis missu aduenerit; con
siderandum tamen Zamorino esse, vtrum fidelissimæ, & plurimæ natio-
nes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsenti pecu-
nia, certissimisque compendiis Malabaricam in dies augeant rem; pere-
grinæ genti, & toto cælo disiunctæ, ac proferendi per fas ac nefas impe-
rii cupidissimæ, nullo præsertim merito, posthabendæ sint. Ad hęc, vena-
les aulicorum animos, & eorum præcipue, qui magistratus gerebant,
cum cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerũ & flagitiorum
administris, argento auroque aggressi, haud ita difficili negotio in suam
sententiam perduxere. In iis, Catuali ipsi, cui hospitum erat cura con-
credita, facile persuasum, vt Gammæ, per summam officij simulationem,
extremam perniciem strueret. Ad quæ facinora, cum Rex ab insita bar-
baris leuitate, ac perfidia, conniueret; de omnibus consiliis, & imminen-
te exitio, per Tunetanum quendam Monzaidem, Hispanicæ linguæ pe-
ritum, cui cum Lusitanis in Africa olim cõsuetudo intercesserat, Gamma E
repente certior fit; eiusdemque suasu quam occultissimis itineribus ad
naues festine se proripit, eo maiore euadendi spe, quod ab regia classe per
hyemem subducta, nullum in præsentia periculum immineret. Igitur è
portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; qui-
bus præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisque sibi nul
la sua culpa insidiis, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis sua-
soribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusita-
niæ Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahometana colluuie, fructus, &
emolumenti sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atque etiam
purgare se Zamorinus, & omnem culpã in administros, vetusto Regum
more conferre. Quæsiturum se de insidiis, quas Gamma sibi factas dicat:
ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita animaduersurum, vt lega-
tionis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad
Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam, & gentis
Lusitanæ commercium fore sibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob F
id in suo regno turbatum existat: neu qua veteribus amicis, ac sociis fiat
iniuria. Cum eo responso Gamma Anchediuam insulam petiit, leucas à
Calecuto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis
generis apprime abundãtem. Ibi refectis è longa iactatione sociis, naui-
busque, Deum precatus, vti propitius iterum adesset, reducéque se opti-
mo Regi, propinquis, ac patriæ sisteret; in Europam cursum intendit. at-
que Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam
lentissima nauigatione remensus, ad Aethiopię primum deuenit littora.
Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem,
vti promiserat, appulit: assumptoque Regis legato, Zanzibarem inde
petiit insulam, cum cætera amænitate insignem, tum felicibus syl-
uis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbeni-
gne tractatus, Mosambicum traiecit; fixaque ibi columna, ad Aquatio-
nem sancti Blasij processit. Ac Bonę spei promontorium denique circũ-

uectus

A uectus, Hesperidas primum, dein Tertias quas appellant, postremo Oli-
siponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense, anni millesimi
quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem
abierat, sociis ferme centũ, in iis Paulo fratre, morbo & labore consum-
ptis. reliquos in terram egressos circunfusa illico turba, concionis instar,
tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto, deque
Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem aduentum partamque
gloriam gratulari; denique eiusdem peregrinationis & laudis cuncti stu-
dio, & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ
viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: &
quamuis incertam atque infidam ex India pacem afferret; tamen ob
singularem viri constantiam, & animi magnitudinem ab omni
posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata,
Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus
auxit: cæteris nauarchis ac sociis præmia
B tantis laboribus, ac tanto Rege
digna persoluit.

***

Libri primi Finis.

Universidad de Deusto Biblioteca

D

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SECVNDVS.

PATEFACTA iam India, & incognitæ ad eam diem nauigationis ratione vtcunque comperta; primum omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iere. Dein, MARIÆ Virgini eius nauigationis præsidi exstructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipso aditu portus Olisiponensis, miram in amplitudinem extulit, auxitque; ac loco in primis illustri, vt ab omnibus conspici posset, ipsius Henrici militarem statuam collocauit. Ad eius templi custodiam, & cæremonias, & naualis pręsertim turbę, ducumque animos rite expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præcipua beneuolentia ac veneratione prosequebatur. Locus, desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura, tum religione visendus. Et quoniam Gammæ, comitumque fama celebritasque & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingẽtium spem, & eiusdem itineris cupiditatẽ erexerat; tanti consensus ardorisque bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquam vltrà exploratoriis nauigiis, verum iustis iam classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ aluei magnitudine, & hominum frequẽtia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes, & copias indicarent, Petrus Aluarus Capralis, claro æquè genere ac virtute vir, summa cum potestate præficitur, Gammæ interim requie ex longa defatigatione concessa. Huic ab Rege mandatum in primis, vt Christianam fidem, religionemque in iis regionibus tum serere, tum amplificare omni studio insisteret. dein, vt Calecutanum Regem quanta maxima lenitate ac diligẽtia posset, ad firmam pacem, & stabile fædus alliceret: ille si durũ, & illiberalem, & infidum sese prębere perseuerasset; tum verò barbarũ scelus, & illatas Vasco Gammæ iniurias vindicaret; cumque nefariis Christi hostibus iustum piumque susciperet bellum. Idcirco, partim ad prædicandum ethnicis Euangelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregiè pius

E

F

A pius doctusque theologus Henricus Franciscanus, qui postea Septæ vrbis fuit Episcopus, cum sacerdotibus aliquot in eandẽ expeditionem est destinatus: & præter vectores, naualẽque turbam, ex Lusitana iuuentute delecti mille & quingenti propugnatores in classem impositi. Capralis litato profectus, anno millesimo quingentesimo à partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicum maxime idoneum deinde monstrauit vsus) ad Hesperidas tertio decimo die processit. circum eas insulas fœda tempestas coorta classem late disiecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cum ventis ac mari aliquandiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cursum. conuersis ad extremum velis, Olisiponem inuitus irrita nauigatione repetiit. Cæteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad vitãdam Guineæ maliciam, & superãdum Bonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cùm se in altum dedissent, post mensem circiter, in telluris conspectũ ventis feruntur: quam insulam initio rati, continuata dies aliquot secundum littus nauigatio-
B ne, continentem sine dubio esse comperiũt. Ibi ex longa iactatione classem portus excepit, cui ab egregio situ, ac tuta statione, Securo nomen impositum. Inde ad cognoscenda loca gentemque, descensum in terram; & Christiano ritu in ara subductili sacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico est habita: barbaris, cùm nihil planè perciperent, tamen occulto numinis impulsu cælestes cæremonias, & sacram cõcionem admirabili studio ac veneratione concelebrantibus. Ex iis vnus cum Gaspare Lemio in Lusitaniam extemplo missus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, solenni ritu & precationibus consecrata, defixit; à quibus regio sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: sed à Brasilo rubro ligno, quod tingendis vestibus inde petitur, superinditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi consensus, & pertinax consuetudo retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Flo-
C rentinus eiusdem Emmanuelis auspiciis accuratius explorauit. atque à duobus ab Æquatore gradibus, partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblõgi speciem refert. cuius basis in Æquatorem, ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito mari Hesperiis Æthiopibus obiacet. alterum latus à prouincia Peruana disterminant iuga montium adeo celsa, vt ipsos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio ferme tota in primis amæna est, cæli admodum iucunda salubrisque tẽperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi flatus, matutinos vapores ac nebulas tẽpestiue disiiciunt: solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Scatet ea tota ferme plaga fontibus, ac syluis, & amnibus inclytis: è quibus (vt reliquos taceã) is quem Argenteũ vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adeo violẽtus, vt inde nautæ dulces hauriant

Universidad de Deusto
Biblioteca

latices priusquam tellurem ex alto conspiciant. Terra partim in planitiẽ D
expatians, partim in colles clementer assurgẽs, fœlix præpinguibus glebis, & riguo solo semperque vernante, credita semina multiplici reddit fœnore: ac saccari præsertim est ferax; quod cæleste donum Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura, è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad purum excoquitur; tum formis in panes cogitur ad metæ figurã: dein rursus, vbi libuerit, eliquatus; artifici manu pigmentis ad instar ceræ varias in effigies indiscreta pæne veri similitudine trahitur. cuius generis officinæ, priscis ignotæ, hodie, qua præsertim incolunt Lusitani, passim exstructæ visuntur: atque ex eà mercede negotiatores vel maximũ capiunt emolumentum: siquidem nauibus quotannis in Europam euecta certissimo compendio longe lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgo Copaibas vocant, inciso per æstatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat: cui, cum ad alios mortalium vsus, tum E
ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibẽt vim. eæ plantæ cernuntur affrictu animaliũ attritæ, quæ à serpentibus venenatis, aut à feris ictæ, ad remedium illud ipso naturæ instinctu se conferunt. At Zabucales quæ dicuntur, admodum excelsæ, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabili naturæ solertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castaneæ saporis egregij continentur: quæ vbi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipsæ per se in alimenta incolarum ad vnam è calice defluunt. Syluestria etiam sunt Caiusia pyra, apprime succosa & innoxia; itaque mediis caloribus auide manducantur: cæterum in imo pyro faba quædam extuberat cortice amarissimo, prædulci medulla si torreatur. pyro preterea, refrigerandi vis: faba calefacit. Verũ, ex omni genere, palma tribuitur iis, quos vulgus Ananazes appellat. Planta est humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc suo tempore in frusta dissecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edu- F
lio sunt; verum etiam in longum tempus adseruantur è saccaro. Iam vero, illati in eas regiones ex orbe nostro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus, vitesque biferæ ac triferæ, necnon multiformia mala medica suppetunt. Ad hæc, est videre complures alias pomiferas arbores, quas percensere nimis longum sit; piscesque, & aues coloris eximij, & quadrupedia plurima, sed ferme syluestria, partim nota nobis, partim ignota. in quibus vtique apparet quam miris modis, ac variis, diuina sapientia ludat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perstringam, apri sunt amphibij, carnibus optimis ac saluberrimis. ij, quod priores pedes perbreues habent, posteriores autem prælõgos; tardiore sunt cursu: itaque deprehensi à venatoribus, qua proximum est sese aquis immergunt. Antæ sunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ similitudinẽ; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore autem labro tubæ instar oblongo, rotũdis auribus, bneui cauda, reliquũ cinereæ corpus. eædẽ lucifugæ sunt. non nisi noctu ad pabulum prodeunt: vbi diluxit, in sua sese condunt latibula.

Huius

A Huius belluæ carnes gustatu plane bubulas referunt. Cotias vero nominant, magnitudine, & forma, & sapore leporum: rufo colore, paruis auribus, cauda fere nulla. Maiores sunt eiusdem fere speciei; quas Pacas vocant: rostro tereti ad faciem felis, fusco colore, cãdidis maculis interstincto: neque carne tantum, sed & corio ipso prætenero, atque ob id ipsum in delicatiores epulas expetuntur. Cæterum insolito spectaculo Tatusię sunt, ad porcelli magnitudinem: corio squamatim loricato, sic, vt equi cataphracti speciem reddant: ex eo caput duntaxat, ceu testudines exerunt; pedibus contractis: & specubus ferme vti cuniculi sese continent: hæ quoque carnes palato gratissimæ. Magna præterea vis tigrium est: quæ famelicæ, horribili velocitate sunt, viribusque tremendis: eædem pastæ (quod mirere) tanta ignauia dicuntur esse, vt à gregariis etiam canibus confestim in fugam agantur: adeo, cibi potusque satietas, non homines tantum, sed etiam feras hebetes reddit. Illud vero mirum in Cerigonibus (id animanti nomẽ, buxeo colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius
B aluo duæ dependent veluti manticæ: in iis catulos circunfert, & quidem adeo pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt à perpetuo suctu non auellantur; antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiã inusitata & effigie, & natura est animal, quod ab re ipsa Lusitani Pigritiam appellant, Cerigonum fere magnitudine, sed rostro fœdiore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio existens coma ceruicem velat; lentoque ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam, in pedes exsurgit: denique tam tarde mouetur; vt quindecim ipsis diebus ad lapidis ictum continuo tractu vix prodeat. Victitat arborum foliis, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. neque vero adhortationibus tantum aut minis, sed ne plagis quidem fustibusve bestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirandum est etiam genus earum quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine; colore fusco; prælongo ac tenui rictu; neque eo ad
C malas diducto, sed modice ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mire longis latisque, nimirum ad victum facilius comparãdum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac fossione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguã immittit exilem, opertamque formicis repente contrahit, glutitque deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa & setosa cauda pro tegumento est. sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantum & alia indidem syluestria, vt dixi, verum etiam nuper à Lusitanis inuecta pecorum & equorum armenta plane admirabili prouentu fœtificant, quo magis mirũ, vberrimo agro, mitissimo cælo tam fera & acerba esse incolarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos, ominibus tantũ, & auguriis ad insaniã dediti, & ariolis impostoribusque miserãdũ in modũ quæstui sunt. nudi æque viri ac fœminæ prorsus incedũt, robustis lacertis, fluxo à vertice dũtaxat capillo; nã cæteras corporis partes identidem expilantissimis, vti Sinarũ populi, naribus: æneaque ipsi

cute,

cute,atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. D
præterea insertos habent iã inde à prima ætate deliciarũ causa quidã in-
feriore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælõgos nullius pretij
lapillo,tetro sanè spectaculo. Gregatim peregrinantur ordine simplici,
silentio miro; virum vxor anteit. Carorum aduentum, circundatis
collo brachiis, appresso ad pectus capite, cum effusa comploratione al-
tisque suspiriis primùm excipiunt,viæ laborem & incommoda miseran-
tes:momento dein siccant oculos,habentque lacrymas in potestate.Gra
uidis haud ita multus in partu dolor. à puerperio fœta confestim exsur-
git,ac domestica obit impigrè ministeria.eius loco(quod vix credat quis-
quam) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab
amicis ac propinquis inuisitur. huic sorbitiunculæ dantur ad refouen-
das vires.huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferun-
tur.Numerandi rationem,ac litteras ignorant omnes.tantùm tenui qua-
dam traditione, nonnulla de Noe, deque diluuio à patribus accepisse
dicuntur: vt valde probabile sit, post dissipatos quondam diuino iussu E
mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse com-
mercium.Vino ac frumento in hæc vsque tempora caruere,satiua radice
victitantes,in farinam redacta, quam mandiocam appellant. sub eodem
tecto,ad inuersæ modum carinæ prælongo,multæ simul familiæ degunt
noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspensis:
viuuntque in diem; & quicquid habent, in commune facillime confe-
runt, nihil in posterum soliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præ-
cellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo quæren-
dum est,patentibus oculis vrinantur.itemque laboris & inediæ patien-
tissimi sunt.triduum ipsum,vbi penuria ciborum ingruerit,ieiuni tradu-
cunt:iidem,si copia suppetat,à primis tenebris ad lucem vsque in conui-
uiis & compotatione persistunt. Recte aut perperam factis, nihil post
mortem præmij supplicijve superesse arbitrantur.Qui diem suum obie-
re,eos perinde ac decesserint,vel integro corpore,vel mancos, aut debi-
les, vulneribusque confossos, descendere ad orcum putant, ergo incre- F
mata condunt humi cadauera,addito rete, cubandi causa, necnon edu-
liis per aliquot dies appositis; quod ita persuasum habent, & somnũ in-
terim capere, & cibo vesci manes mortuorum. captos in prælio hostes
(crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur
egregie)multorum dierum cura saginatos, ingenti cum tripudio ma-
ctant; vorãtque rosta verubus membra. eæ optatissimæ Brasilicis epulæ
sunt.neque, si cui hoc leti genere perire contigerit, malè secum actum
existimat:quinimmo ad mortem pergit alacer ac securus:editisque con-
tra ipsosmet percussores facinoribus, magnificè in ipso necis articulo
gloriatur. Sparsis domiciliis habitãt,nullo magistratu legibusve cõstri-
cti.lingua nec difficilis cognitu,&vna ferme est omniũ quotquot adhuc
probè noti sunt,exceptis certarũ rerũ vocabulis, quæ aliter à viris aliter
à fœminis vsurpãtur.Triũ ex alphabeto elementorũ F.L.R.nullus apud
eam gentẽ est vsus: minime absurda quorũdam animaduersione factum

id est

A id esse diuinitus;eo quod Fide, Lege, Rege, sicuti dictũ est,careãt:bene-
ficiorũ acceptorũ immemores:æque iræ ac libidinis impotentes:ad pu-
gnas & certamina temerarij præcipitesque:vltionis & humani sanguinis
auidissimi:ad summam, belluis quam hominibus propiores,qui quidem
mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum
ab Societate IESV Euangelium,& liberalium artium disciplinas; in vi-
cos & oppida contributi,præsertim qui mare accolunt, ad humanitatem
ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verum hæc suo loco fusius.
Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat,
pœna mortis in exsilium cõmutata.Ex eo numero duobus ad gentis mo-
res linguamque discendam ibi relictis (quorum vnus deinde ad illa com-
mercia magno vsui Lusitanis fuit)ipse,ne frustra tempus insumeret,vẽtis
in Orientem vela permisit.A Brasilia ad Bonæ spei promontoriũ immani
traiectu leucas numerant fere mille ducẽtas.Occani sæuientis vẽtorum-
que furentium ea præcipue regna sunt.In id spatium audacius quam feli-
B cius ingressis Maio mense Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie
in decimum vsque diem continenter apparuit.Iáque variante sæpius cælo
pelagoque,atræ ac sordidæ nubes ad Septentrionem conglobatę,omnem
in se flatũ quasi reciprocando collegerant:mare languidum erat;insidiosa
tranquillitas; nautæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram vndique
captandam,totos velorum expanderant sinus; cum ex iis,quas dixi,nubi-
bus, vniuerso repente impetu sese effundens Aquilo trãsuersas quattuor
naues, quarum ad contrahendum minus apte fuerant armamenta dispo-
sita,inspectantibus cęteris,momento ita euertit obruitque,vt è tanto ho-
minum numero nemo prorsus euaserit.In iis Barptolomæus Diazius,cu-
ius supra meminimus,rei nauticæ gloria in primis illustris, cum è tot iam
tantisque periculis antea fuisset ereptus; miserandum in modum interiit.
Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim antennæ, vel, vbi id non licuit,
vela ipso vento disrupta.Eo tam horrẽdo spectaculo exanimati qui super-
fuerant,consanguineos alij,alij caros,amicosque oculis frustra requirere,
C ad lacrymas & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu
alieno,sui cuiusque periculi metus obstupefaceret. quippe Borea pertina-
citer flante,pelagus identidẽ intumescere;fluctus modo ad astra ferri,mo-
do ad tartara pæne ima subsidere; naues cum extremo salutis discrimine
propemodum inter se collidi. Ad hæc,atra caligo,& rudentium stridor,&
dissonæ voces varia & incerta iubentium,non oculorum modo,sed etiam
auriũ vsum abstulerant.Quin,& salum ipsum interdiu piceo,noctu igneo
colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani
millies quotidie morientes, & cælestem assidue implorantes opem, qua
maris tulit impetus, hac illacque dispersi. Prætoria cum duabus nauibus
Bonæ spei promontorium per imprudentiã præteruecta,Primas quas ho-
die vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adiun-
ctæ.Vna,Petro Dia,præfecto per summa pericula & ingentes ærumnas in
Lusitaniam rediit.Ita Capralis è tredecim nauium numero,cum sex dun-
taxat,iisque laceris ac debilitatis ad Mosambicum accessit.Incolæ,prioris

F

Universidad de Deusto
Biblioteca

anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris beni-D gne admodum præbuere. Classe refecta, ad Quiloam vrbem, atque inde, nequicquam tentata superstitione Abrahemi & amicitia; Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato fœdere, hospitioque, & oratore quem Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuam insulam, cuius ante meminimus, Concanio seu Canarino Indiæ littori obiectam, secunda nauigatione traiiciunt. Ibi rite expiata Lusitanorum crimina, & pane cælesti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quamuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem, propensis; tamen ob sermonis inscitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. qua re, contra quam plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem lætitiam præ se tulit: ac petēti Caprali haud grauate se in colloquium dedit. in eo colloquio cū pax & amicitia certis legibus cōuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandum ac negotiandū benigne attributæ. iamque Lusitana gaza exposita; & curatoribus ad cōmutationem rerum à Caprale institutis; admirabili securitate sacerdotes Euāgelio, reli- E qui mercimonio dabāt operam; cum ab iisdē Ægyptiis, & Saracenis institoribus, qui ereptam sibi & quæstus materiam, & locum apud Regē gratiæ non ferebāt; vrbana plebs variis artibus & criminationibus nouos in aduenas incitari cæpta. Neque ita multo post, assiduis Mahometanorum stimulis, & Nairum aliquot ac principum auctoritate compulsa; &, quod caput est, præsentis prædæ illecta dulcedine, vel inscio, vel consentiente, certe non prohibente Rege, subito arreptis armis Lusitanorum diuersorium aggreditur. ibi ingenti clamore ac tumultu excitato, claustra conuellere, fores effringere, per vim conatur irrumpere. Nostri, quamquam improuiso malo perterriti, è fenestris tamen tectisque fortiter primos barbarorum impetus repulere: sed perfosso demum, dirutoque pariete, vis ac numerus vltra sustineri non potuit. hostium ad quattuor millia telis ac sagittis instructa conuenerant. Lusitani septuaginta non amplius, in hospitio versabantur. ex iis ad quinquaginta partim capti. partim interfecti, reliqui male multati, in iis Henricus antistes cum sodalibus F quattuor, multis acceptis vulneribus, ad classem vix euasere. Fuitque adeo repentina clades, vt antequam è nauibus afferri subsidium laborantibus posset, cæso præsidio, expugnata domus, ac momento direpta sit. Capralis, quamuis tam atroci ac nefario scelere, vt æquum erat valde commotus; animum tamen præclare vicit, ac sapienter dolori moderatus est, dum aliqua ratione cognosceret, vtrum ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiusmodi pertineret. Ast vbi super tali tantaque re nihil sibi neque purgationis, neque satisfactionis afferri vidit; procul dubio affinem eius culpæ Zamorinum interpretatus, onerarias decem in ipso portu, mercibus & annona refertas, iniectis flammis prorsus incendit; nautis partim igne absumptis, partim captis, & ad classis ministeria distributis. cui tanto malo ne subuenirent oppidani, horrifica pilarum procella deterriti sunt. Dein, obuersis in vrbē maioribus tormentis, ædificia complura disiecta, mortales multi fœda laceratione discerpti. ex iis

Naires

A Naires vnus Regi acceptissimus, cum ad pedes eius repēte cecidisset; plenus pauoris in præsens, irarum ac minarum in posterum Zamorinus illico ex vrbe secessit. Capralis vero egregie vltus suorum cædem, barbaris amplius sexcētis terra marique peremptis, nauibus hostium captis, & in ciuitatis conspectu combustis, quod profectionis tempus instabat, mense Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calecuto leucas ferme triginta in meridiē distat. eiusdem nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis, mari introrsum æstuante, ad formam peninsulæ cingitur. Ædificia, mores, instituta ferme eadem quæ Calecutanis. Indicarum vero frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longe fertilior. Rex tum aliis de causis Zamorino clam erat infensus, tum quod monopolio Calecuti instituto, mercaturam ab suo cæterisque regnis pæne per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui se, & reliquos Malabaricos Reges multis nominibus videbat obnoxios. Atque vt malus amicitiæ fideique
B custos est timor, ex ea seruitute ac periculis eripi se vehementer optabat. Capralis, cum è regione Cocini iactis anchoris constitisset, quod omnis Malabarici nominis fidem iure suspectā habebat; neque se, neque suorum quemquam incolis credendum existimauit. Michael erat quidam Christianus è Iogue, paucis illis diebus Henrici & sociorum opera, ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis & amicitiæ causa, Capralis ad Trimumparam legat. Rex, quid de Lusitanę gentis opibus, & rei bellicę gloria, deque rebus cum alibi, tum ad Calecutum gestis multa inaudisset; iam ante in eius nationis admirationem ac beneuolentiā excitatus; quasi inopinatam aliquam hæreditatem, sic oblatam eius amicitiæ facultatē auide arripuit. Datis vltro obsidibus nobilissimis, mira liberalitate de cōmercij legibus cum Caprali decidit; & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros administros, æquo admodum pretio, mercibus Indicis aduenarum naues
C quamprimum onerandas curat: eorumque procuratoribus propriam in suo regno sedem ac domicilium dat. Dum hæc ad Cocinum geruntur, legati à duobus finitimis Regibus, Colani, & Cananoris (regionum & oppidorum ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus commeare vellet; commercium & amicitiam longe optimis conditionibus detulere. Quas ille cōditiones, quod cum Trimūpara bona fide transegerat, in præsentia repudiauit: animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque propensioni & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regē, quod multo enixius egerat, constitutis Cocini rebus, in reditu sibi adeundū putauit. Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionē quadraginta, portu in primis capaci tutoque, oryza importata vtūtur incolæ: carne, pisce, pomis abundant: ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis: ad easq; digerēdas merces, nō exiguo diuinæ bonitatis argumēto, tellus plurimis cōcisa æstuariis, fluminibusque, nauigia vsquequaq; facili aditu admittit: stagna quoque passim occurrūt ingentia, grandibus plena lacertis

ad Crocodili effigié:ij tergoris duritiæ,cõchiliorum inſtar,impenetrabili, D enormi capite,duplici dentium ſerie, horrẽdo prorſus hiatu in hominem furenter inuadunt.Eorum halitus oris eſt ſuauiſſimus:at contra in eadem regione ſerpentium & anguim adeo teter ac noxius,vt afflatu ipſo necare perhibeantur.Veſpertiliones quoque ſunt multi , dentibus & roſtro vulpinis,miluij magnitudine : præcipuo in honore menſarum.Ædificia moreſque cuiuſmodi cæteris Malabaribus.Rex inanium Deorum ſimulacra colit:Brachmanica diſciplina,& ſacris initiatus,vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emmanuelem accepit, & vſurpandi magis commercij,& amicitiæ cauſa,quam quod nouis oneribus multum loci ſupereſſet;complura frugum Indicarum pondo ibi coemit: inque Occidentem Ianuario menſe curſum inſtituit. Plenis velis euntem , viginti maioris formæ naues,multis refertæ millibus armatorum, Zamorini iuſſu fruſtra inſequutæ.Indico tranſmiſſo Oceano, è ſex onerariis vna vadis circa Melindẽ inhæſit. eius armamentis ac ſpoliis ne Saraceni potirentur, cõcrematus alueus , inſtrumenta machinæque bellicæ conſulto demerſæ : quas tamen E Rex Móbazæ deinde expiſcatus,in Chriſtianorum damnũ perniciemque conuertit.Inde Capralis itinere ſolito circunuectus Africã,Iulio denique menſe exeunte miſtum ingenti dolore gaudium in patriam retulit:quando tot vel carorum, vel fortium virorum interitus, quantauis pecunia diuitiiſque compenſari minime poſſe videretur.Eodem anno,incertus quo loco res eſſet Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Callæcum, notæ fortitudinis & prudentiæ virum , cum nauibus quattuor Caprali ſubſidio miſerat.is paulò infra Æquatorem primus inſulam inuenit,quæ à ſalutari MARIÆ Virginis Conceptione denominata eſt. inde nuſquam occurrẽte Caprali,Melindem delatus; deque ipſius in Luſitaniam reditu,& Calecutana cæde,& inſidiis,multorum ſermone certior factus; Cananorẽ petiit, regẽque honorificis verbis Emmanuelis nomine ſalutauit. Inde præter Calecutanam oram Cocinum proficiſcenti,claſſis ingens nauium plus octoginta apparuit : quam Zamorinus haud dubia victoriæ ſpe , ad Luſitanos in ipſo Cananoris portu opprimendos, celeriter miſerat. Ne- F que deterritus tanta multitudine Ioannes,nauibus ad faciliorem circumactum vſumque tormentorum,in altum euectis;aſſidua iaculatione prælium ad ſolis occaſum præclare ſuſtinuit : neque vnquam hoſtibus tanto ſuperioribus numero,locum ad conſerendas manus,ſeque circũueniendum reliquit. Paronibus nouem,onerariis decem depreſſis, epibatis amplius quadringentis deſideratis , Calecutum poſtridie mœſti Malabares, vniuerſa lugente ciuirate , rediere. Ioannes, egregia parta victoria,gratulantibus regulis Cocinum adiit;naues per otium onerauit; felicique ſucceſſu ouans in Luſitaniam iter intendit.Tranſuectus inde Bonę ſpei promontorium,aliam inſulam patefecit,quæ ſanctæ Helenæ, cuius tum dies natalis agebatur,eſt appellata:modico quidẽ illa circuitu,ſed ſaluberrimo cęlo,aquis optimis,& egregia frugum & carnium copia:loco pręterea ita opportuno,vt ad recreandas è longo itinere Luſitanorum claſſes, diuino conſilio ibidem enata videatur eſſe. Minus è ſententia per idem tempus nauiga

A nauigauit Conſaluus Cœlius:qui cũ ſex nauibus in Braſiliam deſtinatus. amiſſis locorum ac tempeſtatum iniuria quattuor , nil niſi rubrum lignum , & ſimias , pſittacoſque in Luſitaniam retulit.Interea Emmanuel cognitis rebus in India geſtis,claſſem parauit nauium viginti,rebus omnibus inſtructiſſimam:quæ vel amicis præſidio , vel hoſtibus terrori eſſe poſſet.huic iterum Vaſcus Gamma cum ſummo totius Arabici , Perſici, & Indici maris imperio prefectus,cum Oliſipone mature ſoluiſſet,ex itinere Abrahemum Quiloæ tyrannum,tanto apparatu perterritum , Emmanueli ſtipendiariũ fecit,impoſito annuo tributo,quod duum millium miticalium,vt ipſi appellant,vel aureorum ſummã haud excederet. Inde cum in Malabares traieciſſet;ingẽtem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratiſſimam , Calecuto redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pſeudoprophetæ ſepulcrum ſuperſtitionis cauſa peregrinãtes. at pueri ex eadem ſecta complures Chriſtianis præceptis imbuti baptizatique ſunt:quos Gãma Oli- B ſipone poſtea templi Bethleemitici miniſterio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit;Regique & oratorem ſuum,& ab Emmanuele perampla dona cum litteris reddidit.ac renouato fœdere Cocinum tetendit.Ibi dum ſui Regis negotia conficit;repente legati affuere à Chriſti cultoribus iis,qui non longe à Cocino Cranganorem habent vrbem,è vetuſtiſſima illorum ſtirpe,quos beatus quondam Apoſtolus Thomas ad ſanam religionem ac fidem,à Brachmanarum fabulis , & impura ſuperſtitione traduxit.Is Indiam prouinciam in orbis terrarum diſtributione ſortitus, Socotoram inſulam Arabici maris fertur adiiſſe primum:dein,multis ibi factis Chriſtianis,traieciſſe Crãganorem.in ea ciuitate cum multos item Chriſto filios peperiſſet;Colanum petiit : neque ibi fruſtra diſſeminato Euangelio,trans iuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit:multiſque locis,ac præſertim in Coromandelis regno, Chriſtiana re bene geſta,perrexit in Sinas , quorum ea tempeſtate celeberrimũ erat nomen;ac diuini verbi ſementem in eo quoque nouali facere inſtituit. C Atque haud pœnitẽda collecta fruge,templiſque ad Chriſti cultum ædificatis,in Coromandelẽ ad reuiſendos & confirmandos in fide neophytos rediit.Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Meliapor ; quam vetuſtate belliſque dirutam nuper Luſitani , deducta eo militũ emeritorum colonia,frequentarunt,ac mutata appellatione , honoris Apoſtoli cauſa ab ſancto Thoma denominarunt.In ea vrbe ſacram ædem exſtruere aggreſſus Apoſtolus, cum à dæmonum ſacrificulis , & ab Sagamo rege prohiberetur;res interim inſignis accidiſſe perhibetur ad Chriſti virtutem,& fidem Euangelij comprobandam. Inuſitatæ magnitudinis truncum,vt fit,in littus ejecerat mare,quod eo tempore leucas fere decem ab vrbe diſtabat.Eam Rex materiam cum in vſum ædificij cuiuſdam vehementer expeteret,robuſti primum homines incaſſum funibus ergatiſque amouere conati.dein adhibiti complures elephãti,cum toto connixi impetu nihil omnino proficerẽt;Apoſtolus Regi cõditionem tuliſſe fertur, ſi truncum illum ſibi ad templum vero Deo ædificandũ daret, nullis ma-

chinis,nullo mortalium adiutore,sese protinus eum ad vrbem attractu- D
rum.Cum rex,insanire videlicet hominē ratus, per ludibrium annuisset;
tum Diuus Thomas zona qua erat præcinctus,ad prominētem è caudice
ramusculum annexa,signo tantum facto Crucis,immanem stipitem facili
ductu sequentem,vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate,in ipso pomœ-
rio statuit:ibidemque defixa lapidea Cruce;vaticinatus est, cum ad eum
lapidem vsque pertingeret pelagus:tum diuino iussu è remotissimis ter-
ris candidos homines ad eadem quæ ipse intulisset sacra instaurāda ven-
turos.Neque fefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum,
occultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui cæptus.Ve-
rum ab eo signo cæterisque virtutibus,cum Thomæ verbis maior in dies
accresceret fides,Brachmanas autem,fuco & fallaciis parta iam auctori-
tas.iam sagina deficeret;aecēsus rabie quidam ex iis,fœdum ac ferum fa-
cinus mali dæmonis instinctu consciuit. Filio admodum puero ipsemet
necem intulit,vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimē exitium-
que conflaret.Citatus ad Regem Thomas,cum accusator ab eo per sum- E
mam indignationem & querimoniam pœnas filij extincti repeteret;con-
tra,Thomæ discipuli,affinē aut omnino conscium eius culpæ magistrum
negarent;nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab
ipsomet qui occisus dicatur;omnium optime cognosci rem posse.petit vt
eius publice interrogandi potestas fiat. nihil recusatum ab aduersario:&
cunctis tam inauditæ rei exspectatione suspensis cadauer in medium af-
fertur.Tum ad exanimem puerum Thomas placido & sereno vultu con-
uersus:Agedum,inquit,per Christū quem ego Deum prædico, palam &
sine ambagibus puer prome, quisnam huiusce tanti sceleris auctor exsti-
terit.Mirum dictu:ad Christi nomen, frigido & exsangui corpusculo vi-
tales confestim rediere spiritus:& clara voce,vt omnes exaudirent; Tho-
mam certum summi Dei legatum;& ipsius odio,ad struēdam illi calum-
niam,nefarias à parente sibi manus allatas esse cōfirmat. Hac tam illustri
tamque admirāda testificatione fractus calumniator obmutuit. Sagamus F
propenso iam ante ad credendum animo, Christianam deinde fidem ac
religionem sine vlla dubitatione complexus est. Regem ex amicis & po-
pularibus imitati compl ures Brachmanis, quamquam detecta diuinitus
fraude,& pulso in exilium parricida, pertinax tamen & cæca mansit im-
probitas.cum lætos Christianæ rei progressus,& neglecta Deorum simu-
lacra ferre non possent;facta conspiratione præconem Euangelij è medio
tollere omnino constituunt.Tumulus erat nō procul ab vrbe: quo Tho-
mas identidem,è Christi disciplina,secedere,propitiādi æterni Regis,&
sui recolligendi gratia,consueuerat.in eū locum,tempore captato,Brach-
manę armati cum suis similibus impetū dant.ibi Apostolus dum ad Cru-
cem,alienato ab sensibus animo,Deum pro salute hominū, & eius præ-
sertim populi deprecatur; telis primum ac lapidibus appetitus, dein ab
vno è Brachmanis lancea transfossus occubuit.venerandum corpus inde
sublatum à discipulis,& in templo nuper ædificato conditum est. Acces-
sit martyrij nomine,& memoriæ causa,fragmentum hastæ, quæ inhæse-
rat costis:

A rat costis:& baculus præferratus,quo ille ad peregrinationes vtebatur:&
vrna fictilis cespite inferto,nempe qui manantē è sacris vulneribus cruo-
rem ebiberat.exinde locus multis miraculis claruit,ac magnus eodem ex
omni parte cōcursus,voti & religionis ergo,fieri cæptus.Hæc ferme Indi
scisciscitantibus Lusitanis,non è fama solum, sed etiā è veterum annalibus
edidere.quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Christi nomine
fortiter obitam,pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos esti
Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum
muneribus adoranda,Sybillæ Indicæ(vt ferunt) monitu, stella duce te-
tenderāt(quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomā in Orien-
te congressum: deque immani trunco miraculum non Meliapore, sed
Cranganore perpetrasse dicant,ac postremo in Calamina vrbe mactatū
regis imperio(qui Sagamo defuncto successerat) ac sacrū deinde corpus
Edessam Mesopotamiæ translatum à Christianis fuisse contendant. Vt-
cunque res habeat(nam ego meam interponere sentētiam in tali re, tan-
B toque locorum & temporum interuallo non ausim) satis constat, Apo-
stolum in Coromandelio tractu Gangetici sinus, palmam tulisse mar-
tyrij.nec dubium est,quin ex diuini viri præceptis atque institutis,ingēs
hominū multitudo variis Indiæ dispersa regionibus, in hæc vsque tem-
pora,Christi nomen fidemque tenuerit;quamquam ex Armenij Patriar-
chæ Nestoriani placitis, à quo Episcopos paulo ante hanc memoriam
accipere consueuerant,multis vitiis & erroribus inquinatam. alioquin,
Apostolicas cæremonias magna ex parte obeūt.altaris mysteria religiose
venerantur;eoque viatico,decedentes è vita,se muniunt. Aduentus Do-
mini,& quadraginta dierum solēne ieiuniū diligenter obseruant; quo-
tidianæ psalmodiæ,& sacris insistūt.& cum alia Christi Domini Sancto-
rumque festa rite concelebrant,tum vero præcipue paschalium feriarum
octauam,quam Dominicam in albis vocamus; quod eo demum die, in-
credulus antea Sanctus Thomas,indito in Christi latus ac vulnera digi-
to,Dominum suum,ac Deum suum præclara testificatione confessus est.
C Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant,eo ma-
iore fidei & constantiæ laude, quod ob id ipsum non modo à Mahome-
tanis hominibus acerbe vexantur,sed etiam ab regulis Ethnicis in serui-
tutem redacti,cum alias indignitates & contumelias perferunt, tum ve-
ro sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coguntur.
iis,aduentu Lusitanorum,noua diuinitus affulsisse lux visa. Consilio in-
ter se habito qui Cranganoris incolunt fines,ad Gammam in propinquo
versantem,legatos(vti orsus eram dicere)destinarunt.quorū summa ora-
tionis fuit;se & vetustissimos Christi famulos esse;& hoc ipso Lusitanici
nominis cupidissimos:multa se à barbaris indigna quotidie pati: petere
& orare,vt Emmanuelis Regis nomine se suaque omnia in patrocinium
fidemque recipiat.Sub hæc,deditionis insigne,sceptrum argento decora-
tum Gāmæ supplices detulere.Quos ille benigno vultu, comiter & ami-
ce complexus,bono animo esse iubet:vel in primis mādatum sibi ab Re-
ge Lusitaniæ affirmans, vt Christi fideles quotquot in ea regione super-
sint,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint,omni ope atque auxilio subleuet:nõdum id sibi per Calecutanorum D
insidias,& quotidiana vitæ discrimina licuisse:ac ne tum quidem ob an-
gustias temporis,reditu iam iamque imminente,posse illis quam vel ma-
xime cupiat operam studiumque præstare.Cæterum,quæ prima se occa-
sio det,enixe curaturum, vt non sine causa Christiani omnes in Regum
Lusitaniæ pietate opibusque,certissimum suæ saluti commodisque præ-
sidium esse constitutum intelligant.Interea,si qua necessitas incidat gra-
uior,ad Lusitanum confugiant præfectum,quem firmo cum præsidio sit
in India relicturus.Is erat Vincentius Sodreus,cui Emmanuelis iussu Gã-
ma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt Sa-
racenos,& Arabas ab Indici littoris accessu & cõmerciis prohiberet. In-
terea Zamorinus variis artibus atque fallaciis Gammam ad se perlicere
& circumuenire conatus cum nihil ei procederet;Trimumparæ per litte-
ras ac nuntios alternis rogando minandoque suadere etiam atque etiam
instirit,Gammam & comites vel sibi proderet, vel certe è suis finibus in
perpetuum exterminaret.Cui tam impudenti postulato, fortius ac libe- E
rius quam à barbaro exspectari posset,semel iterumque respondit ille:se
nullis neque promissis neque terroribus adduci posse,tantum vt in se fa-
cinus admittat,iusque naturæ simul ac gentium violet. Si quid ab se pe-
tat,quod saluo officio præstare possit; id vero se libenter ipsius causa vel
cum damno facturum.Qua viri constantia vehementius irritatus Zamo-
rinus,in Lusitanos primum,deinde in Trimumparam ipsum aperte gras-
sari constituit.Rebus iam transactis, Gamma reditum in patriam matu-
rabat.certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecuta-
nam oram appropinquãti classem opposuit nauium vndetriginta,eo cer-
tiore victoriæ spe, quod Lusitanicas naues ipsis oneribus impeditas,
prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore.Sed eum lõge fefellit opinio.
Siquidem in barbaras duas reliquum agmen aliquanto spatio antegres-
sas,Christianæ tres eximia celeritate velis inuectæ, tantum primo con-
gressu terrorem intulere;vt nautæ militesque tentata vix pugna illico se
in mare deiecerint.quorum ferme trecenti è scaphis inter enatãdum oc- F
cisi:cætera nauigia eodẽ metu perculsa,qua cuique proximum fuit, turpi
fuga littus petiere.nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem
onerum veritus ne qua in breuia per imprudentiam incurreret. in capti-
uis duabus haud spernendæ merces inuentæ,in iis pretiosa fictilia,& ar-
gentea vasa permulta;itemque simulacrum aureum librarum ad sexagin-
ta,horribili admodum specie:huic,luminum erant vice,duo primæ notæ
smaragdi:è pectore autem,claritatis eximiæ pyropus,castaneæ pæne ma-
gnitudine,radiabat.amiculum aureum plurima & varia de more gemma
distinxerat.rebus hisce raptim flammæ subductis,aluei cum armamentis
in conspectu omnium incensi.Gamma,rebus terra marique ex animi sen-
tentia confectis,cum ex itinere Cananoris Regem denuo salutasset; Mo-
sambicum ad naues reficiendas,atque inde Olisiponem læto cum reboa-
tu cantuque incolumis appulit.Egrediẽtem in terram, excepere, Emma-
nuelis iussu, principes nobilesque viri quamplurimi: qua ille celebri-

tate

A tate ac frequentia,cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus,
regiam petiit. Auxere illius diei lætitiam, cum naues per multæ va-
riis è regionibus eodem tempore in portum inuectæ;tum in pompa fau-
stis ominibus & magno populi applausu prælatum aureum in argenteo
disco vectigal; quod Abrahemus Quiloæ tyrannus eo primum anno pe-
penderat.Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Eu-
charistiæ vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosis-
que ornatam lapillis, in æde Bethleemetica posuit. At Zamorinus inte-
rim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accen-
di: & quod Calecutanas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in
modum augeri conspiceret, assiduis inuidiæ stimulis agitari:Trimumpa-
ræ vero libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope
tuendis,ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis ægrum &
exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani
facile perpulere,vt ipsi Trimumparæ bellum inferret:ac quoniam preces
B ac minæ parum prodessent, vi armisque ad Lusitanos tradendos homi-
nem cogeret. Qua de re consilio principum indicto, plerique,vt fit, quo
inclinatum Regis animum sentiebant; eo præcipitem sua sententia im-
pellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & suc-
cessor designatus,omne consilium belli suscipiendi gerendique discutere
frustra conatus est:quãdoquidem Zamorinus nonnihil eius oratione &
auctoritate cõmotus,reliquis tamẽ instigãtibus, dolori potius & iracun-
diæ,quã rectæ rationi,ac salutaribus parere cõsiliis,vt plerique mortales,
animũ induxit.Igitur,vt Lusitanicę classis prędio Trimũparam exueret,
qua illum vna re potissimũ niti prędare nosset;bellum terra maxime sibi
gerendum existimauit.Eoque consilio exercitũ omnem ad Pananẽ,cuius
ante meminimus,vicum,sexdecim à Cocino Leucas, coegit. Ea fuere ar-
matorum ad quinquaginta millia.Cuius tantæ molis tantique apparatus
nuntio Cocinum allato; fremere plebs aduenarum gratia se in capitis ac
fortunarum discrimen impelli: nomen Lusitanum diris omnibus exse-
C crari:ipsos ad cædem inquirere.ac sustulissent proculdubio, ni Rex eorũ
vitam firmissimo Nairum præsidio muniisset. Principes vero ac dynastæ
eodem perterriti metu,Trimumparam supplices etiam atque etiam pre-
cari hortarique, tempori cederet:Zamorinum placaret: denique ignotæ
amicitię & incertę dispendio,regni salutisque aleam sine cunctatione re-
dimeret.Quibus cum Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilque
sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret; vt legationis & hospitij vio-
laret ius,fidemque datam Regi Lusitaniæ falleret;dynastæ pleriq; despe-
rata Cocinensi re, ad Zamorinum vna cum amicis & cliẽtibus transfu-
gere.Quos imitati postmodũ Europæi duo,Christiano indigni nomine,
quos alij Illyricos,alij Insubres fuisse perhibent;deserta fide ac religione,
tormentariam fabricã,& æris conflandi scientiam, cuius erãt peritissimi,
sane graui Christianę rei damno barbaris prodidere.neque impune cessit
eis perfidia.siquidem post annos aliquot,agnoscentes errorem ac scelus,
cum ad Lusitanos reditum pararent,à Malabaribus illico deprehensi, &

G

concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino pa- D
rantur; Sodreus, ora Calecutana vastata, Cocinum peropportune cum
socijs appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed,
ille simul edoctus quãto in periculo res esset, simul infimis precibus ro-
gatus vt milites in terram exponeret, seque cum Trimumparę copiis ma-
ture coniungeret; contra omnium exspectationem animo prorsus ob-
durato respondisse traditur: Sibi maris custodiam ab Emmanuele com-
missam. Si maritimum instaret bellum; se officio præclare functurum:
quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consule-
ret. Ab hoc responso, gementibus Lusitanis, perculso Rege, ad fauces
Erythræas obsidendas recta contendit: Arabumque sex nauibus in itine-
re captis, pręda ditatus ingenti, ad Curiam muriã insulam haud longe ab
Aromata promontorio, qua in Septẽtriones obuersa est, in anchoris con-
stitit. ibi dum in Mahometanos porro imminet excubatque; Maio mense
ineũte atrocior Boreas vehemẽti procella naues allisas ad saxa cõminuit:
ipseque Sodreus vna cum Blasio germano fratre, tum spreti Lusitanici E
sanguinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili
naufragio, & repẽtina morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab
incolis identidem admonitus, vt statam & anniuersariam eam tempesta-
tem caueret; quamquã obtemperantibus aliis nauarchis, & in tuta sece-
dentibus loca; ipse tamẽ contumaci vultu, verbisq; insuper contumelio-
sis optima consilia respuisse. Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso ru-
more vulgata; quamquam eos admodum locuples auctor Ioãnes Barrius
liberare culpa videtur, affirmans non ab Sodreis desertũ Regem, sed eni-
xe operã deferentibus, instante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Barrius idem haud sane discrepat. Cæteri, qui mutata paulo ante statione periculum euitarant, ad placandas cęlestes iras Cocinum repetere, & laborantibus suis opem ferre sine mora cõstituunt: sed incensæ officio voluntati haud ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cum Indicum pelagus traiecissent, aduersis tẽpestatibus ad Anchediuam insulam hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabã- F
tur, tum de sua, tũ de Regis optimi salute soliciti, ac singularẽ viri cõstantiam atque animi magnitudinem valde admirãtes, ab eo magnopere petiere, vti se ad Cananoris Regẽ nauigare permitteret. ibi sine cuiusquam periculo tutos ad nouæ classis aduentum futuros. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ prouidentię fiderẽt; quę bonas causas, cum in extremum discrimen veniissent; tum maxime subleuare consuesset: de profectione vero minime cogitarent. neque enim se permissurũ, vt quos semel in tutelam atque amicitiam recepisset; ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent. Simul cæteros, ne despondeant animum, hilari vultu, & accõmodata ad tempus oratione adhortatur. ac quãta maxima potuit celeritate, copiis ex vniuerso regno cõtractis, opportuna loca præsidiis firmat, fossas repurgat; nouas circa vrbẽ munitiones vallumque perducit: in primis vero, quoniam Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitũ traducendum

A cendum hosti erant petenda; Naramuinũ sororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescentem, hæredem regni destinatum, ibi cum Nairum quinque millibus & quingẽtis opponit. ad eum Laurentius Morenus, & aliquot Lusitani spectatæ fortitudinis viri vltro se adiungũt. Zamorinus per vates & sacrificulos ad proficiscendum ominibus diu captatis, signa denique ad Repelinum promouit. ac priusquam traiicere conaretur, nouã ferri flammarumque denũtiatione Trimumparam aggreditur, ni Lusitanos relinquat. cum ille minas omnes terroremque præ officio ac fide contemneret; copię traduci à Zamorino, quacunque vada patebant, illico cęptæ. Sed resistentibus acriter Nairibus, non sine magna suorum cæde, semel iterumque repulsus, ab innata mobilitate animi reditum cogitare apud se cæpit; atque, vt initia sese dabant, rei difficultate deterritus procul dubio signa retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Trimumparam & Christianos odiũ acriter obstitisset. Eorum adhortationibus animatus ad cępta prosequẽda; per occultos inter-
B nuntios quæstorem Trimumparę ingentibus pręmiis, promissisque corrumpit; vt per occasionem stipendij numerandi, quamplurimos è Naramuini præsidio ab signis abducat. eam sibi ad trãsitum occasionem fore. ille per speciem aduersæ valetudinis in castra venire se posse dissimulans, quamquam ægre ferẽte Naramuino, dimidiam ferme Nairum partem in vrbem euocauit. quos cum sub vesperum Naramuinus ea lege misisset, vt ante lucem castra omnino repeterent, Quęstor extracto in multam diem negotio, tota de re Zamorinum per eosdem nũtios admonet. ille, ne tantam opportunitatem frustra elabi pateretur; omnibus connixus viribus, non sustinente iam impetum Naramuino, exercitum, sarcinas, atque tormenta partim actuariis, partim vado traduxit; ac Naires vigiliis fessos, & infrequẽtes, facta impressione in palmeta Cocino proxima compulit. ibi Naramuinus, multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicans vna cum duobus aliis regiis iuuenibus cadit: reliqui fuga dissipati variis itineribus in regiam eõuenere. Calecutanus, iam se intenC dentibus tenebris, vltra cedẽti hosti nõ institit. Postridie, tam insigni parta victoria, Trimumparæ fidem iterum per communes amicos, mistasque precibus ac terrore litteras, tentat. ille, quamuis è tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo; cõditiones pacis reiecit, collectis reliquiis Nairum, & omnis generis vndique coacta multitudine, aduentãti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquius ve, quam vt Lusitanos eorũque res omnes à cędis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati apud barbaros soli; ac præterea, situ & operibus munitissima. in eam insulam aduenas cum eorum gaza raptim transferẽdos curat. dein cum egregia manu armatorum subsequutus ipse celeriter: vt si minus loci religione, certe munimentis armisque hostẽ arceret. Omnes fere proceres, vt supra dictum est, ad hostes turpi defectione transierant. Vnus Vaipinensis dynasta Trimumparę sese fidum comi-

tem amicumque ad finem vsque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud D
segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; vrbem flammis iniectis vniuersam incendit; Vapinum contempta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximum ver distulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, castella in vrbis ruinis nonnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo presidio statuit. ipse tam secūdis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effuse lætantibus, ad gratias inanibus diis agēdas Calecutum reuertit. ibi, æraria officina instituta per duos, quos diximus, fidei desertores, & alios quorum industriam magnis præmiis fouebat incitabatque; omnis generis tormenta machinasque ad vrbium excidia comparabat; cum è Lusitania subito nostris admodum laborantibus affuit Franciscus Albuquercius, omnibus belli adiumentis instructus. is, Petro Ataidio cum cæteris qui ad Anchediuam hyemauerant, ad suas naues adiuncto, Vaipinum recta contendit, ac Trimumparam Emmanuelis nomine tum verbis amicissimis erectum animatumque; tum ad regiam tuendam per- E
sonam præsenti pecunia subleuatum, cęso & fugato Calecutano presidio, in regnum Cocini summa omniū gratulatione restituit. Inde, populando vrendoque perduellium tecta sataque, non vno loco hostes vel inuitos in certamē extraxit; multisque minutis præliis exiguo admodum suo detrimento cecidit. postremo oppida quoque aggressus, primo Chiriuaipinum, dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicos, dynastis qui ad Zamorinum defecerant, vel interfectis, vel in fugam actis, ingēti ardore militum expugnauit, incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum à Trimumpara exceptus, pro amicitia petiit, vt quoniam inter eas nationes adeo infesta ad eam diem vita Lusitanorum fuisset; castellum ad eorū corpora & res tuēdas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex adeo prolixe liberaliterque cōcessit; vt è suis etiam palmetis, quoniam cæmenta non suppeterent; præcipua firmitate materiem in eam ędificationem excidi quamprimum iusserit: dein loco in primis idoneo area dimēsa, & inchoato iam opere; dudū expectatus è Lusi- F
tania cum iuuentutis robore superuenit Francisci patruelis Alphōsus Albuquercius is, qui rerum deinde gestarum gloria magni cognomen est consecutus. Eius accessu, Lusitanis Indisque certatim insudātibus, breui consummatum castellum, & in eo templum Diuo Barptolomęo dicatum est: vt magno vtrumque consilio ac pietate, sic modico sumptu elegantiaque. Sacrarum ædium & arcium, quæ variis Indiæ locis per alios aliosque præfectos deinde per otium absolutæ sunt, lignea illa prima ædificia, quasi typos ac proplasmata iure quispiam dixerit. Eo munimento perfecto, supplicatio à Lusitanis habita: signum pēdentis è Cruce Domini sub vmbella pretiosa per multas instauratæ iam vrbis partes, præcinentibus tubis cum religioso tripudio ac festa saltatione prelatum. pōpa ad arcem vsque perducta, & cum arx ipsa, tum in ea templum precatione solenni à sacerdotibus consecratum eo maiore lætitia, quod illo primū die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens in humanis, Indiæ possessionem

A nem adire quodammodo videretur. Post hæc, Albuquerius vterque ad perdomandam Zamorini ferociam nouas excursiones fecere. vastatus in primis Repelinensis ager. pagi ac villæ complures inflammatæ ac dirutæ. nauigia capta ac direpta permulta. denique bello passim circumferendo, tantum terrorē omnibus circa populis intulere; vt Zamorinus ipse, præsertim suadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea dissuaserat, oratores pacis & commercij petendi ad Lusitanos miserit. cui conditionibus iis datum est fœdus, vt & cædem Calecuti factam, & direpta mercimonia æquis æstimationibus cōpensaret: itemque ab lacessendo armis Trimumpara in posterum abstineret. In hasce ferme leges pax conuenit, ac rursus cum Zamorini popularibus amice agi, & contrahi cæptum. Eadem fama permoti iamdudum tutores Colani Regis (nam ipse per ætatem potens regni nōdum erat) per legatos item fœdus & amicitiam petiere. Quibuscum eo libentius iunctæ dexteræ, quo maiores in omnem partem opportunitates habere visa res est. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti
B leucas à Cocino in meridiem sita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta censetur. ex ea Calecutum, & aliæ Malabarici soli olim ductæ coloniæ. abundat mercibus; portum facili præbet accessu. ac præterea, multis familiis veterum Christianorū incolitur: quæ res longe etiam vehementius Lusitanos ad societatem gentis allexit. Igitur illis præcipue cautum in fœdere: multis & grauibus iniurüs liberati, eorumque fortunis ac dignitati consultum. Instituta cōmuni consensu amicitia, tabulisque commercij rite confectis, domicilium propriū Lusitanis in vrbe Colano attributum. eo confestim negotiatores cum scribis & custodibus immigrarūt. Accessit rei diuinæ procurādæ causa Rhotericus Dominicanus. is, & morum integritate, & doctrinæ præstantia paucis diebus multos mortales partim in recta fide cōfirmauit, excoluitque: partim ab stipendiis dæmonum ad Christi signa traduxit. Eodem anno quo hæc in India gerebantur (is fuit à millesimo quingentesimus tertius) nauarchi aliquot ad commeatus Arabicos prohibēdos Olisipone profecti, Zanzibaris regem ma-
C lis coactum, & stipendiarium Emmanuelis fecere. itemque Brauæ liberæ ciuitati, leucas cis Melindem cētum, annuum vectigal impositum. ipsi vero Melindensi Regi, cum à Mombazæ tyrāno valde premeretur, sane opportuno tempore latæ suppetiæ. tyrannus ab armis discedere, & prope iam victo Melindensi pacem dare coactus est. Cum terra marique negotia Lusitanica prospero admodum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euangelio patefieret; tranquillas iam à Calecutanores, vnius hominis cupiditas & amentia perturbauit. is, Cocinensi apothecæ præpositus, cum nauem Malabaricā pipere onustam præteruehi cognouisset; repente vel auiditate prædæ, vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam sine mora Cocinum pertrahant: nautæ cum se Zamorini amicos & populares clamarent; Deumque & hominum fidem testarentur, se ipsius missu Cranganorem petere; nihilominus Lusitani in incepto persistunt. coorta pugna, sex Malabares interfecti, cōplures vulnerati: nec Lusitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in

Cocinenſem apothecam piper omne conuectum.Ea re cognita Zamori- D
nus,confeſtim ad Frãciſcum Albuquercium mittit,qui tantam iniuriam
expoſtulent.ille cum rem negligeret,nec modo ablata reddere,ſed ne fa-
ctum quidẽ vlla ratione purgare dignaretur;enimuero Zamorinus con-
tinuo exarſit iracundia, coalitamque recens amicitiam indignabundus
abrupit.Hanc ego diremptæ pacis ac ſocietatis cauſam,Damianum Goe-
ſium & Hieronymum Oſorium ſequutus,in medium attuli, haud ſane
ignarus,in hoc etiam ab iis diſſentire Barrium : culpamque omnem in
Zamorini mobilem animum vtcũque transferre.Sed regiis chronogra-
phis à me,præſertim in re tali tantaque,temere fides abroganda nõ fuit.
Cæterum Zamorinus,vti dicere inſtitueram,acri dolore ſuccenſus , pri-
mum edicta omnia,decretaque in rem Luſitanorum facta, extemplo re-
uocat.dein armátos parones ad intetcipienda onera circumquaque di-
mittit.poſt remo ad euertendum Trimumparam, Luſitanoſque ex India
pellendos maiore quam vnquam antea conatu copiiſque ſe comparat.
Et quamquam inexpiabili in vtroſque odio ferebatur ; bellum tamen di- E
ſtulit conſulto,quoad Albuquercij fratres onuſtis iam non vno loco na-
uibus,ex India abſcederẽt.Quibus de conſiliis Trimumpara litteris ami-
corum ac nuntiis mature cernor factus , cum Franciſco (nam is præerat
ſummæ rerum)egit etiam atque etiam,vt adeo difficili ac periculoſo tem-
pore quam firmiſſimum ſibi ſuiſque præſidium in diſceſſu relinquat. Sed
neque proximæ calamitatis memoria,neque imminens Luſitanicæ rei di-
ſcrimen,neque optimi , & conſtantiſſimi Regis obteſtationes preceſque
flectere Frãciſci animum valuere,vt naues plus tres cum centum & quin-
quaginta dumtaxat propugnatoribus daret , præfecto Eduardo Patieco
viro fortiſſimo:nimirum,vt in tanta deinde paucitate , cum militum vir-
tus,tũ vero diuinæ opis præſentia clarius appareret.Poſt hæc,Albuquer-
cij fratres vterque ſimul,verum exitu diſpari in Luſitaniam vela dedere.
Franciſcus incertũ qua clade,quove infortunio,vna cum ſociis in itinere
periit.Alphonſus,quamuis magnis iactatus procellis , tamen circa finem
Iulij menſis,non minore quæſtu quam gloria,ſoſpes in vrbẽ Oliſiponem F
introiit.Poſt eorum profectionẽ , ſolutus metu Zamorinus , palam terra
marique bellum ciebat.ducenta amplius nauigia,magnam tormentorum
copiam,elephantos complures,armatorum millia circiter ſexaginta con-
traxerat.Eo terrore Cocinum allato;multi cõfeſtim in Malabaris interio-
ra dilapſi:ac vix capitis pæna propoſita cohiberi populus potuit. Ex reli-
quis copiis ægre milites ad millia triginta conſcripti.quorum tamen pau-
latim numerus partim tranſitionibus,partim effugiis vix ad decem millia
rediit,nec ea quidem admodũ forti animo , vel integra in Trimumparam
fide.Ergo tota pæne belli moles in Luſitanos incubuit. Solẽnes tum for-
te agebantur feriæ,quibus cæleſtes iras in omne genus humanum inten-
tas,olim ſuo potiſſimũ capite Chriſtus excepit.Ea recordatione ad omne
decus ac pietatem incenſi Luſitani,viciſſim vitam pro Chriſti nomine ef-
fundere geſtiebant.Itaque tanto inferioribus copiis , nullum periculum
recuſare,caput libẽter in diſcrimen offerre,& periculoſiſſimas expeditio-
nes cer

A nes certatim ſibi quiſque depoſcere.Eduardus,quoniam multis partibus
vno tempore dimicandum fore non dubia coniectura proſpexerat ; pri-
mũ ad Repelini vada nouas munitiones obiecit:dein Cocinẽſi arce mul-
tis locis inſtaurata;nouum inſuper propugnaculum ad portus introitum
excitauit.ad hæc,naues & ſcaphas maiores,vt ad ſubita occurrerent,om-
ni genere telorum ac tormentorum inſtruxit.At Zamorinus,vti proximo
bello fecerat,Repelini tranſitum,& vado,& actuariis longo ordine con-
ſertis tentauit primum : dein magna ſuorum cæde bis terve repulſus,
cum in anguſto loco ſe multitudo impediret;& à noſtris in cõfertam tur-
bam irrita nulla iacula inciderent;Repelinenſis dynaſtæ monitu ad loca
minus vadoſa , verum patentiora deſcendit. ea re cognita Patiecus cum
expeditis celeriter anteuertit:ratuſque paucitatem cõſilio adiuuandam;
noctu ſudes præacutas toto paſſim vado figendas curauit : poſtridie ho-
ſtes magno impetu tranſire conati;partim ſe præuſtis cuſpidibus induẽ-
runt;partim accedente æſtu obruti;partim aſſiduis miſſilium nimbis vul-
B nerati,occiſique:pars etiam,quæ vel nandi peritia,vel beneficio lintrium
in vlteriorem euaſerat ripam,acriter dimicantibus Luſitanis,aut cæſi,aut
in flumen detruſi.Zamorinus,vbi aperta vi parum proficere ſe intelligit;
ad inſidias de more conuerſus,percuſſores,trãsfugarum ſpecie,in Eduar-
dum occulte ſummittit:hoſce ille diuinitus deprehenſos conuictoſque,
Trimumparæ tradidit,in quos arbitratu ſuo conſuleret.pretio dein con-
ducti,qui veneno inficerent aquas:eo item ſcelere per indices patefacto,
excubiæ ad fontes intẽta cura diſpoſitæ.Rumor ad hæc de induſtria diſ-
ſipatus,Cocinenſe præſidium cæſum,naues captas & incenſas:ac ſolici-
tati circa populi,vt in noſtrorum ſtationes , & apothecas impetum face-
rent,nomenque Luſitanum omne delerent.ea quoque fraus Dei benefi-
cio patuit.Quo tam infelici rerum euentu cum valde angeretur Zamori-
nus;tum ad infringendos eius conatus,dira morbi lues acceſſit:qua mul-
ti ex ipſius exercitu fæde abſumpti;multi etiam & contagionis metu , &
belli difficultate perterriti, diffugere.Iamque ſuſceptæ expeditionis au-
C ctores exſecrantẽ,ac deſperatis pæne rebus,de pace ac de reditu cogitan-
tem,iniecta repente ſpes confirmauit expugnãdi Luſitanicas in ipſo Co-
cinenſi portu naues;quo vno ſubſidio,vt ſupra diximus , Trimumparam
vel maxime niti non ignorabat. Mahometanus quidam erat , Coieſalles
nomine , machinarum peritus.is ad Chriſtianorum nauigia ſuperanda,
Malabaricis multo celſiora,eiuſmodi artificiũ ingenti omnium approba-
tione commentus eſt.Binis paronibus, valido & à puppi & à prora tigno
inter ſe cũmiſſis,turres erigebat;è quibus deni amplius homines in ſub-
iectas onerarias tuto eiaculari poſſent. Huiuſce generis machinas octo
cum adornaſſet;Zamorino ignaro taliũ rerum,& adulatorũ turba circũ-
fluenti,tanta victoriæ fiducia ſubito acceſſit;vt Eduardum ad ſe vinctum
perduci ſine mora imperauerit.Verũ ille per exploratores tota de re prę-
monitus,nouas viciſſim in onerariis machinas excitarat.ac quo die com-
miſſum eſt prælium(is erat in cælũ aſcẽdenti Chriſto Domino ſacer)nauiũ
puppes,ne à tergo circuiri poſſent,ad littus applicuit:præterea,ad arcẽdũ
congreſſum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

congressum,prominentes à prora malos obiecit:precatusque immortalẽ D
Deum,vt in ea quoque sibi pugna,sicut in cæteris propitius adesset; inuicto animo,perexigua manu,ducentorum ferme nauigiorum impetum excepit.Ardentes primum pyræ ad Christianas naues inflammandas immissæ:quibus accessu prohibitis,& in cõspectu omnium frustra consumptis;tum demum turrita nauigia ne quicquã admoueri cæpta. Siquidem præter ipsam machinæ formam,duplici præsertim clauo, ad regendum inhabilem,æstus quoque maris tum forte rapido accedens tractu,gubernandi arbitrium nautis ademerat.ergo & magistri gubernacula huc illuc frustra torquere ; & remiges irrito conatu in aduersum maris impetum tendere;& infesto rostro in nostros directa nauigia repẽte modo in obliquum,modo in contrarium sisti:nihil iam loci consilio vel arti esse:neque moderatores inter se constare ; nec remigium clauo, neque clauus magistris parere:alio naualis turba,alio duces & propugnatores vocare, alio cuncta simul æstus abripere.in eo tumultu,cum sagittarum multitudo cælum pæne inumbraret;& crebris hinc inde fulgetris horribili cum E
strepitu radiantibus, omnium generum vsquequaque tela volitarent;è turribus octo vix duæ ad onerarias ægre tandem appulsæ. in quas destinato ictu maiores globi à nostris subinde contorti:laxatisque cõpagibus, partim auulsa è suis sedibus tabulata,cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidere;partim,dissiliẽtibus vndique fragmentis, cõsauciati permulti,ingentem pauorẽ ac trepidationem cæteris intulere. Ad eũ casum clamor à nostris terra marique sublatus;& integrata pugna tanto militũ ardore;vt Calecutani,multis passim occũbentibus,attoniti pauentesque certatim terga cõuerterint,neque vllis,ducum Regisve ipsius, aut minis aut hortamentis sisti fuga potuit.contento cursu remotas Malabaris insulas,& intima penitus æstuaria petiere. quinque circiter ab initio belli menses effluxerant.eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat.pestilentia, mortalium ad tredecim millia absumpserat: totidem ferme huc illucque distulerat metus.variis præterea certaminibus,magna parte nauium ac tormẽtorum amissa,ex ipso militum robo- F
re millia plus quinque ceciderãt.Zamorinus infeliciter iam toties in arma coortus,cum & hyems immineret,& noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur; abiectis belli consiliis,ipso Diui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit,ac retro ad Pananem tristissimus abiit.Brachmanæ augureſque,quod belli suasores & impulsores semper fuissent , veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret ; culpam tantæ acceptæ cladis in male obseruata auspicia,neglectas religiones , & vota minus fideliter persoluta,cuncti ex composito reiecere.Hisce artibus mẽdaciisque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati. Zamorino, vanis superstitionibus misere obnoxio , ingens dirarum iniecta formido. regni administratione vicariis tradita , ipse interim æger animi , ac mœrore pæne confectus , in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos , & expianda peccata secessit. Ad Lusitanorum,eo toto bello,cum omnium , tum vero Eduardi præcipue

Patieci

A Patieci virtus enituit.Is, & ante prima signa fortiter dimicando, & insidiis mature præcauendis;& disponendo milite,& muniendo vbi res postularet ; & omnia militaria munera impigre obeundo ; acerrimi simul bellatoris , & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus, diuina potius,quam humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus,Lusitanus tot præliis desideratus est nemo. ac nauium insuper aluei non semel traiecti ac perforati sine vllius damno feruntur ; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pilæ , irrita plaga(quis credat?)obuiis quorundam exceptæ pectoribus.Quas ob res,Christo salutis humanæ parenti,supplicationes habitæ,& solenni ritu,pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatum est. Redeuntem è prælio Patiecum Trimumpara perquam arcte comiterque complexus , immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit:nec modo regnum,sed vitam,salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenue tulit. Interea
B multorum litteris & nũtiis certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur;Lupum Soarium Aluarengã cum nauibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat.is , quamquam ab Eduardo parta iam ante victoria, magnum tamen ad Cocinense regnum & Lusitanica negotia stabilienda,momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio,& assiduis popularium precibus in patriam reuocatus,bellum eadem qua deposuerat leuitate , reparare terra marique instituerat. Iamque ad Cranganorem oppidũ terrestres naualesque copias intentiore delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata,Lusitani circiter mille.Naires ad duo millia confestim eo profecti recens ædificata ab hoste nauigia primum expugnant, præfecto rei maritimæ cum duobus filiis interempto:dein exscensione facta,eodem impetu Naubeadarini peditatum fundunt fugantque.tum Cranganori oppido iectæ flammæ ; Christianorum tamen tectis , ac præcipue sacris
Mariæ Virginis , & Apostolorum ædibus temperatum est. Per idem
C tempus Rex Tanoris(ea quoque Malabarica est regio)cum finitimis bellis admodum premeretur,à Lusitanis auxilium petiit;seque, ni aspernarentur, Emmanuelis vectigalem fore professus est.missi extẽplo aliquot Lusitani manipuli:quo ille subsidio , cum breui superior hostibus euasisset;certis,vti receperat,legibus,in Regis Lusitaniæ societatem , ditionemque conceſſit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto,Calecutana commercia magis in dies imminui.negotiatores & inquilini partim ad suos lares,partim in aliena regna migrare. In iis mercatores Arabes omnium ditissimi,cum ad Mecam reditum pararent;pecuniam & pretiosissima quæque in naues imposuerant , sub Lusitanicæ classis discessum illico vela facturi.Non fefellit ea res Aluarengam. Continuo Pandaranæ portum scaphis audacter inuectus,onerarias Arabum septemdecim instar muri inter se colligatas,omni telorum genere ornatissimas,& propugnatoribus refertas,vi cepit,ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est, è Mahometanis duo millia ; è

H

nostris vigintiquinque,non amplius,interfecti : vulnerati ad centum & D
triginta.Inde,relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vascõcellio, opimis spoliis onustus Aluarenga Lusitaniam petiit, comite itineris Eduardo Patieco : cuius egregiæ virtuti, immortalibusque erga se promeritis, Trimumpara debitum testimonium scriptis ad Regem litteris tribuit. Ei testimonio cum aliorum etiam litteræ sermonesque astruerent fidem;Emmanuel talem ac tantam indolem in obscuro latere nequaquam est passus.ac præter cæteros honores aduenienti Eduardo publice priuatimque habitos, præclara quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit ornauitque Regis iussu Iacobus Ortizius Visensis Episcopus. idemque cæteris in oppidis Lusitaniæ factitatum.dein,vt in communi causa commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipue Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accurate perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui,tamque admirandi rerum euentus; gratiæ vbique ingentes actæ E
Deo; nec parum inde Lusitanico generi
ac nomini dignitatis accessit.

Libri secundi Finis.

HISTO

A

HISTORIARVM INDICARVM LIBER TERTIVS.

B HOc tam secundo successu rerũ,Emmanuel Orientis opes imperiumque animo & spe in dies maiore complexus, percunctando à regionum peritis, & nauigatiõis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebãtur,attentius contẽplando,ita comperiebat : Indicæ negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabię,& Armuziam insulæ Geru(Ogyrim olim fuisse quidam haud absurde coniiciunt)prænobiles vrbes,quarum altera Arabici,altera Persici sinus ostium obsideret : itemque Malacam,Sincapurano impositam freto;quo,propter loci opportunitatem,Sinarum,& Lequiorum,& insularum pæne innumerabilium mercimonia commearent. ergo, ad ea loca vel fœdere sibi adiungenda;vel armis, vbi res exigeret, occupanda; studium omne cogitationemque cõuerterat:ratus,id quod res erat, eam vnam expeditissimam rationem esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Ægypto,Syriaque in Lusitaniam transferẽdæ. Nõ fefellere eiusmodi consilia Saracenos, & Arabas, viros & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisque admirandæ sagacitatis. C Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas persuadẽt, vt quoniam Indicas classes Lusitanicis & robore nauium, & armorum apparatu inferiores tot iam euentus ostenderint; ac Ægypti,& Arabiæ,ac Syriæ Rege Campsone, quem Sultanum appellabant, aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationem cum amplis muneribus Maimames,Mahometanæ superstitionis cultu notissimus.is, miscendo consilium precibus,modo Campsonem obsecrabat, vt religionis auitæ causam susciperet,ac prophetæ sepulcrum,& populares, amicosque & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniuriis ac latrociniis vindicaret: modo suadebat,vt sibi quoque, vectigalibusque suis mature consuleret. Gentem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus,vt leges Orienti dare,iura publica inuadere,Asiaticas opes per summam audaciam interuertere,quibus denique visum sit, nauigatione ipsa

interdicere minime dubitet. Qui tã longinquis, ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedem in Asia fixerint, non ausuros? orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem non nisi ruina opprimi, & extingui. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudẽtia quamprimum occurreret. Ad extremum petebat: vt classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiæ littora mitteret. Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac cætera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudoprophetæ stirpe, disseruit. Haud vana afferebãt. etenim Campson, & Mahometici dogmatis se præcipuum assertorem, ac Mecanæ domus, quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat; vt imminutum eius cultum negligere salua dignitate nõ posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. igitur & Regum sociorum suasu, & sua ipse voluntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quam optime sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterum mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei deliberãti, multa occurrebant, quæ quamuis incitatos hominis impetus admodum retardarent. primum communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum ne Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret: postremo ædificãdæ instruendæque classis difficultas: quod & materia cædua, cum in Ægypto non suppetat, longissime petenda: & informes triremium aluei membratim à Cairo seu Babilone, quæ interfluo Nilo Mempheos obiacet antiquę ruinis, Suezium vsque rubri maris emporium per solitudines arenosas, & auias transuehendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tentandum existimauit, nũ quid denuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud Christianos proficere posset. Primum igitur, per idoneos homines rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificiose submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias Diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ędem grauius consulatur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fernando, & Emmanuele iamdudum intolerandis iniuriis affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticæ finibus, nulla ipsorũ culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere, quod hæc Rex vterque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentiũ audeant; se quoque

A quoque vicissim Christianos quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exsilij compulsurum: ac præterea antiquissimarum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Ægypto, & Arabia; quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulcro euersurum & concrematurum esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrũque pro sua potestate quamprimum ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Pontificem Max. detulit, haud dubius, eas magni vtique apud Hispaniæ Reges fore momẽti, quibus prope hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo coram fusius cuncta cognosceret, mittit. Hunc demisse precãtem, vt ab lacessendo Ægypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosis hominibus, tam venerandis Christi Sanctorumque reliquiis pro sua pietate consultum vellet; bono animo
B esse iubet Emmanuel. neque enim Campsonem studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumenti cura, sed imminutis portoriis reditibusque torqueri. quæ detrimenta quãdo ita vehementer hominem excrucient; nequaquam commissurum, vt Christianis negotiatoribus è suo regno pellendis, & celeberrimis templis; ad quæ ingens quotannis hominum vis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis; nouam insuper iacturam certissimi quæstus & vectigalium faciat. Nam quod Fernandi soceri iniurias, de quibus ad eam diem questus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsis è Bætica Mauris effluxerant) adeo acerbe, tam dolenter expostulet; cui non apparere causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus irasve tantopere perhorresceret. Hisce verbis cõfirmatum antistitem, pecuniisque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos copiose instructum,
C Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pont. Max. per literas omni solicitudine liberat. Ipse vero, qua erat prudentia, & animi magnitudine; tam dira Sultani comminatione adeo non exterritus est, vt magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclarum quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluam, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbe contempserat, quasi adactis ad vitalia telis, denique commoueri. Quocirca ad cæpta prosequenda, duplo pæne maiorem quam superioribus annis classem instruxit. eique præfecit Franciscum Almeidam, virum cum cætera illustrem; tum quod fortem ac fidelem operam in Bętica expeditione Fernando nauarat. Huic magnopere in discessu præcepit, vt quoniam ad ea quæ iamdudum agitabat animo, & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset; arces aliquot opportunis Africæ, Asiæque locis exstrueret, quę Lusitanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quotiescunque res postularet, receptum darent. Præfectus, cum ad viij. Kalend. Aprilis, qui dies cælesti ad

Virginem nuntio est sacer, nauibus duabus & viginti fastis ommibus D
Olisippone soluissent anno millesimo quingentesimo quinto, Franciscanis
aliquot fratribus, & clericis aliis rei Christianæ causa in eam peregrina-
tionẽ assumptis; octauo Idus Aprilis ad Hesperidas processit. inde cum
ad superandum Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiẽ cursum
extendissent; vehementi Aquilone vsque adeo in remotas ab Sole regio-
nes prouecti sunt; vt classiariis præ nimio frigore manus propemodum
obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram extemplo flexere, & se-
cunda nauigatione paucis diebus Quiloam est ventum. ibi Abrahemum
tyrannum callide tergiuersantem, & annuum stipendium Emmanueli
recusantem pendere; Almeida cum armatis descensione facta, ex vrbe
per vim exegit: eiusque loco Mahometem Anconinum, acceptum incolis
virum, & expertæ in Lusitanos fidei, Regem, solẽni cum apparatu impo-
sita capiti aurea corona, constituit. Dein situ ad maritimos aditus æque
ac terrestres in primis commodo, arx ædificari cæpta ingenti alacritate
nauticorum, & militum. cumque labor in orbẽ iret, ipseque Almeida & E
cæteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem; non die non nocte
intermissum opus, vigesimo die absolutum est: arcique ab Diuo Iacobo
inditum nomen, quod eius Apostoli die ipso natali vrbem expugnassent,
ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloæ rebus, & firmo præsi-
dio arci imposito, itemque nauigiis ad oram tutandam relictis, Momba-
zam petiit classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstua-
rium efficit, excelso ad conspectum tumulo posita, portum habebat duo-
bus propugnaculis munitum: in quibus tormenta è Lusitanico naufra-
gio nuper extracta, vt supra diximus, barbari collocarant. iis cum aduen-
tantem classem aditu prohibere conarẽtur; nostrorum ictibus breui dis-
iectum vtrumque castellum, ac liber introitus Almeidæ patuit. missis
deinde ad tentandi reguli animum nũtiis, cum nihil pacati responderе-
tur; Almeida trifariam adortus vrbem, Assumptæ in cælum MARIÆ
Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus inte-
rempti, multi in seruitutem abducti. Regulũ, inter ipsam dimicationem F
desperata victoria fugientẽ syluæ texere. Transmisso inde sexdecim die-
bus Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis. ea insula quod in littus
imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex
Emmanuelis præscripto castellum excitatũ. Hinc Almeida Cananorem
traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco
arcem exstruxit, præsidioque communiit. Per idem tempus Lusitani qui
ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ad
vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscẽdæ, ac sedandi tumultus
causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba
responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno
ardore militum captas incendit. quo item in prælio illud in primis acci-
dit memorabile. pila è maiore torméto in scutum Ioannis Hominis Lu-
sitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea
grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more depositо

guber

A gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitio-
nes receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem hæredem
reliquerat regni, maiore præterito quod nuper in bello Calecutano ad
Zamorinũ vna cum aliis principibus defecisset. is dolore incensus amissi
patrimonij, cum nouum deinde Regem vexaret, exerceretque, ac popu-
larium solicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida,
Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatũ pretio-
sis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium
ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque cõstituit. dein impositis
mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniam remisit: ipse
ad res Indicas administrandas, regesque socios tuẽdos (quod ita in man-
datis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania
classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno dein-
ceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mitte-
bantur. Itaque paulo post Almeidæ profectionem, vir egregie fortis, Ca-
B stellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalam venerat, vt ar-
cem in eo tractu; si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa com-
mercia Lusitanos induceret. Tenebãt ea loca tum Saraceni ab vrbe Ma-
gadaxo primum, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cum finitimis
Cafribus, qui in Monomotapę Regis imperio variis locis aurũ effodiunt,
Indicas vestes, & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos
tumultus Prætor eo missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper
ab tyranno Abrahemo; perque fraudem in eius terræ possessionẽ inuase-
rat. Ad hũc, iam ætate confectũ, & luminibus captũ Gnaia cum adiisset,
primum ostendit, quantũ ex Lusitanorum societate & commercio vti-
litatis capere posset. dein petiit, ob eã ipsam rẽ, vti ad merces custodien-
das castellum in iis finibus ædificare sibi liceret. id non magis aduenis,
quam incolis præsidio cõtra finitimorum incursiones futurum. ac simul
de Regis Emmanuelis benignitate opibusque multa disseruit. Ille, non
tam ratione societatis adductus (quippe qui nec Lusitanorum mercibus
C indigeret, & graues accolas fore procul dubio cerneret) quã fama perter
ritus eorũ, quæ ad Quiloam ac Mombazam erãt gesta, perhonorifice ac-
cepit virũ, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquã acriter ob-
sistente Mengo Musafo genero, viro acri, & bellicoso: quem senex ea po-
tissimũ ratione leniit, fore vt Lusitanos insolita cæli intemperies, & loci
grauitas, ac palustres humores paulatim absumerent, vel certe sic affice-
rent, vt à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dynastã spe
liberaliorem nactus; locum qua flumen in mare effunditur, ædificationi
designat. & quod cæmẽta nõ suppeterent, casas è robusta materia raptim
exstructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossa circũdat. Neq; ita mul-
to post, vti prædixerat Izufus, aduersa valetudine tentari aduenæ cæpti:
pauciscq; diebus adeo peruagata vis febriũ est, vt ex vniuerso præsidio vix
quadraginta supererent, ad arma ferẽda, & vigilias obeũdas idonei. Quã
occasionem ratus Arabs de medio tollendæ inuisæ nationis, exstimulã-
te præsertim assidue Musafo genero; tamen suis duntaxat opibus rem

aggredi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ingredi non est ausus. Mocondes erat Cafer, vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpositus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Europęos piratas, qui maritimam oram dudum infestam habuerint, denique ad se delatos; intra lignea septa, quæ sibi ipsimet circūdederint, fame & squalore pæne confectos teneri. Si in partem prædæ venire animum inducat, se rem in eius aduentum integram seruaturum. Haud frustra missa legatio. Mocondes, omnis humani expers iuris, aduentitij lucri nec opinata spe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit. neque tamen Lusitanos fefellit, ab exsulibus Saracenis tota de re festine præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Cafribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occulte dispositа fuerant; & cum à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipsimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio pręter spem adderet vires; sese ad defensionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorsus ignarus, ac numero maxime fretus (hominum autem ad sex millia secum adduxerat) Arabum ductu monituque fascibus sarmentorum ex agro collatis, ad castellum copias incomposito agmine admouit: cōpletisque fossis, nostrorum paucitate contempta, Cafres alij vallum scandere, alij conuellere nitebantur; cum in confertam multitudinem, ac nihil tale timentem emissa repente ferrea procella, tantam edidit stragem, vt relicta oppugnatione attoniti, pauentesque barbari se in proxima nemora confestim abdiderint. ac ne ibi quidem tuto esse licuit. siquidem continuatis bombardæ ictibus, magno impetu dissultantia arborum fragmenta, semiermes, incautosque misere lacerabant. cui tanto malo cum nullum, præter fugam, remedium occurreret; rabie ab Lusitanis in Arabas versa, vulgo fremere quod se fallacibus promissis ad bellum cum ipsis Diis gerendum euocassent. atque, vt est rapacissima gens, ne prorsus inanes abscederent, Izufi agro vastato, & oppido ipso magna ex parte direpto, in patriam reuertere. Ac ne Lusitani quidem inultam passi perfidiam. Post Cafrum profectionem, cognito Izufum eiusque satellites, nihil minus quam nostrorum eruptionem timentes, negligentius agere; noctis intempestæ silentio, Gnaia, strenuis cum aliquot viris aduerso flumine in regiam subuectus, Izufum ipsum, & paucos familiares occidit. dein, priusquam populi concursus in regiam fieret, insigni facinore perpetrato, ad suos eadem nocte incolumis rediit. Postridie, cum res emanasset, ira odioque incensi barbari quammaxima coacta manu, denuo castellum adorti: & eodem quo nuper euentu, plures & integri à multo paucioribus & imbecillis, cum cæde & ignominia repulsi. Post hæc, inter eos certari de successione cæptum. Cūque Musafus præpollens viribus, & popularium gratia; Izufi liberos patrimonio exturbare niteretur; & satis appareret, ius in armis fore; alter ex iis, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit, salubri vtrisque consilio: siquidem Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum lætis admodum promissis ab Sultano redierant oratores; tamē, imminēte Lusitano veritus ne sera essent

essent Ægyptiaca auxilia; contracto ingenti fabrum naualium numero, maiorem quā antea classem omni studio ædificabat, dispositis circa omnes portus custodiis, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes effluceret. Namque Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Ægyptios Arabasque negotiatores magno intercipientem rei Calecutanæ damno, quam maxime incautum & imparatū placuerat adoriri. Verum ex vrbe Calecutō clam elapsus Ludouicus Patritius Romanus (qui cognoscendi studio, vt fit, mercatoris habitu in Indiā penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde litteris consignauit) Almeidę vtrique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multo post, è variis oræ Malabaricæ portubus in vnum coacta Zamorini classis ad Laurētium recta contendit. ea fuisse dicitur celsarum nauium amplius sexaginta; lemborum, ac paronum, biremiumque ad cētum & triginta, omni telorum genere, & numero militum instructissima. Ad eius famam, Laurentius, patris iussu naues non plus vndecim admistis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præter nautas, impositis octingentis. Vt ad ictum bombardæ ventum est, conspicatus Laurentius tantam hostium multitudinem; expiatis de more noxis, primum omnium ædem MARIÆ Virgini Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati esse. dein, paucitati subueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circunueniri posset; tormentis, qua parte virum longe præstabat, eminus rem gerere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prelium nauibus, leni Austro flante, simul & venti beneficium, & congrediendi arbitrium hosti præripuit. Ac primo statim certamine, cum in syluam adeo densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga; neque ex tāto interuallo vel torméta ferrea, quibus tum vtebantur hostes, vel sulphurei pulueris olle, vel sagittarū iuber nostros admodum lęderent; multę passim omnis generis naues hostiū aut depresse, aut in littus eiectæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consulto vitarat Almeida pugnam è propinquo conseruit. Prætoria nauis erat hostium, tum aluei magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis comprehensam, Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili pæne ausu transiliit; tantoque ardore animi & corporis dimicatum est; vt è sexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, superfuerit nemo, exceptis iis, qui nandi peritia freti, se in pelagus prępcipites dederant. Pari conatu, verum successu dissimili, Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multo maiorem, & propugnatoribus instructam ferme quingentis, inuaserat. cumque pauci pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborantibus victor Almeida subuenit; nec modo suos è periculo eripuit, sed etiam naui hostium, trucidato vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Laurentius haud cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostium classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormētorum ictibus perforatas demersit; palatæ aliæ contento cursu Calecurū maxime repetētes, cum longinqua fuga, tum quod eas terror ipse longe lateque dissulerat, ex immi-

nenti clade euaserũt. Almeida,tribus circiter hostium millibus cæsis, sex tantum è suorum numero desideratis (quæ res diuinum auxiliũ sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem,ingenti parta præda simul & gloria,Cananoris portum,cuius vrbis in conspectu res erat gesta,magna cum totius populi, ac Regis ipsius gratulatione,sospes introiit.ac primũ omnium,MARIÆ Virgini Victrici,quam initio prælij vouerat ædem,faciendam locauit.deinde Cocinum,ad Frãciscum patrem cum aliis nauarchis iter intẽdit.Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem genuit,præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs est, opportunitatem nactus dum ad Cananorem distinetur Almeida, sexaginta actuarias naues ad Lusitanos ex Anchediua insula pellendos misit,præfecto classis, & auctore totius consilij Antonio Fernando Lusitano exsule ex iis, quos ad cognoscenda loca gentesque Petrus Aluarus Captalis, vt supra dictum est,Quiloæ reliquerat. Is,ad spem vberioris stipendij transmisso Oceano, cum se ad Sabaium cõtulisset, eiurata per summum nefas Christiana religione,Abdalæ nomen assumpserat:&,quod rei maritimę, & naualis fabricę peritus esset;apud Goanos,talium rerum adhuc rudes, magno in honore habebatur.Igitur ad Anchediuam exscẽsu facto,nuper ædificatam à Lusitanis arcem omni conatu oppugnare instituit. Præerat arcis præsidio Emmanuel Passanius, spectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italiæ Genua claro genere oriundus. Hunc, in subita re, quamquam ab aliis rebus imparatum,non defecit animus. ac dierum aliquot oppugnationem,cum vrgeretur vndique,præclare sustinuit.ac demum Abdala,victricis classis iam iamque aduentantis perterritus fama, quamcelerrime sese irrito incepto ex Anchediua proripuit.Sed ea postmodum arx,quod valido præsidio propter hostium propinquitatem indigeret,ne Lusitanicæ res in tanta paucitate distraherentur,ab ipsismet Lusitanis est diruta. Inde,ad Franciscum affertur,Saracenos mercatores,à Molucis, & ab aurea Chersoneso redeuntes,ne in Lusitanica præsidia inciderent,longiore ambitu capto,per Maldiuas insulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurentium filium ad eos insectandos proficisci iubet.Is cum incognita sulcaret maria, æstus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulæ Ceilani littora abripitur, quam insulam, vti supra dictum est, veterem esse Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affirmat.hæc,ouali maxime figura ducentarum circiter & quadraginta leucarum ambitu,leucas in longitudinem septuaginta octo patet;in latitudinem,quattuor &quadraginta. atque à Cori promontorio, vt supra diximus, auulsa freto vadoso. Piscariæ, quam appellant, oræ prætenditur, ea cæli clementia,soli vbertate & copia fluminum aquarumque perennium, vt primorum parentum sedes olim perhibeatur fuisse.varia pecorum armenta,necnõ elephãtos,gignit egregie bellicosos ac dociles:cæteris metallis caret,ferrum incolæ effodiũt.plurimas fert gemmas,verum præcipua claritate sapphyros,chrysolitos,pseudopalos,ac pyropos:itemque aromata pretiosa, cinnama, cardamomum, piper, ac palmas eximiæ bonitatis. Ad hæc vel in primis iucundo spectaculo syluosi montes ad effigiem theatralem inflexi, vastam

A vastam planitiem oblongo circuitu in caueę formam includunt:quorum vnus in arduam & subrectam altitudinem pæne septem leucarum exsurgit;habetque in summo æquatam agri planitiem,ex cuius medio bicubitale saxum eminens ad instar mensæ,vestigium demõstrat impressum inclyti sanctitate viri,quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca venisse tradunt,vt gentẽ superstitionibus deditam fabulosis,ad vnius Dei cultum religionemque traduceret.ergo tantę venerationis est locus,vt à leucis amplius mille,omnium ordinum peregrini,ac præsertim Iogues,illuc pietatis causa contendant ingenti labore:siquidem,præter cæteras itineris difficultates atque pericula, in eius etiam montis cacumen, non nisi per adactos clauos ferreasque catenas ascensus est. Haud absimile vero videtur quod aiunt quidam,in eo, quod dixi, vestigio,quamquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria,coli Eunuchum Candaces Æthiopum Reginæ,quem cum alij scriptores, tum vero Dorotheus Tyri Episcopus(qui,Constantino Magno imperante,& sanctitatis & doctrinæ
B laude præcelluit) in Arabia Felice, totaque Erythra, & in Taprobana, Christi Euangelium promulgasse testatur. Porro insula vniuersa, nouem in Satrapias vel regna diuiditur: estque ad omne commercium, vel frequentia portuum,vel ipsa loci regione in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inrectus, cum regulo per legatos inita societate, columnam,cum inscriptione,testem sui aduentus, in littore posuit: deinomissa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectione,cum lætis admodum nuntiis ad parentem reuertit. Inter hæc, Tristanus Acunia,Alphonso Albuquercio comite, cum valida classe in Indiam destinatur: quem ex itinere inuasit cupido Madagascaris insulæ naturã ac regionem explorandi.itaque vel contra sententiam Albuquercij (qui,ne temporibus excluderetur,maturandum aiebat)appulsis ad insulam nauibus, cognitum est,maritima ferme ab Saracenis; interiora à Caffribus incoli; terram esse gingiberis,cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus curiose perquirit, aduersisque subinde tẽpestatibus nec opinato subsistere cogitur; interea (quod Albuquercius præclare monuerat) idonea trãsmissionis Indicę tempestas effluxit.certis enim & anniuersariis ferme flatibus oriẽtalis nauigatur Oceanus,quos hodie vulgus, vt ego quidem
C interpretor,ab ipso ventorum impulsu,motiones appellat. Eæ si quo casu præterlabantur,dum denuo recurrant, multorum mensium sæpe mora cæptis interuenit.Igitur,ne frustra interim tempus absumeretur;à Madagascare Melindem est ventum: & Oiensis dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem admodum,vt ferebatur, infestus,eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, & Oia vrbe pulsus occiditur. quo terrore perculsus Lamẽsis finitimus regulus, in Tristani fidem vltro concessit,& stipendiarius Emmanuelis Regis est factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem classis accessit. ea cum pactum superioribus annis tributum pendere abnueret, capta est à nostris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verum vbi descensum à Lusitanis,& collato pede res geri cæpta est, ferociam posuere. Magna edita

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæde fusi,& fugati plerique. Decurionibus tamen fides in patriam ad ex- D
tremum vsque spiritum egregie constitit. acriter dimicantes in vestigio
cuncti mortem oppetere,quam occidenti reipub. superstites esse maluerunt. Vrbs deinde congestis dudum diuitiis opulenta, à militibus fæde crudeliterque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque sæuitiæ euidenter apparuit numen. auiditate prædæ gregarij milites aliquot,mulierum manus ad armillas annulosque extrahendos inscio duce præciderant. ij,dum spoliis onusti scapha onerarias repetũt, ad vnum omnes in portu ipso demersi,repentina morte crudelitatis & auaritiæ pœnas dedere. scapha,cum sub aquis aliquandiu latuisset, quasi perfuncta debiti supplicij ministerio,rursum emersit.Tristanus &cognitũ scelus valde improbauit, & cæteros graui edicto ab eiusmodi immanitate cõpescuit. A Braua post hæc ad Socotoram insulam maris Erythrei trãsmissum est.Christiani iam inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolebant:sed ipsa locorum asperitate,& diuturno pastorum desiderio pæne efferati. Subterraneos inhabitãt specus:in bello fundis eminus certãt,cominus gladiis è mero ferro,quod E
mortuum vulgus appellat.victitant milio,careotis,& lacte.cum mercatoribus poma permutant;itemque cinnabarim,& aloen omnium laudatissimam.Quod ad cultum diuinum attinet,ex Iacobitarum hęresi,propter vicinitatem Æthiopiæ, vitia multa traxere. nam & à Romani Pontificis auctoritate seiuncti sunt,& circuncisionem,aliosque ritus Iudaicę superstitionis vsurpant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis: nam & ieiuniis anniuersariis placant Deum,& precandi stata quotidie tempora obseruant,& sanctam Crucem eximie venerantur:huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas : huic pro ipsorum tenuitate sacras ædiculas exstruunt : quo vbi conuenere frequentes, Hebraice concepta precationis verba præit vnus; tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacum ex Arabia missis eo militibus mille, Beninum portum per vim occuparat:validaque arce imposita, Christianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungen- F
dos,ab Emmanuele Rege missus Tristanus,cum Beninũ attigisset; Fartaces,qui in eo præsidio erat centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit.ij,cum ab insita genti ferocia,omnem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur;scapha circunuectus,& contẽplatus loci naturã Lusitanus Imperator,duobus locis armatos exposuit.neque præfecto Abrahemo cum suis ad erumpendum defuit animus.Verũ vbi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipse dux cecidit,extemplo fusa reliqua acies:ac nonnulli ad incolas,è quorum stirpe vxores,liberosque susceperant,confugere : cæteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti,portas occludunt. tum à Lusitanis admotæ certatim scalæ:transgressique mœnia,ex interiore parte claustra perfringunt.inde patẽtibus portis admissum agmẽ,& inclusi intra turrium penetralia Fartaces,nequicquam ad spem veniæ salutisque inuitati, cum pertinacissime se defenderent,omnes,præter vnum, occisi. è Lusitanis, duntaxat vnus in ipso certamine

A tamine occubuit.sex postmodum è vulneribus periere.Arce capta, nuntij ad incolas missi:qui nouæ classis metu in auios montes vna cum coniugibus liberisque perfugerãt.ij, cognito aduenas Christianos esse,ad arcem accurrunt,& Fartacum iniurias grauiter questi, ad pedes Tristani cum lacrymis acciderunt, per Christum IESVM obsecrantes, vt è tam acerba seruitute,iisdem sacris deditam, eiusdemque consortem spei nationem eriperet.Quibus ille,se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege, salutis eorum cupidissimo,in ea loca destinatum esse respondit; quamobrẽ & præsidium ad Mahometanos arcendos,& sacrorum antistitem curandis incolarum animis libẽtissime relicturum.itaque fano Arabum expiato,& in cultum Virginis MARIÆ conuerso,arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noroniæ Lusitano concredita est:rei vero Christianæ præpositus eximia sanctitate vir, Antonius Laurerius Franciscanus: qui tollendis vitiis,quæ in hominũ mores ac religionẽ irrepserãt, incolisque ad veram pietatem ac virtutẽ erudiendis,aliquot annos plane Apostoli-
B co munere est functus.Inter hæc,elapsi è prælio Fartaces, criminãdo Lusitanos,& imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant. ad eos comprimẽdos motus,Arabicumque,& Persicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum,Tristanus,quod ita in mandatis habebat, Albuquercium cum nauibus dumtaxat septem,propugnatoribus ferme quadringentis & septuaginta,reliquit:ipse,circiter Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam,cum reliqua classe in Indiam cursum intẽdit. Inter hæc vertente iam anno,cum non optata modo classis,sed nullum prorsus nauigium è Lusitania adesset;magnus Christianos omnes,qui in India versabantur,metus incessit,mœrorque.Acuebant curas,pæne in religionem versa prodigia,quod per eos dies & sol tanta ex parte defecerat, vt circa meridiem stellæ apparerent;& ingenti motu ex interuallis concussa terra tremuerat.Iam Zamorinus,tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tandem aliquando extinguendi;haud segniter instaurabat bellum, solicitabatque legationibus & promissis cum alios,tum præsertim Cananoris Regem,sibi priuatim obnoxium;quod mortuo Rege qui cum Lusita- C
nis pepigerat fœdus,ipsius præcipue studio & opibus in regno successerat.Et per eos forte dies,odium Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit.Æthiopici,Arabicique,& Indici maris possessionem,Lusitani adeo pertinacibus animis occuparant, vt nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate,& quidem patentibus consignata litteris,ea nauigare liceret maria;ducesque in id ipsum dispositi totam eam oram nauium præsidiis tuebantur.Ex iis vnus, Malabaricum mare pererrans,cum in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homines,& prolatum à nautis Lusitanicum diploma,nonnullis incidiis falsum & surreptitium suspicatus,confestim aggressus nauẽ expugnat;nautas,vectoresque,in iis vnum è prima nobilitate, in velum insutos,haud longe à portu Cananoris in mare demergit. verum disrupto mox linteo,cum nota ciuibus corpora ad ipsam vrbem pelagus eiecisset; tanta ciuitatem repente comploratio,luctusque compleuit;tantæ in eius

facinoris auctores,quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse con- D
iecerant,excitatæ sunt iræ;vt cuncti consensu ad Regẽ adierint; iamque
per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem
arcis impulerint.Nec pro tam atroci iniuria satisfactionẽ accepere,quod
nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem,ac deprecan-
temignominiã,grauibus verbis increpitum, ac præfectura priuatum,in
ordinem redegisset.At Laurentius Brittus arci præpositus,ex propinquo
in omnes barbarorũ conatus excubans animo,vbi de eorum consiliis per
exploratores cognouit;illico ab Almeida subsidiis & commeatu accersi-
to,arcem firmat,intẽdit vigilias,stationesque disponit.ac præsertim spe-
ctantia in vrbem propugnacula,nouis insuper additis munimentis, dili-
genter instaurat.Rex item,fossa valloque à portu ad apertum mare per-
ducto,oppidum ab arce interscpit,exiguo transitu ad procursationes re-
licto. Cumque multos iam dies,suspecti inter se,vitãdis inuicẽ ac struen-
dis insidiis exegissent;tandem exspectata ab Calecuto auxilia Cananorẽ
adueniunt,hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est E
facta.Puteus inter oppidum arcemque medio fere spatio intererat: vnica
Lusitanorum aquatio.circa eum puteum minuta prælia. prohibentibus
aquatores hostibus, fieri cæpta. Cũque è Lusitanis aliquot ferme quoti-
die aut caderent,aut vulnerati discederẽt,& aqua modica sanguine mul-
to constaret;Laurẽtius,Thomæ Fernãdi architecti monitu, specum ope-
re subterraneo ad ima putei occulte perduxit;fistulaque ac statumine ap-
posito,locum ita concamerauit,vti ne quid superne latices vlla ratione
posset inficere.dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas
certatim iniiciunt; ac puteum, ne hostibus vsui esse possit, obturant.
Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ scaturiginis aliquid intra arcẽ
exstitisse videlicet rati,munitiones alio transtulere: dein quies vtrinque
fuit,dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferciunt,quibus
contra tormentorum ictus ante se prouolutis,virgultorum fascibus op-
plerent fossas,vallumque rescinderent.ea machinatio extremã pæne per-
niciem obsessis attulit.quippe cõtortos è bombarda globos gossipinum F
tormentũ excipiebat adeo lente,vt eorum impetus ipsa mollitie frãgere-
tur.hinc,pone latitantes armati, magno sublato clamore prope iã ad fos-
sas lęti peruenerant;cum in obliquũ agmẽ,ex arce,diuino prorsus instin-
ctu directa maiora tormẽta,concerptis momẽto saccis,& gossipiũ ipsum,
& gossipio fretos Malabares fęda cum laceratione desiiciunt.simul etiam
Brittus cũ delecta manu portis erumpẽs, dissipato ac territo hosti acriter
institit,magnaque edita strage cæteros in præcipitem fugam auertit. Ex
eo barbari segniores facti,cum neque aperta proficeret vis,& in eiusmo-
di congressibus promptissimum quemque,vt fit,è suis amitterent;omissa
oppugnatione,operibus & munitionibus claudere nostros insistunt, eo
maiore fiducia, quod non terra, non mari,noui commeatus in arcem
subuehi possent,clausis itineribus,& hyeme per eos dies admodum sæ-
uiente.Interim crebræ à nostris eruptiones haud exiguo cũ hostium de-
trimento fiebant.Quo in genere præcipuum decus tulit omnium con-
sensu

A sensu Guadalaiara,natione Castellanus.is turbidam ac perfrigidam tem-
pestatem nactus,cum eximiis centum & quinquaginta viris nocte con-
cubia in hostium stationes impetu facto, partim sopitos imbre cadente
vigiles,partim algore nocturno torpentes oppressit. cæsi in eo tumultu
Malabares ferme trecenti,& ferrea aliquot torméta cæpta,& commeatus
aliquantum.Intentiores inde custodiæ haberi ab hostibus cæptæ. boues
etiam interdum ad obsessos in insidias illiciendos propulsæ, quas felici
conatu cæsis insidiatoribus cũ in arcem nostri semel iterumque abstra-
xissent;ea spe frustrati delusique Malabares artẽ desiere,ne duplici pecо-
rum hominumque iactura,hostes insuper alerent.Iisdẽ ferme diebus,per
famuli negligentiam accensa noctu lucerna casas aliquot Lusitanorum
ex arida materia,foliis,paleisque momento combussit.eo incendio, mul-
to maxima pars commeatus absumpta.quæ res tam aspero ac difficili tẽ-
pore Brittum grauiter admodum perculit.ac ne cæteri desponderent ani-
mos,omni artẽ damnum celare conatus est:sed & longe arctior solito in
B diuidendis cibariis parcimonia,& ob id ipsum crebra seruitiorum trans-
fugia,rem & Lusitanis,& hostibus prodidere.itaque omnibus pæne cõ-
sumptis ad extremam ventum erat inopiam, neque iam muribus fædis-
que aliis animalibus abstinebatur;cum diuinitus(vt sæpe alias) oblatum
nec opinãti Lusitano remedium est.Templum in extrema arce erat Vir-
gini Victrici,vt supra diximus,ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id
templũ,desperato pæne omni humano subsidio, Lusitani quotidie con-
fluebant,opem cum à Deo,cælitibusque,tum præsertim ab ipsa Virgine
Dei matre enixe petentes.Ne se,in alieno ac barbaro solo, tot vndique
cinctos angustiis, tot pressos malis;fame ipsa denique enectos, Christia-
nos ipsos,& à Christo filio sibi commendatos clementissima Regina cæ-
li despiceret:suis peccatis noxisque,quas ipsi innumerabiles faterentur,
ab irato Deo veniam & pacem exposceret;neque iam de corporis modo,
sed etiam de animorũ salute periclitantibus,in tẽpore subueniret. Haud
incassum missæ preces.Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miracu-
C lo rem posset eximere,solito vehementius intumescens pelagus, ingentẽ
locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit.quæ à Lusitanis gratula-
bundis auide collecta,in multos dies abũde suffecit: nec validos tantum
sæua fame,verum etiam(vt salubris est cibus) ægros diuturno morbo le-
uauit.Iamque appetebat ver,nec dubium erat,quin suis laborãtibus pri-
mo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida.quocirca ratus an-
teuertendum Cananorius,omni conatu rursus oppugnationẽ simul ter-
ra marique experiri constituit.& Zamorinus vrgebat assidue, segnitiem
incusans,& noua auxilia subinde submittens, prorsus, vt Cananore iam
sub signis numerarẽtur militum ad quinquaginta millia. Actuaria etiam
facili appulsu coacta ad ducenta.in quibus erant turrita nonnulla, cuius-
modi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat:itemque alia in-
ter se iuncta,& constrata ratibus,quo plures simul armatos in terram ex-
ponerẽt.Hæc omnia,vt Lusitanos fallerent,quã occultissime cõparata.&
stationes interim quietæ erant,quo facilius ad socordiã obsessos adduce-
rent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rent. Sed è regiis propinquis vnus, æque acerbo in Zamorinum odio in- D
census, ac propensa in Lusitanos volũtate, quod eorum opibus ac studio
crescere se posse confideret, non solum commeatus furtim ex occasione
summittebat interdum, verum etiam per idoneos internuntios circun-
sessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportune
consiliis hostium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos
terrestresque sepsit quam firmissimo præsidio militum, & propugnacula
tormentis, & omni genere telorum instruxit; nec vigilias custodiasque
remitti per negligẽtiam vel defatigationem, vnquam est passus. Ergo vbi
destinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terrestribus
copiis magno sublato clamore quam tumultuosissime vallũ aggreditur,
haud dubius fore vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Lusitani
concurrerẽt; ita ex altera parte libero nauiũ accessu expositis repente mi-
litibus, nullo prope certamine arcem in potestatem esse venturam. Sed
eum longe fefellit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat
futurum; inde fugæ turpis initium exstitit. quippe classiarij primo auda- E
cter ad terram appulsi, vbi secus ac promissum fuerat, frequentes in por-
tis valloque armatos videre; subito pauore perterriti, & missilium variæ
magnitudinis nimbo disiecti dissipatique, multis paronibus ac lembis
momento dilaceratis aut depressis, vix tentata descensione terga verte-
runt. ac tum denique à Lusitanis ad terrestres aditus tuendos omni ex
parte concursum est. Ibi atrox prælium fuit: scandentesque iam vallum
pluribus locis audacissimi quique Malabares cominus trucidati; tormẽ-
tis vero eminus longe atrocior edita cædes est. inde turbati hostes: & ne-
quicquam increpante ignauiã Rege ducibusque, acies vniuersa fugã arri-
puit. cæsorũ ea pugna hostium numerus relatus non est: magnũ procul
dubio fuisse constat. è Christianis (quod vix credibile videatur) plane de-
sideratus est nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ de-
in vtrinque per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus
agi cæptum: quas Laurẽtius ipse sibi suisque perhonorificas tulit: neque
Cananorius reiicere est ausus, partim diuturni belli tædio fessus, partim F
etiam Tristani Acuniæ metu perterritus, qui per eos ipsos dies Oceano
secunda nauigatione transmisso, Cananorem incolumi classe temerat.
Eius maxime aduentu soluta obsidio est: cuius ad quattuor menses forti
animo toleratæ, decus eximiũ Laurẽtius & cõmilitones tulere: quamuis
adeo lætos & insperatos euentus, periti rerũ æstimatores. Diuinæ Boni-
tati sine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiæ
subsidiũ præter exspectationẽ fuisset oblatũ; & Cananorius princeps tan-
to suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra consuetudinẽ gentis,
in Christianorũ causam ac partes plane diuinitus inclinasset. Renouato
fœdere, obliuio præteritorum indicta; iunctæque iterum dextræ, & Mala-
bares in suas quisque domos fremẽte Zamorino dilapsi. Inde ad Cocinũ
processit Acunia. eius aduentu Lusitanorũ animi confirmati recreatique,
& vario aromate ex conuecta iã copia in naues impositio, infestis classibus
duplicato nauium numero, ab vtroque simul imperatore Pananem est
ventum.

A ventum. In ea tum statione complures onerariæ pretiosis refertæ mercibus hyemabant. institores erant Saraceni, furtiuo cursu per intermissa custodiis Lusitanorum loca in portum illapsi. & Zamorinus præparatis iam ante copiis, si quid ab Cocino moueretur, locum præclare munierat vallo circundato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorũ apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocarat. Nostri sub vesperam in Pananis conspectu cum in anchoris constitissent; insolita classis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendisque munitionibus posuere. Delecta vero Saracenorum manus, Mahometis fanum ingressi, de gentis more coniurant, se non nisi victores è prælio redituros. Si secus faxint, sese caputque suum diris omnibus deuouent. Vt primum illuxit, cõmunicato iam ante consilio Lusitanus imperator vterque adolescẽtes filios Laurentium, & Nonnium cum scaphis & actuariis iubent præcedere, quod ea nauigia,
B propter humilitatem, minus ad obliquos bombardæ ictus paterent. ipsi mediam aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt. agmen clausere onerariæ. Ac iuuenes quidem, obseruato maris accessu, per media tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quod & ex præscripto milites interim strati iacebant, & librata in excelsas maxime naues Malabarica tormenta irritis ictibus aera feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos videre, deuota præcipue capita Saraceni, alienatis ab omnis periculi sensu animis, certatim in prælium ruunt, seque vltro in aquas immittunt, ac nauigia maxime ducum conferti circumuenire nitũtur. Paululum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladiis, contisque, & incitato remorum pulsu perrumpitur. tum raptim in terram descensum. iamque sub ipso vallo variis locis eo sæuius pugnabatur, quod vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. dissoni tantum clamores, & morientium
C gemitus passim exaudiebantur. Simulatque euanescente atra nebula rediit lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo cõspectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cum deuotis maxime Saracenis atrox erat pugna. Ex iis, vnus, notæ fortitudinis Centurio, Laurentium conspicatus, & è procera statura, totoque corporis habitu, ratus, id quod res erat; principem virum esse; cõdito subter clypeum corpore curuus ad eius genua succidenda prosiliit. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus, & agilis) elatam vtraque manu machæram in hostẽ demisit iis viribus, vt barbari caput ad ipsum vsque pectus horrendo prorsus hiatu diffiderit. Inde non dictis magis quam factis prælium ciens, obuios aliquot sternit. Nec segnius ab Nonnio cæterisque res geritur. Cum aliquandiu barbari præter solitum restitissent? victa demum ardore Lusitanico Indorũ pertinacia est; nec impressionem nostrorum vltra sustinuere. A Malabaribus maxime fuga cępta, cęteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cũ pauci iam, & vulneribus fessi trucidarentur; obnixi corporibus (tanta vis est nefariæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

superstitionis)ad vnũ omnes addictas ęternis ignibus animas profudere. D
Interim,pari ex alia parte conatu hostium naues oppugnabantur.nautæ propugnatoresque, quandiu ad castella æqualibus viribus certatum est; egregie dimicarunt.vbi inclinatam terrestrem aciem, & incolas fugatos videre;ipsi quoque certatim in mare desiliunt. complures inter enatandum occisi. Ac tum denique ambo castella imperatorũ iussu disturbata,& euersa. nec modo naues cũ ipsis oneribus inflammatæ, sed oppido quoque diuitiis inclyto subditæ faces, demirantibus barbaris tãtam tamque paratam opum vim ab hoste contemni : militibus vero,tot periculorum præmia eripi sibi, perquam indigne ferentibus. Verũ Almeida consulto excercitum à præda cõtinuit,ne in occupatos rapinis palatosque,repentinus aliquis, vt sæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinque eo prælio sauciorũ fuit numerus.desiderati ex hostibus ad quingentos;è nostris duodeuiginti non amplius.Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrime tulit. Duces Lusitani coniunctis classibus Cananorem petiere, atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentię significa- E
tione digressi, Acunia vela fecit in Lusitaniam ; Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit.Dũ hæc apud Indos geruntur;interim Alphonsus Albuquercius, paccata Socotora, Arabicum & Persicum Oceanum exigua, vt dictum est, obtinebat classe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus(nam ea quoque littora explorare placuerat)aduersa tempestate repulsus ; ad Armuzianas res diuina magis ope, quam humanis viribus fretus, animum adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine secundus,admodum puer, stipendiarius Ismaelis, cognomento Sophi,Persarum Regis : eratque in tutela paterni mancipij Ataris eunuchi,eximia sagacitate viri : cuius omnia consilia eo spectare videbantur, vt,quoad viueret,penes pupillum diadema & regiũ nomen;penes vnum se arbitrium ac potestas rerum omnium esse. iamque per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intolerandam superbiam, opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Albuquercius Regem, & populum liberare; F
& Emmanueli vel in primis id cupienti, omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in rerum ingentium spem & cogitationem erectis, ad ostia Persici sinus iter capessi : ac prospere circunuectus Siagrum promontorium quod Rosalgatum hodie vocant ; ad Calaiatum nobilem vrbem Armuzianæ ditionis applicat naues : missoque nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu compulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius paterentur, non modo aduenientem Alphonsum benigne excepere ; verum etiam conscriptis pacis & amicitiæ conditionibus, abeuntem largo commeatu, & omni officij genere prosequuti sunt. Longe dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum hostis in vicino moratur, & copiis & operibus ita sese munierant, vt omnem pacis mentionem superbe respuerent; ac propitius nihil est factum, quam vt interpretem ab Albuquercio de fœdere ac societate missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eam fero

A ferociam reprimendam Albuquercius illico bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis concuti fragoribus iubet. Cum nihil ne eo quidem terrore oppidani commouerẽtur; postridie vrbem iusta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ modum ex aqua paululum eminens ; qui æstu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumulo barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos intentosque in vrbis oppugnationem nostros impune iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquercius Alphonsum Lupium Costam, & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugere periculum.ingenti conatu stationes aggressi;aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis,haud tamen sine suorum cæde vulneribusque, locum occupauere. Tum vero Albuquercius nequicquam prohibentibus oppidanis, ad littus cum robore copiarum exscendit. ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisque cancellis, intra ipsam vrbem
B prælium intulit. Ac primo, quamquam iniquo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cum acrius vndique Lusitanus instaret; non tulere diutius impetum. effusa omnes fuga, per auersam vrbis portam, de gentis more syluas ac nemora petiere. Albuquercius ad aliorum terrorem vrbe direpta & incensa ; Mascatum octo leucas inde processit. Is locus, quo iam ab Armuzia propius aberat ; eo tum operibus firmior, tum viris armisque erat instructior. itaque Albuquercius,magnam videlicet ratus dimicationem instare, se suosque parabat ad prælium. Cæterum misso ad tentandos animos internuntio, præfectum vrbis vel in primis mitem ac liberalem, contra, quam putarat, expertus est. Igitur instituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & oryzæ, & careotæ numerum, tributi quodammodo nomine, in classem exhibuit. is commeatus dum in naues imponitur,& securi Lusitani ad littus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus,& dissonæ voces. Pridie sub noctem Arabes ad duo millia oppidum
C ingressi ; præfecto non sine contumeliis ac probris increpito, quod locum adeo propinquum regiæ,& opere præsidiisque munitum, per ignauiam ac metum vagis latronibus prodidisset ; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma conciuerant ; atque vbi illuxit, infesti mare petebant ; quo Lusitanos oneribus & aquatione occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cum nihil omnino proficeret ; Deos, hominesque contestans violari ius gentium, vrbiq; exitium imminere; vt fidẽ pro virili parte præstaret,ad littus accurrit,nostrosque prẽmonuit,vti sese in naues extẽplo reciperẽt. Vix inde tumultuario cõsensu abduxerant scaphas;cũ infensi adsunt Arabes,ac missilibus primũ è littore nostros abeuntes lacessunt : dein è propugnaculo classem ipsam tormẽtis maioribus impetũt. Ad ea vel capienda,vel occæcanda tormenta, missi aliquot è classe, cum male multati rediissent;postridie Albuquercius copias omnes ad vrbẽ exposuit.Ibi vero, accẽsi ira Lusitani,ꝙ interposita pactione per fraudẽ oppugnati fuissent,

ingenti ardore prælium ineunt;perfidos Arabas, ruptores fœderum appellant;magnam vbique edunt cędem;factisque simul ac dictis iniuriam puniunt.Cum obfirmatus hostis aliquandiu restitisset; ad extremum renouato impetu Lusitani acriter inferunt pedem , ac nouas munitiones ea ipsa nocte perductas magno ausu transiliunt : cumque intra mœnia confugeret hostis, hærentes in terga prius quam portas occluderet, velut vno agmine irrumpunt ; turbatamque ac pauentem Arabum aciem toto oppido expellunt.Fusis fugatisque hostibus,ad prædã permissu ducis discurrit miles.dein subditis ignibus,non oppidi tecta modo,sed naues etiam in portu arsere complures.In eo tumultu, cum aliis ipse quoque vrbis prędectus per imprudentiam occisus.quam rem Albuquercius ægerrime tulit; & quãdo viuum pro meritis tueri & ornare nequiuerat; defuncti ædibus cum cura cõquisitis,ne diriperentur,custodes apposuit. Cæterum vrbis excidium comprobari diuinitus quodammodo visum est.Excelsa Mahometis cõspiciebatur ædes,egregio in primis opere perfecta. Ad eam disturbandam inflammandamque immissi fabri dum columnas demoliuntur,totum repente ædificium corruit. Cum elisos ruina & põdere nemo non crederet,intacti præter spem & incolumes cuncti euasere.Inde ad Xoarem vrbem eiusdem oræ progressus,incolas alieno doctos malo sine certamine in fidem ac deditionẽ accepit. Biduũ ibi moratus,cum ad Orfazanum adiisset, oppidum incolarum fuga desertũ reperit.Exhausta inde præda per triduum.ab incendiis,quod regiæ propinquus admodũ erat locus,honoris causa temperatũ est.Ex eo loco,classe instaurata & refecta,ad caput belli Armuziam est ventum. Ad famam Lusitanicæ classis Atar eunuchus præter vrbanas copias,magna insuper auxilia è Persida Arabiaque contraxerat,& noua exspectabat in singulos dies.Ingentem præterea nauiũ numerũ habebat in portu:minoris formę actuarias amplius ducentas , maiores onerarias ad sexaginta. in iis duas inusitatę magnitudinis;quarũ alteram Principem,alterã nomine Merim vocabant.octingentas emphoras capiebant singulæ.Hasce duas , præter nãualem turbam armati mille , cæteram classem duo circiter millia tuebantur.Albuquercius tormentorum genere, & virtute militũ haud dubie præstabat:cæteris rebus longe erat inferior. verũ ad ostentandam animi fiduciam,fulgentibus vndequaque vexillis, cum horrifico bõbardæ reboatu (ea maritima salutatio est) portum inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cum aliquandiu frustra exspectasset , præter insitum in Mahometanos odium insuper irritatus, quod nemo ad se,vt fit,resalutandũ accederet;Zeifadino puero, tutoribusque palam nuntiari iubet:Emmanueli Regi Lusitaniæ contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim , funestum ac perpetuum bellũ hæreditario pæne iure susceptũ:id nõ nisi alterius partis deditione posse finiri.Si in fidem eius ac potestatem venire animũ inducãt & vectigal annuum pendere,multorum Africæ,Asiæque Regũ exẽplo se inde cum bona pace abiturum. sin iugum recusent : pro certo habeant, secum ad internecionem vsque certandum. tertiam conditionem esse nullam

nullam.Atar,tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusque copiis abundabat,vt dictum est;tamẽ quo magis ex tuto rem gereret,blandis verbis& calida tergiuersatione rem extraxit,dum exspectatæ in singulas horas nouæ sociorũ cohortes adessent.iis proxima nocte in vrbem admissis;tantũ spei & audaciæ barbaro accessit:vt quasi explorata iam victoria,Lusitanos mox captiuos futuros,ad supplementum nautarum & remigũ in suã ipse classem præpropera gratulatione describeret.itaque ob id ipsum suis accurate præcepit, darent operã , vt quam plurimi ex hostibus viui in potestatẽ venirent. Dein omissis ambagibus Albuquercio respondit:Armuzianos Reges non pendere aduenis vectigal;sed ab iis exigere consuesse.Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint ; fore illis agendi contrahendique in eo portu potestatem,& copiam:sin vim,& iniuriam moliantur;sensuros quantũ armati Arabes,Persæque seminudis Cafribus , & inconditis Aethiopibus antecellant. Plus viginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus. iamque minime dubius adesse certamẽ,& multo milite instruxerat classem;& curulia tormenta,ac mercenarias cohortes ad terrorẽ littore toto prætenderat.oppidani ad spectaculum intẽti, non mœnia modo turresque in mare versas,verumetiam tecta,& fenestras oppleuerant.Albuquercius,vbi & ex apparatu hostium , & ex Eunuchi nuntio præceptam animo dimicationem instare perspexit ; naues primũ suas mediocribus interuallis ita disposuit,vt neque circumueniri à pluribus facile possent & leni circumactu singula deinceps tormenta in hostes obuerterent. Dein precatus immortalem Deum,vt sibi pro nominis Christiani gloria prælianti propitius adesset ; nauarchis iam sua sponte sat incensis cupiditate victoriæ præcipit;eminus initio bombarda rem gerant;congressu abstineant,quoad ab se primum consertum ex propinquo prælium sit. vbi tormentis disiectam & dissipatam barbaram classem , ac se cominus iam dimicantem viderint ; tum demum in proximas quisque hostiũ naues fidenter inuadant.Sub hæc,ingenti clamore,concrepantibus buccinis,tympanisque,pugnæ signum vtrinque propositum:ac simul tormẽtis passim ignes admoti. eodemque pæne momento & aciem oculorum coruscantes vndique flammæ perstringunt ; & aures exsurdant horrẽda tonitrua;& meridianę luci cæcas tenebras noctẽque atra nubes obducit. Necdum caligo euanuerat ; cum speculatoriæ hostium naues destinato procursu in nostros imbrem sagittarum effudere:dein,cũ propter agilitatem momento refugerent ; ac rursus incitato remigio interiores telis hostiũ fierẽt;haud exigua improuiso malo clades Lusitanis illata, confixique non pauci.At barbaris læto successu, mutuisque adhortationibus in tantũ creuit audacia,vt iã conferre pedẽ,& naues Christianas certatim scãdere niterentur.Tũ vero ex omni parte contis mucronibusque repetiti audaciſſimi quique præcipitãtur in mare;dein minoribus machinis ad libellam aquæ dispositis;nauigia cõplura merguntur.Hũc maxime in modũ ea pestis auersa.Atar, multitudine maxime fretus , & oculis vtrãque metiens classem , primo contemptim prælium inierat : & egre-

gie instructo parone ordines interuectus. militem ad prædã verius quam D
ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore perterritus, tuto loco sese ad littus post onerarias abdidit, quo simul suis, & fugientibus in terram obstaret, & noua identidẽ subsidia laborantibus opportune submitteret. Inter hæc, fumo iam abscedẽte, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concurrerant; iniectisque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat nauem, in eam trãsilire, ac nudare propugnatoribus conabatur. Ante alios Albuquercius, Principe naui, itemque alia crebris ictibus perforata, ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat. Nõ vigore animorum, aut corporum, nec naualis belli scientia par Lusitano erat Persa. tantum abundante multitudine cũ anceps aliquandiu stetisset pugna; tandem à nostris in hostilem nauem ingẽti ardore transcensum est: obtinebatque iam cædes omnia; cũ desperatis denique rebus barbari, in aquas ex omni parte desiliunt. Hinc reliquis terror iniectus; vt eximiam armamentis, & aluei magnitudine, ac militum numero nauem expugnatam videre. fugientesque passim, seque in mare E
mittentes, partim è scaphis occisi, partim fluctibus hausti; multi etiam increpante nequicquam Eunucho in terram euasere. Albuquercius victoria vsus, complures naues in potestatem redegit; multis ignes iniecit: quas præcisis anchoralibus vehementior venti coorta vis, toto pelago collucentes Carmanicum ad littus abripuit. Eodem impetu naualibus etiam faces illatæ, magno periculo, ne suburbana, & ipsam denique vrbem, ædesque regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contumacia est. ac metu perculsus ancipiti, ne simul externã vim, & domesticam inuidiam sustinere non posset; oratores pacis veniæque petendæ confestim ad Albuquercium misit. Parceret iræ; cædibusque & incendiis temperaret: sat iam magnas temeritatis & peruicaciæ pœnas exactas. quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeifaidinus se suaque omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respirandi tantum daret spatium, dum sedatur militaris tumultus, dum muliebris ploratus, & pauida concursa- F
tio vulgi reprimitur. postridie Albuquerciũ ipsum victis quas vellet pacis leges omnium consensu dicturum. Hæc trepidus orator, & supplex, per interpretẽ exposuit. Albuquercius, qui nec in pernicie vrbis pugnaret; & milites diuturno labore fessos, quiete reficere cuperet (certamẽ à meridiano ferme diei tẽpore in vesperã extẽderant) parta iã victoria, receptui canit. Eunucho per eosdẽ interpretes renuntiari iubet: se, quamuis captã pæne vrbẽ sine cõtrouersia posset euertere; tamẽ Zeifadini gratia, cuius ætatẽ à culpa abesse intelligeret; incitatos Lusitanorũ impetus de industria reuocasse: insequenti luce Atar ad cõditiones pacis adesset, fidemque promissi præstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extinguere. veruntamẽ caueret etiã atq; etiã ne fallẽdo, postmodũ longe sæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium. nihil eos æque ac perfidiam, & fraudẽ, ac dolos odisse. Cum hoc respõso oratores dimissi; & in stationes è prælio reditũ est. Inter paucas, præcipue memo-

rabilis

A memolis hæc fuit victoria. Desiderati ex hostibus mille sexcẽti; è nostris non amplius decem. ac præsentis è cælo subsidij haud dubiam fidẽ cum alia multa fecere; tũ vero fluitantia mox Mahometana cadauera, sagittis (cum eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: vt ab illis missæ, in ipsosmet retortæ diuinitus viderẽtur fuisse. Albuquercius, ducibus militibusque pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus existeret; acriter intendi vigilias iussit. Postero die, vti condictum erat, de conditionibus agi cæptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, alter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Lusitaniæ Regis clientelam, ac ditionem quam optimo iure concederet: eidemque Emmanueli Serafinum (is nũmus aureus est) millia quindecim tributi nomine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquercio ad arcem ædificandam, ipsius Albuquercij arbitratu, assignaret; ædificationemque adiuuaret præsenti pecunia, cæmẽtis, & operis. denique, dum exstruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad negotiandum ac
B diuersandum idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeifadinum in fidem ac patrocinium benigne susciperet; & vbi necesse foret, ab hostiũ incursibus omni ope tueretur. In hæc, solenni ritu data fide acceptaque, primum omniũ locus exædificãdæ arci diligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad ipsam regiã pertinẽs; quo simul ad maritima subsidia libero esset aditu, & ipsa propinquitate Regẽ regiosq; in officio contineret. Cæterum, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Aedificio quippe inchoato, succedentibus inuicem classiariis, cum Albuquercius parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animãdos, operi manus interdũ admoueret; nõstrorum paucitas, quamquam artificiose obtegente Albuquercio, facile patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, esse barbari putarãt, cum vix ad quingentos, vt supra dictum est, summa pertingeret: dein, Atare magnis præmiis clam solicitante, transfugia maxime fabrum ac nautarum fieri cæpta. quos cum Albuquercius minaciter ab Eunucho
C repeteret; ille subinde variis mendaciis, & frustrationibus eludebat. Per idem tempus è Perside legati duo ad Armuziam appulsi, vt ab Zeifadino vectigal annuum Ismaelis nomine exigerent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquercium à Zeifadino defertur. ille, præsenti animo, & hilari vultu, Regem sine cura esse iubet: sese cum legatis illico transacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, hastarũque cuspidibus, & missilibus variis in ferculum impositis, cum eo ferculo mittit qui suo nomine Persis aperte denuntiẽt; ab iis, qui in Emmanuelis fide, & imperio sint, alienis Regibus, si lacessant, tributum ex ea moneta persolui. qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumque in Persidem rediere. Interea cum arx, quamquam acriter instãre Albuquercio, tamen tardius cupiditate omnium crescceret; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indignari ac fremere; se tot iam dies in seruili opere detineri; cum interim Ægyptiæ naues contra Emmanuelis edictum

impune

Universidad de Deusto
Biblioteca

impune toto ferantur Oceano, quarũ opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potius prodi sanguinem Lusitanum? quippe, simul atque ab Armuzia soluerit classis, metu omni sublato, & arcem, & præsidiũ ipsum Persis, & Arabibus illico prædæ futurũ. Ergo, per tot miserias & ærumnas id agi; vt, Lusitanorũ humeris & sudore, castellũ aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quę in tali re segnities & auaritia suggerit, occultis primum inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classem manarunt. Nauarchi, qui alienę leuitati & licentiæ moderari debuerant, vltro se tumultuanti militi duces, & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libellus singulorũ chirographo subscriptus, ad Albuquercium à publico scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tempus, finitimasque nationes, quibus nulla ope resisti possit; atque Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eã diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui vt maxime sileat; & impositam suis ceruicibus arcem incolæ æquo animo patiantur; minime tamen expedire, omissa Indica nauigatione, marisque custodia; tenues adeo copias in tot, ac tam longe disiuncta præsidia dissipari, carpique. Proinde classem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret; vel in Indiã traiiceret ad Prætorem Almeidam adiuuandum. Id ni faceret; minime ex Emmanuelis re, & boni ducis officio facturum videri. Hæc à minoribus præfectis Imperatori proposita. Verum ea denuntiatione Albuquercius & natura minime blandus aut in milites ambitiosus, & regere non regi, à suis præsertim, assuetus; adeo deterritus ab incepto non est; vt lectum mox libellum in ipsas muri compages per contemptum includi à structore imperauerit. id vero perquam indigne passi Nauarchi: non modo nihil se tam benemeritos impetrasse, verum etiam ludibrio fuisse consentientem omnium voluntatem atque iudicium. itaque ipsismet sine intermissione instigantibus, nautici, rerum nouarũ cupiditate, plerique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos ingenita probitas, aut metus, aut verecundia continebat. cæteri desidia, negligentia, prauitate certare: si ad tesseras & accipienda imperia vocarentur; vix ad nomina respondere: si maturandũ quippiam esset; operã cõsulto remittere: sin caute & considerate agendum; vniuersa præcipitare, miscere, confundere: præsentẽ Albuquerciũ contracto vultu intueri; absentẽ exsecrari, & proscindere maledictis: denique, ad apertam pęne seditionẽ res haud dubia animorũ inclinatione spectare. Nihil horũ Eunuchus interea nesciebat: quippe, & ab infensis omnia vulgabantur; & ipse discordię serendæ alendæque artifex mirus, præfectorum pleroſque donis ac promissis priuatim sibi habebat obnoxios. itaq; nostrorũ dissentione fretus, iugũ excutere, ac bellũ reparare sine mora cõstituit: grauiter semetipsum accusans, quod Christianis hominibus adeo & numero paucis, & volũtate dissentiẽtibus, regnũ Regẽq; præceleri desperatione prodidisset. Igitur officinis in proximo per trãsfugas institutis, ænea clã torméta cõflare noctu

A noctu armatos in vrbem admittere; naues in tutam ab incẽdio stationem occulte subducere; coniunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in nostros munientes repente impetum faciat. iis rebus per Abrahemum quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquercius intestinæ prius fraudi, tum externæ obuiam eundum ratus, nauarchos alloquitur. docet quãto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarem, Christianorum maxime certaminibus odiisque subnixum, extremam cunctis moliri perniciem. discordiæ mala, sacraméti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne glorioſam adeo victoriam, ac pæne diuinam, cuius fama iã longe lateque manauerit. perfidis coitionibus, ac detestabili animorum obstinatione corrũpant. Hisce castigationibus, minisque insuper exterriti præfecti, cum sese purgarẽt, & in officio fore promitterent; Lusitanos quique in vrbe, quique in arce versarentur; illico in naues cũ omni instrumento Albuquercius reuocat. Inde patefacta sua consilia sensit Eunuchus; neque vltra iã distulit bellum. Nauis actuariæ carina erat ab Al-
B buquercio in littore posita: in eam primũ iniicit flãmas. deinde in classem nostram ex vrbe varij generis tela cõtorquet. Albuquercius, nequicquam Rege, regiisque præmonitis, vt fœderis & iurisiurãdi memores, pacta fidemque seruarent; applicitis ad terram nauibus, vrbẽ continuis octo diebus pergit quatere. Ea diuerberatione quamquã ciuibus luctuosa; tamen cum haud ita multum ad summã vniuersi proficeret belli; ab oppugnanda ad circunsedendam Armuziã vires, & consilia trãstulit. Neque admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbis in arido ac sitienti solo pæne cunctis non modo ad cibum, sed etiam ad potum importatis vtẽti; & vna situs importunitate, vt supra dictum est, in admirabilem celebritatẽ, frequentiamque perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme tota insula seritur. Cisternę aliquot intra ipsa mœnia cadentẽ è cælo excipiunt imbrem, idque perraro. Ad Turubacũ (quattuor ab vrbe millia passuum is abest locus) aliquot numerantur putei; cætera mirum in modum squalent, arentque. Albuquercius Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiam remige ac milite instructas insulam dies noctesque circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis cõmeatibus intercepta. nautæ militesque ad terrorẽ decisis naribus, auribus, manibusque, in
C littore expositi. Præterea Turumbacũ Georgius Barretus Castrius cũ expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam fere vigiliam, quod tempus altissimo somno mersos homines tenet, nec oppinato aduẽtu sopitos paratosque custodes oppressit. sagittarij ducẽti; equites quinque & viginti in eo præsidio erant. cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæsorum corporibus peditum equorũque, & alia materia oppleti putei. ac, ne aperiri denuo possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictus Laurẽtius Syluius Castellanus egregia virtute Cẽturio. Aduersus eum manipulum cohortes aliquot ex vrbe cum erupissent; circumuentos Lusitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam discrimẽ adduxerant. ac superfuisset nemo, ni Albuquercius in omnes hostium motus intẽtus, cum centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset. eius aduentu in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

te grata pugna.& ex altera parte Atar,& Rex ipſe hortatores aderãt:ex al- D
tera inter primos ordines Albuquercius pręliũ ciebat acerrime.ad extremũ,ſuperante hoſtiũ multitudine,pluribus iaculis fruſtra petitus,cũ ictus omnes impenetrabile ſcutum,& egregia lorica reſpueret;haud tamẽ exiguo cum vitæ diſcrimine.pleriſque ſuorum ſauciis,vno tantum deſiderato,ſeſe ad ſcaphas in proximos ſtãtes recepit. Ex hoſtibus cecidere complures.in iis princeps iuuentutis Amis(qui honoris vocabulo xa dicebatur)manu promptiſſimus,cui nuper ob cõiurationis crimen exſulanti,reditum in patriam Albuquercius ipſemet impetrauerat; ac tum ex cataphracto equo in liberatorem ſuum impia tela torquenti,miſſus in incertum è torměto globus femur alterum abſtulit.Acriore inde cuſtodia cum omnes vndique commeatus ab vrbe arcerẽtur; inopia primum,dein fame ſitique vrgeri ciuitas cæpta:quæ mala cũ diutius ferri natura ipſa non ſineret; concurſus quotidie plebis in regiam fiebat deteſtantium bellum, E
ſibique,& vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus iratis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultũ ſedare vix poterat:& incaſſum propinqua Perſarũ auxilia, & explorata victoriæ ſpes iactabatur:ingens quippe rerum deſperatio populum ceperat;iamque in eo res erat,vt Albuquercius vrbem malo ſubactam rurſus in poteſtatem acciperet, legeſque denuo imponeret victis;cum nihil tale merentem,in ipſo articulo rei ad exitũ perducẽdę,Nauarchi fere omnes repente deſtituunt;& paſſis velis in Indiam conſenſu tranſmittunt. neque id modo, verum etiam ad ſuam ipſi leuandam infamiam, vt fit, inſontem Albuquercium fictis criminibus vltro apud Almeidam Prætorem inſimulant. Ab iis tali tempore deſertus Albuquercius,Quexomen tamen inſulam ſubita incurſione vaſtauit;ac ſubſidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cum ſagittariis quingentis cæcidit;& in conſpectũ vrbis cadauera vtriuſque proiecit. Sub idem tempus,è captiuis eſt cognitum, ab Lara Carmaniæ vrbe, & Bahareno inſula Perſici ſinus,claſſem aduentare nauium ſeptuaginta,rebus omnibus ad dimicandum paratam.ac ſimul ab Socotora nuntij triſtes venere; arcem Luſitanam præſidiumque in ſummo verſari F
periculo.Fartaces,poſt Chriſtianæ claſſis profectionem,concitatis denuo ad arma incolis,acriter Luſitanos premebant. Harum rerum fama permotus Albuquercius, nouis commeatibus ex hoſtico duas, quæ ſolæ ſupererant,naues inſtruxit.ac dolore tantę ad irritum cadentis victorię frẽmens gemenſque, Socotoram Ianuario menſe repetiit. Eius aduentu ſoluta ſtatim obſidio eſt, fugati denuo Fartaces; & Socotoranis, quod iterum defeciſſent,multæ nomine,grauius vectigal impoſitum.

Libri tertij Finis.

HISTO

HISTORIARVM INDICARVM LIBER QVARTVS.

B EQVITVR annus octauus à ſeſquimilleſimo,inſigni graui clade Luſitanorum, & acerbo Laurentij Almeidæ eximij bellatoris interitu. Is, cum ad Cocinum è Ceilano inſula reuertiſſet; ad cuſtodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus, & Arabs, ſuæ vterque gentis ac ſectę populos Regeſque ad arma inſtigare;accuſantes ignauiam, quod abditi intra mœnia & portus,alienigenas homines,natura,ſermone,legibus,inſtitutis multo magis quam maris atque terrarum interuallo diſiunctos, tamdiu vagari toto pæne Oriente populabundos, neque claſſes modo, ſed iam, ſi Diis placeret, colonias quoque in Aſiam arbitratu ſuo mittere paterentur. Huiuſmodi caſtigationibus monitiſque cum alios principes ac dynaſtas, tum vero Mamudium Cambaiæ Regem, præpollentem ea tempeſtate opibus armiſque in cauſam traxerant. Eſt autem Cambaiæ regnum, qua bicornis Indus in mare fertur, ſoli vbertate, finium amplitudine, flumi-
C num,vicorum, vrbiumque frequentia inclytum in primis. Ab Oriente Mandoam terram;ab Occidente Nautacos, ſeu Gedroſios attingit: à Septentrione Sangæ,ac Dulcindę regnis; à Meridie mari, & limite Decanio terminatur.Ipſa regio,Camaia:populi,incertum vnde, Guzarates appellantur: ſuperſtitionibus,& mercaturæ apprime dedita gens bello admodum inutilis. itaque externo fere milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quod erat ex hæreſi Mahometana, Ægyptium Campſonem eiuſdem ſuperſtitionis pręſidem per litteras ac legatos vrgere non deſiſtebat,vt promiſſa Zamorino auxilia tandem aliquãdo ſummitteret. Idipſum Zamorinus,& Ægyptij negotiatores aſſidue flagitabãt.Hiſce tot ſtimulis actus Campſon, quamquam ſuopte ingenio pacis quam belli cupidior; tamen cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis,Chriſtianæ quidem rei in ſuo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel ſagaci coniectura proſpexerat; cæterum ad exturbandos armis ex India Luſitanos, quando nihil prorſus minæ valuerant, animum & curas intendit. Igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad materiam nouæ classi petendam,onerarię quinque & viginti cum va- D
lido præsidio Mammalucorum (ea erant Ægypti robora) in Ciliciam de-
stinatæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum est, ad vniuersi
deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui tum erat in
principibus Rhodiæ militiæ, cum nauibus egregie instructis decem, in-
cideret.Is audacter commisso prælio, Mammalucis ferme trecentis occi-
sis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit; cæteras in fugam
actas fœda coorta postmodum tempestas lacerauit,ac distulit:decem tan-
tum quassatæ fluctibus Pelusium tenuere. inde aduerso Nilo Cairũ subue-
cta materia,& à naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere
camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demũ intextæ, & compa-
ctæ carinæ cum necessariis armamentis deductæ sunt.Eæ fuere in præsen-
tia triremes tantummodo sex,celsiores onerariæ quinque; ad quas Cale-
cutanus orator Maimames,de quo supra diximus, Mahometicæ prauita-
tis antistes, cum vna longa naui se adiunxit. In eam classem,præter nau-
tas remigesque,Mammaluci mille & quingenti propugnatores impositi. E
Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui patria lingua Mir,hoc est dux si-
ue præfectus, honoris causa fuerat appellatus, rei naualis gloria per id
tempus admodum illustris.Hũc,Maimames regionum peritus,præter lit-
tus Arabicum,superato Persico sinu, ad insulam & oppidum oræ Cam-
baicæ seu Patalenæ Dium adduxit: quam regionem priscis Carmaniam
fuisse nonnulli recentiores falso putarunt. Huic insulæ imperitabat eo
tempore Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi Turcæ, prædam è
Christianorũ agris agẽtes,à nutricis vbere auulsum vna cum aliis infanti-
bus puerisque in seruitutem abduxerant.Mahometanis inde sacris initia-
tus,vt erat lacertoso corpore,ac viuido in primis ingenio,ad summam sa-
gittandi scientiam quotidiana exercitatione peruenit:ac per manus,vt fit,
aliis aliisque diuenditus dominis,in regnum denique Cambaię defertur,
& Regi Madrafaxaõ Mamudij parenti pro amicitia dono datur à merca-
toribus. Apud quem, augurliis mire deditum, cum sagittariæ artis egre-
gium specimen præbuisset,immunda inter volandum aue destinato con- F
fixa; ab ea primum laude cõmẽdatus, dein aliis quoque muneribus pru-
denter ac dextere obeundis non vulgarem gratię locum breui tẽpore na-
ctus est. Cum in dies familiaritas cresceret, libertate donatum Rex in
prętorianorum ordines cum largo stipendio adscribit.dein,virtutis ergo,
Melicum vocabulo gentis appellat.postremo vicum ei maritimum,& in-
sulam,de qua dicebamus,Dium,iure beneficiario attribuit.Eam insulam,
vestigiis tantum diru tæ quondam vrbis nobilem, cæterum eo tempore
tectis & incolis infrequentem, Iazius,tum loci opportunitate (quod me-
dio veluti è spatio facilis inde vel in Arabica littora,vel in Decania regna
decursus est) tum vigilantia solertiaque pelliciendis vndique mercatori-
bus, ad insignem celebritatem breui perduxit: sepsitque insuper mœni-
bus,& propugnaculis. Ad hæc,trans euripum, seu fretum, quod insulam
facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit, receptaculum
aduenis militibus, maxime Turcis; vt ab Diensibus freto diuisi, rixandi
cum

A cum iis ac tumultuandi causas procul haberent.id oppidum primo Go-
gala,dein Rumepolis vocitatum ab ipsa re.Duplicis quippe generis Tur-
cæ versantur apud Indos,militiæ causa mercede cõducti:Asiatici, & Eu-
ropæi:illos æque Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas; hosce,
quod à Byzantio ferme euocantur,quo translatum ab vrbe Roma quon-
dam imperium est;corrupta Græca voce Rumes, quasi Romæos appel-
lant.huic ergo nationi Iazius,vti dicebam, separatum ab incolis locum
ad commorandum attribuit.Tum etiam pecuniis in dies auctus, præda-
toriam classem haud contemnendam instruxit.Hic aduenientem cum ex-
spectatis iam pridem auxiliis Hocenum gratulabundus accepit. ac sese,
quod ita Cambaiæ Regi cordi esse intelligeret;adiutorem illi & socium
ad omnia fore professus est.Communicatis inter se consiliis, dum de ra-
tione gerendi belli deliberant,à speculatoribus affertur,Laurentium Al-
meidam cum paucis nauibus ad Ciaulum stare, expositis in terrã copiis,
B nihil minus quam de aduentu classis Ægyptiæ cogitantem. Vltra Dium
leucas circiter quinquaginta id emporiũ est;duas recedit introrsus à ma-
ri.Præterlabitur eiusdem nominis fluuius,quem,vt cæteros ferme Orię-
tis amnes,longo tractu æstuarium influens,capacem ac patientem omnis
generis nauium reddit.Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus è
Decani regni præfectis,qui Rege in custodiam incluso,totum eius impe-
rium sibi nefaria conspiratione diuiserant. Quæ portio Nizamaluco ob-
uenit,in eius ora maritima Ciaulum est.ipse mediterraneis maxime se re-
gionibus continebat.ac licet ob diuersitatem religionis,ac generis,Chri-
stianos odisset;quæstus tamen,& commercij causa,mandauerat præsidi-
bus loci,vt cum aduenis Lusitanis amice ac liberaliter agerent. Ergo,dũ
ibi securus morã ducit Almeida,vt Cocinensibus onerariis quæ ad Ciau-
lum stabant,præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor,
Ægyptias naues complures cum egregio militum armorumque appara-
tu in Indiam penetrasse. Primo nihil eiusmodi sermonibus commouc-
tur Almeida.increbrescente dein fama,concilium aduocat. omnibus in-
C credibilis visa res.quibus enim machinis, naues, maioris formæ præser-
tim,ab interno in externum mare,tanto cõtinentis terræ spatio transue-
hi,aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari, orna-
rive potuisse,locis circa siticulosis arentibusque, nulla ferme cædua syl-
ua,nulla ferramentorum,nulla fabrum,ac nautarum aut remigum copia?
Scilicet anniuersarias à Meca naues maiore fortasse quam soleant præsi-
dio Dium appulsas. id vulgo cuncta in maius attollenti classis inusitatæ
speciem præbuisse. Ad hæc,inanes sæpe iam ante rumores ad Lusitanos
terrendos cõsulto dissipati,& vana ac fallacia incolarum ingenia memo-
rantur.Hisce aliisque id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Lau-
rentius,de more,certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cum
ab iis,qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repente con-
spicitur classis,incerto,propter distantiam, numero & genere nauium.
Hocenus is erat,dum suam Iazius quoque classem expedit,ad opprimẽ-
dum,vel certe distinẽdum Almeidam celeriter antegressus.Initio, Albu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quercius,quod ex Arabia dudum exſpectaretur,adeſſe creditus à noſtris. D
Mox,vbi propinquitas ipſa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit;repente nuntiis aliis ſuper alios miſſis, Almeida vagos in littore præfectos,& milites raptim naues conſcendere,arma capere & aptare ad prælium iubet.Vix dum iuſſa peregerant,cum Ægyptij demiſſis antennis ad pugnam inſtructi portum inuehebantur.Trepidos inopinata re Luſitanos,metuque perculſos, in poteſtatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus.aſt vbi præſentiore quam credi poſſet animo frequentes armatos ad margines nauium, & pro tabulatis & caſtellis aſpexit;ex tuto rem aggredi,& Iazium omnino opperiri conſtituit.in agmine tantum eo die leuiter dimicatum eſt, neutris vniuerſi certaminis aleam ſubire auſis.Hocenus, ad vitandum congreſſum ordine ſimplici præteruectus,paulo ſupra noſtrorum ſtationem,ad ripam fluminis loco vadoſo naues applicuit;quod eæ plano alueo de induſtria fabricatæ,multo minorem quam Luſitanæ aquarum altitudinem poſtularent.Proxima nox animando vtrinque milite,& corporibus curandis inſumpta.Poſtridie,ignarus Hoceni conſiliorum Almeida,venturique mox ab Dio ſubſidij,vltro ſublatis anchoris ad hoſtem ſubit infeſtus. Maxima Luſitano ſpes victoriæ in dextris erat, ſi naues Ægyptias iniectis harpagonibus comprehendere,ac pugnam ex propinquo conſerere potuiſſet. Vbi eos ab exoptato congreſſu natura loci prohibuit; tormentis admoti confeſtim ignes,& miſſilibus vndique certari cæptum.Inde laniari ſubito corpora;& nauium latera atque armamenta perfringi; & horrendo fragore, variiſque clamoribus,ac miſto vulneratorum & moriẽtium gemitu cuncta perſtrepere.Barbari,& multitudine defenſorum, & omni telorum genere ex præparata in id ipſum copia; & numero ac forma ipſa nauium ſuperabant,quippe,præter quam quod erãt tectæ picatis funibus à puppi ad proram vſque reticulato opere pertinentibus; tanta erat inſuper earũ celſitudo,vt in noſtras apertas,libratiora ſuperne iacula, & certiore ictu pleraque inciderẽt.Verum iniquitates omnes vincebat audacia Luſitanorum,& inexplebilis quædam gloriæ laudiſque cupiditas. Multi eo F
die ex vtraque parte interfecti,plures vario telorum genere ſauciati.Laurentius ipſe, conſpicuo loco prælium ciens, duabus deinceps ſagittis haud ſine acri doloris ſenſu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra pupim abdito loco Mahometem adorat, miſſo temere globo diſcerptus, obitæ cum tanto labore legationis, & concitati aduerſum Chriſtianos belli præmium egregium tulit. Hoc maxime modo pugna propemodum æquo Marte in veſperam extracta, Iazius cum actuariis circiter quadraginta ſuperuenit.Ad eius aduentum index lætitiæ clamor ab hoſte ſublatus:& incerta victoria prælium,laſſitudo, & appetẽtes iam tenebræ diremerunt.Iazius Luſitanam claſſem perrumpere nequaquam auſus,ad oſtium fluminis anchoras iacit.dein ſilenti nocte diuerſam abradens ripam,quam longiſſime à noſtris potuit, ſeſe cum Hoceno coniunxit.Ea re animaduerſa, extemplo ad Almeidam duces Luſitani conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex vtriuſque diei certamine partum demonſtrant.

A demonſtrant.nunc tanto incremento auctis hoſtium copiis; cedendum aiunt tempori;& nulla interpoſita mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas.Hæc pro ſua quiſque parte ſuadere præfecti.Almeida,vt erat exiſtimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus,cedendũ vtique,ſed ſenſim,& oborta demum luce,reſpondit.neque vllis cuiuſquam obteſtationibus demoueri ſe de ſententia paſſus eſt.Vbi diluxit,accerſitas iam è Ciaulo ſociorum onerarias Luſitanicis intermiſtas,retrorſum æſtu ſecundo iubet ad mare tendere.ipſe,quod periculoſiſſimum erat,antecedentium tuenda terga ſibi deſumpſit.Barbari noſtros conſpicati abeuntes,illico ſubſequuntur; teliſque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu forte ita accidit,vt inſciis omnibus,maioris formæ ferrea pila ſub ipſum clauũ adacta perincommodo loco nauem Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degrauabat: ac tanto denique pondere in piſcatorios cancellos,tranſuerſo amne prætentos, impegit; vt iniectis à
B Pelagio Soſa trierarcho loris, quamquam acerrime concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cum vndique inſtaret hoſtis, & iam progreſſi nauarchi, animaduerſo periculo fruſtra in aduerſum æſtũ (& eſt ibi ad inſtar euripi rapidiſſimus)ad opem Almeidæ ferendam toto impetu,niterentur;egregia velocitate lembus à nautis imperatori ad fugam offertur. Hortari omnes, & orare,vt confeſtim illuc è naui deſiliat, « « ſeque Franciſco parenti,ciuibuſque,& Emmanueli Regi ſeruet incolumem.At ille,fortibus oculis, Deus, inquit,ac ſuperi omnes, tale flagi- « « tium auertant, vt cariſſimos commilitones meos,adeo de me, deque pa- « « rente meo,ac de communi patria benemeritos, in extremo diſcrimine « « derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea diſtributis,qua maxime parte laborari animaduertit, eo celeriter aduolat.Tam inſigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirũ in modum animati.Nulla,quamquam in tantis anguſtiis,mentio deditionis, aut pacis. Cuncti ſeſe ad vitam præclaro exitu decorandam intrepide comparant.
C At ex altera parte barbari,in eo verti victoriam rati, ſi duce hoſtium aut viuo aut mortuo potirentur; omiſſis cæteris nauibus, vnam prætoriam circumſiſtunt.neque tamen ad inuadendum, vel ad rem propius gladio & cuſpide gerendam eſt animus:tantum ex interuallo incendiarias ollas, & ſagittarum examina, & plumbeam procellam in noſtros effundunt. Cum biremibus maxime iniquum certamen erat.Eæ, ne reſpirãdi ſpatiũ hoſti daretur,prope ad Numidarum equitum ſpeciem in turmas diuiſæ, cum in orbem pugnæ ſuccederent,agilitate incredibili procurrentes inuicem ac refugientes,immobilem,& hærentem vno loco prætoriã,haud tamen impune eludebant.quippe non pauci,& promptiſſimus fere quiſque,dum incautius ſubeunt,deſtinatis è ſuperiore loco iaculis figebantur.Inter hæc,Laurentio,propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno,excuſſa è tormento pila dimidiatum femur abripuit.Eo vulnere debilitatus,cũ ſeſe ad ſellã malo appoſitã reclinaſſet, ſuos ex eo ipſo loco ad gloriã ac decus intermortuis vocibus adhortanti.

ac propo

ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia, globus D
alter auulsis à pectore costis,fœdo & horribili aspectu præcordia patefecit.Corpus lacerum, quo minus conspici posset, raptim à stipatoribus è superiore loco detractum in tabulata proiicitur. & nostros iam sanguis, iam tela defecerant:reliquis ex omni numero dūtaxat viginti, & iis quidem ipsis perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere,in eamque nudatā propugnatoribus transilire ausi.Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia.Vernaculus erat alter Almeidæ,Laurentium Frerium Catum vocabant.Is inter pugnam lumine captus ictu sagittæ, cum ab heri cadauere auelli nō posset altero cruorem,altero lacrymas oculo sine fine profundens,ab irruentibus repente Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumuentus abiecit,sed præsenti strinxit animo ferrum : ingentique edita strage,& hostium corporibus domino tumulato, super eam denique stragem,præclare seque & Imperatorem vltus occubuit. Speculator & carchesij custos erat alter,Andreas nomine Portuensis.hic plum- E
bea glande saucius humerum,& insuper vsu læuæ manus amisso,nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans,barbaris in tantæ virtutis admirationē adductis, accepta demum incolumitatis fide se dedidit:ac suis postea restitutus,& honore(vti erat æquum)& stipendiis auctus est.Cæterum potiti Prætoria Mahometani,traditis in custodiam iis quos in potestatem viuos acceperant, partam tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur:per eos quippe dies è suis omnino sexcentos amiserant,cum è Christianis cecidissent haud amplius centū, & quadraginta.ergo ad humandos commilitones de more conuersi ; & Mahometano antistiti Maimami,quod inter adorationē obierat,quam ipsi vulgo zalam appellant, vtpote sine controuersia in cœlestes relato, fanum cum perpetuis luminibus posuere.adeo vel adumbrata virtus, & ficta religio,in admiratione,& honore etiā apud barbaros est. Almeidæ corpus, quæsitum ad sepulturam,quantauis adhibita cura dignosci non potuit. F
Lusitanicæ naues,quæ mature discrimen effugerant,cum in oculis pæne ducem amisissent,opitulandi facultate præcisa ; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœstitia reuertuntur.Cladis eius nuntium, Prætor Almeida,vt dignum erat illa persona,sapienter tulit:præclare,vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmans,quod nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obiisset diem. Simul,cum insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam,contractis vndique nauibus militibusque,sese impigre cōparabat.Inter hæc,Albuquercius compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper eo delatis,& epibatis ferme trecentis, Armuziam repetit,inspiciendi magis causa,quam quod tantulis copiis vrbem recipere se posse cōfideret.Calaiatum ex itinere primum, cuius ante meminimus,Armuzianæ ditionis emporiū, quod ab Emmanuele Rege desciuisset,improuiso aduentu cepit,ac præda exhausta, ignem tectis iniecit.Inde prouectus in Armuziæ vrbis conspectū, haud modico auctā incremento

A incremento arcem offendit, ac turres ad alteram vsque contignationem Ataris cura perductas. præterea, nouum aggerem,& vallum vrbi circundatum, æneis tormentis ad opportuna loca dispositis, ingentem denique commeatus,& aquæ vim,per eos menses inuectam,Rege regiisque de infesto Lusitanorū reditu haud sine causa solicitis. Albuquercius, nauigiis tantum aliquot interceptis, ne tentata quidem oppugnatione, ad Nabandem continentis oppidum è regione Armuziæ repente descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium : & locus tortuosis ad obliquum ictum munitionibus Indico more cinctus.omnia tamen Lusitanus felici conatu perrupit; cæsoque præsidio, oppidum direptum incendit. Vastatis dein circa agris,cū litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iubebatur Almeidæ Prętori in administratione succedere;Oceano trāsmisso Cananorē venit,quo Prætor item paulo ante sese ab Cocino contulerat.Ab eo cum Albuquercius prouinciā ex Emmanuelis decreto repeteret; nondum, ait Almeida, maturū eius rei tēpus aduenisse. Pulsis ex India Mam-
B malucis,& pacata prouincia,sese tum denique magistratu abiturū. Ardebat cupiditate Prætor,filij necis, antequam è prouincia discederet, vlciscendæ.præterea,exulcerato fugitiuorum calumniis, & criminationibus animo, male iampridem de Albuquercio sentiebat. itaque, vt sunt nimium acuta ad suas confirmandas, & fouendas opiniones hominum ingenia ; interpretatus, neque è Lusitana re, neque ex Emmanuelis maiestate esse, tantum imperium, temerario, & impotenti, & dubiæ sanitatis viro committi; nequicquam expostulantem Albuquercium, per speciem capiendæ quietis, & relaxandi à tot laboribus animi Cocinum ablegat. ipse nauibus vndeuiginti, & milite,& instrumento bellico præclare ornatis, Cananore profectus circa initium anni insequētis (qui fuit seculi huiusce nonus) ad Anchediuam insulam tenuit. ibi dum nautici aquantur,alloquendos præfectos ac milites ratus,concione aduocata,ita disseruit. Quando peccatis factum est meis,vt mihi, vobisque Laurētium «
& comites ex vniuersa nobilitate delectos,in medio cursus ætatis, hono- «
C rumque casus magis aduersus (quod scitis ipsi) quam hostium virtus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam insuper à me piaculi contractum esse,quod insolita victoria tādiu exsultare Mahometanum, & nefaria passim vexilla gratulabūdum explicare sim passus;ac non protinus ab « tristi nuntio,quamuis parua & subitaria manu, ad expetendas ab iis pœ- « nas,vna fretus immortalis Dei præsentia duxerim.quid enim,tali præside « ac duce,non audendum nobis fuit ? Ille,gentem nostram ex remotissimis « regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri vestigia melioribus « multo auspiciis, & fructu longe solidiore calcanda, subditis æternæ « gloriæ facibus incitauit.ille,nobis,aduersus impuros nominis Christiani « aduersarios,& pia toties arma induit,& de tot tamque opulētis nationibus clarissimas terra marique victorias peperit.ille,paucitati nostræ vires « atque animos dedit, hostium multitudini formidinem ac terrorē iniecit. « ille,nobis, in alio pæne terrarum orbe rerum omnium pressis inopia, di- « uinitus opem ac subsidium tulit : Afrorum, Arabum, Persarum, Indo- «

Universidad de Deusto
Biblioteca

,, rumque tam sæpe conspirationes, machinas, apparatus momento discus- D
,, sit. vt optimo iure, nunc etiam, vel exiguis copiis ad retundendam inso-
,, lentis barbari audaciam proficiscēs, vnica numinis diuini fiducia secun-
,, dos mihi rerum euentus non sine causa polliceri potuerim. Quid ergo
,, tam laudabiles impetus, & digna viro consilia retardauit? Fatebor inge-
,, nue id quod res est, Lusitani. humano quodam timore sum veritus, ne si
,, ad hostes ita multos, & recenti victoria feroces, non prouisis ante com-
,, meatibus, non euocatis Regum sociorum auxiliis, non iusta classe, & in-
,, structa hoc militum robore, extemplo tetēdissem; in aliquam fortasse re-
,, prehensionem incurrerem, quod iracundia præceps, domestici doloris
,, causa communem rem in apertum discrimen obiicere minime dubitas-
,, sem. ita, dum summam rationum mearum tacitus apud me subduco, ni-
,, mium fortasse cautus, quam parum prudens aut amans reipub. videri
,, hominibus malui. Nunc, quando & Deum ipsum, cuius agitur causa,
,, propitium, vt spero, & classem ita ornatam habemus, vt nihil merito de-
,, siderari à quopiam possit; est sane, cur celso, & erecto animo ad vlcisce- E
,, dam Laurentij, & popularium necem sine mora pergamus. veruntamen,
,, antequam iniuriam hanc bello persequimur, delenda nobis est macula,
,, magno meo cum dolore iam ante suscepta: quod Sabaium hunc, Deca-
,, nium tyrannum, tot menses impunitum esse permittimus. Hic, qua im-
,, pudentia atque audacia cum Nizamaluco, & cæteris Decani regni præ-
,, fectis, commissum sibi ab Rege suo imperium, per scelus, fraudemque
,, possedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis consociauit arma; &
,, distentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso loco à nobis arcem,
,, nequissimo transfuga duce non dubitauit inuadere. Quas ob res, equi-
,, dem caput ipsius regni Goam aggredi cogitabam. sed quod ab alto retra-
,, ctior, (vt audio) & ab hisce nouis hostibus nimium remotus est locus, rem
,, in tempus aliud differemus. Dabulum æque nobile eiusdem ditionis em-
,, porium, atque à mari, & Ægyptiis stationibus haud ita seiunctum, in
,, præsentia petere est animus. id vbi prope in conspectu vrbis Dij ceperi- F
,, mus; tum, perculsis recenti pauore barbaris, in Cambaianum, & Ægy-
,, ptium signa infesta vertemus; & glorioſum, Christo fauente, de vtrisque
,, agemus triumphum. Quod vt ita futurum esse pro certo habeam, cum
,, alia multa, vt dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus & alacri-
,, tas facit. cui, quoniam ita de me, deque sanguine meo meremini, ego
,, quoque (sic me Deus bene iuuet) pro mea parte non deero. Magno si-
lentio, maiore cum assensu auditus est Imperator. atque ad non dubiam
victoriæ spem incredibilis ex omnium fronte, oculisque animorum ar-
dor emicuit. Inde magistri Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidum
oræ Decanæ, eodem ferme quo Ciaulum situ, magnifico impositum flu-
mini, duas ferme leucas recedit à mari. ac tum, assiduo concursu negotia-
torum, & cumulatis longa pace diuitiis erat insigne. Quocirca Sabaius,
præclare conscius cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, castello ad por-
tus aditum exstructo, vrbem insuper aggere, & vallo munierat, præsidio-
que firmarat militum varij generis sex circiter millium, in quibus erant
merce

A mercenarij Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci
præfectus adeo erat animo soluto, & securo, vt ad Lusitanicæ classis ru-
morem, non modo quicquam ex vrbanis apothecis, vt fit, in remotiora
loca asportari vetuerit; sed etiam oblectationis causa, vxorem è villa, fœ-
minasque alias nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeidæ classe
Lusitani bellatores mille, & trecenti: & è sociis vrbibus quadringenti
Malabares, quorū singuli de more seruos in armis exercitatos plures pau
cioresve pro censu in expeditionem eduxerant. Vt in conspectum Dabu-
li ventum est, nocte in explorandis vadis insumpta, postridie Almeida
triremes ad oppugnandum castellū præmisit. ibi dum tormentis, & iacu-
lis vtrinque certatur, ipse interim cū cæteris copiis absque vlla trepida-
tione in terram egreditur. Ad aggerem subeunti, patentibus portis vndi-
que sese hostes offundunt. Quandiu missilibus agebatur, æquis viribus
dimicatum. dein, cum sese Lusitani acrius intulissent, & collato pe-
de aduersa corpora gladiis hastisque confoderent; commota primum
B hostilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et
Lusitanos, præter insitam virtutem & audaciam, illud etiam non me-
diocriter iuuit, quod conserta iam pugna, oppidani è turribus ac pro-
pugnaculis tela necessario sustinebant; ne ambiguo ictu in suos no-
stris permistos inciderent. ita, dum intra vrbem sese effuso cursus bar-
barus recipit; eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi
vero, quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspici potuit.
Siquidem externi, qui prælio superfuerant, cum se per auersam oppi-
di partem eiecissent, in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine, ab
Lusitano sæuitum est. dein rectis publicis priuatisque subditæ faces: ac
prædæ magna pars raptim ad mare auecta. multo plus tamen voraciſſi-
mus ignis absumpsit. & mortales plurimi, cum se metu mortis varias
in latebras abdidissent; aut ruina oppressi, aut enecti fumo, aut igni-
bus hausti sunt. Neque vrbe tantum sese flamma continuit: naues quo-
que in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt. Ab hoc tam cla-
C ræ vrbis excidio, cuius fama confestim longe lateque manauit, Dium
victrici classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato
ad pugnam agmine constitit. Hocenus, cum de hostium progressu per
exploratores in singula pæne momenta certior fieret, obuiam ire no-
stris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij suā-
su deinde mutato consilio, intra portum sese continuit, vt vno tem-
pore maritimis, atque terrestribus auxiliis contra Lusitanum vteretur. Nam præter Ægyptias, & Dienses naues, & parones ferme octo-
ginta, qui ab Calecuto per eos dies accesserant; in muris etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius
cohibendi à fuga militis, & nouas identidem copias è terra submittendi
prouinciam sibi desumpserat. Almeida, vbi præter opinionem inclusos
intra munimenta vidit hostes; idipsum victoriæ omen interpretatus, re-
liquum diem contemplanda natura loci, & consultando consumpsit. Ho-
ceni prætoriam sibimet inuadendam ipse delegerat. Sed prohibitus con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensu ducum,quod in eius capite salus omnium verteretur,glorioſum fa- D
cinus nauarcho egregie forti Nonnio Vaſæo Pereriæ delegauit.Noctur-
num dein tempus, partim ſtationibus ad pugnam diuidendis,partim cu-
randis corporibus,&,quod caput erat, animis, rite expiandis eſt datum.
Poſtridie , vt maris acceſſus apparuit , & meridianus ventus ex alto vela
percuſſit,æſtu ſimul & flatu ſecundo , claſſis inſtructa , portum audacter
inuehitur.Agmen præibat Nonnius cum ducentis ferme propugnatori-
bus aut vincere paratis , aut mori. tum cæteri ſingillatim propter angu-
ſtias,& vadi pericula ſequebantur.Poſtremo loco ſubſtitit Prætor ad ho-
ſtium actuaria diſtinenda,ne in noſtros certamine occupatos, repentinis
de more incurſionibus ab tergo impetum facerent. Dein , edito pugnæ
ſigno, ſublatus vtrinque clamor;& buccinarum cantus, ac tympanorum
ſonitus ex omni parte perſtrepuit;mox tormentorum fragor,ædificiis in-
trementibus,pelagoque vibrante , omnium aures longo remugitu com-
pleuit. Tum, intrepide procedenti Nonnio globus ab hoſte contortus,
nautas ipſos decem , dimittendis antennis intentos , vno impetu lacera- E
uit, ac perdidit, ac nihilo ſegnius ille in medios barbarorum ordines in-
ferre ſeſe,quoad comprehenſa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium
atrox vtrinque commiſſum eſt. nec prohiberi Luſitana vis potuit , quo-
minus in hoſtilem nauem ingenti tranſcenderent ſaltu ; diſiectiſque aut
ruptis retium tegumentis , cominus haſta gladioque rem gererent. ibi
acerrime dimicanti Nonnio guttur ſagitta cõfixum, quo ex vulnere poſt
triduum periit. Neque ad caſum ducis,vt fit, perculſi cæteri:quin irritati
potius,ardentibus animis integrant pugnam.Pari fortitudine ab cæteris
nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, miſſilibus quam gladio me-
lior , flagrantes Luſitanorum vultus , collatumque pedem , & micantes
vndique mucrones ferre diutius valuit.Hocenus ipſe,vt inclinatam haud
dubie pugnam animaduertit , quam occultiſſime ſeſe in lembum , tales
ad vſus paratum,demiſit. Atque,vt venalis & fluxa eſt barbaris fides, ve-
ritus,ne Chriſtianis ab Iazio poſtmodum proderetur,in terram egreſſus,
equos arripuit;ac,ne ſalutato quidem hoſpite,confeſtim ad ipſum Cam- F
baiæ Regem plenus cladis & ignominiæ peruolauit.Calecutani quoque,
cum depreſſas iam,aut expugnatas aliquot ſociorũ vidiſſent naues, mul-
tis etiam ipſi paronibus amiſſis aut laceris; inſulam circumuecti,ex alte-
ro euripi oſtio,humilibus tantum nauigiis propter vada & ſcopulos per-
uio,Calecutum trepida fuga repetiuere.Triremes Hoceni duas,in fugam
verſas,Rhotericus Soarius inſecutus,epibatis exuit,ac puppi religatas ad
Almeidã victor attraxit. iamque deſperatis omnino rebus, cum ſeſe ho-
ſtes paſſim in mare præcipites darẽt , inſtante vndique è ſcaphis ac trire-
mibus Luſitano,cæruleos fluctus atro ſanguine infecerant.ac nequicquã
Iazius littore toto diſcurrens,fugã ſtricto mucrone ſiſtere nitebatur.Vna
reſtabat eiuſdem Iazij nauis,& robore, & celſitudine , & numero defen-
ſorum inſtar egregie muniti caſtelli : tecta inſuper crudo boum corio, ad
repellenda iacula duro , ad fallenda veſtigia lubrico , ad prohibenda in-
cendia madefacto. Ea nauis , cum auſos non ſemel inuadere Luſitanos,

magno

A magno ſemper eorum damno ac vulneribus repuliſſet,ad extremum cre-
bris tormentorum ictibus repetita,pluribuſque perfracta locis , tandem
aliquando ſubſidit.Illud vero nõ ſine miraculo à peritis animaduerſum.
Nonnij nauis,dudum vetuſtate fatiſcens , trahenſque ſentinam adeo,vt
antlias binas pæne ſine intermiſſione requireret ; ea tota dimicatione,
quæ à meridie in veſperum vſque protracta eſt , haud vno loco pertuſa,
nihil tamen aquæ prorſus admiſit.eadem,finito mox prælio,multis parti-
bus plures vno tempore vndas accepit.Cæſa eo die feruntur hoſtium ad
tria millia,& Mãmaluci fere omnes aut capti,aut interfecti.è noſtris duo,
& triginta cecidere:vulnerati,miſſilibus maxime,plus trecenti.Qua in re
durities,& frugalitas eius ætatis Luſitanorum euidenter apparuit.Siqui-
dem ad obligandum Nonnij vulnus,adeo linamenta defuere ; vt in idip-
ſum,è ſuis tunicis vnam(leuis dictu res , cæterum haud quaquam negli-
genda)Prætor ipſe protulerit.Vt iam,pæne portẽti ſimile videatur , adeo
maſculum nuper aſperumque in armis genus,ad tantos tam breui defle-
B xiſſe veſtium apparatus,conuiuiorum elegantiam , & exquiſitæ ac lautæ
ſuppellectilis inſtrumenta.Sed nimirum,quæ ſoli vbertas,& affluens co-
pia rerum omnium,ad Capuam Pænos ; in Græcia Syriaque Romanos
emolliit;eadem in Oriente,per Indorum,Sinarumque commercia,variis
captos voluptatum illecebris Luſitanos infregit. ac primo paupertatis
contemptus in mores eorum inuectus : inde luxus , otiumque ſucciſis
induſtriæ ac parcimoniæ neruis , priſcam ſeueritatem , & diſciplinam , ingenti bonorum dolore labefactauit ac ſoluit. Verum eo quod
expoſitum eſt prælio,hoſtiles naues,vt dixi,variæ magnitudinis demerſæ
complures,roſtratæ maiores quattuor,onerariæ totidem in poteſtatem
venere.in iis,præter machinas,& bellicum inſtrumentum,auri , argenti-
que vis ingens,& multum pretioſæ veſtis inuentum : è quibus Almeida
nihil omnino attigit.militibus ea cuncta largitus eſt.regia tantum Sulta-
ni vexilla tria in Luſitaniam miſſa , & in templo Chriſti ad Nabantiam,
C ſeu Tomarium,ab Emmanuele Rege ſuſpenſa:quorum in vno,ad contu-
meliam nominis Chriſtiani,captæ & occupatæ Hieroſolymæ argumen-
to,in modum trophæi depicta ſacroſancta altaris myſteria viſebantur.
Ita,Chriſto ſuperiſque fauentibus,præclare demptum cladis proximæ,ſi
quod erat,dedecus; & Ægyptiis cum fœnore multo repenſa Laurentij
cædes eſt.neque id optimum eius pugnæ fuit; ſed quod vna expeditione
territis late nationibus , Regibuſque , Indici maris imperium in multos
deinde annos Luſitano firmatum. Quo magis demiror , inſignẽ adeo te-
ſtatamque victoriam ſilentio prætermiſſam à Paulo Iouio æquali eorum
temporum ſcriptore : præſertim cum diſerte ipſemet , belli huius initia
cauſaſque tradiderit. Ex eo die Almeida , luctu & ſqualore depoſito,
cum Deo immortali gratias,vti debebat,egiſſet;Iazio quoque erroris ve-
niam ſuppliciter petenti,ſpõdentique ſe enixe daturum operam , vt om-
nes Indiæ ſatrapas , Regeſque fide in Emmanuelem & obſequio ſupera-
ret,pacem dedit iis legibus,vt naues Ægyptias , quæ prælio ſuperfuerãt,
traderet cum vniuerſo apparatu.itemque Luſitanos ad Ciaulum captos

Universidad de Deusto
Biblioteca

illico reſtitueret:poſtremo,vt multiplici commeatu Chriſtianam inſtrue- D
ret claſſem.omnia ſedulo,& obedienter facta.neque illi quicquã in præ-
ſentia grauius imperatum eſt,& ab oppugnanda vrbe Dio,quamuis præ-
clara ſeſe daret occaſio,temperatum à Luſitanis, nõ tam in Iazij gratiam
honoremve,quam ne Cambaiæ Regem, cuius vel in primis Emmanuel
amicitiam expetebat,eo facto laceſſerent.Inde ouans Prætor ingẽti cum
gratulatione Cocinum reuertit:& ex itinere,Nizamalucum ipſum tantæ
victoriæ perterritum fama,ad perſoluendum Luſitano Regi annuum ve-
ctigal,quod antea ſemper abnuerat,negotio nullo perduxit.Eandem fœ-
deris cõditionem,eodem perculſus terrore ſubiit regulus Baticalæ:quod
oppidũ oræ Canarinæ,vltra Goam eſt leucas quinque circiter,& viginti.
Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio(cuius virtute redeuntem è Cili-
cia Sultani claſſem in Rhodio mari fuſam ante docuimus)de hoſtium ap-
paratu,conſiliiſque præmonitus,nondum tamẽ cognita Laurentij nece,
Fernandum Cotinium è prima nobilitate virum, cum nauibus quinde-
cim,& tribus armatorum millibus, in Indiam deſtinarat, vt pulſis inde E
Sultani copiis,& remiſſo in Luſitaniam Almeida,ſeſe cum Albuquercio
Prætore coniungeret,ipſamque totius belli originem fomitemque Cale-
cutum vrbem inuaderet,deleretque.Cocini tum inter Almeidam, & Al-
buquercium,inſtigantibus vtrinque peruerſis hominibus,de ſucceſſione
fæde admodum certabatur.Cotinij aduentu ea controuerſia ſtatim ſeda-
ta eſt;& Almeida,quippe cui nihil eſſet obſeruantia,& fide in ſuum Regẽ
antiquius,depoſito ſine mora magiſtratu,repudiatiſque improbis ſuaſo-
ribus,cũ Albuquercio in gratiam rediit.Ducis huiuſce, oppido miſeran-
dum ſcriptores exitum tradunt. Cum circiter quadriennium Indiæ præ-
fuiſſet,Luſitaniam repetens,circa Bonæ ſpei promontorium,ad reficien-
dos è diuturna iactatione comites,& ſimul aquandi & petendi commea-
tus cauſa,in terram exſcendit.mox, dilapſis ad proxima tuguria Luſita-
nis,inter emendum,vt fit,rixa cum incolis, quorundã temeritate coori-
tur.Ad eum ſedandum tumultum,ſuoſque tuendos,Almeida,raptis quæ
fors obtulerat,armis,cum aduolaſſet; concurſu repente ex vicinis pagis F
facto,priuſquam ad naues receptum haberet, præuſta ſude transfigitur:
nixuſque illico genibus, manus oculoſque in cælum attollens, ingenti
omnium dolore exceſſit è vita.Circa eum veterani cõplures,in iis egregij
bello duces duodecim,dum inſtabili veſtigio in arena luctãtur, ab hoſti-
bus mira corporum agilitate,petiti eminus iaculis,eodem leti genere pe-
riere.Ita,clariſſimus Imperator,& vir integerrimus,cũ Europam, Aſiam-
que victoriis peragraſſet,in Africæ demum ignoto littore,ad ludibrium
rerum humanarũ,ab nudis ac teterrimis Æthiopibus interfectus,& ſpo-
liatus,non modo paratis ab Rege præmiis,verum etiam ſepulturæ hono-
re,& ſupremis exſequiis caruit.Per idem tempus,haud abſimilis caſus ad
Calecutum Luſitanos afflixit.Profectus ad excidium eius vrbis triginta
nauium claſſe Cotinius,Prætore Albuquercio eiuſdem expeditionis ad-
iutore ſocioque,quamquã acriter obſiſtentibus oppidanis,copias tamen
omnes ad littus expoſuit.Inde expugnato caſtello, quod portus faucibus
immine

A imminebat;Albuquercius ad vrbis incẽdium, Cotinius ad regiam ipſam
occupandam,ac diripiendam præmatura feſtinatione contendit. Et Al-
buquercius quidem,incolis metu perterritis,haud ita difficili negotio te-
ctis ignes iniecit:quorum pars magna(quippe ligno foliiſque cõſtabant)
illico flammis abſumpta.Cotinius regiam,abſente per eos dies Zamori-
no,audacter aggreſſus,magna ex parte cæſo præſidio, clauſtriſque refra-
ctis,per vim irrupit.hoſtes,ex compoſito ſimulata deſperatione fugaque,
ſeſe per poſticum in ſyluas eiiciunt. Cotinius,potitus iam ædibus, quaſi
nil vltra periculi ſupereſſet,ex longa defatigatione, æſtuque vehementi,
& noctis proximæ peruigilio,quietis aliquantulum capiebat;cum ſubita
conuerſione rerum ſors belli immutata eſt.Multa erant in regiis ædibus
diuturna cura ſtudioque congeſta,quæ,ſubiecta præſertim oculis, cupi-
ditatem incenderent.Ad ea certatim rapienda, ſuiſque ipſimet humeris
auehenda Luſitani,dũ auide huc illuc,ab re bene geſta ſoluti, palatique,
diſcurrunt;interea ſpacium datum Naiibus ad auxilia conuocanda,quæ
B ex vetere gentis diſciplina, ad certas ſignificationes, momento conue-
niunt.dein conglobati,hortatique ſe mutuo ad ſui Regis iniurias fortiter
vindicandas,repente in regiam impetum faciũt;noſtroſque oneribus im-
peditos,& deprehenſos errore viarũ,ſub ſarcinis paſſim obtruncãt, iacu-
liſque conuulnerãt.Cotinius ipſe,dũ ſero ſuos à præda reuocat, ab hoſti-
bus intra ſeptum regiũ oppreſſus,,ac trucidatus,occubuit. Et Albuquer-
cius,ad opem laboranti ferendam trepido nuntio excitus, cum refugien-
tem,& confertam in anguſtiis turbam fruſtra perrumpere niteretur,vul-
neribus duobus acceptis,ad hæc,graui ſaxo in eum ſuperne deiecto, ſe-
mianimis cadit:ægreque ad naues relatus,ancipiti aliquot dierum cura-
tione conualuit.Periere eo die Luſitani partim hoſtium telis petiti, par-
tim in fuga à ſuis obtriti,amplius octoginta.ſauciorum numerus relatus
circiter trecentorũ.Eius cladis culpam ſcriptores in vnũ Cotinium con-
ferunt.quod is palmum euerſi Calecuti cum intemperantius adamaſſet;
non exſpectatis Albuquercij ſubſidiis, quo gloriã rei geſtæ præcerperet,
C ignoto itinere,caloribus maximis, ad regiã antecedẽs,temere ſeſe in aper
tum capitis diſcrimẽ obiecerit;neque Emmanuelẽ Paſſaniũ audierit ſpe-
ctata æque prudentia ac fortitudine virum,in ipſo rei gerendæ articulo
ſapienter monẽtem caueret inſidias,militemque à præda diſcurſu quam
diligentiſſime contineret.Neque tamen incruenta fuit hoſtibus victoria.
Plus mille,vel igne conſumpti,vel in pugna deſiderati.Eadem æſtate,qua
hæc ad Calecutum gerebantur,Antonius Laurentius,Frãciſcanus, cuius
ante meminimus,è Socotora Indiam petens,ad Surratum oræ Cambaicę
facto naufragio,cum aliquot Luſitanis ad Mamudium Regem captiuus
abducitur.Et Didacus Lupius Sequeria ad ineundam cum Malacenſibus
amicitiam,è Luſitania miſſus,cum ad Cocinum appuliſſet, ſupplemento
in naues accepto, in Orientem porro curſum extendit. ac ſuperato Cori
promontorio,præter Gangeticum ſinum alto vectus Oceano, ad Soma-
tram primus(quod quidem exſtet)omnium Luſitanorum acceſſit. Ea in-
ſula, pari ferme ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Auſtrum
oblique

Universidad de Deusto
Biblioteca

oblique porrecta,ab continente in qua Malaca vrbs est, angusto & peri- D
culoso diuiditur mari.atque ob idipsum peninsula quondam credita est,
quod ob frequentia vada,syrtesque nondum interiore patefacta nauiga-
tione,isthmo quodam annexa continenti procul intuentibus videretur:
cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal. Sed nostrorum
temporum audaciæ,vt nihil imperuium; sic multo plura iam cognita &
explorata sunt. Longitudo insulæ, ducentas leucas, & viginti;latitudo,
qua maxime patet,septuaginta non amplius colligit.Auri est apprime fe-
rax(ex quo Chersonesum auream prisci appellarunt)necnon stamno,fer-
ro,vitro,sulphure abundat.insignis insuper fonte perenni,ex quo naphta
instar olei manat:& excelso cóspecta monte (Balaluanum incolæ vocant)
qui ad similitudinẽ Sicilienſis Ætnæ,fumum,& flammas horribiles euo-
mit.Regio est,ob frequentiã fluminum,ac paludum, nemorumque den-
sissimorum,graui admodum cœlo,ac præsertim aduenis vehementer in-
festo.E syluis,inter alia,primæ notæ sandalũ album,agallochum,& exsu-
dans in modum resinæ caphura legitur,quã ignari Arabicæ linguæ cam- E
phoram vocant:itemque vulgare piper,& piper oblongum,zingiber,ca-
sia.super hæc,magnam bõbycis quoque,ad vestes delicatiores,copiã mit-
tit.Incolæ,milio ferme,& oryza,& syluestribus victitant pomis.Frumen-
tum,& cæterã orbis nostri sementem terra non patitur. Interiora, indi-
genæ tenent dediti simulacris:littora,Mahometani : quæ pestis ante du-
centesimum circiter annũ inuecta,per vim cõpulsis ad montana incolis,
maritimam planitiem,& loca maxime opportuna cõmerciis, occupauit.
Ditio tota,complura in regna tribuitur, quæ recensere hoc loco non est
operæpretium.Sequeria igitur in ea loca delatus,cum Pedirensi primum,
dein cum Acenorum Rege pacem,& societatem æquis legibus iniit: &
eius rei monumento columnam in vtroque littore statuit. Ab Somatra
cum breui traiectu Malacam venisset,tentata prius per interpretem Ma-
mudij alterius tyranni voluntate (is etat ex Arabia oriundus, & sensim
collectis viribus,à Sionis seu Sabanni Rege,qui trans Gangem latissime F
dominatur,per summam fraudem iniuriamque desciuerat)Hieronymum
Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quam ornatissimo comitatu in
terram exposuit.Ei frequenter ab aulicis obuiã itum;& magnifice instra-
to impositus elephanto,ad regiã ingẽti celebritate deducitur. Dein pro-
lata munera,& litteræ Emmanuelis,Arabica lingua conscriptæ.Societatẽ
& commercium postulabat Emmanuel.& sibi magnificũ Malacensis du-
cebat,secum ab Rege tam inclyto,ex vltimis terrarum finibus expeti fœ-
dus.itaque peracto primæ salutationis officio, pax, & amicitia, magna
partis vtriusque voluntate conuenit.Sed hæc tam læta initia eundem vi-
delicet exitum habuere,quem Calecutana sub aduentum Vasci Gammæ
decem ante annis habuerant.Saraceni,& Arabes Malacæ negotiabantur:
Lusitanis præter causam religionis,ob accepta insuper ab eis incommo-
da,& ademptã maris possessionẽ, infestissimi.ij, quemadmodũ antea Za-
morinum,sic tum Mamudiũ hunc,insigni perfidia ac leuitate virum ex
nefaria pseudoprophetæ disciplina,per coemptos pecunia calũniatores,
ac præci

A ac præcipue præfectum vrbis quem vocant Bendaram,fictis criminibus
in Lusitanos quam acerrime concitant.Gentem ab extremo Occidente,
omnium quæ sub cœlo sint, sæuitia & rapacitate maxime detestabilem,
exitio natam Orientis, quocunque sese specie societatis insinuent, ibi
arce confestim ędificata,incolis acerbissimę seruitutis iugum imponere.
Testes eius rei Cocinum,Cananorem,Armuziam,Sofalã citãt. proinde,
quod optimum est,alienis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam,
ac funestam; rebusque suis mature prospiciat. non plus quinque latro-
num naues,valde imminuto & nautarum,& militũ numero,intra ipsius
præsidia & portum inclusas teneri:si paululũ modo,in id quod est opus,
animum & cogitationem intenderit;nullo prope certamine cunctos ita
opprimi ac deleri posse,vt ne nuntius quidẽ cladis vllus omnino super-
sit.Hisce igitur,& aliis id genus argumentis,licet ius gentiũ, & fœderis
religio non parum obstaret;tamen improuidum viri fallacis animum,&
suapte natura Christianis infensum, Arabes in suam sententiam facile
B pertrahunt.Infandi sceleris in præsentia talis ratio initur. Per summam
officij simulationem tyrãnus Sequeriam,& præcipuos ex eius comitatu
ad conuiuiũ inuitat;suggestu præcelso ad cænaculi amplitudinẽ exstru-
cto,& pretiosis tapetibus ac peristromatis adornato regium in morẽ, &
quidem in ipso littore,scilicet honoris causa,ne Lusitanus dux, in tanta
peregrinorum colluuione,longius ab suis abscedere cogeretur. ibi inter
epulas incautum hospitem,comitesque propalã trucidare,eodẽque mo-
mento naues adoriri placuerat.Sequeria, quamuis ad eam diem consul-
to pedem è naui non extulisset; tamen multis precibus inuitatus, ne fi-
dem hospitij suspectam haberet videretur;se ad festas dapes venturũ pro-
misit.dein,coniurationis indicio ad eum delato(neque enim in vrbe dee
rant qui facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipsum conuiuij
diem per internũtios morbum excusat.Ea spe delusus Mamudius, aliam
fraudem,iisdem architectis & suasoribus,machinatur.Mos erat Malacæ,
qui & in aliis emporiis; vt primus quisque emptor ad vrbem accessisset;
C ita eum ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quoniã si obser-
uaretur,Lusitanis qui recentes aderant, diutius erat in portu commorã-
dum;ostendit tyrannus,se,cum Emmanuelis,quem plurimi faceret,tum
ipsius etiam Sequeriæ causa,qui ex tam lõginqua regione venisset;extra
ordinẽ aromata & merces exhibere Lusitanis decrese:veruntamẽ, quo-
niam id periniquo passuri sint animo cæteri negotiatores; qui iamdudũ
onera præstolentur;curandum esse vt quamprimum, & quanta maxima
diligentia res transigatur.Ad certum diem quattuor seorsum locis quã-
plurimos Lusitanos cum scaphis præsto iubeat esse. mandaturum se, vt
quæ maxime cupiant,ab apothecæ curatoribus nulla mora interposita
profetantur.Lætus ea conditione Sequeria,& gerendi negotij causa dis-
simulatis iis quæ de conspiratione cognorat;Mamudio,pro tã propensa
in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno
classis lemborum aliquot silentio comparatur;& impositis sagittariis,in
occulta statione post suburbanum promontorium collocatur. Vti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutis erat ex insula Iaua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: D
secundum Regem opibus & clientelis lõge princeps Malacẽsis emporij.
Huius filius, Patiacus nomine, cui paucis illis diebus cum Lusitanis contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pro amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulandi repente ducis negotium suscipit. stationes præterea armatorum locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, quique in vrbe versarentur, quique emẽdi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis impetus fieret. simul etiã subornati, qui eo die, per speciem vendendi commeatus, ad Lusitanicas naues accederent; nauiumque custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Edictum omnibus, vt nihil mouerent antequam è loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam vero significationem, & classis parata, subito ex insidiis in semiplenas inuaderet Christianorũ naues; & cæteri pro sua quisque parte rem terra, marique impigre gererent. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quam vt ad Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; scaphas aliquot cũ E
mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectãdi animi causa, vt fit, latrunculorum lusu tempus terebat; cum Vtimutis Raiæ filius cum aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti, cum omisso ludo Sequeria prodiret obuiam officij causa; Quin tu inquit ille, cæpta prosequeris? nam & apud hos quiddam haud absimile genus oblectamenti est; & quibus potissimum rebus ab isto vestro discrepet, discere vehementer aueo. Cum Sequeria ad certamen ludicrum, moris amico gerendi causa reuertisset; interea Patiacus expectans quam mox fumus attolleretur: varia sciscitando animũ tegere: ac licet ab insita genti fallacia simulationẽ vultu egregie sustineret; tamẽ sensibus intimis è concepto scelere æstuabundus, modo residere, modo consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam ad cædem paratus, præclare sibi temperauit, quo minus præpropere consilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præstolando fuit. Nã & qui venalem annonam ad naues admouerãt, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tumultum ac trepidationem, furiis instigantibus, non expectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamque pluribus locis, inscio Sequeria, cædes fiebat; cum nauta è summo carchesio & gestus eorum, qui cum gladiis aderant, speculatus, & rixa eminus animaduersa, confestim ducem inclamat, Deum, hominesque cõtestans paratam fraudem; mucrones in caput eius instare; Lusitanos ad vrbem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi è profundo veterno excitus Sequeria, abiecto alueolo ferrum capit; idem comites, & nautæ faciunt. Sicarij, cõscientia exanimati, in subiecta nauigia momento desiliunt. ille, missis propere ad littus armatis, qui suos laborantes protegerent, & ad naues festine reciperent; ad omnia prouidenda, quæ in tali re opus essent, extẽplo discurrit. Et iam edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id vbi Sequeriæ nuntiatum est; ne loco arcto & impedito repente oppressus, tormentorum vsum, quibus in tanta militum paucitate maxime nite-

A nitebatur, amitteret, præcisis raptim anchoralibus, è portu se proripit; & obuiam hosti procedit. dein è tormentis æneis ferrea missilia horribili fragore contorquens, barbaros ita conterruit, vt ne tentato quidem certamine, velis, remisque sese in fugam præcipites dederint. iis dissipatis, ad suorum reliquias colligendas in pristinam stationem reuertit. neque ausus deinde quisquam ei negotium facessere. In eo tumultu cæsi Lusitani ferme triginta; paulo plures in vincula abrepti. in quos ne grauius à tyranno consuleretur; ab vrbe quatienda, & ab incendiis nauium Sequeria sese continuit. Cæterum tẽperare non potuit, quominus Mamudio renuntiari iuberet, Lusitanos tam insignẽ tamque atrocẽ iniuriã, fauente Deo fœderum teste, propediem esse vindicaturos. in præsentia, quod stata reuersionis tempestas adesset, quæ motio in iis locis non nisi tertio quoque redit mense, ne apud consceleratos, & perfidos homines diutius ageret; velis in Occidentem datis, obuios aliquot barbarorum iuncos (onerariæ nauis id genus est) pretiosis mercibus refertos expugnat; tum
B nauibus duabus Cocinum missis, quæ de statu rerum Malacensium Prætorem Lusitanum docerent; ipse India, & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ spei promontorium præteruectus, ingenti labore ad Tertias insulas, atque inde in Lusitaniam recta contendit. Et Sequeriæ quidẽ nauigatio hunc habuit exitum. Albuquercius interim valetudine recuperata, & refectis è Calecutana clade suorum animis; in id maxime operam dabat; vt, quæ cõtra ipsius existimationẽ ab iniquis ad Emmanuelẽ Regem delata essent; re ipsa magis & factis, quam litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera, quã acerrimo studio cõparabat: ac breui, non die, non nocte intermissa cura, nauiũ vnius & viginti classem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia, præter auxiliares, imposita. Dein oratoribus principum, & regulorum auditis, qui ad cum initio præturæ officij causa confluxerant, cum iis, quas dixi,
C copiis in conspectum oræ Decanæ prouehitur. parantique porro in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris affulsit. Goa est vrbs (cuius haud semel iam est mentio facta) in Ticuarino insula, quã, & ignobiles alias complures, angusto interfusum euripo efficit mare: illa quidẽ, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum, incolarumque frequentia in primis Indiæ totius visenda. Ab ea non longe distat Onoris regnum: cuius regni paruam insulam, haud contemnenda tum classe obtinebat egregius virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius ante meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cum aliis de causis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Onore, & Bãticala, inclytis quondã emporiis, mercaturã. itaq; & Saracenis, Aegyptiisque negotiatoribus Goam petentibus plurima damna inferebat; & coniuncta cũ Lusitanis causa, miro quodã ardebat studio de Emmanuele Rege benemerẽdi. quocirca iamdudũ Francisco Almeidæ suã operã enixe detulerat; & tum ab Albuquercio ad colloquium euocatus, cõfestim accurrit; atque inter cætera nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus

Universidad de Deusto
Biblioteca

implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præ- D
miis veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum
omnis generis comparato iam numero, cum bellum primo quoque tem-
pore Christianis inferre cogitaret; in ipso conatu rei aggrediendæ letali
morbo cõsumptum. Eius morte & multos è subiectis populis rebellasse;
& finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repente coortos. hinc,
Idalcanem filium, exiguo rerum vsu, vixdum locatum in solio, cum do-
mesticis, tum externis bellis vehementer implicitum atque districtum
teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyranni exercitu, intesti-
nis præterea discordiis laborare. Pro certo se habere, si Albuquercius,
omissa interim Armuzia, ad Goam recta contendat; fore, vt opportunum
ad omnia insulam, & vrbem in primis opulentam, aut metu, aut armis in
potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur; se-
met, ni Lusitani reiiciant, cum suis omnibus copiis in partem laboris pe-
riculique venturũ. Albuquercius, collaudata Timoię fide atque constan- E
tia, concilium vocat. Nemini spernenda res visa. quippe, Armuzianam
expeditionem in alia tempora differri posse: Goæ potiundæ, si tam com-
moda præteruolet opportunitas; reuocari non posse. Cum hæc sententia
magnõ cum assensu pleriſque insedisset; Timoia, per speciem Armuziani
belli, ad conferibendos in vicino milites dimissus, paulo post cum pedi-
tatu, & lõgis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduen-
tum, Albuquercius, mutata repẽte nauigatione, Goam peterẽt, magistris
edixit. Cum in ipso ore portus in anchoris cõstitisset, Antonium Noro-
niam sororis filium, & Timoiam cum actuariis præmittit ad oppugnan-
da castella duo, ex vtraque parte aditus posita. quorũ alterũ in ipsa insula
Panginum, alterũ in continẽti Bardesium appellabant. iis felici euentu
captis, cæsoque aut fugato præsidio, mittit qui oppidanis denuntient,
si voluntate vrbem tradere, & Christianam clementiam, quam vim expe-
riri malint; se & legibus ipsorum passurum eos viuere; & tertiam partem F
tributi, quod tyranno pẽdere soleant, remissurum. sin minus; obsidionis
mala, & omnem belli cladem exspectẽt. Goani, dissipatis fuga militibus,
& absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum
vero, nõ modo expugnatis arcibus territi, sed etiã benignitate promissо-
rum illecti, pulsis aduersæ factionis hominibus, Albuquercium & Lusi-
tanos ingẽti gratulatione parentibus portis admittunt; eique, deditionis
insigne, claues oppidi, & arcis in qua erant ædes regiæ, porrigunt. Albu-
quercius, cataphracto equo summa omnium ordinum frequentia vrbem
inuectus, Crucis vexillum pietatis causa præferente quodam ex Domi-
nicana familia, primum omnium, Deo immortali, partam sine cruore vi-
ctoriam gratulatus, promissi fidẽ ciuibus egregie præstitit: vrbẽ & arcem
diligẽter inspexit; grauiq; ante omnia edicto milites à præda, iniuriisque
continuit. In naualibus, partim inchoatæ, partim absolutæ varij generis
naues inuentæ non paucæ. armamentarium, telis, tormentis æneis, sul-
phureo puluere, & omni apparatu bellico refertissimũ. & in stabulo regio
militares equi permulti; quos è Perside aduectos (nam India ejusmodi

armentis

A armentis caret) Malabarici, & Canarini, & Narsingæ Reges impenso pa-
rant pretio. Ad hæc, locandis publicis vectigalibus, tollendis ex insula
latrociniis, & cõponendo ciuitatis statu, reliquum æstatis insumptũ. Iam
enim vrbem illam Albuquercius propter eximiam (vti diximus) agri bo-
nitatẽ, & opportunitatem loci, (quod quasi cardo inter Cori promonto-
rium, & Cambaiæ littus interiacet) ad continendas in officio cunctas eas
nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur cõponen-
dis insistit rebus, ac potissimũ cõciliandis incolarum animis, haud igna-
rus vim ac metum, excluſa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custo-
des; interea Idalcan, amissæ Goæ perculsus nũtio, pacem vel iniquis con-
ditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis
maiorem in modũ copiis, ad Goam extemplo cõtendit. Ducem habebat
in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcanem nomine. Hũc, ad ten-
randum æstuarij transitum, quo insula cingitur, cum expeditis octo mil-
libus peditum, equitibus mille, & quingentis præmittit. ipse cum cętero
B exercitu (ea erant equitum quinque, peditum plus quadraginta millia)
tardius propter machinas, & impedimenta subsequitur. Camalcan, cele-
ritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim
quod Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntia-
batur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarum
genera Goam habebant. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum
ex Arabia profecti, vt supra dictum est, magnam Africi, & Asiatici littoris
partem insederant. alteri indigenæ, deorum inanium cultores. Illi, ab in-
sito in Christianos odio eiusdem superstitionis hominem, Sabaii filium,
Regem expetebant: hi, metu ne deditæ sine sanguine vrbis pœnas post-
modum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere insigni
aliquo promerito nitebantur. Ergo inter sese clam officiis in Camalca-
nẽ vtrique certare: omnia Alburquercij cõsilia (quoad possent) per occul-
tos internuntios patefacere: ad trãsitũ hostes nõ hortari modo, sed etiam
idipsum naues ex occasione summittere: deniq; nulli rei deesse, qũæ ad
C Idalcanis aut placandam iram, aut gratiam ineundam facere videretur.
Neque ad barbaros modo pertinebat hoc malum: ipsos etiam Lusitanos
quadã ex parte furor inuaserat: atque vt ad Armuziã nuper, sic tum de-
mentię & imperitiæ Prætorẽ accusabant, quod Idalcanis maxime absen-
tia fretus, vrbem tot tamque potentibus vndique nationibus cinctam,
adeo parua manu inuadere esset ausus; & inanis gloriæ cupiditate, reli-
ctis nõ minus quæstuosæ, quam honoratæ mercaturæ cõpendijs, Lusita-
nicas opes, & parta ad eam diem decora in apertũ periculũ temere con-
iecisset. Albuquercio, in tantis rerũ angustiis, tãque multiplici discrimi-
ne, tamen neque animus, neque cõsilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos
quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam le-
nitate, ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita coniurationis, per spe-
ciem consultandi in arcem euocatos (ij fuere amplius centũ) repente vin-
ciri iussit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa
quadringenariæ cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem

Universidad de Deusto
Biblioteca

litteris continuo ſtipatoribus ſui corporis tradidit,ſparis,haud inuſitato D
mortis genere,fodiendũ.Laqueo inſuper,aliquot è turba ſuſpenſi,cęteri
ad incertos rerum euẽtus in vinculis adſeruati.Iam vero,ad arcẽdum in-
ſula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præſidiis collocata, pro-
pter Luſitanorum paucitatem,incolis neceſſario admiſtis, quos quidem
Albuquercius minime infidos,aut ab ſe alienos exiſtimauerat.Subductis
præterea in tutum leuioribus nauigiis, ne hoſti ad trãſitum vſui forent;
nobilibus trierarchis circumeundæ ſine intermiſſione inſulæ negotium
eſt datũ.Camalcan variis locis haud ſemel conatus traiicere,cũ tormen-
tis vndique pelleretur;ad extremum ſilentio noctis tempeſtatem nactus
turbulentam ac pluuiam, cuiuſmodi multæ per autumnum exiſtunt;ra-
tibus peditatum; vtilibus nauigiis,corio circunſutis, equitatum traiice-
re inſtituit. neque ita difficilis tranſmiſſio fuit, tenebrarum & imbrium
iniuria, proſpectus & ignium beneficio Luſitanis adempto. Ac nihilo-
minus inter tumultum aliquot abreptæ rates, cæſique ex hoſtibus, aut
demerſi nõ pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudini vltra obſiſti E
non potuit.Primi agminis ductor erat Zufolarinus,notæ audaciæ vir.is,
cum duobus ferme partim equitum, partim peditum millibus primũ in
ſicco ſtatuit ſigna: dein,cũ iam diluceſceret, Camalcan illico ſubſequu-
tus. iamque paſſim armati in terram exponebantur: & è ſtationibus in-
colæ, mutata repente fide,cum ſeſe ad hoſtem adiungerent; Luſitani ab
ſuis deſerti effuſa fuga vrbem vndique repetebant. cæterum ne ibi qui-
dem tuto conſiſtere licuit. oppidani conſpectis intra inſulam Idalcanis
inſignibus. in Luſitanos tota vrbe diſperſos adeo vehementer ſe intuke-
re; vix vt illis in arcem confugiendi ſpatium fuerit. eodem ij etiam qui
mare tenebant, ſaluis nauibus, tormentiſque recepere ſeſe. Interea Ca-
malcan cum cæteris copiis per otium tranſgreſſus, ad duas arbores (ita
locum appellant) haud longe ab vrbe cõſedit.Atque vt receptæ Goæ de-
cus Idalcani præriperet; per Luſitanum exſulem Ioannem Machiadum,
qui ſpecie deſertoris apud Idalcanẽ ſtipendia faciebat, Albuquercio pa-
cis conditiones obtulit;magnopere ſuadens,vt apropinquante iam hye- F
me,tam arctis commeatibus,tãto inferioribus copiis, ante Idalcanis ad-
uentum vrbe excedere, quam belli fortunam temerario auſu periclitari
mallet. Haud inania proponebãtur:& cum aliæ multæ Albuquerciũ dif-
ficultates angebant;tum nihil magis, quam hyemis imminentis incom-
modum:quod à Maio menſe, qui tum agebatur, ad vſque Septembrem,
in Oceano Indico ſæuiſſimi turbines,ac fędiſſimæ exiſtũt procellæ:qua-
rum impetu fauces Goani portus,aggeſtis arenę cumulis,per eos diẽs ita
obſtruuntur, vix vt minoribus nauigiis, & magno cum labore tranſitus
pateat. Ac nihilominus, Albuquercius, cum tanta rerum ac temporum
iniquitate premeretur, exiſtimationis ac dignitatis rationem antiquiſſi-
mam duxit. Idalcane exſpectare; oppugnationem, quoad poſſet, ſuſti-
nere; & vbi demũ cedere neceſſitas coegiſſet; in ipſo portu inuitis hoſti
bus hyemare conſtituit.Camalcan,Albuquercij pertinaciam demiratus,
experiendi magis vires cauſa,quam certa victorię ſpe,machinis nondum
aduc

A aductis,multifariam Luſitanos aggreditur. à quibus cum egregie pro-
pugnantibus,haud ſine detrimento recederet;interea cũ vniuerſo exer-
citu bellicoque inſtrumento Idalcan affuit, omnemque late regionem
tabernaculis occupauit.Deſertis propter paucitatem noſtrorum Pangi-
no,& Bardeſio caſtellis,præſidia cum tormentis impoſuit.Dein,cognita
Luſitanorum peruicatia,vt rem q̃ minimo ſuo dãno conficeret;intercluſo vndiq; exitu,veluti indagine cinctos, fame ac deſperatione cõpellere
ad deditionem decreuit.id quo facilius adſequeretur;miſſo caduceatore
ſimulatam pacem offerebat obſeſſis.ipſe,dum de conditionibus agitur,
paulo infra vrbem,quà in anguſtias cogitur æſtuariũ,multa ſaburra gra-
uatam onerariam ad inſtar molis demergit,dein, cum alterã eodẽ modo
ſupprimere maturaſſet, animaduerſo periculo trepidi nautæ rem ad Al-
buquercium deferunt. conſilium habetur extemplo. neque vlli dubium
fuit,quin proxima nocte priuſquam plane interſeptus euripus eſſet, ſeſe
ex letalibus iis cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in ſpeciem
B relictis,quarta vigilia ex arce ſenſim excedunt.neque tamen licuit falle-
re intentos ad cuncta oppidanos. fugam ignis maxime prodidit, armamentario iniectus. Ergo confeſtim in abeuntes ex vrbe fit impetus; &
Albuquercius cum agmen cogeret,equo ſuffoſſo vix tutum ad naues re-
ceptum habuit:inde,ſublatis per magnam trepidationem anchoris,cum
vndiq; tela volitarent,præmiſſi qui tranſitũ diligẽter inſpicerẽt:ac vix iã
ſingulas anguſtiæ capiebãt naues. itaque ægre admodũ traducta claſſis,
remotiorem ab vrbe locum hybernis cepit. Hoc defunctos diſcrimine
tam graui,alia deinceps arq; alia incõmoda Luſitanos excipiũt. primum
ipſa loci natura,multiplici & anguloſo littorũ flexu;vt inter nauigandũ,
quotieſcũq; res id exigeret,aperta iaculatoribus idẽtidẽ prebereẽt latera,
dein adẽpta facultas aquandi,omnibus circa ab hoſte inſeſſis; vt ex ipſo
æſtuario,hyemalibus pluuiis nõ nihil tẽperata ſalſugine,amaros latices,
& lutulentos haurire ſitis intolerãda cõpelleret.omnis deniq; cõmeatus
tanta paulatim inopia premi cæpti, reguis equis quos in frusta diſſectos
C ſale condierant, quamuis accurata diſpenſatione conſumptis; vt vulgo
mures,& putria animalia,pro cibo nautis ac militibus eſſent:quidã etiã,
detracta ſcriniis coria,cacabis vtcunq; mollita cõmanducare niterẽtur.
Inde vagari paſſim morbi:& ſquallentia tabe ac macie corpora,miſeran-
dum in modum abſumi.Sed cum tot vndique inſtarent mala,nihil tamẽ
æque Luſitanos vrgebat,ac diſpoſita in vtroque caſtello, de quibus an-
tea demonſtrauimus,maiora tormenta:ea cum à fronte,à latere, à tergo
pæne aſſidue hoſtros impeterent;maximo incommodo captã relinquere
ſtationem,& latebras mutare ſubinde cogebant.Aduerſus eam perniciẽ
Albuquercius aliquid ex Luſitana conſuetudine audẽdũ ratus, conſiliũ
cepit prima ſpecie temerarium;& anceps;cęterum exitu patuit,extremis
in rebus fortiſſimos quoſq; conatus eſſe tutiſſimos.Valido præſidio Idal
canis ambo caſtella tenebãtur;ſed tãta barbarorũ ab ſecũdis rebus erat
negligentia,quod à Luſitanis fame ac lue dira pæne confectis,deditionẽ
in ſingula momenta expectarent;vt non vigiliarum ordo,non ſtationum
locus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

locus,aut numerus teneretur.Soluti ac ſecuri milites,quaſi nihil omnino D
timendũ eſſet,ſomno & perpotationibus tẽpus terebant.Ea ſocordia ſa-
tis cõperta, Albuquercius , acerrimos viros ex vniuerſa claſſe trecentos
deligit.hos,& ſua ſponte incẽſos cupiditate vindictæ, & magnis inſuper
pollicitationibus incitatos,bifariam diuidit , cumque egregiis ducibus
noctu diuerſos ad vtrũque caſtellũ dimittit.Profecti ſilẽti agmine, cũcta
neglecta & ſoluta,cuſtodes ante vallum inermes,ac ſopitos inueniũt.Cũ
hiſce tam imparatis,ac nihil tale opinantibus,ab Luſitano ex vltima de-
ſperatione feroci,multis ſimul partibus prælium initum.Indi repentino
tumultu attoniti,& ignari quid eſſet,velut alienata mente paſſim cædũ-
tur:pauci captis armis reſiſtunt.Sed iis quoque momẽto diſſipatis, intra
vallum & portas prælium infertur.neque vltra ſuſtineri Luſitana vis po-
tuit.in fugã auerſi hoſtes : & memorabili auſu ab obſeſſis ac circũuentis
vna nocte duo caſtella expugnata : machinæq; ac tormenta (quam vnã
Luſitani adamarant prædam)raptim ad naues auecta. Quo tã inſigni fa-
cinore ictus Idalcan,verituſque ne tale quidpiã in ſuũ ipſius caput Luſi- E
tani conſciſcerent;tabernaculũ ab vrbe dicitur longius tranſtuliſſe. Poſt
hæc,ab hoſte,malleoli,& aridi virgultorũ faſces oleo reſinaque perfuſi,
ratibus imponũtur,quos igne concepto in Chriſtianã claſſem æſtu ſecũ
do repẽte demitterẽt.Ea re per exploratores cognita, Albuquercius an-
teuertit ; vltroque ipſe ad eam inflammandam materiã idoneos viros ad
vrbem occulte ſummiſit.ſubiere quã maxime ſurdo remigio:verũtamen
intentioribus iam vigiliis ſenſit aduentum barbarus:& cũ aliquot actua
riis cõfeſtim occurrit.ibi ſæuiſſimo cõtracto certamine, cũ hoſtis multi-
tudine ſuperaret;Antonio Noroniæ crus læuum ſagitta trãsfigitur, quo
ex vulnere paucis diebus exſpirauit.Is caſus Albuquercium grauiſſime
perculit;non domeſtici tantum incommodi cauſa, verũ publici quoque
dãni:quod eximia ſpe ſummę virtutis adoleſcentẽ,ac ſingularibus animi
& corporis prædituũ ornamentis, Emmanuele approbante, ſucceſſorem
ſibi in eo imperio deſignauerat.Neque tamen incruentum fuit hoſtibus
prælium:multo plures ex iis,quam è noſtris deſiderati.& niſi mors No- F
roniæ interueniſſet,Luſitani egregie vicerant.Inde, vitãdis vtrinque in-
ſidiis aliquot dies per ſummas Luſitanorum ærumnas exacti.iamq; ma-
gno eorum gaudio ver appetebat:marique nondum plane aperto , ſæua
neceſſitas, & extrema rerum omnium inopia , noſtros ad profectionem
adegit.aliquot nauigia in trãſitu amiſſa.reliqua claſſis cum deniq; in altũ
euaſiſſet;ægri,quorũ erat ingens multitudo,in Anchediuã inſulã depor-
tati;vt ibi deſiderato cibo,potuque,& inſuper amęnitate loci,& cęli cle-
mentia ſeſe reficerent.Albuquercius Cananorem delatus , inſtaurandæ
inſtitit claſſi:dein Calecutanæ opis fiducia,& adempti Cocinenſis regni
dolore tumultuantem denuo Naubeadoræ propinquum ; celeriter eo
profectus,cæſis aut fugatis Zamorini auxiliis,mature cõpeſcuit,Regẽq;
ſocium ſolicitudine liberauit.Per eoſdẽ dies Narſinge Rex ingẽti exer-
citu comparato,præcipuam Sabaij ditionis vrbem Taracolum aggredi-
tur.Ad eam tuendam Idalcan ſine mora profectus ; armatorum nouem
millia

A millia Goæ reliquerat;nouis munitionibus,quod mẽnium infirmitati diſ-
fideret,circa vrbem intenta cura perductis.Et Albuquercio,de Goa repe-
tenda aſſidue cogitanti , quod in ea re dignitas, & exiſtimatio Luſitanici
nominis ageretur;noua claſſis è Luſitania decẽ nauium cum eximio flore
nobilitatis ac iuuentutis in tempore ſuperuenit. His auctus copiis, pur-
gato exercitu miſſione turbulẽtorum, nauibus triginta quattuor, in qui-
bus erant bellatores egregij Luſitani mille quingẽti , & Malabares auxi-
liares trecenti,magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cognito rei
Goanæ ſtatu ab Timoia , quem propter loci vicinitatem, nihil ferme la-
tebat ; tres ab illo naues inſuper accipit ; eumque denuo ad conducen-
dos mercede milites proficiſci iubet. ipſe cum iis quas habebat copiis in-
terea rem aggredi ſtatuit. omnino ingentis erat audaciæ, non exſpectatis
auxiliis,tam exili apparatu vrbem & operibus,& prẽſidiis adeo munitam
inuadere. Sed ſi vnquam alias , tum vtique fortibus cæptis affuit Deus.
quandoquidẽ tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos mo-
B do,verum etiam externos inuaſit ; vt licet ab omnibus rebus eſſent para-
tiſſimi,tamen præ metu vix mente animoque cõſtarent.Duo primum ca-
ſtella,ſub ipſum claſſis introitum,à cuſtodibus , Luſitanicum horrẽtibus
ferrum,extemplo deſerta.Inde Albuquercius,directis in frontem ex vrbe
tormentis nequaquam exterritus , deſcenſione facta, multis ſimul parti-
bus oppidum oppugnat. neque ita magno certamine ſuperatis munitio-
nibus,cum intra mœnia ſeſe Mahometani reciperent;permiſti refugiẽti-
bus Luſitani pariter irruũt,& omnibus viis armatos iuxta & inermes cę-
dunt.Atrox maxime prælium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idal-
canis familia , regias ædes pertinaci tuentur pugna. ſed iis demum in ve-
ſtigio trucidatis,turpem in fugam cęteri omnes effuſi:alij ex muris pauidi
ſeſe præcipitãt;alij ad aquas compulſi vel obtruncantur in littore;vel de-
grauantibus loricis,vulneribuſque mergũtur.maxima pars per agros in-
ſula tota diſperſi. ita Albuquercius incredibili felicitate rurſus vrbe poti-
C tur VII. Kal. Decembris , quo die Diuæ Catharinæ ſacra natalitia cele-
brantur. Finito iam prælio, cum tribus peditum millibus Timoia ſuper-
uenit;ſerius omnino, ſi rem confectam ſpectes ; cæterum ipſius victoriæ
cæleritas(non plus ſex horis pugnatum eſt)ſocium ab omni vel negligen-
tiæ, vel perfidiæ crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim
factum, ne ſcilicet è Chriſtiana victoria, & ſingulari Dei beneficio parta,
quicquam ethnicus homo ſibi decerperet. Dimiſſi dein circum inſulam
equites,ad Mahometanos è latebris eruendos,magnam denuo ſtragẽ de-
dere.Ita,variis cladibus abſumpta ſeptem circiter hoſtiũ millia. è Luſita-
nis,quod credi vix poſſit,deſiderati non amplius quadraginta. Poſt hæc,
Albuquercius ad firmandum Emmanuelis nomine imperium toto pecto
re incubuit.ac primum, defectionis auctoribus, exſilio & bonorum pro-
ſcriptione damnatis, perfidæ ciuitati ex ipſamet Idalcanis formula vecti-
gal indixit. dein, ad ſobolem in vſum militiæ propagandam , ſacro fonte
expiatas Indicas puellas cum Luſitanis in matrimonio collocabat , foue-
batque omni genere caritatis:tum aduerſus imminentis belli pericula

Universidad de Deusto
Biblioteca

refecti celeriter muri turresque,& arx ipsa nouis propugnaculis aucta.In D id opus dum idolorum fana, & sepulcra ethnicorum, & alia ædificia diruuntur;in domus cuiusdam parietinis æneum Crucis,pẽdente Christo, simulacrum apparuit: euidenti plane argumento, in iis olim regionibus non modo Christianam fidem, sed cum ea salutarem quoque vsum imaginum (quem recentes isti scilicet pietatis antiquæ assertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare conantur) ex Apostolica traditione viguisse. magnũ vero Albuquercius, & boni omnes inde gaudium percepêre, præsagientibus animis, eam vrbem ecclesiamque princip em Indicæ religionis aliquando futuram.itaque signum illico purgatum,nec sine lacrymis,& cum solenni pompa & apparatu, pro ea quæ tum suppetebat copia, exstructo nuper Christianorum templo illãtum à sacerdotibus:atque ad Emmanuelem:deinde,talium rerum plus multo, quam auri gemmarumque sitiente,muneris amplissimi loco transmissum est.Neque huic tantum signo acceptam eam victoriam Lusitani ferebant;quod eius ope quodammodo introducti in vrbem fuisse viderentur; sed etiam E Diui Iacobi Apostoli Hispaniarum præsidis euidenti auxilio:quod amissa iterum Goa barbari sine fine requirerent, quisnam esset egregius ille dux;punicea cruce,& fulgẽtibus armis insignis,qui tantam edidisset stragem, ac Mahometanas phalãges Christianorũ paucitati cedere coegisset. Neque Albuquercius, cælesti promeriti sese immemorem ostendit.siquidem,pietatis causa inclusum vermiculati operis auro scipionẽ cum capulo ex pyropis & margaritis;& bombycinum petasum addito aureo gemmatoque conchilio;itemque pertusos in linea globos aureos(ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt)in Palmulano Iacobeæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponensis agri notissimus est) poni iussit.ac deinde moriens,Compostellano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicę,pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tempus, quo hæc in India gesta sunt,Emmanuel duodecim fratres Cæruleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vna cum architectis,& fabris,& splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinauit, vt nouum templum vero Deo exstruerent, ornarentque: F & erudiendis porro ad pietatem incolis,& augendę per baptismũ Ecclesiæ sedulo insisterẽt. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Marianus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquam benigne & honorifice accepti, Eodemque Rege vel in primis adiuuante,per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregie operam posuere. Cumque ex facta diuini verbi semente aliæ subinde atque aliæ segetes ad messem inalbescerent;supplementum in easdem regiones ab Emmanuele sæpius deinde submissum est.

***

Libri quarti Finis.

HISTO

A

HISTORIARVM INDICARVM LIBER QVINTVS.

B RECEPTA vrbe Goas, prouisisque iis quæ ad insulam retinendam maxime necessaria videbantur; Albuquercium,quippe qui spe & magnitudine animi plura in dies & maiora conciperet,varię simul torquebant curæ. Cauendum erat in primis,ne tot vndique circumfusæ nationes,nimium lætis Christianorum successibus, ac tantæ crescentis in medio molis metu compulsæ, positis intestinis inimicitiis, contra cõmunem hostem arma viresque coniungerent. Occurrendum Zamorini, & Saracenorum consiliis artibusque, intento semper animo in perniciem Christiani nominis excubantiũ. Consulendum præterea Lusitanis ad Socotoram, in agro male pacato, inter infida semper, & effera incolarum ingenia destitutis. Pungebat insuper animum,iniurię Malacensis atrocitas,& popularium salus è Sequeriæ comitatu, qui à Mahometanis admodum sæua custodia tenebantur;erantque nonnulli ex iis de Albuquercio priuatim optime meriti.Iam,de Arabico freto obsidendo,ac Mecana,& Ægyptia tollenda nauigatione, haud C leuis erat solicitudo. sed ante omnia,ingentis spiritus virum, Armuziani belli corrupta victoria, & amissæ tam opportunæ ac munitæ arcis, dolor angebat. Cum hæc igitur, & alia multa vndique instarent; in præsentia, contra Calecutanam fraudem,insidiasque, Malabaricum littus intentiore custodia, & maioribus copiis placuit obtineri. Porrò ad aliarum gentium vim, & consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos,Albuquercius, orientalium Regum,aut populorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique excĭti, ad Prætorem, vt fit, seu ficte, seu ex animo gratulandi causa conuenerant: ea grauitate simul & moderatione cum aures,tum respõsa dedit,haud inepto artificio magnificæ cuiusdam ostentationis adhibito;vt incertum in omnium existimatione relinqueret, plus ne Lusitanæ iustitiæ fideique, an opibus ac maiestati iure tribuendum putarent. Ad hæc, Iacobo Fernando Pacensi, quem vulgi sermone Ceianũ vocabãt, cum nauibus tribus in Socotoram misso,arcem ab Acunia conditã,quando ea tanti non esset,deducto præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sidio diruēdam,& solo æquādā curauit. Reliqua erat deliberatio:è Malacensi,Armuziana,& Arabica expeditionibus,quā capesseret potissimū ac primū.Ea quoque dubitatio exempta recentibus è Lusitania litteris:quibus aperte iubebatur Albuquercius classe in Arabiā proficisci ; & Adeni regulū aut voluntate,aut armis ad Emmanuelē adiūgere:id si minus procedisset;tum idoneo quopiā loco arcē ędificare;quę Mahometanis classibus omnino transitū intercluderet.Igitur,nauibus vigintitribus celeriter īstructis,&impositio milite(ij fuere Lusitani octingēti, sexcēti Malabares) mare rubrum,sicut imperatum erat ab Rege , petere intendit.Neque ita multum processerat;cum ab Occidente,& à Septētrionibus aduersi prēter exspectationē obstitere venti. quibuscū aliquādiu frustra luctatus Albuquercius,ad extremū , ne cum aperto salutis discrimine tēpus & operam perderet;de minorū ducū sententia,quod iidem flatus in Orientem, ac Meridiē erant secundi,ad vlciscendū Mamudij scelus atque perfidiam, & eripiendos è seruitute Lusitanos , retro ad Malacam vela fieri iussit.& eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primū.Inde renouata cum Pedirēsi,& Paceno regulis amicitia; dum ad Sincapuranū prouehitur fretum; aliquot barbarorū naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus iis Naodabeguea Malacensis,vnus ex eorum numero,qui nuper in Sequeriæ exitium conspirauerant.is in itinere oppressus ab Lusitanis, cum egregie dimicans aliquandiu restitisset;multis demum cōfossus ictibus ita corruit ; vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox,inter spoliandum corpus,vt primum detracta eius brachio est aurea armilla;(mirum dictu) tanquā vase confracto, ita sese cum anima vniuersus repente sanguis effudit : cuius rei stupore defixi Lusitani , cum de captiuis causam quæsiissent; cognouere inclusum esse in armilla os animalis cuiusdā Sionij(Cabim incolę appellant)cuius, in sistēdo sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cum in Lusitaniam deuehendum esset , vna cum pretiosis aliis rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba persoluit morte.quo quasi quodā totius belli proludio lætus Albuquercius, Malacam recta contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias , & maximam tormentorum vim , vulgata iam arte , summo studio comparauerat,mediocris fere magnitudinis : vnum etiam ingentis habebat formæ,ab Zamorino per eos dies dono sibi transmissum. Versabatur eodem tempore Malacæ Panensium regulus , cui Mamudius filiam paulo ante desponderat : ædificata in vsum nuptiarum ambulatoria domo per ampla, rotis triginta subditis, vt in ea elephantis iuncta , & aulæis ac peristromatis adornata, cum solēni tripudio cātibusque comessābūdi principes tota vrbe vehērētur.Albuquercius ad Malacam anchoris iactis; primum omnium institoribus & nauarchis variarum nationū,insolitę classis metu perterritis,& parantibus fugam, circummisso nauigio metum omnem ademit:sese nullius in damnum iniuriamve, sed ad suorum salutem, qui Malacæ vincti per fraudē tenerētur,eo aduenisse. ij ni bona fide sibi à

Mamu

A Mamudio restituantur;tum suum ius persecuturum armis:neque sibi esse in animo quemquam eodem illigare bello.spectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese præberent:ac peracta demum re,virtuti Lusitanicæ testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribuerēt. Hoc officio ac denuntiatione cōciliati Lusitanis fere omnium animi eo facilius, quod præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi , priuatis etiam de causis erant infensi tyranno plerique.Postridie Mamudius, ab innata fallacia,per speciem amicitiæ ad Albuquercium mittit Bandonium quendā è proceribus,salutandi causa , & simul quærendi quas potissimum merces ex eo emporio cuperet:enixe curaturum Mamudium,vt Lusitani Regis,& procuratorum eius præcipuam ab se rationem habitam esse appareret.Ad ea Albuquercius;nullas in præsentia merces nominatim expetere sese:captiuos tantum , quæque per fraudem ablata Sequeriæ sint,à Malacensi reposcere,vbi ea sine dolo malo receperit;tum de commercij
B conditionibus,si ita videatur,acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quod eo tempore aberat classis,in eius aduentum variis artibus rem differre decreuit,quo simul ab tergo & à fronte,nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret.ita,præteriti celeris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos causando,aliisque super alia mendaciis de more eludebat.inter hæc,Albuquercium, fraudis haud ignarum,anceps cura agitare:nolle impunitam tyranni perfidiam.nolle exacerbatā rursus amētiam:ne,aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret ; aut ex damno ac dolore,barbara immanitas in captiuos innoxios, carissima sibi capita, desæuiret.stat sententia,præsertim id ipsum captiuis clam per codicillos hortantibus;quoniam expostulando nihil proficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro ignique subigere. Nec mora. ducentos fere mittit armatos,qui diuersis vrbis locis incendium excitent.Eo incendio,nam & ventus,& materia ipsa adiuuabat,tecta oppidi , & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ.cumque porro vagaretur flamma, cōsternati ciues,Mamudij opem frequentes implorant. ille metu maloque co-
C actus,extemplo captiuos ad Prætoriam sistit incolumes : tarditatem purgans;oransque Albuquercium ignes patiatur extingui ; & secum haud iniquis legibus pacem ac societatem instituat. Albuquercius ingenti lætitia suos recepit,ex quotidiano mortis metu ac miserrima seruitute,in pristinam dignitatem ac libertatem assertos:& in eorū gratiam , sæuientes flammas ab incolis cohiberi permisit.dein, quod ad commercium & amicitiam attineret,ita respondit:Locum in vrbe confestim sibi Mamudius attribueret ad ædes ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum,& incolarum iniurias exstruēdum:cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel haberet in India.Ablatas per tumultum Sequeriæ res(ni eæ cōparerent)æqua æstimatione penderet.æquū præterea censebat, impensas ab eō præstari,classem in vtramque factas à Lusitanis,quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret.Hę pacis leges ab Albuquercio dictæ:ac,si minus placerent,legati vltra vetiti ad naues redire.Mamudius,tam acri denuntiatione perculsus, concilium

Universidad de Deusto
Biblioteca

cogit.ibi,simul ira metuque sententias variante, diu multumque certa- D
tum est.magna pars,& prudentissimus fere quisque,fauere,otio:& palam
hortari,ad periculosi belli aleam quamuis magno auri pŏdere redimen-
dam.Alij contra,& Regis Mamudij dignitate,& Malacensis nominis glo-
ria indignum affirmare;si ad vnius ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli
exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit; per speciem societatis
atque commercij,teterrimæ seruitutis iugum scientes ac volentes accipiant.Huius sententiæ principes atque auctores erant, præferuido ingenio adolescentes regij duo,Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate, vel gratia res pene inuito Mamudio ad bellum inclinauit:intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cæpta.& Albuquercius,cognita re,in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer,oppugnationem suis edixit.Malaca vrbs,ad maritimas commoditates,littore plano,in lōgitudinem vnius ferme leucæ porrigitur. Hanc secat amnis ex interiore Asia defluens, in
quem plus minusue,pro variis Lunæ momentis,exæstuat mare. idemque E
ponte iunctus egregio,vtramque partem oppidi peruiam facit.Tecta,Indico more lignea,foliis & frondibus arcēt pluuias.neque tum vrbem vlli aut muri,aut fossæ cingebāt.populus ipse bellica laude,vt apud eas gentes,insignis(& erat eo tempore ingens multitudo)sua latera, more Spartano,pro mœnibus ac propugnaculis gloriabantur esse.Tantum Mamudius ad loca maxime periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat.& cum alias vrbis partes adituſque,tum vero pontem ipsum magno tormentorum apparatu,præsidiisque firmarat.Hisce ita prouisis, filio,ac genero,vt omnia circunspicientes ad subita occurrerent, expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit.ipse sibi cum turritis elephantis,ad hostium terrorem,subsidiarias cohortes,& reliquum robur iuuentutis deposcit.Vtimutis Raia,licet in speciē tyranno suam operam,& copias enixe deferret;tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ prospiciens, per fideles internuntios clam sibi suisque pacem ac veniam à Lusitano impetrauit.Albu- F
quercius,nō sine causa lætus tanto auxilio in tempore hostibus dempto, ad contemplandam loci naturam,& exploranda tyranni cōsilia totus incubuit.breuique comperit, maximum vrbis firmamentum in ipso ponte constare;quod arcis instar,in omnes partes aditum,& prospectum haberet:eoque si potitus foret, non modo opportunam ad omnia stationem ibi collocari posse;verum etiam dirimi barbaris auxilij mutui societatē, qua,vt quisque locus maxime premeretur; ex composito inter se vti decreuerant.Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique globis, cum pene obruerentur; tamen talium periculorum assuetudine intrepidi bipartito in terram exscendunt.Quæ pars vrbis,regiam,& Mahometanum habebat delubrum,ea cum robustis cohortibus Ioanni Limæ expugnanda tribuitur:Albuquercius, frequentiorem alteram vrbis partem ipse cū suis inuasit;condicto prius,vt hostibus vtrinque summotis,illico ad pontem om-

A tem omnes accurrerent.eodem scaphas aduerso flumine cum tormentis militibusque submisit,vt simul omnia circa hosti infesta redderent;& ad nostros,vbi res id exigeret,recipiēdos præsto essent.Lima,descensione facta,dum ad pontē festinat,in Alodini copias incidit.vixdum cū iis initum erat certamen;cum à tergo repente Mamudius institit. is turrito ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehebatur; alij duo eodem ornatu præibant:tum reliquum sequebatur agmen. Nostri,ancipiti circumuenti malo,fortem ac præsentem nihilominus animū in re subita præstitere.Lima,iussis interim cæteris Alodino resistere,ipse Mamudio cum manu fortissimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit.& arte contra vim vsus,patefacta repente acie, aduersos elephantos in medium accipit;ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cum ex propinquo cuncta inhæsissent; consternatus ante omnes regius elephas rectorem excussum proculcat.inde conuersi cæteri cursu præcipiti in suos ruunt;editaque late strage,non modo turbāt ordines, verum
B etiam in fugam auertunt.Mamudius,periculo animaduerso, confestim è turre desiliit;acceptoque iam vulnere,suorū cōcursu, receptus in tutum est,neque alterius agminis impressionem Alodinus vltra sustinuit; & ex diuerso iam Albuquercius ingenti certamine pontem occuparat.quo, cum ex composito cuncti aduolassent; partem alteram pontis, materia, doliisque,& aggere muniunt:alteram cum peræque firmare niterentur, venenatis è proximo sagittis, & assiduo barbarorum incursu prohibiti sunt.iamque lōga inedia,& lassitudine simul æstuque fatigati, cum à prima luce in pomeridianum tempus acerrime depugnassent; vix arma sustinebant.Itaque Albuquercius sat eo die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vniuersæ victoriæ spem; consilio statim habito, receptui canit. ac simul peractas magno labore munitionēs,ne hostibus forent vsui, succendi iubet. quo incendio coniuncta quoque ponti ædificia,& mercatorum aliquot apothecæ;& ornatissimæ, de quibus antea demonstrauimus,nuptiales Regum ædes arsere. Magnus Ma-
C lacensium numerus eo die desideratus, & è nostris interfecti aliquot, complures vulnerati sunt.Regulus Panis, Lusitanica ferocia exterritus, & rei Malacensi diffidens; per causam adducendi noua auxilia, relicto socero & sponsa, in patriam discessit, neque postea rediit. Mamudius, quamquam aduersa ictus pugna,tamen omissa pacis mentione, vallum, & stationes ad loca idonea duplicat;pontemque præsertim,valido præsidio firmat. Viam insuper latam, qua in vrbem intimam, ædesque regias,ac Mahometis fanum, Lusitano patebat introitus; veneno infectis tribulis occulte conspergit; actosque sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem,sulphureo complet puluere.At Albuquercius, ex eo prælio ingenti fiducia concepta,dies paucos reficiendo milite,& sauciis curandis insumpsit.interea celsioris formæ iuncum,obiectis extrinsecus culcitris atque centonibus,ad hostiles ictus molliter excipiendos, omni telorum armorumque genere diligenter instruebat. id opus vbi absolutum est, eximiæ fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptissimis

Lusitanis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lusitanis impositus.& obseruato nouilunio,cũ plenissimus maris æstus D
accedit,nequicquam prohibere conantibus barbaris,iuncus ad pontem
applicitus est.& Albuquercius per media hostiũ iacula cum cæteris co-
piis in terram egressus,viamque latam,de qua diximus,petens,ad mani-
festum vtique ruebat exitiũ.siquidem ad viæ caput Mamudius cum exer-
citu multiplicatis in arcto ordinibus stabat ; vt cum primum spatia viæ
nostri occupassent,cuniculis iniiceret ignem;ac dissiliente solo,& erum-
pentibus vndique flammis,gratissimum è fædo Christianorum interitu
spectaculum mente oculisque perciperet.Sed plane singulari Dei beni-
gnitate fraudis indicio per conscios ad Albuquercium delato,nostri mo-
dica declinatione in hostium latus ex transuerso impetum faciunt. An-
ceps aliquandiu fuit certamen,dum in angustiis cõferti sese barbari op-
ponunt;proque aris ac focis & ipsi acerrime dimicant ; & è fenestris ac
tectis pro sua parte adiuuat imbellis multitudo.sed ad extremum,redin-
tegrato clamore cum Lusitani gradum acrius intulissent,cessere primum
loco barbari;dein prorsus terga vertere. & eodem impetu fanum , cæsis E
pulsisve custodibus,ab Lusitano occupatum est.Inde , relictis ad fani tu-
telam armatis, Albuquercius ab insequendis hostibus metu insidiarum
abstinuit.cæterum in primis de ponte solicitus,ne transitũ subsidiis Ma-
lacensium daret;eo celeriter aduolat,& deiecto iam præsidio, expugnatũ
ab Abreo magna omnium lætitia reperit;expositaque ferramenta,& cæ-
terum muniendi apparatum,quem è superiore prælio explorata loci na-
tura per eos dies accurate prouiderat.itaque collocatis ad vtrumque cor-
nu stationibus,velisque nauium supra caput obductis,quæ simul leuiora
hostium iacula,sagittasque,simul radios flagrantissimi solis arcerent; to-
tum eum diem in ponte muniendo consumpsit. & ex vtraque parte val-
lum,& cupas inter se reuinctas constituit ingesta gleba,tutoque aditu ad
flumen relicto,ac dispositis circa scaphis , quæ valli vtriusque frontes ac
latera telis ac tormentis abraderent.sic ille transactus est dies.postera lu-
ce ad hostium delendas reliquias,& regiam ipsam oppugnandam Lusi- F
tani audacter progressi,ædes, præter spem , vacuas, & inanes offendunt.
Mamudius quippe,desperatis rebus,noctu collegerat vasa,& in saltus vi-
cinos ac nemora sese cum paucis abdiderat.ibi Alodinũ, & cæteros bel-
li auctores nequicquam exsecratus, paucis diebus mœrore amissæ vrbis
extabuit.Alodinus,diuerso itinere,cum haud longe ab vrbe munitionibus
excitatis,profugos è pugna colligeret,bellumque renouare tentaret;
missis ab Albuquercio celeriter cohortibus,iterum fusus , in Bintanum
denique insulam,& eiusdẽ nominis oppidum è regione Sincapuræ con-
fugit;perque vim ac fraudem exacto dynasta,locum natura tutum,operi-
bus insuper egregie muniit.Interim vrbs Malaca , pulsis vndique arma-
tis,militi diripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit , vel ex eo
coniici potest:quod,præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum
auecta,vel à militibus per fraudẽ suppressa sunt,ex quinta duntaxat eius
quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum
nummum ducenta millia in regium fiscum redacta dicantur. Inde ad
constituen

A constituendam,ac firmandam eius vrbis possessionem sese Albuquercius
contulit. negotiatores primum,qui aut varias in partes metu diffugerãt;
aut commeare in id emporium verebantur;benignis promissis inuitati,&
cumfide,clementiaque tractati sunt.ita,veterem frequentiam ac celebri-
tatem id emporium breui recepit. Simul etiam,è vetustis Regũ sepulcris
ac monumentis eruto lapide , templum Salutationi Angelicæ sacrum ex
manubiis positum;cuius mysteriis Albuquercius præcipua quadam reli-
gione tenebatur.& loco opportuno arx ędificata,impositumque vrbi pa-
riter & arci fidele præsidium,Rhoterico Patalino prẹfecto.Portoria insu-
per, & vectigalia, & scripturæ magistri certis legibus instituti; simul iuri
inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis : inter cæteros autem
inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusi-
tanis,& tum in vrbis expugnatione de Albuquercio ipso in primis opti-
me meritus. Ad hæc, Albuquercius de re gesta, victoque Mamudio,Sio-
nis Regem per litteras & interpretes docuit. ille , & factum probauit; &
B victoriam gratulatus,amicitiam cum Lusitanis instituit; & ex eo tempo-
re vltro citroque legati cum pretiosis muneribus cõmearunt. atque aliis
item ex regnis Lusitanorum fama commoti,oratores ad Albuquercium,
ineundæ societatis & officij causa,conuenere. Præterea,quod de Banda,
Moluciſque insulis, & earum mira fertilitate , opibusque ad Albuquercij
aures dudum fama peruenerat,ad eas insulas cognoscendas,iungendãque
cum incolis amicitiam, egregia fortitudine , ac maritimæ rei scientia vir,
cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albu-
quercij missũ discessit.Inter hæc Vtimutis,quod spreta nostrorum pauci-
tate,consilia de tyrannide occupanda cum hostibus agitaret; litteris eius
ad Alodinum deprehensis, quæ manifesto viri perfidiam coarguerent,in
ipso illo pegmate,quod nuper ad ferale conuiuium,Sequerię,comitibus-
que in littore exstructum fuerat;recidente in capita auctorum pœna sce-
lerati consilij , vna cum Patiaco filio , octogenarius ipse propalam securi
C percussus est,frustra nitente vxore supplicibus verbis,& ingẽti auri pon-
dere,quod aureorum centum millium excederet summam,suorum capi-
ta salutemque redimere. Per eosdem fere mẽses,quibus hæc ad Malacam
agebantur , Idalcan absentiam Albuquercij suam occasionem ratus , ad
Goam recuperandam,Narsingano bello distẽtus ipse,strenuos duces mi-
nime contemnendo cum exercitu miserat. ij transmisso pluribus locis, vt
olim,æstuario, insulam & agros haud ita magno labore occuparãt:cæte-
rum vrbis ipsius oppugnatio non eundem exitum habuit. cum clade &
ignominia repulsi non semel,ad obsidionẽ consilia verterãt. iamque om-
nes ferme circa aditus barbarorum custodia tenebantur:& cum alibi fos-
sas & aggerem duxerant;tum vero ad Australia vada, loco in primis ido-
neo,munitissimum castellum excitarant;quod à vici nomine ibidẽ positi,
Benestarinum hodieque appellatur.Quibus operibus cincta ciuitas,bre-
ui cum aliis incõmodis miseriisque,tum vero fame vrgeri vsque adeo cẹ-
pta est,vt Lusitani cõplures (de numero nominatim affirmare nil ausim,
cum alij septuaginta ipsos,alij non plus vndeviginti tradãt)in hostilia ca-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtra fæde trãsfugerint; perque ſummã impietatẽ eiurato Chriſti nomine, D
Mahometicã ſuperſtitionem induerint. Atque hoc ipſo tempore Ioãnes
Machiadus memorabile facinus edidiſſe fertur.is exſul è Luſitania,vt ſu-
pra dictum eſt,cum apud Idalcanem Turcæ habitu mereret,variis contra
finitimos Reges expeditionibus,magnã ſibi & fortitudinis,& prudentiæ
pepererat laudem : & ſplendidum militiæ gradum adeptus, in conſilium
de rebus maximis adhibebatur.Idem,in bellis quæ cũ Chriſtianis fierent,
egregiã noſtris operã occulte nauabat : quod eo erat illi facilius,quo ma-
ior apud barbaros eidẽ auctoritas erat ac fides.Hunc ergo,perfugarũ mi-
ſericordia cum cepiſſet,quod væſano conſilio exiguam huiuſce lucis vſu-
ram æternitati antefetrent;non verbis modo,ſed etiam exẽplo factiſque,
ſi quo modo poſſet,eos ad ſanitatẽ reuocare conſtituit. Duos ipſe paruu-
los habebat filios , luſtralibus aquis ab ſemet Chriſtiano ritu expiatos.
hoſce primũ,ne deſtituti,Mahometanis poſtmodum ſacris inquinarẽtur,
diuini iuris ignarus, clã intẽpeſta nocte præfocat.mox,vbi diluxit, capti-
uos Luſitanos,& transfugas,per ſpeciem relaxandi animi,longius ab ho- E
ſtium caſtris, prope vrbem Goam, ſecretum in locum, ſenſim, vt fit,ſer-
mocinãdo perducit.Ibi ſeſe Chriſtianũ aperte profeſſus, ornatuque Tur-
cico abiecto;de contemptu rerum humanarũ,de breuitate huius vitæ,de
ſempiternis illius alterius æque prẽmiis atque ſuppliciis,incredibili quo-
dam animi ardore diſſeruit:hortatuſque eſt omnes, vt ſecũ in vrbẽ intra-
rent; cum Eccleſia & Chriſtianis in gratiam redirent; ac diuina freti cle-
mentia,corporis incommoda præ animorum ſalute contemnerẽt.Ac ſce-
lerati quidem deſertores,tam ſalutari oratione vix ad aures admiſſa,retro
vnde venerant obſtinata mente rediere. Machiadus, neque famis, neque
atrociſſimorũ ſuppliciorum,ſi Goa caperetur, metu deterritus, accepta à
noſtris fide,vna cum captiuis in vrbem introiit.Ea tranſitio,ingentẽ non
modo lætitiã,ſed fiduciã quoque attulit obſeſſis:vulgoque ita interpreta-
bantur,nõ ſine cauſa,tam aſperis temporibus,tali viro mentem eam diui-
nitus datam,vt,ſtipendiis opimis relictis,ex honorata libertate,& cõmo-
dorum affluẽtia, ſeſe in arctam adeo cuſtodiam,penuriamque ſpõte con- F
iiceret. Neque eos fruſtrata ſpes eſt.quippe miteſcẽte iam hyeme, variis è
regionibus, atque adeo ex ipſa Luſitania naues cum cõmeatibus & mili-
tibus aduenere.quarum acceſſu nõ leuata ſolum inopia; verum etiam ita
noſtrorũ auctæ vires,vt quotidianis eruptionibus vltro fatigarẽt hoſtem:
propioreſque iam obſeſſis,qua obſidẽtibus eſſent barbari. Et Albuquer-
cius,circumacto iam anno,compoſitis Malacæ rebus,ad Sincapuram ma-
ris cuſtodiam Fernandum Petreiũ Andradium,inſigni virtute ac prudẽtia
virum,cum nauibus decem reliquit. ipſe de citerioris Indiæ ſtatu anxius,
quamquam inuitis Malacẽſibus , & propter externos metus omni ſtudio
tantum apud ſe ducẽ retinere conantibus, cum cætera claſſe in Malabares
curſum intendit.Vt in conſpectum Paceni Somatrę littoris ventũ eſt,no-
ctu fœda tẽpeſtas oborta, & Albuquercij nauem ſaxis alliſam infregit; &
cæteras pæne cum omni turba demerſit. multi mortales hauſti fluctibus;
multi varias in terras eiecti.pretioſiſſima quæque è ſpoliis Malacenſibus,

& Re

A & Regum donis amiſſa.Albuquercius per tenebras à nautis magno labo-
re in ſcapham acceptus, cum ipſe periclitãtem puerum inter manus pro-
pere ſuſtuliſſet;collectis reliquiis naufragij Cocinum deuenit.ibique ma-
gna ſui cum animi voluptate, præter ſpem incolumes reperit eos, qui, vt
ſupra dictum eſt , ab Socotora redeuntes, in Cambaicum littus eiecti,at-
que ad Cambaię Regem pro captiuis abducti fuerant.ij,ſecundum Deum
vni maxime Antonio Laurerio Franciſcano ſalutem ac libertatẽ debebãt.
cum enim iamdiu in eo ſeruitio degerent,atque ad eos eximẽdos accede-
ret nemo;Laurerius omnium conſenſu delectus eſt,qui Goam de redem-
ptione contenderet,ea lege,vt,ſi nihil tranſegiſſet;intra certũ diem bona
fide rediret. atque eius reuerſionis quaſi obſidem & pignus ille ſacrum
cingulum reliquit Regi:teſtatus,profeſſionis ſuæ ritibus atque inſtitutis,
haud minimam ſanctimoniæ partem horrido in illo fune conſiſtere. Vt
Goam peruenit;abſente per id tempus Prætore, nihil decidi ſuper tãta re
potuit.ita,infecto negotio,protinus,vti receperat,in Cambaiam reuertit.
B Quę res tanta admiratione Regẽ affecit purpuratoſque,vt confeſtim ſine
vllo pretio,quin etiam ornatos lautoſque Luſitanos benigne dimiſerint.
neque id modo Laurerij virtus & ſanctitas cõſecuta eſt; verum etiã apud
illas nationes nõ parua cum vtilitate egregiã probitatis exiſtimationẽ, &
famam nomini Luſitanico peperit:ſane quã egregio documẽto nõ ſolum
ad conſcientiæ fructum,& officij religionem,ſed etiã ad opes & gloriam,
conſtantia promiſſorum & fide nihil in rebus humanis eſſe præſtantius.
Magna Cocini tum erat,nondum condita,quæ nũc eſt, Luſitana ciuitate,
rerum hominũque colluuies. Quippe ſub eodem tecto miſti Chriſtianis
Mahometani ethnicique nullo diſcrimine degebãt viri ac mulieres : mul-
taque paſſim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum
ratus Albuquercius, cum Rege Naubeadora trãſegit, vt certo limite Ma-
labaricam ab Luſitana commoratione dirimeret. id vbi factum ; capitali
pœna propoſita,omnes ſexus vtriuſque mortales,qui à Chriſtiana religio
ne abhorrerent , è finibus Luſitanis demigrare iuſſi.quæ res non ad pur-
C gandas modo noſtrorum ædes ac domicilia,ſed etiam ad augendum nu-
merũ fideliũ valuit:quandoquidẽ eo edicto permoti circiter quadringen-
ti,abiecto idolorum cultu,ſeſe ad Chriſtianam Eccleſiam ſpõte aggrega-
runt. Ab horum complexu Albuquercius Goam ſummo omniũ gaudio,
quod pro mortuo putaretur,proceſſit incolumis.Eius aduentu,multo ve-
hementius vrgeri hoſtes cæpti; & à Luſitanis caſtra ad Beneſtarinum ad-
mota. ibi dũ miſſilibus ac telis vtrinque certatur; miſſus ab hoſte globus
agentem cum Albuquercio quẽdam ex turba ita diſcerpſit;vt Albuquer-
cium ipſum fœdo cruore conſperſerit. Quo ille tanto ex periculo diuini-
tus ereptus,globum deinde ipſum argẽteis bracteis coopertum,vna cum
affabre facto monili ex gẽmis & margaritis,in celeberrimo templo MA-
RIÆ Virginis,ad Aquas Lupias veteris Luſitanię,ponendũ curauit;redi-
tu inſuper annuo in vſum perpetui luminis Hieronymianis eiuſdẽ tem-
pli cuſtodibus attributo.Atq; eo caſu,nihilo ſegnior factus Prętor,nouis
operibus, & oppugnationibus crebris cũ inclusũ mœnibus hoſtẽ in dies

Universidad de Deusto
Biblioteca

magis ac magis premeret;variis cladibus denique fessi Roztomacan præ- D
fectus,& Turcæ,qui in eo præsidio erant; flexere ad deditionem animos:
pactique vt naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum cæteris rebus
incolumes Benestarino excessere. Albuquercius,recepto castello,impositisque militibus,quassata,& strata ruinis accurate refecit:impios desertores,amicorum precibus exoratus, viuere quidem passus est, sed grauiore multo circuncisione decurtatos, quam qua sese nuper ipsi ex initiis Mahometicæ superstitionis affecerãt.siquidem auribus,naribusque, ac dextris abscissis,& sinistræ insuper cuiusque pollice; per totam vrbẽ ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiose traduxit: dein, vt apud Indos, quoad eius fieri posset,omnem sceleris tanti memoriam obrueret;in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem;ob hostes ex insula pulsos,Christiano ritu supplicatio decreta composito ad pietatem agmine venerabũdi Lusitani cum sacerdotibus, infulisque, ad templum Beatæ Virginis adiere.valetudinarium quoque publicum curandis ægrotis & sauciis institutum. Hisce tam secundis Lusitanorum rebus valde E
commotus Zamorinus,vltro per viros principes ab Albuquercio pacem petere induxit animum: locumque arci ad Calecutum ædificandæ tandem aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot insularum, (eæ frequentia plane mira non longe ab Cori promontorio in Meridiem distant)ob id ipsum in Emmanuelis ditionem,ac fidem iure stipẽdiario sua sponte se contulit. Tum ab aliis quoque Regibus legati cum donis ad Albuquercium gratulandi causa cõuenere. Quin etiam Idalcan ipse missis oratoribus, pacem & amicitiã æquis cõditionibus impetrauit.Eorundem rerum constanti fama compulsus Abassinorum quoque Æthiopum Rex,cum Emmanuele denique societatẽ ac fœdus vehemẽter expetiit.is tum erat,patre Nahu defuncto,Dauid admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenæ auiæ,virili animo & consilio fœminæ.legati in eam rem fuere;insigni probitate ac prudentia vir,Matthęus Armenius,& alius ex Abassina nobilitate primarius. ij, quo arctius iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmen- F
tum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscente rerum natura pependit.Hunc ergo Matthæum ad se recta cum socio venientem, vt in Lusitaniam ex India transueheretur, Albuquercius cum cætera benignitate,tum vero propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis cęremoniis,& sacerdotũ occursu gratulabundus accepit;& accurate cõmendatũ nauarchis,in Europã à Cocino transmisit.Per idẽ fere tẽpus,Emmanuelis hortatu,Alphonsus Congi Rex Henricum filium,ac præcipuos ex eo regno,in Lusitaniã,vbi ferme alti educatique fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romã vsque religionis ergo proficisci iussit. vbi magno torius Ecclesiæ Romanę gaudio excepti(augebat lætitiã ipsa longinquitas)summum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorarũt.Sub idẽ tempus, Malacæ magni & periculosi motus repẽte extitere. Quitirius inquilinus erat pollẽs diuitiis,& rerũ nouarũ apprime cupidus. huic,Vtimutis Raiæ vxor, quod maritũ filiumque nec prece, nec pretio

serua

A seruare valuisset,ex dolore in rabiem versa, permagna cum dote filiam ea conditione despõderat,vti suorum vlcisceretur necem; ac perpetuum bellum cũ nomine Lusitano capesseret.Ille contracto clam milite, clientum mancipiorumque circumfluens turba,paucis diebus ad vrbem castra communiit.inde furtim in præsidia Lusitanorum incursando; cædes edere;captiuos abducere;ciuitatem vniuersam trepiditatione ac tumultu complere.Cæterum,haud ita diu impunita illi fuit audacia.Coorti repente Lusitani castra multis simul partibus inuadunt; conuulsoque vallo,& superatis munimentis,trepidantem barbarum in lucos magna edita strage compellũt;dispositisque vigiliis,referta omnibus diuitiis castra diripiunt.Eo die captiuus quidam,ignoto nomine,Lusitanus, egregium qua roboris animi,qua fidei Christianæ specimen præbuit.is, libradi peritus,cum in nostros obuerso tormento eiaculari extremi supplicij metu proposito iuberetur;intrepidus abnuit: ac fortiter daris ceruicibus, ex hostium simul manibus & corporis custodia in cælum euolauit. At Qui-
B tirius,nequaquam ea clade fractus,bellũ omni conatu renouabat: & statiuis alibi positis;vrbem,& omnia circa,latrociniis & excursionibus habebat infesta.Lusitani ad eum inde quoque exturbandum nauibus profecti,dum facta descensione progrediuntur incautius,in insidias præcipitauere,& fortissimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfecti.Sed ad extremum nouis ab Goa copiis Malacam aduectis,iterata oppugnatio;& Quitirius non exutus modo castris,verum etiam è Malacensium finibus cum ignominia & damno est eiectus. & Lacsamana Mamudianæ classis præfectus,cum Quitiriũ maritimis copiis adiuuaret,ab Andradio fusus, & intra Muaris fluminis ostia fæde coniectus est. Ea depulsa molestia, multo grauius discrimẽ aliunde Lusitanis instabat:quod item ipsum Dei benignitate in perniciem hostium vertit.Iauæ sunt insulæ duæ(maiorem vnam,alteram minorem appellant)vltra Somatram in Meridiem sitæ,eadem ferme qua Somatra soli vbertate;sed longe ferocioribus incolarum ingeniis.Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris,
C armisque,& omni bellico apparatu præpollens.is, ingenti classe adornata,quam dudum aduersus Mamudium admirabili silentio ac dissimulatione inchoarat;vt exactum illum è regno cognouit;ipsosmet qui exegerant,ex improuiso adoriri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris vero formæ iuncos circiter sexaginta,rebus omnibus ad bellum instructos.Non latuit Malacenses Onuzij aduentus. & à Lusitanis,nauiũ non plus sexdecim numero,Christi maxime fiducia,obuiam Saraceno est itum:contractoque certamine,quod, propter incredibilem pertinaciam gentis vtriusque,biduum tenuit;multo maxima parte nauium amissa,denique Onuzius Iauã turpi fuga repetiit.supra octo millia hostium,ea pugna,aut ferro,aut igni absumpta dicuntur;cum è Lusitanis plurimi quidem vulnerati sint,verum haud amplius triginta ceciderint.Ita,multiplici paucis mensibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Lusitani tulere.Cæterum,contra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodum periit. Maxelizius erat quidam, è Bengala

Universidad de Deusto
Biblioteca

oriundus.is,cum Lusitanæ arcis custòdibus ad Malacam, & Alphonso D
Persona præcipue regio Quæstore, per summam simulationem amoris,
& obseruantiæ,magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc,Bintani regulus Alodinus,ad occupandam fraude arcem Lusitanam ingentibus promissis induxit,militibus habitu mercatorũ occulte summissis,qui in tanta hominũ colluuione haud ægre latebant.Hisce clã ad loca idonea distributis,Maxelizius, per speciẽ salutandi Quæstoris,vti solebat.in arcẽ admittitur.A prima salutatione,& mutui sermonis officiis,Personæ,tum forte meridiandi causa cubanti,cũ sese in alterũ auertisset latus; repente Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinẽdas fores,aduocandosque suos accurrẽti,quamquã in extremo spiritu Persona prosiliens, vt erat maximis & corporis & animi viribus, anteuerat: clausoque per vim ostio,cum custodes ad arma excitasset,in ipso munere tuendæ arcis efflauit animam.Illi barbaros ad murũ subeuntes cum cæde magna repellunt;& Maxelizius intra arcẽ deprehensus,cũ sese acriter aliquandiu defendisset;multis ad extremũ ictibus repetitus occubuit.Ita, E
summo Dei beneficio,& eximia Quæstoris virtute,arx, & vrbs retẽta;&, quod ita res postularet,Bintani regulo pax,petenti,postmodũ data.Et ex alia parte,Antonius Abreus,& socij,ad Molucas paulo ante ab Albuquercio destinati,inter varios casus atque pericula,regente Deo, haud exiguũ operæpretium fecere.Ad oppidum Agacinũ Iauæ insulæ ventũ est primũ. Inde leucas ad sexaginta in Amboinum insulã delati,quæ ad Molucarum ditionem pertinet;positis vtrobique colũnis, ad Bandam eiusdẽ ditionis processere:ex qua,quod principẽ teneat locũ, vicinæ aliquot insulæ denominantur.Hæ,totius orbis terrarũ solæ(quod cõstet)sponte,lautiores in epulas,& medicamenta mortaliũ,ex vna eademque arbore, macim,& nucem myristicam fundunt.Arbor,ad pyri similitudinẽ accedit. fructus, mala persica quadãtenus imitatur.floret quo tempore ibidẽ aliæ quoque plantæ,& herbæ varij generis:è quibus vniuersis mirificus odor, incomparabilis cuiusdã suauitatis existit.Vbi defloruit,maturescẽs pomũ, pau- F
larim è viridi,tum cerule as luteasque,tum purpureas & igneas transit in maculas,quales in arcu cælesti cum voluptate miramur: atque eo ipso tempore psittaci & aliæ nobis ignotæ aues eximiæ pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes,augent oblectationem;cum folia,& fructus,& alites ipsæ variis colorum picturis in certamen vsque luxuriẽt. Hac amœnitate cum reliquas insulas,tum in primis Bandam conspici affirmant:quippe, & maritimum habet tractum sylua felicissima viridantem;& ex insula media mõs accliuis attollitur;cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu,& frugũ copia,satis amplum patescit in campum:atque inde splendidi aquarũ riui ad subiectam planitiem irrigandã leni murmure defluunt.Insula tota,ad equinæ soleæ speciẽ, à septẽtrione in Austrum excurrens,tres nõ amplius leucas in longitudinẽ,vnam in latitudinem obtinet. qua sinus introrsum recedit, ibi emporiũ est. Gens æneo colore,fuso capillo,robur in membris,in animis feritatem ostentat.viri mercaturam,fœminæ agricolturã exercent. Nullũ habent Regẽ,

suis insti

A suis institutis ac ritibus viuunt:&,vbi consulto opus est,ad seniorum cætus refertur.In cultu diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgo sectantur.Locus ad inuehendas & euehendas merces admodũ est opportunus.Igitur Abreus eo delatus,vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitanici nominis fama peruaserat;haud ita difficili negotio fœdus amicitiæ hospitijque cum incolis fecit:ac lapideũ eius rei monumẽtũ in littore posuit.dein, magna vi frugis pretiosæ coempta, Molucis omissis,Malacam reuertit:atque inde cum Andradio Lusitaniã repetens,vt apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelem ipse perferret;inani spe delusus,in itinere periit.Longe diuersum habuit exitum nauigatio Francisci Serrani ex eiusdem Abrei comitatu.Is, post Bandam relictam, ipso profectionis initio ab sociis fœda tempestate distractus, ad infames & scopulis,& latrociniis Lucopinas insulas vltra Bãdam, allisa oneraria, saluis corporibus,armisque in terram euasit,fame sitique, ob solitudinẽ ac siccitatem loci,vna cum sociis vtique moriturus;ni,quæ res exitio cæ-
B teris consueuerat esse,præsentem eis opem diuinitus attulisset.Prædonũ erant in proximo stationes,in eiusmodi casus intenta cura excubãtium, vt eiectos in littus aduenas improuiso aduentu caperent. ij, conspecto Serrani infortunio,ad prædã alacres piratico nauigio vehebantur, quam vulgo caracoram appellant.Non latuit scelus magistros & nautas Malacenses,è Serrani turba.quocirca præmonitus ab iis,vt sibi consuleret;insidias prope littus occulto loco disponit.prædones in terrã egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt.qua re animaduersa barbari,metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent;confestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter petere;ac se,polliceri,si in caracorã accipiãtur; duces nostris ad cõmodũ hospitiũ haud procul inde futuros. Neque abfuit dictis fides.iis moderantibus cursum, ad Amboinũ rursus delati Lusitani,ab incolis Rucutelli emporij admodũ benigne tractãtur. Erãt Ru-
C cutellanis veteres inimicitiæ cũ finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinæ Muaris:ac tum,inter vtrũque populũ exorto certamine, Rucutellani aduenarum maxime ope superiores fuere.cuius rei cum rumor longe lateque manasset;ad Molucarum etiam insularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit,quorum alteri Almansori, alteri Boleifi erat nomen.A patriis ritibus paulo ante ad Mahometicam superstitionẽ ambo transierant.ac de finibus inter se contendere soliti;cognito Lusitanorum ad Amboinum appulsu,tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterque certatim naues ac præsidiũ ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt.Diligẽtior in eo officio fuit Boleifes,celeriter instructis in id ipsum nauibus decẽ, & custodia mille ferme armatorum imposita.à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano,Tidorenses ab Rucutello irriti rediere. At Serranus cum sociis magno apud Boleifem in honore habitus;multa de Molucẽsium natura, commerciis, moribusque per otiũ cognouit:neque Emmanuelẽ modo de rebus iis accurate per litteras docuit;verũ etiam, cõmeantibus deinceps eodem Lu-

sitanis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitanis,non mediocri vel solatio,vel adiumento fuit.Sunt autem,quæ cõ- D
muniter Molucæ vocantur,complures numero,subiectæ Æquatori, & à
Borea in Austrum vicenis ferme leucis inter se disiunctæ: quarum nulla
plus leucas sex ambitu colligit.Hisce plurimæ circunfusæ aliæ sunt:verũ
ad Occidentem in sexaginta leucas tota fronte prætenditur altera Bato-
china, Mauricam appellant:ita naturæ muneribus diuina prouidentia
distributis(nempe ad conciliandam per mutuos vsus humanam societa-
tem)vt Molucæ,cum ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium
ferant;reliqua pæne cuncta ad victum & cultum aliunde mutuari cogan-
tur,quarum magnam partem ea,quam dixi,Batochina suppeditat.Arbor
autẽ caryophylli,& stipite,& foliis lauro similis est, flore in primis odo-
rato,qui è viridi in rufum immutatus,vbi obduruerit;caryophyllon Ara-
bibus;at Hispanis,quod capitatus est,clauus appellatur.arbor,è decidẽ-
tibus caryophyllis citra culturam enascitur:annuas fert fruges: quæ ta-
men propter flagellorum & acrioris decussus iniuriam, non nisi altero
quoque leguntur anno.solum infra,purum est: arbore in semet omnem E
attrahente succum:ipse vero fructus, potentiorũ præcipue mensis ac da-
pibus expetitus;ab institoribus ingenti lucro & in Asia,& in Europa di-
uenditur.Tellus arida est,& in modum pumicis fistulosa.itaque non mo-
do cadentes è cœlo imbres momento cõbibit;sed etiam è montibus ma-
nantes absorbet aquas,antequam directo alueo ad mare perueniant. Ea-
dem aliquot locis cum insano reboatu ignes eructat.Sed præcipua cami-
no Ternatensi nobilitas.Mons in nubes assurgit excelsus,& arduus.cuius
inferiora,densis nemoribus vestiuntur;superiora, ex incendiis glabra &
horrida sunt.in vertice,crater,hiatu vasto, in plures circulos circumdu-
ctos maiores minoribus,ad speciem amphiteatri discedit.inde,per æqui-
noctia maxime,certis flantibus ventis, cum horrisono fremitu flammæ
atro mistæ fumo & fauillis erumpunt,& omnia late loca cineribus com-
plent.Visendi annuæ sunt vices:nec nisi per funes,aut ferramẽta,quibus-
dam locis ascensus.est.Incolæ etiam sulphur alicubi optimum legunt.fu-
sco ipsi colore,fluxo capillo,ad bellica studia strenui,cætera mirũ in mo- F
dum inertes & pigri.Medulla quarundam arborum victitant: sagum vo-
catur.ea lente purgata,& testaceis incocta formis,nõ solum in quotidia-
na alimenta,verum etiã in vsum nautici panis egregie sufficit.Et ex eius-
dem plantæ ramis,artifici manu concisis,leuandæ siti, mirifico sapore si-
mul & salubritate candidus liquor exsudat, quem vulgo tuacam appel-
lant.Ipsas insulas,olim desertas,&, qua planities est, mari mersas fuisse;
testantur conchilia,& arenæ,quæ fodientibus passim occurrũt: atque ob
id ipsum ab indigenis incoli negant.Cõuenæ sunt è Sinis,Iauis, & aurea
Chersoneso,& aliis regionibus:origine dispares,& sono linguæ;cæterum
contumacia,scelere,perfidiaque simillimi. quippe, nec nisi malo coacti
recte facere norunt;& non ferro solum,& aperta vi,sed calumniis, frau-
dibusque,& veneno grassantur.Neque Molucensiũ tantum id ingenium
est,cæteræ quoque eius tractus insulæ eadem infamia ferme laborant.Eæ
ergo,ad quem dixi modum,cum antea Græcis ac Latinis prorsus ignotæ
fuissent,

A fuissent,nostris hominibus deniq; patuere. Dum explorãtur,Albuquer-
cius interim,firmato maris imperio,ad interruptam toties Arabicam ex-
peditionem, rursus animum adiecit. eoque consilio ad Goæ custodiam,
præter Malabarica auxilia, Lusitanos pedites quadringentos, equites
octoginta Petro Mascarenia præfecto reliquit.Benestarini præsidio Rho-
tericum Pereriam, oræ maritimæ cum sex biremibus Ioannem Machia-
dam præposuit.ipse viginti nauibus, epibatis Lusitanis mille septingen-
tis, Indis vero circiter mille ab Goa profectus, Malacia diu remorãte, ad
Socotoram aquandi causa primum; dein Adenum incolumi classe traie-
cit.Vrbs est præclara ad aspectum,ædificiisque,& incolis admodum fre-
quens, non soli natura(quippe inuectis omnibus vtitur)sed loci oppor-
tunitate, vt supra dictum est,in eam celebritatem adducta. omni fere ex
parte ad pæninsulæ modum alluitur mari.qua cõtinenti annectitur,præ-
ruptus imminet mons:mœnibus præterea,& propugnaculis egregie cin-
cta est.attamen Albuquercius,repente iactis in portu anchoris;magnam
B trepidationem ciuibus pariter ac peregrinis incussit.nautæ, & institores
ex onerariis in vrbem extemplo confugere. Amirianus oppido præerat,
Abassinus genere,puer olim captus à Saracenis; & à religione Christia-
na per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquercio, non vulgari so-
lertia vir, blandis verbis muneribusque spem deditionis faciendo, rem
distulit,dum è propinquo milites euocaret.ij cum celeriter cõuenissent,
ignarus eius rei Albuquercius, experiundi causa in oppidum ad nauicu-
larios mittit, qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi vero ne-
gare se redituros, aut capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crude-
litati, & auaritiæ permissuros. Simul Amirianus per internuntios cum
Albuquercio expostulat,quod imperium vsurpet in aliena terra;& super
tali re cum inquilinis & aduenis potius quam cum legitimo magistratu,
penes quem summa sit rerum,suo iure sibi agendum existimet.ad extre-
mum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus
vrbem nudare conetur.Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia,& Al-
C buquercius vim adhibendam ratus, vbi postera dies illuxit, vt hostem
ancipiti distineret prælio;partem copiarum in ipso littore exposuit;par-
tem ad Isthmum,quæ à tergo inuaderet,circummisit. Vtrobique à Sara-
cenis acerrime repugnatũ est. & cum scalis diffractis pauci Lusitani,qui
iam in muros euaserant,cæderentur,& frequentes apparerent in oppido
armati pedites equitesque; Albuquercius iactis ad pinnas funibus, per
quos nostri sese demitterent;receptui cani iussit:omissaque oppugnatio-
ne vrbis & natura,& opere,& valido præsidio munitissimæ,Mahometa-
nas naues in portu ferme triginta successit.inde sublatis anchoris,dum
Luianum inuehitur sinum,cum extremo salutis discrimine in syrtes im-
pactus est.Saluti fuit,imploratum Beatæ Virginis auxilium: cui deinde,
ad perpetuam beneficij tanti memoriã, in vrbe Goa templum exstruxit:
inde,Sanctæ MARIÆ Vada,Luianæ syrti nomen impositum. Ex eo pe-
riculo ereptus,ad Camaranum insulam intra fauces Erythræas cum vni-
uersa classe prouehitur. Ad eius famam,incolæ in proxima continentis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

metu diffugerant. Locus haud inamænus est, perennibus aquis, & pecorum armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinæ, celebrem olim tectis & opibus fuisse testantur. Albuquercius in explorandis circa regionibus, & maris eius natura noscēda hyemem posuit. quo tempore, duo in primis admiranda euenere. Ad Solem occidentē, qua Regis Abassinorum imperium est, purpureæ Crucis in cælo signum præfulgens aliquandiu apparuit. quo viso Lusitani omnes venerabundi procubuere: & Albuquercius, vt erat eximia pietate, sublatis ad eam manibus, clara voce fusus in preces: O Crux, inquit, nostræ redemptionis argumentum: ô signum Christianæ victoriæ: ô decorata pretiosissimo sanguine Domini IESV: ô diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quōdam plantæ repensus est fructus: in te, te inquam, spes nostras omnes habemus repositas: te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique præsidio sis. Ab ea precatione obortæ omnibus lacrymę: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatus. tū consono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia tormenta displosa: dein candida nubes conditam Crucem, sine fine defixis in cælum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquercius prætermisit, quominus rem, sicuti acciderat, testato conscriptam, ad Emmanuelem Regē primo quoque tempore mitteret. Per eosdem dies, vel ex intemperie cæli, vel ex insalubrium ciborum succo, atrox morbus naualem turbam inuasit. vulgo inter lusum, aut quotidiana ministeria repente exspirabant. In iis, miles vnus in mare proiectus, ingentem terrorem omnibus attulit. noctu quippe, infra sentinam pulsus frequentes exaudiri cæpti, quem ad strepitum cum arrepta scapha vigiles descendissent; implexum carinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendūt. scilicet pilus cunctis inhorruit. vbi ex pauore collegere sese, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in littus humo contegerent. quo facto, postridie super ipsum sepulcrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cum apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui concionatoris munere fungebatur; sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti, vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui rite expiauit: eique veniā à Deo precatus est. Mirum dictu, ab eo mysterio reddita mortuo pax; & vaga ossa tādem in suo tumulo quieuere. Inde, transacta iam hyeme, Albuquercius retro ad insulam Mehum reuertit, in ipsis faucibus sita est: locusque exstruendæ arci commodissimus visus: sed quod maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelsa tantum Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quattuor passuum millibus conspici possent: & ab eadem sacrosancta Cruce nouum insulæ nomen impositum. Ex eo loco profecta classis, cum iam tēpus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione cōsumpti: & quæ prima sese dedit occasio, in Orientem Albuquercius iter intendit. ab Adeno Dium accessit primum.

primum. ibi ab Iazio perhonorifice acceptus, commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum ventum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodū memorabili re gesta, Mahometanis tantum sex nauibus apprime opulentis, ex itinere captis, Albuquercius ad Goam denique saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnū excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suopte ingenio nostris enixe fauerat semper; auctorque auunculo fuerat Lusitanos omni officio demerēdi. itaque ipso statim initio imperij, non modo pacē firmauit; sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vectigali spōte instituto, quod in singulos annos Emmanueli persolueret. ac simul, arci ad Calecutū exstruēdę magna eiusdem voluntate admoti cū machinis fabri. & opus, adhibita diligentia breui surrexit: impositoque præsidio cōmercium cum Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Ægre id passi veteres quoque socij, Cocinensis, & Cananorius; veriti ne per eam societatē negotiatio Calecutum vniuersa trāsiret, quos tamen Albuquercius adiit, & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab studio rerū nouarum auerteret. Hoc tam felici statu rerum Oriētis, Emmanuel decretis Lusitania tota supplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipsum fere tempus Iulio II. Pōtifici Max. vita functo, Leo X. magna omnium approbatione successit. huic Pontificatum ineunti, Emmanuel per legatos non obsequium modo, more maiorum rite deferendū, sed etiam Indicas opes religionis causa libādas existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunia, qui, vt supra demonstratum est, res præclaras in India gesserat. Munera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pōtificalia vestimenta cum aræ bene magno frontali, cūcta in varias Christi & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum affirmāt. Accessit è Perside animal, priscis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitum, panthera tremēdæ pernicitatis, magnifice instrati equi clunibus insidens, ad equitis nutum in syluestres feras inuolare iampridem assueta. Cōspiciebatur etiam, cū Indo rectore, militibusque, turritus elephas, aureo strato, cum alia egregie doctus, tum vero ad certa symbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repente in spectatores effundere. Neque ita multo post, rhinoceros quoque, non visum in Italia multis iam seculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephāto commissus (qui cum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentiæ spectaculum populo Romano repræsentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Ligusticæ demum oræ scopulos facto naufragio, cum impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem vrbanā oblectatione priuauit. Ea munera cum ipsa per se, tum vero propter illustrem eximiæ cuiusdam pietatis, & obseruantiæ significationē summo Pōtifici, & patribus mire grata accidere. Inter hæc, annus iam se circumegerat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

cumque in omnium ore ac sermone Lusitanica religio ; & egregia belli D
facinora versarentur ; Abassini quoque legati ex India in Lusitaniam
deuehuntur. ij, quod contra Albuquercij præscriptum male accepti à
nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illico Emmanuel in vincla con-
iecit; nec nisi Marthæi precibus fatigatus absoluit. ipsis vero legatis,
magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primum frequenter ob-
uiam itum est; ædesque magnificæ ad diuersandum attributæ. dein Pe-
tro Vasæo Igæditano episcopo, & Martino Villanouano Comiti nego-
tium datum, vt eos quam honestissimo comitatu in regiam vsque dedu-
cerent. intromissis, Emmanuel è solio comiter in amplexum occurrit.
post salutationem, à legatis extractæ ex arundine aurea litteræ, & dona
prolata. Ea dona fuere primum aurea quinque numismata Abassinis in-
scripta notis, quæ octonos ferme scutatos penderent singula. dein pyxis
auro solida, fidelibus claustris adseruans Crucis adorandæ fragmentum,
de quo supra docuimus, Abassinis Regibus è Hierosolyma ipsa trans-
missum. Eam vero pyxidem Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio la-
crymabundus accepit, immortales Deo gratias agens, quod è tam remo- E
tis ab Europa regionibus, ab Rege tam inclyto, per legatos compellari
se, beatique insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc,
Helenæ, ac Dauidis recitatæ per idoneos interpretes litteræ, tum Arabi-
co, tum Persico sermone conscriptæ. quarum erat summa: si vrgere bello
maritimo Saracenos, & cæteros nominis Christiani hostes Emmanuel
pergeret, terrestres Abassinorum copias, quandoquidem re nauali pa-
rum admodum valerent, & commeatus quantæ vis classi non defutu-
ros: ac Lusitanum hortabantur, glorioſis adeo cæptis fidenter insisteret;
postremo, si ad hospitij vinculum, affinitatis quoque iura vellet adiun-
gere; filiorum nuptias ac filiarum cum regiis dotibus offerebant. Ad ea,
pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa deinde ex lega-
tis de Abassinorum ingenio, institutis, ac ritibus quæsita per otium,
quæ à pluribus postea fuse ac diserte perscripta, inculcari à nobis hoc
loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mitten- F
dis accipiendisque dat operam ; interim in vlteriore India ab Lusitanis
non Malacense modo stabilitum imperium ; sed sociis quoque Regi-
bus latum opportune subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti supra
docuimus) præfectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum navi-
bus aliquot missus Georgius Albuquercius, cum ad Somatram deue-
nisset; domestico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factiosus
quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiorem
ciebat tumultum; eo lætior fuit Regi nostrorum aduentus; eique dubiis
in rebus non inanem fiduciam præbuit. siquidem post minuta aliquot
prælia cum ad summam vniuersi certaminis ventum esset; Georgius cum
suis primam sibi depoposcit aciem. Neque commissa pugna subsidiis
opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore sese in hostem in-
tulere, vt primo impetu pulsos loco rebelles, magna cæde, maiore cum
trepidatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius, & amicũ Regem
præsenti

A præsenti periculo ereptũ, arctius Emmanueli deuinxit; & ipse nouo de-
core gẽti Lusitanæ parto, victor Malacam processit. in ea vrbe, Prætorio
munere aduersa fama fungebatur is de quo demõstratum est, Ninache-
tus indigena: multis magnisque in Lusitanos officiis eum gradum ab
Albuquercio Imperatore promeritus. Eundem forte honorem, acceptus
nuper in fidem Abdala quoque dynasta Camparis adamarat: præclarum
sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamq; va-
riis nationibus è superiore loco ius dicere. huic, Albuquercius gratificari
cum admodum cuperet; eam tamen distulerat rem, verecundia prohibi-
tus coram super tali negotio Nicachetum alloqui; tamque veteri amico
(quamquam alioquin improbo viro, perque veneficia ac scelera Prẽturã
exercenti) repente magistratum abrogare. Sed quod præsens non erat
ausus, absens postmodum non omisit. Proficiscenti Malacam Georgio,
in cæteris mandatis illud etiam dedit, Prætori Ninacheto Abdalam sine
mora sufficeret; perductumque Malacam; in eo tribunali quã honestissi-
B me collocaret. Ille, quam difficili ac periculoso loco Cãparana res esset,
ignarus, Georgium Botellium cum nauibus non amplius tribus, inscio
Ninacheto, ad Abdalam aduehendum proficisci iubet. Cæterũ Linguæ
Rex, qui Regis Bintani filiam habebat in matrimonio, tum maxime ter-
ra marique circunsessum Abdalam premebat. id vbi Lusitanis nauarchis
in itinere cognitum est; confestim à Malaca subsidium per litteras & nũ-
tios euocant. Missi à præfecto Lusitani bellatores egregij centum, Mala-
censes ferme septingenti. Cum iis copiis Botellius initio, Camparani
æstuarij fauces audacter inuectus; mox retro flexit iter, propterea quod
æstuarium ad instar fluminis longum & angustum, depresso aluco, mar-
ginatis vtrinque ripis, non sine causa metum afferebat, ne prætereuntes
nostros barbari ex tuto superne iaculis ac telis obruerent. igitur eo peri-
culo animaduerso, portus aditum custodire, & mare commeatibus infe-
stum reddere statuit; vt hostẽ vel extra munitiones eliceret ad pugnam,
vel victoria pæne iam parta inuitum ex obsidione detraheret. Neque
inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostrorum consilio, quod
C multitudine militum abundaret, in apertum prouehi, ac sese ad præ-
lium offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ipse cum sex ar-
matorũ millibus actuariis octoginta, quas vocant Lanciaras, in Lusita-
nos mouit æstu secundo. Classem præibat ipse cum naui maioris formæ
crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis; ac, præter naualem
turbam, propugnatoribus ferme ducentis, in eam conspectam Botellius
hortatus ad pugnam suos, extemplo vim iaculorum tormentis emisit,
adeo perite libratis, vt remiges ad transtra cõplures vno ictu discerpse-
rint. quo metu perterriti qui in eo latere curabant nautæ, partim in ma-
re sese præcipitant, partim infra scalmos occulto loco se condunt. ita, mi-
nisterio destituta nauis, in obliquum intorta vorticibus, adeo tenaciter
ad vtramque fluminis ripam inhæsit, vt neque ipsa moueri posset loco,
& pone sequentibus reliquis transitum intercluderet. Tum ex propin-
quo initum certamen; & Botellius cum suis in regiam nauem egregio

Universidad de Deusto
Biblioteca

conatu transcendit. Aequis viribus aliquandiu dimicatum est, dum Regem satellites obnixe tuentur. Sed vbi cæteri Lusitani ipso tormẽtorum strepitu exciti superuenere; tum demum percussi nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprimeretur, è naui desiliit; perq; auia & lutulenta cum paucis diu errabundus deniq; in tutũ euasit. at Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. eæ cum obstructo, vt diximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustiis confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; naualis turba; tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua cuique licuit, se in terram eiecit. ita, multis primo impetu cæsis, vacua pæne classe Lusitanus potitur. Et Abdala, præter spẽ obsidione exemptus, Malacã ouantibus Lusitanis ingenti põpa defertur. Ibi iussus Ninachetus magistratu se abdicare; nõ tulit ignominiã, veri honoris, & solidæ virtutis ignarus. cõfestim ex aloe, & sandalis odoratis exstructo rogo, quadratum iuxta suggestum nobilibus aulęis & alia pretiosa veste cõstrauit. ex eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circunfusam concionem de rebus ab se gestis, totoque vitæ suæ cursu disseruit: expositisque beneficiis, quæ in captiuos primum Lusitanos, tũ in Albuquercium ipsum difficillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum, & acerbe conquerebatur. Tum Lusitana ingenia detestatus (adeo funestas humano pectori subdit faces ambitio) è pulpito sese in ardentem pyram furibũdus iniecit: mortemque paulo post sponte affuturam, deuexa iam ætate vir antecapere, quam vel ad exiguum tempus, minus inter suos honoratus cõspici maluit. Verũ, ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in suspicionẽ vocatus, quasi de vrbe Alodino prodenda clam ageret, per speciem consultandi, in arcem, Georgij præfecti iussu deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ subito iectæ. ac ne ex ipsis quidem vinculis facta dicendæ causæ potestate, paulo post in foro palam iugulatus est; quæ res propter spectatam viri æquitatem, & amabiles mores, magnã apud eas nationes Lusitanico nomini conflauit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam institores adire: nec regia modo vectigalia in dies minui; sed etiam ciuitas annonæ caritate primum, tum etiam inopia laborare. Ob id à præfecto ad reconciliandas circa nationes missus Botellius, notę probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cum ad Siacanum dynastam Alodini vectigalem venisset, vltimum pæne salutis periculum adiit. Siquidem Alodinus pacis immemor post Maxelizij cędem factę, Siacano cum alia, tum filię nuptias offerebat; modo Botellium sibi viuum, aut mortuum traderet. processissetque haud dubie fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quem captum libertate donarat, mature insidias præcauisset. Ea expectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Eæ in Lusitanicos lembos nouem cum incidissent; quibus Frãciscus Mellus præerat, atrox diu prælium,

A lium, & incerta victoria fuit, dũ hostes multitudine maxime freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acrius instante, atque ad omnes occurrente impetus Lusitano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertere. Neque nostris incruenta victoria fuit; è sociis multi, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnæ fama tranquilliores in vlteriore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisque aliis onustus mercibus, Malacam reuertit. Neque segnius interim ad Goam Lusitana res ab Albuquercio Prætore administrabatur. Intentus omni cura constituendo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei occasionem elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudium Cambaiæ Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersorium Lusitanis, negotiandi causa, in eadé insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhor-
B rebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeo fructuosi. Cæterum Iazij, qui nihil minus, quam Lusitanos accolas cúperet, opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea, & Narsingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus commodis. Verum nihil tenacius in Albuquercij mente, quam Armuzianæ rei cura insidebat. cuius tum regni status erat eiusmodi. Post Albuquercij discessum, & arcem scelere nauarchorum amissam, ingens rerum perturbatio erat Armuziæ consecuta. Primum, Atar eunuchus grandi iam ætate, decesserat. Dein, Zeifadinum susceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vrbis præfectus per Abassina mancipia veneno sustulerat: inque eius locum, præteritis filiis, suffecerat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis ante officiis, ac tum recenti beneficio sibi deuinctum, quo insuper magis haberet in potestate, fidis priuatim sibi ministris, ac satellitibus cinxerat. Ex iis, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitatis gra-
C du contingerent, præcipuum dignitatis, & gratiæ locum obtinebant: sed ante omnes longe eminebat is, quem è fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus gerendis, Atari eunucho persimilis. Is callide conciliando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in vrbem introducendo, & grauissima quæque in se vnum trahendo munia, paulatim eo potentiæ viriumque peruenerat, regnum vt omne suo arbitratu ageret versaretque. Quocirca & Nordinus iacere & præ illo pæne ciuilis ac modestus videri, & gemebundus Torus nusquam eodem inuito commouere sese, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam vero, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Lusitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annuum stipendium ex Albuquercij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo frænatus præsidio, vbi vellet, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere: & Emmanuel, per fraudem arce deiectus, precariam quodam modo eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probe compertis, Albu- D
querçius, Torum teterrimo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac
patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in pri-
mis egebat silentio, ne se Hamedes ad obsistendum instrueret; per
speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & mi-
norum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initiũ insequen-
tis anni Goa profectus; in medio itinere cursum ab Arabia repente in
Persicum sinum auertit. Armuzian vt est ventum, nauigiis confestim cir
cundat insulam, ne quid aliũde subsidij, vel commeatus eo subuehi pos-
set. dein missis vltro citroque nuntiis, de nouis amicitiæ legibus agi cæ-
ptum. Summa postulatorum Albuquercij erat; præter stipendiũ Emma-
nueli bona fide soluendum, vt arx, ac diuersoriũ Lusitanis ad vrbem da-
retur negotiandi causa. Neque Torus abnuebat; cessit quin etiam arce
protinus: cæterum, quo minus reliqua explicarentur, maxime obstabat
Hamedes, continuãdæ scilicet dominationis auidus; &, si alteri cedẽdum
foret, in Ismaelem Persam, quam in Lusitanum Regem longe propẽsior. E
Ea incensum cupiditate, cum ad saniora cõsilia reuocãdi nulla esset spes
molientem insuper insidias, Albuquercius immissis per occasionem per-
cussoribus, anteuertit è medio tollere. Hamede interempto, cętera expe-
dita fuere; ac facile deinde omnibus de rebus communi consensu tran-
sactum est, & in arcem absoluendam cum Albuquercius diligenter incu-
buit, tum ipse quoque Torus materiam, & alia necessaria large submini-
strauit. Dein tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere pos-
sent, Armuzianis adempta. & Lusitani regni stemmata, & vexilla in tur-
ribus cum ingenti clamore & plausu publice posita. Viri ferme triginta è
stirpe regia, ob regni æmulationem, à tyrannis candenti ferro occæcati,
regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quoque, Albuquercius, ne quid
eorum causa tumultus existeret; Goam amandauit, dato Quæstoribus,
& præfectis negotio, vt cuncta eis ad victum, cultumque liberaliter Em-
manuelis impensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modo sibi de Ar-
muziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non exi- F
stimauit, sed etiam admiratione captus rerum, quas à Lusitanis
perexigua manu gestas, consentiens fama toto pæne terrarum orbe
vulgauerat, legatum iungendi fœderis ac societatis, ad Albuquercium
destinauit. is vero in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquer-
cio exceptus. Missi ad eum deducendum, è Lusitana iuuentute præcipui.
Pompæ autem ratio fuit eiusmodi. Præibant in equis, cum venaticis
pantheris, Persæ rectores duo: tum equi cataphracti sex nullo sessore se-
quebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestem
magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ
gemmas, cum tibiarum ac tympanorum hilari pulsu gestabant. Postremo
legatus ipse cum suo comitatu, Lusitanisque incedebat. is in ornatissi-
mum solium, adstante procerum corona, ab Albuquercio perhonori-
fice acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem, & ad Albu-
quercium reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatis

hono

A honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismae-
lem adiunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ lo-
ricæ duæ cum galea inaurata, ac thorace quam optimo. armillæ aureæ
quattuor: & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro
gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatum generibus
aliquantum. Accessere, optatissimum Ismaeli munus: aliquot variæ ma-
gnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, æreque Cyprio, &
stanno ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus
missi, vt quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus
fuisset; ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa legatio-
ne, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquercius Torum hortatus est,
vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumque in eius ma-
iestate præsidium suis fortunis repositum existimaret. Inde Goam classe
renauigans, cum iam sexagesimum tertium annum ætatis ageret, fluente
sensim aluo consumptus, ægre ad Goani portus fauces animam traxit.
B ibi, cum sese è lectulo mouere non posset; in ipsa naui per confessionem
elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam oleo inunctus;
Christum, cuius Cruci affixi in sinu fouebat effigiem, suauiter alloquens
inter carorum manus & lachrymas exspirauit, prorsus inuicti ad labo-
rem ac patientiam æque corporis animique vir: & cum quolibet suæ
ætatis ducum, vel nauali rei scientia, vel expediti consilij magnitudine
comparandus. Facinora duo apprime glorioſa vasto dudum agitabat
animo. alterum, vt Nili fluenta, nouo & spatij longe breuioris alueo,
Abassinis adiuuantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam Ægy-
ptum Turcis redderet prorsus infructuosam. alterum, vt ab Armuzia
vectos hippaginibus equites velocissimos ad trecentos, in intimum re-
pente littus eiusdem Arabici sinus exponeret: qui, ante quam è vicinis
regionibus concursus fieri posset; Mecam non amplius septendecim
leucarum interuallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano,
abominanda Mahometis ossa raptim aucherent: scilicet in perpetuam
C teterrimi impostoris & hæresiarchæ ignominiam Christiano ritu publi-
ce concremanda. Talia meditanti, iniquorum obtrectatio primum, dein
mors interuenit, vt seni matura, sic rei Christianæ atque omnibus bonis
acerba. Elatus est quam amplissimo funere, & comploratione tanta; vt
sacerdotum Christiano ritu psallentium voces nequaquam exaudiren-
tur. Conditus est in ædicula MARIÆ Virginis, quam Goa capta, vt
supra dictum est, ipse construxerat: ac deinde Alphonsus filius (qui Oli-
sipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis
impensis auxit, ornauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo impe-
rio continentur, Albuquercius decedens pacata Emmanueli reliquit;
& bellicam rem (vt iis locis ac moribus) egregie constitutam. Paulo ante
ipsius obitum, è Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lu-
pus Soarius prætor ab Emmanuele designatus. is cum iniisset magistra-
tum; anno qui Albuquercij mortem est insequutus, renouata cum finiti-
mis Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium cum nauibus

octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea natione commercium,& regiones è proximo cognoscendas. Vna profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum; quorum nobis mentio quando nec semel facta est iam; & sæpius, vt videtur, in posterum incidet; aliqua hoc loco de gentis natura, moribus, opibusque posuisse, non incommodum fuerit.

Libri quinti Finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVS.

SInarvm regio, quam hodie Cinam vulgus appellat, vltima terrarum Asiæ, ab Oriente, & à Meridie, alluitur Oceano quem Sericum, vel Eoum prisci dixere: ab Occidente Indiam vlteriorem attingit: à Septentrione, cingitur Massagetarũ, Scytharumque limitibus. Multo latius quondam imperasse gentem, annales ipsorum, ac litteræ, & veterum ædificiorum illustria monumenta, & complures, in India præsertim, ab iis denominatæ nationes, haud obscure testantur. Sed cum sua ipsi mole viribusque fatigarentur (quod à Carthaginensibus in re simili factum legimus) spõte misso veluti sanguine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepere sese; graui proposito edicto, ne quis iniussu magistratuum excederet. Regna seu prouincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quod maxima ex parte intra temperatę plagæ terminos cõtinetur; radiosque Solis, suapte natura vitales puro ac patenti excipit sinu; sic fit, vt saluberrimo cælo, & purioris auræ dulcedine perfruatur; ac simul inclytæ fertilitatis gleba, frugum omnis generis fundat copiam bifero triferoque prouentu. Accedit ad eximiam soli fœcunditatem, summa cultorum industria. Et infinita est multitudo, quippe subole

A suboleſcente in dies prole, & in alienas regiones migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba cessare cuipiam licet. non priuato dedecore tantum,& proximi cuiusque probris ac iurgiis; verum etiam publicis moribus legibusque desidia plectitur. Itaque rustici homines nullam agri partem incuria squalere patiuntur. Saltus & colles; pinu vitibusque: campi & planities; oryza, hordeo, frumento, cęterisque segetibus nitent. quamquam è vitibus more nostro non exprimunt merum. vuas quodam condimenti genere in hyemen adseruare mos est. cæterũ ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris, nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maxime beneficio, pituitã, grauedinem, lippitudinem nesciunt; vitamque bene longam, sine vllo ferme languore traducunt. oleis alicubi carent: sed earum vice non desunt plantæ, quæ humorem vnctui præbeant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberrima; & in hortis egregie cultis cũ alia nostri orbis poma, tum sapidissimos melopepones, suauissima & optima pruna ficusque, & medica citreaque
B variæ formę ac saporis, apprime generosa mala conspicias. Ad hęc, perspicui fontes, & miro colorum decore odorumque fragrantia flores ac rosæ perennant. flumina vero, quę magnas quoque patiantur naues, piscosa & amęna, viridissimo riparum vestitu, pinguibus aruis interfluunt. Quin, & ora maritima pluribus introrsum æstuariis ad omnium rerum copiam inuehendam euehendamque, facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad aucupium ac venatum, paludes, luci, saltusque suppeditant. Metalla auri, & argenti, & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Margaritas, & præcipuæ nobilitatis vasa fictilia, quę vulgo porcellana dicuntur; pretiosas pelles ad frigus arcendum; itemque gossipij, lini, lanæ, bombycisque, & serici fila, vestemque omnis generis mittunt innumerabilem. Saccari, & mellis, rhabarbari, casuræ, minij, glastique tingendis vestibus expetiti, prouentus ingens: odoramentis cum aliis abundant; tum præcipue mosco (cuius nullam apud Latinos Græcosue
C scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam, vulpecularum effigie, crebro verbere enectis, dein putrefactis. Denique, nihil aliunde, non ad victum modo cultumque; sed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gens est, apud quam aliarum gentium opes æquè consistant. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil inuicẽ redimentibus, nisi forte in vsum tectorij cuiusdã odorati, piper ex India. Neq; erat externo commercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas. id præferunt auro; & cum indidem effossum, tum è remotis regionibus illatum, auidissime accumulant. Iam de ædificiis, priuatisque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuæ magnitudinis celebrant ferme ducentas: inferioris autem ordinis, lõge plurimas. porro castella & pagi, quorum nõnulli tribus familiarũ millibus incoluntur; vicique passim ita multi sese offerunt, vt summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scatent aquis, procera circundati sylua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porro, dispersæ in æstiuos maxime secessus nobilium villæ, opere in primis eleganti: vel ad opacas

Universidad de Deusto
Biblioteca

amnium ripas garrulos auium concentus,& fugiẽtis aquæ lene murmur D excipiunt;vel è mõtium iugis verticibusque,subiectos valliũ anfractus;& vasta maris ac terrarum spatia,longe lateque despectãt.Sed ipsarum præcipue vrbium pulchritudo mira. Nauigabilibus impositæ fluuiis, admodum profunda & lata fossa, mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis,lateritiæ ad summum structuræ,lateres autem,ex eodem argillę genere quo porcellana vasa,confecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatem breui tempore coalescunt, vt ferramẽtis postmodum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quattuor,& alicubi sex capit homines:additis ad prospectum pergulis,ac mœnianis,& occultis ambulationibus,qua præfecti oblectationis causa pererrent : pomœrium,intra extraque,libero ad circuitum spatio,senis in ordinem equitibus patet.Ad obliquos autem ictus,modico interuallo,turres & propugnacula prominent, artificiosis contecta fastigiis;& podiis elegantibus adornata. Ex iis mœnibus cum quædã ante bis mille annos constet exstructa ; nullã tamẽ in eis rimã, aut sinum,aut labẽ aspicias.adeo seuere acriterque sarta tecta E ab regiis curatoribus exiguntur. Vrbis vero totius, ea ferme dimẽsio est. Latissimæ viæ duæ se intersecantes , perpetuo tractu qui lustrari oculis possit , præcipuas quattuor portas aperiunt, præferratas,ornatu magnifico , adituque ad aspectum præclaro. Ab hisce rectis viis , aliæ dein aliæque transuersæ , priuata & publica ædificia , vicosque distinguunt. Et ab vtroque latere viarum , excurrunt porticus , quæ commeantem plebem , & fabrum atque institorum apothecas ac tabernas , à tempestatum iniuria vindicent. iam vero , è lapide trifores vt plurimum , & quidem summo artificio perfecti cum inscriptionibus fornices passim visuntur. quæ monumenta , magistratu abeuntes , regij præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis,celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis , capacibus piscinis, fontibusque pellucidis , & variis aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec desunt auiaria , & ferarum septa , & operis topiarij tonsiles syluæ , lucique densissimi , & distincta floribus prata : vt singulæ præ- F fectorum domus oppidi propemodum instar obtineant. Priuatorum ædes circa maritimam oram humiles,mediterraneis vero locis,multiplici contignatione tolluntur , vel pictura decoratæ , vel opere albario candoris eximij. A primo ingressu panditur atrium , armariis circumquaque dispositis : in quibus inanium Deorum statuæ collocantur. accedunt lacus pleni piscium ,ac pensiles horti. materia in ædificationes vtuntur mire leuigata,& certo lenocinij genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari læuore tegulum est, calce spissatum atque commissum ad pluuias arcendas : durantque seculis tecta talia , extremis imbricibus è marmorato perelegãter elaboratis.ad singulas vero ianuas, viridi opacitate arbores ad lineã directæ consurgunt:quarũ gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam,oculorum acies quamlibet fatigata reficitur. Porro vrbes,prẹterquã quod magnis,vt dixi,fluminibus plerẹque alluuntur, sunt etiam quæ, ad subuectionis euectionisque commoditatem , canales

nauium

A nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas, & alicubi etiam in Italia cernimus;marginatis vtrinque semitis ad terrestre iter adstructis.lapidei quoque pontes egregie facti,nõ ad oppida solum,sed etiam in agris plurimi. quæ flumina propter altitudinem pilas arcusque reiiciunt;ea,consertis & contabulatis nauibus pro ponte iunguntur.sin ex imbri vehemẽtius intumuerint;solutis interim ordinibus, viatorem,gratuitæ cymbæ,Regis impensa transmittunt.Iam , voraginibus,& hiatibus terræ,& stagnantibus aquis,quæque alia ad iter impedimento sunt,publice occurritur.quin etiam,asperrimis locis ad montium latera excisis cautibus,viæ patescunt,ea molitione sumptuque,vt Romanam in eo genere magnificentiam non requiras. Templa etiam cum turribus , culminibusque spectantur(licet alioqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima,& maxima.Trans pomœrium dein,præsertim ad mare,suburbia , eodem ornatu , & laxitate viarum,aduenas ferme ac negotiatores frequentissimis diuersoriis,& cauponis accipiunt;in quibus,præter deli- B catas de gentis more potiones,omnium etiam generum cocti , crudique prostant cibi,& exquisita cupedia. Sunt autem Sinarum populi(quemadmodum eiusdem plagæ alij)prout ad Septentrionem, vel ad Meridiem vergunt;magis aut minus æneo colore,vel cãdido:simis naribus, exiguis admodum ocellis,rara barba,longis crinibus,quos accurate comptos, & in verticem coactos illaqueant , & oblongum ex argento clauum in laqueum inserunt.neque tamen vna est omnibus capillamenti ratio.quippe,cælibes,comam à fronte discriminant;mariti,confundunt; atque hæc præcipue nota,ordinem vtrumque distinguit.Primarij,ac diuites,quique militiam exercent;versicolore serico:plebeij ac pauperes,lino , seu gossipio tegunt corpora.nam apud Sinas lana,cum maxime supperat,minime texitur.Sagis ad veterem Hispaniæ cõsuetudinem vtuntur,media sui parte crispis ac rugosis ; cæterum fusa & explicata lacinia , & laxis manicis: ipsum vero sagum,ab læua parte confibulant.Accedit talaris tunica , quã qui è regia sunt stirpe,vel superiore aliquo magistratu funguntur , circa C baltheum maxime;cæteri limbo tenus acupingunt.Caput operiunt præcelso ac rotundo pileo,è tenuissimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabre factas,& elegantes cothurnos , aut calceos bombycino obstragulo perpolitos.Vestimenta per hyemem pretiosis murium Scythicorum pellibus,quas vulgo martas,vel sabellinas vocamus,calore admodum suaui,& ventis impenetrabili densitate suffulciũt; iisdemque separatim pellibus circumfouent colla. Molestias flatuum,munitis egregie fenestris,ac specularibus prohibent. Per æstatem vero,ad reliqua remedia caloribus leniẽdis,illud etiam accedit. Subterraneos idoneo loco effodiunt specus:inde cõceptam auram,intensiorẽ aut remissiorem, prout libuerit,per omnes ædium partes admirabili machinatione dispensant. Mulieres,circa curam capitis multæ sunt.crines diu pexos concinnatosque in summo circumligãt, vitta, gemmis auroque distincta. reliqui corporis ornatus,minime lasciuus.Præcipuam decoris ac formæ laudem , in pedum breuitate & exilitate constituunt:atque ob id ipsum , tenellos ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

infantia fascíis perquam arcte cõstringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitiæ.raro visuntur:nec in publicum prodeunt,nisi gestatoria sella,prætentis ex omni parte velis, &, occultæ speculationis causa, reticularis ex ebore fenestellis ad latera appositis.succollant serui,magna vndique stipante familia.Deprehẽsum adulterium æque viri ac fœminæ, capite luitur.Ad nuptias,dotem non viro fœmina,sed vir fœminæ defert. Singulæ vxores in matrisfamilias numerãtur loco:pellices procul à conspectu variis locis aluntur. Prostitutis ac meretricibus (ea fere mancipia sunt)proprium ac separatum in suburbiis domiciliũ est.Annum è lunaribus periodis duodecim ita cõficiunt,vt tertio quoque anno ad duodecim vnam addant.Principium,à Martij mensis nouilunio auspicantur. Eum diem publica hilaritate,natalem quisque suum priuata gratulatione concelebrant.munera sibi & sportulas inuicem mittunt. apparatissimis deinepulis,noctu præsertim , exquisitissimi interponuntur ludi. Comœdias, ac tragœdias exhibent sumptuosas , vel fabulis in præsens à poeta confictis,vel actionibus è vetere historia repetitis.petoristæ, aretalogi , præstigiatores,mimi non desunt.parietes forniceſque viridi fronde ,micãtibus rosis,& pretioso peristromate vestiuntur. fragrant odoramentis ac floribus viæ.accensis funalibus ac laternis,arbores,pergulæ,fenestrę colluceẽt: neruorum pulsu;tibiarum vocumque concentu omnia personant. Conuiuiorum autem ratio est talis.Inuitantur multi. propria singulis mensa, aut summum binis , apponitur ex ligno ad instar ebeni splendidissimo, variis syluestrium maxime rerum figuris,ac certis linearũ ductibus(quo in genere Sinæ admodum excellunt)capreolatim ex argento,vel auro discurrentibus.Ea pictura nitorque pro mappa est.serica frontalia dein ad humum vsque dependent.Conuiuę fucatis considentcathedris,præmolli,vt apud nos,culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primum canistri sertis redimiti,onusti baccis pomisue , toto margine disponuntur.Intra id veluti septum,admirabili structura cæteræ exsurgũt dapes.cumque sagina omnis generis,ferina æque ac domestica , & piscibus,ostreisque,& cunctis ferme illecebris , & condimẽtis abundent;suilla tamen præcipue caro summorũ pariter & infimorum expetitur mensis:neque ex alio vllo animali copiosior ganea. Cibos digitis attrectare(vt sunt vulgo munditiarum diligentissimi)r usticitatis putant.bracteatis paxillis,vel argenteis aureisue fuscinulis,concisa minutim frusta in os inserunt.Exiguis poculis crebro haustu sedant sitim : & magno cum honore verborum mutuo sibi propinant.Miro interim silentio atque ordine lances ab atriensibus inferuntur:& in singula fercula mensæ instrumentum omne mutatur.Hæc separatim viri.ac matronæ item seorsum (quæ maritorum zelotypia est)eodem apparatu in penetralibus conuiuantur.Salutandi ritus,inter plebeios,eiusmodi:læuam in pugnum compressam obtegunt dextra.ambas dein pectori sæpius admouent,& simul,accommodato ad gestum sermone demonstrant,amicum sibi conditum hærere in medullis.At primores , brachiis arcuatim extensis , ac digitis vtriusque manus implexis,identidem sese ad terram vsque summittunt:certantque

verborum

verborum officiis inter se,vter posterior,alterius honoris causa quiescat. Opificum ac sellulariorum,ingens vbique numerus;& certus ordini cuique vicus est.sculpendi ac pingẽdi artem,itemque plasticen, toreuticen, encausticen,necnon fabricas,æreariam,ferrariam, cæterasque metallicas, ac materiarias egregie callent.neque ad cõflandos ignes(quod vel in primis mirere)cuiusquã egent opera.quippe,certa ratione ita libratis tubulis quibusdam,atque ad caminum aptatis,vt acceptam è cauernis auram perpetuo reddant.mechanica quælibet,vel ibidem excogitata,vel ex aliis terris inuecta,celerrime arripiunt.Ænea tormenta cõflare;litteras imagineſque subiectis prælo typis excudere(quibus cõmentis Europa recentibus adeo gloriatur)vetustissimo in vsu apud Sinas esse,cõpertũ est.Accedit ad artificium tormẽtorum,quod ex iis quædam solutilia faciunt;perque partes imposita baiulis,aut iumentis,quocunque opus est,sine vexatione circumferunt.Ad scribendum autem, arctas & oblongas adhibent è læui admodum ac tenui papyro pagellas. neque versus ab læua ad dextram,vt Græci;neque ab dextra ad lævã,vt Hebræi;sed ad imum ab summo perducunt.cuius generis impressum volumen , atque inde transmissum,Romę in Vaticano,itemque in Laurẽtiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini.Litteris vtuntur velut Ægyptiis,quas hieroglyphicas Græci dixere.Eæ singulæ singulis nominibus seruiũt,atque etiam integris interdum sensibus.Ita fit,vt cum Sinæ , varia lingua , quippe tam multis regionibus tamque disiunctis,vtantur ; tamen,quæ litteris consignata sunt,peræque omnes intelligant. Præter suum cuiusque nationis atque prouinciæ,certus insuper & communis eruditorum est sermo. Latinæ apud nos linguæ respondet.vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici , scribæ , iurisconsulti , iudices, magistratus vtuntur : huic impensa cura dant operam.Qui per plateas erret otiosus,vt supra docuimus , vel manum supplex ad stipem porrigat, ferme est nemo. Manci , vel aliqua parte corporis debiles , vel morbo impliciti grauiore,quam vt sibi parare victum vllo modo possint; cognatis affinibusve alendi attribuũtur à magistratu.sin propinqui desint ; vel propter inopiam alendo non sint;causa probe cognita , ne quid subsit fraudis,in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti,si premat egestas,pistrino ac molæ;manci,aut quoquo modo mutili,dum suppetunt vires,aliis alij ministeriis affiguntur.Denique nullus inertiæ,vel ignauiæ locus est. Itinerum spatia, hoc pacto distinguunt. Minimam omnium mensuram patrio nomine vocant Li.hæc , intervalli continet quantum æqua planitie , die puro ac sereno,vox humana percurrit.Li decem,vnum explent Pu,quod Hispanienſi ferme leucæ respõdet;siquidem Pu dena , diei vnius iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant.Peregrinationibus autem, nõ iumenta modo,sed etiã varij generis cisia,lecticæ,pilenta deseruiunt:accedunt rhedæ ac vehicula partim equis iuncta ; partim etiã, vbi camporum æquora patiuntur , velis euntia. Nec vero minus perite , ac scienter aurigæ quam nautæ,& gubernacula moderantur,& varia velorum inflexione, prolato vel reducto,prout opus est,pede,vẽtos excipiunt.Pretia rerum (vt quõdã

in Latio)

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Latio)non moneta nummisue; sed, ne locus adulterio pateat, concisi D
maxime argenti pondere metiuntur:atque in id ipsum,forfices, & habilé
trutinam ligneolæ inclusam thecæ, in sinu circumferunt. ad maiora vero
pondera,cum lancibus libram,publice probatam obsignatamque habent
domi.teruntios duntaxat ex ære publica forma percutiunt. gestantque
pertusos in linea,supplendis argenti pretiis.vel etiam ad quisquilias coe-
mendas.Nihil quod vlli vsui possit esse,perire per incuriam sinunt.excre-
méta sordesque ad stercorandú agrum;vilissima scruta, in chartarias offi-
cinas;ipsa denique canũ ossa,in cælaturã & sculptilia cõferunt. Fœnera-
tores,vtpote reipublice noxij,cũ aliis pœnis,tum pecunia mulctantur in
fœnore deprehensa.debilibus tantú aut cæcis ex infima plebe, ad susten-
tandam inopiã,aliquid vsuræ nomine exegisse impune est.Suarũ quisque
mercium institor,descriptum indicem ; pharmacopolæ etiã singulorum
simplicium quæ appellant, specimen ipsum coguntur pro tabernæ fori-
bus habere propositum.Ea sæpe ab ædilibus inspiciuntur:neque compo-
nendi,miscendive,nisi præsens necessitas vrgeat ; neque composita diu- E
tius adseruandi,cuiquam omnino ius est.Vocales & gesticulatorias aues
enutriunt impensa cura,venduntque,præter naturales colores, vario etiã
vestitu ornatuque distinctas.Iam,naualium copia, ac totius rei maritimæ
apparatus,pæne incredibilis:adeo large,materiam & omne instrumentũ,
cæduæ syluæ,& ferri optimi venæ,& lini gossipiique frequentissimæ tex-
trinæ suppeditant.Maximas naues,vento duntaxat mobiles(quarũ supra
meminimus)vulgo iuncos appellãt.ex iis partim ad bellum parãtur. emi-
nentibus ad proram puppimque castellis:partim depressiores, ad merca-
turam & onera.Sunt quas Lanteas,quas Bancones vocant:illæ,sex remis
ingentibus; hæ tribus tantum , quaterno vel seno in scalmum remige ad
vtrunque latus instructæ.Lõgis etiam,triremium instar,vtuntur;sed sine
rostro;& ad amnes,ac vada sulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conspi-
ciuntur,maxime peragrandis animi causa littoribus,auro & argento cæ-
lata puppi,cubiculis,reticulatis fenestris,porticibus,pẽsilibus hortis pæ-
ne in maris contumeliã exornatæ.Ad summã,variæ magnitudinis ac for- F
mæ nauium tãta copia est;vt præfecti oræ maritimæ,si quid vrgeat subitæ
rei,militares iuncos à quingentis ad mille cõtrahere momento dicantur.
Neque vllo tẽpore anni desunt classes,ad tuẽnda & purganda piratis ma-
ria pluribus locis paratæ.Hæ,magno totius regni bono, mercatoribus,&
nauicularijs omnium nationum præstare conantur non modo tuta , sed
etiam secura commercia.Carinas oblinunt certo bituminis genere mire
fideli cum ad explendas rimas,tum ad teredinem & noxia lignis anima-
lia prohibenda.Purgandæ vero naui,pluribus confertam vasculis antliã,
ad latera introrsum applicãt eo artificio;vt vnus quilibet sedens, alterno
pedum ac perleui motu,paucis horis quantamlibet sentinam exhauriat.
Nauigiorum fluuialium incredibilis copia.quippe,in iis magna pars ho-
minum cum coniugibus,& liberis degunt : è quibus alij vecturam exer-
cent;alij pro cauponibus & institoribus,in perpetua statione sunt:nec so-
lum in cibos,verum etiam in cultũ,ac vestitum,ipsasque delicias habent
cuncta

A cuncta venalia ; vt in ipso itinere ac fluuiis , vrbana commoda & copiam
non requiras.Sunt qui intra eas naues,altilium,atque anatum præsertim,
ingentes alant turmas:& facillima est soboles ; propterea quod ex ouis,
non matris incubitu, sed leni tepore ex ignibus temperatis adhibito,
quotquot visum est pullos excudút. Noctu,animãtes eas intra septa na-
uium cohibent;mane vt diluxit;in cãpos oryzæ feraces emittunt.ibi,non
paruo agricolarum compendio,noxias frugibus herbas, mira quadã aui-
ditate depastæ,sub noctem ad cymbali,seu tympani pulsum,in suas quæ-
que cohortes ac receptacula redeunt.Minutæ vero cymbæ,non fluuiatí-
lem modo,sed ne marinum quidem saporis egregij piscem interioribus
incolis deesse patiuntur. Verno tempore anni, tumescentibus imbre ac
niue fluminibus, cum ad ipsas maxime fauces fœtificandi causa æquorei
greges ex alto succedunt; cõfestim è vicinis regionibus haud ignara pro-
uentus magna hominũ multitudo cũ retibus & verriculis aduolat.ingens
captura nullo negotio fit,inde amnici nautæ à maritimis quam optimos
B pisces vili coempros pretio,& vimineis cõditos corbibus,perúcta charta
ad continendum liquorem intectis;mutata subinde aqua,& pabulo mie-
cto, quamuis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex angustiis in ampla
transfusi viuaria,& latas vrbium fossas,ad lautiora conuiuia popinasque
toto anno sufficiunt.Capiendi autem,cum aliæ sunt artes;tum illa vel in
primis iucunda.Prægrandes,ac domesticos habent coruos,eiusmodi prę-
dæ assuetos.horum colla nodo ita laxo constringunt;vt nequaquã inter-
clusa respiratione,cibos tamen transmittere,ac deglutire non valeãt.ita è
caueis dimissi;ad mirabili solertia sese in aquas immergũt : piscículos mi-
nutos ore conceptos, maiores autem rostro apprehensos, dõmum,vnde
abiere,identidem referunt;quoad solutis omnino faucibus,ad satietatem
ipsi quoque pascantur.Ea magistratuum oblectamenta præcipua.Rei lit-
terarię magna pars hominum vacat.Medicas artes,& physica,& astrono-
mica attingunt pauci : iura legesque habent ante annos bis mille scripta,
neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata.his vero,quod ferme ad hono-
C res ac magistratus aditum patefaciant,plerique certatim insudant:deque
politicis rebus,regnorumque administratione & quærút ipsi inter se, &,
vbi licet,è peregrinis auide scisciantur.Gymnasia cũ egregiis doctoribus
ferme oppidatim ample , & copiose sustentat Rex. in ea gymnasia è ludo
litterario primisque rudimentis pueri & adolescentes leguntur. studio-
rum præfecti,quos cessatores,vel tardos animaduerterint,obiurgant pri-
mum:dein plagis afficiunt:ad extremũ ignominia notatos expellunt. cæ-
teros,pro cuiusque profectu ac diligentia,tollunt laudibus.Ad hæc,regij
censores tertio quoque anno gymnasia publice recognoscunt. ab iis, in-
genij & doctrinæ hoc fere modo specimen sumitur.celeberrimis in regni
cuiusque gymnasiis,ad eã ipsam rem,mẽsis & subselliis instructa visuntur
ampla & spatiosa cõclauia.In ea ex aliis prouinciis(ne quid gratiæ detur)
euocati adolescentes,.prætentato sinu ne quem secum inferant librum;
mane cum pugillaribus includuntur. ibi à censoribus theses de repub. &
regno, itemque de priuatorum controuersiis , ponuntur ex tempore. in

eam ſententiam, clauſis oſtiis, adhibitiſque cuſtodibus, pro ſua quiſque D
copia & facultate ſcribunt eo intentiore ſtudio, quod in eiuſmodi certamine non dignitas modo, ſed etiam res vniuſcuiuſque diſceptat. ſub noctem, apertis foribus, penſa exiguntur, adſcriptis auctorum nomine, origine, & patria dein dimiſſa iuuentute; cenſores per otium ea ſcripta perpendunt: & ex vniuerſo numero tria primum millia; rurſum ex hiſce, trecenta; poſtremo ex trecentis, nonaginta quam optima ſeligunt. atque is demum habetur ſapientiæ flos; neque vltra ſubcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad ſupplementum, in ſingula regna deſcribi ſolenne eſt. Poſt hæc, edicitur dies, quo die victorũ nomina voce præconis pronuntianda ſunt. Fit denuo ex omni parte concurſus. qui palmã tulere, ij cum exquiſito verborum honore magiſtri appellãtur: atque is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur. Noui magiſtri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinũ ſtudio & comitatu, per vrbem incedũt. dein miſſos in regiã, referri Rex iubet in Loytias; quo maxime titulo nobilitas vniuerſa cenſetur: & annuum ſingulis honorarium ad eam per- E
ſonam tuendam attribuit. ac tum denique inter ſe amplexantur, eiuſque collegij neceſſitudinem perſanctam exiſtimant. Porro, ex Loytiarum corpore iudices, & conſiliarios, & magiſtratus creari mos eſt. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo ſui dato in imis documento, raptim ad ſumma tranſiliunt: ſed in inferioribus probati ſpectatique, gradatim ad ſuperiora conſcendunt. Magiſtratuum minorũ ingens vbique numerus. maiores in vnaquaque metropoli, cum ampliſſima poteſtate quinque: neque ij indigenæ, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam in adminiſtrando rationẽ ſequantur. Inter hoſce, omnium cõſenſu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quaſi vicario Regis munere, vniuerſæ prouinciæ prępoſitus eſt; ac dignitatis cauſa, proprio ac ſeparato à reliquis præfectis habitat loco. ad hũc grauiſſima quæque & maxima referuntur; pleraque decidit ipſe, ac de toto rerum ſtatu ſubinde Regem per litteras edocet. Proximus huic honore habetur Ponchaſius, penes quem vectigalium & fiſci regij eſt cura. is cum ingenti ſcribarũ & cu- F
ſtodum copia, tuetur ærarium; rationes & codices recognoſcit; annua ſtipendia, ſalaria, mercedeſque diſtribuit. Sequitur Anchaſius, qui cũ cõſilio delectorum virorum, non de ciuilibus modo controuerſiis ac litibus iudicat; ſed etiã rei capitalis quæſtiones exercet: atque ad hoc tribunal toto eo regno in cauſis grauioribus prouocatio eſt. Porro Aitã rem bellicã adminiſtrat, conſcribit exercitus, cõparat claſſes; ac præcipue in id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea ſenſim irrepãt. Aitani ſubeſt poſtremus omnium Luitiſius, vir, militaris item rei peritus, qui ad Aitanis arbitriũ, prout opus eſt, varias in expeditiones cũ exercitu proficiſcitur. Sunt qui præfectorum alia quædã tradant nomina, & plura: ſed vtique magna omnium ſpecies: mira maieſtas, ac ſingulis, excepto Luitiſio, à cõſilio ſunt viri decem lectiſſimi, verum impari dignitate. ſuperioris ordinis quini ab dextra ſedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo baltheo, & (qui regius eſt color) croceo galero: inferioris claſſis ab læua totidem,

cingulo

A cingulo argenteoque, & cæruleo galero diſtincti. Si præſidem in prouincia mori contigerit; antiquiſſimus è conſiliariis in locum defuncti ſuccedit. Ex eodem numero, ad obeundam, ac luſtrandam Regis iuſſu prouinciam, legati mittuntur. Cæterum cuncti peræque præſides & conſiliarij, regium inſigne geſtant ad pectus humeroſque; ſerpentem ex auro textili. Neque minoribus præfectis, aliiſve, magiſtro cuſtodiarũ excepto, quemquam è ſuperioribus hiſce niſi de genu alloqui, aut cõpellare fas eſt. Eũ tibus in prouinciam, præter veſtimenta, & famulos aliquot; nihil omnino vel ad iter, vel ad hoſpitium, vel ad cęteros vitæ vſus parandum. in ſingulis oppidis regij ſunt parochi. ab iis cuique pro dignitate cuncta benigne præbentur. quod ſi priuatis amicorum hoſpitiis vti malint; pro cibariis numerantur pecuniæ. Ineuntibus magiſtratum, obuiam primũ ſub ſignis peditũ cohortes, & equitũ turmæ; tum reliqui ordines cum inſigni pompa; & vario ſymphoniæ cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbis, magnifico periſtromate ornatos, non ſine honore florum odorumque,
B nouus præfectus in prætoriũ vſque deducitur. Præſto ſunt regij famuli & curatores, qui ſine vlla ipſius moleſtia cibos, inſtrumentũ, & ſuppellectilem ex maieſtate ſuppeditent. intra eaſdem ædes propriis conclauibus ac cœnationibus, aſſeclæ, ſcribę, accenſi, lictores, & forenſe miniſteriũ omne alitur vnius Regis impenſa: quo plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac teſtes habere ſe magiſtratus intelligat. Iura autem, hoc fere pacto redduntur. à primo mane ad veſperã, paucis horis ad meridiandum intermiſſis, præcelſo in tribunali cõſidet prætor. cingũt latera iudices. cohors ad imperium parata circunſtat. qui ad ius petẽdum accedunt, intromiſſi ab ianitoribus, procumbunt illico, & vel eminus ipſi, quid velint, elata voce pronuntiant; vel ſupplicem libellum recitandum propalam offerunt ſcribis. Prætor; agitata re, de conſilij ſententia reſpondet; ipſumque reſponſum litteris conſignatũ à ſcriba, ipſe dein rubricato pigmento ſua manu cõfirmat. Ex aperto adminiſtrãtur omnia. ſolitudo, & ſecreta colloquia, & arcani ſuſurri vetãtur, quo minor flagitiis & fraudibus,
C quæ oderunt lucẽ, aditus ſit. Capitalis noxæ reos, identidem comperẽdinant: nec niſi lente quęſita, & ad liquidũ cognita cauſa, condẽnant. itaque oppido pauci in tanta hominũ multitudine carnificis manu finiũt vitam. Cæterum interea, vincti, quam diligẽtiſſime adſeruantur loco amplo, inſtar oppidi, celſis admodum parietibus circũſepto; eodemque rerũ venalium copia, tabernis, & opificiis, nequid extra petendũ ſit, ad omnes vitæ vſus inſtructo. carceri, cum magno vigilum numero, præeſt non leui auctoritate vir. is per ſe, perque ſuos, cuſtodiarũ ſeriem quotidie recognoſcit: & quã intentiſſima excubat cura, ne cui, delinitis pretio miniſtris, vel perfoſſo pariete, ſuſpenſiſve alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori vero ipſius, & prætoriæ turbæ ſeuera admodum diſciplina. graui malo, erratum, atque adeo murmur omne compeſcitur. qui deliquere, iis, quo conſpectior ignominia ſit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vſque dimiſſum, genibus nixi perſiſtunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbe mul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctantur.ac multos passim videas(neque id propter adsuetudinem probro D
est)vibicibus liuida,& medicamẽtis oblita facie. Porro præfectis,cum in
publicum prodeunt,multo cum satellitio, gregibusque clientum & ami-
corum,sella,vti dicebamus,magnifica gestari mos est: & quidem defixis
in vno obtutu oculis (quo in genere à prima ætate exercentur) ac toto
vultu ad seueritatem tristitiamque composito. Frænati sequuntur equi;
variæ vmbellæ circumstant:lictorum anteit manus: quorum, hi regia ve-
xilla; arundines illi tostas ad verbera; alij clauas argenteas ferunt: alij,
pendente ex humeris tabella gypsata cum sericis floccis, inscriptum ma-
gistratus imperium ac potestatem ostentant. Hi omnes, in ordinem bini,
magnis clamoribus submouent plebem,quæ vel in domos festina se pro-
ripit, vel etiam honoris causa vias euerrit. in transitu vero, mirum silen-
tium; non modo interpellare præfectum, sed ne contra quidem intueri
fas est. Rem militarem, non tam audacia vel firmitate, quam numero, &
machinis, & egregia in primis disciplina sustentant. Præter extraordina-
rias copias,quæ varijs locis,vbi res postulat,comparantur;in singulis vr- E
bibus,firma ac certa præsidia sunt.pro muris agũtur excubiæ,quas iden-
tidem obit circitor:itemque validæ stationes ad portas.earum fores,præ-
ter alia repagula seraſque, impresso chartæ, & commissuris agglutinato
signo,quotidie muniũt: nec nisi eodẽ à ministris inspecto ac probe agni-
to,aperire cõcessum est.Ad limites regni, crebræ & minutæ visuntur ar-
ces.qua vero Scythæ cõtigui sunt,insanæ substructionis murus in ducen-
tas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis
montes interuallum est.Ea regionis claustra firmissima. Vbi ex illa parte
increbuit belli rumor;confestim à custodibus dato signo,è vicinis castel-
lis & oppidis concursus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iusto
cum exercitu superueniant. Equites, elegantissimo ornatu armatuque
prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladiis, quorum si-
mul duobus perquamscienter vtuntur. pedites item egregie armati pu-
gnam capessunt. largum vnicuique stipendium optima fide persoluitur.
spectatæ virtuti certus ab imperatore honos:contra,ignauiæ perfidiæque F
supplicium. Qui ad militiam adscripti non sunt,iis arma priuatim nulla:
quæ maxime res ab intestinis tumultibus otium præstat. Atque vt cæteri
magistratus, quo magis caste rempub.administrent, ferantque incorru-
ptam in iudicando sententiam; è longinquis petuntur locis:ita,ordinum
ductores ac militares præfecti, ea de causa leguntur indidem,vt eos ipsa-
met caritas liberorum & coniugum,ad subeunda belli pericula,& acrius
pro aris ac focis dimicandum accendat. Porro,hisce tot præfectis,iudici-
bus,populisque,cum regio nomine ac potestate vnus præest vir,necis ac
vitæ omnium dominus.huius,vel è stipatorum & apparitorum frequen-
tia,vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate; vel ex ipso genere dome-
sticæ disciplinæ; veneranda maiestas. Octo habet à consiliis, è toto Loy-
tiarũ ordine lectos viros:is ab Rege secundus dignitatis est gradũs; sum-
mumque totius gentis oraculum. sexaginta circiter alit vxores: fœminæ
tantum,vel eunuchi ministrant.ipse,nisi mutandę sedis causa,vel cum ad
bella

A bella procedit;fere nunquam excedere solet è regia. De omni statu pro-
uinciarum,& præfectorum actis,certior assidue fit; veredarijs seu cursо-
ribus ita distributis;vt in singulos menses ex qualibet prouincia litteræ
in regiam perferãtur.ij,per equos paribus ferme interuallis in via dispo-
sitos,celerrime peruolant;suumque in singulas positiones aduẽtum,quo
recentes equi,seu ad flumina traiicienda naues illico expediãtur; vel tin-
tinnabulis perargutis è belluæ ceruice pendentibus; vel etiam, vt apud
nos,cornu sæpius inflato prænuntiant.Super hæc,statis ipse temporibus
idoneos viros ad cuncta coram inspicienda,per omnes regni partes cum
ampla potestate dimittit.quin etiam,extra ordinem certos è suorum fide-
lium numero in eam ipsam rem destinare consueuit, sacramẽto priuatim
adactos muneris cum cura & cum fide fungendi.id vt quam occultissime
fiat; multa Rex habet apud se diplomata, suo notata chirographo & si-
gno;nominibus tantum speculatoris,& locorum,& personarum,ne quid
emanet,consulto suppressis.Inde,vbi tempus est, clam accepto diploma-
B te inspector idem & censor, quam Rex iusserit verbo prouinciam, tan-
quam vnus de populo circuit;præfectisque,ac prætoribus, inter publicæ
rei administrationem,ac præsertim inter dicendum ius,dissimulanter as-
sistit.Vbi quæ voluit,probe cognouit;tum demum adit cõsilium; & pro-
lato repente diplomate; mira omnium veneratione summus totius con-
silij iudex & arbiter in solio collocatur.Inde,prout exigit res, alios ornat
laudibus,atque ad altiores extollit gradus; alios,nulla cuiusquam tergi-
uersatione,vel in ordinem cogit,vel etiam suppliciis grauioribus afficit.
Atque eo præcipue metu magistratus ac iudices in officio continentur.
In singulis prouinciis aurea tabula velata inscripto Regis nomine custo-
ditur.Eam tabulam singulis nouilunijs velo reducto, Loytiæ, & præfecti
omnes honoris causa inuisunt,& æque ac Regem ipsum adorãt.Demor-
tuo Regi,è filiis maximus natu;sin desint liberi(quod in tãta vxorum tur-
ba perraruum est)proximus è regia stirpe succedit. cæteri, ne quid eorum
causa tumultus existat,remotis inde palatijs ad instar oppidorum incre-
C dibili magnificentia,regio cultu apparatuque,in libera custodia detinen-
tur;proposita capitis pœna,si extra eos fines iniussu pedẽ extulerint. Le-
gatos Regum,qui vel amicitiam expetũt,vel æquo iam ante fœdere iun-
cti sunt,missa obuiã nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta,
Loytias appellatos honoris causa,cum amplis muneribus domũ remit-
tit.Iam de thesauris,& coaceruatis auri & argenti laminis,admirãda nar-
rantur.nec desunt qui ad nostræ monetæ supputationem; aureorum an-
nua millies ferme ac ducenties centena millia Regem capere pro certo
perhibeant:quantum vix moriẽs Imperator Vespasianus, & quidem pe-
cuniæ diligẽtissimus,in ærario Romano reliquit.Ingens omnino summa:
& in cuius contemplatione haud immerito laboret fides.veruntamen sa-
tis constat,in vno Cantonis emporio, quod aliis eius plagæ multis & ce-
lebritate,& diuitiis inferius est;ex annonæ salariæ vectigali, centum cir-
citer & octoginta millia coronatorum; & in mediocri quodam oppido
eiusdem oræ Cantoniæ,è decimis oryzæ duntaxat, amplius centũ millia

Universidad de Deusto
Biblioteca

percipi.vt minime dubitandum sit, quin ad fiscum perueniant immanes D
pecuniarum acerui quotannis:imperij magnitudinem, frequentiam populorum,exactiones capitū & ostiorum,portoria mercium, frugum omnium decimas,fructus metallorum,& cætera vectigalia reputātibus. Accedit non mediocris ad summam opulentiam momenti res: quod more Turcico & sectæ Mahometanæ totius,in ditione finibusque Sinarum,tributa & stipendia,præter vnum Regem,nemo prorsus omnium imperat. nulli,vt apud nos,Comites,nulli Duces,Marchiones,Barones, vel dynastæ censentur.Magistratus ac præfecturas, non tam in beneficij aut præmij,quam in laboris ac muneris loco tribuit Rex:neque splendida honorum vocabula,& opimi reditus,hæredē sæpe degenerē sequūtur.suas sibi quisque diuitias ac dignitatem,studio ac diligētia parat:nec virorum fortium & vigilantium loca,per nobilitatis fucum, ignauia & segnities occupat.Hæc ferme Sinarum bona laudesque: quas tamen easdem grauioribus malis vitiisque superari nō dubium est.Religionis,quæ iustitiæ prima & præcipua pars est,cura genti postrema.Sacrificulis(quos patrio ser- E
mone vocant Hoxiones)exiguus admodum honos.templa vulgo adeunt consuetudine magis & instituto quodam, quam quod mortalia curari ab Diis;vel humanis dictis, factis, cogitatis interesse cæleste numen existiment.Sane Euangelium accepisse olim ab Apostolo Thoma creduntur,vt supra dictum est:& imago testatur id ipsum proceræ mulieris, puerulum in sinu fouentis,cui ardentes hodieque lychnucos more nostro suspēdūt. Sed nec Apostoli vlla iam ibi mentio:& cuiusnam ea sit effigies, prorsus ignorant.adeo,vel ipsa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum desiderio,in ea terra semen omne Christianæ pietatis interiit.Qui sapiētiores habentur,ij arcanis & quæ non temere vulgēt decretis,Pythagoræ ferme somnia de transmigratione animorū sequuntur:& pro meritis actę vitę,sua cuique prēmia & supplicia,ex cōmuni omnium gentiū opinione constituūt;sedesque fingunt refertas cūctis iis,quę vulgo vel ad fœlicitatē primo, vel ad miseriā extrema ducuntur.Capillum tam diligēter iccir- F
co nutriunt, quod credant easе tamquam ansa in cælum aliquādo sublatum iri.sacrificuli contra(qui quidem cœnobiticam agunt vitam)abradunt capita, quod sine tali adiumento sydera se conscensuros esse confidant.Mundum vniuersum ex aqua initio conditum affirmant,quæ vehementius agitata,è spumis ampullisque,cælo; ex imis partibus & crassioribus,materiam terræ præbuerit;reliqua reseruarit sibi.Interrogati,quisnam initio aquas agitarit: sponte ciendi vim iis inditam fuisse respondent. Rursus, vbi quæritur, à quo eam ipsam vim ac virtutem acceperint;subrident,quasi plane ibi fistendum, neque sit vltra procedere. Primos homines vna cum cæteris animantibus ac plantis,aiunt è terra exstitisse,ac sine legibus,aut vllo iure,vagos ac feros,arborum baccis, & crudis carnibus initio vesci,& sanguinem potare assuetos, ipsa dein ratione duce ac magistra,frugibus ali,tecta moliri,vrbes condere didicisse: adhibitoque studio,paulatim à barbara & agresti vita, ad cultum & mansuetudinem fuisse traductos.Non pauci,muta simulacra,vel etiam informes

adorant

A adorant lapides;namque ij ferme Dij gentium sunt.Ad hæc,artis cuiuslibet inuētores,aliosque priuatim aut publice benemeritos, quidam etiam parentes,carosve,in numina referunt.iisque & statuas ac templa ponunt, & vota faciunt,& adolent thura,non mortuis modo,sed interdum etiam (quod magis detestere) viuentibus.Alij Solem,& Lunam, ac stellas, cælūque præcipue ipsum,vnde cuncta in terras bona promanant,omni studio colendum existimant.Sunt etiam,qui inferna venerentur mōstra succincta colubris,& igneo vomitu,cuiusmodi cacodæmones in Europa depingimus.neque id tam impetrandi cuiuspiam cōmodi,quam depellendi maleficij causa.quippe obuersantia interdum eiusmodi visa, maiorem in modum extimescunt.Sed qui simulacris diuinos habent honores;ij inter cætera illo vel in primis ridiculo genere superstitionis vtuntur. Ad captanda itinera,vel grauiores quaslibet auspicandas res,adhibita ad statuā precatione,sortes obseruant:quarum est ritus eiusmodi. Dimidiatos globulos è ligno duos,ad iuglandis fere magnitudinem,filo traiectos;coram
B simulacro ipso temere ac fortuito iaciunt.Si ambo supini,vel etiam alterno consederint situ(quod vulgo infaustum putatur)idolum verbis ac iurgiis male admodum accipiunt:dein,quasi contumeliæ pœniteat; rursum delinimentis,votisque,ac supplicationibus propitiare contendunt. Si nihilominus aduersæ appareāt sortes;idolum videlicet acerbius plectitur. ad verba accedūt verbera;in aquas proiicitur;amburitur igni:dein blanditiis denuo,ac promissis placatur. atque in hac vicissitudine tandiu persistunt,quoad iacta in sortes ambo missilia prona consistant. Tum vero, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo. mox etiam, egregie conditas coctasque gallinas,anates, anseres, oryzam, &,quod præcipuo est in honore mensarum,offerunt suillum caput,& cātharum vini. Ex iis vbi singulis aliquid in disco; porcini capitis imas auriculas, reliquarum altilium vngues, vini guttas aliquot in ara simulacro apposuerint (qui vetus est libandi mos)cæteras ipsi dapes magno cum tripudio, & effusa lætitia comedunt. Mortuorum exsequiæ celebrantur in hunc
C fere modum.Patrem familias,vt exspirauit,quamoptimis vestimentis indutum,in cathedra collocant.huic ad genua procumbens vxor primum, dein filij,tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamētis & lacrymis vltimum dicunt Vale.Postea corpus in arcā includunt, ex odorata & minime putri materia:cōmissuris cū alio spissamēto, ne fætor emanet;tū lamina ferrea diligenter obstructis,eam arcam in amplo conclaui, vestitis lino parietibus,à terra suspendunt,ac linteo tegunt,in quo picta imago defuncti conspicitur. Ante id conclaue,aut in ipso ædium vestibulo, stant mensæ opiparis onustæ dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti locum officij causa frequentant; sacerdotes vero,noctu præsertim,piacularia sacra Diis manibus faciunt; ac pictilem chartam vel super demortui cadauer cum certis carminū præfationibus cremant;vel prætentis toto conclaui funibus appensam agitant; vociferantes,eo motu animum defuncti ocyus ad astra tolli.post quintumdecimum diem, arca in campum sepulturæ dicatum solenni pompa deuehitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hitur.ibi cadauer inclusum,paulatim absumit dies.interea sese idẽtidem D
Hoxiones ingurgitãt cibo:eaque illecti sagina,locupletum præcipue funeribus inhiant.Mortuos,proximi biennium, vel etiã triennium lugent. quo temporis spatio crassiorem tunicam apprimunt carnibus,& horrida ũse reste præcingunt.filij,si personam gerãt publicam, illico se abdicant magistratu.Hæc de sepulcris.Ac ne maritimæ quidem res suis carent superstitionibus.Quę naues primum deducendæ sunt,hasce Lunæ,vel cuipiam fabuloso dicatas Deo,variis expiamẽtis & supplicationibus lustrare mos est.Ac cæteris item in rebus alias alij cæremonias ac ritus obseruãt. Sunt qui omnem de Diis ac spiritibus opinionem plane & impune deridcant:vnum esse interitum hominum ac iumentorum; neque post mortem restare quicquam omnino,arbitrentur.Huic de superis persuasioni, consentanea hominum ipsorum inter ipsos est fides: quam eatenus colunt,quatenus cõmercij necessitas,& fructuosa existimationis ratio postulat.ea remota,nequaquam ij sunt, quibuscum in tenebris mices. quin etiam,totius humanitatis multis in rebus vidẽtur expertes.. alienigenam E
ferme auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospitio prohibent. Ære alieno pressi,liberos vel mãcipio & nexui dant;vel etiam(quod multo flagitiosius est)adhibita omni lenociniorum arte,prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrescere patiuntur:quasi vero id(quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti, & comam alere)ingenui hominis,& sordidis operibus nequaquam occupati indicium sit. Cognitores capitalium rerum,ampliãda toties causa,per speciem lenitatis, diram crudelitatem exercent.quippe rei,quorum magna semper est multitudo, interim onusti catenis,noctu præsertim, arctissimeque inter se constipati & constricti,adeo sæua ac tetra custodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accersant, sibique ipsi afferant vim. Interea,in conspectu comessantis ac ludibundi sæpe iudicis, feriæ quæstiones per tormenta exercentur:quorum cum alia sunt genera;tum illud quotidianum.Pro virgarum fascibus cubitali arundine vtũtur,cuius ante meminimus,lata digitos quattuor,crassa vnum; & quidẽ igne tosta, quo F
grauiorem faciat plagam.hoc sæuitiæ instrumento, humi stratorum, ac sæpe insontium artus ac plantæ adeo acriter & acerbe cædũntur, vt qui non robustissimo sunt corpore,vel fracti ac debilitati discedant;vel etiam inter ipsa verbera nonnunquam exspirent. Cum hac gentis immanitate, profusa libido coniuncta est.abdomini cæterisque indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Leges & edicta magis ad seruitutem & abiectionem; quam ad virtutem & animi magnitudinem, informant populos: atque ob id ipsum,etiam in bellica re nationibus aliis inferiores haud immeritò existimantur. Externum ad grauiores expeditiones conducunt militem.Id firmamẽtum est belli.Rex, barbara & stulta quadam arrogantia,sese dominum mundi, cæli filium appellat.Priuatorum fortunas,& partam sudore & vigilantia rem,per publicanos & exactores durissimos atterit:ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factum legimus,fædissimo vectigali instituto.Externorum Regum

oratores,

A oratores,quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios(sunt autem plures variis impositi nationibus,quarum olim imperium deposuit Sina) per summum fastum & superbiam tractat. Nõ nisi humili equo insidentes,qui pro habenis vili regatur fune; in regiam vrbem despicatissimi introeunt.dein pedites intra palatij aditum accepti; ad partem eam in qua latere audierint Regem(nam ipsius quidem aspectu prorsus arcẽtur)cum quina ex interuallis adoratione procedunt.tum elata voce, legationẽ,nixi genibus peragunt.adest regius apparitor,qui cuncta per scribam excipiat;idemque,veluti numinis internuntius, ferat ab Rege responsum. eo accepto responso,cessim orator,& subinde flectens genua,plane inhonoratus abscedit.Inter hæc,& alia longe turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus elato supercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ se contemnunt:rudes,inertes,barbaras putant.de suis tantum ipsi rebus magnifice & gloriose non sentiunt modo, sed prædicant.Nostris tamen hominibus tribuere nonnihil videntur.quippe Sinas
B vtroque oculo præditos aiunt,Europæos altero,cæteros neutro.In hosce mores & instituta,Christi disciplinam inferere,quantę sit molis,quilibet non imperitus rerum existimator facile iudicauerit. obstant regia edicta, & difficultas introitus. Obstant conspirationes antistitum,qui peregrina in eas terras inferri sacra; & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia minime patiũtur.obstat regionis feracitas, & libidinum illecebræ,& cætera malorum irritamenta;&,quo nihil cælesti philosophię inimicius est,fastus & superbia,& suarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ,& opinionũ hausta cum ipso lacte peruersitas. Verum nihil plane maiori est impedimento,quam nostratium Christianorum(quos ethnicis prælucere ad omnem iustitiam & castitatem oportuerat)tanto nomini ac professionis minime consentanea quotidianæ vitæ documenta.neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem; quãtam insignis multorum, & notissimi fere cuiusque,auaritia & improbitas adimit.Hactenus de Si-
C narum moribus:quo in genere varia, tametsi nondum ad plenum explorata,subinde in Lusitaniam perferũtur:quæ ego si persequi velim,immemor propositi mei sim, quo mihi præcipue nostrorũ hominum acta, non aliarum gentium ritus,vel instituta,litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum reuertor. E Sinarum prouinciis, maxime occidua est Cantonia.Eo priusquam peruenias,multæ occurrũt insulæ;quas præfecti regij præsidiis & classibus tenent:neque ipsorum iniussu progredi aduenas Cãtonem est fas.Fernãdus Andradius,vt exponere cæperam, cum ad Tamum insulam peruenisset;post diuturnam moram,transitu ægre tandem impetrato, cũ duobus expeditis & egregie ornatis nauigiis,cætera classe ad Tamum relicta,Cantonis portum inuehitur;ac magistratuum permissu Thomam legatum exponit; cui ædes & lautia de more attributa. ibi Fernandus, mira lenitate ac iustitia contrahendo cum incolis; haud ita difficili negotio aditum ad ea commercia nostris aperuit:auxit probitatis existimationem,quod sub tempus reuersionis,de suo discessu per præco-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem tota vrbe denuntiari iussit;vt si quis quid vel ab se,vel ab suorũ quopiam,vel crediti,vel commodati,vel quouis alio nomine repetere vellet; mature profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa. & ex vnius viri moribus, de totius nationis virtute nimirum existimabant: apparebatque maximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hãc institutam;nisi post Fernandi profectionem,aliorum deinde nauarchorum cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingẽtis lucri,in eadem loca venere, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodũ sustulisset omnem. Siquidem ex iis quidam ad Tamum in terram egressi primo ne appellatis quidem magistratibus,castellum excitarunt.ibi tormẽtis vigiliisque dispositis,imperium vsurpare,negotiationem communẽ interuertere,ac sibi proprie vindicare;externos æque atque incolas iniuriis & contumeliis intolerãdis afficere;virginibus vim inferre;à plagiariis ingenuos ingenuasque coemere:non popularibus modo suis,& optimo Regi,verũ etiam, quo nihil atrocius est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisque parentum institutis, dedecori ac probro esse. itaque paucis diebus, instigante malo dæmone,meriti sunt; vt non pro sociis amicisve, sed pro immanibus piratis atque hostibus haberentur.neque vero sum nescius,hæc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goesius primum, dein Osorius plane disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, à præfectis regiis valida classe circumsessi, cum in eo iam esset vt caperentur; sæua tempestas repente coorta Sinarum naues dissipauit,ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia,quam gloria conspectiores Malacam rediere.Tristior multo fuit Thomæ Petreij legationis exitus. is magno labore quadrimestre amplius iter emensus; cum ad regiam denique peruenisset; præoccupatas cum aliorum: tum vero Cantoniorum magistratuum litteris & criminationibus,Regis & sarraparum offendit aures.ita,non modo Regis conueniendi potestas legato facta non est;sed etiam de consilij sententia pro exploratore comprehensus,& Cantonem remissus,in carcerem conditur: vbi omnibus incommodis paulatim absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam miserabili fine concluſit.Hũc maxime in modum,paucorum scelere alienati Sinarum animi, & famæ fideique inæstimabile damnum est factum.ac deinceps,quotquot ex orbe nostro in ea loca vel suis,vel alienis nauibus deuenere;pessime accepti mulctatique sunt:& complures in annos,nemini Christiano, ac Lusitano præsertim, ora nulla fuit infestior.

* * *

Libri sexti Finis.

HISTO

HISTORIARVM INDICARVM LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanus Campson, ad abolendam acceptæ ad Diũ cladis maculam,& arcendos Arabia Lusitanos, classem omni conatu ad Suezium reparabat,auctore maxime Hoceno Persa, de quo supra docuimus.Is,cum ex Diẽsi prælio,Campsonis iram non sine causa pertimescens, ad Mamudium perfugisset Cambaiæ Regem;placãdi Campsonis,& recuperandæ pristinæ dignitatis & gratiæ, tale consilium iniit. Gidda est emporium in Arabico sinu, diei ferme itinere à Meca;idemque portus peregrinis, qui praua inducti religione,ad falsi prophetæ sepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs,quod nullis clausa mœnibus, nullo præsidio vel arce teneretur aliquoties iam à Campsone defecerat, & Arabum campestrium, quos vocant Baduinos, incursionibus repentinis erat vehementer infesta. Porro Lusitani si frequenti nauigatione iis regionibus adsuescerent;metuendũ erat, ne Gidda nullo negotio occupata, eodem impetu Mecanam euerterent ædem; ac Mahometis reliquias,ad solatium interceptæ ab Saracenis Hierosolymę,dissiparent.Eo animaduerso periculo Hocenus,totam rem cum Cambaiano Rege primum, dein cum satrapis & principibus contulit. publicamque iactando causam;& religionem ac pietatem (vt sæpe fit) priuatis rationibus prętexendo,facile obtinuit,vt contra vim Lusitanam,cingendæ muris Giddæ magna sibi cum à Rege, tum à priuatis, pecuniæ subsidia præberentur. Cum iis subsidiis Giddam delatus,ingẽti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primum ausus Campsonem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptę,neglectas in religiones,& iustam numinis iram artificiose collata;docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum iniuria, & Lusitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndique apertam firmare munimentis:id vbi summa ciuium voluntate perfecerit;tum etiam,in Campsonis gratiam, nec opinantibus iis arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atque auctoritate desciscant. In eam rem affatim sibi pecuniæ aliunde

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſuppetere:tãtum à Campſone ſibi peritis munitoribus opus eſſe. poſtre- D
mo hortabatur,vt aduerſum conatus noſtrorum, claſſem ſine mora refi-
ceret:accenſiſque ad Mahometanam tuendam rem, Chriſtianoſque pel-
lendos, Indorum principum ſtudiis,ne deeſſet. Ea ſatisfactione, tamque
eximo ſtudio religionis delinitus Campſon, non iras modo poſuit; ſed
etiam ſtructores & architectos Giddam extemplo deportandos curauit:
quorum aſſidua opera,& Hoceni ſedulitate,breui murus cum propugna-
culis vrbi circundatus eſt.arcis exſtruendæ,quod maturum eius rei tem-
pus nondum eſſet, cura in poſterum dilata. Simul etiam, comprehenſis
in Alexãdrino portu naualibus fabris Italici maxime generis, & cũ noua
materia tranſmiſſis,vt ante, Suezium; claſſis ædificata maiorum nauium,
quæ partim remis,partim velis agerentur,ſeptem circiter & viginti.In eas
epibatæ impoſiti ad tria millia, miſti Mãmaluci Arabeſque; & ex aliis na-
tionibus Chriſtianæ ferme fidei deſertores.Omnibus iis præpoſitus cum
ſummo imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus,qui tũ pro-
pter latrocinia Turcicis finibus exſulabat, adiuncto legato eodem Hoce- E
no;quem pro Mir Hoceno,Amiraſen,vocabuli ſimilitudine decepti,dixe-
re nonnulli.Erãt tum Arabicæ fauces,quaſi victoriæ præmium,Ægyptiis
ac Luſitanis in medio poſitæ: neque erat dubium, quin vtri priores ea
clauſtra cuſtodiis occupaſſent;Arabicum pelagus,totamque eam nauiga-
tionem eſſent in poteſtate habituri.itaque iiſdẽ vtrinque artibus & con-
ſiliis certabatur. vtriſque propoſitum erat Adeno potiri: ſin id minus è
ſententia cederet; vicinum aliquem locum permunire, atque obtinere
præſidiis. Quod cum Albuquercius iam ante fruſtra tentaſſet;tum Soli-
manus quoque aggreſſus, cum vniuerſa claſſe primum omnium Ade-
num acceſſit.& initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem al-
licere; cum ferocia reſponſa tuliſſet; vrbem ſumma vi oppugnare conſti-
tuit,ignarus,præter muros turreſque præualidas,quam illa firmo ac fide-
li præſidio teneretur.Si quidem ad primos Ægyptiæ claſſis nuntios,Ami-
riani præfecti accitu, non è vicinis modo locis magna auxilia conuene-
rant;ſed ipſe quoque Rex,ab Elach vrbe, quæ caput eſt regni, cum haud F
contemnenda militum manu raptim eo ſeſe contulerat. Igitur admotis
ab Solimano triremibus, vario genere tormentorum vrbs acriter qua-
ti cæpta. iamque crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cum in-
genti fragore prociderat: & Solimanus Mammalucos ad ineundam for-
ti animo pugnam hortatus, veteremque militiæ gloriam nouo deco-
re augendam; copias ad littus exponit. perque patefactum ruina iter au-
ſus in vrbem irrumpere, præter opinionem acerrime reſiſtentibus op-
pidanis, cum magna ſuorum cæde vulneribuſque repellitur. Erg,
tum ex propugnatorum frequentia; tum ex vnius temere tentati præ-
lij euentu coniectans, quam non ſuarum virium ea oppugnatio eſſet;
conſcenſis trepide nauibus,retro ad Camaranum auertit iter. Ibi,expoſi-
to omni fabrili inſtrumento,idoneus arci exſtruendę locus eligitur.ac po-
ſitis fundamentis, intenta cura & labore murus ducebatur latus pedes
duodetriginta. Cæterum, ſuperante in id multitudine, Solimanus,

ne otio

A ne otioſa interim haberet ſtatiua; Hocenum cum nauali maxime turba
ad opus promouendum reliquit.ipſe cum expedito milite in continen-
tem egreſſus;oppidum Arabiæ Felicis,Zebitum, duodecim ferme leucas
à mari,improuiſo aduentu cepit. Locus erat cum refertus opibus; tum
etiam elegantia & cultu viſendus.ibi dum Solimanus partim amœnitate
regionis,partim dulcedine prædæ retentus,moram trahit;interea ad Ca-
maranum triſtes nuntij incerto auctore afferũtur,Campſonem cum om-
nibus copiis ab Selymo Ottomano deletum.Hocenus, qui & ab innato
Perſis in Græcos odio,Solimanum auerſaretur;& antelatum eum ſibi in
maris præfectura periniquo pateretur animo; oblatam occaſionem aui-
de arripuit,ab eius auctoritate claſſiarios abducendi. concione aduoca-
ta,cunctos hortatur, vt quoniam Ægyptia res in extremum ſit adducta
diſcrimen; operoſa & inutili abiecta munitione, ſecum ad vrbem Gid-
dam è veſtigio redeant; oppidumque in primis opportunum, ac recenti
firmatum opere; itemque claſſem tanto impendio & labore paratam,
B Ægyptio imperio ſeruare nitantur. Neque in id, conſulto imperatore
opus eſſe;qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus nomi-
ni;quæ prima ſe dederit facultas placandi ac demerendi Selymi,nulla iu-
riſiurandi religione rem Ægyptiam ſit hoſti teterrimo proditurus. Ea
oratione gratius nihil ad aures Ægyptiorum accidere potuit.nam præ-
terquam quod cæli,& aquarum grauitate, valetudo maximæ partis ten-
tari erat cæpta;fremebant inſuper,ſe in ſordido, ac laborioſo, & nullius
emolumenti miniſterio relictos; cum interim cæteri, partim vrbis opu-
lentæ ſpoliis ditarentur; partim etiam ad ſatietatem ſeſe in ſomnum,ac
cibum, aliaſque voluptates immergerent. Inde, omiſſa ædificatione,
vnanimes Giddam extemplo traiiciunt; nauigiis aliquot ad Arabicum
littus non tam in Solimani gratiam, quam ad Mammalucos deportan-
dos relictis.Id vbi reſciuit imperator;ictus atrocitate facinoris, perfidum
ac ſeditioſum Hocenum increpitans, cum ea quam habebat manu ſine
mora ſubſequitur.Ad vrbem Giddam appropinquanti portæ ab Hoceno
C clauſæ.tum vero accenſus rabie ac furore Solimanus palam ſe ad oppu-
gnationem accingere,cruentaque inter ipſos Mahometanos haud dubie
pugna imminebat;ni Paracates, Mecanæ præſul ædis, cognito periculo,
confeſtim aduolaſſet.Eius aduentu ſedata certamina, patuitque Solima-
no introitus,ea lege,vt dum de Campſonis voluntate vel obitu certiora
afferrentur, iis quas tum habebat copiis dux vterque ſeparatim præ-
eſſet. Cæterum intromiſſus Mitylenæus, fide nimirum egit Ægyptia.
Comprehenſum fraude Hocenum,vti opibus imperioque plus poterat,
in vincula coniicit:dein ſilentio noctis prouectum triremi in altum, flu-
ctibus mergi iubet.Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium poteſtas,
& arbitrium rediit.Ac paulo poſt,explorato & cognito exitiali Campſo-
nis exitu;vt in gratiam cum Selymo rediret, trahendis in Ottomanicam
ditionem omnibus circa nationibus populiſque, operam deinde naua-
uit egregiam: ac demum ab Solimano Selymi filio Cairi præfecturam
adeptus eſt. At Emmanuel, de Sultani comparatione rurſus ab Rhodiis

Universidad de Deusto
Biblioteca

certior factus;ad Prætorem Lupum Soarium de rebus iis mature perſcri- D
pſerat;mandauerat que vt contra eum apparatum ſumma ope inſtrueret
ſeſe:ac quãta maxima poſſet claſſe vltro ad Arabiam tenderet; neu Ægy-
ptios cum Indis coniungi(nam id erat iis initio conſtitutum)vlla ratione
pateretur.Soarius,ab dimiſſo in Sinas Andradio, ſtatim ad eam expedi-
tionem omnes curas,& cogitationes intenderat:adhibitaque diligentia,
naues;quot antea nunquam, ſeptem & triginta, cunctis rebus ornarat.
Cum iis profectus ab Goa,præter Cambaiam Armuziamque, repente ad
Adenum applicuit. Perculſus inopinato aduentu, & claſſis magnitudi-
ne Amirianus, qui magnam muri partem è recenti Ægyptiorum oppu-
gnatione ſtratam adhuc ruinis haberet;excidium metuens, tempori pa-
ruit; & claues vrbis confeſtim ad Luſitanum ſuppliciter miſit: & cur ſibi
minus cum Albuquercio cõueniſſet,cauſatus præfractum & aſperum in-
genium viri;ſeſe ad vrbem dedẽdam,accipiendũ intro præſidium, & im-
perata faciẽda paratum oſtendit. Omnino præclara erat occaſio tam op- E
portunæ potiundæ vrbis;& maximo rei Luſitanæ compendio,Saracenis
& Ægyptiis Indicum mare in omne tempus intercludendi. Verum Soa-
rius,antiqui moris homo,qui nimirum alienam è ſua æſtimaret fide, ne-
quid copiarum in ea cuſtodia relinquere cogeretur;atque vt quam inte-
gerrimas ad hoſtem afferret vires;prauo,quin potius nullo conſilio, rem
in poſterum diſtulit:in præſentia,cõmeatu multiplici in claſſem exacto,
ad Camaranum proceſſit.At Amirianus, & incolæ, ingenti leuati metu,
nulla mora interpoſita reficere muros,alimenta conuehere,cuſtodias au-
gere,nitique certatim,vt tam eximiæ, tamque inſperatæ ſuperum in ſeſe
indulgentiæ,pro ſua quiſque parte reſpondeant.Interim ad Camaranum
fœda tempeſtate naues Luſitanæ amiſſæ quattuor; quibus, præter vali-
dam iuuentutem, omnis etiam vehebatur ædificandi apparatus. dein,
cum nuſquam appareret hoſtis; dimiſſæ ad explorandos maris receſſus
aliquot actuariæ.In eas cum incidiſſet excuſſum ex Ægyptia claſſe naui-
gium,in quo erant Italici fabri ferme triginta, cognitum ex iis eſt, Soli-
manum Giddæ ſe continere, ſubductis in tutum nauibus. magnam ibi F
ſolicitudinem, magnum eſſe terrorem; quod Luſitani ad dimicandum
parati omnium virium mole aduentare dicantur. proinde, ſi perculſis
quamprimum inſtent;vrbem haud dubie vel armis,vel conditionibus,in
poteſtatem eſſe venturã.Hoc nũtio erectus Prætor, extemplo Giddã iter
edixit.Vt in conſpectu fuit claſſis,primo in vrbe vſque adeo trepidatum
eſt,vt deſperata defenſione oppidani vulgo pararẽt fugam:Prætoris dein
mora,& Solimani adhortatio reſtituit animos. Et copiæ ab eodem extra
mœnia productæ,ad oſtentandam hoſti fiduciam, inſtructo agmine de-
currere.Addebat audaciam ipſa loci regio:quod vrbs à mari, admodum
inſidioſo acceſſu,cæcis & humilibus circa vadis,vno tantum,& eo ſinuo-
ſo ac peranguſto aditur euripo.cuius cum in ipſo flexu caſtellum excita-
rant, tum etiam aliis locis tormenta in hoſtes opportune direxerant.
Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quam ad ab-
ſterrendum à congreſſu Prætorem valuere. Ergo, ne Luſitanam rem in

diſcrimen

A diſcrimen obiiceret,nequicquam expoſcente pugnam milite,& minori-
bus præfectis tantam ignauiæ notam inuri nomini Luſitano quærenti-
bus,Prætor oppido abſtinuit;paucas tantum naues in portu ſuccendit:ac
tanto apparatu nulla re geſta, explodentibus & exſibilantibus de more
barbaris,ineunte iam hyeme ad Camaranum reuertit.Ibi, quod nulla ad
ædificandum cæmenta ſuppeterent,inchoatum ab Ægyptiis opus inſtitit
demoliri. Quo in opere dum dies noctesque naualis turba verſatur; ex
aeris intemperie graſſari morbus in claſſiarios cæpit: ac paucis menſibus
tetra lue abſumpti permulti. accedebat ad grauitatem cæli, magna an-
nonæ difficultas,vt in deſerto loco, & hoſtili circa regione. Tantum è
Ceilifo proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare cæpe-
runt.ſed care Luſitanis id ſubſidiũ ſtetit. Lembus vnus è claſſe ad com-
mercium quotidie commeabat.Is,cum nihil tale noſtri timerẽt; ab duo-
bus ſpeculatoriis Ægyptiorũ nauigiis, indicio & fraude Ceilifanorũ ex-
cipitur.Luſitani ſeptendecim in eo lembo nauigabãt.Comprehenſi om-
B nes,& minime tum vulgari munere,ad Selymum ab Solimano tranſmiſ-
ſi ſunt.Inter haſce clades & ærumnas, hyberna tranſacta. & aperiente ſe
iam vere, Prætor, ne nihil omnino egiſſe videretur; ex Arabico ſinu ad
Africum littus traiecit. Aualites ibi eſt emporium olim nobiliſſimum:
nunc,vt humanæ ſunt vices,negotiatoribus infrequens; ac vulgo Zeila
appellatur; nullis vallatum mœnibus, aut propugnaculis: ac tum,pro-
pter finitima cum Abaſſino bella,magna ex parte deſertum,modico,tan-
tum in ſpeciem,reguli præſidio tenebatur.Id oppidum, quod Soli mano
Adenum perenti enixe fauerat,omniaque neceſſaria benigne ſuppedita-
rat;Luſitanus Prætor oppugnare ac delere conſtituit. Expoſitis cohor-
tibus aliquot,per minores duces haud ita magno certamine confecta res
eſt;cæſiſque cuſtodibus,in ipſa tecta facibus & incendiis adeo acerbe ſæ-
uitum,vt ne alimentis quidem,quibus vel maxime egebant, Luſitani pe-
percerint:nimirum Adenica freti copia,quo Prætor tamquam ad certam
poſſeſſionem tota ſpe & cupiditate ferebatur. ſed eum improuida longe
C fefellit opinio.ſiquidem ab Zeilana clade tranſuectus Adenum, cum ab
Amiriano fidem promiſſi repeteret; magno ſuo dolore denique ſenſit;
quam fugacia ſint occaſionum momenta, & quam irreuocabilis rerum
bene gerendarum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe, dum
rubro mari Luſitani vagantur,non modo nouis operibus militibuſque
firmarat vrbem; ſed etiam per exploratores, de naufragiis interituque
noſtrorum,ac turpi ab Gidda receſſu didicerat. Itaque rediens quaſſata
claſſe & imminutis copiis Prætor,adeo nõ mouit oppidanos, vt iis etiam
ludibrio & contemptui fuerit.In ſumma rerum inopia, portu excluſus,
modica vix aquatione impetrata,plenus damni ac mœroris, Indiam irri-
ta expeditione repetiit. Quietæ dein ab Ægypto res per aliquot annos
fuere, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & ſublatis ab radice Mam-
malucis, Alexandrinum imperium, & Africæ noua regna ſibi conſti-
tuit.Per eoſdem ferme dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res
eſt, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo abfuit vnius

hominis

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominis temeritate,quem arcta sibi affinitate deuinctum discedens Prætor,Goæ Præfectum perampla cum potestate reliquerat. Huic simultas vetus cum Calderia quodã intercedebat,Albuquercij alumno,viro egregie strenuo.qui post Prætoris profectionẽ, vbi summam rerum omnium penes aduersarium vidit;veritus, ne is pro magistratu exerceret inimicitias;ex insula in continentem profugit Pondam, quo nomine portus vicusque abest ab Goa passuum circiter octo millia.Pro Idalcane Ancostan iis finibus præerat.Ab eo,propter fortitudinis famam Calderia comiter acceptus,in honore habebatur.Id vbi Goanus resciuit; per internuntios inimicum exsulem ab Ancostane vehementer expetiit. Ancostan, qui ad rem ac dignitatem Idalcanis pertinere arbitraretur, tutum ad se cuilibet esse perfugiũ,præsertim cum in fœdere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset;adduci se nõ est passus,vti receptum in fidem Lusitanum exposcenti proderet inimico.Ea re accensus Goanus,per interpretem conuitia primum & minas in Ancostanem iacit:dein,specie transfugæ, percussorem Calderiæ submittit Ioannem Gometium,virum audacem,& ad eiusmodi promptum facinora.Is à Calderia in hospitium benigne acceptus,& in Ancostanis amicitiam ac familiaritatem breui perductus; cum inuitatu Ancostanis,oblectandi animi causa,in campum vna cum cæteris primoribus prodiisset;per causam secretioris colloquij seductum paulisper à comitatu Calderiam,pæne in Ancostanis conspectu, nihil minus opinantem interficit,ac subditis equo calcaribus inde se proripit. Enimuero indigna res omnibus visa:& dimissis continuo equitibus, è fuga retractum insidiatorem sua ipse manu Ancostã iratus obtruncat.Tum vero amens furore Goanus,omnibus modis amicũ vlcisci, ac priuati odij causa,publicam rem in discrimen vocare non dubitat. Paschales tum forte agebantur feriæ;& instabat quinquagesimæ diei celebritas,quam Græco nomine Pentecosten appellant. In eum diem Præfectus, per simulationem ludorum atque certaminum coacto milite, Fernandum fratrem, & Ioannem Machiadum,de quo supra commemorauimus, Pondam quam occultissime iubet inuadere,& Ancostane ipso interempto,vicum præda exhausta delere.Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique attributi,& pedites Lusitani septuaginta,& Indorum maior aliquanto numerus.Ij noctu vado transmisso,cum,si maturatum foret, hostes alto sopore mersos in tenebris opprimere potuissent,atque id ipsum enixe Machiadus hortaretur;Fernandus,penes quem erat imperium,lucem opperiri æque stolido ac pertinaci consilio maluit.atque hæc ducis ipsius:illa militum fuit culpa.Campum,in quo Ponda iacet,ab Goa petentibus, arctior & impeditior saltus intrandus est: cuius fauces vel pauci homines facile tueantur.Ad eas obtinendas angustias, quo tutum, si res posceret, copiæ receptum haberẽt;prouido Machiadi monitu pedites relicti complures.ij,vt agmen præcessit,ne prædæ postmodũ expertes forẽt, statione per summũ scelus deserta,protinus antecedentiũ vestigia subsequuntur. Vti Põdã appropinquatũ est;obscura nox & quies vtrinq; texit inceptũ. Aduẽtãte dein luce,fremitus equorũ,& armorũ fulgor insidias prodidit.

Conclama

Conclamatum ergo confestim ab incolis ad arma est: & primo ignari quanta Lusitanorum esset manus,Ancostane duce,fluuium qui Pondam præterfluit,raptim transgressi,in tutum sese recipiũt.mox, paucitate nostrorum animaduersa,collectisque è repentino pauore animis,denuo traiiciunt flumen;& in hostes palatos, atque ad rapinam potius quam ad pugnam intentos,conferti ipsi & conglobati dãt impetum. Vix primam impressionem sustinuit Lusitanus;&,paucis exceptis,cæteri cursu angustias repetunt,loci difficultate,si minus virium præstantia,sese defensuri. verum eas quoque nudas custodibus,barbari iam insederant.ita, in medio deprehensi Lusitani passim cæduntur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitudine cũ aliquandiu restitisset,neque vllam cerneret spem salutis,ad Fernandum conuersus,erumpe tu,inquit,si qua potes, dũ hostem ego vtcunque summoueo:& Goam vbi perueneris,fratri tuo renũtiato;dum iracundiæ dolorique intemperanter indulget,quam expetenda ad præmia opimamque prædam præcipuos è Lusitano præsidio misedimicans, multis confossus vulneribus ipse & circa eum quinquaginta ferme Lusitani pedites aut equites cadunt.è reliquo numero capti septẽ & viginti.in iis nobiles & honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E sociis Indis,amplius centum aut occisi,aut in seruitutẽ abducti.cęteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora petiere.Fernandus, inter hostium tela,stragemque suorum, pernicis equi beneficio præter spem euasit.Ad eius cladis nuntiũ,ingens luctus & mœror in vrbe fuit.ac vulgo liberis,aut cognatis orbati æque viri ac mulieres,præfecti temeritatẽ & furorem exsecrabantur.Idalcan vero,non tam eo successu, quam violata ab Lusitanis pace lætari;oblataque sibi occasione,quam dudum expetiisset, Goæ bello recuperandæ. quippe tum prælio custodibus imminutis,tum etiam ineunte per eos dies hyeme,quæ in aliquot mẽses clausum externæ opi mare esset habitura.Addebat fiduciam,deletæ in Arabico mari Lusitanæ classis quamquam incertus rumor; & quod induciis nuper cũ Narsingano Rege Crisnarao pactis, vniuerso apparatu ac totis viribus in bellum Goanum sibi liceret incumbere.Hisce adductus rationibus Idalcan,primarium è suis ducibus,Ancostane adiuncto,Zufolarinum,cum sex & viginti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet.Eo terrore in vrbem allato;Præfectus quotquot per ætatem ferre arma possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere iubet. ad Benestarinum præcipue intendit vigilias:& quoniam in eo publica salus verti videbatur,ne hosti pateret introitus, quicquid naualium copiarum fuit,partim vada obsidere, partim circumire interdiu noctuque insulam imperat.ad hæc,paganos,& agricolas,ne,vt olim,iter barbaris aperirent;intra vrbem euocatos,vel in opera,vel in præsidia mature distribuit.Zufolarinus, admotis ad littus copiis;cũ aliquoties transitum frustra tentasset, ad extremum operibus insulam cingere; & quoniam à mari(vti dictum est)nihil eo anni tempore subuehi posset; terrestribus quoque commeatibus omnino institit prohibere. Ita, præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciſo omni vndique aditu,penuria primum,dein fame laborari tota inſu- D
la cæptum.ventumque ad vltima foret;niſi,vixdum hyeme exacta,singu-
lari Dei beneficio primum à Quiloa Ioannes Sylueria cum vario com-
meatu, & quadringentis armatis ; tum ex vlteriore India Raphael Pere-
ſtrellius cum fortibus viris;ac demum ex ipſa Luſitania cum nauibus ſex
Antonius Saldania ſubueniſſent.Huius noui ſubſidij fama, nõ abſiſtere
modo obſidione Zufolarinum coegit;ſed etiam Idalcanis nomine pacẽ
ab Luſitano petere : quæ ex vetere formula Idalcani eſt data : cum eo, ſi
nuper ad Pondam capti reſtituerentur ; & eius pacis Prætor adueniens
auctor fieret.ſequutum vtrumque,& captiui cum fide redditi, & Prætor
Goam delatus,ratam habuit pacem.Hoc maxime modo Goa tertium ab
Idalcane obſeſſa,& in ſummum adducta diſcrimen,ex hoſtium faucibus
præter opinionem eripitur. Eodem fere tempore , fœdioribus etiam de
cauſis,dum nihil minus Luſitani præfecti,quam de officio cogitãt,amiſ-
ſa Malaca propemodum eſt.Georgio Albuquercio,qui Abdalam ſumma
populi inuidia damnarat indicta cauſa , Georgius Brittus in vrbis præ- E
fectura ſucceſſerat.Is,vixdum ſanatis iis, quæ exulcerata per alios erant;
Malacẽſibus æque incolis ac peregrinis admodum grauis eſſe;& inſitam
ingenio violentiam in omne genus hominum cæpit expromere.Mamu-
dianæ familiæ ſeruitiiſue,quæ portoriis vel munitionibus,Alphonſi Al-
buquercij decreto, operam dabant ; mercedes quotidianas , & alimenta
ſubtrahere;alios à calumniatoribus circumuentos,in ergaſtula condere;
ereptas iuſtis poſſeſſoribus villas & prædia,quaſi ad fiſcũ deuoluta, ami-
cis aut affinibus peſſimo exemplo donare;iuncorum magiſtris,qui antea
noſtrorum merces quoquouerſus bona fide vectare conſueſſent,nõ mo-
do cuſtodes apponere Luſitanos;verum etiam,nullo eorum delicto,ipſas
nauium præfecturas adimere ; denique, crudelitatis & auaritiæ , nefaria
paſſim edere documenta.Iis rebus territi qui nuper ad vrbem redierant,
cũ denuo diffugiſſent;ac nihil ferme vlla ex parte ſubueheretur;tãta rur-
ſum Malacæ ſolitudo,& rerum omnium caritas conſecuta;vix vt magnis F
propoſitis immunitatibus præmiiſque,& præcone circumquaque dimiſ-
ſo,turbatæ hominum mentes ſedari,atque ad modicam celebritatem fre
quentiſſimum nuper emporium redire potuerit. Cum in peius quotidie
cuncta inclinarent;acceſſit ad res propemodum ex toto euertendas, in-
teſtina diſcordia.Primum eo tempore & maximum erat Malacæ munus
arcis præfectura:quod nimirum tam recenti dominatu , tamque infeſtis
circa nationibus Regibuſque, Luſitanorũ ſalus in eius arcis tutela con-
ſiſteret.ac proinde,omni contẽpto periculo,reliqui duces ac magiſtratus
eũ honoris gradũ certatim expetebãt.Georgius Brittus per eos forte dies
dolore corporis animique confectus,cũ ſupremam ſibi horã adeſſe intel-
ligeret;Præfectum vrbis Nonnium Vaſæum Pereriam, vxoris fratrẽ ſibi
ſubſtituit,Regis decreto;quod ita mandarat Emmanuel , vt ſi arcis præ-
fecto diem obire contigiſſet ; in eius locum vrbis præfectus extemplo
ſuccederet. Britto igitur defuncto , arcem Nonnius occupat.enimue-
ro id nullo modo ferre Antonius Patiecus maritimæ rei præpoſitus;

quod

A quod eam præfecturam ad ſe pertinere affirmaret; præiudicata iam ante
re Alphonſi ipſius Albuquercij ſentẽtia; qui Rhoterico Patalino ea lege
tradidiſſet arcem,vt eam poſtmodum ipſe relinqueret Fernando Petreio
Andradio,penes quẽ eo tempore naualis itẽ rei erat ſumma.itaq; nullum
eſſe dubium,quin Georgio demortuo, protinus ea ſibi vigilia debeatur.
Hoc certamine accenſis animis,cum ſuos vterq; ſectatores haberet;nul-
la publicæ rei cura,duas in partes diſceſſit nomen Luſitanum:ac veritus
Patiecus ne quid ex ea concitatione tumultus oriretur; claſſem omnem
& quicquid naualis erat turbæ , paruam ad inſulam recepit è regione
Malacæ.Cum dies aliquot obſtinati ambo ſuſpectique inuicem , in pra-
uo conſilio perſtitiſſent;neque demoueri ſe de ſententia vllius precibus
vel auctoritate paterentur; feſto die quodam Patiecus in continentẽ ex-
ſcendit ſacrificij cauſa.ac prẽter ipſam arcẽ cũ honeſto comitatu ad tem-
plũ eunti,Nõnius(edicto prius ſuis quid fieri vellet)in ipſo limine appa-
ruit;hominemq; blanda cõpellans voce;Quin,ait, Patiece noſtrarum li-
B tium ac diſſenſionum cognitoribus vtimur, communibus amicis ac po-
pularibus noſtris,eorumque arbitratu redimus in gratiam ? cũ ad ea au-
dienda Patiecus propius ad portam appropinquaſſet ; è latebris repente
proſiliens præualidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Pa-
tiecum in arcem rapit.Patieci comites, nouitate rei primũ attoniti ; pa-
rumper hæſere:dein ſtupore in iram verſo,cum ducis caritate vim para-
rent;partim præſidij metu;partim regiis minis ac denuntiãtionibus ter-
riti,deſtitere.Ea res momento vulgata,non modo nouã furoris & amen-
tiæ labem Luſitanis adſperſit,quod omiſſo cõcordiæ bono,tot vndique
cincti periculis , inter ſeſe contenderent ; verum etiam locum Alodino
dies noctesque in id ipſum intento,ad regnum omni conatu repetẽdum,
aperuit.Ciribiges erat apud eum Raia,inter ſuos clarus bellica laudẽ.Is,
valida longarũ nauium claſſe ab Alodino accepta; Muaris fluminis oſtia
petiit,leucas à Malaca non amplius quinque:aduerſoq; amne ſubuectus,
in terram egreditur; ac loco peropportuno, è robuſta materia denſatoq;
C aggere permunit caſtra:inde, vti nuper Lacſamana,repentinis excurſio-
nibus mare prorſus infeſtum habere , & in conſpectũ vrbis Malacæ idẽ-
tidem prouehi,& mox recipere ſeſe;vt,ſiqua poſſet , irritatos certamine
Luſitanos , ad paratas intra flumen inſidias de more perliceret. Harum
rerum nuntiis Goam per Veriſſimum Patiecum Antonij fratrem allatis;
Prætor Soarius,qui ex Arabia paulo ante redierat , Alexium Meneſium
cum nauibus tribus,in quibus erant bellatores trecenti, Malacam cele-
riter miſit.ac ſub idem fere tempus illuc è Sinis etiam Fernãdus Andra-
dius,non exiguo cum apparatu & copiis appulit.Horum aduentu atque
auctoritate , gliſcens denuo Luſitanorum inteſtina diſcordia , quamuis
ægre ſublata: & ſimul,à Meneſio ad Sionis Regẽ,qui cũ ab ipſo iam Al-
buquercio inſtituta erat amicitia , legatus Emmanuelis nomine, Eduar-
dus Coelius mittitur,partim eius amicitiæ firmandæ cauſa;partim etiam
vt eadem opera colonos ab Rege peteret frequentandæ Malacæ,& quæ-
ſtuoſiſſimo eius oræ cõmercio Mahometanis eripiẽdo.Coelius ad vrbem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hudiam, quod regni caput est, Sionia naui delatus; Emmanuelis litteras D
ac dona reddidit Regi. dein iureiurando vtrinque renouatum est fœdus.
cuius fœderis testem Coelius celeberrimo vrbis loco præcelsam ligneam
Crucem summa Regis voluntate defixit. Ita Coelius, rebus admodum ex
voluntate transactis; ac duarum insuper nauium præsidio adiutus ab Re-
ge, lætus Hudia soluit. & Camboianam oram pæne præteruectus, quod
à Patanis accessu tempestate prohiberetur; dū ad Sincapuram necessario
cursum intendit, transuerso repente Euro in littus Panis eiicitur. Potie-
batur eius terræ, vt supra demonstratum est, regulus is qui Alodini soro-
rem habuerat in matrimonio: ac tum forte ab Alodino ipso, incertū qui-
bus de causis, grauiter diffidebat. naufragos igitur Lusitanos haud im-
merito sibi diffidentes, meruentesque, non modo non pro accepta olim
ad Malacam ignominia damnoque tractauit; sed etiam cōtra gentis mo-
rem benigne & comiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanæ so-
cietatis commodo simul & ornamento, ac Malacensis præcipue cōmer-
cij vberrimo quæstu; facile sibi persuaderi à Coelio est passus, vt multo-
rum exemplo dynastarum & Regum, sese cum honorario vectigali ad E
Emmanuelem adiungeret. ita, vas aureum librarū circiter sex, in annuum
tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab ingenij mobilitate
non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Menesij Andradiique aduentu
per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Lusitanis vtique
aperta vi sese imparem ratus; ad solitas artes dolosque cōfugit: simulato
belli tædio, pacem eo consilio petiit; vt nuntiis vltro citroque mitten-
dis rē in discessum vtriusque ducis extraheret: quippe quos & reuersio-
nis auidos, & secum vna florem Lusitanæ iuuentutis deportaturos esse
non ignorabat. Neque sagacem astutiam viri, frustratus euentus est. De-
ceptos iam aliquoties Lusitanos, improba negotiandi cupiditas, & ni-
mius reuisendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. Iactatis vtrin-
que conditionibus, atque ita approbatis, vt nihil ad firmam stabilemque
concordiam, præter Soarij Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius
auctoritatis impetrandæ susceptо munere, quæ prima nauigandi facul-
tas data est, Menesius, & Andradius cum egregio comitatu Goā petiere. F
At Alodinus à Bintano progressus ad Pagum (id vico nomen; alij
Pagodem appellant) occulte paratam interea classem, ad eas quas
habebat naues adiunxit: auditoque ducum Lusitanorum discessu, ad
arcem oppugnandam extemplo copias omnes æque maritimas ac ter-
restres admouit. Nihil tam inopinatum nostris accidere tali tēpore po-
tuit. oppressi, vix ad arma capienda spatium habuere. itaque eo die
defensa ægre mœnia sunt. Inde, cum sæpius vrgerentur; nec vigiliis
tantum, sed etiam omni vndique commeatu prohibito, fame labora-
rent; longe peiore quam antea, loco res Lusitana esse cæperat:
actumque de ea procul dubio foret; ni plane insperatum subsidiū Deus
rebus iam perditis attulisset. Iauensis quidam erat in hostium castris vir
cum pecuniosus & clarus, tum etiam consilio manuque promptissimus.
Is, grauibus ab Alodino acceptis iniurijs, quas salua dignitate ferre
non

A non posset; accensus vlciscendi cupiditate, ad Lusitanos capta occasione
transfugit. eo duce atque adiutore, vt erat locorum ac temporum bene
peritus, Lusitani fidis aliquot Malacensibus in expeditionem assumptis,
agmine silēti profecti, subito vicissim impetu castra hostium cum magna
cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in iis inuentum. tormenta,
pleraque ex ære, auecta ad trecenta. quominus Pagum victrici classe por-
ro contenderent, ipsumque Alodinum oppugnarent; obiectis transuerso
flumine munitionibus, custodiisque passim in ripa dispositis, in præsen-
tia prohibiti sunt. cæterum eo facto repressa interim tyranni ferocia, at-
que ad leuandam annonam, in aliquot menses laxamenti nōnihil nostris
est datum. Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius
Prætor ducibus aliis alio missis ad maria tutanda; ipse cum septingentis
armatis ad Ceilanum siue Taprobanam, nauium vndeuiginti classe con-
tendit. Cum Callēsi regulo ante multos annos (vt supra memoraui) Lau-
rentius Almeida pacem ac societatem inierant: Soarius, Columbani præ-
B cipue reguli amicitiā & commercium expetebat, quod in eius potestate
laudatissimi cinnamomi syluas esse non dubie comperisset. cuius item rei
fama commotus Emmanuel, id ipsum per litteras accurate mandauerat.
Igitur delato in conspectum Ceilani Soario; & Columbanam præcipue
oram oculis perlustranti, locus occurrit ad nauiū appulsum, & arcis ædi-
ficationem idoneus. hami figura littus in mare procurrit; curuoque an-
fractu capacem efficit portum, in quem ex insula nauigabile flumen illa-
bitur. huc applicita classe, nuntij confestim ad regulum missi, fœderis &
amiciriæ causa; postulatumque de more, vt in vsum diuersorij, mercium-
que custodiam contra insidias maxime Saracenorum, castellum ibi lice-
ret exstruere, non tam Lusitanis, quam incolis & regulo ipsi, præsidio ac
munimento futurum. E Brachmanū disciplina, vt cæteri ferme Indi, erat
regulus, atque adeo Brachmanes ipsemet. neque ita pollēs habebatur ea
tempestate viris armisque. quocirca, & patriis institutis peregrinas reli-
giones auersabatur; & in tam tenera insula haud immerito Lusitanā exti-
mescebat vim. Attamen, reputās apud animum suum, quam ex tenui for-
C tuna vicinus Cocini Rex, post initam cum Lusitano amicitiam, ad quan-
tas opes breui tempore peruenisset; eiusdem successus, & emolumēti cu-
piditate ac spe captus; & de fœdere, & de castello, non tamen sine aliqua
solicitudine assensus est. Cæterum haud ita diu in sententia perstitit. Sa-
raceni ex cōtinente profugi, vel in primis vtilem in ea insula negotiatio-
nem paulo ante instituerant. ij, morte tristius rati, inde quoque ab Lusi-
tanis pelli se; toto connixi impetu, regios consiliarios pecunia muneri-
busque; regulum ipsum adhuc fluctuantem, cum aliis rationibus, tū pro-
posito miserrimæ seruitutis metu, facile ab ea mēte deducunt. neque ad
id modo, sed etiā ad arcēdos aditu Lusitanos, vltro suam ipsi nauāt ope-
ram: iisque præsertim instantibus operi, hortantibusque insulanos, mu-
nitiones raptim excitātur. ibi ferrea nōnulla tormenta dispositа, & simul,
ad nouam societatem plane dirimendam, Lusitani pauci, qui, vt in paca-
tam regionem securi descēderant, intercepti. Soario ad opus incoandum

Universidad de Deusto
Biblioteca

in terram egredienti, obiecta munitio præter exſpectationem apparuit. D
miſſi protinus ad rem cognoſcendam aliquot expediti, renũtiant,miſtos inſulanis Saracenos in ſtatione verſari.ita Mahometanum ſcelus haud dubie patuit.& Soarius, omiſſa interim ædificatione, copias ad pugnam exponit:magnoque vſus militum ardore,quamquam aſſidue iaculãtibus contra barbaris,ad ipſa tormenta ſuccedit.Aliquantũ laboris ac periculi fuit,dum telis eminus dimicatur.aſt vbi ad manus ventum eſt,momento diſiectis munitionibus, hoſtes in fugam auerſi : tum fugientibus acrius inſtare Luſitanus;neque aut ignotis callibus,aut occurrẽtibus fluuiis ab inſequendo deſiſtere,quoad Prætor ſigno tuba dato, palatos iam ac diſperſos ab effuſo impetu reuocauit. Magnus hoſtium numerus cæſus eo prælio.nec Luſitanos gratis victoria ſtetit. vulnerati iaculis ferme ſagittiſque complures, nonnulli etiam deſiderati, in iis Veriſſimus Patiecus, qui Malaca paulo ante rediérat.Ab ea pugna, Soarius, vnius diei quiete militibus data, poſtridie prima luce rurſus cũ omni fabrili apparatu deſ- E
eendit;ac foſſam à portu vaſtum ad mare duxit prohibente nemine:intra eam foſſam vallũ erigitur,tormẽtis in hoſtẽ obuerſis:dein modico interuallo additur murus,barbarorũ terrori magis, quã operis firmitati, propter calcis inopiam interlitis argilla cæmẽtis.Hæc ingenti claſſiariorum certamine confeſtim peracta. & regulus, cum aduerſa ictus pugna; tum ſurgẽtis operis nec opinata molitione perterritus; miſſo confeſtim legato, veniam petiit eorum, quæ alieno ſuaſu, inconſulte ac temere egiſſet: atque ad iungendam ex integro ſocietatem hoſpitiumque ſeſe paratum oſtendit. At Soarius grauiter queſtus non opera tantũ ſibi cum armatis oppoſita,ſed etiam cõprehenſos interpoſita pactione Luſitanos;præciſe negauit, ſe pro tam atrocibus iniuriis aliter ſatisfactionem accepturum, quam ſi regulus ipſe in Emmanuelis fidem ac ditionẽ cum annuo vectigali concederet.Neque abnuit Colũbanus.Luſitana horrens arma,cumque ſuper ea re præfectus regius aliquoties nõ ſine interprete cómeaſſet; F
ad extremũ ita conuenit:vti regulus Emmanueli quotannis perſolueret ſtipẽdij nomine, cinnamomi pondo centũ & viginti millia; annuloſque duodecim, ſapphyris, aut pyropis ex eadẽ inſula incluſis : & elephantos præterea ſex.Emmanuel autem,receptũ in fidẽ Columbanũ, ab hoſtium vi conatibuſque,ipſe & ſucceſſores ipſius,terra marique defenderẽt.His maxime legibus data pax:& nulla interpoſita mora,Soarius deſtinato loco arcẽ condere aggreſſus eſt:opus,adiuuantibus etiam regiis, breui abſolutum. in eius arcis cuſtodia Prætor Ioannem Sylueriam valido cum præſidio collocauit. oram maritimam nauibus quattuor tuendã Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit.ipſe rebus ex animi ſententia confectis, & Arabicæ nauigationis magna ex parte compenſato damno, circa initium Decembris ouans Cocinum eſt reuectus. Hæc ferme in vtraque India cis Gangem & vltra,Soario Prætore per triennium geſta. Prouinciam dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria is, qui primus Emmanuelis miſſu Malacam adierat. Huic, magna Indici exércitus parte variis caſibus abſumpta; naues nouẽ cũ bellatoribus mille quingentis

Emma

A Emmanuel in ſupplemẽtum attribuit,cum quibus anno ſeculi huius decimo octauo profectus Oliſipone, Cocinum ſecunda nauigatione deuenit.in eo curſu, circa promontorium Bonæ ſpei, contigit res minime prætereunda ſilentio. Magnitudinis vaſtæ piſcis eſt in Africo Oceano, quem piſcem,à figura videlicet,acum appellant(Xiphiam ego fuiſſe crediderim) prælongo roſtro, & in mucronẽ deſinente; eodemque ita duro atque hiſpido,vt ferrũ deterat in modũ limæ.Ex iis belluis vna,dum ſubterfugientẽ prædam furibunda perſequitur,in aduerſam onerariã plenis euntem velis,toto impetu illata,in imas cõpages, pertuſo alueo acutiſſimũ caput infixit. Ex eo laqueo dũ ſeſe per vim conatur excutere; quamuis libratã ſuis põderibus nauem adeo quatefecit, vt ſe in Syrtim impactos nautę nõ ſine horrore putauerint.Quo dein ex foramine,cũ,ignaro quidnã eſſet rei magiſtro,ſentinã traheret nauis;Cocini demũ ſubducta, inſertum in carinam,vt dixi,plane cubitale roſtrum oſtendit:quod illico extractum, & in Luſitaniam argumenti & miraculi cauſa, deinde tranſ-
B miſſum eſt.At Sequeria,inito magiſtratu; primũ circa omnes arces præſidia noua diſpoſuit.dein regulũ Baticalæ,detrectantem iugum;pactumque nuper Emmanueli ſtipendium perſoluere(vt ſunt leuia barbarorum ingenia)recuſantẽ; miſſo ad eius portus fauces obſidendas cum nauibus aliquot Alphonſo Meneſio,ſubſequuturus ipſe mox,ad fidẽ officiumque aut minis,aut malo redegit.Simul etiã, cognito Malacam rurſus ab Alodino grauiter premi;Antonium Corream cum onerariis, ad commeatus petendos, eoque importandos, proficiſci iubet in regnum Pegu. cuius regni,vltra Gangem poſiti non longe à Malaca,Triglypton olim vrbem, caput fuiſſe quidam exiſtimant.Correa, proſpero curſu ad Martabanum emporium Peguſiorum delatus ; ne in terra adhuc ignota longius ab ſuis nauibus ipſe diſcederet, Antonium Paſſanium,& Melchiorem Caruallium cum honeſto comitatu muneribuſque miſit ad Regem, in vrbe Pegu (ex qua tota regio denominatur) inde aliquot dierum itinere
C commorantem. Magna tum erat(vt ſæpe diximus)toto pæne Oriente, gloria nominis Luſitani : magna cum bellicæ virtutis, tum opum ac diuitiarum exiſtimatio.neque minor,ſi per Luſitanos licitum eſſet,omnes circa nationes tenebat,in Malacenſi emporio negotiandi cupiditas. Itaque Peguſianus Rex, quamquam in primis tum potẽs ac nobilis; tamen haud quaquam indignatus, Antonium Corream nuntios pro ſe miſiſſe; comiter iis acceptis, duos viciſſim ad eum ipſe cum donis remiſit, ſtabiliendæ ſocietatis & amicitiæ gratia:ſatrapam vnum;alterũ pontificem; hunc,Raulinum;illum,Samibeleganum,Peguſiorum vulgus appellat.Vt Martabanum eſt ventum, poſt mutuæ ſalutationis officia, conſcriptæ communi conſenſu,pacis & fœderis leges,tũ,ad eas ſolenni iureiurando firmandas, in celeberrimum vrbis fanum Antonius Correa regiique, ſumma populi frequentia conuenere.totius autem cæremoniæ ordo fuit eiuſmodi.Samibeleganus prior,in aurea plagula diligẽter inſcriptas eius amicitiæ leges,tum Peguſia,tũ Luſitana lingua;vt & populares,& hoſpites intelligérent,clara voce recitari iuſſit.idẽ à noſtris viciſſim eſt factum.

lectis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

lectis,& subscriptis conditionibus, Raulinus, seu sacrificulus, quædam D
ex ritualibus Pegusiorum libris de more pronũtiat. papyracea dein segmenta crocei coloris(qui colos apud eam gentem cultui diuino dicatus est)& aliquot simul arboris odoratæ folia certis notata litteris,igne subiecto comburit.Tum,suis insertam manibus,manum vtramque Samibelegani,cineribus iis imponit,pauca ex eo percontans, quibus ille ita respondebat ; vt sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia,summa attentione miroque silentio peracta. Dissimiles animorum habitus Antonius Correa comitesque in eam cæremoniam attulerant:quippe qui vano errore ducti,Christianam fidem ethnicis iureiurando obligari fas esse vix ducerent.itaque Antonij accitu, linteatus antistes, qui nauticis præerat sacris; diuini humanique iuris haud multo quã cæteri Lusitani peritior, in medium prodit. sacræ paginæ, Christiano ritu,erãt ab Antonio cum solenni imprecatione tangendæ. atqui sacerdos pro Euangeliis bibliisue, librum ex cõposito protulit,elegãter & artificiose compactum;in quo varij generis lusus & can- E
tica Lusitanico sermone scripta cõtinebantur; nõnullis tamen immistis, vt fit,sententiis moralibus, atque diuerbiis. Huic ergo libro dum Antonius fallacẽ admouet manum; diuinitus factum est,vt in ea verba ex Ecclesiaste incideret:VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS:quod ille vbi præter omnem exspectationem animaduertit,subita perculsus religione cohorruit; ac præclare sensit, quam integram & inuiolatam fœderum fidem vel cum ipsis barbaris ethnicisque , esse cæleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atque legitimũ id iusiurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Sancito in hunc modum fœdere; impositisque in onerarias mercibus,& omni genere commeatus,Correa peropportune Malacam defertur.Eius aduentus,non modo ex diuturna fame & squalore obsessos refecit; sed etiam animos iis addidit ad Alodinum ipsum vltro lacessendum,&,si qua fieri posset, ex tã vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum.Quod ille quasi præsagiens, ad omnes F
eiusmodi casus multo ante sese parauerat. transuersis primum cancellis non vno lõco interseperat flumen , angusto dumtaxat singulis paronibus lembisve trãsitu relicto.dein, sub aquas passim fistuca stipites præacutos adegerat.ad hæc, densissimas vastæ magnitudinis arbores, quæ ripas fluminis dextra læuaque prætexunt , ad radicem ita incidi præceperat;vt perleui momento impulsæ , nauigantes obruerent. Denique non longe à Pago , qua sinuoso fluminis ambitu longiorem in cubitum prominet ripa;confibulatis è valida materia trabibus,& cespite ingesto,nouum castellum excitarat;idque non modico præsidio, nec paucis ex ære tormentis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His rebus cognitis(neque enim deerant qui cuncta renuntiarent) Correa,& Eduardus Mellus,contracta minorum nauium classe,quarum pleræque remis agerentur , & bellatoribus circiter quingentis impositis ; Muaris fluminis ostia petiere.inde præmissi cum securibus dolabrisque,& firmo præsidio militum

A militum fabri ad hostiles munitiones amoliendas. ij quo validiores ; ac peritiores talium erant artium,eo celerius confecta res est.discissi cancelli : euulsi eximo stipites : insidiosæ arbores in diuersum proiectæ. ita sequenti agmini tutus ad castellum vsque fuit accessus. neque ita magno negotio,admotis nauibus machinisque,deiectum inde præsidium.Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici succedunt classe, Vt in conspectum oppidi ventum est: dispositæ extra vallum Alodini copiæ cum elephantis, & sublatus de more ingens clamor, & emissa tormenta, nonnullam cruenti prælij speciem præbuere. sed vbi egressus è nauibus Lusitanus in sicco signa constituit:& cominus gladiis contisque dimicari cæptum est:tanta plane diuinitus formido(veterũ Hebręorum victoriam diceres)tãtus terror hostes inuasit,vt oppido ad prędã relicto,sese in proximos lucos,& nota latibula fœdo cursu cõiecerint.nec pauci ex iis in fuga verius quam in pugna cecidere;cum è Lusitanis(quod præsenti diuinæ opi acceptũ sine controuersia referas)ne vnus quidem desideratus sit.Fu-
B sis fugatisque hostibus,ad spoliãda tecta raptim discurrit miles. exhausto quicquid erat pretiosi : oppidum concrematum.dein Alodini parones,& varij generis nauigia in vnum coacta fere centum.quorum erant aliquot, puppi proraque regium in morẽ cælatis inauratisque ex eo genere nonnulla in triumphi speciẽ reseruata.cæteris ignes iniecti. Hac tam insigni victoria parta Lusitani cũ summa gratulatione redeuntes in vrbem accepti.Alodinus, fracta , sed nondum perdomita ingenti ferocia, ad recolligendas è tanta clade vires,Bintanum insulam fremẽs gemensque repetiit. Interea,vicini Malacæ barbari,alienas angustias & incommoda suam rati occasionem:multis & grauibus iniuriis nostros affecerant : ac Pacenorum præsertim tyrannus,qui nuper in id regnum inuaserat:delatosque in Pacenum portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus,partim etiam per summum occiderat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquam societate ac fœdere iampridem nostris obstrictus , in ea rerum difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas iniurias,
C reguloque ab instituto latrocinio deterrendos : Garzias Sala Malacæ Præfectus , Emmanuelem Patiecum, vnica,verum egregie instructa naui dimisit.is,præcipuo in Somatranos odio instinctus,quod Antonium fratrem paulo ante in vincula coniecerant, cum alia Somatræ littora , tum vero Pacenum , Acenumque breui adeo fecit infesta ; vt non peregrini modo institores multi ab ea nauigatione desisterent : sed etiam incolæ, piscatu , quo maxime alimento victitat ea gens , intolerabili cum dolore damnoque abstinerent. Neque præcelsam Patieci nauem , atque à machinis ac milite paratissimam,semiermes ipsi,minoribus nauigiis aggredi satis audebant : tantum ad opportuna insidiis loca excubare instituerant , si quos , vt fit , in terram egressos , per occasionem excipere possent. Forte ita accidit, vt Patiecus , aquandi causa , Malacensi quam exercitatissimo remige instructam scapham intra Iacaparini fluminis ostia mitteret.abest ea aquatio à Paceno portu millia passuum ferme quattuor, neque ad remigum præsidium propugnatores plus quinque attributi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antonius Veranus Portuensis, Antonius Passanius Alanquerianus, Fran- D
ciscus Gramaxius, Ioannes Almeida Quintelanus; postremi nomen in-
tercidit. Aquatione per otium facta, priusquam ad suos Lusitani sese re-
cipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorum Præfectus, Raia Sudamicinus,
rei subitæ nuntio excitus, lanciaras tres confestim expediri iubet; cor-
reptisque quæ fors obtulit telis, in singulas, aptas instructasque remigio,
centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti re-
pente ab vtraque fluminis ripa barbari, sagittis & iaculis abeuntes no-
stros detinere non desinunt. & ea quidem mora non admodum Lusita-
nos retardat. quippe hostium tela, densatis vtrinque scutis excipiunt. grauius aliunde malum instabat; quod vno eodemque tempore contrarius
ventus & æstus accedens, exitum intercluderet: neque ab socia naui, procul in salo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam exspectarent. iamque raptim instructæ lanciaræ haud dubiam ad prædam cum
ingenti clamore festinant. longe tamen reliquas antecedit ea, qua Suda-
micinus ipse cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusi- E
tani, tot vndique pressi difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione
capiunt, vltro in aduersum hostem eundi; vt, quemadmodum sit nomi-
ne Lusitano dignum, fortiter dimicantes occumbant prius, quam per
metum mortis, in teterrimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio
scapham repente circumagunt: validoque remorum impulsu vix dum
concurrerant proræ, cum Lusitani salutari IESV nomine pariter inuoca-
to, strictis gladiis aut hastis, priores in nauigium hostile magno aussu tran-
siliunt: ac ferro primũ summouent barbaros: dein conglobatos in vnum,
ipsaque audacia obstupefactos, haud tamen incruenti ipsi ad satietatem
trucidant. Nec in longum extracta est pugna. Paceni, cum ad vehementes
gladiorum & cuspidum ictus nuda præbuissent aliquandiu corpora; &
emicantem è Lusitanorum oculis ardorem ferre vltra non possent; qua
cuique cõmodum est, certatim sese in flumen eiiciunt. Sudamicinus per-
territos nequicquam precibus minisque cohibere conatus; denique se
ipse quoque de naui præcipitat; doloreq; ac rabie accẽsus, vt quẽque suo- F
rum nãdo adeptus est, elato pugione cõfodit. Cæteri duabus lanciaris ex
interuallo sequẽtes, cum, si acrius institissent, nostros vulneribus affectos
ac propemodum exsangues nullo negotio conficere potuissent; nec opi-
nata suorum clade percusi, terga verterunt. Ita, IESV adiuuante, è re-
bus perditis repente Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amisso, cap-
tiuam ipsius Præfecti lanciaram in altum abducit: eo maiore omnium
gratulatione ac lætitia, quo propior exitio fuerat res. Eius tam præclari
facinoris fama cum cæteris circa populis, tũ præcipue regulo ipsi Paceno
magnum terrorem incussit. Missis extemplo ad Patiecum, mox ad Gar-
ziam Salam legatis, demisse petiit pacem; eaque conditione impetrauit;
vt cuncta per scelus ac fraudem ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc
rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Prætor enixe operam dabat, vt
pedem si posset, in Maldiuis insulis figeret. Eæ, vt supra docuimus, Cana-
rino, & Malabarico littori obiectę, numero plus mille censentur. Multitu-
dinem

A dinem hanc, intercursantes euripi faciunt, adeo angusti, vt alibi nauium
antennæ iubas arborum deterant: alibi etiam, qui valentiores sunt viri-
bus, ramo quopiam manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam sal-
tu transmittant. Multis rebus ad victum necessariis carent incolæ: sed pro
iis omnibus: vna est palma (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, ca-
reotas ferentibus, longe præstantior. quippe, non proceritate solum &
pulchritudine excellit; verum etiam tota prorsus in vsu est ita multipli-
ci, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma
vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Tengam Narlemve Indi;
cocum, seu nucem Indicam Lusitani dixere: humani ferme capitis ma-
gnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in summo læue,
stupea intus densitate (cairum vocant) netur ac texitur, cannabis & spar-
ti modo, cum alios in vsus, tum præcipue in vitilium nexus, & anchora-
lia: neque materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obsequentior.
namque, vt salsuginem amat ea planta; cairum quoque ex ea prognatum,
B & marinis aquis immersum, identidem reuirescit: & anchoris illigatum,
fluitantes in salo naues egregie continet, non tam ab innata duritie, vel
operis firmitate, quam viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar corij:
vt sese vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extendat; vel re-
sidente, rursus in crassitudinem contrahat, quod secus in nostris euenit
rudentibus: quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia sæpe rumpuntur. inte-
rior autem calix, rufo colore, & globosa rotunditate prædurus, addito
auro vel argento, in pocula figuratur. ipsa vero pomi caro, amygdalæ in
modum, pinguedine quadam & grato sapore lactescens, non per se tan-
tum in cibo grata est, ac salubris; verum etiam, vbi visum fuerit, ex-
hausto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum
ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus, in
obdita oris angusti vascula opimum instillat succum, ex quo variis atti-
bus coctionibusque, veteri, vt Strabo ipse testatur, inuento, mel seu sac-
carum vinum, acetumque perficitur, iam folia, cum & librariis pro pa-
C pyro sint, & loco tegularum imposita domibus, arceãt imbres; tum etiam
in vestis formam facili simul ac spisso contextu nectuntur. Denique, vna
eademque arbor, omnia prorsus ad rem nauticam instrumenta ac mate-
riem præbet. quippe truncum & ramos; in malum, assamenta, clauos-
que: comam in vela: cairum in funes (vt dictum est) omnium optimos,
filaque ad laterum suturas: postremo cocum ipsum, quæque ex eo confi-
ciuntur, in onera. ita, non sine miraculo quodam, omnibus plane rebus
ex semet apta & instructa nauigat palma: eadẽque discissa per hyemem,
viuaces ad prunas, lenta ignium alimenta suppeditat. Incolæ importato
lino, sericoque, talares tunicas eleganti opere texunt: quibus honestius
multo, quam cæteri Indi velant corpora. Piscantur etiam palmeis verri-
culis minuta conchylia (sunt qui Venereæ conchæ genus putent) miro
splendore, & colorũ varietate. hæc, saburræ loco in onerarias indita ac di-
uersas in regiones euecta, apud Gãgaridas & Sionios, vilioris monetæ ex-
plẽt vicẽ ad res parui pretij coemẽdas: apud Hesperios autẽ Æthiopas, cũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

rebus etiam carioribus permutantur. Insularum omnium caput est Mal- D
diua;ex ea cæteris cognomentum.ibi frequenti emporio domicilium est
Regis qui cum inita iam à Soario per Ioannē Sylueriam,vt supra demon-
stratum est,amicitia;ad eam stabiliendā, locumque munitæ apothecæ de
more petendum Sequeria deinceps Ioannem Gometium destinauit. Ne-
que magnæ contentionis fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto;
& cum Lusitanæ felicitatis opumque haud ignaro;tum vectigalibus no-
uis rem augendi percupido, facile non de societate modo, sed etiam de
castello impetratum. id castellum ad mare Gometius, quod lapidibus &
calce careret;è lignea materia glebisque raptim exstruxit, ac muniit.Eius
deinde operis, & quadam nominis Lusitani fiducia, vix quindecim ar-
matorum custodia septus, cum iā non pro inquilino vel hospitet,sed pro
tyranno ac domino sese gereret, & commeantes in id emporium pere-
grinos variis vexaret iniuriis; repentina conspiratione Saracenorum op-
pressus, vna cum suis occiditur. arce, & iis quæ intra arcem asseruaban-
tur, Mahometanus potitur. ita Lusitani, quam facili aditu in eas irre- E
pserant sedes; tam leui negotio mox deinde sua culpa deiecti sunt. Nec
leuiores alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria commerci
causa Ciaulum petens,in Saracenorum, qui Dabulum incolunt,biremes
illata,prælio commisso deprimitur. In easdem biremes Lusitana carae-
la postmodum incidit(rotundæ nauis genus, cum ad onera,tum ad mili-
tiam vtile: dromonem Græco vocabulo haud incommode fortasse quis
dixerit) contracto mox certamine,dum tormenta exercentur,ignea scin-
tilla in sulphurei pulueris cadum illabitur. inde sæuum repente coortum
incendium, nautas vectoresque omnes, vna muliere excepta, protinus
hausit. Ad earum rerum nuntios, ira percitus Christophorus Sosa, qui
cum nauibus aliquot Canarini maris custodiæ præerat: nocte sublustri,
Calacinum (is locus est agri Dabulensis) inuasit. Sosæ aduentu præco-
gnito,incolæ paulo ante diffugerant.Lusitanus ad prędam versus,quam-
quam erat barbarica vilisque suppellex:tamen ab ea dulcedine auelli non
potuit: quoad, illucescente demum die, Saraceni circiter quadringen- F
ti, sagittariæ artis peritissimi superueniunt. Aduersus eam multitudi-
nem Sosa cum centum & quinquaginta armatis egreditur:quorum erant
sclopettarij seu fistulatores non pauci. Accensis vtrinque animis, atrox
pugna coorta. Saraceni arcubus tantum instructi; primam hostilium
glandium procellam submissis corporibus excepere: tum ad sagittan-
dum ipsi consurgunt. tamque densus ac perpetuus fuit spiculorum im-
ber: vt Lusitano, ad fistulas replendas nihil vnquam temporis aut loci
reliquerint. Inde cum,sensim cedendo, ad mare sese reciperet Sosa: mi-
nime fefellit hostem. circummissus illico iuuenum globus, reditum in-
tercluſit. itaque Lusitani vndique vrgeri cæpti: nec sine multo sangui-
ne, vix tandem ad naues effugium patuit. Soluentibus dein oram simul,
& iaculantibus, adeo pertinaciter institere Saraceni, alienato ab sensu
periculorum animo, vt semet aquis vmbilico tenus immergerent, na-
uigiisque, remorandi causa, propemodum iniicerent manus. Ex eo
discri

A discrimine Sosa denique elapsus,Ciaulum ad saucios curandos, minime
secunda fama se contulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauium
classis,cui Georgius Albuquercius præerat,Olisipone profecta,male ad-
modum nauigauit.quattuor tantum eo anno in Indiam peruenere.è reli-
quis vna è medio cursu in Lusitaniam vento reiecta.aliam in ipso itinere
Castellanus quidam nauarchus ab Indicis commerciis ad latrocinia pi-
raticamque conuertit.tertia,superato iam promontorio Bonæ spei,circa
Quiloæ,& Mombazæ littora,magis etiam miserabili genere cladis inte-
riit. Mahometani eas incolunt regiones.hi, Anconino Rege interfecto,
iampridem ab Lusitana societate defecerant. Cum dira necessitas coge-
ret,aquandi gratia,ad Matuam,eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui
Lusitana appulerant scapham;in quibus erant primarij duo: præfectus,
& gubernator.Dum egressi ad fontes doliola complent;interim scapham,
remigibus vacuam, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam deducen-
dam,aptandosque remos, semiplenis vasibus illico Lusitanus accurrit,
B nec segnius barbari,animaduersa re,duo circiter hominum millia infen-
sis animis aduolant:nautasque partim sub oneribus, partim à terra mo-
lientes,ad vnum omnes occidunt, nequicquam cæteris Lusitanis, cum
ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suo-
rum cædem ex alto spectātibus.Ac ne ipsi quidem lætiorem exitum de-
inde sortiti. quippe, vrgente siti, dum alias aquationes in vicino con-
quirunt;rectore vacua nauis haud longe ab Quiloa in syrtes impingitur.
Ad conspectam eminus prædam, ingens repente affuit hostium vis. mo-
mento spoliata oneraria:& quotquot ea vehebantur cæsi, vno duntaxat
relicto adolescente,quem tyranno Mombazæ muneri mitterent. Albu-
quercius,dissipata classe,ignarus,ex iis quæ non comparebant,quo quæ-
que delata esset,cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemem:
atque inde, transmisso mari, Goam in sequenti demum æstate peruenit.
Circa idem fere tempus,Prætor Sequeria,toties iam ab aliis infelici suc-
cessu tentatam Arabicam expeditionem aggredi statuit. Contractis ex
C omni ora nauibus maioris formæ quattuor & viginti, bellatorū tria mil-
lia imposuit;quorum erant Lusitani mille & octingenti: cæteram sum-
mam,è Malabaribus & Canarinis expleuerat. Cum iis copiis Goa profe-
ctus Februario mēse,anno seculi huiusce vigesimo,ad Aromata promon-
torium Africæ, secunda nauigatione transmisit. Ibi cognito ad Giddam
stare sex Turcarum triremes;manusque armatorum cogi ad fauces Ade-
ni occupandas;intra ipsas fauces inuehi,& longitudine sinus emensa,cir-
ca Giddam lacessere bello Turcas decreuit;vt si se occasio dedisset, signis
collatis de rubri maris possessione decerneret. Hoc animi proposito le-
gens oram;ad Meten vicum,aquandi causa,applicuit, metu desertum ab
incolis.vna tantum vetula inuenta:cuius indicio in summa siccitate aqua
patuit.amnis erat alueo glareoso.sub eam glaream,æstate,cursu tacito se-
se ita latices cōdunt;vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum
indicem remuneratus,& in eius gratiam flammis ab eo prohibitis vico,
Sequeria in Arabiam non longè ab Adeno traiecit ibi dum ad Aram(id

loco nomen)anchoras iacit; inscopulum sub aqua latentem illata Prætoria, solutis incussu cõpagibus extemplo diuellitur. quæ in summis tabulatis erant,cum parte machinarum ægre seruata.cætera demerso alueo periere.naualis turba(quadringenti numerabãtur)in cæteram classem distributi.à Sancto Antonio nomen erat Prætoriæ.ex eo, Diui Antonij saxa,locus appellatus. Ab hac statione cum ad Giddam recta contenderet Prætor,adeo pertinaci complurium dierum Aquilone prohibitus est; vt interim aduentante hyeme,idoneum rei gerendæ tempus effluxerit. Itaque omisso bello,ad pacem cum Dauide Abassino Rege firmandam animum adiecit.cuius Regis imperium,cætera mediterraneum,modica tantum ex parte ad rubri maris littora pertinet. Eam oram Dauidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem honoris titulo Barnagazium vocant.oppidis ac vicis,Præfecti minores præerant.Cum hisce Præfectis de societate agendũ erat Sequeriæ,& legati duo in terram exponendi. alter, Matthæus Armenius,is,qui ab ipso Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis ante decenniũ venerat:atque ob suspectam eius legationis fidem,ab Lusitanis nullo suo merito multa indigna & acerba pertulerat. alter,Emmanuelis ad Abassinũ erat legatus, Rhotericus Lima, suffectus in locum Eduardi Galuani,qui superioribus annis in ipso itinere, nondũ peracta legatione,decesserat.Simul etiã erat ei Mazua insula (quæ Ptolemais ferarũ olim fuit)haud procul à Camarano visenda,si forte locus arci ad eius regionis custodiã ædificãdæ idoneus foret.ea insula Arquico oppido maritimo Abassini littoris obiecta,peranguſto freto ab continente dirimitur:& lunato sinu in idem littus obuersa, in primis tutã ac placidã stationem nauibus præbet.ad hæc,cisternis,armentisque varij generis,in vsum classiũ & præsidiorũ abundat.Prætor,totam insulã per otium contemplatus,tametsi Mahometani incolebant;tamen,vitandę inuidiæ gratia,suos ab incendiis ac præda continuit:Mahometis vero fanum rite expiatum,intemeratæ Conceptioni Deiparæ Virginis dedicauit:ibi per eos dies Christiana sacra peracta nõ semel.Interea ab Arquici Præfecto oratores affuere cum donis & cõmeatu: quibus, vtpote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruce insignitum,amicitiæ causa,datum est.illi,cognito Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama iampridem eo tractu increbuerat,mirum in modum gratulati; primum omnium de Matthæo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipsum vbi adesse præter exspectationem audiere;& mox in conspectum est productus veneranda canitie senex;obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ.&,vulgata eius rei fama,certatim ad optatos viri amplexus,& manuum oscula cõfluebant. Eademum celebritas,& Matthæum omni suspicione liberauit;& Lusitanis, quod insontem adeo aspere & inhumane tractassent, dolorem simul ac pudorem iniecit:eo magis,quod etiam aliquot è sacra Visionis æde monachi (multa autẽ cœnobia, ex Diui Antonij ferme institutis,eo toto regno visuntur)salutandi eiusdem Matthæi causa, ad classem accesserant: qui ab Lusitanis sacerdotibus linteatis,cũ symphonia & psalmis accepti, magnam animi voluptatem prę se ferebant,non è Matthęi solũ,sed etiam ex ipso

ex ipso Lusitanorum aduentu: quod vetus oraculum sibi à maioribus traditum ferrent;ex occiduis aliquando regionibus, Christianæ religionis homines in ea loca venturos.Eius vaticinationis promissa,tantæ classis appulsu,tandem esse confecta;& in illo sacratorum hominum cætu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia tanto locorum interuallo, dextras quodãmodo miscuisse;magnopere lætabantur.in sermonem dein cum Arquicano Præfecto ventum est; & paulo post,ad stabiliendam societatem (quod ita Dauidem velle non ignoraret)Barnagazius cum peramplo comitatu Arquicũ processit.Paululũ ibi altercationis fuit, dum dies locusque colloquio constituitur:littus ipsum aduena:Arquicũ oppidum Barnagazius præoptabat,nõnulla fraudis ac periculi suspicione ab Saracenis iniecta.Ad eã suspicionẽ tollendã(quando per obsides transigi,indignum Christiana amicitia & hospitio videbatur)cũ synceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab sacerdote iuberet Antonius Saldania, Lusitani Prætoris internuntius;seuero vultu Barnagazius cõfestim exsurgens obstitit;negans,tam leui de re,tã augusta attrectãda mysteria.Quin ego potius,inquit,de iure meo decedã,meque vltro in omne discrimen obiiciã. ita,mediæ regionis campus,inter oppidũ & mare,cõsensu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum duobus millibus ab Arquico;Sequeria cum sexcentis non amplius armatis è classe descendit.iis copiis in statione vtrinque conspecta relictis;cum senis ambo comitibus in medium prodiere.Primus congressus fuit,mutuo blande & amice consalutantium:& Regis vtriusque in alterum, beneuolẽtiam studiumque accurata oratione testificantium.dein societas ac fœdus hoc maxime modo sancita.Classiarius sacerdos argenteam Crucẽ in medium attulit:ea Barnagazius prior apprehensa,nixus genibus:Quam,inquit, pacem IESVS Christus,generis humani Redemptor,discipulis reliquit suis;eadem esto inter nos,qui eiusdem Christi cultum profitemur,ac fidem.Hanc ego pacem(quantum in me fuerit)Regis mei nomine spondeo; atque ita iuro per hanc sacrosanctam nostræ salutis effigiem. In eandem ferme sententiam conceptis verbis iurauit Prætor. dimisso dein colloquio, per triduum ex vtraque parte donis officiisque certatum. & ingens omnium fuit lætitia,quod opulenti duo Reges terra marique, contra Christianæ rei aduersarios arma iunxissent.Post hæc,Sequeria Rhotericum Limam legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad regiam vsque tuto mittendum. cuius in comitatu cum alij honesti viri complures fuere; tum vero Franciscus Aluarus sacerdos:qui dein reuectus in Lusitaniam, eius peregrinationis seriem patria lingua descriptam edidit: eodemque postea auctore,Paulus Iouius gentis ritus moresque latino sermone diligenter est persecutus.Per eosdem fere dies quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor,è Paceno Somatræ insulæ regno, summus Mahometicæ superstitionis Califa seu antistes, nomine Molana, supplex illuc vsque contẽdit.puerũ adducebat duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filiũ:cuius parente occiso,Geinal tyrannus,ab Alodino socero adiutus,regnum inuaserat.huic si cõtra communẽ hostẽ suppetias Lusitani tulissent;

Universidad de Deusto
Biblioteca

tulissent;restitutum in patrias fortunas puerum,in Emmanuelis auctori- D
tate cum annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbitas,
& Califæ obtestatio apud Sequeriã valuit.Ad Geinalem ex ea possessione
pellendum,sex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquer-
cio attributæ.Cuius rei,& iunctæ cum Dauide amicitiæ nuntios qui ad
Emmanuelem afferret, Petrus Vasæus in Lusitaniam à Prætore missus,
magna toto regno omnium ordinum gratulatio fuit; & in singulis oppi-
dis miro populi studio supplicatum est.Prætor,cum egressus freto Cala-
iatum petiisset,Armuziã inde processit. ibi, clauso iam mari,cum magna
nauium parte hyemare coactus est.Dum hæc ad Arabiam, & Persidem
fiunt;Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud
contemnendã,si crimẽ abesset,vectigalium accessione ditauit.Idalcanem
inter,& Crisnaraum Narsingæ Regem, atrox ac funestum per eos dies
exarserat bellum ; dum reconciliatæ nuper amicitiæ leges ambo parum
syncera fide custodiunt.Idalcan perfugas & noxios è Narsingæ regno cõ-
tra ius & fas clam admittere,grassari occultis latrociniis, ac repetentem E
res Narsinganum,dolis fallaciisque frustrari.Crisnaraus vicissim,otij im-
patiens,bellum denuo optare;& in Raciolum vrbem Decani regni mu-
nitissimam,spe atque auiditate imminere : quã sibi maioribusque adem-
ptam,Idalcanis accessisse regno ægre ferebat.Eius ergo repetendæ vrbis,
& Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi tale consilium iniit. Sa-
racenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenio-
que,industrius vir,& experiens. Hunc,ad Arabicos equos in vsum belli
coemendos magno cum auri pondere Crisnaraus Goam misit:& quo te-
statior esset res,ad Goæ Præfectum super tali negotio separatim litteras
dedit,haud dubius,quin per Decanios fines necessario iter habenti bene
nummato viro,Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorari assuetus, de
more structurus esset insidias.Quod putarat,euenit.Ingressum Decanios
limites Cidem,vtpote eiusdem sectæ hominem ; quin etiam è Mahome-
tis,vt ferebatur,stirpe genitum;Idalcan benignis admodum promissis ad F
se per litteras inuitauit.Cides, vel societate superstitionis, vel vberioris
stipendij ostentatione adductus; vel etiam interuertendæ regiæ pecuniæ
spe;haud grauate ad Idalcanem sese contulit.illic, comiter acceptum, per
speciem honoratæ præfecturæ,Dabulum extemplo amandauit. ibi, ne-
quid rumoris emanaret,pecunia spoliatũ,per idoneos talium facinorum
administros è medio sustulit.Crisnaraus interea,speculatoribus clam ap-
positis,cum rei gestæ seriem haud magno negotio cõperisset, lætus obla-
ta belli occasione;missis quoquo versum ad Reges ac dynastas epistolis;
manifestam Idalcanis perfidiam,& violatas pacis leges minaciter & acer-
be conquestus est:dein,maximis equitum peditumque contractis copiis,
Raciolum vrbem obsidione cinxit.Ad eam soluendam obsidionem Idal-
can profectus;commisso prælio,magna parte suorum amissa, cum paucis
elabitur.Crisnaraus victor, non castris modo Idalcanis est potitus ; sed
etiam Raciolum vrbem valido instructã præsidio, crebris iam oppugna-
tionibus frustra petitam ; metu denique in deditionem accepit. Idalcan
interea,

A interea,remotis oppidis,quo propter siccitatem Crisnaraus cum exerci-
tu peruenire non posset ; amissa in præsens renouandi belli fiducia, sese
inglorius continebat.Ad eius cladis famam,cum alij ab Idalcane defece-
re;tum Gini,gens in Decano regno prænobilis.Eius gẽtis principes,ger-
mani duo fratres,Comus,& Appa, contractis octo ferme armatorũ mil-
libus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant:inde sine dubio
in oram maritimam transgressuri,crebris portubus & vectigalibus quę-
stuosam(Concanum vocant è regione Goæ)quam Ginorum olim fami-
liæ Mahometani eripuerant.Eius oræ Prefectus,Idalcani hero auaritia &
fraude non absimilis,magna pecuniæ summa è vectigalibus portoriisque
collecta;id vnum laborabat,quo pacto,inter eos tumultus, domini rẽ ad
suum peculium adiungeret. Omnia circumspectanti, commodissima ad
fugam,Goa Lusitanorum vrbs visa.id quo tutius faceret;Lusitanum sibi
præfectum ante conciliandum ratus;ad specimẽ probitatis ac fidei petiit
ab eo per nuntios,primum vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem
B pro amicitia ferret.id si facere grauaretur(quod ita fore haud erat nescius)
tum libero mendacio suadebat,vt ipse potius in eos portus & vicos,Em-
manuelis nomine inuaderet.æquiore animo Idalcanem in afflicta fortu-
na laturum,suas opes & vectigalia in Lusitanorum,quam in perduellium
potestatem venisse.Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus,rem ad consi-
lium detulit.ac tali tẽpore nemini dubium erat, quid ius , quid æquitas,
quid amicitia postularet. verum apud homines lucra pensantes , vtilitas
valuit.Mellus cũ octingentis ferme Canarinis peditibus,Lusitanis equi-
tibus ducentis & quinquaginta,euripo traiecto , Concanum sine certa-
mine vllo occupauit,non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre : &
Rhotericum Iusartem cum modico præsidio ei regioni præfecit.At Idal-
canis procurator,domino prodito voti compos , Goam plenos argento
auroque loculos tulit:& quo res occultior esset,amico Lusitano cuidam
æque fallaci custodiendos initio tradidit. Dein , cum hic depositum ex
occasione repereret; ille alter se quicquam accepisse impudẽtissime per-
C negaret,neque chirographum exstaret vllum; ex dolore ac desperatione
Mahometanus in furorem & insaniam versus,mentem simul cum pecu-
nia perdidit.Fraudator vero,dum thesauris male partis incubat securus;
inopinata morte postmodum , ab eo quod carissimum habebat in terris,
auellitur:Quin etiam ipse Crisnaraus deinde malis artibus receptam vr-
bem Raciolum,bello vicissim superatus,amisit.quæ bella,& numero pe-
ditum equitumque,& vniuerso apparatu(alioquin fides Barriũ , & Oso-
rium,& alios rerum Indicarum auctores appellet)orbis nostri expeditio
nibus longo interuallo præferenda,enarrare nostri instituti non est. Po-
stremo,ne Lusitanis quidem ipsis,vt in loco exponemus,diuturna stetit,
minus honeste quæsita possessio.Ita , per omnes eorum scelerum affines
peruagata cælestis ira,breui tempore pœnas à singulis improbæ cupidi-
tatis exegit. Per eosdem fere menses , nouum & multiplex aliud in mari
miraculum exstitit. Classis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex
Lusitania Indiam petit;rostrata celsior Rhoterici Vasæi Pereriæ , in me-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dio cursu,repente,veluti fræno equus adducto, ita substitit magno cum D
aquæ sonitu ac motu,qualis,vbi in vada & syrtes incurritur, edi consueuit.Eo ipso terrore perculsi nautæ,demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare comperiunt.Cum inflatis vento velis hęreret nauigium nihilominus;dispiciendi causa(quod esset nox)admotis ad marginem luminibus;implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ centum & quinque dodrantium lõgitudine,applicuerat corpus; cauda gubernaculum illigarat;alis immanibus latera ad summũ vsque cingebat:quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum adeo tetrũ, ingenti videlicet horrore nautæ militesque perfusi. vt vero, dolij magnitudine,vasto hiatu nouissime caput extulit; metu exanimati pæne omnes, infernum profecto monstrum diuinitus immissum credere,ad viua tot noxiorum corpora glutienda.Pauci,quibus in tãto discrimine mens animusque constiterat, consultandi gratia in vnam partem secedunt.erant qui contis,& iaculis,ballistisque depellendum suaderent cetum:alij contra,nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ E
molis animal vulneribus irritatum, concussu ipso & agitatione violenta nauem euerteret.in summa inopia consilij,cum nihil explicaretur;& maior in singula momenta terror instaret;suppliciter ac demisse veniam pacemque Dei & cœlestium exposcere,atque ad vota precesque confugere placitum est.Neque ea irrita fuere.Sacerdos cum linteo,& stola,& signo Crucis in medium prodiit.ab eo,sacris carminibus,& exorcismis delinita bellua(mirum dictu)nulla cuiusquam noxa relicto nauigio,cũ è portentosis narium fistulis ingentem reflasset aquæ vim,sese admodum placido lapsu in mare demisit.Lusitani,tamquam ex orco præter spẽ erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant.Circa idem fere tempus,in Somatram Georgius Albuquercius cum orbo extorrique delatus est puero.Ante eius aduentum,tyrannus Geinal,Pacenorum erga se voluntati diffisus,non longe ab vrbe munierat castra; seque intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat.Albuquercius, missis qui tyrannum iuberent iniusta possessione decedere; cum denuntiatio- F
ne minisque nil nisi verba & frustrationes eliceret;fauente Aruano finitimo regulo,castra cum trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus,non sine sanguine suorum expugnat.ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano cõcessa, qui inter oppugnationem auersas castrorum portas obsederat;pupillum magno populi assensu plausuque Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex fœdere, in patria sede ac domicilio collocat.Eius pueritię regendæ,Molana præpositus is, qui pupilli susceperat causam:& rei maritimæ cura, Lusitanorum amico Ninacunapani concredita;dein ad Mahometanos in officiõ continendos castellum ipso in aditu portus exstrui cæptum.Quæ ne res,adeo secundę nimium Lusitanos efferrent;quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno fere viginti; dein ad Bintanum longe dispari successu pugnatum est. Georgius Brittus nauibus quinque ab Cocino Molucas petens;cum ex itinere Acena littora tenuisset; auri

A occæcatus auiditate,cuius vim ingentem in proximo delubro esse audierat; cum centum & viginti armatis in terram egreditur. Huic Abrahemus tyrannus obuiam cum sex elephantis, peditibus mille progressus, pugna commissa, Lusitanos complures temere inuectos, & in iis Georgium ipsum interficit; cæteros grauiter saucios retro ad mare compellit. Inde in Georgij locum Antonio fratre suffecto, Lusitani Malacam traiiciunt.quo cũ item Albuquercius paulo post à Paceno superuenisset;duodecim amplius coactis in vnum nauibus, & propugnatoribus ferme sexcentis,Alodino,infestum de more Malacense littus habenti,arma inferre denuo placuit.Is nuper ad Pagum victus, vt supra demonstratum est, in Bintanum haud longe à Pago receperat sese.Ea insula,Sincapuranis obdita faucibus,nobili secatur amne; qui ponte iunctus,dein se in mare euomens,portum nauigantibus præbet.Huic impositam amni vrbem,insulæ cognominem,Alodinus,pulso,vti supra docuimus,vetere domino, præclare munierat.ad pontis caput propugnaculum excitarat;à cæteris parti
B bus,serratæ structuræ, ad latera ferienda, vallum & aggerem obiecerat. Portum ipsum,& fallacia vada,& adacti fistuca flexuosi de more stipitum ordines; & in assidua statione paratæ lanciaræ seu lembi egregie tuebantur.Lusitani,prope certa victoriæ spe profecti, nondum probe explorata regione,descendunt; duabusque simul partibus ad mœnia subire conati, cum neque scalas attulissent,& stagnãtibus circum aquis ac voraginibus impliciti tenerentur;destinatis vndique hostium telis ac tormẽtis;promptissimi quique sternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio est. cũ & incognita obstarent vada,& hostilium nauigiorum agilitas,onerarias Lusitanas,magnitudine ipsa inhabiles,crebris detrimentis afficeret.Ita,omisso incepto,& præcipuis è suorum numero desideratis, diuersi duces; Albuquercius Malacam rediit, Brittus ad Molucas, quo intenderat, nauigare per-
C rexit.

Libri septimi Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER OCTAVVS.

DVM hæc apud Indos alterna succedunt vice; interim ex alia quoque parte, atque adeo plane diuersa, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editũ est. Fernãdus Magalianes agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei naualis apprime callens. Is, quod in India sub Albuquercio duce stipendia multa fecisset; nequaquam pro spe præmiorum (vt in suis plerunque meritis æstimandis nimium sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiorem Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transiit. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsarem & consiliarios docet; Molucas insulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitiis Lusitani fruantur; intra Castellanæ conquisitionis limites haud dubie contineri. idque non pluribus tantum argumentis è mathematica supputatione contẽdit; sed etiam acceptis inde litteris à Frãcisco Serrano, de quo supra commemorauimus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cum opulentia, tum ab aurea Chersoneso longinquitate dissereret. Profecto, si à fortibus & peritis hominibus tentetur ex Occidẽte iter; haud ita magno negotio è Peruana terra in easdem insulas penetrari posse. opem dein addit monitis. ac se, modo in eam expeditionem necessaria præbeantur; in omne discrimen, experiundi causa paratum ostendit. Mouit Cæsarem & magnitudo promissi, & Fernandi auctoritas cũ testimonio Serrani coniuncta. Quinque cõpactis egregie nauibus, eximio & nauta & milite ad Hisparim instructis (quo in numero exsules erant Lusitani cõplures) vnus Magalianes cum summo imperio ac potestate præficitur. Cum iis nauibus, Bæti fluuio in altum Oceanum euectus; Canarias primum insulas, tum Brasiliam certo iampridem itinere petiit. inde, velis in Austrũ datis, cum ignota littora diu legisset; ad magni fluminis ostia ventum est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus quinquaginta gradibus ab æquinoctiali abest circulo. neque inde longe, infesto rigore, & æterno pressa gelu,

A gelu, niuosa montium cacumina in cælum exsurgunt. terram incolunt homines immani duodecim amplius dodrãtium statura, efferis moribus, crudis in cibum carnibus adsueti. è quibus duo ad classem attracti, blandimentisque ac muneribus à Magaliane deliniti, intra paucos dies ex insolita victus consuetudine periere. Ad eam oram explorandã missa nauis vna, cui præerat Ioannes Serranus; in scopulos illata, saluis tamen hominibus, frangitur. Hisce rebus cõterriti classiarij, &, præter alia maris incõmoda, sæuissimo frigore enecti; incerta vitæ, & perueniẽdi quo intenderant spe; reuersionẽ plerique suadere, quidam etiam conuitio efflagitare institerunt. Hosce Magalianes, obfirmato ad omnem patientiam animo, benignis adhortationibus aliquandiu sustentare conatus; comperta demum coniuratione; partim capite, partim exsilio puniit. qua supplicij ac minarũ acerbitate, obstupefactis interim ab omni rerum nouarũ conatu reliquorũ animis, vltra eum locum tres ferme gradus, hoc est leucas circiter quinquaginta, processit. atque ibi demum sese ostendit euripus, sinuoso meatu Oceanũ vtrumque coniungens. Ea re tum ex incitatissimo
B aquarum æstu animaduersa; tũm ex cetorũ ossibus in littus eiectis; quasi peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta; & euripo ipsi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditũ est. ibi, commeatibus valde imminutis, cum denuo fremitũ vel querimonias quorũdam inaudisset; capitis pœna proposita, vetuit ea de re sermones inferri. Tum alia nauis ad inquirendũ exitum præmissa; ducẽ frustrata per tenebras retro vnde venerat, Hispalim reuertit octauo mẽse quã ex eo portu discesserat. Eam nauẽ missis qui quærerent, incassum dies aliquot præstolatus, cũ reliquis tribus audaciter ipse progreditur: perque varios męandros, & cęcas ambages, crebro velorũ flexu tandem ex altera parte vastissimũ rursus in æquor euasit. & quoniã sub æquatore ipso positas Molucas esse didicerat; in eam partẽ proras dirigere magistros iubet. Leucas mille quingẽtas procul ab omni terræ cõspectu prouecti, in desertas aliquot insulas incidere; quas ex aduerso Italiæ oppositas nonnulli arbitrãtur. inde cõtinuato in Septentriones itinere, ad Subum insulã leucarum ferme duodecim
C ambitu, auri feracẽ, frequentem incolis ventũ est. Ibi Magalianis labores exitu nec opinato cõclusi. quippe insulæ regulus, quod armis eo tẽpore cum finitimo Rege Mathani contenderet; oblata recentis auxilij spe, aduenas non solum hospitio libenter excepit, sed etiam in eorum gratiam sese cum vxore, liberisque, & popularibus circiter octingentis, Christianum fieri voluit; & honoris causa in sacro baptismate Fernandi nomen assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis magis magisque Lusitanus obstrictus, petenti opem & Christiano, & hospiti, negare non potuit. Descensione cum præstãtibus aliquot facta, Magalianes, cũ semel iterumque fudisset hostes; tertio deniq; ex insidiis ipse circumuẽtus occiditur. Cæteri, partim, circa cum interfecti; partim elapsi vix ad naues cũ tristi nuntio peruenere. Neq; hic finis miseriarũ fuit. ex quo facile existimari potest, quã non temere, nec sine diligẽti præparatione, barbaris Christiana sint impertienda mysteria. Regulus qui vix adhibito catechismo, vel an-

Universidad de Deusto
Biblioteca

teactæ vitæ sceleribus cum salutari detestatione damnatis, amicitiæ & D
temporis causa, peregrina sacra suscepisset; qua mobilitate Christum induerat, eadem paulo post & Christum ipsum, & vna cum Christo ius fœderum, fas, humanitatem, fidē penitus exuit. Oblatam ab hoste pacē, cum eo si aduenas è medio sustulisset; recētia merita & iunctas nuper dextras oblitus, minime recusauit. Tam scelerati dein facinoris perpetrandi, cum in aperta vi nulla esset spes; primarios è classe ad viginti, per officij ac beneuolentiæ speciem ad ferale cōuiuium inuitatos, repente inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium, vel ad lucri spem reseruato; quod ex redemptione se partem aliquā sulphurei pulueris, & aliquot ænea tormenta (cuius machinæ in iis locis nihil vnquam simile visum fuisset) capturum esse confideret. Atque vna hæc spes salutis afflicto quoque Serrano restabat. Verum vtrumque postmodum euētus fefellit. namque productus in vinclis ad mare Serranus; noua clade exponenda primo socios ad misericordiam lacrymasque com- E
mouit: eodemque interprete, per consuetos iam nutus ac symbola, cum incolis agi de pretio cæptum. Paciscebātur vtrinque pecuniæ loco, duas minoris formæ bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cum lintribus ad terram nautæ admouissent; subito pretium augere insulani, & recedere à conditionibus, ac redēptorem variis artibus detinere. Inde altercatione cum iurgiis orta, cum maior maiorque hominum frequētia ad littus affloreret, veriti fraudē & insidias classiarij, sese ad naues re infecta subducunt: anchorisque sublatis, miserum Serranū, frustra fas religionis, amicitiæ, patriæ, lamētabili vociferatione obtestātē, in barbara & crudeli terra destituūt. ad insulam decē leucas inde prouecti, variis casibus imminutas recensent copias. fusis ac laceris magna ex parte armamētis cētum & octoginta nō amplius homines in vniuersum inuenti. Cū in tres ipsas naues, neque nautæ, neque funes, néque vela sufficerēt; alueo vno, qui præ cæteris quassatus erat, incenso; turbā cum instrumento omni in alteram F
transferunt. ita, duabus tantum reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac proris in occidentē Solem obuersis, diu errabūdi, ad Molucas insulas tandem aliquādo perueniunt. ibi cū Tidoris regulo haud ægre societas iuncta. Lusitana tū aberat classis: eo facilius corrasis vndiq; frugibus, regulo enixe adiuuante, per tot ærumnas & pericula petitū ex insula specimen auehunt. ac trito inde itinere vtraque primū instituit nauis. dein Lusitanatum classium iniecto metu; altera fluctibus quassata, cum omnibus cōpagibus aquam acciperet, ad Molucas recurrit; ibique egressis interrā hominibus, ad scopulos allisa diffringitur. altera Indis ad dextrā relictis; immani ausu protinus altū præcidere, & recta Bonę spei promontoriū petere intēdit. eo superato, cū ad Hesperidas vsque insulas processisset; inaudito post omnium seculorū memoriam cursu totū orbem emēsa, & æmulis classibus illuc vsque feliciter euitatis; ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detenta est; & pauci qui superfuerant semianimes in custodiā traditi: èquibus tamē aliqui, naui deinde recuperata, in Hispaniam, vnus etiam, patria Vicetinus, obstupescētibus cunctis miraculi nouitate,

in Ita

A in Italiā rediit. Huic naui non sine causa Victoriæ inditū fuerat nomem. Nauclerus erat Ioannes Sebastianus Canus, ex oppido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum; vir animi fortitudine, peritia gubernandi, & inaudita felicitate sane promeritus, vt ipsius ac patriæ nomen, nullus vnquam casus, nulla temporum longinquitas obruat. Neque me fugit, hæc aliter ab Iouio æquali eorum temporum tradi. Sed nos rem totam ex fide retulimus: haud mediocriter locupletem huiusce narrationis auctorē sequuti Ioannem Barrium Lusitanum: ad quem, præter cæteram notitiam, & habita cum superstitibus ex ea classe colloquia; cōscripti insuper ab ipsis gubernatoribus eius peregrinationis cōmentarij peruenere. Ex eo deinde tempore sæpius in Molucas è Bætica primum, ac postmodum è noua Hispania nauigari cæptum. quæ res ingentem discordiarum molem inter Lusitanos ac Bæticos peperit; nec sine magno motu, cum in Europa legibus, tum in Asia ferro, de illius maris & commercij possessione certatum
B est. Magalianes è Bætica Septembri mense anni vndeuigesimi soluerat. biennium circiter in ea nauigatione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano gestis nuntij ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tā opportuna & fructuosa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio continendum; arcem instaurari, & aucto præsidio diligenter custodiri Emmanuel iussit. Eius rei causa Lupus Brittus cum supplemento fabrum ac militum in Ceilanum profectus, accepto à Ioanne Sylueria castello; primum omnium concharum vim ingentem è proximo petiit; è quibus Indico more calce confecta; nouos muros prioribus iam collabentibus ex arte perduxit; ac fossam probe purgatā statumine muniit. Ea re offensi vehementius insulani, quos communi vocabulo Cingalas vocant: quod contra ipsorum salutem ac libertatem cuncta parari haud absurde suspicarentur. Et Saraceni inquilini de more suspicionem ac metum augebāt, in conciliabulis dictitando, veros videlicet vates initio se fuisse; cum exitialem Columbanæ terræ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illapsos inaudita auaritia & crudelitate homines,
C paucis diebus male mulctato hospiti Regi stipendium imposuisse. post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exemplo ab iis littoribus arcere cæpisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitrium fræno, populis perinde ac iumentis abutantur; nec eorū fortunas modo, sed etiā sucum & sanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus præmia; qui, spretis fidelium sociorum consiliis; nouam & incognitam veteri & expertæ amicitiæ prætulisset. Huiusmodi facibus ad exsecrabile odium nominis Lusitani accensa plebs; venalia primum alimenta ciboſque castello subtrahere: dein eo audaciæ ventum: vt Lusitanos longius ab arce vagantes, vel iaculis eminus peterent, vel iniquo loco circumuentos occiderent. ad hasce tam atroces iniurias, principio, pacis & concordiæ causa, leniter agere, & conniuere Præfectus. Sed conniuentia militum, segnitiem, & ignauiam increpantium, diutius ferre non potuit. meridianis horis, quod æstiuæ maxime quietis est tempus, cum centum & quinquaginta armatis Columbum oppidum arci

pæne

Universidad de Deusto
Biblioteca

pæne coniunctum; quam tumultuosissime inuadit. Barbari, qui vt in D
summo otio, nullis cincti mœnibus, neque stationes neq; vigilias agerēt,
metu perculsi repente capessunt fugam; re familiari, pauidis coniugibus
paruisque liberis in tanto periculo destituris. Brittus sine certamine op-
pidum ingressus; militem à direptione cædibusque continuit: tantū fœ-
minas pueros que ad fores ędium alligari iussit; vt cū in sua potestate om-
nia fuisse redeuntes Cingalę cernerēt, ex eo ipso quā non hostiles in Re-
gem populūque animos gereret, existimare facile possent. Simul etiā ad
retardandā eorum ferociam, si ab tergo instarent, patentioris viæ quæ ad
castellū fert, tectis ignes iniecit, salutari sane cōsilio. quippe barbari, non
celerius, attoniti metu, sese ex oppido eiecerant, quā icti desiderio & so-
licitudine pignorū, conglobati furentesque in prælium rediere: instantes-
que, Lusitanis iam se recipientibus, eodem impetu in arcem irrūpere po- E
tuissent; nisi eos cum demendi vincula suis; tum restinguendi incēdij de-
tinuisset mora. Inde nostris ad arcem mature adipiscēdam, occludendas-
que portas spatium est datū, cum extremi tamen agminis ferme triginta
sauciį rediissent. Neque is terror (vti putarat Brittus) ad pacandam valuit
gentem. quin, exasperati potius animi, signoque dato per agros, armati
ad viginti millia conuenere. ea multitudine freti, cum temere ad arcis
mœnia subiissent; magna cum cæde vulneribusque repulsi, castra com-
muniunt. in exitu iam æstas erat: eo maiorem in spem venerat regulus, si
minus oppugnatio procederet; intercluſis propter anni tempus maritī-
mis commeatibus auxiliisque, obsessos ad vltimam inopiam redigendi.
Neque tamen interea quies ab armis & ab operibus erat. aggerē assiduo
labore ad mœnia Cingalæ proferebant. missilibus dies noctesque fatiga-
bant hostem: inferiores vtique Lusitanis tormentorum magnitudine, &
artificio; sed molem supplebat numerus. ferreas contraxerant ballistas
ferme sexcentas. eæ vel brachiis collibratæ, vel innixæ canteriis, indita in
fistulam plura simul veruta decem palmorum longitudine, aprugno ad-
uersus ignē pēnata corio, ita excusse emittebāt; vt ad passus ferme ducē- F
tos obuia quæq; perfringerēt. hisce verutis interdiu impetebāt incluſos
noctu ignitis iaculis militares intra arcē casas & diuersoria, ramis & frō-
dibus raptim exstructa, incendere conabantur. Lusitano, in magnis rerū
angustiis nihil erat æq; difficile, atq; aquādi ratio, ꝙ puteus extra arcem
non sine cruore adeūdus esset, neq; eo per cuniculos, vt olim Cananore,
penetrari loci natura permitteret. Accedebat aduersus tantam hostium
multitudinem, mira defensorū paucitas; vt sine vlla interdū vicissitudine
iidem perstare in stationibus & excubiis cogerentur. Vna tantū fiducia
restabat venturi ab continente subsidij, si rem vsque in æstatis initiū ex-
trahere potuissent. Verum ea quoque spe excidere, postquam exacta iam
per ingentes labores hyeme, Antonius denique Lemius ab Cocino cum
vna tantum trireme, neque plus quinquaginta propugnatoribus, affuit:
& iis quidem ægre coactis, quod & Sequeria eo tempore cum maxi-
ma parte copiarum abesset; neque è præsidiis, in tanta infensarum cir-
ca gentium propinquitate, deduci milites expediret. Interea barbari
diurnis

A diurnis nocturnisque operibus promoto vallo, turres insuper è palme à
materia, cespite ingesto, duas erexerant: vt è superiore loco dum fossæ
complentur, sagittis & iaculis hostem in muro consistere prohiberent. Eo
periculo animaduerso Brittus, antequam allati subsidij tenuitas emana-
ret, vltro in hostem erumpere statuit. Concilio conuocato, Lemium, trie-
rarchum postera luce circa meridiem repente à mari oppugnationem
ostendere, & maioribus tormentis quatere turres iubet. ipse intento in
eam partem hoste, cum trecentis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte,
semiplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosque ipsa audacia
barbaros vallo deturbat. inde transgressus munitiones, eodem impetu si-
mul vtramque turrim inuadit; auersosque hostes, è propugnaculis deiicit.
Turribus ab Lusitano captis, clamor extemplo circa vicos & palmeta
perfertur; palati in vnum coeunt barbari; vt omni conatu Lusitanum ex-
pellant. iamque instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immistis, ad-
mouebatur. centum & quinquaginta erant equites, haud spernenda in iis
B regionibus ala; peditum ingens numerus. elephanti quinque & viginti
præibant. ex iis erant primi ordinis quattuor; non turres modo cum sa-
gittariis dorso vectare assueti; sed etiam in decussim alligatas ad probo-
scidem falces, tanta vi ac dexteritate vibrare, vt quicquid ab latere vel à
fronte se obiecisset, ancipiti ferro proscinderent. is terror Lusitanis offu-
sus, primo referre pedem coegit: mox, quod sæpe fit, in ipsosmet recidit
hostes; cum densis ictæ glandibus belluæ, spreto rectorum imperio, ter-
ga vertissent. Vrente dein magis magisque introrsus plumbea peste, do-
loris impatientes, quacunque ruerent, late stragem edere; ac simul cuspi-
dibus iaculisque ab tergo Lusitanus instare. Ita suismet auxiliis cum in-
genti clade barbari dissipati fusique. Brittus fugientem hostem aliquan-
diu persecutus; vbi ad lucos & nemora ventum est; contentu eius diei vi-
ctoria substitit; & priusquam se barbari ex pauore ac trepidatione colli-
gerent, non sine multo suorum sanguine se in arcem recepit. Atque is
dies obsidioni attulit finem. Amissis ex amicorum numero præcipuis, re-
C gulus Mahometana hortamenta stimulosque exsecratus, vna cum arcis
potiundæ spe, consilia belli deposuit: missisque ad Brittum oratoribus,
veniam erroris & pacem denuo petiit: atque ab Lusitanis, vel quietem ex
longa defatigatione desiderantibus, vel absente Prætore Sequeria nullam
exspectantibus opem; aut grauate concessa. Ceilani res in pristinum re-
diere. At prætor ineunte iam æstate ab Armuzia profectus, Cambaiæ le-
gens oram, ad Dium applicuit. ea vrbs, quod magnas (vti diximus) habet
opportunitates, & furtiuis Ægyptiorum & Saracenorum nauigationibus
tutum ab Calecuto receptum dabat, Lusitano præsidio locum aliquem
ibi obtineri ad hostes arcendos magnopere cupiebat Emmanuel. itaque
inter cætera Sequeriæ mandarat in primis, vt Cambaiani Regis, & Iazij
dynastæ voluntate, si fieri posset; sin minus, vi atque armis aream arci ad
Dium ædificandę occuparet. Et Cambaianus quidem Rex, haud multum
ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius vero summa vi, cum apud
Regem, tum apud satrapas nitebatur, ne Lusitanis in eiusmodi possessio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem pateret introitus:& simul,quantum ex tuto & occulto poterat dãni D
præternauigantibus inferebat: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores, ipsumque Emmanuelem obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Neque tamen eos plane fallebat. ergo pari vtrinque fuco ac fallaciis agebatur. Sequeria cum ab Armuzia rediens Dium applicuisset, vt dicere instituerat; bona cum pace in speciem acceptus est. nec modo commeatus in classem benigne præbiti, verum etiam ipse & nauarchi doniş egregie culti. Verum appellatus de potestate ædificandi Iazius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totam sui arbitrij negaret esse. legatos necessario mittendos in regiam (vrbs erat Madaba, sexdecim fere leucas à mari) magnopere confidere se, cum Emmanuelis honori;tum etiã suis ipsius precibus ac suasionibus id facile ab Rege datum iri.ita,blãdis promissis,ac singulari comitate extrahebat rem. At Lusitanus fraudem sentiens,vt verbis transigi nihil vidit;ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quod cum à militibus imparata eo tempore vrbs erat;tum in eo ipso littore sta- E
tionem habenti Sequeriæ noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta fuit Iazij in agendo lenitas,tanta in ostentandis viribus & omniũ rerum apparatu solertia;vt Prætor,mitigata in præsens ira,neque ausus tali tempore summam rem in discrimen adducere; sine vlla noxa recesserit: maioribus videlicet copiis anno proximo rediturus. Sequeriæ profectio, duplici voluptate Iazium & amicos affecit: quod non modo præsentem arcis apparatum consiliumque sine cruore discusserat; sed etiam ad vrbem nouis operibus muniendam, & externo, quo maxime nitebatur, firmandam milite, spatium erat nactus. itaque in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula exstruxit, instaurauit mœnia, & in iis tormenta vigiliasque disposuit. Castellum est in medio ferme introitu atque ore portus.ab eo castello catenam ingentem ex ea parte quæ latius patet, ad oppidum vsque perduxit. ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus adeo degrauatas; vt perforato,cum opus foret,alueo,repente subsiderent.à fronte autem,ne subire triremes ad murum possent,prę- F
grandia saxa & cautes in mare deiecit. tortuosos præterea cancellos, & variis ad errorem flexibus in se recurrentes, obliquo amne defixit. ita omni aditu terram marique intercluso, lembos biremesque centum & octoginta, & aliquot insuper negotiatorum naues in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Persasque, & ex aliis nationibus Christianæ maxime fidei desertores, mercede conduxit: ac,nequid interea de ædificatione per legatos Prætor Lusitanus ab Rege impetraret;omnem per se perque suos conatum adhibuit. Neque segnius eodem tempore,diffisus legationi Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam,atque inde Cocinum delatus;veteres naues,& quassatas refecit,nouas deduxit, complures nauarchos,quibus in beneficij loco Emmanuel quęstuosos ad Malacam,vel in Molucas, aut in Sinas, aliove dederat commeatus, pro imperio ac potestate,Cocini detinuit.ita,summo studio adhibito, duodequinquaginta maiorum nauium classem varij generis, cum cætero instrumento machinisque

A nisque, tum validis militum centuriis adornauit. è Lusitana sobole tria millia;ex Indica imposiți Canarini, ac Malabares octingenti. Cum iis copiis Sequeria,prætextu Armuziæ repetendæ, quod Rex Torus tributum Emmanueli soluere distulisset; rursus ex itinere Dium accessit. sub eius aduentum Iazius, per exploratores iam ante de Lusitanorum apparatu certior factus;ne coram agere cum Sequeria cogeretur; tanquam euocatus ab Rege.magnis itineribus eò contenderat; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adolescentiæ tribus, firmoque militum præsidio ad vrbem relicto. Is, de area blande per internuntios ab Lusitano appellatus; è seniorum sententia benigne respondit: Si commeatu, vel re quauis alia in classem opua sit;se affatim pro amicitia & pro consuetudine prębiturum: neque id,tanta rerum omnium copia,quãta vrbi tum suppetat; in magni obsequij loco numeraturum esse. quod vero ad aream arci designandam attineat;se in potestate parentis esse: nec super tali tantaque re sibi licere quicquam eo absente decernere.mirari,cur ad eam diem Sequeria nullos
B ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit.integram etiamnum esse rem:& Iazium patrem,ab Rege accitum, eo etiam aduolasse libentius, vt præsens,auctoritate,studio, gratia, postulatis Lusitanorum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretem ambigue intulerat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitatos modo sese in id ipsum intenderent, arcẽ nullo negotio excitaturos;ipse vicissim obscure iecit;non vnam omnium locorum esse naturã; haud æque facilem in eo emporio structuram fore,atque in aliis Indię,vel Africę littoribus exstitisset. Sequeria,vbi Mahometanos non minus artibus ad eludendum,quam munimẽtis ad propugnandum instructos videt;de summa rei pręfectos in concilium aduocat.ibi,sententiis in diuersa tendentibus,aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque admotis vndique machinis mœnia protinus quatienda censerent. in iis, tormentorum magister; circumuectum speculatoria nauicula se, ad dextram oppidi partem, quæ in mare imminet,animaduertisse haud ita firmi operis muros. si placeat: se
C celeri strage illac transitum in vrbem esse daturum ostendit. alij cõtra,& ij præcipue, quos Prætoris iussu ad Cocinum subsitisse docuimus, nunc oppidi vires, & armatorum frequentiam; nunc ipsius Regis opes, quem bello prouocari non expediret;nunc naturę gentiũque memorabant ius: quod vtique magno piaculo violatum iri,si nõ ante explorata Mamudij voluntate;inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente vim attulissent.quin Prætor, vti Saca & Iazius ipse hortarentur, legatum & litteras ad Regem:protinus mitteret; à quo si nihil æqui impetratum foret; tum denique armis decerni posse:neque vnquam Iazij oppugnandi honestas Lusitano causas defuturas. Hæc à nauarchis propalam iactabantur:illa tacita suberat cura,ne, si dimicari cæptum esset; crescente in dies mole belli; interim ad optatos cuique portus & commercia nauigandi facultas effugeret.Eo vrgebant acrius,& aliis aliquot in eandẽ sententiam adductis,facile tenuere, vt ab armis abstineretur,quoad legationibus tentata res esset. Id vbi manauit;classiario,victoriæ simul ac prædæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

incensos cupidine, & pugnæ signum in singula momenta exspectantes, D magnus repente dolor incessit:vulgo,se deceptos delusosque fremebant: nec modo querelæ, sed etiam probra & maledicta in Prætorem exaudiebantur. atque etiam præfecti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo,assentãdoque militibus,in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem decreti eius inuidiam transferebant.Ea re Prætor cognita, rursum eosdem in consilium vocat: &, Quandoquidem viri nobiles,inquit, è vobis audio esse complures, qui sese militibus venditent, totamque dilati huiusce belli causam in me conferant vnum; & aliter in consilio, aliter in circulis ac cœtibus disputent; denuo perrogare sententias placet; nec verbo solum,sed etiam tabulis publicis consignare, vt quid quisque senserit, dixerit, suaserit, palam exstet: neu quis posthac ex mea alteriusve infamia, vel inuidia, splendorem ad vulgus, & gloriam quærat. Sub hæc dicta, rogati præfecti,eadem illa de belli difficultatibus, de Cambaiani potentia, de spe legationis, deque amicitiæ legibus iterarũt;cunctas deinceps in codicem scriba publico referente sen- E tentias.Hisce ita peractis,cõmuni decreto missi à Prætore qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla super rali negotio habeat à patre mandata; nihil, ipso inconsulto,nedum inuito,Lusitanos de arce conaturos. pacem eius, & Mamudij Regis,& sibi,& iis qui ante se pro Emmanuele Indiam rexerint,antiquissimam semper fuisse: & quoniam ita omnibus visum fuerit, se duos è classe primarios ibi relicturum:Rhotericum Fernandum,qui ad Mamudium ea ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beianumve cum nauibus paucis, & fabrili instrumento; vt simul atque cum Rege conuenerit; sine vlla cuiusquam iniuria in optatam, & vtilem vtriusque ædificationem incumbat. interea se Armuziam, vti instituerat,perrecturum:petere ab Saca,& rogare, vt procuratores Emmanuelis pro consueta humanitate,& hospitij necessitudine tractet. Ad ea cum Saca,non exita

Universidad de Deusto
Biblioteca

ruunt:& cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac D
decus existimant.quæ audacia,vti aduersus tumultuarium & concursantem valet hostem,cuiusmodi Numidæ,& Arabes, Indique censentur;ita, vbi cum ordinatis equitum turmis, ac pedite veterano res est, circumuentis plerunque,vel in medium acceptis, perniciem extremam afferre consueuit.Igitur ab Lusitano tum quoque de veteri cõsuetudine immutatum est nihil.Arius erat Antonij Correæ frater,ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens.hic prior in hostẽ cum nobilibus tendit.raptim Antonius cum reliqua manu subsequitur. ac tãtus fuit ardor,vt barbaros cum cæde primum vulneribusque intra munimenta compulerint:dein,eodem impetu illati,lõge summouerint. Ita,pæne iam concessum ab iis de victoria videbatur;cum effuso repente omni equitatu,Mocrinus elatum successu hostem repressit;& sensim cedẽtem, vallo, & munitionibus pepulit.Ibi,patentiore campo, affluente rursum ex oppido multitudine,recruduit pugna.cuius,non ex numero tãtum, sed etiã ex ipso genere armorum,prorsus erat iniqua conditio : cum Arabes è su- E
periore loco prælongis triginta dodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderent, priusquam ij venabulo gladiove succedere ad vulnus inferendum possent.ac nihilo secius obnixi animis Lusitani perstare;ballistisque præsertim ac fistulis equitem sese audacius inferentem arcere.in eo tumultu dum Arius temere in hostium cateruas inuehitur, duabus primum ictus sagittis,dein aliquot acceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntij mœrore pleni,cum ad Antonium aduolassent; Vos vero pergite,inquit ille,vt cæpistis:nam frater quidẽ meus, præclare vitam in suo munere posuit.His dictis,accensi rursus ad prælium animi:sed lassitudo & vulnera degrauabant.Medium ferme erat diei:& feruentissimo desuper Sole,arenaque infra æstuante,cum intoleranda siti mistus cruore manabat ex artubus sudor.Quæ cum defatigatio simul hostem cepisset;quasi tacitis induciis,paululum vtrinque fuit quietis & spatij ad saucios è prælio subtrahendos. Inde, renouato impetu Lusitani priores in pugnam redeunt;ac sublato pariter clamore,Sanctum Iacobum appellãt. F
Audiit Apostolus voces,ac suis de more propitius,repentinum hosti metum ac trepidationem incussit.Mocrinus,inter prima signa, duobus iam equis insidenti suffossis;dum tertio arrepto restituere pugnam conatur; acerrime dimicanti femur plumbea glande traiicitur.ex eo demum ictu, cum sanguinis copiam funderet, facta viri ferocia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero prosequentibus, cum sese desperatis rebus in latebras abdidisset,intra tertium diem emoritur. Barbari, vt seminecem Regem prælio excessisse vulgatũ est;armis passim proiectis momento diffugiunt.ac tum denique Xarafus,deducto in campos exercitu, ad Lusitanos,victoriam gratulaturus,ac tarditatem purgaturus, accessit. Correa,tametsi perfidiam præclare sensisset;tamen,ne res,alieno tempore,in iurgia;dein,vt fit,in certamen excederet;in præsentia, dolori & iracundiæ moderatus; fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & parta iubet vti victoria. Mox ipse quoque,refectis parumper ex lassitudine &
calore

A calore militibus,aderat.Cum nusquam apparerent hostes,ad prædam victores illico versi;quæ non contemnenda ex ædibus præsertim regiis extitit.Simul etiam,centum & quadraginta nauigiis ignes iecti:& Xarafo ad custodiam vrbis relicto, Correa se,ad curandos maxime ægrotos ac saucios,quorum magnus erat numerus,in classem recepit.At Mocrini cadauer,dum ex insula in Arabiam sepulturæ causa traiicitur;ab Sadradino Xarafi propinquo interceptum,summo cum gaudio in vrbem asportatur.ibi abscissæ ab trunco ceruices, & corium è caluaria perquam artificiose detractum, Arabes gossipio inferciunt. id certum victoriæ signum,Toro missum munere,& cum ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditum est, addito titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes,pactus vti omnis generis mercenarij,relictis armis equisque, in continentem sine fraude transportarentur ; quod reliquum erat insulæ, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitaniæ tradidit. Mercena-
B rij cum fide transmissi.& proposita venia, in suas domos incolæ reuocati:iurique inter eos dicundo præpositus notæ probitatis senex, nomine Bucatus, natione Arabs ; quæ res ad pacandos gentis animos haud mediocriter valuit:siquidem Persas præfectos, populi Arabes ægerrime patiuntur.Insula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restituta; & ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidam, Xarafi propinquo ; cum eo,vt Serafinum quadragena millia quotannis tributi nomine penderet. At Correa,insigni parta victoria,& compositis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenienti, vt æquum erat, magni cum à Toro, & omnibus ordinibus ; tum à Sequeria Prætore habiti honores. Inde Rhotericus Botus,cum Antonio Abulæo scriba,& Lusitanis præterea septem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iussi. Et Sequeria, cum Torunxam externo malo ac metu leuasset ; intestinis præterea suorum fraudibus eripere aggressus est; quod certis auctoribus iam ante audisset,regia vectigalia & rationes, à ministris & Quæstoribus interuerti.
C Ergo,præter Mahometana mancipia,Lusitanos quoque iudices, & scripturæ magistros,magno Arabum dolore,in portu constituit. dein, confirmato Regis animo,& arcis præsidio inspecto, classem ab Armuzia soluit.ac Dium recta petenti,Beianus cum tristi occurrit nuntio ; Rhotericum Fernandum à Mamudio irritum rediisse : & Sacam, haud dubie patris imperio,infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, magno lemborum ac biremium numero in suas naues fecisse impetum : circumuento & oppresso pæne sibi vix ad fugam exitum patuisse : bellum atrox ab Iazio aliisque piratis instare.Hisce rebus cognitis Prætor; amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquam ingemuit,suam ipsius leuitatem accusans,quod omnibus rebus ad dimicãdum instructus,semel ab imperato Iazio blandimentis infringi, rursus mercatorum consiliis auferri se passus fuisset.Cum simul ira pudorque versarent animum;in præsentia ab Dio tentando copiis adeo imminutis abstinuit : vltra Dium est locus millia passuum circiter quinque & viginti, sat capaci portu, & ad
mercaturam

Universidad de Deusto
Biblioteca

mercaturam exercendam idoneo: Madrafabam appellant. ibi Sequeria, D
Dienſibus inuitis repente caſtellum excitare decreuerat. Sed Iazius, de
nuper captis Luſitanis cognito mature conſilio, eam ipſam regionem fir-
mis præſidiis occuparat. Igitur, ea quoque ſpe deiectus Prætor, Ciaulum
inde ſe contulit; & ab Nizamaluco tyranno poteſtatem petiit arcis ibidē
exſtruēdæ. In ſocietate cum Luſitanis dudum erat Nizamalucus, vt ſupra
docuimus. ac tum forte aduerſus Idalcanem gerens bellum, equis præci-
pue militaribus indigebat, quos neque India fert, & ab Armuzia capta
venales ad vrbem Goanum emporium Albuquercij decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de poteſtate arcis ædificandæ à Prætore ap-
pellatus, ea in primis lege annuit; vt trecentos quotannis equos è Perſi-
de, vel Arabia, Ciaulum importari liceret; atque vt ab inſtitoribus, quan-
tum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nūmus aureus eſt,
denarium circiter octo æſtimatione) Luſitani procuratores exigerent.
Conſcriptis conditionibus, expoſiti à Sequeria in terram fabri: atque ad
ipſas fluminis fauces dimenſo ædificio, cōfeſtim opus fieri cæptum. Ea re E
vulgata, Iazij quidam præfectus ab Dio celeriter quinquaginta biremes
ad opus impediendum adduxit. cum ea claſſe ab Luſitanis vario euentu
certatum. ac nihilominus interea dies noctesque continuato labore, ad
iuſtam altitudinem, muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda,
pellendoſque Luſitanos, cum longe maiore apparatu opus eſſet, Maho-
metana claſſis in periculoſa ſtatione multis acceptis incōmodis, tandem
irrito conatu diſceſſit. Et Sequeria ad cuſtodiam loci præſidio terra mari-
que relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Meneſio ſucceſſori prouinciam
tradidit: vna re maxime memorandus. quod ab inſita pietate primus in
vrbe Goa Diuo Franciſco templū; & cōiunctas templo ædes cœnobium-
ve, ſodalibus Franciſcanis exſtruxit. At Eduardus inito magiſtratu, quod
contra piraticas claſſes leuioribus nauigiis opus eſſe intelligeret; biremes
duodecim ædificari iubet. cum iis ad oram arcemque Ciaulanam Simon
Andradius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Turcarum trire-
mes ab Dio Dabulum delatas (Mahometanum id emporium eſt dextra F
Ciaulum à Goa petentibus) intra eius portus fauces metu noſtrarum na-
uium deliteſcere. haud quaquam negligenda res viſa. Confeſtim ad vim
ac pugnam paratus, Dabulum acceſſit. oppidaniſque primo tergiuerſan-
tibus, dein terrore commotis, non modo triremem extorſit vtranque; ſed
annuum inſuper vectigal impoſuit. iiſdem fere diebus, graues & pericu-
loſi ad Armuziam motus fuere, initio à ſcribis & Quæſtoribus orto; qui
Luſitanos cuſtodes ac præſides ad ſcripturā appoſitos, inſtar mortis du-
cebant. Xarafus eo tempore plurimū Armuziæ poterat. Hoc maxime pa-
trono ac fautore, Mahometani qua veris qua falſis criminibus Torum in
Luſitanos accendere; ſuperbum & immodicū peregrinæ gentis, & cun-
cta paulatim in ſe trahētis, imperium conqueri; furto ſurreptos ingenuos
ingenuaſque, & per vim ad Chriſtiana ſacra compulſos; & ſuper omnia,
deſtinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præfecti retentos,
indignari. Hæc, & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio
mobili

A mobili adoleſcentem, ac libertatis auidum, adduxere tandem, vt acerbiſ-
ſimæ ſeruitutis iugum excutere; & regnum Armuzianum in priſtinam
dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat
autumnus anni ſeculi huiuſce vigeſimi primi: & commodum Sequeria
Prætor omnem fere claſſem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Soſa
cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, ſecretis
inter ſe colloquiis habitis Perſæ, ficto primum rumore diſſeminant, Ara-
bicam oram, quæ ditionis Armuzianæ ſit, à Balochiis prædonibus è Per-
ſide maritima deuaſtari. hoc mendacio conſequuti quod vel in primis
optabant, vt Soſa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe diſcederet; certā & in-
ter ſe, & cum cæteris oppidorum magiſtratibus noctē occulte cōdicunt,
qua ad Luſitanos vbique delendos vno temporis momento conſurgant.
Vbi ea nox aduenit, regiæ claſſi præpoſitus, quem Xebandaram vocant,
cum terradis octo, duas in portu reliquas Luſitanorum naues, triremem
ac dromonem agmine ſilenti circumuenit. ac trireme quidem à cuſtodi-
B bus pæne vacua extemplo potitur: & flammas illico tabulatis, arida pal-
marum fronde conſperſis, iniicit; qui tamen ignis, paulo poſt ab latitante
puero extinctus eſt. dromonem vero, quod iuſto nautarum numero te-
nebatur, ne aggredi quidem eſt auſus. Cæterum, vt ex triremi ſplendor
emicuit (id conuenerat ſignum) confeſtim è turribus, dein ex omni vrbis
parte, cum ingenti æris crepitu, cuiuſmodi Saturnalibus à plebe cieri ſo-
let, ad arma, necemque Luſitanorum conclamari cæptum. multi ex iis, ad
maiorem laxitatem ædium, & liberiorem negotiādi facultatem, extra mu-
ros arcis, domicilia comparauerant. ergo, in ſemiſopitos, vndique impe-
tus ab hoſte factus, quibuſdam etiam circundati ignes: & ſimul exitus iti-
nerum ſtationibus occupati. exinde cum clamor, & diſcurſus, & nocturna
trepidatio, nec audire, nec prouidere quicquam ſinerent; Luſitani partim
intra domos oppreſſi, partim curſu protinus arcem petentes, aut flammis
hauſti, aut inſidiis armatorum excepti ſunt. nonnullę tamen familiæ con-
globatæ, cum per media tela ferro ſibi viam feciſſent; intra arcis portas
C cum triſti nuntio penetrarunt. Pari audacia eodemque tempore, ne mu-
tui ſubſidij vlla eſſet facultas, ad Curiatum, Soarem, Baharenum, quot-
quot agebāt Luſitani, vel trucidati, vel in vincla coniecti. vnius etiam fuit
memorabilis exitus, Rotherici Boti: variis quippe tormentis diſcrutiatus,
vt ab auita religione deficeret; cōſtanti ad extremum vſque ſpiritum ani-
mo, Chriſtum vnum Deum dominumque conteſtans, glorioſi martyrij
palmam adeptus eſt. Deſiderati in eo tumultu, præter ſeruos ſeruaſque,
Luſitani centum & viginti; numerus in tanta præſidij tenuitate non mo-
dicus: & apothecæ omnes ac diuerſoria momento direpta. Hiſce noctu
ferme patratis, vt primum illuxit, emiſſi raptim ex arce qui reſiduos è cæ-
de conquirerent; naueſque fruſtra tentatas, intra iactum teli reducerent:
ſimul etiam, oneraria Luſitana, cum iam eſſet in curſu referta caricis, per-
opportune retenta; & onera in cibum, & ſolutis de induſtria compagi-
bus, aſſeres trabeſque in munimenta ſuffecit. aliquot etiam hoſtilibus
nauigiis in ipſo portu ignes iniecti. hæc omnia ingenti cum ardore, nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

sine sanguine multo peracta: & prius quam arx ab hoste cingeretur, Ioan- D
nes Meria dromonem expedire, & Goam petereiussus ad opem à nouo
Prætore implorandam. At Sosa, per Mascati Præfectum (qui vnus Tori
mandata aspernatus, in fide mansorat) de hostium fraude certior factus,
ad Armuziam extemplo iter intendit. Verum ab eius cursu fœda tempe-
state diuulsus Tristanus Vasæus Vega prior ad vrbem decurrit, ac noctu
per medias hostium stationes, deceptis ipsa audacia classiariis, cum quem-
piam è suorum numero putarent esse; felici conatu ad arcem ipsam appli-
cuit. Solennia Dei natalitia tum forte agebantur: & sacrificio nocturno
dabant operam Lusitani, eo attentiore obsecratione, quo vehementius
erant de communi salute soliciti. itaque inter ipsas preces Tristanus Vega
repente superueniens, cunctos ingenti spe lætitiaque perfudit, quod vel
ex eo miraculo, sua vota salutemque Deo cordi esse haud dubie cerne-
rent. Sosæ dein exspectatione suspensis, & è specula identidem, vt fit, omnes circa regiones oculorum acie collustrantibus, tertio die, qui Diuo
Ioanni Apostolo est sacer: duas procul ab arce leucas, anchoris in salo ia- E
ctis apparuit. Rostratam onerariam ex iis quos galeones vocant, & vnam
dumtaxat biremem ducebat, easque propugnatoribus valde infrequen-
tes; compluribus, cõiuratorum scelere, ad Calaiatum nuper amissis. cæte-
rum aquæ, cuius maxime inopia laborabatur, & varij cõmeatus, petitam è
proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega, suadere Præfecto arcis
Garziæ Cotinio institit vehementer, vt Sosæ, priusquam opprimeretur,
opem ex arce sine mora submitteret. Res erat periculi plena in tam
exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima statione ad om-
nes eiusmodi casus intentis. Attamen, id sibi periculum, is ipse qui suа-
serat Vega magno animo depoposcit: neque fortius obtulit, quam præ-
stitit operam. Spectato milite crebrisque tormentis in paronem impositis egregie velocem; præter hostiũ & Regis ipsius ora oculosque incitato
remigio ad Sosam tetendit. interea, qui remanserant, supplices ad cælum
manus pro felici euentu cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitu- F
dine attoniti, propemodum hærere. Regis dein imperio, terradis octo-
triginta raptim insequuti, cum aliquandiu ab tergo allatrassent; duce & tri-
ginta viris amissis, & sauciis aliis, male mulctati rediere. Vega, è summo
discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sosam adiunxit. Ad id
spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit; pauoremque
& mollitiem territis ac mœrentibus exprobrans, reuerti cunctos in præ-
lium iubet. atque vt pro meritis quisque sibi aut præmium, aut ignomi-
nium paratam esse non dubitarent; mensas in littore collocat duas: quа-
rum in altera fulgentes conspiciebantur aurei nummi; in alteram mulie-
bres mitellæ, ac delicata velamina, quo notæ genere apud eas gẽtes acer-
bius nullum esse consueuit. Equum dein conscẽdit propere, fusteque ar-
repto, promiscuã insuper multitudinẽ cogit in naues: postremo cum sti-
patoribus in editum subit collem, vnde, singulorum virtutis aut ignauiæ
testis, conspicere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes, è
pinnis fenestrisque prospectant, commilitonum vicem anxij, quippe
quorum

A quorum in virtute dextrisque, non modo imperium, sed vita omnium
verteretur. Aucta classe nouis copiis, terradæ omnino centum & trigin-
ta infestis in Sosam rostris citato cursu feruntur. Sosæ, in summa rerum
iniquitate, illud etiam accedebat incommodi: quod omnis tum forte
ceciderat ventus: vnicum onerariis nauibus, quæque velis dumtaxat
aguntur, aduersum frequentes actuarias agilesque, remedium. Depre-
hensus, cum nulla nisi in cælesti auxilio, & vltima necessitate esset spes;
Deum enixe precatus, vti extremis in rebus, quemadmodum antea sæ-
pe, sui numinis præsentiam ostenderet; socioque ad honestum & Chri-
stianis dignum exitum paucis adhortatus; exiguas copias magno animo
ad pugnam instruxit. Ac primum, ne impune circuiri ab hostium mul-
titudine posset; neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret;
paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispositis,
demissisque armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cum ad opem, vbi
res postularet, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur;
B tum, ad arcendos vndique hostes, libera in omnem partem esset eiacu-
latio. dein ad auram, si quid afflaret, excipiendam, antennas tantum one-
rariæ sustulit; quod eæ, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certa-
men obessent. Vbi propius ventum est; missilium nubes atro mista fumo
tantam caliginem exciuit; vti mutuum hostibus cõspectum prorsus adi-
meret. Certius tamen Lusitani è superiore loco figebant, cũ in adeo den-
sa nauigia vanum prope nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani
aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo
certare; adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam biremem è terra-
da transiliunt. Eo successu elati, cum onerariam porro scandere niterentur, concursu ad periculum facto, partim contis ac ferro detrusi; partim
etiam abscissis brachiis interempti: quæ res cæteros ab eiusmodi teme-
ritate deterruit. Inter hæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam le-
nis ex alto flatus vela vtcũque percutiens, onerariam per medios Armu-
zianorũ ordines paulatim ad arcem admouerat. inde maioribus tormen-
C tis ex destinato summoti hostes: ac demum octoginta desideratis, vulne-
ratis plurimis, cum ingenti luctu ac dedecore se in portum, vnde prodie-
rant; recepere. è Lusitanis, triginta saucij, occisus puer vnus duntaxat è
nauali turba: spiculorum vero tanta vis intra onerariã & actuarias alliga-
tas apparuit: nauium que fragmenta collecta ità multa; vt complures dies
materiam igni præbuerint. Sosa & Vega, cæterique victores, insigni parta
gloria, gratulantibus ouantibusque cum effusa lętitia sociis, in arcem ac-
cepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, cõcesso Lusitanis ma-
ri, arcem à terra oppugnare constituit. Tormẽtis librandis, regia & vale-
tudinariæ Lusitanorum ædes electæ. inde continuis aliquot diebus arcis
mœnia quatiebantur. incluſi, nouas ita pro dirutis obiiciebant moles; vt
spei multo plus in virtute, quã in muro fossisve reponerẽt. Ergo, post edi-
tam locis aliquot stragẽ ausos ad mœnia succedere Mahometanos, & sca-
lis appositis in summum eniti; cum alio armorũ genere, tum superne vi-
bratis ponderibus ac trabibus vndique deiecere. Multi in eo congressu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& fortissimus quisque, exanimati. Neque ad iterandam vltra oppugnationem Taro affuit animus. Et, circumagente se hyeme, ictus conscientia admissi facinoris, & Lusitanæ classis aduentum extimescens; consilium formidine ac desperatione plenissimum cepit. Queixome insula distat leucas tres ab Armuzia, eo, cum vniuersa ciuitate, cõgestis raptim in terradas iis quæ tolli poterant, ingenti popularium dolore migrans: tectis vrbis, quorum erant complura egregio opere & picturis ornata, vltro subdidit faces: hinc, toto quatriduo peruagatum incendium, cuncta propemodum hausit. Lusitani, rei nouitate defixi, primo ignium contagia, dein hostiũ insidias timuere. postremo, vt flammæ quieuerãt; satis comperta vrbis solitudine, ad reliquias fumantis Armuziæ diripiẽdas egressi, paucis tantum exceptis commeatibus, omnia ferme in cineres & fauillam redacta comperiunt. Inter hæc, Eduardus Prętor, de suorum cęde, & arcis periculo certior factus; Ludouicum fratrem cum nauibus decem & firmo præsidio, Armuziam proficisci iusserat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata postmodum consilia rebellionis in suum recidęret caput; incautum & obnoxium sibi Regem, opibus ipse & auctoritate præpollẽs, per satellites ad scelus omne paratos, è medio sustulit, eiusque loco substituit è Zeifadini liberis Mamudiũ, tredecim circiter annos natum. Ludouicus, tetro spectaculo Armuziæ incẽsæ commotus; & cognitis iis, quæ nouo Xarafi scelere ad Queixomẽ accidissent; fluctuauit animo, vrrum commeatibus interceptis (quod erat perfacile) deprehensos intra desertam insulam hostes, omnium rerum inopia & fame subigerẽt. dein, exiis quæ ab exploratoribus deferebantur, nõ sine causa veritus, ne si afflictos vrgere acrius institisset; malis coactus Xarafus cum regia gaza, Regeque ipso secederet in Persidis interiora; leniter agere, & ostentanda veniæ spe, rebelles ad pacem & cõcordiam allicere statuit. Neque difficilem habuit exitũ res. quippe, Lusitanis, emporij quæstuosi; Armuzianis, patrij soli desiderio laborantibus. Pax ergo in has ferme conuenit leges: vti Mamudius cum suis Armuziam inhabitandi causa rediret. debita ad eam diem stipendia; & ex ea die in singulos annos vicena serafinum millia Emmanueli persolueret. Ciues, ablatas inter tumultum Lusitano res, captiuosque omnes cum fide redderent. Lusitani, autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neque administrandis vectigalibus, exigendisve portoriis, vlla ex parte sese immiscerent. vtrique amicitiam & societatem recte & ex animo colerent. Per hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam rediere; instauratisque ædificiis, & restituto cõmercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia breui in veterem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum geruntur sinum. in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanæ præclare consultum est. Reguli duo, Zenzibaris, & Pembæ, aliarumque circa insularum vectigal annuum pacti, sese in Emmanuelis amicitiam fidemque iam ante cõtulerant. Id ægre passus Mombazæ tyrannus; magnum earum insularum numerum, & in iis prænobilem vnam, Querimbam nomine, ab regulorum imperio variis artibus ac promissis auertit. reguli, cum à tot simul populis

A populis destituti, vectigali soluendo non essent; à Lusitanis ducibus, qui ad Mosambicum aduersa tempestate hyemem exigere coacti erant; per nuntios opem rebus afflictis implorãt. Digna Lusitanis institutis & consuetudine visa res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus ad Querimbam appulsis; bellatores non amplius centum in terram exposuit. oppidum erat littore peramæno; & cum diuitiis celebre, tum etiam incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens. Castrius multitudine haud quaquam exterritus, bifariam suos diuisit. Cũ vna parte Christophorũ Sosam occulte circumire; seque ab tergo ostendere iubet: ac simul ipse cum cætera manu à fronte hostem aggreditur. Certaminis aliquantum ac periculi fuit; dum eminus barbari iaculis de more pugnant. vbi cominus geri cæpta res est; micãtes Lusitanorum gladios, & præpilata hastilia non tulere. Ac paucis nequicquam resistentibus, cum proximum quemque hostis cæderet; omnes, qua pauor tulit, per stragem corporum in agros effusi. Lusitanus, haud cõtemnendis ege-
B stis opibus, oppido flãmas iniecit. Eius rei fama rebellium fregit animos. & cõfestim legati dedentium insulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuere. Castrius, minime vulgari (si paucitatem militum spectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis; ineunte iam æstate Indiam petere intẽdit. Interea Antonius Brittus, vti narrare institueram, ab Georgio Albuquercio digressus; ad Molucas longa ac difficili nauigatione peruenerat. Bacianum inter cæteras illius regionis insulas est. ea tum Laudino dynastæ parebat. Ibi, quod è Simonis Correæ iunco, Lusitani aliquot paulo ante per occasionem interempti fuissent; eam fraudem necemque protinus vlcisci placuit: & exposito milite Brittus, insulæ agros ferro ignique vastauit; abegit prædas; ac documento non leui sanxit, ne quis Lusitanos homines, vel tẽpestate, vel quouis alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes; opportunos ad cædem & iniuriã duceret. Inde Tidorem progressus; ab incolis comperit, Boleifem Ternatis Regem, Almansoris filia in matrimonium ducta, ac deinde Franciscum
C Serranum, è vita migrasse. Boleifis maxime accitu Brittus ab Cocino fabros & ædificandi instrumentum aduexerat; cum vltro non Boleifes modo, sed Almansor etiam, in sua vterque ditione, Lusitanis, quo potissimũ vellent loco, arcis exstruendæ optionem deferret: & auaritia cæci ambo, dum peregrina commercia, & noua lucra sectantur; certatim in multas indignitates, & in ipsum pæne seruitium ruerent. Veruntamen in Boleife præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra docuimus, & Lusitanis, cum primum in eas regiones delati sunt, hospitio inuitandis, Almansorem præuerterat: & Franciscum dein Serranum, aliosque diu apud se detentos, mira comitate officioque tractarat: & cum se suaque omnia Emmanueli per litteras amicissime detulisset: tum etiam nuper ab Indiæ Prætore classem & structores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos admodũ enixe petierat. Denique, morbo confectus, cum hæredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatẽ; vxori, tutoribusque, & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanã

societatem summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias; D
sed in vnius Emmanuelis fide opibusque sat firmum sibi fortunisque suis
præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Re-
ge, infixa in reginæ & propinquorũ animis, ad continendã aliquot annos
in fide gentem, haud mediocriter valuere. Ac proindè vbi nouam diuque
exspectatam ex India classem, Britto duce, Tidorẽ adueniſſe cognitũ est;
Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoque apparatu, ad eum so-
cioſque in hospitiũ deducendos accurrit. Nec leuẽ interea voluntatẽ Al-
mansor detinendi apud se Lusitani, & renouandæ societatis ostendit. Ve-
rum Brittus insulã vtranque per otium contẽplatus; Ternatem Tidori ad
ædificationẽ & domiciliũ antetulit; nõ modo loci natura adductus; quod
aliquanto cõmodiorẽ Ternates habeat portũ; sed etiam haud obscure in-
fensus Almansori; quod post iunctas cum Serrano dextras; nouis Bæticorum
sese fœderibus illigasset. Ergo Ternatẽ ab Aroezio perductus in ho-
spitiũ Brittus, ingenti reginæ, regulique, & oppidanorũ gaudio excipitur.
dein locus ad ædificium, contiguus vrbi delectus; materiaque & cæmen- E
tis eo cõuectis: Brittus, lætitiæ causa, caput perinde ac cæteri, sertis ac flo-
ribus redimitus, primus omniũ & rastello fodit humũ, & lapidem in fun-
damenta cõiecit viij. Kal. Quintileis, anno seculi huius altero & vicesimo:
qui dies eo etiã maiore cũ iucunditate transactus est, quod in eum ipsum
diem Diui Ioannis Baptistæ solennia inciderent: cuius felicem lætumque
humano generi exortum, è cælestis oracli promisso, totus pæne orbis
terrarum exquisitis ludis, & anniuersaria gratulatione concelebrat. In
hunc fere modũ, perpetua (vti rebantur) ac propria Lusitano cum iis gen-
tibus commercia constituta. Eadem tempestate funestus in Indiam nun-
tius allatus de Emmanuelis Regis obitu. Circa finẽ prioris anni decesse-
rat, duos & quinquaginta natus annos: cũ sex & viginti regnasset. Huic,
vt maiestas ipsius ac merita postulabant, plurimis Europæ, Africæque, at-
que Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria persoluta. Neque
Christiani modo Reges luxere defunctum, verum etiam ethnici, Coci-
nensis, Cananorius, Armuzianus: iidemque, posito luctu, postmodũ Ioan- β
ni successori per nuntios, litterasque, obsequium & operam officij causa
detulere. Ioannes, anno ætatis vigesimo acceptis regni gubernaculis: ad
propitiandum cæleste numen, ac populos in officio continendos, illud
curabat in primis, vti studium Christianæ religionis antiquissimum sibi
esse cuncti perspicerent. Idcirco, & in Lusitania salutariter in eo genere
multa decreuit: & per litteras Eduardo Indiæ Prætori mandauit: cultui
diuino, & sacerdotũ commodis enixe prospiceret: ac nominatim, diuini
Apostoli Thomæ sepulcrũ in Coromãdelio littore, perueſtigandum cu-
raret: daretque operam, vti sacrosanctæ illę reliquiæ (quamquam easdem,
vti supra dictum est, vel earum certe partẽ Mesopotamia sibi vindicat) cũ
dignitate custodirẽtur. Eduardus, Emmanueli Friæ, præposito Coroman-
delicæ oræ, cum sacerdotibus aliquot, & architecto id negotium dat. Pro-
fecti Meliaporem (nam ibi situm Apostoli corpus audierant) æquatam
solo ingentis amplitudinis vrbem offendunt. Paucæ tantum pyramides,
turresque,

A turresque, & columnæ, miserabili è strage supererant. necnon varij colo-
ris lapides, ac veluti porphyretica peregregie sculpta fragmenta, quæ an-
tiquum vrbis ornatum & elegantiã satis arguerent. In iis visebantur ope-
rosa magnifici cuiusdam templi vestigia, vno tantum superstite ad orien-
talem plagam sacello, crebris intus forisque lapideis Crucibus è vetere
disciplina conspersо. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cum accolæ pro
certo affirmarent; primum omniũ sarcire ipsum ædificium placuit; quod
testudinis pondere pressi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos
ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dũ
effoditur humus; ad quintum ferme dodrantem apparuit loculus lapidea
tabula tectus: in quã ab interiore parte inciſæ prisca gẽtis lingua (vti à pe-
ritis cognitũ est) litteræ testabantur, templũ id ab Sancto Dei Apostolo
Thoma quondã exstructum: ei templo tuẽdo colendoque, merciũ quæ in
vrbem importarentur, decimã ab Sagamo Rege attributã accesserat ob-
testatio ad posteros, ne quid ex eo vectigali ac donatione imminutũ vel-
B lent. paulo infra eam tabulã, ipsius Regis (vti ex priscorum traditione In-
di asseuerabant) cadauer inuentum. Altius dein molientibus terram, qua-
dratũ, primo lateritiæ, postremo lapideæ structuræ septũ apparuit, multi-
plici operimẽto, pedũ circiter nouẽ altitudine. ibi quod sepultũ haud du-
bie corpus Apostoli dicebatur esse; adhibiti ad amouendũ operculũ Lusi-
tani duo (nã Indis rẽ eiusmodi cõmittere nõ est visum) non nisi noxis per
sacram confessionẽ expiatis, & reconciliato per Eucharistiã Deo, aggredi
rem ausi, locum aperiunt. Immista calci & arenæ, cãdidissima specie ossa,
& appositа lanceæ cuspis, & viatorij baculi frustum, itemque vas fictile,
fidem inuenti demum sacri thesauri Lusitanis fecere. Sub hæc repertum
aliud cuiusdam è Thomæ discipulis cadauer; cæterũ tetro ac terreo aspe-
ctu, quemadmodũ & Sagami Regis. vt, si alia argumẽta defuissent; ex ipso
propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo maior gratu-
latio fuit Christianorũ: & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, è pro-
ximo emporio Paleacate confestim afferri placuit: quarũ in altera
C operis argento cælata, ipsius Apostoli; in altera, discipulorum eius reli-
quiæ inclusæ: & commune gaudium solenni supplicatione pompaque, &
priuatis omnium qui aderant studiis celebratum est. Propositis deinde in
ipso altari arculis, adhibitoque custode; claues vtriusque Emmanuel Frias
Cocinum Prætori Menesio detulit. Hoc maxime modo, per eos dies, &
sacello, & religioni consultũ. Biennio deinde post, eadem ossa intra ipsam
aram occulto loco, duobus tantum consciis Lusitanis, abdita; ac postre-
mo Goam, Constantino Brigantio Prorege (qui Diui Thomæ templum
in ea vrbe exstruebat) à fratre quodam Franciscano trãslata fuisse compe-
rio. Circa idem tempus, quo nuntij de Emmanuelis Regis obitu in Indiã
allati sunt; Idalcan otium à Narsingano bello nactus; recuperando Con-
cano littori animum adiecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasionem,
paucis ante annis ademerat. Exiguis admodũ copiis ea loca tum Lusitani
tenebant, cæteris vel ad Persicum & Arabicũ sinum; vel ad Molucas ob-
tinendas paulo ante profectis. Eius rei nõ ignarus Idalcan, misso præfecto
cum qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum quadringentis equitibus,& quinque millibus peditum; Lusitanos custodes,haud tamẽ sine cruore ac certamine,pepulit:portusque& agros opimæ fertilitatis recepit.Et in Somatra insula,tyrannus Acenorũ Abrahemus,ab cęde Georgij Britti & comitum ferocior factus,oræ totius maritimæ iam haud dubie affectabat imperium: nec ferro solum, sed etiam (quo nullum acrius telum est)auro muneribusque pugnabat.Ad hęc,mistæ blanditiis accedebant minæ,&,vbi commodum esset,fraudes ac doli. Nullus amicitiæ fœderumve respectus:nulla affinium caritas: nulla fidei vel iurisiurandi religio. Exacta iam ætate patrem, à nefariis moribus & consiliis abhorrentem,oneratum catenis in caueam incluserat: ibidemque,veluti nouum & inusitatum animal, illuuie & squalore confecerat. Pedirensem Regem,opibus & auctoritate præcellentem,cui & cognationis vinculo,& iure beneficiario erat obstrictus, pellectis ad se popularibus, exegerat regno.Simili scelere Daianum dynastam, cuius sororem habebat in matrimonio,per summum scelus, omnibus fortunis euerterat.Inde magna eius oræ parte in potestatẽ redacta, infestis signis ad Pacenum vrbem,quo pulsi confugerant Reges,pergit ducere.Peditum millia quindecim habebat in armis,& complures elephãtos.ij pro equestribus copiis genti sunt:nam equos non alit insula. Cum hoc exercitu castris duo millia passuum ab vrbe positis,primum omnium, ad tentandos oppidanorum animos,per præconem edixit;qui ciuis Pacenus intra sextum diem ad se transisset;huic nihil,ipsi,familięque,& bonis ipsius damni illatum iri:cæteris non eandem veniam & clementiam fore victis,quæ ante dimicationẽ pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium transiit.alij clam elapsi,in saltus auios refugere.ita, infrequentem defensoribus vrbem tertio adortus Abrahemus expugnat. Restabat arx, in quam Pacenus regulus,& exsules duo Pedirensis,Daianusque confugerant: lignea quidem illa,& multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscẽs:veruntamen haud leui præsidio Lusitanorum ferme trecentorum & quinquaginta,& maioribus minoribusque tormẽtis instructa.Abrahemo nullæ dum eius generis machinæ suppetebant.tantum ingentem vim sagittarum,quas letali inficiunt succo,& sarmentorum faces,oblitos naphta, ad excitandum,vbi res ferret,incendium,scalasque plurimas ex arundine crassiore,leues gestatu,ascensu stabiles;necnon ferramenta operibus faciendis aduexerat.Ergo,vt sine certamine, si fieri posset,rem conficeret; Lusitanis per interpretem iusserat nuntiari:arcẽ eam ad suum imperium pertinere:proinde cum bona pace abirent;secumque suas res, dum licęret,auferrent.Ad ea cum ferocius responsum incluси dedissent;appareretque armis rem gerendam;summa vi, priusquã auxilium iis alicunde ferretur(mare autem liberum,vicinamque Malacam,& amicos Reges nonnullos habebant)arcem aggredi statuit. Atque ad vitanda hostium iacula,qua maxime virium parte erat inferior; cuniculos agere ad arcem cæpit.nocturnum præterea tempus ac pluuium, ad oppugnationes captabat;vt neque per tenebras nostri collineare possent;& madefactus imbre sulphureus puluis plane inutilis fieret. ad hæc, arietis loco elephantos ipsos ad

A ipso ad arcem admouebat:qui,rectorum instinctu valida impressione facta,munitiones euerterent;sublatoque interdum ingenti clamore,interdum summo silẽtio arcem corona circundabat;scalisque erectis,ex omni parte, simul transcendere nitebatur. & obsessi quidem, hostium opera nequaquã extimescebant:excepti obstructique ex aduerso cuniculi,nonnunquam etiam felici eruptione certatum est.Sed crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cum Abrahemus, in magna copia militum,identidem alios aliosque summitteret; ipsi; propter paucitatem,assiduis pæne stationibus circa munimẽta dispositi, dies noctesque in armis traducere cogerentur. Accedebat vulgata graui cælo vis morbi, & extremæ inopiæ metus; quod per intestina de more dissidia, dum suæ quisque intentus rei,publicam negligit;ad tolerãdam obsidionem cibaria segniter ac maligne conuexerant. Præsidio præerat Henricius quidam. Hoc demum, auctore, quod relatas nuper è captiua naui pretiosas merces,in Indiam venum asportare gestiret;nõ exspectato subB sidio,fœdum consilium ineunt arcis deserendæ.cuius flagitij, post patefactam armis Indiam, Lusitani ad eam diem nihil simile admiserant. Id vt quam occultissime fieret, minora primum tormenta inuolucris obtecta,ne ab hoste dignoscerentur,in naues imponunt. maiora, quod amoliendi in tanta hostium propinquitate nõ erat spes, ita ad plenum inferciunt,vt,si flammas conciperẽt, ipsa(vt fit)boli magnitudine rumperentur.Sulphurei dein puluеris exiles humi tænias quoquouersum, ac præsertim ad ipsius puluеris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iussis agmen claudere magistris; &, cum iam omnes extra arcem essent, ignes iniicere.Vix dum euaserant,sarcinis quisque suis dissimulanter elatis;cum, exorta repente flamma cum ingenti fragore fugã hostibus prodidit.Pars ad incendium extinguendum audacter accurrũt(&, incertum qua de causa,nondum ad sulphureos cados, ac muralia tormenta peruaserat)pars ad littus effusi,turbatos auersosque Lusitanos cum cæde insequuntur:ac denique appulsæ ad terram naues,perculsis ac trepidãtibus,
C magna parte impedimentorum amissa, vix atque ægre effugiũ prębuere; dum in magno tumultu, ne simul hostis irrumpat,alij confestim anchoras oraſque præcidũt; alij ad naues adipiscẽdas, collo tenus sese in aquas immittunt.Abeũtibus cum oneraria vna, nauigiis tribus, per ludibrium barbari tum inter fugam ereptas,tum superstites ex incendio res,machinasque præsertim ostentant:plenumque cladis & ignominiæ agmẽ cum probris & cachinis exsibilant.Auxit pudorem,in ipso pæne portus exitu sociæ classis occursus.naues triginta cũ omni copia rerũ ab Aruano Rege aderãt; ipsumque Regẽ terrestri itinere cum quatuor millibus peditum auxilio venire nuntiabant.Eæ naues, cognita præpropera desperatione abeuntiũ, retro vnde venerant, in patriã reuertere. & Lusitani Malacam delati, Antoniũ insuper Mirandam, & Lupum Azeuedium, cum recenti milite, & bellico instrumento iam in cursu ad opem ferendã paratos inueniunt.Eo magis & suum factum ipsi damnarunt,& omniũ conuitiis & maledictis excepti sunt. E regulis tribus,qui comites fuerant fugæ,Pace-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nius cum rectore matreque Malacæ remansit;reliqui duo sese institorum D
nauibus ad Aruanum Regem supplices contulere. Lusitani è Somatra
insula in perpetuum exacti.Et Abrahemus,pulso mox etiam Aruano,re-
gnis quatuor auctus,æneisque tormentis(qui vel maxime terror gentem
premebat)omnibus circa nationibus, atque ipsis adeo Lusitanis formi-
dandus euasit. Alodinus item, elatus nouo successu rerum, & à Bintano
reiectis Georgij Albuquercij copiis;classes denuo ad vexãdam Malacen-
sem oram instirit mittere ; & cum Lusitanis obuiam ex vrbe progressis,
aliquot secunda prælia fecit.Iam apud Sinas,in Lusitanum nomen acer-
biore etiam odio & immanitate sæuitum est. Martinus Alphonsus Mel-
lus cum sex nauibus eo contenderat,confirmandæ amicitiæ,& statuendi
commercij causa,nondum probe gnarus,quid Thomę Petreio legato,de
quo supra diximus, accidisset. Lusitanos adesse vbi Cantonem allatum
est,extemplo præfectis oræ maritimæ à magistratibus imperatum; nefa-
rios prędones vel comprehenderẽt,vel ad internecionem delerent.Ni-
hil tale metuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum semel E
iterumque præmonitus. eo facilius repentino Sinarum aduẽtu cum suis
opprimitur.& initio quidem, vt sese cõcordiæ & societatis cupidos pro-
barent Lusitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare superfederũt;dein,
cum vndique instaret hostis,ac nullam pacis mentionem admitteret;ini-
quissimo loco & conditione committitur pugna. Multitudine tormen-
torũ ac nauium, vt in suo regno, longe superabant Sinæ.itaque circum-
uentos aduenas partim bombardis è tuto discerpunt ; partim fessos ac
sese dedentes,in potestatem accipiunt. Mellus, cum aliquandiu egregie
sese defendisset, ad extremum, singulari Dei beneficio, per mediam
hostium classem male mulctatus elabitur.In captos,magistratuum iussu,
grauiter acerbeque consultum.in carcerem conditi omnes;& pro latro-
nibus piratisque damnati, aut pedore ac tabe in vinculis exspirarunt,
aut ad supplicium producti summo plebis concursu, vel sagittis confixi,
vel in frustra dissecti sunt, præconibus vetera gentis piacula, & recen-
tem insuper audaciam referentibus ; quod in regios portus ac fines ar- F
mata manu non dubitassent redire ; in quibus omnium flagitiorum ac
scelerum paulo ante vestigia reliquissent.Hæc, & alia id genus,elata vo-
ce de scripto subinde recitabantur, ad tollendam è vulgi animis opinio-
nem, quam de Lusitani olim generis virtute ac probitate conceperant.
Dum hac tam repentina rerum inclinatione tot simul regionibus Lusi-
tani exercentur,ne ad Molucas quidẽ insulas otium fuit.Rerum ibi sum-
ma penes Aroezium erat.Hũc, Lusitana amicitia opibusque subnixum,
& immodicos gerẽtem spiritus,regina cæterique primores minime con-
coquebant.Arx insuper,eodem in primis adnitente,non parum excreue-
rat:dispositaque in muris tormenta, longe lateque terrorem inferebant.
Id sibi suisque iugum, per causam hospitij ac societatis impositum, re-
gina sero ingemiscens;clã cõmunicatis cum Almansore parente consiliis;
fugam vna cum liberis ac prẽcipuis amicorũ parabat:vt per eam occasio-
nem popularibus paulatim abductis, vrbem desertam ac nudã Lusitano
relin

A relinqueret.Ea re per indices comperta,Britus arcis præfectus, adiutore
Aroezio,regias ædes militibus repente circũdat,elatumque inter manus
Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum, & Tabæriam, in arcem
asportat.Regina,per occultos exitus inter tumultum elapsa.Inde cõster-
natus Regis desiderio populus,cum frequẽs ad arcem accurrisset, Aroe-
zij auctoritate, & Britti accommodata ad tempus oratione sedatus est,
cum inter cætera persancte ambo affirmarent, consilium id publicæ sa-
lutis causa necessario susceptum fuisse,fidẽque obligarent suam,Boahati
Regi diadema regnumque mansurum incolume.Tum pluribus in æmu-
lum diuitiarum ac dignitatis Almansorem inuecti,barbaros natura cupi-
dos belli cædisque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio per-
pulere.Inde,inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu prælis va-
rio successu certatum est. superior tamen ad extremum Ternatensis fuit
res.Mariacum oppidum in summo editi montis vertice,quod insulæ Ti-
doris olim caput fuerat ; Lusitanorum ope ab Aroezio cum multa cæde
B captum incensumque ; & Maquienum insula, quam reguli ambo æquis
portionibus obtinebant,metu coacta;in Ternatensem ditionem vniuer-
sa concessit. Hæc ferme Eduardo Menesio Prætore per triennium gesta.
Successit Menesio Vascus Gamma, dux cum aliis laudibus, tum aperta
præsertim India clarus, ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre im-
perium fuit.ornatissimas naues è Lusitania sexdecim,in iis tria millia de-
lectæ iuuentutis ac nobilitatis abduxerat. Vt in Cambaiana littora ven-
tum est(nam eam in primis regionem explorare placuerat)in summa re-
pente malacia,silentibus ventis,ab imo fluctus intumuit; inde naues in-
ter se nutare;crepitare compages; tabulata concuti cæpta.Nautæ,subito
pauore icti,cum in Syrtes illatam haud dubie classem crederent, in sum-
ma perturbatione rerum omnium, alij bolidem demittere, alij ad ex-
hauriendam sentinam, vel ad clauum tenendum accurrere. Sapientiores
alij, circunspectare fugam, atque doliola ac tabulas ad enatandum arri-
pere. ipse imperator, innitio nequaquam expers timoris ac solicitudinis
C fuit:sed mox comperto eum esse terræmotum (quem nauigantes quo-
que sentire non dubium est)ad socios hilari fronte cõuersus; Adeste ani-
mis,inquit,viri;aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intre-
mit. Atque hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinum incolumes deue-
nere.Vascus,accepta prouincia,dum àCocino varios huc illuc prefectos
mittit; nomenque Lusitanum in pristinam dignitatem conatur asserere;
graui morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum, excessit è
vita. Vrbi Gõæ tum Henricus Menesius præerat, eximia virtute & inte-
gritate vir. is continuo in Gammæ locum suffectus è successionibus, vt
appellant : quarum est ratio eiusmodi. Transmissos è Lusitania regios
codicillos, minimum tres, olim apud Quæstorem, aut scribam, nunc
apud Goanum Archiepiscopum, diligenter complicatos obsignatosque, custodiri mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cau-
tius celandam,adnotatum regio ipso chirographo latet nomẽ illius,qui,
si Prætorem in prouincia diem obire contigerit;è Regis auctoritate sub-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stituendus est.iis autem codicillis,ordine superscribitur,prima,secunda, D
tertia,vel quarta successio:ita vt,si eius qui primo loco nominatur,copia
fuerit;secundum codicillū resignare,vel aperire sit nefas.Ergo ,vbi Præ-
tor morbo;aliove quopiam casu decessit; consilium cogitur.ibi , coram
Archiepiscopo , & magistratibus , qua diximus obseruatione , vt nullus
aut fraudi aut errori sit locus,codicilli & signa soluuntur:cuius primum
exierit nomen,huic defertur imperium:reliqua nomina , rursus,occulta,
ad Regis nutum arbitriumque adseruantur.Id,ne per summi magistratus
obitum prouincia diutius orba periclitaretur:neu ob id ipsum inter præ-
fectos certamina existerent : sapienter in tanto locorum interuallo prou-
uisum est.Per hunc modum renuntiatus Prætor Henricus,ad regia negot-
tia conficienda,Cocinū petiit:& ex itinere multos Arabū parones,Mala
barica onustos fruge,vel cum ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in littus
eiecit.Tumultuantes præterea ad Cananorem piratas,socij Regis rogatu
compescuit,& vicos aliquot eorum exussit.Inter quæ,ad Calecutum, ab
Lusitanis ac Malabaribus denuo turbata pax est.Odiosæ primum contro- E
uersiæ inter negotiandū exortæ:& partis vtriusque animi suspicionibus
irritati:dein vltro citroque factæ iniuriæ:postremo , instigantibus è con-
suetudine Saracenis,bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Præ-
tor,quinquaginta variæ formæ nauibus,in quibus erant duo armatorum
millia,Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit.ibi, cum ablatas res
nequicquam repetiissent,munitum denuo locum & celebrem, terra ma-
rique simul adortus,pulso aut cæso Mahometano præsidio cepit,ac dire-
ptum incendit.Multa inde relata tormenta : quorum aliquot antea Lusi-
tanorum apparebat fuisse.Lusitanus desertor ac transfuga prefuerat vni-
uersis.huius proiectum humi cadauer,densis cōcisa vulneribus facie, vix
vt agnosceretur , inuentum est. A Panane in conspectum vrbis Calecuti
prouectus Prætor,haud mediocrē hostibus terrorē incussit. Naues erant
ibi complures.in eas flammæ confestim iectæ:& simul,qui arcem tene-
bant,suorum aduentu animati:eruptione facta,variis locis ignem subur
biis intulere.Inde Prętor,cōfirmato arcis pręsidio,perculsisque hostibus: F
leucas in Septentrionem fere sex ad Couletum emporium eiusdem oræ
processit.curuo in theatri modum,& accliui littore is portus est, ac mire
facto ad iacula certis in omnem partem ictibus dirigenda.eo cliuo agge-
rem ac munitiones Mahometani perduxerant;infra,stationem habebant
parones fere centum & quinquaginta, proris longo ordine in altum ob-
uersis,vt duplici vallo, tormentisque apte dispositis, & ingenti armato-
rum numero(viginti hominū millia conuenisse dicebātur)contra omnes
incursiones oppidum egregie tutum videri posset. Henricus , comperta
hostium multitudine,sub ipsum portum anchoras iacit.inde contempla-
tus naturam loci,& genus operum,ac lintribus ad vada exploranda prę-
missis:tribus è partibus vno tempore, distinendi hostis causa , oppidum
aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus trecentis in
terram egredi iubet : ac lęuum cornu munitionum inuadere. ipse
cum centum & quinquaginta , non amplius , descensu facto : ad læuam
ducit:

A ducit : classiariis imperat ad hostium naues recta succedant. ita, clamore
sublato,simul à fronte ac lateribus pugna committitur.Non exigua tum
hosti,officinis iampridem institutis, tormentorum copia suppetebat. eo
maiori tenebantur spe , Lusitanum congressu arceri , & iaculis eminus
obrui posse.quippe seminudi ipsi,patente ad plagas corpore,Hispanien-
ses gladios,& ingentia pila,galeasque,ac thoraces horrebant.Verum eos
longe fefellit opinio.Siquidem inter iaculandum coortus è tormentario
fomite fumus ad instar nebulæ, subeuntem audacter Lusitanum egregie
texit.& flammæ intermicantis indicio, hinc parones iniectis ferreis ma-
nibus nostri apprehenderāt;inde in vallum erepserāt,&intra munitiones
coniecerāt signa , prius pæne quā eos appropinquare sensisset barbarus.
Lusitanis, tum Saracenorum aspectus; tum pax à Calecutano toties per
fraudem violata acuebat iras. Nec diutius tulere dimicationem hostes.
Pauci tantum coniurati ad extremum vsque spiritum acriter obstitere.
cæteri , quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam,strage suorum
B exterriti,terga verterunt.Henricus , in magna hostiū cæde,nō plus quin-
decim è suorum numero amissis;vulneratis duodequinquaginta;& oppi-
do,& classe hostili potitur.Inter cæteram prædam , tormenta variæ mag-
nitudinis auecta trecenta & sexaginta ; & minorum fistularum ingens
numerus.parones abducti quinquaginta tres;Indico aromate onusti ple
rique:reliqui flammis absumpti:ac postremo,totum oppidum, subiectis
per iram ignibus,conflagrauit.Lusitanus gemina intra paucos dies victo-
ria lætus,ouansque;Cananorem,inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus,
confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello,
omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandam incubuit. Arx
ea Calecutano erat imposita littori,quod,vt initio diximus , insidiosum
asperumq;,vix in summa malacia,paruis nauigiis accessum præbet. Iam-
que hyems aderat.eo acrius Zamorinus,ne id anni tēpus elaberetur, mi-
litares copias,& omnem oppugnandi apparatum vndique contrahebat;
vt interim vel operibus ac vi arcem caperet;vel necessitate ac fame Lusi-
C tanos in deditionem acciperet. itaque extemplo , præfectus cum duode-
cim fere millibus peditum,ad vrbem præmissus. quo in numero Siculus
quidam erat perfuga , non ignobilis architectus ; qui Rhodiæ expugna-
tioni cū Solimano Turca interfuerat. hoc maxime artifice ac præcepto-
re,barbari vallo & fossa lata pedes fere octodecim,ad dimidiatæ Lunæ fi-
guram,amplecti arcem instituunt.& ex vtraque parte,qua vallum in ma-
re desinebat;arcendo nauali subsidio castella erigebantur duo,quæ obli-
quis ictibus totum littus abraderent. dein, per ambitum fossæ , modicis
interuallis,propugnacula quinque excitabant; vnde maioribus tormen-
tis ad idonea loca dispositis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, licet
in munitores crebri ex arce impetus fierent;tamen, abundante multitu-
dine,adhibitis pluteis vineisque,& instantibus prefectis,breui ad exitum
peruenere.Arcem, Lusitani haud amplius trecenti obtinebant. præerat
Ioannes Lima , vir & militiæ callens , & gloriæ in primis auidus. is
cum nulla superesset nisi ab Oceano spes ; duplici doliorum ordine;

Universidad de Deusto
Biblioteca

ingesta arena,& lorica extrinsecus addita, brachium ad mare protẽderat; D
æternis inter dolia tormentis,ad arcendum ab latere hostem, apte locatis,& per expedita nauigia Prætorem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiorem.Sub hęc, ineunte Iunio mense,cum hyems in ea regione sæuiret;Zamorinus ipse cũ reliquo belli apparatu,& nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis plerique; alij gladio & palma; alij etiam ferreis fistulis instructi conuenerant.in speciem despicabiles,cæterum vsu armorum,& corporum agilitate metuendi.Vt eæ copiæ cõsedere;Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit; rudique ad eiusmodi commenta barbaro,certã cum admiratione fiduciam iniecit, arcis brẽui tempore potiundæ. atque id ipsum vti quam minimo Indorum damno fieret,Siculus,petito colloquio,Lusitanos cum aliis rationibus,tum hostilis exercitus magnitudine proponenda,institit ad deditionem hortari.Verum eiusmodi oratione tantum abfuit vt Limæ constantia moueretur; vti etiam ad lacessendum hostem vltro cum paucis E
eruperit. sed magna fuit merces audaciæ. Concursu ab hostibus facto, pæne circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisque vulneribus, ægre ad suos receptum habuere.Inde exasperatis vehementius animis;magno conatu & oppugnari,& defendi arx cæpta.Tormentis vtrinque certabatur;è quibus erant Calecutano,quæ dodrantali diametro emitterẽt globos. Sed iaculandi erat dispar admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nondum sat in eo genere exercitatis,ictus languidi, infrequentes incerti;& si qui muris inciderant, egregia laterum & structuræ firmitate respuebãtur. Ab Lusitanis,crebri,destinati,vehementes;& vbi hostis arci succederet; confertæ ac seminudæ multitudini certam stragem perniciemque afferebant. Multos etiam squamis arborum & fragmentis(sunt autem ibi palmeta frequentia) repente carpi, vel exanimari conspiceres. Verum ea damna hostes, vt in tanta militum copia,facile sarciebant:cum deserta stationum loca alij subinde aliique supplerent;sauciis ac fessis in- F
tegros recentesque submitterent.Longe iniquiore conditione erant Lusitani: quos, præter cæteras belli difficultates, ipsa qua laborare semper solent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notæ fortitudinis viros cum suo quemque manipulo collocauerat. ipse reliquos è præsidio circa se habebãt:cum quibus circumspicere, & obire ad repentina pericula posset.Verum & militem conficiebant,præter certaminis laborem & plagas, diurnæ pariter ac nocturnæ vigiliæ, & præfecto,ad subitos ac diuersos clamores,prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas.Interea Henricus Prętor,cognita obsidione,duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum alteram Christophorus Iusartes;alteram Eduardus Fonseca ducebat.Iusartes feliciore cursu paulum antegressus, propius ab Calecutano littore constitit.Fonseca,quod tardius aliquanto nauigasset;ventis repente cadentibus,ab longiore spatio anchoras iecit.Ad eas cõspectas naues,erecti partis vtriusque animi.inclusorum;optati auxilij spe.obsidentium;metu,ne tot iam exhausti labores in irritum cederent;& locus ipse suspectus iam-

dudum

A dudum mentes Indorum curasque conuerterat, ne quid falleret tale. Lima,cum ad littus accurrisset; animaduersa paucitate eorum qui aduenerant(non plus octoginta milites eo nauigio vehebantur)ne descensionẽ cum euidenti periculo tentarent; nutu & significationibus admonebat. & ex ipso auxilio plerique,conspectis Indorum castris & frequentia, subeundam eiusmodi aleam pernegabant. Verum Iusartes cupiditate gloriæ omne discrimen impauido vultu contemnens,cum triginta quinque voluntariis in paronem desiliit;cæteris custodire nauem, & vbi primum terram attigisset; missilibus procul hostem arcere iussis. Inde contento remigio ad ipsum loricæ os,actuarij prora dirigitur; quo subeuntes facilius protegeret statio Lusitana.sed illuc nautæ dum pari conatu enituntur; interea(vt fit)paronem paulo infra eum locum vehementior æstus abripuit. Eo ferocius progressi extra vallum barbari complures instare: atque,vt erant nudi, sese ad prohibendum accessu hostem aquis immergere.Nec Lusitani segnius è parone se certatim eiicere.ibi conserta in va
B dis manu,quam acerrime dimicatur.Cæteri ad spectaculum intenti,propter ancipites ictus, ne suos impetant hosti permistos; iacula cohibere coguntur.Cum aliquandiu dubia stetisset pugna;Lusitani ad extremum deprimentibus vestimentis ingenti labore eluctati, quatuor è suorum numero desideratis,pluribus sauciis,cum magna vicissim hostium cæde, intra loricæ fauces audacissime penetrarunt:ac nihil proprius factum est quam vt instantes ab tergo Indi simul irrumperent. In eo tumultu eximia Emmanuelis Cernicij constitit fortitudo.is, cum iam introisset munitiones,& fatigatus,& saucius; circumuentum respiciens præcipuum è commilitonibus quendam; recurrit protinus:ac laborantem, summotis acriter Indis, recepit in tutum, magna vel mercede, vel gloria; quippe, omnium consensu ciuicam promeritus coronam; ipse post dies aliquot è vulneribus exspirauit. Sed interim dum ad mare Lusitani præsidiarij suis adiuuandis atque intromittendis insistunt; ex altera parte frequentes barbari desertas rati stationes,arcem scalis inuaserant.Eo nuntio ex-
C citus ab littore Lima, cum promptissimis aduolat: & pluribus locis conantem scandere Malabarem;contis, gladiis, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia nouæ artis iacula, ad hostem cominus eminusque impetendum.Sed è propinquo nihil Indos æque terrebat, atque incendiariæ bolides,quod est inuentum eiusmodi.Ollam ex argilla semicocta,quo facilius deinde rumpatur;circundatis ansulis tribus quatuorue,sulphureo complent puluere, & osculum diligenter obturant. tum ad eas ansulas igniti funiculi è gossipio vel stupa alligãtur.vbi ad coniectũ eius teliventum est;cõtorta brachiis olla repente diffringitur; & simul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingẽti circunstantiũ damno,flammas edit ineuitabiles.quod missiliũ genus, in præliis duntaxat naualibus primo vsitatum; ad terrestria quoque certamina exitiabili cõmento deinde trãslatũ est.Hac maxime pernicie repulsi à mœnibus Indi vstulati cũ insana trepidatione sese intra munimẽta recepere.Interea præfectus nauis alterius Fonseca quãquã probe animaduerso discrimine eorũ qui in littus excẽderant;

Universidad de Deusto
Biblioteca

derant,paratus tamen eandem aleam,si res ita postularet, subire; per lit- D
teras ad sagittam reuinctas quæsiuit ab Lima, quid sibi tali tempore faciendum censeret.Ille vero,eadem vsus arte sagittæ, de consilij sententia respõdit:Nequaquam se Fõseca suosque in apertum adeo periculũ obiiceret:tutum in arcem introitum haud minus quingentorũ Lusitanorum præsidio posse obtineri.Proinde rediret Cocinũ propere;ageretque cum Prætore diligenter(ad quem simul ipse in eandem sentẽtiam scriptas litteras dabat)vti militum quingẽtorum spectata virtute subsidium, & sulphurei puluerís vim,& ad obsidionem tolerandam alimẽta submitteret. Cum hoc respõso Fonseca per infensos infestosque fluctus hyeme summa Cocinum reuertit. & Prætor, cognito suorum periculo, Antonium Syluium ad opem obsessis ferandam cum aliquot nauibus, & viris quot Lima petierat,extemplo proficisci iubet.ipse interea classi ornandæ operam dabat; vt cum primum se aperuisset mare, cum maioribus copiis eo contenderet.Hæc vbi per exploratores Calecutum allata;confestim Zamorinus, antequam inclusis accederent vires; omni conatu rursus op- E
pugnare arcem aggreditur. Neque Siculus architectus, egregie sese barbaro venditans,incitatissimæ deerat ipsius cupiditati. aggerẽ ex Turcica disciplina promouendo, mœnibus adæquarat. Cuniculos præterea sub terras agebat;locis etiam quibusdam statuebat oris vasti mortaria;è quibus in sublime iacta ingentia pondera cum horribili strage in arcis tecta decíderent. Sed operum eiusmodi, quæ Zamorinum inani fiducia inflarant,vbi ad pugnam ventum est, haudquaquam exspectationi respondit euentus.Indi telis ac missilibus ex aggere deturbati:cuniculi excepti cuniculis:& mortaria,quemadmodum,vbi à perito magistro locantur,magnum hosti detrimẽtum important;ita,si artificium absit;in eandem pæne regionem recidẽte globo,machinatoribus interdum ipsis exitio sunt. Quocirca Zamorinus, haud mediocri suo malo peregrinas artes expertus,reliquum spei in sęuitia hyemis,& fame reposuit.neque ea spes fefellisset hominem, si ad arcendos commeatus vel modicam classem instru- F
ctam in proximo tenuisset. Ex quo verũ apparuit Themistocleum illud: Qui mare possideat, omnia possidere. Lusitani, Syluio duce ab Cocino præmissi, quamquam atroci tempestate disiectis nauibus; tamen vt sese ex iactatione refecerant,alij subinde atque alij Calecutũ accedebant. Lima,fatigatis iam,& ab oppugnatione deterritis hostibus,vnam inopiam metuens;modica militũ auxilia recusabat:affuturũ mox cum iustis copiis Henricum exspectans. Tantum sulphurei puluerís & commeatus præsentem expetebat copiam. Vtraque, noctis intempestæ silentio, scaphis paulatim in arcem inuecta.& vulgo iam è muris,Lusitani,suadenti deditionem hosti, recentes carnes, aliaque cibaria, & ipsum denique in delicias betele ostentabant.Ea res Zamorini contudit animos.& circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor.is,tum à mari,tum ab arce tormentis hoste summoto; cũ ingenti clamore pluribus locis armatos in terrã exposuit:immissisq; intra hostiles fossas audacissimis è suorũ numero, cum ex aliis quoque partibus alij ad

vallum

A vallum intrepide subiissent; ad tria Indorum millia partim ferro, partim igne deleuit:in quibus ipse quoque architectus,proditæ ac desertæ Christianæ fidei noxam luit incendio.è Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidere.saucij relati amplius ducenti:& Henricus,proruto Indorum vallo, fossisque oppletis;idoneo prope arcem loco castra communiit. Inde Zamorinus & suorum territus strage,& simul veritus,ne in proxima palmeta Lusitani sæuirent (quo detrimento, vt supra diximus, nihil genti grauius aut acerbius est) misso caduceatore inducias petiit. in quatriduum datæ.interea de pacis conditionibus actum: neque conuenit,eo maxime quod Zamorinus insignem quendam è Cocinensi ditione perfugam tradere abnueret.Ac demũ Henricus pertæsus Indicæ leuitatis,& Mahometanæ perfidiæ;præsidium abducere ab Calecuto,& arcem à fundamentis excindere statuit: præsertim quod ita velle Ioannem Regem è commentariis Vasci Gammæ didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere subterraneo,sulphurei puluerís de more copiam subdi iussit. dein militibus,
B & machinis,omnique instrumẽto raptim in naues impositó(cuius rei facultatem & natura loci,& nautica turba præstabat)ignes cauernis iniecti; & barbaris illico, siquid forte prædæ relictũ esset stolida temeritate in arcem ingressis (tanta inest hominibus rapiendi libido) interim è specubus cæcis erumpentes momento flammę pleroſque hausere:& cum horribili strepitu mœnium structura dissiliit. Atque is finis & arcis, & obsidionis fuit. Henricus, incolumi classe & exercitu Cocinum reuectus; alios alio præfectos dimisit.ipse inde septemdecim nauibus Cananorem petiit.ibi, dum expeditionem in Cambaiam, Diumque meditatur; cum non toto biennio rem Indicam administrasset,graui oppressus morbo, paucis diebus è vita migrauit anno post Christum natum M. D. X X V I. Hoc Prætore,fama nominis Lusitani, reflorescere visa quodãmodo:reque ipsa cõprobatum est;tanti militem, quanti ducem esse.Atque in ciuilibus etiam rebus non vulgari prudentia fuisse dicitur:&,quod perrarum in eiusmodi prouincia est, ab auaritia, & à sordibus alienus. Sub idem tempus ad
C Malacam pariter bene gesta res est.Alodini copiæ,cum vrbem terra marique vehementer vrgerent,perpaucis egressis obuiã Lusitanis, cum ignominia fusæ & fugatæ. Et ex acri obsidione,Linguanus regulus,parua manu Lusitanorum exemptus est.Raia Nara,gener Alodini,Linguam obsederat. ex eius exercitu cæsi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantum è nostris desiderato. Et è Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri causa profecti, cum littoribus arcerentur; fœda tempestate ad insulam trecentas inde leucas abrepti sunt.incolæ, moris antiqui homines, mira simplicitate ac securitate sese per nutus & nonnulla Molucensis linguæ commercia, in consuetudinem extemplo dedere. Egregio in primis habitu, & amabili vultus hilaritate sexus vterque est. promissa barba & capillo sunt viri.prẽmollibus storeis tegunt corpora.Ad fabriles vsus,spinis piscium pro ferramẽtis vtuntur.Ignoti ad eam diem & nominis, & regionis erat insula. tum primum, à nauclero Lusitano, dimensis cæli plagis,nauticã in membranã ex arte relata est, deque ipsius naucleri

nomine Gometij Sequeriæ insula exinde appellata. Non eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in Arabici maris accolis exstitit. Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythræas angustias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofarem vrbem incolunt, accessu prohibere conati, audaciæ pœnas dedere. profligati qui cum armis ad mare prodierant: oppidum captum, & direptum est. & insulæ duæ, Mazua, & Dasaca, quod sese ij populi infestos prętereuntibus Lusitanis præberent, ab eodem Sylueria domitæ, &, annuo stipendio imposito, in ditionem redactæ. Simul, Æthiopica legatione perfunctus, anno sexto quam ad Arquicum exscenderat Rhotericus Lima, in classem acceptus. Accessit ab Æthiopico, seu Abassino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zagazabus: itemque cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Franciscus Aluarus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusitaniam reuectus, Italiam deinde petiit. ac Bononiæ, in celeberrimo conuentu, cum Cæsar coronatus adesset; Clementi VII. vti Ecclesiæ vniuersæ Pastori, & summo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obsequium voluntatem Abassini Regis ac studium, solenni cum adoratione, & pedum osculo detulit.

Libri octaui Finis.

HISTO

HISTORIARVM INDICARVM LIBER NONVS.

ENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Masca-reniæ, qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob idipsum apud omnes ordines gratiosus. Verum illud erat in ea successione incommodi; quod, nisi vertente anno, Mascarenias à Malaca, propter tempestatū rationem, adesse non poterat: cum interea simul à Calecutano, & Cambaiano Regibus, &, quod magis erat formidandum, ab ipso Turca bellum immineret: minimeque expediret, eiusmodi rerum statu, parente ac præside tandiu carere prouinciam. Ob eam maxime causam, Alphonsius Mexias regius Quæstor, cuius tum erat summa in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillum aperiendum: neque exspectandum è tam longinqua regione Mascareniam: quem, quo melior esset ciuis, & Regis reique publicæ amantior; eo æquiore animo ferre oporteret, in tanto talique discrimine, saluti communi potius, quam proprio ipsius honori consultum aduersus hæc amici Mascareniæ tendere; tam insignem iniuriam deprecari; ac postremo denuntiare haud leuiori quam quod in præsentia proponatur malo, geminam successionem intestinis odiis ac certaminibus materiam vtique præbituram. nec vero dubitandum, quin ipsa dulcedo imperij, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinendam; alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmodum esset incitatura. Cum hisce aliisque difficultatibus non inuenirentur exitus; multis altercationibus diu agitata, eo denique deducta res est, vt tertium codicillum inspicerent, prouinciamque nouo successori mandarent ea lege, vt ipsam, quisquis ille esset, aduenienti Mascareniæ confestim redditurū se iureiurando promitteret. In hanc sententiam conuenere omnes, & resignato palam codicillo, Lupi Vasæi à Sancto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampaium appellabant) nomen apparuit; qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cum solenni

Universidad de Deusto
Biblioteca

adiuratione pollicitus,sese Mascareniæ,vt primum adesset,honore cessurum;Prætura interim iniit:cognitoque prouinciæ statu,alios atque alios duces,ad obtinēda præsidiis maria,destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille; Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarij mensis anni millesimi quingentisimi vigesimi sexti, Cananorem petiit. ibi, dum commeatus in classem imponit, subito certior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad duodecim hominum millia,intra Bacaronis fluminis ostium cum nauibus onustis latere, paratos ad exitum, quæ prima sese occasio nauigandi obtulisset. Ea re cognita,non dubitauit Prætor, quominus in angustiis deprehensos quamprimum inuaderet. Ergo sublatis anchoris eo contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi plena, non modo in tam disparinumero copiarum;sed etiam quod contra omnē eiusmodi casum egregie sese Mahometani munierant.Fluminis alueū de more fixis vtrinque sudibus atque cancellis,in arctum ita coegerant;vt singulis tantum nauigiis aditus pateret. cæcos præterea sub aquam, veluti laqueos, idoneis abdiderant locis; in quos illata ex alto nauigia sese inuerent. & munitionibus in vtraque ripa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc,ex oppido fluminis cognomine,qui locus erat Narsinganæ ditionis, omnia illis ad victum necessaria suppetebant.Hæc,Prætor, cum partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatoriis nauigiis obeundo per se nocte sublustri notasset;submissis primum vrinatoribus,laqueos funesque prætentos ab imo præcidi iussit: dein,sublato ingenti clamore,cōcinentibus vndique tubis,aduerso flumine subiit:preibant obtectæ centonibus,& maioribus tormētis instructæ aliquot scaphæ; tum cætera nauigia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea conspecta,illico barbari vim omnis generis telorū emisere.quibus propter assuetudinem haud quaquam exterriti Lusitani, contento remigio ad ipsa munimenta succedunt.Ibi atrox & ambiguū aliquandiu certamen fuit, dum conferti & obnixi corporibus Mahometani hostem descensu prohibere nituntur. Sed postquam impetu ex omni parte capto sese Lusitanus in mediā aciem saltu mittebat,& dextris gladiisque res geri cæpta est;tū vero iniecta formidine pulsi vndique barbari, & magna cum cæde præcipitem in fugam auersi.ac Prætor veritus,ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet; & Narsinganum Regem, cuius tum in ditione Lusitani complures negotiabantur, alieno tempore prouocaret; vallo potitus, receptui cani iussit, suosque à præda, & ab insequendo vltra hoste cohibuit, Apotheca & diuersorium erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus, & merce pretiosa refertum. Eam apothecam, Prætor, & hostiles vna lembos incendi iussit, octoginta fere tormentis, quorum erant ænea pleraque, ex incendio ad classem abreptis. Neque, in magna hostium strage, Lusitani desiderati plus quattuor. quo tristior, acerbiorque Calecutanæ ciuitati, atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accidit: vt, non retentæ quacunque conditione cum Lusitano pacis & amicitiæ, magis in dies hominem pœniteret. Ab ea victoria Prætor ad exci

ad excidium Dabuli perrexit: quem in portum Mecanis negotiatoribus receptum dari contra fœdus cum Idalcane ictum; & præterea, armatas inde triremes ad oram infestandam egredi pro certo compererat.Appropinquanti,nouus præses loci,quem Indi Tanadarem appellant,vnico nauigio prodiit obuiam supplex: & culpas omnes in eum cui successerat, transferendo;seque affirmando,vti oporteret, in fide officioque mansurum;haud magno negotio Lusitani Prætoris mitigauit animum:& renoua ta pax,ita,si Dabulanæ biremes cum tormentis à præside traderentur. Eductæ extemplo omnes,ac traditæ. Et Prætor ex animi sententia gestis rebus,Goam victrici classe contendit.Inter hæc,Ioannes Rex Hērici Menesij morte nondum audita,quatuor miserat in Indiam naues, & cum iis noua successorum nomina,ac separatim ad Mexiam Quæstorem litteras, quibus erat in extremis,vt superioris temporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatosque,vt erāt,in reditu ad se perferret; recētibus hisce vteretur si forte Menesium è vita discedere contigisset.Eam clausulā Mexias, quod Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res nouandas arripuit.E regiis litteris ad concilium refert,quādoquidem vetera inania fecerit Rex;de nouis diplomatibus aperiendis: quemcunque illa iusserint, hunc denique iustum ac legitimum Indiæ Prætorem fore. Hæc,præter omnium exspectationem,à Quæstore dicta, magnos animorum motus fecerunt:ac ferme aduersis auribus(vti par erat) accepta relatio.Inter cæteros,Vascus Deza, Cocinensi arci præpositus, aperte dissuit,non modo superuacaneā,sed etiam pernicioſam eam inspectionem futuram.Nuper declarato Prætore Mascarenia,per causam absentiæ, dignitatem oprimi & clarissimi viri haud obscure impugnatam;superinducto contra omne ius fasque nouo successore. Cum inde certamen ac periculum ingens non sine causa timeretur,iureiurādo ac promisso reddendæ aduenienti à Malaca prouinciæ,id periculum Dei benignitate discussum.Quid opus esse,certis & constitutis iam rebus, denuo solui codicillos?& pessimo publico labefactari concordiam & pacem;cum tātum beli pæne in manibus sit,cum tot vndique terrores immineant? Nam quod huic actioni regia prætexātur mandata;profecto si in tanta regionum distantia,cum Ioannis ipsius consulendi facultas desit;ad interpretationem regiæ voluntatis atque iudicij referēda sint omnia; nulli dubium esse debere,quin Mascareniæ delatū è prioribus codicillis honorem, non quietis modo,sed etiam hominis causa,ratum, inuiolatum, ac proprium esse Rex iubeat. Id, vel ex eo aperte intelligi, quod veteres codicillos ad se clausos atque obsignatos referri mandauerit.quos ille si vel apertos irritos omnino esse voluisset; id ipsum vtique distertis verbis adscripturum fuisse.Proinde supersedendum hoc successionis male auspicatæ periculo; noua Regis exspectanda responsa;atque interim coniunctionem animorum atque consensum,quo vno maxime inter hostilia circa omnia Lusitanæ stent res,omni studio & cura fouendum.Maiori & meliori parti eorum qui aderant,admodum grata fuit oratio Dezæ:quinimmo ex oraculo missa videri quodammodo potuit.Siquidem paulo ante, Ioānes Rex à

nauarchis qui ex India illo ipso anno redierant,audita morte Menesij,& D
Mascareniæ successione;veritus,e missis ad Mexiam quas dicebamus litteris,nequid controuersiarum existeret: Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito submiserat ad ea reuocanda mandata: & Mascareniæ nominationem sua auctoritate firmandam.Sed Annius,nondum tempestiuo ad nauigandum mari profectus, superato iam Bonæ spei promontorio,circa Sancti Laurentij insulam naufragio periit.Inde,non ad liquidum explorata Regis voluntate: cum plerique ex æquo & bono agendum,& cauendas omnes discordiæ causas prudenter monerent: Mexias tamen,paucis assentientibus,omne id periculum in se recipiendo, premendoque verbis iis quæ retulimus ex epistola Regis: peruicacia & obstinatione rendit,vt nouissimi codicilli consulerentur.ij primo loco Prætorem declarabant Lupum Vasæum ipsum, qui secundum in priore nominatione tenuerat.itaque elatus hoc de se iudicio Regis, pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Prætu ram: & ad arcendum honoris aditu Mascareniam, si promissa repetere instaret: omnia præmoliri E
constituit.Ea re multorum animi grauiter offensi: nonnulli etiam Vasæi imperium detrectare palã ausi.Interea de interregno, & Mascareniæ successione,deque vicario Vasæi munere, Malacã litteræ nuntijque peruenerant.Et satis comperta re,vtriusque Indiæ Prætorem Mascareniam rite consalutauerãt socij colonique.Proinde,nequid se absente respublica incommodi acciperet:maturandum ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium præfecit:ipse,non exspectata motione quã vocant.reclamantibus naucleris citeriorem Indiam petere intendit. neque impune cessit illi temeritas.ad Pulopuarem insulam tenuit primum.ibi dum stat in anchoris:subita procellæ vi,malo diffracto,lacerisque armamẽtis,pæne submersus,Malacam retro vnde abierat,redire coactus est. Natus ad res gerendas,& gloriæ in primis appetẽs erat Mascarenias.Ergo,dum anniuersarius recurrat Eurus;ne frustra interim tempus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquercius ante tentarat,hærẽtem lateri tyrannum Alodinũ oppugnare, & receptaculũ piratarum insulã oppidumque Bin- F
tanum,omnibus modis parat excindere. Forte tum Malacæ substiterant præfecti aliquot Lusitani,Borneum insulam alij; alij Molucas,alij Somatram ipsam Regis iussu petentes. Hisce non approbantibus modo expeditionem,sed etiam operam suam in idipsum emixe offerentibus, Mascarenias variæ formæ naues vndeuiginti contraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensibus ferme sexcentis impositis,ad Bintanũ vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis famam, pontem vrbemque nouo præsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaque dispersis; plurimisque tormentis ad idonea loca dispositis. præterea, quam acerrime defixis in imo longuriis, tigniſque in lapides molares impactis vt pondere ipso detinerentur,obstruxerat portum:& super hæc, opem à propinquo regulo Panensi petierat.Lusitana classis,ob naturam vadosi maris,& frequentes insulas,cum tarde admodum nauigasset; ante ipsam Bintanum denique in anchoris constituit.Inde præmissus ad omnia contemplanda cum specu-

A cum speculatorio nauigio Eduardus Coelius, retulit,fauces portus, nisi euulsis cancellis,omnino esse impenetrabiles.porro descẽsum ad vrbem plane exitiabilem fore:adeo locum & prælatis munitionibus, & crebris tormentis,& omni apparatu bellico tutum videri.Hisce rebus permotus Mascarenias,vallum omittere;pontem ipsum (vti Albuquercius olim in expugnatione Malacæ)admota celsiore naui, & repagulis per lyim extractis,adoriri decreuit.Ad eam rẽ,eximiæ fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Eborensis;Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero additi quinquaginta: & nauis, partim validis asseribus pluteisque,partim etiam culcitris,& gossipio,quęque alia sunt missilibus eludendis,egregie tecta.Hisce mãdatum,vt ostio repurgato, & faucibus vtcunque patefactis,pontem inuaderent:laborantibus in tempore subsidium affuturum.Tum,ad breuia vitanda,catures duo,biremium instar,prætentatis canalibus,nauẽ remulco trahere iussi.Primus labor aperiendi aditus fuit.adacta ad imũ tigna,immissis ductariis funibus, ergata
B conuellere nitebãtur,eo quidẽ impetu,vt nõnulli præ nimia cõtentione sanguinem euomerent:atque vt initia sese dabant; multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat.Dum huic vni rei,in orbem succedentes alij aliis,dies noctesque dant operam; noua repente ab alto conspicitur classis.tres & triginta erant lanciaræ à Panẽsi regulo missæ:quibus, præter varios commeatus,duo circiter hominũ millia vehebantur, Ea re animaduersa Mascarenias,ne si proprius accessissent,elatus recenti subsidio Bintanius cõfestim erumperet,ancipitique prælio Lusitani postmodum vrgerentur;anteuertere,& cum parte copiarũ ipsemet quã longissime obuiã ire Panensi decreuerat:sed præfectorũ dein precibus victus, ne se temere in discrimen obiiceret;Eduardo Coelio cum lãciaris quatuor, calaluziis quinque(eiusdem fere magnitudinis vtraque actuaria sunt)id negotij dat.ipse ad exitum portus tuendum cum cætera classe subsistit. Barbari,quamquam multitudine superiores;tamẽ, & oneribus impediti,
C & à tormentis imparati aduẽtabant;seminudo corpore, sagittis maxime freti.Ergo,vti propius ventum est;primum bombardæ fragorẽ,& radiantia fulgetra non tulere.Perterriti, aliquot suorũ amissis,turpem in fugam extemplo auertuntur; & hærentibus tergo Lusitanis, lanciaræ viginti tres,ad proximam insulam directis proris,in littus eiectæ;& certatim exsilientes barbari;nullo nisi vitæ respectu,omnibus ferme relictis rebus, hac illacque dispersi.reliqui, cum insulam tenere nequissent, contento cursu prælati,nocte iam imminẽte,per tenebras euaserunt.Coelius,haud parua sine vllo suorum sanguine parta victoria,relictas ab hoste lanciaras cum ipsis oneribus ad Mascareniam cum ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc,quod ad transitum satis esset ostio patefacto,Serranus, attracta remulco naui,ad frontem valli processerat. hic vero longe acrius desudandum Lusitanis fuit: dum ingruentem ab latere missilium vim excipiunt:atque alij recentia foramina raptim obturãt,alij conceptas exhauriunt aquas,alij pauentẽ ad præteruolantiũ globorum sibilos, abdẽtemque se remigẽm,adhortantur.Magnus in primis vsus centonum & gossipij fuit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

pij fuit:nec dubium,quin alioqui nauem,quamuis firmis compagibus tabulatisque munitam,creberrima pilarum grando pessumdatura fuerit. E tanto periculo elapsi diuinitus,quintodecimo instituti operis die ad põtem appropinquant:iactisque idoneo loco anchoris,in modũ propugnaculi nauem ex omni parte stabiliunt.Tũ vero indignatione atque ira percitus Alodinus furere,& suos incusare,quod in omnium conspectu clausris effractis,hostem ad interiora penetrare sint passi.Confestim è gentis consuetudine submissi,qui nando clam oras præciderent, vt ipso fluminis impetu nauis in vada ferretur.Sed Lusitani, fraudem, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluserant.Ea quoque spe destitutus Alodinus, euocatum è statione Laqueximenam præfectum, lanciaras vndecim raptim deducere,& cum quingentis armatis intercluſam à cætera classe nauem inuadere iubet.Simul,nequid interim Serrano auxilij superueniat;custodibus edicit,quam intentissimas pro vallo excubias agant; &,vbi postulet res, tormenta sine vlla intermissione in prætereuntes exerceant.Vti imperauerat,factum.Laqueximena lanciaris momento deductis instructisque;nauem petit infestus : ac nequicquam arcere conante Lusitano, circumuentam barbari à prora maxime ascendunt : cumque abundante multitudine integri succederent fessis;& paucitate,& labore, & vulneribus fatigatos Lusitanos,capta iam prora,ad malum vsque summouerant. Ibi Serranus grauiter saucius,egregie dimicans cadit; & pro mortuo habitus,collectis dein vtcunque viribus,acrior in pugnam resurgit. Verum libero introitu,irruentibus aliis super alios Mahometanis; nulla ope obsisti iam poterat.Cũ in eo statu res esset; conspicatus Mascarenias è prætoria discursum hostium,& circumfusas naui lanciaras;atque ex ipso numero & vociferatione,haud absurde coniectans, præsidium in extremo versari discrimine;confestim Eduardo Coelio, & strenuis aliquot assumptis,in balancum, quod leuioris nauigij genus est,ad fallenda missilia,desilit;ac nulla deterritus vi,pertinaci remorum pulsu,præter ipsas munitiones,nequicquam eiaculantibus barbaris,ad locum certaminis appropinquat:disiectisque ignifera bolide lanciaris,qua proximũ est; conscendit nauem ; atque vt prope serum auxiliũ suis iam iamque captis,ita vniuersum gaudium & requiem attulit.neque ascendentem(adeo certamine occupati erant introrsus dimicantium animi) sensit quisquam. recentes dein,respirãtibus cæteris,pugnam capessunt:neque ea diuturna, vel ambigua fuit.Exterriti nec opinato aduentu hostes cessere primum; dein, cum dolor cadentis ad irritum rei,ad rabiem atque ad iterandum certamen accenderet;cæsi ad vnum quotquot nauem intrauerant ; & è Lusitanis(quod pæne fidem excedat)in tanto sauciorũ numero, ne vnus quidem amissus.Mascarenias,per summam fortitudinem præsidio seruato; magnam sibi ad omnes laudem & gloriam peperit.dein festinandum ratus,ne denuo barbari nauem adorirẽtur;vel rates,vt solent, secundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent:adiuuandi ratione vires,& rei sine mora perficiendæ tale consilium expedit.Duæ,præter amnem,ferebant ad pontẽ viæ:alteram,qua vrbs cõdita est, munimentis & custodiis

A & custodiis obtinebat hostis.altera,propter vligines & paludes, inaccessa & clausa putabatur. hoc ipso itinere,quo minus erat suspectũ, Mascarenias noctu pontem aggredi statuit.atque vt ab eius rei sensu quam maxime Mahometanos auerteret; quasi à vallo vrbem inuasurus; ab ea parte plureos erigi,vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet: inque hac statione primis tenebris Sanaiam præfectum Malacensium,cum quadraginta Lusitanis, & cum auxiliaribus collocat.iis mandat,vt cum primum à ponte micantes viderint flammas;confestim clamore sublato,cócinentibus tubis, tormenta displodant, & quam tumultuosissime ex eo loco oppugnationem ostentent;hostemque inde omni ratione distineant.ipse cum cæteris Lusitanis, obseruato maris recessu, primæ vigiliæ silentio, tria millia passuum à ponte, diuersum in littus egreditur. inde pertenacem limum atque voragines ingenti labore eluctati, cum alibi vmbilico,alibi humeris tantum exstarent;integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires ad põtem attulere. Quarta ferme erat vigilia,quæ gra-
B tissimæ quietis hora est:& peruigil in naui Serranus, ad incendium ollas è composito paratas habebat. iis Mascareniæ iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor eluxit ; & in id ipsum intentus è cõdicto Sanaia,clamorem tolli,canere tubas,& cum horrẽdo fragore, globorum vim in munitiones emitti iubet. Dum simulato prælio Malacenses Laqueximenam egregie cohibent,& in eum vnũ locum ex omnis vrbis parte concursus fit ; interea Mascarenias cum suis, castelli portas & claustra perfregerat.Indè prælio in vrbem illato, cũ cædes multis iam locis fieret; trepidi ad Regem cõuolant ciues:hostem intra mœnia grassari cum fletu renuntiant. ille, inania videlicet ex incõsulto metu ratus afferri; pauidos ac tumultuantes cum iurgiis increpat. Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum vero Alodinus, conscenso propere elephanto,fugam arripuit;& mox insequentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omissa in præsens præda, vnum tyrannum petebant) ad pedes,ne dignosceretur, degressus, densas primum petiit syluas:dein,
C parum tutam ratus insulam,occultis itineribus ad mare se contulit,atque ad Vgentanam continentis oræ transmisit. ibi, diuturna ægritudine & morbo,vti Mamudius olim pater,absumptus est. Lusitani interea,dimissis per omnes insulæ partes, qui tyranno indagando, & comitibus ipsius excipiendis insisterent;Bintanum oppidum,cæso aut dilapso præsidio,diripuerant iure belli;neque contemnendam,cum è reliquis tectis,tum vero è regiis ædibus prædam exhauserant. tormenta insuper, & quidem ænea pleraque, reuecta omnino trecenta, quorum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein ac munitionibus ignes iniecti, triduoque omnia prorsus absumpta. Sub hæc, pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam victorem adiit supplex:ac tyranni questus iniurias;non modo pacem impetrauit; sed etiam in solium restitutus est legibus iis,vt Ioanni Regi annuũ persolueret vectigal ; arcemque aut propugnacula,non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per eosdem fere dies,haud contemnendæ rei spes,cæterum inani successu, Lusi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanis affulsit. Sunda est oppidum Iauæ maioris, ad Borealem plagam, Sumatranis littoribus obiacens. id oppidum, præter maritimas opportunitates, agro est etiam cum aliarum frugum feraci, tum vero egregij piperis. ei tum oppido Mahometanus dynasta imperabat. is, finitimo bello cum valde premeretur; coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis implorandæ ad Mascareniam destinarat: ac simul idoneum Lusitanis apud se locum & exercendo mercimonio, & arci ædificandæ promiserat. Mascarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peracto demum Bintanensi bello, Frãciscum Salam cum aliquot nauibus, &, præter aliam turbam, Lusitanis trecentis misit, nimis lentum perditis iam rebus auxilium. quippe hostes interea Sundam expugnarant, locũque operibus nouis, & valida militum custodia sepserant. At Lusitanos à Bintano profectos, in conspectu pæne Sundæ atrox tempestas oborta dispersit. Lembo etiam vno ad terram allisо, circumuenti à barbaris & cæsi triginta, nequicquam inspectante ac miserãte procul Eduardo Coelio trierarcho. inde, hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, cum ad Sundanum littus tandem appulisset; vi armisque descẽsione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus est. Cęterum capti Bintani fama, in primis læta cum vniuerso nomini Lusitano ac sociis accidit; tum iis præsertim, qui Malacensem oram incolebant. magno quippe eorum detrimento, Bintanij prædones, non mare solum infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant. Et Mascarenia, insignis gloria militari, Malacam reuectus, maturo iam ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit; ignarus quid, post priorem successionem, è regiis litteris accidisset; ac minime dubius, quin aduenięti sibi, Vasæus, vti receperat, illico prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re cõstituta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Mascarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis maioribus profectus, præter Gangeticum sinum, Cori promontorium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primum. ibi à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorifice salutatus, acta Mexiæ, & occupatam à Vasæo prouinciam graui cum dolore cognoscit. Neque tamen iccirco despondet animum. Experiundi causa Cocinum prouectus, qua tum in vrbe Mexias agebat, cum egressum è naui, & introitũ in vrbem peruicacius tentasset; concitante populum Mexia; vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusque, repellitur. Perculit grauiter ea res insolentem iniuriæ virum. nec deerant suasores, qui ad contrahendas vndique copias, & vlciscendam iniuriam accendere niterentur. At ille, de communi salute solicitus, ac memor moderationis eius quam Alphonsus olim Albuquercius in re simili præstitisset; iracundiæ temperare, & iure potius quam ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primum reposcenti Regis nomine classem cum nauali instrumento Mexiæ tradit: vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cum à Simone Menesio præfecto non nisi priuatus admitteretur; omni non modo vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapiẽter abstinuit: ipso quinetiam dromone sociisque relictis, cum cature vnico, amicis duobus,

A duobus, totidem pueris, Goam ad Vasæi colloquium recta contendit. Vixdum in eo perlatum erat, aduentare Mascareniam, cum ab amicis & necessariis ipsius, magna & inter ipsos & cum aliis gratulatio facta: faciebatque apparebat, simulatque præsentis Mascareniæ copia foret, consensu maximæ ciuium partis, coactum iri Vasæum vel magistratu sese abdicare, vel certe rem totam bonorũ cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vasæus, Antonium Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquanti Mascarenię denuntiare, in Cananoris arcem extemplo sese recipiat; ibique se ad Vasæi nutum in libera custodia fore cum iureiurando promittat: atque inde Goam sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere; constrictum vinclis Cananorem asportent. Nil recusatum à Vasæi cognatis. Perinde ac si hosti occurrendum foret, ita quam maximis coactis copiis, maritimos aditus occupant. vbi Mascareniam adesse nuntiatum à specu-
B latoribus est; præmissi confestim qui missilibus vela submittere cogerent: dein Vasæi exposita mandata cum minis. Et Mascarenias quidem, quominus antennas honoris causa demitteret, non recusauit: vt vero Cananorem se rediturum, atque ibi in custodia sponderet futurum, adduci non potuit. Vnum illud enixe petebat, vt inermi sibi vrbẽ intrare, & cum Vasæo coram disceptare permitterent. Hæc identidem expostulanti, Regisque imploranti fidem clarissimo viro, per summam indignitatem iniecti compedes: atque ad Cananoris arcem asportatus, Simoni Menesio prefecto adseruandus cum iureiurando committitur. duo item comites Mascareniæ, ab eius complexu Goam abstracti, & pariter in vincla catenasque coniecti. Hisce actionibus, quod magnam partem ciuitatis admodum offenderent; Vasæus publicæ salutis & otij causam prætexebat; videlicet, ne per Mascareniæ introitum, ab rerum nouarum cupidis & factiosis hominibus, tam alieno tempore tumultus excitaretur. Sed frequẽtes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mascaren-
C reniæ cum egregia merita virtutesque; tum vero causæ bonitatem, qua fretus nihil nisi ius posceret: cum Vasæus interea, nimirum ex conscientia sibi diffidens, grassaretur armis, omnique ope iudicium subterfugeret. Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obscuri) permotus Vasæus, insignes aliquot è Mascareniæ fautoribus in carcerem trudit. Nihil tam aut infirmum, aut fallax, quam humana consilia. Quod vnicum remedium opprimendæ seditioni putarat fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendium. Namque vt eius rei fama peruasit Indiam (adeo lenibus medicamentis gaudent homines; tristia, & acria, & aspera detestantur) extemplo alienati à Vasæo multorũ animi: & Mascarenias occasione capta, per litteras & coram deplorando calamitatem suam, memorando æquitatem postulatorum, querendo iniuriam, & vim, & sæuitiam inimici; nõ Simonem modo custodem; sed alios quoque complures in causam traxit. Ita, paucis diebus, non sine extremo discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne discesserat; vltimamque dimicationẽ dubio

Universidad de Deusto
Biblioteca

procul adesse apparebat. Hic è spectatoribus,amici sociique,miserari gē- D
tis vicem;quod in tanta paucitate,quas vires ad imperium vel tuendum, vel proferendum conferre oporteret ; eas per intestina dissidia in suam ipsi cladem perniciemque conuerterent, iniqui vero atque inuidi,ridere amentiam , quod remotissimis in regionibus , cum tot vndique pericula circunstarent,adeo certamen pratum imbibissent animis;vt neque patrij soli recordatione (quæ populares res homines peregre deprehensos, admirabili quadam suauitate coniungit) neque communi metu , quod firmissimum amicitiæ vinculum est , ab letali peruicacia flecti ad æquitatem & concordiam vllo modo possent.Hostes vero,tam præclaræ occasioni delendi funditus Lusitani sanguinis , haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus,tum veteribus odiis,tum recenti incitatus damno;nouam classem habebat paratam , vt vbi sese vnius corporis duæ acies ciuili bello attriuissent;ad reliquias ipse conficiendas accurreret. Neque fefellissent hominem cogitata ; nisi propitiatus piorum prece Deus , Vasæi mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cognito præter cæteros, E
Simonem quoque Menesium,& Sosam Ciauli præfectum,sese ad Mascareniam aggregasse;tandem extimuit; secumque agi de iudicio est passus. prima conditio disceptationis fuit , vt ad causam vsque cognitam , vterque pro priuato se gereret. dein , commeantibus vltro citroque internuntiis (namque ipsi congressum inter se, ne mutuo conspectu recrudescerent iræ,consulto vitabant)arbitri electi tredecim.qua item in re Mascarenias haud parum de suo iure decessit. siquidem cunctos è Cocinensi colonia creari est passus , quam sibi vel in primis aduersariam senserat.eo confessu,neminem fefellit quorsum euasura esset res.arbitri,tum conscij sibi quid de Mascarenia meriti essent , tum etiam Mexiæ priuatis de causis obnoxij,intra paucos dies adiudicata Vasæo prætura : Mascareniam primo quoque tempore in Lusitaniam redire iusserunt. Insigni infamia id iudicium fuit ; neque ex altera factione moderatius pæne quisquam eam rem tulisse fertur , quam ipse cui facta erat iniuria. Sed non diuturna Vasæo lætitia mansit. Namque Ioannes Rex,coram audito Ma- F
scarenia, Cocinensium acta rescidit ; liteque insuper æstimata , Vasæum Mascareniæ aureorum millibus fere viginti damnauit , quantum ex honorario Prætur̃e per biennium ceperat.Simul,ne quid in posterum simili de re controuersiæ oriretur; ab Rege decretum; vt in codicillis, vbi res postularet,aperiendis;cuius nomē exisset,hūc,si per id tempus vltra Cori promontorium, vel cis Dium (qui vlterioris Indiæ ferme sunt limites) vel publicæ,vel priuatæ rei causa abesse cōtingeret;eius,in eiusmodi successione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ Lusitanam rem in extremum pæne discrimen adduxerat.Interea Vasæus,vir,si commune malum,imperij cupiditatem demas,haudquaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamque aduersus imminentia bella prouinciam, intendit curas. ac primum , omnibus qui Mascareniam secuti erant,veniam & obliuionē præteritorum indulsit. Dein Antonium Mirandam cum sex rostratis maioribus, vna longa naui, & biremibus

A mibus aliquot,& armatorum mille præsidio,ad Erythræa ostia;Simonem Mellum cum modica manu ad Maldiuas insulas;Ioannē Dezam cum vna triremi,lembis sexdecim,ad Malabaricam oram obtinendā;& alios,prout exigebat res,in alia loca dimisit.Dum apud Indos,quas dixi turbæ sedantur; ad Molucas interim, haud minus atrox ac detestanda incidit res. In eius emporij præfectura Garzias Henricus Antonio Britto successerat. Is,& belli tædio fessus,& paucitate suorum adductus ; Tidorensi regulo expetenti pacem dederat in has leges;vt intra sex menses , tormenta , & alias res omnes per bellum Lusitanis ablatas , necnon fugitiua mancipia redderet.Lætus optata pace Tidorensis,id laborabat vnū, quomodo perpetuam eādem ac stabilem faceret.In hac deliberatione versanti,optimū visum est,Cacilem Aroeziū Ternatensem,cuius supra meminimus,quam arctissimo necessitudinis vinculo sibi coniungere; quod is cum apud populares opibus;tum apud Lusitanos gratia & auctoritate plurimum valeret.Ergo per fideles internuntios , cum egregiæ cuiusdam voluntatis
B testificatione,Aroezio filiam in matrimoniū offert. Id Garzias interpretatus ad labefactandam ipsius potentiam haud dubie pertinere;omni conatu dirimere atque impedire nouam affinitatem instituit. Ad eam rem aptius occurrit nihil , quam arrepta qualibet occasione recentia fœdera soluere;& eodem Aroezio adiutore,quem natura leuissimum , & quietis inimicum nosset;Tidorensibus arma quamprimū inferre. Cum hæc sententia placuisset , extemplo per legatos ab Almansore ex conditionibus efflagitare institit cum cæteras res,tum vero tormenta ; quippe quorum partem ex insula abesse , atque haud ita facile restitui posse intelligeret. Ad hæc regulus benigne respondit;necdum exiisse diem in fœdere præstitutum;& sibi nihil maiori esse curæ,quam vt omnia sua Lusitani recipiant.Et cæteris quidem in rebus,non magnam fore cunctationem tormenta se aliquot Bactiano regulo commodasse:ad ea exigenda reuehendaque spatio esse opus.veruntamē daturum se operam , vt ad condictum tempus Ternate cuncta sistantur.interim se , præter cætera incommoda,
C morbo etiam implicitum teneri.petere ab Garzia,& rogare pro reconciliata gratia,moram eam boni consulat,ac simul , vt medicum aliquem ad se mittere ne grauetur.At ille,minime patriis artibus,cum se excusationē accipere simulasset;medicamentarium nescio quem è suo comitatu summisit.is,è condicto videlicet,nihil minus meruenti ægroto venenum pro pharmaco miscuit:ex quo,paucis diebus, per speciem ægrotationis fraudē vtcūque celata,decessit.Defuncto regulo,magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerum omnium. Eo acrius Garzias mœrentibus ac perculsis instare;& nisi tormenta extemplo restituant , denuntiare bellū. Ad ea Tidorenses coacto ægre concilio respondent : orbam ciuitatem in summa tristitia & mœrore versari:Almansoris insepultum adhuc iacere corpus:id vbi terræ mandarint,ac iusta suo Regi persoluerint;nihil habituros antiquius,quam vt Lusitanis omni ratione satisfiat.Hæc demisse ac suppliciter agebant ciues:& status erat rerum, qui vel ferrea pectora lenire ad clementiam posset.At vero Garzias , vno tantum interposito die,

nauibus ad Tidorem accedit, paratas ad cædem & rapinam copias con- D
festim exponit. oppressi oppidani extemplo diffugiunt. Ille desertam in-
uadit vrbem; contra omne fas diripit, direptam incendit. Nihil eo facto
grauius ad vicinorum aures accidere potuit. Ex eo tempore cum à cæte-
ris littoribus, tum à Baciano præsertim, Lusitani minis armisque procul
haberi cæpti. Sub idē tempus, ab Hispali naues quinque ad Molucas in-
tenderant iter, ducibus iis, qui Magalianis è comitatu supererāt. Eæ, non-
dum probe explorato cursu, variis casibus dissipatæ sunt. optatos portus
vna tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præ-
erat, homo Cantaber, cum propugnatoribus ferme trecentis. Is cognita
Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarum voluntate oc-
cupauit, ac muniit. Inde inter Ignatium & Garziam, cum contestationi-
bus minisque nuntij commeare. Molucense emporium ambo sibi iure fi-
nium asserebant, & alterum vterque excedere ex iis locis, ac nihil eius ne-
gotiationis iubebat attingere. Ex hoc, iurgiis primum, tum etiam præho
leui certatum est. Postremo inducię factæ, quoad ea de cōtrouersia suum E
vterque consuleret Regem. Vixdum externi quieuerant motus, cum in-
ter ipsos Lusitanos terra visu, fœda relatu exorta dissidia. Georgius Me-
nesius, successor Garziæ, Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat
ba Indiæ Prætore mandatum, vt Garziam in reditu per Borneum insu-
lam cursum tenere, iterque illud explorare iuberet; quod multo com-
pendiosius Molucas à Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui
ad Bādam insulam (qua vetus erat nauigatio) vna cum aliis instituta mer-
cimonia dudum haberet; perculsus nec opinato Georgij præcepto; varias
excusationes afferre, tergiuersari, denique omnia malle, quā negotia pri-
uata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacē cum suæ digni-
tatis iactura diutius tenderet; Garziæ loco Vascum Laurentium, virum
egregie fortem ac fidelem, cum vna caracora, quod nauigij Molucensis est
genus, ad ea compendia perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam
& Menesium simultatis initium exstitit. Per eosdem dies, Ioannis Regis
nomine edictum est, quoniam in stipēdia militum, & arcis munitionem F
magni sumptus fierent; ne cui omnino, præter apothecæ regię curatores,
aut coemendi ab incolis caryophylli, aut externis venundandi esset ius.
Inter ipsos autem curatores, & magistratus vrbis, conuenerat pretium,
quo ne pluris vel optimæ fruges Regi constarent. Id monopolij ægre ad-
modum passi Lusitani, quippe qui mercaturæ impensius multo, quā mi-
litiæ insisterent. Ergo, per summam impudentiam contēptis edictis, vnus-
quisque vēditores ad se priuatim allicere; vberiorem offerre mercedem;
nullam regij quæstus, aut publicæ vtilitatis rationem ducere. Aduersus
ea Menesius, monitis, precibus, minis aliquandiu niti: sed posteaquam se
frustra conari, & cupiditatem imperio potētiorem animaduertit; suo pe-
riculo sapiens esse diutius noluit: remissa paulatim seueritate, cæterorum
exemplo suam ipse quoque rem agere aggressus est. Inter hæc, Martinus
Ignatius Castellanorum dux è vita migrauit. in eius locum suffragio mi-
litari suffectus Fernandus Turrianus indignari cæpit, suæ cohorti leges
dictas à

A dictas à Lusitano; viros que fortissimos, emenso per tot pericula tanto pe-
lagi spatio, in aliena terra sedere otiosos. Cum eadem alij fremerent, &
aperte vociferarentur, vi atque armis hostem inde pellendum; Turrianus
de communi sententia rupit inducias; exstructaque & ornata biremi, ho-
stiliter insectari Lusitanos instituit. Contra hoc malum Menesius vti pari
magnitudine actuarium sine mora pararet, cum aliunde, tum ex inchoa-
to Garziæ (necdum enim ex ea regione discesserat) iunco, fabros pro im-
perio accersit. Id Garzias non necessitate, sed odio ac maleuolentia factū
ratus; extemplo ad amicos refert. in iis erat mysta quidam, consors eius-
dem negotiationis (adeo sacratas quoque mentes amor pecuniæ de recto
sensu detorquet) cui, modo ne sordidum lucellum amitteret, nihil erat
pensi quid faceret diceretve. Huius maxime instinctu Garzias, indignum
facinus clamitans, profectionem suam sine causa impediri; naualia, vbi
tum præfectus agebat, petit infensus: abductas operas reposcit; iniuriam
acerbe ac vehementer expostulat. Menesius contra; & iure factum tueri,
B & ipsas temporum difficultates obtendere. Eam excusationem cum al-
ter haud quaquam acciperet; magis magisque accensi ambo. & inter al-
tercationem prouectus intemperantia linguæ Menesius Garziam insa-
num appellat. Ad eam vero vocem Garzias adeo exarsit; vt stricto gladij
capulo audacius quam priuatum hominem decet, præfecto cum maledi-
ctis intenderet minas. Concursu dein hominum facto, sedata rixa. tum
vero Garziæ sectatores laudare constātiam viri; suadere vt in incepto per-
sistat: suorum laterum, si periculum immineat, oppositus polliceri. Con-
tra Menesiani, Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis; pessimi
exempli rem nulla mora interposita vindicandam; & seditiosi vnius ca-
pite sanciendum imperium dicere. Hisce rationibus adductus Menesius,
misso viatore Garziam citat. quo ille spreto cum insuper vim pararet; iu-
sto dolore commotus Menesius, tormenta ex arce ad ædes Garziæ di-
ruendas obuerti iubet. Minuit nonnihil ea res ferociam viri. & abiectis in
præsentia pugnæ consiliis (sic tamen vt in voce vultuque contumaciam
C cerneres) contemptim obit vadimonium, atque inde semet in custodiam
dat. Hic amici & fautores Garziæ, licet factum ægerrime ferrent; tamen
quieuere aliquandiu, rati fore, vt ea satisfactione lenitus Menesius iras
poneret; soluto que Garziæ tandem aliquando cum suis proficiscendi fa-
ceret potestatem. Sed longe eos fallebat opinio. Vim sibi propemodum
illatam, & imminutam in sua persona maiestatem regiam fremens præfe-
ctus, aperte iactabat, sibi certum esse, primo quoque tempore vinctum
Garziam ad Prætorem Indiæ mittere. Ab ea sententia cum à familiaribus
deduci non posset; deprecator adhibitus Aroezius ipse, ex quo vel maxi-
me tum Lusitani pendebant, nihil omnino impetrauit. Tum Garziani,
præcipites iracundia, conspiratione facta, cōsilium capiunt amentiæ ple-
num; vt hostes vltro ad vrbē aduocent, iisque vtantur adiutoribus ad opē
vincto ferendā. Eo terrore perculsus Menesius, ne per domesticas dissen-
siones portam externo aperiret hosti; occupat eā ipsam rem sui beneficij
facere. Garziam per communes amicos leni castigatione monitum ne
pertinaciam

Universidad de Deusto
Biblioteca

pertinaciam adderet culpæ;hortatur vt condonatis Regi optimo inimi- D
citiis,bona fide secum in gratiam redeat:quo in summa rerum difficulta-
te,communi animo viribusque rempub. à Castellano defendant. Haud
incassum hortatio adhibita. Victus nec opinata clementia & comitate
Garzias agit gratias præfecto:siquid vel aliorum impulsu, vel animi per-
turbatione deliquerit,ignosci postulat sibi:& in posterum nō Regis mo-
do,sed etiam ipsius Menesij causa in eius potestate sese futurum esse cō-
firmat.Iunctæ dein dextræ,& demptis compedibus extemplo Garzias in
pristinum splendorem est restitutus.Læta ea res coniuratis accidit:atque
ob id ipsum à proditionis incepto nefario destiterunt.Pungere mox cæ-
pit eosdem arctior in dies Garziæ cum præfecto concordia:nā vt ad Gar-
ziam tegendum adiuuandumque, vbi discrimen ingrueret, parati erant
omnes;ita familiarem eius cum Menesio consuetudinē oderant, & con-
sensum in bello cæterisque rebus administrandis:quippe quibus,militiæ
deferendæ,atque ad suas cuique nundinas abeundi spes erat vna,turbidę
res,& obstinata ducis vtriusque dissensio. Ergo communicatis iterum E
consiliis, reconciliatam nuper amicitiam denuo labefactare & conuelle-
re omni ratione conantur.Varias primum causas offensionum serere ag-
gressi;& ad alterum alterius confictas vel querimonias,vel maledicta de-
ferre.Vbi artibus hisce parum proficiunt,ad nouum scelus adiiciunt ani-
mum.Æthiops erat quidam,prævalens viribus,è Menesij domo.hunc in-
gentibus promissis adducunt, vti se ab hero ad Garziæ cædem solicita-
tum esse mentiatur:ipsi dein rem per arcanos susurros quasi mysterium
tradentes alij aliis,ad Garziam denique detulere. Qua ille criminatione
tametsi commotus est;tamen adduci nequibat,vt inter mutua quotidia-
ni conuictus officia,tam recenti præsertim ac tam illustri gratiæ reconci-
liatione,tantum nefas à Menesio conceptum existimaret. Ast, vbi testis
idem & index mandati maleficij accessit Æthiops;enimuero, quasi certa
iam re, Garzias & vultu & animo penitus crimen accepit. ac ratus in
eo rem verti,vter facinus antecaperet; primo coacta manu interficere
Menesium cogitabat:dein veritus ne cædis eius inuidiam sustinere non F
posset; comprehendere hominem, & vicissim in carcerem condere sta-
tuit;hortantibus idipsum amicis; & asseuerantibus haud quaquam de-
futura postmodum crimina ac testes, quibus premi reus, ac detineri,at-
que ad extremum obrui posset: interea Garziæ, pro ipsius auctoritate,
compositis ad arbitrium rebus,quæ primum nauigandi facultas daretur,
ex residua copia non defuturum quem ad nouum vsque Regis decretum
arci præponeret. Hisce ita constitutis, in omnem occasionem rei bene
gerendæ cuncti excubabāt.Ac demum Garzias nactus opportunitatem,
quod Menesius partem suorum ad Maquienum insulam cum Aroezio
miserat,vt Castellanum ab eo commercio prohiberēt; alios insuper ipse
ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Francisco Castrio
quodam ex suis intimis,ad Tolocū,qui vicus à Ternate distat ferme qua-
tuor millia passuum.Vbi ea dies aduenit;circa pomeridianas horas,quod
remissionis & otij ferme tempus est; satis comperta custodum infre-
quentia,

A quentia,certos è suorum numero in arcem præmittit;qui præfectum lusu
facetiisque detineant.dein cum audacissimis aliquot ipse paruo interual-
lo subsequitur.Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assueto quotidie
admitti;& tum desertis plane stationibus,& ex patēte ianua clauibus in-
credibili socordia & securitate suspensis. Eas coniurati detractas immit-
tunt seræ,foresque silenter occludunt.Inde ad penetralia familiariter in-
tromissi, accepta & reddita salutatione confidunt. Neque ita multo post
Garzias Menesium aleæ intentum repente medium corripit:reliqui,pars
duobus,qui forte ibi aderāt,præfecti administris, ne vociferando tumul-
tum excirent, ora manibus obstruunt; pars hærentem in tergo Menesij
Garziam adiuuant.Erat Menesius insigni corporis firmitate,ac tum vires
addebat dolor. itaque per summam indignationē exclamāti; lacertisque,
& morsu,& calcibus diu multumque eluctanti,ægerrime tandem vincula
iniecta;&,quo tutius adseruaretur,detractus in imam arcis turrem inclu-
ditur. Garzias denuo præfecturam vsurpat. Cæterum neque eius rei sat
B probabilem in vulgus causam afferre poterat: & reputans apud se atroci-
tatem facinoris, iudicia nimirum, & offensionem Regis extimescebat.
Augebat solicitudinem,quod Menesiani ad Maquienum, cognita præfe-
cti iniuria,fremere, atque ad eam vindicandam propediem affuturi nun-
tiabantur.His anxius curis Garzias, haud inepto consilio venundandum
ratus quod mox amissurus erat,Menesium alloquitur:iacentique & affli-
cto quas vult conditiones imponit;in iis,vt sibi ad profectionem(quando
iuncus nondum esset absolutus)Petri Botellij nauem attribuat;liceatque
sibi quos velit à Molucis abducere.Ita Menesius è carcere missus,cum li-
bertate gubernaculum recipit.Concio dein ab eodem vocatur.In ea cō-
cione questus Garziæ perfidiam & latrociniū; conditiones omnes quip-
pe coacto expressas,rescidit:Garziam etiam ipsum comprehēdere,& eius
bona publicare cupiit.Verum ille tormentis in arce confixis,ne in abeun-
tem exerceri possent, arreptaque naui,iam vela fecerat. Absentem ergo
Menesius(quod reliquum erat vnum)perduellionis crimine condemna-
C uit; totamque causam testato descriptam, ad Prætorem vrbis Malacæ
transmisit; ac simul, fessis rebus auxilium ab eodem expetiit. Dum ad
Molucas in tam variis ac peruersis hominum voluntatibus, alterno tan-
quam accessu recessuque æstuāt negotia Lusitana; interim ab aliis in alia
regione præfectis multo commodius acta res est. Ad Longum oppi-
dum non longe à Malaca,Mahometani incolæ paucos primo Lusitanos,
dein missum à Malacæ præfecto ad eam rem cognoscendam Aluarum
Brittum, triremi quam ducebat, exutum, vna cum sociis occiderant. Ad
eas vlciscendas iniurias denique profectus Martinus Correa, triremen
recepit; ac magna cum hostium cæde captum oppidum concremauit.
Et Ioannes Deza, præpositus oræ Malabaricæ, secunda aliquot prælia
fecit. Zambucis aut paronibus quadraginta, octo cum magna Ma-
hometanorum cæde potitus est. Idem, aliquot locis descensione fa-
cta, prædas abegit: vicos & villas exussit, atque exeunte demum
æstate Chinacutiales Calecutanæ classis præfectus, quæ sexaginta

Universidad de Deusto
Biblioteca

paronibus,& magna armatorum copia cõstabat, ab eodem Deza memo- D
rabili pugna victus,cum sese in mare eiecisset:inter enatandum è fuga re-
tractus,haud parua dein mercede in libertatem est restitutus.Eadẽ estate
præter spem fuit otium ab Turca. Et Antonius Miranda custos Arabici
maris, classe in stationes idoneas trifariam distributa:alias atq; alias Ma-
hometanorum naues cum oneribus pretiosis excepit ; Armuziãque pro-
fectus,prædam in eo emporio vendidit.ex eadem classe Mirandæ,scapha
vna Ciaulum petens,in manus latronum Diensiũ incidit.Lusitani septẽ-
decim ea scapha vehebantur.Comprehensi omnes,gratum in primis do-
num Cambaiano Regi sistũtur.Ille Didacum Mesquitam ex eo numero,
apprime generosum ac strenuum, à Christo ad Mahometẽ allicere blan-
da oratione conatus est. Id vero Didacus cum fortiter ac præcise negaret
quinetiam vltro in pseudoprophetam probra & maledicta ingereret:
horribile dictu,in os hiantis bombardæ totus inseritur , cum grauibus
minis,ni extemplo pareat,ignis ab tergo applicandi. Cum ne hoc quidẽ
terrore de fide constantiaque decederet;variis tormentis excruciatus, in E
asperum denique ergastulum vna cum cætero comitatu coniectus est.
Circa idem tempus ab Cocino profecta classis nauium ad quattuorde-
cim,repentina procella,circa ostium Catuæ fluminis oræ Malabaricæ,ad
terram alliditur.Laceris nauibus Lusitani cum ægre in littus euasissent;à
barbaris aut capti, aut hostiliter trucidati sunt. Eo successu inflatus Za-
morinus,ad pellendum maris possessione Lusitanum,nouam classem or-
nauit nauium varij generis centum & triginta.hisce prępositus Cutiales
vir & militiæ peritus , & magna insuper sanctitatis existimatione , quod
paulo ante à Meca redierat. is intra portum Termapatanum copias con-
tinebat;vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum , è du-
cibus Lusitanis vnum,ex occulto impetum faceret. Ea re cognita Vasçus
Prætor,quam intentissima cura intra sextum diem rostratas maiores sex;
lembos tredecim instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat,
ad custodiam insulæ Goæ relicto;ad Termapatanum ducit infestus.Tum F
Cutiales,pro certo putans adesse Mellum,è portu raptim egreditur.Cõ-
cursum acriter initio est : procedente dein pugna, Calecutanis (vt sæpe
alias) mira diuinitus incussa formido. tanto superiores numero nauium
militumque , nulla parte certaminis pares Lusitano fuere. Interfecti aut
capti duo circiter millia,parones triginta quinque abducti , aut depressi:
tormenta relata quinquaginta circiter.è Lusitanis, diuina scilicet prote-
gente clementia , plane desideratus est nemo.Inde magno suæ genti de-
core parto(in conspectu enim Cananoris vrbis hæc gerebantur,omni ad
spectaculum effusa multitudine) Prætor ad populandum Malabaricum
littus victrici classe contendit. multis ibi nauigiis repentino aduentu
subditæ faces ; palmeta succisa; mortales variis locis aut cæsi,aut auecti.
Sed in Catuam præcipue vicum, impositum eiusdem nominis flumini,
ab ira male acceptæ nuper naufragæ turbę,sęuitum est.ferro flammisque
cuncta deleta.Ab ea strage, classis ad Porcam eiusdem oræ processit. Lo-
cus erat oportunus , & æstuariis à mari præclare munitus. Et dynasta,
qui

A qui patrio nomine Arel vocatur; prędatoriis nauibus haud exiguas opes
eo congesserat. Huius auaritia simul & inconstantia , quod ab Lusitanis
paulo ante ad Zamorinum defecisset , Prætor incensus ; exposito militi
prædam edixit.Ea vero mercede proposita, nullæ paludes , nullæ voragi-
nes militari cupiditati obstiterunt. per vias & inuia cuncti enituntur. Et
quod per eos forte dies Arel cum iuuentute in expeditionem abierat,sine
vllo certamine , quod vix optare essent ausi,potiuntur oppido , atque ad
prædam securi discurrunt. In ædes Arelis præcipue impetus est factus.
magna inde signati vis auri,& argenti,gemmarumque, & pretiosæ ac pe-
regrinæ vestis exhausta.ac prænobiles fœminæ duæ,Arelis vxor,& soror,
monilibus & margaritis regium in morem excultæ,detractis ornamentis
in seruiturem abreptæ ; quibus Arel postmodum ingenti summa redem-
ptis , ad Lusitanorum societatem & amicitiã precario rediit. Ab ea popu-
latione nauibus Goam reductis;à Francisco Pereria Ciauli præfecto nun-
B ctu vagari:Ciaulanam arcem perexiguo teneri præsidio : ni propere sub-
uentum sit, ingens ab hoste periculum imminere. Aduersus eum terro-
rem extemplo Prætor naues variæ magnitudinis quinquaginta duas,& in
iis duo millia bellatorum eduxit.Vbi Ciaulum est ventum ; per explora-
tores cognoscit,hostem ad quatuor inde leucas abesse.biremes erant qua-
tuor & sexaginta,milite,remige,tormentis instructæ.Mahometanus Hali
præerat.Contra eas copias Prætor,intẽtus vltimæ dimicationi, ab Ciau-
lo sub vesperam prodiit. Hectorem Sylueriã actuariis præpositum, oram
quam proxime legere iubet : ipse cum maioribus nauibus altum tenuit,
classe diuisa , quo minus hosti pateret effugium. Atque illo die , tenebris
iam imminentibus,nihil est actum. pugna tantum in diem insequentem
edicta.& quoniam præcipua in dextris erat spes , mandatum nauarchis,
ne tormenta in hostem emitterent, priusquam è propinquo manus con-
serere se posse diffiderent. Præmium pronuntiatum , qui primus nauem
hostilem inuaderet,aurei centum.Simul, quo magis propitium haberent
C Deum, peccata Lusitani per confessionem expiarunt. Vbi postera illuxit
dies,ad Bombainum sinum , applicita promontorio Mahometana classis
apparuit,cognito iam Prætoris aduentu,ad certamen parata.Triplex erat
agmen.primum & medium minores præfecti,postremum Hali ducebat.
Inde mutuo conspectu irritatis animis , vti ad bombardæ ictum est ven-
tum:tormentis quibus iam tum abundabant Mahometani extemplo rem
gerere.Lusitanus, quemadmodum imperatum erat , supersedere iaculis;
perque volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hostem appro
pinquare.Inter hæc,ne barbaro; si de more fugam arriperet , ab tergo re-
ceptus daretur;circumuecti silẽtio nauarchi octo, Maini fluminis ostium
occupant. & ex altera parte commisso prælio , primus Antonij Fernandi
lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus , durioris materiæ
repercussu longe resiliit , ex eo lembo vnus Franciscus Barrius Paiua in
ipsam biremem trãsilierat primo statim incursu:destitutus,cum telis vn-
dique peteretur ; tumultuosæ pugnæ procellam, ad suorum vsque redi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transcensum ab aliis est. ac Barrio seruato, dum instant perculsis, inter ipsam forte dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carchesio decidit; conceptisque repente flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum superstantibus in mare proiecit. inde sine labore, semiusta biremi Lusitanus potitur. Neque minus acriter interim à Sylueria cæterisque conserta manu res geritur. Multi è barbaris, aut intra naues, aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem videre, passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidij fuit. Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt. ità, ex vniuerso numero biremes in medio deprehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormentis in potestatem venere; flammis absumptæ tres; quatuor à Maino excusæ, cum Nagotanem oræ Ciaulanæ subiissent; ab accolis Indis oppressæ. Hali dux ipso pugnæ initio, posteaquam collato pede certandum animaduertit; diffisus suorum virtuti, præceperat fugam; ac primo flectere promontorium institit; dein segni vento æstuque reciprocante detentus leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppidum petiit. fugientem biremes aliæ sex inter tumultum adeptæ. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modo nauis, sed ne vir quidem vllus amissus. Quod si cui forte incredibile videatur; Fernandum Lupium historicum interroget (nam alij auctores nondum exstant) quippe is non solum æqualis eorum temporum fuit; sed etiam ad hæc ipsa commentanda Indiam sese consulto peragrasse testatur. Equidem, & ex aliis id genus euentis, quæ multa iam ante retulimus, facile adducor vt rem ita se habere concedam; & quæ in diuinam haud dubie potentiam referuntur; non est cur humanis laudibus afflicta videri cuipiam debeant. Cæterum Diensibus audita clades, mistum pauore luctum ingentem fecit: constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso. Prætor Dium processisset; primo aduentu capi oppidum potuisse. Neque in eam rem Vasæo consilium aut animus defuit; sed partim successoris aduentantis fama retardatus: partim intercessione minorum ducum atque obtrectatione deterritus: omissa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat: domi certe, Lusitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam ante fraudibus ac rapinis, magno commeantium bono sublatis, deinceps in administrationem rei nualis toto pectore incubuit: vt paratas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam raro alias habuit Lusitanus, nauium centum & triginta sex. in quibus erant rostratæ celsiores quatuordecim: triremes quas vocant regias, sex: celoces octo: dromones sex: biremes aut lembi, duo supra centum. Inde ad ædificia & sarta tecta conuersus, in Armuziana arce nouum è regione portæ propugnaculum exstruxit; muros ac remplum instaurauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque

A que adseruantur, maiorem in altitudinem extulit. portum, qua descensus in oppidum est, quadrato lapide muniit, & duo armamentaria facienda curauit. Goæ partem mœnium ad mare versam expleuit; & ædem vrbis maximam dudum inchoatam absoluit; & Franciscanum cœnobium nouo tegulo operuit. Cananore, puteum de quo inter obsidionem acriter dimicatum fuisse docuimus, perducta fossa, castelloque ad labrum fossæ excitato, intra munimenta complexus est. necnon arcis mœnia labefacta refici; & præfecti domum & apothecam amplificari iussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armauit mœnibus turribusque, & alia non pauca peropportune ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorum stipendiis cum fide & cum gratia persolutis; prouinciam optime constitutam explicatamque successori Nonnio Acuniæ tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus vndecim, & Lusitanis epibatis ter mille Olisipone profectus. magna parte nauium infortuniis amissa, circa Melin-
B dem aduersis tempestatibus hyemare coactus erat. asperum littus & importuosum habet Melinde. tutior longe ad Mombazam statio. Ea statione prohibitus ab tyranno (ad quem ob id ipsum oratores præmiserat) exposito milite sese ad oppugnationem parabat. Neque ansi certaminis aleam subire Mahometani; raptim defosso quod pretiosum erat, vna cum tyranno profugiunt. Lusitani sine sanguine oppidum ingressi, quod reliquum erat è suppellectili cibariisque, diripuere: atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibusque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rafus rector olim Zeifadini pueri; vir facinorosus ac subdolus, in vincla coniicitur. Ea re commotus Bardadinus Rafi cognatus, is qui Baharenum insulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege defciuit, probabilem causam nactus, quod Rafus intra ædes regias fuerat comprehensus. quæ res tametsi plane inscio acciderat Rege; tamen id ipsius iniussu Lusitanos ausos persuadere sibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accensus, intra arcem egregie
C munitam sese cum coniugibus, liberis, pecuniisque receperat: ac stipendium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum missus ex fœdere Simon Acunia cum nauibus sex, & militibus haud plus trecentis; aduerso vento diu detentus, ad portum denique Baharenū defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præsentis classiculæ metu, quam ne in posterum aduersus se Lusitanica arma conciret; candidum vexillum petendæ pacis in muro statuit; ac simul per interpretem Acuniæ nuntiari iubet, se ab Armuziano iustis, ac pijs de causis dissidere: cum Lusitanis vero nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro stent, paratum se in Ioannis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque iis vacuam tradere. Haud aspernabatur conditionem Acunia: sed militum clamoribus, qui prædæ spe illecti, coercendum vtique rebellem, & saltem pecunia mulctandum fremebant, ab salutari sententia abductus; vnam pacis rationem esse respondit; vt Bardadinus & cæteri cum singulis dumtaxat vestimentis excederent. Tum ille can-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dido vexillo appoſuit rubrum: vti ſe æque ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatũ Luſitani ſentirẽt. Erat Acunia, præter paucitatem copiarum, à bellico etiam inſtrumento flagitioſe imparatus. Ergo ſuorum conuitiis coactus exſcendere, cum admota bombarda muros quatere inſtituiſſet, vix toto vertente menſe tormentarius eum puluis defecit. & Arabes, cum pro muris dimicando, & obſtruendo obmoliendoque vbi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obſtitiſſent; tum verbis inſuper Luſitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, adeo ſe metu omni vacuum præbuit; vt Luſitanis perquam amico ſuaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnationẽ infeliciter experti; & ſi obſidione incluſos vrgere perſiſterent, ab ipſa regionis & cæli intemperie; grauiores etiam quam ipſe vellet, pertinaciæ pœnas daturi. Neque vana fuere prædicta. & loco graui, & caloribus maximis, cũ arena vehemẽtiſſimo Solis ardore æſtuaret; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in milites cæperunt. breuique adeo graſſata peſtilentiæ vis; vt ex omni numero vix triginta ad arma ſuſtinenda ſufficerent. Neque hæc Bardadinum fallebant: qui ſi vti occaſione voluiſſet; ſtratos paſſim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioãnis demerendi gratia, ab eruptione continuit ſuos; partim etiam ne Luſitanorum clades, propinqui ſui Rafi capite lueretur. At Simon Acunia, in ſumma rerum deſperatione, cum aliquandiu hæſiſſet; ad extremum, omiſſo incepto proficiſci cõſtituit. Non longe à mari poſuerat caſtra. ac nihilominus tanta erat lues, vt cum baiuli & iumenta deeſſent; ægrotos, iniecta pedibus reſte, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores pauci cogerentur. ac Simon ipſe, impoſitis admodum ægrè tormẽtis, cum vela feciſſet; ab dolore male geſtæ rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus, Hector Sylueria, dum Cambaianos agros circa Nagotanẽ flumen effuſe vaſtat, ac vicos incendit; ab Regis præfecto qui cum ſexcentis equitibus, & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur; retro ad naues compulſus eſt. Cæterum nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugnæ ſeruantes Luſitani, cum agmen Sylueria clauderet, ad littus peruenere. Vnius etiam (cuius immerito intercidit nomen) in eo tumultu inſigne facinus exſtitit. Is, parma haſtaque extra ordinem pugnans, infeſtum conſpicatus equitem in ſe venientem; manſit intrepidus: tollentique ad vulnus brachium, vltro ipſe ferrum in axillam adegit: ac fuſo ex ephippiis hoſte, victor equo potitus eſt. Nec mora. nouus repẽte eques è pedite, cum alio item, haud abſimili euentu, concurrit. per medium pectus, nequicquam obſtante lorica transfixum, humi præcipitat. apprehẽſum habenis equum, ad Syluerìam præter omnium ora ſine vlla trepidatione perducit. Neque, ad incitamentum aliorum, tam ſtrenuo bellatori præmium defuit. Equeſtribus inſignibus ab duce, virtutis ergo, donatus, atque à Prætoribus Indiæ præcipuo deinde in honore ſemper eſt habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerſo flumine ſubiit. is locus tria circiter millia paſſuum diſtat ab aperto mari; ac tum ſine arce aut mœnibus erat vllis. tantum ad

flumen.

A flumen, qua è nauibus in terram exſcenſus eſt, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis ſexaginta, barbari obiecerant. Præſidebat è prælio nauali nuper elapſus Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis. atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis ipſe intra oppidum occulte conſederat, vt ſi vallo ſuperato Luſitani ad frequentia tectis loca proueherentur; in arcto deprehenſos, vel etiam ad prædam palatos opprimeret. Sylueria, admotis ad littus nauibus, cum ex omnibus locis pugnam poſceret miles; Canarinos ducẽtos ad primum hoſtium impetum frangendum præmiſit. ſubſequuti mox Luſitani cum ingenti ardore, obuiis in aduerſa torméta pectoribus, ad ipſas munitiones celeriter euaſere. ibi atrox fuit prælium: dum ſaxis partim ac ſagittis, partim etiã contis & gladiis barbari obſtinate reſiſtunt. Sed ad extremum vndique pulſi, ad tecta refugiunt; & Luſitanus vallo potitus cum tergis fugiẽtium inſtaret, eodem impetu ad vrbem defertur. Tum Hali dux cæterique ex inſidiis
B præpropera feſtinatione conſurgũt. neque Sylueriæ in re ſubita defuit animus. dato repente ſigno, milites ex vrbe in campum eduxit. ibi denſatis ordinibus impauidi hoſtem excipiunt. Et Hali ratus fugere Luſitanum, cataphractos primum immiſit: quæ res barbaris fuit exitio. ſiquidem Luſitani fiſtulatores plumbeo nimbo in equitatum effuſo (quo tum miſſili barbaria carebat, maiora tantum tormenta conflare didicerant) equi & ad fiſtularum bombos pauore conſternati, & vrẽtibus introrſum globis in rabiem acti, domitis frænis in ſuos auertuntur; atque in perturbata peditum acie tanto maiorem ſtragem dedere, quanto magis in orbem ſine intermiſſione fiſtulas exercens ab tergo Luſitanus inſtabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiũt: neque pugnam inſtaurare deinde quiſquam eſt auſus. Tum Luſitani directo oppido flammas iniiciunt: ac deinceps omnem circa regionẽ ferro atque igne peruaſtant. eo metu, maris accolæ ad interiora compulſi: Tanahenſis vero dynaſta finitimus, annuo ſtipendio impoſito in fidem acceptus. Per eoſdem fere
C dies, intra oſtium Ciales amnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingens nauis latebat, opimis onuſta mercibus, curſum ad Mecam exſpectans. hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter ſe conſerti, & crebris à fronte & vtroque latere tormentis inſtructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem claſſe obtinebat, adiuncto Chriſtophoro Mello, qui cum vna triremi & ſex lembis ab Goa nuper acceſſerat; duplici agmine ab vtraque parte fluuij ad hoſtem ſubiit. Tormentis primum eminus vtrinque certatum. dein cum primo paronum ordine congreſſi cominus Luſitani, tanto ardore prælium iniere, vt non ferentes impetum barbari ſeſe partim in mare præcipites darent; partim in ſecundum ordinem haud magno interuallo ſeſe reciperent. Sed ne ibi quidem territis conſiſtere licuit. Circumuenti extemplo omnes, vel incendio exuſti, vel ferro cæſi, vel in ſeruitutem abducti ſunt. è paronibus item arſere quatuor: reliqui ſimul cum oneraria mercibuſque in poteſtatem venere. Inde Miranda popula-

tus

tus agros, nemine obuiam armato, onustum spoliis militem in naues recepit. Fama dein repente accidit, Calecutanos aduentare parones circiter quinquaginta. Cum iis haud procul à monte Formoso quem appellant, prospere dimicatum est. Paronibus quatuordecim non sine magna ostium cæde captis, fugatis reliquis, cum ingenti æque terrestri ac nauali præda, Christophorus Mellus Goam, Antonius Miranda Cocinum in hyberna concessit.

Libri noni Finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER DECIMVS.

ANT Nonnius Acunia cum solennibus cæremoniis & supplicationibus inito magistratu (is fuit annus apertæ Indiæ trigesimus secundus) nouos de more præfectos, ad obtinenda præsidiis maria destinauit. In iis Antonium Sylueriam cum nauibus longis quinquaginta tribus, & Lusitanis epibatis nongentis, è quibus erant fistulatores quadringenti, Cambaiam bello vrere, atque omni clade vastare iussit. Hectori Sylueriæ, ad Arabici freti custodiam, rostratas celsiores quatuor, dromones duos quatuor lembos attribuit. Oræ Malabaricæ, Didacum Sylueriam cum duabus biremibus, dromone vno, sex lembis præfecit, itemque aliis alia munera ex regiis commẽtariis delegauit. Ab iis vario euentu gestæ res. Antonij Sylueriæ præcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum ea quam dixi manu profectus ab vrbe Goa, Ciaulum tenuit. inde Rainelum Cambaiæ petit infestus. Mahometani oppidum habent, ex eorum genere quos Naiteas appellant. Campestris est locus, quattuor circiter à mari leucas, amni adiacens tortuoso, qui, propter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa, frumẽti & oryzæ ferax, multa insuper in lautiores dapes abundat alite; & incolæ, accipitrũ genere, quos vulgo falcones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppidum

pidum, ædificiis è polito lapide, & multiplici contignatione frequens, non modo propter soli vbertatem, sed etiam propter opulenta Sinarum commercia, scatebat ea tempestate omnibus diuitiis, & egregiam bello iuuentutem iuxta in terrestres, ac nauales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo ferme cataphracto, more Persarum vtuntur. & cum nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione præcincti equites, bina vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex ephippiis arcus & pharetra suspenditur. Sylueria ad fauces fluminis classe delatus, maiores naues cum ducentis armatis in salo reliquit. Ipse caturibus cum cætera manu subuectus; Surratum oppidũ, metu incolarum desertũ, ex itinere incendit. ac Rainelani, tum agrestium fuga, tum fumantibus tectis admoniti, quod mœnibus carerent ad amnis ripam atque ad omnes viarum aditus munitionibus raptim excitatis, maiora tormenta & militum stationes opponunt. Inde in Lusitanos cum ingẽti clamore ac tubarum sonitu appropinquantes, horrifica vis telorum emissa: cæterum propter ipsam nauigiorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibẽdum descensione hostem, equites prodierant circiter quadringenti. hos, præmissa fistulatorum cohorte, Sylueria, territos facili negotio intra oppidum repulit. Tum egressi in terram cæteri, submissis indentidem ex arte corporibus vitabundi nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecere, dum in arcto conglobati, pro tectis ac focis egregie dimicant. Sed ad extremum valida impressione facta Lusitanus intra munitiones irrumpit: neque sustineri vltra impetus potuit. pulsi è statione barbari, & decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugam capessunt. Sylueria victor, hoste profligato, suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit: custodiisque contra subitos incursus ab continente dispositis; diripiẽdi oppidi signum dat. in omnes partes extemplo discurritur. nitidissima suppellex; &, præter pecunias, multum eboris nobiliumque vasorum, & varij generis prętiosæ mercis egestum est. Expleri quamuis auidus prædæ miles potuit, si catures oneri ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne immodico pondere mergerentur; cæteris opibus ac tectis iniici flammas, & hostilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum proiici iussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibus & commeatu, cæsaque materia in ædificationem onustæ. Neque minus atrociter in villas, hortosque, & sata sæuitum est. Pleraque, vt ne vestigiũ quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omnem late regionem terrore compleuit. & Lusitanus, victoria vsus, impetu eodem oppida vicina, Damanum, & Agazinum, vicosque ignobiles complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum insulam recepit sese: atque ibi, dum à Tanahensi dynasta, aliisque exigit tributum, aliquandiu substitit. Hæc ea æstate ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cambaiæ Rex cum Nizamaluco per præfectos gerebat bellum. ij, cum è Ciaulanis maxime

Universidad de Deusto
Biblioteca

finibus agerent prædas, aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, ex fœdere opem efflagitant. ille cum paucis equitibus peditibusque inconsulte prouectus, multo maiores ac paratiores in hostium copias incidit: & plerisque suorum amissis, dissiparis aliis, ipse trepida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem à Prætore Nonnio præfectura deiectus, inque ordinem, haud leui apud Lusitanos animaduersione redactus est. Interea Malabaricæ regioni præpositus Iacobus Sylueria Calecutum petierat iussu Prætoris, vti coram commodius ageret de conditionibus pacis, cuius haud mediocriter cupidum sese denuo Zamorinus ostenderat. Vbi eo peruentum est, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatum, & à societate Lusitana prorsus alienum offendit. Ea ne impunita esset leuitas, ignem Sylueria tectis immitti, & oppidanos qui ad extingendum accurrerent, missilibus è classe impeti iussit. vtrumque impigre factum. & incendiariæ ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela in concursantem ignis opprimendi causa multitudinem mittebantur: atque vti aridam simul & valentem materiam flammæ occupauerant; deleri pæne tota vrbs potuit, si modo paulum adspirasset venti. Cæterum per aeris tranquillitatem præcipue stetit, quo ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria populabũdus, ad omnia maiorum fluminum ostia nauium stationibus collocatis, quod è Lusitana re in primis erat, egregie obtinuit; ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuehi posset; & Mahometani mercatores, excluſi temporibus, imposita iamdudum in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere; nauesque propter hyemem subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goa copiis auctus; Mangalorem, oræ Narsinganæ opulentum emporium, arcemque emporio coniunctam, vi atque armis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in potestate. is, cum iamdudum lateret sub vmbra Lusitanæ amicitiæ, occultum cum Zamorino percusserat fœdus; ac mutua colluſione Calecutanas merces, cum ius ab Lusitanis nauigandi impetrasset, suo nomine in Arabiam transmittere consueuerat. Ea fraude comperta Lusitani captum oppidum arcemque diripiunt; ad sexaginta maiora tormenta, & æris Cyprij, coralij, argenti viui, purpureæ & bombycinæ vestis, itemque tormentarij puluueris, & varij generis commeatuum, quantum nauigia pati poterant, auectum: cæteræ gazæ, vna cum ipsis tectis murisque, subditæ faces: quod flammis absumi nequiuerat, ferramentis excisum, naues tredecim concrematæ: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cum inter tumultum elaberetur; plumbea glande traiectus occubuit. Per eosdem fere menses quibus hæc in India gerebantur, in Arabico littore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Mustafa quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Ægypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia; cum militibus ferme sexcentis Suezium petunt; comprehensisque in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causa

A causa traiiciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cum quintum iam mensem tormentis Adeni mœnia quaterent; & intenta custodia commeatus arcerent; Lusitanæ demum classis aduentu deterriti, quam Hector Sylueria ducebat; irrito incepto ab obsidione discedunt. & Sylueria, circa Aromata promontorium, onerariis aliquot haud incruento certamine captis, postremo Adenum accessit; liberoque mendacio abusus, Regi nuntiari iussit; sese, cognito vrbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio milite nauibus, adueniisse, paratum prælio dimicare; Turcasque inde per vim expellere; ni sponte ipsimet, eo perculsi metu; abscedere maturassent. Dein pluribus exsequendo, post occupatam à Turcis Ægyptum, & finitimas Adeno terras, quantum ab immani & inexplebili gente periculum vniuersæ instaret Arabiæ; ac simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & recenti obsidione fatigatum, & suis in præsentia diffidentem
B rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioānis Tertij fidem solenni cum iureiurando veniret. Fœderis conditiones fuere, vt Adenicis nauicularijs institoribusque, omnes in partes, vna Meca excepta, commeare liberum esset; Regemque ac regnum, Lusitani, quoties tempora exigerent, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim, Lusitaniæ Regem patronum ac defensorem agnosceret; eique tributi nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianæ monetæ persolueret. In has maxime leges iuncta societas, & serafini mille quingenti extemplo ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricãdam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque tempore mitterentur. Cęterum profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingenium rediit. & coalitam nuper amicitiam, ac fœderum ius, inexpiabili facinore violauit. onustam pipere nauem Lusitanam, quæ in Adeni portum secura decurrerat; cœcus auaritia, & vetere in Christianos odio, circunuentam repente diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehebantur naui, quiliari, & interfici iussit, magnamque sibi pecuniæ summam eo scelere peperit. Cum hæc cis Cori promontorium fierent; in Molucis insulis hoc
C que in Adeni emporio relicti ab Sylueria fuerant, per summum nefas spopacto se habebant res. Euersam ab Garzia vrbem, Tidorenses, adiuuante Castellano, haud magna mole, quippe è lignea matèria foliisque, refecerant: & in defuncti Almansoris locum suffecerant adolescentulũ (quo nomine, quibusve parentibus, nihil traditur) is dũ ad puberẽ perueniret ætatem, tutela regni penes Radẽ erat Cacilem. in eadẽ insula Castellani exstructũ iam ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculũ, arcis instar, vallo & fossa munierant. Cæterum è trecentis bellatoribus ad cẽtum ferme variis redacti cladibus, cum aliis, vt in tam lõginqua regione, difficultatibus, tum paucitate maxime laborabãt. Eadem Lusitanos quoque premebant incommoda, verũ eo meliore conditione, quod & ab suis ipsi coloniis emporiisque aberant propius; & Boleifis demortui Regis liberos omnes (vti supra demonstratum est) obsides, insulanorum fidei, inclusos

intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati, hominum indu- D
ſtria, & publicę rei ſtudium deerat. ſiquidem neque à Malaca iamdudum, neque ex India, quaſi nullæ iam eſſent inſulæ Molucæ, quicquam vel in ſupplementum, vel in alimenta, vel in ſtipendia militum aduehebatur; ipſo vel in primis eam negligentiam deminante Aroezio: & Georgius Caſtrius à præfecto Meneſio ad Bandam inſulam miſſus, vt in eo emporio, quod Molucenſi diœceſi erat contributum, pecunias mutuas ab Luſitanis qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine ſumeret; ſpernentibus iuſſa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per idipſum tempus Tidorenſes pauci admiſtis Caſtellanis eadem loca petierant ad ſolicitandos populos, atque ab commercio Luſitano auertendos. ij, in circulis cœtibuſque magnitudinem Caſtellani imperij vireſque iactando; Luſitanæ vero ditionis fines & copias eleuando verbis, & vtraque regna comparando inter ſe; haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecere. Caſtrius æmulos ac ſeditioſos comprehendere caſſo labore conatus, Ternatem, E
vacuus nummis & commeatibus, deſertiſſimo comitatu reuertit. Ita, Meneſio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Luſitani ſupererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, ſi communi conſilio ad facinus conſpiraſſent. Sed ſordida lucri cupiditas, & ciuile odium ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeo diſtrahebat animos, vt diſcordes infenſique inter ſe, domeſticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Luſitano Ternatenſis; ab Caſtellano Tidorenſis iamdiu ſtabat: porro ad Ternatenſem Bacianius, incertum quas ob cauſas immutata in ſucceſſorem Almanſoris voluntate; ad Tidorenſem Catabrunus Geilolij regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, ſe adiunxerant. inter vtranque partem, ducibus Europæis minuta prælia ſerebantur. Sed ex omnibus maxime bellum ciebat Geilolius, ſpe concepta inter eos tumultus imperij proferendi; cuius rei facultatem quietis rebus cernebat nullam. Mauricæ ſunt aliquot inſulæ, de quibus ante dictum eſt, F
Morum vulgo omnem eum tractum appellant. Harum partem cum ſinguli obtinerent Reges, quod in primis opulenta eſt terra, mutuo ſeſe inde pellere conabantur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne receptum vltra æmulis daret is locus, aditum denuo Luſitanis aperuit. Quippe in eam ipſam expeditionem, vt fines Ternatenſium inuaderent, Rades & Geilolius cum ſua vterque claſſe in Mauricas profecti, Caſtellanis adſumptis circiter quinquaginta, Tidorenſem vrbem arcemque cum imbelli plebe, & præſidio Caſtellanorum haud amplius quadraginta reliquerant. Ea re comperta Meneſius, confeſtim arce Gomezio Ario concredita, centum & viginti Luſitanos eduxit: adiunctiſque Aroezij, & Bacianij auxiliis, per ſpeciem occurrēdi hoſtium nauibus, cum à ternate ſoluiſſet, repēte ad Tidorem flexit iter. & copiis bipertito in terram expoſitis, vrbem & male munitam, & defenſoribus pæne vacuam, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapſi. vrbs iterum direpta & incenſa. Inde ad

A Caſtellanos, qui ſeſe in arcem vrbe capta receperant; miſſi à Meneſio codicilli, cum clementi adhortatione, vti rerum ſuarum ſtatum agnoſcerent; captiuos & cætera per bellū ablata redderent; & incolumes ipſi cum ſuis rebus abirent; neu barbaricum ſolum reſpergi vltra Chriſtiano ſanguine paterentur. Quod ſi Cæſarem reſpicerent, gratiorem illi haud dubie lenitatem in diſceptando, & animi æquitatem in complectenda concordia; quam in perditis iam rebus, improba partium ſtudia, & pertinaciā in bello extrahendo, futuram. Ad ea ferocius primo reſponſum à Caſtellanis. dein, vbi admoueri tormenta ſcalaſque videre; Fernādus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodiit. In eo colloquio, poſt multam alterB cationem, denique pax ita conuenit. Caſtellani, captiuos & cætera ablata Luſitanis cum fide redderent. inde ad Zamafum oppidum oræ Mauricæ cum ſuis rebus abirent. nullas præterea plagæ illius adirent inſulas; neu quam eius mercaturæ aut negotiationis partem attingerent. Ternatenſi Regi ereptam paulo ante Maquienum inſulam reſtituerent; neu illi, neu Baciano, aut aliis Luſitanorum ſociis arma inferrent; nec Tidorenſem, aut Geilolium, cæterosve illorum hoſtes, vlla iuuarent ope: ſed ibidem quieti reſponſum ex Europa ſuper cōmercij controuerſiis, vti cum Ignatio ante conuenerat, exſpectarent. Meneſius naues iis præſidiumque Zamafum vſque prębęret; neu Caſtellanos, Tidorisve aut Geiloli Reges dein laceſſeret bello. In haſce leges iuſiurādum vtrinque exactum: & datis qui proſequerentur, Caſtellani Zamafum ſine mora tranſuecti. Sub hæc, Tidorenſi quoque Regi data pax, & inſtaurandæ rurſum vrbis poteſtas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributum penderet, neque Caſtellanis in poſterum, aliisve nationibus contra Luſitanos adeſſet. Additū etiam, vt Luſitanos aliquot haberet apud ſe, ad gentem Europæis inſtitutis & moribus imbuendam. Per hunc fere modum compoſitis in præſentia rebus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque abfuit veneni ſuſpicio, in Aroezium vulgo collata, quod vereretur (vt eſt ſolicita omnis ambitio) ne maturo ad imperium adoleſcente, dominari poſtmoC dum ipſe deſineret. Suffectus in Boahatis locum germanus frater, natu minor, Aialus. Is vero vt ſibi tandem aliquando reſtitueretur, ſumma ope orare infelix inſtitit mater. ſed apud ſurdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, cōtinuandi imperij cupidus, obſtabat in primis: ſentiebatque in ea re cum Meneſio, quamquam alioquin grauiter eidem infenſus, cum alias ob cauſas, tum vero, quod Cacilem Vaiacū, è primoribus vnū, plus æquo fouere, ſibique palam anteferre videretur. quæ res non Aroezium modo prorſus alienauit à Luſitanis, ſed etiam ipſi Vaiaco exitium attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fictis primum criminibus hominem inſectari cæpit; dein etiam, cum parum criminatio procederet, necem inuiſo capiti aperte moliri. Vaiacus, cum ſe imparem opibus aduerſario cerneret; vndique inſidiis appetitus (quod vnicum erat præſidium) in arcem ad Meneſium confugit ſupplex. Verum ne ibi quidem tuto eſſe licuit. incluſum, Aroezius, quaſi maleficum & facinoroſum, extemplo ad ſupplicium à Meneſio expetiit. Meneſius, cū neque Aroezium

Universidad de Deusto
Biblioteca

exacerbatum,& amico inopi afflictoque consultum vellet suos in consi- D
lium vocat.Ibi dum sententiis certatur;Vaiacus interea,metuēs, ne post-
modum noxæ dederetur inimico;sese præceleri desperatione è turri pre-
cipitat.Huius viri interitu, Menesium haud mediocris inuasit mœror.
Accessit ad iras acuendas,parua dictu res;sed quæ in iis gētibus magnos
animorum motus exciuerit. Petitam è Sinis paulo ante suculam(vt fit)
Menesius habebat in pretio.hanc extra muros forte pascentem, oppida-
ni aliquot ex insidiis occidere.Causa occidēdi fuit, partim praua religio,
quod Mahometicis & Iudaicis addicti superstitionibus, eam pecudem
vulgo exsecrantur;partim etiam odium Menesij ipsius;quem id peracer-
be laturum non ignorabant.& sane maior quam pro re dolor hominem
pupugit; ac proinde quam intentissima habita quæstione, affinem eius
culpæ comperit Cacilem Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum,
& Aroezium Regemque ipsum arcta affinitate attingebat. Hunc, nulla
vel personæ,vel affinium,vel publicæ quietis habita ratione,in arcem ar- E
ripi iussum,Menesius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concursus
ad Menesium factus ab Aroezio & primoribus ciuitatis; quorum vel au-
ctoritate, vel precibus vtcunque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è
custodia emitti imperauit.id ministerium Petro cuidam Fernando man-
datum,infimæ sortis homini; qui, vt est procax hominum ingenium in
alienis miseriis,inter soluendum Vaiduam,os eius ac faciem, frustra qui-
ritantis ac diuinam humanamque implorantis fidem, petasone pingui
perunxit:qua ille contumelia adeo accensus est,vt lacrymas non teneret.
Producto dein ad arcis portam,præsto fuit honoris causa Aroezius cum
magistratibus,& magno ciuium numero.quos,Vaidua,suam sortem mi-
serans eiulansque cum appellaret, aruina succulenta madentibus genis;
Lusitani quidem adstantes,ingenti sublato cachinno,vrbanum Fernandi
factum efferre laudibus:at vero Ternatensibus,ad eam deformitatem la-
crymæ pariter obortæ.atque ita superbum & indignum id ludibrium vi- F
sum est;vt nisi arx atque tormenta ceruicibus imminerent;arma extem-
plo capturi,iniuriāque summi apud eos antistitis vlturi haud dubie fue-
rint. Sed præsenti metu ac dira necessitate coerciti, quieuere. Vaidua,
ignominiæ ac doloris impatiens,voluntarium sibi in aliquot annos con-
sciuit exsilium:ac vicinas interim insulas cū querimoniis & obtestatio-
nibus obeundo,gentē vniuersam contra Mahometis contemptores om-
ni arte solicitare nō destitit. At vero Ternate, incolis iam sat superque ir-
ritatis;longe etiam atrocior ad exulcerandos omnium animos consecuta
res est.Intra arcem,vti supra demonstrauimus,& pecuniæ,& commeatus
penuria erat ingens.Inde milites cū è tabernis atque è macello alia atque
alia,vt fit,non præsentibus nummis,interposita fide coemerēt, ac postea
soluendo non essent;concursus à plebe cum expostulationibus ad Aroe-
zium fieri cæptus.ille,quando Lusitanos neque in ius vocare poterat,ne-
que ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum erat vnum;
annonam in vrbe cōprimi iussit.Ex eo Menesius milites increpare, quod
ipsorum improbitate atque auaritia,nihil iam venale prostaret.illi cōtra,

in Mene

A in Menesium Prætoremque Indiæ conferre culpam; ac simul ferociter
stipendium exposcere.Cum nihil eiusmodi altercatione proficeretur, &
inopia crescerēt in singulos dies,Gomezium Arium ad conquirenda ci-
baria cum armatis aliquot insulam peragrare placuit.Haud longe ab vr-
be Ternate vicus est,Tabonam appellant. Eo progressi pauci ex Arij co-
mitatu, quasi ad populandum non ad precandum venissent; ita in ædes
irrumpere, cibos efflagitare;si mora fieret,per vim egerere. Cum maior
quam pro numero & loco audacia esset; non tulere diutius insolentiam
incolæ:arreptis quæ fors obtulerat telis,Lusitanos minis deterrere à ra-
pina institerunt.inde rixa cum iurgiis orta:& Arius procul clamore suo-
rum audito,ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit. Neque
segnius,ac maiore cum manu affuit præses loci,vir egregie fortis:accen-
sisque ad iracundiam animis,cum nihilominus in temerario incepto Lu-
sitani perstarent;pauci à multo pluribus circumuēti,multis acceptis pla-
gis,quidam etiam armis exuti,in arcem ad Menesium reuertuntur. Ho-
B rum conspectu & vociferatione ostentantium vibices,& sese fustibus in-
dignum in modum acceptos ab agresti plebe querentium,cōmotus haud
satis cognita causa Menesius; per iram,auctores eiusmodi facinoris ab
Aroezio postulat.graues additæ minæ,ni extemplo dedantur. Aroezius,
licet malum id sibimet Lusitanos contraxisse non ignoraret; tamen vr-
gente metu inuitus obtemperat.Tabona citati præses & duo è primariis,
Menesio sine mora sistūtur. è quibus ille duos præcisis manibus domum
remisit.Præsidem vero brachiis post tergum reuinctis, in littore destitu-
tum,ferocissimis duobus molossis obiecit. quorum impetum ac dentes,
varia corporis declinatione, aliquandiu frustra euitare conatus;horrente
supplicij fœditatem effusa ex oppido multitudine;circunspectare primo
cæpit fugam:dein,cum terrestres omnes exitus milite obsessos cerneret;
in mare se (quod supererat vnum) ad incertam spem salutis immisit. ne-
que canes,quippe iam inescati,ab insequendo abstirere. pedibus tantum
nanti,pone cum adhærerent;dolore ac desperatione in rabiem actus, re-
C pente sese conuertit;dentibusque,horribile dictu,certare cum belluis in-
stitit:atque ad extremum,vnius aure mordicus apprehensa,cum iam san-
guis vires que deficerent;moribūdus,molossum vna secum ad ima detra-
xit.Atrox & inhumanū id pœnæ genus haud immerito visum, eo magis
quod Lusitano ex patriis institutis ac legibus gloriari licet; nullā gentiū
in homines dānatos mitiora exercere supplicia. Et Aroezius eo facto,ad
implacabile Menesij aduenarumque odiū efferatus; de tollendis è medio
Lusitanis pariter & Castellanis agitare cæpit.Ac per fideles primū inter-
nuntios placatū sibi Catabrunū facile adduxit;vt simulatq; cæsos ad Ter-
natem Lusitanos audiret;Castellanos ipse vicissim ab Toloco ad Gēilolū
allectos,ad vnū interficeret.Additū magno vtriusque cōsensu, vt sublatis
peregrinis,regulū vterq; suū necaret, ac regnū inuaderet.Hisce de rebus
dū occulta cōsilia ineūtur;atq; ad fraudē,quādo in aperta vi spes nō erat,
tēpus & ratio exquiritur;indiciū interim cōspirationis ad Menesiū defer-
tur.ille,per summā dissimulationē Aroeziū in arcem(vti solebat)accersit,

itemque

Universidad de Deusto
Biblioteca

itemque ex Aroezij amicis, quos ille in sceleris communionem asciue- D
rat, præcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic iudiciis capitalibus; ille rei maritimæ præerat. Hi separatim interrogati de coniuratione, primo satis constanter negabant: dein tormentorum admoto terrore, seriem totius rei sine cunctatione prompsere. Hoc tanto periculo Menesius ictus, damnatum de consilij sententia Aroezium, in elato suggesto (vti principes viros moris est) toto spectante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertum est. Eo casu perterriti primores vrbis, ad locum natura munitum, cui Turoto nomen, simul cum Regina, liberisque, & coniugibus effugerunt. Inde Regina denuo per legatos Aialum filium à Menesio summa ope repetere aliquandiu perseuerauit. Postremo, vbi clausas aures frustra tentari perspexit; Aroezij exemplo venale quicquam ex agris ad vrbem deferri vetuit, adeo vt pæne obsessi non modo penuriam, sed etiam famem Lusitani sentirent. Interea Consaluus Pereria successor Menesio destinatus, cum dies aliquot Malacæ ex itinere substitisset; idoneam nactus tempestatem, in Borneum tra- E
iecit; pacemque & hospitium cum Rege libentissimo instituit. Ea insula est perampla. ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & variis alimentis abundāt; & super hæc, laudatissimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum; itemque apprime expetitum vicinis gentibus factitij vini genus quod patrio vocabulo tampoi dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento viuo, rubrica miniove permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneum regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritiis mœnibus, & sumptuosis ædificiis mirum in modum exculta. Inde Pereria Ternatem delatus, perturbata omnia; Lusitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Menesium ab Reginæ oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter & grauiter accusatum, in custodiam dat. habitaque rite quæstione, sicuti à Prætore Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina, & litteris consignata, F
ipsumque Menesium vinctum remisit in Indiam. Tum, iuste ac leniter agendo cum incolis, Regemque puerum laxius & liberalius habendo, Reginam & cæteros profugos cum omni rerum copia ad vrbem reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggere tantū exstructo murus & propugnacula deerant) absoluere aggressus est: quā rem quo enixius ipsimet oppidani adiuuarent; cum solenni iureiurando palam Reginæ promisit; ædificatione absoluta, sese confestim ei filiū incolumen fide optima redditurum. Post hæc, ad Lusitani Regis negotia procuranda, & prohibendū mercatura militem, toto pectore incubuit. Neque solum edicto graui, vti Menesius antea, cauit ne cui præter ministros regios contrahere cum incolis liceret; sed etiam circummisso conquisitore, mensuras omnes atque stateras è priuatorum ædibus ablatas aut concremauit, aut fregit; certam præterea caryophylli partem eius quod sibi quisque iam emerat, pretio dominis persoluto, in regiam apothecam conuehendum curauit. Id vero acerbissimū accidit Lusitanis: militiæ quippe munia perosi; vetito commercio du

A mercio dudum asseuerant, coemptisque frugibus, tanquam serpētes thesauris, incubabant. Ante alios Fernandus Lupius pro Episcopo (vicarios tum, sacerdotes eiusmodi, vulgo appellabant) qui cæteris exemplū omnis disciplinæ ac sanctitatis deberet esse; interdictam sibi negotiationem, & ereptum è faucibus nefarium quęstū, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincētius erat Fōseca, vir seditiosus ac turbulentus. Atque hūc quidem, Præfectus, arrepta occasione, quod exigenti vigilias circitori ferocius & contumacius respōdisset; in vincla coniecit. Verum cæteros ex eadem factione coercendi, haud æque expedita erat ratio: quippe complures, & paratos ad facinus; & incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opibus ac fauore subnixos. Hisce rebus elati plerique milites, primo arcem prefectumque deferere; ac partim ad Castellanos, partim etiam ad Mahometanos transfugere cogitarunt. dein, veriti, ne si adeo aperte nudassent animos; periculū affinibus ac liberis in Lusitania relictis crearent, sibique receptus à tam præcipiti cōsilio nō daretur; tutius ac satius
B fore statuunt, per ipsosmet Ternatēses exitium necēque præfecto moliri. Nec mora. mutuis adhortationibus inflāmati; non modo plebē, sed etiam magistratus, atque ideo Reginā ipsam in prefectū accendere. Venisse nouum ex India non hospitem aut amicū, sed dominū ac tyrannū: qui, dum à Prætore Indiæ, & regiis Quæstoribus gratiam ineat; gradumque sibi ad opes & imperium struat; aliorū omnium rationes & cōmoda negligat: & iniquissimis edictis, contra naturæ & gentiū iura, totū commerciū interuertat. Neque vero blāditiis & fucata eius comitate decipi se patiātur. Simulatque arcem absoluerit, certū esse illi, nō Regē modo è custodia nul-
I o pacto dimittere, sed etiā Reginā ipsam vna cū proceribus repēte comprehensam, in eundē carcerē includere; quo pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; nec tantum alimēta subtrahere, vt antea, sed ne hiscere quidem in posterum audeat quisquā. Ni talia machinātem occupent è medio tollere; non modo grauia fortunarū damna; sed etiā terrimam haud dubie seruitutē omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia suggerebat; secundis auribus
C cum à populo, tū à Regina in primis accepta. ac lęta mulier, quicquid iarum ac simultatū cum aliis fuerit, totū id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionem vlciscendi acceptas iniurias, delendique gentē insociabilem, è manibus elabi passa non est. Vocatis ad concilium affinibus amicisque, demonstrat; agitatos partim conscientia scelerū; partim intercepti lucri dolore Lusitanos, capitali inter semet odio dissidere; atque ipsius maxime prefecti necē omnibus votis expetere. Collata in eos à Boleife coniuge beneficia, dextrasque iunctas, & hospitij sanctissima iura in memoriam reuocat. Pro iis quam male relata sit gratia, reputare apud se quemque iubet. Vixdū vita functo Boleife, paruulos liberos fraude in arcem abreptos, sese ęgre ex impiorū manibus elapsam, relicto solio, vagam inopemque tamdiu toleraſſe vitam; maiorem natu filium, vt primum ad capessenda regni gubernacula pubescere inceperit, veneno sublatū, hunc qui sibi afflictæ superstit vnus, per quotidianos dolos & callidam frustra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem in custodia detineri: ad hæc, intolerandas contumelias, & inaudi- D
ta post hominum memoriam insontium supplicia cruciatusque commemorat. Hortatur, quandoquidé ipsimet Lusitani ad facinus adeo gloriosũ inuitent, ac dextras quodammodo porrigant; sese ad tyrannum interficiendum ingenti animo parent. Vbi eam belluam, adiuuantibus vel certe approbantibus inimicis, in ipso cubili mactarint; tum subito aucti subsidiis quæ in tẽpore sint affutura, occæcatos intestina rabie lupos ad vnum omnes occidant; arceque occupata, & excusso impotentissimi dominatus iugo, innoxium Regem orbæ parenti, ciuibus, vbi tandem aliquando restituant. Haud magni negotij fuit cunctos in sententiam adducere: quippe Lusitanis & natura cultuque dissimiles, & publice dudum infensos, & propriis insuper damnis atque offensionibus irritatos. Cũ certatim in id operam suam deferrent, dies rei peragendę condicitur. Interea Regina ad omnem suspicionem auertendam, officia in præfectum intendere: operas in arcis ædificationem vltro suppeditare; hortari vt munimẽtis perficiendis insistat; scilicet quo sibi opratis vnici filij amplexibus quamprimum E
perfrui liceat. Vbi destinata affuit dies; delecti viri tum in Mahometis fano sub arcem, tum etiam in proximo luco, eoque densissimo, clam in insidiis collocantur: qui vbi è turri signũ editũ sit, extemplo per inchoata vel intermissa opera in arcem irrumpant: dein coniurati cum gladiis, iidem ferme qui familiariter ad Regem itare consueuerant; circa meridiem de more intromissi, ad intimam turrem sine vlla interpellatione perueniũt. ibi cum Rege collocuti, simul expediũt ferrum; & colligunt animos. Maxime opportunum erat diei tempus: custodibus ac ministris, vt solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincẽtius Fonseca vinctus vigilabat in proximo. Is, è corporum motibus vultuque coufuso rem haud obscure coniectans, cunctantes hæ rentesque, nutu ac verbis instigãdo perpulit tãdem, vt in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo strictis gladiis hortati inter se, alij fores effringunt; alij gypsatos arundine intertexta parietes, calcibus proruunt. Pereria, arreptis armis cum sese acriter defendisset ac F
diu; transfixo denique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Interea qui sub arcem in delubra latebant, gestientes cupiditate cædis & sanguinis, non exspectato signo teneri non potuerunt, quominus in prætereuntem forte Lusitanum irruerent. Eo argumento, necnon clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab vtriusque factionis hominibus ad turrem extemplo concurritur. ibi, mira celeritate, antequam signum ederent percussores oppressi partim cæduntur; partim è muris fenestrisque sese præcipites dant. Ab Lusitanis, vt in re trepida, occlusæ portæ; & pro mœnibus & propugnaculis vigiliæ stationesque pæne sero dispositæ. Ac per hunc modum eo die seruata non arx modo; sed, vno Pereria excepto, vita omnium ac salus; euidenti profecto Dei benignitate, credo propterea quod futuræ postmodum in iis locis Christianæ messi consuleret. Sub hæc, inter

Lusita

A Lusitanos de successore, vti consueuerant, ingenti contentione certatum est. Atque ad extremum, adnitente Vicario, per seditionem ac tumultum, præteritis iis quorum habenda erat ratio more atque instituto maiorum, è vinclis ereptus Fonseca in locum defuncti pessimo exemplo sufficitur. Ab hoc, tametsi non tam voluntate, quam vi, quod alioquin ex omni circa regione commeatibus arceretur, commodius factum est nihil, quam quod expostulanti Reginæ Aialum filium reddidit. Cæterum, militari neglecta disciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi potestatem atque licentiam Lusitanis indulsit. Et ipse postmodum apud Indiæ Prętorem accusatus (incertum quibus artibus) omnium criminum & flagitiorum impunitatem adeptus est. Aialo regnante, nihilo quietiores, quam antea, res fuere. Quippe dum seuerius exercet imperium, & à magistratibus cæterisque, quos ad eam diem publici peculatus pauerant, acrius rationes reposcit; principum sibi odium simultatesque irritauit. ij probabilem nacti materiam criminandi, quod per eos forte dies vagi ad
B rapinam aliquot ex arce ab agrestibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Fonsecam adduxerunt, vt insontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium substitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vulgo Fonsecę diras omnes imprecabantur, atque etiam è Lusitanis nauarchis minime deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Consalui Pereriæ necem, amissamque propemodum arcem, & summa iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo solicitus metu, peræque omnibus adeo diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret, nihil ab vllo porrectum, nisi sinistra acciperet manu, quo alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conscientia magnorum scelerum accidit, vmbras horreret. Interdũ etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus; statum rerum suarum tacitus apud se deflebat. Eo libentius de successoris ad-
C uentu nuntium accepit (is erat Tristanus Ataidius) eique sine vlla tergiuersatione claues arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consaluus Velosus qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxilium contra eas incursiones à Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. ij, dies aliquot à præfecto comiter habiti, sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque; in patriam reuecti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam læto successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia; magnifico pro copia loci apparatu, ipse comitesque baptismo lustrati, atque aliis quidẽ alia de more imposita nomina:

dynasta in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus. Momoiam redeunti, comes additus Simõ Vasæus sacerdos. huius opera, præsertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad Ecclesiá adscripti. Cumque in dies crescceret numerus; laboranti Vasæo Franciscus Aluarus item sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tum vero summi infimique, credo magis imitandi principis causa (vt euẽtus postea docuit) quam quo necessaria Christianæ fidei capita probe tenerẽt, relictis in speciem simulacris vni Deo nomina profiteri instituerũt. Simul, delubra non pauca, statuis dæmonum cõminutis atque sublatis, rite expiata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti receperat, Lusitani milites aliquot Momoiam transiuissi, quã vrbem munirẽt; ac nouellos Christianos à Mahometanorum incursu rapinisque defenderent. Dum hæc ad Momoiam fiunt; Ternate ab improbis cupidisque rerum nouarum, Tabariæ nomen ad Ataidium defertur, quasi de occupãda per dolum arce cõsilium iniret; ipsiusque præfecti vitæ in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innoxio adolescẽti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem illectus, repente in vincla coniicitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prætorẽ est missus. atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetens, cum ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterum Ataidius, præiudicata re, neque Nonnij exspectata sententia; Cacilem Ærium eius loco fecerat Regẽ, Boleifi pariter ex pellice natum Iaua: quæ, filij saluti non sine causa metuens, cum acrius tenderet ne tam infaustę successionis aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis auulserant; ipsamque muliebriter vociferantem, væsano perciti furore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatensium modo; sed omnium eius plagæ Regum ac populorum iras denuo in Lusitanos accendit. ac vulgo in cœtibus conciliisque, præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignam atque intolerabilem esse rem, ab iis qui pæne precario nuper in eas regiones irrepserint; Reges incolis ex libidine dari adimique. Id vero in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, fædum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cum Rege hospitium ac societatem mutuo sanguinis haustu sanxit. is genti solennis fœderum ritus. inde, cum securi insulani quasi ad amicum & socium, vel contrahendi, vel etiam visendi causa familiariter in ipsam nauem adirent; Pintus, aliquot ex iis repente correptos, abdito loco infra tabulata, coniecit, asportandi causa. Non latuit ea fraus incolas. quippe, dum se ad iter expediunt nautæ; sensim vnus è captiuis in mare desiliit; nandoque cum ad suos peruenisset; rei gestæ seriem exposuit Regi. Illo accensus ira, extemplo celoces deduci, & in eas armatos imponi iubet. ab iis Lusitanus prope inter moliendum oppressus, sæua postmodum coorta procella

A procella pæne submergitur. Inde ad leuandam onere nauem iactis in mare tormentis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hasce ob res, omnium animis maiorem in modum exasperatis, Molucenses Reges ad extinguendum nomen Lusitanũ, missis vltro citroque nuntiis, cum Ternatensi populo coniurauerant; in eandem societatem regulis quoque Papuarum insularum assumptis, Vaigamano Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consilium erat, sparsos variis locis Lusitanos, ad internecionem delere: Ternatensis arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant, subtractis vndique alimentis fame conficere: si id minus è sententia cessisset; felices omnes arbores vltro succidere, & cum familiis longe inde migrare; vt quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli non posset; certe solitudine ipsa, & inopia rerum omnium, excedere cogeretur. Hisce rebus ita constitutis; initiũ belli factum à Ternatẽsibus: ij, quam occultissime suis rebus in tutum egestis, nequid hosti ad prædam reliquum esset; postremo, ante lucẽ omnes ex vrbe profecti sunt. frustra-
B que Ataidius; vt primum id resciuit, abeũtes omni ope reuocare; eorumque iras pollicitationibus & blãditiis permulcere tentauit. Maritima primum loca procul ab arce petiere: dein cum à Lusitanis nauibus vexarentur; in abditos saltus ac præaltas rupes recepere sese. inde furtiuis expeditionibus, in aquatores maxime & lignatores Lusitanos fiebat impetus. quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem esse Ataidius intelligeret; patriam ipsam Ternatem, vbi erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito aduentu iniectis ignibus conremarunt. Eodem fere tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lusitani, qui aliis aliisque in regionibus, vt apud amicos agebant, repente circumuenti cæsique. Et in Moro, præter alios, Simon quoque Vasæus sacerdos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vulneribus acceptis, ægre nauicula Ternatem euasit. Pessimum vero ex ea coniuratione illud accidit, quod Catabrunus veneno adolescentulũ Geiloli Regem sustulit, regnumque per scelus inuasit: dein ad occupandas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus
C neophytos Momoianos, vtpote Christianis præceptis leuiter admodum institutos, ab recta in Deum fide, metu minisque deduxit, vno incassum reclamante dynasta Ioanne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euangelij veritatem, in pectus alte demiserat. is, vbi obstinatos ad deditionem, atque ab suscepta religione per summam leuitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit; locum extra vrbem tumultuario opere muniit; frustraque hortatus Lusitanos aliquot quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderent animum; ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hostilem à matutino tempore ad vesperum præclare sustinuit. Nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunque ratione seruandos incubuit. Vxorem habebat Christianis nuper sacris initiatam; hanc vna cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis, de baptismi præmiis periclitarentur, in opinionis errore optimo vtens animo, sua ipse manu peremit: inde cum sibi quoque manus pararet afferre; do-

mesticorum interuentu prohibitus,& non sine magno animi dolore,Catabruno traditus est.Ab eo cum interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, immeritam coniugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas, vxori quidem ac filiis egregie ab se consultum esse respondit; quorum sexus ætasque ab salutari Christi confessione abduci facile potuisset;at sese,vti virum deceret,nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatusve,Christi causa defugere.Hac orationis libertate Mahometani fæuitiam acrius concitauit:cumque in eo iam esset, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profecto qui non in vltima barbarie,sed in Europa media nasceretur.quippe,tam generosum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubie peruenisset. Et Ioannes quidem, quam dixi constantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neophytorum turba vtrum vel vnus in fide manserit, nihil comperti est. adeo (vt est in sacris litteris) male fundata ædificia, ingruentibus ventis atque procellis,facili momento soluuntur.Hæc,& alia eiusmodi audienti Attaidio peracerba erant; sed acrior & præsentior erat sensus quotidianæ penuriæ,omnibus circa populis infensis infestisque. itaque ingraescente in singulos dies annona, oryzæ precium in modios à sestertiis binis ad quadragenos ferme peruenerat: iamque fames vrgebat; actumque de summa rerum procul dubio foret,ni per idipsum tempus cum commeatibus & modico militum supplemento, Simon Sodreus à Malaca,& à Mindanao Pintus,cuius paulo ante meminimus, affuissent. Hoc aucti subsidio Lusitani,variis eruptionibus Turutum castellum egregie munitum,itemque Palatiam, & Calamatam, & Gicum haud sine certamine capiunt.quibus victoriis laxatæ duntaxat in præsens angustiæ sunt. deficiente dein rursus commeatu,imminutoque variis cladibus præsidio, premi denuo longe vehementius cæpti,vtique postquam commisso nauali certamine cum Tidorensibus,præter consuetudinem,semel iterumque male pugnatum est. Ex eo tempore de maris possessione deiecti, egredi ex arce nusquam audebant:& diuina magis benignitate, quam viribus humanis, in aduentum Antonij Galuani extracta obsidio est. Eduardi,cuius supra mentio est facta, filius erat Antonius, in Abassina legatione ad Camaranum insulam vita functi:vir excellenti cum in Deum superosque pietate ac religione; tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide;& super hæc, admirabili quadam nauticæ rei scientia: quippe gubernatorum, in syrtibus euitandis & dirigendo cursu errata corrigere;desperantes, vt sæpe fit, de salute vectores nautasque confirmare; & morbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret,impensis curare iamdiu solitus.Is,cum in India priuatam rem ageret, ex regiis repente litteris Molucarum præfectus ab Nonnio declaratur.ac tametsi non ignorabat quam affecta atque adeo exulcerata Molucensis esset res;tamen obsequio in Regem, & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauate suscepit. cumque ei,è fisco regio, in stipēdium & sumptus necessarios nummi tarde admodum ac

A dum ac maligne præberentur;sua ipse pecunia(habebat autem in numerato nō exiguam,qua negotiari si cum industria pergeret,ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militem conduxit, & varios commeatus,& molas,& plumbum,& omnis generis ferramenta, quibus rebus carent Molucæ, coemit. itemque ad propagandam Ternate sobolem,hostesque de spe deiiciendos eius coloniæ vel præfecturæ extinguēdæ,Christianas mulieres aliquot secum auexit,quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret.Cū hoc apparatu à Cocino profectus, Malacam venit:inde per Borneum insulam ad Ternatē incolumis appulit. Descendenti,non præfectus modo,& vulgus militum;sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodiere, quasi ad certam eius præsidij salutem ac libertatem è cælo descenderet. Neque eos fefellit spes. quippe, expositis à Galuano commeatibus, annona primum leuari cæpra, ædilesque macello præpositi; & in singulas res pretium statutum, B quo ne pluris quæque væniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandosque popularium animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta,seu constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera,& arcem vbi opus esset instaurandam, curas intendit. iustitiaque in suos;fortitudine & vigilantia in hostes, cum arma nunquam exueret,& pro vallo excubaret, & ad subita ac periculosa primus accurreret;enixe operam dabat,vt omnes in salutari cōcordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore constiterat moles belli, quo coniurari Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum millia plus quinquaginta contraxerant. neque vrbem tantum cinxerant muro fossaque,sed etiam,in prærupta supra vrbem rupe, castellum, arcis instar,extruxerant. Inde cum Ternatense infestum haberent littus, & prodeuntes ad piscationem & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates,missis primo Tidorē legatis,Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atque ad renouandum C cum ingenti quæstu commercium eblandiri conatus est.dein,cum inflati nouo successu barbari omnem pacis mentionem aspernarentur, atque adeo in Lusitanum nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus,fusis ad Omnipotentem Deum precibus, & cælestium vniuersorum ope suppliciter implorata;rem est ausus portenti simile,& merito carituram fide; ni alia complura id genus euenta, hoc etiam ipsum omni suspicione mendacij apud æquos rerum æstimatores eximerent. Naues habebat in portu maiores,non amplius quatuor:& præter eas,aliquot leuiora nauigia.in classiculam hanc impositis circiter quadringentis armatis,quorum erant Lusitani centum & septuaginta, reliqui, Aerio & paucis exceptis, infimæ sortis homines,ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano Araidio cum eius familiaribus amicisque ad custodiam arcis relicto,Tidorem penetrit vltro;& nullis(incertum quare)hostium nauibus obuiam egressis,idonea statione extra ictum teli anchoras iacit. inde obsidentem littora multitudinem,& situm vrbis, ac totius circa regionis naturā attente perlustrat.

lustrat. Aduocato dein concilio, optimum visum, imminentem vrbi rupem arcemque, vt in tali nullo metu ab hoste neglectam, inuadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti; hisce additi è reliqua turba qui trecentorum summam explerent. cæteri, classem tueri, & ad hostem distinendum, huc illuc circumagere naues, & variis locis descensionem ostentare iussi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præsidi & Apostolo Thomæ sacer, anno à partu Virginis supra sesquimillesimum trigesimo septimo, quendam è captiuis nactus peritum itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliam cum ea quam dixi manu descendit; silentique agmine & expedito, per syluestres maxime semitas ad montis verticem occulte succedit. Iam itineris magnam partem, lento gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat; cum orta lux, & micantes procul galeæ, rem hosti prodidere. extemplo ad arma conclamatum horrenda cum vociferatione: quam, repercussu multiplici, nemorum densitas, ac sinuosi conuallium anfractus augebant: & omni ex parte, quasi ad prædam haud dubiam, concursus illico fieri cæptus. Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipuus vrebat dolor, ad præoccupandos transitus cum parte copiarum accurrit; & modica in planitie Lusitano è syluis egredienti fit obuiam. ibi contracta repente pugna Aialus casside armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraque manu romphæam, in hostes furibundus inuehitur: ac dum hastatis & fistulatoribus incautius obiicit sese, cum vndique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit; & simul, vt erat egregiis viribus, momento resurgit; ac dissimulato aliquādiu dolore ne suis trepidationem iniiceret, ante prima signa prælium ciere perrexit: dein, cum latius manaret sanguis, quippe nullo medicamento suppressus, linquente iam artus animo, & oculis offusa caligine, rursus occubuit; tantum ad stipatores effatus, vt inde se quam ocyssime tollerent; ne canes (sic enim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur. Vti iusserat, non sine periculo factum. & ipse quidem elatus ex acie, paulo post efflauit animam: reliqui attoniti casu Regis (vt est fugacissimum genus) extemplo terga verterunt; ac per inuia cautesque præruptas passim arma iactantes, pars nota nemorum latibula; pars vrbem trepidi repetunt, ac venientem subsidio alteram aciem, per angustos calles vna secum auertunt; pars montis cacumen contento cursu occupare nitūtur: horum maxime tergis institit Lusitanus; cæsisque compluribus, vno tantum amisso mancipio, immistus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam insignem victoriam, ac plane diuinam, Christo domino superisque gratulatus, ignes arci confestim iniecit prudenti consilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi supra caput grassantes flammas videre, subito pauore perculsi, cum imbelli plebe sese certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt: Lusitanus interea, collectis vtcunque viribus, cum incitato clamore, ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuam defensoribus, refertam diuitiis vrbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas ne cæca præceps auiditate discurreret miles, ædificiis omnibus

omnibus iussu Galuani subditæ faces: magnoque omnium dolore, quique vt in tutum suas opes eò congesserant; quique subiectam oculis adamauerāt prædam: cuncta, exceptis commeatibus, intra paucas horas arsere, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iūcusque in portu vnus, & actuariā nauigia permulta. Minutis dein præliis terra marique fatigari hostis cæptus: quem ad huiusmodi machinas rudem adhuc, nihil æque ac tormenta Lusitana terrebāt. simul etiam, prægrauante multitudine, in tam parua insula cibariorū difficultas vrgebat. Super hæc, aduenis Regibus non sine causa iniectus timor; ne Lusitana classis aucta nauium numero, in eorū fines impetum faceret. ac proinde (vti omnis ferme coniuratio, vbi proprij periculi incessit metus, quamlibet leui de causa dissoluitur) Tidorensi valere iusso, fœderati Reges domum quisque suam repente dilapsi. Eam occasionē Galuanus denuo tentandæ cum Tidorensi pacis idoneam ratus, si forte rebus aduersis ferociam exuisset; legatos ad eum & litteras misit: neque ita difficile fuit, desertum à tot auxiliis, & recenti clade perterritum, ad æquitatem & concordiam reuocare; admitēte præsertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter cæteras causas, vulgata Galuani virtutum fama commotus, amicitiam & societatem cum eo vehementer optabat. Pacis conditiones fuere; vt Tidorēsis ablata Lusitanis arma & machinas omnes redderet: caryophyllum insulæ totum Lusitani duntaxat Regis procuratoribus è Ternatensi formula venderent: neminem contra Lusitanos aut armis, aut vlla iuuaret ope: Lusitani pretium sine dolo persoluerent, & vrbi reficiendæ vna cum insulanis instarent. Hasce in leges renouata societas est: eaque magis indies mutuis deinde congressibus donisque, & egregia imprimis Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduersus Geilolium, minitantē adhuc, & de Christiana religione imprimis pessime meritum, Galuanus classe profectus, Ternatē sæua tēpestate reiicitur. Ibi, quod statī nauigationis Indicæ aderant dies, nefaria militū seditio rursum exorta, & missionem, & frugis priuatim auehendæ potestatem ferociter postulabant. eos, Galuanus, quando per vim coercere non poterat; tum verbis, tum exemplo ad officium reuocare conatus est. quippe, non solum ipse, contra aliorum consuetudinem, ab omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltro sibi collatum à Tidorensi Rege proceribusque magnum caryophylli numerum, in Regis Lusitani apothecas à scribis & custodibus iussit inferri. Sed videlicet nullum in rebus humanis remedium efficax est, vbi mentem, de cælestium bonorum contemplatione deiectam, fædus auaritiæ morbus inuaserit. Facta conspiratione permulti collectas fruges furtim in naues imponunt: tum intētantes arma palam, si quis eos retinere aggressus esset, non modo contra leges amicitiæ, sed etiam contra iurisiurandi fidem, inter infestas gentes ducem repente destituunt, & impia velificatione in Indiam intendunt iter: neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæstio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorum partē desertus; consilio tamen atque animo stetit. Ac primum, quod omnes in partes magnopere

Universidad de Deusto
Biblioteca

intereſſe cernebat; profugos & ipſa deſperatione in furorem verſos Ternatenſes mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, monitis, ac præſertim illuſtribus iuſtitiæ & ſanctimoniæ documẽtis inſtituit. quam ad rem, Tidorenſium quoque ſuaſiones haud mediocris momenti fuere. Paulatim ergo poſitis odiis, relictas dudum ſedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent; Tabariæ deſiderium (quippe nondum defuncto audierant; Aialo præſertim extincto, erat in cauſa. Aerium, inter cæteras, quod & ætate minor, & è peregrina pellice natus eſſet, auerſabantur. Galuanum orabant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Prætore poſceret: atque ipſe interim arbitratu ſuo regnum adminiſtraret. Neque conditio erat ſpernenda, quandoquidem ex huiuſmodi procuratione, præter cæteras vtilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed partim, credo, incertus vtrum ea res Ioanni Regi grata eſſet futura; partim haud ita decorum ratus, Chriſtianum hominem in parentis paſtoriſque loco Mahometanis præeſſe; oblatum ſibi honorem opeſque, magno animo & excelſo repudiauit: omnique arte ac ſtudio, muneribus etiam è ſua pecunia conſecutus eſt, vt in patriam cuncti remigrarent, & communis concordiæ ſalutiſque gratia, Tabaria interim omiſſo; Aerium Regem volentes agnoſcerent. Hac maxime ratione Galuanus rem Ternatenſem diu multumque iactatam, haud ſine magno labore ac difficultate reſtituit. Cæterum ab Geilolio, & Bacianio adhuc reſtabat bellum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad ſingulare certamen prouocare; vt vnius, aut alterius capite potius, quam multitudinis damno & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubie ventum eſſet, ni Rades, cuius modo meminimus, pro amicitia interceſſiſſet. Hoc vel in primis adiutore & ſequeſtro, nõ prouocatio tãtum oppreſſa: verum etiam inter Luſitanum & Reges ambos recõciliata pax, & longo interuallo renouata commercia. Poſt hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuerſæ: qua in re fidem Tidorenſi Galuanus egregie præſtitit. dein, calcariis inſtitutis, Ternatenſem ipſe arcem augere ædificiis & propugnaculis aggreſſus eſt: portuſque aditum, antea inſidioſum & perangũſtum, ſcopulo qui medium occupabat, ferramẽtis exciſo, reddidit ampliorem. Ad hæc, Luſitanos colonos, contractis ad ſobolem nuptiis, hortando perpulit, priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent; puteos foderent; hortoſque, & allatas ex India vites, & poma ſererent; quam ipſam ad rem & ad cætera vitæ miniſteria, largas aquas à duodecim ferme paſſuum millibus ad arcem vſque perduxit. Inſuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam ſtirpem vxore, conſulenti popularibus ſuis; & ædificandi æmulatione vehementer incenſo, rectas vias atque tranſuerſas, & cæteram vrbis dimenſionem ſumma eius voluntate deſcripſit. neque ipſum modo Regem, ſed omnes peræque incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & veneration is acceſſit; vt eum æque ac parentem cuncti obſeruarent: ipſe quoque Rex, & magiſtratus; nihil fere grauioris negotij, niſi ex eius auctoritate ſuſciperent. Per idem tempus, in Mauri-

cis inſulis archipirata quidam, haud contemnenda claſſe non modo gentem importune vexabat; ſed etiam Ternatenſibus atque adeo Luſitanis aperte minabatur. Aduerſus id malũ Galuanus caracoras aliquot ab Tidorenſi Rege commodatas, cum paucis Luſitanis & auxiliaribus aliis miſit, Fernando Vinagrio ſacerdote, viro impigro, expeditioni præpoſito. is, Chriſto duce ac præſide, inſignem ex hoſte victoriam tulit. Archipirata, & ipſius frater, aliique multi occidione occiſi; cæteri turpem in fugã auerſi. Inde Vinagrius ad Mauricas res componendas adhibito ſtudio: cũ pleroſque ex iis qui per metum à Chriſto paulo ante deſciuerant, in gratiam cum Eccleſia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum aggregauit. Hanc lætam adeo victoriam, alia mox neque magnitudine, neque fructu inferior ſubſequuta. Iunci cõplures ab Iaua, Banda, Macazare, & Amboino inſulis ad coemendum caryophyllum Molucas petebant. Ea re cognita Galuanus; ne per huiuſce claſſis aduentum Luſitana commercia turbarentur; caracoris vigintiquinque, Luſitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos impoſuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucenſi mari præpoſitus, ad Amboinum occurrit hoſti; neque vlla pugnandi mora eſt facta. fuſi fugatique magna cũ cæde barbari; & ex ipſis iuncis, aliquot in poteſtatem venere. in iis formenta complura; telorum vis ingens; & pecuniæ non parum inuentum eſt. Inde tetriris late nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, accolas maris vniuerſos aut volũtate, aut vi ad nomẽ Luſitanum adiunxit: iis qui Atiuam, Mantelum, & Nuciuelem præcipua eius littoris habent oppida; enixe petentibus, Chriſtiana ſacra per ſacerdotes impertiit. ac demum rebus è ſententia geſtis, magna cum præda Ternatem reuertit. Iiſdem fere diebus, Galuani miſſu, Ioannes Focaria ad Papuas inſulas delatus, conſilio ac lenitate magis quam viribus, regulos omnes ad ſocietatem atque amicitiam perduxit. Regis Luſitani: præbitamque ab iis magnam commeatus copiam, incoluimi claſſe Ternatem aduexit. Hoc tam ſecundo rerum progreſſu; nequid ad gloriam Galuani præfecturæ deeſſet, ex alia quoque parte oſtium repente ingens Euangelio patuit. Macazar eſt inſula, cuius modo meminimus, leucas à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas ferme ducentas excurrit: atque, vt aliæ ferme vicinæ, pluta in regna diuiditur. Abundat in alimenta mortalium, oryzã, ſale, carnibus, piſce: in reliquos vero vſus atque delicias, candida veſte, ſandalo, ebore, auro, margaritis: &, quæ corporum firmitas & ſtudium eſt gentis, valentiſſimo in primis & exercitatiſſimo remige. Super hæc, amnibus ad euectionẽ ſubuectionẽque ſcinditur multis; qui è montana introrſus regione decurrũt. Ex hac inſula germani duo fratres, Ternate nuper baptiſmi ſacramentũ, ſponſore eodẽ & hortatore Galuano, ſuſceperant: nouiſque de more nominibus Antonius Galuanus alter: alter Michael vocabantur: ambo deinde cum in patriam reuertiſſent, Euangelio vtcunque prædicando, magnam popularium partẽ ad contemptum ſ ctilium Deorum, ac miram in cupiditatem nouæ ipſis quidem, ac pere-

grinæ religionis impulerant. Ea re permoti, legationis munus iidem ad D
Galuanum gentis nomine haud ita grauate recipiunt; atque ad conciliandam facilius societatem, vario genere mercium, quas terra fert, in naues impositio, nobiles insuper aliquot adolescentes baptismi causa Ternatem adducunt. Periucunda Lusitanis ea legatio fuit. Macazares confestim sacro fonte lustrati, & Franciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir, ad firmandam cum ea gente, & ineundam cum vicinis Regibus amicitiam, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere primum ad insulam Celebiorum appulit Cetiganum. ibi clementer acceptus, Regem vna cum fratribus tribus, coniuge, ac filio; itēque è nobilitate ad centum & triginta, & è plebe non paucos ab idolorū seruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti omniū animi voluptate conuertit: & elutis baptismate maculis, neophytos alios aliter; ipsum Regē nouo nomine Franciscū appellauit. duo & viginti dies in tā salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Castrius ad Mindanaum insulā accessit; ac legens oram, denique ad insigne oppidū Siliganum haud frustra delatus est. quippe Re- E
gem (quem Antonium exinde Galuanum vocarunt) Reginamque, & filias duas, & è populo centum circiter & quinquaginta ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem insula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberisque, & magna populariū turba Reges alij tres, Butuanius, Pimilaranus, & Camiguinus: illorum vtrique Ioannes; huic Franciscus inditum nomē. His rebus peractis, à Mindanao Castrius cum ad Macazares vela fecisset, aduersis repente ventis, ac sæua tempestate pæne submersus, Ternatem necessario rediit, Macazarensi expeditione in aliud tēpus dilata. Interea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Domini, quamquam oppido paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus instinctu seminarium puerorum instituit. quod vnicum labenti Christianæ disciplinæ remedium, tanto deinde post Tridētina Synodus approbauit. In id Seminarium adlectos è variis nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura dein F
ætate, in sua quisque patria Euāgelio insisterent; summa cura, ac diligentia, quoad permitterent occupationes, per se, perque suos, Christianis & litteris imbuebat, & moribus. quin etiam, parentes barbaros, quo facilius desiderium ferrent; & verbis, &, vbi res poscceret, etiam donis, admirabili quadam benignitate ac mansuetudine leniebat. Hic Molucensis rei cursus Nonnio Indiam regente per nouennium fuit. Eodem Prætore Nonnio primus ex Episcoporum numero ad ecclesiasticam rem inspiciendam ordinandamque, Fernandus è Franciscana familia in Indiam venit: ibi cum cæteris functionibus; tum sacramentis præsertim Cōfirmationis, & Ordinis rite ministrandis, necnon per sacras conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atque ad officium reuocandis; ethnicis ad Christianam alliciendis fidem; Episcopale munus egregie præstitit. nec dubium, quin multa & ab hoc viro, & ab aliis in eo genere digna relatu & præconio, gesta sint. Sed admodum raræ tum quidem in iis locis fuerunt litterę: & si qui exstant scriptores; ij ferme institorum peregrinationes

A tiones atque commercia, & ducum res bello gestas, ac domesticas plerunque dissensiones per otium explicāt; Christianæ rei (quod caput erat) progressum, & in erudienda barbarie piorum labores & fortia facta, quasi ab instituto aliena, vel omniū prætereunt, vel mira breuitate perstringunt. Inter cæteros multa est mentio Zufolarini, quem ad Goā obsidendam, Albuquercio Prætore, venisse docuimus. Is deinde, honoris, & gratiæ causa Azedecā ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper auctus vicis atque castellis, ad amplas breui peruenit opes: ac Pōdam vicum, de quo supra diximus, ad multa opportunum, & vrbi Goæ imminētem lata fossa & egregij operis muro circundedit. Veritus deinde propter interpositas offensiones (qui Mahometanis Regibus ac tyrannis est mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac fortunis euerteretur; occultum fœdus cum Nonnio Prætore percussit; atque ad Lusitanorum animos demerendos, Bardesiana, & Salsetana portoria opimi & propinqui
B reditus, Ioanni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goa exactores & scribæ, fixo in iis locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecunię non exiguas colligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cum Azedecan, vel purgatis, vt fit, suspicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcanem adhibitis, pristinum gratiæ locum recepit: demptoque metu, pœnitere cæpit hominem, proiectæ fine causa tantæ partis fructuum; & præualidæ gentis in eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modo virorum, sed fœminarum etiam; præsertim quæ defuncto marito sese cremandas eundem in rogum inferre non ausæ (quam vetustissimam esse consuetudinem, & Propertius, & Strabo demonstrant) metu deinde ignominiæ, lucem & celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra septa quędam inclusæ, quod reliquum est vitæ; in exsecrabili Satanæ famulatu consumunt. Ex hisce vnum commodo situ, Lusitani Quæstores inuaserant. locus, de nomine cacodæmonis cui dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere, & vectigalia sibi vin-
C dicare frustra conatus, occasionem insuper Lusitanis prębuit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in iisdem finibus exstruendæ. Tum vero Azedecan, auctis externo milite copiis; nouem circiter millium summam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducenti. Cum hisce copiis idem Solimanus Raciolū accessit primo dein ad eliciendum in insidias Lusitanū reducto exercitu, duas inde leucas, circa montis cuiusdam flexum, occulte consedit. Interea exercitus à Raciolanis Ioannes Pereria Goæ præfectus, absente per eos dies Nonnio Prætore, cum Indis mille, & Lusitanis quadringentis; quorum erant equites non amplius centum, extemplo Raciolum accurrit. inde, cupiditate certaminis ad hostem parum explorato prouecti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia, numerum peditum equitumque, naturam loci; corporum habitus. quippe, longe ab arce subsidioque, non modo cum multiplici, sed cum recenti aduersario, fessis ac paucis prælium instabat. Solimanus interim, ad circumeūdos Lusitanos extenuata maio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem in sinum acie,pedites ab lateribus;cataphractos in medio;expeditos D
equites centenos in vtroque cornu locauerat. iamque promotis agminibus,ad iactum missilium,quæ ignea erant pleraque,ventum erat; cum ex imminente periculo turbatæ Lusitanorum,præsertim auxiliarium, mentes;& insolitus quidam oculis animisque terror offusus.Ea re animaduersa Ioannes confestim aciem interequitans; Quæ vos(inquit)noua formido,commilitones,quis præter consuetudinem horror inuasit? scilicet ex longa defatigatione,incommodo loco deprehensi,necopinatam hostium multitudinem extimescitis. quasi vero nunquam adhuc, ex eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cum incolumes, tum victores etiam euaserimus? Nonne, qui rebus in asperis ad hanc vsque diem nobis maioribusque nostris affuit Christus, nunc quoque præsens ac propitius fore putandus est? aut non idem hic est hostis,quem antea sæpe fudistis?cuius toties in terga pugnastis? cui per hosce dies inuito ac renitenti munitissimam arcem imposuistis? Proinde, state animis viri, & omnem salutis spem,secundum immortalem Deum,in dextris ac virtute E reponite.Nam de receptu, ne deliberatio quidem reliqua est vlla. Cædetur patenti campo fugacissimus quisque, prius quam fractis metu viribus ad mœnia Raciolana tanto interuallo perueniat. Inter hæc dicta, conspicatus intentos ad orbem claudendum hostes; Iordanem Freitam cum delectis equitibus triginta, in cataphractos immittit. ipse cum pugnacissimis nouem (nam reliquos tardabat metus) antequam hostium cornua inter se coirent, in alterum, ardentibus animis impetum dat. Et quamcunque in partem sese ferox iuuenum concitat globus, perturbant hostium signa, & maiorem quam pro numero edunt stragem: atque instantibus nuper, vltro ipsi pauorem ac trepidationem incutiunt. Eo spectaculo Solimanus accensus,ex altera parte cum suis in auersos incurrit.ita abruptum ab reliqua acie cornu; & solutis ordinibus, promiscue geri cæpta res est. Et Lusitani sociique, cum inter pugnæ fugæque conſiliũ aliquandiu trepidassent;pudore demũ per ignauiam deserẽdi ducis, F
& mutuis inter se adhortationibus incitati,densata acie,& pariter clamore sublato,medios in hostes inferunt signa:& corrigendæ tarditatis ac dedecoris ignominiæ studio,valida facta impressione, hoste impellũt primo: dein redintegrato impetu prorsus auertunt.Fusos inde passim Pereria cũ equitibus,ad proximũ vsq; flumẽ acriter insequutus,late cæcidit; cũ quidem Canarini & Decanij,ne in fuga dignoscerẽtur,virentes ramos, quod sociorum Lusitani nominis erat insigne,capitum tegumentis insererent: ex hostibus,eo prælio, præter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderati.è Lusitanis & auxiliaribus, icti,sagittis ferme, complures; ne vnus quidem (quod portenti simile videatur) occisus. Tum castra, plena omnis opulentiæ; momento direpta. & Pereria, euidenti plane Dei superumque auxilio, cuius maxime fiducia inierat pugnam, memorabili parta victoria, spoliis diues & barbarica suppellectili, Goam reuertit; omnique obuiam effusa ciuitate, cum laudibus, & cum solenni supplicatione ouans vrbem introiit. At Azedecan, quamquam tristi nuntio

A nuntio perculsus,non tamen iccirco abiecit belli consilia,quin, Solimano dimisso, cuius ductu iam toties male pugnatum erat, Carnabecum Turcam Asiaticum,virum & corporis robore,& armorum arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ij cum octingentis equitibus,& peditum quatuor millibus ad eadem vectigalia recuperanda profecti;rursus ab Lusitano vincuntur.Carnabecus ipse inter alios,ac Turcæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Neque tamen incruenta Lusitanis victoria fuit.promptissimi aliquot,partim profundis foueis hausti, quas consulto occecauerant hostes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan ab armis abscessit: & pacata in aliquot annos regione, Lusitanus traditam sibi vectigalium possessionem, haud sine magno prouentu retinuit.

B *Libri decimi Finis.*

HISTORIARVM INDICARVM

C LIBER VNDECIMVS.

DVm hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipse quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus naualem apparatum, quem decedens Lupus Vasæus partim Goæ, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Dienſem, quam Lusitani dudum coquebant, animum adiecit. ac primum,idoneos homines, magnis præmiis inuitatos, mercatorum specie Dium ex vrbe Goa præmisit:qui cuncta probe cognoscerẽt;ac Lusitanas vires augẽdo verbis, Tocanem dynastã,Sacæ demortui fratrẽ,ad vitãda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem

collo

Universidad de Deusto
Biblioteca

collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus quæ ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulũ edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorũ tria millia, Malabariũ totidẽ, & Canarini bis mille; Damanum oppidũ oræ Cãbaicæ processit, metu desertũ ab incolis. ibi solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Francisc anus, pro cõcione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, perexiguo circuitu leucæ ferme vnius, angusto admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, pæne vndiq; septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarum octo non amplius traiectu peropportune imminet in vrbem Dium, & circundato muro inexpugnabilis reddi facile poterat; ad eum locum muniendã paulo ante Cambaiæ Rex quendam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum, & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eo peruenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset. ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiam nauigiis ad trasmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti; consilio habito, de arce honestis conditionibus tradẽda consentiũt. Dux ipse, quo plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquiũ prodiit. Petebat vti sibi cæterisq; insula excedere, suaq; secũ exportare tuto liceret. Cui Prętor, insolito ferox apparatu, & auidus rei gerẽdę, ipsi quidẽ id petẽti dare se dixit: cũ reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllã pacis conditionẽ esse. Hoc tã triste responsũ in arcem relatum, mistã desperatione iram in militũ pectoribus accendit. Extẽplo regius Quæstor, ex obuiis trabibus raptim cõserta rate, per tenebras pecuniã regiam in continentẽ auexit. hunc, nãdo subsequuti ex imbelli turba qui poterant: cęteri, fero & infando cõsilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissima, in vnũ congesta cumulum, ea ipsa nocte succendunt. & ex vniuerso præsidio septingenti ferme, certo deuotionis genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abraso (adeo is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigũ vitæ significat) ad mortẽ fortiter opperendam obstinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, nõ sine probris conuitiisque, Lusitanum vario telorum genere superne lacessunt. Ea cõmotus audacia Prætor non exspectato, vti decreuerat, Solis ortu (& forte nox erat Lunæ radiis admodum illustris) exposito milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatam aream expugnat. Variis inde locis, vti fese passim conglobauerãt hostes, atrociter dimicatũ est. Dux ipse cum egregiis aliquot, eques primo, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæso duce, fuga in omnes partes illico fieri cœpta, cumque hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstarent; vrgente metu alij per saxa cautesque sese deuoluunt; alij specus & latibula circunspiciunt: multi eminus

traie

A traiecti missihbus, multi cominus gladio hastave confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnius memorabile in primis exitium fuit. is, in angustiis deprehensus, cum adhærentem lateri comitem interfectum, & in se deinceps intentam Lusitani lanceam cerneret; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro semet impellens; ad corpus aduersarij per ipsum hastile furibundus affluxit; & stricta sica, nec opinantis abscidit femur. ita, mutuis ictibus, alterius vterque sanguine expleti, in eodẽ pæne vestigio corruerunt. E Lusitanis desiderati nobiles viri septendecim. vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæc, euersis, aut incensis Cambæorum operibus; eorumque tormentis in classem acceptis, Prætor circa eandem insulam octo ferme dies in anchoris stetit; nuntium ab exploratoribus de statu rei Diẽsis ibidem exspectans. Ea mora saluti Diensibus fuit. Siquidẽ per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione recesserant, fugitiua, vti supra demonstratum est, Turcarum tyranni mancipia, nouam & condi-
B tionem & sedem quærentes, Dium classe deuenere; secumque sexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos, &, præter minora tormenta basiliscos æneos egregiæ formæ tres in vrbem inuexere. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cum paulo ante, Lusitanæ classis fama conterritus, ad deditionem haud dubie inclinaret. Exinde, Mustafæ suasu, emissa extra oppidum cum pretiosis rebus puerorum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter nouos auxiliares, vndecim fere millia; & omnes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuniculi; quibus, si in vrbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil omissum, quod ad vrbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertine-
C ret. Nonnius, vti dicebamus, consulto ad Betelem interea trahebat moram. dein, cum ij quos ob idipsum ab Goa præmiserat, neque ipsi venirent, neque nuntium aut litteras mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Dium ire perrexit: haud dubie ratus, ad conspectum tantæ classis, motum aliquem in vrbe futurum. Vbi eo peruẽtum est, vixdum in salo iecerat anchoras, paratus per colloquia tentare animos incolarũ; cum ex omnibus repente propugnaculis in classem vis ingens pilarũ emissa: è quibus, inspectante Nõnio, in ipsam pæne Prætoriam tres illatę, magnam cõsternationem fecere. Inde subducta extra ictum classe, & omni spe non voluntariæ deditionis modo, sed etiam pacis abscisa: cum speculatoriis nauigiis missi qui è proximo quoad liceret lustrata oculis vrbe, certi quippiam referrẽt. ij, abraso ad iacula vitanda littore, sensim progressi, ingentẽ aspiciunt pro muris hominum frequentiam, & nauiũ multitudinẽ in portu paratã, & omnia telis, atque tormentis, micantibusque

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum ingenti ſono flammis horrentia. Simul animaduertunt; non ęque ab D
terra atque à mari difficilem oppugnationem eſſe: & ſicubi deſcenſio facta ſit; à Septẽtrionibus maxime ſuccedi ad mœnia poſſe. Hiſce rebus cognitis Prætor, quod in vnam rem nauale intentus, terreſtris pugnæ machinas & inſtrumẽta nequaquam aduexerat; portus clauſtra perfringere, claſſemque adoriri, & ſimul è nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eã rem poſtridie cum tormentis maioribus promotæ, centonibus & pluteis tectæ, ſcaphæ complures; triremibus ab tergo & ab latere adiunctis: quæ ſimulatque per ſtragem aliquis aditus daretur, ad irrumpendũ inter volitantia tela militẽ audacter exponerent. Hæc; turbatis inexſpectata hoſtiũ vi pleriſque, aduerſo inſuper ęſtu, per metũ ac trepidationem ęgre fiebat: & ſimul periniqua erat verberandi conditio: quippe cum oppidani, è fixo & immobili, ad ictus deſtinatos tormẽta librarent; Luſitani, è fluxo & inſtabili, prope in incertum mitterẽt tela. Ergo, vt in huiuſmodi cõditione, alteris nihil ferme illatum damni; ex alteris, propugnatores & nautę non pauci pæne momento diſcerpti ſunt: &, quod vel in primis oppugnan- E
tium fregit animos, omnia ferme tormenta, maioribus quam quos paterentur holis, & nimia defatigatione diſrupta. Hoc tã infelici ſucceſſu perculſus Nónius; ne ſimul ad procellas ac tẽpeſtates expoſitam in ſalo claſſem haberet, ſimul milites remigeſque tanto cum detrimẽto denſiſſimis hoſtium globis obiiceret; ſublatis anchoris, frendens gemẽſque irrito conatu ad Betelẽ rediit. Inde, Antonio Saldania ad peruaſtanda Cambaicam oram cum parte copiarũ relicto, cæteras ipſe Goã reduxit incolumes. Eodem paulo poſt Saldania quoque rediit, inter cæteras clades euerſa Goga (id oppidi nomen) & onuſtis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio abſumptis, Cãbaici ſinus cuſtodia viro egregie forti Iacobo Sylueriæ tradita. Goæ hyems iure dicundo, & nauibus reficiendis exacta. deinde vbi ſeſe æſtas aperuit; Cialem Prætor claſſe cõtendit. is locus vltra Calecutũ duas leucas apprime nauigabili æſtuario impoſitus, mire factus erat ad Arabum infeſtanda commercia; & Zamorini conſilia exploranda, conatuſque opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecutano, neque ad F
impediendam ædificationem auſo inire certamen, arcem egregiam opere militari paucis diebus exſtruxit: In eam rẽ agri pars cũ palmetis ab Cialenſi regulo præſentibus nummis coempta, & regulus ipſe, ne Zamorini vim extimeſceret, in fidem ac ſocietatem acceptus eſt. Eadem æſtate, Iacobus Sylueria, Tanaenſem dynaſtam Dienſis auxilij fiducia tributum pendere recuſantem aggreſſus, oppido exegit; ipſumque oppidum egeſta præda cremauit. In eodem tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione, & opere magno, & valido præſidio munitus, vi cepit, ac dirnit. Multos præterea Cambaicæ oræ vicos euertit; naues partim ſubductas exuſſit, partim cum oneribus Dium petentes excepit, aut depreſſit. ad hæc, in remigum ſupplementum, quattuor millia captiuorum abducta; & clauſis vndique maritimis commeatibus, Dienſi portorio & annonæ, ingens eo anno detrimentum illatum eſt. eadem pæne vaſtitas, eodem Sylueria duce, anno inſequenti propioribus etiam vrbi Dio littoribus atque

A agris inuecta. villæ, vici, nauigia paſſim incenſa. multi mortales abducti. opulenta emporia duo, Pate, & Patane, haud ſine certamine capta & direpta. Mangalor oppidum inſigne (quo item nomine emporium eſt in ora Malabarica) dilapſis metu Mahometanis, deletũ: ditati præda milites: nec parum pecunię in regios quoque fiſcos redactum: impune cuncta: cum & nouo Cãbaiæ Regi Badurio interioribus implicito bellis, haudquaquam vacaret opem ferre quamuis adeo laboranti oræ maritimæ; & Melicus Tocan, circunferenti bellum Luſitano occurrere nec poſſet, nec ſatis auderet abſente Muſtafa, qui poſt repulſos ab Dio Luſitanos, in regiam cum læto nuntio ad præmia petenda, & venditandam in poſterum operam ſuam Regi, haud ſane magna Tocanis voluntate contenderat. Eo adiumento ac præſidio deſtitutus Tocan, omnibus circa populis ob recentia damna terrore nominis Luſitani perculſis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Dij cuſtodiam, partim ad muniendum Bazainum ſummo ſtudio conferebat. Et Nonnius, ardens dolore ſuſceptæ ad
B Dium labis, ad eam eluendã, excidiũ Bazaini tacitus dudũ apud ſe voluebat. Ac maturãdum ratus antequã ab terrore populationum reficerentur hoſtium animi; cum nauibus amplius octoginta, & bellatorum quattuor millibus, quorum dimidia pars Luſitani, cæteri Malabares aut Canarini erãt, Ciaulum acceſſit. inde præmiſſo cum expeditis nauigiis Emmanuele Albuquercio ad portus introitum occupandum, ipſe Iacobo Sylueria trãs Dium accito, cum cætera claſſe ſubſequitur. Bazaini tum agebat Tocan magno equitum peditumque numero ad famam claſſis Luſitanę contracto. Munitionis autẽ ratio erat huiuſmodi. arcem idoneo loco ædificatam habebant. prętereа, ad euripi fauces, qua deſcenſuros putabãt hoſtes, propugnaculum excitarant. inde perpetuam foſſam immiſſo mari, itẽque aggerem cum crebris turribus, magna tormẽtorum impoſita vi, ad oppidum vſque perduxerãt. neque oppugnari, niſi eo munimẽto ſuperato, arx poterat; & frequentia tectis loca protinus petenti hoſti, nullis circa ſyluis aut collibus, turres ab latere minabantur. Nonnius, duce transfuga loco-
C rũ perito, paulo ſupra id quod dixi propugnaculũ, tripartito expoſuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria: ſecundo Fernandus Deza; & nauarchi aliquot præerant: poſtremũ ducebat ipſe. Vbi propius ad munitiones vẽtum eſt; Luſitani, tentata, dein omiſſa propter altitudinem foſſa; præter hoſtium oculos ad oppidum recta contendunt. Scilicet in prætereuntes confeſtim ex aggere ſæuus imber telorũ, perpetua iaculatione coniectus. quacunque audax incedit agmẽ; igniferę bolides: plombei ac ferrei globi, ſpicula denſa circumuolant. Mirum profecto, & quod, niſi in potentiam Dei referatur, plane fidẽ exceſſerit. Puro & patenti littore, cum è turribus ac feneſtellis vndique peterentur; nemo prorſus omnium ictus eſt. quo miraculo commoti auxiliares multi, ſponte dein Chriſtianam fidem amplexi, cũ ita affirmarẽt: anguſtis in rebus nullũ omnino æque atque Luſitanorũ Deum ſuis cultoribus eſſe preſentẽ atque propitium. Ad extremas munitiones cum decẽ amplius millibus armatorum ſeſe Tocan oſtendit. Ibi acrior concurſu primo, quam perſeuerantior pugna fuit. Inuehentem

se magno impetu Lusitanum, gladiisque & hastis aduersa ora & pectora fodientem, diutius non ferentes Mahometani, transmisso per pontem euripo, ad proximos montes celeri fuga succedunt, eodemque loco castra communiunt. Nec maior inclusis intra arcem, ad sustinendam oppugnationem animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentans agmen, extemplo sese per auersam arcis partem omnes eiiciunt: traiectoque pariter euripo, Tocanis vestigia sublequuntur. Per hūc modum arx oppidumque minore quam timebatur certamine in potestatē venit, è Mahometanis, tum in prælio, tū in fuga, cæsi quingenti & quinquaginta. è Lusitanis, desiderati non amplius sex. Multum ibi sulphurei pulueris & globorum inuentum; & maiora tormenta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præcipue Sylueria & iis qui in primo agmine dimicarāt (nam ad secūdam aciem & subsidia prælium non peruenerat) donisque militaribus de more distributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro igneque corruptum; oppletæ hostium fossæ; prorutum vallum; & arx ipsa, quod ad eam tuendam copiæ non suppeterent, à fundamentis excisa. & Nonnius, per se perque suos egregie repenso barbaris quod ad Dium acceperat damno, incolumi classe Goam hyemandi causa repetiit. Circa idem tempus, Vgentanę Rex, Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestam. Aduersus eū cum quadringēris Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gāma, qui tum vrbi pręerat, aduerso flumine ad hostem subiit: ac munitiones primum in itinere obiectas, exposito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertam arcē & vrbem Vgentanam incendit; tormenta complura, nauesque captiuas cum insigni laude victor Malacam reduxit. Sub hæc, è Lusitania cum onerariis quinque Martinus Alphonsus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goam defertur. Is, accepta à Nonnio classe, nauibus quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcēti, ad Damanum duxit oppugnandum. Cambaici littóris id quoque oppidum est, supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mœnibus, atque ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcem Turcæ admisti Resbutis, quę gens latrociniis dedita Carmaniæ fines attingit, quingenti numero tuebantur. iidem, vrbis aditum à portu, tumultuariis munitionibus crebrisque tormentis obsepserant. Sosa in cōspectum hostium delatus, leui primum nauigio ad contemplandam loci naturam & opera circūuectus est; dein vitato portu, nocte intempesta in asperum littus non sine periculo repente descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupatis, in arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter primum, vt dixi, tumultum euaserant, cæteri ad vnum omnes occisi. è Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauiter icti complures. Arx triduo diruta, & solo, vix vt vestigium existaret, æquata est. Inde victor Sosa totam Cambaicā oram, non sine magno terrore, Dium vsque percurrit. Capti & euersi Damani fama Badurium valde commouit; præsertim quod eo ipso tempore grauia ex aliis partibus bella

A bella immineret. in quæ dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorem petendæ pacis ad Nonnium misit; scriptisque & obsignatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum, vicinasque insulas, quo in numero Salsetanæ sunt, & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad cæteras expeditiones accinxit. Duo tum à Septentrione hostes in primis vrgebant: Crementina vidua, Sangæ Regina, eximia specie, cæterum præferoci & plus quam virili ingenio mulier; à prima ætate militiæ rudimētis imbuta, pugnamque inire, Amazonum instar, intrepide solita. itemque Mogores, Scythica gens, præpollens viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Mandoo dynasta solicitante (cuius auunculum Badurius pepulerat regno) paulo ante in Cambaiæ fines valido cū exercitu irruperat. Inde sublatis animis Crementina, filij gerens tutelam, statutum olim vectigal Badurio abnuebat pendere; coactisque duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia
B sese continebat vrbe, cui nomen Citor. Hæ duæ maxime Badurium eo tempore distinebant curæ. Super iis cum aliquandiu apud se deliberasset (nam alienis consiliis admodum raro vtebatur) Sangam edomare quam primum, dein Mogoribus omni conatu obuiam ire constituit. Apparatus autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurij stipēdia meruere. Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturæ triginta. peditatus quingentorum millium explebat summam: in iis, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Fartacas & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserant Christiani captiui, demptis ad militiam vinculis, non plus octoginta; quorum erant quinquaginta Lusitani, Galli reliqui, incertum quo casu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicas regiones appulsi. Armorum telorumque omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum ex ære cuncta parauerat: in iis, vastæ magnitudinis quaC tuor basiliscos, intremente solo, centena singulos boum iuga trahebant. Hisce addita sulphurei pulueris pilarumque plaustra quingenta, & libratores, ac fusoriæ artis magistri complures, cum omni iaculādi & conflandi instrumento. ad hæc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alij minores fistulas, maiusculas alij binas, totidemque milites dorso vectabant. Signato in stipendium auro argentoque, vehes onustæ quingentæ, & super hæc omnia, Satrapæ ac dynastæ permulti cum suis quisque thesauris, & magno comitatu sequebantur. iam vero mercatorum, opificum, lixarumque & calonū summa iniri vix poterat. Cum hisce copiis è Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus in Sangæ fines Badurius ad Citorem castra posuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia passuum obtinet ambitu, sumptuosis admodum ædificiis publice ac priuatim ornata, mœnibusque ac propugnaculis egregie cincta. itaque propter maiestatē ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua significat) appellatur. & quoniā, si vel ad muros

ex inferiore loco succedere Cambæus, vel fame subigere inclusos instaret; cum anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obsidio; consilium cepit hosti plane exitiale: magnis operibus machinisque ex tuto vrbem adorrundi. neque difficilis erat ei molitio quantauis, nimirum exsuperante ad omnia multitudine. Ergo ad vrbis radices, densum ordine trabium, qui munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. post hosce pluteos breui tempore duas turres, quæ fastigio altitudinem æquarent mœniũ, latas pedes quinquaginta, è lapide & argilla excitauit; graduque ad ascensum adstruxit. in iis turribus delecti bellatores, & muralia tormenta dispositа cum neque in aduersis propugnaculis quenquam consistere paterentur; & tectis ac delubris vltimum haud dubie minarẽtur excidium; Regina, alioquin ad defensionem parata, admoto hoc tanto terrore despondit animum: perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidani frustra hostem aliquandiu arcere conati, ad extremum perditis rebus, in auri, argentique, & pretiosæ vestis aceruos (quos in idipsum ex publico priuatoque collegerant) ad Betelanã conuersi rabiem, subditis ignibus iniecere sese. tres ipsos dies incendium tenuit. ad septuaginta millia sexus vtriusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sultanus vrbem ingressus ingenti lætitia, purpuratos amicosque nouis beneficiis ac vectigalibus auget; militi stipẽdia duplicat; se ipse adeo magnifice & elate circunspicit, vt omnium Regum vni sibi, qui Citorem expugnasset, vmbellæ honorem deberi haud absurda quidem allusione iactaret. Verum, quæ sunt humanæ vicissitudines, non diuturnum Sultano eius victoriæ gaudium fuit. aduentanti copiis auctis Mogori obuiam progressus; ad Docerem vrbem semel, ad Mandoum iterum profligatur, & castris exuitur. inde cum ab aliis, tum ab ipso Mustafa desertus; barba, ne dignosceretur, abrasa, gregali cultu, perpaucis comitibus Dium vsque contendit. Ibi, à concepto pauore, de asportandis Mecam thesauris qui supererant, & regno relinquendo agitasse dicitur. Sed suorum hortatu retentus, dum hostes populando agro, & egerenda è desertis vrbibus præda morantur, & ditati spoliis, vt fit, patriam cogitant: interim ad opem à Solimano Turcarum tyranno petendam oratores misit: iis dona ad ipsum Turcam data, quorum æstimatio ad sexcentorum millium aureorum summã ascenderet; ad milites vero quam exercitatissimos (nam id vnum ab Turca implorabat auxilium) mercede conducendos, magna pecuniæ vis. Hoc in præsentia reparadi belli consilium Badurius cepit. Veritus deinde, ne serum afflictis rebus id remedium esset; fracta demum superbia, Sosam ab Ciaulo (nam in ea tum statione classem habebat) dein ab Goa Prætorem ipsum Nonnium ad se per legatos ac litteras inuitauit: iisque, modò partem capesseret belli; potestatem arcis ad Dium ædificandæ (quod frustra iam toties omni arte quæsierant) vltro detulit. Hisce nuntiis allatis, ab neutro in tam præclara occasione cessatum est. Sosa prior, tum Nonnius Dium instructa classe contendunt. Ibi nouis vtrinque fœderis & amicitiæ legibus in publicas tabulas testato relatis; designati communi consensu fines arcis, in extremo insulæ

promonto

A promontorio, qui locus imminet in ipsum introitum portus, vt claustra maris haud dubie Lusitani tenerent. Annus tum agebatur seculi huiusce trigesimus quintus. Area dimensa, confestim ad structuram admotæ manus, non fabris tantum & nauali turba, sed ipsis etiam militibus & præfectis enixe rem adiuuantibus. Triquetra, vtpote in promontorium desinens, loci est figura. iactis fundamentis, ab aperto mari ad interiorem tumulum, è regione oppidi, murus est ductus pedum septendecim crassitudine, altus ad coronam vsque viginti. in eo tumulo, rotunda, vti mos tum erat, cespite ingesto erigitur ante omnia turris dodrantiũ nonaginta diametro. Thomæa appellata, quod eius Apostoli festo die exordiu sumpserat; inde rursus ad alterum insulæ marginem continuata mœnia sunt; qua rupes abscissæ portum attingunt. ibi turris altera exstructa diametro dodrantium sexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hispaniarum præside inditum nomen. Muris fossa circundata quoad cautes & præcipitia tulere. Inter duas turres medio ferme spatio, portam cum lorica in vrbem aperiunt.

B intra mœnia sacellum, & præfecto præsidij militibusque tecta militariter excitant. Per hunc modum in præsentia duntaxat arx ab vrbe interspta est; laterum munitio, quod ea mari alluũtur, in aliud tempus reiecta. Cæterum opus vndequinquagesimo die, non sine Sultani admiratione perfectum. Simul, ad recuperãdum in Cambaiæ finibus Variuenem pagum, arcemque appositam Indo flumini, missus rogatu Sultani Vascus Petreius à Sancto Pelagio cum Lusitanis ducentis & quinquaginta; Sofare adiuncto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenso pago, arcem obtinebant. ij, quandiu leuioribus missilibus dimicatum est, hostibus egregie restitere. Ast vbi prouectis è classe maioribus tormentis mœnia quati cæpta; diffisi viribus arcem deseruere. Ita Variuenes denuo in Sultani potestatem redigitur. Præterea in maritima Cambaiæ oppida præcipua Lusitanorum manipuli aliquot præsidij causa profecti. cuius auxilij fama è longinquo, vt fit, in maius aucta, retardatus Mogor; spoliis Cambaianis grauem exercitum trahens, instante iam hyeme, domum re-

C uertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouẽda quę recentibus cladibus afflicta & prostrata iacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis iugum excutere conabantur. Per eosdem fere dies, ad nauale nominis Lusitani gloriã, vnius viri virtute ac felicitate, haud mediocris accessio facta est. Iacobus Botellius erat nauarchus egregie strenuus, idemque maritimæ scientiæ laude præcellens. is, cum aliquot annos in India & Emmanueli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelem nauasset; in Lusitaniam deinde rediit ad præmia de morte petenda. ibi dum suam agit causam, resque, vt fit, ab se gestas exponit; ab inuidis in crimen repente vocatur; quod fretus nauigãdi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur; atque ad Regem Gallię, qui tum erat Franciscus eo nomine primus, trãsfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur in India. in eo exsilio, nõ tam de patria, quã de existimatione solicitus, id maxime laborabat, quo pacto iniquorũ

calumnias

Universidad de Deusto
Biblioteca

calumnias refelleret factis;ac ſuam in Regem obſeruantiam & fidem, in- D
ſigni aliquo documento probaret.Iuncta per id tempus inter Luſitanos,
& Sultanum amicitia;locoque ad arcem Dienſem dato,quod Ioānes du-
dum ardenter optabat;pergratum ſe Regi facturum exiſtimauit,ſi omnes
tam lætæ rei nūtios celeritate præuerterent.Modicam biremem pedes mi-
nus octodecim longam, ſex latam habebat, ære ſuo in bellicos vſus ex-
ſtructam.In eam egregiis aliquot nautis,ignaris conſilij,aſſumptis,(quos
in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit,partim metu mi-
niſque coercuit)tam paruo nauigio protinus Luſitaniam petere intēdit.
Dabulum ab Cocino prouectus, præciſo Indico mari, ad Arabiæ littora
vehitur;& aquatione facta,cum ex eo loco ad Bonæ ſpei promontorium
incredibili audacia proceſſiſſet;inter flectendum aliquoties pæne merſo
actuario, caligine tum obtectam inſulam Sanctæ Helenæ præteruectus,
contento curſu Tertias,ac demum Oliſiponē per ſummos labores atque
pericula tenuit:reſque ad Dium geſtas ab Luſitanis,libentiſſimo narrauit
Regi:quam narrationem ab Nonnio Prætore mox nuntij & litterę deflo- E
rata iam eius nouitatis gratia,cōprobarunt.ita,nō modo purgatus Ioan-
ni,ſed etiam præmiis donatus,patriæ redditur.Permultos dies in ore om-
nium ea nauigatio fuit.Quod ſi paria tam fortibus auſis vir ſortitus eſſet
ſcriptorum ingenia,ſcilicet Argo illa, tot poetarum carminibus inclyta,
præ Botelliana biremi haud immerito rideretur. Compoſitis vtcunque
ad Dium rebus(nam inde diuertit oratio)Prætor ad arcis tutelam relicto
cum octingentis militibus,& idoneo tormentorum apparatu,Emmanue-
le Soſa,Goam hybernandi cauſa reuertit. Eodem tempore bellum atrox
inter Zamorinum,& Cocinenſem exarſerat.Cocinēſi, pro amicitia miſ-
ſus confeſtim auxilio,cum virtutis expertæ militibus,Martinus Alphon-
ſus Soſa.is,conantem ingenti exercitu in Cocinenſem agrum irrumpere
Zamorinum,ad Repelini vada,Eduardi Patieci quondam nobilitata vi-
ctoriis,parua item manu,magna cum laude repreſſit. Repelini regulum,
Zamorini ſocium,ex oppido per vim exegit:dein ad naues reuerſus; Ca-
lecutanam claſſem ad Couletem oræ Malabaricæ fudit,fugauitque.ac re- F
bus terra marique præclare geſtis, Luſitani nominis gloriam apud eas
gentes non parum auxit. Inter hæc, Sultanum Badurium, vel ab ingenij
leuitate;vel quod Prætor non pro ſpe copias ad perſequēdum bello Mo-
gorem miſiſſet;pœnitere cæpit indomitæ gentis in ſuum regnum admiſ-
ſæ.Ninarao Dienſi præfecto mandat,vti extemplo per ſpeciem cingendi
ex omni parte oppidi, & includendi quod in extremo patebat regij ſta-
buli,modico interuallo murum arci Luſitanæ prætendat.Id cum ſe Luſi-
tani paſſuros negarent,quod ex eo munimento periculum ingens immi-
neret arci;elatus iracundia Sultanus, conuitia in eo, & minas intempe-
ranter effudit:dein,ſimulata rurſus amicitia;incautos adoriri,atque adeo
Prætorem ipſum,vt ferunt,ſimulatque rediret,ad epulas inuitatum op-
primere ſtatuit.Super hæc,ad diſtinendas quam maxime Luſitanas vires,
miſſis clam litteris nuntiiſque, Zamorinū cæteroſque eius oræ dynaſtas
in Luſitanum inſtigabat nomen. Prætor, pluribus ac minime obſcuris

indiciis

A indiciis fraude comperta, ineunte ſeculi huius anno trigeſimoſeptimo;
nauibus triginta, in quibus erant Luſitani quingenti, Dium iter edixit.
Eodem cum ſua claſſe Martinum Alphonſum ex ora Malabarica ſubſe-
qui iubet;paratus, vbi res facultatem daret, Sultani inſidias anteuertere.
Ea facultas opinione celerius oblata. Cum enim in Dienſi portu ſub ar-
cem iactis anchoris Prætor morbum egregie ſimulās, Regi ſalutem nun-
tiari iuſſiſſet;ac ſe,quominus ad eum adiret, valetudine prohiberi;Sulta-
nus,nimirum ad ſua tegenda conſilia,vltro ipſe parua biremi ad inuiſen-
dum in prætoria Nonnium acceſſit, venatorio amictu viridi, atro capitis
diademate,gladio inaurato ſuccinctus. Vehebantur eodem nauigio,præ-
ter Emmanuelem Soſam(quem ipſe pro amicitia ex arce euocarat)Satra-
pæ vel amici non amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugio-
nem alter,pharetram alter & arcum de more geſtabant.Lembi quattuor
cum cætera familia ſequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, conſcen-
denti, Nonnius aperto capite obuiam ad ſcalas magna cum obſequij ſi-
B gnificatione progreditur; acceptumque perhonorifice, in puppim inſtar
cubiculi,regio apparatu exornatam induxit.intromiſſi cum eo,præter in-
terpretem & puerum vnum, præcipui Satrapæ tres. in prætoria Luſitani
milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex,à conſciis arcanorum illi-
co morti deſtinatus: intentique ad imperia exſequenda,ſuſpenſo omnes
exſpectabant animo,quam mox Prætor ad occidionem vocaret. Sed apud
Nonnium, tantiſper dum in naui moratur Sultanus, hoſpitij valuit fas.
Taciti ambo,& alter concepti facinoris, alter editi periculi magnitudine
confuſi aliquandiu perſtitiſſe dicuntur.ad extremum Sultanus,cum à ſuis
Perſico ſermone quæſiſſet,num in pergula quæ ad gubernaculum eſt,ar-
mati laterent;reſponſumque eſſet,nihil videri tale;tandem, proſequente
officij cauſa Nonnio, ad ſcalas rediit, ſuamque in biremem ſaltu ſe miſit,
defunctum periculo vana opinione confidens.At Nonnius,vti abeuntem
vidit,quaſi omni religione ſolutus, confeſtim ſuos aſpera voce vultuque
ceſſatores increpitat. Illi, dudum ad cædem inſtructi, in expedita nauigia
C extemplo deſiliunt; contentoque remigio Sultanum intra Luſitana præ-
ſidia claſſemque deprehenſum inuaduut.Emmanuel Soſa cum promptiſ-
ſimis in regiā è ſua naui tranſcendit.Alij ab lateribus circunſiſtunt.Atrox
circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut caduntan
iis Soſa, ab Sofaris genero, quem Tigrem mundi à virtute appellabant,
gladio confoſſus, in mare proiicitur; & puer is, qui pharetram & arcum
Sultani ferebat, artis ſagittariæ peritiſſimus, octodecim ſpiculis totidem
Luſitanos,nullo prorſus in irritū miſſo,confixit:atque ipſe ad extremum
glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatæ celoces regiæ tres à
Mangalore ſuperueniunt; in quibus erant mercenarij Turcæ cōplures.ij,
vt Regem in extremo diſcrimine circumuentum videre; haud quaquam
exterriti, ad eum eripiendum per media hoſtium tela naueſque perrum-
punt. neque à prælio abſtitere, quoad affluente in ſingula momenta ma-
iore Luſitanorū numero, ad vnum omnes interfecti ſunt:interea regiam
nauem promiſcua cędes vacuā epibatis fecerat.Rex ipſe,vulnere accepto,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nautis ac remigibus omni ope adhortãdis instabat. iam prope littus erat D
nauis,cum è remigibus duo tresve,vno tormenti ictu discerpti sunt.inde
biremis, præsertim æstu recedente, transuersa repente vadis inhæsit. ne-
que segniter Sultanus ad vicinam salutem in mare desiliit. sed nimirum
frustra eluctanti extremus aderat dies.inter enatandum, affecto corpore,
cum in aduersos fluctus aliquandiu tetendisset; denique ad Lusitanum
actuarium, cui præerat Tristanus Paiua Scalabitanus; ipso aquarum im-
petu abripitur. ibi, spem inter ac metum, cum ingentibus promissis ac
precibus vt reciperetur, qua Regem, qua Sultanum se clamitans miser,
dum illi remum ad euadendum porrigit Paiua; præter exspectationem,à
quodam è nautis infimæ sortis homine,conto seu hasta conficitur.Exani-
me corpus cum diutius fluitasset, subsidit deinde, neque vnquam appa-
ruit. Ita, opulentus in primis Indiæ Regum, cum nuper maria terrasque
sui nominis terrore complesset;ab iis demum quos magna mercede con-
duxerat,teterrimo genere leti,suorum in conspectu peremptus,cęcitatem
humani consilij, & vanitatem eorum quæ vulgo solida ac præclara pu- E
tantur,exitu comprobauit. Ex iis qui pugnæ superfuerant,semineces ali-
quot in classem accepti:quo in numero Sofarem Nonnius clementer ha-
bitum,curatis vulneribus,misit ad comprimẽdos in vrbe tumultus.nam-
que omnis multitudo(& erat eo tempore frequentissima) vt in eiusmodi
perturbatione rerum, incendij ac direptionis metu perculsi, ad portas ac
muros, fugæ causa ruebant eo impetu, vt, præ conferta in angustiis tur-
ba,elisi aut obtriti sint aliquot.is pauor ac trepidatio,Sofaris demum ad-
uentu atque auctoritate sedatus. Badurij mors, non tam interfectoribus
glorioſa,quam læta iis gentibus fuit: fœdam quippe in populares tyran-
nidem exercuerat:vitiis omnibus à pueritia deditus; numinum contem-
ptor; æque sui prodigus, & rapax alieni; potentiæ viriumque per libidi-
nem & sæuitiam ostentator dirus:multos per calumniam omnibus fortu-
nis euerterat;multis beneficia dederat idem,ademeratque; multos etiam
ex amicis, in iis duos Iazij filios, vt Dium inde reciperet, omnibus tor-
mentis excruciatos necarat. Ergo,tot scelerum sibi conscius,adeo omnes F
homines,omnia loca temporaque suspecta habebat;vt cibum suis ipse si-
bi pararet manibus, perque summam indignitatem, principis simul &
coqui munere fungeretur.Quo magis mirandum est,ad inuisendum Prę-
torem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltrices furiæ in
eam amentiam impulerunt; vt quibus perniciem extremam haud obscu-
re machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione,
vel stolida temeritate permitteret. Sublato Sultano, tota insula in Lusi-
tanam ditionem extemplo concessit. Custodes ad castella tuenda, item-
que vectigalibus in portu exigẽdis ad Dium atque ad Rumæpolim (nam
eo quoque facili appulsu commeabant naues) scripturę magistri à Prętore
dispositi. In regiis thesauris haud ita multum pecuniæ inuentum:in hor-
reis vero & armamentariis, commeatuum & instrumenti bellici omnis
generis ingẽs copia. in naualibus etiam haud exiguus nauium variæ for-
mæ numerus.omniũ ratio in codices à Quæstoribus relata.Neque multo

post,

A post, contra omnes belli casus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit,
muro circundari cæpta;& è vasto specu, in quem medio ferme spatio tel-
lus recesserat;admodum capax effecta cisterna;& euersa Rumępoli,quod
ad eius præsidium copiæ non suppeterent, eius loco nouum propugna-
culum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente,
quam hodie Bengalam vocant,ad Prætorem adiit,natus,vt ferebatur,an-
nos trecentos triginta quinque.neque mendacij suspicio suberat:nam &
seniores qui tum erant,sed de hoc eodem grandævo aiebant à maioribus
accepisse; & ipse filium habebat nonagenarium; & cum litteram nosset
nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem anna-
lium optime congruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, aliis
continuo subnascentibus: & barba vbi prorsus incanuisset,in atrum de-
nuo colorem, idque paulatim, semet ipsa vertebat. ante centesimum an-
num idola coluerat: inde æque miserabili errore ad nefariam Mahome-
tis transierat sectam. is propter miraculi nouitatem Sultani stipendiis ali
B consuetus,idem vitæ subsidium ab Nonnio petiit:Nonnius haud grauа-
te assignauit: dein arcis custodia cum sexcentis fere militibus Antonio
Sylueriæ commissa, Goam, vti solebat, in hyberna se contulit. Vulgato
Sultani casu, Cambaiæ proceres Mamudium puerum, eius sorore geni-
tum,creant Regem.rectores pueritiæ,iidemque tutores regni,tres,Dria-
can, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hosce, post Nonnij profectio-
nem, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ religionis odio in
Lusitanos accensus, omnibus suis rebus miro silentio in tutum auectis
(& erat totius ciuitatis longe ditissimus) triginta ferme leucarum itinere
ad vrbem Madabam ab Dio contendit. iamque ad bellum sponte incli-
natos, facili negotio perpulit, vt omni conatu ad pellendos ex arce Lusi-
tanos incumberent. Confestim habito delectu, conscripta decem pedi-
tum,quinque equitum millia. Alucan dux iis copiis datur. Præterea So-
far,egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille suo ære conduxit. Pa-
ri ferme imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio mense profecti, non
C longe ab Rumæpoli castra locant. Ex recentibus eius loci ruinis, conti-
nuo Lusitani in nouum necdum omnino absolutum, de quo dixi,castel-
lum sese recipiunt.Id castellum Sofar,Alucane interim operibus occupa-
to,cũ suis magno impetu adortus,dum muros incautius subit;altera ma-
nu plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Eo vulnere spatium Lusita-
nis datum perficiendo castello; itemque cisternæ intra arcem, conuectis
è vicino aquis,ad iustam altitudinem implendæ.ac primo consilium An-
tonij Sylueriæ fuit,totam insulam tueri,atque ob idipsum nauarchos ali-
quot, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto dispossuit,
qui transitum hostium ex continente impedirent.Simul,quoniam Dien-
sem populum aliena ab se voluntate, multosque institorum habitu pere-
grinos milites in vrbe versari didicerat;eorum cœtus aliquoties vi minis-
que discussit;arma plerisque ademit;& mercatores quatuor,in primis pe-
cunioſos, qui obsidum loco essent,repente in arcem arripuit. Dein,cum
promotis munitionibus Alucan fretum omne tormẽtis infestum faceret;

nec possent sine pernicie Lusitani diutius in ea statione perstare;nauibus D
insuper aliquot tormentisque, alieno sane tempore, subitæ procellæ impetu amissis; Antonius, de suorum sententia denique relicta insula, nauarchos in arcem recepit. Rumæo castello Franciscum Patiecum, adiunctis ex vniuerso præsidio militibus ad septuaginta, præposuit. in marino propugnaculo,quod in ipso aditu portus olim Iazius exstruxerat,Franciscum Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout res postulabat, aliis alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis insula, confestim hostes libero transitu summa ciuium gratulatione in vrbem admissi.Alucan regiis in ædibus procul ab hoste consedit:neque in aleam pugnæ, grandi iam ætate vir, sese facile committebat. Sofar,prope arcis mœnia locum cepit, atque communiit. Inde per occasionem læuia certamina seri cæpta, quibus ferme superior Lusitana res erat: duce plerũque Lupo Sosa Cotinio, qui cum præsidio lignatoribus aderat,idemque postea totam hãc obsidionem duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Gambaia gerũtur;Ottomanus interea aliis aliisque Badurij nun- E
tiis precibusque fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore vidua & profuga coram edoctus; non tam ad lacessendum bello Magorem, quam ad pellendos ex India Lusitanos,& Orientis regna ad suum imperium adiungenda; conatus omnes adhibuit. Classem ad Suezium, cura Abrahemi purpurati ædificatam & instructam habebat maiorũ nauium (quarum pleræque remis agebantur)ad sexaginta quatuor:ad quas accessere deinde Cambaicæ septem,Malabaricæ tres.Ei classi cum summa potestate præposuit Solimanum Peloponnesium, præsidem Ægypti, virum enormi non minus adipe, quam auaritia & crudelitate notissimum.huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu prætoriani mille quingenti: Turcæ bis mille;aliarum gentium cæteri, maritimæ ferme rei callentes; qui & militum, vbi opus esset, & nautarum partes obirent.Solimanus,lustratis ad Suezium copiis,cum remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imperio iussit occidi. eo metu seditione compressa,profectus,ad Giddam appulit vrbem ab in- F
colis metu relictam.dynasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in auia loca successerat. Ab Gidda ad Camaranum,inde ad Zebitum traiecit classis.Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is,large & munifice accepto Solimano,eiusdem iussu repente securi percutitur. oppidum Mustafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Adenum superatis faucibus ventum est:præmissis iam ante legatis, qui ab Rege commeatum, vacuasque in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præstitit Rex. & alimenta in classem, & hospitium laborantibus datum. in id hospitium, simulato morbo, singuli milites à quatuor valentibus à mari trahebantur, armis in lectulo sub veste contectis, per eam fallaciã, nihil eiusmodi suspicante populo,quingenti paulatim intromissi.Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit.ille, cum suæ dignitatis haud quaquã oblitus,indignabundus abnueret;confestim insidiatoribus quod

iam

A iam ante conuenerat è classe proponitur signum. ij cum armis extemplo coorti,stupente ad inopinatam rem ciuitate,regiam circumsistunt, comprehensumque Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbe interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad se officij causa venire distulisset; cum liberius responderet,quã prædonis aures ferre consuessent;arreptus propalam ex ipsius prætoriæ nauis antenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta,præsidioque imposito, Solimanus ex eo portu soluit.ac tametsi ex Ottomani mandatis Goam primo intẽderat cursum, tamen mutato postmodum consilio,Dium flexit,haud dubius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem;ac simul potiturus insula magni ad vniuersam Indiam obtinẽdam momenti. qua tota de re cum litteras ab Sofare iamdudum accepisset,Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuium habuit. Interea de Turcarum aduentu & ante rumor,& ipsi postremo speculatores ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tam multis variisque terroribus minime fra-
B ctus; pro ea quam habebat copia vigilias intendit; custodias auget; munitiones instaurat:simul, ad petendum à Prætore subsidium nuntios Goam cum epistolis mittit.iam Turcæ appropinquabant, in hunc fere modum instructi.dextrum cornu è quatuordecim triremibus,quas regias vocant,in altum Solimanus extenderat.sinistrum, è triremibus non amplius septem, proprius ad terram admouerat. medium locum tenebant onerariæ, totum agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebant. Vt in conspectu fuit classis; ad nobiles qui ad spectaculum ex arce cõuenerant, Sylueria perquam serena fronte conuersus;En,inquit,viri, tempus,acceptam à maioribus bellicam gloriam,debitamque tum Deo,tum Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendi.horum vtrunque si attentis animis intuebimur, profecto labores omnes atque pericula, quæ ex hostili tanto tamque multiplici apparatu nobis impendent, præ officij ac pietatis fructu leuia ducemus.Equidem,& ex ipsa quã agimus causa, & ex vestra virtute commilitones,magna in spe sum,fore vt de immanibus hisce
C barbaris illustrem intra paucos dies victoriam reportemus. qua vos eadẽ fiducia quoniam teneri certo scio; superuacaneũ reor hoc loco trophæa recensere,quæ toties iam ex cõmunibus & Christianæ religionis,& Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iuuante, retulimus. Ab hisce dictis, ad stationes disponendas animum intendit.Fessis in tutum receptis, alios de more substituit.Cespitis & materiæ ad renouandos aggeres, itemque lanæ & centonum ad protegenda mœnia vim sedulo comportari iubet. ad hæc,seruitiis,ne quid eorum perfidia occultæ fraudis erumpat, custodes apponit. in primis vero annonæ diligens habita est cura: vt salubri temperamento ac dimensione per idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitiando immortali Deo diurnæ pariter ac nocturnæ supplicationes adhibitæ. At Solimanus, in salo anchoris iactis; ad tentandam arcis oppugnationem septingentos prætorianos in proximum littus exponit.ij,misti sagittariis egregio ornatu fistulatores,cũ ad mœnia subiissent;repentina missilium vi,sex è Lusitanis occidunt;viginti consauciant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neque segniter ab inclusis reddita iaculatio est. Ianizari quinquaginta D
interfecti,vulnerati complures. Cæteri, minoribus quam venerant animis,ad Sofaris munimenta se recepere. Per eosdem dies, transuerso cum sordidis nubibus Austro,classis propemodum ad terrã alliditur. Eo metu Solimanus,& quod telis ex arce peteretur,ad Madrafabæ portum,leucas vltra Dium quinque processit.Descendenti, paratus iterum ad omne obsequium præsto fuit Sofar.Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione,atque adeo de ipsius Cambaiæ occupando regno cõmunicat.Exposito dein milite,muralibusque tormentis, Dium terrestri itinere accedunt.Eodem fere tempore Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicum scelus, ac dominandi libidinem ; cum parte copiarum (nam reliquas promissis & auctoritate Sofar apud se retinuit) omissa obsidione,in mediterranea loca secedit;Regemque Mamudium & rectores de suo cõsilio per litteras edocet.Rex & factum probauit; & missis circũ populos & dynastas edictis,nequicquã expostulante Solimano, cõmeatus in castra subuehi vetuit : quæ res non paruo Turcis impedimento ad E
victoriam fuit.Inter hæc;operibus,ad statuenda maxime tormenta,instabant barbari.Illud etiam incendiariæ machinæ genus ab iisdem excogitatum.Vastæ magnitudinis,ad onera transuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcelsam ex arida materia pyrã,pice,sulphure,nitro, aliisque ad fœtorem simul ac fumum excitandũ rebus, imponunt. Consiliũ erat, ardentem struem in marinũ propugnaculũ æstu reciprocante demittere, vt vel præsidiariis flãma tetroque vapore spiritũ includeret ; vel certe,dũ extinguẽdis ignibus occupantur ; inter eam trepidationẽ atque caliginẽ, Turcæ traiecto celeriter euripo,scalis in muros euaderent. Verũ ad eam molitionem,quo tanti ponderis machina innatare fluctibus,& muris applicari posset ; nimirum exspectanda erant summa per pleniluniũ incrementa maris,quas vulgo nautici aquas viuas appellant.Ea re animaduersa,Lusitani,vltro nauem incendere,Albuquercij ad Goam exemplo,& illud vtcunque seu exitiale commentũ,seu inane ludibrium amouere constituunt.Ad eam rem Frãciscus ipse Goueanus eligitur,qui maritimæ rei, F
& propugnaculo præerat,insigni constantia vir.is proxima nocte duobus egregie armatis caturibus eo sensum accedens,non fefellit excubias.continuo è stationibus densæ pilæ in prætereũtes emissæ.at ille nihilo secius in incepto persistit;perque media tela,fauente Deo, ad locũ sine damno prouectus;in pyram multis simul partibus ignes coniicit.custodes ad viginti confestim in mare desiliunt:ij è caturibus plerique cõfossi.Vbi materiam flãmæ tenacius occuparunt,quã vt opprimi facile posset; pari audacia & felicitate,Goueanus,volitantibus vndique globis retro vnde venerat,cum suis incolumis abiit.Ea spe delusi Turcæ,haud omissa interim arcis Diensis obsidione,sese cum magna parte exercitus ad Rumęi castelli mœnia quassanda conuertũt.Inde cum vtrinque summa vi pugnaretur, & multi quotidie occumberẽt ; in Lusitana muliere(Barbarã nomine appellabant)inuictũ animi vere Christiani robur enituit. Huic,amisso coniuge,duo supererant filij,ætate viribusque florentes,Aloisius,& Christophorus.

A phorus.ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Diensi agitabat excubias. Forte ita euenit;vt Christophoro,cum pro muri corona staret armatus, contorta ab hostibus è transuerso pila partem ventris vna cum intestinis abriperet.extemplo semianimis domum relatus,vti erat de æterna salute solicitus;parentem optimam interrupta compellans voce ; Peto,ait, abs te,quæsoque mater;vti mihi prius ad expiãda crimina sacerdotem,quam ad prosequendum obitum,lacrymas ac suspiria præbeas. Vereor enim, si te ingemiscentem audiero;ne dolor tuus ac mœror,meam ad supremum hoc iter necessariã exigui temporis præparationẽ impediat. Cui parens, inter adstantium singultus & complorationẽ vna siccis oculis, & placido vultu;Ego vero quod doleã,inquit,fili habeo nihil, nisi noxæ aut piaculi quippiam tibi superesse,quod eluas.Nam alioqui probe intelligo, iis qui istud obierint leti genus,præclarã esse mercedem paratã in cælo.Tu modo clementis Dei pacem ac veniam fidenter implora:teque in hoc transitu virum præbe.Id vnum in hac orbitate maximo mihi solatio fuerit.In-
B ter hasce adhortationes,labentia moribundi viscera manu suffulciẽs, fugientis animæ reliquias tandiu fouit,quoad accito in id sacerdoti peccata cum salutari detestatione confessus,& absolutus ; in sinu parentis animam efflauit.Vixdum demortui corpus vidua terræ mandauerat; cum de alterius filij nece nuntius affertur.in propugnatione Rumæi castelli paulo ante ecciderat. scilicet nemo fuit, quin geminato intra paucas horas vulnere,confectũ iri fœminã pro certo putaret.At illa, in tam acerbo casu,tantum abfuit vt quicquã Christiana spe & grauitate indignũ admitteret, vt etiam venientes ad se doloris leniendi causa notos ac familiares vltro consolaretur.Huius mihi matronæ sensus, & in liberos caritas,laudabilior haud paulo visa, quã eius quæ ad primũ de morte filij nuntium exanimata est;aut illius,quæ lætitia conspecti repente nati quẽ mortuum crediderat,exspirauit.Cæterũ Patiecus Rumæo castello præpositus, magna parte muri diruta, cum hostium multitudini vltra obsisti nõ posset; saluis,præter arma,rebus atque corporibus, deditionẽ fecit. Vix ea facta
C deditione,hostes ex omni parte in castellũ irrumpũt, Syluerianis qui freto diuulsi rem ex arce ipsa cernebãt,ad spectaculum adeo triste collacrymantibus.inter eam irruptionem,plane memoranda contigit res. Vexillum erat Christi Domini in summis mœnibus de more defixum.id vexillum Turca signifer contemptim raptum abiecit, & Mahometanum eius loco substituit.Non longe inde aberat Ioannes Petreius,exacta iam ætate vir,cæterum egregie pius idem,ac strenuus. is, vbi strata humi diuina trophæa conspexit,generoso quodam ardore succensus, eos qui circa se erant,ad illã vna secũ vindicandã contumeliã inuitat. Sex ferme sequuti. Cum iis ad locũ intrepidus vadit;euulsisque pseudoprophetę,Christiana reponit insignia.id cõspicati extẽplo victores accurrunt; Lusitanis interminantur;Mahometana restituunt.nil valuerunt minæ. Turcis vixdũ digressis,pari constãtia Petreius & socij ad locum aduolant;Mahometis afflicta rursus imagine,Crucẽ extollunt.hoc ipsum tertio vel quarto, Lusitanorum incredibili perseuerantia factũ est.neque certamini modus fuit,

quoad

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoad exasperati & perciti rabie barbari, obtruncatos Christianæ digni- D
tatis assertores in mare deiicerent. Hinc mira visu dictuque res. Militum
Christi cadauera, diuino scilicet nutu, ne honore sepulcri carerent, obli-
quo euripo, contra vim æstus rapidissimi, sponte ad ipsam arcis Lusitanæ
portam euasere; haud obscuro sane documento, cum tanta sit corporum
diuinitus habita ratio in terris, quam gloriosa fuerint eorũ animis in cæ-
lo præmia persoluta. reliqui dediticij, cum honestæ morti antetulissent
exiguæ lucis vsuram; initio comiter accepti ab Solimano, atque adeo do-
nis culti, sed iisdem postea, in reditu, ab ira male gestæ rei, capita ad Zebi-
tum præcisa dicuntur. Capto Rumæo castello, in vnam Diensem arcem
tota belli moles incubuit. ac simul terra marique oppugnatio cæpta. Ma-
ioribus primum tormentis per dies aliquot sine intermissione muri qua-
tiebantur; Lusitanis, vbi quid procidisset, impigre obmolientibus. Aspera
dein prælia, promoto ab hostibus aggere vineisque, commissa. acti vtrin-
que cuniculi: sæpe eruptionibus, sæpe in ipsa mœnium strage pugnatum
est. Verum atrocissima omnium postrema dimicatio fuit. Triplici acie de- E
inceps ad mœnia successerant Turcæ. quatuor ipsas horas mira conten-
tione certatum. ac tantus fuit ardor animorum, vt Lusitanus fistulator,
assidua neque irrita iaculatione iam loculis pilarũ exhaustis; dentem ex-
cusserit sibimet: raptimque in fistulã inditum plumbi loco in hostes emi-
serit. E Turcis quingenti eo die desiderati: vulnerati circiter mille. è Lusi-
tanis fortissimi virî cecidere quatuordecim; è reliquo numero partim am
busti, partim grauiter vulnerati adeo multi, vt non plus quadraginta ido-
nei ad sustinenda arma supereſſent. iamque ad extrema ventum erat. vna
cum viribus annona quoque, & tormentarius puluis, & pleraque instru-
menta belli defecerant. Vicit nihilominus pertinacia Lusitanus, quod
nulla vi, nullis cladibus, non modo ad arcis deditionem, sed ne ad pacis
quidem mentionem adduci potuit: ipsis quoque fœminis puerisque, su-
pra sexum & ætatem, omni ope adiuuantibus viros; eosque ad certamen,
ac decus, & oppetendam in Christiana causa mortẽ adhortantibus. Inter
hæc, ab Nonnio, dũ ad subsidiũ inclusis ferendũ reliquam ornat classem, F
celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrafabam accesserãt noctu,
quaternis in singulas puppes luminibus ad speciẽ augendã haud frustra
sublatis. eo quippe terrore Turcæ perculsi, tribus iã millibus suorũ amis-
sis, & super alia damna, arctioris etiã in dies commeatus, & imminentis
hyemis pauore perterriti, Sofarem exsecrantes, vrbẽ incendunt; & noctis
intempestæ silentio conscendunt naues, duobus circiter mensibus in ob-
sidione consumptis: ac vela dant in Arabiam tanta cum trepidatione, vt
saucios quingentos, & magnam tormentorũ partem fæde reliquerint. Is
dies fuit festus Sanctorum omnium: quo etiam pulchrior lætiorque, Lu-
sitanis, exitij metu præter spem liberatis, illuxit. Turcico amoto auxilio,
Sofar quoque cũ suis in loca remotiora discessit. Insulam dein totam Lu-
sitani sine certamine recepere. Inclyta per gentes ea fuit victoria; bonam-
que Asiæ atque Africæ partem, Europamque pæne totã noua cum nomi-
nis Lusitani laude peruasit quippe, nõ cũ incõdito ac semiermi Æthiope,
vel cum

A cum fugacibus Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite & im-
peratore, in summa propugnatorum inopia fuerat res. Ergo Franciscus
ipse Rex Galliæ, magnus virtutum æstimator, captus admiratione Sylue-
riæ, pictam eius imaginem è Lusitania postmodum expetiit, præstantium
virorum ac ducum tabulis inserendam. Dum Lusitani obsidentur, parãti
Nonnio quamprimũ incluſis auxilium ferre, præter opinionem successor
è Lusitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, naues
vndecim, armatorum septem millia tribuerat Rex. Qua in expeditione
atque apparatu minime silenda res accidisse fertur. Ad maiorem delectus
copiam, vt in tanto periculo, Ioannes, insuper natura misericors, facino-
rosos, ac noxios, & rei capitalis damnatos qui ad militiam idonei vide-
rentur, conscribi & centuriari imperauerat. ij, quo notior eorum esset
opera, separatim vnam in nauim impositi: Callaicam appellabant. Hæc
Regis clementia diuino iudicio haud satis cõprobari visa. Cæteræ quip-
pe naues, Olisipone profectæ, cursum tenuere omnes: vna duntaxat, qua
B cœnum illud atque colluuies vehebatur, incertum quo infortunio quo-
ue loco, prorsus in itinere periit. Ac ne reliquarum quidẽ magnus in pu-
blicum vsus fuit; quippe soluta, vti dictũ est, obsidione Diensi, profectis-
que iam hostibus. Præter militares autem copias, episcopo Fernando iam
vita functo, virum egregium qui eo munere fungeretur, secum Garzias
adduxerat Ioannem Albuquercium è Franciscana familia, Castellanum,
eiusque comites atque adiutores, Vincentium ex eadem familia, catechi-
stam eximium; & clericum quendam, nomine Iacobum, ex oppido Lusi-
taniæ Borba, notę facundiæ concionatorem. Horum vero, cum in episco-
patu administrando, tum in excolendis atque ad Christum alliciẽdis ho-
minibus, fructus pietatis & industriæ constitit. Vincentio etiam memo-
rabile quiddam contigisse perhibetur. Cum enim Episcopi iussu in Ma-
labarica regione iuuentutem Christianæ doctrinæ rudimentis imbueret,
pueris aliquot vel tardioribus, vel aliud forsan agentibus colaphos infre-
C git, quæ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde
ira parentibus mota: cũque furore perciti, ad eam, vt ipsi rebantur, igno-
miniam demendam, arreptis armis in Dei famulum irent; quamuis læsa
puerilis ætas, tamtum abfuit vt patrum facinus adiuuarent, vt etiam fa-
cta manu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo
stupentes barbari, gradum illico retulere, & suam quisque domum re in-
fecta dilapsi sunt. At Nonnius tradita successori prouincia, cum circiter
decennium Indiæ præfuisset, in patriam deinde renauigans, graui corre-
ptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequa-
quam tanto viro dignis exsequiis, in mare piscibus esca proiectum est.
Noronia, vt primum iniit magistratum, ad componendas maxime res
Dienses, iniuria belli profligatas ac perditas adiecit animum. Id quia
non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tẽtatis ante procerum volun-
tatibus, legatos de pace ad Mamudiũ misit. Ægre impetrata, nam etsi re-
ctores iam tum propensi ad quietem & otium erant; duæ tamẽ faces Re-
gem adolescentem assidue ad vlciscẽdam auunculi cędẽ omni arte incen-

debant;Badurij mater;& Sofar:quanquam is quidem occulte ac dissimu- D
lanter,vt spatium ad reparandas interim vires,ab Lusitanis haberet. Pax
in has maxime cõuenit leges. Vti portum arcemque Lusitanus;reliquam
insulam & oppidum Gambæus haberet, dimidiumque portorij caperet.
Eidem quandocunque libuisset, murum è regione arcis liceret ducere;
veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto præsidiariis loco. ij
fines communi consensu præscripti. Iacobus Lupius Sosa,loco Syluerię,
cum nongẽtis militibus arci præpositus:& otium,quod ita vtrique parti
expediret, in multos annos fore videbatur. Cæterum inquietus adoles-
cens,auiæ præsertim stimulis agitatus, ad recuperãdum ab Lusitanis Ba-
zainum, vicinasque insuper insulas, quod nihil in nouo fœdere cautum
de iis diceret,præfectos cum modico exercitu misit. Cum iis ab Rhote-
rico Laurẽtio Tauora,qui Bazaino præerat,minutis aliquot præliis pro-
spero fere semper euẽtu pugnatum est. Guzarates ad extremum fessi bel-
licis incommodis,vltro pacem ab Laurentio petiere. Neque ea concessa, E
per vim omnes haud sine magna cęde ex iis locis exacti. Circa idem tem-
pus,Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Missus à Prætore ad
auxilium socij Regis & amici cum haud magna classe Michael Ferreria,
Calecutanos commisso prælio superat:cæsi ex hostibus ferme notissimi,
in iis Patemarcar ipse classis præfectus:pleræque naues cum magno tor-
mentorum numero in potestatem venere. Michael,defuncti ducis caput
abscissum,munus gratissimum Ceilanio misit Regi. ob eam rem cũ gran-
di pecunia donaretur,pecunia reiecta,contentus victoria,domum ouans
reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ vires accisæ: pacemque dein à
Prætore haud æquis cõditionibus impetrauit. Dum hiduces in India Lu-
sitanas opes ac nomen armis amplificant; in Molucis interim Christia-
nam rem pietate ac iustitia Galuanus augebat. Post Celebios dynastas ac
Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucensibus quoque
populis,ac Ternatensi prẽsertim,ad eadem sacra motus animorum exsti- F
terat. Ea re animaduersa, Mahometani Cacizij, quippe quorum priuata
res ageretur, omnes insulas circumire; proceres ac Reges obiectis reli-
gionibus admonere,orare,obtestari, vt orienti quamprimũ occurrerent
malo:neu tam insignem summo prophetę contumeliam imponi permit-
terent. Horum precibus ac denuntiationibus fatigati Reges,minaci edi-
cto,siquis Mahometanos ritus atque instituta desereret;exsilium,& om-
nium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto, aliorum studia
Christianæ disciplinæ restincta:aliorum,vti sæpe fit, multo magis accen-
sa:in iis Colanus Sabia ex intimis Ærij Regis amicis,& consiliariis; nul-
lo terrore de sententia demoueri se passus; in arcem Lusitanam repente
confugit,ac mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emmanuelis Galuani
sibi nomen desumpsit. Post hunc, Geilolij quoque Regis consobrinus,
Mahometica superstitione contempta,Christianam religionẽ amplexus.
Accessit quinetiam è Caciziorũ ordine primarius quidã, natione Arabs,
ex ipsa Mahometis progenie: quod summum apud eas gentes nobilita-
tis est decus. Huius vero conuersione, nequicquam mœrentibus colle-

A gis atque frementibus, maiorẽ in modum plebs vniuersa commota: at-
que adeo Ærius ipse Rex parum abfuit,quin patriis ritibus relictis,illico
sese ad Christum adiungeret. Alij certe complures auctoritatem Arabis
aperte sequuti. quos omnes Galuanus in fidem ac patrocinium benigne
receptos; opera, consilio, pecunia tuebatur. Neque tamen iccirco quic-
quam apud alios ipse vel de existimatione, vel de gratia perdidit. Mira
quædam erat caritas & venetatio viri. nihil magis æque summi atque in-
fimi, quam ne sibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo re sæpius agita-
ta; permissu denique magis quam voluntate Galuani, legationem com-
muniter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris;in quibus exposita
priorum præfectorum auaritia, crudelitate, superbia; itemque comme-
moratis ex altera parte Galuani beneficiis, integritate, prudentia; enixe
petebant, salutis & pacis omnium causa, vti proprium ac perpetuum,
quoad viueret, Galuanum Ternatis præfectum esse pateretur. Addita, si
hoc petentibus daret,promissa,quæ ad Lusitani Regis dignitatẽ & com-
B modum magnopere pertinerẽt. Hæc à Regibus proceribusque, commu-
ni omnium nomine missa legatio. cæterum tanto locorum interuallo sa-
tis mature peragi ac renũciari non potuit. iam Georgius Castrius erat in
cursu,designatus Galuano successori. Huic Ternatẽ appulso,auideque ex-
petenti prouinciam, Galuanus nõdum spatio sui magistratus exacto, mi-
nime peruicax vel ambitiosus,extemplo cõcessit. Nihil tam acerbum aut
calamitosum iis nationibus euenire tali tẽpore potuit. Vixdum abierat
præfectura Galuanus; cum tota Molucensis res, illius viri lenitate atque
consilio quam optime constituta,iisdem ferme quibus olim de causis,in
pristinos fluctus ac perturbationes cũ inęstimabili detrimẽto Christianę
fidei recidit. Quæ quoniam vulnera sine acerbo dolore tractari non pos-
sunt; consulto faciam vt ea posthac vel attingam leuiter, vel etiam silẽtio
prorsus inuoluam. Dabit, opinor, haud grauate pius mihi lector hanc
veniam: contentus videlicet iis quæ superioribus libris, ad genus indi-
candum,inuiti retulimus. Hoc rerum Molucensium statu,Garzias Indiæ
C Prætor,letali correptus morbo, sesquiannum circiter administrata pro-
uincia, anno seculi huius quadragesimo è vita migrauit. Garziæ statim
è regio chirographo substitutus est Stephanus Gamma; qui Malacæ vi-
bi paulo ante præfuerat. Martinum Alphõsum Sosam multis rebus præ-
clare gestis insignem,primo loco nominauerat Rex: sed cum is nuper in
Lusitaniam rediisset; ad Stephanum, qui proximum ab Sosa gradum in
ea nominatione obtinebat, omnium consensu delata res est. Per idem
fere tempus, nouo Lusitanorum beneficio cum Thoma (quem alij Ta-
masum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixelanus tyrannus,
quo supra demonstratum est, ab Ismaele defecerat. idem è Persicis fini-
bus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad
eum coercendum plectendumque missus ab Thoma Cazican præfectus
cum duodecim millibus equitum,& magno peditatu,ad Reixelum loca-
uerat castra. sed oppidi præclare muniti neque facilis erat expugnatio;
& in obsidione spes erat nulla, quoad mare liberum tyrannus habe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ret, iccirco, ad commeatus vndique prohibendos, nauale subsidium D
Persa iure amicitiæ ab Lusitano, arcis Armusianæ præfecto, per legatum
ac litteras petiit. In eam expeditionem profectus ab Armuzia cum celocibus aliquot Martinus Alphonsius Carualialius, adhibita cura, vigiliisque dispositis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus intersepsit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cum in singulos dies inopia cresceret; magno primum auri pondere Lusitanum aggreditur, vt onerariis duabus alimenta vehentibus transitum dissimulanter ad se permittat. dein, vt inuictum ab auaritia sensit animū viri; desperatis iam rebus, in eius maxime fidem concedere voluit: sed Caciziorum verbis ab ea mente deductus est: cum ita differetent, multo satius, vt in malis, esse, Persarum quam Lusitanorum arbitrio sese committere. quippe, si in potestatem Mahometanorum veniret; corpori duntaxat imminere discrimen: sin impiis magni prophetæ aduersariis vltro se dederet; non corporis modo, sed animi quoque damnum dubio procul esse facturum. Ea superstitione obiecta, miser, ad cruciatus ac necem sese Cazicani permisit. Capti latronis nuntio valde lætatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis præcipue tulit acceptam. E
At Calualialius, hoc facto Persis maiorem in modum nomini Lusitano deuinctis, non minus integritatis ac fidei, quam rei naualis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dum hæc in sinu Persico fiunt, Stephanus Gamma interim & viribus ferox, & paterna gloria stimulante, haud leuis momēti rem, cum à Vasco parente olim, tum nuper à Garzia Prætore cogitatam suscepit; vti subductas ad Suezium Mahometanas triremes, ingenti cum Turcicæ rei detrimento comburet. In id classe instructa ornataque, per speciem Diensis reuisendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandi; ad Arabicum fretum recta contendit: & successissent vota; si protinus ab sinus introitu Suezium petiisset. Sed visendi studio applicita ad dextrum littus classe, dum agros vicosque maritimos, & veteris Arabiæ monumēta perlustrat; interim de ipsius aduentu, & male tecto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntij perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas equitum ac peditum copias ad loci custodiam extemplo F
submisit. Ea re segnes Lusitanorum conatus elusi. Appropinquanti Suezium Stephano, à præcursoribus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmisque militum præsidiis obtineri. Non plus triduo (tantum in celeritate momenti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus Prætor, magna spe deiectus, & grauiter semetipsum incusans; in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuio late vastauit: Philoteras, hodie Alcoceris portum, itemque Elanam seu Torum, & Suaquenū olim Aspidem, vrbes; nauesque permultas incendit. inde abiturus, cum ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ classis fama excitus Barnagazius, & vna orator Asnafasagaris Abassini Regis (quē alio nomine Claudium appellabant) cum ipsius Regis, & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxilium contra communem aduersarium ex fœdere postulabāt. Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipendiarius, infestissimus nominis Christiani hostis, in Abassiam dudum cum exercitu irrupe-
rat:

A rat: multisque cladibus Regem penitus in intima Aethiopiæ compulsum, magna parte finium exuerat; religiosissima templa cum sacris monachorum cœnobiis euerterat; prædas pecorum hominumque identidem agebat. Hæc Abassini cum miserabiliter exposuissent; indigna, vti par erat, visa Prætori Lusitano res. confestim aduocato concilio, suppetiæ Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consultatio, quem potissimum expeditioni præficerent. in magna competitorum turba, cum id pietatis & officij munus certatim sibi quisq; depoſceret; Christophorus Gamma Prætoris frater, acri ac præferuido ingenio adolescens, cæteris antefertur. Huic, ex vniuersis copiis, Lusitani cum armis duplicibus quadringenti, & magnus tormentorum numerus attribu tus. Cum hac manu Gamma profectus Iunio mense, anno seculi huius quadragesimo primo, ad puteos quosdam salsos prima nocte consedit. Inde caloribus maximis per loca partim à feris infessa, partim etiam confra-
B gosa & arentia, summo labore fieri cæptum iter est pedibus. tormenta, commeatumque, cameli ac mulæ vehebant, Barnagazij cura contractæ. vbi angustiæ occurrerant, qua transitus onusto iumento non esset; detracta belluis onera, Lusitani, atque ipse ante alios Gamma, subibant humeris. ita, septimis demum castris peruentum ad prærupti montis iugū, ex quo in vberes & irriguos Abassiæ campos longe ac late prospectus est. Ab iugo degressi, aliquot amnibus facile superatis, tertio die Baroam procedūt. Vrbs est in ditione Barnagazij ampla, & exornata ædificiis; piscosus præterlabitur fluuius, circa ripam vtramque frequens vicis pagisque; sed per id tempus Mahometanorum iniuria desertis. Appropinquanti Lusitano, sacerdotes & monachi obuiam prodiere cum infulis, Dei primum, tum Gammæ & commilitonum implorantes opem: quartum decimū annum premi sese dura atque intoleranda Zeilani tyrannide; oppida euersa; incolas miserrimam in seruitutē abductos; antiquissimæ religionis ædes atque cœnobia nefarie spoliata ac diruta: iam sibi ne aras quidem quo supplicandi aut sacrificandi causa confugiant, superesse. Pergerent porro alacres
C ad salutem eius gentis è cælo demissi, ac violatæ religionis, contemptique Christi Domini pœnas, ab impio & sacrilego tyranno repeterent. Hæc, monachi, & alia quæ in tali re iustus piusque subiicit dolor, cū flebili vociferatione conquesti, adeo confudere audientium animos; vt in tanta rerum indignitate lacrymas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene sperare iussit, ad proximi templi parietinas ado randi causa concessit. nobiles erāt columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciendæ, vili desuper tegete paleisque operuerant. A precatione, Gamma cum suis in statiua extra vrbem locata se contulit. ad noui auxilij famam, Abassini subinde aliquot in castra affluebant. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in consilium ab Gamma vocatis, de ratione gerendi belli deliberari cæptum. Victoriæ spem in eo verti censebant omnes, si cum reliquiis copiarum Abassini Regis mature sese coniungerent. Sed quod is bimestri ferme itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubium, quin sæpius interea

cum Zeilano certandum foret.in præsentia, cum ad Lusitanorum existi- D
mationem, tum ad commeatus facultatem & copiam expedire visum
in primis, vti Elisabetham Regis matrem in castra perducerent. Eam si
apud se haberent; & maiorem hominum concursum ad signa futurum;
& audacius multo ac libentius alimenta ab agrestibus vndequaque sub-
uectum iri. Elisabetha non longe inde sese munitissimo tenebat loco,
quo Regum filij natu minores, nequid eorum gratia seditionis existat,
Sinarum more includuntur.excelsa & vndique abcissa est rupes; quæ ab
satis lato fundo paulatim fastigiatur ad summum. inde ad fungi maxime
speciem, circumquaque prominet labrum, mille fere passuum ambitu,
ex quo subiecta quæque ita lustrantur oculis; vt nullus circa latebris in-
sidiisue sit locus.Intra eius proiecturæ planitiem,regia tecta,cum capaci-
simis duabus cisternis,& ornatissimo templo cœnobioque visuntur:acce-
dit agri, quod probe cultum, in annua quingentorum fere hominum
alimenta sufficiat.Vno duntaxat, eoque perangusto ac tortuoso anfractu
ad certum vsque spatium ascensus est.ab eo spatio ita arrecta sunt saxa; E
vt funibus corbibusque extollantur demittanturue homines, quæque
alia vel importanda, vel euehenda sunt. ac demum ea natura est loci, vti
prorsus neque vi,neque fame sit expugnabilis.Gamma lætus propinqui-
tate Reginæ,litteras primum ac nũtios ad eam officij causa;tum ad ipsam
deducendam armatos præmisit centum. Elisabetha, ne publicæ rei pro
sua parte deesset,ex diuturno veluti carcere haud grauate descendit,libe-
ris & arce, parenti quæ ibidem agebat exacta iam ætate, concreditis.
Instratæ mulæ (nam equis minime vtuntur Abassini) ad saxi radices,
opera Barnagazij præsto erant.Regina,præter Lusitanam centuriam fa-
mulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequentibus, in viam
se dedit hoc ferme ornatu.Vestes erant ex Indica tela niueæ, tenuissimo
textu hasce bombycina penula contegebat cinerea; ramis floribusque
subtiliter ex auro consperſa. Caput Hispanico more velatum, faciem
etiam, nisi qua cerneret, linteo obductam habebat; phaleratæ, & F
serico ad pedes vsque vestitæ insidens mulæ, quam Barnagazius ipse,
obsequij causa,nudo exerto brachio,tygridis exuuiis humeros tectus,lo-
ro ducebat: cingebant latera linteati dynastæ pedites duo. Pro umbella,
pellucidum conopæum ingens, ita omnia contegebat, vt nisi reducto
linteo,nequaquam introspici posset.Aduenientem,Gamma festo vestitu,
ac densis tormentorum bombis, quibusque aliis rebus lætitia significari
solet,venerabundus accepit: idemque quod ante per litteras, coram per
interpretem docuit; se à Stephano fratre Indiæ Prætore, quod ita velle
Ioannem Lusitaniæ Regem intelligerent, cum ea manu missum ad ipsam
filiumque adiuuandos.proximo anno maiores,Deo volente,copias affu-
turas. interea paratum se cæterosque qui aderant, pro Christiani nomi-
nis dignitate, & Abassini regni salute mortem oppetere. Ad hæc Regina
paucis ita respondit; vt magnas Lusitano primum Regi, tum Gammæ
cæterisque gratias ageret.sperare se tam firmo præsidio collapsas Abassię
res in pristinum statum breui esse redituras. Inde, transacta iam ad Ba-

roam

A roam hyeme,castra mota; certusque & in castris & in agmine locus Re-
ginæ assignari cæptus;eidemque custodes corporis, Lusitani fistulatores
centum attributi, Michaele Castanosio præfecto, qui hæc ipsa in com-
mentarios retulit. Aduentu Reginæ vulgato, Abassini frequentiores
adesse,& è sua inopia,quippe finibus ab hoste vastatis, certatim cibos in
castra conuehere. Per hunc modum Gamma, dierum aliquot iam iter
emensus,munita loco excelso castella duo,haud incruento certamine ce-
pit,complures populos, qui ad Zeilanum metu defecerant, ad Abassini
fidem imperiumque reuocauit. Maturanti dein cum Rege sese coniun-
gere,à quo binas iam in itinere acceperat litteras, compendiis viarum
antegressus Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longe superior,
cæterum armorum ac telorum genere minime par. ducentos non am-
plius ferreis instructos fistulis Turcas auxiliares habebat. cæteri, leui ar-
matura,sagittis,hastisque, & gladiis vtebantur. Vbi propius ventum est,
neque iam vitari congressus poterat; in aciem dux vterque copias edu-
B cit. ac primum Lusitanorum paucitas contemptui Mahometanis esse.
dein,vbi tormentis geri cæpta res est; equi flamma & fragore consterna-
ti, domitis plerique frænis, in fugam seque & sessores auertunt; tum sa-
gittarij destinatis ictibus toto passim campo sternuntur. Denique Gra-
daameti in primis ordinibus restituenti pugnam, femur, vna cum equo
plumbea pila transfigitur. inde super moribundum equum ad terram
corruens, concursu suorum ex acie in tutum effertur. Ad casum tyranni,
fuga Mahometanorum ex omni parte fieri cæpta. instant Lusitani, &
quoad vires tulere,ferociter hostem insequuti, magna edita strage, non
plus vndecim suorum amissis, victores in castra reuertuntur. Idem, ite-
rati paulo post prælij euentus fuit: hoc etiam lætior, quod nuda præ-
sidio castra Mahometana direpta sunt. deleri eo die hostis potuit, si ad
persequendum equi Lusitano fuissent. grauis adhuc ex vulnere Gra-
daa metes lectica in aciem exierat. non nisi transmisso vicino flumi-
ne, ab effusa constitit fuga. Lusitani, gemina intra paucos dies victo-
C ria gratulabundi, onusti manubiis, in statiua rediere. ibi dum sau-
ciis curandis operam dant; Barnagazius cum popularibus quingen-
tis, & paucis insuper Lusitanis è maritima ora superuenit. Inde terri-
tus barbarus, magna suorum parte dilapsa, retro ad Mangadafum
præcelsum montem, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iam
aduentante concessit. nec Lusitani à vestigiis abstitere. cumque sese
Gradaametes tum loci natura, tum anni tempore, tueretur: Gamma
item vicinum montem, Ofalam nomine,ad hyemandum elegit. ibi dum
Lusitani partim intercipiendis commeatibus; partim finitimis pagis
vicisque in Abassini ditionem aut vi, aut voluntate redigendis insistunt;
Gradaametes interea,quam occultissime per legatos ac munera, trãs fre-
tum ab Zebitano præfecto aduersum Christianos opem implorat. Missi
Turcæ fistulatores admodum mille, quo maxime genere militum opus
erat,cum tormentis curulibus decem: quos ille per auersam montis par-
tem inscio Lusitano,vere iam appetente,lætus accepit.neque interposita

deinde

Universidad de Deusto
Biblioteca

deinde mora, quo minus vltro vallum & castra Lusitanorum inuaderet. D
Sensit illico Gamma non mediocriter auctas hostium vires:ac primo distributis manipulis;in subita re stationes ad idonea loca disposuit: dein, vbi curules admouebantur ballistæ, munimento diffisus, vti per vices in hostem erumperent suis edixit. dictis obtemperatum: & in summa rerum omnium iniquitate Lusitani pugnam acriter initio sustinebant:dein perpetua ferri ac plumbi procella stratis plerisque; cæteri priusquam ab hoste circumuenirentur, fugam in saltus auios rupesque præcipiunt. De Barnagazio nihil traditur. Elisabetha cum sauciis curandis aliquandiu piam,vti solebat, ac sedulam nauasset operam; perditis ad extremum rebus pauida perexiguo comitatu profugit. Castanosius præfectus, & è stipatoribus tringinta sequuti. in Reginæ tentorio vulnerati complures incerta spe vitæ relicti. in eos parta victoria Mahometani cum fœde sæuirent; quidam è Lusitanis,atrox ac triste facinus ab vltima desperatione commisit, accenso funiculo, tormentarij pulueris cadis(nam ibidem adseruabantur)sensim adrepens,applicuit ignem; flammisque momento E
diffusis, seque & quotquot intra id tabernaculum agebant, eodem absumpsit incendio. Gamma,cum egregie aliquandiu dimicasset, ad extremum grauiter saucius, hortatu suorum, intendentibus iam se tenebris, præter ipsa castra cum paucis effugit. dumque egerenda è castris præda hostes distinentur;tota nocte per summam vexationem itinere facto, orta demum luce, ne conspici posset, in proximam conuallem, & densas circa syluas è via deflexit. ibi, dum ad abditum fontem è longa defatigatione colligit vires; ab equitibus insequutis, indicio vetulæ cuiusdam oberrantis,inter curãdum vulnus opprimitur. Ad tabernaculum dein regium cum ingenti plausu raptatus,congestis in eum ab Gradaamete probris minisque,detracta primum veste,virgis acerrime cæditur:tum ad ludibrium & contumeliam totis castris per militum & calonum ora traducitur. postremo, cum omnes iniurias & cruciatus inuicto propter Deum animo pertulisset; ad se retrahi iussum, ab impotenti sæuaque iracundia suismet ipse manibus tyrannus obtruncat. Sũt qui, ex ipso mortis & cau- F
sæ genere, Gammam in cælestium numerum pro certo referendum existiment. Sane, Abassinus Rex in ea quam ad Indiæ prætorem de his rebus misit epistola,Christi martyrẽ non dubitanter appellat. Caput Gammæ prœcisum,& cum eo primarij Lusitani duodecim ad Solimanum Ottomanum ab Turcis dono transmissi. Ea victoria intemperanter elatus Gradaametes, conuiuiis ludisque, aliquot deinceps dies indulsit. Cæterum insolenti barbaro, lætitia primo in mœrorem, mox etiam in perniciem vertit. Dimissis cum congiario Zebitanis, quasi nil iam superesset periculi;cum vxore liberisque,& cætera multitudine, ad Nili fluenta,valetudinis & animi causa concesserat. Ibi, nihil tale metuentem Claudius cum Lusitanorum reliquiis è fuga collectis, & Abassinorum peditum octo millibus,& equitibus quingentis inuasit. Cõtracto certamine,Gradaametes,ab Lusitano,cuius nomen ignoratur,cum vnum tyrannũ simul omnes impeterent, plumbea glande traiectus occubuit. Magna dein

edita

A edita Mahometanorum fugientium strages.& castra cum tormẽtis & cætero belli apparatu direpta.&,quod omne superauit gaudium, haud exigua Christianorum omnis ætatis & sexus vtriusque multitudo, è miserrima seruitute ac vinclis erepta. Gradaametis vxor,cum trecentis equitibus quos circa se præsidij causa habebat, & cum thesauris effugit. Certa dein pax Abassino Regi aliquandiu mãsit; iis qui per bellum ab eo desciuerant, cum lacrymis & infima deprecatione ad fidem atque ad officium redeuntibus. Tam insigni parta victoria, Claudius, in iisdem locis,anniuersarias hebdomadæ sacrosanctæ ferias admirabili pietate celebrauit. quandiu corpus Domini clausum in sepulchro adseruatum est,atratus & squalidus veteri gentis more,nihil omnino gustauit, nec pedem è templi finibus extulit. idem à Regina matre, & proceribus factum. Nec minore cæremonia studioque paschalia dein peracta mysteria. elutis per confessionem sordibus animorum, salutari cælestis agni cibo refecti,summi at-
B que infimi, ad extremum agmine composito collucentibus vndique cereis,cum solenni pompa supplicationem obiere. Neque ita multo post, Lusitanis qui in bello ceciderant,iusta funebria,& regalis apparatus exsequiæ,cum insigni erga pauperes benignitate,& piacularibus sacrificiis, & summa omnium ordinum frequentia persolutæ. Lusitani superstites,virtutis ergo donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, fere omnes in Æthiopia transegere.

Libri vndecimi Finis.

HISTORIARVM INDICARVM LIBER DVODECIMVS.

LVRA iam hinc,& vberiora,de progressu Euangelij,deque rectę in Deum fidei propagatione dicętur.Quippe,ad hæc vsque tempora,constituendis emporiis,arcibus exstruendis, tuendo mari,& propulsandis finitimorum armis distenti Lusitani duces ac proceres,in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humanæ tamẽ magis quam diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres,cum domicilium in India pridem constitutum haberent,essentque amplificandæ religioni Christianæ percupidi,tamen quotidianæ psalmodia,funeribusque,& cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremoniis impediti,satis otij nequaquã suppeditare poterãt peregrinationi, catechismo,aliisque muneribus,quę ad conuersionem gentium,& curationẽ, & cultũ haud dubie requirũtur.De cæteris,neminem illorum temporum,ego quidem cum Antonio Galuano,vel prudentiæ laude,vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur , Michael Vasæus, totius Indiæ proEpiscopo (Vicarium generalem appellabãt) & Iacobus, de quo supra dixi,Borbanus,Episcopi comes : itemque Cosmus Annius, regius scriba.ij, communi consensu , Stephano Gamma prætore, & Fernando Rhoterigio Quæstore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galuanus,collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è variis nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsquequaque disseminandam : atque ob id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant.Sed mox,in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus)attributa huic operi noua Diui Pauli conuersionis ædicula , priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidemque alendo, prædia & reditus qui paulo ante in Ticuarino,Diuare,& Ciorano insulis,dæmonum cultui deseruierant; fanis eorum ac delubris Vasæi cura disturbatis euersisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem fere dies , haud contemnendum etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat. Parauæ sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium,imbelles ac mites,piscatui margaritarum

A ritarum præcipue dediti. Inde Piscarium , quinquaginta ferme leucarum spatio, littus appellant. idque ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primo,tum in septẽtriones reflexum,ad vsque Remanacoris vada,& Manarem insulam, fronte in orientem solem obuersa protenditur,tanta in tam breui locorum interuallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, vt iisdem anni mensibus , cis promontorium , æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora sæuiant.pagis vel oppidis quinque circiter,& viginti,ora ea tota censetur.ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio , cum grauioribus in dies afficerentur iniuriis,coacto concilio,de re communi consultant.Forte in iis tum locis negotiabatur è Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in Lusitania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter acceptum,honoribus ac beneficiis auxerat.Hoc maxime auctore, Parauę,in summa consilij inopia,rerumque difficultate,legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones (Patangatini patrio ser-
B mone dicuntur) hisce imperatum , spondeant , si rebus afflictis auxilium latum sit,paratos Parauas omnes. publico gentis decreto, Lusitana sacra suscipere.Ei promisso quo maior esset fides,Cocinum delati Patangatini, mandatis suorum expositis , confestim salutaribus abluuntur aquis , & Christo dant nomina.Hoc veluti pignore cęterorum voluntatis accepto; nõ dubitauere Lusitani suppetias laborãtibus ferre.Classis ab Cocino ad Piscarium littus missa,non modo Mahometanorum audaciã repressit,sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorũ emolumento restituit:& sacerdotes aliquot eadẽ classe delati, lustrãdis baptismo Parauis æque summis atque infimis,nemine repugnãte,institere. Ac per hũc modum paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens pæne vniuersa concessit.Ad huiusmodi veluti subitarios fidelium greges;aliqua subinde mãcipia,vel socij & auxiliares Indi temere adiũgebant sese (cerminis aut Lusitano prætori gratificarentur,quã quod suis ponderibus re-
C ligionum discrimen ac momẽta perpenderent.Ergo,multo maxima neophytorũ pars,præter intincti lympha corporis,& nominis immutati memoriã,Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem,partim socordia gentis fiebat;partim etiã cultorũ inopia,quippe qui,propter paucitatem, nec probe subacto sererẽt solo;neque sata deinceps ab initio vsque ad extremũ æquali cura prosequerentur. Ita,labores in semine destituti,optatam segetẽ virtutis ac pietatis ferre non poterant.Inter hæc,è quotidiano commercio nationũ quæ ignorant Deum,multa & grauia in hominũ nostratiũ mores irrepserant vitia:propiusque aberat,vt Europæi aduenę aliquid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu , quam vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonię & seueritatis quicquã impertirent.Ad hanc morum contagionem, accedebat ingenium soli cœlique:mire factum ad cortumpendã vel generosam indolẽ;quodque,ni summa cautio adhibita sit, quamlibet Martiũ vigorem animorum , otij dulcedine & variis voluptatum delinimentis extinguat.Hæc,Ioãnes Rex cum & litteris multorũ;&

sermone didicisset: angebatur intimis sensibus, quippe cui salus hominũ, D
ac præcipue popularium suorum, carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa quoque religio, quod ex decretis Pontificiis, & iure cõmuni, non nisi tuendi augendique diuini cultus, & promulgandi Euangelij nomine, si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugũ opumque decimas, & vectigalia capere sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisque diuitiis, & copia rerum, languere Christianam industriam, & adeo paucos existere, qui mortalibus inani spe & praua cupiditate deceptis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immerito nefas arbitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesque agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ voluntate, nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam hominum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via traducendam, tot peragrandas terra marique regiones, tractanda tam variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subeũda, refellenda iam inueterata, & penitus infixa captis errore mentibus, Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia; & numero magistrorum, & spectata innocentia vitæ morumque, & egregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique doctrina, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum vsu opus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tempus erat in Lusitaniæ regno penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi, Complutum ferme aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam, Regis impensa Parisiis alebantur. Vnicum erat regni totius Olisipone gymnasium infrequens, ab Dionysio Rege inchoatum. ibi, pars iuuentutis iuri maxime ciuili operam dabat. atque id sane gymnasium, nuper ipse Ioannes, in posterum longe prospiciens, ex Olisiponensi tumultu Conimbrigam transtulerat, in vrbem antiquam, & Musarum otiis iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mondæ fluminis alueo, salubris pariter & amæni secessus. Eo clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac medicæ professores, & humani diuinique iuris, & sacrarum litterarum interpretes, non ex Hispania tantum, sed etiam ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmiis euocabat: scholisque ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentiũ collegia in eadem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce præsidiis, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porro verum erat, quo remotæ fouerentur partes, intestina ac vitalia membra destitui. Hisce anxio curis, atque ad Indicam subleuandam rem, externa circunspectanti auxilia; tale remedium haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo ante, cum eximiis aliquot eiusdem propositi viris, afflatu diuino sese ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelij prædicationem, sine vlla prorsus aut temporum aut locorum exceptione deuouerat. Ea societas IESV ab ipso Pontifice Maximo, qui

A qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamque variis Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi cognouit; Petro Mascareniæ, suo apud Pontificem oratori, mãdat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos disciplinæ suę minimum sex mittat ad se. quando generis humani salutem, & Christi Domini gloriã vsque adeo sitiant; non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eã aliqua saltem ex parte releuent sitim. præterea, nullã in eas terras nauigandi moram fore, simulatque cõmoda tempestas affuerit: quæque ad nauigationem necessaria sint; ea ab suis procuratoribus large & copiose prębitum iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quod aliis quoque regionibus pro sua parte consultum vellet, expetẽti sex oratori duos tantum assignat, Simonem Rhoterigium Lusitanum (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarum aluerat) & Franciscum Aspilcotam Nauarrum claro inter suos genere natũ, cognoB mento Xauerium. Ac Simon quidem, mature præmonitus, quod quartana tum laborabat febri, in Lusitaniam naui transmisit comite Paulo Cadies adiunxerat. Xauerio autem, quo maiorem videlicet in re subita ferret obsequij laudem, non nisi pridie quam illi cum Mascarenia itinere terrestri abeundum fuit, denuntiata res est. Ac, tametsi, confirmata nondum societate, nihil in cæteros iuris erat Ignatio; Xauerius tamen ad imperiũ vsque adeo durum, ac repentinum, non modo tergiuersatus vlla ex parte est, sed etiam incessit omnibus lætitiis: acceptoque spatio vix quod salutandis amicis, & resarciendæ attritæ ac laceræ tunicæ satis foret, posterigius, Regis ac procerum deinde rogatu in Lusitania substitit) paulo furecens propositum sit Apostolicæ peregrinationis exemplar. Quamquã huiusmodi narrationem exsequenti mihi, subit illa suspicio, fore vt quæ C de piorum hominũ in ægrotos, ac pauperes, & infimam plebem officiis, vel prodita sunt, vel in posterum prodẽtur à nobis; aut friuola, aut etiam sordida videantur iis, quorum videlicet aures, magnificis de republica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosis bellorum apparatibus, terrestribusque ac nauralibus præliis, & inclytarũ vrbium expugnationibus adsueuere. Sed habet hoc vtique philosophia Christi. nihil primo aspectu contemptius; nihil in recessu diuinius. quippe, animos, non ad sitim cædis ac sanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac mansuetudinem, atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis inflammat: quæque ab aliis de officio, vel ostentationis vel etiam animi sæpe causa quæruntur, ea rebus ipsis ac vita quam verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendũ aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta dictis; & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xauerius igitur, vbi profectionis affuit dies (annus tũ agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe

deceſſit,nihil vt ſecum præter ſimplicem corpori tegendo veſtitum, & in D
quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri cæptum eſt
iter,illud ante omnia mordicus tenuit,vt intimam ſui cuſtodiam,& certa
precandi commentandique ſpatia non omitteret. inde vegetior in dies
atque robuſtior,ad opem aliis ferendam ſemet acriter incitabat. Hi quo
libentius curationem vbi opus eſſet acciperent,cunctis interim officioſe
demerendis, atque omni ratione ſibi conciliandis inſiſtere : depoſita ſe-
ueriore perſona, comiter alloqui ſingulos : hilari ac ſereno reſpondere
vultu:faciles ad ſe cuilibet præbere acceſſus;contemnere omnino nemi-
nem:gloriam æque fugere atque alij captant : nihil in victu cultuque ſibi
præcipuum ſumere;minimis viliſſimiſque cõtentus eſſe : vti quiſque peſ-
ſime ſe acceptum à prodromo quereretur,ita huic libentiſſime ſuo lectu-
lo tectoque cedere:vbi quis per niuoſa, ac lutulenta, & præcipita itinera
laberetur,ad eum ſubleuandum raptim , ad pedes vel cum periculo deſi-
lire:alio quouis caſu periclitantibus,vbi non poſſet manu,prece votiſque
ſuccurrere. Inter cæteros,primarius quidam,cõtra omnium ſententiã au- E
ſus tumenti fluuio ad tranſitum ſeſe committere , cum aquarum impetu
vorticibuſque ad exitium raperetur , pia (vt affirmant) Xauerij ſupplica-
tione ſeruatus eſt.ad hæc,laſſos & imbecilles omni obſequio ac ſedulita-
te refouere:poſtremus cubitum ire , primus exſurgere. denique , famuli
dum quieſcunt, ipſis operam dare iumentis. Hac ille ſummiſſione , offi-
cio,ſuauitate,clementia,cæteriſque artibus,quas ei ſpiritus cœleſtis haud
dubie ſuggerebat;breui omnium animos ita ſibi deuinxit , vti deinde ni-
hil ad cuiuſquam reprehenſionem ab eo profectum ; aut acerbum vlli
videretur, aut nimium. Neque ipſos duntaxat qui in comitatu erant le-
gati,meliores quotidie reddere conabatur ; ſed etiam in cauponis ac di-
uerſoriis,cum ſe occaſio daret , promiſcue cunctos docendo , monendo,
iuuando,excellentis cuiuſdam virtutis & caritatis relinquebat impreſſa
veſtigia. Per hunc modũ ſuperatis iam Alpibus & Pyrenæo ſaltu,in Pom-
pelonis veniunt fines. cumque inde Xauerius ad ſuos facillimo negotio
poſſet excurrere , nunquam adduci ſe eſt paſſus , vt quicquam omnino F
carni aut ſanguini daret ; atque ad patriæ ſaltem incunabula reuiſenda,
quamuis modico diuerticulo de via deflecteret. Inter hęc,ſagaci viro Ma-
ſcareniæ , cognoſcendi noui comitis , atque introſpiciendi penitus eius
animi ſenſus,maxima dabatur facultas : nihil enim vitia virtuteſque ho-
minum ita explorare conſueuit , vt bene longi itineris diurna pariter,&
nocturna conſuetudo;quippe quæ ſimulationem quamlibet callidam &
artificioſam , diu ſuſtineri non patitur. eo liquidius Maſcareniæ de Xa-
uerio ferre ſententiam licuit. cumque in dies notitia pariter & admira-
tio creſceret viri ; præmiſſo ex itinere tabellario , de ipſius laudibus ad
Ioannem ita multa perſcripſit,vt Rex miram in eius videndi ornandique
cupiditatem incumberet. Oliſiponem denique tertio menſe peruentum.
ibidem agebat Simon. huius quartana vetus , cuius acceſſum eo ipſo die
exſpectabat , Xauerij demum læto ac ſalutari amplexu diſcuſſa. Poſt tri-
duum Xauerius euocat[illegible]n regiam. accedenti,ſeſe Rex perhonorificum
præbuit,

A præbuit,ac verbis ampliſſimis , quid de illius meritis ac ſanctitate ſenti-
ret,in amicorum ac procerum corona teſtatus eſt. At ille , peracto ſalutа-
tionis officio;cum ei lauta ad diuerſandum hoſpitia non deeſſent ; ab re-
gia protinus ad publicum valetudinarium , quod Miſericordiæ ſodales
procurant , vna cum Simone , & Paulo Camerte ſe confert. ibi, dum na-
ues ad curſum parantur,de more tempus ita diſtribuunt patres , vti no-
cturnas horas,breui duntaxat excepto ſomno , ſacris carminibus , & re-
rum diuinarum contemplationi: diurnas , ægris omni ope refocillandis,
confeſſionibus quamplurimorum excipiendis , & quotquot ad ſe veni-
rent,aut conſilio,aut re iuuandis inſumerent. Hiſce ferme occupationi-
bus,quod reliquum erat hyemis,ſumma populi Oliſiponenſis approba-
tione tranſactum. Iamque Indicæ nauigationis appetebat tempus , cum
regij œconomi, & Caſtanerianus in primis dynaſta , iuſſu Regis inſtare
Xauerio , vti , conſultis hominibus peritis , indicem ederet eorum, quæ
vel ad iter tam longum , vel ad prouinciam adeo remotam neceſſaria du-
B ceret. ita ſibi etiam atque etiam ab Rege mandatum,vti prorſus nihil,ipſi
vel ſociis;neque ad valetudinem,neque ad commodum cultumve deeſſe
pateretur. ſeorſum dein illi Ioannes totam Indicam rem accurate com-
mendat: conuertendis ad Chriſtum ethnicis , neophytis in fide firmandis
inſiſtat; Luſitanæ ditionis arces atque præſidia luſtret ; deprauatos corri-
gat mores ; deque omnibus rebus quam diligentiſſime ad ſe perſcribat.
Poſtremo,quo ſibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciam intelligat;
tranſmiſſum ad ſe ex vrbe Roma diploma litteraſque Xauerio reddit;
quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apoſtolicum in regionibus
Indicis ampla cum poteſtate creauerat. Et Xauerius Regi quidem pau-
cis ita reſpondit,vt cum eximiæ illius benignitati gratias ageret immor-
tales;tum vero,quod ad procurationem Indicæ rei pertineret,ſeſe,quan-
tum liceret ac poſſet ; ſerui fidelis officio functurum eſſe reciperet. Re-
giis vero curatoribus , & Caſtaneriano præſertim , complura in vſum
nauigationis identidem offerenti ; aliquandiu obfirmato reſtitit ani-
C mo : dein , ne per contumaciam ſuperbiamue cuncta reſpuere videre-
tur , perpelli ſe tandem eſt paſſus , vt ſibi comitibuſque duobus (nam ad
Paulum Italum , paucis illis diebus , ſtudio pietatis incenſus acceſſerat
Franciſcus Manſilia Luſitanus) ſingulas craſſiore textu lacernas ad ar-
cenda circa Bonæ ſpei promontorium Antarcticæ plagæ frigora , item-
que ſacros aliquot libros , cuius generis inopia laborare India diceba-
tur , in nauim imponi permitteret. reliqui vero commeatus atque via-
tici genus omne reiecit , cum ita diceret : ſuſcepto paupertatis voto , &
vnius Dei cauſam agenti ſibi nequaquam eſſe de craſtino laborandum.
Hortante dein dynaſta,vti puerum ſaltem vnum adſumeret , victus quo-
tidiani adminiſtrum : Mihi vero , inquit Xauerius , dum pedibus mani- “
buſque vti licet meis,opus miniſtro non eſt. Cum ille nihilominus vrge- “
ret ac premeret;indignum ea fore perſona quam gerebat, affirmans,ſi in
tanta vectorum ac nautarum turba palam conſpiceretur , aut veſtem ad
nauis marginẽ abluens,aut cum cæteris ollam foco in quotidianos cibos
imponens;

,, imponens; Atqui clarissime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ, artes D
,, istæ & præcepta quæ narras, quo vides loci Christianã rempublicam ad-
,, duxerunt. itaque mihi, & ollas, vbi res postulauerit, inspectante populo,
,, non attrectare solum, sed etiam tergere; & lauare pannos, & infima quæ-
,, que, modo peccatum absit, obire ministeria certum est. Cuius veritate
,, resp̃si, & in præsentia œconomo vocem inclusit; & magnam apud eum
de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinionem
reliquit: quam Castanerianus postea prædicare libenter solebat; illudque
crebris vlurpare sermonibus; in classis discessu, non minus cum Xauerio
sibi certaminis fuisse, vt plus acciperet; quam cum aliis hominibus, vti ne
plus exigerent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorumque com-
plexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iussu conscendit. ibi vero, quam
in omnes partes fructuosa eius caritas & industria fuerit, quo facilius pos-
sit existimari; pauca de vniuerso genere classium Indicarũ hoc loco præ-
fari est necesse. Prẽter nauigia permulta, quę variis anni tẽporibus ex Oli-
siponensi portu ad alia atque alia commeãt noui orbis emporia; quatuor E
ferme vel quinque in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adeo
vastæ, vt cum inflatis aurã secunda feruntur velis, oppidi propemodum
instar obtineant. Harum singulis, præter commeatus, instrumenta, mer-
cesque, complures hominum ordines vectari mos est. Primus ordo, nau-
ticæ multitudinis. ij certis inter se legibus ac disciplina constricti, cursum
ex arte moderantur. Secundus est præfectorum ac magistratuum, qui vel
ad obtinendas arces ac maria; vel ad ius dicendum, & curãda publica ne-
gotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, quique ad naues
tuendas, quique ad Indica præsidia suppleda conscripti sunt. Quartus est
mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas
migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec de-
sunt medici seu quos vulgo physicos, seu quos chirurgos appellant. Po-
pulus vnius onerariæ, in vniuersum capitibus modo sexcentis, modo
octingentis, interdum etiam plus mille censetur: &, obuersante plurima
leti specie; culeum è sparto, & linteũ quisque secum in nauim infert, qui- F
bus insutus, si diem obire contigerit, dejiciatur in mare. Porro, cunctorũ
expiandis animis & rei diuinæ procurãdæ, mercenarius plerunque præ-
est: qui morientium vbi confessiones audierit; & mittendos in pelagus,
lustralibus aquis & piaculari precatione fuerit prosecutus; nimirum sat
suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam; inde Cocinũ,
coemendi maxime piperis causa, nauarchi petunt. is cursus, vt nullus gra-
uior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. interea, pro
locorum ac temporum varietate, modo cadentibus ventis, malaciæ len-
tissimæ tædia; modo sæuientibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine
exitu nausea, fastidium cibi, terror assiduus, diuturna insomnia toleranda.
adde maligne diuisa, & sæpenumero vitiata cibaria; vicissitudines immo-
derati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctiali maxime pla-
ga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque traiicitur.
Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque habitatione consistit. ab

ima cari

A ima carina ad summam nauis oram, contignationes quatuor vel quinque
attolluntur. in infima, nautici saburram ad æquilibriũ sternũt. in cæteris,
tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque constipant.
vectoribus, admodum exigua sub iis tectis agendi spatia relinquuntur. à
prora puppique gemina in pugnam surgunt castella. in horum vtroque,
& simul ad gubernaculum, ligneas casulas ac tuguriola fabri cõcinnant.
hasce, qui sunt pecunioси, magno in breue tempus conducunt pretio. cæ-
tera turba, ni sæuiant venti, prout cuique datur, sub dio in angustiis cu-
bant. sin atrocior tempestas discursum nautarum ad repentina imperia
postulet; pauidi confertique sub tabulata coguntur. ibi, concluso halitu
æstuque, teterrimus odor sentinæ, pædorque, & illuuies afficit corpora.
Inde cum graues alij morbi, tum vero lethargi, apostemata, febres variæ,
fœda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores existũt: & ipsos etiam
haud raro sacerdotes, medicosque corripiunt. Iam, in tanta plebis collu-
uione, militumque licentia, quot quãtæque sint labes animorum ac vitia;
B enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi quisque subiiciet. Omnem
hanc benemerendi syluam, & sempiternæ gloriæ segetem, in sua nauiga-
tione Xauerius habuit. Martinus Alphonsus Sosa cum summo imperio
præerat classi, Prætor Indiæ designatus: qui in eius maris præfectura pau-
lo ante præclaras gesserat res. Huic primũ, Xauerius, & assecles eius appa-
ritoribusque, ad iustitiam colendam ac fidem, plena prudentiæ, plena sa-
lutis monita per occasionẽ dabat: tum ad aliorum animos pariter sanan-
dos & corpora, omnes conferebat vires. excitare afflictos, consolari mœ-
rentes, adsidere ægrotantibus, interdum etiam iisdem sua manu condire
& coquere cibos, præbere sorbitiũculas, atque vitalem instillare succum,
sternere lectos, ac sordes euerrere. quibus esset spes vitæ, hisce, auertendi
cælestes iras, & mores in posterum corrigendi præcepta inculcare. quo-
rum deplorata esset in terris salus, iis æternæ vitæ facere spem, & simul
ad supremam pugnam arma contra dæmonum incursus ac petitiones in-
duere. valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari, detrahentes de
C aliorum fama, serentes iurgia discordiasque, vel impia in superos verba
iactantes, vel rem alea dissipantes, leni simul & graui oratione compesce-
re; plurimam diuinæ tum iustitiæ, tum clementiæ mentionem & recor-
dationem inferre; controuersias rixasque dirimere; lenire odia religionis
ignaros ac rudes, Christiana doctrina instituere; omnibus omni ratione
prodesse. inter hæc, se ipse inuictum ab omni perturbatione præstare, ci-
bo potuque vti parcissimo; nec dies modo totos exerceri, sed etiam no-
ctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos, tandiu in opere continere,
quoad somno & lassitudine oppressus, vbi sors ferret, tandem aliquando
succumberet. Atque ex hoc tam abiecto, tam in speciem seruili genere vi-
tæ, tantum abest vt quicquam vel de auctoritate, vel de existimatione de-
perderet; vt eum, summi infimique, tanquam salutis omnium præsidem,
& è supernis demissum sedibus, intuerentur. Inde primum & patris, &
sancti cognomentum inuenit: sic enim in oriente postea semper, & voci-
tatus, & habitus est. Cæterum in hoc itinere, Xauerij virtus, eo maiorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

habuit campum ; quo tardius illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum D
est. non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicum deuenere : ibi ad
Aprilem vsque hyemare coacti sunt.& ægris,qui permulti erãt,in regium
nosocomium è classe deportatis ; in eorum famulatu pater tanta denuo
cum assiduitate vigiliisque versatus est,vt præ sui corporis negligẽtia grauem & periculosum in morbum inciderit : in eo morbo cum maxime arderet febri,teneri non poterat,quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen ac moribũdis adesset.in iis,nauticum infimæ sortis adolescentem;cui exitialem exitum haud sine causa metuebat; è faucibus tartari, si qua posset,eripere statuit.iacebat miser humi,destitutus ab omnibus;eique per extremã phrenesim(quod erat in primis dolendũ)ad detestãda & confitẽda crimina tali tẽpore neque mens,neque sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussum, in suomet cubili Xauerius collocat. ad eum contactum (mira dictu res) confestim ad se iuuenis rediit,& peccata Xauerio rite confessus,magna cum salutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita. Inter hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor Sosa,quod certis E
de causis præuenire cuperet; quæ prima facultas nauigandi fuit; rostrata maiore celeriter antecessit, neque Xauerium , viribus vtcunque receptis ab se diuelli permisit.Paulus & Mãsilia,in nosocomij procuratione,quoad classis abiret , iussi persistere. Xauerius interim, de instituta vitæ consuetudine remisit nihil. certam ei nauis particulam ibi quoque Sosa in hospitium assignauerat. hanc item pater aliis egentibus vltro concessit. ipsi pro culcitra funis anchorarius in spiram conuolutus , pro ceruicali fuit ipsamet anchora. Ex itinere primum ad Melindem , tum ad Socotoram nauis appulsa. vtrobique , in erudiendis ac subleuandis hominibus, pro temporis breuitate,Xauerij nauitas ac diligentia constitit. Goam denique anno seculi huius quadragesimo secũdo peruentum est,pridie nonas Maias , quo die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus ex olei feruentis dolio illæsus emersit. Descensione facta, pater ad Regis valetudinarium,vti solebat,extemplo se confert.Eodem paulo post cum classiariis ægrotis Paulus & Mansilia comites magna omnium gratulatione F
succedunt. Goanæ tum Ecclesiæ præerat Ioannes Albuquercius (de quo supra commemoratum est) præstanti sapientia Pontifex.Ad hunc,Xauerius, antequam vllam reipublicæ attingeret partem, adiit honoris & obsequij causa : eique sine ambagibus id quod erat exposuit : se Pauli Pont. & Ioannis Regis Lusitaniæ missu, ad impertiendum ethnicis euãgelium, stabiliendos in fide neophytos,Christianos aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca veniisse , attamen, ita sibi certum esse fixumque : communis rei nihil omnino , nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere. Simul,Pontificias litteras,quibus Nuntius Apostolicus fuerat declaratus, eidem offert venerabundus:ac profitetur, sese iure illo ac potestate nequaquam vsurum,nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu altitudine animi,seu modestia captus Albuquercius,illico ruit in amplexus viri:perlectum probatũque diploma restituit : postremo,etiam atque etiã Dei seruũ adhortatur , vti animo soluto ac libero Christianam

rem è

A rem è præscripto summi Pontificis administret ; valde confidere sese , illius aduentum, ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam , vel amplificationem magnopere profuturum.neque in præsentia modo Xauerium comiter ac libenter accepit ; sed etiam in posterum præcipuo semper tum in honore, tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regressus in domicilium hospitale Xauerius,consueta & pietatis & caritatis munia cum suis obire perrexit.Præter hæc, salutarem publici catechismi ritum, in regionibus iis vtique primus instituit. Quotidie ferme prodibat ipse cum tintinnabulo , & ingentem promiscuæ turbæ numerum in templa cogebat.ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucide comprehensa (quæ ipsemet postea certioribus ad modulandum astrinxit numeris)decantabãtur hoc fere pacto.Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. eadem voces reliqui extemplo reddebant. id cum pro populi captu bis terve ac sæpius fieret; sequebatur, vt sonus ille , ad aures blande ac suauiter accB dens , integra paulatim sensa , totasque periochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum , vt silentio indicto symphonia conquieuerat ; certos ex eadem institutione locos , Dei famulus fuse ac populariter explicabat. Ita,pueruli, fœminæque,ac tarda plerunque mancipia,paucis horis ac pene ludibundi,multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quam illa noua ac vetus Academia , Lycæumque illud inclytum,& omnes antiquæ philosophorum scholæ,tot seculis,tanta contentione,tantis lucubrationibus extundere valuerunt.Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta:& simul , optimatum rogatu , Paulus Camers , Diui Pauli seminario collegione , quod iam puerorum numero haud paruo constabat , administrando regendoque præpositus. At Xauerius , quod per eos dies de recenti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione cognorat ; Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vere ineunte profectus est. ij populi, vt supra docuimus,magna Michaelis Vasæi & sociorum alacritate , salutaribus illi quidem abluti fuerant C aquis;cæterum eius mysterij vim,& reliqua ecclesiæ sacramenta,itemque precandi formulas,& Christianæ fidei articulos,& legis diuinæ præcepta penitus ignorabãt. Neque sacerdotibus Europæis quiue Goæ,quiue Cocini degerent,vlla ostendebatur facultas barbarię illius erudiendæ:quippe in magna distãtia locorum,& nullo propemodum linguæ commercio.. ex quo nimirum facile coniici potest , dum peregrinus homo Xauerius ignotum sermonem addiscit , cœcamque ignorantiæ noctem ex iis mentibus conatur expellere ; quam graues illi miseriæ, quantus molestiarum cumulus fuerit perferendus. Cum Brachmanis præcipue magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populum , fraudesque suas ac menda cia detegi,mortis instar ducebant.cumque à vi cædibusque eos turbarum absterreret metus,frustra Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea , vicino quodam in oppido , quod tyranni metu in patria superstitione perstabat , fœminæ quartum iam diem ex partus difficultate grauissime laboranti, agentique animam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Xauerius accitus interuenit. fidei summam exponit: certum ad salutem D
iter ostendit. assensa est mulier: baptismum expetiit: illico peperit. ea re
adducti propinqui, dein populares vniuersi, tyranno mitigato, repudiatis
idolis, Euangelio credidere: quos omnes probe institutos pater sacro
item baptismate proluit. Hæc & alia plurima Xauerium mire districtum
habebant atque vbi quod in præsentia satis esset, eodem substiterat loco;
delectos ex omni Christianorum numero hypodidascalos (ij patrio ser-
mone canacapoli vocantur) & probitatis, & ingenij laude præstantes, in
ea locabat specula, qui cæteros in officio continerent, sacras tuerentur
ædes, baptismate fungerentur; & si quid accidisset grauius aut difficilius,
consignatum interea litteris memoriæ causa, postmodum ad se referrent.
Hisce vicariis commendato grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppi-
dum aut pagum, pedes, & quidem sine sacculo semper ac pera, transibat.
Vbi oram omnem iis quæ dixi caritatis officiis, & prædicatione Euan-
gelij peragrauerat; ortus iterum à capite eandem pari diligentia prouin-
ciam obibat, pensum cum à cæteris Christianis, tum vero à canacapolis E
exigens. Atque huic hominum ordini, quo commodius tam pię ac neces-
sariæ functioni vacarent; certum auri pondus impetrauit quotannis in
Lusitanæ Reginæ socculos ab Indis conferri solitum; eum quidem ad
Catharinam scribens, Ioannis vxorem, insigni virtute ac pudicitia fœ-
minam, haud inepte lusisset, nullis eam soccis æque facile scansuram in
cœlum, ac precibus neophytorum, in quos Christi causa id opis ac
beneficentiæ contulisset. Amplius annum Dei famulus in Paraua regio-
ne traduxit; eumque Domini agrum adeo reliquit probe cultum & cõsi-
tum, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harũ rerũ
fama commoti Macoæ finitimi populi è Trauancoris regno ad Comori-
ni latus occiduum, Parauis multitudine ferme pares, Xauerium ad se ba-
ptismi causa per supplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eo-
dem & institutionis, & peregrinationis ordine, plus decem hominum
millia vertente mense ad Christum adiunxit. noui dein ad eum concur-
sus quotidie fieri, atque vbi patrio sermone proposita principia Christia- F
næ doctrinæ didicerant; cum alia suspicere, & laudibus in cælum ferre;
tum vero ipsa præcipue decem diuinæ legis præcepta. mirari quam illa
æquitatis plena essent, quam vera, quam rectæ rationi consentanea. obla-
tam sibi è cœlo haud dubie lucem gratulari inter se; deplorare suam, &
maiorum suorum amentiam, qui ad eam diem in tam densis errorum te-
nebris, ac tanta vitiorum fœditate iacuissent. inde se mutuo ad Christia-
nam religionem adhortari: mox cateruatim ad fontem æternæ salutis ac-
currere. Hisce abluendis cum maxime instaret Xauerius; noui à Manare
legati superueniũt, id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremæ Cei-
lano ad septentriones apposita. eam quoque gentem, ne ipse ab inchoa-
to opere abduceretur, missis interea pro se idoneis vtcunque viris, initiat.
Is vero ager, non fidelium modo, sed etiam martyrum vberem segetem
paucis diebus effudit. Si quidem Iafanapatani Ceilaniæ terræ tyrannus,
cuius in ditione erant Manarenses, idolis ad insaniam deditus, audita re,
insitam

A insitam ingenio feritatem nouellos in Christianos exercuit. immissoque
satellite, partim eorum occidit, partim variis supplicis per summam in-
dignitatem affecit. pauci ex insula in continẽtem elapsi (in iis regius qui-
dam adolescens) terrestri leucarum amplius ducentarum itinere Goam
vsque se contulere. ibi rite instituti omnes, & mystico partu renati sunt.
Neque hac tantum regione sese tenebat animorũ ardor. Macazares quo-
que, leucas in ortum quingẽtas ab Cocino diiuncti, Christianos doctо-
res maiorem in modum expetebant. ij legatos primum ea de re ad Anto-
nium Galuanum (vti supra commemoratum est) miserant. Galuani iussu
cum ad eos tenderet Franciscus Castrius; aduersa tempestate prohibitus,
Ternatem redierat infecta re. Felicius deinde nauigauit, cum Sosa Indiam
regeret, Antonius Paiua, coemendi sandali causa missus in easdem insulas
ab Rhoterico Vasæo Pereria, Malacæ Præfecto. Iam ante, in illis emporiis
negotia gesserat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat; neque erat
Macazarici sermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit (hoc nomine gens
B est) Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens &
bellicosus, vltro (quæ facilitas Regum illorũ est) ad inuisendum aduenam
accessit. Filium ducebat secum, annos quindecim natum, itemque adole-
scentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cum ad portum
venisset; accepta salutatione redditaque, variis de rebus, vt fit, cum pere-
grino mercatore sermonem instituit. inter cætera quæsiuit ex eo, quid
ita, Lusitani Mauris (sic vulgò Mahometanos appellant) infensi infesti-
que potissimum essent. Eà occasione arrepta, Lusitanus, in hæresis Ma-
hometanæ vitia, & ipsius auctoris ambitionem, fraudes, auaritiamque
pro ea quam habebat fandi copia inuectus; iis dein vitiis fraudibusque,
veritatem, ius, fasque Christianæ religionis opposuit: deque ipso Christo
Dei filio, generis humani liberatore, nonnulla subiunxit. Inde affirmauit,
nomini Christiano cum sceleratissima & corruptrice animorum secta,
proprium ac perpetuum bellum esse susceptum. Omnia Regi probabilia
admodum visa: &, quod iam aduesperascceret, domum regressus, Paiuæ
C xenia misit ad nauem. Postero die, ac sæpe deinceps, multa ex eodem
scisciatari perrexit, in iis, illud etiam; quisnam esset Iacobus quidam,
quem in præliis inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri detulissent. Ad hæc,
Paiua, de Christi discipulis ad Euangelium prædicandum à magistro di-
missis, pauca perstrinxit. in iis, præcipua sanctitate meritisque fuisse Iaco-
bum, qui primus lætissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cœli, nun-
tium attulisset: atque idcirco in eius præcipue Apostoli tutela ac patro-
cinio Hispanos laterevniuersos. ac proinde, inter dimicationem ab iis in-
uocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis hor-
rificum, igneo equo insidentem. eius rei, vel Mauros optimos esse te-
stes, qui conserta cum Lusitanis pugna, plures ipsi ac parationes, tali vi-
so non semel cæcam in formidinem, fugamque præcipitem acti sint.
Sub hæc Paiua è Christianis institutis, de inuocatione pia fidioque cæ-
lestium pauca disseruit. Cum hæc & alia id genus complura, mira qua-
dam approbatione per eos dies audisset Rex, neque tamen de capessenda

peregrina religione ſtatueret quicquam;Paiua,quod in eo emporio tem- D
pus vltra negotiandi non eſſet;ad Siani regnum leucas inde quinquaginta proceſſit. Cum Sianio Rege familiaritas intercedebat Paiuæ ; quippe apud quem ægrotus olim in hoſpitio fuerat , multaque cum eo de Chriſtianis initiis egerat. Hunc vbi adeſſe cognouit Rex , confeſtim ad eum, iactis procul à portu anchoris in ſalo ſtantem,prior viſendi gratia tranſmiſit:& mirifica quadam ex eius adſpectu voluptate perfuſus , poſt mutuam ſalutationem ; Auguror , inquit , fauſtum ac felicem mihi meiſque tuum eſſe aduentum,ô Paiua:quandoquidem,ex quo te aſpicio , tanta ac tam noua me gaudia pertentant.multo dein ac ſuaui cum peregrinis habito ſermone,digreditur. Inſequenti luce , cum ad eum ſalutandum honoris cauſa viciſſim in vrbem Sianum Luſitani veniſſent ; conuerſus ad Paiuam Rex,Caue,inquit , putes excidiſſe mihi,quæ , hic apud nos cum eſſes , de veſtræ nationis in vnum Deum fide ac pietate narraſti. hærent ea mihi penitus infixa; neque vnquam ex eo tempore voluntas mihi eiuſdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hactenus me , po- E
pularium metus ; ſi ab auitis inſtitutis abſcederem , necnon exiſtimationis ratio,ſi,grandi iam natu,repente immutatus viderer; ab hoc tam honeſto conſilio retardarunt.eaſdem ob cauſas adhuc animi pendeo:teque pro amicitia conſulo,quid mihi faciendum putes.ac ſimul quæſo vti coram hiſce proceribus(adſtabant autem plures)aliqua de fidei veſtræ myſteriis , deque hominis Chriſtiani officio diſſeras. Tum Paiua , ſe indoctum præfatus,ac minime dignum qui tam ſublimia tamque diuina tractaret , ac nihilominus incenſo pij Regis ſtudio pro ſua parte non defuturum ; orſus à primo decalogi præcepto , cætera ſingillatim deinceps quam planiſſime potuit explicauit : eaque cuncta ſummatim ad illa duo capita redigi oſtendit:amoris erga Deum,& proximum. Magno aſſenſu, Regis præſertim,ea oratio audita.ſic ille abiit dies.Poſtero, eædem ſcholæ pari auiditate repetuntur. Paiua,ad ea quæ tradiderat , ſermonem adiunxit de officiis operibuſve miſericordiæ,quæque ad corporis , quæque ad animi auxilium pertinent; iiſque operibus præcipuas Chriſtiani mu- F
neris partes docuit contineri.Ab ea peroratione dimiſſus Paiua , proximo die reuocatur in regiam. ille , Deum enixe precatus , vti mortalibus cœcis lumen aliquod æternæ veritatis offerret , ad vrbem properauit,in rerum diuinarum cogitatione ita defixus,vt viæ laborem,ac tempus omnino fefellerit.Vbi ad Regem peruenit , adſtante nobilium corona , rurſus de Chriſtianis præceptionibus verba fecit. exinde quæſiuit ab eo Rex , num quid de mundi creatione cognoſſet:ille , totam eius creationis ſeriem , à ſanctis hominibus & prophetis conſcriptam eſſe reſpondit. Cum,Sanctus quid nam ſibi vellet,rurſum interrogaſſet Rex(id enim verbum Paiua reddere Macazarice nequierat , propterea quod ij populi, vt ſanctitatis ipſa re;ſic etiam vocabulo carent) ſanctos eſſe , inquit, eos, qui propoſita nuper ab ſe præcepta ſeruarent;ac ſe quam maxime à corporis contagione ſeiungerent. huiuſmodi fuiſſe rectæ religionis interpretes , Dei plenos ; ac proinde nullum in eorum ſcriptis ineſſe mendacium.

A cium. Tum Rex ; quid eſt , ait , mendacium ? Atqui , vt ad hoc reſpondeam (inquit Paiua) liberali venia eſt mihi abs te opus , ô Rex : quod ſi nihilominus acerba & aſpera mea tibi viſa erit oratio;peto quæſoque,vti omnem in me vnum iram exerceas : Luſitanos meos cum ſuis rebus incolumes abire permittas. Cum ille continuo quidlibet expromendi poteſtatem feciſſet,Scire aues, inquit , mendacium quid ſignificet. Ego vero,nulla comparatione huiuſce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonſtrauerim; quam iſta ipſa quam vos agitis vita. Cum enim IESVM Chriſtum,Dei filium,totius veritatis auctorem,penitus ignoretis; ſic fit, vt erroribus infinitis impliciti,à veritate ſemoti, in ipſo mendacio volutemini.Cum hæc & eiuſmodi maxime dicerentur , ſubito coactæ nubes, magno cum cœli fragore,tonitribuſque, & procellis , ingentem vim imbrium effudere. quæ res eo & mirabilior viſa eſt , & gratior accidit , quo maiore cum detrimento frugum , diuturna ſiccitate laboratum in iis regionibus fuerat. Cum dein Regem vrgeret Paiua , vt in Chriſti verba ſi-
B ne dubitatione iuraret;ille nouem inſuper dies ad deliberãdum ſumpſit. Obſtabant egregiæ ipſius voluntati,maxime ſacrificuli,quos vocant Bacos,teterrimum genus.ij,quemadmodum Satanæ miniſtros decet , ipſo amictu ornatuque corporis , muliebrem ſexum certatim ementiri non dubitant,expilant faciem,crines alunt,comuntque:dentes artificio quodam inaurant : denique fractis motibus geſtibuſque , luxum atque mollitiem produnt.iiſdem fœminam attigiſſe capitale eſt : ardenti viuus crematur pice qui tale quippiam admiſerit. at vero ipſi(quod vix auditu fas ſit)certis inter ſe legibus nubunt:& praua inſuper vulgo ferẽtes dogmata,miſeram gẽtem nefariæ turpitudinis ac ſuperſtitionibus implent. igitur hi præcipue,ab noua religione abſterrebant Regem ; quippe qui omnibus adſueti flagitiis,Chriſtianæ ſeueritatis & caſtimoniæ nomen horrerent.Accedebant ad labefactandum,ſi qua poſſent , Regis propoſitum Mahometani quoque complures , qui mercaturæ cauſa in eius regnum ex Vgentana,Pane,Patane cõuenerant. Horum ſceleri & conatibus dum
C obuiam itur. Supanus interim Rex , bene comitatus , ornatiſſima claſſe, nec opinato ſuperuenit.ac primum omnium interrogat Luſitanos , num Sianius Chriſto ſe addixerit. Cum ab iis reſponſum eſſet , Sianium cunctari deliberabundum adhuc;Supanus, in re adeo ſalutari, tam longa deliberatione quid opus eſt ? inquit. ego quidem , nulla interpoſita mora, Chriſtianum me volo fieri. Tum Paiua , quod ſacerdotibus careret , ipſe per ſe perque ſuos raptim ara excitata , quam maxime feſto apparatu, Regem ſacro baptiſmo rite luſtrandum curauit à quodam è comitibus, cum cætero corporis habitu , tum ipſa canicie venerando. poſt Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem ſacramento expiati. Regi , Ludouici nomen impoſitum. cætera cohors , alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia , & gratulatione bombarda perſtrepuit ; reique geſtæ fama longe ac late manauit.eo exemplo incitatus,tandem aliquando Sianius omni contempto periculo rupit moras. à Paiua ipſo cum primoribus aliquot baptizatus , Ioannem appellari ſe voluit. Bonorum

ingenti

Universidad de Deusto
Biblioteca

ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo præter vete- D
rem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac so-
cietatis vinculo magis magisque constricti. Abeunte dein Paiua cum suis,
veriti, ne duce, ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores inge-
niumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam ne-
cessarij subsidij causa misere. Hic admodum Euangelij cursus (quod qui-
dem exstet) gerente Præturam Sosa, per triennium fuit. Interea Prætor
ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dede-
rat. Is, vt primum Goam est delatus, inito magistratu, hyemem totam ferme iure dicundo consumpsit, atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos ægrotos inuiseret: ibidemque rei diuinæ palam interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: vinctorum cognoscebat causas, curabatque vt salua æquitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præturæ tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomãdam arma con- E
uertit. Hæc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modo vectigal du-
dum abnuebat pendere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani
tutum in suos portus dabat receptum. Sosa, quadraginta nauibus, in qui-
bus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profe-
ctus, in ipso portus aditu cõsistit. inde missi ad Reginam, qui debitas pen-
siones, & præterea piraticos parones ad vnum exigerẽt. illa, metu repen-
tino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde cũ varias ad frustran-
dum excusationes afferret; descensione facta Prætor instruit aciem. Ma-
hometani, primo è palmetis in hostem intrepide subeuntem, varij gene-
ris tela coniiciunt. dein, vbi ea sperni sensere, ad vrbem citato recedunt
gradu. ibi rursus conglobati in conspectu liberorum, & coniugum (nam
Regina tum aberat) prælium instaurant. anceps aliquãdiu dimicatio fuit,
sed inferente se acrius Lusitano, fusi per agros, fugatique omnes: oppi-
dum nullo defensore captum & incensum est: è Lusitanis desiderati duo-
decim, vulnerati cõplures. è barbaris maior multo numerus cecidit. Cæ- F
terum in ea pugna insigne traditur facinus Francisci Almeidæ Scalabi-
tani. is, conspicatus cõmilitonem in extremo discrimine, hostiles mani-
pulos impetu capto perrumpit: circumuentum Lusitanum egregie pro-
tegit: & in eodem hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu
sustinuit; quoad suis ad opem vtrique ferendam spatium datum est. ita,
coronam is quoque ciuicam; populari seruato: præcipuam victoriæ lau-
dem, absterrito Mahometato promeruit. exinde Prætor, succedentibus in
orbem centuriis, Baticalanos fines, non intermissa dierum aliquot clade
vastauit. ac, metu malisque demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas
tradendas naues, pernumeranda stipendia, & pacem renouandam ade-
git. postremo victor incolumi classe Cocinum petiit: ab Cocino dimis-
sis varia in loca nauibus, in vrbe Malaca primus portorium & scripturæ
magistros instituit. ex quo, ad regia vectigalia non mediocris accessio fa-
cta est. Inde Goam in hyberna reuectum, cupido incessit Tremelani

delubri

A delubri exspoliandi, credo, quod eo cultu ac donariis indignum idolum
duceret. in Coromandelio tractu delubrum id est; cum cætera superstí-
tione, tum auro ac diuitiis inclytum in eam rem. Sosa, permultis iisque
aptis remigio nauibus quo facilior esset ad terram appulsus, & tribus fe-
re armatorum millibus, ineunte vere cum ab Goa soluisset, vixdum in al-
tum euectam classem atrox tempestas oborta pæne demersit maximo in
periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cæteræ, Cocinum denique
tenuere. Inde ad insulam processere, quam à vaccis appellãt. ibi ab explo-
ratoribus cognitum, Coromandelium littus omne, contra quam Prætor
ab aliis audierat, asperum & importuosum esse: nullam ibi tutam statio-
nem fore. Hoc nuntio reuocatus; ne nihil omnino tali apparatu egisse vi-
deretur, ad Colanum repente flexit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani ha-
bebant. Rex erat socius: ac tum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis finiti-
mis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna, di-
stabat fanum, in quo magnam item pecuniæ vim asseruari ferebat fama.
B Prætor in terram egressus, per speciem amicitiæ paulatim ad locum pro-
gredi, populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armatæ Lusita-
norum cohortes. vbi templum intrantem vidẽt Sosam; tum demum sen-
sere quid peteret. extemplo reliquias militum ex agris euocant: atque ad
naues redeũtem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum
olim Albuquercio euenerat) è superiore loco, syluisque ac sepibus, Nai-
res minus centum adorti; sagittis ac fistulis magno detrimento affecere.
Sosa, cum agmen clauderet, ex equo degressus quo minus ad ictus pate-
ret; ferme triginta suorum amissis, vulneratis compluribus, ægre ad mare
peruenit, haud quaquam satis magno operæpretio: siquidẽ effossis tem-
pli penetralibus, auream ollam extraxerat numulis argenteis plenã quos
Indi fanones vocant, neque sestertium plus vnum cõtinent singuli. Eam
ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Põtifices reddendam Colanio
censuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis iussu
reposita est. Per idem tempus, crescẽdi ex aliorum malis, præclara se Lu-
C sitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (vti sunt eæ gentes
ad omnem flatum spei vel timoris mobiles & infidę) noua odia & simul-
tates exstiterant. Idalcã Azedecanem, beneficiarium & vectigalem suum,
in regiam pro potestate euocabat. ille capiti metuens, pariterque thesau-
ris quos diuturna parcimonia rapinisque congesserat; palã imperium de-
trectabat. Inde mutuo sibi struere insidias, mox etiam bellũ aperte moli-
ri: ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneribus ac pro-
missis Lusitanos allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è male par-
to imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi. E stirpe Decanij Regis,
quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memorau-
mus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quam ad arma natus, & sæ-
uitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impe-
trauerat, religionis ergo secedendi Mecam. ibi cum vxore liberisque ali-
quandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo supra diximus,
Indiam petiturus, auexerat, iniecta quidem spe auiti regni recuperandi:

Universidad de Deusto Biblioteca

sed,quod multo similius veri est,quo per eũ si,res ita ferret,seditiones ac D turbas in iis regionibus excitaret. Hisce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus;in Cambaiæ deuenerat fines. Cæterum à Lusitanis paulo post victo & fugato Solimano, haud quaquam suis viribus fidens, ibidem in exsilio sponte substiterat. ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leucis ab Goa quatuordecim , per occultos interpretes ac litteras instare Garziæ Castrio Goæ præfecto(nam Sosa tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accersat. is vbi Lusitano præsidio septus in terra Decania pedem posuerit , concursum ex agris vicisque, ab importuni tyranni odio , ad iustum ac legitimum Regem extemplo futurum. se quoque in id ipsum paratas habiturum copias:& Lusitanos, Meali tum inopi egentique quibus velint impositis legibus , si eum in patria locauerint sede;pro insidioso & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros.Hisce atque aliis rationibus facile persuasum præfecto , vti magnis pollicitationibus Mealem cum vxore liberisque Goam euocaret.Eo vbi peruenit; confestim admonitus E Prætor, qui tum erat Cocini , Goam repetit. ibi in concilio dies aliquot anceps deliberatio tenuit.nam & pacem cum Idalcane facta, repẽte violare, nefas, & Mealem vltro accersitum repente deserere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus inde sententiis , cum aliquandiu hæsisset Prætor;tandem è dignitate fideque nominis Lusitani statuit esse, Mealis afflictas fortunas omni ope excitare ; & cum Azedecane, iamdiu id exoptante,vires atque arma coniungere.Habito delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfectis edicitur. iam ad primos Decanij regni fines prẽsto erat popularium manus,Meali excipiẽdo submissa.Vbi dies affuit, Prætor ipse cum armatorum copiis Mealem sine fine gratias agentem ad littus honoris causa deducebat.vix ad arcem Benestarini peruenerãt,vnde in continentem ex insula traiectus est;cum seuocatum Prætorem Petrus Faria Lusitanus vir bello egregius , & magno rerum Indicarum vsu monere etiam atque etiã institit, integris rebus videret quid ageret:perfida barbarorum ingenia inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret:neu florẽtes tum Lusitanas opes cum perditis misceret exsulum rebus;neu Idalcanem tanta potentia Regem, amicum ac sociũ,sine causa lacesseret.mittendi Mealis,quandocunque sit opus,arbitriũ penes Prętorem fore:sedandi belli,si temere moueatur,nõ quoties libeat, facultatem fore.Hac oratione, & simul auctoritate viri permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo , repente , quasi noua res aliqua maioris incidisset momenti; redire vna cum Meale cunctos in vrbem iubet. id cum initio sermonem æque ciuibus atque aduenis præbuisset , sapienter dein factum apparuit.siquidem quintodecimo ferme post die,nuntius venit, ab Idalcane debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab Vrbe Visapore(ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta)Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus,vrgente animi ægritudine senioque, extremum obierat diem. eo demortuo,Idalcan vrbem facili negotio captã diripuerat, magnas ibi opes , ingentem rei bellicæ apparatum inuentum aiebant.

A aiebant.Hæc vbi Goam allata sunt,Prætor necessitatem in consilium vertit:celato quid nuper egisset;legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit.Mire opportuna ea fuit legatio.Idalcan,inter ipsam rei tantæ lætitiam, vel Prætoris officio, vel ipsius legati dexteritate captus ; Bardesios & Salsetanos vicos agrosque;& extra suam ditionem quicquid Azedecanis fuisset; Lusitanis attribuit ; cum eo tamen, vti Mealem cum coniuge & filiis Malacam amandarent, ibique custodiendum curarent, ne ad nouos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor , ea donatione gaudens , misit extemplo qui possessionem locorum adirent , & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt olim , exigerent. De Meale incertis implicans responsis,callide rem extraxit,neque ab Goa dimisit hospitem;verbo,vti in oculis populi Goani tutius adseruaretur:re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna,& Lusitani prę-
fecti fidem implorans , Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus.
B Hæc ferme ab Sosa Prætore gesta; quem deinde virum,in Lusitaniam secundo cursu reuectum , & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterum eius præturam vna res maxime fecit insignem; aperta per id tempus , & primum cognita nostris hominibus terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingeniis ritibusque , tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt ; tamen hic etiam exponi quædam aut ex eo tempore allata , aut etiam liquidius comperta, locus haud dubie postulat.Quem igitur vulgo Iaponem vocant,eæ præcipuæ tres insulæ sunt, circumfusis aliis minoribus interfluo euripo diiunctæ. Prima & maxima , in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur : eius caput est vrbs Meacum ; inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant.hæc satrapiis regnisve censetur nouem.nobilissimas habet vrbes, Vosuquim & Funaium regni Bungensis. Tertia dicitur Xicocum : satrapias aut regna continet non plus quatuor; insignis
C maxime Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna , vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum regni minime cõuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, vti ferunt , leucas excurrit. huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi pater ; summum triginta non amplius. de ambitu nildum certi proditum est.Iacet ab Æquatore in Arctum à trigesimo gradu ad trigesimum fere octauum.Ab oriente obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum interuallo. A Septentrione , Scythas vel Tartaros , & alios ignotæ feritatis populos. Ab Occidente , adspicit Sinas,varia pro litorum flexu excursuue distantia : siquidem ab vrbe Liampo , qui Sinarum regnis in ortum est limes ; ad Iaponis insulam Gotum,quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio , vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta septem traiectus est.A meridie , vasto mari interfuso , inexploratas habet terras , è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est,

neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque ad- D
modum ferax. Septembri mense oryzam (is cibus est communis omnium)
quibusdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more
nostro, sed genus quoddam offæ, seu polentæ conficiunt. Salubris cœli
temperies: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vsus emicare co-
gnitum est. Editi præruptique montes cum alij passim, tum duo præcipua
nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, assidue flammas
euomit, inque eius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu
se macerauerint, splendida circumfusus nube sese cacodæmon ostendit;
alter Figenoiama nomine, Lucarum aliquot ascensu trans nubes attolli-
tur. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas na-
tiones ea merce pelliciunt. Arbores vel ad amænitatem, vel ad fructum
serunt haud absimiles nostris. vnius tamen, quæ palmam imitatur, ignoto
nomine, admirabile prorsus ingenium, siquidem (vti perhibent) humorem
quemlibet reformidat: si forte maduerit, contrahit illico sese, ac veluti
pestifero contactu marcescit. remedio est, auulsam radicitus, in sole ficca- E
re; & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel sitientem arenam
infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta, reuirescit, ac pristinum
nitorem decoremque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo
ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima vero variis locis
exurgit cedrus, tantæ proceritatis, & crassitudinis, vt inde, fabri, basilica-
rum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiãt. Ex
animantium genere, oues, porcum, gallinam, anserem, fædasque alias do-
mi haud quaquam alunt Iaponij: si caro gustanda sit, ferina vescuntur.
Campos, boum & equorum militarium armenta: saltus atque dumeta, lu-
pi, cuniculi, apri, cerui pererrant. è volatilibus, phasiani, anates amnicæ,
palumbes, turtures, coturnices, ac syluestres gallinæ cernuntur. Pisce cum
alio abundant incolæ, tum vero fluuitiali trutta, seu silare, & marina tam-
quam alosa; huic honos plurimus. Butyrum nesciunt: oliuo carent: facti-
tio vtuntur, e cetis ad littus eiectis: pineas tædas ac faces, alicubi etiam
paleas ad lumen adhibet vulgus. Procera statura, si cui contigerit, & deco- F
ro corporum habitu gloriantur. lenta pleriſque viuacitas; firmæ vires: in
sexagesimum vsque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt mo-
dicam: in capillo varius est mos: volsella depilant, pueri sinciput: plebeij
ac rustici dimidium caput, viri nobiles totum ferme, paucis ad occipitium
relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maximæ
ducitur. Mortalitatis incommoda, famem, sitim, æstum, algorem, vigilias,
laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme sum-
ma, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulsi, venatu exer-
centur, & procul à matre ac nutrice locis habentur asperis, quod ita sen-
tiant, nulla re magis infringi animos, quam molli ac blanda educatione.
Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidisque, pauimenta conster-
nunt. in iis & sumnum, subiecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum
capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud
minor quam apud Sinas cura. paxillulis item ipsi duobus inter edendum

ita

A ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digitorum tersu
opus sit cænationem intrant excalceati, ne cataſtromata calcando coin-
quinent. tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce: diui-
tes, ad consuetudinem Sinarum, ornant splendide atque apparate conui-
uium. in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique con-
uiuæ mensa: è cedro pinuue, palmi fere altitudine, binum dodrantium
quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus. cibi consecti, in py-
ramidem exstruuntur, auro consperſi, cupressinis ramulis ad gratiam pro-
minentibus. nonnunquam etiam, rostro pedibusque inauratis aues inte-
græ nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuam hilare ac liben-
ter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus
exquisitis: hasce cuncti diligenter obseruant. Vsum vitis ignorant, oryza
exprimut vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectãtur hauſtibus aquæ
pæne feruentis, insperso quem supradiximus puluere Chia. circa eam
potionem diligentissimi sunt; ac principes interdum viri suis ipsi mani-
B bus eidem temperandæ, ac miscendæ, amicorum honoris causa dant ope-
ram: certasque habent ædium partes, huic ministerio dicatas: in iis focu-
lus assidue stat, cortina è ferro liquato superimposita inde, venientibus
& abeuntibus amicis pocula porrigunt: hospitibus vero, in digressu, con-
templandam etiam offerunt gazam quæ apud eos maximi fit. ea ferme
sunt illius quam dixi potionis instrumenta, focus & olla cum tripode, in-
fundibulum, figlini calices, cochlearia, & vascula tum herbæ ipsi, tum
pulueri qui ex ea conficitur, adseruando. Hæc, vtique certi generis,
quod non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore
apud Iaponios habentur loco (quandoquidem hæc opinione gentium
constant) quam apud Europæos anuli gemmati, & baccata monilia. Mira
etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiorum laminis certorum
opificum prorsus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æsti-
mentur. Magnus insuper honos papyri plagulis quibusdam læuoris exi-
mij, in quibus, atro monochromate singulæ tantum aues, arboresue, no-
C bilium artificum penicillo pictæ retinẽt oculos. Hæc igitur, vt dixi, Iapo-
nij, dynastæ præsertim, & auide sibi comparant, & aliis ambitiose propo-
nunt. Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo la
pideis vtuntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item ex-
struunt templa, & sacerdotum vtriusque sexus ampla & sumptuosa cœno
bia: quamquam ingentẽ eorum numerum, hæc scribentibus nobis, præ-
pollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianæ rei studio, quam ex-
secrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper
euertisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum vnus & communis est omniũ;
sed ita varius idem & multiplex, vti plures haud immerito videantur
esse. quippe vniuscuiusque notionis ac rei, multa vocabula sunt, quorum
alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud ple-
bem; alia denique viri, alia fœminæ vsurpant. ad hæc, aliter loquuntur
ac scribunt; & in ipsa scriptione, aliter epistolas, aliter volumina li-
brosque conficiunt: habent autem plurimos, tum soluta oratione, tum

gantissimo versu conscriptos. porro notis vtuntur eiusmodi; quarum singulæ,singulas, vel etiam plures dictiones, Ægyptio ac Sinensi more, contineant.ad summam, à nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, Iaponica lingua,Latinæ, vel genere ipso, vel vbertate præfertur. Itaque ad perdiscendum,& magni laboris,& longi temporis indiget. Armis vero apprime dedita gens est.ea sunt,præter ferream fistulam,arcumque & sagittas,gladius incuruus, & pugio(queis ab duodecimo ætatis anno sese præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, vti ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat. accedit pilum auro argentoue bracteatum, falce præfixum: nanguinatam appellant. hastis item egregie vtuntur, quæ nostras & leuitate, & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem sumunt varios, idque cum cæremoniis, & solemni apparatu.Cæterum,qui adulti iam sunt,talarem gestant versicolorem tunicam.hanc domi demittunt;prodituri autem,in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leui subligant nodo. Tunicæ amiculum superinduunt breuiorem (quimonem vocant) manicis non vltra cubitos eminentibus. hasce vestes per æstatem gerunt simplices,ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet densiores ac duplices, inserto item serico tomento;easque,ne incommode tumeant, perquam artificiose perpungunt. Calceis crepidisue sine obstragulo,sandaliorum instar,vtuntur,corneo ad extremum exstãte hemicyclo, quem, firmitatis causa,primum inter & secundum inserunt digitos.Flabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam, auro sericoque interexta.sub vmbella ferme proceres,alioquin aperto capite, in sole pariter ac pluuia vterque sexus incedit.è coloribus festum habent nigrum atque puniceum:albus in luctu est.Ac plurimis quoque aliis in rebus,credi vix potest,quantopere à nostro,victus eorum & cultus abhorreat.In olfactu, suffitus nostros minime ferunt; alia ipsi quædam odoramenta succendunt.In gustu, nostras illi epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur.Aquam nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant.In auditu,symphoniam eorum, nostræ aures omnino refugiunt. Nobis,dentium,in candore; illis, quod mirere, in ipsa nigritie decor est. itaque atro quodam eos pigmento identidem inficiunt.fœminas in publico viri & cognati præcedunt,famuli subsequuntur. equum nos ab læna,illi ab dextra conscendunt. Inter salutandum, nos caput; illi, perleui crepidarum vel sandaliorum excussu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adsurgimus,illi subsidunt. nobis gemmæ, illis ferrea vel fictilia vasa in honore sunt.Iam,in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi salsa, & acria,& cruda ægrotis apponunt:nos, pullos & altilia;illi pisces atque conchylia. pharmacis nos ferme olidis & amaris: illi perquam suauibus & odoratis vtuntur. nos crebro sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque aliis item in generibus ita multa obseruant eiusmodi; vt si minus plantis (neque enim id probedum exploratum est) moribus certe orbi nostro plane oppositi videantur esse.Neque vero,cur ita faciant, probabilem plerunque rationem afferre non possunt.vt illa, sidere qam attolli, ma-

A li, maioris venerationis indicium: cuiuslibet vsus vasa, quam nullius commodi lapillos,quantauis mercede,sapientius emi: frigida comprimi fibras, irritari tussim, & pectoris vitia, restingui natiuos ignes: feruida foueri calorem insitum;laxari meatus, eoque facilius leuari sitim; ægro, quas appetat natura potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quam Europæis illi ridiculi sunt.ac, si quando per mundiB tiarum aut elegantiæ contentionem,vt fit,cauillis agatur; par pari nobis egregie referunt. Sed cum in eiusmodi rebus tam vehementer à nostra consuetudine discrepent;iidem tamen in constituendis hominum classibus ordinibusue,haud absimile nostro discrimen ac rationem sequuntur. ordines ij,quinque præcipui.Primus, eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce communi cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos Tonos alij dein exstant dignitatis gradus, vti apud nos Regum,Ducum,Marchionum,& Comitum.ij omnes,non tam auro pecuniaue: quam cæteris opibus, & clientelis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pace, descriptis ordine ministeriis appareant Regi;& in bello, suis ipsi cibariis ac reliquo sumptu militiam obeant.sic fit,vti dynastæ,quamquam in magna nummorum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aulæ frequentia cæteroque apparatu, vim imperij, ac speciem regiæ maiestatis obtineant.Illud vero præclarum,quod animo excelso,non morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo,sed vbi vrgere cepit senium,certis ad victum cultumue sibi prædiis reseruatis, filium aut si quem alium successorem destinarunt, artibus regnandi ac præceptis imbutum;plerunque ipsimet in solio collocant; ac iuuenilem eius ætatẽ exinde prudentia,rerũ vsu, consiliis iuuãt. quod ipsum apud nos ab Carolo Quinto Cæsare,quo latius ac felicius imperabat,eo maiore moderationis ac sapientiæ laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum C classis,eorum est qui nefaria gentis illius procurant sacra,capite ac mento prorsus abraso,inter quotidiana & occulta flagitia & stupra,cœlibem nihilominus ac sobriam professi vitam, atque ad mortales decipiendos, conciliãdæ pecuniæ causa,in omne argumentũ sanctimoniæ grauitatisq; compositi.iidẽ nobiliũ ac diuitum exsequias ducunt; & alternantibus in odæo choris,carmina suo more decantant; & dicendi copia & facultate præstantes,concionibus populum arbitratu suo circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ:nec desunt qui ad quandam Rhodiorũ equitum speciem (Christianos quippe ritus hac etiam ex parte malus effingit dæmon) bellicas vna cum religione res tractent: sed communi omnes appellatione Bonzij vocitantur,honesto loco nati plerique:nam proceres,multitudine liberorum,& angustia rei familiaris vrgente,ex iis aliquos ad Bonziorum instituta ac familias aggregant:Multa insuper variis habent locis gymnasia, quas Academias dicimus, copiosis instructa vectigalibus; atque ob eas res præcipuum, ante hanc hominum ætatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem,toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum;sed post illatas D
in ea loca faces Euangelij, fraudesque vulgo nudari & coargui cæptas,
multum videlicet vniuerso generi de auctoritate atque existimatione de-
cessit.Tertius ordo,ciuiù ac reliquæ nobilitatis est;è quibus,in cultu Re-
gum plurimi,ac simul in militaris gloriæ studio consenescunt;nec pauci,
artibus iis quas ipsi liberales existimant,atque inter cętera pągendis car-
minibus delectantur.Sequuntur institores,ac sellularij, & variarum opi-
fices rerum,egregia ferme solertia. Multas armorum habent fabricas,at-
que ipsi etiam typis ad impressionem vtuntur. Postremus est agricola-
rum locus, & eorum qui propter inopiam, in ditiorum famulatu ac mi-
nisterio victitant, quorum longe maior quam apud nos multitudo cen-
setur.In vniuersum, acuta, sagax,ac bene à natura informata gens est:iu-
dicio,docilitate,memoria,non Eois modo, sed etiam Hesperijs nationi-
bus antecellit:quæ res in rusticis ac pueris liquido cernitur.illi, vrbanos
pæne mores,vegetum ingenium,ac minime agrestem indolem præ se fe-
runt.hi,celerius multo quam Europæi nostri,latinas, & litteras, & artes E
arripiunt. Paupertas dedecori aut probro est nulli : vix etiam in multis
agnoscitur,adeo accurate familiarem dispensant rem, & pro sua tenuita-
te concinni ac nitentes incedunt.Maledicta,furta, impiam temere iuran-
di consuetudinem, aleæ genus omne auersantur. Famæ gloriæque aui-
dissimi, dignitatis vero supra quam credi possit retinentes æque summi
atque infimi sunt.nullam non modo contumeliæ speciem,sed ne dictum
quidem paulo asperius ferunt.ergo reuerentur inter se,pręcipue nobiles,
certantque officiis & honore verborum. quin, ipsi rerum vilissimarum
artifices, quique se in diem locant, comiter appellandi, si eorum vti velis
industria. nam alioquin irritantur, ac spreto lucello, cæptum opus abii-
ciunt.Constantiam ac decorum ita custodiunt vulgo,vt vel ab imminēte
ruina,sensim ac sine trepidatione vlla recedant. cauentque diligenter,ne
quid abiectum,aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. atque ob
id ipsum,animi perturbationes,ægritudines, impetus, in specié cohibe-
re, atque iræ præsertim notas omnes obruere, vel potius in contrarium F
flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior est.
intemperantiam vero linguæ, maximo animo minime dignam putant.
ac proinde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico,
neque domi inter maritum vxoremque, parentes ac liberos, herum ac
famulos audiuntur.Sedate grauiterque quod agendum est,agitur:siquid
odiosius accidit, internuntij commeant : quin etiam, inter ipsas noxio-
rum pœnas, conuitia remouentur, & verborum acerbitas. prouocatio-
nes autem ac rixæ, contra quam apud nos, admodum raræ. ferociam illi
minasque in tempora belli reseruant.Iam vero(quæ haud postrema ami-
citiæ lex est)mutuis in congressibus, domestica incommoda, necessita-
tes,ærumnas, amicis haud temere impertiunt:tristitiam & curas egregie
condunt:neque alienam pacem & iucunditatem, ineptis querimoniis &
superuacaneo mœrore solicitant:ab aliis interrogati,rem totam vel reni-
dentes eleuant,vel certe modica significatione perstringūt.denique aspe-
ris

A ris atque aduersis in rebus, plane incredibilem animi æquitatem osten-
dunt,ac velut in gradu perstant,& quicquid euenit,sine gemitu excipiūt:
credo,ipsa varietate casuum edocti, & inconstantia rerum humanarum,
quæ in iis regionibus vel maxime viget. infimæ sortis homines ad regiam
celsitudinem euehi repēte,alios è summo fastigio ad ima præcipitari,pę-
ne quotidianum est.hac illi vicissitudine scilicet eruditi,lætissima quęque
sic optant, vt interim difficillima cogitent. Firmus autem est animus ad
quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neque proiectæ solum ætatis
eæ laudes : in puerorum consuetudine, atque adeo in ipsis lusibus & re-
missione animorum, senilis prope maturitas, & moderatio quædam elu-
cet. Hæc ferme Iaponiorum bona: quæ tamen eadem,ingenti malorum
cumulo compensari nil ambigas. Ac primum, in Dei cultu, quod potis-
simum iustitiæ munus est; & in finibus bonorum ac malorum, vna cum
cæteris quæ Christum ignorant gentibus, miserādum in modum errant.
Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur iis quos dixi Bonziis. hi,vario
B alioquin dogmate mendaciisque,omnes tamen (quod facili negocio de-
prehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia, & animorum immorta-
litate consentiunt.Inter docendum interest,quod impietatem hanc pau-
ci palam & promiscue cunctis hominibus ; alij non nisi nobilibus ac dy-
nastis ex arcano tradunt : vulgus ac multitudinem;tartari metu in officio
continendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti scelere &
amentia sunt, qui veteres quosdam impostores, Amidam, & Xacam sup-
pliciter adorandos inculcant plebi, verbisque conceptis deprecandos
identidem,neque id per hæsitationem angoremve,sed animo plane secu-
ro;certaque, si tantum hi rite inuocentur,salutis æternæ fiducia; quippe
quorum vtriusque, dum in terris agerent,tanta durities & asperitas vitæ
fuerit ad generis humani luenda peccata, vti vltra solicitum esse de supe-
rum pace veniaque, aut hoc nomine corpus diuexare quemquam, vel
quoquo modo pœnas delictorum ab semet exigere,non modo stultum&
superuacaneum, sed in ipsos beatæ vitæ parentes contumelioſum ac ne-
C farium sit. hoc Bonzij multi & priuatim & publice suadere non desi-
nunt,nequitiæ Lutherianæ persimili : vt vnum vtriusque auctorem facile
agnoscas. Porro, quos dixi,Amidam, & Xacam,& si qua sunt alia primæ
notæ numina,à quibus futuræ vitæ bona expetantur, patrio cognomine
Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deos, bo-
næ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinent,
largitores:hosce Camis appellant, Reges olim ipsos,Regumve filios,aut
inuento quopiam, insignive alio facinore,falsæ diuinitatis gloriam con-
sequutos.horum de vita rebusque gestis,vti de Ioue,Saturno,Libero,cę-
terisque inanibus Diis Græci poetæ, absurda quædam,& ridenda,& tur-
pia fabulantur. Inde Iaponij paulatim extinctis quæ Deus indiderat, ve-
ritatis igniculis, conscientiæ magisterium exuunt, effractisque pudicitiæ
claustris, in choreas, ludos, compotationes, ac venerem intemperanter
effusi, cœci cum cœcis ducibus viatores ad sempiternum interitum præ-
cipiti celeritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauitatis atque

constantiæ, dum animorum sensa motusque à primis annis obtegere D
ac celare adsuescunt, facili deflexu, à prudentia ad astutiam, calliditatem, perfidiamque degenerant. inde prauum simulandi studium, & fallendi certamen. vti quemque pessime oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sæuitia morum, & immanitas dira. leuissimis de causis, & quidem nec opinantes & auersos inuadunt homines, vnoque aut altero acuti ac ponderosi acinacis ictu conficiunt; dein, composito ac securo vultu, quasi facinus ad se nulla ratione pertineat, ferrũ vaginæ reddunt: insuper, nacti occasionem ex tuto, gladij acumen in capite humerisve insontis cuiuspiam interdu experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis, aut pagis, certum exitium, cuncta ferro flammisque vastantur: non ætati, non sexui parcitur. in prælio victi, si palantes effugiant, nullo discrimine ciues hostesne sint, spoliorum causa plerunque ab agrestibus opprimũtur. aliena, vt diximus, furto subducere dedignantur; cædibus rapinisque grassari E
non item. terra latronibus, mare piratis vehementer infestum. prægnantes fœminę, partum haud raro medicamentis abigunt, idque Bonzius auctoribus ac magistris; vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio inopiave, crudeliter iniecto præfocant pede egentibus ægrotis, aut peregrinis publica & gratuita diuersoria nulla. sub dio pernoctant, miseramque trahentes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sanãtur, vel extincti morbo, abiiciũtur in sterquilinium. Eo maiore cum approbatione Iaponij Christianam caritatem erga destitutos & calamitosos, itẽque sepulturæ ac funerũ instituta mirantur. Sontibus quolibet nomine, haud leuiora quam exilij, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme trucidãtur improuidi. nam alioqui se haud inultos cadere patiuntur. quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere per ciuium ora trãsuectos, extra vrbem cruci, ab ignaris quanta signo illi veneratio debeatur, affigi mos est. F
In seditiosos etiam, qui quidem, potentes ac principes viri sunt, ex ante condicto interdum animaduerti solet in hunc fere modum. Ædes noxij, Rex, vbi visum est, milite armato circũdat, eidemque facit liberũ aut pugnæ aut mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commisso protinus certamine, cum familia plena tota deletur, ac perpetua in omnẽ posteritatem notatur infamia. sin voluntariam elegerit necem. vltro sibimet ventrẽ alta plaga in obliquum, nõnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt. vbi effluere intestina cæpere, parato in idipsum famulo ceruices amputandas præbent; & ex amicis præcipuj illatis pariter sibi manibus, supra mortuum corruere sibi gloriosum putant. Atque idem facinus, in aliis quoque periculis, præsertim vbi agitur existimatio & fama, valde vsitatum est, & obductis densa caligine mentibus honestissimum ducitur. quia, ipsi interdum pueri vel à parentibus exacerbati vehementius, vel grauiora aliqua indignatione cõcepta, genus id leti palã sibimet ipsi consciscunt. Forensis res, nulla propemodum: non iuris ciuilis formulæ; non responsa prudentum; non vadimonia; non carcer; non iudicum testiumve

reiectio

A reiectio; non citatio reorum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut principum placitis: horũ in proceres ducesque; ducum in ciues; ciuium in suam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro potestate, à superioribus in cognitionem reuocari, aut rescindi consueuere. ipsi autem dynastæ Regesve, quamquam ab externo ac mercenario milite plane imparati, atque ob idipsum indigenis vehemẽter obnoxij; tamen barbaro quodam fastu, vti de Sina retulimus, adorari colique se volunt: stipati armatorum caterua, difficiles aditus, delicatas præbent aures: adductoque vultu, nutibus ferme vel scriptis agunt: sermonem grauate consociant: nil opis habent in populi caritate repositum; regit omnia metu s: huic adiũctum est odium: inde crebræ, & occultæ conspirationes ac sed itiones erumpunt: excussoque rectore, sceptrum ad alios alioque, in summa rerũ omnium perturbatione transfertur. vetusta imperia, & principum longa serie deductas imagines, oppido pauca reperias. Sane Iaponium omne nomẽ vni quon-
B dam parebat Imperatori cui titulus Vo, seu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atque socordiam resolutus; præfectis, & satrapis, ac præcipue Cubis (sic enim duo primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cæpit esse. Viri ergo militares, talem aliquandiu perpessi, mox indignati dominum; tandem abrupere frænos, & suam inuasere quisque prouinciam: ita, momento vnitas illa, & maximi contextus imperij, multas in partes ac veluti fragmenta dissiliit, ius tantum Dairi mansit in hunc vsque diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quę pro graduum varietate mutantur identidem, certisque characteribus designantur. inde haud spernendas cogit pecunias: alioqui pæne precariam obtinet dignitatem. Summus vero & potentissimus Iaponiorum omnium habetur ille, quisquis Meacũ, & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum communi cognomine Tẽsam appellant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quẽ dixi, tyran-
nus. huius in solium à coniuratis ante hoc biennium interempti; liberis
C eiusdem aut pulsis aut occisis, per factionem ac vim præcipuus è ducum numero Faxiba successit. Hactenus de moribus institutisque Iaponiorũ, quod adhuc in tanta locorum longinquitate cognosci potuit. Cæterum aditæ primum eius terræ titulum, decusve, & alij quidem Lusitani ad se trahunt: sed ego Antonio Galuano crediderim, in eo libro quem de inuentoribus orbis noui conscripsit, aperte narrãti, Antonium Motã, Franciscum Zeimotum, & Antoniũ Pexotum, cum ex vrbe Sionis Dodra peterent Sinas, pertinaci vento ad insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadragesimo secundo, cum Sosa (vti dicebamus) Indiam prouinciam regendam accepisset. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Castrio successori gubernacula tradidit, qui felicissima vsus nauigatione, præter militum supplementa, egregios tres viros è Societate IESV ad Xauerij labores adiuuandos aduexerat: Hispanum vnum, Ioannem Beiram è Ponteuetere (id oppidi nomen, oræ Callaicæ) Italos duos, Nicolaum Lancilotum Vrbinatem, & Antonium Criminalem Parmensem, qui

deinde, vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goam delatus Prætor, forensi primum compositare, nouisque magistratibus & scribis cum cura suffectis, in reficiendam exinde augẽdamque classem, & reuocandam omni studio militarem disciplinam incubuit. Circa idem tempus, Moluci Rex Aerius, Goam vinctus defertur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa; ferroque & criminibus oneratum Iordanus Ternatensis Præfectus cum armatis custodibus ad Prætorem Indiæ miserat. Aduenientem, Castrius, detractis catenis, regio apparatu excepit; & in separato hospitio liberaliter habitum, causa probe cognita, de consilij sententia clementer absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnum haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc item Prætore feliciter administrata Christiana res est. Michael Vasæus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deque Ecclesia Christi optime meritus, consiliis cum Francisco Xauerio communicaris, sub aduentum Castrij nauigauit in Lusitaniam; Indicæ rei vitia demonstrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege, anno sequenti litteras ad Castrium Prætorem eiusmodi retulit: Ioannes Rex, Ioanni Castrio Indiæ Prætori, amico S. Quod non ignoras, idololatria tam graue piaculum est, vt ea in meis regnis vllo pacto ferenda non sit. delatum est autem ad nos, in Goanis finibus, tum publice, tum priuatim coli sacella idolorum: præterea ludos, ritusque ethnicos celebrari palam. Ac proinde, tibi etiã atque etiam mando ac plane iubeo, idola omnia per idoneos administros inuestigata, & vndique sublata cõminuas, comburasque, & cum grauibus edicas minis, ne cui prorsus vllum eiusmodi simulacrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, aliove metallo, materia, massa, fundere, ducere, sculpere, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importatum habere, seu sacra ludosve ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores magistrosve, teterrimos Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione mulctator. Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modo spe futuræ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmiis inuitandæ sunt; curabis enixe, vti redempturæ vectigalium, curationes publicæ, & alia munera quæstuosa, in homines ethnicos ad hanc diem conferri solita, in ipsos Christi neophytos primo quoque tempore transferantur. Ad classes meas deducendas audio promiscuum cogi vulgus Indorum. Placet excipi Christianos. quod si necessitas, eorum quoque operas interdum exegerit; videbis omnino posthac, vti quotidiana illis merces ac iusta soluatur. Atque hoc toto de genere. Michaelis Vasæi sententiam exquires: quem nos virum & publicæ rei bene peritum, & Christianæ religionis apprime studiosum animaduerrimus. Ad hæc, certis auctoribus magno mihi meo dolore compertum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coempta mancipia, quæ apud Christianos dominos perfacili negotio ad baptismum adduci possint; Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium animorum interitum, vberioris quæstus causa venundari. Id piaculum ne admitta

admittatur in posterum, neu seruitia vlli nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur, item graui cauebis edicto. Fœneratorum licentiam, quam certo capite Goanarum legum ali didicimus, fac imperio atque auctoritate coerceas: idque caput e legum serie quam primum expungas. In oppido Bazaino templum Diuo Iosepho exstruitor, idoneumque stipendium alendo Vicario, & beneficiariis aliquot, de meo adsignator. Annua porro tria pardaum millia, in impuras Mahometis ædes, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus impendi antehac solita; euangelij præconibus, & conuersionis adiutoribus in posterum numerantor. In agro Cialensi, neophytis à Michaele Vasæo institutis, & si qui præterea ad Christum accesserint; e meis vectigalibus trecenti quotannis oryzæ modij ab antistite diuiduntor. Pondera, pretia, pactiones, olim cum Thomæis Christianis initas, qui in Cocinensi ditione diuendunt piper, à nostris mercatoribus labefactari violarique cognouimus: nec non subtrahi corollaria, quæ ad pretium addi ex pacto conuento consueuerant: idque magno cum eorum dãno pariter & offensione, quibus multas ob causas præcipue consultum oportuerat. Ac proinde curabis quam diligentissime, vt in hisce commerciis, Thomæi prorsus incolumes indemnesque seruẽtur: eosque cæteris etiam in rebus, vti Christianos & socios æquum est, liberaliter comiterque tractabis. Ages etiam cum ipso Cocini Rege, vti ritus quosdam ethnicos, ab ipsius auguribus in piperis venditione adhiberi solitos (quandoquidem nihil ipsius ea res interest) è nostro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius ditione, qui relictis idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnibus illico spoliari. Ab eiusmodi immanitate & tu omnibus neruis amicum Regem niteris auertere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad eum litteras dabimus. Socoranam causam diligenter ipse tu mihi, coram & per litteras commendasti. eos ego populos, è miserrima seruitute ereptos admodũ cupio; sed cũ eo, ne Turca, cuius in imperio sunt, acrius irritetur; classesque in isthæc maria mittere paulatim adsuescat. Hoc totum, adhibito Michaele Vasæo, tu pro tua prudentia rerumque istarum vsu, videbis cuiusmodi sit. Piscarij littoris incolas, cum aliis iniuriis affici à meis ducibus ferunt; tum vero cogi ad ea quæ piscantur, sibi tantum, iniqua conditione vendenda. Cauebis igitur etiã atque etiam, ne populis iis liberum vendendi arbitrium adimatur: ducesque mei in commercio eiusmodi ne quid sibi proprium arrogent. atque ad cæteram quoque tollendam vexationem, videbis num ea littora sat custodiri, meaque vectigalia sat commode exigi sine classibus possint. quæ res si facultatem habuerit; non est cur illuc in posterum nauigent. Præterea, cum magistro Francisco Xauerio consultabis atque dispicies, vtrum ad eius Ecclesiæ incrementum expediat, fasve sit; piscandi potestatem patere duntaxat iis qui Christum induerint: cæteros; quoad sapiant, eo quæstu & cõmodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad Christum sese conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros, à parentibus, cognatis, amicisque tecto eiici, bonis euerti, ac summa protinus in solitudine atque egestate versari. Horũ tu inopiæ subleuandæ, communicata

,, cum Vasæo re, annuam è meis reditibus pecuniæ summam decernes, di- D
,, stribuendam à sacerdote, qui eiusmodi neophytorum institutioni præ-
,, fuerit.è Ceilano insula,regius vti fertur,adolescentulus,impias auunculi
,, ne an parentis,effugiens manus,Goam baptismi gratia se contulit.Huius
,, in persona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est,
,, dabis operam vti doctrina quidem ac moribus, in Diui Pauli collegio
,, cum alumnis cæteris imbuatur:quod vero ad victum cultumque attinet,
,, lauto separatim hospitio, impensa mea copiose ac liberaliter habeatur.
,, Significauit isipse mihi per litteras, ad Ceilani regnum, sibi ius actio-
,, nemque competere: videbis quidnam hoc sit: totamque rem probe ex-
,, ploratam & cognitam ad me perscribes. Quod autem tyrannus in suos
,, populares qui Euangelio credidere, tam crudeliter sæuiit; feras quidem
,, illas,veruntamen debitas tanto sceleri pœnas ab eo per te quamprimum
,, exigi volo: & grauem audaciæ mercedem statui; quo intelligant om-
,, nes, nihil esse mihi antiquius, quam vt omni ex parte integri incolu- E
,, mesque seruentur, qui à dæmonum castris ad Christiana signa transie-
,, rint.Ab ethnicis artificibus,Christi Domini, Virginis Matris, & sancto-
,, rum imagines pingi, atque adeo circumferri venales; minime decorum
,, est nomini Christiano. Tu ergo, cum proscriptionis ac virgarum minis
,, edices,ne cui profano tabulas eiusmodi pingere, aut vendere quoquo-
,, modo in posterum liceat. Paroeciale Cocini templum, itemque Colani,
,, dudum inchoata,patere imbribus putrefacienda,turpissimum est.Vtrun-
,, que tu,architectis ac fabris adhibitis, quamprimum tegendum ac perfi-
,, ciendum curabis. Placet etiam, in vico Noroa templum Diuo Thomæ
,, Apostolo fieri; Calapore cæptam sanctæ Crucis ædem absolui; itemque
,, in Cioranoinsula templum excitari. præterea, locis idoneis auditoria &
,, scholas institui, ad quæ statis diebus non Christiana modo plebs cate-
,, chismi causa;verum etiam ethnici, ad Euangelium audiendum vel inuiti
,, conueniant. Quandoquidem in ista mea ditione mihi primum omnium
,, & maximum est obsequium Dei, & Christianæ religionis amplificatio.
,, cupio vehementer è Salsetanis quoque & Bardesiis finibus quibus mihi F
,, nuper Idalcan cessit:idolorum cultum, ac profanas gentium superstitio-
,, nes prorsus euelli. Id quo citra tumultum ac vim, hoc præsertim initio
,, fiat;expedit,rationibus ac disputationibus quam leniissime populos edo-
,, ceri,quanto in errore,ac veritatis ignoratione versentur: quamque vel
,, peruersum vel impium sit,cultum, vni debitum Deo, simulacris lapidi-
,, busque ab homine tribui.Porro,ad eas pellendas tenebras, cum alios,vi-
,, ros adhibebis virtute & eruditione præstantes; tum vero ipse tu prima-
,, rios gentis euocare,alloqui,monere non desines, atque omni ratione ad
,, Christum allicere. Qui sese dederint; hosce, in fidem receptos,non tue-
,, beris modo;sed etiam pro suo quemque captu fouebis ornabisque. Hæc
,, omnia scito nobis maiorem in modum esse cordi:quæ singula,te pro tua
,, industria & probitate sedulo curaturum esse confidimus. Almerini, viij.
,, Idus Martias M. D. X L V I. Epistolam igitur hanc,indicē regiæ pietatis
ac sapientiæ, Vasæus in Indiam pertulit plenus optima spe. Cæterum

salutaria

A salutaria principis mandata,itemque Prætoris edicta, non quantum par fuerat ponderis habuere.obseruata & exhausta ferme facillima quæque. reliqua,partim quod priuatis obstarent commodis,haud æquo animo in vulgus accepta: partim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Regis decreto, ad reditus quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorum insuper annua bina millia Goanis è vectigalibus accessere. Xauerius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas (quam Domini vineam à Galuani discessu fœdum in modum squalere didicerat) Parauis illum apud se retinere summa ope conantibus,petere nihilominus intendit. Meliaporem ex itinere primum, inde Malacam:à Malaca in Amboinum,& Mauricas insulas, postremo Ternatem defertur.Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plantariis de more institutis pro copia præsenti villicos atque custodes apposuit. Hinc ad reuisenda quæ liquerat,operasque in Christi latifundia diuidendas(quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerant) haud sine magno
B Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. Interea Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium exprompserat nominis Christiani. multos acerbe torserat,quosdam occiderat,pleroque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora punienda profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera munitione,tum sudibus præacutis,ac tribulis ferreis vndique septum offendunt.adeo, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcendos omni quidem arte, veruntamen irrito conatu firmarat. siquidem eructantibus è vicino verticibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis, vti munitionibus coopertis obrutisque, liberum ac tutum Lusitanis ad vrbem accessum daret.hinc, non solum exitu læta,sed etiam miraculo insignis parta victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res.Lusitani, suburbano in colle, vbi mactatum à barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus,nouum eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, insculpta
C quadrato lapidi,sanguineis & in speciem recentibus conspersa guttis apparuit Crux,lapideo item circulo inclusa;repandum in lilium desinens. insidet in summo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam;alij, seorsum ad legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas duos præcipua eruditionis fama; haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione respondisse ferunt, notas eas, plurium litterarum singulas obtinere vim. ius Apostoli Sancti martyrium, quale nos è vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atque illud nominatim (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum, inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probe purgatā, Lusitani confestim in ara gratulabūdi constituunt: intentiore cura sacellum absoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus honos accessit. sed miraculo mox euidēti maiorem in modum aucta religio.octo ante Christi Domini,tribus ante Apostoli natalē diebus,

cum ab

cum ab Ecclesia celebratur exspectatio Virginei partus, in eam ædicu- D
lam Christiani rei diuinæ causa conuenerant. Mirum dictu: simulatque
ab sacerdote cæptum Euangelium est; vniuerso inspectante populo Crux
ea modicis primo stillis, largo dein sudore manauit. admota hinc tersui
linteola sacra, liquido cruentas ebibere maculas. Color etiam Crucis, è
candido sensim in pallidum, è pallido in atrum cessit: grato post hęc splen-
dore cæruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natiuus rediit. Sci-
licet, res tam noua & illustris, ineffabili quodam gaudio delibutis adstan-
tium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit:
neque vero proprium illius duntaxat diei cœtusve, id spectaculum fuit.
ex eo tempore, singulis ferme annis, eadem festa luce, eodem non modo
sacrificij, sed etiam Euangelij momento recurrit. si quando intermissum
est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis
apud nos in tali tantaque re dubitandi foret locus; totam dein & facti se-
riem, publicis consignatam litteris; & operis effigiem è lapide ipso dili-
genter expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Concilij E
Tridentini transmisit. Cæterum thesaurus ipse repertus, Castrio
demum obtinente prouinciam; & Euangelio adstruxit
fidem, & opportune Prætori ad omne pericu-
lum ac dimicationem pro Christi
nomine subeundam, ani-
mos addidit.

***

Libri duodecimi Finis.

HISTO

A

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER XIII.

B TRANQVILLA tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrānis dynastisque partimvi ac metu subactis; partim etiā æquo fœdere in amicitiam ac societatem adscitis; cum repēte periculosum & graue bellum, vnde minime putabatur exortum est. Eius belli cōcitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdum ab vrbe Dio Solimani discessum, pacemque redditam Lusitanis, nunquam animum remiserat à colligendis per otium viribus, quibus, vbi maturum esset, ad eorum perniciem vteretur. Sex amplius annorum spatium liberum in omnes apparatus habuerat. quo tempore ita sese in Mamudij adulta iam ætate Regis gratiam insinuarat, vt omnium arcanorum non particeps esset modo, sed pæne moderator & arbiter. ac simul animum adolescentis, & suo ipsum dolore, & muliebribus iam sat incensum facibus, ad vlciscendos auūculi Baburij manes, delendumque ex India Lusitanum omne nomen, miris artibus incitarat. In eam rem, præter veteres copias, nouos
C quotidie variis è nationibus milites, ducesque belli peritos, ingentibus præmiis euocabat Rex. iis in disciplinam tyrones & collectitij tradebantur: fabrum, artificum, ac munitorum multitudo quam maxima cogebatur. ac præter cæteros, architecti etiam & machinatores egregij quinque à Byzantio vrbe conducti, menstruo in singulos trecentorum aureorum pacto stipendio. armorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis peramplæ institutæ. solicitati occultis legationibus Indi Reges ac principes ad puniendas iniurias, & recuperandam maris possessionem, quam latrones pauculi, specie mercaturæ subreptam, aliena magis ignauia, quam sua virtute obtinerent. Sibi esse certum ac fixum, primum quoque tempore Diensem arcem inuadere, si vna cuncti consurgant, libertatemque ac dignitatem, qua nihil prius debeat esse tandem aliquando respiciant; tam exiguam profecto manum, tot sparsam præsidiis, ab ope domestica toto pæne terrarū orbe discluſam, mutui demum inter ipsos auxilij cōmunione sublata, nullo negotio prorsus obrui & extingui posse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cum eiusmodi fere mãdatis dimissi quoquouersum legati. Et omnia hæc D
interim clandestinis agitata consiliis, alto silentio tegebantur. Vniuersæ
cõparationi, tantisque delectibus, probabili sane cõmento prętendebatur
imminens in singulos dies à Patanio Rege bellum, qui cũ propter vicini-
tatem, quotidianæ discordiarũ causæ non deerant. Sofar, simulandi æque
ac dissimulandi magister, tũ vel maxime cũ Lusitanis, honore verborum,
officiis, humanitate certare. Neque vero callidi veteratoris fucũ astutiam-
que inscite Mamudius imitari: quippe, tum suopte ingenio tectus ac per-
fidus; tũ domesticis disciplinis ad omnes dolos atque fallacias eruditus:
adeoque se per id ipsum tempus in Lusitanos bene animatum ostendere;
vt noxios etiam perfugasque, si qui ex eorum ditione in suos trãsissent fi-
nes, magna cum beneuolẽtiæ significatione iisdem ad supplicium redde-
ret. Porro, artificium hoc dupliciter proderat Cãbaianis: quod cum suas
ipsi cogitationes vario obtentu celarent; tum Lusitanos (vt est omnis in-
cauta securitas) ad cuncta quæ nosse cuperẽt de viribus ipsorum opibus-
que, de numero militum ac nauiũ deque, omni statu prouinciæ palam & E
sine ambagibus promenda pellicerent. Erant autem, siue superiorũ tem-
porum vitio, siue inani fiducia diuturnæ pacis, tum eiusmodi res, quæ vel
quietum hostem & otij cupidum, pæne explorata victoriæ spe irritare
facile possent. Disciplinæ bellicæ studiũ, ad mercimonia quæstusque con-
uersum. regius fiscus, vario sumptu & fraude multorũ exhaustus. classis in
naualibus, interna vermium labe ac situ corrupta. nautæ remigesque, ne-
glectis custodiis infrequentes. milites, è statiuis atque prędiis, causati si-
bi stipendia non pernumerari, plerique diffugerant, atque arma flagitiose
vendiderant. in ipsa Diensi arce, quæ maxime omnium erat, propter loci
naturam, subitis ac variis belli casibus opportuna, è defensoribus non-
gentis, quos ibi Garzias pace constituta reliquerat, ad ducentos circiter
& quinquaginta redierat summa. atque hos ipsos, Ioannes Mascarenias
præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quam auctoritate im-
perij, vel sacramenti religione retinebat. ibidem adseruabatur pulueris
tormentarij, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset F
satis. ac, ne frumẽti quidem, vel oryzæ, & reliqui commeatus, ex antecon-
uecto atque sepositio copia suppetebat. Hæc, Sofar, in primis, & alia id ge-
nus, ab Lusitanis, qui in Cambaia negotiabantur, seperatim ac sæpius,
pro familiari consuetudine percunctando, probe cognorat. Inde Regum
exterorum, præsertim qui mare accolunt, pertentari animos denuo pla-
cuit. missi rursus legati. iis auditis, Reges alij pecunia & milite iuuere
Mamudium: alij, quominus eandem coirent societatem, intestino ac pro-
pius vrente bello distenti sunt. apud quosdam etiam, rei euentum exspe-
ctantes, composita nuper cum Lusitano pax & amicitia valuit. At Cam-
baianus, posteaquam sat sibi copiarum viriũque paratum ad omnes co-
natus animaduertit; gerendi belli hanc maxime rationem instituit. Sofa-
rem, ingentibus inflatum promissis, summæ rerum ampla cum potestate
præfecit. Rumecani Sofaris filio, rei tormentariæ procurationem attri-
buit. hyems ad obsidionem arcis delecta, cuius initium, vti supra demon-
straui

A strauimus, in iis locis est à Kalen. Aprilis: vt ipsum anni tempus, præclusa
nauigatione, Lusitanos maritimis, quæ vna supererant, auxiliis prohibe-
ret. Rebus ita constitutis, ad earum suspicionem quoad fieri posset auer-
tendam, rumorem insuper è composito dissipãt; vrbem Dium Sofari pro
amicitia donatam ab Rege; in eamque possessionẽ breui Sofarẽ esse ven-
turũ: nec sine magno comitatu; reuocandę veteris frequentiæ causa. quæ
res eo propius ad veri similitudinem accedebat, quod & plenus certami-
num & cõtrouersiarum esset is dominatus, vt non multũ ex ea largitione
Rex damni facere videretur; & huic eidẽ Sofari oppida nobilia duo, Sur-
ratum, & Reinelum paulo ante cõcesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surra-
to, vbi tum agebat, litteras ad Mascareniam dat: in quibus erat scriptũ: Ad
cætera loca, quæ Mamudij Regis benignitate obtineret, nouissime Dium
vrbem accessisse. id munus eo sibi accidisse iucundius, quo maiorem inde
facultatem sit habiturus, optata Mascareniæ tanti viri consuetudine per-
fruẽdi. simul sibi esse in animo, vrbem superioribus belli cladibus magna
B ex parte dirutã & euersam instaurare, & in pristinã, si fieri possit, celebri-
tatẽ reducere, tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quo
libẽtius affluant, pacẽ, annonam, fidẽ omni ratione præstare: neque id sua
tantum, sed etiã ipsius Regis Lusitaniæ causa. hæc quoniã in tanta homi-
nũ perfidia, tamque seditiosis incolarũ ingeniis fieri sine magno apparatu
copiisque non possint; petere se & orare, si armatus, & cinctus amicorum
frequentia, Dium aduenerit; nequid idcirco aduersus Lusitanam rem aut
amplitudinẽ ab se, vel à Mamudio cogitatũ interpretetur. id adeo reipsa
daturum operam, vt æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; di-
ras omnes in se, caputque suum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per
summam impudentiã à Sofare in prędens tempus de more cõficta. Masca-
renias haud ita pridẽ in eius arcis præfectura successerat Emmanueli Sosę
(alteri ab eo qui à Badurianis est cæsus) cognomento Sepuluedæ. atque is
initio præfecturæ, cum in Cambaiæ finibus multa miscerí ac parari cõtra
Pantaniũ Regem audisset; haud sane cõmotus est. quippe nec sine causa,
C Mamudio, rebus iam à Mogore acciſſis, æmuli atque opulenti Regis in si-
dias omni conatu præcauẽdas putabat; & quo minus temere Lusitanum,
constituta iam pace, Cambæi lacesserent, vel sibi obnoxium ducerent; sat
magna ipsorum mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc
ferme principio Mascareniam solicitudine liberabant. Ast vbi, tempore
procedente, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cambaia erat in ar-
mis; & militari concursatione, machinarũ opificio, carrisque ac iumentis
omnia perstrepebãt; enimuero tũ suspicari Mascarenias cæpit, subesse frau
dẽ, atque ad Lusitanæ arcis excidiũ ea cuncta spectare. suspicionẽ auxere
commeatus atque torméta, in pagos Dio propinquos paulatim subuehi
cæpta. Postremo dubitationẽ exemere omnẽ, Sofaris ipsius litteræ, tanta
præsertim adulatione blanditiisq; consperse; necnon magna calonũ lixa-
rumque turba cũ plaustris & impedimẽtis in vrbẽ ingressa. itẽque sub si-
gnis cohortes armatorũ aliquot subsequútæ. Annus tũ enumerabatur se-
culi huiusce quadragesimus sextus: & exacto iã autũno Martius mẽsis erat

Universidad de Deusto
Biblioteca

in exitu. Mascarenias,quamquam atroci ac subita perculsus re,tamen ex- D
templo colligit animum;seque in omnes firmandæ arcis,& seruandi præsidij partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis Dei cura.cælestem opem & supplex imploraut ipse;& aliorum precibus iussit exposci. Tum per expedita nauigia Castriũ Indiæ Prætorem, itemque Bazaini & Ciauli præfectos Hieronymũ Menesium, & Antoniũ Sosam;de hostium apparatu & conatibus edocet: ni suppetiæ quamprimum ferantur, vltimum haud dubie sibi suisque imminere discrimẽ.In eadem loca mox nauibus institorum amandat imbellem turbam,exceptis aliquot vsus quotidiani mancipiis, & paucis insuper matronis,quæ sexus oblitæ,ne desererẽt viros,societatem periculi, & diuturnæ obsidionis incõmoda minime recusabãt. Lusitanos præterea negotiatores,quibus erat arctior cum Diensibus amicitia,hortatur tum publicæ salutis,tum priuati compendij causa,vti coemptã frumenti & oryzæ vim,carnes piscesque sale duratos, & alia id genus alimẽta militibus deinde vẽdenda, celeriter in arcis apothecas importent.id, vti potuit in tanta temporis angustia, & Diensium E
iniquitate,sedulo factum.Simul,tecta & tabernę in vestibulo arcis euersæ:tigna, tabulæ, ferramenta,mali nauium introlati. Inter hæc,Mascarenias pari dissimulatione,& iisdem quibus peti se videt artibus,ad Sofaris epistolam ita rescribit: Quod Sofar, præter cætera in eum à Mamudio collata ornamenta,honoresque,nuper etiam Diensi toparchia decoratus auctusque sit; neque mirari se, qui præclara eius in Regem regnumque Cambaiæ merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modo Sofaris,verum etiam reipublicæ causa;quod bonorum omnium intersit, fortibus & industriis viris laborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in vrbem attineat, nequaquam se illi concedere, vti maiorem fructum, è mutuo conspectu & familiari consuetudine percepturus sit. De copiarum numero, quas ad vrbem variis de causis cogatur adducere;neque pudoris,neque arbitrij sui esse,definire quicquam:tantum admonere pro amicitia,videat etiã atque etiam, ne quid in tanta hominum colluuie, & Lusitani præsidij vicinitate tur- F
betur. Hisce litteris acceptis,magnopere lætari Sofar,tam belle tecta sua consilia;tam læta initia dare sese neque diutius morandum ratus; instãte iam hyeme,Dium alias identidẽ aliasque submittit manus.interdiu milites ac lixæ cum sarcinis,noctu maiora tormenta cum reliquo instrumẽto oppugnationis intrabant. Postremo Sofar ipse ad XIV. Kalend. Maias cum Rumecane filio vrbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat.ij erãt exercitus nerui. sequebatur longe maior è variis gẽtibus multitudo.Nouus dominus,vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus,diuertit in regiã.inde per causam Mascarenię salutãdi, speculatores in arcẽ mittit.à Mascarenia vicissim ad eum honoris & officij causa destinatur Simon Pheus Limenarcha,notæ prudentiæ vir.Hunc Sofar aduenientem primo comiter accipit:mox, variis de rebus instituto sermone,deliberatũ esse,ait, sibi,ad rixas vitandas,muro vrbẽ ab arce diuidere,valde optare se,ne Lusitani,vt olim,adeo salutare impediãt opus.

dein

A dein eorumdem iniuriam instituit queri,quod pæne precario in eas regiones admissi,totum sibi vindicent mare;& cum alios populos ac dynastas, tum vero ipsum quoque Cambaiæ Regem iniussu nauigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteribus incolis insultasse: tantam indignitatem ferri non posse diutius.hæc Pheum renuntiare suis,ac simul reputare iubet quemque apud se,quam pauci,quã procul ab domo, quam à rebus omnibus imparati,quam incommodo anni tempore, tot tamque infensis nationibus ad prædã obiecti sint.ad ea si prudenter animum aduerterint;profecto fore,vti,vel cum iactura,paci atque otio cõsulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma vltro lacessant.Cum hisce mandatis Pheus in arcem regreditur.Mascarenias ad consilium refert.ac tametsi liquido cunctis apparuit,à Sofare non certamen iuris quæri,sed vim;tamen, ne furendi materiam hosti armato præbuisse viderentur;de cæteris rebus placuit responderi, nihil ipsorum iuris aut potestatis esse.haud longe distare Prætoré Indiæ Castrium. si ad
B eum legati mittantur,sperare pro eius iustitia,quod fas æquumque sit,facile impetraturos.Quod vero ad murum attineat exstruẽdum,in Garziano fœdere disertis verbis cautum esse de limite. si intra id spatium ædificare Sofar animum inducat;se non modo nõ prohibituros, verum etiam adiuturos manu.Sin terminos transilire, &, quod Ninaraus ante frustra tentarit,arci obmoliri atque officere cogitet; daturos operam vti denuo Cambaia atque India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus,vel de iure finium,vel de gradu constantiæ demoueri.Hęc Pheus idem referre iussus in regiam,& vna exemplũ fœderis, testato descriptum. Ad ea denuntiata, nimirum Christi desertor excanduit:traditumque sibi à Pheo libellum,incẽsus ira,discerpsit.id Sofari, & committendi belli principium; & finis alienæ gerendæ personæ fuit. confestim iniectę legato catenæ:& ambulantes in proximo Lusitani alij duo repente comprehensi,& in custodiam traditi:nimbus telorum in arcem subito procursu coniectus.Per hunc modum hostili scelere patefacto, Mascare-
C nias,quo propius cernit periculum,eo in speciẽ erectior celsiorque; suos omni ratione confirmat.hortatur ne improuiso malo icti contrahant animos.propriũ esse Lusitani generis & sanguinis, demõstrare quidnam diuino fulta præsidio,neque tamen idcirco in socordiam resoluta, paucitas possit.Eius rei multa eaque illustria variis orbis terræ partibus edita documenta.Sed ne longe abeant,nuper hãc ipsam arcem, Antonio Sylueria præfecto,maioribus etiã copiis terra marique oppugnatã obsessamque. Lusitanos perexiguo numero ad vltimũ inopiæ redactos, multo maxima parte suorum amissa;tamẽ stetisse cælesti subnixos ope; & quæ pati in iis angustiis possit humanũ corpus,omnia pertulisse,quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidij,Turcæ pariter & Guzarates, atque adeo Sofar idem ille, relictis per summã trepidationem impedimentis,abscesserint. Inde,prædicatione omniũ & fama,nomini Lusitano ingens additum decus.haud disparis exitus,in simili causa, nunc quoque præcipiendũ animis gaudium.nam & aduersus ruptores fœderum, contemptores diuini

Universidad de Deusto
Biblioteca

atque humani iuris, teterrima dæmonum mancipia, pro insontibus & D
circumuentis,&,quod caput est,rectæ fidei defensoribus,haud dubie superos bellum esse gesturos:& accita iam ab Goa,Bazaino, Ciaulo,& aliis oppidis fidelissima suorum auxilia propedie affutura.Neque vero, quod ad timorem vel maxime proponatur,extimescendam esse hyemem.Lusitanæ pietati,virtuti, naugandi scientiæ, non regionum interualla, non ventos,non tempestates,quominus vltima experiantur,obstare.Tantum interea se ipsi viros præbeãt:omni conatu enitantur ad laudem; neu cõmittant,vti vel Christiana fiducia,vel duritie militari,Syluerianis aut aliis inferiores vlla ex parte fuisse videantur. Eiusmodi vocibus publice priuatimque obfirmato ad omnem patientiam milite; Mascarenias pro tenuitate præsidij,stationes vigiliasque disponit.Septem, instauratæ paulo ante arcis erant propugnacula:in iis totidem duces cum vicenis fere militibus collocat.Marinum castellum Fernando Caruallio committit.huic defensores triginta attributi.Cambaicam oram Iacobus Lacteus duobus caturibus tueri iussus,& hostem,quoad liceret, maritimis commeatibus E
intercludere.Reliquam manum sibi Mascarenias ad subita belli reseruat. Duces ad sua quisque digressi loca,sese alacriter ad opus accingere: centonibus ac molli tomento protegere muros:aggerere cespitem:farta glebis dolia inter pinnas locare:arma,contos,machinas, & quicquid ad repellendum hostem opus est,pro copia præsenti raptim expedire: ad nominis Christiani gloriam retinendam; subeunda pericula; famem, sitim, vigiliasque,& vltima perferenda; mutuis adhortationibus incitari. Inter hæc,Sofar,omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua parte ex oppido est aditus,aggerẽ vineasque ad arcem agere instituit. apertam quippe oppugnationem,& repentinũ ad mœnia successum impediebat, præter defensorum virtutem, ipsa quoque altitudo & latitudo fossæ; quam post Sylueriæ discessum,Emmanuel Sosa duplo quam antea capaciorem effecerat.Sofaris autem,muniendi ratio fuit eiusmodi. Ab vtroque insulæ margine vallum arci ad teli iactum obiecit.in eo vallo turres locis editioribus excitantur è soluto lapide,frontibus dũtaxat ad lineam exæqua- F
tis.ab tergo baiuli atque operarij terram adaggerant.in summo, prætentis gossipij sarcinis,muralia tormenta;in medio atque imo, relictis ex arte fenestellis,minores fistulæ collocantur. Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta. noctu fere muniebant, quo minus ad certos Lusitanorum ictus paterent.interdiu,sicut ab opere cessabatur; ita ab arce diuerberanda,& fatigando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein multiplex murus cæptus duci, flexuosis Indico more mæandris: quo & oppidani tutius ad arcem subirent,aggeremque protruderent; & præsidiarij,si forte erupissent, non modo ad trãsuersas ex occulto iaculationes præberent corpora; sed etiam ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc fiunt, Sofar optimum statuit, ex alia parte marinum adoriri castellum: vt eo capto, & portum haberet in potestate, & arcem ab latere tormentis impeteret. Eius rei causa ingentem oneratiam in recessu intimo procul ab hostium telis, ad castelli fastigium adæ-

quandum,

A quandum,pluribus tabulatis attolli iubet;multoque bitumine ac pice diligenter oblini:quam deinde, ad castellum admotam æstu secundo, succendant;concepto igne, in scaphas desiliant armati; auctoque tumultu inter fumum & clamorem,scalis ascensum in muros obtineant.Hæc res, priore bello frustra tentata,eundem rursus habuit exitum.quippe, tabulata paulatim in sublime crescẽtia conspicati è turribus Lusitani, remad Mascareniam deferunt.Extemplo negotium datur Iacobo Lacteo,qui captiua iam aliquot nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parato ad incendiũ pegmati necopinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fistulatoribus haud plus viginti, quamquam tectis sub manus vola funiculis,lenissimoque remorum pulsu,nõ latuit Sofarem ipsum,ea forte hora circumeuntem excubias. ille confestim ad arma littusque dat signum.tollitur clamor. ex omni parte concurritur. Lacteus, ad similem casum præparatis iam ante suorũ animis, rectum cursum rectasque proras in periculum tenet.nec minus feliciter quã antea Goueanus, circum-
B frementibus ferreis globis atque sagittis,ad onerariã penetrat, vt in nullo tali metu,minime custoditam. Cõfecta iam videbatur esse res, cum in ipso(vt fit interdum)articulo,ingẽs præter omnem exspectationem difficultas oboritur.hostilis pyra,quam vel è longinquo concepturam ignes crediderant Lusitani, aduersum coniectas è proximo tædas ardentesque ollas,repente cõtumax & inuicta perstare: iteratis vndique iaculis nihilo magis lædi:iaculantium oculos animosque ipsa rei nouitate confundere. Tum Lusitani,ancipiti vrgente malo,quod & in mora exitium, & in irrito incepto deformitas foret; consilium à cupiditate gloriæ mutuãtur audax ac pæne temerarium. incisis momento anchoralibus, nauem ipsam remulco ad castellum vsque per media tela perducũt. ibi demum facibus per otium ingestis,in hostium conspectu, relucentibus late flammis absumpta.Id euentum,sicuti eximiam in suos Dei benignitatem, & pristina miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Lusitanis in itu redituque inter tantam missilium procellam desiderato,vno tantum leuiter saucio;
C ita Sofarem,primo indignantem,dein stupore defixum,ab consilio maritimæ oppugnationis auertit.eo acrius ab terra munitiones vrgeri cæptæ. & abundabat multitudo,vt si quid tormentis ab Lusitano dirutum esset, Mamudiani extemplo reficerẽt;& mortuorũ loco (plurimi autem quamquam per tenebras fixi cadebãt) fustuario coactos alios alioque submitterent.inclusis contra,neque ad erumpẽdum copiæ, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula suppetebant.Per hunc modum,vertente mense,ad arcis pæne fossam agger vineæque perductæ. huic rursus aggeri lapideum præstruunt murum, tredecim pedum latitudine: & in eo noua castella, crebrasque stationes, & varia tormenta constituunt. Hanc ferme circumuallandæ quacunque licuit, arcis formam sequutus est Sofar. Interea Castrio Prætori,ad classem, vt dictum est, reparandam sat per se incitato, acres addiderant stimulos, Mascareniæ nuntij ac litteræ. Confestim, è duobus filiis Fernandum natu minorem, egregiæ indolis adolescentem,cum nauigiis compluribus, & vario commeatu, cadisque

sulphurei

Universidad de Deusto Biblioteca

sulphurei puluerís,& nobilium manu,Dium quam celerrime iubet præ- D
cedere.Hosce,dubio profectos cælo,atrox in medio cursu tẽpestas adorta
disiecit.pars Bazainum & vicina littora petiere : Fernandus cum octo ca-
turibus instando & remigando peruicit,vti Diensem teneret arcem;inuri-
sque,& inspectantibus Mamudianis,militem , & commeatus, & omne
bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id sub-
sidium acceptum:ac minime dubia spes victoriæ consequuta. initur bel-
latorum numerus:ad quadringentos & quinquaginta peruenit.Suppletæ
dein auctæque custodiæ , & Fernãdo infirmissimum omnium propugna-
culum Diui Ioannis (suum cuique propugnaculo ferme ab cælestibus
patronis indiderant nomen) cum fortissimis iuuenibus est datum. Per
eosdem fere dies , Mamudius , ad visenda opera militesque animandos,
cum nouo exercitu Dium aduenit. id suspicatus è concursatione plausu-
que Mascarenias , Fernandum Caruallium è marino castello rem per ex-
ploratores iubet cognoscere.Transmissi multa iam nocte nandi periti &
spectatæ fortitudinis viri sex,ad vicinam hostium stationem adrepunt;& E
è custodibus vni manus iniiciunt. ad cuius vociferationem concursu fa-
cto , Lusitani duo treſve inter tumultum occisi. reliqui , tenaciter appre-
hensum vigilem , præualentes ipsi viribus , ad suos illico transtulere. Ex
eo,de Regis aduentu cognitum est , itemque de consiliis hostium non-
nulla comperta.quibus rebus adeo non exterriti sunt Lusitani , vt etiam
per tenebras,crebo igne, bombisque , & tubarum cantu signa effusæ cu-
iusdam gratulationis ediderint.Inde cum admiratio cepisset hostes,ausi è
proximis vigiliis percontari quidam(è diuturno commercio haud ignari
linguæ Lusitanæ) quænam esset causa tantæ ac tam repentinæ lætitiæ.
Responsum ex arce est:efferri gaudio Lusitanos,quod Mamudium ipsum
in castris versari didicerint.quippe, hactenus cum fugitiuis & desertori-
bus,mistis ex omni colluuione,turpiter dimicatum.deinceps, cum Rege
regnique proceribus multo honestius fore certamen.eo responso irritati
vigiles inuicem probra Lusitanis ingerere,seruitiũ Sofaris,æternas com-
pedes,acerba supplicia minitari. Verborum iaculationẽ , ferrea vtrinque F
sequuta missilia.Per continuos dein dies , inspectante atque adhortante
Mamudio,arcis mœnia quatiebantur.Sub testudine basiliscos(noxiorum
plerunque nominibus animantium hodie ballistas appellare mos est) &
alia id genus tormenta Mamudiani promouerant.iis Thomæum,& Iaco-
bæum propugnacula,& quantum inter vtrumque erat muri , cum ruinæ
minis,ac terribili fragore feriebant. Minora vero tormenta , in ipsas po-
tissimum fenestellas ac pinnas obuerterant ita scienter , vt sine præsenti
exitio se vix quisquam propugnatorum ostenderet. Inter cæteros nobili
viro Iacobo Gnaiæ(à quo multa de his rebus accepimus)in hostem colli-
neanti globulus in fomitem fistulæ illatus;fracto impetu , oculum ipsum
quo collineabat,excussit.Puluis autẽ , eo erat artificio ac subtilitate per-
fectus,vt è flammis emicantes ouales pilæ, dolia cespite plena transfige-
rent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco (& peritissimus aderat li-
brandi magister)inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcẽ
immissi,

A immissi,maiore tamẽ inclusorũ trepidatione,quã damno:quod tum è ge-
nere sonitus, tum è magnitudine impẽdentis è sublimi pestis ac põderis,
plerique spatiũad pręcauendũ haberẽt.tecta ferme perforabãtur,& dissi-
lientibus lapidũ fragmẽtis nihil erat in proximo tutũ. magister dein for-
tuito ex arce telo perimitur.succesſit huic artifex, nequaquã vsu vel scié-
tia per huius culpã recidẽtibus in castra globis,tres è Mamudianis obtri-
ti:neque vltra exerceri machinam placuit:ita is terror amotus.Cæterũ ex
aliis partibus haud intermissa verberatione aliquãtum prociderat muri.
& propugnaculũ Diui Thomæ,solutis compagibus, metuendo hiatu di-
scesserat. Aduersus id malum interior murus latitudine pedum viginti
mature perductus.diruta prius ædificia materiam & saxa variæ magnitu-
dinis præbuere.A præfecto ipso cum nobilissimis primum admotę operi
manus:horum industriam cæteri deinceps acriter subsequuti:magnoque
certamine continuata structura,intra septimum diem murus absoluitur.
Sub hæc Mamudius , longiorem quam putarat obsidionem , & sine vlla
B pacis mentione obstinatos cernẽs Lusitanos,è suo comitatu Iusarcanem
ducem impigrum,& bellicæ compotem laudis, cum Abassina legione in
castris reliquit.ipse,procerum hortatu Madabam vndecimo quam vene-
rat die regreditur : verbo,ad expediendos commeatus nouumque subsi-
dium:re vera,præter moræ tædiũ,metu quoque perfusus, quod è cogna-
torum numero quidam hostili glande traiectus,ad ipsius pedes exanimis
corruisset.At Sofar,incensus dolore & rabie,quod nullam admodum in-
signem operam præsenti nauasset Regi , præcelsam aliam struem è saxo
terraque,interstratis ad firmitatem ramis ac frondibus(vnde Ramosa ap-
pellata est)erigebat;vt libero in arcem prospectu,Lusitani pręsidij discur-
sum ad bellica ministeria , destinatis è superiore loco ictibus impediret
Aduersus eam perniciem,Mascarenias,opportunitatem captans iaculan-
di,tormenta identidem alio atque alio transferebat.turrim dein è regio-
ne crescentis machinæ raptim excitauit.in eo præsidio positus Antonius
Passanius cum fistulatoribus quadraginta;quos ipse,quamquam arctis in
C rebus priuato sumptu propter diuitias ac splendorẽ alebat. ij summa cõ-
tentione opus impedire iussi.id quo commodius facerent,nocturnis ho-
ris(quo maxime tempore muniebat hostis)ferrea candelabra permagna,
crebræque faces ad idonea loca dispositæ : quæ fuso longe lateque lumi-
ne,cum situm castrorum,genus operum,multitudinem hominum veluti
diurna luce nudarent;magnus videlicet, vilium præsertim operarum in-
teritus consequutus.Sed ea erat agrestis turbæ copia , is ab tergo instan-
tium atque vrgẽtium præfectorum terror,vt plagis coacti miseri sese vo-
litantibus palam telis obiicerent;ac peremptorum loca noui subinde re-
centesque supplerent. ita , nequicquam conantibus prohiberé Lusita-
nis , ad summum perducta moles , & omni bellico apparatu confestim
instructa. Inde, cum arcis interiora in dies magis infesta fierent , Ma-
scarenias ante sacram ædem edito loco tumulum extollit:collatisque eo
tormentis,& ingenti præcipue basilisco,Ramosam ita quatefecit, vt ma-
gna cum superstantium clade prosterneret. neque straram rursum exag-

gerare ausi Mamudiani. Conatus dein omnis ad fossas oplendas,& opera D
mœnibus ipsis iniũgenda conuertitur. iam ad marginẽ vsque perduxerãt
vineas. accessere validis ex asseribus musculi, quam durissimo corio tecti,
sub quibus operę sine periculo cõmearẽt. Ex iis musculis tabulę decliues
ita prominebant, vti per eas deuoluta ex occulto saxa, truncique arborũ,
& glebæ vltra mediam fossam impetu ipso ferrẽtur. Inter hæc Mamudia-
ni per tenebras clara voce maledicere obsessis, quod more fęminarũ intra
septa latitantes, non hasta gladioue, sed missilibus tantum è longinquo
rem gererẽt. at nõ hisce artibus qui primi è Lusitania ad Indos venerint,
gloriam quæsiisse: non ita nuper Syluerianos bellum exercuisse: verum
in dextris & pede collato repositã habuisse victoriæ spem: neque se mœ-
nibus, sed armis mœnia tutari solitos. attamen sibi non esse dubium, quin
eius desidiæ, non tam penes militem, quam penes præfectũ residеat cul-
pa. quippe qui communem salutem proprio timori prætexat: virosque (si
quidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad cõseren-
dam cum hoste manum paratos, fame postmodum & omnium rerũ ino- E
pia perituros, exemplo segnitiæ, & imperij vinclis intra munimenta co-
hibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excitãdam seditionem, vel ad prouocan-
dos ad temerariam pugnam Lusitanos, iactare sub muris ac portis identi-
dem barbarus, nimirum Sofaris iussu: quod magna esset in spe, si apertum
ad certamen elici possent, paucis præliis absumptum iri omnes præsidij
vires. Sed neque milites, in id vsque tempus obedientes duci, neque du-
cem, minime leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant im-
portuna & quotidiana conuitia. Magis illa cunctos angebat cura, vt in-
gruenti à musculis damno quam primum obuiam iretur: quæ res magnas
habebat difficultates. nam & coniectos è muris ignes coria respuebant:
& maiorum ballistarum vsum, quo vel maxime incluſi valebant, spatium
ipsum propinquitatis ademerat. His rebus anxio, multaque apud animũ
suum agitanti præfecto; remedium tale in paucos tamen dies oblatum.
Fornix erat in imis mœnibus, simplici lapidum ordine in speciem ob-
structus. Eo animaduerso, locum aperiri ac repurgari Mascarenias impe- F
rat; postibusque validissimas imponi fores. Immissi dein qui perpetuo
egestu, succedentes inuicem alij aliis, fossam latentes exhaurirent: ac tra-
dita per manus rudera silentio in arcem asportarent. ij deciduam vnde-
quaque materiam ita subducebant, vt quam integerrimum cumuli fasti-
gium, fallendi hostis causa, relinquerent. Quatriduum totum nocturnus
diurno continuatus est labor. interea Mamudiani munitores fabrili bo-
lide fundum subinde explorare. ac primo admirari cur minime crescеret,
neque respõderet operi aceruus. dein, posteaquam magis etiam ac magis
imminui sentiebãt (extenuatus quippe, demum assidua subtractione cor-
ruerat) noscendi causa, periculo contempto, capita proferunt. Lusitanos,
quæ iaciebantur, impigre amolientes cernunt. confestim & è musculis in
fossam, & è muris in musculos tela coniecta. Et Sofar à præfectis fabrum
admonitus aduolat. is, dum ad oram valli, in dextrum innixus cubitum,
Lusitanam cryptam attentius contemplatur, suspenso & cogitabundo,

nequa-

A nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce globus, manũ simul & sin-
ciput abstulit. Ea vulgata re, tantus exercitum incessit pauor, vt parum
abfuerit, quin desertis operibus vineisque, obsidio solueretur. Obstabat
maxime Rumecan, ferox ingenio viribusque, & odio nominis Lusitani à
primis annis imbutus. Is, domestico luctu minime fractus, celebratis mo-
re Mahometano paternis exsequiis; tũ vniuersos, tũ singulos appellare:
hortari ad perseuerandũ: tot iã exhaustos labores; tãtæ molitionis opera
tãto sudore perfecta; ex hostibus in ipsa paucitate periisse non paucos; &
qui supersint, vulneribus, fame, vigiliis, defatigatione cõfectos, hominũ
simulacra non homines, vix iam sustinere arma, latitare in angulis, despe-
rato nouo subsidio fugam haud dubie meditari. sed & maritimos exitus,
aduerso anni tempore, & terrestres, vallo & stationibus intercludi; im-
manes belluas indagine cinctas teneri; victoriam esse in manibus; tam
propinquæ spei exitum nullo pacto deserendum: tot nationum salutem,
tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti: si paulum adnitantur
B Mamudiani; & liberatę Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi suo operæ
mercedem opimam laturos. Hisce dictis animati plerique, Rumecanis
consilium approbant; in tanta tamque recenti clade tãtam animi magni-
tudinem vulgo admirantur. denique dum à Mamudio veniant mandata,
summam belli administrandi consensu militari ad eum deferunt. mittun-
tur ad Regem legati. ille per litteras iubet duces oppugnationem vrgere,
noua identidem supplementa, confecti belli præmia pollicetur amplissi-
ma: prærogatiuam suffragij militaris de Rumecane confirmat. Lusitanis
interim, cognita è fugitiuo quodam Sofaris nece, magna videlicet spes
tranquillitatis affulserat: ac veluti pactis induciis, dum sedatur in castris
timor, vtrinque otium fuit. Sed mox necopinato recruduit bellum, nouo
imperatore adeo impigre obeunte munia; vt Sofarem deesse, neque ho-
stes, neque ciues vlla ex parte sentirent. Ad fossam præcipue aggerãdam,
ex patris destinatione curas intenderat. itaque præter eam turbam quam
in castris habebat, alia insuper ex agris oppidisque multitudo contrahi-
C tur: ac turmatim diuisa, ad tintinnabuli pulsum in orbem subit: neque
iam è musculis tantum, sed propalam è vallo, cum interea missilibus cer-
taretur, variæ magnitudinis lapides, arbores totas, virgulta, cespitẽ iactãt:
occisorum cadauera, ne cæteri spectaculo terreantur, obruta ruinis accu-
mulant. postremo, vineas ac vallũ ipsum vndique prorutum, cum ingenti
fragore deuoluunt: neque iã vlla ope resistere Lusitanus valebat. Fornix
primum assiduo iniectu materiæ obstructus: dein, quod supererat spatij,
quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc, Mascarenias, tot vn-
dique cinctus angustiis, nouum à Castrio Prætore auxilium efflagitare
per litteras nũtiosque, quos in apertum vitæ discrimen speculatoriis na-
uigiis hyeme sæuiente mittebat. Rumecan vero, quamquam libero iam
ad mœnia successu, cruentam nihilominus dimicationem prospiciens;
Simonem Pheum sub muros misit, qui variis conditionibus popularium
tentaret animos; Mamudij, & Rumecanis clementiã prædicaret; obsessis-
que, si abire incolumes animum inducerent, naues ad profectionẽ offer-

ret. Ad ea cum ferocius responderetur, negaretque Mascarenias, cum vio D
latoribus fœderum atque periuris, vllam sibi pacis conditionem esse,
confestim Pheus è cõspectu subtrahitur: coniectisque per iram telis, Lu-
sitani duo qui ad colloquium pinnas muri fidenter ascenderant, occidun-
tur. Postridie sub vesperam è Mamudianis promptissimi, excelsos nauium
malos transuersis iunctos tigillis, ad Sancti Ioannis propugnaculum eri-
gunt: elatisque super capita scutis, in summum enituntur. Ferme triginta
iam ascenderant, cum Lusitani ad periculum propulsandum, ac demen-
dum dedecus mutuo se cohortati, impetu capto, alios è corona præcipi-
tes dant; alios in scalis obnixos, contis detrudunt; detrusos, iaculis, &
flammarum alimentis, & saxorum ponderibus obruunt. in horum locum
succedere conantes alij, pari defensorum constantia repelluntur. pauci
incolumes, magna pars ambusti, aut vulneribus confecti recedunt. neque
vltra tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo dein segnior obsidio fuit;
dum ad summum certamen Mamudiani se comparant: accensisque vrbe
tota luminibus obeunt templa, suumque Mahometem inani prece soli- E
citant; multi etiam solenni vouent coniuratione, se non nisi victores ab
arce redituros. In diem viij. Kal. Augusti certamen edixerãt. is Diui Iaco-
bi Apostoli natalis est dies: quod ipsum victoriæ mox omen Lusitanus
accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani instructis ante lucem copiis, ad
arcem silentio primum, vt fallerent; dein, postquam vigilare hostem sen-
sere, magna cum vociferatione succedunt. Lusitani præsentibus animis
corripiunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tentantes ab omni par-
te aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi
ostenditur; ibi frequentiores obsistunt. Rumecan interea suis hortator
adesse; alios castigationibus, alios promissis ac laudibus incitare, aliis voti
ac iurisiurandi religionem incutere; acerrime vtrinque prælium cieri:
confusus imperiis, minis, gaudio, metu clamor, itemque tremendus tor-
mentorum sonitus ad astra ferri; subeuntium audacissimi quique passim
occumbere. in Thomæum præcipue & Diui Ioannis propugnacula in-
gruerat belli moles. Eo dum intẽti propugnatorum oculi pariter animi- F
que sunt, è Mamudianis interim eximia corporum agilitate complures,
obseruato æstus recessu, ad maritimum arcis latus, antequam diluceſcat,
accedunt: perque præruptum, eoque desertum ab hoste saxum, partim
brachiis humerisque, partim qua cautes patiebantur, scalis innixi, in arcẽ
scandunt, inque ædium tectis Mahometana vexilla constituunt. dein, sto-
lida capti auiditate, armorum atque hostium obliti, ad prædam illico di-
labuntur. Mulierculæ quædam, aliis omnibus ad pugnam digressis, in ea
parte curabant. ex iis nonnullæ virili animo arreptis hastis, prædatores
locorum ignaros, & incerto concursu nocturnoque pauore perterritos,
intra tecta coercent; aliæ ad opem à præfecto expoſcendam ad mœnia
prouolant. Mascarenias trepido nuntio excitus, ne pugnantium franga-
tur animi, silentium imperat; ipse cum expeditis ad locum accurrit: ibi
hostes partim in ædibus inclusos; partim in angiportibus errãtes obtrũ-
cat. triginta ferme, cum sese conglobassent, ad vnum cæsi. cæteros ex arce
deie

A deiectos, tum altitudo præcipitij, tum prominentes è rupe silices acuti
dilacerant. intentiore dein cura locus custodiri cæptus: & Mascarenias,
ab ea parte victor, in prælium festine regreditur; suis laborantibus omni
arte animos addit; neque verbis tantum, sed etiam corpore miscet certa-
men; ducisque pariter ac militis partes egregie sustinet. Sex ferme horas
dubia victoria pugnatum est. Ad extremum Rumecan suorum clade per-
culsus, receptui cecinit. Lusitani tantis defuncti periculis, primũ omnium
Deo superisque, ac patrono præsertim Diuo Iacobo laudes, grateſque
agunt: cæsorum deinde ineunt summam. è suis tantummodo septem; ex
hostibus comperiunt amplius mille & trecentos. capta etiam militaria
signa non pauca. Christianorum funus magno omnium studio celebra-
tum est. Laudati pro cuiusque merito milites ac prefecti. Ludouicus Sosa,
& Fernandus Castrius, quorum alter Thomæo, alter Sancti Ioannis pro-
pugnaculo præerat, præcipuum fugati hostis, arcisque seruatæ decus tu-
lere. Antonius quoque Passanius, interiorem aggerem turremque magna
B cum hostium strage tutatus est. Ac, fœminarum etiam, illo potissimum
die conspecta virtus: è quibus aliæ furtiuo, vti dicebamus, ascensu trans-
gressum munimenta hostem Mascareniæ trucidandum obiecerant; aliæ
ad mœnia dimicantibus viris arma & saxa, itemque fascias & medica-
menta suggesserant, versatæque inter ipsam dimicationem erant adeo
pertinaciter, vt sauciæ nonnullæ constanti dextra sibi spiculum euelle-
rent, plagisque obligatis ad institutum redirent. Is, bene iuuante Deo, pu
gnæ illius exitus fuit. Secundum eam pugnam, obstinatis vtriusque par-
tis animis, aliæ deinceps haud absimili euentu pugnatæ. in iis, præter cæ-
tera tormenta ferrumque, ardentibus maxime iaculis certabatur, maiore
oppugnantium, quam defensorum pernicie. quippe gossipio, quo Indi
ad vestem vtuntur, ignis tenaciter adhærescens, momento excitatum in-
cendium per confertos manipulos cuneosque late fundebat. quos autem
flamma comprehendisset, ij, abiectis armis, cum simul vestimenta proii-
cere non valerent, cæteroſque ab iis adiuuandis exuẽdisve, sui quemque
C periculi metus auerteret, cæci amenteſque crebro cum gemitu, incerto
vestigio, extra ordines ferebantur. Hinc, deformatos vultus; exusta lumi-
na; pendentem è nudatis artubus cutem, ac velut in lora dissectam; hor-
rendo spectaculo cerneres. At Lusitanum multo minus lædebat ignis,
amictu laneo, & insuper ocreis & chirothecis ac thorace munitum. & co-
rio deficiente, præfectus, in eundem vsum, è pellibus inauratis peristro-
mata pretiosa militibus diuidenda curauerat. Ex eo tempore Mamudiani
cum aperta parum proficerent vi, subterraneis operibus (& suppetebat
ad omnia multitudo) occulte grassari constituunt. Cuniculos plures ad
arcem agunt. interea, vt ab sensu operis Lusitanum abducant, fabros cum
dolabris ad suffodiendos muros quam tumultuosissime subigunt: maio-
res globos cum fragore terrifico ac densa fumi caligine iaculantur. Porro
cuniculorũ dispar, neque vno tẽpore fuit exitus. alij specubus puteisque,
quos Mascarenias mature in id ipsum effoderat, inutiles facti: alij non in-
terrupto successu ingentibus detrimentis rem Lusitanam affecere. Longe

pernicioſiſſimus omnium fuit is, quem ad Sancti Ioannis propugnacu- D
lum præcipua contemplatione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locum tormentario complent puluere: eiuſdemque pulueris tanquã inſtitas ad cuniculi os perpetuo tractu perducunt. Poſthæc, veluti ad vltimam oppugnationem inſtructi, ſub ſignis ad eam maxime partem ſubeunt arcis; ac vix tentato conflictu ſeſe recipiunt. dein rurſus accedunt receduntque ſimulato metu, nimirum vt è Luſitanis quamplurimos, propugnandi ſpectandique ſtudio in fraudem illiciant. Tum Maſcarenias ratus id quod res erat, hoſtem dolo non metu pedem referre; mittit extemplo qui Fernando Caſtrio & reliquis præſidiariis nuntiet, quamprimum ex eo loco ſecedant: hoſtilem trepidationem in tempus fictam: aliquid profecto occultæ machinationis ſubeſſe. illi, & vigore ætatis, & ſuperiorum dierum victoriis nimium ſibi præfidentes; qua Indorum ignauiam irridere, qua præfecti ſeu monita ſeu iuſſa contemnere. Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors. nam ſimulatque frequentes E
in turri conſpecti ſunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim iniiciunt. is à primo aditu ad inteſtina momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vaſto enitentibus, euulſam ab radicibus turrem cum terribili ſtrepitu qualis ex Ætnæ cauernis interdum cieri ſolet, in altum ſuſtulit, longeque ac late diſiecit. è ſuperſtantibus alios, volitantia ſaxorum fragmenta dilacerant: alij, ſublime quãtum prope oculorum ſequi acies poſſet elati, dein ad terram afflicti ſuo & armorum pondere conteruntur. alios, dira ignium vis, tamquam tormento excuſſos ad hoſtem vſque proiecit: quorum interitu nequaquam expletis odiis barbari, inanima & mutilata cadauera tum inceſſunt probris, tũ ſparis & gladiis ſtudcliter fodicant. Viginti ferme ex ea ſtatione tantæ cladi ſuperfuere: ad centum extincti, in Ioannis Regis familiam adſcripti plerique, & claris orti natalibus. quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. corpora dein conquiſita mulieres terræ mandarunt. Cæterum vixdum reſederant flammæ, cum per ſtragem ac ruinas Mamudiani conantur in arcem irrũ- F
pere. aduerſus eum impetum quatuor è ſuperſtitibus raptim oppoſuere ſeſe: nam reliqui incendio afflati, & recenti malo attoniti ac ſopiti iacebant. & cum pugnaciſſimis aliquot Maſcarenias confeſtim accurrit. huic manipulo ſacerdos effigiem Chriſti Domini è Cruce pendentis intrepide præferebat. eius admodum piis adhortationibus, & occulta nimirum è cælo vi, non dubie confirmati erectique Luſitani, tumultum ac periculum pugnæ ſuſtinuere, quoad opere tumultuario murus interim ab tergo ingenti aliorum ſudore ac certamine obiectus eſt: & imminente iam nocte, Mamudiani, multis item è ſuorum numero amiſſis & ſauciis, incepto irrito receſſerunt. Eius diei caſu admoniti reliqui præſidiarij, exinde cautius in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas abſiſtere. itaque & Iacobæa & Paſſania turris, item ſubditis ignibus, nullo defenſorum interitu prociderunt. Thomæa vero (nam eo quoque cuniculus penetrauerat) procumbentibus in foſſam ruinis, paratos atque imminentes in irruptionem trecentos è Mamudianis oppreſſit.

A preſſit. Atque huiuſce machinationis in vniuerſum ferme hic erat euentus, vt Mamudiani introitu excluſi, ſpatia ſaltem obſeſſis eriperent, & intra mœnium excidia ſubitarias munitiones raptim excitarent: Luſitani contra, & per patefactum ruina iter conantem tranſcendere hoſtem, virtute atque armis arcerent; & nouum introrſus pro diruto murum ſumma contentione reficerent. Inde anguſtior in dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam menſes obſidionem pertulerant Luſitani, cum ex adeo paucis aliqui ferme quotidie aut vulnerarentur, aut caderent. Acceſſit inopia & fames, frugibus carnibuſque conſumptis: & præter fœda animalia, quicquid etiam erat fruticoſum aut herbidum, in alimenta conuerſum. hinc vulgo ingruerant morbi: feſſiſque & animis & corporibus, qui arma tractare poſſent, vix centum & quinquaginta ſupererant. atque ij admodum ægre continebantur, quominus in hoſtium ſtationes vltro impetum facerent, vitæque miſerias & ærumnas honeſta morte finirent. In hoc rerum diſcrimine diu exſpectatum ab Goa
B ſubſidium aduenit. naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant curſu. Aluarus Caſtrius Prætoris item filius, & Frãciſcus Meneſius præerant. inde Aluarus cum meliore parte claſſis Dium protinus anteceſſit. reliquę, carptim, prout agilitate vel robore quæque præſtabant, captatis tempeſtatibus, ante Septembris exitum ſubſequutæ. armati ſupra nongentos cum omni rerum copia in aream expoſiti. quæ res Luſitano maiores quam pro viribus animos fecit. Auxit ferociam, baſiliſcus, qui demerſis in ruina rotis inhæſerat, cum eum ad ſe iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, proſpera pugna retentus. Ex hoc indignari poſtremus quiſque, & accuſare primos, quod hoſtium conatibus non ſtatim ex arce obuiam ierint, quod opera mœnibus applicari, munitiones transferri, ſeſe in tantas anguſtias cogi permiſerint. recenſere victorias (vt de Europa & Mauritania ſileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam, Armuziam Calecutum, ad Repelini vada, ad Dium denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua ſæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque
C Aſia tota nominis Luſitani terrorem; ſcilicet quo tanta decora, tantæque laudes, in vno demum præfecto atque in vno præſidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ. viriliter tandem erumpendum in hoſtium caſtra, & dignum aliquid rebus olim geſtis & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptum in arce ſit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: ſi vera virtute, manu, & gladiis decernatur; Luſitanum impetum, & micantia ex propinquo arma Indos haudquaquam laturos: hæc initio pauci; dein velut ex contagione plures quotidie palam in circulis & contuberniis fremere, & in Maſcareniæ cunctationem, qua vera, qua falſa iactare. Poſtremo ad eundem conuenire frequentes; pugnam aſſlagitare; minari, ſi diutius torpeat, ſe quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubiè ſuffecturos. Maſcarenias contra, lenire furentes; de hoſtium genere numeroque differere; iam nunc abundare commeatu arcem; cuſtodes vti ad

hoſtem

hostem lacessendum paucos, ita ad prohibendum sat multos adesse; D hyemem maxima ex parte circumactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tum demum certioribus victoriæ præmiis, & minore suorum detrimento prælium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam, surdis canere Mascarenias: adeo certamen penitus imbiberant animis plerique: nec deerat qui ab insito liuore, solutæ obsidionis gloriam præreptam Ioanni Castrio cuperent; atque ad profligandos Guzarates eguisse Prætoris ipsius auxilio nollent videri. Mascarenias, vt inflatos inani fiducia, fixosque in audaci proposito animaduertit; Æquum fuerat (inquit)
» ciues, militem ab duce regi, non regere; exspectare signa, nō extorquere;
» scire, quæ ad rationem gerendi belli pertineant, præfecto & consiliariis
» curæ esse. Nunc, quando mihi prope manus iniicitis, & seditionem vultu
» verbisque præfertis; vincat sane maiestatem imperij, inconsulta spes, &
» libido. ite, quod superi bene vertant: virtutem istam, lacertosque, & ar-
» morum scientiam expromite; ego, quos agere debueram, sequar; & quam-
» quam alieno tempore, tamen partem periculi ac laboris vobiscum vna E
» capessam. Vos modo videte, vt quos ante pugnam spiritus atque ardorem
» ostenditis; eosdem in ascensu valli postmodum, atque in ipso conflictu
» præstetis. Cū hæc dixisset, prout in arcto licebat, copias instruit: primam aciem Aluaro Castrio; alteram Francisco Menesio dat; cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam arcis relicta, subsequitur. Facta secundum euripum eruptione (nam ex ea parte latior patebat exitus) ferociſſimi quique vallo succedunt; ac defensoribus primo impetu perculsis aut deturbatis, ingenti ardore transiliunt. dein, signo ab hostibus dato, cum noua identidem subsidia è castris affluerent, atrox esse prælium cæpit: & qui nondum transcenderant Lusitani, cum proculcatæ priorum pedibus lætiores herbæ, altitudinem nudassent valli, quod ex arce prospicientibus nuper humilius apparuerat; icti re subita, primo hæsitare, dein, hoste imminente, fugam aut latebras circumspicere. Tum Mascarenias: Hæccine pugna est quam poscebatis; increpitans; ante discrimen feroces, in ipso discrimine timidos & ignauos appellans; ad opem F laborantibus ferendam frustra conatur accendere. Inter hæc Menesius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot principes Lusitanæ iuuentutis occumbunt. Aluarus Castrius saxo percussus, cedente ad ictum galea cum attonitus cecidisset, Mascareniæ interuentu seruatus est. Neque vltra sustineri superfundens se ex omni parte castrorum, poterat multitudo. Lusitani cum vndique pulsi transfigerentur, & oppugnari è diuerso latere arcem, seu consilio seu temere sublata nuntiaret vox; nequicquam obsistente Mascarenia, nullius nisi vitæ memores ad mœnia portasque præcipiti cursu vertuntur. cupientem simul inuehi Mamudianū tormentis è muro deterrent. Hic temerariæ eruptionis euentus fuit. Exinde suo ipsi conatu segniores facti (vt in contrarium sæpe migrāt vitia) vix pro muris obire stationes, vix recēti successu elati & subinde arcē aggredientibus Indis obsistere: quoad refectis tandem ex pauore animis, rursum alacres, & obliterādę ignominię cupidi, ad cōsueta munia rediere.

A rediere. At Mamudiani, quo se magis magisque obfirmatos ad continuandam obsidionem ostenderent; atque vt expeditiores ab continenti commeatus haberent; euripo ad Rumæpolim, iactis vtrinque molibus, alterum pontem imponunt ea magnitudine ac firmitate, vt quamlibet onustas vehes tuto ac large transmitteret. Simul, dies noctesque fatigare ac premere Lusitanum; stantes muros frequenti verberatione concutere; quæ minus commode balliſtis labefactari possent; in ea subditis ignibus calefacta, syphonibus acetum immittere; putrefacta continuo excindere ferramentis; igniferos è stupa, gossipio, & sulphureo puluere globos in tecta coniicere; denique cuniculos, quod ea res prospere cessisset, ad arcem vniuersam euertendam pluribus simul locis agere. Aduersus ea, Mascarenias, operariis auctus, non vna regione item obliquas aduersasque excauare fossas; tormentis ac missilibus ab omni parte hostes impetere; intergerinos ædium parietes perforare; qua tecti milites & mancipia commearent. Iisdem fere diebus quibus hæc ad
B Dium fiebant, Goam de Fernandi & commilitonum clade nuntius affertur. inde grauis mœstitia simul & metus ciuitatem incessit. Prætor, quamquam acri doloris morsu perstrictus, tamen ad cæteros animandos, lugeri filium vetuit. ipse nitens purpura & ornatu alio sumptuoso, in campum vna cum proceribus, velut animi causa, processit. ibi, tum in gyros flexo, tum cursu & saltibus incitato militariter equo, malum subinde Mamudianis interminans, cunctos vultu & oratione confirmat. mox in classis apparatum omnes de integro curas ac neruos intendit. ac mitescente iam hyeme, Aluarum Acuniam nauibus quinque, in quibus præter magnam instrumenti bellici vim, fistulatores erant quadringenti, protinus iubet obsessos adire, ac suo nomine prohibere quominus ante vniuersæ classis aduentum, pedes è munitionibus efferāt: sese paratis omnibus ad pugnam rebus breui affuturum. Cum ea manu profectus Aluarus, circa Dium in aliquot naues Arabicas incidit. iis mercenaria variarum gentium auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitū
C subuehebat. Aluarus, commisso feliciter prælio, naues expugnat. captum ducem in arcem infert. huic magnum auri pondus ad redemptionem frustra offerenti, vna cum primoribus absciſſæ ceruices. capita in euripum consulto proiecta, vt in conspectum vrbis æstu accedente ferrentur, pertata atque agnita, iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acuere. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit. atque ad cæteros excitandos eodem ipse confestim celocibus circiter quadraginta contendit. Coactis omnibus copiis quæ contrahi è vicinis regionibus potuere (ij fuere præter naualem & aliam turbam, Lusitani bellatores mille quadringenti, Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam oram ferro ignique perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Mascareniæ mandat, vti ad excensionem cuncta quamprimum expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium, & densos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in vrbem iter. Dictis obtemperatum, &

paulo post Prætor incolumi classe subsequitur. Ab auersa parte arcis per D triduum sine tumultu expositus miles, naues portum inuectæ, quam maxime tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, vti munitiones intrauit; mirari faciem loci: solo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium; inædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque propemodum ex vna arce factas. contemplatus dein quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis proceribus, de summa belli consultat. Erant qui differendam eruptionem, & reficiendum è maritima iactatione suaderent militem. ipse, rarus ad nominis Christiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorem Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus edicit, curatis mature corporibus tertia vigilia præsto sint. Arcem, detractis valuis, ne qua in receptu spes vlli foret, Antonio Correæ cum idoneo præsidio inter prælij tempus tuendam adsignat: consilio dein adiuuat rem, quod consilium haud dubie victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbis latus, qua in aper- E tum mare prospectus est: Syluerianam appellabant. ad eam quatiendam, quasi exilla parte descensio quæreretur, dromones pridie missi tres, è salo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nicolao Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, vti naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ij pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remum, altera accensos funiculos teneant: libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instructam classem iubetur Consaluus ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulo ante lucem admouere; vociferatione, bombarda, tympanis, tubis, quam maximum strepitum ac tumultum ciere; aliis aliisque subinde locis descensionem ostendere, multimoda arte hostiles distinere copias. Hæc mandata Consaluo; cæteris item præfectis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia. Rumecan, haud satis certus qua potissimum ex parte Lusitani es- F sent erupturi; ad omnes aditus æque terrestres atque maritimos, tormenta vigiliasque disponit; telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat: auget munitiones: &, qua ex euripo descensus ad oppidum est, prealtas fossas leui superiniectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectique militis (præter Guzaratas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in eam curã ac sumptum acriter incumbente Mamudio, viginti millia in armis habebat. Ex iis ipsa robora ad primos impetus excipiendos in fronte castrorum locat, firmatque ab tergo subsidiis: Rumæum põtem septigentis militibus insidet; reliquam multitudinem, quo clamor, quo signa aduocarint; paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tãta virium suarum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum paucitatem conatusque irriderent, vixque vniuersæ pugnæ subituros aleam crederent. Lusitani contra, vti Christianos decet, vno Deo maxime freti, nihilominus expediunt arma: atque ad condi

A condictum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer. Tum loco excelso, vt vndique conspici posset, Antonius Casalius Franciscanus insigni pietate sacrificat: Deumque precatus, vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quo alacrius capessant pugnam, noxis omnibus Pontificia potestate expiatos absoluit. Eosdem, Prætor, quod pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, vti Christo duce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti animo prælium ineãt. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauiæ primo testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putent. Indici totius imperij summam in eius diei certamine verti nil ambigant. postremo sciant, præter naturam loci, ab se quoque diligenter prouisum, vti segnibus timidisque nullum neque terra, neque mari effugium sit. Ex arce detractas fores, è portu naues in expeditionem emissas. Magnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria salutem & præmia consti- B tuta. Cum hæc agerentur, iam Nicolaus Consaluus classem è composito ad alteram partem insulæ circumegerat: variisque (vti conuenerat) locis descensum. & oppugnationem ostentare pergebat. & nox adiuuabat inceptum, ex incerto speciem omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens. & in Prætoria sublime vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorum fragor, micantiaque arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum pulsu tibiarumque concentu Martius tubarum sonus; Castrium cum omni exercitu adesse monstrabant. Eo terrore Consaluus omnium oculos in se conuerterat: vt non ex vrbe tantum, sed etiam è castris, armatorum agmina, relictis præsidiis ad mare concurrerent. id vbi à speculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequam dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustiæ loci ferebant, copias, (ferme tria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. primum agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac perito locorum, atque ad eius imperia dudum adsueto: accesserant è reliquo exercitu quadringenti. cum cæteris modico interuallo sequutus C est Prætor. Cingebant latera spectatæ fortitudinis viri. Vna Casalius ornatu quam augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & humana pleni spe, clamore consentienti ad castra succedunt: ac semiplenas adorti stationes, è vallo deiiciunt: & partim stratos, partim integros aggeres murosque, scalis, contis, humeris innixi transcendunt; hostemque obuium, hastis, gladiisque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumecan vacuam ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet extemplo contendere. ij, ab Antonio Correa, quamquam patentibus portis, magna cum cæde pulsi. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeo ex ipsa vulnerum fœditate perspici potuit. Cosmo Paiuæ gladio femur abscissum. Vasæo Fernando, cũ sese in hostes acrius immisisset, decisus ab tergo thorax, perque plagã

nudata vitalia: cuidam, quod ſuper aures oculoſque eminebat, à reliquo D
capite, prope ad oſtentationem artis, vno acinacis ictu diuiſum eſt. Circà vnam item è turribus, qua Prætor ipſe conſtiterat, multum ſanguinis fuſum: & vexilifer Eduardus Barbutus, inter ſcandendum ter ab hoſte præcipitatus, repetito quartum conatu in pinnas euaſit, ibique per vim Luſitana ſigna conſtituit. Exinde ingens Mamudianos inuaſit pauor, & fuga paſſim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Maſcarenias pertinaciter ab tergo cum ſuis inſtant, immiſtique fugientium turbæ eodem impetu in vrbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maxime reſiſtebant. Vrgente dein vehementius Luſitano, quantum ſe inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atque vti denuo inclinarat certamen, Luſitana vis vltra ſuſtineri non potuit. Fuſi Mamudiani, inſula trepide relicta; ſuper alium alij ex vtroque ponte ſeſe in continentem eiiciunt. multi in turba obtriti, multi à perſequentibus interfecti. Caſtris & oppido Luſitanus vno E
die potitus. in oppidanos deinde nullo diſcrimine ſexus ætatiſve ſæuitum eſt. Maſcareniæ præcipue cohors, dolori atque iracundiæ paruit: Mahometicamque perfidiam, cæſos tot præliis commilitones, & diuturnæ obſidionis mala ad ſatietatem vlta eſt. armati iuxta & inermes, pueri ſeneſque, viri pariter ac fœminæ trucidati. vſque ad brutorum animantium cædem atrox ira peruenit. regium Cambaiæ vexillum, & alia ſigna relata complura. caſtrenſis æque atque vrbana præda militi ceſſit. vtrobique tabernas apertas, paratam expoſitamque rerum omnium copiam; triclinia ſtrata, & appoſitos cibos velut in media pace (adeo Luſitanum Indus contempſerat) inuenerunt. Simon Pheus & ſocij, ad catenas demendas fruſtra quæſiti. ab irrito ſub muris colloquio Mamudiani Madabam vinctos attraxerant. hoſce dein, & vna ciuem Goanum Athanaſium Frerium cum militibus viginti, dum lembo Dium peterent, vi tempeſtatis ad Surratum nuper eiectos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie F
furens iugulari omnes iuſſit. in ciſternam proiecta cadauera. Cæterum in prælio è noſtris deſiderati circiter ſexaginta: ex hoſtibus ad quatuor millia. Rumecan imperator (incertum à quo peremptus) inter cæſorum aceruos gregali amictu vix tandem eſt agnitus. ſexcenti viui, in iis principes aliquot, in poteſtatem venere. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta maiora in caſtris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicis inſcriptum notis, rudi opere factum, ſed inuſitatæ magnitudinis, in armamentario Oliſiponenſi conſpeximus. Clara admodũ & glorioſa Luſitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi, vel prædicatione omnium & fama: celebritatem auxere diuina miracula, quod hoſtes ipſimet affirmarent, conſerta iam pugna, maiores aliquod balliſtas, applicitum quater ignem, cælo minime pluuio, reſpuiſſe. & ſuper ædiculam arcis, apparuiſſe mulierem cæleſti lumine radiantem, cuius fulgor ita adſpiciẽtium oculos mẽteſque perſtringeret; vt, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare ſe poſſent; ac tanto ſuperiores numero, tamen, immutata repente rerum

omnium

A omnium ſpecie, in denos Luſitanos pugnaturi ſinguli viderentur. inde conſternationem, & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primum Deo ſupplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras miſit, militumque ac ducum virtuti minime maligne teſtimonium tribuit: inde hoſtiles omnes munitiones æquauit ſolo: pontes quibus inſula continenti iungebatur, interſcidit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, admotis ipſe ante alios manibus, cunctos accendit: atque vt ingenti labore militum; ita non magno ſumptu, intra paucos menſes partim repurgatæ ruderibus foſſæ; partim etiam turres ac mœnia reſtituta: iiſque, ad extremum, laxiore circulo noua foſſa nouique muri circundati. Hiſce rebus peractis, & ſtipendio militibus perſoluto, Prætor ineunte autumno victor Goam inſolita omnium ordinum gratulatione reuectus eſt. Per eoſdem fere menſes Idalcan in Bardeſianos & Salſetanos fines, eadem qua nuper iis Luſitano ceſſerat leuitate, ad vectigal portoriumque exigendum armata manu procuratores im-
B miſerat. Aduerſus hoſce, modicis copiis Prætoris iuſſu profectus Iacobus Almeida, eiectos ex agris, Pondam trepida compulit fuga, caſtellum, vti ſupra docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitum. iis cum ab Idalcane ſubſidia mitterentur, Caſtrius ipſe cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis in ea loca traiecit. Ad eius aduentus famam, pauidi hoſtes, ne exſpectata quidem oppugnatione, caſtello agriſque exceſſere. Caſtrius Põda recepta & euerſa, Goam rediit: inde aduerſus Mamudium reparantem bellum, protinus claſſe contendit lemborum aut biremium centum & viginti, quibus Luſitani mille octingenti, & è ſociis Naires quingenti vehebantur. Cum hiſce copiis in Cambaiam delatus; aliis atque aliis locis milites ſub ſignis ad populandam oram agroſque duxit. Cum diu neminem obuium habuiſſet armatum; ad Barocum denique vrbem cum equitum millibus quinque acie inſtructa ſeſe illi obiecit Mamudius ipſe Rex. Turritos elephantos, & curulia tormenta in prima fronte locauerat; poſt elephantos in dimidiatæ Lunæ figuram inſtructo
C equitatu ſubſtiterat. Neque Caſtrius detrectauit certamen. Vbi ad teli iactum eſt ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confuſis turmarum ordinibus; & intra conſpectum hoſtium, loco remotiore conſiſtunt. Tam ſubiti receptus cauſa in occulto eſt. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne floré nobilitatis, & vna ſuum ipſe caput furentibus rabie ac temeritate Luſitanis obiiceret. Sunt qui putent eo conſilio receſſiſſe, vti auiditate pugnandi pertractos intra ſua præſidia Luſitanos, ex omni parte circumueniret. ſiquidem è toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca vicina cõtraxerat. Vtcunque ſeſe habeat res, Caſtrius ad oſtentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo ſpatio cedentibus inſtare perrexit: dein torrente deſuper Sole, armiſque degrauantibus, expreſſa ab tanto Rege timoris confeſſione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudij, cum plauſu cantuque ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem eiuſdem tractus oppidum ce-

lebre,& alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mortalium numerum partim occidit,partim cum alia omnis generis præda captiuos auexit:ſata,villaſque,& conditas horreis fruges exuſſit.Eam vaſtitatem per ſe grauem,ſpatium temporis grauiorem fecit. Tres fere menſes circumlatus belli terror ac populatio:&Mamudij conatus in multum tempus ea clade repreſſi.Inde Prætor confirmato Dienſi præſidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimum vi cepit,direptoque flammas iniecit. Idalcan, abſente Caſtrio,in Salſetanum rurſus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miſerat, equites ſeptingentos. Abaſſini erant, Arabeſque Turcis immiſti. Duces iis quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus ſententiis in decernendo ſtaretur.ad Marganum vicum munierant caſtra. Prętor,vti Goam inſulam attigit;priuſquam vrbem intraret, nouis copiis auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illico in Salſetanam terram tranſmiſit ratibus.Luſitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta;pedites Canarinos ex eadem inſula Goa item bis mille;Naires ſagittarios peltatoſque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito duces hoſtium ſilentio noctis in locum natura tutiorem ſe recepere. à fronte fluuius,ab tergo mons editus claudebat.eorum veſtigiis acriter inſiſtens Prætor, in caſtris ab hoſte deſertis ea nocte cõſedit.ibi refectus ex itinere miles. Poſtridie, diuiſis quadrifariam copiis, intentus prælio ad hoſtem ducit. Luſitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum,ſed quaſi par pecorum grex mactandus foret, accenſa cupiditas inuaſerat pugnæ: miniſque ac denuntiationibus pletique ad ſigna contineri vix poterant. ex iis quinquaginta fiſtulatores, inconſulto Prætore,deuiis callibus antegreſſi,flumen vado traiiciunt,interclufique ab ſuis temere hoſtem laceſſunt. in eos continuo Arabicus equitatus emiſſus; cumque pauci à pluribus premerentur,atque retro ad flumen trepidi cederent;conſpicatus laborantes Prætor,ad opem circumuentis ferendam amne tranſmiſſo cum paucis equitibus aduolat: perque ignium riuos, quos iactæ à Mahometanis ardentes duxerant ollæ, perque media tela hoſtem aggreſſus, tandiu ſuſtinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua ſuperueniret acies. Eo primum certamine (ita per litteras iuſſerat Rex) cum Sancto Iacobo, Diuus quoque Thomas Apoſtolus inuocatus. & is ipſe dies forte natalis erat Apoſtoli,xij.Kal.Ianuarias,quę res animaduerſa,fiduciam animoſque militibus auxit. Simul etiam Caſalius idem qui nuper ad Dium, Chriſti pro nobis è ligno pendentis effigiem excelſam gerens, commemoratione tantæ caritatis identidem addebat ſtimulos. Neque ad ſuperos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuere. Euidens tum quoque cæleſte numen Chriſtianis affuit rebus. Et Luſitani proceres, nouo ardore concepto, in Mahometanas cateruas impetum dant.Aluarus Caſtrius primo incurſu duos ex equis præcipitat;ſtricto dein gladio ſeſe medios in hoſtes immittit. Ioannes Ataidius vnum ex primariis deturbat:inde nõ gladio tantum,ſed manu atque impreſſione vrget aduerſos.Franciſcus Syluius, effuſo item vno, cum tribus ſimul

capeſſit

A capeſſit pugnam,atque omnes interficit.Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus haſta transfigit.Aluarus Camigna tres equites,Aluarus Gãma duos,Antonius Perſona totidem ſternit. Saluator Fernandus vexillifer,ad cæteros magis magiſque incitandos,in mediam hoſtium aciem ſeque & ſignum intrepidus intulit.Dum hæc ab anteſignanis fiunt,nequaquam ab aliis interea ceſſatum.acriter vbique geſta res.magna paſſim edita ſtrages.ac niſi prælio interueniſſet nox,e tanto hoſtium numero pauci omnino ſuperfuiſſent. Sub veſperum cæpta pugna, circiter vnius horæ ſpatium habuit.arrepta dein fuga plenos vulnerum ac pauoris Mahometanos tenebræ ſimul ac ſyluæ tutatæ ſunt. Eorum equites cecidere centum & quinquaginta:ſexcenti pedites:è quinque præfectis, occiſi tres.in iis Celabarecan Turca, magna inter omnes auctoritate. è reliquis, alter duabus acceptis plagis ægre tandem euaſit: alter incolumis, per denſas cohortes incitato equo ſibi viam aperuit. E Luſitanis vnus tantum deſideratus,Ioannes Carriagius,Goanus ciuis, & Naires duo: vulnerati Lu-
B ſitani quatuor,Naires haud amplius tres.Hæc omnia poſtmodũ ad Ioannem Regem fuſe perſcripſit Prætor, idemque multiplici intra vertentem annum parta victoria, Goam vrbem ſpecie triumphantis inuectus eſt. Sub hæc, perhonorificum de rebus ad Dium geſtis decretum Regis allatum. ex eo cum alia fortibus viris diuiſa præmia;tum veteranis ad Bazainum agri aſſignati.Prætor ipſe laudatus verbis ampliſſimis, & Proregis titulo decoratus eſt: eidem ſuper honorarium ſtipendium,decem auri millia dono data,& in tres annos prorogatum imperium.Sed,quæ rerum humanarum vanitas eſt, Caſtrio non diu licuit vti honore ac beneficentia Regis.è magnis laboribus vigiliiſque lenta correptus febri, gementibus bonis,intra paucos menſes extinguitur,vir omnium conſenſu æque belli ac pacis artibus clarus.Huius ingenium & induſtriam varij per omnem ætatem caſus exercuere. Oliſipone,adoleſcẽs,ob clandeſtinum matrimonium eiectus à patre, in aliam partem vrbis migrauit. ibi, quamquam in magnis rei domeſticæ anguſtiis,cum Petro Nonnio eiuſdem vi-
C cinitatis,illuſtri mathematico, familiaritatem iniit, multaque ab eo per otium de rebus aſtronomicis, ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea commendatione,ipſomet inſinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioannis Regis frater germanus hic erat: idemque eximius bonarum artium patronus ac præſes.Ab eo cum auxiliaribus copiis ductus in expeditionem Cæſaris Tunetanam,egregium ſeſe virum & manu,& conſilio præbuit.Inde cum Garzia Noronia in Indiam ab Rege miſſus;magnam ſibi rerum Indicarum notitiam peperit: eamque litteris ingenti labore ac ſubtilitate explicauit.Ab Oliſipone Goã vſque, ſingulorum dierum iter;locorum aſpectus ac ſitum; altitudinem Solis ac poli, diligentiſſime perſecutus eſt. Idipſum rurſus præſtitit oram legens ab Goa Dium vſque, & ex partium dimenſione, multis oppidis viciſque vocabula antiqua reſtituit.ij commentarij, Ludouico dicati, in Academia Eborenſi (quam Henricus dein Cardinalis regali munificentia condidit) adſeruantur. Exſtant eiuſdem Prætoris ad Ioannem Regem

epiſtolæ

epistolæ:in quibus,præter communis boni studium insigne, non vulgarem insuper tum militaris,tum politicæ rei scientiam facile animaduertas.Et, quod hæc omnia superat, vsque adeo pius perhibetur fuisse, vti quantalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia;ad Crucis adspectum illico positis humi genibus,oculos in cœlum cum attenta quadam veneratione defigeret. huic pietati non sine causa victorias vulgo acceptas ferebant;quas breui tempore, paruisque copiis, non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit: hoc etiam nomine felix,quod morienti Xauerius affuit, & in extremo illo certamine opem egregiam tulit. Castrio vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus & quadragesimus) successiones quas vocant, de more consultæ. prima Ioannem Mascareniam, cuius modo meminimus, nominabat.is, quod in Lusitaniam paulo ante redierat, solutus alter codicillus Prætorem declarauit Garziam Salam,grandi iam ætate virum,multisque in eadem prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu solenni tradita extemplo gubernacula. Atque eo lætius fuit eius initium magistratus, quod per eos ipsos menses, è Dominicana quoque familia prædicatores in Indiam peruenere.Duodecim erant numero. Antistitem habebant Iacobum Bermudium Castellanum.Hisce, ac venturis deinceps fratribus,templum cœnobiumque Goæ magno rei Christianæ bono, & vrbis ornamento conditum est.

***

Libri tertijdecimi Finis.

HISTO

HISTORIARVM INDICARVM LIBER XIIII.

VB idem tempus quo hæc in India gerebãtur, in vltimas quoque terras porta præter spem & exspectationem ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam,maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumã appellãt. Is,contracta cum Lusitanis institoribus amicitia, de religionis Christianæ mysteriis, ac simul de Xauerij sacerdotis vita rebusq; quas gereret,multa ex iis in familiari sermone percepit.inde paulatim,& veritatis,& Xauerij tanto studio est captus, vti ad eum inquirendum, vasto & ignoto sese mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis iisdẽ, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadẽ in vrbe substiterat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atque vt pater item de Iaponiis mira quędam audierat, aduenarum congressu & aspectu valde lætatus, crebris deinde colloquiis varia ex iisdem scisciatari non destitit.percommode ad singula respondebant:minimeque vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles, tum humanitas visa. ergo Xauerius, vt primum Indica negotia transegisset, Iaponios(quod iam ante cogitarat)omnino adire constituit.Interea,quod Parauana & finitimæ Indorum Ecclesiæ erant illi ex itinere inspiciẽdæ;Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioannem Beiram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonnium socios Molucas petere iussit. Malacensis catechismi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vincentio Viegæ externo sacerdoti egregie probo concredidit.Mox ipse perquam difficili ac periculosa nauigatione Cocinũ delatus,inde ad Cori promontorium Piscariosque traiecit fines.ac suis qui in ea regione curabant. Antonium Criminalem communi consensu præposuit:neophytos ad perseuerantiam adhortatus est; oratoria recognouit; nec leuibus denuo signis atque miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depulit:dęmonia exegit;mortuos quin etiam reuocasse perhibetur;quod tamen vt postea fateretur ipse,quamquam grauissimorũ hominum prece

Universidad de Deusto
Biblioteca

fatigatus, adduci non potuit. Hiſce aliiſque in ora Piſcaria geſtis rebus, D ad vrbem Goam ſumma ciuium gratulatione peruenit paulo antequam prætor Caſtrius è vita diſcederet. huic animam agenti(vt ſupra ſignificatum eſt)affuit. Angetum vna cum famulis probe inſtitutum, ſacro intinxit latice,ac Paulum appellauit.famulorum alter Ioannes,alter Antonius nominati. ea, meſſis Iaponicæ fuere libamina. ſimul, è ſociis alios alio: Alphonſum Cyprianum genere Caſtellanũ, in Diui Thomæ Coloniam; Gaſparem Berzeum, ortũ in Belgis,Armuziã deſtinauit.Goani collegij ac ſeminarij domeſticæ diſciplinæ conſuluit.Indica ſuorum domicilia, dum abeſſet, Paulo Camerti cuncta ſubiecit. Interim vero, Iaponicam ad expeditionem, inſtante iam die, ſe ipſe diligenter parabat. is vbi percrebuit rumor, piorum greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. monent, obſecrant, obteſtantur, ne ſemet vltro tam ancipitem ac periculoſam in aleam det, neu publicam rem, quæ ipſius vel in primis nitatur capite, eiuſmodi conſiliis tantum in diſcrimen adducat. Sane quam multa erant, quæ quamlibet animoſum hominem ac fortem, E abſterrere à tali itinere poſſent. primum ipſa longinquitas. quippe leucas amplius mille trecentas diſtat à Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regionibus,ac præſertim circa Somatram ac Sinas, mare à piratis inſeſſum,itemque à Sinarũ præſidiis, quæ ſæpenumero in peregrinos omnes nullo diſcrimine tamquam in hoſtes inuadũt. idque tum erat extimeſcendum magis,quod Sinas inter & Luſitanos nondum eſſent plane reconciliata commercia,neque locus foret Sinarum vllus, quo Luſitanis ad contrahendum aperte deſcẽdere, aut vbi tuto commorari liceret.memorabantur etiam variis locis inſidioſa vada ſyrteſque, nondum ad plenum iis curſibus exploratis. itemque Eoi pelagi natura, quod ſæuum, & vaſtum,& vorticoſum,totas haud raro naues abſorbet.& ſuper hæc,præcipuus nautarum terror,ecnephias typhon; ſuetus in ea vel maxime plaga furere: & ipſa cum oneribus vectoribuſque nauigia, in aſperum ſæpe littus ac ſaxa torquere. Cum hæc & alia multa ad timorem proponerentur, ſatiſque mirari ſe poſſe amici negarent, cur tanto rerum vſu, tali ſa- F pientia vir,tãtis periculis obiiceret ſponte ſeſe,relictaq; in vicino ſegete, cuius ipſemet ſementem feciſſet;tam longinqua,tam operoſa,tam incerti prouentus noualia peteret;Aſt ego(inquit ille)ſatis mirari non poſſum, cur infinitam Dei vim pariter & clementiam quotidianis præconiis celebrare ſoliti, eidem nunc potentiæ ac bonitati, meo potiſſimum in capite diffidatis. Annevos præterit,qui rerum omnium arbiter ſit, huic animata æque atque inanima, prorſus ad nutum omnia deſeruire? Teſtis haud ſemel vnda,quæ ſeſe Domini ac famulorum poſtea greſſibus,mutata illico natura,calcandam exhibuit.Teſtes venti ac procellæ, quæ perfuſis vltimi exitij horrore diſcipulis,vno Chriſti imperio conciderunt.Teſtis inclitus ille Iob,in quem nihil omnino,niſi ex Domini voluntate,malo dæmoni licuiſſe comperimus. Teſtis denique(ne in re aperta ſim fuſior) veritas ipſa, quæ capitis noſtri capillos omnes numeratos eſſe; ac nevnum quidem ex iis periturum, diſertis verbis affirmat. ergo, ſicuti

Regum

A Regum ducumue internuncij ac præcones,regiis duntaxat inſignibus freti, per media caſtra, per inſtructas armatorum phalangas ac tormenta diſpoſita,vadũt ſecuri & inermes;ita,diuinarum legum interpretes, gentiumque doctores,vna ſummi Regis tutela ac maieſtate ſubnixi,per varia terræ mariſque pericula, atque adeo per intentas vndique machinas ac mucrones, quocumque res poſtularit, intrepidi atque alacres penetrare non dubitant. At enim iſti ipſi quos narras,in latrones incidunt, laniantur à feris,naufragia faciunt: variis implicantur morbis; æſtu, frigore,fame,ſiti,rerum omnium egeſtate laborant; circumueniuntur cõſceleratorum inſidiis,factionibus opprimuntur; tyrannorũ iuſſu omnibus ſuppliciis excruciati mactantur. Cõcedo:& quidem hiſce itineribus olim Apoſtoli ac martyres ad ſempiternam gloriam peruenerunt. Sed idem contendo;hæc omnia ad illorum vel probandam fidem,vel conſtantiam illuſtrandam, diuina tantum diſpenſatione permitti. Nam alioqui refertæ hiſtoriæ ſunt exemplis eorum, quibus eſurientibus angeli miniſtrarint B cibos, quorum leuandæ ſiti, puriſſimi ſubito fontes è terra emicuerint; quibus, poſita extemplo ſæuitia, flatus ac tempeſtates obſecundarint; quos, voraciſſimæ & in alios ferociſſimæ belluæ, propalam blandiendo permulſerint; quos vel exquiſitiſſima lictorum,carnificumque tormenta nil læſerint; queis ferrum, equulei, virgæ,rotæ,flammæ pepercerint. Atque in eiuſmodi certaminibus, tametſi non ſemper explorata victoria eſt, multique ac magni ſæpe conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ gloriæ & hominum ſaluti ſeruientem,fidenter omnia tentare,moliri,experiri par eſt. Ita ne vero; ad leuiſſimam incertamque prædam, per denſas acies,micantes gladios, & volitantia tela cæco impetu ruet miles; inanes honorum titulos,& ſpecioſa vocabula,nihil aut modicum duratura, ambitioſus per ſummam indignitatẽ atque miſeriam,quotidianis obſequiis, adulatione ſeruili, valetudinis damno, patrimonij profuſione captabit; ſordidarum mercium cauſa, quæque dumtaxat corpori ſeruiunt & vetuſtate facillime corrumpuntur, inſtitor ac nauicularius, terra vnde ortum C habet,relicta,veluti ruptis naturæ fœderibus, ventorum ac maris iræ ſeſe permittet; obiectuſque fluctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarum auium inſtar,ignota ſemper littora pererrabit; nos, propagandæ religionis,amplificandi Chriſtiani nominis, omnipotentis Dei demerendi; ſeruandi humani generis gratia;inopiam,ærumnas,incommoda,mortem denique recuſabimus? præſertim cum illorum temporarios labores, ab improba plerunque cupiditate profectos, mortemque vnam, altera ſæpe mors, & ſempiterni labores, atque infiniti cruciatus excipiant; noſtram induſtriam operamque, ſi in officio ac fide ad extremũ vſque perſtemus, beatiſſima æternitas, immortales coronæ, immenſa præmia maneant. nihil ergo ſit tanti, quo noſtra de Deo, deque hominibus benemerendi ſtudia retardentur. Nam quod Goanæ Eccleſiæ, vicinique huiuſce tractus, abſente me, ſolitudinem pertimeſcitis; agnoſco pietatẽ veſtram. ſed ne in hanc meſſem operæ deſint, ſatis à me, vt in tanta noſtrorum paucitate, prouiſum eſt. Paulum Camertem eximia caritate virum,

,, Goano collegio; Antonium Criminalem, insigni virtute pastorem, Eccle- D
,, siæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus vtrumque præfecimus. Ad hæc,
,, episcopum habetis in vrbe vigilantissimum; Franciscanos, Dominicano-
,, sque fratres, vestri amantissimos cupidissimosque: præter hosce, alij quo-
,, que subinde sacerdotes è Lusitania superuenient. Vltimis, vltimis, inquã,
,, nationibus, ad quas læti salutis nuntij, nullo vnquam tempore allati sunt
,, rectus ad vitam æternam callis tandem aliquando monstrandus; ac teter-
,, rima dæmonum seruitute miserandum in modum oppressis; Christianæ
,, libertatis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro Lusitanis tantum
,, aut Canarinis, aut Parauis, sed pro vniuerso hominum genere, quotquot
,, vbique sunt, fuere, futuri sunt, redemptor idem & conditor IESVS vitam
,, ac sanguinem in Cruce profudit. quibus miserrima captiuitate detentis,
,, eum in idipsum à præpotenti Deo vocatus destinatusque sis, non omni
,, ratione consuluisse, neque per inuia quamuis & aspera sacrum Euange-
,, lium pertulisse; extremæ non modo ignauiæ, sed etiam perfidiæ crimen E
,, esse quis ambigat? Proinde facessant querelæ, absint complorationes, sin
,, gultus ac suspiria fileant. quin potius, vti Christianos, & Dei hominum-
,, que amantes decet, meam hanc expeditionem, faustis, vt ita dicam, omi-
,, nibus, & studio incensis apud Deum suffragationibus prosequimini.
Hisce dictis leuato vtcunque mœrore, conscendit nauim Aprili mense, anno post Christũ natũ M. D. XLIX. Comites habuit è societate Cos-mum Turrianum, & Ioannem Fernandum Hispanos: de externis, Paulum famulosque Iaponios. Cocinum ab Goa primum, inde Malacam exeunte Maio venere. Hic patri quo intenderat pergere cupienti, nauis Lusitano-rum nulla sese obtulit. Iuncus erat Sinarum in Malacensi portu, & quidẽ piratica infamis. vulgo latronis iuncum appellabant. Cum hoc ipso latro-ne Xauerius (tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab dæmonum seruitute Iaponios) certa mercede paciscitur, vti relictis ad læuam Sinis; ipsum & comites in Iaponem extẽplo perducat. soluere viij. Kal. Iulias, ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali. Post multa F
nauigationis incommoda, & nautarum fraudes, Cangoximam, Angeri, vti dictum est, patriam attigere xviij. Kal. Septembris, qui dies Assumptæ in cœlum Deiparæ Virgini sacer est. Xauerius à Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vixdum recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Christianam rem animum adiecit. linguæ primum Iaponi-cæ rudimentis ad instar pueruli summo studio ac sedulitate institit ope-rã dare. in præcipuis dein fidei Christianæ capitibus cõuertendis, quam-quam enixe adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & mysteriorum altitudinem, & linguarum inscitiam, complures dies ingenti labo-re miseriaque desudatum est. postremo, iis in codicem vtcunque re-latis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vna cum so-ciis cæpit. magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt pro-cacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, videre alij solœcos barba-riemque; alij, quid ea lectione significaretur, ambigere; alij peregrinum habitum cultumque demirari; alij etiam, communis consuetudinis ac

morum

A morum ignaros, probris & cauillis petulanter incessere. nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum vti-que genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus docendi tantum gratia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xaue-rius interea sociique nihil de studio & contentione remittere. ad hæc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientię, man-suetudinis, omniumque virtutum exempla præbere; vti veram ac salutа-rem doctrinam afferre se, factis moribusque multo magis, quam dictis aut scriptis ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cæpta; no-strisque nõ ad magistratus modo, sed etiam ad Regem qui tum extra op-pidum agebat, Paulo præsertim adnitẽte, facile patuit aditus. Cõmerciũ is Lusitanorum auide iamdudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus commeare didicerat. apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli testarentur; valde sese illi comem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo,
B Christi & Sanctissimæ Virginis matris imaginem veneratus, idipsum fie-ri ab omnibus qui aderant, imperauit: ac prædicandi Euangelij, & bapti-zandæ ritu Christiano gentis potestatem haud grauate concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac Bonzij etiam (quo de hominum gene-re supra demonstratum est) superstitionum Iaponicarum antistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus ac maiestate confisi: cum nihil ab ignotis præsertim externisque sibi metuerent, fauere tum quidem Xa-uerio videbantur. ergo Christiana paulatim sacra in vrbem inducta. Pau-li primum vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Pau-lo dies noctesque hortante, monente, docente, ad baptismum adducti. hosce deinceps alij subsequuti; quibus ad virtutem ac pietatem exco-lendis, operam Xauerius in primis impendebat assiduam. Decretum erat illi, simulatque aliquem eius linguæ vsum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire, & quo expeditior ad cæteros prædicatio esset, Regi pri-mum ipsi vel Imperatori, quem vniuerso Iaponi præesse audierat, Euan-
C gelium afferre: sed Regis præcipue Cangoximani promissis ac precibus, & oblata rei bene gerendæ spe, diutius quam cogitarat in eadem vrbe detentus est. Inter hæc, negotiatores Lusitani cum mercibus Firandum regni Figensis appulerant. id vbi Cangoximæ cognitum est; periniquo tulit animo Rex, vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diuturna lucri aduentitij exspectatione frustrari. ex eo tempore sensim auersari Xauerium cæpit, & ab ipsius doctrina præceptisque refugere. Bõzij quo-que, posteaquam Christianis institutis vitia sua reprehendi; Euangelij lu-ce mendacia prodi, sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata; deni-que discipulos & sectatores ab se auocari animaduerterunt; immutata subito voluntate, Xauerium exsecrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere; publice priuatimque maledictis lacerare atque proscindere, offensum iam Regis animum nouis in dies facibus instigare neque ab incepto destitere; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali sancitum est, nequis omnino, relictis patriis auitisque noua &

peregrina sacra susciperet. Xauerius, æquitate animi ac summissione fu- D rētes lenire nequicquam conatus, multaque & grauia perpessus incommoda, Meacum quo pridem intenderat, abire decreuit. Christianorum numerus in vrbe Cangoxima ad centum ferme peruenerat. Paruulum eum gregem, Paulo commendat. ipse, vertente anno, mœrentibus lugentibusque neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi vero, cum à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiam ab regulo perhonorifice acceptus est; &, quod optabat vnum, illico facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo maiorem notitiam noui præcones erant nacti. ergo, partim dicendo, partim aliis, aliisque, prout res postulabat, periochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & caste viuendo; plures paucis diebus Firandi, quam toto anno Cangoximæ ad Christum adiunxere. iis Cosmi Turriani curæ fideique concreditis, Xauerius cum Fernando Meacum petens, circa Octobris initium, sæuiente iam hyeme, Amangutium, leu- E cas fere centum à Firando processit. ea tum erat vrbs perampla (nam aliquoties dein ferro & flammis euersa est) in Iaponis ferme vmbilico sita, ac Regem habebat longe lateque imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite accessit. ille de vno cœli terræque conditore, de lapsu angelorum hominumque, de redemptore generis humani IESV Christo Dei filio, de sempiternis pœnis ac præmiis, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnius horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit: dein; vt sine honore, ita sine iniuria vtrumque dimisit. eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutiænorum aures oculosque accidere potuit. ergo, non plebis tantum insanæ, sed etiam nobilium infesto clamore, sibilisque & cachinnis explosi; & omni petulantiæ genere vexati sunt nullo prorsus operæpretio. Hæc per F eos dies Amangutij gesta. Meacum inde abeuntes, duorum fere mensium iter excepit difficile & asperum, à latronibus atque piratis infestum; niue geluque, syluis ac saltibus; ad hæc, interueniente pelago vel æstuariis impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo, difficile dictu est quam grauia, quam acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabant, & quidem in humeros elata sarcinula. in manicas oryzæ semitostæ indiderant bolos (auelam vulgus appellat) eo cibo famem, aqua profluente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quo latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari deposita veste persequebantur excalceati, quod eo anni tempore torrentes amnesque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione, partim etiam assidua sarcinæ vectatione lassi, ad hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente vestigio corruebant, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescentibus: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem

A saltem agresti reciperentur, alia hospitalitate nulla; præclare videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur. ast vbi transmittendum esset mare, vix atque ægre tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam pæne sentinam detrudi consueuerant. Per eiusmodi vexationes atque miserias cum ad vrbem denique Meacum sospites haud sine miraculo peruenissent; minime idoneum sationi Euangelicæ tempus, cuncta bel lo flagrantia, surdas ad salutaria monita & obstructas incolarum aures offendunt. Ad ipsum vero Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit. ergo, terræ natura, gentisque moribus in præsentia vtcunque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod sese haud iniquum illis ante præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque peruincere. & quoniam experiéB do cognorat, Iaponios, Bonziorum fuco & ostentationi assuetos, plurimum externa moueri specie, & animi bona ferme corporis habitu cultuque metiri; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in præsentia conformare sese; & Christi causa nonnihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggrederetur, Firandum accurrit. ibi, Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur; commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab Indiæ Prætore & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, necnon à Malacensi Præfecto munera Iaponiis ante id tempus ignota. In iis erat Lusitana vestis, vinumque prænobile; musica sambuca, & horologium ex iis, quæ in æquali ponderum examine, pluriumque rotarum denticulis inter sese implicatis, lento motu ac perpetuo, temporum interualla distinguunt: quam Europææ solertiæ machinam gentes illæ sine fine mirantur. Hisce rebus in iumenta impositis; ipse, præter Ioannem Fernan-C dum duobus tribusue Iaponiis comitatus, Amangutium redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum numero admonitus, & noui habitus dignitate; caput cum consiliariis contulit, iisdemque approbantibus, maiore deinceps in honore Xauerium habuit. ac primum, auri argentique non leui pondere munificentiam, aduenæ remunerari contendit: quæ cum Xauerius obfirmato consilio cuncta reiecisset; altitudinem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adsignat; dein publica per vicos edicta proponit, placere sibi, non Amangutij modo, verum etiam omnibus suæ ditionis finibus regnisque, vnius Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuilibet amplecti liberum esse: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi, vel impediri. sub hæc, Euangelici præcones ad instituta munia quam acerrimo studio retulere sese. interdiu, in areis triuiisque conciones habebant; noctu, confluentibus ad se omnium ordinum, ætatum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum,sexus vtriusque mortalibus, aures ac responsa præbebãt:erat autem D
tanta frequentia celebritasque , vti cœtum ædes ipsæ non caperent : alij,
quæ in publico inaudissent;priuatim ac per otium auere nosse:alij etiam,
animi causa, incomptam ac rudem peregrinorum atque hospitum irrita-
re linguam , & cum effuso adstantium cachinno de industria disputatio-
nem extrahere. alij denique variis interrogationibus etiam atque etiam
fatigare doctores nouos.Huic tantæ curiositati cum ab Dei seruis,partim
ex vetere historia , partim è phisica ratione, partim è Theologorũ decre-
tis atque responsis idẽtidem satisfieret;illi, voluptatum illecebris irretiti
videlicet,in stultitiæ tenebris,& cœno flagitiorum nihilominus hærebãt.
neque tamen idcirco Xauerius despondere animum:quin potius omnem
in partem versare semet,cæptisque acriter ac perseueranter instare. Cum
aliquot iam ménses crudum aridumque nouale tractasset , ac, nullodum
fructu, diuini verbi semina proiecisset ; tandem è prosciſſo ac sæpius ite-
rato solo , Christianæ fidei germen emicuit. Germinis eius origo fuit
eiusmodi. Concionanti, vt solebat, in publica via Fernando, præteriens E
è plebe nescio quis , attracta præpingui saliua , repente in mediam in-
spuit faciem, ille, sine , perturbatione vlla sputum linteolo abstergit : ac
ne verbo quidem reddito , cæptam orationem eodem prorsus tenore
vultuque prosequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud
imperitus rerum æstimator(ex quo facile intelligas , ad permouendos
ad virtutem animos,facta dictis quanto antecellant)cæpit cogitare apud
se ; profecto nobilissimum atque adeo diuinum philosophiæ genus esse,
quod homines ad tantam æquitatem animi constantiamque perduce-
ret. dimissa dein concione , domum ad Fernandum venit ; præcipua
Christianæ fidei capita legesque probe cõgnoscit:postremo,certis preca-
tionibus,Mosisque decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi for-
mula memoriter haustis , Amangutianorum omnium primus , anteactæ
vitæ detestatus peccata , sacro fonte renascitur. Hunc alij deinceps diui-
no impulsu imitati , quorum ad quingentos breui peruenit numerus; &
quidem ita in proposito firmi stabilesque,vti per varias deinde clades,& F
bellica infortunia , & nefarias Bonziorum conspirationes , magistris ac
pastoribus haud semel orbati , suis tamen ipsi moribus ac vitæ ratione,
Christianam fidem & disciplinam in hoc vsque tempus religiose colue-
rint.inter quæ circumacto iam anno,Lusitanorum alia nauis portũ Bun-
gi tenuerat , quo nomine regnum Amangutio distat leucas circiter qua-
draginta. ab iis de statu rerum Indicarum Xauerius cum litteras acce-
pisset,cum alias ob causas eam sibi prouinciam repetendam existimabat;
tum vero, vti rursus inde quocunque opus foret, supplementum è noua
copia mitteret. simul , quoniam apud omnes circa nationes magnum
nomen Sinarum , magnam auctoritatem compererat esse : primo quo-
que tempore Sinas ipsos Euangelij gratia adire cogitabat , haud absurda
ratione coniectans, si gentem illam Christo lucratus foret; eius lucri ac-
cessionem facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios. Hæc eo
moliente,cæteri quoque dispersi per Indiam socij minime segniter in suo
quisque

A quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit opera Gasparis Ber-
zei , quem Armuziam à Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Ze-
landia , seu Mattiacis Belgici Oceani populis , oppido Gousa , Francisco
& Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis
Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cum in
Lusitaniam deuenisset , in societatem adscitus , ac diu multumque pro-
batus , in expeditionem Indicam vna cum aliis octo deligitur. Conim-
briga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo,
nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socij adiuncti quatuor : totidem
cum Antonio Gomesio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à
nauarcho eblanditus est Gaspar,vti quotidie publice tum ad plebem eru-
diendam catechismum exerceri , tum ad propitiandum cœleste numem
catholico ritu litanias adhiberi permitteret. Mox ad vitia tollenda cor-
rigendosque hominum mores paulatim aggressus est:rem in primis ar-
duam atque difficilem. præter naualem quippe turbam , colluuiemque
B seruilem,epibatæ circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis,
aleæ,rixis, calumniis adsueti. Ad horum sananda ingenia, Gaspar, exem-
plo priusquam verbo opus esse ratus, cunctis,vti æquum erat,ad omnem
virtutem & caritatem prælucere perrexit. Neque sane ampla defuit illi de
Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primum socij eius
è maritima iactatione & nausea in morbum incidere. iis dum accurate
ministrat , & propalam coqui munere fungitur , ita despicabilis initio
visus , vti paranti ad focum cibos ac satagenti , procaces circum pue-
ri , præter cæteras contumelias , appositam quoque ollam aut furto sub-
ducerent , aut per lasciuiam frangerent : quidam etiam ab innocente vix
colaphos pugnosque abstinerent. perspecta dein patientia & grauitate
viri , paulatim contemptus in verecundiam vertit:nec defuere, qui labo-
ranti,per se perque suos opportune succurrerent. simul etiam sociis me-
lius cæpit esse. operam ergo iis adiutoribus , ad verbum Dei prædican-
dum, prohibenda flagitia , curandos ægrotos,vetere iam societatis insti-
C tuto , conuertit. ex quo, mirum dictu , quanta quam breui omnium vitæ
mutatio cõsequuta sit.bene moratam institutamque familiam; non pro-
miscuam seruorum,nautarum , militum , institorum turbam , contineri
marino illo domicilio diceres. Primus ferme Præfectus Mendoza , Ga-
sparis consuetudine & admiratione sese collegit : piisque priuatim exer-
citationibus ab eodem excultus , vltro deinde cum aliis quoque oppor-
tuna de Christo, deque cælestibus rebus habere colloquia;suos primum
familiares, tum cæteros in officio continere; egenos & imbecilles quoti-
dianis eleemosinis alere. Præfecti virtutem ac beneficentiam reliqui
deinceps pro sua parte imitati : vnus etiam haud infimæ sortis negotia-
tor , Christianæ caritatis pulchritudine ac specie captus , contempta re-
rum humanarum inconstantia & vanitate,sese ad Gasparis ductum ac vi-
tæ rationes applicuit. Inter huiusmodi occupationes Guineæ malacia
primum,dein sæuissimis procellis duabus circa Bonæ spei promõtorium
superatis,nemine(quod perrarum est) tantis incommodis,tantaque mor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

borum lue prorsus amisso, ad Mosambicum nauis appellitur. Ibi optatis- D
sima dierum quindecim capta quies; terrestribus etiam diuersoriis è maritima iactatione refecti plerique. Gaspari tantum ac sociis, de aliorum magis quam de sua incolumitate solicitis, integratus labor, lauta illis inquilinorum hospitia minime deerant; ac multi, vt iis ad valetudinem tuendam vterentur, instabant; sed Gaspar, Xauerij æmulator egregius, deportatis in publicum nosocomium ægrotis, eodem ipse quoque successit: ac refouendis eorum corporibus animisque (cum ad centum & viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impendit. Per id ipsum tempus, alia eiusdem classis naui, fratres Dominicani duo Mosambicum delati. horum quoque, in eo valetudinario, magna cum omnium approbatione caritas ac virtus enituit. Goam deinde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ adiuuandæ rei animum ac vires intendit. variis quotidie locis ad multitudinem; in ipso Prætorio ad selectã nobilitatem proceresque verba faciebat: quanto cum E
fructu motuque, è noua emendatione morum, è voluntariis diuitum ac delicatorum pœnis, è plurima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdum. Ex iis primarius quidam sæpe conuictus; denique cum vxore & sororis filio baptismum expetiit. Is baptismus octo ipsos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinum studio celebratus: viæ vrbis, vario peristromate, ac virenti palma elegantem in modum ornatæ: neophyti magna tum Christianorum, tum etiam Brachmanarum frequentia in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac Prętore, honoris causa rite susceptis. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositum: adolescens Antonius appellatus. in hanc deinde familiam, ad cæteros ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Regem velle non ignoraret, alia quoque propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiusmodi F
multa Goæ Gaspar omni ope curabat. A Xauerio dein missus, vti dicebamus, Armuziam; in ipsa primum nauigatione pristinam cunctos adiuuandi consuetudinem tenuit, eaque re ipsa commotos è vectoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabię felicis delatus; Europæos exsules, vel decoctores, qui tamquam ad asylum in ea perfugerãt loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem officiumque reuocare conatus est. A Mascato prouectus Armuziam; in ipso portu, officij causa obuios habuit Proepiscopum, & sacerdotes. ab iis cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectum deducitur. ibi cum inter se præfectus, & Proepiscopus de hospitalitate certarent: & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gratiis vtrique actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuertit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiorum monstra capturus. Hic, è Xauerij præceptis, quæ assidue cogitabat, suum ante omnia pectus acri custodia sepsit ac muniit. simul, optimatum voluntates sibi conciliare aggressus, breui perfecit humanitate, submissione, prudentia, vt omnium nemo illis acceptior esset, aut carior. Per hoc maxime, de

statu

A statu emporij, & generibus negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimum ex parte oppugnaret sceleris & nequitiæ munimenta; arcem ipsam protinus aggredi visum est. ea ferme contemptu sacrorum, insscitia diuini pariter humanique iuris, & alta quadam futuri seculi obliuione constabat. nec mirum. multos quippe annos Christiani conuenæ & inquilini, magistris, ac monitoribus, parochisque caruerant: &, qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quam animarum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque, omnem ab infelici tellure benigni syderis radium ac lumen arcebant. hinc teterrima rerum, cæremoniarum, errorumque colluuies; artes magicæ; diuinatio; sortes, concubitus incesti ac vagi; quodque haud minus detestere, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda cõnubia; vt Christiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, &
B aliarum gentium ritus moresque transirent. eam cõsuetudinem, Gaspar, admirabili spiritus vehementia, crebris concionibus, aç terribili cælestium irarum denunciatione discussit. Et auxerat opportune pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos forte dies horrendis motibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad synceritatem fidei reuocandam, & praua religionis procul habenda contagia, nullo non die statis horis è Xauerij formula publice catechismum habebat. id vero in omnes partes vnice profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusque mancipia, Christianis præceptionibus ac mysteriis erudita. simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparem cuncta deferrent, propositusque præmiis ac pœnis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadem illa rudimenta legesque, serui mox heris, filij parentibus, fideles pueri æqualibus Mahometanis, aliisque priuatim edebant; eosque omni arte ad Christum allicere nitebantur. ac demum, sublatis ibi quoque prophanis & lasciuis cãtionibus, castissimo versu ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis integritati, non in
C præsens modo, sed in posterum quoque magna ex parte consultum. Erãt præterea qui ferrum, & sulphur, vetitasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quod Pontificias diras, contra id facinus in cœna Domini cum horrendo carmine fundi solitas, vel proterve contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret, à quæstu sacrilego destitere non pauci, & pro ea potestate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ecclesia restituti. Ab hisce victoriis, Christi miles, teterrimam aliam generis humani pestem aggreditur, auaritiam, & fœnebre malum: quo in genere tanta erat nonnullorum impudentia (qui se Christianos ferebant) vt aureorum vix decem iteratis per annum vsuris, integra semper sorte, seque familiamque turpiter alerent. ad hęc tollenda scelera, Gaspar, de auaritiæ peccato disputationes instituit ea subtilitate doctrinæ, tam veris grauibusque sententiis, tã incensis amore diuino verborum fulminibus, vt hoc etiam dæmonis castellum pæne à fundamentis frequenti verberatione conuulserit. Id, graui multorum pœnitentia, &

euidenti morum ac vitæ mutatione declaratum est; qui prima luce,ne sa- D
lutato quidem Deo,ad argentarias tabernas protinus itare adsueti, atque
ibi nullo recti prauique discrimine res contrahere, pecunias huc illuc-
que traiicere, fœnus augere; iam, intima religione tacti,domo templum
recta,inde forum adibant. ibi,stupentibus alienigenis pariter incolisque,
tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de
Christiani mercatoris officio, è Gasparis potissimum præceptis ac tradi-
tione quærebant. Neque labiis dumtaxat ac vultu sese philosophia con-
tinuit. ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diem
claustris obseratas aperuit arcas. igitur ex male parto restitutiones vel in
duplum iustis dominis, aut, vbi ij non apparerent,in pios vsus;& super
hæc eleemosynæ factæ complures, atque ex iis, auri argentique reda-
ctum, quod magno puellarum numero collocando, nolocomij laxan-
dis angustiis, & multorum inopiæ leuandæ sat esset. opulenti præterea
negotiatores, gehennæ metu perculsi, vltro suas omnes rationes ad Ga- E
sparis arbitrium contulere, parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non
pecunia tantum, sed etiam, vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per
hunc modum,fraudibus & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt
in celeberrimo portu,amplisque diuitiis,erat Armuziæ luxus. ea quoque
Satanæ opera Gaspar aggressus, multorum excussit delicias, multos à
scortis atque à nefario pellicatu diuulsit. inde ad lites dirimendas tollen-
dasque inimicitias adiecit animum: monitisque & auctoritate viros
aliquot honestos adduxit,vti datis inter se dextris, & venia offensionum
petita, publice ad ipsas templi valuas, magna populi frequentia,in gra-
tiam optimo exemplo redirent. Non eundem cum sicariis (quorum
erat ibi summa licentia) successum habuit res: Gasparis dicta palam
aspernabantur negantes, futura damna lucrave sibi esse tanti, vt præsen-
tem fructum ac dulcedinem vltionis amitterent. Hoc perditorum ho-
minum genus, itemque blasphemi, & seditiosi, & grassatores, egit cum
Lusitano præfecto Gaspar, vt oppido pellerentur;sed propter multitudi-
nem impetrari non potuit. Crescebat interim occupationum moles. F
quippe non vnius nationis alteriusve salutem Gaspar complexus erat
animo, sed omnium prorsus quotquot in eadem insula versarentur. quo
pluribus ergo sufficeret,spatia temporis certa ratione dispensare coactus
est. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam,populo
Christiano:secundam ethnicis,sextam Mahometanis;sabbatum Hebræis
(quos harum quæque secta festos obseruabat dies) attribuit. Christianis,
quod eorum potissimum gratia missus in ea loca fuisset, ideirco lõge plu-
rimum operæ tribuendũ putabat.igitur & ægrotis in nosocomio, quoad
liceret, sedulus aderat; & custodias adibat frequenter; catechesim vero
itemque cõcione,vel feruentissimo solis ardore (cum intra tectorum vm-
bras immersi aquis incolę sedent) habere pergebat tanto omniũ ordinum
ætatumque concursu, loca certatim occupantium, vti pæne ante lucem
templum auditoribus oppleretur.accedebat domestica & quotidiana cõ-
suetudo multorum; vt, quod è superiore incassum egerat loco, priuatis
collo

A colloquiis,& familiari conuictu ad exitum haud raro perduceret. Multo
vero maximam temporis partem eximebat pœnitentiæ sacramentum,
cui Gaspar non interdiu solum instabat,sed etiam noctu: atque ita disti-
nebatur interdum,vti ad necessariam corporis quietem,quantouis adhi-
bito conatu,spatium horæ vix vnius eriperet. Auxit eam occupationem,
publice per eos dies accepta clades. Munitum & opportunum castellum
erat in Persidis continente,Monaianum,Armuzianæ ditionis.id hosti re-
pente proditum est.eo vehementius tum Regis,tum popularium animos
inopinata res perculit. missus extẽplo recuperandi causa Mahometanus
præfectus cum quinque millibus Persicæ iuuentutis. additi ex fœdere,
Lusitani circiter quadringenti. Pantaleon Sala præerat. Hosce, Gaspar,
antequam ad bellum exirent, Christiano ritu ad confessionem conatus
adducere,viginti vix persuasit,apud cæteros inania fuere monita:flagitiis
non minus quam armis operti ad castra tendebant. Venienti dein ad se
Pantaleoni salutandi causa,vereri se admodum dixit, ne graues neglecti
B numinis pœnas Lusitani propediem darent.Præsensioni respõdit exitus.
quippe, vt in statiua peruentum est, tetra Lusitanam cohortem inuasit
lethargi lues,breui periere ad quinquaginta. vulnerati præterea ab hoste
circiter centum.inde cum alij deinceps atque alij caderent, ac veluti pe-
cora passim inhumati iacerent; consternata fœdo spectaculo reliqua co-
hors,& ex cõscientia delictorũ,sempiterni exitij metu perterrita;conuul-
sis repente signis ægre Armuziam repetunt; Gasparem.vnum omnes re-
quirunt;vti se à peccatis absoluat,ac resipiscentes exaudiat, obtestantur.
Nec mora; in valetudinarium admissi, & in lectulis collocati plerique.
Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaspar in corporum simul &
animorum curationem totus incumbere.acciti extemplo medici adiuto-
resque. Sacerdotes etiam aduocabantur; sed vulgo negarunt milites,vlli
omnino sese,nisi Gaspari, arcana sui pectoris velle committere. quocirca
ita distringebatur,vti vno eodemque tempore,huic peccata expromenti,
aures:illi animam agenti, voces & hortamenta præberet. Cecidit perin-
C commode,quod vi morbi emoris mente nonnullis,ad confessionem per-
agendam neque ratio', neque sermo constaret. in iis quidam cum ferrum
in sese repente strinxisset;clamore & concursu retentus, extorto gladio,
in Gasparis fauces inuasit manibus:ac minimum abfuit, quin spiritu in-
tercluso præfocaret insontem.per vim auulsus, paulo post exspirauit.in-
stinctu mali dæmonis in eam rabiem actus creditur,tantam à Dei famulo
sibi quotidie prædam eripi non ferentis. Inter hæc, solicito Rege popu-
loque,quod extraheretur bellum, & amissi castelli obsidio male proce-
deret; supplicationes ad Beatæ Virginis ædiculã duo fere millia passuum
ab vrbe,Gaspar indixit.insigni pietate concepta excalceati nõ semel iere
quamplurimi,cœlestem opem ac pacem cõsono clamore poscentes. haud
in irritum fusa obsecratio. Monaianum, vi & armis ad eam diem frustra
oppugnatum;conditionibus demum, ac subita voluntatum inclinatione
receptum est.ea res præter spem nuntiata, ingentem Gaspari apud om-
nes gratiam & gloriam peperit.eximię viri sanctimonię felix tribuebatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

euētus. Acceſſere ad nominis celebritatem ac famam, in alio genere non- D
nulla miracula. Luſitanus erat prædiues, mammonæ laqueis valde irretitus. is Gaſparem ſalutaria dantem monita, identidē reſpuebat, hoc etiam nomine infenſus patri, quod ſuum negotiandi ac viuendi genus (vt eſt ſuſpicax male conſcia mens) publicis ab eo concionibus proprie perſtringi putaret. cum huius pertinacia Gaſpar interim officiis & caritate certabat. ac plurima nequicquam expertus, ad extremum magis magiſque pro illo ſe macerat, preces & obſecrationes inſtaurat. nouiſſima demum hæc remedia valuere. propitiati Domini in obſtinatum indulgentia ſingularis apparuit: quippe ſera iam nocte, ſecundum quietem Luſitanus præſentem ſibi videre viſus eſt ſacerdotem, pulcherrima forma conſpicuum, ſuauiſſimo quodam odore fragrantem. tum alter adſtans iacenti neſcio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, cœleſti huic medico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nonne cernis quantus oris decor, quanta & quam auguſta corporis totius habituſque dignitas ſit? Hiſce dictis erecto mirum in modum homini, & experiendi cauſa manus ad tactum admo- E
uenti, apparere Gaſpar è veſtigio deſiit. eam ſcilicet fruſtrationem Luſitanus ægre admodum ferre. Tum alter ille, triſtem ac mœrentem bono animo iubet eſſe, certam deſiderati ſacerdotis in proximo ſpondet copiam. quippe, vbi diluxerit, in regio noſocomio publice ſacris operaturum. hæc effatus, item euanuit. Admiranda ſomnij virtus fuit. lapideum viri pectus emolliit; vim lacrymarum expreſſit. madentibus inde oculis ac genis euigilans, Gaſparem è valetudinario precibus infimis domum accerſit; perque ſummam obſeruantiam, ac miſtum gratulationi pudorem accepto, actæ ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas ediſſerit: eidem ſeque & ſua cuncta permittit. mox tempeſtiuo dierum aliquot receſſu, meditatione ſaluberrima vegetatus, cum alia Chriſtianæ ſanitatis minime obſcura dedit ſigna; tum vero, quod in egentes, breui aureorum millia circiter quinque diſtribuit. Alium quendam, Gaſpar, diu multumque obluctantem, ad euomendam animi ſaniem, plagaſque nudandas tandem aliquādo perduxerat. is, peracta con- F
feſſione, dum circa mediam noctem è præſcripto ſatisfacit; ecce tibi, tetris animalibus fœdiſque monſtris cubiculum repente completur. ab iis circumuentus, ac varie petitus, obriguit primo; & conſcius offenſionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum ipſis, vt aiunt, veſtimentis illico raperetur, extimuit. dein, vbi ſeſe paululum ex pauore collegit, detractam è pariete ſacram imaginem arcte complexus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum dictu) confeſtim atra illa & feralis turba diſceſſit tanto cum tumultu ſtrepituque, vti domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probe expiati purgatique animi argumentum nōnulli duxere. certe magna tum ſua, tum Gaſparis laude, vir ille, haud paulo meliorem inde vitæ rationem inſtituit. Alius, cum aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & cœno iaceret; in Chriſti lucem extrahi nullo modo ſe patiebatur; affirmans, mortem ſubiturum potius, quam Gaſparis vultum atque iudicium. Veritus deinde, ne, ſi diutius in eadem

A in eadem vrbe manſiſſet, ad id ipſum quod adeo horrebat, amicorum aut conuitiis tandem adigeretur, aut precibus; mutare ſedem, & in Indiam proficiſci quamprimum decreuit. eo conſilio vix dum conſcenderat nauem, cum ſubita vi morbi, miſer, ac ſimul panico quodam ita correptus eſt, vt cœleſtes in ſuum caput minas vndique intentas putaret: quicquid increpuiſſet, ſe videlicet vnum peti ſine dubio crederet. Hiſce terroribus anxius, in terram exſcendit: Gaſparem aduocat: peccata fatetur: ac valetudine tum demum recepta, caſtigato vetere luxu nouum induit hominem. eodem improuiſæ mortis metu pertinaces alij multi ad Gaſparis tribunal, arbitriumque pertracti. Atque horum, animi ferme: illorum, etiam corpora ſanata diuinitus. Primarij viri filius, febri grauiſſima laborabat. eidem erat oculus diuturna tabe putridus, & ſæuo tumore diruptus. duplici malo multis adhibitis effectu nullo remediis; cum in humana ope nihil iam eſſet ſpei, mœrens pater Gaſparem demiſſe obteſtatur & obſecrat, vti pro ſalute cariſſimi filij tam periculoſe ægrotantis, litare digne-
B tur. Fecit ille: neque diutius dilatum è cœlo beneficium eſt. eo ipſo quo ſalutarem hoſtiam obtulit die, non ſolum æquatis humoribus vniuerſa febris abiit, ſed etiam delapſis ex oculo maioribus ſquamis, plane reſtitutum eſt lumen. Tum parens, accito feſtine Gaſpari, liberatum vtroque ſimul morbo iuuenem, vix præ lætitia ſui compos oſtendit: agitque gratias immortales, quod ſibi pariter ac nato ſpiritum lucemque reddiderit. At Gaſpar, modeſto vultu, conſtantique ſermone, Deiparæ Virgini, cuius votiuum fuerat ſacrum, tantam virtutem, adeo inſigne miraculum tribuit. Idem pro amico pæne iam animam agente rogatus fecit: ille, ſacro vix dum abſoluto, conualuit. Mulier à dæmone propemodum obſeſſa, ſpectriſque horrificis agitata, in vltimum venerat vitæ diſcrimen. Euocatus à marito Gaſpar, vt afflictæ & exſangui manus imponeret; per occupationes ipſe tum quidem adire non potuit; cæterum ſchedulam, inſcripto diui Ioannis Euangelio, pro ſe miſit, quam peſti amoliendæ mulier è collo ſuſpenderet. id vbi factum, confeſtim leuata morbo, terroribuſ-
C que ſoluta, ſurrexit. Præterea, cuiuſdam acutiſſimus laterum dolor, pia Gaſparis deprecatione ſedatus eſt. Neque vero ad corporis morbos dumtaxat leuandos, aut depellendos, valebant eius vota; ſed etiam, vbi ad animi ſalutem id expediret, vltro accerſendos augendoſque. Centurio nobilis quidam, inſigni contumacia & procacitate pæne totius ciuitatis odia ſibi conciuerat: ac proinde cum multis, vt fit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam à Gaſpare diu multumque ſolicitatus irrito ſemper conatu, incertum cuius rei gratia ex vrbe receſſit. regreſſus deinde, cum in eadem obſtinatione perſtaret; quam vellem (inquit Gaſpar) ad flectendam iſtius mentis duritiem, diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti! nondum id plane optauerat, cum ferus ille, ſæua correptus febri, ad Gaſparem, vrgente religione ſe contulit. à quo per Pœnitentiæ ſacramentum rite expiatus, cum in eius poteſtate ſeſe futurū omnino affirmaſſet; apprehenſum inermem ac ſupplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offenſionum tota vrbe circumagit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

circumagit:ſane opportune:quippe,alij lapidibus, alij gladiis & balliſtis D
inſtructi,variis locis inuiſum caput ad necem operiebantur:quorum in-
cenſus dolor,& puniendi propoſitum,centurionis humilitate, & Gaſpa-
ris auctoritate ſubito mitigatum eſt. Ita, quod ferreus miles, audacia &
robore ægre aſſecutus foret, vti aduerſariorum iras atque impetus fran-
geret,id morbo ſubactus & Gaſparis hortatu, Chriſtiana virtute ab ſub-
miſſione perfecit.Alium item ſuperbum, & ſanguinarium; trucique ore
minaces gerentem ſpiritus, aduerſa præter opinionem valetudo proſtra-
uerat.Vſus occaſione Gaſpar,ad hominem, ſi qua poſſet leniẽdum ſimul
& expiandum,clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordiæ
& pacis,diſcordiæ mala; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac
ſolicitudinem; Chriſtianæ legis de reconciliatione vim ac neceſſitatem
expromere.Ille,domita nondum aſperitate ſæuitiaque,patrem auerſatus,
vltro contumelias ingerit,Deumque laceſſit ipſum.abiret cum intempe-
ſtiua ſapientia:nullo pacto velle ſe inultum excedere:neque ipſius Chri-
ſti gratiam exiſtimationi ac dignitati præferre.hæc & alia,militariter,im- E
pia verba iactanti,renidens amarum Gaſpar,Ita ne inquit.Atqui non an-
te craſtinus occidet ſol,quam tu plus quinquies,& quidem fruſtra,ſacer-
dotem inclames. nec vana cecinit. poſtera luce ante meridiem acri ſym-
ptomate oppreſſus,poſita repente ferocia, magnis vocibus Dei ſeruum
ægrotus implorat.ac parum abfuit,quin ad ſupplicium ſempiternum,te-
meratus ac ſordidus è vita diſcederet.Hæc & alia id genus,à Gaſpare,cœ-
leſtis cuiuſdam virtutis edita documenta. Præterea miſti variis è nationi-
bus ad eũ deſertores ac transfugæ,necnon ſchiſmatici ventitabant Abaſ-
ſini,Armenij,Georgiani,& ex Europa non pauci.quos ille, per ſummam
lenitatem ereptis opinionum erroribus, ſolenni ritu piatos, reſtituebat
Eccleſiæ.Ex iis vnus,Ioannes nomine, in ipſo conatu Gaſparis adeundi,
præclarum martyrij decus tulit.Germanus erat genere, in vrbe Colonia
patre natus admodum locuplete; annumque iam decimum in oppido
Turcarum Catifa, non longe ab Armuzianis finibus pro Mahometano
ſeſe gerebat,tormentarij pulueris artifex,atque ob id ipſum genti perca- F
rus.is,audito Gaſparis nomine, rebuſque iis quæ Armuziæ gerebantur;
ab impio miniſterio ad famulatum Chriſti, ſi Gaſpar adiuuaret, quam-
primum redire conſtituit.Id quo ſine arbitris fieret, in atramenti librarij
difficultate,ſulphureum diluit puluerem :ex eo diluto litteras ad Gaſpa-
rem vna eademque ſentẽtia,Latino,Belgico,& Franco ſermone conſcri-
bit:vehementer optare ſe, modo apud Luſitanos tuto liceat commorari,
& in idipſum à Gaſpare fidem accipiat; Armuziam venire,& Chriſto Do-
mino per ſacramentum pœnitentiæ ſatisfacere. eo nuntio lætus Gaſpar
extemplo reſcribit; fidenter accedat, ſibi ac Luſitanis aduentum ipſius
gratiſſimum fore.Hæc epiſtola,incertum eius fraude qui perferendam ac-
ceperat,an alio quo caſu,ab Catifano præfecto intercepta, Ioannis con-
ſilium prodidit.Confeſtim à Turcis de ipſius religione quæſitum.ille ve-
ro intrepide ſeſe Chriſtianum fateri, atque ad omnia tormenta necem-
que pro Chriſti nomine promptum oſtendere. Inde furentibus Maho-
metanis,

A metanis,fœde laniatus atque diſſectus,ad vltimum vſque ſpiritum in ve-
ræ fidei confeſſione permanſit.Caput abſciſſum,& prælongo infixum ha-
ſtili,Turcæ in arcis mœnibus poſuere.Haud ita multo poſt,Luſitana claſ-
ſis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea claſſe vehebantur.
eius turbæ totius animorum ſordes Gaſpar eluit ſolus, quod ſacerdotes
cæteri per eos dies in morbũ incidiſſent. inde placato Deo Luſitanus ar-
dentior ad Catifanum littus acceſſit, ac repentina deſcenſione oppidum
cepit,atque diripuit.inter direptionem,Gaſparis epiſtola apud præfectum
reperta. eo argumento de Ioannis nece cognitum eſt. refixum extemplo
caput, Armuziamque accurate tranſmiſſum Gaſpar cum pſalmodia &
laudatione perhonorifice condidit. Atque hæc ferme Dei ſeruus cum his
qui vel Chriſti cenſebãtur nomine,vel quoquo modo ad ius ac ditionem
Eccleſiæ pertinebant. Cum Saracenis autem, & Arabibus, quinque alij
pſeudoprophetam ſequuntur, cum ex occaſione alias, tum vero ſexta,vti
dictum eſt,feria maxime verſabatur. Apud eos, contra quam in Iapone
B Xauerio, magnam illi pepererat exiſtimationem perſpecta & voluntaria
viri paupertas;& in tantis animi bonis,tantaque doctrina,tãtus corporis
neglectus,tanta externi cultus habituſque tenuitas. Gratiam vero conci-
liarat comitas,& manſuetudo,& ſuper hæc, fœneratoribus Europæis per
illum incuſſa religio, & exhauſtis incolis pecuniæ reſtitutæ. Augebat ve-
nerationem, conſtans apud omnes de eximia illius ſanctitate, editiſque
miraculis rumor.vt eum Mahometani magnum Chriſtianorum ſacerdo-
tem,atque adeo ipſum Ioannem Baptiſtam Zachariæ filium vulgo ap-
pellarent.Ergo ab iis,patri,inter cætera, nouum etiam & inuſitatum ho-
noris genus illud habitum eſt. media nocte, videlicet ob calores, illum
non modo in maximum Mahometis templum (Coranum id eſt rem ſa-
cram Arabes de ipſo Mahometicæ legis nomine appellant) quo Chri-
ſtianis hominibus pedem intuliſſe capitale eſt;ſed etiam in ipſius templi
faſtigium perduxere frequentes,magna luminum accenſa vi,manũ ipſius
ac veſtem ſubinde oſculantes: neque abnuit ire Gaſpar, quo gentis ritus
C ac ſuperſtitiones, refutandi gratia,certius propiuſque cognoſceret. Ea-
dem fama permotus Armuziæ Rex ipſe,diuino impulſu paulatim in ſtu-
dium Chriſtianæ religionis incubuit, atque in idipſum viginti circiter
millia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnullos: neque ita
multo poſt ad ſe Gaſparem accerſiit,intrantique,nõ aſſurrexit ſolum,ſed
etiam in ſuamet ſella diu renitentem ſedere coegit.Ad colloquium,cete-
ris arbitris conſulto remotis, vnus interpres adhibitus Garzias Penna
Luſitanus,fidelis vir, & ſolers ingenio:Latinis pariter & Arabicis litteris
eruditus.In eo congreſſu,cognita Regis volũtate, quominus inuiſa pro-
ceribus foret,actum de coarguendis in publico cœtu & principum coro-
na,vanitatis Mahometanæ fallaciis:dein conditum catechiſmo tempus,
ac ſacro baptiſmati.& Gaſpar,collaudato Rege,lætiſſimus abiit.eam rem
(neque enim celari diutius potuit)ſatrapæ ægre admodũ paſſi, blanditiis
primum ac precibus tentant Regem: aſpernanti, mox defectionem, &
arma,& iras Thomæ Perſarum Regis magni denuntiant. Haſce commi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nationes,diuina tutela fretus & subsidio Lusitano,temnebat Rex. Cacizios insuper(quo nomine Mahometanæ superstitionis antistites vocant) ausos in regiæ vestibulo de auita religione tenenda vociferari, confestim abigi lapidibus iussit, atque perpetuo mulctauit exsilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram:sed matris ad extremum, intestina bella,patriæ excidium,occasum regni omni arte miserantis,obtestationes & lacrymas diutius ferre non valuit. Regis exemplum cæteri extemplo secuti. Aliquot deinde interiectis diebus, vocato rursum ad se Gaspari plus etiam quam antea honoris tribuit Rex. ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixus genibus exosculari contendit. dein tarditatis purgandæ causa,docuit quanto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere; domesticos tumultus ac seditiones,externa imminere bella. cedendum tempori, neque experiendam tanto discrimine vim. vbi primum atrox procella conciderit, & optata affulserit lux,se neque suis promissis, neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem & incrementum attineant, quantum præsentes difficultates ac tempora patiantur,ab se cuncta nihilominus exspectet. Ad ea dicta Gaspar,magna nimirum spe delusus ingemuit;hortatusque Regem est;vti Deo,cui nihil arduum, fideret; eique totam rem ex animo commendaret. ispe item ab Rege digressus, contra nouas dæmonum & hominum fraudes, nouum è cælo auxilium petit: voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes per se perque suos instaurat: supplicationes de more per vrbem habendas curat. concinentes longo agmine incedebant pueri; validior ætas,quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrime sæuiebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati pœnitentia Regis & popularium, concitata plebe, supplicationes item obire,inediam extendere,nouaculis cutem incidere,quam maximas manus in Coranum & reliqua fana cogere, Mahometis exsecrabile nomen, ex omni parte dissonis clamoribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus; in vrbe quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opponi:cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide sanctisque mysteriis propemodum ex æquo contendere; per summum animi ardorem aliquot maioris formæ cõparat Cruces; ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia duntaxat psallentium puerorum imbelli turba,ad Coranum tendit intrepidus. res mira: Crucis virtute ac fulgore perstricti atque attoniti Mahometani repẽte diffugiunt. Gaspar in Corano palam victricia mortis ac Satanæ defigit signa. Regis dein iussu fabris adhibitis,tẽpli ianuæ cæmento & calce obstruuntur. Super hęc,graui edicto impię vociferationes insula tota prohitę. tum vero satrapæ & antistites fremere; violatas religiones, & sacra deserta,cũ Armuziano coram,cum cæteris Regibus, Persaque in primis,per litteras quæri:cunctos ad arma atque ad vltionem accendere; postremo,sese vrbem relicturos, & in perniciem vectigalium alio commercia euocaturos minari. cum parum terrendo proficerent, ac nihilominus clausæ valuæ persta

perstarent,multo breuiorem,& magis compendiariam ineunt viam. Europæos aliquot,professione duntaxat ac nomine Christianos,perque eos nouum arcis Lusitanæ præfectum grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum denique patefieri, & celeberrimæ religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otiique causa inclinato ad assentiendum animo, nihil tamen inconsulto Gaspare ausus aggredi, patrem ad conuiuium inuitat. in eo conuiuio cum blande super ea re Gasparem appellare,& molli brachio negotiũ tractare cæpisset, subito deliquio pæne exanimatus,cęptum omisit. de cæteris qui rem nefariam vrgebant,alij alio leto paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cum aliquandiu Christi cultum agitasset animo,improborum artificio ac scelere sensim infatuatus, denique sapientem cogitationem abiecit, ac regno cælesti (quod nimium sæpe fieri videmus) humanas opes, & fluxa commoda vitæ præsentis antetulit. De populo tamen subinde fiebant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita;& legis peritos in certamen ac disputationem elicere nitebatur, vt Mahometica palam prauitate conuicta,gentem, si fieri posset, vniuersam ad Christum adiungeret. illi contra,tergiuersari, congressum altercationemque defugere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in quæstionem vllo pacto deducere. Hoc maxime prætextu conatus Gasparis & prouocationes diu elusere. Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam;præ damnare semet, & causæ diffidere viderentur; athletam denique producunt, ætate prouectum, natione Persam, cum sobrietatis apud eos, tum vero doctrinæ fama præstantem: quippe non Mahometica dumtaxat volumina, sed Aristotelem etiam lectitarat, ac medicam insuper callebat artem, eratque in physicis apprime versatus. Is in medium adductus, Gaspari ante omnia sponsionem obtulit; in montem natiui salis (quales in eo tractu multi consurgunt) squalidum, ac desertum, & omnis alimenti penitus inopem secederent ambo. vter diutius in eo monte inediam toleraſſet, eius fides in Deum, ac religio, rectior ac sanctior haberetur. Ad ea Gaspar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus esse respondit: hominem à brutis ratione tantum & oratione secerni: verbis agerent prius: concertatione verborum si decerni lis, atque ac liquidum controuersia perduci non posset; tum demum sponsione certarent; atque ad aspera quamlibet experimenta descenderẽt. Hisce auditis philosophus rubore statim,mox pallore suffundi: nolle se videre victũ: nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen adducere. ad extremum, vincente pudorem metu, in aliud tempus dilata res est. Porro,hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter cæteros aderãt ipsius philosophi vxor,& filia, non vulgari indole & ingenio fœminæ, & insuper generis nobilitate insignes, è Zeindensi familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere. hæ, perspecta pugilis Christiani constantia, Mahometani formidine; profecto nihil syncerum ac solidum subesse patriis cæremoniis argute coniectant. dein afflatæ diuinitus,

quando paterfamilias in amentia perſtaret, priuatim ipſæmet ſaluti ſuæ D
proſpiciunt, baptiſmum à Gaſpare ſeorſim petunt. ille fœminas illuſtres
apud fidelem amicum & probum, catechiſmi cauſa in hoſpitio locat; ia-
ñuis quæ in publicum ferebant, diligenter occluſi. ea res ob illarum cla-
ritatem atrox admodum incolis viſa, magnoſque in vrbe animorum mo-
tus exciuit: ſed partim Gaſparis reuerentia, partim Luſitanorum arce ma-
chiniſque deterriti, diuerſorio vim afferre non audebant. Tum philoſo-
phus deſiderio ac dolore agitatus, ad Gaſparem adit: iniuriam dolenter
expoſtulat; coniugem marito, parenti filiam reddi protinus æquum eſſe,
Deos hominesque teſtatur. Gaſpar contra, nihil iniuria factum dicere,
fœminas vltro (& ſapienter quidem) ſibi conſuluiſſe: vt Chriſto initia-
rentur, ſuppliciter exoraſſe: recta illarum ſtudia deſeri, ſanctiſſima po-
ſtulata repudiari nefas fuiſſe. Sub hæc, multis vltro citroque habitis ver-
bis, nouam conditionem philoſopho Gaſpar tulit; relictam paulo ante
diſputationem, ex condicto repeterent; teſtes adeſſent; ſi victor euaderet
Perſa, fœminas domum abduceret cum bona pace: ſin victus; vna cum E
illis ipſe quoque Chriſtum indueret. Eam conditionem admodum gra-
uate Perſa viſus accipere: ſed amor, & neceſſitudo, & præterea ratio di-
gnitatis vrgebat. dicitur diſputationi dies. ea vbi affuit, in idem conclaue
conueniunt. ſponſionis iudices ac ſpectatores certaminis Proepiſcopus
ipſe, & Penna interpres, itemque ſcriba publicus, qui dialogum ex fide
mandaret litteris; necnon alij partis vtriuſque viri graues adſtabant: ſpe-
ctaculi autem eo maior fructus fuit, quod certantium vterque dialecti-
cis artibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tamquam veli-
tes, in irritum aut in diuerſum tela ferrẽtur; ſed vt inter ſtatarios & exer-
citatos, collato pede, gladij mucroneſque concurrerent. De natura Dei
quæſitum in primis. quem ſolitarium, & generationis expertem, è Cer-
donis & aliorum hæreſi Mahometes affirmat. Hanc naturam vel maxime
fœcundam validis argumentis Gaſpar oſtendit: effecitque ratiocinando,
vti Perſa Deum trinum vnicumque, ex fidei orthodoxæ decreto conce-
deret. Deinceps de Chriſto Dei filio ſequutum problema, quem ex Dei F
quodam halitu; & è Virgine matre conceptum genitumque Maho-
metani eximium illi quidem propheram agnoſcunt; veruntamen Deum
eundem, & pro generis humani ſalute mortuum, prorſus negant.
At Gaſpar, verum Deum pariter hominemque, duplici in vnam hy-
poſtaſin coeunte natura, non ſolum è Spiritu ſancto conceptum & na-
tum è Virgine, ſed etiam omnem Dei patris iram in perfidum ac re-
belle genus humanum ſuo capite excepiſſe, diraque ſupplicia, & ipſam
in Cruce mortem ſponte ſubiiſſe; rationibus, exemplis, oraculis do-
cuit. Iam, quæ Arabes de cæleſti beatitudine fabulantur, quam in fœ-
da ſenſuum voluptate ac titillatione conſtituunt; quæque de immenſis
neſcio quibus Angelorum corporibus ac miniſteriis turpiter adſtruunt,
perleui momento cuncta Gaſpar euertit. Denique, varie argumentan-
do promendoque, paulatim aduerſarium adduxit, vt Chriſtianam re-
ligionem dignam eſſe quam prudentiſſimus quiſque maxime foueret;

Maho

A Mahometicam nec ſine ſtultitia ſuſcipi, nec ſine pertinacia defendi poſſe
fateretur. Vbi ad hunc locum ventum eſt; nouo perfuſus gaudio Gaſpar,
ad Perſam: bene habet, inquit; non longe abes à regno Dei. dein cum in-
ſtare pergeret, & clarius eandem confeſſionem exprimere; Perſa confu-
ſus ac perturbatus, dæmone reprenſante reſiliens, tam longe ſeſe prola-
pſum ingemuit, ac ſibi talia excidiſſe reſponſa. poſtremo, ne manus om-
nino dediſſe videretur, ad veterem cantilenam confugit: domeſticis ne-
gotiis impeditum, ne fidem falleret, ſubito ſe in arenam deſcendiſſe: cer-
tis inſuper libris ad commentandum ſibi opus eſſe, quo paratior inſtru-
ctiorque in pugnam rediret. vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium,
poſtulauit. inde furtim ex vrbe ad vicinum dynaſtam conſultandi gratia
ſeceſſit. ab eo acriter obiurgatus, quod cum veteratore ac venefico (ita
enim Gaſparẽ appellabat) egiſſet; camelis in Perſidis interiora tranſmiſ-
ſus eſt, neque poſtea rediit. Inſignis ad Caciziorum dedecus & ignomi-
niam, illa fuga & exſilium fuit. vulgo, fractum, & abiectum Perſam late-
B bras quæſiiſſe narrabant. Vxor interim eius, & filia, Chriſtianis inſtitu-
tionibus eruditæ, diuiſis in pauperes aureorum quatuor fere millibus,
magno apparatu pompaque ad templum Chriſti adeunt. ibi ſummo om-
nium gentium ordinumque concurſu, mira bonorum lætitia, ſacro fonte
abluuntur. matronæ MARIA, virgini Catharina inditum nomen. hanc
dein Gaſpar Luſitano viro dedit in matrimonium. Earum præclara con-
uerſio Mahometanos in diuerſa diſtraxit. alij exemplo incitati, rectam fi-
dem amplectebantur. alios contra, è tam ſecundo Chriſtianę rei progreſ-
ſu metus inceſſit, ne magia & præcantationibus ad peregrina & inuiſa
cogerentur ſacra. ac proinde, antiſtitum admonitu, non modo vocem Ga-
ſparis ac vultus horrebant; ſed etiam ad conſuetum catechiſmi ſignum,
oppoſitis illico manibus obturabant aures, quod ita perſuaſum haberẽt,
in ipſo quoque illius tintinnabulo ac ſono, vim ineſſe maleficã. Per idem
tempus, modo præconum adeſſet copia, nouus in vicinas regiones aditus
Euangelio pateſcebat. populi ſunt felicis Arabiæ, celeberrimis quatuor
C oppidis incolentes: Ammonitas quidam opinantur: vetuſtiſſimi generis:
in ipſum vſque Loth originem referunt. Horum maiores, fama eſt mor-
talium primos à Mahomete in fraudem inductos. ij, rumore excitati, qui
de Gaſparis admiranda virtute ac doctrina longe lateque manauerat; cõ-
muni conſenſu patrem ad ſe per litteras ac nuntios inuitarunt. magno
ſtudio ſe teneri veritatis & ſapientiæ: ad ſitientes aures accederet; non ſi-
ne fructu verba facturum. ea res Gaſpari miſtum dolore gaudium attulit.
ſolicitam de officij ratione, deque æterna ſalute gentem in media appa-
rere barbaria, magnopere lætabatur. obſtructum ſibi ad eos aditum, valde
mœrebat. Optatum quippe Gaſpari dudum fuerat; ad mortem ac ſuppli-
cia pro Chriſti nomine ſubeunda, ſeſe in medios Perſas ac Turcas im-
mittere; & Mahometanæ ſectæ mendacia refutare palam: ſed eo feruore
comperto, Xaierius, publicæ magis rei quam Gaſparis gloriæ conſulens,
in ipſo diſceſſu illum ex inſula Armuzia, ad triennium, ſuo vel certe Goa-
ni Rectoris iniuſſu pedem efferre, vetuerat. Itaque Gaſpar, quamquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

eundi ac periclitandi percupidus, tamen obsequium sacrificio antiquius D
duxit: legatos, adhibita præparatione, baptismo lustrauit: quominus in
eam regionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, per epi-
stolam vniuersæ nationi suasit, idoneos interim ad se discipulos mitte-
rent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi perstarent. Hæc sese
initia dabant expeditionis nouæ. necessario dilata, multis vt fit, difficul-
tatibus interpositis deinde consenuit. At Gaspar à libero excursu, & anci-
piti peregrinatione cohibitus, eo accuratius operam ac studium in om-
nes vnius Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, vti di-
ctum est, ethnici quoque simulacris dediti Armuziæ versabantur. In iis
aliquot erant Iogues, (de quibus ante commemorauimus) horrido in
primis & aspero victu cultuque famam sanctimoniæ vulgo captare ad-
sueti. suburbanum habebant specum, ac delubrum: interdiu ad emendi-
candam stipem, & imbuendas variis erroribus hominum mentes pro-
dibant: noctu sese in eam recipiebant latebram: statisque horis (adeo ex
omni parte Christianas cæremonias dæmon æmulari non desinit) dato E
signo ad certas primum commentationes euigilabant; tum ad cælestes
honores simulacro seu pagodi cuidam, vt vulgus Indicum vocat, haben-
dos. vnus omnibus præerat, insigni duritia & austeritate vitæ: neglecta
semper barba & capillo; aspersо cineribus corpore; obsitus pannis, ac se-
minudus; dira macie luridus. hisce aliisque id genus artibus in tantam
sui admirationem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc
Armuziæ Rex ipse religionis causa potaret. Hunc præcipuo conatu Ga-
spar aggressus paucis diebus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra
cum eodem instituit de omni virtute, ac præsertim de continentia & de
castitate colloquia. quibus ille paulatim in studium Christianæ religio-
nis adductus, moram trahebat nihilominus; & inter consilium mutan-
dæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutanti & anxio, suasit Gaspar, vti diebus
triginta continuis, quina verbera virgæ, totidem Christi plagas recolen-
do susciperet: certamque sibi lucem à sole iustitiæ accuratis precibus im-
ploraret. Fecit ille diligenter. ac demum nocte quadam diuinas laudes & p
bona reputati apud sese, clara subito ad aures accidit vox: Quin tu, quod
tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad salutem via, quam populus
Christianus insistit. simul, vigilanti, magnificus nostratium sacrorum ap-
paratus per speciem oblatus: pretiosa Pontificum vestimenta: sumptuosa
textilia: mitræ gemmis auroque fulgentes: nitidissima lintea: nec non di-
sposita in abacis vasa varij generis, auro argentoque cælata. His ille visis,
ac monitis, & intimo sancti spiritus hortatu vehementer incensus, ad
Christum sine vlla dubitatione transire constituit. Mane, vitato Regis
congressu, qui ad illum visendi causa, vti solebat, accesserat, Gasparem
ipse vltro conuenit; baptismum enixe petiit. adeptus, noua innocentiæ
stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Goam dein profectus, & in
Europam classe transmissus, iucundum aliquandiu spectaculum Regi
Lusitano, ac popularibus præbuit. paranti postmodum è Lusitania Ro-
mam ipsam adire, interuenit mors. Cæterum Armuziæ sequuti rectoris
auctorita

A auctoritatem Iogues alij, suaue Christi iugum, graui & acerba dæmonum
excussa tyrannide, subiere. insignis ad veri Dei gloriam, & rectæ fidei pro-
pagationem ea conuersio fuit: atque ad multũ exinde tempus in omnium
ore ac sermone versata. specum ac delubrum Gaspar solemni ritu expia-
tum, prælta ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos
omni officio & caritate complexus, miram ab eorum plerisque gratiam
iniit. inde sese comiter illorum synagogis & cœtibus inserendo, quẽ fru-
stra exspectant liberatorem ac Regem aduenisse iamdudum; atque ad in-
finitam eius clementiã quamlibet noxiis ac perduellibus aditum perfu-
giumque patere, firmissimis argumentis ac testimoniis demonstrabat:
vti ab inanibus vmbris, & rãcida superstitione ad nouam legem veritatis
& gratiæ sese tandem aliquãdo transferrent; suadere & instare pergebat.
duos præsertim magistros; quos vocant Rabinos, magna apud væsanam
gentem auctoritate, in certamen vocabat: ac parum abfuit, quin sæpius
conuictum vtrũque ad Ecclesiam aggregaret. quominus plane obseque-
B rentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessario male quæsi-
tæ rei familiaris damno deterriti sunt. Hisce aliisque gestis rebus, celeber-
rimum in Oriente Gasparis nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumu-
lum dignitatis & gloriæ defuit; occasio martyrij subeundi, quam ille pal-
mam ardẽter, vti dictum est, adamauerat. Felicior in eodem voto fuit An-
tonius Criminalis, quem à Xauerio Ecclesiæ Parauanę præpositum fuisse
docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum millia, singulis men-
sibus ingenti labore nudibus obire adsuetus; ad Remanacoris vada tum
erudiendæ insudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Christianorum
locus erat ille: Narsingano seu Bisnagensi regno finitimus, agri male pa-
cati: atque ob id Lusitanorum aliquot præsidio tenebatur. In eodem lit-
tore nobilissimum idolorũ fanum habent Brachmanę; ij ab Lusitanis mi-
litibus per lasciuiam lacessiti, ac variis affecti contumeliis, ad proximos
Narsingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum iis acceptas à
Lusitano querũtur iniurias: orant obsecrantque, ne patriæ religionis an-
C tistites, Deorum immortalium interpretes ac sacerdotes, peregrinis, &
profanis, & desertis hominibus, derisui ac ludibrio diutius patiãtur esse.
Præsentissimum quemque spreti numinis vindicem vltoremque, maxi-
ma ab superis haud dubie laturum præmia. Hisce vocibus incitati barba-
ri, certis de more significationibus iuuentutem ad arma vocãt: millia fer-
me sex momento conueniunt: ad Remanacorem agmine infesto con-
tendunt. Haudquaquam anceps erat expeditio. Pagus, nullo aut per-
exiguo septus munimento, ad incursum patebat: incolæ minime fero-
ces ingenio; &, super insitam lenitatem, piscando natandoque magis
quam bello aut armis exercitati. in Lusitanis tantum erat spes: qui ta-
men ipsi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos
forte dies, cum ab aliis imparati rebus, tum à tormentario puluere, quo
maxime malo territare vel pauci magna barbarorum examina & in fu-
gam agere consueuerant. Nota hæc Narsingano: speculatores quip-
pe ac delatores occulti non deerant. eo maiore fiducia & impetu fere-
batur

batur ad prædam. Aduentu hostium cognito (& prouecta iam erat dies) Antonius præfectum præsidij Ioannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus petendam, placandosque aliqua honesta ratione Badagas,nequicquam adhortatus,templum,vbi rem diuinam mane peregerat,rursus ingreditur ; ibi tenellum gregem æterno pastori commendat.tum de ipsorum incolumitate solicitus,ad portum accurrit.Miseranda ibi rerum facies.iam iamque adesse nuntiabatur hostis. inde alij protinus in auia fugam arripere : alij domo raptim elatis quæ quisque poterat,occupare lintres,vel vbi in iis locus non esset , ad ipsas in salo stantes adnare naues;alij,deficiente consilio,incerti quid agerent, hac illac errabundi cursare.Mulierũ in primis triste spectaculum.hæ paruos complexę liberos,opem à viris implorãtes;cuncta lamentis gemitibusque complebant.Antonius,certatim offerentibus illi scapham Christianis ; atque vt præsenti exitio subtraheret sese,etiã atque etiã obtestãtibus; imbellem & opportunam iniuriæ turbam summa ope instat imponere. Inter hæc,Badagæ,nulla pacis mentione ad aures admissa, irarum & cupiditatis pleni, sine certamine irrumpunt:Lusitanos trepide molientes à terra,telis eminus impetunt.lanceis multi;plerique sagittis,complures etiam,nuper illatis ad eos ferreis instructi fistulis aderant. iis licet nondum ita perite vterentur,tamen haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Lusitani periere postmodum sex.Antonius,dum,suimet oblitus,pergit fidelis custos armento consulere;comitem suum & interpretem,eximia probitate virum,occidi circa se videt.ad eius casum , illico manibus oculisque defixis in cœlum,procumbit in genua;quod ille quadragies ferme cum iaculatoriis precibus quotidie factitabat.Inter eam supplicationem,ipse quoque mox impio ferro confossus,animam Deo reddidit. Abscissum caput, & madentem cruore subuculam , barbari ad ostentationem ex alto suspendunt.inde ad prædam versi , magnum fœminarum ac puerorum abducunt numerum;atque ad gratias pro bene gesta re idolo agendas,cum læto cantu ac tripudiis abeũt.Beati martyris truncum, tenui cespite à superstitibus incolis in summa tellure contectum, Lusitani deinceps altius effossa humo,cum lacrymis condidere.Vir fuit insigni morum sanctitate; minime vulgari consilio & vsu rerum;cibi ac somni parcissimus;patientia corporis animique mira ; ac multo plura spiritus Apostolici relicturus exempla,ni strenuum probatumque operarium , diuina bonitas , ad glorioſam laborum mercedem ex agro maturasset educere.Felicem eius exitum,cum cura exploratum atque compertum , socij à Xauerio eidem attributi,cum alij priuatim ad alios , tum communiter omnes ad Goanum Episcopum ex fide scripsere.

Libri quartidecimi Finis.

HISTO

HISTORIARVM INDICARVM LIBER XV.

ALIS viri nece,ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omniũ animis , haud exigua spes aliunde rerum vtique lætiorum affulsit. Maritimũ est oppidum Tanor, leucas vltra Goam circiter octoginta , cis Calecutum ad quindecim. eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac disciplina , cuiusmodi plerique Malabaricæ terræ sunt Reges; in Lusitanum nomen à pueritia valde propensus,cum Cialensis arcis præfecto Ludouico Xiralupo(quam arcem à Nonnio Prætore exstructam in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem , Vincentium Franciscanum, Goani Episcopi comitem ; & Ioannem Soarium Cialensem antistitem, ventitantes ad se,libenter audiebat.horum præcipue stimulis discusso torpore,baptizatus à Soario,susceptus à Xiralupo,& Cosmo Annio Quæstore(qui tum forte Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa descenderat) Ioannis maxime nomen in gratiam Lusitani Regis desumpsit. Paulo post , vxor quoque sacro fonte lustrata , itemque è Cialensis reguli præfectis vnus, & è Caimalibus seu dynastis alter. verum hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus existeret; atque adeo Rex ipse Tanoris, trina fila , Brachmanicæ superstitionis insignia, palam è ceruice gestabat ; cum tamen idem ipse , Vincentij patris munus , æneam icunculam Christi ad Crucem affixi,abditam foueret in sinu. sub hæc, neophytum Regem adstringendę cum Lusitanis amicitię causa,incessit cupido regiam ipsorum vrbem vltro adeundi Goam ; & familiariter cum Prætore & cum Episcopo colloquendi.id quo tutius faceret,litteras ad vtrumque dat;vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere : nuper etiam,illorum sacra sibi & vxori susceptа.Valde se optare,si per eos liceat, ad maiorem percipiendum eius necessitudinis fructum, dextrasque iungẽdas,Goam venire.esse præterea,quę cum vtroque communicari vehementer expediat.Eiusmodi litteris ad vrbem allatis , aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos affecit. præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tutela præsidioque latere quamplurimos ; & Christia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam religionem relictis patriis ritibus induisse haud ignobilem in iis lo- D
cis Regem: atque, vt cupiditati est ferme adiuncta credulitas, vulgo ita dis-
serebant: Malabarici littoris incolas omnes, viri huius exemplo atque au-
ctoritate, in Lusitanicam fidem breui esse venturos: simul, affuturo pro-
pediem hospiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. super eadem
re Prætor ipse consilium aduocat. ei consilio interfuere delecti è nobili-
tate viri triginta: Quæstores regij tres: custos Franciscanorum; & Goa-
nus Episcopus. Ambigebat prætor, vtrum aduenientem Tanorium, qui
apud suos nondum pro Christiano se gereret, neque Brachmanicas è
collo deponeret lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari oporteret.
ea de re cum alia alij rogati conferent; negauit Episcopus, neophyto Re-
gi, patrium in præsentia gestamen, aut vitio verti, aut fraudi esse debere.
Ioseph um quoque ab Arimathia, quem iustum sacræ testentur litteræ:
itemque Nicodemum, & Gamalielem, qua fide, qua probitate viros? oc-
cultos Christi discipulos fuisse propter metum Iudæorum. eandem ob
causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudi- E
nem, ianuis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse. iam vero,
Diuum Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, susceptа
dudum Christiana religione, tamen Romano militari ornatu, vt nulla re
prorsus à cæteris dignosci posset, custodias dissimulanter obire, & mar-
tyribus animos addere solitum, quoad coram ipso Diocletiano demum
aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesque seruiret, præclara
sese dedit occasio. Similiter, huic etiam Regi tam pio, nondum maturis
ad Christum publice profitendum rebus, concedendum aliquid spatij,
dum Naires ac proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita su-
perstitione diuellat. suum esse cuiusque rei tempus. id exspectandum vti-
que sapienti. sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia possint, perui-
cacia & festinatione corrumpi. Hæc & in hanc sententiam alia dixit Epi-
scopus, haud dubie beneuolentia in Regem, & quadam naturæ bonitate
prouectus: nec satis animaduertens, quantum inter habitum nationis, &
symbola religionis intersit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius F
sententiam Prætor & reliqui frequentes iere. Confestim Ioannes Lupus
cum octo biremibus, & idoneo commeatu, missus ad Regem aduehen-
dum; in ipso Tanoris aditu anchoras iacit, deque suo appulsu facit eum
pernũtios certiorem. ille, sospitem gratulatus accessum, ad profectionem
extemplo se comparat. id vbi cognitum in vrbe, propinqui, & primores,
ac præcipue Brachmanæ circunsistunt Regem; monent, orant, obsecrant,
ne regnum sine causa deserat; ne caput suum peregrinæ & ignotæ com-
mittat genti: ne sese vetustissimis cæremoniis præditum augustumque,
profana & impura contagione contaminet. Ea monita precesque obfir-
mato ad iter animo cum Ioannes aspernaretur; enimuero illi acrioribus
remediis opus esse constituunt: facta cõspiratione, custodibusque ad por-
tas adhibitis, Regẽ in arcem includunt triplici circundatam muro. neque
tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte concubia, so-
lus, reiecta capillis in ipso vertice, quam diccbamus, effigie Christi, cuius

opem

A opem subinde implorabat; subitariam restem, præligato quod fors obtu-
lerat aduncо cerui cornu, retinaculi causa in pinnas iacit: eoque admini-
culo in summum euadit. inde translato in partem alterã vinculo, suspen-
sus manibus ad ima sese demittit. ita, septum vnum atque alterum felici
ausu transgressus; in tertij descensu, quod altitudinem mœnium restis
haud æquaret; ex interuallo desiliens, caput & alterum læsit crus, inde ad
stationem Lusitanorum ægre progressus, in ascensu scaphæ, tumentibus
aquis pæne submergitur. Hisce defunctus periculis, ad naues denique
magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acce-
ptus, cum eius cognito discessu oppidani ad littus accurrunt: supplices
tendunt ad illum manus; eadem quæ paulo ante, cum lacrymis obtestan-
tur. quos ille partim præsenti largitione, partim celeris reditus promis-
sione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goam ire perrexit. Propius
ad insulam accedenti, præfectus vrbis Franciscus Lima in ipso portus
ore cum splendido comitatu, & fulgentibus vndique serico versicolore
B caturibus ac lembis, obuiam fit. Ad mutuum conspectum, vtrinque tu-
bæ tibiæque, ac tympana perstrepunt. Consueta dein salutatione accepta
redditaque Rex ad impositam littori suburbanam Antonij Personæ vil-
lam, regio instructam apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Postera lu-
ce, Hispanienſi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine
horrisono tormentorum fragore ad vrbem classe prouehitur. ipsum
Prætorem in arcis mole præstolantem; paratos item ciues populumque;
structam summa ratione pompam offendit. eius pompæ ordo traditur
talis. Ad portam qua intrandum erat, Lima præfectus in argentea lance
claues vrbis tenebat, hospiti Regi more maiorum offerendas, adstabant
decuriones auratis baculis holosericam ostrinam attollentes vmbellam,
fimbriis è cocco retorto pendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præ-
ter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, probe purgatam, aqua
consperſam, virentique stratam iunco, parietibus ex vtraque parte pre-
tioso textili & varia pictura nitentibus; clerici & sodalitia sacra eum
C infulis & insignibus religionum, longo agmine insederant. postremus
omnium erat Episcopus, maioris formę baiulans Crucem. Rex vrbem in-
gressus, cum cætera lætus gratulatione, tum in primis honore clauium;
sub vmbella cunctabundus incessit, adeo conferta occursantium ac dedu-
cẽtium multitudine (cum interim è superioribus locis alij spectarẽt plu-
rimi) vti à lictoribus, vmbellam antecedenti honoris causa Prætori ma-
gno labore submoueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex, solemni ab eo
precatione lustratus, Crucẽ venerabundus amplectitur, pendentis Chri-
sti signum exosculatur: dein templum intrat, fusisque rite precibus, ad
pridianum hospitium eques eodem studio & comitatu reducitur. exce-
ptus dein à Prætore quam apparatissimis epulis, arcano colloquio tem-
pus ad locum petit. confestim vacua pars facta Prætorij. ad colloquium
Episcopus, & nonnulli theologi nominatim adsciti, præter hosce Lima
vrbis Præfectus, & Franciscus Aluarus à secretis, & regij quos dixi Quæ-
stores, & Gaspar Nonnius interpres. Coram eo consessu Rex omnem sui

de religione consilij rationem exposuit. Sibi, posteaquam, singulari Dei D
beneficio caligine discussa, de tenebrarum profundo in lucem sapientiæ
ac veritatis emerserit, nihil æque in votis fuisse, aut esse; atque vt popula-
res suos non solum, sed vicinos quoque Reges ac Principes Christo con-
ciliet; cunctisque de suo (quod aiunt) lumine lumen accendat. Verum le-
nitate opus esse: quæ nisi tempus ac spatium datum sit, constare non pos-
sit; vsqueadeo Malabaricam gentem suas amplecti ac fouere, alienas hor-
rere atque auersari leges ac cæremonias: adeo auitis erroribus ac super-
stitionibus captam atque implicatam teneri. interea sibi Christum eius-
que præcepta penitus hærere in medulis: eius rei Deum & conscientiam
testes inuocat. simul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Christi nomine
subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se postulat. Ad ea Prætor, &
Episcopus collaudata viri pietate, cum experiendi gratia dicerent, satius
videri sibi, Regem, ad cæteros permouendos, Christianum sese fateri pa-
lam; & ope diuina præsidioque magis quam humana prudentia vel dex-
teritate confidere; multo plus vniuersę genti exemplo factisque quam ar- E
te ac simulatione & occultis hortationibus profuturum; Rex magna rur-
sum pericula, magnos rerum motus obtendere. inter cætera incommo-
da, fratrem sibi esse æmulum regni, præpotentis dynastæ vicinis opibus
& fauore subnixum. haud sine causa vereri se, ne si noua, & peregrina
obtrudenda religione, populorum animi grauius offendantur, eorum
alienationem ille suam occasionem putet. Lusitanis paululum modo ex-
spectare ne graue sit. Si vita suppetat; domesticas pariter & publicas res
ita se Deo adiuuante compositurum, vt quæ nunc temporis causa corde
tacitus premat, ea postmodum vultu, sermone, rebus denique ipsis tu-
to possit expromere. Aduersus hæc vltra tendere, neque Prætori, neque
consiliariis visum. ita, re infecta discessum est. seorsum dein super sacra-
mento Confirmationis à Prætore consultus Episcopus, nequaquam ne-
gandum enixe petenti respondit; eodemque approbante Prætore, postri-
die ipsemet in priuato sacello, neophytum, paucis adhibitis testibus ne
rumor manaret, solemni ritu ad luctam spiritalem inunxit. ab eo myste- F
rio Rex nouis dein promissis optima spe tum Episcopum, tum cæteros
omnes impleuit. Decem ferme dies Goæ in hospitio substitit. omnes hi
dies Lusitano populo geniales ac festi fuere. è cūctis ædium sacrarum tur-
ribus campanum æs quam citatissimo pulsu dies noctesque personuit.
Exhibiti ludi, taurorumque venatio; accessere armatæ saltationes & Indi-
cæ, & Ægyptiacæ; mimi, sanniones, & petoristæ, quæque alia effusæ lætis
tiæ signa sunt: itemque ad Numidarum consuetudinem edita equestris
pugnæ simulacra; in quibus expeditos equites, vario distinctos ornatu,
arundinum iaculis inter se decertare mos est. Inter quæ reuocatus do-
mesticorum epistolis precibusque Rex, proficiscendi veniam petit. Mul-
tum illi à Prætore bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in di-
scessu donatum. omni genere honoris & officij cultus, multo quam ante
Lusitanis amicitior & obstrictior abiit. Hanc nos rei gestæ seriem cum ex
aliis auctoribus minime spernendis, tū vero ex ipsiusmet Episcopi Goani
litteris

A litteris hausimus, ad Catharinam Lusitaniæ Reginam datis. quibus nun-
tiis mirum in modum lætus Ioannes. Rex, Tanorij conuersionem vna
cum Antonij Criminalis exitu glorioso, non modo Lusitania tota præ-
dicandam curauit, sed etiam Romæ Pontificatum ineunti Iulio iij. per
Alphonsum Alencastrium oratorem suum diligenter exposuit. quæ res,
ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque (persti-
tisset vtinam) bonorum ac fidelium vbique gaudia cumulauit. Sunt qui
totam eam conuersionem, captandæ Lusitanorum gratiæ, in tempus ab
Rege barbaro fictam putent, eo maxime argumento, quod domum reue-
ctus, promissa non præstitit. Mihi, circunspectis rebus omnibus, verisimi-
lius videtur, metu potius quam perfidia neophytum à suscepto consilio
destitisse: præsertim quod alioquin & ipse cōtractam cum Lusitanis ami-
citiam egregie coluit, & successor eius hodie sese præclare in eosdem
animatum ostendit. Circa idem tempus, extorres patria dynastæ alij duo,
cum ad Lusitanā confugissent opem, tenera ætate vterque, ad Christum
B adiuncti, atque à Prætore Societati IESV in disciplinam dati. Trichina-
malo insulæ alter, quæ Ceilano adiacet; alter Maldiuis, quarum de regio-
ne ac natura supra docuimus, imperabat. Ac Trichinamalio quid postea
contigerit, incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili virgine
Lusitana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocini extremam ætatem degit
inglorius. eius maximus natu filius, Franciscus nomine, præstanti indole
& humanitate adolescens, nuper, cum in Lusitaniam ad Philippum Re-
gem suis ac patriis de rebus venisset; per noctem ignotus Olisipone, à si-
cariis, contracta ex occursu rixa, magno bonorum dolore peremptus est.
Cæterum inter eas quas dixi conuersiones, confecta iam ætate Garzias
Prætor, anno seculi huius vndequinquagesimo supremum obierat diem;
pacatam nactus quidem ille prouinciam, veruntamen de Lusitana re in-
ter ipsam pacem egregie meritus. quippe imminutam variis casibus class-
sem, rostratis cellioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sul-
phurei pulueris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditionis op-
C pida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus instruxerat.
inchoatam à Castrio Dienſis arcis ædificationem, ex eius commentariis
ac destinatione promouerat: multas ab eodem ob negotia bellica relictas
in suspenso lites & controuersias, attenta & æquabili iurisdictione deci-
derat. In Garziæ locum Georgius Capralius è regio codicillo suffectus.
oppido Bazaino tum præerat: vir & bello strenuus, & pietatis laude præ-
cellens. Hoc rerum Indicarum statu, Brasilicæ quoque syluæ ac dumeta
paulatim interlucari ac subigi cæpta. Societati IESV id item onus im-
positum; cum id ipsum Franciscani iam ante fratres aliquot, Italici maxi-
me generis, forti magis animo quam prospero euentu tentassent. Nam-
que ante partam eius linguæ notitiam, vnus ex iis in traiectu fluminis
ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumen exinde
appellatum. reliqui, subito coortis in aduenas Brasiliis, interempti. Suc-
cessere igitur è Societate primi omnium sex; Ioannes Azpilcueta Nauar-
rus, Antonius Pireus, Leonardus Nōnius, Didacus Iacobæus, & Vincen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tius Rhoterigius Lusitani. Rector iis additus item Lusitanus, Emmanuel Nobrega, præstanti virtute ac sapientia vir. Thomam sequebantur Sofam, qui primus omnium Prætor ea littora petiit. Brasiliam attigere ineunte Aprili mense anno post Christum natum M. D. XLIX, cum ante duos circiter menses Olisipone soluissent. Nauigatione sunt vsi admodum læta, ventisque adeo secundis atque ferentibus, vti cæptis illorum adesse Deum, haud obscure appareret. Paucæ tum Lusitanici generis erant in iis regionibus, ac vixdum inchoatæ coloniæ, seu præfecturæ. antiquissima omnium, & ab Æquatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur. alteram Pernambucum, tertiam Illeos, quartam (Capralis quondam appulsu prænobilem) Portum securum; extremam à Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum vero incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbesve, dispersis (vti supra dictum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutantes Nomadum in morem: iidemque ab externis alieni commerciis, & infandis epulis adsueti, paucos aduenas & imperitos regionum, haud sine causa terrebāt. Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem, descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferētes, puro & aperto loco præcelsa Crucis trophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis ferme vnius fuit mora, dum variis artibus conciliantur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiritur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuere conatus. & pax cum accolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuum millibus à Veterevilla. inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorem sedem mutare non placuit) in exstructionem areæ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delegere, vbi MARIÆ Virginis adiutricis templum hodie cernitur. id templum ab iisdem conditum est ingenti labore: siquidem populo domibus priuatim excitandis, & cingenda raptim vrbe, dies noctesque occupato, aquari lignarique ipsimet, ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incultoque solo; nulladum in eorum victum aut cultum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac seminudi, æstu & sole torridi, quotidianum obibant opus. nec raro, plane omnibus defecti alimentis, cibaria ostiatim emendicabant euentu vario, quippe cum alij sibi quoque angustam esse domi rem dicerent; alij commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis, ad extremum Prætor modicum quid, eleemosynæ nomine ad tolerandam ex parte vitam adsignat, quoad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen ærumnas, miseriasque (si vltro susceptа pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiuuandis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacramentis instabant. Sed non eo consilio tantum traiecerant pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerū fidelium adscriptis, potissimum operam darent. Indigenarum illi salutem

præcipua

A præcipua contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, simulac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis parochiue munere fungi posset, concessis illi ædibus tanto sudore constructis; extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarunt, quem montem Caluarium ipsi dixere, circumfusis vndique barbarorum tuguriis; magno scilicet aperto- que discrimine vitæ; sed sacra Deo & deuota iam capita, nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maxime ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longe erat causa Vincentianæ coloniæ, quos exsules ferme, in vltimis finibus ab omni Christiano pastore disiunctos, atque ob id ipsum cœlesti carentes cibo, circumfrementibus barbaris, ipsa propemodum efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia destinauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæum. ipse cum reliquis ad Brasilios
B indidem cicurandos & erudiendos incubuit. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obstabat inscitia linguæ, quāquam haud ita copiosæ nec variæ, tamen ab omni Europæo sermone plane abhorrentis. obstabāt ingenia moresque incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiabile vlciscendi certamen, dapesque diras; in crapulam quoque ac Venerem proiecti, magis in dies obtunderent aciem mentis; & flagitiorum cæno quicquid erat indolis bonæ, demergerent. Accedebat indomitum ac late patens malum, & quo valentius nihil aditum atque iter obsepserit Euangelio; veterum Christianorum, indigna tali nomine ac professione licentia, procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque consuetudo, cum grauiter cunctos offenderet, tum ingentem nomini Christiano inuidiam infamiamque conflaret. Nec leue afferebat incommodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, vti dicebamus, mutatio loci; vt sub ipsam interdum messem, fessis
C agricolis, & diuturnum laborem tædiumque spe largi prouentus de more solantibus, adultæ iam segetes repente apparere desinerent. Postremo deploranda erat hic etiam, in tam vastis terrarum spatiis tantula ac tam deserta operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet, quam exiguo numero Apostoli quantas olim res Deo duce atque adiutore gessissent. & Christus idem, talium consiliorū parens fautorque, recentibus his quoque famulis ipso potissimum præside fretis, ac nihilominus pro sua parte satagentibus, aderat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum ope ex iis qui ante Sosæ aduētum ad villam Veterem agebant. ij primum adhibiti interpretes, vicem sermonis vtcunque supplebant. Dein, quo facilius procederet tota res, ac minus ipsi aliunde penderent parres ad Brasilicam linguam addiscendam cuncti pariter animum adiiciunt, acrique studio ac pia æmulatione perfectū haud ita magno temporis interuallo, vti essent ad cōfessiones audiendas, & habendas conciones idonei. Azpilcuetæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuetæ præsertim in eo genere enituit laus; vt cognitis iam rebus quæ à D
Xauerio apud Indos fierent, vulgo Lusitani affirmarẽt, peculiare ac proprium munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri cõuersionem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinæ Christianæ capita, certasque precationes, vt assolet, Brasilice vertunt. dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modestia, comitate, beneficiis obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei disserebantur, ingenti cum admiratione æque à viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam, sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur. eo acrius instare patres, vti eos humaniorem ad victum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda funesti ac feralis E
cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob idipsum grauia non semel adiere discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne. Captum in prælio ex hostibus quendam accolæ ad Caluarij montis radices attraxerant, ac diu pastum coactumque pinguescere, in epulas ingenti cum exsultatione mactarant. ea re cognita, Christum suppliciter inuocãt patres, hortatique inter se protinus aduolant; in tugurium irrepunt; protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter afferunt manus. Ac virorum quidem, quies ac silentium fuit, iniecto pudore, quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia fœminarum. vetulæ adstabant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæ sibi necopinato ereptam è faucibus prædamindigne ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concursare, iuuentutem ad vlciscendam adeo atrocem iniuriam excire. inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitere. sed mox vel ipsa repugnante natura, F
vel etiam diuinitus territi cæptum omittunt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt, aliquot cenotaphiis ad fallendum appositis, si forte barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortum irrupere Brasilij. pertentatisque sepulcris, ac demuminuento corpore (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cum excubantes in idipsum patres accurrunt, eademque orationis animique constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sæpius certandum foret; ablata denuo membra intra vrbem ipsam accurate defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus præsertim incensæ facibus; ac parum abfuit, quin agmine facto repente vrbem inuaderent. Patres quidem, iussu Prætoris intra mœnia remigrare coacti tantisper dum iræ mitescerent; aliud sibi hospitium condidere qua nunc collegij noui exstruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate rerumque vsu, iacta in eos crimina & voces vulgi repressit.

A repressit. Ipsorum culpa & rerum gerendarum auiditate misceri cuncta, pacem turbari, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat euentum belli extimescendum, quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repente nitidumque diem haud dubie redditurum. Vera cecinit. mitigati præter spem animi barbarorum; & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasiliis agere: non tam quod suo ipsi parcerent capiti, quã ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsere. ab aliis impetratum, vti ad eos, qui capti saginarentur, saltem sibi pateret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certe omni studio consulebant: Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarem peccatorum detestationem adductos, priusquam raperentur ad necem, sacro lustrabant latice, dabãtque operam, vti ex hostium ludibriis
B ac teterrima seruitute, ad cęlestia regna protinus euolarẽt: sed ne hac quidẽ ratione miseris diu prospicere licuit. Mali dæmonis artificio sibi persuaserant aiebantque barbari, intinctis eo baptismate carnibus multũ de pristina saporis gratia deperire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros arcebant. Itaque attenta cõsultatione demum eo decursum à patribus, vti neci destinatos, supremo die ad patibulum vsque prosequerentur, atque interea madenti sudario super aliquam corporis partem furtim expresso, adhibita formula sacramenti, iam iamque morituros dissimulanter abluerent. id aliquoties tentatum, ex animi sententia cessit. Per idem fere tempus Lusitanus quidam incolarum casis oberrans, incertum vnde orto iurgio, rixaue, perimitur. Accendit ea res maiorem in modum animos Europæorum, nulla furgentis etiamtum vrbis habita ratione, vindicandam fremunt cædem, consulendum ipso initio incolumitati aduenarum; neque impunitate ac socordia diutius alendam gentis audaciam. hæc minitabundi & coram Prætore, & inter se iac-
C ctare. nec dubie ad arma itum foret; ni rem Christianã fouens Deus, barbarorum animos ad æquitatem repente flexisset. amicitiæ ac vicinitatis iura, sanguini prætulere. deditus piaculum iræ noxius, &, inaudito apud eas nationes genere pœnæ, in os bombardæ propalam insertus, applicato ad spiraculum igne discerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum Brasiliis terrorem incussit; simul etiã, vnius Lusitani casus, cæteros in præsentia nonnihil ab inconsulto ac temerario discursu cohibuit. inde patribus paulo expeditior Euangelij prædicatio cæpit esse. magnoque ac fidenti animo sese multitudini sũbinde immiscentes, densam ignorantiæ nebulam, veritatis luce dispellere, opinionum portenta ac mõstra fugare; magorum ac veneficorum (quibus derisui simul & quæstui captæ mendaciis & errore sunt mẽtes) præstigias atque fallacias aperire ac tollere nitebantur. In iis præcipua astutia veterator, summam sibi auctoritatem vbique pepererat; tamquam pro Æsculapio venditabat sese; ad ægrotos omnes illico aduocabatur. Hunc Nobrega data opera aggressus, rogat; qua tãdem

vi res tantas efficiat;illumne consulat Deum, qui totam hanc rerum vni- D
uersitatem verbo condiderit,regiamque ac domicilium habet in cælo;an
tartarei cacodæmonis consuetudine vtatur & opera. impudentissime ar-
rogantissimeque respõdit,se quoque Deum esse,& Deo prognatum; cer-
tum etiam hominem coram produxit,à quo grauiter laborante morbum
ipse depulisset. illum præterea regnatorem cæli Deum, sibi esse amicissi-
mum;ac sæpe inter nubes,tonitrua,ac fulmina ostẽdere sese: & alia eius-
modi multa, superbiæ vanitatisque plenissima. Hanc Nobrega tantam
audaciam impietatemque non ferens, aduocata concione institit singula
hominis dicta firmissimis argumentis maxima vocis contentione refel-
lere: conuictumque tandem ac fractum, ad sententiam simul moresque
mutandos adduxit; amice comiterque pollicitus,se pro illo apud verum
Deum fore deprecatorem. ac paulo post, cum se ipse initiandum sponte
obtulisset,in catechumenorum adscriptus est numerum. is numerus pro
multitudine reliqua oppido exiguus erat: ægreque admodum necessaria E
Christianæ sapientiæ præcepta & dogmata capiebant. post diuturnã in-
stitutionem,qui maxime idonei ad baptismũ euasere,vitali fonte lustrati,
cumque vnica vxore,cæteris dimissis,rite cõiuncti sunt.ex iis vnus,lętitia
gestiens adiit patres:nutu gestuque significans & affirmans,proxima no-
cte sese apud superos fuisse,incredibili gaudio & suauitate perfusum.Cę-
tera plebs à patriis epulis,& ebrietate,& saltationibus impudicis,& mul-
tiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant.neque in iis colendis vl-
lo pacto respondebat operæ fructus. quocirca socij, nequaquam vtra se-
rere super spinas, sed puram aggredi tellurem è vetere præcepto consti-
tuũt. Infantes primum quamplurimos in tutum recipere(si cui forte an-
te vsum rationis obeunda sit dies)& salutari summi Pastoris nota insigni-
re festinant. patres dein matresque familias,precibus, promissis, blandi-
mentis adducunt, vti puerilem ætatem ac sobolem, sibi in disciplinam
dent.hosce postmodum ipsos,cibo & crepundiis paulatim illectos,omni
arte manuefaciunt.nec pœnitendus fuit labor.siquidem & tradita facile F
accipiebant,& retenta fideliter, grandioribus natu, quotidianæ consue-
tudinis & linguæ beneficio per otium inclucabant; & suo ipsi exemplo
sensim cæteros à nefariis atque impuris moribus auertebant. Parentes
interea (vt est etiã improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorũ obsequio,
sobrietate, cultu,doctrina lætari,eosque vltro ad proficiendũ accẽdere.ac
tantus erat Christianæ institutionis amor,vt piis catechismi carminibus,
ac beatis vocibus IESV & MARIÆ, littora,cãpi,luci perstreperẽt.Ne-
que ita multis interiectis diebus, Brasilij centum maturi baptismo exsti-
tere.is baptismus quanto maximo licuit apparatu pompaque celebratus
est peracto Paschate, qui præcipue dies, vetere Ecclesiæ instituto, sacris
ciusmodi sunt destinati. cæteros catechumenos ad septingentos, dum
amplius erudirentur,in aliud tempus, quamquam ingemiscẽtes & impa-
tientes moræ,differri placuit.Sub ciusmodi rerum initia,subito factũ,vti
neophyti pœne omnes in morbũ alui,oculorumue,ac varios abscessus in-
ciderẽt.hæc magni videlicet ad baptisma inuidiose referre. leuatione illa
tenta

A tentari valetudinem; doctrina ac prædicatione, pestem ac perniciem po-
pulis importari calumniabantur. Sed ipsorũ mendacia & improbitatem,
Dei beneficio reddita mox Brasiliis firmitas,aperte redarguit. ea recepta,
institere cum aliis,monitu patrũ,oratorias sacrasve ędes publice exstruere,quo ad conciones & catechismum vndique conuenirent. duæ duobus locis magno Christianæ rei bono excitatæ. Agitatum etiam à patribus (idque dein tempore procedẽte perfectum est) vti quod de Theseo iactat Græcia,sparsos per tuguria indigenas,in pagos & oppida cogerent;agris colendis adsuefacerent; eorumque cœtus legibus ac magistratibus temperarent.Circa idem fere tẽpus,quo Prætor in Brasiliã est missus,Congannis quoque Æthiopibus ab Rege Lusitano pari diligẽtia & caritate subuentum est.Alphonsus iam ante decesserat Rex, cuius de singulari virtute ac pietate initio demõstrauimus.Successor eius,Iacobus nomine, quãquam Christianis initiatus sacris,tamẽ ab illius viri vestigiis atque itine-
B ribus longe deflexerat. Hũc imitati populares,ad patria vitia leui momẽto ruebant.nec multũ erant in Europæis vel institoribus,vel etiam sacrorum administris,auxilij.quippe tãtum aberant à miseris Æthiopibus verbo aut exẽplo iuuandis,vt ipsi potius constringendi vinculis,maloque ad officium cogendi viderẽtur.His rebus cognitis Ioãnes Tertius,è Conimbrigensi collegio quattuor viros in vineam illam,cęteris eandem sortem ardenter optantibus, impetrauit: Christophorum Riberum, Iacobum Diazium,Didacũ Soueralium,quicis Georgius Vasæus præerat. ij ab Olisipone ad celebrem Sancti Thomæ insulam nauigarunt, ex qua facilis ad littora Congi traiectus est. in ea insula febribus aliisque morbis acerbe vexati,necdũ recuperata valetudine Pindam emporium Congani Regni transmittunt.Eorũ aduentu audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiam misit.ab iis in regiam ligneis equis de more perducti, rudis artificij tale commentũ est. Cantherio seu tigno dodrantalis ferme crassitudinis,pedũ octo longitudinis,bubulũ corium ad sellæ amplitudi-
nem intendunt.huic ephippio diuaricatis cruribus viator insidet, baiuli
C succollant duo,& vbi longius iter est, succedunt alij. huiusmodi caballis languidos adhuc patres in interiora prouectos,comiter accepit,in Ioannis videlicet gratiam, Rex, vna cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia positam honoris causa progressus. Tum illis adsignatur hospitium, cuiusmodi Æthiopum ædificia sunt, culmo paleisque contectum. Ibi Soueralius publice ludum aperuit. sexcentos admodum pueros labore maximo & litteris, & Christianis præceptionibus imbuebat. Cæteri ad emendandam populi ac procerum vitam omni ope connixi primum, dein ad prædicandum ethnicis Euangelium operam contulere, nec sine fructu: quippe intra quintum mensem Riberus mille septingentos Æthiopas probe institutos, ad Christum adiunxit: Diazius quadringentos: Vasæus trecentos. idemque Vasæus cum fido vno duntaxat interprete, viatico prorsus nullo in proximos pagos egressus, duo millia & septingentos baptismo expiauit: ac præter templa olim in vrbe Alphonsi beneficio condita, tria in finibus excitauit dicauitque;

Saluatori vnum, MARIÆ Adiutrici alterum, tertium Diuo Ioanni Baptistæ. ingraueſcente dein morbo, domum redire coactus: ac reliqui item aduerſa conflictati valetudine (ſiue id è grauitate cœli, ſiue ex inſolentia deterioris cibi contingeret) à ſpiritalibus miniſteriis ad neceſſariam corporum curationem haud ſine magno ipſorum dolore traducti. Acceſſit ad prædicationem interrumpendam, Regis quoque alienus à ſtudio religionis animus cum rei Chriſtianæ, quæ ipſius auctoritate ac munificentia in primis egeret, ſegniter admodum ac maligne pro ſua parte conſuleret: atque inter cætera peſſimi exempli delicta, ab improborum conſuetudine, & à multiplici pellicatu auelli non poſſet. Haud paulo felicior, eadem tempeſtate, fidei proceſſus erat in India. & Capralius Prætor, tuendis ornandiſque neophytis ethnicos ad Chriſtum inuitabat. Conſilio, auctoritate, ope, Dei ſeruis & Euangelij præconibus aderat. Præter hæc, attollentem ſeſe denuo Zamorinum, exercitu mature coacto repreſſit. Couletum Tiracolum, Pananem Calecutanæ ditionis, vi cepit, facibuſque ſubiectis incendit; agros vaſtauit; palmeta ſuccidit; magnum numerum æque maioris ac minoris formæ nauium flammis abſumpſit. ad extremum, oræ Malabaricæ proceres, Calecutani ſocios ac fœderatos, Cocino minitãtes intra Ciembem inſulam deprehenſos obſedit: redactiſque iam in arctum rebus, nuntius de Alphonſi Noroniæ ſucceſſoris aduentu in caſtra perfertur. E Luſitania profectus, Ceilanum attigerat. ad eius rei famam dilapſi milites, Noroniæ viſendi cupiditate. & Capralius ipſe ad prouinciam illi tradendam, vix anno Præturæ circumacto, diſceſſit; inde ſoluta præter opinionem obſidio. Interim ex vlterioribus Indis valde iniquos infeſtoſque Euangelio ſeſe præbebant reguli Molucenſes. ij cum denuo in Luſitanorum conſpiraſſent cædem, patefactis inſidiis oppreſſi, vires omnes atque conſilia ad neophytos ab Chriſti cultu abſterrendos, Caciziorum inſtinctu verterunt. neque ita difficile fuit, exacerbatos Europæorum iuriis; flagitiis atque peccatis offenſos, necdum in veræ fidei ac ſolidæ virtutis amore fundatos, partim ſuadendo, partim inſectando vexando-que conuellere. Ergo, cum alij, tum vero qui Mauricas inſulas incolebant quorum ingens in oppido Tolo erat numerus, Xauerij patrumq; auctoritatis atque inſtitutionis obliti, rupto baptiſmi ſacramento, propalam ab Eccleſia Chriſtoque deſciſcunt; ædem ſacram euertunt: Cruces & ſanctorum ſigna ſuccidunt: Luſitano Rege contempto; Geilolij tyranni imperio ac ditioni ſeſe ſubiiciunt. Neque impune tanta illis impietas ceſſit. primum ager, totius regionis antea feraciſſimus, mutata ſubito natura, ſqualidus atque effœtus euaſit: conditæ in horrea fruges, dira tabe prorſus exeſæ: dulces aquæ, ſalſugine atque amarore contracto, noxiæ redditæ: fame dein ac peſtilentia multi omnium ętatum ordinumque mortales abſumpti. ac reliqui nihilominus in obſtinatione perſiſtere. fatiſque compertò, ſibi nouum à Luſitanis imminere bellum, contra omni arte parare ſeſe; aditus alios muris, alios vallo foſſaque & operibus obiectis obſtruere; milites ac torméta clam ab Geilolio ſubmiſſa locis idoneis collocare. Inde cum ſe aduerſus omnem externam vim ſat ſuperque tutos putarent ac de

A ac deterrimus quiſque ferociſſime loqueretur; Luſitani parua, vt ſolent, manu, magnæ rei molem aggreſſi, cum auxiliaribus manipulis aliquot ſuperueniunt: miſſiſque è claſſe internuntiis, blando ac benigno ſermone deſertores ad ſanitatem reuocare conantur. ſe non armis aut multitudine fretos, aut ſanguinis auidos acceſſiſſe; verum ſalutis ipſorum ſtudio adductos, & omnipotentis Dei præſidio atque ope ſubnixos: quem illi ſi pergant ſpernere, neque eos admiſſi facinoris pœnitentia capiat; maiore in dies mercede ſenſuros, quam graui piaculo datam Chriſto fidem, & initam cum Luſitano Rege amicitiam, ac diuina pariter & humana fœdera violarint. Aduerſus ea cum inflato ac pertinaci animo reſpondiſſent barbari; ſat iam ab ignoto & externo mercatore inſultatum indigenis; non vltra ferendam impotentis dominatus acerbitatem; ſibi quoque auxilia, machinaſque, ac bellica tormenta ſuppetere; denique ſe Chriſtianos nullo pacto futuros; continuo in amentes efferatoſque euidentior quam vmquam alias, vindicta cœleſtis apparuit. circa meridiem obſcuratus re-
B pente ſol. denſas hinc tenebras cum pauidi ac tremebundi palparent; ecce tibi rurſus, vicini montis è vertice, cum horrendo mugitu crebriſque tonitribus, qualia maioribus tormentis eduntur, ſordidum ac tetrum erumpit incendium; tantaque cineris, pumicumque, & ambuſtorum igne lapidum vis, vti propugnacula & muri coronas æquaret. acceſſit terrarum motus ingens, quo arbores auulſæ radicitus & inuerſæ, tecta omnia diruta præter vnum templo nuper euerſo contiguum. quin, proxima quoque palus, oppleta ſaxis & improuiſa congerie, late reſtagnans, multos mortales vna cum brutis animantibus obruit. neque horas paucas, vt ante, ſed ipſos tres dies noctesque tartarei camini ardor ac ſæuitia tenuit. Poſt triduum ſtetere flammæ, & caligo diſcuſſa: facilique ac plano iã aditu Luſitani procul è nauibus omnia contemplati, deſcendunt. ac defenſoribus aut exitio ſublatis, aut metu dilapſis, iterum nullo certamine cuncta peruadunt. Arma dein illata Geilolio is duodeuiginti iam annos cuiuſdam inſulæ, ſeptem à Ternate leucas, arce ſeſe tenebat, partim ſitu
C manuque, partim etiam æneis munita balliſtis, quas ille Chriſtianis, interpoſita hoſpitij fide captis, ac ſubinde mactatis ademerat. ea Luſitani arce tertium intra méſem Bernardini Soſę conſilio ac virtute potiti ſunt. ipſe tyrannus, cum viuus in poteſtatem veniſſet, memor flagitiorum ac ſcelerum, ſibimet mortem veneno conſciuit. in eius locum filius ab Soſa cęteriſq; ſuffectus. His cognitis rebus confeſtim illuc ab Ternate Ioannes Beira tranſmiſit. territos incolas palatoſque, ſuaui oratione ac familiari vultu contraxit: monitoſq; per eam defectionem quanto quamque nefario ſeſe obſtrinxiſſent crimine; docuit nihilominus, modo facti pœniteret, non eſſe cur de venia deſperarent: quippe nullum excogitari poſſe delictum, diuinę bonitati atq; clementię par. Multiplici malo æmollita iam & ſubacta erat gentis duritia. hoc altius amantiſſimi patris monita penetrarunt. ergo vbi ſat magno acriq; dolore compunctos, & priora cõſilia cum gemitu deteſtantes, ac ſibimet ipſis iratos animaduertit; bono ac fidenti animo iubet eſſe: tum ſolemni ritu per ſacram confeſſionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

expiatos,Ecclesiæ sacrosanctæ, Christoque salutis humanæ parenti restituit. Inde noua rerum omnium facies. pariter hominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fœcunditas rediit: luctus, mœror, atque formido, in gratiarum actiones, hymnos, lætitiamque conuersa: denique inaudito miraculo, noxij quoque mures, qui sata per id tempus in perniciem gentis eroserant; aquæ lustralis adspergine protinus ethnicorum in arua compulsi, tanto quidem eorum damno, vti vulgo cum Christianis iniuriam expostularent: mox etiam tantis ac tam variis permoti prodigiis, gregatim ad Beirã baptismi gratia confluerẽt. iis, quod pater solus cũctis ministrare non posset, socios à Ternate accersiit primum: dein, cum ne ij quidem sufficerẽt, magistratuũ rogatu in Indiã ad subsidia petenda profectus est. Interea Gaspar intra insulæ Armuziæ fines exacto ferme triennio, Goam superiorũ accitu reuertit, Iaponios inde Sinasq;, si per eosdẽ superiores liceret, tũ etiã Scythas, vt ex ea parte immenso circuitu Romã ipsam adiret, vasto & cœlestibus flammis ardenti agitans animo. Verũ in digressu ab Armuzianis, haudquaquã ei leue negotiũ fuit. Nõ enim precibus duntaxat, lacrymisue, vti mos est, ne se desereret, sũmi pariter infimiq; tẽdebant amica parabatur ei vis; positęq; locis opportunis insidię. quas ille frustratus, celeri lẽbo ad Lusitanã peruenit classem, capta & direpta Catifa Canarinos ad portus eo ipso tẽpore nauigantẽ. ibi magno militũ ac nautæ turbæ gaudio in vnam è rostratis acceptus, ad Bazainum applicuit. A Bazaino, Antonij Laurerij Frãciscani inuitatu, ad salutãdos in vicino Christianos excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eo tractu, priscæ artis & magnificentiæ monumẽta visuntur. in iis Canarini fanum quod appellãt, vna cum ædibus priuatorũ multis, itẽque viis & angiportibus, necnon cisternis ad centum, è solido ac viuo lapide ferramentis excisum. aliud item ex vna petra fanum elephantis vocatur, multis insigne simulacris, ac duobus præcipue colossis ingentibus, terna queis capita, totidem pedes manusque. eiusdem operis templum aliud incerto titulo, Antonius rite expiatum, Christo dicauerat. in templum id Gaspar obuio Christianorum agmine, præcinentibus tubis, effusa cum lætitia ex Ceptus, rem diuinam peregit, granique & efficaci oratione animatis ad eadem officium que neophytis, Tanahã inde, Ciaulũq;, postremo Goã cunctis optatissimus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum littora petiturus, primũ Christianos in digressu confirmat. Cosmum Turrianum, & Ioannem Fernandum, Amangutiano præficit gregi. ipse in Bungũ, quo Lusitanorũ appulsam audierat nauẽ, recta contendit. Rex erat Bungi tũ adolescẽs, & cœcis errorũ tenebris inuolutus. attamen cognito quãta Xauerij esset virtus, quãta etiã apud Lusitanos auctoritas, (quorũ ille, vt pleriq; eius tractus dynastæ, commerciũ ac societatẽ expetebat) aduenienti patri sese valde humanũ & honorificũ præbuit: abeunti, comitẽ è suis familiaribus cũ epistola & donis ad Indiæ Prætorem dedit. idẽ, cæteris è Societate, qui in Iaponẽ postea missi sunt, eandẽ humanitatem ac beneuolentiã præstitit; propriũ in suo regno domicilium adsignauit aditũ ad Regum finitimorum familiaritatẽ gratiamq; litteris ac nuntiis muniit:

A muniit: quin etiam, in maximo rerum suarũ discrimine, inter grauissimas bellorum ac seditionum procellas, eorum saluti & incolumitati præcipua fide curaque consuluit; ac duodetrigesimo demum post Xauerij profectionem anno, Christiana sacra suscipiens, quæ ad id vsque tempus metu seuerioris disciplinæ fuerat auersatus, de tanti patris nomine Franciscum appellari se voluit. nouissime vero, ad Gregorium xiij. Pont. Max. legatos è regia stirpe, venerationis & obsequij nomine destinauit: qui Olisiponẽ ipsius ferme triennij spatio, per quam ancipiti nauigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis munifice comiterque tractati, bonã Hispaniæ & Italiæ partem, vt inaudito post omnium seculorum memoriam, ita gratissimo cũctis principibus populisque spectaculi genere peragrarunt. Cæterum Xauerius, præter Bungensem, de quo dicebamus, Regis internuntium, ex ipso etiam fidelium numero viros duos egregie
B cordatos assumpsit, Matthæum, & Bernardum, ad vrbem vsque Romam Iaponicæ indolis exempli causa mittendos. quorum alterum Goæ mors abstulit, alter, quo intenderat, cursu feliciore peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quo in vulgus obscurior, eo per otium attentior, exquisitas Ecclesiæ Romanæ cęremonias, religionesque, & sacrorum apparatum est contemplatus; celeberrima sanctæ vrbis templa insigni cũ animi fructu, ac pietatis incremento non semel obiit; patriam deinde repetens, multa Iaponiis narraturus; in Lusitania letali correptus morbo, Conimbrigæ supremum vitæ actum haud sine plausu peregit. Hisce ergo comitibus à Bungo Xauerius Nouembri mense anni quinquagesimi primi paucis diebus peruenit ad Sinarum insulam Sanctianum, quo commeabant per ea tempora Lusitani, leucas ab vrbe Cantone triginta. ibi inter alios opportune reditum ad Indos parantem Didacum Pereriam offendit, nauarchum experientem, & industrium, & Sinarum vtcumque littoribus adsuetum. Cum hoc sua pater de introitu aggrediendo consilia cõ-
C tulit. Aptius nihil vtriq; visum, quã ab Lusitano Regẽ ad Regẽ Sinarum, amicitiæ, & societatis ineundæ cum litteris ac donis orator. quam rem infeliciter olim quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum animis, modo temeritas abesset ac fraus, multo iam nunc melius cessurã, haud inani cõiectura sperabãt. in huius porro noui legati comitatu posse Christi nuntios in ipsa mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquã linguæ consuetudinem, vel interpretes certe nacti fidos, magno deinde animo, diuina subnixi ope sementem Euangelij facerent. Cũ ea maxime ratio probaretur; legationẽ sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nẽpe Xauerius. Hac mẽte profectos ab Sanctiano, atrox procella è regione Cincei portus inuasit, auulsamq; repente scaphã, & in ea duos è nautico ministerio Mahometanos, ex omnium oculis abstulit. Furebat ventus: aquarũ insani montes vndique minabantur exitium: nautæ maioribus demissis antennis, modico tantum velo tempestatis vim subterfugere nitebantur: memoriam scaphæ, propior metus ac terror cunctis excusserat. Xauerio tantum ea insidebat cura, neque id euadendi si naufragium incideret, sed miserum illud animarum par ab sempiter

Universidad de Deusto
Biblioteca

piterno inte ritu vindicandi, nimirum diuinitus concepta ſpe, ſi recipe- D
rentur, Chriſtianos aliquando futuros. Hoc ille ſtudio accenſus, quãquam
alieno tum tempore, intentos gubernaculo nauclerum ac præfectum ag-
greditur. diu renitentem vtrunque monitis, obteſtatione, auctoritate
peruincit, vti dolones demitti protinus imperent. ægre id exſequuti pro-
retæ. mox, cum ne ſic quidem è ſummo ſpeculantibus appareret ſcapha;
pelago ſæuiente vela rurſus expediunt. Tum, inuicto caritatis ardore ad
proram aduolat pater: iniectis antennæ manibus, haud intermiſſa ad
Deum prece, paululum adhuc moræ per ſummam contentionem extor-
quet: puerum iubet, diſpiciendi cauſa, denuo rudentes aſcendere. Cũ hæc
maxime fierent, ecce ſubito aduentans præter omnium opinionem ſca-
pha conſpicitur. Protinus clamore ſublato contracti dolones: atque ad
eam exſpectandam, curſumque facilius inhibendum, obliqua oneraria
contra maris impetum ſiſtitur. appropinquanti dein eminus iniici funem
Xauerius vetat, affirmans ad ipſum nauis latus recta acceſſuram eſſe per
ſe: neque aliter factum. per medios fluctus facili admota remigio, tandiu E
ſtetit, dum tenacius religaretur ad puppim. lenitum interea pelagus Ma-
hometani è tanto periculo ſoſpites, inſtante Xauerio cæteriſque, ad
Chriſtum extemplo conuerſi. cuncta prorſus vti prædixerat, euenere. ſci-
licet magnitudine rei primo defixi omnium animi: noua dein perfuſi læ-
titia, diuinam clementiam gratulantes agnoſcunt: ac proſpero demum
curſu Malacam deferuntur incolumes. ibi ſolita celebritate pater acce-
ptus, non diu ſubſtitit. inſpectis tantum & confirmatis in opere ſociis,
ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goam deuenit Februario menſe, anno
ſeculi huius quinquageſimo ſecundo, quatuor non totis menſibus è
Iapone illuc vſque conſumptis. eius aduentus, quo diutius ac longius ab-
fuerat, eo maiorem vniuerſæ ciuitati lætitiam attulit. ipſe, à deſcenſu, pri-
mum omnium, publica noſocomia, & ſacra cœnobia religioſorũ inuiſit;
dein ad collegium diuertit. Ibi Gaſparem ac ſocios perquam ſuauiter am-
plexatus, reliquum vnum eſſe cognoſcit, qui dudum in lecto decũberet.
is è diuturno ac letali morbo deſperatus à cæteris, nunquam tamen ſpem F
abiecerat ipſe, modo Xauerius ante ſupremum adeſſet diem. neque men-
dax fuit fiducia. vti valetudinarium ingreſſus pater, iacentem grato
ſermone ac ſalutatione vti ſolebat, impertiit; impoſitiſque capiti mani-
bus, conſueta in eam rem ex Euangelio effatus eſt verba; illico leuatio-
nem ſenſit ægrotus, mox etiam vires omnino recepit. Obnitente dein
rurſus amicorum turba, nihilominus in maturandam profectionem in-
tentus, Epiſcopo Prætorique ſuas & Pereriæ cogitationes aperuit. lau-
dabiles vtrinque viſæ. & Prætor haud grauate principem legationis Pe-
reriam declarauit, eidemque conciliandæ fidei litteras ad Regem Sina-
rum, nomine Luſitani Regis attribuit. Cæteris ornamentis doniſque re-
galibus Pereria ſuomet ſumptu magnifice legationem inſtruxit. Xaue-
rius interea, Indicæ prouinciæ res, ne quid per ipſius abſentiam caperent
detrimenti, accurate ordinabat. Ante omnia Gaſparem, Paulo Camerte
piis aliis muneribus occupato, quamquam inuitum, & comitandi per
aſperri

A aſperrima quæque patris cupiditate flagrantem, Goano collegio cæteriſ-
que præpoſuit. Ad Bazaini culturam Melchiorem Monnium; ad Tanathę,
conſaluum Rhoterigium; ad Cocini, Franciſcum Henricum, in Piſcarium
littus Aloyſium Mendium (qui deinde propter Chriſtum ibidem à Bar-
baris iugulatus eſt) ad Sancti Thomæ coloniam, Ioannem Lupium abire
iuſſit. in Luſitaniam vero, atque inde Romam ad demonſtrandum Ioan-
ni primum Regi, tum Ignatio Indicæ prouinciæ ſtatum, & petenda ab
vtroque ſupplementa, Andream Fernandum cum Bernardo Iaponio, vti
paulo ante diximus; deſtinauit. In Iaponenſem denique vineam, Coſmo
Turriano, & Ioanni Fernando ſubſidiarios deſignauit Balthaſarem Ga-
gum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium. hoſce Malacam vſque ſe-
cum ducebat. Hiſce aliiſque rebus, tum è domeſtica diſciplina, tum è pu-
blica vtilitate compoſitis; inter pias deducentium lacrymas fauſtaſque
preces, & certantia vota diſceſſit xv. Kal. Maij, tertio circiter menſe quam
è Iapone redierat. Periculoſa in primis ea quoque nauigatio fuit. ſecundo
B prouectos flatu, adeo ſubita ac fœda tempeſtas inuaſit, vti neque nauta-
rum conatus arteſve, neque vaſorum onerumque iactura, ſuperandis flu-
ctibus, & naui regendæ ſufficerent. Inde, cum exſangues metu, humeſcen-
tibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alij coniuges libe-
roſque, alij tetrum & informe genus leti miſerarentur; ingenti animo pa-
ter in medium prodiens, pauorem atque formidinem ſingulis demere;
excitare iacentes; certo vultu ac ſermone haud dubiam Dei benignitate
ſalutem omnibus polliceri. Caſtellum dein onerariæ ſcandit intrepidus.
reliquiariam thecam è collo ſibimet detrahit: lineaque ſuſpenſam, vnius
trinique Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit; ac rurſus ad cæ-
leſtium pacem expoſcendam, ſub tabulata ſuccedit. Haud ita in longum
extenderat preces: cum è dira procella, turbidoque ac fulminante cælo,
optata lux primum, mox plena tranquillitas rediit. Hinc recreati Luſita-
ni cum ſe defunctos iam periculis crederent, aperte monuit Dei ſeruus,
haud leuius adhuc ſupereſſe diſcrimen: neque falſa prędixit. in breuia ſyr-
teſque paulo poſt illata carina, cum aliquandiu ipſa inaraſſet vada; vecto-
C ribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodẽ deprecatore in
altum euaſit. Malacam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Balthaſarem
Gagum eiuſque conſortes in Iaponem ſine cunctatione tranſmiſit. ipſe
cum Pereria ſeſe ad reliquum itineris conficiendum parabat. Bono iam
loco videbatur eſſe res. quippe non modico nauigationis emẽſo iam ſpa-
tio: & oratore cæteriſque ad ſuas cuiuſque partes rite obeundas accenſis:
cum repente, vnde minime oportuerat, graui tum Chriſtianæ rei damno,
tum bonorũ dolore diſcuſſa tota legatio eſt. Præfectus eo tempore Mala-
cam obtinebat, haud ſatis æquo in Pereriæ dignitatem animo, ac proinde
coloniæ infrequentiam cauſatus, acceptaſque clades, & imminens ab
Aceno bellum; nauem legati, legatumve ipſum, è portu excedere vetuit.
Neque, obfirmatam illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pere-
riæ obteſtationes, aut Prætoris decretum ac litteræ, aut Xauerij expoſtu-
latio, cauſæque bonitas, & Pontificia ipſa cum cæleſtibus diris miniſque

diplomata,flectere valuerũt.denique,quantam in eo negotio diligentiam D
& alacritatem,vel certa cum impensa periculoque præstiterat designatus
orator,tam se alter hic,nobilissimæ legationi actionique infestũ aduersa-
rium præbuit. Neque vero,in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum
rebus humanis putet) debita meritis vtriusque stipendia defuere: siqui-
dem Præfectum exsecrantibus quacunque incedebat viris fœminisque,
elephantiaca primum inuasit lues: deinde, haud vno crimine,sed pecu-
latus præsertim ac rapinarũ accersitus, magistratu deiectus,catenis onu-
stus,in Lusitaniam Regis iussu transuectus est. ibi cognita causa,damna-
tus,redactis in fiscum bonis;ad hæc, morbo in dies ingrauescente, quod
reliquum vitę fuit,per summam,& animi ægritudinem,& corporis fœdi-
tatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra,Pereria,
egregij studij conatusque non modo præclarũ ex optimi cuiusque com-
mendatione,atque adeo ex ipsa conscientia fructum, sed etiam splendida
& opima postmodum à munificentissimo Rege præmia retulit. Xauerius
autem, quamquam tanto præsidio ac spe subito destitutus; haud tamen E
idcirco despõdit animũ. neque consilium saluberrimę expeditionis abie-
cit. Solatus Pereriam,atque ad obliuiscendam iniuriam,& condonandas
Christo inimicitias adhortatus,itinere cępto porrexit ipse cum vno è So-
cietate Alexio Ferreria, externisque pueris duobus,quorum alter alieni-
gena Sinensem linguam penitus ignorabat; alter,cui nomen Antonius à
Sancta fide, genere Sina, in Goano diui Pauli seminario à primis educa-
tus annis,pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo co-
mitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in littore temporariam
ædiculam ex obuia materia raptim exstruxit. ibi rem diuinam quotidie
facere,& Lusitanos negotiatores omni officio adiuuare,vti solebat,insti-
tuit. simul, è Sinis qui ad eam insulam commercij causa ventitabant,pe-
ritum interpretem sibi parauit, qui tamen postea iniecto iudicij pœna-
rumque metu,fefellit fidem.ab aliis,de gentis quotidie moribus,legibus,
institutis, diligenter quærebat, nec non de ratione insinuandi se in eas
vrbes,hominumque colloquia quam illi rationem, cum fine euidenti ca- F
pitis discrimine propter seuerissima interposita edicta iniri negarẽt pos-
se; tamen Xauerius, ex iis quæ de Sinarum indole ingenioque subinde
audiebat,acriore in dies accendebatur studio, tam docilem,tam politam
alioqui nationem è gentili caligine ac tenebris eruendi: ac modo Euan-
gelium afferre miseris quoquomodo liceret;omnes cruciatus ac mortem
cum eorum salute non solum æquo, sed etiam libenti paciscebatur ani-
mo. Huic patris voluntati studiisque maxime Lusitani obsistebant, tum
ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reuerebantur vnice; tum vero
nimia quadam solicitudine, & anxia cura fortunarum suarum; graui sci-
licet pauore concepto,ne vetitos intra fines publica nulla fide subito de-
prehensus Europæus aduena sacerdosque, non ipse tantum acerbissimas
illico daret pœnas, verum etiam denuo in Lusitanum omne nomen, re-
giorum satellitum furorem atque iras accenderet. atque ob idipsum cru-
delitatis eorum cum vetera documenta promebant, tum etiam recens in
Lusita

A Lusitanos aliquot edita,qui tempestate in littus eiecti;comprehensi con-
festim ab incolis, teterrimo etiam num carcere tenerentur. quod si nau-
fragis & eiectitiis euenisset; quid tandem illi futurum, qui sese, prudens
volensque,nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra il-
lorum præsidia & septa non dubitasset includere?Deinde,vt maxime cun-
cta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura esset res?
calcaturumne cum comitibus æquora?an,centũ fere millia passuũ (quan-
tum interesset spatij)trabe vel tabula traiecturos?nam portitoris quidem,
& nauicularij nullam omnino fore copiam.Lusitanos,omni appulsu con-
tinentis arceri.Sinis,capitale esse,quemquam externum iniussu Præfecto-
rum inferre.quod siquis adductus pretio,suam in id operam quamuis oc-
culte detulisset;verendum tamen,ne pernumerata mercede,receptũ cum
inermi socio pueriscque peregrinũ, vel in deserta quapiam insula per sce-
lus exponeret;vel breuiore facinoris compendio,nequid indicij emanare
posset,in altum è naui proiiceret.Cum hæc ad terrorem à Lusitanis haud
B absurde proponerentur; nunquam tamen Xauerius de sententia potuit
demoueri,tantum,quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia per-
tineret,omnem illis dempsit timorem; persancte pollicitus, non ante se
quo tendebat; iturum, quam confectis ipsi negotiis ab Sanctiano soluis-
sent.cæterum à transmissione in id tempus præparanda non destitit, ali-
quandiu nullo successu, quippe Sinæ institores, ad quos erat necessario
confugiendum, appellati ea de re, vulgo negabant. ad extremum tamen
pecunia euictus est vnus. huic cum Xauerio in hæc pacta conuenit. Sina
lembum,occultandæ rei gratia excluso omni alio remige,nauta, vectore,
suis duntaxat filiis famulisque ad iter in diem certam institueret. trãsue-
ctum in suburbia Cantonis patrem, ad tres quatuorve dies clam haberet
apud se; tum intempesta nocte cum sarcinula & libris ad portã vrbis ne-
mine conscio destitueret; vnde perductus (quod extemplo videlicet erat
futurum)ad tribunalia,quicquid liberet ibi de religione,aliisve de rebus,
periculo suo palam explicaret.Xauerius vicissim,cuius opera transuectus
C fuisse prorsus haberet occultum: eidemque nauli nomine daret piperis
quod ducentorum paulo amplius aureorum efficeret summam. id piper
Xauerio Lusitani, quando eum ab incepto reuocare nequiuerant, in idi-
psum pro amicitia fuerant elargiti.ea pactione trãsacta pater interea om-
nis tormenti patientiam assidue meditari: martyrij palmam cum anima-
rum salute coniunctam dies noctesque sibi proponere:condictum profe-
ctioni tempus per summam cupiditatem exspectare. Inter hæc abeunti-
bus paulatim Lusitanis,aduersa valetudine laborãtem Ferreriam, ne sibi
in tam ancipiti re impedimento foret,in Indiã tempestiue remiserat.mox
ipse quoque in febrem incidit:qua dies aliquot acerbe vexatus,cum one-
rariæ in salo iactationem ægre admodum ferret; in casam inde sese rece-
pit apertam,ventoque ac frigori peruiam,ex iis quas ad extremam littoris
oram,Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti;è paleis ac ramalibus mo-
mento excitare,atque in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab
discessu die, dum Sinam ex composito portitorem exspectat, nauarchis

Universidad de Deusto
Biblioteca

iam Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis; cum ad refocillandas vires nihil omnino supperetet,in summa rerum omnium egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus, accensa diuino amore iacula è psalmis ferme petita subinde in cęlum emittens,IESVMque ac MARIAM suauiter inuocans,e corpore ex quo iampridem eminebat,excessit IV.Nonas Decembris,anno Christi nati(nam de ipsius quidem ætate nil traditur)supra sesquimille simum quinquagesimo secundo: Indicæ vero suæ peregrinationis,vndecimo. Ea de re serius moniti Lusitani mœrentes accurrut:mirantur habitum quiescẽti quam mortuo propiorem:compositos artus;decoram faciem;ipsam denique pietatẽ adhuc spirantia lineamẽta,dein rati id quod erat,indignum ac nefas,tanti sacerdotis corpus,tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti,nullo exsequiarum honore,desertis in locis & barbaro solo relinquere:cũ ipsis vestimentis in arcam inclusum, viua operiunt calce; quo celerius exesis acrimonia carnibus,nuda secum ossa deportent:ipsam dein arcam deserto & squalido quodã in eius insulę colle defodiunt.post dies aliquot confectis negotiis ad sepulchrum vniuersi conueniunt;corpus diligenter inspiciunt attrectantque non modo integrum, solidumque, & aspectu iucundum inueniunt,sed etiam,quo magis obstupuere,suauiter admodum fragrans.læti suam de viri sanctitate opinionem comprobari diuinitus,in eadem viuæ calcis arca reconditum,venerabundi omnes in nauem imponunt.Inde Malacam deuectum,prodeũtibus obuiam cum solemni pompa oppidanis,excipitur, & sua impensa funus procurãte Didaco Pereria, qui nõdum abierat,in ædem Beatæ Virginis, vbi collegium est hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte agebatur mensis arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt:nihilominus incorruptum extrahũt mirabundi, ac Lusitanico more(haud dubio Dei nutu,quo liquidius postea de admirabili integritate constaret)terræ ipsi mandant nullo capsę tabulęve munimine,puluino duntaxat cernici subiecto,& obtecta sudario facie.quinque ipsos mẽses cum in eo tumulo iacuisset,è sociis quidam missus ad Xaucrium inuestigandum ab Goa superuenit (quem nos deinde Romæ hæc eadem ab aliis ante perscripta memorantem audiuimus) is auiditate ac studio explorãdi cernendique oculis quæ ferebat fama,sarcophagum detegit.mirum dictu: puluinum ac sudarium purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administri terram superingerunt inculcantque inter sepeliendum expressio.cæterum corpus totum plane illæsum,& eadẽ quę ferebatur odoris suauitate:quin etiam(quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa,crepidasque, & extimum linteum,adeo recenti specie,vt illo ipso Melchior Nonnius in Iapone deinde,quemadmodum Diui Pauli eremitę palmea quondã tunica Diuus Antonius,ita ad celeberrimas quasque gratulationes & cęremonias vti consueuerit.clara profecto ac testata sancti patris virginitate ac sanctimonia(quamquã aliis quoque argumentis ante iam nota)quãdo neque calcis viuę causticavis,neque telluris humor ac situs,defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerunt.Quo indignius visum omnibus,vltra in defosso haberi corpus,tãto

tamque

A tamque honorifico Dei munere custoditum. In iis Didacus Pereria,memor amicitiæ ac meritorum,elegantiore materia formaque arcam aliam damasceno serico subsuendã, aureo textili desuper obtegendam curauit. in eam translatũ corpus idoneo loco ad vsque tempus Indicæ nauigationis est habitum.quo ipso tempore Indiã repetens Cosmi Turriani missu Petrus Alcaceua,Malacam ex Iapone delatus, impositũ in onerariam sacrum thesaurum vna cum altero de quo dicebam socio asportat,præsens vtique nauigantibus ac salutare præsidium:si quidẽ nauim, diffracto gubernaculo,vadis impactam aliquoties,præsenti illius ope,cuius vehebant exuuias,haud dubie seruatam fuisse cum alij,tum nauarchus ipse testatus est:idéque actuario Goã celeri cursu præueniens;rem totã patribus nuntiauit.ex iis quatuor cum totidem à catechesi pueris,biremi regia,tardius nauiganti onerariæ ad Baticalã occurrunt, arcam denuo referant sextodecimo iam ab obitu mense;æque incorruptũ corpus ac vestimenta,gaudio simul ac stupore attoniti deprehendunt. Arca iterũ clausa in biremẽ
B eo quem dixi ornatu deponitur.nautæ sublatis vndequaque vexillis tormenta festo cum reboatu displodunt. eo die sub vesperam à Baticala ad Goam biremis rediit. arca noctẽ vnam in ædicula Deiparæ Virginis custoditur,passibus ab vrbe mille quingentis. postridie mane cõfestim Prætor ac proceres,Canonicorũ ac Misericordiæ sodalitia,ingẽs pręterea oppidanorum vis,& Diui Pauli collegiũ omne,corpori extra portas obuiam prodit.reliqua multitudo ad spectaculum effusa,parietes, fenestras, plateas,ita compleuerat,vt in reditu summoueri vix posset. cum cereis candidari nonaginta præibant pueri,sequebantur clerus, & magistratus, ac nobilium ordines:quacunque pium incedebat agmen, multa erãt passim odoramenta dispositа.feretri latus vtrunque thuribula ex argẽto affabre facta cingebant: Diui Pauli templũ quo inferebatur, cum per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosanctę agerentur solemnia,nihilominus albo peristromate cõuestitum:cuncta sobriam ad hilaritatẽ lætitiamque composita.Hoc maxime modo corpus acceptũ,& statim in Diui Pauli sacello, tectum vti erat,magna cũ veneratione repositũ est.ibi, quominus tertium
C aperto iam loculo palã ostenderetur,efflagitantibus pariter summis infimisque negari non potuit:veruntamẽ ad introspiciendũ obiecti cancelli; ne applicuisse rosaria,impressisse oscula virgineis carnibus,semel iterumque palpasse non satis habẽtes,insuper(quod apparebat futurum) in frustra,& præsegmina,cæterasque reliquias inuolarẽt.in eo sacello tres amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omniũ ætatum, nationum, ordinumque cõcursu. neque interea ab vno quopiã è superiore loco pater est laudatus,vt assolet.pro laudatore populus fuit.alij quippe reconditam viri doctrinã,& sapientiã,ac dicendi vim copiamque: alij prudentiam,vsumque rerum,& longinquas peregrinationes ac plurimas;alij comitatem ac mansuetudinẽ,& sine fastu vel arrogantia grauitatem, sine indignitate summissionẽ,sine fuco pudorem atque modestiam; alij castimoniam insignẽ;& voluntariã paupertatem;& longa ieiunia vigiliasque; alij subleuatas egentiũ angustias; orborum educationem ac disciplinam;

viduarum ac virginum pudicitiam egregie cuſtoditam; curatos per ſummam patientiam ac ſedulitatem ægrotos; diremptas plurimorum inimicitias; alij veriſſimas prædictiones atque miracula; (multo videlicet plura quam quæ nos alio properantes attigimus) ac partim Chriſtianorum greges à perdito vitæ genere ad meliorẽ frugẽ, partim ethnicorum ab Satanæ ſeruitute ad Chriſti fidem obſequiumque traductos; horumque tutelæ, commodis; ornamentis omni ratione conſultum; alij denique magnitudinem animi in rebus arduis capeſſendis, conſtantiã in promouendis, &, quod ſuper omnia mirandũ, adeo ſalubri temperamento miſtam actione contemplationẽ; vt cum vtrãque coleret propemodum ex æquo, neutra tamen officeret alteri: hæc, inquam, & alia pro ſuo quiſque ſenſu lacrymantes in cœlum efferre. Interea exacto ferme quatriduo, cum ſatis iam in aperto fuiſſe videretur, ab ſociis arca iuxta maximã aram loco certo reponitur, & clauſtro munitur. Huic tantæ gratulationi Gaſpar adeſſe non potuit, ad æterna, vti ſperãdum eſt, gaudia paucos ante menſes euectus. Is Indicæ prouinciæ adminiſtratione ſuſcepta, publice priuatimque multa præclare inſtituit, quorũ hodieque vſus cum vberrimo perſeuerat animarum fructu. dumque in domeſticã pariter diſciplinã, & communem Eccleſiarum vtilitatẽ intentus, affecto iam corpuſculo acerbius grauiuſque quam ferre poſſet imperitat; inter concionãdi ardorẽ & contentionem defectus repente viribus, intra pulpitum concidit. collecto dein ſpiritu domum regreſſus, acrique correptus febri, mox inter ſodalium caros amplexus animã efflauit xv. Kal. Nouẽbris, anno ſeculi huiuſce quinquageſimo tertio. elatus eſt magno ciuitatis luctu, quam ſibi ſuiſque vniuerſam excellenti caritate officiiſque deuinxerat. Sub hæc, ab Iaponiis dynaſtis litteræ ad Prætorẽ allatæ; fœdus & amicitiã vltro petebant: ac ſiue id ex animo, ſiue gratiæ cauſa, nuntios Euãgelij, & ſapiẽtiæ Chriſtianæ magiſtros. ea re permotus, vti æquũ erat, ſucceſſor Gaſparis Melchior Nonnius Luſitanus, cõmendata vicariis citeriore prouincia, cũ ſociis aliquot Iaponem petere intendit. Ingens dudum in iis locis erat perturbatio rerum omniũ. Amangutij Regem inter ac populares atrox ac periculoſum exſtiterat bellũ, nec niſi Regis & filiorũ interitu reſtincta ſeditio. in Bungi quoque Regẽ, aliquot principũ coniuratio eruperat. ij, cõmiſſo demum prælio victi cæſique. otij deinde nonnihil ab armis fuit. patres ad prædicationem & conſueta munia rediere. ac Deus item ſignis atque miraculis adiuuabat. ægroti debileſque, luſtrali vt plurimum aqua ſanati: ex infeſſis diuturna poſſeſſione corporibus, Dei verbo fugata dæmonia. hæc & alia minime deerant Euangelij firmamẽta: ſed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem acceſſio. Pauperes ferme, & inferiorum ordinum homines, colla ſalutari ſubdebant iugo. contumax etiam tum, & faſtidioſa, veruntamen manus olim datura nobilitas, à Chriſtiana humilitate, ac manſuetudine, egentiumque ac vulgi conſortio valde abhorrebat.

Libri quintidecimi Finis.

HISTO

HISTORIARVM INDICARVM LIBER XVI.

INTER hoſce tam varios dubioſque rei Chriſtianæ ſucceſſus, repentinum & graue apud Ceilanios quoque bellum exarſit. Columbano Regi, qui Cottam pariter inſignem obtinebat vrbem, tres erant ſororis filij, ad quos, de more gentis, hæreditas pertinebat. ij, expetitum ab inſita dominandi libidine regnum, ſenecta auunculi detineri ægre ferentes, facta coniuratione Regem interimunt. inde ita inter ſe opes & imperium partiuntur, vti natu maximus, nomine Parea Pandar, ius populis è regali ſolio diceret; minimus, cui Madunio nomen (medio paucos intra dies extincto) militaribus copiis cum ſtipendio ac poteſtate præeſſet. Ac primo quidem concordibus inter ſe animis agere viſi: mox (vt eſt omnis dominationis male fida ſocietas) capitales inter vtrumque diſſenſiones exortæ. Queri Madunius, non pro dignitate meritiſque tractari ſe, quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariam vim ac ſceleratas manus auunculo, cæteris hortãtibus, attuliſſet; magiſque ſeſe in dies à Pareæ conſuetudine rationibuſque alienum oſtendere. at ille, nouis quotidie ſeſe caputque ſuum præſidiis aduerſus fraternas inſidias impietatemque munire. inter cætera, cum Luſitano Rege per ſupplices litteras egit obtinuitque, vti nepotem ex filia, contra conſuetudinem, excluſo Madunio, in regni ſucceſſionem iuſque adoptaret. Eo acriore incenſus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cottanos euaſtare fines, ad oppidum caſtra mouere non dubitat. Rex item, ne contra latronem ac perduellem, aggere mœnibuſque potius, quam armis ac virtute ſeſe tutari videretur; male auſpicato eductis extra oppidum copiis, idoneo conſidet loco. erat in eius caſtris auxiliaria Luſitanorum cohors. ex iis gregarius quidam (temere, an à Madunio corruptus, incertum) plumbeo miſſili, ſine metu ſuis obuerſantem Regem interficit. Tum proceres in vrbem extẽplo ſeſe recipiunt; nepotemque Pareæ, regiis communi conſenſu decoratum inſignibus, in auita collocant ſede. mox, diffiſi adoleſcẽtis ætati, ac popularium animis,

inſtante

Universidad de Deusto
Biblioteca

instante præsertim ac minitante Madunio, nouum ab Noronia Prætore D
subsidium petunt. Ille sine mora instruit classem: impositisque Lusitanorum millibus admodum tribus, ipsemet eam expeditionem obire constituit. prætendebatur bello, vetus cum Columbano fœdus, & pia pueri pæne circumuenti defensio. sed arcana suberat profectionis illecebra, quod à quibusdam pro certo accepisset Prætor, auri argentique thesaurum in vrbe Columbo repertum, quo si potitus foret; & Lusitanum crebra erogatione exinanitum ærarium opportune suppleri, & se suosque facili negotio ditari posse confideret. Hac mente consilioque profectus, incolumi classe Columbum defertur, leucas ab vrbe Goa ducentas. descensione facta, primum omnium in thesauri perscrutationem toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæstione oppidanis, adeo vt non pauci ad hostem subinde transirent; ingenti labore miseriaque tandem eruit quod aureorum centum millium summam expleret, quantum in classis bellique apparatum insumpserat. Inter hæc Madunius cõtractis vndique copiis intra Ceitauacam vrbem, à Columbo nouem introrsus leucas, in- E
tenta cura sese munire pergebat. Promotis eo signis Prætor haud magna mole vrbem expugnat: direptamque, ferro & flammis excindit. de Madunij exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quam inuenta pecunia lætior clariorque, Goam sospes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembem insulam petit, receptaculum latronum Malabarium, in Cocinensis Regis damna perniciemque imminentium. hanc frustra nuper à Caprali circumsessam, ipse haud incruenta victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæsis, partim in seruitutem abductis. Circa idem tempus, auide cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ vicinique tractus oblata denuo spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per clandestinos identidem nuntios litterasque solicitantibus. ea si obtinuisset loca, perbreui in Cambaiam & Indiam transitu, Lusitanos quæstuosissimi commercij fructibus, & iniusta longinqui maris possessione, facillime depulsurum. Eiusmodi stimulis incitatus Turca, cupidus præsertim delẽdæ ignominiæ ad Dium priore bello susceptæ; Peribecum F
vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classem ab Suezio propere iubet accersere; & Adeni claustra quam occultissime præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanorum custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res patiatur) inuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam clementiæ famam, incolarum animos benigna oratione ac promissis alliceret prius, quam incendiis, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerariis duabus extemplo deductis ornatisque, celeritate vsus & secunda nauigatione, Mascatum applicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi eam arcem obtinebant. ij, vel subito classis appulsu perterriti, vel à commeatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertate deditionem faciunt: eiusque mox deditionis luere piaculum; à barbaro contra pactionis fidẽ, & Solimani mandata male mulctati, & in custodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illico nuntiis Armuziam allata, cum in maius, vt fit, cuncta certatim augerent;

A augerent; ita occæcauit animos omnium; vti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cũ proceribus in tuta iam sese receperat loca. ciues & inquilini, partim arreptis quæ carissima habebant, partim etiam præ formidine ac festinatione relictis; auios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate IESV agebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum iis in arcẽ inclusit; alter, neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecuniis, ad Mogastanem continentis oppidum ingenti labore traiecit; eumque ibi gregem ad vsque transitum illius tempestatis cum fide curaque tutatus est. At Peribecus obuio nemine prouectus, vacuam hominibus, gaza refertam vrbem, ad Turumbacum ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorum
B eruptiones militem idoneo loco disponit: dein cæteris diripiendi oppidi signum dat. Pauca tum erant emporia Armuziano diuitiis comparanda: vsque adeo multi omnium ferme nationum institores, varias illuc primæ notæ merces opesque congesserant. Ergo tantũ pretiosæ vestis, gemmarum, & vnionum, aurique & argenti exhaustum; quãtum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigia capere potuerunt. exposita dein ad arcem oppugnãdam & apte locata muralia tormenta. queis Peribecus præcipue infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine intermissione quassauit; vti solutis iũcturis bona pars muri prociderit. adeoque certis ictibus pares globi in aduersa tormentorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iaculandi facultatem eriperent; neque inter verberationem omnino quisquam ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage haud tamen ad subeundum, conserendasque manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandam festinaret prædam, seu præsidij magnitudine territus, quod Lusitanos bellatores amplius octingẽtos omnibus rebus ad sustinendam vel oppugnationem vel obsidionem instructos, arce contineri non dubie comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein omissa pugna, Queixomen insulam, quo multos ex vrbe cõfugisse audie-
C rat, protinus petit: oppressisque ac varie cruciatis, quicquid secum asportauerant fortunarum extorsit. inde grauem spoliis classem ad Bazoram vrbem, quæ in intimo est Persico sinu Turcicæ ditionis, applicuit. ibi recognitæ manubiæ, & è molesta iactatione refectus miles. At Goam vt primum circunsideri ab Turcis Armuzianos allatum est; Prætor, quanta maxima potuit classe exercituque coacto, Dium sine mora processit. inde, ne præsidiis Indiam nudaret; cum parte copiarum Antonium Noroniam iubet Armuziam pergere. Profectus, desertam direptamque vrbẽ; itemque solutam dudum arcis obsidionem inuenit. intento dein reuocandis habitatoribus, triremes duas è freto in altum egredi nũtiatur. Peribecus, Mecam ante hyemem rediturus, pretiosissimis vtramque rebus onustam, nocte per summum silentium à Bazora soluerat, reliquis deinceps pari silentio sequuturis. Ad harum cõspectum Antonius confestim anchoralibus præcisis, abeuntem latronem insequitur. at ille, antecapto iam spatio, per summam & remigum contentionem, & nautarum industriam, vix tamen

atque ægre instantium ab tergo Lusitanorũ effugit manus. Inde mœrens D
tam paruo sibi momento elapsum hostem Antonius Armuziam reuertit;
aditaque Regis iussu arcis prefectura, classem, vti mandauerat Prętor, Di-
daco Noroniæ tradidit. Eius ope ac præsentia dum fauces freti, vicinam-
que oram attente percussat; profugi maris accolæ in patrias reuocati se-
des; inclusique intra sinum hostes, capto haud semel impetu cum ex an-
gustiis erumpere conati essent, onerariis duabus amissis præclare cohibi-
ti, quoad vrgente demum hyeme Turca Bazoram, Noronia Goam in hy-
berna concessit. neque iis dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarũ au-
daciæ cura vigebat in pectore, Fernandum filium cum magno nauium
ac militum numero ad easdem obsidendas fauces mature transmisit, is
celeri cursu in Arabiæ conspectum delatus; speculatoriis nauigiis quo-
quouersum dimissis, cognouit partem triremium, cæteris ex interuallo
sequentibus, cursum ad fauces intendere. continuo classiarios ad demen-
dum nomini Lusitano dedecus, atque ad vlciscẽdas fratrum ac sociorum
iniurias cohortatus; ad Rosalgatum promontorium dirigi proras iubet. E
inde oram legens, circa Mascatum obuias triremes habuit octo: eę, vitan-
di congressus causa cum littus propemodum singulæ abraderent, Fer-
nandus è celsarum numero tres rostratas, castellorum instar, vltro in are-
nam inflatis velis inferre non dubitat. inde transitu alueis ac missilibus
intercluso, habiliores ad cursum dromones & expedita nauigia quæ re-
mis agerentur, egregio milite instructa, in hostes immittit. ij, desperatis
iam rebus, cum iactura triremium sese in terram parantes eiicere; op-
pressi celeritate nostrarum nauium trucidantur: ac nullo pæne certami-
ne triremes abductæ, cæteris Turcis è longinquo spectantibus, qui suo-
rum casu perterriti, ac Mecam ne si liceret quidem tanta accepta clade
redire non ausi, longiore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindiscanem re-
gulum perfugere. is, in fidem acceptos ac supplices, repetẽte dein Lusita-
no, ita seruauit; vt in eius gratiam triremes ad vnam omnes membratim
dissolutas, ad nauigandum prorsus inutiles fecerit. Eam satisfactionem
Prætor Lusitanus accepit. Fernandum interim, haud leui parta victoria, F
quominus syncero gaudio frueretur, cura de illisis in breuia rostratis an-
gebat: ne infixæ penitus euelli non possent. verum postquam pleniore
accedente æstu paulatim alleuari cæptæ; iamque salo prorsus liberæ at-
que agiles innabant; tum vero plausus & clamor militum ac nautarum
exortus: velisque in Orientem datis Goam incolumes ingenti omnium
gaudio peruenerunt. At Peribeco, cum duabus quas dixi triremibus pro-
spera nauigatione Mecam reuecto, male partis opibus diutius frui non
licuit. Solimani iussu, cum rei gestæ seriem postea didicisset; exsecrandæ
rapacitatis atque perfidiæ pœnas capite abscisso persoluit. Per idem fere
tempus, periclitanti Parauanæ Ecclesiæ priuato consilio ac virtute sub-
uentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad Cori promontorium ver-
git, distractis tum in diuersa Lusitanis viribus, Malabares Turcis immi-
sti, latrociniis & incursionibus infestam nomini Christiano reddiderant;
nauibus ad viginti, anni vix spacio interceptis. iidem oppidum Punicale,

oppu

A oppugnantibus ab terra Mahometanis, admota ipsi classe vi ceperant,
Henrico Henricio è Societate IESV, necnon præfecto præsidij Lusitani
cum vxore ac liberis & quinquaginta militibus in custodiã datis: quod-
que multo erat detestabilius, Parauanos aliosque neophytos ad quinqua-
ginta millia variis artibus ab Christo abducere nitebantur. Eius rei Co-
cinũ multiplex iam fama peruenerat: itẽque per litteras Parauę Christia-
ni tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus infimis implorabant.
ac demũ, instanti minaciter hosti vt Christiana desererent sacra, consensu
responderant, nisi intra quintum diem subsidium à Lusitanis veniisset;
tum se de religione deliberaturos. Interim Cocini cognito sociorum
extremo discrimine; ingens incesserat dolor, quod ærario exhausto, &
absente magna parte iuuentutis ac nauium, publice Parauis opitulandi
nulla esset facultas. Inde cum vulgo mœsti perplexique, casum vicinæ
Ecclesiæ miserantes, hærerent, Ægidius Fernandus Caruallius in com-
muni causa præcipuam Christianis operam nauare constituit, eximia
B pietate pariter ac fortitudine vir; quam nuper in obsidione Malacẽsi no-
bilitauerat. Is contracta vndique pecunia, & omni pæne domestico in-
strumento in idipsum oppignerato; quamuis tum è crure altero labo-
raret; biremes quatuor, manciuam vnam (actuarij genus id est) confestim
omnibus ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lachrymis per sa-
cram confessionem expiatus, cælestique refectus cibo. in hostes duxit in-
trepidus: eosque ad Calecarem vicũ assecutus; vno IESV nomine fiden-
ter inuocato, renouatis quæ iam consenuisse videbantur militiæ Lusitanę
miraculis, rostratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialato-
nes, amplius quadraginta, momento fudit fugauitque: in terram dein
egressus, Mahometanorum ædificiis ignem iniecit: Henricumque grauia
& acerba multa perpessum, cum reliqua Lusitanorum manu è vinclis eri-
puit. Sub idipsum fere tempus quo aduersum Christi fideles Malabarica
grassabatur impietas, (ex quo facile diuini consilij ac destinationis appa-
reat altitudo) ex eadem natione gloriosum Euangelio testimoniũ perhi-
C bebant Malabares adolescẽtuli sex circiter & triginta, ab nono ętatis an-
no ad septimum vsque decimum. hosce, Lusitana qua vehebãtur naui, circa Arabiam à Turcis excepta, cum à Christo ad Mahometem traducere
summa ope barbari conarentur; postquam alternis blanditiis minęque nil
proderant; ad verbera cruciatusque descendunt. Adduntur ad cæteram
immanitatem stillæ adipis igne liquati. ea tormenta multasque præterea
iniurias, puerorum virtus fidesque vicit egregie. Turcæ obstupefacti con-
stantia, ab iis vltra vexandis tandem abstitere. At Caruallius, præter insi-
gnem apud Indos gloriã, ab Lusitanis quoque, & ab ipso in primis Noro-
nia debitum tantæ virtuti, & caritatis præconiũ tulit: dumque digna tali-
bus factis exquirũtur prędia; interim è regio fisco quicquid in eã expedi-
tionẽ insumpserat, benigne repẽsum. Eodem Noronia Prætore, cum alia
tum duo præsertim horrenda fuere naufragia. Emmanuel Sosa, cogno-
mento Sepulueda, qui Diensi (vti memoratum est) præfuerat olim arci,
vir opulentus ac splendidus, ducta in matrimonium Eleonara Garziæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Salæ tum Prętoris filia,tactus desiderio patriæ;pressam diuitiis rostratam D
excelsam Cocini conscendit. sequebatur vxor , ac parui liberi; & Pantaleon Sala,& nobiles aliquot;& præter nautas,famulorum etiam ac mancipiorum turba:in vniuersum capita ferme sexcenta. Ianuarij mensis initium, Lusitaniam ex illa petentibus ora, statum soluendi tempus.ventorum id vices,ac dudum explorata nauigandi ratio postulat. Sosa cum cæteris,quod impeditior ad Coulanum coemptio fuerat; non nisi Februario mense profectus;circiter Idus Aprilis Cafrarium littus aperuit. Inde leni flatu prouectis,circa Bonæ spei promontorium vehemens ab occasu obstitit ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi.Tum inhorrescens mare paulatim attolli , maioresque in singula momenta ciere fluctus.Cum in aduersum obnitendi, remigio destitutis,nulla esset ratio; paulisper addubitatum à nautis , vtrum demissis antennis,in salo transitum tempestatis exspectarent.verum Oceano magis magisque sæuiente perterriti ; simul propter anni tempus abiecta superandi promontorij spe;retro in Indiam pari consensu vela dare constituunt.Sed ne id quidem è voto successit,adeo violenti ac repentini flatus E
ab Oriente,diuersisque coorti plagis,quassatæ iam nauis in pernicię conspirauerant. Horum impetu vela primum discissa:malus deinde,mox gubernaculum,frustra fluctus euitāte magistro, diffringitur.præterea costis immodica iactatione conuulsis, multo plus accipiebatur vndæ, quam vt exhauriri aut egeri summa turbę naualis contentione & industria posset. Neque , præcipitata leuandæ naui bona onerum pars, auertebat exitium per hunc modū spoliari armamentis;obuersante perpetua mortis imagine,dies aliquot in alto iactati, postremo vrgētibus à meridie ventis , certum ad naufragium ad terrā appellūtur.neque erat in malis potius quicquam,ni viuentes videntesque hauriri profundo,vel in cæca vada syrtesque adigi mallent. ad teli ergo missum iactæ ab vtraque parte anchoræ, dum scaphis,quæ vna supererat salus,in continentem euaderent.Sosa ante alios cū vxore filiisque,& primariis aliquot,raptim elata pecunia gemmisque,transuecti haud sine ingenti periculo : vsque adeo immanes toto F
littore moles aquarum illisu reciproco frangebantur. neque idem effugium cæterę multitudini patuit;scaphis,post vnum alterumve traiectum, in dorsuosa breuia impactis & comminutis. Eodem fere temporis articulo anchorarius funis in Austrum obuersus , quamquam valido nexu & crassitudine,rumpitur. Tum qui remanserant,diuulsa nauis latera,& vasto dehiscentem hiatu alueum conspicati,erumpentia ex imo dolia,sarcinas,capsasve corripiunt;seque,incertam ad spem,qua cuique proximum est , in mare demittunt. Miserando hinc spectaculo , immistos fluitanti gazæ mortales , & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneres. Periere ab ipso statim deiectu,Lusitani circiter quadraginta;ex aliis nationibus,ad septuaginta:reliqui haud semel operi fluctibus,ac turgido spumātique æstu in diuersa raptati,ad hæc,scriniorum incussu liuidi,aut clauorum squamarumque ictu cruenti(tātus amor est lucis)tādem semianimes in sicco vestigia posuere. Vixdum euaserant;cum in conspectu omnium,

vacua

A vacua hominibus carina subsidit:& arenis illata,duas primum,dein quatuor in partes,ad extremum in minutissima frusta dissiliit. hæc maxime clades ad vltimam pæne rerum desperationem Lusitanos adduxit. quippe,consilium fuerat,è reliquiis naufragij subitarium dromonem intentis vestibus ad cursum aptare; atque vbi licuisset , cū delectis retro Sofalam aut Mosambicum opis petendæ causa transmittere. Eam quoque sibi facultatem ereptam videbant,cum è discerpto nauigio laceroque , vix vlla fragmenta cubiti mensuram excederent.Paulatim dein,quæque supernatauerant,quæque obruta fuerant,pæne cuncta cum cadaueribus in littus iecta : ipsæ quoque demum anchoræ , hastæque , & minora tormenta, quamquam hæc quidem prorsus inutilia;sulphureo omni corrupto puluere , neque vllo conficiendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat:&, quod ab æquatore in meridiem gradus vnum & triginta distat regio ; refouendæ turbæ,frigore,inedia, vulneribusque torpenti , Sosa complures excitarat ignes.tum ex aliquot oryzæ semicorruptæ modiis,ac salsamen-
B tis,quæ tempestatis iniuriæ superfuerant , cibaria in singulos parce diuisa:quod squalida circum arena,ac nullum esset cum incolis,fera & inhospita natione , commercium. dulces tantum in proximo scaturigines emicabant. atque ob id,cōnexis in orbem scriniis,aduolutoque saxorum pondere , vt securas exigerent noctes , loco munimenta circundata ; & quatuor in partes,vt assolet,vigiliæ distributæ,quas intępesta nocte haud semel circuibat Sosa;neque vllum,in tali calamitate,boni & ciuis & prefecti omittebat officium.Tredecim ferme dies curationi corporum dati. mox de summa rei deliberatum,quid agerent,quo se conferrent. nemini dubium fuit,quin oram tenentes, ad flumen contenderent , cui Laurentius Marchesius olim ab Sancto Spiritu nomen indiderat:eodemque Lusitani ab Sofala & Mosambico mercimonij causa commeabant. id flumen à statiuis in Orientem aberat leucas centum & octoginta. Ab hoc decreto , Sosa , quamquam præcipua in clade, tamen cæteros ipse vultu ac sermone confirmat : ne asperis in rebus desponderent animos. qui se
C pelago committāt;iis famem,sitim,iacturas,ærumnas, omnia incommoda esse debere proposita.quæ si contingant,non ita mox cadendum,quasi ea nunquam euentura existimarint. ad hæc , pro suis quisque delictis æterna supplicia meriti ; breuia ac temporaria non inuiti persoluant. Simul,eo infortunio, non quid perdiderint cogitandum , sed quod euaserint.amisisse multa:sed perire vna cum iis quæ amiserant , potuisse. monuit insuper , vt inter efferas destituti gentes , nullum deinceps nisi in coniunctione & concordia præsidium collocarent. nemo seorsum; omnes in commune consulerent. nihil neque dispersis , & vagis tutum,neque conglobatis & consentientibus noxium fore. postremo precatus est cunctos;in ratione itineris , Eleonoræ & filiorum vel ætati vel sexui parcerent ; seque validi & robusti ad infirmorū vires attemperare ne grauarentur.Ad ea succlamatum , duceret quo vellet , & quo modo.se ab eius auctoritate arbitrioque non recessuros. Per hunc modum corporibus & animis vtcunque firmatis;hoc maxime ordine capessunt iter.Præcedebat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sosa cum vxore virilis animi fœmina, liberisque propter ætatem securis,& Andrea Vasæo nauis magistro(is præcelsum Crucis vexillum ferebat)& Lusitanis aliis octoginta, seruis præterea centum. hi puerulos tergo per vices;Eleonoram informi pilento gestabant.sequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen infaustum Pantaleon & reliqui cum mancipiis Lusitani cogebant. Modicis inde itineribus, per infesta Cafrum incursionibus,& noxiis animantibus loca progressos: inuiæ rupes, excedentia nubes iuga, despectu horrendo conualles, cœnosæ voragines,inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. iis dum superandis,humilia procul vada, clementesque montium ascensus ac descensus inquirunt;littoralis spatij triginta non amplius leucas,crebro ipsi ambitu flexuque,cæcis ad hæc erroribus,in centum prorsus extendunt. Mensis inter hæc voluitur.simul,extrema quoque inopia, cõsumptis iam omnibus alimentis, conflictari cæpti. Sustinebant famem primo conchylia, putresque cetorum artus,& alia maris eiectamenta.dein,vbi à littore abscesserant,syluestria poma baccæue:tum tenerrima frondium; postremo bestiarum cadauera & ossa quælibet igne tosta;pellesque mollitæ.Nec leuius torquebat sitis:cum oppido pauci,nec nisi magna præsentis pecunię mercede, aquandi causa de via decederent, insidiantium ex occulto latronum impetus,atque leonum etiam ac tigrium ignota cubilia metuentes. enormia inde aquæ pretia: vti octo interdum aureis hemina constaret.Inter quæ subinde aliqui lassitudine,inedia,siccitate confecti, deloratis viribus,Æthiopi diro,belluisque,& alitibus præda restabant, suprema ad suos mandata dantes antecedentibus:quorum in animis,vt fit,diuturni terrores & proprium cuiusque malum, omnẽ pæne miserationem ac sensum alienæ calamitatis exstinxerant.Sosam tamen, cari aliquot relicti,supra modum angebant.vxoris vero quotidiani labores miseriæque propemodum emouerant mente: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore pariter animoque præstaret comitem; ac baiulorum destituta ministerio,dudum suis ipsa pedibus ambularet, addens cæteris animos;& in partem oneris,teneræ proli subleuandæ succedens.Quarto mense ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab insciis. causa latẽdi fuit, quod auditæ conceptæque animo magnitudini haud quaquam respondebat flumen(quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur)& idonei ad percontandum explorandumque interpretes deerant: siquidem Æthiopicis ex alia longe regione mancipiis quæ habebant in comitatu;nondum erat cum iis populis tanta societas linguæ, vti per illos possent, quæ vellent, probe cognoscere. Percommode cecidit,quod regulus ea tenebat loca,miti admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir,beneque in Lusitanos animatus,quod illi placidũ & æquum paulo ante commercium cum ipso Laurẽtio Marchesio & Antonio Calderia fuisset.Is,peramanter acceptum Sosam & reliquos, apud se, dum aliquis ab Sofala institor appareret,omni arte retinere conatus est, partim ab insita humanitate,partim etiã proprij commodi gratia, quod finitimis implicitus bellis,tẽpestiuo firmoque sibi auxilio diuinitus oblatam hanc

hanc putaret manum.ac proinde, post multa benigni vultus inuitamenta, denique gestu, nutibus, & incerta vocum significatione denuntiat, haud procul abesse inde potentiorem se Regem, impium, & rapinæ adsuetum:si pergant;præcipitis consilij pœnas daturos.Nec preces nec monita profuere.quo liberalius habebatur Sosa, eo magis fraudem suspicatus,porro abire contendit,nauiculisque ab eodem regulo impetratis fluuium traiicit. Quinto die ad medium amnis brachium processere,leucas iam à naufragio trecentas emensi; è quingentis comitibus ad centum & viginti variis cladibus redacti non amplius.id quoque brachium,conductis pretio lintribus,imminentium ignari transmittunt. maiore dein vsu linguæ,per interpretes haud dubie cognitum, id esse flumen quod tanto iam diu labore quæsissent:& eiusdem habitus albos homines illuc nauibus itare consuesse.nó longe à mari is locus aberat.salsi ex eo latices:neque vllam dulcis aquæ venam circum apparere constabat.ad hæc, solum plane incultum ac sterile.cum ibi Lusitani,malis victi,sub noctem necessario consedissent; postridie aduentantes Æthiopas ferme ducentos adspiciunt.ac primo adesse prælium rati, arma quæ male iam sustinebant, expediunt:reliquias virium ad repellendos fugandosque latrones intendunt.dein, postquam pacatus appropinquabat Æthiops;ac, quinam, & vnde profugi,blãde quærebat;sumpta fiducia,infortunij summam, & exhaustos labores,per interpretem exponunt.cibaria tãtum, neque ea gratuita iure gentium petunt:ferramenta genti expetita conciliando commercio proferunt.Haud spernenda crescendi occasio barbaris visa.tantũ de re ex tuto aggredienda soliciti,ac toti è fraude mendacioque conflati, respondent,nihil esse commeatus in promptu:haud ita distare oppidum: eo si accesserint, hospitaliter ac benigne cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem vltima lassitudo,& inuentus agnitusque tandem exoptati fluuij terminus:væsana insuper fames vrgebat ac sitis. age sane.ducibus iisdem ad oppidum tendunt.iamque successuros, per viatorem ingressu prohibet Rex.densæ arbores in vicino adsignatæ, quarum vmbra sese vtcunque reficerent.sex ibi dierum fuit mora:clauos ferme reuulsos è naufragij tabulis,cũ carnibus nutrituque alio permutabant:sitim leuabat in proximo fons.cõtracta inde cũ incolis nõnulla consuetudine, pernicioſam in spẽ hospitij Sosa paulatim inductus, mercatoris cuiuspiã aduentum ab Sofala,si liceat,ibidẽ operiri cõstituit.idipsum Æthiopes cum valde hortarẽtur;ex iis missi ad Regẽ,qui Sosæ interim,& cõiugi,cæterisque pro instituta societate paulo commodius diuersorium peterent.Ille, popularium haud absimilis, omnibusque artibus ad fallendũ instructus, iubet Sosæ renuntiari; se suosque optimo esse in aduenas & calamitosos animo:sed quominus eos adhuc intra oppidũ admiserit, duabus maxime causis retardatum.altera,quod magna tum annonæ penuria, vno omnes loco sustentari non possent:altera,quod ferro succinctos,& vario genere telorum,incolæ seminudi,ac fudibus tantũ adsueti, maiorem in modum extimescerent. Si animum inducant Lusitani, ad pacatæ mansionis fidem,arma interim apud se custodienda sine dolo deponere; se domi suæ

præfectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

præfectum primoresque benigne habiturum:reliquos, circumfusis op- D
pido vicis fida in hospitia diuisurum.Dura omnino postulata visa concilio.sed recusantibus, extrema necessitas & egestas instabat. ergo nemine præter vnam Eleonoram dissuadente palam;Sosa qui amice monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem;repudiatis Eleonoræ precibus monitisque,se ac sua demum omnia insidioso huic præpostera credulitate permittit.cohors reliqua ducis auctoritatem sequi non dubitat. tradita extemplo arma præmittuntur ad Regem : Sosa cum vxore, liberisque,& fidelibus aliis ferme viginti subsequitur.cæteros quinos vel senos regij præfecti varia in loca diducunt.necdum ad inhospitales peruenerant casas, cum destitutos ac diremptos ab ope mutua, non peculio tantum,siquid abditum gerebant, sed vestimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt;eaque nocte maligne admodum pastos, mane fustibus conuitiisque per summam perfidiam & immanitatem tectis ac vicis exturbant.Rex,gẽmis,auroque,& argento,& quod pretiosi reliquum E
Sosæ & familiaribus fuerat, auidissime rapto, corporibus tantum ac vestimentis abstinuit;domoque cũctos item exegit,insuper increpans, clementia adductum se non pro meritis tractasse vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum sensere Sosa comitesque, quam stulte sese inermes ignotæ ac barbaræ fidei credidissent.Neque hic finis miseriarum fuit.nanque dum inopes consilij,solutis ordinibus,nullo rectore, nullo signifero, passim incerto errant gradu; noua repente Æthiopum manus,præacutis armata sudibus, in Sosæ manipulum inuadit:ipsumque & cęteros vtriusque sexus nullo discrimine vestibus nudat, obnoxios,& contra ne hiscere quidem audentes.adeo ablatis armis ceciderant animi. Eleonora tantum, generis memor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin etiam colaphisque barbaros vltro ad necem irritare : quoad mariti denique hortatu, & deficientibus iam plane viribus,abstitit.nec mora:detractæ direptæque vestes, metu ac pudore confusis qui ex infelici comitatu restabant, atque ab tanta rerum indignitate auertentibus oculos. tum vero, castæ matronæ tristior omni F
morte lux visa : defodit arenis è vestigio sese : quæ supereminent, soluto raptim fusoque obtegit crine. mox ad Andream paucosque superstites,
,, voce suprema:Vos quidem, inquit, duci vestro fidem egregiam præstiti-
,, stis,optimi viri.nil vltra opus est.ite,vobisque ipsi tandẽ aliquando con-
,, sulite.ac, si quem patriis olim finibus reddi contingat; renuntiate quo
,, loci mea me maritumque delicta perduxerint. Mœstum inde silentium immobilis tenuit.cara tantum intuenti pignora, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profluebant.Sosæ item,altus mœror ac dolor vocem incluserat.cumque defixo in terram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti similis adstitisset;paterna demum exstimulante cura, proximam in syluam quærendo qualicunque nutrimento secedit.inde regressus,Eleonoram triduano ieiunio fletuque pæne consumptã,è filiolis alterũ prorsus extinctũ offendit,eũque suis ipse manibus terræ mandauit. Postridie eodem pabulandi functus officio, cõiugem vna cũ filio exanimẽ reperit,
& lamen

A & lamentabili circum vociferatione complorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextram iacentis manum aliquandiu reclinato capite incubuit: dein,iisdem adiuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepeliit, nihil vnquam effatus.postremo sese iterum abdit in syluas.ibi laniatum à feris putant.nunquam deinde comparuit.Hunc exitum,inter paucas miseranda Sosæ peregrinatio terra marique sortita, cum seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus.reliqui ad cẽtum, fœdo agmine, rerum omnium inopes,diu errabundi, variis casibus ad sex & viginti redacto numero,cum pro captiuis haberentur,denique ab nauiculario Lusitano, qui eboris mercandi causa regionem eam à Mosambico petierat; sesterriis in capita quaternis redempti.in iis Pantaleon fuit:qui ante hoc biennium, exacta iam ætate, verum prævalens viribus, Olisipone subito neruorum stupore apoplecticus obiit. Cæterum tãta Sosæ calamitas longe lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditatem & audaciam non imminuit. Anno quippe insequenti, nauarchi alij quinque Lu-
B sitaniam versus Çocino soluere. Fernandus Aluarus Capralis cunctis præerat.ex iis nauibus,vna tantum Olisiponem post varia discrimina tenuit. aliarum incerti euentus, Prætoria excepta, cui à Sancto Benedicto erat nomen.Hæc quantum patebat constipatis ad summum oneribus,vix vt nautico ministerio spatia superessent; in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta;cum deploratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ spei promontorium ad littus quod appellant Natale, vi tempestatis allisa dirumpitur,inter enarandum periere ad ducentos. cæteri forme debilitati ac semianimes,deserto in littore corpora prostrauere. Mesquita Perestrellius, qui cladi superfuit, ac totam accurate descripsit; varios insolitosque addit terrores. ingruente procella, cacodæmonum choreas in sublimi visas. ab infortunio dum se miseri ad viam parant, silentio noctis nautica errantium ibidem animarũ exaudita celeumata. cæterum hi naufragi iisdem ferme quibus priores itineribus casibusque, illuuie obsiti, macie enecti, cum à trecentis amplius, ad tres circiter & viginti
C rediisset summa, redẽpti pariter à Lusitanis negotiatoribus; miseriarum & patientiæ documentum, ad Sofalam atque ad Mosambicum ægerrime peruenere.Sub idem tempus,Alphonso Noronię,cum circiter quadriennium prouinciam administrasset; successor aduenit Petrus Malcarenias, idem, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusitaniam adduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis maiorem in modum approbãtibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac superstitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goa multæ reliquiæ, studium & cogitationes intẽdit.simul neophytorum libertati,commodis,immunitatibus,è Regis decreto cum fide curaque confuluit. Idem, solicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus,ac præsertim Inele Maluco, Mealem; qui Goæ dudum in libera custodia tenebatur,cum equitum peditumque præsidio in finibus Decanij regni, Pondæ constituit. Goam dein regressus; vixdum anno vertente Præturæ; morbo decessit. Huic è regio chirographo rite suffectus è prima nobilitate Franciscus Barretus. hoc præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tore, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus equitum millibus in Decaniæ terræ interiora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis, quique sæuo tyranni seruitio premebantur, ad mitem ingenio virum, ac iustum regni hæredem concursus illico fieri cæptus. neque se Idalcan aduersus ea segniter comparabat. inter cætera, diffisus popularium voluntati, magnas firmasque copias è Narsingano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremo signis collatis, haud dubie victor euasit. Meales ad Nizamalucum è fuga se contulit. Goam inde repetiit. ibi reliquam exegit ætatem. Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino subiectam & obnoxiam colli, in eum ipsum collem transferre statuerat. coacta ergo in id classe, cum fabris alioque apparatu Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum. is, ne geminum pro vno iugum acciperet, armato milite prior locum insedit. neque Prætori tentanda res visa per vim. dissimulato consilio, & renouata cũ Nizamaluco amicitia, ad lustrãdam Borealem plagam de more perrexit: nullaque memorabili gesta re; Goã ante hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcã victis perduellibus ferox; in Canarinũ limitẽ præfectos cũ exercitu misit. ij excelsis tumulis castra posuere, præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani crebra excursione terrestres ab Goa commeatus arcebant. Aduersus eos Prætor ex insula peditum tribus fere millibus, & paucis equitum turmis in continentem traductis, eis flumen è regione hostium in ipsa valle consedit. Mahometani interim è superiore loco incendiarias bolides, & varij generis tela torquere. Prætor, conserendæ cominus pugnæ auidus, quod ponti materia deesset; transitum ex omni parte circunspicere. postquam dubias voragines, & cuncta vndique prærupta cernebat; admotis acriter equo calcaribus, vti erat cataphractus, qua in arctum coibat flumen, immani saltu transmisit: ac tanta fuit incitatio, vti diruptis ephippiis propemodum ex equo delaberetur. idem ausi ducis exemplo quidam, protinus in terram effusi, & ruentibus super eos equis obtriti. cæteræ copiæ, simulatque trans amnem conspectus est Prætor, qualicunque demum reperto vado, per æqua per iniqua traiiciunt: ardentesque animis, in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulere impetum Indi. vixdum inito certamine, queis nullum in fuga dedecus, terga vertere. neque per aspera & confragosa euadentibus Prætor diutius institit. Missi dein vltro citroque legati; & ex vtriusque gentis commodo redintegrata pax est. Nec minori felicitate per id fere tempus in Brasilia quoque compositi bellorum tumultus: cum orto Lusitanos inter & Saluatoris accolas iurgio, ab Ioanne Rege Brasilij defecissent. Sequuta dein quies, perque eam tranquillitatem liberior excursus Euangelio patuit. Thomæ Sosæ Prætori iam ante successerat Eduardus Acosta: & peropportune cum eo insignes aduenerant è Societate IESV viri Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Serranus, Ioannes Consaluus genere Lusitani, Antonius Blascus Castellanus, & qui prouinciam hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisce adiutoribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, atque in

A in pago præsertim, cui Piratininga nomen: vagique Brasilij, quo commodius erudiri possent, paulatim in vicos aut oppida contributi. atque hic etiam miraculis nunnunquam Deus prædicationi adstruebat fidem, inter cætera illud insigne referunt. Bello inter Piratiningæ incolas & finitimas gentes exorto; cum in aciem exissent Piratiningani; nec opinata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabant. Erat in exercitu virilis animi fœmina, paulo ante sacro lustrata baptismate. Hæc, perculsos metu cõspicata viros, magno animo hortatur, vti signo Crucis, Christiano more se muniant, ac prælium sine dubitatione committant. Factum vti monuerat; ac dempto pauore tantus repente ardor atque fiducia cunctis iniecta; vti alacres ac celsi pugnam inierint; magnaque edita strage, hostem in fugam auerterint intacti omnes, duobus tantum exceptis qui salutaria piæ mulieris præcepta contempserant. sagittis ambo confixi: alter postmodum occubuit. Sub hæc, ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iussu profecti.
B eorum animis Azpilcueta pastor adiunctus. ij per multos errores, variis, vt assolet, conflictati miseriis & ærumnis, denique ad Saluatoris vrbem rediere nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è summis laboribus ac lassitudine morbum contraxit, quo sensim absumptus, magnum Brasiliis pariter ac Lusitanis desiderium sui reliquit. Interea exciti fama rerum quæ à patribus gerebantur Carigij & Ibiragiari populi Americæ interioris, dociles miteſque natura, Christianæ religionis præstantiam adamauerant, Castellanis præsertim hortantibus, qui ad Paragaium amnem (is ex Argenteo defluit) sedes habebant. Nec dubitauere Carigij amplius ducenti, aliquot Hispanis admistis, audiendi Euangelij ac baptismi petendi causa, Brasiliam versus à sexcentis passuum millibus iter periculosum ignotumque capessere. horum piæ voluntati breuiore cõpendio satisfactum. siquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis gente intercepti ac trucidati, labes criminum suo protinus cruore expiarunt, tanta beatitudinis æternæ concepta fiducia, vt inter ipsam necem percussores in
C hæc affarentur verba: Vos quidem arbitratu vestro, carnifices, fluxa hæc & olida membra concidite. animas certe nõ prohibebitis, quominus ad suum hodie conditorem ascendant. Per hunc modum mactati plerique; aliis vincla indita; vnus è Castellanis duntaxat elapsus, cum ad Sancti Vincentij coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordine retulit. Missus extemplo ad Tupinaquinos haud sine aperto vitæ discrimine Petrus Correa, linguæ Brasilicæ (vt supra diximus) bene peritus; trucis ac sanguinariæ gentis ferociam blando sermone permulsit, ac duos qui superarant, exemptos è custodia Castellanos in Brasiliam perduxit incolumes. Cæterum ipse Carigiorum indole magnopere delectatus illam sibi prouinciam à Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioannes Sosa Lusitanus. eximia sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio temporis, intra quod spatium redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totũ illud iter emensi, verbo & exẽplo magnos in Carigia terra motus animorum fecere; non plebe tãtum, sed primoribus,

quoque à patria vanitate magis in dies ad ſtudium Chriſtianæ veritatis D
accenſis. Ab eo munere dum ad ſocios euocandos Braſiliam repetunt anno ſeculi huius quinquageſimo quarto, ſub ipſum natalem Domini diem, quem Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara vtrique tanti ſudoris atque operis præmia diuinitus perſoluta. Vetus quidam erat Caſtellanorum interpres, quem paulo ante Correa captum à Braſiliis, & inepulas de more ſaginatũ, ex eorũ faucibus eripuerat. magna huic erat cũ Carigiis conſuetudo, & auctoritas variis artibus & mira calliditate quæſita. Ab eius impuro conuictu quod Correa, tollendæ publicæ offenſionis cauſa, concubinam auulſerat; ira percitus ille, & immemor acceptæ ſalutis; inſimulare Corream & Soſam apud Carigios inſtitit, & in ſummum odium adducere, quaſi cum hoſte vicino in eorũ perniciem cõſpiraſſent. Inde ſuſpectos vulgo & inuiſos, ethnici aliquot in itinere adorti, Braſilios primum duos qui cum iis ambulabant, dein Soſam nixum illico genibus, & in preces effuſum, ſagittis eminus impetentes interimunt. poſtremo in Corream ipſum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, E
cum eos placido nihilominus vultu ac ſermone lenire conaretur; contra illi pro verbis ſpicula redderent; flexis item ipſe genibus, baculo abiecto, manus beatoſque tollit in cœlum, peccatiſque hoſtium ingemiſcẽs, inter ſuprema deprecatione denſatis ictibus exſpirauit. Sũt qui factum eiuſmodi in dedecus & infamiam trahant gentis vniuerſæ, argumento probabili: ſed mihi certis auctoribus compertum, clementi alioquin, vt ſupra diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo, & proditionis falſo metu compulſos ad facinus. Certe, cum hæc ſcriberemus, de inſtituendo inter eos publico liberaliũ artium gymnaſio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuoſam, Correa, Soſaque præcipua ſibi cura colendam ſumpſerant. quorum ille ante Societatis aduentum, Braſilici nominis terra marique acerrimus inſectator, poſtquam à patribus doctus eſt quanto id piaculo fieret: nouis beneficiis veteres iniurias obliterare, totumque ſeſe Braſiliorum ſaluti è patrum diſciplina dicare conſtituit; præclare ſecum actum iri putans; ſi in ea gente ad Chriſtum adducenda F
vitam ſibi ponere contigiſſet: ac proinde fideliter ac vigilãter admodum verſatus in opere; quinto initæ Societatis anno voti compos effectus eſt. alter, ab olla & culina, quo in miniſterio ſociis aliquandiu deſeruierat, ad glorioſam pariter ipſe coronam aſcitus, nouum patribus fratribuſque ſolidæ virtutis ac ſummiſſionis certamen iniecit. Cum hæc in Braſilia fierent, Ioannes Rex dignam ipſius virtute ac pietate ſuſceperat actionem; Abaſſini Regis ac regni ad catholicam fidem, atque ad auctoritatem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ tandem aliquando adiungendi. nam etſi ab Dauide legatus, de quo ſupra commemoratum eſt, Clementi VII. venerationem obſequiumque detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporum interuallo, ad ingenium deinde redierat Abaſſina gẽs, quippe cuius in animis hærebant Dioſcori & Eutichetis penitus infixa mendacia, & ab adulterino Alexandriæ præſule nihilominus iuris diuini reſponſa, rituſque ſacrorum, & publicæ ac priuatæ cæremoniæ petebantur. quapropter vna

ſupe

A ſupereſſe videbatur ſalutis ratio, ſi ab Romano ipſo Pontifice legitimus & recte ſentiens Patriarcha ad eos paſcendos regendoſque populos mitteretur, & cum eo, ſpectata morum innocentia & ſanitate doctrinę theologi, qui concionibus, colloquiis, & frequenti diſputatione, deceptis è mentibus letalium opinionum atque ſuperſtitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in ſpem venerat Ioãnes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem ſuppetias tulerat, optime ſeſe in Latinos Francoſue (vt appellant ipſi) animatum, & reconciliationis cupidũ oſtendiſſet. Rebus igitur cum Iulio III. diu multũque agitatis, ad conſilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Societate IESV tredecim viri, ſanctimoniæ non minus quã eruditionis laude præſtãtes: iique variis è nationibus. acceſſere ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laborioſum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantum ab honorum vocabulis & inſignibus cuncti & ſuo
B ipſi iudicio, & Societatis inſtituto valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præciſe negauerant. Eo dignior quæ extolleretur, tanta humilitas viſa, ac ne tergiuerſationi vltra eſſet locus; ab ſummo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioannes Nonnius Barretus Luſitanus, qui nuper in Africa redimendis iuuãdiſque captiuis inſignem operam ſumma cum prudentiæ & caritatis laude nauauerat: alterius Nonnij germanus frater, qui tum Indicam Ignatij nomine Societatem regebat. Huic, Epiſcopali dignitate coadiutores, vt appellant, iidemque ſi quid ei grauius aceidiſſet, ſucceſſores pro poteſtate inſuper adiuncti duo, Melchior Carnerius item Luſitanus, & Andreas Oviedus Caſtellanus, qui Collegio Societatis Neapolitano tum præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ humanæ contemptor. illum antiſtitis Niceni, hunc, Hierapolitani titulo decorauit Pontifex. Neque in quopiam eorum hærere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla ſuſpicio: cum & inuitos tanta onera ſubiiſſe conſtaret; & per hoſce dignitatis gradus, non ad opes, aut vitæ commoda, ſed, vti declarauit euentus, ad vltimam
C egeſtatem, & ærumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnã vero exſpectationẽ delectus ille conciuit. & cũ de ſucceſſu rerũ varie, vt fit, pro ſuo quiſque ſenſu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgo fauebant. Ignatius vero in eandem, non ſolum opi diuinæ implorandæ aſſiduis per ſe perque ſocios votis & ſupplicationibus excubabat; ſed etiam, feſſa iam ætate viribuſque, ſuum ipſe nomen operamque (modo fulgor ac ſpecies honoris abeſſet) ſummo Pontifici ſponte detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata meditatione ad Claudium Regẽ ſcripſit litteras hoc exemplo: Domine mi in Domino noſtro IESV Chriſto “
Gratia tuæ Celſitudini, & ſalus, & affluentia donorum ſpiritualium, à “
Domino noſtro IESV Chriſto. Sereniſſimus Portugaliæ Rex, pro ea ſo- “
licitudine ac zelo, quem illi Deus creator noſter ac dominus dedit glorię “
ſancti ſui nominis, & ſalutis animarum, quæ vnigeniti eius filij pretioſo “

,, sanguine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit mihi per litteras D
,, pergratum sibi fore, si è religiosis nostræ minimæ Societatis, quam vo-
,, cant IESV, duodecim viros designarem, è quibus ille Patriarcham vnum,
,, duos coadiutores pariter & successores eligeret. iisdemque à summo
,, Christi Domini nostri Vicario suppliciter peteret auctoritatem & ius,
,, quo iure ad suas quisque partes rite obeundas ipsi cũ sacerdotibus aliis
,, in tuæ Celsitudinis regna transmitti possent. Ego, pro eximiis inter cæ-
,, teros Christianos principes, eiusdem Serenissimi Regis Portugaliæ me-
,, ritis erga Societatem nostram vniuersam, nostraque vicissim omnium in
,, illum obseruãtia & pietate, feci quod iusserat: consultoque sequutus nu-
,, merum qui Christi Domini nostri, Apostolorumque eius collegium re-
,, ferret; præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim supplementi ac
,, velut seminarij causa, è corpore nostro cunctos excerpsi: qui ad subleuã-
,, das iuuandasque animas, tuæ Celsitudinis imperio ac ditioni subiectas,
,, sese vitamque suam in omnem laborem atque discrimen offerrẽt. Atque
,, hoc libentius parui, quod præcipua quadam alacritate sentio me socios- E
,, que meos omnes ferri ad obsequium & cultum Celsitudinis tuæ, haud
,, immerito. quippe quæ inter tot circunfusas vndique nationes infidelium
,, & hostium nominis Christiani, vestigiis maiorum suorum insistens, ad
,, conseruandam ac promouendam Christi Domini ac Dei nostri religionẽ
,, & gloriam diligenter incumbit. Quam ipsam ob causam optandum fue-
,, rat, vti ad hæc tam recta tuæ Celsitudinis studia conatusque, subsidium
,, accederet spiritualium patrum, quibus & legitima potestas ab hoc San-
,, ctæ Sedis Apostolicæ fastigio deriuata; & fidei Christianæ pura & syncera
,, doctrina suppeteret. quæ nimirum duæ sunt claues illæ regni cœlorum,
,, quas Christus Dominus noster Sancto Petro, & omnibus qui deinceps in
,, eius erant solio sessuri, promisit prius, dein ipsa re tradidit. Promisit tan-
,, tummodo, cum ad eum dixit (vt legimus apud Diuum Matthæum Euan-
,, gelistam) Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo
,, Ecclesiam meam; & tibi dabo claues regni cœlorum; & quicquid ligaue-
,, ris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid solueris super terrã, E
,, erit solutum & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cum post resurre-
,, ctionem, antequam in cœlum ascẽderet, scisciatus ex eo ter (quemadmo-
,, dum affirmat Diuus Ioannes Euangelista) Simon Bariona diligis me plus
,, his? subiunxit in singula responsa: Pasce oues meas: committens illi non
,, partem aliquam ouium suarum, sed totum prorsus gregem, vniuersa cum
,, plenitudine potestatis, ad alendos vitali Christianæ religionis pabulo
,, cunctos vbique fideles, eosdemque ad cœlestia sempiternæ beatitudinis
,, pascua perducendi. Ac cæteris quidem Apostolis, auctoritatem Christus
,, Dominus noster impertiit delegatam, ac veluti extra ordinem: at San-
,, cto Petro eiusque successoribus, ordinariam dedit ac plenam; vti ab hoc
,, summo Pastore, tamquam à fonte, reliqui animarum pastores peterent,
,, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quisque
,, munus ac regimen obtinerent; quod olim adumbrasse per Esaiam vide-
,, tur Dominus, cum de Eliachim loquens Pontifice Maximo; Et dabo, in-

quit

A quit, clauem domus Dauid super humerum eius; & aperiet, & nõ erit qui "
claudat; & claudet, & nõ erit qui aperiat. quo videlicet typo figuratus est "
Petrus, eiusque successores, quibus datam integram potestatem declarant "
claues, consuetum vtique symbolum & insigne pleni atque absoluti do- "
minij. Quæ cum ita sint; Celsitudo tua gratias debet ingentes Domino "
Deo nostro, quod ipsa regnante potissimum, dignatus fuerit istis nationi- "
bus mittere veros animarum pastores, qui à Summo pendeant Pastore ac "
Vicario quẽ reliquit in terris IESVS Christus Dominus noster; & quan- "
tamcunque habent potestatem, quæ sane perampla est, hanc ab eodem il- "
lo Vicario totam acceperint. Nec sine causa, patri auoque tuæ Celsitudi- "
nis displicebat sumi ab vrbe Alexãdria Patriarcham. quippe, sicuti diuul- "
sum à corpore membrum, neque motum, neque sensum, neque omnino "
vitam à corpore accipit suo; ita Ægyptius Patriarcha, siue ille Alexan- "
driæ, seu Memphi degat, cum schismaticus sit ac disiunctus ab hac sacro- "
sancta Sede Apostolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo; vi- "
B delicet vitam gratiæ, & pastoralem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec "
alteri cuipiam valet legitimam impertire. Ecclesia namque Catholica, vna "
tantum est in orbe terrarum: neque fieri potest vt alia Romano "
Pontifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus "
est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis ex per- "
sona Christi Domini nostri; Vna est columba mea: & Oseas pro- "
pheta: Congrebabuntur filij Israel, & filij Iuda pariter, & ponent "
sibi caput vnum. & in eandem sententiam multo deinde post San- "
ctus Ioannes, Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus pastor. Vna erat, "
quemadmodum in Genesi legimus, arca Noe; extra quam nulla "
omnino salus. vnum tabernaculum quod fabricatus est Moyses. vnum "
Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo in templo sacri- "
ficare & adorare oportebat. vna cuius staretur iudicio, Synagoga. "
Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ vna est item; extra "
quam nihil boni. etenim qui cum eius corpore coniunctus non "
C fuerit, nempe nullum à Christo capite recipiet in fluxum gratiæ viuifi- "
cantis animam, ac præparantis ad felicitatem æternam. Huiusce vnitatis "
declarandæ causa, contra quosdam hæreticos in Symbolo canitur: "
Credo vnam Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiã: dãnatusque "
à sacris Conciliis error est, priuatas Ecclesias, ceu Alexandrinam, Constã- "
tinopolitanam, aut similes dari, quæ communi omnium capiti subiun- "
ctæ non sint Pontifici Romano, ex quo perpetua serie ab Sancto "
vsque Petro (qui Christi Domini iussu, vti à Diuo Marcello martyre tra- "
ditum est; Romanam elegit sedem, eamque suo cruore sanciuit) perducti "
Romani Pontifices; Vicarij Christi citra controuersiam à tot ac tanta "
sanctitate doctoribus Latinis, Græcis, omniũque nationũ habiti; ab san- "
ctis Anachoretis, Episcopis, & aliis confessoribus adorati; tot signis at- "
que miraculis, tot denique martyrum qui in hac fide & vnione Sãctę Ro- "
manæ Ecclesiæ vitam profudere, testimonio comprobati sunt. Merito "
igitur, consentienti Episcoporum omnium voce qui ad Chalcedonen- "

sem

,, sem conuenerant Synodum,Papæ Leoni pariter acclamatum, Sanctissi- D
,, mus, Apostolicus, Vniuersalis. Et in Constantiensi damnata est hæresis
,, negantium super omnes & singulas omnium terrarum Ecclesias, Prima-
,, tum Romani Pontificis eminere. Ad quas tam disertas firmasq; patrum
,, sanctiones atque decreta, Concilij quoque Florentini, quod sub Euge-
,, nio IV.præter alias nationes,à Græcis etiam,Armeniis, & Iacobitis tan-
,, to studio celebratum est;in hæc verba accessit auctoritas:Definimus,Sã-
,, ctam Apostolicam Sedem,& Pontificem Romanum, in vniuersum orbẽ
,, tenere primatum,ac successorem esse Petri, & verum Christi Vicarium,
,, totiusque Ecclesiæ caput,& omnium Christianorum patrem & doctо-
,, rem existere:& ipsi in Beato Petro,pascendi,regendi,gubernandi vniuer-
,, salem Ecclesiam,à Domino IESV Christo potestatem plenam esse tradi-
,, tam.Iure igitur Sereniſſimus Rex Dauid,tuæ Celsitudinis genitor, misso
,, ad obsequium Romano Pontifici deferendum legato, sanctam hanc Se-
,, dem omnium matrem ac principem agnouit.cumque alia multa & præ- E
,, clara ipsius pariter & tuæ Celsitudinis acta numerentur; tum duo hæc
,, eiusmodi sunt, vt eorum præstantiam nulla vnquam obscuratura videa-
,, tur obliuio:ac proinde ab omnibus qui sub isto viuunt imperio,immor-
,, tales auctori bonorum omnium Deo debentur gratiæ pro tam singula-
,, ri in eos beneficio,vestra duorum opera, industria,virtute collato: cum
,, alter omnium primus se in illius potestate qui Christi vices gerit in ter-
,, ris,perpetuo fore professus sit;alter item primus dictum ab eodem Chri
,, sti Vicario Patriarcham, verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis huiusce
,, filium in sua regna perduxerit.Etenim si in magni cuiusdam beneficij lo-
,, co habendum est, vt profecto est, insitos esse corpori mystico Ecclesiæ
,, Catholicæ quod à Spiritu Sancto viuificatur ac regitur,quam, teste Euã-
,, gelista,idem Spiritus docet omnem veritatem;si eximium est munus,lu-
,, cem sanæ doctrinæ intueri,& Ecclesiæ fundamentis insistere,quam Apo-
,, stolus Paulus ad Timotheum scribens,domum Dei,columnam & firma-
,, mentum veritatis appellat; cui se promisit in æternum affore Christus F
,, Dominus,inquiens,Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem
,, seculi,vt legimus apud Matthæum Euangelistã;est sane cur sine fine gra-
,, tulenturistæ nationes Deo Domino & conditori nostro,cuius prouiden
,, tia,per tuam parentisque tui Celsitudinem tanto illos bono dignata est.
,, præsertim cum iure sperandum sit,ex hac ipsa conciliatione consensuq;.
,, fore,Christo Domino moderante,vt cum spiritualibus temporaria quo-
,, que incrementa, non sine amplificatione imperij tui, & hostium abie-
,, ctione proueniant.Sacerdotes qui mittuntur isthuc,omnes quidem, sed
,, præcipue Patriarcha, coadiutoresque, & successores eius duo, spectа-
,, ta admodum virtute sunt, & nostra in Societate probati per om-
,, nia: ac propter illustrem caritatem & exquisitam rectamque doctri
,, nam ad hoc tanti momenti, opus adsciti. neque vero illis animus in
,, idipsum aut alacritas deest, haud leui concepta fiducia, labores
,, suos, ad Christi Domini gloriam, tuæ Celsitudinis rem, anima-
,, rum auxilium, pari cum operæ pretio collocandi. Humanæ quippe
salutis

A salutis amor,illos, & Christi Domini aliqua saltem ex parte imitandi ex- ,,
stimulat studium;qui cruciatus ac necem subiit volens ac libens,vti mor- ,,
tales ab æterna calamitate redimeret: aitque per Euangelistam:Ego sum ,,
pastor bonus:bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.hoc exem- ,,
plo incitati Patriarcha & cæteri parati veniũt,non verbo duntaxat, con- ,,
silioque, & spiritualibus adiumentis; sed ipsa morte, si res ferat,pericli- ,,
tantibus animis opitulari.tua Celsitudo quo interiorem illos ad consue- ,,
tudinem ac familiaritatem admiserit;eo maiorem,vt spero, capiet in Do- ,,
mino voluptatem. Iam vero, quod pertinet ad fidem ac pondus eorum ,,
quæ ab ipsis vel publice vel priuatim exponentur,non ignorat Celsitudo ,,
tua, omnium (quatenus rite legati sunt) sed Patriarchæ præcipue dictis, ,,
Apostolicæ fidei pondus & auctoritatem inesse: ac perinde illis & Eccle- ,,
siæ credi oportere; cuius ab ipsis interpretanda sunt verba & sententiæ. ,,
Et quoniam Christi fideles cunctos Ecclesiæ firmiter assentiri, eiusque ,,
decretis obtemperare, & si quid existat ambiguum aut obscurum, ean- ,,
B dem consulere necesse est; non dubito quin tua excellens pietas probi- ,,
tasque publico edicto curatura sit in suis regnis, vti omnes omnium ,,
ordinum homines tum Patriarchæ ipsius, tum eorum quos ille sibi sub- ,,
stituet; dicta,præcepta,responsa citra vllã dubitationem sequantur.Con- ,,
stat ex Deuteronomio, de controuersiis omnibus ac nodis ad Synago- ,,
gam Ecclesiæ prænuntiam referri solitum: hinc illa quoque Christi ,,
Domini verba: super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi: ,,
idipsum in prouerbiis docet sapientia Salomonis, cum ait: Ne dimittas ,,
præcepta matris tuæ (ea est Ecclesia) & alibi: Ne transgrediaris terminos ,,
quos posuerunt patres tui.ij sunt eiusdem antistites.Denique tantum Ec- ,,
clesiæ suæ tribui ac deferri vult Christus Dominus;vt per Sanctum Euã- ,,
gelistam Lucam aperte denuntiet: Qui vos audit,me audit:qui vos sper- ,,
nit,me spernit.& per Sanctum Matthæum:Si Ecclesiam non audierit: sit ,,
tibi sicut ethnicus & publicanus. Ex quo apparet,ne aures quidem præ- ,,
bendas iis, qui alienum quippiam à sensu & interpretatione catholicæ ,,
C Ecclesiæ attulerint; Sancto quoque Paulo in epistola ad Galatas idipsum ,,
præmonente, cum ait: Si aliud vobis angelus de cœlo euangelizauerit, ,,
præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit.ad summam, hoc ,,
idem Sancti doctores,Conciliorum Canones,fidelium omnium consen- ,,
sus & consuetudo plane demonstrant. Ac vicissim Patriarchæ ac sociis ,,
pariter omnibus certum est fixumque, tuam Celsitudinem assiduo cul- ,,
tu, submissione, atque etiam quoad fas piumque ferat, indulgentia pro- ,,
sequi. Nos vero quotquot in hisce terris è minima nostra Societate re- ,,
tinemur, tua Celsitudo ad omne obsequium in Domino paratissimos ,,
habeat. Nostris quidem certe precibus & sacrificiis, vt iam instituimus, ,,
Deo supplicare pergemus, vti Regiam Celsitudinem tuam, regnum- ,,
que istud amplissimum in Sancto Christi famulatu conseruet: detque illi ,,
ita transire per bona temporalia,vt non amittat æterna. Idem ipse Deus ,,
ac Dominus noster, omnibus nobis ad sanctissimam ipsius voluntatem ,,
& clare cernendam, & rite exsequendam, perpetuum lumen ac vires ,,

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro sua infinita bonitate suppeditet. Romæ v ij. Kalendas Martias M.D.LV. Hæ litteræ, quas ad Claudium, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ designato, cum Pontificiis diplomatibus, & sacro pallio de more transmissæ. Legationem totam Ioannes Rex pro sua consuetudine perquam liberaliter instruebat. oratorem insuper declarauerat è suis familiaribus primarium virum Fernandum Sosam, qui Patriarcham honoris causa in Abassiam vsque deduceret. Accedebant regalis opulentiæ dona, intextæ auro argentoque vestes, sacrorum instrumenta magnifica. Dum hæc parantur; mature ab Goa Regis iussu profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduentum Patriarchæ & comitum nuntiaret: eisque aditum in ea loca muniret. Vna missus à Prætore Consaluus Rhoterigius (de quo supra memorauimus) egregie pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacerdos. huic mandatum (nondum explorato ad liquidum sensu Abassini Regis) vti rem totam probe cognosceret; conceptosque ab eo bonæ mentis ignieulos, interim accurate foueret, excitaretque. Simul, superstitibus è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quorum plerique in iis terris matrimonio sese illigauerant, spiritalem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac prætentatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnius mensis nauigatione, ad Arquicum Abassinæ ditionis expositi ambo, in regia statiua (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot diesum itinere peruenerunt. Biduo post admissi ad colloquium: & Lusitani Regis epistola publice recitatur, in qua erat: Quod sese Claudius, aui ac parentis exemplo, rectæ in Deum fidei, & catholicæ communionis cupidum ostendisset; gratissimum id omnibus Christi cultoribus, ac sibi præsertim accidisse. atque ob id se missurum anno proximo certum è sua familia virum, & cum eo perspecta morum innocentia, & doctrinæ synceritate patres, qui optimis eius studiis toto pectore deseruirent. Sub hæc & alia in eam sententiam, è Lusitanis adstantibus Abassinæ linguæ peritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, sermone confuso, perplexa quædam & incerta respondit. ingenij mobilitate, vel improborum suasu immutatum haud dubie cerneres. Modeste post hæc interrogatus, quid ita super ea re litteras ad Ioannem vltro dedisset; reiecta in librarium aut interpretem culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem voluntate esse ac fore subiunxit; cæterum nihil sibi minus in mentem venisse, quam vt iccirco à maiorum institutis, ac tot seculorum spatio corroborata religione deficeret. Attamen Rhoterigius, ope fretus diuina, captatisque temporibus, Claudium omni ratione ad sanitatem reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris inscitiam deprehendit. Neque tamen astus aberat. callide vel in primis ipse Rex agere; occupationes modo simulare; modo longis, & alienis, & non inuenientibus exitum sermonibus de industria tempus extrahere: in angusto comprehensus, palam cludere; pleraque inficiari; interdum etiam infimi sacerdotis qua sortem, qua confidetiam acerbe perstringere.

At

A At Rhoterigius, cum & malignos aditus & iniquiorē in dies coram disputandi conditionem animaduertisset; librum subseciuis interim operis ab se confectum, & Chaldaice vtcunque redditum, obtulit Regi. quo libro, confutatis Abassinæ gentis erroribus, Ecclesiæ Romanæ summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem aperte monstrabat. Aduersus hunc librum dum Claudius petita è variis cœnobiorum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cuiusdam sapientiæ famam toto pæne regno vulgauit imprudens. ac ni caute suppressus liber fuisset, magnos proculdubio concursus ad Ecclesiæ Romanæ gremium apparebat futuros. auxit rumorem Abuna (sic enim Ægyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Alexandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigio committere cupiit, atque etiam vt scriptis Rhoterigij responderet hortatus est. At ille, rugosa fronte, superciliis adductis, nullum, ait, sibi cum hæreticis commercium sermonis esse: neque
B se illuc altercandi cum peregrinis, sed cleri ordinandi gratia destinatum. quin religionem vltro incussit Regi, quod impia scripta legere esset ausus: idque ne in posterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac moras sextus effluxerat mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigius, per Sacramenta expiatis, & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit; ac simul obsecrant, missis ambagibus promat, quid super aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patrum aduentum attineret, Mazuæ præsto fore dixit è suis, qui descendentes exciperet, atque ad se cum fide curaque perduceret. vbi coram eos audisset; tum se, quid facto opus esset, deliberaturum. Simul, auri decem vncias Rhotherigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias reiicit. Goam dein repetētes, circa Zeilanam oram subita coorta procella euerso nauigio prope demersit. saluti fuit, suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxilium. eius præsenti ope, desperatis iam rebus, nullo
C nautarum ministerio suam in sedem carina rediit. ita fluctus exhausti. votiua dein casus effigies Goæ in eiusdem Dei Matris templo suspensa. Per eosdem fere dies quibus in Æthiopiam Rhoterigius erat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morātur, ex eius comitatu decem; ac varias, vt fit, in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenere. A Mosambico dum vastum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum conspectu oneraria vna in syrtim per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo interuallo, breuia, ignotam ad insulam exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutius, dirupto aluco nautæ vectoresque, trecenta circiter capita in terram effusi, verum squalidus, & ab omni humano cultu desertus erat locus. & è commeatu nautico modicum quid vini, & cibaria eaque ferme vitiata supererant: vt ni propere subueniretur, vltima necessitas ac dira fames instaret. extēplo nauarchus opis petendæ gratia scapham cum eximiis viris triginta conscendit, & leucarum quingentarum, vt nautæ supputant, spatium emēsus,

haud sine miraculo Goam applicuit. mox, è naufragij reliquiis raptim D
concinnato nauigio, quinquaginta ferme alij subsequuti. remansere ad
ducentos. in iis è patrum numero tres. Consaluus, Paschalius, & Alphon-
sus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuam condi-
tionem in communi discrimine recusaruut: afflictamque turbam & ino-
pem, suis quoque officiis ac presentia destitui, quo erant caritatis ardore,
passi non sunt. Eorum periculo cognito Prætor Barretus confestim cum
duabus celocibus eundem nauarchum, & nauclerij ordini præfectum,
quem gubernatorem maximum appellant; ad naufragos quærēdos ac de-
portandos abire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus, interuallo
distabant; & insula quo minor, eo ad inuestigandum obscurior. Ergo non
ante inuenti, quam inedia ad vnum omnes absumpti sunt. Eius rei nūtius
Goam allatus, mœrore ciuitatem impleuit. Socij tres æterno virtutis &
caritatis præconio celebrati, quod oblato ad salutem exitu, suis tamē ipsi
capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequēti, Ioānes Patriarcha,
Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sosa inter nauigan- E
dum extincto, Goam deuehuntur incolumes. Ibi cognito Claudium,
contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessione
perstare; digna consultatione res visa. Adhibiti præter lectissimos è Socie-
tate patres, Ecclesiæ quoque Goanæ viri primarij. Ac Patriarcha quidem,
quamquam asperis ac periculosis in rebus, tamen sese in omnem aleam
Christi causa paratum ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ
dignitate visum, eo loco fastigioque personam, tot tātisque Pontificis Ro
mani decretis ac iudiciis inclytam; seiunctæ à Catholico cœtu genti præ-
bere ad ludibrium & contumeliam os. Verum, ne prædamnata & abiecta
repente per metum vel ignauiam tantæ exspectationis apparatusque le-
gatio, &, si quid sanari experiendo posset, omissum vlla ex parte videretur,
Andream Episcopum duobus tribusve cum sociis Abassiā adire, quæque
Rhoterigius incassum egerat, pari fide, maiore auctoritate rursum aggre-
di placuit: & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni sua-
dere vel dissuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo bene F
merendi & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cum Em-
manuele Fernando sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abassiam
profectus; nihilo quam Rhoterigius faciliorem aut æquiorem expertus
est Regem. Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ materies.
Paucis namque post eorum aduentum diebus, Claudio à perduellibus
acie victo ac perempto successit Adamas frater olim desertor fidei Chri-
stianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is, vin-
ctum Andream, in castra bellumque raptauit; comites, probris & contu-
meliis; Abassinos quotquot catholicæ veritati fauere visi sunt, vario ge-
nere pœnarum affecit. atque ipse demum à Turcis, quorum arma rebelles
in regnum asciuerant, ingēti clade fusus fugatusque est. & ab iisdem, An-
dreas ac socij primo capti crudeliterque direpti, postmodum igne in ho-
spitium iniecto viui pæne combusti; denique tanta premi rerū omnium
inopia cæpti sunt: vti ad vitam tolerandam, ne à pusillo quem supra dixi,
Catho

A Catholicorum abscederent grege, bobus & aratro quæsitis, terram suis
ipsi manibus colerēt. Atque inter hasce difficultates & incommoda quo-
tidiana, caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris mo-
dis & fatigato corpusculo tandem excessit. Per hunc modum de aggre-
gandis ad Catholicorum numerū Abassinis elusæ bonorum spes. At Pa-
triarcha Ioannes, Albuquercio Goano Episcopo vita functo, cum ad illius
Ecclesiæ gubernacula vocaretur; nunquam, vt eam reciperet procuratio-
nem adduci potuit. Suum ipse quin potius apicem, quoad liceret, ad So-
cietatis normam & instituta submittens; perpetuam abstinentiæ, religio-
nis, industriæ laudem ad vltimum vsque spiritum æquali tenore perdu-
xit. Melchior, Niceuus Episcopus, pari moderatione cum se pæne in or-
dinem redegisset; in Thomæos Christianos è consuetudine Societatis ex-
currens, Nestorianum pseudoepiscopum, inficientem praua doctrina po-
pulorum animos, egregie confutauit ac fregit; aliisque deinceps viro for-
ti dignis actionibus cum iniquorum simultates & odia subiisset; directa
B in eius caput sagitta, pileoque decusso, propemodum interfectus; in Sina
denique iussu Romani Pontificis abiit. ibi ad Amacanum hodie Lusita-
norum emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propagādæ fidei, & Chri-
stianorum animis rite curandis insumit. cæteri Patriarchæ socij varias ad
functiones de more destinati, vitam in suo quisque munere posuere. insi-
gnem inter eos perhibent Antonium Quadrium Lusitanum, qui vniuer-
sæ dein prouinciæ quatuordecim annos magna cum sanctitatis & pru-
dentiæ laude præfuit. Verum circa irritæ expeditionis initia; neque leuio-
ris momenti aliam, neque meliore successu tentauit Bomferrus è familia
Franciscana sacerdos, natione Gallus, minime vulgari vel doctrina, vel
sanctimonia vir. Is, rei Christianæ studio incensus cum in Indiam perue-
nisset, audita Pegusiani regni amplitudine, vitiisque & superstitionibus
incolarum, eam sibi præcipue gentem omni ope subleuandam, ac fidei
rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ
coloniam, ex qua frequens in littora Pegusiana traiectus est; cum eius co-
C loniæ Vicario, & Alphōso Cypriano, & cæteris Lusitanis amicitiam iniit.
iisdemque adiutoribus in onerariam admissus, difficili admodum ac peri-
culosa nauigatione ad emporium cui nomen Cosmi, deuehitur. Prorsus
ignotæ paulo ante Correæ aduentum de quo supra diximus, nostris ho-
minibus eæ gentes fuerant. ipsius dein Correæ & comitum relatu, multa
de illarum diuitiis moribusque comperta. Bomferri postea litteris de ori-
gine Pegusiorum præter fabulosas quasdā opiniones acceptum, stirpem
eos ab Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomone damnati ad Ophiranas
aurifodinas, ea loca primi tenuerint. Fertilissimus vero ager, & exspatian-
tibus late campis, alendo pecori bonus, & affluens omni varietate rerum
est. quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu piscosi amnes inter-
meant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centum & quinquaginta leucarum
decurrit spatio; atque ad instar Nili statis incrementis in triginta circiter
leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad
opulentiam, crebra introrsum æstuaria, facili commercio gentium exte-

rarum ; ac mira quidlibet importandi exportandique copia & facultate. D
Cæterum ignara Dei, & in omnem libidinem sceluſque proiecta gens
est, ac miſerandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc
etiam loco attigisse operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione, Chri-
stiani, cum sua clarius agnoscant bona; tum ad eadem aliis impertienda
vehementius inardescant. Iam primum, qui apud eam barbariem sapien-
tes habentur; infinitos perpetua serie ac succeſſione mundos ab omni
æternitate constituunt. innumerabiles item Deos: quorū aliquot in sin-
gulis mundis variante numero deinceps existant. qui nūc voluitur, hunc
Deos quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. po-
stremum hunc ante bis mille & nonaginta nouē annos aiunt è vita mi-
grasse; nunc sine Deo sunt. post multorum annorū curricula venturum
alium exspectant: eo quoque demortuo mundū hunc ingenti conflagra-
turum incendio; vti mox reparetur, succedatque moles noua, suos item
Deos ac proprios habitura. in Deorum autem cœtum homines referun-
tur, ea tamen lege, si prius in aquatiles, terrestresque, & aerias omnium E
generum animantes varia transmutatione migrauerint. Qui ex hac vita
dederunt, iis triplicem fingunt sedem; Naxac, is tormentorum est lo-
cus; & Scuum, deliciis ac paradiso Mahometano persimilem: & Nibam,
quæ vox, omnis essentiæ priuationem, & vltimum corporis & animi in-
teritum notat. duobus in prioribus animæ tandiu detinentur, atque inde
repetitis nascendi vicibus in mundum toties redeunt; quoad in Nibam
admitti, hoc est prorsus ad nihilum redigi denique mereantur. Hæc & id
genus alia Pegusiani dogmatis elementa sunt; exstantque multa de hoc
genere toto conscripta volumina. Ex iis principiis, & eiusmodi vanitate,
quam prauus numinum cultus, quam absurdæ cæremoniæ, quæ porten-
ta opinionum, quæ vitiorum sequantur monstra, non expers doctrinæ,
vel rerum imperitus facile quiuis existimauerit. Accedit ad cumulum
malorum, quod hasce tenebras circunsepsit dæmon, vt solet, summa diffi-
cultate luminis inferendi. siquidem ipsius artificio plane persuasum ac
penitus infixum habent Pegusij, cuiuslibet alterius, quamquam ex ipso F
demissæ cœlo doctrinæ vel sectæ, decretis aut placitis, aures, nedum as-
sensum, absque inexpiabili scelere præberi non posse. Bomferrus, in Cos-
mi de quo dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hæc explioran-
da mysteria, linguamque ediscendā, ingenti labore miseriaque cōsumptis
(ita tamen vt adiuuādis per id ipsum tēpus Europæis mercatoribus ope-
ram daret) sermones demum de Christiana religione serere pedeten-
tim aggreditur. Vnius æterni trinique Dei prouidētiam, vniuersitatis hu-
iusce molitionem ex nihilo; primi hominis crimen in posteros omnes
letali contagione transfusum; necessitatem satisfactionis infinitæ, quam
præter Deum præstare cum posset nemo; Deus ipse, redimendi generis
humani gratia factus homo, volens prudensque pro sua immensa boni-
tate subierit; ad hunc humanæ salutis auctorem, quotquot sese per fi-
dem, & imitationem, & caritatem adiunxerint; hisce omnibus inenar-
rabilia quædam & sempiterna esse in cœlo præmia constituta: qui secus;

hisce

A hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem parata sup-
plicia: ad vtram quisque pertineat classem, extremo voluentium seculo-
rum die, cum animæ vita functæ, rursum corpora induerint, Deum ipsum
iudicem in celeberrimo superum inferumque conuentu lata sententia
planum esse facturum. Hæc igitur, & alia rectæ fidei capita, cum per occa-
sionem exponere, Dei famulus, multisque partim exemplis, partim ra-
tionibus affirmare tentasset; mirum quam obduratos obstirmatosque
contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alij, vt fabulas ac
deliramenta ridere: alij, vt pestes & piacula prorsus abominanda respue-
re. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, si nouam ab
omni memoria disciplinam ac religionem porro inculcare instituisset.
Ergo non sine causa veritus, ne super discrimen capitis, & quotidianas
ærumnas, oleum quoque & operam perderet; amicorum suasu, re infe-
cta, retro vnde venerat in Indiam reuertit. Per eosdem fere dies atrox Co-
B cini facinus editum. in capsa, quæ piorum collationibus in maximo vrbis
templo prostabat, nefariæ schedulæ à custodibus repertæ, cum horrendis
in Christum salutis humanæ parentem maledictis ac iurgiis. Lacerabā-
tur simul è Societate Consaluus Sylueria, qui ad Manomotapam Æthio-
piæ deinde Christi causa peremptus est, ac tum in eadem vrbe concio-
nes habebat vir nobilis genere, sed virtute & eruditione multo nobi-
lior. Huius tam sacrilegæ, tamque infandæ audaciæ crimen haud obscu-
ro indicio hæsit in falsis è circuncisione fratribus, qua ex fæce aliqui ex
Europa subinde, pretio à limenarchis aut nauium magistris furtim ad-
missi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Ægyptiis fer-
me Iudæis (quorum in iis locis numerus ingens) aliarumque nationum,
& sectarū hominibus, in Christiani deinde nominis dāna perniciemque
conspirant. Ex eo, de inducenda in illas regiones sacra Inquisitione agi
cæptum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatosque iuris diuini
consultos iudicia Goæ magno rei Christianæ bono exercentur. Inter-
C ea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum casus
ad Sinarum littora primum, inde, redemptis è custodia Lusitanis quo-
rum ante meminimus, in Iaponios biennij amplius nauigatione per-
ferrur. comiterque & benigne exceptus ab Rege Bungi, Cosimum Tur-
nianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euersa excisaque iterum
per intestinas ciuium discordias rabiemque Amangutio vrbe, sese in
ea loca receperat. Cedrinas ædes eleganti opere, itemque aream tem-
plo condendo, necnon annuæ pecuniæ modicum quid patribus adsi-
gnauerat Rex: eius areæ pars cœmeterio è Christiana consuetudine de-
dicata: pars altera in vsum valetudinarij publici item diuisa bifariam: vti
elephantiaci, quorum est in iis terris magna multitudo, seorsum ab cæ-
teris ægrotis haberi, curarique possent. Id opus, quo magis nouum, in-
solitumque, eo maiore approbatione celebratum ab incolis; multique,
inde, sed vt antea plebei ferme ad Christum accedebant. At Melchior
haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemque populorum ani-
mos, quantum sit in principis exemplo momenti; Regem ipsum variis

rationibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: successu tum quidem minime læto: quod neque dum tumultus plane quieuerant; & Rex ò Ienxuana hæresi, quæ negat spiritum esse vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ sensu percipimus; à voluptatibus, queis dudum adsueuerat, ad Christianæ disciplinæ seueritatem traduci se nullo pacto sinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot saltem Bonziis præcipua sapientiæ fama, coram ipso regnique proceribus disputationē ac certamen haberi de religione permitteret: ne id quidem impetratum. Inde cum exiguam in præsentia cerneret proficiendi spem; Cosmo cum sociis ibidem relicto, ad suū ipse prouinciale munus reuertit in Indiā. Sextus & quinquagesimus tum seculi huius agebatur annus. eo ipso tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam ætate confectus, quam ieiuniis, vigiliisque, & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cū aliis in prouinciis, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit) tum in India præsertim, solemni ritu, & exquisitis cæremoniis parētatum est. tametsi minime deerant qui tam illustri sanctitate viri patrocinium implorandum potius, quam fundendas pro eo preces haud absurde affirmarent. Certe ab illius excessu (vti optimum patrem in cœlo suorū cæptis adesse coniiceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quædā ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor, vigorque diffusus: & Indicus ager, culturæ & sationibus vberiore quam antea prouentu respondit. annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter incertam summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis abluti sunt, baptizati ab Societate IESV mille primum & octoginta; mox mille nongenti sexdecim; dein tria millia ducenti sexaginta: demum increméto notabili duodecim millia septingēti quadraginta duo. In iis regia virgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destinata. hæc, tempestiuis nobilium fœminarum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus quæ per vrbem haberi consueuerāt, studio Christianæ religionis incensa, dum Prætor Barretus tota de re Mealem docet, ac furentem ira placare contendit; matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Prætore, sese proripuit. inde cum honestissimo comitatu ad spectatæ virtutis ac pudicitiæ matronam perlata, Didaci Pereriæ coniugem, adhibito scriba publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle professa, post aliquot dies in D. Pauli templo ab ipso Æthiopię Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIÆ nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersæ lætitia tantoque concursu; vt Prætor ipse, qua erat pietate, virga ad submouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cum à primoribus Lusitanis priuatim, tum à Prætore data publice munera; & annui reditus aureorum circiter octogintorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoque Regibus Molucarum, is qui Bactianum obtinebat insulam, quamquam acriter obnitente socero Ternatensi, tamen constanti animo sese ad Christum applicuit; abolitaque Mahometana superstitione, ac fanis euersis,

euersis, defixas haud vno loco prealtas Cruaes adorari à popularibus iussit. Ac Soloris quoque Rex (quæ salubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Æquatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum familia, regnique proceribus ab Lusitano quodam institore baptismum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cum propter paucitatem non impetrasset, fratris filium Regem designatum, cui Laurentio nomē, apprime bona iuuenem indole, Malacam ipse transmisit: nimirum vt ibi per otium expolitus, ad suos dein erudiendos reuerteretur in patriam. Hæc Solorani. Ac multæ insuper eius plagæ nationes cum Euangelij nomen pertenui accepissent fama, miram in cupiditatem Christianę religionis exarserant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudinem atque distantiam cunctis opitulari non posset; Indicos quidem certe neophytos nouis decretis ornare, beneficiis atque muneribus augere pergebat. is audita Petri Mascareniæ morte, cum præclare intelligeret ad amplificationem rei Christianæ plurimum interesse, cuiusmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regeret; circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, præfectum cubiculi Constantinum Brigantiæ Ducis fratrem, in idipsum delegerat munus: qui prouinciam illam adeo sancte ac prudenter postmodum obtinuit, vti deinceps ituris eo magistratibus, officij exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animum & cogitationes intenderat, vti Francisco Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiā Christi promeritis, cœlestes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiæ Prætori mandarat, vti quæcunque per Xauerium Deus miracula perpetrasset, vere atque accurate indagata colligeret: cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimoniis publicis priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc meditantem ac molientem neque sera, neque inexpectata Ioannem abstulit mors, cum ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquagesimum: vir plane magnus, & venerabilis, ac præter cæteras laudes æterno præconio celebrandus, quod imperij moderatione, cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ, formam speciemque benefici, & mitis, ac vere Christiani Regis expresserit.

Historiarum Indicarum Finis.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER IIII.

IOANNE PETRO MAFFEIO INTERPRETE.

IOANNES PETRVS MAFFEIVS E SOCIETATE IESV.

Christiano Lectori, S.

QVAE de Catholicæ religionis progressu litteræ ferme quotannis ex India perferuntur: eas (quod facile animaduerti) optimus quisque auidissime lectitare consueuit. Nec sane immerito. Quid enim ad honestã vitæ oblectationem accõmodatius, quàm corpore domi sedentẽ, cogitatione ac mente peregrinari: transmeare Caucasum, Oceanumque: nouas identidem formas rerũ, & (vt inquit ille) mores hominum multorum cernere, & vrbes? Quid porro, vel ad animi fructum vberius, vel ad virtutis æmulationem efficacius, quam Euãgelij face dispulsis errorum atque opinionũ tenebris, veritatis lucem longe lateque fusam intueri: & in diuerso, vel aduerso potius terrarũ orbe veluti renascẽtis Ecclesiæ sancita miraculis, testata martyrijs, distincta personis, notata locis tẽporibusque primordia recognoscere? Quæ mecum ego cum reputarem: & superioribus annis feci libenter, vti non exiguam earum litterarum partem in Latinum è Lusitanico sermone conuerterem, & nunc easdem sub Indicarum Historiarum opus intentiore delectu pressas ac repurgatas, & nonnullis insuper auctas epistolis, denuo in publicum edẽdas existimaui. Sane recentiores supersunt aliæ, quas mihi si per occupationes ac valetudinem licitum fuerit, latinas facere pro mea tenuitate propositum est. Tu interim (amice Lector) fruere præsentibus; ac nostros qualescunque conatus pijs apud omnipotentem DEVM precibus adiuuabis. Vale.

SELE

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER I.

FRANCISCI XAVERII E SOCIETATE IESV ad Socios in Europam.

VAM lætos atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regijs modo præsidiis, verum etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, fusius ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus è Societate nostra comitibus, altero sacerdote, cui Cosmo nomen est, altero laico: itemque Iaponiis neophytis tribus, quos mihi sane videtur Dominus præcipua quadam benignitate clementiaque fouisse. namque vt in Diui Pauli Collegio Goæ, cœlesti lauacro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudioque perfudit, tantamque ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionem adduxit, vt præ lætitia spiritali, piaque dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus vero mirabile dictu est quantum profecerint: plane, vt eæ nobis iucundam atque vtilem sermonis materiam præbeant. Ad hæc, & legere, & scribere didicerũt, ac distributis in horas precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quonam sentirent se genere considerationis potissimum affici; passionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maxime commentationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis humani causas, & cætera Christiana mysteria per otium cognouerunt. Percontanti mihi sæpenumero quosnam religionis Christianæ ritus, quæue instituta sibi maxime crederẽt profutura; duo illa semper, scilicet Confessionem & Communionem sine controuersia responderunt. addentes insuper, sua quidem sententia neminem omnino fore participem rationis, quin auditis Christianæ disciplinæ decretis assentiatur ac pareat. Vnius vero ex iis, cui Pauli nomẽ, sanctæ fidei cogno-

men impositum est,illam quoque vocem audiui;cum ingemiscés in hæc verba prorumperet: O miseri Iaponij; qui ea ipsa quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium, adoratis vt numen! cui ego,quid ita,inquam, tum ille,quod Solem,ait, venerantur ac Lunam;quæ res, iis qui nouere Dominum IESVM Christum,famulantur ac seruiunt. quid enim agunt, inquit,aliud:nisi diei tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad magni Dei,& filij eius IESV CHRISTI cultum & gloriam in terris vtantur?

Verum vt ad institutam itineris nostri narrationem reuertar,Malacam venimus pridie Cal.Iunias,anno M.D.XLIX.ibi Lusitanorum accepimus ex Iapone litteras,in quibus erat scriptum, principem quendam eius terræ virum velle fieri Christianum: itaque legari ab eo ad Prętorem Indiæ, qui aliquot è Societate nostra Christianæ religionis interpretes postularet.afferebatur etiam,quodam Iaponis in oppido,mercatores Lusitanos in hospitium iussu reguli diuertisse dæmonum incursibus vehementer infestum, atque ob id habitatoribus destitutum: cum ignaris quid esset Lusitanis vestes detraherentur, famulus etiam nocturno spectro perterritus exclamasset,excitatos eo strepitu,arripuisse arma:deinde famulum Crucibus vndique circundedisse hospitiũ:incolas vero & regulum mercatoribus aperuisse,domum eam ab dæmone inhabitari:& simul quæsisse quonam ad eum fugandum remedio vterentur:respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmones Cruce firmius inueniri præsidium:itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi fere singulis collocatas.Nuntiabatur ad hæc, peramplum patere euangelizantibus in Iapone campum; quod ea gens moribus malueta sit,ingenio docilis, & acuta:quocirca magnam in spem veni,si per nostra peccata non steterit quo minus cæptis faueat Deus,ingentem animarum vim ad Ecclesię gremium accessuram.His ego rebus cognitis, tametsi ea mihi admodum læta videbantur, tamen aliquandiu substiti,mecum adhuc de profectione deliberans:sed cum certa constarent mihi iam diuinæ voluntatis indicia,videremque,me, si ab incepto desisterem,ipsismet Iaponiis ethnicis multo detestabiliorem futurum, (quamquam perennis ille humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire) fidenti animo pergere, & primo statim aduentu Regem ipsum Iaponis adire constitui, eique mandata quæ habemus à Domino, exponere. Et quamuis apud Regiam Academia dicatur esse percelebris; tamen haud dubiam nobis, si ad certamen ventum sit,Deo fauente,victoriam pollicemur.nec nos litteratorum veremur sophismata;nec barbarorum minas,vel dæmonum insidias pertimescimus. quid enim nobis aut ab eorum scientia qui IESVM nesciunt,potest esse periculi;aut ab eorum vi,quibus nihil in nos,nisi quãtum Deus ipse permiserit,licet:præsertim cum nulla re alia, nisi diuinæ gloriæ studio & salutis animarum adducti negotium hoc susceperimus;& Iob à diabolo sacræ litteræ non nisi concedente Domino lædi potuisse testentur. Illa vero nos vna assidue cura solicitat, ne grauius ipsi pro humana fragilitate peccemus;neue Dei auxilio,quod laborantibus ille semper benigne suppeditat,

peditat,abutamur.quod tamen ne accidat,cũ sacrosanctæ matris Ecclesię (cuius imperij fines,animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare satagimus) tum nominatim Societatis IESV meritis impetratum iri speramus.

Sane quam periculosum iter hoc Iaponicum est,partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quæ passim hoc mari ita sæuæ excitantur, vt præclare agi cum iis qui nauigant existimetur, si tribus è nauibus duæ cursum incolumes teneant. Quocirca venit mihi sæpe in mentem vereri,ne,qui è nostra Societate sapientiores videntur,si cui eorum in hæc loca mitti contigerit,temerarium esse negotium, Deum que tentari quodammodo,tam apertis adeundis periculis,putent:qua tamen eos suspicione postmodum libero,quod spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris inhabitãtem Domini spiritum præsidere. Illud quidem occurrit mihi sæpenumero,quod aliquando patrem nostrum Ignatium audiui dicentem:omnibus iis,qui in Societate nostra versantur,summo studio conatuque elaborandum esse,vt inanes ab se timores, & cætera cuncta depellant,quæ homini,quo minus totam in vno Deo spem collocet, impedimento esse consueuere.Porro,quemadmodum interest inter eos, quorum ita spes est in Deo reposita, vt rebus tamen affluant necessariis, & eos qui ob id ipsum vt Christum imitarentur,& soli Deo confiderent, omnibus sese vitæ præsidiis exuerũt;sic proculdubio multum refert,vtrũ quis,cum vnicum habere se profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quasi in vmbra se exerceat:an,alia re proposita sibi nulla pręter Dei honorem gloriamque, sese caputque suum volens videnque in discrimẽ offerat pæne quotidie:cuiusmodi si quis existat; ne illum ego propediem seculi tædio,migrandique ad Dominũ desiderio affectum iri crediderim:quandoquidem hæc hominum quæ dicitur vita, mors perpetua potius,ac triste quoddam à cœlestibus regnis exsilium est.

Vos interea valete fratres,dominumque precamini,vt nostram disiunctionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in cœlo:nam in terris quidem, ecquando posthac visuri inter nos simus, incertum est. Malaca,x.Cal.Iulias M.D.XXXIX.

EX EIVSDEM PARAENETICA AD *Gasparem Berzæum,cum is Armuziam peteret.*

IN Armuziana ista prouincia,primum, & antiquissimum tibi sit Dei obsequium,& animi tui cultus. Ex hisce fontibus cætera ad proximorũ vtilitatem large manabunt.ac proinde curabis,vt semel bisue quotidie te ipse ad calculos voces:atque integer iudex cognitionem exerceas tum communem omnium illius diei cogitationum, & actionum tuarum; tum vero propriam earum,in quibus aliqua per id tempus præcipuo studio vel præcauenda,vel corrigenda,vel ad perfectum expolienda susceperis. In primis

vero,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vero, Christianæ humilitati intẽta cura ſtudeas velim:eaque potiſſimum obeas miniſteria promptus ac libens,quæ cæteri velut abiecta & minime ſpecioſa faſtidiunt.in eo genere catechiſmus eſt.quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meridiẽ ſingulis diebus cõpita vrbis cum ſocio circuibis ipſe,plebem in templũ elata ciens voce.ibi Luſitanorũ filios,pueroſque,& libertos,necnon ſexus vtriuſque mancipia,ſalutaribus inſtitutis atque præceptis erudies : teque publice præeunte, promiſcuum vulgus Chriſtianas precationes,& pia dogmata reſonabunt. Atque idipſum eo maioris apud te momenti debebit eſſe, quod eius laboris patientia non modo imperitos idiotaſque ad notitiã Dei atque ad virtutem informat; ſed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plauſu atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam, Proepiſcopum adibis officij cauſa:eique ad genua protinus accides, & manum exoſculabere. ex eiuſdem auctoritate conciones habebis;in confeſſiones audiendas incumbes; & cæteris Chriſtiani paſtoris fungere muneribus.Simul, operam dabis, vt ab eo gratiam & beneuolẽtiam ineas, quo per te,ſi fieri poſſit,piis animi ſaltem rite purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item ſacerdotes omni ſummiſſione & officio demerebere : curabiſque vt ex iis quamplurimos ad eaſdem meditationes Deo adiuuante perducas. Præfectus item præſidij,qualis qualis ille ſit,enitere quantum poteris, vt amicus ac propitius tibi ſit:neque res vlla erit tanti,vti dicto factoue illum exaſperes:vbi hominem tibi arcte deuinxeris ; tum ſi & male audierit, & monendo reddi meliorem putaris poſſe;& occaſio cõmoda inciderit; quam amiciſſime ac demiſſiſſime,& ore placido eidem expones, quinam de illius actis & vita ſermones hominum ſint : ſuadebiſque, vti famæ pariter & officio conſulat. Multi erunt, qui de illo ad te querimonias deferant; tuamque apud eũ prophanis in rebus implorẽt opẽ.hiſce tu occupationũ tuarum & magnitudinem excuſabis,& genus.addes, vereri te,ne parum ea legatione proficias.qui numen & cõſcientiam ſpernat, hunc tua quoque monita nihili eſſe facturũ.Cum Sodalitio Miſericordiæ,fac vt quam optime tibi conueniat:ſodaleſque ipſos, quoad eius fieri poterit, manſuetudine ac beneuolentia comprehendas:ac totum opus,quibuſcunque licuerit rebus,pro virili parte promoueas. Ægrotos in publico noſocomio;& vinctos in carcere identidem viſes; hortaberiſque ad cæleſtes iras per ſacram confeſſionem auertendas,quandoquidem ij, propter admiſſa piacula ferme plectuntur,& ſunt qui Sacramentũ Pœnitentiæ nunquam obierint. Ad hæc,vbi res poſtulauerit,ages cum præſidibus vtriuſque loci,vti mature cognoſcantur ſingulorũ cauſſæ;ac ſimul, vt egẽtibus miſeriſque ad tolerandam vitã neceſſaria præbeãtur. Iam,inter nauigandum, & poſtea quã exſcenderis;omni ope cõtendes, vti per idoneos certoſque homines,Armuziani populi mores ac vitia domi foriſque;genera pactionum & quæſtuum;necnon in forenſi re corruptelæ,factiones,calumniæ, & alia id genus, quibus opprimitur veritas ; tibi quam notiſſima ſint: quo ad ea poſtmodum curationes ac medicinam ſcienter accommodes. Hoc tibi ad rem ex animi ſententia gerendam longe vtilius fuerit,quam

rit, quam librorum attenta peruolutatio, minime tamen alioqui omittenda. Mihi quidem, in omnes partes plurimum ſemper illam notitiam profuiſſe perſpexi. In capeſſenda autem Chriſtiana re, delectuque negotiorum habendo;illud vitabis in primis;ne, quorum fructus ad vnum vel ad paucos pertinet, anteponas iis,quæ plures, vel etiam vniuerſos attingunt:ſed quo latius quidque,eo potius & antiquius tibi ſit. Quos in Societatis noſtræ diſciplinam admiſeris; eorum profectum caue ne acrioribus tentamẽtis explores,quam quæ pati,vt ægroti natura,ſic tyronis imbecillitas poſſit. Sed ſemper infra potius,quam ſupra vires probatio ſit. alioquin exacerbantur multi, ſenſimque deſperant; ac domitis ad extremum frænis,in auia & dirupta præcipites abeunt. Atque hoc toto in genere, prorſus vitanda cenſeo experimenta, quæ vel inani & abſurda nouitate,vel etiam procaci quadam & cynica libertate, aut riſum, ſpectantibus,aut ſtomachum mouent. Tu vero ſectabere quæ & in vulgus accepta ſunt, & cum ratione pariter ac pietate conſentiunt. cuiuſmodi ſunt quæ poſui modo;carcerem & valetudinaria frequẽter inuiſere;vinctis & decumbentibus,in vtroque homine patienter ac ſedulo miniſtrare;itemque,ad paupertatis voluntariæ documentum,panes & nummulos emendicare palam; & alia id genus. Porro, ad regendos, & in virtute promouendos alumnos,illa res vna vel maxime proderit, comitate quadam eos & paternæ beneuolentiæ ſignificatione perlicere ad arcana pectoris ſui plane tibi nudãda;ſic prorſus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura, vel à malo dæmone ſolicitantur, extemplo ad te deferre non dubitent. Hæc deferendi & communicandi fiducia & conſuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducat. ſiquidem occultæ hoſtium fraudes, & improbæ petitiones, in medium protractæ, vel ipſa luce protinus euaneſcunt; vel, ſi vrgere perſtiterint, variis remediis opprimuntur. quibus in remediis expertæ virtutis illud eſt ; vbi quempiam inani gloria,corporum illecebris,aliaue parum honeſta cupiditate irritari cognoueris, huic præſcribere ſpatium aduerſus ea vitia meditandi : tum, quæ excogitauerit, iubere vt ea populo per occaſionẽ adhortationis impertiat.Hinc duplex percipietur fructus; tenacioris memoriæ, quod fere quæ commenti ſumus,promendo & commemorando,altius noſtris animis infiguntur : ſalutaris verecundiæ ; quod nos ea non exſequi pudeat, quæ ipſi aliis facienda præcepimus.In Sacramento Pœnitentiæ, cum negotiatoribus præſertim amplis & opulentis, quæ ante criminum cognitionem, in ipſa cognitione, & poſt cognitionem obſerues. Ante cognitionem;curabis,vti reus idem & actor(niſi id myſterium frequenter obire conſueuerit) biduum aut triduum ſumat ad anteactæ vitæ reputanda peccata, & ſimul memoriæ cauſſa in ſchedulam ex ordine referenda : vt ne imparatus, & ſine aliquo morſu doloris pudoriſque, ad accuſationem accedat. In ipſa vero cognitione, ſi turpitudine flagitiorum, aut magnitudine ſcelerum, quod ſæpe fit, abſterreri hominem ſenſeris quominus ipſe ſe prodat ; hilari facie, blandoque ſermone, quinetiam, ſi opus fuerit, variis te quoque morbis animi olim implicitum fuiſſe teſtando, vti

Universidad de Deusto
Biblioteca

singula probe fateatur, adduces. & cum alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt; tum vero accuratissime, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut retentas pertinent. etenim, si quem fœnore contaminatum, aut peculatu, vel iniquis pactionibus, in vniuersum interroges, num aliena possideat; vt est proclivis ad sui tutelam, & sibimet libenter ignoscit hominum natura; facile inficiabitur: sin genus vitæ artisue quam factitet, si vsuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, &(si regius forte præfectus curatorue ille sit) si de interuersa interceptaue pecunia, de monopoliis per vim nefasque institutis, deque aliis quæ magistratus contra voluntatem Regis, & ius commune plerunque sibi pro potestate & imperio vindicant, singillatim percunctere; multorum haud dubie delictorum confessionem exprimes, quæ reus alioqui, vel per malitiam, vel per inscitiam silentio forsitan inuoluisset. A confessione, si noxius tibi dura & perfricta visus erit fronte; comperendinabis videlicet, eique certos interea locos ad commentandum assignabis, quorum consideratione, tanquam repetitis ictibus, è silice pectoris sui, pios gemitus, & aliquas amoris diuini scintillas excutiat. Quod si fraudati quid forte restituendum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquenda, vel huiusmodi quippiam expiandum sit: plane videbis, vti ante latam sententiam expietur, neu te largis cuiusquam pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellati, magis in promittendo interim faciles, quam in præstando postmodum fideles existunt. Vbi sine fallacia ab reo satisfactum esse didiceris, tum demum æternis vinculis absolutum, temporario aliquo supplicio rite iniuncto, dimittes. Si qua pecuniæ summa, seu propterea quod iusti domini copia nulla sit, seu etiam pietatis ac beneficentiæ studio erit in pauperes conferenda; nequaquam ego tibi sim auctor, vt illius pecuniæ te sequestrum ac diribitorem exhibeas. sed eam tu (nisi tibi secus interdum in re præsenti videbitur) ad Misericordię sodales extemplo reiicies: atque id multis grauibusque de causis. primum, quod tibi non æque ac sodalibus nota est mendicorum & egentium turba: quorum, alij sæpe morbum, alij probitatę & sanctimoniam, alij etiam inopiam ipsam egregie simulant. Ad hæc, si percrebuerit, humanis necessitatibus & egestati paratum in tua facilitate subsidium esse; tanti vndique petentium concursus ad te fient, vti ad Apostolicas functiones, quæ tibi primę esse debent, otij nihil supersit. Non est porro æquum, te qui ad Euangelium prædicandum veneris, relicto verbo Dei, ministrare mensi. Postremo, si pecunias ipse tractare assueueris, metuendum est, ne famæ tuię atque existimationi aliqua labes ab iniquis, & omnia peiorem in partem interpretantibus, adspergatur. Quæ cuncta incommoda effugeris, si hasce Christianæ caritatis, & officij partes, eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vsus præcepta, ad æternam salutem præcipue necessaria, in Beatæ Virginis, & in Misericordiæ templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda, exscribenda, & quod caput est, obseruanda, cum cæteros inuitabis, tum vero primæ loco, si res postulet, adiges in tempus

certum,

certum, quorum ipse confessionem exceperis: vt inde perpetuam, si fieri possit, eius disciplinæ consuetudinem sponte retineant. Singulis vero noctibus voce ad commiserationem accómodata, vicatim populo cómendabis opportuna deprecatione adiuuandas animas, quæque in hac vita peccato letali tenentur; quæque in altera purgatorio igne torquentur. statis per hebdomadam diebus operam conferes ad simultates ciuiũ dirimendas, restinguenda odia, forenses denique controuersias componendas, quippe quarum impensæ magno ciuium damno sæpe sortem exsuperant. Ergo iis omni ope obuiam ibis: atque ipsos etiam quorum interdum culpa lites aluntur, scribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuincire, & salutari quopiam remedio sanare conaberis. In concionibus autem, quo magis commune bonum id est, eo maiorem, vti dicebamus, industriam, & assiduitatem, & operam collocari, neque illas ad vulgi oblectationem plausumque, sed ad morum emẽdationem, & vnius Dei gloriam omnino referri par est. Animorum quippe agitur salus: adhibenda vulneribus remedia; non, prurientes aures curiosis quæstionibus, & inani sermone scalpendæ. ac proinde accersita, fucata, dubia, obscura, cõtrouersa, ne in medium adduxeris: virtutis amorem, vitiorum odium excitare contendes: & iis quæ pro vniuerso mortalium genere Christus Dominus acerbissima pertulit, locum subinde aliquem inducendo, ad male actæ vitæ detestationem, ad lacrymas, ad Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicendum autem, vide ne quem eorum præsertim qui cum imperio ac potestate sunt, aperte perstringas. Exulcerare plagas hoc quidem est, non curare. & qui longius in eo genere prouehuntur, efficiunt nihil, nisi vt magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia colligant. Priuatæ obiurgationes in priuato adhibendæ sunt, & quidem plurima humanitate conspersæ. opulentis vero ac potentibus viris, quod ferme delicatum & fastidiosum est genus, inter ipsam admonitionem subinde etiam te ad pedes abiicies; vel, si res tulerit, caros dabis amplexus: plane vt perspiciant non tristitia te vlla, vel seueritate, vel negotiorum appetentia, sed eximia quadam beneuolentia & caritate, ad officium reprehensionis adduci. Iam vero, de familiari conuictu, & quotidiana cum hominibus consuetudine, haud leuis est animaduersio; multasque & magnas ea res habet cautiones: quarum prima illa est: Ita vtendum amicis, quasi non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi, infestique futuri sint. Id si præsumpseris animo; longe attentius omnia circumspicies, neque ipse in officio continebis, neque in securitatem effusus, admittes quod aliquando tibi exprobrari, aut obiici possit. In vniuersum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem præbeas velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa curatio est, quod item supra monuimus) omnes tibi pectorum suorum latebras, ac recessus aperiant. Alter locus cautionis est, operam des vti studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisque dignoscas; & conuenientẽ vtrisque facias medicinam. Nõ enim deerunt plurimis obsiti vlceribus, qui vel metu ne illa detegas, vel etiam captãdæ ad cæteros cómendationis causa,

vltro sese tuam in amicitiam ac familiaritatem insinuare non dubitent. ij,si te inter cætera ad prandium aut cœnam inuitent;i sane;ac tu vicissim illos ad Sacramentum Confessionis inuita:curaque,vti prorsus intelligãt, fixum esse tibi certumque,eos omni ratione ad Christianam seueritatem ac disciplinam,à laxiore vita deliciisque traducere.sic fiet,vti vel in posterum te frustra interpellare desistant; vel (quod optandum est magis) ad meliorem frugem,te duce ac magistro,tãdem aliquando perueniãt.A donis muneribusque(friuola quædã excipio;quæ si recuses, largitor vtique Lusitanus contemni se putat)omnino abstinebis, vulgati prouerbij memor;Captum esse,qui ceperit.Ioãnes tibi Rex omnia ad victum, cultumque necessaria detulit,eius vtere benignitate,atque idipsum modice, vel etiam intra modum; vt votiuæ paupertatis religiosa professio constet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu cruda mittentur; ea tu ad carcerem,vel ad valetudinarium publice deportanda curabis.atque hoc pacto, in tractandis hominum ingeniis tua tibi ratio longe solutior & expeditior fuerit.Quos ad vitia proiectos,& in peccandi libidine perperam obstinatos offenderis;gehennæ quidem illos, & futuri terrore iudicij maxime commoueri oportebat:sed quoniam hæc nimium abesse longe,stulti homines putant,multi etiam propter fidei imbecillitatem, sintne omnino vlla,turpiter ambigunt;at tu,morbos, ærumnas, calamitates, exsilia, vincula,cædes,orbitates, naufragia, bonorum proscriptiones direptionesque,& alia malorum genera sexcenta percurres, quibus in hac etiam vita impios ac praui tenaces homines afficit Deus : eaque denuntiatione perditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato & flagrante cupiditate vindictæ,res tibi fuerit;blanda primum oratione, quasi aliud agens,mulcebis hominem:dein,capto circuitu, sensim ad causam accedes,vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis,& multo minorem opinione fuisse demonstres:aut etiam diuino permissu relatam, quod iniuriosum ille quoque se quondã in alios fortasse præbuerit.ad hæc & alia id genus dicta,si te auersabitur,cedes tempori scilicet:sin dederit sese,premes paulatim acrius,& identidem instabis, quoad sedata perturbatione reliquam abs te medicinam libenter accipiat.eadem ferme obseruatione, ad leniendum dolorem,mœroréque, & cæteras animorum ægritudines, vti licebit.Atque hæc cum iis qui Christiani censentur.Cõuertendis autem ad Christum Iudæis,ethnicisque,suum item spatium ac laborem imperties : quam ad rem, ne longior sim,non pauca ex iis quæ supra posuimus transferri commode poterunt. Verum de his hactenus.redeo ad prima.Tu fac in aliorum curationem ita,mi Gaspar,incumbas,vt interea tuæ ipsius perfectioni ac saluti quamdiligentissime consulas. Vale.

EIVS

EIVSDEM AD SOCIOS

Goam.

IAPONEM Deo adspirante attigimus Augusto mẽse,die Assumptioni Mariæ Virginis sacro,cũ festo ipso Diui Ioãnis Baptistę die natali,Malaca sub vesperã soluissemus.Nauiculario vsi sumus ethnico,mercatore Sina,qui suam in id operã prefecto Malacę detulerat.ac primo sane feliciter nauigauimus, sed mox (vt sunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad inconstantiam prona)profectionis mutare consilium nauicularius cæpit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra conterere. Nobis autem in eo itinere cum alia multa, tum illa duo præcipue molestissima contigerunt: alterum, quod oblata diuinitus tempestate nautæ per nequitiam abuterentur;qua elapsa,ad oram Sinarum appellere,ibique totam hyemẽ, cursum exspectantes ponere cogebamur:alterum,quod in eadem naui simulacrum vehebatur dæmonis;cui nautæ,quanquam inuitis nobis & inspectantibus,patrio ritu sacrificabant.ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa;quæ(vt aiebant,credebantque barbari)modo læta,modo tristia reddebantur.Centum à Malaca leucas, Sinas versus prouecti,quandam ad insulam stetimus : ibique aduersus maris illius sæuitiam naualibus instrumentis, aliaque materia comparata, post multas cæremonias & sacrificia quæsitum est ab idolo,prosperam deinceps fortunam essemus habituri,necne.cum valde prosperam respondisset, proinde ne moraremur diutius; sustulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes:illi, simulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus,odoramentisque ex incenso ligno quodam Aquilano venerabãtur: nos conditore cæli terræq; Deo,& eius filio domino IESV CHRISTO confisi, cuius cultum religionemque amplificandi studio in ea loca deferebamur.Cum iam essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari,vtrum nauis qua vehebamur,Malacam esset ex Iapone reditura.cum in Iaponem quidem peruenturam omnino,sortilegi retulissent, verum: ex Iapone Malacam minime reuersuram;tum vero institutæ nauigationis pœnitere barbaros cæpit,satiusque iis videri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectionem in alterum annum differre. Noster autẽ quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vobiscum potestis ipsi, cum de tota itineris nostri ratione consuleretur dæmon. Mox in oram terræ quã Cocincinam vocant, delati; duo, vno eodemque die(qui fuit Diuæ Mariæ Magdalenæ sacer)vespere,sane quam aduersa pertulimus.Etenim exasperato vehementius mari,ingentesque voluente iam fluctus,cum iactis anchoris agitaremur in salo,apertum in ostiũ sentinæ vnus è comitibus nostris Emmanuel Sina forte præteriẽs decidit,mortuum credidimus:nã & alte ceciderat; & à capite pæne ad vmbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. verumtamen extractus magno cum labore exanimis grauiterque caput sauciatus,adhibita curatione,paucis diebus,Deo fauente

Universidad de Deusto
Biblioteca

conualuit. Nondum huius plane curatum erat vulnus : ecce tibi eodem ferme casu, eademque nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis frustra conantium opitulari, submergitur. Cuius interitum tãti sunt eiulatus ac lacrymæ consequutæ: tanto præterea, quotquot in naui eramus, vitæ in discrimine versabamur; vt admodum digna miseratione res esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dæmonem versi, nulla capta quiete, diem noctemque totam mactandis idolo auibus ferculisque apponendis operam dederũt, per sortes etiam quæsiere causam infortunij. responsum est: si is qui prius in sentinam ceciderat Emmanuel fato functus fuisset; puellam in mare non fuisse lapsuram. Cernitis ipsi profecto, quantum nobis eo responso dæmõ ab suis ministris crearit periculum: & nobis quid futurum fuerit, nisi furentis rabiem Dominus compressisset. sed me tamen in primis graues illæ in Deum iniuriæ, & barbarorum sacra illa sacrilega permouebant. itaque fusus in preces, Deum rogaui sæpius, vt priusquam fluctibus operiremur, homines ab se ad ipsius imaginem ac similitudinem conditos, tam falsis opinionum erroribus impiisque superstitionibus liberaret. tetrum quippe spectaculum & indignũ est facinus, Dei vice ab hominibus ad vnius D E I laudẽ factis, adorari perpetuum ipsius humani generis inimicũ. Cuius de minis atque terroribus, quibus ille mortales, nactus occasionẽ, aggreditur, quod multa mihi eo die nocteque Dei beneficio contigit experiri, quamquam ea sane cognita vulla sunt, tamen breuitatis caussa cætera prætermittam, vnũ illud summatim attingã: huiusmodi ipsius petitiones eludi nulla ratione facilius, quam animi magnitudine quadam ac securitate præstanda, non illa quidem, quæ propriis viribus, sed quæ vnius Dei tutela præsidioque nitatur. venisse tempus vlciscendi sui, crebro mihi ponebat ob oculos. sed magis tali in re ac tempore nobis timendũ est, ne fixã in Deo fiduciã, quæ debet esse firmissima, remittamus, quã ne ab hoste (qui nihil valet nisi Domino permittente) vincamur. Porrõ, quid nobis in extremo spiritu futurũ est, fratres, cũ debilitatis corporis animiq; viribus grauiori quã vnquã antea tentatione vexabimur; nisi per otium prius spem totam in Deo reponere, atque ad eum tẽpestiue confugere didicerimus?

Ad naugationẽ reuertor. lenita paulũ tẽpestate, vela ventis mœrentes dedimus, paucisque diebus in portum Sinarum quem Cantonium vocãt peruenimus. Ae nautis quidem non dubium fuit, quin hyemandum esset ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiam eam iniuriam cum Lusitanis & cum præfecto Malacæ expostulaturos minando, frustra eos reuocare à proposito niteremur. Sed nescio quomodo factum est, vt stationis mutandæ petendique portus Cineei (qui in eadem est ora) subitõ consilium caperent. Eo cũ iã appropinquaremus, nauarchus à quibusdam præternauigantibus repente hi certiõr, Cinceũ portũ à piratis cõpluribus obsideri. Præsens omnino periculũ imminebat: eratque vetus Catonem reuertenti, aduersus: Iaponẽ petenti, secũdus: quocirca subita re perculsi nautæ, volẽtes, nolẽtes, cursum in Iaponẽ dirigere, & nos quo polliciti fuerant (& quidẽ reliquis portubus insulæ exclusi) recta Cangoximã

quæ Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cũ à Pauli cognatis, tũ à reliquis oppidanis amicissime excepti, dies ipsos quadraginta in addiscẽdis Iaponicæ linguæ elemẽtis haud exiguo cũ labore posuimus. iamque Decalogi præcepta, Deo fauente promulgare sumus aggressi, quæ Paulus noster, & cætera Christianæ fidei capita patrium in sermonem accurate conuertit: ac nos quamprimum typis mãdare decreuimus, quo Christi notitia facilius latiusque fundatur. Idẽ cognatos amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non destitit: breuique vxorem, & filiam, multos præterea vtriusq; sexus in ouile Domini compulit. Nec sane (quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatur in vulgus: & quia plerique norũt litteras, perfacile Christianis precationibus assuescunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cũ Rege Saxumano collocuti sumus: qui nos perhonorifice acceptos, vt christianæ legis volumina diligenter adseruaremus admonuit. paucis deinde post diebus edixit licere omnibus qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hęc nobis initia sese dant læta vtique, veruntamen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum ipsorum placitis atque commentis, quod Christiana tantopere pugnat veritas; valde suspicamur fore, vt licet in præsentia nobis fauere videantur, tamen cum res paulatim progredi cæperit, nostrã in perniciem tum seuiãt ipsi, tũ vero populum concitent, alioqui per se minime nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prorsus contumelia & iurgiis abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisq; nostri Domini IESV CHRISTI vocãdis, nulla ratione desistere. Quod si euenerit, vt in caussa tam honesta, tamq; pia ac salutari negotio vitam ponamus; ne nos id in magni beneficij loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri iactura mercari iubemur. Vtinam modo nos mentis candorẽ & simplicitatem, quæ Sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit. Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios dæmonum cultores ab amicorum conspectu longissime positi, omnique pæne mortalium ope ac solatio destituti, nimirũ nostri met paulatim obliuiscimur: nosq; in Deũ totos necessario effundimus. quod secus, vbi Christiana viget religio, fieri cõsueuit. parentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, necessitudines, amicitiæ, ad omnes corporis animique vsus parata subsidia, Deum inter & homines interponunt fere sese: atque inde sensim ipsius Dei subrepit obliuio, quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cum, hac suscipienda peregrinatione, aliquod præstare nos illi putaremus obsequium; ipsi nos potius singulari eiusdem beneficio affectos, multisque vinculis solutos agnoscimus, quæ spem in Deo nostram & cogitationem cœlestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quod deliciis iis, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere, hic caremus omnino. Etenim Iaponij nullum alule mactant vel

comedunt,piſce veſcuntur interdum,oryza & tritico non abundant:herbis ac pomis vt plurimum victitant. & quidem ita proſpera valetudine ad multam vſque ſenectutem vtuntur,vt facile appareat,quam paucis ſit eadem quæ alioquin eſt inſatiabilis, natura noſtra contenta.

Vos item,cariſſimi fratres,(quoniam tanta vobis prouincia patefit)vigilate animis;veſtramque induſtriam ac pietatem in theatro cœleſti probare contendite.id aſſequemini,ſi Chriſtianam humilitatem, & ſenſibus intimis colueritis, & moribus expreſſeritis ac vita: quod ad exiſtimationem auctoritatemque attinet,totum id Domino permittentes,qui vobis eam ipſe per ſe conciliabit profecto.quod ſi facere omiſerit: veſtra cauſſa videlicet, ne, quæ Dei ſunt vobiſmet arrogetis, omiſerit. Illud vero vos ego etiam atque etiam obteſtor,vt veram inter vos pacem atque concordiã omni ratione retineatis: ſummaque ope nitamini, vt ne qua in vobis ſemina diſſenſionis exiſtant:præclaros illos veſtros conatus ac ſtudia patiẽdi pro Chriſto, conferatis interim ad omnem diſcordiæ ſpiritũ debellandum,memores affirmaſſe Chriſtum,ea re ſuos cognitum iri, ſi ſe diligerent inuicem. Gratiam ſuam Dominus Deus noſter ac volũtatem animis noſtris inſinuet, quo ex ea quam maxime cuncta faciamus. Cangoxima. Nonis Nouemb.M.D.XLIX.

PAVLI IAPONII AD SOCIETATEM *Ieſu in Indiam.*

QVOD mihi maxime fuit optatum, vt in Iaponem redire,matrem meam, & vxorem,ac filiam, cognatos præterea ac familiares meos ab impio dæmonũ cultu ad Chriſti religionem traducere mihi liceret; id iam Dei Domini noſtri clementia ſingulari ſum conſequutus. Nunc autem aliame coquit cura,vt ij,quẽadmodum ad Chriſtum conuerſi ſunt,ſic in fide quam ei dederunt, firmi ſtabileſque perſiſtant. quod ego cum à Domino precor identidem;tum vos,per Chriſtum, vt in precibus veſtris ac ſacrificiis mei meorumque memores ſitis,obteſtor:quandoquidem ad ſalutem(niſi principiis conſentiant exitus) cæpiſſe nil prodeſt. Iaponij me ſane quam libenter audiunt de IESV Chriſto verba faciẽtem,itaque multos,fauente Deo, Chriſtianos fore confido. Nos hic omnes corpore(vtinam æque ſpiritu) bene valemus.& quamquam vobis à locorum interuallo diſiuncti ſumus; tamen & animis in præſentia coniuncti videmur, & etimus aliquando corporibus: videlicet cum ad extremum iudicium excitabimur, vtinam cum Domino regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouembris, M.D.XLIX.

***

IOAN

IOANNIS FERNANDI AD *Franciſcum Xauerium.*

POST tuum ex hac vrbe diſceſſum,inflati animis domum ad nos conuenere Iaponij,vt variis nos interrogationibus fatigarent: videlicet rati,qui ipſorum argumenta refelleret,abſente te,fore neminẽ. Sed Coſmus Turrianus,Deo fauente, ſpiritus eorum repreſſit: etenim interprete me ad ſingulas quæſtiones ita reſpondit, vt ſatisfaceret: quas ego Iaponice quoniam ipſius mandato litteris conſignaui, deeſſe nolui quo minus ex iis aliquas ad te perſcriberem.

Quæſitum eſt, ex qua materia Deus animum condidiſſet:nam corpus quidem è quattuor conſtare elementis non ignorabant. Reſpondimus ad hoc;quemadmodum Deo,vt elementa, Solem,ac Lunam,& reliquum mundi fabricaretur ornatum,non opus fuit priore materia: ſed vt exiſterent,ipſo nutu verboque fecit; ſic animos etiam ab eo creari ſola ipſius voluntate,materia nulla. Tum illi percontari:qui color animi, quænam eſſet ſpecies. Nullam reſpondimus;etenim hoc proprium eſſe elementorum & corporum. Cum inde efficerent,quoniam corpus non haberet,nihil eſſe animum; Coſmus vt eos verbis ipſorum conuinceret, interrogauit num eſſet aer in mundo: cum annuiſſent;quæſiuit denuo,eſſet ne coloratus aer: negarunt. Tum ille:ſi aer,cum res corporea ſit, nullo eſt colore;quãto minus(inquit)animus,cũ careat corpore? Hoc audito,ceſſere.

Quæſiere alij, dæmones quidnam eſſent?cum reſponderetur eſſe multitudinem Angelorum duce Lucifero, qui elati ſuperbia, quod Deo ſeſe æquiparare voluerant,cæleſti gloria ſunt diuinoque aſpectu priuati; cur, aiunt, homines tentat diabolus,eſtque eis adeo vehemẽter infeſtus?quod eos,inquit Coſmus,ad beatitudinem illam,quã ipſe amiſit,cõditos nouit propterea eis inuidet,laboratque vt in fraudem inducantur.

Interrogauere nonnulli, cur, ſi erant cuncta quæ Deus fecerat bona, Luciferum ſpiritum malum & contumacem creaſſet? Ad ea, Luciferum, inquit,quique ſunt eius ſectam ſequuti,condidit Deus & clara intelligẽtia præditos ad bonum dignoſcendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum:vt eos,ſi bonum exoptaſſent,gloria,ſin malũ, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quod Lucifer ac reliqui dæmones abuſi,pro Deo adorari concupiuerunt;idcirco pœnas dedere, & ſua ipſorum culpa mali ac ſuperbi euaſere: quod ſecus bonis contigit Angelis, qui ſemet ſubdentes Deo, meruere gloriam ſempiternam. Percontabãtur alij,quid eſſet Deus,vbi eſſet,num aſpici poſſet:alij, cur Deus cum ſit adeo clemens,aditum gloriæ tantis difficultatibus circunſepſerit. denique tantus erat à matutino tempore vſque ad veſperam hæc & alia ſciſcitantium numerus,domus vt oppleretur.ſed Coſmus(vt dixi)fecit omnibus ſatis.Bonzij nos,quod eorum ſcelera coarguimus, maledictis inſectari non deſinunt.Confinxere quidam ex iis,diabolum è ſimulacro pronuntiaſſe,nos ipſius eſſe diſcipulos: eundem noſtra de cauſa è cælo,mul-

tis inſpectantibus, regiam fulmine perculiſſe: quidam etiam humanæ carnis voracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda vel Dei potius beneficia accepimus. Commotum eſt in oppido bellum, quod regis obitu deinde ſedatum eſt, adeo exitioſum & graue; vt vrbs octo dierum ſpatio conflagraret incendiis, & ſanguine redundaret; quippe ſublatis legibus, impune victrix vbique graſſabatur improbitas: paſſim homicidia: paſſim rapinæ. atque eo ſane toto tempore nos ad cædem inquirebamur aſſidue, partim ab iis, qui nos oderant, partim ab iis, qui noſtras qualeſcunque ſarcinulas adamauerant: itaque magno in diſcrimine vitæ ſæpe verſati ſumus: verum ex omnibus periculis eripuit nos clementiſſima Domini mater, quæ clientes adeo præcipua cura tuetur ſuos. Cum enim ſtatus rerum eſſet huiuſmodi; Coſmus Antonium miſit ad Naetondoni vxorem, vt ab ea conſilium peteret: illa iuſſit nobis renuntiari, confeſtim veniremus ad ſe. porro inter eundum complures in cateruas armatorum incidimus: ij inter ſe per eorum ordines trãſeuntibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hoſce de Cengecu (ſic enim Europæos appellant) quandoquidem ipſorum culpa, lignea vel lapidea ſimulacra neque aliis, neque ſibi ſalutem dare poſſe negantium, Dij indignati, excitata diſcordia, tantam huic populo cladem intulere? hæc autem dicebant illi, propterea quod eo bello cœnobia multa cum ſimulacris ignis abſumpſerat: imminuta magnopere idolorum & præſtigiatorum auctoritate, vel ob id ipſum, quod Regi in primis, vt noſti, ſuperſtitioſo, nihil eam ſuperſtitionem profuiſſe conſtiterat. Ex eo diſcrimine elapſi, Naetondoni domum peruenimus, cuius vxor dato puero qui proſequeretur nos ad Bóziorum cœnobium, quos ea ſuis alebat ſumptibus, amandauit: illi vero grauiter nobis offenſis, reſpuere: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi ſibi ſupereſſe. Cur nos Deus, qui habitat in cælo, cuius legem exponeremus, ex iis periculis non in cælum eriperet? Tamen ad extremum ſiue Dominæ metu, ſiue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hoſpitium aſſignarunt. ibi toto biduo commoratos mulier nos domum ſuam rurſus accerſit, & in poſticis ædium partibus ambulatiunculam quandam nobis ad diuerſandum attribuit. hic nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior ſim, in præſentia ſileo. Sanctis ſacrificiis, & precationibus tuis nos admodum commendamus, & patrum fratrumque cariſſimorum: quos ego ad hanc gentem ſalutaribus erudiendam præceptis, & veram in agnitionem Dei conditoriſque ſui trahendam, propediem venturos eſſe confido. Amangutio, 13. Calend. Nouembris.

M. D. L I.

EDVAR

EDVARDI SYLVII AD *Societatem IESV Goam.*

AMANGVTIANAS res primum, deinde vero Bungenſes ad Diuinę maieſtatis gloriam hac epiſtola perſequar. Poſtquam à nobis Petrus Alcaceua diſceſſit in Indiam (diſceſſit autem Octobri menſe, anno Domini M. D. L I I I.) Amangutium veni cũ Coſmo Turriano. ibi ex familia Regia multi inſignes ac nobiles, & cum eorum ſingulis alij xv. ferme, vel xx. Chriſtiani ſunt facti. ad eum numerum acceſſere Meacenſes Bonzij duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa percontatus à Coſmo, totam illi ſuam viciſſim de mundi opifice, deque hominis anima ſententiam patefecerat, cuius erat ſumma, nullum eſſe plane verum omnium conditorem. Verumtamen ipſemet cõditor ſuam illi gratiam impertiri dignatus eſt, vt quanto verſaretur in errore, & quam eſſent vera, quæ à Coſmo dicebantur, liquido cerneret. itaque Dominum Deum noſtrum ex animo colere ſtatim decreuit. id quo melius faceret, omnibus rebus quibus ad eam diem vtebatur, abiectis, exiguum ſibi tectum, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum ſocio ſuo Barnaba exſtruxit. ibi morantur ambo, & victum ſibimet ſuis manibus operantes quærunt: nihil è domo noſtra, nihil aliunde gratis accipiunt: vnam acquirendæ virtutis rationem ſciſcitantur à nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, adeo feliciter creſcunt, vt mei me ſane ex eorum comparatione pœniteat. Eodem tẽpore Iaponius alius quidam ad Deum cõuerſus eſt, magna humanitate vir, acutoque iudicio, annos natus plus quinquaginta: & quamuis, antequam conſtituit Chriſtiana ſacra ſuſcipere; diaboli tẽtationibus adeo vexatus eſt, vt in morbũ inciderit; poſtea tamen quam Deo ſeſe commiſit, manna abſconditum affatim hauſit, & nunc de priſtina ſua impietate deque excellentia diuinę legis loqui non deſinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quod magna prudentia & ingenio præditus eſt, & nihil vnquam adorauit in vita (nam Iaponiorum ſuperſtitionẽ inane ſemper neſcio quid iudicauit) ſuo exemplo multos ad religionem impulit Chriſti: cui ille haud ſane ficte dat operam, ſiue transferẽdis in patriam linguam ſcriptis quibuſdam, (qua in re valet plurimum, & ſtylus eius valde probatur) ſiue aliis mortalibus omni ratione ad veritatis viam trahendis: præſertim vero confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehemẽter inſectabatur. Vxor eius, & filij ſunt iam Chriſtiani, cum ipſius fratre non minus ingenioſo, & ornato, aliis præterea ipſius affinibus, & amicis.

Septuageſimum vel octogeſimum alios circiter annum agens, vir nobilis ac dynaſta, ſuperſtitionem ſuam cum Chriſtiana religione commutauit: idolorũ ante id tẽpus cultor egregius, quippe cui, ſimulacris humi de more ſtatuendis venerandi cauſſa, præ aſſiduitate laboris occalluerant manus. nũc vero tanta ei lux veritatis oborta eſt, vt de laboribus ab ſe fruſtra ſuſceptis, deque ſua cœcitate verba facere nunquã deſiſtat. is idolorũ loco templum ædificare decreuit, quo Chriſtiani ad ſermones inter

se de cultu diuino serendos augendæ pietatis causſa conueniant: & vniuersis qui sub imperio suo sunt,omni conatu persuadere constituit,vt ad Baptismum accedãt:quo lustratus est eius quoque filius annos natus triginta,qui domum nostram Christianæ doctrinæ & sacrorum causſa ventitat. Tria passuum millia distat ab vrbe Amangutio vicus quidam. ibi ad quinquaginta, vel sexaginta neophytos rusticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum studium ceperat, vt litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares suos argumẽtando conuincerẽt. Quin etiam eius loci Bonzius ipse, cum illos sæpe sermone atque altercatione lacessseret, turpiter ab iisdem superatus ac victus, existimationi suæ denique migrando consuluit.eius discessu neophyti valde leuati sunt. Iidem pariter vniuersi certum in locum sæpe se cõferunt, vbi de cultu diuino disseritur, admonentque inuicem sese, & ad fidem, ac religionem hortantur. Verum de statu rei Amangutianæ plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani,quam misit in Bungum;ex qua ego hęc quę sequuntur excerpsi.

›› Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, fiuntque semper aliqui Chri-
›› stiani.iidem precationes tenent,easque ad ianuam fere quotidie recitant:
›› tum singulis caxa (quod monetæ genus est) in eleemosynam datur:qua-
›› re illi admodum læti, & Domino gratias agentes domum sese recipiunt.
›› iidem, Dominicis diebus,cum in ordinem discubuere; qui Christiani ad
›› sacrificium veniunt, aliquid iis præbent eleemosynæ causſa:itaque & illi
›› beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione atque ordine de-
›› lectantur,& omnes in vniuersum Domino gratias agunt; cuius sibi mu-
›› nere,anteactæ ipsorum vitæ fœditas patuit. Paulus & Barnabas Meacen-
›› ses Bonzij duo mirabiliter in fide proficiunt.Faxit Dominus, vt ad finem
›› vsque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo & Damiano sacer, vespere
›› mortuus est Ambrosius Eunadus Faisumius, Regis œconomus. eius fu-
›› neri mecum interfuere plus ducenti sexus vtriusque neophyti, signum
›› Crucifixi vnus è neophytis præferebat; & quoniam demortui domus à
›› nostra plurimum aberat, pompa mediam per vrbem necessario ducta est.
›› Efferebatur autem corpus admodum excelso feretro, tantaque funalium
›› multitudine, vt ipsam diei lucem repræsentarent; ac terræ quanto licuit
›› apparatu cęremoniisque mandatum est.Commouit ea res aliquantum ad
›› impias sectas deserendas cognatos ipsius, & maiorem ciuitatis partem:
›› quas quidem sectas plane relinquerent, si diuinæ legis interpretum hic
›› foret copia. Vxor autem eius continuo pauperibus fecit benigne:nam &
›› ipso quatriduo præbuit ipsis epulum, & è domestica suppellectili multa
›› distribuit:in iis etiam vestem sericam,ex qua conficietur pecunia ad ædi-
›› ficandam illis domum in area, quam idcirco nobis neophytus quidam
›› attribuit. Hoc eius recte factum, cæteraque neophytorum erga inopes
›› beneficia, quibus bis terue cibaria singulis mensibus largiuntur, com-
›› pensęt Dominus: quem vos rogate fratres mihi carissimi, vt hæc ab illis
›› fiant,nullã ob aliam causſam;nisi vt eidem placeant:& simul in officio me
›› sua benignitate confirmet.

Domus ea, cuius meminit Cosmus, perfecta iam est. Absolutum est opus,

opus,v.Cal.Iulij,& diebus aliquot ibidem sacrificatum, sermonesque de ipsius fundatione sunt habiti. Hactenus de rebus Amangutianis. Nunc ad Bungenses venio. Anno M.D.LIII. nostri lapidationibus ibi male accepti sunt, confictis in eos criminibus, quod carne vescerentur humana.sed Rex,causſa cognita,rem totam breui compressit, dispositis custodiæ causſa circa domum nostram interdiu noctuque vigiliis. atque ea sane præclara fuit neophytorum probatio: quippe nos quo maioribus cinctos videbãt angustiis,eo maiorem ipsi firmitudinem animi constantiamque præseferebant.Eo tempore multæ ad neophytos cõciones,multæ contra Bonzios disputationes habitæ sunt:qui victi,cum quid agerent non haberent,insigni mendacio populũ onerarunt,nulla re scilicet Christianam à Iaponica religione differre.Res erat sane periculosa.itaque nostri diuinæ gloriæ zelo inflãmati, nil aliud per eos dies docere populum institerunt,nisi hæ duæ religiones quantopere inter sese differrẽt:legem quippe Iaponicam fabulis atque mendaciis:Christianam vero plane certissimis niti principiis.Atque ob id ipsum Balthasar Gagus librum Iaponico sermone cõscripsit,ac dedit Regi,quem Rex coram se, suisque consiliariis recitatum,ac vehementer probatum,suo signo obsignauit, atque ad Balthasarem remisit,iubens ei renuntiari, se libri eius exemplum descriptum habere apud se:proinde exemplar obsignatum vt erat,ostenderet magistratibus,vt eos perspecta Christiana veritate & doctrina, beneuolos & amicos haberet.Ex eo tempore adhuc in pace fuimus.Bonzij in Dominum credidere complures. in iis quidam legisperitus ex eorum ordine,qui commentationibus vacant,noster antea vehemens aduersarius. huic ita deinde clarum veritatis lumen affulsit, vt in exquirẽdo Christiani hominis officio nunquam defatigetur. Tanta vero tranquillitate fruitur animi, atque ita Dei beneficia ipsius hærent infixa memoriæ; vt pro iis à quibus Christiana mysteria didicit,& à quibus huc missus est, denique pro cunctis Euangelij præconibus preces ad Dominum assidue fundat. Anselmus est quidam Dominus vici non longe ab vrbe positi.is, vt vxorem ad cultum Dei traduceret; anno superiore venit ad nos, & Balthasarem domum suam adduxit; qui fœminam, & domesticos omnes, aliosque complures necessaria ad religionem rudimenta edocuit,& conuertit ad Dominum.Horum exemplo tantus in reliquis eius vici incolis motus animorum est factus, vt omnes fere Christiana iam sacra susceperint. Vicus est alius,decem leucas ab vrbe:illuc item anno superiore lucri causſa se cõtulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine:ibique reperit hominem, qui ab dæmone septem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque esculentum, neque poculentum per fauces posset demittere.Hunc miseratus Antonius,& simul recordatus latronis eius,cui culpam suppliciter agnoscẽti Dominus noster IESVS CHRISTVS ignouerat,aquam in vas infundit,expiatque manu sua per signum Crucis.deinde hortatur ægrotum,vt peccatorum suorum agat pœnitẽtiam, & credat in eum, à quo & conditus fuerit, & salutem possit accipere. Annuit ægrotus,& continuo porrectum sibi poculũ aquæ totum penitus hausit,

appositumque oryzæ paulum, sine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, vt cum primum per corporis vires liceret, ad nos conferre sese Christianæ religionis suscipiędæ caussa decerneret: itaque fecit: omnem superstitionē abiecit, Christianos ritus ac precationes edidicit, paucisque post diebus est mortuus. Alium etiam cōuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natum. Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cum Baptismi caussa ad nos venisset, postea quam ablutus est, Balthasarē domum suam cum Ioanne Fernando, Antonioque perduxit. ibi dies aliquot instituendis baptizandisque ita multis vacarunt, vt ex vna tantum Lucæ familia, sexaginta capita (in his vxorem Lucæ, duosque filios virili ætate) cœlesti lauacro purgauerint. Quorum tanta cōstantia, tantum animi robur apparuit, vt suo exemplo aliis ad fidem trahendis numerum deinde trecentorū impleuerint. Annus circiter agitur, cum quidā oculorum acie sane debili baptizatus est. is Dei benignitate factū est, vt vna cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet: etenim continuo clare cæpit videre: cuius rei fama cum latius manasset, Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cœcorum, partim vario morborū genere, vt lepra, febri, aliisque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus pro sua sapiētia, cœlestis numinis vim sæpe declarat. Quod vt facilius cognoscatis, nonnulla referā, quæ in hoc genere cōtigerunt. In popularibus neophyti illius, quē ex oculorū debilitate repente conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidā hæreditario veluti iure, & quasi per manus acceperat, vt à dæmone torqueretur. atque is impetrandæ salutis caussa, in victimas & impia sacrificia patrimonium pæne consumpserat. Verum dæmones idolis inhabitantes, quo maiores sibi honores haberi cernebant, eo vexabant hominem grauius; nec illius tantummodo cruciatu contenti, arreptum ipsius quoque filium annos natum triginta adeo male accepere, vt multos dies nihil omnino gustaret, nec iam patrem, vel affines agnosceret. Balthasar vbi id resciuit, contulit eo sese, cumque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum Diui Michaelis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam vehementer intremuit, tanta cum gesticulatione, motuque membrorum, vt qui astabant, rei miraculo perhorresserent. Verum diuinæ placitum est bonitati, vt simulatque super eum Balthasar sacra illa effatus est verba: In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti; à nequissimo spiritu liberatus; continuo & cibum & vsum mentis rationisque receperit. Deinde vero vna cum parte Christiana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est; ac filius quidem, Michaelis: pater autem, Pauli nomen assumpsit. Paucis post diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaelis, ad templum nostrum accessit, quæ item triginta iam annis male à dæmone habebatur. Ea cum velle se Christianam esse dixisset, vehementi pariter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confugit, cæpitque mulieri suadere, vt nomen IESV, nec non D. Michaelis pronuntiaret. illa vero diseruciata grauissime, ore cōpresso, voce veluti in cantum soluta, respondit, si, Xacæ & Amidæ, qui legē dedere Iaponiis, idola repudiarentur, neminem adorandum

randum esse præterea: neque vero se cuiuspiam vi, ab eorum cultu posse abduci. Postridie (qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer) tēplo Christianis refarto, cum mulier quoque adesset; Balthasar sacro peracto, ad exorcismū rediit. Hic dæmō versum ciulare, iniuriā conqueri, fœminamque torquere. Cum in eo statu res esset, Christiani qui aderant, in preces dedere sese, nec ita multo spiritus ille nequam erupit: mulier autem valde leuata est, atque integra prorsus mente, potum petiit, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam, ebibit. Tum iussa dicere IESVS, MARIA, tam suauiter pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est, iamque Christiana sacra suscepit. Qui ægroti huc deuenere, ex iis ad trecentos iam Christiani cernuntur. quorum sermones inter se de beneficiis à Domino post Baptismum acceptis, operepretium est audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam prope valetudinem prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decem alios, quindecimve singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim vero in oculorum curatione, quibus Japonij vulgo laborant, est comprobata: vt eius perendæ caussa à leucis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natum est M.D.LV. in hac ede sacra Funaiensi, à Cineralibus ad Paschalia vsque solennia, conciones quotidie cum sacrificiis habitæ sunt, tanta neophytorum frequētia, vt eos domus nostra nō caperet, tanto que animi ardore, nonnulli vt è pagis pridie domum nostram venirent, quo postridie mane ad tempus cōcioni adessent; nonnulli autem ad templum duabus ante lucem horis accederēt, quibus rebus homines ita vehementer inflammabantur, vt quotidie feme deni, duōdeni, vel etiam viceni post catechismū fierent Christiani. Itaque baptizati sunt eo toto Quadragesimæ tēpore, quadringenti. A Paschalibus feriis vsque ad Pentecosten eodē feruore ac studio continuatæ sunt quotidie conciones, neophytorū rogatu, qui propitiandi Domini caussa mysterium Confessionis fatē quam diligenter frequentant; quorum vitæ morumque immutationem post Baptismum, noti affinesque eorum valde mirantur, quippe, vt quisque maxima pro Christi nomine ignominia afficitur, ita se beatissimum putat. Quidam etiam, cum initio conuersionis, nonnullo pudore territus latitaret, ita se nunc palam penitus in caussam Christianā tanta sua cū delectatione dedisse, vt verbo Dei potius quam cibo sustentari alique videatur. Cæremonia quoque nostra funebris magna cum admiratione probatur ab ethnicis: vt funus quod primum duximus, hominum plus tria millia spectādi caussa celebrauerint. cum autē pauperibus æque ac diuitibus honorem à nobis vident haberi; tum vero legē Domini Dei nostri simile nihil fatentur esse, atq; lex ea sane late vagatur in hoc regno Bungōnā prætervbanū neophytorū regem, laicali qui in quinginta, vel sexaginta. Si quidi tondē, Quinotani (pagorū hęc nomina sunt) plus ducenti visuntur. Neophytus quidā est, quem alteri ob eius

virtutem

virtutem parentis loco venerãtur & colunt;qui sępe ad sacrificia & conciones huc ventitat.Is ea circuit loca,& cunctos ad officium adhortatur. Superioribus diebus Balthasar Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus est ad Lusitanorum,qui ibi erant,confessiones audiendas. Rex autem ante quam discederet,venit ad nos,iussitque Balthasarem de commeatu sine cura esse: daturum se qui eum prosequeretur, & omnia ad iter necessaria compararet,idemque,si Balthasar vellet,præstaret in reditu:præfectis etiam,quacunque transeundum esset,iumenta & cætera quę opus forent,se imperaturum.Eum nũc in singulos dies exspecto.mecum hic de neophytis remansere senex quidam,Antonius nomine, quinquaginta vel sexaginta natus annos: & alij præterea quattuor vel quinque homines impigri ad necessaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris,ex Ida pago nõ longe ab vrbe posito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptismi caussa se contulit. Sed vterque,quod Balthasar aberat, domum suam re infecta, consilioque pæne mutato reuertebantur. Id vbi cognouit Antonius,is quem modo nominaui,me appellauit,vt preces ab omnibus,qui aderant,ad Dominum pro vtroque eorum habendas curarem. itaque dum orationem Dominicam elata voce multi pronuntiamus, conspecta mulier est adeo vehementer intremere, vt illam ipsi tres homines regere & continere non possent: dentibus vero tam acriter infrendebat,vt viderẽtur effringi. interea constrictis ipsius manuum digitis,mulierem signo Crucis,& aqua benedicta lustrabat Antonius:nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica salutatione perseuerantibus. Post hæc mulier aliquantulum consopita,simulatque expergefacta est,iussa dicere,IESVS,MARIA,primum veluti indignabunda pronuntiauit:tum ei manus arctius iterum vinciuntur,precationi simul omnes insistimus:nec ita multo post fœmina dolere manibus,& lamentari,& rogare vt sese quam citissime soluerent. Deinde,pia admodum voce proferens,IESVS,MARIA,verum Creatorem suum adorare se dixit,grauemque sese peccatricẽ agnoscere.Eadem mihi postea affirmauit, se toto septennio cordis ingentẽ sensisse grauedinem, sed iam ea leuatam, & exhilaratam esse. Postridie mane cum marito discessit:redituri ad Baptismum cum primum Balthasar Firando reuerterit. Mihi sane magnam tota res attulit voluptatẽ, & ex eo die plane alia mulier atque antea, visa est. multa præterea in hac regione geruntur à Domino:qui nos pro sua bonitate idoneos vineæ suæ cultores dignetur efficere.è Bungo 12.Cal.Octob.M.D.LV.

TAQVAE REGIS FIRANDI *ad Melchiorem Nonnium.*

PATER Mag. Franciscus cum meum in hoc regnum venisset, Christianos fecit magna animi mei voluptate nõnullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos venit etiã Pater ille qui Funaij versatur, baptizauitque

zauitque cum ex affinibus meis aliquot; tum ex reliqua nobilitate permultos:quem ego virum aliquoties audiui,eiusque doctrinam,quæ mihi penitus hæret in medullis,ita probaui, vt Christum sequi plane decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus,non mentiar iterum.Tu si ad nos te contuleris;& rem Deo gratissimam feceris, & à me quam honorificentissime liberalissimeque tractaberis.Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD SOcietatem *IESV in Lusitaniam.*

EX quo tempore à Francisco Xauerio, qui postea migrauit è vita,Amangutij sum relictus;res per humani generis aduersarium minime tranquillæ fuerunt:qui cũ intelligeret quantum Euãgelij promulgatione proficeretur, omni ratione eã impedire conatus est: bellum enim Regem inter ac populares eius ita pernicioſum excitauit, vt vigesimo post meum aduentum die,Rege ipso cum filiis interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen à nobis interea cessatum est:nam ad annum M.D.LVI. (quod spatium fuit annorum circiter sex) assiduis concionibus, cæterisque ex instituto nostro ministeriis obeundis, Christianorum duo millia fecimus; quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus contra nouum Regem, sectatoresque ipsius, vrbi Amangutio sæuum adeo incendium intulerunt, vt cum amplius decem millibus familiarum incoleretur, vnius horæ spatio vniuersam flãma peruaserit.Nec sane domus nostra, templumque ab eo incendio fuit immune.Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo audito Christiani conueniunt,communique sententia statuunt, non esse mihi in iis tumultibus commorandum:denique vigesimo post incẽdium die,cum iam hostium exercitus ab vrbe non plus tribus millibus passuũ abesset,vehementer à me efflagitant,orantque vt inde discedam.quorum ego precibus eo animo cessi,vt post eas turbas,ac seditiones rediré.Consilio profectionis meæ cognito,reliqui Christiani ad me concurrũt, nullam ea nocte partẽ capiunt quietis,cum alij peccata cõfiterentur, meumque discessum lugerent;alij mecum vna decedere decreuissent. quos ego vt potui verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouem millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses.Nimirum præsagire iam tum videbantur calamitates,quæ postea contigere: quippe deinde,& vrbs funditus euersa est,& summa annonæ inopia,aliaque id genus multa incommoda consecuta. In itinere cum diuellerentur à me, ecce tibi denuo lacrymæ virorum,mulierum, puerorum; quæ me sane magno mœrore,tristitiaque affecerunt: atque ita illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter

intendi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cum duobus fere millibus Christianorum, quos ibi fecerat, eratque magna apud Regem in gratia, ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitanię nomine cum pretiosis muneribus misit, egitque gratias quod nos adeo humane liberaliterque tractaret. Hoc ille officio permotus, ędes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: è quibus templū exstruximus cum reliquis ad incolendum necessariis ædificiis, operam suam in id nauātibus admodum impigre Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cum æstus belli iam deferbuisse videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluebant, ac fere semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores, prout mentes eorū Spiritus sancti claritas illustrauerat. Amangutio etiam Rex, regnique proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cum Regem ipsum Bungi amicitię causſa consuluissem, respondit adhuc maturum non esse: simul ac foret, se moniturum. suspicati sumus occultam aliquam coniurationem ipso conscio aduersus Amangutij Regem esse cōflatam: nec sane temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio ferme iam instauratum aggressus, diruit, magna ciuium parte vel spoliata, vel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus iis, qui partes eius sequebantur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno M. D. L V. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sane quam iucunde cœnauit: à cœna de Deo verba fecimus. ipse per quendā ex amicis iussit nobis renūtiari velle se certos pecuniæ fructus assignare alendis iis, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum subsidium hospitalem domum à nobis ædificatam esse, quæ huiusmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum cōferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui aream in vrbe imperij sui admodū ampla ac celebri Facata nomine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iam Balthasar Gagus aliquod fecerat Christianos. Eo nunc Balthasar idem est rediturus, vt ibi diutius commoretur, atque commodius Euangelium prædicet. Christus Dominus noster, eas vires nobis easque virtutes impertiat, quę ad assiduos huius prouinciæ labores atque pericula sunt necessariæ. Valete vj. Idus Septembris. M. D. L VII.

GASPARIS VILELAE AD *Societatem IESV.*

ANNO M. D. L V. cum in hæc loca Melchior comitesque peruenissemus, nihil ad vos scripsi, propterea quod redituro mox in Indiā Melchiore, satis fuse de moribus hisce, ac regionibus ex ipso vos cognituros putabam. Nunc ea persequar, quæ

quæ post eius discessum præsente me contigerunt, quo in omnibus immensa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hāc attigi, iussus sum Funaij habitare cum Cosmo Turriano, partim vt ingraueſcentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio subleuarem; partim etiam, vt ex eius consuetudine ediscerem, qua ratione horum Christianorum ingenia colenda tractandaque sint. Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus, vbi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Regulus præterea vrbis eius valde nos diligit, fecitque nobis potestatem areæ coemendæ, qua in area Virginis Matris ædem sacram excitauimus ad pios Christianorum vsus, cum Iaponiorum incolarum, tum Lusitanorum, qui eo commeant. Gagus ab Regulo humane exceptus est cum alio fratre nostro, itemque alio Iaponio Christiano in rebus diuinis admodum eruditō, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis instituendis magna cum laude versari. post Gagi discessum, aream coemimus patentiorem, donauitque Rex nobis peramanter quasdam ædes in proximo, quæ statim nobis vsui fuere. ex iis quippe templum exstruximus, addidimusque tecta nonnulla nobis ad incolendum necessaria. Opus ad culmen perductum est die sanctis omnibus sacro, anno M. D. L V I. Melchior primum in eo sacrum fecit solenne. Inter hæc tempus aduenerat, quo Melchiori in Indiam redeundum erat. quem à nobis dimisimus, nulla spe in hac quidem vita nos reuisendi. Inde Christianæ rei ex instituto dedimus operam non sine aliqua difficultate propter occultas conspirationes aduersus Regem in vrbe conflatas à reliquiis coniuratorum, quos mense ante nostrum aduentum capitali supplicio affecerat, ac deinde ad cæteros minori suo cum periculo puniendos in insulam quandam, quæ arcis instar est, sese receperat. Hisce tumultibus & recentes Christiani vehementer, & nos etiam aliquantum perturbabamur animis, quod ex Regis interitu (si forte id contigisset) aut mors nobis imminere sine dubio videretur, aut certe multa ac grauia incommoda, quæ magno nobis impedimento forent quominus rem ex animi sententia gereremus: verumtamen nonnullis à Rege concessis, pax inter eum & ciues composita est, & qualecunque otium consecutum.

Instituti autē nostri in Iaponiis adiuuādis eiusmodi ratio est. Primum, quoniam plurimis tantæ sunt tenebræ, vt animam simul cum corpore interire, nullumque Dei iudicium de rebus in vita bene vel male gestis futurum existiment; duos menses quotannis, Nouembrem ac Decembrem, vsque ad octauum diem ante Natales Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deque cælesti beatitudine concionibus; ad quas vniuersi fere conueniunt Christiani. Die vero mortuorum omnium commemorationi dicato, in eandem rem maiori etiam studio ac cęremonia incumbimus. Toto autem eo tempore, cenotaphium habemus atratum: super id, responsum vnum verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra rituum illorum mysteria populo exponimus. Quo quidem anni tempore tanta vis frigoris est, vt præter

Universidad de Deusto
Biblioteca

assiduum gelu matutinum,multa etiam è cælo decidat nix.Sed Dominus pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntiis, Christianorum conuentum indiximus; quorum, à viginti quattuor, ac triginta millibus passuum, tanta multitudo confluxit, vt eos templa duo coniuncta,ædesque nostræ priuatæ non caperent. Media nocte sacrum solenne rite peregimus cum hymnis quibusdam piis, de laudibus Natalium Domini,& nonnullas è sacris litteris historias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum delectati,& in sacrosancta fide firmati sunt.Post eorum dierum celebritatem cum æquum esse non videretur, vt intra domesticos parietes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redemptas in desertis regionibus perire pateremur; missus sum cum Ioanne Fernando ad vicum,quem Cutamen appellant,vbi aliquot Christiani visuntur,quo & gentilibus viam veritatis ostenderem,& Christianis solatium aliquod atque vtilitatem afferrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore sine vllo commeatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem,vbi nos quidam ethnicus excepit hospitio,& paululum oryzæ dedit in cibum:& quia lucebat adhuc,ab eo petiimus, vt viam nobis ad vicum quendam finitimum monstrare ne grauaretur: quo cum peruenissemus,ad vetulam Christianam probi viri vxorem item Christiani, diuertimus. cuius nobis in ministrando studium, & alacritas, cum veteris illius, ac nascentis Ecclesiæ laudibus proculdubio comparanda,omnem præteriti laboris molestiam,ac defatigationem abstersit.Cœnam pro ipsius angustiis parauimus ex herba iname quam appellant, atque nasturtiis, cum anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset. Eadem monita à nobis, vt aliquos ad Euangelium cõuocaret, quamquam nox erat, frigusque permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit,vt multos barbaros adduceret, ad quos cum apud senem quendam de salutis ipsorum ratione verba fecissemus,decem ex iis permoti diuinitus Euangelio credidere: quos simulatque opportunum est visum, magna nostra lætitia baptizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus septuaginta cuius domi sermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cum annos circiter octo graui admodum valetudine laboraret, ita vt membris pæne solutis, inter loquendum vehementissi tremeret, multis in vita homicidiis perpetratis, dæmonis cultor, cuius speciem sese identidem offerentem adorabat vt Deum;biduo post Baptismum Dei beneficio sanus, ac liber ab omni tremore surrexit,& omnibus inspectantibus,diabolicas syngraphas aliaque id genus igne combussit.

Ex eo loco profecti, antequam Cutamen peruenimus, nos in itinere nox oppressit. in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti qua iter esset, aut quem percontaremur, Deum precati nos in viam dedimus, & in cuiusdam ethnici hospitium incidimus, qui nos ad Christianum honoratum hominem habitantem in ea solitudine misit,quem antequam inuenimus,frerum erranimus,sed ea ipsa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui

qui nos ad optatas illius Christiani ædes aliquando perduceret.Is nos simulac vidit,statim nobis prouolutus ad pedes, nunquam se tanto in honore fuisse dicebat.ea nocte in consolandis animandisque Christianis eius domesticis ibi posita, postridie mane profecti, Cutamen venimus, acceptique hilariter sumus à Christianis, qui cognito nostro aduẽtu obuiam nobis processerant. Hic, dierum aliquot moram fecimus, quo & Christianos cõfirmaremus,& paganos ad Christum adduceremus, quorum decem conuersi,alij miserabili quodã errore liberati sunt:cum enim sese de more dominis sacramento fidelitatis obstringerent, idque ante idolum stantes,sanguinemque mittentes è brachio, descriptis ex eo litteris quibusdam,quæ legi non possent, & ad extremum syngrapha concremata hero se fidem seruaturos esse iureiurando promitterent; omni studio fecimus,& effecimus,vt si ab ea consuetudine prorsus nollent absistere,saltem per Deum conditorem cœli terræque iurarent,quod nobis omnes se facturos esse polliciti sunt,potiusque mortẽ oppetituros, quam ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Ea res dominis eorum pergrata fuit, ipsorumque fidem, nunc multo quam antea pluris æstimant. Circumspectis huius prouinciæ miseriis & inopia, Cosmo visum est,è re communi futurum, si in vrbe Funaio valetudinarium institueretur.Itaque cõsilio cum Rege communicato, peramplam domum exstruximus,bifariamque diuisimus,vt altera pars elephantiacos (quorum magnus in his locis est numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet.Confluxere illico elephantiaci complures, quorum curationi præfecimus vnum è fratribus nostris chirurgiæ peritum, qui contemptis vt Christum pauperem sequeretur; deliciis diuitiisque quas possidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniam vrbe tota montibusque finitimis multi præterea inopes,ægrotique versantur: constitutus est Iaponius Christianus annos natus quatuor & viginti, spectatæ virtutis adolescens, qui castitatis voto aliisque nonnullis Deo sese dicauit, vt is egentibus,viduisque diuideret eleemosynas, quas Christiani coniiciunt in arcam ob eam ipsam rem publice positã.Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum,atque ægrotantium multitudo,in hospitali quam diximus domo,magno cum rei Christianæ adiumento,& barbarorum pudore,cum videant populares suos ægrotos omnes gratis à nobis curari, necessariis medicamentis adhibitis.

Incunte Quadragesima,instituti sunt sermones de sacra Confessione, quam Iaponij tanto cum labore,lacrymisque peragebãt, vt nostrum nobis teporem tacite exprobrare quodammodo viderentur.

Per idẽ tempus multa ac magna capitis pericula adiimus; cum enim Rex arce se cõtineret,quæ abest ab vrbe viginti quinque millia passuum, cumque magna latronum vis,sublatis iudiciis, vrbe tota volitaret, quorum animi in cædem nostram à Bonziis solicitabãtur,hyeme tota,necem in singula momenta exspectãtes,pauco vino in vsum sacrificiorum, aliisque rebus nonnullis vt potuimus absconditis, cum vel in cibo capiendo nobis ob oculos versaretur, vigiliis inter nos distributis (quod nũc

etiam facimus)vitam noſtram,magno ſane labore incommodoque tutati ſumus. Quo tempore iuſſit Rex nobis renuntiari, ſe nihil opis in tali re nobis afferre poſſe: proinde noſtræ ſaluti conſuleremus, moleſtum ſibi fore ſi quid nobis incõmodi accidiſſet. Ac reliqua ſane vrbe item vigiliæ agebantur,ſed omnis noſtra ſpes,atque fiducia ex vnius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamen Quadrageſimæ die non habitus eſt ſermo de rebus diuinis, aliquot ſeſe quotidie diuerberantibus,cum ſexta quaque feria noctu de paſſione Domini verba fierẽt,flagriſque in corpus ſuum omnes domeſtici noſtri vna cum Iaponiis centum ferme,ſequirent,qui ad audiendum Euangeliũ ventitabant. Semihora dicendo abſumebatur:inde Chriſti Crucifixi proponebatur vexillum:poſtremo extinctis luminibus veniebatur ad verbera, nec ante cædẽdi modus fiebat,quam pſalmus quinquageſimus ad finem vſque pronuntiatus eſſet,idque ea pietatis ſignificatione,vt cuiuſuis animus ad religionem,& lacrymas cõmoueri poſſet. Inter hęc rurſus Amangutium inuitamur:ſed quia in Bungo conſtabat operæ fructus; & ſimulne Ioannis Fernandi auxilio priuaremur (nam ei proficiſcendum fuerat, Amangutianis reſcripſimus, Paſchalibus feſtis nos eo venturos. Sacroſancta hebdomada,quanta maxima potuit cæremonia religioneque peracta eſt. Primum Dominico die Palmarum,ſolenni ſacrificio facto, ramiſque de more diſtributis,prodiimus ſupplicantes, Crucemque præferentes permagnam;emenſaque area ſpatioſa è regione ianuæ, foribus in reditu occluſis,Coſmus,qui extra templum cum ſigno Crucis populoque remanſerat, clamare cæpit, Attollite portas: cui reſpondebat è templo chorus,vt aſſolet.cũ tertio denique admiſſus eſſet, & ad aram maximam ordo comitantium,non ſine ſumma omnium lætitia peruenĩſſet; ſacrum miſſæ continuo cæptum eſt. Paſſione Domini decantãda, ingens animorum motus,& eorum,qui recitabant,& eorum qui audiebant eſt factus: tantumque dolorem delictorũ atrociſſima innocentiſſimi Domini mortis narratio omnibus attulit, ſimulque intimum ſolatium ita magnum, vt ſatis appareret,omnia hæc à Spiritu Sancto proficiſci. atque ita ſacrum peractum,& ritus illi ſanctiſſimi quid ſibi vellent,populo expoſitum eſt. ad hæc templi parietes pullo periſtromate conueſtiti, & ſepulcrum excitatum eſt ad ſacratiſſimum Chriſti corpus condendum, ac perſoluenda iuſta ſolennia,adiuuantibus quinque Luſitanis, qui in hac vrbe hyemauerant,ſeque ad nos Confeſſionis cauſſa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant,alternantibus choris canticum Zachariæ, cum ſymphonia;deinde pſalmus idem quinquageſimus magno cum ſenſu, lacrymiſque Chriſtianorum; gentilium vero admiratione, & approbatione concluſit. Poſtridie, ad ſacram Euchariſtiam admiſſi Luſitani & Iaponij aliquot, qui quidem ad tantum myſterium idonei videbantur: & quia tum primum cœleſte illud conuiuium inibant, ſumma animi dulcedine ac voluptate perfuſi ſunt. His rite peractis, corpus Chriſti condidimus, templum circumeuntes accenſis luminibus. In ſepulcri præſidio Luſitani duo, cum totidem pueris,armati maculis ferreis galeiſque, ſunt collocati:

collocati: quæ res cum tempus illud referrent, quo Chriſtus liberator noſter in terris verſatus eſt; Chriſtianos mirum in modum commouebat, magnoque male actæ vitæ dolore afficiebat vniuerſos. Sextæ feriæ exſequias maior populi frequentia celebrauit.decantata paſſione Domini,& corpore Chriſti recluſo non ſine motu & comploratione omnium, mirabilis erat ſacris peractis dolor ac mœſtitia Chriſtianorum domum redeuntium.iidem Sabbato ſancto ſacris adfuerunt. Ara in medio templo exſtructa,ſacello etiam maximo aulæis pictaque tabella exornato, in qua Chriſti reſurgentis effigies cernebatur,multis præterea candelis ardentibus, pullum prætẽdebatur ſiparium. id, ſimulatque chorus, Kyrie eleiſon,nouies cecinit,ſubito demiſſum, aram ipſam, & Coſmum ſtantem aperuit, qui è choro clam ſe ſubduxerat, ſeque ornatu ſacrificantis induerat. Vbi vero Angelicus hymnus intonuit, confeſtim æra campana vi ſumma pulſantur.quæ res tanta ac tam repentina lætitia Chriſtianos affecit,vt mente pæne emoti viderentur,ſiue id ex præterito mœrore, ſiue ex rei nunquam ante id tempus viſæ nouitate contingeret. ſane ij nobis dicebant ſe iam nunc in hac vita fructum cœleſtis beatitudinis præguſtare. Atque his rebus in Chriſtiana fide non mediocriter confirmati ſunt. Paſchali die quæ conſequuta eſt, corpus Domini circumtulimus ſub vmbella, cereis & candelis accenſis. Symphoniaci, cæterique miniſtri ſertis amœniſſimis redimiti iucunde pſallebant. Nec tempeſtiuus tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit. itaque concurſus multitudinis nullum eo die locum ſacro ſermoni reliquit.

Dum hæc geruntur,affertur Amangutio nuntius, dynaſtam quendam nomine Moridonũ copiis adductis, Regeque Amangutij & principibus interfectis,vrbem totam flamma ferroque vaſtaſſe. Ac nobis vtique ſi eo veniſſemus,fuerat moriendum:ſed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore nõ eſt;quem habet iis tantumodo,quos præcipue diligit. vrbis excidium ingens fames excepit,quæ cum è barbaris multos,tum è Chriſtianis nonnullos abſumpſit; vniuerſum vero ciuitatis ſtatum ac ſobone bellorum tumultus,quod adhuc experti ſumus, Chriſtianæ fidei propagationem magnopere diſtinent; ſed nihilominus eo ipſo tempore in Bungi regno multi Chriſtiani fieri cæpti ſunt, præſertim ex inopi plebe.nam diuites fere mundo ſeruiunt, & obtrectatorum voculas pertimeſcunt. Firando etiam à Balthaſare Gago litteras accepimus, in parua quadam inſula,triginta vel quadraginta homines Baptiſmũ petere, Chriſtianos eius regionis in IESV CHRISTI cultu proficere, phanumque exſtruxiſſe,quamquam pro multitudine populi exiguum. Quod vero ad nos ipſos attinet,nunquam occaſiones deſunt,quibus probemur & exerceamur. Etenim Bõzij fictis criminibus falſiſque teſtibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere, quod ſcilicet humana carne veſcamur: atque ad faciendam mendaciis fidem veſtes manantes ſanguine in ædiũ noſtrarũ fores occulte cõiiciunt. idque nõ ſemel hoc anno fecerũt,

qui eſt

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui est à Virginis partu M. D. LVII. quocirca toto pæne Iapone percrebuit,nos dæmonas esse, nec verbis nostris habendam fidem. quod etiam scriptis in ianua nostra propositis palam edicunt. A pueris etiam interdum lapidibus petimur,Complures præterea nos fœde & contumelioſe compellant,tametsi contra honesti viri permulti reuerentur,& colunt.

Huiusmodi periculis(vt dicebam)tentamur à Domino,& præclare docemur,quam parum sine illius ope valeamus ipsi.Idem tamen hæc Iaponiorum peccata dissimulans,clementiæ suæ non obliuiscitur,ad allicien-dos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiens.Quendam multis iam annis pæne paralyticum Baptismo lustratum intra paucos dies sanitate donauit. Mulierem assiduo singultu etiam dum loqueretur & cibum caperet,iam diu laborantem per Baptismum eo vitio liberauit. Aliam energumenam, vt primum Christiana facta est,dæmon reliquit.E montanis quidam cum febri cõflictaretur, ad templum nostrum descendit,certus inde non ante discedere quam sanitatem reciperet, postridieque conualuit.Iam in ipso valetudinario,quod diximus,vulnera,veteresque decem atque etiam viginti annorum abscessus quarto decimo interdum die sanantur.Atque hæc omnia necessaria sane sunt ad huius gentis tenebras dispellendas, detegendosque diaboli dolos,atque præstigias. simulat quis ex composito se mortuum esse,hunc venefici extractum è sepulcro se ad vitam reuocasse mentiuntur.Interdum etiam adiuuante dæmone ægrotos aliquos curant. Quidam cum multos iam dies nusquam appareret,veneficorum opera repente cõparuit. Defunctus cum efferretur nescio quis, vbi ad ferretrum detegendum sepeliendi caussa ventum est,nullum cadaueris ne indicium quidem inueniunt. Hisce aliisque id genus artibus miseros Iaponios diabolus decipit:quorum ad cætera scelera,quæ multa sunt,illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes eruditer enecent, vel quod vnum aut alterum sobolis caussa satis esse, vel quod in rei familiaris angustiis eorum felicitati hoc pacto se consulere arbitrentur.Persuasum habent etiam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant,eæ fœminam si pepererint,ad inferna damnari;quare permotæ fœtum in vtero medicamentis interimunt.Iam vero vetantur Iaponij de vitæ exitu cogitare,ne videlicet mortis metu à flagitiis deterreantur. quocirca mortem repentinam exoptãt,beatumque putant cui ita obire contigerit.Sunt etiam qui dæmonem colant, eoque familiarissime vtantur, quos Iamambuxas hoc est milites conuallium appellant,ij ad famam sanctimoniæ colligendam,sese grauiter puniunt,stant,vigilant,cibo parcissimo vtuntur;altero denique vel tertio mense, vbi satisfactum esse diabolus pronuntiauerit;nonnullis amentiæ sociis vna secum adhibitis emendicata à popularibus stipe,mare petunt,nauiculamque conscendunt,cuius sentinam ita perforant,vt accepta paulatim aqua mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit quo brutorum animantium specie vulgo adoretur,atque vt boues colant,hominem occupat; percontantibus nomen,respondet se regem esse bouum;rogatus vt abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicentur,

centur,abscedit.si promissa nõ fecerint,rursus reuertitur, oppressumque hominem variis cruciatibus torquet,quousque phanum ædificẽt, in quo varias belluarum figuras pro numine venerantur, capitali etiam alicubi proposita pæna,si quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores, si quam feram interemerint,suis veneficiis in morbum inducit.itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eam caussam, vt mortales vero Dei cultu deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis,& volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstitio multiplex est. alij nescio quem iam mortuum colũt nomine Amidam,alij quendam,quem Xacam nominant. est etiam hæresis eorum,qui lingua patria Fotoqui vocitantur, in opinionum suarum prauitate vsque adeo pertinaces, vt aures Euangelio prorsus occludant. negant enim fidem habendam nisi scriptis iis, quæ apud se habent: & pro miraculo est,si quis eorum Christiana sacra suscipiat. Denique Soli etiã, ac Lunæ deorum honores habentur, necnon ipsi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quam nos fœdiorem ac deformiorem depingunt. Multi sunt etiam cœtus cœnobitarũ vtriusque sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque distincti, vita,moribusque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt. Amãgutij vnum, vbi multi erant Christiani: verum ædes eæ vna cum vrbe ipsa incensæ,& solum à barbaris templo Idolorum postea dicatum est: tametsi nunc audimus nonnullos qui superfuerunt Christianos, idipsum iudicio repetiisse, eiusque possessionem nostro nomine recepisse. Alterum est domicilium Firandi. Tertium, idemque omnium maximum est hoc Bungense,quod in primis stabile Deo propicio futurum videtur,tum propter Regis (quamuis nondum Christiani) eximiam erga nos beneuolentiam, & aliis rebus & in consilio dando probatam nobis, & cognitam; tum etiam propter existimationem à nobis apud præfectos regios, magistratusque collectam. Accedit quod Rex Euangelij promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitaniæ Ioannes patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiam mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuersionem valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obsecrate carissimi fratres,vt Regem hunc excitet:nam vtique ex eius conuersione huius regni totius insularumque conuersio pendet;quippe cum sit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum,cum ibi Balthasar Gagus esset, duæ Lusitanorum naues appulsæ. Itaque à Cosmo ad eius subsidium in cõfessionibus audiendis,aliisque laboribus,quos noua prouincia secum affert,eo sum missus.Meo aduentu Gagus,& Lusitani,& ipse regulus oppidi valde gauisi sunt. Et quoniam Christianorum veterũ vita moresque apud hos populos in vtranque partem plurimum ad exemplum valent: primum omnium suadere Lusitanis instituimus,diligenter cauerent,ne quem neophytorum exemplo suo offenderent.Multos Confessione purgatos sacra

Eucharistia refecimus. omnibus vero dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite nostro magnæ virtutis homine, & salutis suorũ cupidissimo conciones habebãtur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione. præibant sclopetarij quadraginta cum displosione festiua: hos tibiæ sequebãtur: deinde Lusitani duo cum funalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus. tum è fratribus duo Litanias concinebant: postremum locum tenebant ornatu corporis pretioso Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in cõspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla sublata variis Crucibus coloribusque fulgentia, prætereunte nos maioribus tormentis honoris caussa consalutarunt. Frequens tum ibi forte mercatus erat, quo ex omnibus fere partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magnã Christianorum lætitia, magno barbarorum conuentu atque approbatione celebratum est. Cum ad crucem peruenissemus, quam non longe ab ædibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine rediimus. Faxit Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatur lætus rerum Bũgensium progressus, simulque Pauli obitus natione Iaponij quem ægrum Funaij reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, intermortuis vocibus nihil tamẽ æque clare pronũtiasse ac IESV, MARIA: cuius mortem homines pariter vitãque admirati sunt. Is triennium iam in vinea Domini laborauerat fidelis operarius comesque noster magno animi ardore, spiritu, curaque salutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus. ægre enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi iussu ex eo loco Facatam profectus est, vt possessionem adiret areæ quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inuiset, vt is totam rem auctoritate sua confirmet. speramus autem id valde è republica futurum. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quod mercatores opulenti qui ibi commorantur, diuitiis metuentes suis, imminentis belli pericula largis muneribus, & congiariis redimunt. Hic locus quartum iam quintumue annum abundat annona. exspectamus vicissim vaccas Pharaonis strigosas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus lari tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa vilitate non parcunt, quid in caritate putandum est? Magna enim (mihi credite fratres carissimi) sterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus sunt, prorsus vt ipsi diuites herbis tolerent vitam. Idcirco nos Iosephi prudentium imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopiæ, ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia, lactucæque sole tostæ adseruantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum vbi maturũ est, imbrium vi tempestatumque deperditur. Oryzam fere demetunt, eaque non ita multam, vt vniuersæ vrbi sufficiat: hec ea pauperes, nisi si quando gratu-

lationis caussa, vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungensium illatis acie victus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adiutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regno inferre constituit. propterea Funaio scripsit ad me Cosmus rumorem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris mature prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi vt Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, professique sunt, si ego Firandi remanerẽ, se ad oppetendam mecum vna mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitæ finẽ exspectaturos: quos ego salutaribus præceptis instructos, iis verbis quę tempori ac rei conuenire videbãtur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorum maximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omnino ducentarum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediat, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno M.D.LVII. scriberem. vos oro per IESVM CHRISTVM, vt precibus vestris mihi veræ summissionis, perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea caussa ad ignominiosam vsque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Firando quarto decimo Cal. Nouemb. M.D.LVII.

MELCHIORIS NONNII AD SOCIETATEM *IESV, in Lusitaniam.*

ANNO post Christum natum M.D.LV. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cum Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuimus, cum aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autẽ portu Sinarum ad mensem Iunium vsque substiteramus, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi vulgo putatur idoneum. Sed cum repente decretum esset insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuo Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos instituimus consuetis officiis adiuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus vero dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cum viderem in Sinarum regione, inter tot seculorũ idololatras, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisq; solennia multis eorũ qui aderant lacrymis lętitiaque celebrari. Illud etiã percõmode factũ est, vt Lusitani aliquot redime-

rentur,ab incolis iam diu in vinculis habiti,& capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adeo tetra immanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem,nunquam fieri posse putassem,vt quisquam eo vitę genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta,Cantonem Sinarum vrbem(quæ Olisiponi magnitudine pæne par est) tristes nuntij perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: in Sancij prouincia, tantam repente aquæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, vt omnem circa regionẽ ad passuum centũ octoginta millia inundauerit, vrbes septẽ villasque cõplures obruerit,omnibus incolis vel ipsa inundatione demersis, vel si inũdationem effugissent,demisso cœlitus igne consumptis.Quod ita pro certo est habitum, vt Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat,quod patrem atque familiam ea calamitate amisisset,administratione deposita(id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancij regionem magno cum squalore discesserit. Hæc autem de Sinis tantũmodo cognita sunt;nam Lusitanis aliisue omnino aduenis mediterranea penetrare non licet.Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus,& duas inter insulas certum naufragij vitæq; discrimen Dei beneficio euasimus.cuius clementia,& in eiusmodi periculis cura salutis nostræ,nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnãq; spẽ affert fore,vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cũ eius rei,Rex ipse, scriptis ad Prætorem Indiæ litteris, significationes dederit non obscuras.

Cum ad Bungi oram appropinquaremus, ad oppidum quoddam appulimus,cuius oppidi principes, sumptis armis ab Rege defecerãt. ibi ex incolis qui ad nauem accesserant,audimus vrbem totã euersam esse,aufugisse Regem,putare se nostros etiam Socios qui ibi commorarentur, occisos.Ea res quamuis falso nũtiata,omnes quotquot eramus in naui,magnopere conturbauit, ac perculit. Sed illuc nihilominus vento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes DEI beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim,verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus vt à morte reuocati mihi viderentur. Neque vero in eo congressu Cosmus ille Turrianus tẽperare lacrymis poterat, bonus vtique senex, & vir plane egregius. Annos aliquot Amangutij vixerat, in ea vrbe relictus à Francisco Xauerio. ibi rem Christianam administrauit egregie,multis magnisque laboribus, ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonziis lapidibus sputisque appetitus, illusus, & contumelioſe tractatus est, cum sine magno periculo modo pedem efferre non posset, idque ob eam maxime causſam, quod post Francisci Xauerij ex eo regno discessum,Rege ipso Amangutij ex insidiis interfecto,assiduo pæne bello ac seditionibus, cum vniuersa fere nobilitatis ac magistratuum cæde regnum illud exarserat: cuius rei culpam Bonzij (quorum est magna apud plebem auctoritas)cũ in Christiana sacra susceptа,neglectasque Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Cosmum adduxerant, vt &

mun

mundus illi crucifixus,& ille mundo vicissim iure optimo dici posset.Sed eum in hisce incommodis & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe quia ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia,& Amangutianam Ecclesiam interim conseruari atque augeri intelligeret.Denique mihi narrabat,nunquam se in vita,lætitiæ ac voluptatis tantum cepisse, quantum per id tempus Amangutij percepisset. plane vt existimem illum è lacrymarum mira suauitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Vt in Bungum veni, dedi operam vt Regem ipsum inuiserem,multisque eum rationibus ad CHRISTVM traducere sum conatus:sed frustra, partim quod hostium metu in locum munitum sese præsidij causa recepisset, partim etiam quod sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore vt populares sui Christianum regem ferre nollent.Sed illud maxime retardabat hominem, quod dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait vna cum corpore interire,spiritum esse nullum,& nihil omnino præter ea quæ sensu percipimus.Sunt autem Bonzij cum regni proceribus affinitate coniuncti, nobis vero, quod plebi eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantisque mendaciis populum onerant, nihil vt Euangelio in his terris maiori impedimento esse videatur. Quod idem Frãcisco quoque Xauerio(quamuis id nos celaret)vsu veniſse nunc demum cognoui. Quot ille in iis locis incommoda superauit;cum pedibus iter assidue faceret,cum per vias,ędesque Bonziorum, ac principum concionaretur, vulgaribusque cibariis, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis vero frigoribus,instar famuli à pedibus, Iaponios equites citato gressu persequebatur,talari veste nunquam deposita, & quidem farcinula onustus, vt eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorũ flagitiis & superstitionibus adeo fuit liber ac vehemens, vt trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum insectantium vociferationes,iurgia, lapidationes constanti semper inuictoque animo pertulit! Mortem vero pro Christo vsque adeo optabat,vt eam vltro pæne quærere videretur.Regis quidem Amangutij nefario flagitio libere atque acriter accusando, non obscurũ adiit vitæ discrimen. Iaponiis proceribus quibusdam eum parum honorifice compellantibus,trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta exspectantem, iisdem compellationibus (tametsi citra contumeliam)respondere iubebat,idque non cõtumacia elatus,sed quod illud sentiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ dictorumque in iis locis auctoritatem futuram, nisi maiore apud eos esset in honore,quam ipsimet Bonzij,quos illi sane valde reuerentur.Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponij vsque adeo mirabãtur, vti Xauerius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrim incidi magno sane vitæ periculo: ex qua tertio denique mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo etiam tum corpore ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigan-

dum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec vero existere vnquam posse putaui) sæuissima dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patiatur, Cocino iiij. Idus Ianuarias M. D. LVIII.

GASPARIS VILELAE AD SOCIE-tatem IESV Goam.

ANNO superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fuse perscripsi res cum aliis huius prouinciæ locis, tum præsertim Firādi gestas, vbi annum sum commoratus. quo temporis spatio Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo dedicata sunt, quæ idolorum antea fuerāt. quam rerum conuersionem aduersarius ægre ferens, magnas in nos turbas per Bonzium quendam excitauit, qui ex incremento rei Christianæ acri odio in nos iā ante concepto, habita insuper nobiscum disputatione turpiter victus, adeo exarsit dolore ac rabie, vt in perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. Confestim praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgo prædicare aggressus est, idque eo euentu, vt cuius nomen Firādi ante id tempus obscurum atque ignotum fuisset, plurimos iam sectatores haberet; nec plebs modo, sed ipsi Bonzij ex eius ore penderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hortari, vti nos sicuti Franciscum Xauerium antea, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent. quibus rebus effectum est, non solū vt multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam (quod Christianos pupugit vehementer) vt Crucem effringere non dubitarent in sacro cœmeterio positam: quam iniuriam & Regulus ipse, & aliquot alij Christi gloriæ cupidi quanquam vlciscī parati, iustis tamen de caussis patiēter tulerunt. Dominus vero Deus noster nihil iis aliisque multis eorum sceleribus commotus, sed recordatus miserationum suarum antiquarum, pro flammis atque fulminibus signa misit è cœlo ad eorum tenebras fugādas perquam clara & illustria: etenim in media aeris regione species Crucis apparuerunt, aliaque prodigia valde cōspicua. verumenimuero vsque adeo densa caligine mentes eorum obductæ sunt, vt insolitam lucem intueri nequiuerint; sed potius in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos à Christi cultu summa vi reuocare conati sint.

Meacum est vrbs totius Iaponis caput, frequentissima academia, litteratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quod Euangelij lux nondum affulsit, Cosmo Turriano Rectori nostro visum est faciendum, vt aliquis nostrum ad explorandum ciuitatis statum, simulque tentandum quis ibi locus Euangelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificiis rite peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quamuis ad tan-

ad tantum onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi imposuit Dominus; idem ferendo quoque suppeditabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quæ in iis regionibus maxima sunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametsi consuetudinem aliquam nactus sum, tamen quo facilius atque commodius cum Iaponiis agere possim, interpretem è Societate nostra Iaponium mecum duco, iamque me ad iter accingo. Itaque ne longior sim, tēpo ris angustiæ prohibent. Illud à vobis fratres carissimi enixe peto quæsoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, Domino quam diligentissime commēdetis. Ex Iapone, Cal. Septemb. M. D. LIX.

IOANNIS FERNANDI AD Melchiorem Nonnium.

ACTA proximi superioris biennij cognosces ex litteris iis, quę publice missæ sunt. Nunc accipe quæ mihi in præsentia occurrunt. Bungensium Christianorum in suscepta religione maior in dies firmitas atque constantia cernitur: quippe sese pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramentis identidem muniunt: sacris concionibus adsunt, subinde se verberibus puniunt, aliaque pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, vt vniuersam eius historiæ seriem singulis diebus ea ratione percurrant. Neque vero Facatæ, quanquam templo à militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter fœminas puerosque, patresfamiliarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atque vt intelligas, Iaponij Christiani quantum in virtute profecerint, narrabo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cum esset Amangutij apud amicum opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumque videret se occupationibus distineri, quo minus Christo, quemadmodum optabat, totum se māciparet ac traderet; fundo vectigalibusque relictis, Facatam vna cum vxore, liberis, ac seruis venit, vbi non modo seipsum Deo vere atque ex animo dedidit; sed filiū quoque indolis egregiæ nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisque imbuendum. Idem, vt vni Deo vacaret, abiectis omnibus negotiis, totum Quadragesimæ tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otij totum id, precando, contemplandis sempiternis præmiis atque supplicīis, morteque, & extremo iudicio insumens: quibus rebus in Domini nostri IESV CHRISTI cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam, virtutemque corroborandam, rerum à martyribus pie fortiterque gestarum assidua recordatio: è quibus, præcipue diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis,

elutis,ipso Paschatis die cum aliis quattuor aut quinque cœlesti pane se-se pauit ac muniit. Quinto autem sextoue post die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat. is apud quem noster Christianus(vt diximus) Amangutij antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, eum à sicariis ad necem conquiri iubet:quos ille vbi se adorientes aspexit,non modo arma non sumpsit,cum esset vir alioqui fortis ac strenuus;sed etiam quasi mãsuetus agnus in genua procubuit, tamdiu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad vsque impio ferro cõfossus eidem animam reddidit.nec dubitamus quin pro interfectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplum intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud sanctam fœminam precationi ac pœnitentiæ deditæ, magnos in virtutibus habent processus.

Alexander est quidam alius Christianus. is cum esset in famulatu potentis viri in agro Facatensi, haberetque in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ vxori domini seruiebant; à Spiritu Sancto permotus, ea familiaritate salarioque relicto,Facatam,Baptismi petendi caussa cõcessit. quo impetrato,perceptis iam Christianæ fidei rudimentis,tota de re dominum fecit per litteras certiorem, eumque ita IESV fauente commouit, vt coniugem & socrum ad ipsum continuo dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt.& coniux quidem,quindecim post diebus excessit è vita,IESV, MARIA, pie pronuntians; quam multis rationibus in cœlum ascendisse confidimus: Alexander vero vxoris morte sanctissime obita adeo permotus est, vt omnem pecuniam abiicere, vitam cœlibem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parere decreuerit. Piis sacrificiis tuis & reliquorum patrum fratrumquemihi carissimorum me valde commendo.è Bungo, iij. Nonas Octobris, M. D. LIX.

***

Libri Primi Finis.

SELE

A

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER II.

B

LAVRENTII IAPONII *ad Socios.*

ACCEPI vestras litteras, quæ mihi periucundæ fuerunt:& quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi; exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primum igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus iacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo cum cœnobia litteratique permulti: tum vero insignis cuiusdam principis Bóziorum domicilium cernitur. ad eum montem cum peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentusque nostri caussa cognita; respondit,magistrum suum ex principibus eius ordinis vnum,qui è Bongo nos euocauerat,anno superiore extremum diem obiisse;& se tenui re familiari,auctoritate nulla relictum,præsidio nobis esse non posse. ad eum tamen postridie Gaspar,& ego reuertimus; & quoniam nos audiebat ipse decemque eius discipuli Bonzij audire videbantur; apud eos verba fecimus:à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzij eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, vt eum conueniremus.Sed cum res parum procederet;oppidi præfectum postremo rogauimus,vt nos ad illum introducere ne grauaretur.tum ille:Si disputandi caussa venistis (inquit) excludemini: sin ædium visendarum, id spectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit; à Frenoiama profectus, Meacum contendit.In ea vrbe quattuordecim dies in ædibus conductis morati ad docendum minime accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum Euange-

lium ventitabant. Post quintũ autem & vigesimum diem, Bonzio nos de- D
ducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorẽ Gaspar
adiuit. à quo ita amice acceptus est, vt ex ipsomet eius poculo, honoris &
amicitiæ caussa biberet. tum vero frequentiore etiam vrbis parte nobis
ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel
audiendi, vel disputandi caussa, confluxit: sed animis initio tam obdura-
tis, vt verbo DEI audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent
nos, atque deluderent. per eos dies cum honesta mulier Meacensis ad cõ-
cionem venisset; vbi peroratum est, Baptismum petiit statim: sed rem di-
stulit Gaspar, eo quod mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam
reperit. Cungues præterea duo (magni honoris nomen id est) nocte ad
nos audiendos ita se conferebant, vt nostram doctrinam valde probare
viderentur: quidam vero è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci
habitat, cum decem aliis apud nos Christianus est factus. postea cum Ga-
spar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum,
auxilij petẽdi caussa à primario quodam ciue deduceretur; tota vrbe per- E
crebuit Mioxindoni iussu primarium illum virum in vincula Gasparem
coniecisse. rursus, cum vrbis præfectus per compita edixisset, ne quis Ga-
sparem lęderet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, vt Ga-
spar oppido pelleretur. huiusmodi multa prætereo, quæ singillatim enar-
rare nimis longum est. Sed iuuante Domino IESV CHRISTO confi-
dimus, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros
magna cum Diuini nominis gloria, rabieque ac dolore diaboli, quando
iam nostri in hanc vrbem aduentus, ad Banduensem vsque Bonziorum
academiam fama penetrauit, sexcentis passuũ millibus Meaco distantem.
interim Bonziorum minis, atque importunitate compulsus hospes is, ad
quẽ diuerteramus, nos domo sua dimisit: itaque in aliam nos recepimus.
Hic acrius etiam in nos aduersarij sæuire cæperunt, cum nos alij simias,
vulpes alij, alij denique à dæmonibus occupatos, anthropophagosque ap-
pellarent: pueri etiam eorundem instinctu cum cæteris, iniuriis, cõtume-
liisque, tum etiam lapidum, glebarum, & arenæ coniectu infestarent, at-
que lacesserent. Quanquam his rebus, Domino adiuuante, minime deter- F
riti sumus, quo minus Euangelium ad mensem Aprilem vsque nuntiare-
mus, cui Iaponij centum circiter fidem habuere, baptizatique sunt. sub id
tempus Bonzij quinque nos conuenerunt ex ea secta quam Baracaque
appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitratu suo confictis.
ij cum nonnulla de nobis quæsissent eiusmodi, vt appareret eos à dæmo-
ne agi; Gasparis responsis victi abiectique conciderunt. Duo præterea ex
ea secta quæ Tendaui dicitur, cum diu nobiscum de religione atque acri-
ter disputassent; concessere ad extremum veram nostram esse doctrinam,
rametsi eorum nemo se ad Christum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cum è sermone Gasparis cognouisset vnum
esse opificem rerum omnium, animosque hominum nunquam interire;
idcirco negauit se Baptismum petere, quod ex impurissimo flagitiorum
cœno emergere, casteque viuere se posse diffideret.

In Bon

A In Bonziorũ ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem
duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti
quædam canonizatio est: in sella constitutos adorant, eorumque appro-
bationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos
cæteris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus
Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditan-
do consumpserat; in charta pratum, & in eo aridam arborem depingen-
dam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicum
chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, { Cedo, quis nam te seuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.
Posterioris, { Meum cor, quod neque esse, neque non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur vspiam.

B Is igitur Bonzius cum ad Gasparem veniisset contumacia inflatus, quod
diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset,
quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi
caussa, sed animi tantum, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immuta-
tus est, vt vere nihil esse quidquid sciebat, sibique Christianã doctrinam
esse necessariã intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione;
vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim cõuertit ad
Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus noster
qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito
nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cælebs co-
lere, & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum se-
nex, annos iam quadraginta in meditando versatus. is Christianam reli-
gionem ita auide arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendum
à sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonzij circiter quindecim Chri-
stum secuti, partim legitimis iungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere
(quod in eo hominum genere maxime mirum est) decreuerunt. In vico
C Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique
oryza abstinet, herbis tantum victitans, arborumque baccis ac pomis,
quique æternæ salutis adipiscendæ caussa voto se obstrinxit è libro quo-
dam Xacæ, quem Foquequium appellãt, se gratis plebem eruditurũ. Nar-
rauit autem nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi vi-
sum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Europæ re-
gione venissent, sibique rectum ad salutem iter ostenderent, experre-
ctumque postridie, statim audisse Amangutij esse presbyteros quosdam è
Cenghequu, de vita futura publice disputantes. Hic audito Euãgelio ga-
uisus est; sed quoniam sine commeatu Meacum festine venerat, dixit se
Farimam rediturum eo animo, vt sublatis rebus necessariis, votisque ne-
glectis, & fallaci illa vitæ asperitate deposita, Meacum reuerteretur, &
Christiana sacra susciperet. occulte etiam ad nos contulere sese audiendi
Euangelij caussa viri insignes duo, quorum alter in meditãdo exercitatus,

quodam quasi Episcopi munere fungebatur: alter erat Bózius legum peritus,& concionator, qui in eo congressu Gaspari aperte confessus est, in Iaponica philosophia simplex nihil esse, vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen duxit, vitamque seueriorem cæteris omnibus profitetur; audito Dei verbo, nostraque vitæ ratione perspecta, quod Gaspar gratis populum doceat, & cum ipse omni fœminarum consuetudine abstineat, tum laicos vna tantum vxore iubeat esse contentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobij, quem antea venerabantur vt Deum, quod amicas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigat: cumque carnium ac piscium esu cæteris interdicat, ea ipse clam comedat, quocirca eum è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea iisdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones nostras assidue celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eamque rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longe ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendij in nos vt venefi- E cos, diabolique præcones caussa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuisse videtur. quorum cum ita multæ, ac diuersæ numerétur sectæ, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini, idipsum Denichi, quod illi prædicent: Ienxuani Foben quoddam suum: Foquexani Mion (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuenses Amidam Xintani denique Quoquium: sed vt speramus, non longe aberit, quin omnes fateantur legem summi cælorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, vt ipsum agnoscant, agnitoque omnem laudem, & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus egeo maxime, deprecationes imploro. Meaco iiij. Non. Iunias. M. D. LX.

CONSALVI FERNANDI AD F *quendam è Societate IESV.*

HIsce litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar, quę, in Iapone dum essem, in vinea Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius iussu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponice discendam in templum cogebat: ex quibus vnus admodum paruulus nõdum ad cœtum Christianorũ adiunctus, Gasparem adiit Baptismum magnopere efflagitans. quẽ Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cum prius perdiscere iuberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. denique domum ad suos regressus, ita cum parẽtibus egit, vt patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam

A quidam ex optimatibus, cum varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, vt ad valetudinem recuperandam, Christiana religione susceptа, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cum è graui morbo iam prope animam ageret; me accersitum rogauit, vt quoniã essem è Societate IESV, quo se Dominum deprecarer: sanitatem se continuo recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum è Bonzijs eo miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. qua re cognita Gaspar cõfestim eodẽ legauit è nostris, B qui apertis rationibus aduersarij mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres è principibus ciuitatis, cõmuni consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam. vixdum scelere perpetrato, inter se rixari cæperunt, sibique inuicem idipsum facinus exprobrare: demum eo rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie mane mortui ibidem reperti sunt: tertius vero nusquam postea apparuit (ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quod biduo post adolescens quidam repente ab immundo spiritu occupatus palam dicebat: se nimirum esse qui Crucem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissime. quod vbi videre Iaponij, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euanuit, vt nihil de ipso deinde cognouerimus, in- C certumque sit, eum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quod sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola cremantes, alios in mare proicientes; concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret. quibus Christiani cum ex altera parte resisterẽt, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi: proinde ad socios sese reciperet. quocirca in Bungum vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore: quippe qui in spem venisset Regis ipsius ad Dominum traducẽdi. is enim sæpius Gaspari præsente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quod præclare intelligeret patriæ superstitiones quantum à veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitium, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funaio Regni Bungensis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cum enim inter se ex animo ac vere non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet,

iisque necessaria cuncta suppeditet. D

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quæ in hoc oppido contigere. ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cum ego sim ethnicus? nisi continuo ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam. Cui serua Dei, non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt iis mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseuerantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa vero diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterum illud est. Paucis ante diebus, quam ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cum ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt; quærere de nauarcho Sina populari suo cæperunt, quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cum Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuo Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi mœrentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, caussa mœstitiæ cognita, manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eo peruenimus. Et sane Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequuntur, vt in eorum ædes æque liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipue præclarum amoris sui documentum dedere, cum Iaponij facta in eos coniuratione arma ceperunt. quod vbi à Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cum ex eis quidam extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret, hortareturque omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti F barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, vt huius gentis animos ad suos errores ac miserias recognoscendas illuminet. Calen. Decemb. M.D.LX.

LVDOVICI ALMEIDAE AD SOcios in Lusitaniam.

IN iis litteris, quæ à vobis ad nos assidue perferuntur, insignes amoris erga nos vestri, & caritatis cernuntur notæ. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi. hanc plenam pietatis voluntatem, quoniam nos remunerari non possumus, Dominus ipse pro sua be-

A sua benignitate compenset: quanquam vt amori vestro nos etiam aliqua ex parte respondeamus (quoniam auetis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit caussæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntij Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelã odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in iis nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenses Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiciter paginarum magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & cõfutatio, cum religio- B nis Christianæ confirmatione: nec vero pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque idipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus illum iter cepisse ad vrbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spes magna messis vberrimæ ostendebatur, non modo quod sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quod eum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelij promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mãdatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima; admodum augetur in dies (cæptis adspirante Domino) cum virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta C est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac fere semper omnium quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ij sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum: nec reseratur fere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus, tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij vero diebus Beatissimæ Virgini sacris, alij quintodecimo, alij etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profecto visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechismum eloqui possint: D itaque idipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patresfamilias habitant, quorum filij puerique singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vna cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino cósecrent.nec vero parentum pietatem non imitantur liberi, atque vnus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium decimum; cui super mensam cruciatus Christi Iaponice recitanti,fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alij vero eorundem cruciatuum recordatione commoti,piis Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuersionem harum gentium magno nobis vsui E fore speramus:quippe cum Iaponios auditores patria lingua magis quam peregrina retineat.alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos:tres videlicet Funaij, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ,annum agens alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses vero Iaponicas, multaque de physicis ita callet, vt hosce philosophos omnes refutet,ac vincat.faxit Dominus,vt eorũ animis ignem iniiciat.Christiani Facatenses,ac præsertim vnus è principibus, Cosmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt,vt eo aliquẽ è Societate mitteret: velle se optimum templum exstruere,& suis alere sumptibus quotquot è nostris ibi commorarentur:ac quod iam fieri cæptum est.hisce de causis, & simul, quod multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant,decreuit Cosmus,vt initio Iunij anni M.D.LXI. ad eos pagos,& loca finitima inuisenda discederem. F

Pridie quam Facatã peruenti,aduentu meo cognito Christiani obuiam inihi alij ad tria passuum millia, alij etiam longius magno cum gaudio processerunt.ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustraui.in quibus erant Bonzij duo Iaponicarum legum sane periti, cum alter etiam regius concionator fuisset.is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat,cum immensa Dei Domini nostri lux ei tandem affulsit,& illius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

In eadem vrbe Facata cum alij complures, tum præcipue duo morbo graui laborantes diuina ope sanati:quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus,vt violẽtas sibimet manus inferre sæpe tentarit,tertiodecimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus.is, quod de Christianis honorifice pieque sentiret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitatem reddi posse;in meum

conspectum

A conspectum adductus est:quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: veruntamen ne plane mœstus à me discederet ipse,quique eum adduxerant; remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diem ad me redire iussi:ita nitidus rediit,vt nulla vnquam scabie laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteque denuntiaui Christianis,ne sanitatem pharmaco,sed Deo Domino fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum qui morbo liberati fuerant,redundauit.nam vterque Baptismo petito, & post catechismum impetrato, ad Ecclesiam aggregatus est. cũque iam discessus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorum duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis remittere, aut eos de sententia demouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunij Facata discessimus in insulam Tacaxumam, ambitu passuum sex millium,in ditione viri principis Firandensis,Antonij nomine: B vbi cum essent quingenti circiter Christiani,ethnici tantum octo;ij quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædem habent, quæ idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius vectigali, itemque eleemosynis quas erogat institutum ibi quoque Misericordiæ sodalitium non modo ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini,qui illuc sane multi (quod vidi per eos dies)religionis caussa ventitant.eadem stipis per Misericordiæ sodales rite fideliterque distribuendę ratio,seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemque in cæteris insulis,in quibus Ecclesiæ sunt.quo fit,vt ad iter in iis regionibus faciendum farcinæ & impedimenta minime sint necessaria:quippe, quocunque peruenias,omnia tibi gratis,ac sedulo comparantur:maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ si recuses, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerari non putant.

Firando cum ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani venissent,horum Christianorum religione, precandi studio,obedientia,amore non modo in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios,tantopere delectati gauisique sunt; vt mihi affirmarent, Socios nostros qui in cæteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: quod equidem credo: nam vna profecto Christianæ doctrinæ decantatio multas vobis præ lætitia lacrymas exprimat. quid enim si videatis pueros centum, ac puellas, bis quotidie catechismi caussa conuenientes, qui paucis ante diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi, aqua lustrali se aspergere, demum ad precationem rite genua flectere? quid si duobus eorum voce præeuntibus,subsequentes cæteros, doctrinæque præcepta concinentes audiatis? idque tanta cum modestia, ac verecundia,vt oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præsertim,qui voce præeunt(quos ego de industria non semel, & curiose notaui) & quidem in maximis caloribus,

cum facies eorum sudore manarét, tanta fuere constantia, vt manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec vero doctrina tantum decantanda contenti sunt. nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam vero quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iaponios hosce Christianos positis genibus, manibusque sublatis, Christum è Cruce pendentem adorantes, lacrymis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demersos, vt pæne ecstatici videantur? atque hæc quidem in hisce insulis prope desertis. quid de iis locis existimandum est, in quibus (vt in Bungo) Sacramentorum est vsus frequens? quæ cum ita sint; misereat (quæso) vos fratres charissimi harum Ecclesiarum, Deumque cum gemitibus obsecrate, vt supplementum aliquod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si forte nimis diu distulerit, quam vereor, ne qui venerint, paucos superstites è nobis offendant: siquidem tres hac æstate magnum vitæ discrimen adiuimus, quam tuetur Dominus, vt opinor, quoad alij nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendamque succedant.

Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in iis Christianos ferme octingentos. ij, quod iam ante de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Christianis miserunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, tribus passuum millibus ante quam ad insulam perueniremus, Crucem aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit. vbi descendimus, humanissime excepti, continuo ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum intuimur, eleganter ornatum. atque illos in præsentia quidem ne inopem plebem non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & vespertinum tempus, puerorum vero catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri cæpti sunt, vt cum multi excluderentur, ardam, quæ ad vestibulum templum est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lucoque denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, vel cæremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quam huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustraui pulcherrime positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colēdis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponij sunt illi ipsi qui nuper Bonzij, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum supplices venerantur, & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sane frequentis ad alterius pagi templum trium fere miliarium interuallo Christiani magno suo incommodo venire cogebantur; templum ibi quoque exædificandum curaui, quod paucis diebus multorum subsidio, magnaque omnium alacritate perfectum est, tabulaque picta, cæteroque ornatu ex vrbe Firando illuc adnecto.

Christia

A Christianorum animis recreatis, cælestique fonte purgatis iis, qui ad Baptismum videbantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, vt eos per Euangelium solarer, & simul vt in æde noua, quæ tum ab iis ad rectum perducebatur, sacellum exstruendum curarem, Iquicuchēsibus Christianis officiose nobis in eam rem fabros lignarios septem, aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissime excepti à Christianis; qui quasi regem exspectarent ita sedulo vias ante purgatas ornauerant, prima luce, & vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodius cæteris horis diei sacello exædificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo cōsilio, vt Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus ad Augustum exeuntem vsque præscripserat. Iræ, Cruce salutata, cum incolis egimus, vt ibi templum (nullum enim erat) communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacræ imagines, cæteraque necessa-
B ria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungam inde contēdimus: vbi tanta nobis hominum multitudo sese obuiam effudit, vt festi alicuius diei solēnis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianū diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est tēplum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca venirent: quo item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciēdi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsamque parentem necauerit. Huius corpus Christiani, quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posita, sepeliri cum vetuissent; illa post aliquot dies periculose ęgrotanti adolescenti cuidam Christiano per
C visum, Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: nam ante quam è vita discederem, Dominus contritione mea lacrymisque placatus est, quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) valde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagum Iquichuchi, atque inde, spe reditus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt permagnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis visendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cum cæteri Christiana in fide animati sunt, tum ethnici circiter

quinquaginta ad Baptismum adducti: in iis, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare liceret ędiculam, in quam Lusitani qui versabantur ibi nonaginta, religionis caussa conuenirent; eademque Firadenses Christiani deinceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respódit. ea erat dissimulata negatio. itaque id vbi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum exstruere, atque adornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioque recepit, vt ædium duarum quas possidebat alterius, vltro mihi optionem daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cætera necessaria benigne suppeditante, paratum oratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo singulis noctibus Litaniæ & sacri sermones habebãtur. vbi Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit tum ad verbum Dei audiẽdum, tum vero ad sacram visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virentibusque arborum ramis ornato. referta iam spectatoribus naui, cũ peroraſſem; eos omnes nauarchus, quod longe ab domibus suis abessent, liberali cibo, potuque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, vt inde Facatam deueheretur; Christianos Iquicuchenses monui, me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuo ad me deducendum venerunt. sub noctem conscendi, comitibus piis aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas Ecclesias muisendas venire permitterem. Descendentibus nobis ad littus obuiam prodiere Iaponico more cum facibus multis: eodemque comitatu ad templum venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorũ catechismo peracto, quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, maneque postridie (Dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iam institutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiasque pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, iisque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus coacti, vixque imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra, iumentis consulto relictis, lutulenta via atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc, assiduum pæne profluuium sanguinis, quo sane grauiter acerbeque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritasque compensabat egregia: cum & hospitij commorationisque nostræ mercedem constanter ac benigne respuerent: & abeuntes, viatico omnibusque rebus necessariis liberaliter instructos vberrimo fletu prosequerentur: &, quod longe admirabilius est, impressa à nobis humi vestigia ipsa; obstupescentibus rei nouitate ac miraculo qui mecũ aderant Lusitanis, oscularentur.

Verum,

Verum, ne lõgior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facile iudicare possitis, quanta sit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemque propensio. Cum fessus è via, morboque pæne confectus, in quodam ethnicorum oppido substitissem; tametsi nullum erat desiderium cibi, tamen ne plane deficerem, oryzam reformidans, putridaque piscium salsamenta (hæc enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coemeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causſam quærenti, respondit, incolas oua, quod dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quod ægroto quærerentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægre peruenimus: ibi quanquam à Cosmo, ac Sociis amantissime acceptus, humanissimeque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum IESVM obsecrate fratres, vt mihi ad se perfecte colendum vires animumque suppeditet. è Bungo. Cal. Octobris. M. D. LXI.

BE SOCIETATIS IESV LITTERIS
in Europam de obitu Consalui Syluerię Lusitani.

CONSALVI Syluerię nostri felicem obitum hac epistola persequemur. Is circa initiũ anni M.D.LX. cum Sociis duobus Goa discessit in regna quæ dicũtur Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntiaret, quod concionatorũ inopia nunquam probe cognouerant. Vt primum Inhambanem attigere, morbo corripiũtur ita graui, vti Consaluus natura valentissimus, oculorum acie vehementer hebetata fractisque viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad vrbem regiam Tongen iter intendunt. ibi Regem vna cum vxore, sorore, liberis, cognatis, regnique proceribus, populo denique pæne toto intra paucos dies magna omniũ gratulatione atque lætitia sacro fonte luſtrarunt. Rex Constantini, Regina Catharinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus rei Christianæ causſa relictis apud Regem Sociis, Manomotapam ire pergit. comitabantur amici Lusitani sex. oram vnica biremi legebant. Mosambico insula superata, vix ad Mafutæ fluminis ostium, leucas nonaginta processerant, cum atrox coorta tempestas, Consalui deprecatione repente sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificiũ excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consaluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulæ: quas cum ad curandas medicamẽta nequaquam deessent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiauit, seque naturæ dumtaxat sanandum permisit, ac tempori. Triduum ibi morati, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium. eo reflantibus iterum ventis ægre subuecti, ad Mingoaxanem Giloæ regem veniunt amicum Lusitanorum: à quo benigne ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Euangelij potestate,diutius tamen ibi non substitere,quod ad Manomo- D
tapæ Regem festinarent,quo vno ad Christum adiuncto,finitimos reges
longe viribus atque auctoritate inferiores ad Christum deinde facile per-
duci posse confiderent.Hinc ad amnem ingentem tendũt Cuamam, leu-
cas à Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum pericu-
losa procella compulsi,tredecim ibi stetere dies. Ab Linde cum ad Cua-
mam denuo peruentum esset,in ipso introitu fluminis re diuina peracta
Consaluus à Lusitanis comitibus petiit primum, vt quoniam fines Ma-
nomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino
suppliciter commendare ne grauarentur : deinde vt æqui bonique face-
rent,si reliqua tota nauigatione se,vt precibus vacaret,ab eorum conspe-
ctu atque consuetudine remouisset:in rebus præsertim grauioribus,con-
sulto potissimum Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigij
parte velum sibi prætendi.in eo recessu octo ipsos dies ita delituit, vt se-
mel tantum quotidie tosti ciceris pugillo, & exiguæ haustu frigidæ sese
reficeret,& quicquid à precatione supererat temporis, in euoluendo li- E
bro consumeret,qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die,cum ad Senam(qui terminus nauigationis erat)ve-
nissent,vicum sane frequentem;ibi descensum est, nuntiusque à Consa-
luo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. à quo dum respon-
sum exspectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per cõ-
fessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nu-
ptias legitimasque traduxit,catechismum publice docuit, & è Lusitano-
rum seruitiis ibidem capita fere quingenta baptismo lustrauit. Regem
etiam Inhamioris, Regis Manomotapæ stipendiarium, tribus passuum
millibus à vico Sena,cũ aliquoties adiisset, cohortationibus suis ita per-
mouerat, vt se vna cum vxore & liberis, libentissime Christianum fore
profiteretur.Sed Consaluus, partim quod non haberet quem apud illum
catechismi caussa relinqueret,partim etiã ne Manomotapæ Regis offen-
deret animum,si prius stipẽdiario quam ipsimet Christiana sacra imper-
tisset, Inhamioris Regem vt potuit consolatus, hortatusque vt ipse cum F
suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret; totam rem in
tempus aliud distulit.Iamque alter effluxerat mensis, cum Antonius Ca-
iadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à
Rege ad Consaluũ aduenit Manomotapã perducendũ.Consaluus sacro-
rum ornatu cum sacrato lapide & calice in sarcinã colligato, sublatoque
in humeros,se in viam dedit.Cũ ad fluuios ventũ erat,qui multi in ea re-
gione sunt,si quidem vado superari possent; quamuis ad iugulum vsque
pertingerent,transibat,manibus elata seu capite sarcina : sin minus, vasi
ligneo impositum peramplo Consaluum, natantes ipsi propellentesque
traiiciebant Cafres,quo nomine gentes eæ appellantur. sub noctem na-
talem Domini ad Chetuchin pagum haud longe à Manomotapa ventum
est, factumque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde
Natalium feriarum octaua,cum vrbem Manomotapam introissent, mi-
sit confestim Rex qui Consaluum cum muneribus viseret, auri pondere
ingenti,

A ingenti,bobusque permultis,& famulatu ad ministeria quotidiana:quip-
pe qui de Lusitanis mercatoribus iam ante cognouerat,Consaluum non
modo vitæ sanctitate virtuteque præstantem,sed etiam generis claritate
ac nomine in primis esse conspicuum. Consaluus gratiis actis, muneri-
busque repudiatis,ex ipso legato Regem cogniturum esse respõdit,quod
genus auri,quasue diuitias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea
animi magnitudine Rex, venientemque ad se deinde Consaluum tanta
gratulatione & significatione honoris excepit;quãta neminem vnquam
antea.Nam & in ipsa penetralia,quo nulli est aditus, introduxit; & assi-
dente matre, considere Consaluum etiam in tapete iussit, Antonioque
Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quattuor continuo
scisciatur,quot fœminas,quid auri, prædiorum, bouum denique vellet,
quos incolæ non minoris quam aurum ipsum æstimare dicuntur. Cum
nihil se præter ipsum Regem respondisset optare; conuersus ad inter-
pretem inquit Rex:Profecto necesse est, qui nihil horum accipiat quæ à
B cæteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis distare morta-
libus.& nihilominus ad extremum multa benigne pollicitus, amantissi-
mis verbis Consaluum ad hospitium remisit. Ibi dum ille mane rem facit
diuinam, è principibus quidam prætereuntes cum è foribus aspexissent
in ara propositam perelegantem MARIÆ VIRGINIS imaginem,
quam in tabula depictam ex India Consaluus aduexerat, specie decepti
ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellam apud se habe-
re, hortantur vt ab illo deposcat. Nec mora : mittit ille, qui Consaluo
renuntiet,audisse se, illum vxorem secum adduxisse : vehementer cupe-
re, vt eam sibi sistat. Tum Consaluus tabulam pretiosa veste inuolutam
ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis exacuat, præfatur illam
esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes Reges,
& Imperatores orbis terræ totius : ac tum denique tabulam aperit, Re-
gis quoque matre præsente.Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam
atque etiam obsecrat, eam sibi largiatur, domi habere se velle. Liben-
C ter vero Consaluus annuit : quin etiam ipsemet in regio cubiculo col-
locat, ibidemque quasi sacellum quoddam precandi caussa peristroma-
tis pretiosis exornat. Narrant qui inde venere Lusitani, noctibus de-
inceps circiter quinque,Reginam cœli ea ipsa specie quam tabula osten-
deret, diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgentem, augu-
stissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi astitisse. quod
ille mane matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus, itemque
Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant. Postremo Rex Consa-
luum ipsum accersit, ait se mirum in modum angi, quod sermonem
Reginæ eius quæ secum singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consaluus cum eam esse linguam diuinam dixisset, quam nemo
nosset,nisi qui sacrosanctis eius Reginæ filij legibus pareret, quippe qui
DEVS esset, generisque totius humani redemptor; Rex in præsentia
quidem,si minus verbis, vultu certe ac significatione se Christianũ velle
fieri ostendit : bidui deinde spatio interiecto, per Antonium Caiadum
Consaluo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Consaluo aperte denuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sacra D
susçipere: proinde ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo
tamen dies aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei
præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cum satis iam operam dedisse
videretur, quinto circiter & vigesimo post aduētum suum die Consaluus
Regem simul & matrem non sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi, Sebastiani: matri, Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex
Consaluo, quoniam aurum respueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, vt in frustra dissecti distribuerentur in pauperes.
Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti cum admurmuratione suspexit. Regem imitati trecenti ferme è regni proceribus,
Christo sese pariter addixere. Hi nūquam à Consalui latere discedebant.
adferebantur etiam dona Consaluo: lac, oua, butyrum, hœdi, aliaque id
genus: quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto dumtaxat
milio quodam exiguo, herbisque, & sylvestribus victitans pomis. Iamque
spectata vitæ morumque sanctimonia studioque salutis humanæ, tantam E
sibi summorum infimorumque beneuolentiam conciliauerat, tantosque
in omnium animis effecerat motus, vt in Christianam religionem vniuersa multitudo videretur incumbere; cum à Mahometanis quattuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratiosis, Consaluo parantur insidiæ. Auctor conspirationis fuit Mosambicanus Minguames nefariæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi appellant, Cacicius. ij Regi partim coram
ipsi, partim per idoneum internuntium valde sibi dolere demonstrant,
quod tantum in capitis regnique discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, terræque Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis statum, solicitandosque
ad defectionem popularium animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi
deinde infesto exercitu subsequuti, Regem opprimant. Addunt insuper
fabulosa portenta, Consaluum magum esse teterrimum omnium, & sagaciſſimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regemque mactādum. quicunque caput suum F
aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim verbis Langariorum (sic
enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes
nolentes in eius potestatem venire: idipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atque etiam Rex quo progrederetur, cui se suaque crederet.
Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se
cædibus amentes atque lymphati miserandum in modū grassentur atque
concurrant. Hisce aliisque mendaciis onerato Regi, adolescenti præsertim, ac matri, facile persuasum est, vt Consaluum primo quoque tempore
interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, clādestinis agitata colloquiis; cum ad Antonium Caiadum Consaluus, haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridens prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis,
vel vitæ potius, qui dies natalis erat idem D. Susannæ Virginis martyrisque: Consaluus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos tresue
ad se

A ad se confestim accersat. Confessionem (inquit) illorum tuamq; simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constitui:
nec enim postea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consaluus ad meridiem vsque præstolatus, cū non adessent, consecratas cōsumpsit hostias
duas: factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem ad
corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos vero sub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animique tranquillitate animabat
inscios quid ille conditum haberet in animo. Iisdem sacrorū apparatum
dat in ædes Antonij deferendum. ipse linteatus cum effigie Christi ad
Crucem affixi, domi remansit, reuertentique rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profecto paratior ad mortem obeundam ego sum, quam ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco. Mahometanorum quippe artificiis ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cum dixisB set, Antonius ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex tam
nefario scelere sese obstringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contra quam existimasset, offenderat;
famulos duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à quibus ea
quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cum secus diuersorium in area
ad multam noctem, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cœlum, manibus modo sublatis ad sidera, modo Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium
subiisse, fusisque precibus coram Christi signo, quod vnum solatium illi
supererat; in arundineum stratum decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex insidiis conspicati satellites octo circiter, illico irrumpunt. in iis barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Consaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit insidetque, arreptum inde pedibus & brachiis, humo tollunt alij quattuor: duo reliqui collo iniiC ciunt funem, quo vtrinque adducto, Consaluus expressam ex ore naribusque magnam sanguinis copiam effudit, & spiritum simul Domino
reddidit. Tum vero CHRISTI simulacro sacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus reste ligatum, attractumque interfectores in præterfluentem Monsengessem deiiciunt, ne videlicet (quod Mahometani confinxerant) cadauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni
sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Consalui legatio: quo
sublato, Rex eadem sæuitia percitus Christianos pariter quinquaginta,
quos ille extremo die suo pepererat, magistri donis exutos iubet occidi.
Id simulatque cognitū est, regni proceres, quos Encoses vocant, rei atrocitate permoti consensu adeunt Regem; & si hominibus (inquiunt) hisce
mors idcirco debetur, quod aquam infundi capitibus suis à Consaluo
permiserint; eadem & omniū nostrum, & vero tua quoque causſa Rex est:
omnibus vno eodēque leto occumbendū. Qua denuntiatione repressus
Regis furor cum aliquātulū resedisset, eum biduo post Lusitani quoque

conueniunt,docent quam graui scelere sese obligauerit:terrores insuper D
addunt,non Deũ modo indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligẽter excusare sese,culpam in suasores impulsoresque reiicere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostendere,denique vt factis verba consentiant,è quattuor consiliariis duos confestim interficit:nam reliqui duo,quorum alter fuit princeps nefarij cõsilij Minguames, rem odorati, mature diffugerant:qui tamen quod summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam,Antonius Quadrius noster,id ipsum vehementer optante Prorege,idoneam nauigandi tempestatem exspectabat,vt Socios aliquot Manoimotapam mitteret ad cæpta promouenda, quæ felicẽ omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamentis tam innocenti castoque sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Sylueria suffragator adhi- E
bendus,vt pari spiritus ardore succensi,deuotas Christo animas,Dei gloriæ & salutis hominum causa tandem aliquando fundamus.Goæ.

GASPARIS VILELAE AD SOCIOS.

ANno superiore,Cosmi Turriani missu,è Bungo discessurus Meacum,de mea profectione feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore vobis gratum atque iucundum existimo; ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cum Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc vestrum à vestra consuetudine tanto locorum interuallo desiunctum, supplicationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu M. D. L I X.comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine,probo iuuene,& linguæ huius rerumque peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus: iter autem nostrũ(quod facile iu- F
dicari potuit)aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primũ enim ipso nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exstitit,vt nauis loco moueri non posset.Tum barbari vt muneribus pacem ventumque à Diis obtinerent, stipem singillatim à vectoribus corrogare cæperunt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnius Dei conditoris cœli terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum ehubra collaturum. quo illi responso adeo excanduerunt,vt eius incommodi caussam apud me residere,ac proinde me in mare proiiciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoque conuersi:cuius beneficio inflari vela mane postridie cæpta sunt.Sed cum aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retẽti, quatriduum stare coacti sumus. Tum vero barbari plane in nos caussam eius rei conferre,verbisque & significationibus conceptã iram ostendere:quæ tamen Domino miserãte cohibita est. Denique ad portum quendam delati,

A lati, ibique decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt,nequaquam nos secum ex eo loco auehendos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coegerunt: quem tamen, cum aliam nauem nullam in eo portu offẽdissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, vt me vltra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho vlterius progrediẽdum non erat;barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus aperte denuntiare, si prosperam optent nauigationem,nos omnino reiiciant:ita cunctis abeuntibus, nos in littore sumus relicti:sed paulo post diuinitus alio cõfestim nauigio appulso,tam feliciter nauigauimus, vt portum citius iis qui ante nos soluerant (cum etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine vllo periculo tenuerimus. Tum denuo instare barbari, & nauicularijs persuadere conati sunt, ne porro nos ad vrbem Sacaium veherent: sed frustra. etenim incolumes eo peruenimus quarto Idus Sextileis:qui dies quoniam Diuo
B Laurentio erat sacer,ipsum Christi martyrem,eius nationis patronũ asciuimus. est autem vrbs Sacaium perãpla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequentissima, suisque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam,ab vrbe Meaco passuum millibus decẽ & octo.mons autem est permagnus:habitatur à Bonziis,& caput est regni,ad cuius radices iacet lacus plenus piscium,passuum nonaginta millia in longitudinem, vnum & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiunt amnes. in eius littore locus est ad montem pertinens cœnobiis plus quingentis visendus, multis aliis bellorũ iniuria deletis, quæ quondam trium millium & trecentorum summã implesse dicũtur.Hæc autem cœnobia Bonzij variarum habent sectarum,bipedum superbissimi:ac cæteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus(vt opinor)excellerent,si se ad Christianam religionem adiungerent. iis nos Euangelij lumen inferre conati,nihil profecimus, & nemo nobis
C aures, præter senem quendam Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot, demonstrauimus vnum esse Deum opificem rerum omnium, animosque hominum esse immortales. tum ille mihi in aurem insusurrans, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, plane sibi probari dixit, & præsertim quæ de animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra susciperet, se Bonziorum metu, capitisque periculo deterreri. vbi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: est autem vrbs perampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cum esset eius longitudo passuum vnius & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc montes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobia, atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus & incendiis vna cum ipsa vrbe, magna ex parte disiecta & excisa; vt, quod nũc vrbis incolitur,priscæ magnificentiæ tenuis quedã velut imago esse perhibeatur.Regio est in primis frigida,partim ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

copia niuium,partim ex arborum cæduarum inopia.Sterilis autem adeo, D
vt raphanis,rapis,malis insanis, & leguminibus vulgo vescantur.hæc autem ciuitas dicitur quondam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumentum etiam illud afferunt, quod ex eadem vrbe monteque omnes Iaponiorum sectæ manauerint, quarum principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tempus sedes ac domicilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitiolo,cum nemo fere ad nos ignotos adhuc, & obscuros audiendos accederet,mihi faciendum existimaui, vt primum omniũ Regem siue Imperatorem honoris caussa inuiserem,vt eo beneuolo, propitioque vteremur:deinde sumpta Cruce, in mediam viam ex ædibus prodiens Christum palam prædicare instituí.quas ad voces ingens continuo populi multitudo conuenit,alij rerum nouarum studio, alij etiam cauillandi atque irridendi.Quorum interrogationibus cum ita Deo adiuuante responderetur à nobis, vt ipsorum rationes plane infirmari ac refutari constaret; aduentus nostri fama totam vrbem ita peruasit, vt omnium sermone celebraretur: partimque improbaretur nostra doctrina, partim E
etiam defensores aliquos inueniret. Bonzij quidem furentes circumcursare vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictisque proscindere,falsis etiam testibus criminari,nos carnes humanas vorare, repertaque domi nostræ ossa cadauerum:alij denique nos hominum specie dæmonas dicere:hortari etiam vicinos, vt nos finibus pellerent:ædiũ vero domino exprobare, quod nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis impulsus,mihi renuntiari iussit, vt confestim migrarem: cumque incertus quo me reciperem,haud ita continuo paruissem;stricto gladio in me impetum fecit,quamuis intelligeret, si me occidisset, se vel patriis legibus capite punitum iri,vel eius ignominiæ vitãdæ caussa,mortem Iaponico more sibi vltro esse oppetendam.Ac meus quidem quis tũ esset animi sensus ac status, cum impendentem mihi è barbari manibus ensem aspicerem,existimare potestis ipsi. Et sane mihi affirmanti credite fratres, permultum interesse, vtrum quis mortem apud se tacitus meditetur & cogitet,an oblatam sibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad F
quem enim confugerem?)Domino totum commendaui ac tradidi, cum vna me res eo tempore solaretur,quod inter eos terrores minasque, verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium Iaponicarum superstitionum est parens, disseminari & crescere intelligerem. Eo periculo perfunctus, cum iam aliquot Christianos feciſſem,iniquorum furori concedere,& in alias ædes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincommodas. quippe quæ Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis; & parietibus, & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo cæptis institimus, Dei beneficio parati, vitam, si opus esset, in Christiana caussa profundere. iamque & è ciuibus plures, & è paganis permulti Christo nomina dare non dubitabant, quamuis ob idipsum vulgo despicerentur; & Bonzij, quamuis aliqua ex parte placati, nondum tamen calumniis ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vspiam consistere nobis liceret, communi consilio

Alio emptores ab eius taberna qui domum nobis locauerat, auocare cæperunt: quo ille permotus incommodo, sæpius egit mecum,vt inde migrarem: sed tamen solitudinem nostram miseratus, quod nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menses de habitatione commodare decreuit.quo temporis spatio multa frigoris, laboris,valetudinis incommoda non solum æquo,sed etiam libenti animo(Domino auxiliante)pertulimus.Iamque æstas appetebat,cum Regem rursus adiuimus, vt nobis in vrbe tuto manendi faceret potestatem. ac, tametsi obtrectatores non defuere,feliciter tamen diploma statim abstulimus,mortis proposita pæna,si quis nos aut iniuria affecisset,aut quo minus suscepto munere fungeremur,impedire ausus esset. Ea re & iniquorum impetus retardati, & Christianorum numerus ita auctus est, vt necesse fuerit perampla domo ad eam rem coempta templum instruere, quo non Christiani solum, sed etiam ethnici confluebant.quorum alij se ad Ecclesiam aggregabant, alij cum verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionem se
B differre dicebant, quoad latius res Christiana patesceret. Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in dies, cum perpetuus ille hostis bonorum omnium,Bonzios,alioſque barbaros impulit, vt magna pecuniæ vi in commune collata magistratus corrumperẽt:qui muneribus deliniti inscio Rege nos summa cum ignominia exterminassent vtique,nisi cognita re ethnicus quidam primarius,vir bonus,& nostrã causſam apud Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram irrumperent inimici,me per nuntium monuisset, vt Bonziorum rabiem in præsentia declinarem, meque in arcem quandam suam ad sextum decimum lapidem ab vrbe,reciperẽ.Consilio à Christianis probato,magna eorum manu,ea ipsa nocte ad arcem vsque deductus, fere quatriduum latui. Sed cũ iã res postulare videretur ne diutius abessemus Meacũ occulte regressi,ad Christianum quendã diuertimus. quo tẽpore varius erat de nostro discessu populi rumor:cum alij iniuria, alij iure optimo nos oppido pulsos dicerent.Christiani vero clam eo ventitantes,quibuscunque rebus poterant,
C consolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensiũ induciis impetratis,vt interea de nostra mãsione,vel profectione ageretur; in publicũ magna omniũ bonorũ gratulatione prodiuimus, neque ita multo post sacra ædes nobis est restituta.Quæ dũ geruntur; ad Regẽ delatum est, contra ipsius edictũ quã iniqui in nos Bonzij ac magistratus fuissent.qua re permotus,multo nobis in posterũ diligẽtius cauit. aduersarij vero fracti ac debilitati non modo nos vltra vexare destiterunt, sed etiam facta iã nobis libera cõmorandi potestate,nonnulli fauere visi sunt ita,quod consiliũ diabolus in nostram pernicieẽ ceperat,idipsum vel maxime nobis diuinitus profuit.

Restat vt nonnulla de superstitione, sacrisque huius gentis attingam, vt ipsorum cæcitate perspecta,eo magis enixe pro ipsis Dominũ deprecemini.Primum Augusto mense concelebrant ludos quos vocant Gibon (quæ vox hominem significat) quod ij ludi homini sacri esse dicantur: quorum eiusmodi est ratio.Primum in vrbis vicos, opificumq; collegia,

describunt pegmata excogitanda moliendaque. inde vbi festus dies aduenit, veluti ad supplicationem populus coit. Agmen currus quindecim, vel viginti præcedunt sericis pretiosisq; tapetibus cooperti: in iis pueri multi psallentes, vel tympana pulsant, vel tibiis concinunt. Singulos autem currus hominibus tricenis, aut quadragenis impulsos sua quemque artificum turba sectatur. Alia deinde sequuntur vehicula hominibus armatis instructa, sericis item, variisque priscarum rerū monumentis ornata. Hoc ordine pompa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re matutinum tempus omne consumitur. Sub vesperam inde binę lecticæ prodeunt: altera illius quem colunt Dei, lecticariis ita compositis, vt præsentis numinis pondere valde fatigari premique videantur: alteram esse aiunt amicæ cuiusdam ipsius. neque ita multo post, tertia lectica vxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntium significauerit se vna cum pellice aduentare; lecticarij statim huc atque illuc lymphati discurrunt, itaque vxoris Zelotypiam insaniamque significant. Hic populus magna edit signa doloris, atque mœstitiæ: plorant multi, multique ad consolandum Deæ animum positis genibus eam supplices venerātur. denique lecticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduū tribuunt colendis Manibus mortuorum, sub imminentē noctem in ædiū foribus lampadas multas accendunt vario genere picturæ, & ornatu: inde vrbem tota nocte perambulant, alij religionis, alij etiā spectandi caussa. magna etiam populi vis, cum aduesperascit, ex vrbe, aduentantibus (vt ipsi videlicet opinantur) suorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruentum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur; humanis primum verbis excipiunt: Felix (inquiunt) faustusque sit vester aduentus. Iamdiu aspectus vestri fructu caruimus: considete parumper, ciboque vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ij aquam calidam secum afferunt: ibique totam horam morati, quasi finem epularum exspectēt, precibus eos in suas domos inuitant; aiuntque præcedere se, domus instruēdæ caussa, parandique conuiuij. Vt biduum illud effluxit, accensis funalibus oppido plebs egreditur, lumina discedentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in vrbem reuersi, ædiū tecta lapidationibus diligenter excutiunt, ne qui forte ex Manibus (à quibus nimirum aliquod sibi metuūt damnum) occulte remāserint: tametsi eos miserantur nonnulli, quod paruulos dicant esse, &, si forte eos in itinere imber oppresserit, extingui misellos. Interrogati Iaponij, cur illis epulum præbeant, respondent, eos ad paradisum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millena millia, quod iter non minus quam triennio conficitur, fessos è via, recolligendarum virium caussa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulchra diligenter purgant, Bonzij autem videlicet regnant; nemo est enim re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos rite suorum Manes, Bonziis munus aliquod afferat.

Afferat. Videtis fratres mihi carissimi huius gentis errores, & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, vt eam inde ægre admodum eruas. Obsecrate Dominum, vt eos pro sua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos mense Martio sane detestabiles. Conueniunt post meridiem quibuscunque libuerit, armati, deorumque suorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuisi, pueri primum lapidibus, deinde cæteri sagittis, & selopis, mox contis, postremo gladiis dimicant. qua ex pugna semper fere nonnulli desiderantur, complures vulnerati discedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate proposita. omnino bellicosa est natio. hoc ipsorum studium, hęc est oblectatio: militibusque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hostibus cæsa retulerint, præmia persoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hosce miseros in honore est, vt ei magnificentissima phana exstruantur: in quibus horribili specie sese identidem offerens, cum alibi adoratur à populo, tum præsertim in monte suburbano, in quo fuisse quondam aiunt cœnobiorum septem millia, quamuis nunc minus multa visantur: quorum est vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine vsque adeo celebre, vt cum Reges bella gesturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta persoluant; tum infima quoque plebs in suis difficultatibus atque periculis eodem auxilij caussa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens persuadet, se ipsorum religione placatum, eos è periculo eripuisse perindeque iis cætera in posterum cessura, vt ipsum rite negligenterve coluerint. quibus ille artificiis ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuatur, obseruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error est. Bonzium quendam Cōbadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe versatū: quē equidem existimo hominis forma dæmonem fuisse: adeo nefaria scelera ab eo excogitata, cęterisque dæmonstrata narrantur. hunc tradunt deducere stellas è cœlo, & futura prædicere solitum: inuētorem etiam litterarum fuisse, quibus Iaponij vtuntur, sibique multa eaque magnifica tēpla ædificari iussisse, extremaque iam ætate subterraneum sibi effodi specum in quem vltro se condidit, cum diceret, se iam vitæ huius satietate teneri, & in eo specu viuentem velle quiescere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor existeret, seque tum in lucem hanc esse rediturum: eo sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse. magnum est eius vbique nomen, & viuere etiamnum creditur, multisque se per visum offert, & ab eo plerique suppliciter opē implorant: anniuersaria vero illius diei solennia, quo die sese in specum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationū frequentia celebrantur.

Alij præterea aliis ætatibus fuere tres vel quattuor Bonzij summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum regessuum vixisse perhibent, auctorem

sectæ eius,quam Icoxos vocant:magna apud plebem auctoritate : cui se- D ctæ Bonzius semper cum imperio præsidet, stupris, flagitiisque palam turpiter deditus. quem plebs nihilominus tanta pietate, ac veneratione prosequitur, vt eum si modo aspexerit, vim lacrymarũ profundat, soluique se admissis noxis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt,vt magnam Iaponicarum diuitiarum partẽ vnus obtinebat.Festos vero eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cœnobij aditu, cum fores aperiuntur, obtriti aliqui semper intereant:quibuscũ ita præclare agi putatur,vt nonnulli religionis caussa sese pedibus irrumpentiũ vltro calcandos necãdosq; substernãt.nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur,tanta auditorum cõploratio oritur, vt si publice magnum aliquod incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiã sanctitatis opinio Bonzij Nequiron,qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur,& Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus. venio ad Sacaiana. Ego Sacaium Cosmi iussu Meaco me contuli,vbi sum in præsentia : quam vrbem, cum E ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturam ; tum quod copiosissima ac munitissima est,tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentũ memoratu digna, è quibus ne longior sim,vnum dumtaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini,quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisci cuiusdam Imperatoris.hunc Sacaiani adorant,templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt. Horis pomeridianis viam vrbis longam ad passus ducentos transuersis vtrinque tignis ac tabulatis obsepiũt,ne plebi introspicere liceat:tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eo contendit. in primo agmine idolum procedit equo insidens, stricta ingenti machæra, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur,& magna præter- F ea peditum vis, qui voto sese ei celebritati obstrinxere, saltantesque concinunt,Xenzairaquu,Manzairaquu;hoc est annos mille voluptatis,mille millena millia gaudij.Hanc turbam Bonzij primum candidati psallentes, deinde vniuersa nobilitas in equis mittrata, postremo quinque vel sex veneficæ magno mulierum comitatu linteatæ sequuntur : extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ ad excipiendam Daimaogini lecticam prodeuntes ad viam, quam clausam esse dicebamus. Lecticam vero ipsam inauratam lecticarij ferunt viginti, qui varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt Xenzairaquu, Mãzairaquu.Eandem,simulatque profertur in publicum,iactata suppliciter stipe, aliisque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem, & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mẽse Martio Sacaium denuo reuerterer

A terer, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor fratres mihi carissimi, animum inducatis ad hanc prouinciam adeundam. Etenim si quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certe egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sane difficilis est, vtique ad intelligendum,patientia tantum,animique submissione opus est,ad ea quæ Dominus permiserit,perferenda : quas ille virtutes pro sua benignitate profecto impertiet iis,qui huic colendę vineę sese alacri animo obtulerint.Quem nos etiam atque etiam obsecramus,vt in animis vestris,& omnium semper inhabitet.Sacaio,xvi.Calen.Septemb.M.D.LXII.

EX EPISTOLA ARIAE SANCTII *ad Socios.*

B

EGo in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt ; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educãtur,litteras & musicẽ doceo,quo maiore cæremonia cultuque sacra in posterum peragantur:quã rem ad conuersionem barbarorum non mediocriter profuturam esse confidimus.In his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos,tã excellenti ingenio prędĭti,vt id ętatis,Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoueant. Sed maiorem Cosmus Turrianus Meacum misit ad ædem sacram tuendam, & Gasparem Vilelam in opere subleuandum:minor apud nos remansit. Institutũ nostrum in Iaponiis erudiendis,eiusmodi est.Ioannes Fernandus,qui bene iam nouit Iaponice, edocendis neophytis primum operam dat : deinde certum in locum se confert, quo multi ad eum suscitandi & quærendi caussa conueniunt, C quibus ille respondet; refutatque, cum opus est,errores ipsorum : idque sæpenumero bis in die. vertendis etiam Iaponice necessariis quibusdam libris vacat,adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Christianis,vt versio purior,clarior,atque suauior sit:ex iis qui Christiana disciplina instituuntur,aliqui sunt viri primarij,quorum vnus ante Baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprime versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam vero multo sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta,tam alacriter auideque vẽtitat plebs,vti fræno potius,quam calcaribus egeat. quantum vero concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque Christianorum beneuolentia,quam sane augeri constat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cum cætera solennia tite sunt persoluta, tum vero quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperũ pedes de more abluti sunt,agmen processit eorum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, D passionis Domini argumenta gestantes: ij suum quisque carmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, vt nemo omnium, quotquot erant in templo, lachrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam è sacris litteris actæ sunt: vt exitus Israelitici populi ex Ægypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quę transitum Israelitis pręberet, ingressum autem Pharaonem vna cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliaque similia spectacula edita sunt. Supplicationibus absolutis, dialogus publice est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœstitia cum Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirum quanta voluptate affecti fuerint Christiani. Atque iam ante, ipsis quoque Natalis Domini feriis, orbis terrarum totius inundationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modo vt spectatores, sed E actores etiam ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungensibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiusdam viri precibus inuitatu, non solum peramäter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptuque templum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in iis adolescente filio eius, apud quem Gaspar diuerterat. præclara indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius opera parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeidæ epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptaque sibi à Cosmo tradita Christianos studiose retinere cognouimus. Dominicis diebus in tẽplum sacra tabula picta, quam eo misit Cosmus, ornatum, frequentes conueniunt: atque vbi Deum rite precati sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponice scripto nonnulla recitat, de quibus deinde differunt inter se. F

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus sublenandis pecunia, quę tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem, & audiendum verbum Dei se conferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firadensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuo Christianis æquum præbere cæpisse, templique exstruendi iam nunc

illis

A illis potestatem fecisse eo fortasse consilio, vt cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia, atque commercium quam sit fructuosum, vt clarius desiderando sentiret, nauem eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio versabatur, nauarchi eius auunculo visum est faciendum, vt in alias oras auerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungensi quamuis ægre impetrata de Cosmi valetudine atque incolumitate solicito, Firandum vterque profecti sunt. Funaij autem, vbi à Christianis auditum est, Cosmum profectionem parare, mœrentes continuo ad eum ventitare cęperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quam iustis de caussis iter illud ingrederetur, & simul mãdauit, vt vicariis, donec rediret (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis eum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore B extra oppidum prosequentibus. quo absente, cum barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assidue custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliose gessisset: atque eiusdem præsidij negotium duobus etiam primariis ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuere: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuerterat, cum ex ipsius comitibus quidam ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauis vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiam significauerãt, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim. dum templum ædificatur, exstructam: vbi cum cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per Confessionem absoluit; iisdemque facile persuasit, vt C cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, vt nos idoneos veritatis Euangelicæ præcones efficiat. è Bungo, v. Idus Octobris. M. D. LXII.

LVDOVICI ALMEIDAE
ad Socios.

ANNO superiore cum Ecclesiis Facatæ, Firandi, aliisque lustratis in Bungũ ægrotus ex itinere rediissem, vt primum è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergã ea scribere, quæ quidem in iis locis euenere, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoscetis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter, & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterque tractabat. is igitur Christianus cum animaduerteret se iam ad vitæ exitum appropinquare; susceptas in vita maculas matura Confessione delere; & (quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione, periculoque rei familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud solummodo monuit, vt quamocculti ssime abiret, ne in se Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempesta nocte conscendens, in Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quod eius opera admodum indigeret, partim quod se inconsulto inuitoque abiisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono è finibus Firadēsis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat; cū superuenientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli iussu, qui cum Firadensi rege amicitia intercedebat, eodem Rege postulante oppressus, & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllo pacto adduci potuisse; legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contra per litteras ei suasit à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoque animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id resciuit, egit cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide, speque subnixum, de se ipso autem adeo demisse, maleque sentientem, vt non modo qui in Bungum ad Confessionem incolumis peruenirent, sed qui vllo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tātoque in se ipsum odio erat incensus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiam epistolam attulerat, nequiuerit adduci, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungū ægre peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantasque Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cætera multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & piis quibusdam libris in Iaponicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium, & acritas; &, licet extrema sit iam ætate, vix vnquam cessantem reperias. Eum Dominus ad finem vsque conseruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarij ciuis vxor ex familia regis Bungensis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu, atque impetu ferebatur, vt à nemine contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatā ad se perduci, & in cubiculo publici valetudinarij, perpetuis custodibus adhibitis, collocari iussit.

Et

A Et quoniam in spem venerat mulier, se Baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; iis opportune Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis rite imbuendam. quibus vt satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam Dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sane quieta, sed cum primū caput salutari aqua perfundi cæptum est, tanta repente vi se commouit, clamoresque edidit ita magnos, vt omnes quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Cosmus à quattuor viris apprehensam, teneri ad finem vsque Baptismi imperauit. quo absoluto misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum, aut molestiam hucusque perpessa est. quare & Christianorū fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, vt ab Rege petierit, sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere: quod ei Rex ita prolixe libenterque permisit, vt diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur. itaque baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis, sane quam in virtute proficiunt.

B Ego interea vires è morbo collegeram. quocirca mensis Octobris initio misit me Cosmus, comite è Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, variis locis regni Bungensis commodo Christianorum exstructa. mensem in eo itinere posui, multos baptizaui ethnicos; Christianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, sermonesque inter se de religione fererent, si quando ad vrbem venire non possent. quasdam etiam areas defixis Crucibus Christianorum sepulturæ dicauimus: denique in singulis templis benedictum, seu piaculare granum relictum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias contineret. Inde ad Cosmum reuersus, Cangoximam mense decembri tetendi. profectionis caussa fuit Emmanuelis Mendozæ cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per Confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigendam, Christianos visendos, & promulgandum genti Euangeliū mitteret. idipsum Regi quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prætorem Indiæ litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cum semper, vbi sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis ad incolas feciss emus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sane frequens coacti descendere, cum spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nuntiauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertio rediere, atque vniuersi pæne professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libēter daturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturū (qui Bungensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impune liceret: eoque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu

C

meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non D
toto biduo fuerã. ex quo facile iudicare possitis, quãta sit huius gentis ad
humanitatem, religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo
peramanter excepti, vt primum opportunum est visum, de rebus diuinis,
& animorum immortalitate cum eo colloqui cæpimus: multisque ser-
monibus vltro citroque habitis, cum etiam familiæ partem à cœna ad
audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quen-
dam Lusitanum sane tempestiue conuenimus: cum enim nostra horta-
tione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta cum do-
te in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus.
Ex eo portu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis in
statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito
monte posita, omnium quas in vita videre me memini, & loco & opere
munitissima, quippe quam decem fere propugnacula cingunt, inter se nõ
nisi ponte subductili peruia, magnoque interuallo distãtia, fossis ita pro-
fundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo E
(vt aiunt) silice ferramentis excisõ: quod equidem vix hominum manu
fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexandoni vxorem, & quattuordecim
præterea Christianos multis iam annis Franciscus Xauerius Deo pepe-
risset; mihi faciendum existimaui, vt me ad eos consolandos, confirman-
dosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni amicis-
sime acceptum, multa cum de Francisco Xauerio, tum de Bungensi, Mea-
censi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, felicique ipsa-
rum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentius vide-
runt, quod iamdiu neminem omnino è Societate nostra conspexerant.
quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdã
Christiani, honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam qui-
busdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi libellum
descriptis Xauerij manu Litaniis, aliisque precandi formulis, æque ac sa-
cras reliquias pia mulier admodum religiose custodiebat, expertæ virtu-
tis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexãdonum iam despe- F
ratum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore
cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Chri-
stiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, veritus ne vsu nimio
absumeretur) sese cædere consueuerant, quod eam rem non solum ani-
mis, verum etiam corporibus prodesse diuinitus intelligerẽt: itaque mu-
lier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita, cum varia medica-
menta frustra tentasset, ad ipsum flagellũ postremo confugiens, Francisci
Xauerij, vt putãdum est, meritis continuo in pristinam valetudinẽ est re-
stituta. cũ omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiam
excitata cum Beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eo mecum
attuleram; pueris nouem, in iis duobus Hexandoni filiis Baptismo lustra-
tis (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum
eorum mœrore postridie mane discessi, cõmeatu ab ipsis affatim instru-
ctus, atque pollicitus me in reditu quindecim dies apud ipsos commora-
turum.

A turum. Cangoximam simulatque peruenimus, Regem adiui confestim,
eoque collaudato quod Euangelium in suo regno promulgari cuperet,
multisque præterea verbis habitis, petij vt liceret mihi in præsentia Ta-
marim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quod ille cum permi-
sisset ea tamen conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem; Tamarim
tridui itinere, diuertẽtes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuium
copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque teterrima, occultis passim
occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese ægre admodum expedirent.
In eo igitur portu, ægrotis primum curatis, quorum ingens erat numerus,
partim sæuitia frigorum, partim etiam cibatiorum inopia: deinde ethni-
cis nouem, qui idipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis:
certo præterea nauis loco, ad fœminarum tutelam de Iaponiis coempta-
rum (quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis appositis; de-
nique communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis temere iusiu-
randum vsurpasset; (late enim patebat hoc vitium) Cangoximam redij,
B & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonzio-
rum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cum animad-
uertissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque ami-
citiæ cum Bonziis ineundæ, quo deinde populus ad nos maiore cum fi-
ducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam an-
te id sacerdotium existimatione, tum vero & Regis ipsius consiliarius, &
amplis cœnobiis tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igitur
adij, collyrio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato: atque ille
meo sane quam lætatus aduentu; sibi valde optatum fuisse dicebat, quæ
Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem defuisse. Inde me mul-
ta de summo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempesta-
tum varietate, terræ tremoribus, pluuiis, aliisque rebus huiusmodi in-
terrogans, magna sua cum voluptate totam eam noctem apud se detri-
nuit. Quibus ille fermonibus captus, cum ad me sæpe; alio item Bonzio
comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam
nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, vt Rex
C Xixona (hoc est sanctam rem) publice responderet; vel eo Regis testimo-
nio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio consuetudine anima-
ti ethnici ad nos audiendos venire cæperunt: è quibus multos Deo ad-
iuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarij duo Re-
gis ipsius cognati, quos catechismo institutos vna cum vxoribus & par-
te familiæ (triginta quinque in vniuersum fuere) baptizauimus. quorum
deinde omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum extru-
ctum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni
magnis precibus accersitus, optimis cum Christianorum, tum etiam reli-
quorum studiis me magnopere expetentium deesse non potui: è quibus
circiter quinque primarij audito aliquoties Euangelio ad Ecclesiã adscri-
pti sunt: in iis quidam adeo excellenti ingenio, vt in cõmentarium relatis
iis, quæ de me didicerat, librũ confecerit, exorsus ab ipso mundi initio ad

vsque

Universidad de Deusto
Biblioteca

vsque Christi domini nostri in terras aduentum, eius præcipue cruciati- D
bus singillatim enumeratis.quæ ipsius lucubratio & hominibus illis, &
aliis etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem
in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica quædam scripta de Chri-
stiana religione describere,mandatum ita auide arripuit,vt opus vniuer-
sum(omnino foliis quinque & quinquaginta constabat)vnius dimidiati-
que diei spatio absoluerit.Hunc ego,& Hexandoni filium natu maximũ,
quẽ Xauerius baptizauerat,docendis in templo cæteris Christianis præ-
feci regula præscripta,quam in eo munere obeundo tenerent.quam qui-
dem in rem,vt quibus otium suppetit,diligenter incumbunt, præsertim
vero librarius ille quem dixi:qui quidem Christianis lectionibus,& com-
mentationibus mirifice delectatur,seque cum libro quẽ à me descripsit,
in lucum abdens,quæque legit ex eo secum identidem reputãs,tanta vo-
luptate perfunditur quod ad hanc Dei rerumque cœlestium cognitionẽ
peruenerit,vt lacrymas præ gaudio continere non possit. Is ipse in Chri- E
stianorum cœtu post Litanias publice decãtatas interrogatus à me quid-
nam esset facturus,si Rex ei diceret, Christiana sacrã fac deseras, quoniã
ex meis popularibus es,meisque sumptibus victitas,responsurum se dixit
illico:Here, visne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum?in re tua
familiari procuranda fidelem?vis me submissum?vis perferentem iniuria-
rum?vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me esse Chri-
stianum:hasce enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur.
Ac cęterorum quoque Christianorum(ad quorum numerum ibidem alij
septuaginta per eos dies accessere)egregia pietas, assiduum precandi stu-
dium,mirus inter se amor atque concordia cernitur.vna tantum res ipso-
rum animos vehementer angebat,quod Hexandonus communium me-
ritorum Ecclesiæ expers tamdiu in Iaponica superstitione persisteret.pro
cuius conuersione cum preces ad Deum,& lacrymas cũcti,sed vxor ipsius
præsertim quotidie funderent : tum ego eiusdem vxoris rogatu hominẽ
adij,& ex eo quæsiui, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis Iapo-
niorum erroribus sequi negligeret.Tum ille Deum testatus Christianam F
religionem sibi plane probari,alioquin permissurum se nequaquam fuis-
se, vt eam familia sua tota susciperet; vna rẽ quominus eos imitaretur,
impediri se dixit,quod vereretur, ne grauius animum Regis offenderet:
sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente, Christum,
quem intimis sensibus adorabat,palam ac libere profiteri posset. quo il-
lius responso Christiani valde lætati sunt. Inde cum rursus ad Cangoxi-
manos veniissem,Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me per-
latis eo consilio sum reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiscerer,
qui nos in suum regnum liberalissimis conditionibus inuitauerat : cum
præter alia multa,& Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus,
quique cum ipsis negotia contraherent,in decennium ab omni portorio
immunitatem se daturum esse promisisset; & quicquid circa est agri ad
passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, vt intra eos fines ethnicus
nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui
Christiano

A Christiano grege in templum statis diebus aduocato, pastorum vice ac
munere fungerentur, baptizatisque iis, qui iam ad id Sacramentum ido-
nei videbantur; cæteros quibus potui verbis sum consolatus : duos præ-
sertim Bonzios illos, de quibus dixi:quos in discessu meo perquam stu-
diose CHRISTO nomina profitentes,in aliud tẽpus idcirco reieci,quod
à curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus, nulla ratione se
posse desistere dicerent, eaque re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti
colerent,minime pollutum iri arbitrarentur.denique à Christianis vario
commeatu peramanter instructus, & magna cum doloris amorisque si-
gnificatione dimissus, ad arcem Hexandoni (quæ ab oppido Cangoxima
passuum abest decem & octo millia) dum nauis paratur,biduum substiti.
atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ipsis etiam ex
arce summa fœminis ad mare me deducentibus,&, quasi in eo salus om-
nium verteretur ita me vt celeriter ad se redirem enixe rogantibus, con-
scendi,& decimo septimo die in Bungum magna nostrorum gratulatione
B peruenii.atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus vltra
Firandum est quattuor & viginti passuum millibus,discessi:quo vt perue-
ni,salutatis ex itinere Facatẽsibus (qui cum initio diu multumque Euan-
gelio restitissent,bellis deinde perdomiti ac velut subacti,diuinum semen
libentius acceperunt, bonamque in primis virtutum frugem tulerunt)
Regem Vocoxiurę primum adij,qui me honorifice sane bis conuiuio ex-
cepit.deinde cum eius ministro,qui Regis ipsius nomine ad Cosmum lit-
teras dederat, de re communi agere institui. cumque ille quædam ex iis
quæ per epistolam nobis vltro detulerat;reuocaret; faciendum mihi exi-
stimaui, vt ad Cosmum scribere, eique totam rem integram reseruarem.
Ad portum igitur reuersus, dum in Christianos ex instituto adiuuandos
incumbo, Firando nuntij perferuntur, quanto cum rei Christianæ adiu-
mento Damianus Iaponius familiaris noster excellenti pietate virtute-
que iuuenis,qui nuper Facatensibus quoque summa cum omnium admi-
ratione operam nauarat egregiam,in eo oppido versaretur.nec ita multo
C post,quædam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur, ecce tibi
repente affertur ipsum adesse Cosmum. Primo incredibilis visa res : ea
Cosmi ętas ac valetudo,ea difficultas itinerum est,sed vbi iam ad portum
appli cuit,quanto gaudio affecti simus facilius est vobis existimare,quam
mihi scribere.is me confestim ad Regem legauit, vt cum eo rem omnino
transigerem.quod ego cum fecissem ablatis etiam symgraphis, in Bun-
gum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ædibus nostris(id enim semel in an-
no solenne est)Regi Bungensi parãdas excurri:quo secum ille filium hæ-
redem regni futurum meo rogatu cum proceribus duxit. Cumque in eo
cõuiuio candidati pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium
delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales
suos hilariter ac festiue recepit. puer ille quidem, ac pæne potius infans
(annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longe
præcurrat ætatẽ.è Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Chri-
stianis incolitur,habetque in monte summo Crucem, quæ eminus valde

conſpicitur à Petro Barreto nauarcho Luſitano defixam, quod eodem loco tribus deinceps diebus ſub veſperam, inſpectante ſe, aliiſque compluribus, ſublime in aere ſignũ Crucis apparuiſſet; Coſmum ſanctiſſimis (vt ſolet) occupationibus diſtrictum offendi. Tanti ad eum Confeſſionis & Euchariſtiæ cauſſa concurſus vndique Chriſtianorum fiebant, vt omnis perturbationis ritandæ cauſſa, tricẽi per vices ordine ſibi ſuccedere iuberentur. quorum erat ita magna in Coſmum obſeruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in ſacris myſteriis obeundis, ac præſertim in corpore Chriſti ſumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus, ac probitas morum, vt barbari ipſi Chriſtianorum vitæ admiratione ſeſe colligerent, & ſeueriorem vltro diſciplinam induerent. Per eos dies Facatenſium Præfectus nauigium cum hominibus fere triginta ad Coſmum miſit rogatum, vt quoniam tres è militibus ſuis in prælio ſclopis icti grauiter ægrotarẽt, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Coſmus, vt Facatam è domeſticis noſtris adoleſcentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præſtantem, qui non modo vulnera extractis artificioſe glandibus mira felicitate ſanauit, ſed etiam oblatam ſibi mercedis loco magnam argenti vim, ſtupentibus barbaris conſtanti animo excelſoque repudiauit. Qua re commotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati noſtræ toto ſuæ ditionis imperio, qua ſæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Reſtat vt epiſtolam hanc eximiæ indolis adoleſcentuli commemoratione concludam: in quem cum omnia & animi & corporis bona quaſi ſecum ipſa certans natura congeſſerit; tum etiam dona acceſſere cæleſtia, quæ ſingulare pueri ingenium, memoriam, oris corporiſque totius dignitatem ac ſpeciem multo admirabiliorem efficerent. tanta enim in eo caſtitas ac ſanctimonia cernitur, vt octauo quoque die poſt Confeſſionem rite peractam cæleſte Euchariſtiæ cõuiuium non ſine lacrymis ineat: tanta vero animi ſubmiſſio & humilitas (cum illuſtri admodum loco ſit natus) vti ad Bungenſem inuiſendam Eccleſiam à Gaſpare miſſus ex vrbe Sacaio, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, eo ſimulatque peruenit, vt ſcilicet vnus è Chriſtianorum grege videretur, non modo comam ſibi totonderit, quod in Iapone valde inuſitatum eſt, verum etiam omni delicatiore cultu ornatuque abdicato; de contemnendis rebus humanis publice diſputare inſtituerit. Idem in patriam à parẽtibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Coſmo perductus eſt. quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonij viri principis, eiuſque ancillas, cum ſe per id tempus ad ſacram Confeſſionẽ pararent, de Pœnitentia ſane opportune verba feciſſe: quam illę Chriſtianæ philoſophiæ partem, iam antea ſæpius à ſe tractatam, callet egregie. Huiuſmodi pueri ſunt (fratres mihi cariſſimi) quorum opera faces amoris diuini Deo adſpirante Iaponiorũ cordibus iniectum iri ſperamus: atque ob idipſum apud nos delectam eorum manum Societatis noſtræ præceptis atque inſtitutis imbuimus. Interea Socios omnes noſtros per

IESVM

A IESVM CHRISTVM obteſtor, ab eo precibus impetrent, vt mihi det in ipſius obſequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone octauo Calen. Nouemb. M. D. LXII.

REGIS CANGOXIMANORVM AD *Luſitanum Indiæ Prætorem.*

ANNO ſuperiore cum duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi cauſſa veniſſent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipſi merebantur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit cauſſa, cur Luſitani ad Omangum portum naui delati, non modo perinde ac voluntas mea & ipſorum dignitas poſtulabat, accepti non ſint; ſed etiam pro piratis habiti (quibus hora maritima per id tempus erat in-
B feſta) commiſſo prælio Alphonſum Vaſæum non ſine meo quidem dolore, è ſuorum numero amiſerint. Tu ſi ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum exiſtimabo, atque ipſe viciſſim ad te ſcribam quotannis. Luſitani vero, vel ſacerdotes tui ſi ad mecum tuis litteris venerint; eo erunt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma. anno quarto.

EIVSDEM AD ANTONIVM *Quadrium Indiæ prouinciæ pro Societate IESV Præpoſitum.*

C SOCII duo Coſmi Turriani, qui in Bungo verſatur, meum in hoc regnum ſe contulerunt: quorum ea eſt animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, vt mihi cęleſtia quædam tonitrua eſſe videãtur. Sed illud in primis admiror, aut Luſitanos mercatores negotiorum cauſſa, aut veſtri ordinis homines vnius rerum opificis gratia (præſertim cum ita late pateat propiuſque abſit India) è remotiſſimis regionibus totum pęne terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in haſce inſulas tam longa & periculoſa nauigatione contendere. Sane ante Chriſtiana ſacra ſuſcepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: vt mihi Socij veſtri Nauabangi, quaſi ventilatores videantur, qui corda mortalium ſalutari aura opportune refrigerent: qui profecto libenter meum in hoc regnum eſt cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi aduerſos maris æſtus, hic quidem certe ſemper ſecundos offendent. Ac licet populares mei Chriſtiani ipſorum præſentia deſtituti, ſe interea Crucis aſpectu excelſo loco ſublatæ ſuſtentent; meum mihi tamen hoc regnum à Sociis veſtris relictum, quandam obducti nubibus cæli, aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul etiam Luſitanos negotiatores,

quorum mihi perſpecta fides ac probitas eſt,in meæ ditionis terras com- D
meare mihi gratiſſimum fuerit:qui ſic habeant,ſe non modo ab omni iniuria tutos fore,ſed etiam amiciſſime, liberaliſſimeque tractatum iri. nec latronum inſidias metuant, qui, quibus in oppidis Chriſtiani ſunt, nulli verſantur. Te quidem certe obſecro, vt de tuis aliquos primo quoque tempore mittas,quos ego magno cum deſiderio in ipſo littore opperior. Datæ anno quarto,menſe ſeptimo,octauo die,& vegeſimo.

Libri ſecundi Finis.

E

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER III.

F

GASPARIS VILELAE AD *Societatem IESV.*

ANno M.D.LXI. Auguſto menſe vrbem Sacaium ingreſſus ſum, quæ in Septentrionem ſita, gradus obtinet quinque & triginta, & ſemis. Cũque Euangelium in ea promulgare cępiſſem,multos repperi, qui verum id eſſe faterentur, ſed quo minus ex eo viuerent, famæ & exiſtimationis ratione impediri. gentem enim diuitiis affluentem, & dignitatis in primis auidam facile abſterret diabolus iniuriis & contumeliis proponendis,quibus in hac vita Chriſtiani fere ſemper obnoxij degunt, ſi ducem ac liberatorem ſuum imitări voluerint.quo fit,vt ægre admodum Sacaiani ad Baptiſmum accedãt.quanquam in iis ipſis difficultatibus quadraginta circiter baptizati ſunt, in quibus erant milites quattuordecim prętoriani,quorum ita inſignis,vitę morumque

A morumque mutatio conſtitit, vt è lupis agni manſueti non ſine magna omnium admiratione facti eſſe videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco diſcederem,diuinitus equidem factum credo,ne videlicet in ea pericula incidere, quæ mihi nec opinanti imminebant.Etenim menſe poſt quam inde exceſſi,Meacum quadraginta millium armatorum obſedit exercitus: quæ etiam cauſſa fuit, cur ad Chriſtianos, ſicuti promiſeram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis,in primis Iaponis totius contra omnes hoſtium impetus munitiſſima.nam ab Occidente alluitur mari, ab aliis vero partibus profundiſſima cingitur foſſa,& aquis plena perpetuis. Atque etiam inteſtino omni tumultu ac ſeditionibus vacat, nec rixæ ferme audiuntur.cum enim vrbis viæ ſuas quæque portas,& cuſtodes habeant, ſtatimque cum opus ſit,occludantur; nullus noxiis ad fugam exitus patet, ſed continuo comprehenſi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ij qui inter ſe inimicitias gerunt,ſi alter alteri ad iactũ lapidis extra mœ-
B nia occurrant,ſe inuicem male admodum accipiunt.Sed ad bellum Meacenſe reuertor, cuius exitus fuit eiuſmodi. Cognita vrbis obſidione patruus Regis,confeſtim ei cum exercitu in ſubſidium venit: huic obuiam iere ex altera parte Neugori Bonzij, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ ſpeciem refert.Caſtris igitur Meacum inter, & Sacaium locatis,crebra prælia committebantur:ita tamen,vt res Bonziorum ſemper eſſet ſuperior.denique vigeſimo die,cum ad vniuerſam dimicationẽ ventum eſſet,Regis patruus victus,quoddam in caſtrum cõfugit.Rex autem Meaci,eius rei nũtio audito,ſe in arcem recepit vrbe deſerta, quæ ab hoſtibus capta, rapinis incendioque vaſtata eſt. iidem ſequuti victoriam,ſignis ad caſtrum de quo diximus,motis; patruum Regis, eiuſque copias omnino delere parauerant:cum Rex Meaci exercitu viginti millium hominum quam occultiſſime inſtructo,& ingenti flumine ſuperato, hoſtes nec opinantes tanto impetu oppreſſit,vt cum eſſent ad hominum triginta millia,fuſi fugatique ſint.quos Rex deinde coniunctis cum patruo viC ribus fugientes Meacum vſque inſecutus,tanta ipſorum cæde vrbem recepit,vt multos in annos ea victoria debellatum eſſe exiſtimetur. Itaque aduerſa factio extremam ſibi perniciem metuens, pacem ab Rege petiit, ſeque interponente Vo,ſiue Dairi,qui rebus ad honorem dignitatemque pertinentibus toto Iapone præſidet,impetrauit. In his tamen belli periculis,& calamitatibus,templum noſtrum Dei beneficio integrum, & incolume perſtitit:& in ipſa obſidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit(nam me ipſum per litteras Coſmus ante ſedatos tumultus eo redire plane vetuerat)ſemel ad celebrandas cum Chriſtianis Natales Domini ferias: iterum ab iiſdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas,qui Bonzios cum templum noſtrum per vim occupaſſent, iniuſta poſſeſſione magno bonorum gaudio depulerant. Toto eo belli tempore, quod annum circiter viguit, pia quædam munia Chriſtiani Meacenſes obiere,tribus in ſingulos menſes viris inſtitutis ad pauperum incommoda ſubleuanda eleemoſynis,quæ ob eam ipſam rem in cõmune

conferebantur:cum etiam semel in mense in cõsilio publico de ipsorum D
pauperum commodis ageretur. mulier vero Christiana in primis locu-
ples,& honesta,cum liberos non haberet,partem suam bonorum à mari-
to obtinuit; eamque in mendicos, lepra vlceribusque tota vrbe finibus-
que Meacensibus laborantes,quamquam nonnullis obtrectãtibus Bon-
ziis, magna tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam simile vide-
rant,admiratione atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorum visuntur,in quæ(vt aiunt)pœ-
nitentiæ caussa se recipiunt qui mundo nuntium remisere, densis adeo
tenebris obcœcati, vt nefaria flagitia in hisce cœnobiis admittere nulla
religio sit.nam discrimine recte vel perperam facti confuso,seditionibus,
furtis,rapinis,cædibus,cuncta miscentur.Quam etiam ob caussam ex iis
quidam nomine Cacubau,vt ex ea videlicet hominum colluuione, fæce-
que emergeret,sociis aliquot secum adhibitis,Bonziorum formam insti-
tuit,eorum qui Neugori nominantur: quorum alij precibus vacant, alij
militiæ,alij quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Arma vero sem- E
per habent parata,principemque familiæ suę Cacubau in deorum nume-
ro venerantur. Rectorem cui pareant, habent nullum. viribus namque
certatur. & quamquam in consiliis, qui ætate præeunt, priores senten-
tiam rogantur; suffragiorum tamen iura vsque adeo promiscua sunt, vt
quod reliqui omnes communi sententia decreuerint, vnus modo si in-
tercesserit,prorsus impediat.Itaque ad vnam eandemque deliberationem
toties conuenitur,quoad plane dissentiat nemo. Vbi vero tenebræ se in-
tendere,sæpe sese inuicem perimunt, ac diripiunt: nec tamen idcirco se
putant leges violare,cum iidem muscam, aut passerem necare nefas du-
cant,quod legibus suis quicquam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam,quod anno superiore me fugit,Iaponij miseri,
cum ad sedes, vt ipsi putant, beatorum migratur sunt qua ratione se ad
iter accingant.Eas autem esse varias opinantur:alias infra maria,alias ali-
bi,certis præpositis diis, qui à quibus in vita culti sunt,eos in suum quis-
que domicilium præmij loco perducant.atque ad infernas quidem sedes F
qui profecturus est,hoc maxime modo se comparat. Dies complures stat
vigilans,& ex quodam quasi suggestu de mundi contemptu concionatur. huic alij sese comites adiungunt, alij stipem eleemosynæ caussa largiuntur.nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto vino,conscendunt nauiculam, imposita falce ad spinas ruboſque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouisque induti vestimentis,manicas lapidibus infarciunt:ad collum autem ingenti saxo religato,quo citius ad paradisum illum suum perueniant, sese è nauigio sponte præcipites dant.Quem mihi videre contigit, hunc septem comi-
tes sequebantur,qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in ma-
re sese proiecerunt,vt nouitate spectaculi plane obstupuerim.Qui autem
Amidam venerantur,alium ritum obseruãt.Cum eos tædium cepit vitæ,
in specum ad instar dolij,in quo considere possint,sese coniiciunt, ita ex
omni parte contectum, vt vna tantum ex arundine perforata spiritum
ducant.

A ducant.atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assidue Deum illum
suum,seu potius dæmonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Sacaio con-
tigit(quod tamen vt audio haud insolitum est)vt Bonzius quidam pecu-
niosus,omni scelere ac nequitia infamis,annos natus septuaginta,cum in
morbum incidisset,se mori nolle affirmaret.Idem interdiu comedens re-
pente ex omnium conspectu prorsus ablatus est:quod ipsi quoque Iapo-
nij malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è
falsis vatum prædictionibus,ex hoc tempore omnia fore semper pacata.
id autem ea ratione confirmant,quod annus hic post millesimũ & quin-
gentesimum alter & sexagesimus;postremus sit(vt ipsi aiunt)inferiorum,
quos à quadringentesimo septuagesimo numerant:& propterea hoc an-
no dicunt facinorosos omnes bello consumptum iri, vt pax in posterum
vigeat. quam illis dare dignetur Dominus, quo latius sanctissima ipsius
religio peruagetur.

B

BALTHASARIS GAGI
ad Socios.

QVi status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus,per litteras vobis exposui anno M.D.LIX. nunc ea perscribam, quæ mihi Goã ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. Cũ certis de caussis Cosmo Turriano necessariũ visum esset,vt aliquis nostrũ proficisceretur in Indiã; ego eã peregrinationem obire iussus comite vno è fratribus qui cœlum Iaponium non ferebat,Rege, Sociis, & vniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calen. Nouemb.M.D.LX.iuncũ(nauis genus id est)vterque conscendimus,& duodecim dies vento vsi sumus ita secundo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum,postridieque nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi
C semper quingenti,aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati,præmaturis gratulationibus atque conuiuiis cõmeatum nauticum consumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucunditate, cum ita prope ab continente abessemus,vt quolibet vento littus teneri posse videretur; eo ipso die sub vesperam aduerso repente flatu increbrescẽte, imbribusque densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoque ingentes excitati sunt fluctus, vt iuncus modo attolleretur altissime, modo infime magno omnium cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cum intempesta nox cœcæque tenebræ, tum minantes circa scopuli. quo in discrimine cum aduerso flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractum in mare delabitur,quo amisso de huiusmodi nauibus plane actum existimatur, statimque propterea præciditur malus,ne iuncus ex vehemẽti agitatione mergatur: & simul ipsa quoque vela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum vero omnes lõge

aliis

aliis ac pridie sensibus animi, serio de morte cogitare, certatimque ad D
Confessionẽ concurrere incipiunt, tanto omnes terrore perculsi, vt mente pæne emoti viderẽtur, neque iam in summa naui quisquam appareret. vnus gubernator in vado explorando, contemplandoque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, sæuiente adhuc mari, fusisque armamentis, salutis spes iam fere nulla supererat. tantum argenti pondo ad aureorum centum millia vehebantur, quæ tali tempore nulli nobis vsui esse possent, cũ ita vehemens esset agitatio, vt alterum in latus procumbente iunco, ima carina appareret: & simul ex leuitate saburræ, & pondere tabulatorũ non modo diu retineretur, quo minus in alterã partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret. quocirca tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nautæ præcidere, & mercatorum cubicula leuãdi oneris caussa disturbare, ipsos denique foros è crassis trabibus asseribusque cõpactos resoluere sunt coacti, vasto iam nauis alueo, ac propemodum vacuo. hic velum exiguum nauclerus è mappis, cubiliumque linteis & ornamentis, veste serica, aliis- E
que nonnullis, quæ tum sese obtulerant, pro re nata cõcinnat & comparat: quod ipsum statim impetu vẽti discerptum est. iamque humanæ opis vnum illud supererat: validior clauus ad extrema tempora reseruatus, sed in iis procellis metuẽdum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamẽ, ne in Bornei syrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum è Sinis in Indiam cursu directo perierant (præsertim cum illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutius visum est, gubernaculum restituere, paruumque sarcire velum quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus, quod nihil ad resarciendum occurreret; diuinitus factũ est, vt qui rimas iunci, obturãdi caussa setutabãtur, in sarcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque frustra quæsitæ, cũ merces in Iapone exponerentur, pretium domino magister nauis aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo confecto, & baculis quibusdã, arundi- F
nibusque crassis aptato, clauoque summo conatu locato, quem ego prius precationibus piis, & piaculari aqua rite lustrauerã, cæteris eo tempore vota nuncupantibus variasque fundentibus nõ sine lacrymis preces; diẽ vnum noctemque processimus: sed cum nauis iustis careret velis, atroci tempestate vsque adeo quassabatur, diffractum vt denuo sit gubernaculũ. Tum vero seruãdi argenti spes prorsus amissa. accersiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scapham confugientibus, ipsi in iunco remanerent, aliamq; sibi raptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respõdent; inde ad sortes dæmonemque inuocandũ conuersi: quod ego cũ cernerem, orabam Dominum, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Mane, simulatque illuxit, nautæ sese statim ad aliũ clauum reficiendum, scaphamque parandam expediũt. Clauus è refixis iunci tabulis refectus, & collocatus, nõ diutius sustinuit impetũ maris, quã quanto temporis spatio Litaniæ recitatæ sunt: quo magis in suscepta sententia persistebant Christiani,

A stiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vna cum argento cæterisque desererent. atque ego sane liberaliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirẽ noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustiis, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos è nostris & fratrẽ vnum imitari omnino decreueram, qui superioribus annis à Lusitania proficiscentes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quam scapham conscendere, quæ Cocinum incolumis tenuit, cæteris vectoribus desertis in extremo periculo vitæ, maluerant; inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domino pie fortiterque reddiderant. Sed interea fabri lignarij quartum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocãdum, pacemque à Deo exposcendam stipe à vectoribus in hospitale domicilium Bungensis Ecclesiæ corrogata, miserante Domino factum est, vt clauus is omnium infirmissimus nos ad continentem aliquando perduceret. Quindecim ipsos dies ea tẽpestate iactati sumus, quotidie (vt erant pericula) morientes: cum
B etiam vulgo neglectæ, nec iam clauibus custoditæ argenti laminæ pedibus traherẽtur. Eiusmodi quippe temporibus pauper spiritu est quilibet.

Initio tempestatis eius, vectores nautasque mature monuimus, vt animarum saluti consulerent: qui in mea potestate se plane fore cum promisissent, ego vt sublatis peccandi occasionibus ad gratiam diuinam magis essent idonei, primum illud curaui, vt fœminę quæ vehebantur in naui, certum in locum abderentur, vbi quinque menses remotæ à virorum oculis perstiterunt: deinde ad cæteros animandos confirmandosque conuersus, tantum Deo adiuuante profeci, vt qui principio abiectis animis concidissent, ad æquitatem ac fortitudinem reuocati, pro admissis in vita noxis leue sibi supplicium illud atque incommoda ducerent: placandoque Domino certatim dediti, vel precibus ac litaniis vacarẽt, vel sublatis in cælum oculis pia cum prece suspiria mitterent, vel alta apud se cogitatione defixi lacrymas funderent: alij etiam flagris semet cęderent: alij mare sacris reliquiis, & aqua sancta lustrarent: alij denique nummos in cul-
C tum Diuorum à vectoribus peterent, quorum vis tanta collecta est, vt quindecim dumtaxat viri locupletes, aureos fere mille cõtulerint. Ac mihi sane credite fratres, in hac vita labores & incommoda esse expetenda, quippe quorum amaritudinem, magna suauitas, & firma spes comitetur: quod secus in rebus prosperis vsu venire vel primis nauigationis diebus clare perspeximus. Inter has igitur difficultates rursus in terræ conspectum delati, & cum iam contenebrasset, nimia cupiditate prouecti, periculum fuit, ne vi ventorũ ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cum primum illuxit, euasimus: & à Sinis nautis cognitũ est, nos permagnam Sinarum ad insulam processisse, nomine Ainanem: ex qua insula nautici commeatus, & anchoralia à Sinis fere petuntur. hic dum portũ subimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem est positus, in aliud repente omnium maximum vitæ discrimen incidimus. In ipso enim aditu iuncus in arenam bis adeo vehementer incussus est, vt plane iam carina delniceret. ac perexundũ nobis vtique fuerat, nisi prefecti seu Limenarchę

Universidad de Deusto
Biblioteca

permissu,præsentem incolæ nobis opem detulissent:quos nonnullis do- D
nis remunerati descendimus 11. Calend. Decemb. quem ipsum in diem
Præsentatio Dei matris MARIÆ VIRGINIS incidebat.& quoniam
iunco afflicto, ac pene iam dissoluto, ad portum Veniagam nauigari non
poterat; Lusitanũ quendam cõtinuo ad Cantonem oppidum,atque inde
Amacanẽ ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de no-
stra salute iam desperauerant. Amancanem peruenit nuntius Natali ipso
die Domini, anno M. D. LXI. statimque ad nos deportandos Lusitani
aliquot nauigia submiserunt.Et quoniam in Ainane insula menses quin-
que posuimus,ex qua deinde Amacanem trigesimo die peruentum est;de
eius insulæ & incolarum natura ac moribus,ne lõgior sim,pauca de mul-
tis attingam. Est autem Ainanis regio cum fructibus Indicis, & omni ci-
bariorum genere abundans, tum etiam margaritis & vnionibus nobilis:
frequenter incolitur,vrbibus opere lapideo exstructis:gens vero ipsa mo-
ribus rustica,vestitu brachata, enunc nubus è capite ad instar boum cor-
nibus binis è tenui confectis velo, forficibusque ceu tonsorum è sum- E
ma fronte, peracutis. eius ornatus causſam cognoscere nunquam potui,
nisi,si forte dæmonem effingunt specie belluę sese offerentem.In hac ego
insula sacrificaui aliquoties,& Sacramenta distribui. Inde proficiscentes
ad Sinas, cum parua nobis insula ipso Paschali die Dominico sese obtu-
lisset;partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci amœnitate in-
uitati,descendimus,& commodum in monte quodam ingenti specum &
fornicem in templi formam excauatum offendimus. ibi, ara excitata, sa-
croque peracto,cælesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati,
idoneam tempestatem exspectantes, ad alteram vsque feriam Natalium
Domini anni M. D. LXII. substitimus.atque inde solutis anchoris ter-
tio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus.Hic imminen-
tibus tenebris territi quo minus fretum Sincapuranum inueheremur,
exscensione facta Domino gratias agebamus vniuersi, cum repente vela
complura piratarum apparuere (Aceni vulgo appellantur Somatræ po-
puli)ad regnum Iantanç tendentium.Tum nobis Malacensis quidam de- F
nuntiauit,nos vt instrueremus, Acenorum regem centum nauium classe
aduentare,quonam consilio,sibi incertum esse. Ea res nobis sane metum
attulit,quod oneraria pretiosis mercimoniis referta,ab armis autem esset
inops.ac nihilominus nautæ vectoresque sese ad pugnam expediunt.Sed
classe Acenorum sine iniuria præteruecta, ad dimicationem ventum non
est. Postridie vero Sincapuranum fretum inuecti, cum ventus deficeret,
anchoras iecimus.interim Acenorum naues ferme triginta,in iis maioris
formæ decẽ,quibus totius classis vehebatur Præfectus,ad nos aduentan-
tes, partim ad puppim onerariæ sese opponunt, partim etiam latera ipsa
pæne abradunt, vt appareret eos mercibus adamatis (neque enim igno-
rabant ex quo loco profecti essemus) pugnam optare. cumque biremes
maioribus bombardis, atque sagittis, quas præsenti veneno in ipsa nau
assidue inficiebant,nos infestare cæpissent,quãquam nostri, quorum erat
numerus ad ducentos,arma parauerant,seque omnes ad propugnandum
instruxe

A instruxerant;tamen certissimo in capitis discrimine versabamur: cum ex
altera parte hostium classis multo viris armisque superior immineret, ex
altera vero littus esset propinquum,salo in quo stabamus non plus cubi-
tos quattuor profundo, itaque aut præcisis ab hoste anchoralibus, quod
vrinantes faciunt,in vada incurrendum, aut in manus hostium plane de-
ueniendum fuisset,nisi nos insperantes præsenti periculo Dominus exe-
misset.quippe hostes comiter amiceque à nobis compellati,nonnullisque
muneribus deliniti, non modo nos lacessere desierunt, verum etiam ita
beneuoli discessere,vt sibimet ipsi Lusitanos,& nobilitate,& belli gloria
compararẽt.Malacam inde peruenimus tertio decimo Calen.Februarias,
qui dies Diuo Sebastiano sacer est:vbi à Sociis nostris amantissime excе-
pti,ad octauum vsque Idus Februarij piratarum metu commorati sumus.
Malaca dum ad Colanum portum, in quo arx est Lusitanorum, contendi-
mus,Ceilaniis iam syrtibus superatis,vento admodum prospero in Ci-
lanos scopulos recta deferabamur, nisi ad iactum lapidis animaduerso
B periculo, & mutata repente velificatione Comorinum promontorium
feliciter præteruecti(quod vix fieri posse videbatur) ipso die Paschali do-
minico, magna Melchioris & reliquorum Sociorum gratulatione qui in
eo Matris Dei collegio sunt,Cocinum appulissemus: quo ex loco ad hoc
Goanum diui Pauli collegium dudum exspectati quinto decimo die per-
uenimus. Cuius quidem collegij cum egregia rei Christianæ adiuuandæ
studia,tum varias plurimasque exercitationes, & spiritales, & litterarias,
denique ipsius Ecclesiæ incrementa vehemẽter sum admiratus:quã por-
ro Dominus ad gloriam suam tueatur,& augeat. Hactenus de nauigatio-
ne,nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam.In Iapone Ecclesię nume-
rantur nouem templo quæque suo instructæ: quorum templorum quin-
que circiter idolis ante dicata,nũc sacris altaribus,& IESV CHRISTI,
MARIÆque VIRGINIS Dei matris imaginibus exornata diuino
cultui seruiunt.Facatense templum Christianis quidam, Cosmus nomi-
ne exstruxit,idemque vt nos in ora Sinarum tempestate retentos cogno-
C uit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam Cutamense (quod
templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungensis, passuum
ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu ædificatum Christianus
Lucas cœmeterio circundedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad
quam se post mortem sepeliri iussit. Cutamensis porro ager ipse, vecti-
galis est dynastæ cuiusdam ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum
Ecclesiam Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpe collocuti su-
mus.quibus ille sermonibus,nostraque consuetudine delectabatur adeo,
vt quattuor horas totas interdum nobis aurés præberet, atque ita com-
mouebatur nonnunquam,vt velle se Christianum fieri diceret:sed homi-
num rumusculos veritus (quæ res toto terrarum orbe plurimum po-
test) à suscepta sententia destitit. Idem apud Lucam rursus totum ves-
pertinum tempus nos audiendo consumpsit, clareque perspectis ex ea
disputatione Iaponicarum sectarum omnium erroribus atque fallacis:
comitibus suis,qui secum aderant,aperte professus est gratum sibi fore,si

quis eorum Christiana sacra susciperet. quæ res nonnullos ex iis adduxit D
vt conceptum animo Baptismi desiderium expromerent: quo ille ita gauisus est, vt eos ipsemet hortaretur, vti constanter in proposito permanerent. Ac fere omnes Iaponij proceres nobis amici sunt. nam etsi aliqui, acie mentis retusa flagitiis, lucem Euangelij aspicere nequeunt: valetudinis tamen caussa, si quando ipsi, aut ipsorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere consueuerunt. vt iam in his terris Christianã rem non modo Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueant. quod ipsum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem, promissa barba, Sinarum Imperij potituram. quod si (vt speramus) euenerit, paucæ omnino pro messis eius, itemque Iaponicæ, & Indicæ copia, Christianarum sodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me Indiam profecturum, Christiani omnes à viginti septem passuum millibus ad me salutandi caussa venerunt: qui vero longius aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in E
meo discessu tanta hominum multitudo cõuenerat, vt eos nec templum, nec atrium nostrarũ ædium caperet. Hic ego fratres mihi carissimi, Christianorum lacrymas consulto prætereo, quorum mœrorem solari conabar noui supplementi spe, cuius caussa me ad Socios mecum ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmen omnis ætatis virorum, atque mulierum ita obfirmato animo prosequutum est, vt ad eos domum remittendos bis in itinere mihi subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam iis me magnopere commẽdaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponij acceptorum beneficiorum adeo memores, gratique, vt si modo ipsorum eleemosynas acceperimus, quod illi sibi honoris loco ducunt (non enim dico si eos inuiserimus, aut alia quapiam re adiuuerimus) eorum primarij ad agendas nobis gratias domum vsque contendant. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quod si qui nobis (vt fit) in domesticis ministeriis operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, vt F
sub vesperam hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc est, laborastis egregie. Id si reticeatur; valde mœsti afflictique discedunt.

Bungensium Rex proficiscenti mihi dedit eleganti opere gladium, aureaque vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitaniæ, quem esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indiæ Proregi pugionem: quæ omnia in Iaponem idcirco remisimus, quod tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constantinus Prorex munera & litteras miserat: & simul cum affecerat laudibus, quod Euangelij præcones in suis regnis tueretur, benigneque tractaret. quod ille munus ac litteras ita illustri gratia excepit, vt non modo cum qui attulerat, aureis donarit amplius sexcentis, verum etiam ad Prætorem vicissim miserit in bellicos vsus affabre factum thoracem auro sericoque distinctum, cum inaurata galea, cupreoque frontali, item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis

ornata,

A ornata, quas Nanguinatas appellant, aliaque similia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequatur. nam cum cæteris rebus amice nobis fauet, & commodat, tum in consilio dando fidem præstat cum humanitate ac facilitate coniunctam, liberumque permittit, sequamur id, quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorũ vero negotiis, quanti nos faciat, plane demonstrat. etenim vel infimorum hominum res, commendatio nostra si accesserit, suas putat; eosque nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponios honoris indicium, aditusque eis ad se præbet facillimos: denique illis etiam internuntiis ad nos vtitur. quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mẽtem: nobis ad cæpta strenue promouenda lucem viresque precamini. Goa.

GASPARIS VILELAE
ad Socios.

B

ANNVM in vrbe Sacaio moratus, Meacum pacatis iam rebus discessi anno M.D.LXII. magnaque Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuo instiui: & quo maiore gratulatione studioque celebrarentur instantes iam Natales Dómini feriæ, Iobeleum promulgaui septimo ante anno datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, vt ipsorum & in Confessionibus diligentiam, & in festorum Natalium exspectatione pietatem ac studium magnopere admirarer. Natalis Domini dies festus cum aduenisset, nouem, qui mihi maxime idonei visi sunt, exposita prius ipsis augusti illius ac tremendi mysterij sanctitate, ad sacram Eucharistiam admisi, eo sensu pietatis affectos, vt magno temporis spatio lacrymantes ante perstiterint. Reliquorum autem desideria idipsum auide expetentium, verbis leniui; toraque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta, ma-
C tutino tempore sacrum feci, deque ipso Natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate disserui, vt identidem prisca illa mihi subirent nascentis Ecclesiæ tempora, cum Christiani omnes vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos, & conuiuia spiritalia celebranda castissime conuenirent. Peractis feriis, deinceps ad conciones redij, ad quas ethnici multo iam tum pauciores, quam antea ventitabant: credo propterea quod initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantiam cõplures impelleret, quos núc perspecta veritas ab ea derisione deterret. Nec fere nobis iam aures atque operam dant, nisi qui serio saluti suæ consulere, ac rationi parere in animum induxerunt. quod ipsum cæteri quoque Meacenses vtique facerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo cõsilio dæmon abduceret. aiunt enim, cum perpetuum quendam innocentis vitæ cursum religio Christiana requirat, se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pugnam aduersus voluptates deliciasque nolle capessere, vt cum se magna ex parte huius vitæ iucunditate priua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rint,tum ſempiternis in altera vita ſuppliciis, niſi ad finem vſque perſe- D
uerauerint,deinde mactentur.

In hebdomadæ ſacroſanctæ Paſchalibuſque ſolennibus, eadem Chriſtianorum fides, atque religio conſtitit. celebritatem auxere nouem Baptiſmo luſtrati,in iis ciuis quidam locuples,& Iaponicis ſuperſtitionibus admodum eruditus,cuius oculos mentis,cum nihil poſt mortem omnino ſupereſſe putaret,Dominus ita aperire dignatus eſt, vt ſacroſanctum Baptiſmum magno animi ardore lacrymiſque ſuſceperit.

Per eos dies ſeditione Meaci rurſus exorta, quam iniqui in Chriſtiana ſacra conferebant(multo iuſtius Regis ipſius tyrannidi tribuendam, qui regna ſeptem vi meruque tuetur,nec ſpei quicquam habet in ciuium caritate repoſitum)ad reuiſendos neophytos, Sacaium, de Chriſtianorum Meacenſium ſententia diſceſſi, Meacenſis templi Eccleſiæque cuſtodia Chriſtiano admodum ſeni relicta.Meacum reuertar (vt ſpero) ad feſtum diem agendum natalis Reginæ cœli MARIÆ VIRGINIS, cui ædem idcirco dicauimus, quod eo ipſo die Meaci primum ſacra miſſæ peracta E
ſunt.In hac autem vrbe Sacaio,non admodum magna mihi ſpes propinquæ meſſis,nunc quidem oſtenditur.tanta enim eſt incolarum ſuperbia ac leuitas,vt cœlum honoris exiſtimationiſque iactura mercari ſe nolle fateantur:quanquam tempore procedente ſperandum eſt agrum hunc ipſum bonam pietatis frugem laturum.Rationem inſtituti noſtri in Bonziis hiſce tractandis,aliaque nonnulla cum de ipſorum ornatu cultuque corporis,tum de incolarum natura moribuſque ſeparatim perſcripta ad vos mitto:quo iis cognitis gratias Domino noſtro agatis,qui nos ex infinito prope cœcorum numero exemit; & ſimul eidem ſupplicetis, vt ad ipſum conuertantur hæ gentes,Indica Brachmanarum ſuperſtitione depoſita,quam ab Indico magiſtro ex regno Sionis acceptam huc vſque retinent:quod ipſum ex delubris etiam apparet,quæ in oppido Indiæ Ceilano eadem quæ in Iapone videre me memini. idque vobis idcirco ſignificandum putaui,vt praua huiuſce religionis origine cognita,vos ad eam reprehendendam,& confutandam facilius comparetis. Precibus veſtris, F
ac ſacrificiis vt me Domino commendetis,à vobis etiam atque etiam peto.Sacaio.v.Cal.Maij M.D.LXIII.

Scriptis iã litteris,rogat me per nuntiũ ethnicus quidã vir opibus præpotens,vti ad ſe baptizãdũ veniã in vrbem Narã. Omnino vereor vt verbis hominis fides habẽda ſit:grauẽ enim adhuc ſe rebus diuinis aduerſarium præbuit.Verũtamẽ,quicquid ſit, experiar:præclare mecũ exiſtimãs actũ iri,ſi in Chriſtiana cauſſa vitã ponere mihi contigerit.nec enim permittet Dominus,vt exiguã huiuſce lucis vſuram animæ meæ ſaluti,atque immortalitati anteponã.Sin ethnicus ille vera narrauerit,ſeque ex animo ad ſacroſanctã Eccleſiam aggregarit,ne ego tum omnia Societatis noſtræ Collegia nouam in hanc meſſem per litteras euocare non dubitẽ.magnũ enim in his locis eius viri nomen, magna auctoritas eſt. Faxit Dominus quod è ſua gloria maxime fuerit, cui me inter acies gladiorum, intentaque in me inimicorum tela verſantem, plane commiſi totum ac tradidi.

LVDO.

ALVDOVICI FROII AD SOCIETATEM IESV *in Indiam & in Europam.*

EX MAXIMIS nauigationis periculis ſummo Dei ac Domini noſtri beneficio liberati,ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiuram appellant: obuioſque habuimus in littore Chriſtianos incolas omnes tanta ex aduentu noſtro voluptate ac lætitia geſtientes, vt nos humeris ipſimet ſuis ſublimes tollere atque aſportare velle viderentur,quorum ducenti circiter nos ad templum vſque deduxerunt. Coſmi vero Turriani gaudium fuit ita magnum, vt collacrymaretur, ſatiſque ſe vixiſſe iam diceret,quoniam quidem operarios ſibi in ſubſidium miſſos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernandum è magnis aſſiduiſque laboribus,ita B
conſumptum macieque confectum offendimus, vt animam agere pæne videretur.Etenim ad domeſticas & quotidianas Coſmi occupationes,accedebat etiam magna frequentia principum virorum, & Chriſtianorum tum ex aliis regionibus, tum ex hoc regno, vel baptizandi vel ſalutandi cauſſa aduenientium. Ioannes autem, poſt ſacra miſſæ à Coſmo peracta, totum fere diem & ſæpe noctem partim rudimentis Chriſtianæ doctrinę vulgo tradendis, partim etiam proceribus ac Bonziis qui ad Baptiſmum accederent, ſeparatim inſtituendis ponebat. Mihi vero baptizandi onus impoſitum eſt:ac nono poſt noſtrum aduentum die primum ſexaginta Baptiſmo luſtrati ſunt,multique deinceps è prima nobilitate, Barptolemæi regis maxime hortatu ac perſuaſionibus incitati: quorum plerique catechiſmum ſua manu continuo deſcribebant, quo facilius memoriæ commendarent,eundemque domeſticis traderent.ſingulis autem, à Baptiſmo,ſane quam enixe ac ſtudioſe petentibus, Crucis ſigillum è collo geſtandum,itemque Roſarium precandi cauſſa dabatur.

C Firandi autem, ſimulatque Sodales ex India adueniſſe auditum eſt, Antonius & vxor ipſius Eliſabetha miſſo cõfeſtim nuntio Coſmum magnopere obſecrarunt, vt quoniam tres è noſtris in hoc portu ſacerdotes eſſent,vnum ex iis ad Firandenſem cæteraſque eius tractus Eccleſias inuiſendas omnino mitteret.quod ſi per litteras ab ipſo non impetraſſent, duos è filiis ſuis ab ſe legatum iri,qui idipſum humi ſtrati ſupplices peterent.Neque ita multo poſt,ab vrbis Ximabaræ Tono ſeu regulo (qua in vrbe Criſtiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem Coſmum eſt miſſus, vt ab eo promiſſa exigeret. promiſerat enim Coſmus, ſimulatque ſupplementum ex India aduenisſet,miſſurum ſe qui Ximabaræ commoraretur. Eadem erant poſtulata Regis quoque Bungenſis, quo in regno annum iam ſacra miſſæ facta non fuerant. Atque in Bungum quidem, quod eius Regis gratia ad rem Chriſtianam iuuandam in primis eſt neceſſaria, Bapuſta Mouranus paucis poſt diebus profectus,amiciſſimeque ab ipſo Rege acceptus

eſt.An

Universidad de Deusto
Biblioteca

est.Antonio autem Firandensi, itemque Tono Ximabarano Cosmus re- D
spondit,simulatque per occupationes liceret, seipsum ad illos esse ventu-
rum.Christiani vero,quique insulas,quique Firandum oppidum incolunt,
vbi reperire nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India,
itemque Veronicas attulisse; multi cum vniuersa familia, iique admo-
dum pauperes, conductis mercede nauigiis ad hunc portum traiecere.
interrogati cuius rei causa, nullius præterea, respondebant, nisi vnius
petendæ Veronicæ.nam qui orbiculum optabant,octo diebus ante,sup-
plicationes ad Deum habebant, quo facilius impetrarent: atque etiam,
cum sibimet ipsi diffiderent,Lusitanis apud nos deprecatoribus vtebantur:eaque dona quam sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur.
Iam vero alij Christiani Amangutio,quinquaginta aut sexaginta leuca-
rum itinere,alij Facata,alij denique aliis è regionibus ad nos hucusque
Confessionis causa contenderunt. quorum sane religio caritasque est
admirabilis.Per idem tempus Barptolemæus quoque Rex ad Cosmum
inuisendum in hæc loca se contulit:quem continuo adiuimus, eique xe- E
nia dedimus Rosarium ex equo marino,itemque granum vnum auro in-
sertum.quæ ille quanti faceret,vel ex eo ostendit,quod vtrumque statim
è ceruice suspendit.cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratu-
latione(namque illum omnes admodum diligunt)concelebratus est. Re-
gis autem ipsius animi submissio ac pietas, cum sacro missæ interesset,
potissimum elucebat.etenim cum in templum quotidie mane,multo an-
te lucem veniret, (maximam enim noctis partem fere Iaponij proceres
vigilant) non modo sacerdotem ad statam horam vsque præstolabatur;
sed etiam plebem infimam aduentu suo summoueri plane vetabat, vix-
que parato sibi honoris causa stragulo ad considendum vtebatur:prorsus,vt quilibet vnus è populo videretur esse.Sermones vero de rebus di-
uinis ita auide expetebat,vt sacro interdum peracto,ante recitatū à pue-
ris de more catechismum templo nequaquā excederet. idemque vt quæ-
dam sacrificij &Eucharistiæ mysteria probe cognosceret, accersitum ad
se eius rei gratia nocte Ioannem Fernandum summa sua cum animi vo- F
luptate pæne ad lucem detinuit multa percontans,quę sibi partim ad co-
mites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria diceret.
quæ ille,& simul purgatorij ignis infernique supplicij discrimen à Ioan-
ne cum didicisset; ad Cosmum salutatum accessit: cui id honoris etiam
habebat, vt in ædium ingressu pugionem cæteraque arma deponeret.
Paucis diebus in his locis moratus,ad subsidium fratri suo germano Ri-
manorum Regi ferēdum,qui bello erat implicitus,proficisci coactus est.
& quoniam consueuere Iaponij principes Manibus mortuorum decem-
dialia fere sacra,non sine magna Bonziorum præda saginaque persolue-
re;Barptolemæus rex,patre qui eum adoptauerat, per eos dies vita fun-
cto,re cum Cosmo cōmunicata,pro exsequiis illis, Bonziorumque con-
uiuiis, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere consti-
tuit:partim vt sibi ipsi,quoniam impio parenti nō poterat, diuinam gra-
tiam conciliaret:partim etiam,ne post Christiana sacra susceptra, pristinæ
benigni-

A benignitatis atque elementiæ oblitus esse videretur.Idem, in rebus diui-
nis multo plura præstare quam polliceri solitus,simulatque Vmbram re-
giam vrbem regressus est,demortui Regis imaginem quam odoramentis
suffire venerarique solebat antea,igne comburi iussit:quod à Bonziis in-
gens piaculum est habitum. cumque ex itinere ad oppidum Omuram se
contulisset,vbi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei rationibus
persuasit vt vna cum omni famularum comitatu ad baptismum accede-
ret. quæ res eo mirabilior visa est, quod antea Regem ab eo consilio re-
uocare ipsa tentarat.simul etiam Rex templum ibidem magnificum ædi-
ficare constituit, Bonziis ad eam rem è cœnobio quodam ædeque pulsis.
quapropter etiam Aloysium præstanti virtute virum, regiæ vrbis præfe-
cti fratrem,sibique in primis familiarem,ad Cosmum cum mandatis mi-
sit.quibus rebus ira permoti barbari impellēte dæmone,Regi ipsi insidias
compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim viri vrbis admini-
B strationi præpositi.ij, ad rem occultandam, Regemque fallendum,Chri-
stianos fieri velle se simulant. quos tamen Rex, quasi eorum scelus præ-
sagiret,diu multumque ante Baptismum probari iussit.Et quoniam Go-
tondonus spurius regis demortui filius,Barptolemæo in legitimi filij lo-
cum ab Rege ac Regina adoptato,hæreditario iure regnoq; priuatus fue-
rat;Gotondonū coniurati cum alio quodam è proceribus facinoroso ho-
mine Feribo, in societatem consilij assumunt. omnes denique Barptole-
mæum hortantur vt regni possessionem cum pompa solenni aliquando
capiat,& simul Reginæ Baptismum ac cæterorū,Cosmo accersito, quan-
ta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione concelebrat: nāque
eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. sed veriti mox, ne
ipsorum consilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloysium regis
internūtium vltro citroque ad Cosmū rei Christianæ causa cōmeantem
Feribus in itinere adortus interimit:cuius in comitatu ne Cosmus esset,
diuinitus factum est: præmisso quippe ad Regem Alexandro, Aloysium
subsequi deinde ipse decreuerat.Eadem ipsa nocte X I I.viri regiis ędibus
C vrbique incendium inferunt,ex quo Rex cum prefecto vrbis Aloysij fra-
tre pauciſque præterea comitibus,in arcem proximam confugiens,haud
ita multo post Rimanorum Regis auxiliis regnum prope vniuersum in-
genti Christianorum gaudio recepit,misitque Cosmo nuntiatum,se Vo-
coxiuram, cum primum posset,ad ipsum inuisendum esse venturum. In-
terea Gotondonum,& Feribum,aliosque rebelles variis locis Rex Rima-
norum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu in-
cendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio capite plecte-
bantur: quam rem ad Christianæ religionis propagationem magni mo-
menti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendum videtur, qua-
nam ratione Barptolemæus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in
primis genere natus,Cegandono patre admodum sene(qui viuit adhuc)
acerrimo & Bonziorum fautore, & Christianæ religionis inimico; ab
Rege, vt dicebamus, adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat)
populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde post annis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cosmus,cum Vocoxiuram se contulisset,Rex ad eum salutãdum ineunte D
Quadragesima venit, quem antea nunquam viderat. Ad ipsum vero postridie Cosmus Lusitanis nonnullis comitantibus,qui in hoc porru hyemabant, honoris caussa adiit, eumque in ædes nostras in posterum diem ad prandium inuitauit.A prandio Cosmus partim suo ipse sermone,partim Ioannis Fernandi, qui bene Iaponice nouit, opera, cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit,tum de animorũ æternitate,inscitiaque & errore illorum,qui nihil esse omnino præter materiam primam opinarentur. habita est hæc disputatio in sacello quodam optime ornato, proposita MARIÆ VIRGINIS imagine cum filiolo IESV,cuius ille tabulæ cum cætero aspectu mirifice gaudebat, tum stupebat in primis quod quamcũque se in partem verteret,defixos in ipsum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur,clare percepit.in digressu autem,Cosmus ventilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixum cum clauis tribus,& nomine IESV elegãter sane descripto: E
quod ventilabrum Gaspar Vilela ex vrbe Meacó miserat.cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, vt ea omnia per otium cognosceret,rursus ad nos cum magno comitatu se contulit,ceteriſque in atrio relictis, vno Aloysio secum adhibito, templum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogmatibus,deque sanctissimi nominis IESV, Crucisque mysteriis atque virtutibus, Regis ipsius rogatu Ioannes admodum fuse copioseque disseruit : è quibus multa Rex sua ipse manu in commentarium retulit.ex eo die,aureæ Crucis sigillo munitus, quod secum de Cosmi sententia dies noctesque gestabat, se identidem IESV CHRISTO commendans,crebrisque Cosmi cohortationibus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare constituit. Nocte igitur domum ad nos cum suis familiaribus venit, piis de religione sermonibus ad insequentem vsque lucem aures præbet, quibus Cosmi iudicio iam satis institutus,sacro Baptismate ab eodem lustratus est, manibus in modum precantis magna cum submissionis pietatisque significatione coniunctis, comitum suorum è præcipua nobilitate corona circundatus,qui F
pariter eius consuetudine monitisque adducti, in eandem Baptismi voluntatem valde incubuerant.Xumitanda appellabantur antea.ex eo tempore Barptolemæus nouo nomine vocitatus est.Inde ad bellum discessit, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorumque salute, ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porro in itinere Maristenis delubrum, quem Deum rei militari præpositum Iaponij magno cultu cæremoniaque venerantur, iniecto igne consumpsit, eodemque loco signum Crucis erexit,quod ipse &vniuersus ipsius comitatus supplices adorarunt.In castrã vero simulatque peruentum est,misit qui toto regno Deorũ phana comburerent.Ex ipsis vero lucis materiam cæduam gratis ad naues parandas ac reficiendas Lusitanis attribuit.Quin etiam in castris,quicquid à bellicis occupationibus otij supereſt, id totum nocte dieque in militibus ad Christianam pietatem informandis insumit, quos paulatim ad nos, quo res minus inuidiosa apud ethnicos ac Bõzios sit,Baptismi caussa dimittit.

Eiusdem,

A Eiusdem,in bello insignia sunt nomen IESV cum clauis tribus in humerali depictum, Crux è collo dependens, & piaculare granum in baltheo. Denique tanto rei Christianæ studio incensus est, vt neminem intra insulæ huius fines habitare patiatur,quin concionibus sacris intersit.Christianos vero,contra omnium, etiam parentis Cegandoni iniurias ac vim tuetur egregie. & quoniam Rex est splendore atque auctoritate præcellens;magnopere,vt dixi,fore speramus, rebus pacatis, vt Euãgelium ipso adiutore Dominus longe lateque disseminet. Vos interim ego etiam atque etiã oro, vt sacrosancta sacrificia vestra, piasque suffragationes mihi deesse ne patiamini. Vocoxiura XVIII.Cal.Decemb.M.D.LXIII.

LVDOVICI ALMEIDAE AD *Socios in Indiam.*

B EXPONAM his litteris fratres mihi carissimi, quanam ratione Rimanum in regnum, vrbemque Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu emporium Vocoxiuræ,quod commutato iam nomine MARIÆ VIRGINIS adiutricis vocatur, compluribus Facata; Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Cosmum Christianæ doctrinæ caussa commigrantibus,ita frequenter habitari cæptum est, vt Ecclesiam hanc regionis huiusce totius caput aliquando fore speremus ; Barptolemæo etiam rege vna cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemæi monitis precibusque sæpius excitatus, vt à Iaponicæ superstitionis erroribus ad rectam veritatis Euangelicæ semitam se traduci pateretur;à Cosmo magnopere petiit, vt aliquem ad se instituendum in castra(bellum enim per id tempus gerebat)omnino mitteret.Missus ego sum, benigneque ab eo
C acceptus, nocturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumque dixi. quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cum ipsius rogatu fecissem,iis sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de caussis Christiana sacra ipsemet in præsentia suscipere supersedit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem per eas litteras faciebat Euangelij toto suo regno libere promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoci,in qua erat scriptum,vt ad audiendũ Euangeliũ ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret vnũ ex amicis ac familiaribus mihi comitem dedit:quo sane breui peruenimus,hospitioque excepti ab vrbis Præfecto, verbum Dei disseminare instituimus. Nec sane frustra. etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore, ac liberis ipse ad quem diuerteramus,vrbis præfectus. Deinde cum in ædes regias in primis instructas loci maiestate deterriti timidius incolæ ad nos & ipsi venirent,& filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus,& catastro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mata fœdarentur;vbi id animaduerti,egi cũ Præfecto de aliis ædibus,populi docendi causſa,comparandis.ille mihi ſane liberaliter omniũ quotquot eſſent in oppido, dedit optionem. delectum eſt ædificium quoddã peramplum,ſed magna ex parte dirutum, ſecus aream,quam nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas inſtaurandas ædemque ſacram exſtruendam Præfecti imperio ex cenſu ciuium exhibitæ,opus vtrunque celeriter abſoluerunt. Tum vero liberius ad Chriſtianæ doctrinæ rudimenta,ſacraſque conciones pueri ſeneſque ſeſe conferre:è quibus deinceps non ita multo temporis ſpatio centum & ſeptuaginta Baptiſmo luſtrati ſunt. deſignatum eſt etiam Chriſtianis humandis prope ædem ſacram Cruce defixa peramplum ſoli ſpatium, quo primum illati ſunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro ſalute harum gentium deprecatores in cœlum aſciuit. Secuta deinde eſt in Barptolemæum regem coniuratio, bellicique tumultus, quibus tametſi oppidani commoti,atque à Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Chriſtianam religionem deſerendam ſolicitati ſunt, Cruce etiam ipſa contumelioſe diffracta;ipſi tamen in fide fortiter perſtiterunt. quod egomet deinde ex eorum ſermonibus clare perſpexi, cum ad eum portũ per id tempus naui acceſſiſſem:cum enim ab hoſtibus Chriſtianę religionis vrbe occupata,publico edicto nos intromittere vetarentur;ad ſtationem noſtram,ſera admodum nocte,parato nauigio frequentes venerunt, ſe diligenter excuſantes,quod nos excipere hoſpitio ſibi per aduerſarios non liceret,pietatem tamen ſuam atque conſtantiam verbis teſtantes huiuſmodi:Chriſtiana religione deſerta,quam porro ſectabimur?in difficultatibus noſtris atque periculis ad quem confugiemus ? an ad lignea ſiue lapidea ſimulacra,quæ huc vſque coluimus?quis inſitam vnius Dei caritatem ex animis noſtris euellet? Quibus ego verbis maiorem in modum recreatus,coſque viciſſim,vt potui,conſolatus; ad Coſmum cæteroſque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus ſum, qui ſeſe cum Chriſtianis ad hoſtium furorem vitandum,in onerariam receperant.verum ſedatis iã maxima ex parte tumultibus,Barptolemœo,qui in arcem quãdam exincendio regiæ vrbis cum paucis vix viuus euaſerat, in regnum reſtituto, metus hoſce omnes iuuante Domino propediem ſublatum iri confidimus.ſed de his hactenus.

Venio ad res Ximabaranas:quam ego in vrbem ab ipſo Tono accerſitus,Coſmo iubente,me contuli,benigneque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio ſum collocatus. Poſtridie me Tonus inuitat ad cœnam.A cœna familiares ſuos atque domeſticos in cænaculum conuocat. Hic ego bene longam de Chriſtiana religione diſputationem inſtituo.illi vero multa ac varia me interrogant:quibus ego dum ad ſingula reſpondeo,noctis magna pars abiit.Mane cum illuxiſſet,Tonus rogatu meo popularibus omnibus Chriſtianæ capeſſendæ religionis fecit publice poteſtatem.ex eo tempore ter quotidie concionari cæpimus,matutinis primum horis,tum pomeridianis,poſtremo veſpertinis, tanta hominum vi confluente,vt non domus ſolum,ſed etiam via auditoribus oppleretur.

Secũ

A Secundum hunc rei Chriſtianæ curſum more ſuo aduerſarius non ſemel impedire conatus eſt.Tria viſuntur Ximabaræ cœnobia Bonziorum, qui cum aliis de cauſſis plurimum poſſunt,tum quod principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordinis hominum fallacias atque ſuperſtitiones quod palam coarguimus,populũque ab ea ſecta ad CHRISTVM omni ope traducimus:capitali nos vbique fere odio inſectantur.Ximabarę autem,ſimulatque ita propenſam in nos populi voluntatẽ intellexere; inimicitiis quas antea inter ſeſe exercebant,communi metu ſuadente depoſitis;calumniis fictiſque criminibus nos oppugnare conſtituunt. Ad Tonum adeunt,mirantes cur in ſuis terris tam improbum genus hominum verſari patiatur.Anthropophagos eſſe nos, & quocunque Chriſtiana ſacra inferamus, eodem continuo bellum excidiumque importare.Si nobis in vrbe habitatio detur,Luſitanos ipſos illi imperium ereptutos.Ad hæc plebem incitare conantur,partim vt nos ex vrbe pellendos vna voce abs
Tono depoſcat, partim etiam vt nos publice conuitiis maledictiſque
B proſcindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, conſilium etiam audacius capiunt.Dum ego in ædibus noſtris de re Chriſtiana ad populum maxime diſſero,facta manu quidam è Bonziis de communi cęterorum ſententia in ædes noſtras irrumpit, poſitamque ibi Crucem effringit. Sane indigna viſa res eſt, valdeque omnes, ſed hoſpes præcipue noſter,eo facto commoti. Itaque nihil propius factum eſt, quam vt eum interficerent.Bonzij autem furore elati ſcelus ſcelere cumulant. Mos eſt neophytorum ſuſceptam à ſe Chriſtianam religionem Cruce in charta depicta,atque in ædium foribus collocata publice profiteri.id illi ſibi nõ modo apud Deum ſalutare,ſed etiã apud homines glorioſum exiſtimant. Hæc omnia inſignia Bonzij poſtridie,primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, diſcerpere ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus reſciuit, Chriſtianis confeſtim totam rem iuſſit renuntiari,eoſque hortatus eſt, vt tumultus vitandi cauſſa,eam iniuriam æquo animo ferre,ne grauarentur ſe ipſum in Bonzios vtique animaduerſurum,ſed tempore.Quorũ amen-
C tia ac furor eo vſque proceſſit,vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vſu etiam fontis arcerent in proximo ſiti,ad quẽ plũrimi aquationis cauſſa ventitabant. prorſus, vt nobis eius moleſtiæ vitãdæ cauſſa,in aliã vrbis partem migrare neceſſe fuerit.

Iam vero illa quoque res accidit,non minus euentu felix ac læta,quam initio triſtis ac turbulenta. Adoleſcentes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dumque in ædibus noſtris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius procaci interrogatione laceſſitus,ſtricto mucrone in ſocium prœceps iracundia ferebatur;cum illum ex his qui aderant Iaponij quidam (aderant autem fere cẽtum) vi arreptum retinent, eique de manibus ficam extorquent:quo ille facto ita iratus inde diſceſſit, vt aut eam vlciſci iniuriam, aut mortem ſibimet inferre Iaponico more,ſtatuerit. Acceſſit ad exſtimulandum iuuenis animum ſatis iã per ſe incitatum, patris quoque denuntiatio vehemens, ne ſuum in conſpectum veniret omnino, niſi prius ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

ædium præcipue domino apud quem res illa contigerat, doloris pœnas D
exegisset sui.igitur adolescēs, amicis affinibusque coactis,vim comparat.
quod vbi Ximabaram allatum est, Christianos omnes magnopere con-
turbauit;me vero potissimum,verentem,ne si ad manus ventū esset (quæ
res non sine multorum cæde erat futura) tum vero Bonzij ciuibus quod
cupiebant plane persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique terra-
rum auctores esse perpetuos. Iamque se, quanquam in magno omnium
mœrore oppidani ad Ioānis(sic enim appellabatur)hospitis nostri defen-
sionem instruxerant,aduentabatque armatum agmen aduersariorum; cū
iuuenis ille dux agminis repente præter omnium spem gentisque consue-
tudinem exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis imperio fa-
ctum existimās,si vacuam nobilis cuiusdam viri domum ingressus in sub-
urbano positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset,
atque ita(vt fecit)in patriam reuertisset.Id à Christianis vbi rescitum est,
tanta voluptate lætitiaque perfusi sunt,vt ab ipso noctis crepusculo,quā-
quam eos domū dimittente me, nihilominus gratias DEO cuncti simul E
agentes,factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem
vsque perstiterint.Nec tamen inter hasce aliasque difficultates,& Bŏzio-
rum infectationes,Domino DEO fauente,cessatum est.nam præter quo-
tidianas conciones & catechismum,Baptismi celebres variis temporibus
complures habiti sunt.Ac primum ethnici quinquaginta nomē CHRI-
STO dedere.deinde rursus circiter septuaginta.tertio denique Baptismo
candidati trecenti numerati sunt,è quibus baptizauimus dumtaxat eos,
quos satis probe institutos Christianis præceptis inuenimus. cæteri qui
minus adhuc idonei videbantur,in aliud tempus reiecti. Christianorum
primitias libauit Dominus in hoc item oppido, sex videlicet trimos aut
quadrimos infantes:quorum qui primus excessit è vita, Christianæ fidei
veritatem illustri sane testimonio comprobauit.cum enim iam ageret ani
mam,sublatis ad sydera manibus;Tem iangate mairo,ideſt,confestim(in-
quit)in cœlum migrabo.cuius rei miraculo neophyti magnopere confir-
mati sunt.Ipse autem Regulus tametsi nec dum Christianus est, & certis F
de caussis in aliud tempus Bonziorum scelus ac maleficentia debitis vin-
dicare suppliciis distulit;suam tamen erga nos beneuolentiam, & Chri-
stianæ religionis vel tuendæ vel amplificandæ studium plurimis rebus
ostendit.primum enim nobis honoris caussa familiariter sæpe conueniē-
dis nomen nostrum apud Ximabaranos in admiratione & in gratia po-
suit:deinde aream templo ædificando optimam, materiamque suo sump-
tu conuectam,operasque ducētas nobis attribuit ad arcis ruinas æquā-
das solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. in templi vero ipsius
apparatum & cultū familias septuaginta in ea vicinitate habitātes certū
vectigal pendere iussit,exturbationis pœna proposita, nisi in officio per-
stitissent.Idem,quod Christiani ad templum,æstu maris accedente, ægre
admodum veniebant, ingenti ponte ad ipsius templi valuas vsque per-
ducto, facilem iis tutumque aditum præbuit. Auctus vero filiola (quam
nos, quod clarissimo genere orta est,magno Christianæ rei adiumento
futu

A ram aliquando sperames) eam nobis tradidit baptizandam, quod feci-
mus, & nomine Christiano MARIAM appellauimus,vt eam videlicet
nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam incitaret.

Hæc fere in oppidis Cochinoco, & Ximabara gesta sunt: quam ego
vtranque Ecclesiam per id tempus sæpe reuisi,& alteri Damianum,alteri
Paulum comites ac familiares nostros interim dum ego abessem, præpo-
sui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres,vt pro hac vniuersa Iaponica
vinea Domino Deo nostro quam diligentissime supplicetis. Ex portu
MARIÆ VIRGINIS adiutricis.v.Calen.Decembris. M. D. LXIII.

IO. BAPTISTAE MONTANI FERRARIENSIS, *ad Michaelem Turrianum è Societate IESV, in Lusitaniam.*

B

ANNO superiore in Iaponem peruenimus, & maritimum in
oppidum Christianorum descendimus,vbi Cosmus Turria-
nus cum vno è fratribus nostris rem Christianā præclare ge-
rebat.quibus ego cum nauare operam ibidem vellem,in Būgum à Cosmo idcirco sum destinatus,quod sesquiannū iā ea
princeps Iaponis totius Ecclesia sacerdotem desiderabat. Ibi quāta Bun-
gensium & lætitia & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis lon-
gum sit. Regem ipsum etiam inuisi aliquoties, à quo semper honorifice
humanissimeque tractatus sum,qui tametsi ethnicus adhuc est,in ea secta
quæ nihil superesse post mortem existimat; Christianæ tamen religioni
tantum tribuit,rebusque,nostris vsque adeo fauet enixe,vt vnus è fideliū
numero esse videatur.credo propterea quod ominibus ducitur, videtque
se ex quo tempore Euangelium in suis terris promulgari cæptum est, nō
solum imperio,atque opibus auctum, sed etiam filio, quod vehementer
C optabat. Quod ad conuersionem harum gentium attinet, Euangelium
longe lateque iam peruagatū est,& sane probatur in vulgus, & fere sem-
per ad Baptismum, Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem no-
stra cum illis agendi est eiusmodi. Quæritur primum quam sectam se-
quantur. deinde, non modo quam ipsi profitentur, sed etiam reliquæ
omnes Iaponicæ sectæ multis rationibus ita confutantur, vt earum ope
ac præsidio æterna salute se, nequaquam posse potiri intelligant. Id
vbi perceperunt, docentur esse vnum rerum omnium opificem, qui ex
nihilo cuncta creauerit, eaqte omnia fungi officio præter Angelos de-
sertores, & hominem, qui è primo illo statu sua culpa exciderit, in quo
ab Deo parente positus fuerat; idemque naturæ legibus, rectæque ra-
tioni aduersetur. Discunt deinceps, Deum esse trinum & vnum, cuius
imperiū primus ille homo neglexerit.Et quoniā infinitæ maiestati ac tu-
mini facta iniuria,infinitam quoque satisfactionē exigeret, secundā Tri-
nitatis personam, cum genus humanum, aliaue omnino creata natura

solue-

soluendo nõ esset, humanitatem nostram vltro assumpsisse atque induisse, vt idem homo simul & Deus innocentissimus pœnam nostris sceleribus debitam pretioso sanguine suo acerbaque persolueret morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiam restitueret. Hæc illis omnia clare & copiose explicantur. tum ad eorum quæstiones probe respondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri potest, dubitatio tollitur; atq; vt illis certe precandi formulæ traditæ, præceptaque Decalogi exposita sunt, promittunt se barbaros ritus superstitionesque deposituros. denique sacri Baptismi vis atque mysteria iisdem explicantur, atque ita CHRISTO dant nomina ac baptizantur. Versamur autem in hisce Iaponicis regionibus hoc tempore è Societate sacerdotes septem, fratres quinque. multi præterea sunt incolæ familiares ac veluti sodales nostri, præstanti virtute homines, qui nos in opere haud segniter adiuuant. Sed vniuersi pro messis copia sane quam pauci sumus, nec nobis (quod facile credas) ab occupationibus multum supereſt otij. itaque subsidio vehementer indigemus. Piis deprecationibus tuis & cæterorum me valde commendo. è Bungo. v. Idus Octob. M.D.LXIV.

EX ALIA EIVSDEM IO. BAPTISTÆ *epistola ad Ioannem Polancum è Societate IESV Romam.*

NVNC aliqua mihi de Bungensiũ Christianorũ pietate ac deuotione dicẽda sunt: qua virtus cũ semper in iis apparet eximia, tũ vero Quadragesimę tẽpore præsertim elucet. nã præter asperitatem vitæ priuatam, & assidua supplicia voluntaria, Christiani sexta quaque feria frequentissimi in sacram conueniunt ædem: atque vbi de passione Domini peroratum est, extinctis luminibus atrocissime cuncti sese diuerberant. Equidem vt primum interfuit, attonitus rei nouitate miraculoque, prorsus obstupui. Neque vero dumtaxat virorũ hoc decus est: ipsæ quoque mulieres in hanc partem se admodum strenue atque acriter incitunt. quarum nonnullæ cum me summis precibus obsecrarent, sibi vt in templo sumptis ne dignoscerentur virilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in sua terga sæuire liceret; negaui scilicet: primum id minus decorum arbitratus; deinde etiam veritus, ne si ad cæteram austeritatem & penitentiam, qua seipsæ pæne conficiunt, verberum quoque tormentum accessisset, certum adirent vitę discrimen. id ipsum graui admodum ætate senes à me magnopere cõtenderunt. Iam vero sacræ hebdomadæ officia, quo animi sensu ac lacrymis: Paschalia autem solennia quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celebrentur, dici vix potest. Nec sine minor est Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia ámul & iucunda per eos dies spectacula committuntur, illustribus aliquot actionibus è sacra historia Iaponico versu descriptis: quæ poemata Christiani magno suo bono memoriter

A moriter hauriunt, namque ea ratione & magnam sacrarum litterarum partem addiscunt, & hisce carminibus identidem concinendis, profanas cantiones quibus antea assueuerãt, paulatim dediscunt. Nam quid ego de Confessionibus dicã? quo in genere ita solertes accuratique sunt, vt aliud nil egisse videantur in vita. Quibusdam ego, id vehementer optantibus, per interpretem aures præbui: quorum nonnulli scriptam Confessionem suam secum attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidianas me sesquianni totius (tam diu enim sacerdote caruerant) recognitiones actionum suarum, quæ examina dicimus, in iis scriptis liquido comperisse: ea dispositione atque ordine in commentarium crimina suis quæque diebus notata retulerant, cum ante id tempus octauo vel quintodecimo quoque die Sacramentum Confessionis obire consuessent. quæ mihi eorum diligentia eo laudabilior videtur, quod ex mediocribus interuallis peccata rite confiteri haud ita difficile duxerim: ipsorum vero octodecim mensium errata in temporum seriem digesta proferre, id vero in primis
B mirandum est. Quid quæris? contritione sua animique candore ita me sibi obligarunt, vt cum CHRISTO Domino ingentes & agam & habeam gratias quod me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. vel eo nomine debeam, quod auctoritate studioque tuo perfectum est, vt aliqua mihi pars demãdaretur huiusce tam fructuosæ prouincię: quam ego vt ex instituto ac spiritu nostræ Societatis geram, peto abs te, vt infirmitatem meam tuis ad Deum precibus ac sacrificiis subleues. è Bungo, VI. Idus Octobris. M. D. LXIV.

LVDOVICI FROII AD *Socios in Indiam.*

C ANNO proximo, Vocoxiura vico ab hostibus concremato, & exciso, Cosmus Turrianus cum Ludouico Almeida, & Iacobo Consaluo officij caussa conquisitus à Christiano quodam nobili viro Tacaxim oppidum Regis Bungensis æger naui deuectus est. Ego autem ab Antonio Firandensi viro Principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contendi febri frigoribusque vexatus, quæ me quattuor menses male habuerunt. Eodem venit post mensem Ioannes quoque Fernandus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta, Christiani omnes, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodiere, cæteris in littore præstolantibus, quorum omnium quanta sit pietas atque religio, ex eo facile iudicabis, quod bis in nocte ad Dominum deprecandum, Christive tormenta necemque secum reputandam surgere è lectulo consueuerunt. Quinetiam primis tenebris multi cum se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea cogitatione suimet pæne obliti persistunt. Pyxidicula ego cerearum agni cælestis imaginum, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat, Sociis nostris attuleram ex India. id vbi resciuit Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtiana quædam anus Facatenſis,multis precibus vnam mihi earum extor- D
ſit. Eius rei fama ſtatim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, & aliis ex locis nauigia veniebant virorum fæminarumque pleniſſima,è reliquiis illis amoris(ſic enim appellant)aliquid à nobis efflagitantium; negari non poterat. itaque totum eius ceræ conſecrationiſque myſterium exponebat Ioannes, deinde in eos diſtribuebatur. & ſane ceram in particulas ita minutas ſecare coacti ſumus, vt Chriſtianis mille quingentis ac triginta ſufficerent. quas pro ſuis quiſque copiis vel argentea theca, vel ænea, vel ſtannea, vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine IESV ſpinea corona circumdato,ex altera tribus ad imam Crucem clauis inciſis. Templum autem ipſum,quod Firando,aliiſque ex inſulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum, & ſacrario atque ædificiis ad hyemem traducendam ornatum eſt. opere abſoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vſum ad ignem liquat,arida palearum materia, è quibus parietes erant exſtructi,flammam ita auide arripuit, nō modo vt hoſpitium E
noſtrum ædemque ſacram, ſed etiam quindecim fere vicina Chriſtianorum tecta comprehenderit atque conſumpſerit.quorum ſane mihi æquitas animi aē patientia viſa eſt admirabilis, cum incenſis domibus domeſticoque inſtrumento,in publicum ſe coacti proripere,tempeſtate perfrigida, cum è cælo denſa nix caderet, vna cum coniugibus liberiſque, qui nonnullis eorum erant ſepteni, octoniue, noſtram tamen vicem magis quam ſuam ipſorum dolerent. Ex ea clade ſacrorum apparatus Dei beneficio ereptus eſt, & aliquid è ſupellectili veſtibuſque, quas nos omnes egentibus Chriſtianis iis,quorum domus arſerant,miſeratione commoti diuiſimus.Ioannis vero Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille ſacras conciones, & catechiſmi explicationem Iaponico ſermone retulerat, ſane quam incommode periit. Ego interea cum ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Chriſtianum recepi, ibique in ſumma egeſtate ſtorea mihi pro ſtragulo fuit, lignum pro ceruicali:eo ſtatim magna vtriuſque ſexus hominum ac puerorum turba F
confluxit, incommoda noſtra & calamitatem, lacrymis proſequentium: mortuos parētes lugere diciſſes atque,vt eſt gens ad omnē humanitatem ac miſericordiam prona, quamquam in ſummis rei familiaris anguſtiis, alij ad me contegendum ſuiſmet veſtimentis exuere ſeſe,alij in cibū duas treſve cochleas,alij virides cepas,alij denique ſylueſtre allium afferre.aliquot etiam Firandenſes, & Facatenſes Chriſtiani,qui in eam inſulam anno priore Vocoxiura migrauerāt, cocta nobis cibaria ſeptem octove dies è ſuis domibus miſere. Eius incommodi nuntio Firandum vicinaſque in inſulas perlato, confeſtim ad nos ſubleuandos Chriſtiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cum ædes noſtræ, templumque, tum etiam incenſa Chriſtianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate refecta ſunt.

Sub idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretioſum ornatum ſacrorum vnā cum aureo textili, & ſimul vitrea vaſa donanda princi

A principibus, Firandum Coſmus, vt ibi videlicet ab incendiis tutiora eſſent,ad Chriſtianum amicum cuſtodienda tranſmiſerat. Hic dum ludos quoſdam profanos ipſo Cinerum die agunt barbari, vnus ex iis temere arreptum ignem in ædificium coniicit, qui vento adiuuante, adeo vehemens ac ſæuum excitauit incendium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonij dynaſtæ,& Chriſtiani eius qui noſtra ſeruabat, momēto pæne temporis hauſerit. quæ res magnam mihi præcipue, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quod in eas ego quoque ſarcinas,Diui Thomæ partes,quę appellantur,itemque nonnulla valetudinis aduerſæ remedia, quibus admodum inops eſt hæc terra, conieceram. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere ſumus coacti latronum & hoſtium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infeſtum eſt: paratiſque nauigiis quibus alio,ſi res ferret,aueheretur ſacra veſtis & inſtrumentum, nos cum Chriſtianis in editum locum munitumque recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente ſublatus eſt. Et quoniam Ia-
B ponicæ linguæ ignoratio rem Chriſtianam magnopere diſtinet, erepto ex aſſiduis occupationibus tempore,faciendum ſibi frater noſter Fernandus exiſtimauit, vt de Iaponico ſermone grammatica præcepta conſcriberet.iis duplex etiam Lexicon addidit:in altero Iaponicas voces,in altero Luſitanicas alphabeti ordine cum ſua cuiuſque ſignificatione prætexens.Sexto vel ſeptimo menſe,haud tamen idcirco intermiſſis concionibus,cæteriſque muneribus,eam lucubrationem abſoluit,in primis vtique neceſſariam Iaponiis excolendis.

In feriis Natalibus, atque Paſchalibus, incolarum ſumma religio. Nocte Natali ſub veſperam iētaculo exceptos bifariam in templo diuiſimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri teſtāmēto locos, ſacraſque Prophetarum prædictiones tempori accommodatas verſu Iaponico decantarunt.Deinde ſolennia miſſarum ſacra peracta ſunt.Dominica in palmis cum ſacrum fieret, Paſſione Domini per vices, vt fit, recitanda,tanta populi comploratio orta eſt, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exau-
C dire poſſemus.Iam ſexta feria,quæ proxime cōſecuta eſt,complures tum Firando, tum ex finitimis pagis Chriſtiani ad verberationem cum flagris ac tunicis confluxere, quod Firandi conuentus huiuſmodi ab Rege prohibentur. nec ſæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti ſunt,quo minus acriter ſeſe cædentes, ſanguinemque mittentes,permultos paſſus agmine compoſito incederent. quod ipſum ſeparatim mulieres quoque, Chriſti amore incenſæ fecerunt, idque ſumma cum pietate, & ſanctimonia. Porro aquam Sabbato ſancto benedictam, magno ſtudio ac fide ad morbos pellendos partim apud ſe religioſe aſſeruandā ſumpſerunt,partim etiam Firandum, cæteraſque inſulas atque oppida Chriſtianis dono mittēdam.Paſchali vero die Dominico,ad ſummam gratulationem ſpecies tātum & pompa magnifica defuit,cætera ſane egregia.vnum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro vmbella in ſupplicatione vſi ſumus.ſub ea geſtabam ego ſacratiſſimum CHRISTI corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona roſea redimitus, & quamquam

macie ita confectus, vt vix hærere vestigiis posse videretur; valde tamen D
iucunde canebat, Dic nobis MARIA, quid vidisti in via? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidam senex, trullam bacillo pulsans: nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibum apud nos cuncti sumpsere, quod festis ferme celebrioribus factitant, præsertim vero die Visitationis MARIÆ VIRGINIS sacro, quem diem præcipuo cultu atque honore exigunt Misericordiæ sodalitia, conuiuij curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacrosanctę diebus, Firandi res accidit ad prouidentiam Domini iustitiamque declarādam admodum illustris. Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam, Sasimandaque nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus: cuius scelere antea & Cruces præcisæ, & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus è Societate nostra Firando pulsi exclusique fuerant. quam rem Antonius dynasta grauissime tulerat, nec tamen vindicarat, eo quod Bonzius principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, E
qui tum regij exercitus Imperator vna cum Rege militabat, per interpretem petiit fundum quendam continuandum prædiis delubrorū suorum. Id cū Antonius aperte negasset, accensus ira misit continuo Bonzius primū, qui Antonij villas, deinde sex circiter Christianorū Antonij populariū domos incenderent. Enimuero tum Antonius rei atrocitate cōmotus Regem adit, Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non posse: nisi ipsum Rex animaduertat, sese confestim rei militaris cura deposita, ad vlciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquā inuitus ac mœrens, tamen quod Antonij viri nobilissimi, & secundum se opulentissimi opera plurimum indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio plane permittere. Tum recordatus iniuriarum quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu deiectum, Firādensis regni finibus in perpetuum exterminaret: &, ne qua spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona aliis possidenda assignaret. Quo statim facto; & Christiani molesto grauique aduersario liberati, & Bonziis dede- F
cus ingens, ac dolor inustus est.

Decē menses Tacaxumæ fuimus: quo tēporis spatio vicinas insulas, quę in Antonij ditione sunt, bis Fernādus inuisit. nec sane frustra. nā & Christiani, ipsius aduētu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile CHRISTI perducti sunt: in iis vetula quędā annū agēs circiter nonagesimū, mulier honorata, multisque affinitatibus pollens. Hæc beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitiosis peregrinationibus circūierat, habebatque papyraceā tunicam, quæ descriptam Amidæ vitā continebat, quam illi cum aliis diplomatibus & indulgētiis (Ecclesiasticos enim ritus dēmō effingit) Bōzij pretio ingēti vendiderāt, polliciti, si eo amictu, supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutam, recta ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruenturā. Ægrotū quendā eius propinquū Ioānes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoque tū aderat. Eā igitur Ioānes accersi iubet, si pauca de Redēptore generis humani, deque altera vita cognoscere cupiat.

A cupiat. audituram se respōdit mulier: verū enimuero falli, si quis idcirco se Christianā futuram existimet. Sed vbi dęmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam denique veritatē Ioannes aperuit; vt Iaponica ingenia facile rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbauit, vt lacrymis obortis Baptismum continuo peteret. quid multa? solennes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliaque Bonziorum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi posthac sacrum fore nihil, aut religiosum affirmans, prętер nomen IESV. ac deinde baptizata, tantam animi pietatem atque ardorem ostendit, vt cum vniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eam antea nouerant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant prius, nunc autem metu duplicatum in amorem conuerso, maxime diligunt: ac mirātur quæ prius præ imbecillitate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicamque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus orandi caussa bis è cubili surgentem. Eadem postea ad me Ta-
B caxumam cum aliis Christianis naui contendit, vt rei diuinæ interesset, granum aliquod benedictum, & ceræ, quam diximus, consecratæ particulam à nobis exposceret.

Hisce rebus, aliisque peractis, quas ego breuitatis caussa prætereo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses Christiani magno nostri desiderio tenebātur, mihi autem per Regem à Christiana religione, contra quam initio simulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino visum est faciendum, vt saltem Fernandus eo sese conferret: vbi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide cōfirmat, ethnicosque prę-
ceptis Christianis instituit; interea naues Lusitanorum duæ in hāc oram è Sinis delatæ. quarum magistri cum iniussu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis, & Christiano infensus est
C nomini) se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit, quod bellicis districtus negotiis nondum mihi salutem nuntiari iussisset; & simul magnopere petiit à me, vt Lusitanos vrbis aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturū. Illi igitur, permittente me descendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templum ære suo se exædificaturos recipiunt. Rex tergiuersando rem extrahere, nosque iam aperte frustrari, cum eo ipso tempore oneraria cui à sancta Cruce est nomē, aduenit, sane opportune. nam & sacerdotes è Societate tres Melchiorem Ficeredum, Balthasarē Acostam, & Ioannem Capralem summa cum animi nostri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occasionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem actuario quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis: & Petro quidem Almeidæ nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruantia, facile persuasum est, vt vela submitteret statim, ibidemque subsisteret: mercatores autem siue nauigationis nausea tædioque, siue alia quauis de caussa, nullis

Universidad de Deusto
Biblioteca

rationibus de sententia deduci potuere quo minus scaphis oppidum pe- D
terent,& mercimonia exponeret.magno illis ea descensio stetit:namque
à furibus igne apotheeis eorum iniecto, non exigua mercium parte vel
flamma ventoque sæuiente consumpta, vel etiam ab ipsis furibus inter
eam trepidationem ablata,aureorũ circiter duodecim millium damnum
fecere.Interea Petrus Almeida,qui iactis anchoris, ab oppido sex millia
passuum stabat,rogatu meo Regi aperte denuntiat,se nisi nobis restitutis
nequaquam appulsurum. Rex autem, dierum aliquot mora interposita,
ad extremum metuens,ne si rem diutius distulisset,magna rerum suarum
iactura nauarchus alios portus peteret;nobis & vrbem intrandi, & sacræ
ædis exstruendæ potestatem fecit.Descendentibus nobis ad littus die na-
tali D.Barptolemæi Apostoli, gratulatio ingens & à nautis Lusitanis si-
gnificata est,& ab incolis Christianis,cum se præter spem,voti compotes
factos viderent.Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem
adiuimus,eique gratias egimus. ac cepti sane frigide, quod dedit accepi-
mus.inde Antonio eiusque matre salutata,ad instaurationem tẽpli conti- E
nuo animum adiecimus.ex onerariis Lusitanorũ tribus, pecunia in ædi-
ficationem corrogata,opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in
eo templo natalem diem MARIÆ VIRGINIS egimus Balthasare sacri-
ficante, & magno omnium gaudio concionante. Tanto autem studio à
nobis de hac Firandensi commoratione multis de caussis laboratum est:
primum quod ita mandauit Antonius Quadrius: deinde ne Christiani
incolæ summa virtute ac religione homines deserãtur:tum vt iacta à no-
bis in animis puerorum,qui sane præstanti sunt indole,semina Christia-
næ doctrinæ,ad bonam frugem nostra opera perducantur:postremo Lu-
sitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentissimè commeant,
ad merces distrahẽdas ac diuidendas opportunissimum. Dum hæc ad Fi-
randum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungensis regis
hortatu, atque auxilio ad oppidũ Rimani regni Cochinocum peruenis-
se,eamque Ecclesiam,quam hostes afflixerant, eiusdem Regis ope ac be-
neficio restitutam.Eo Melchior Ficeredus cum mandatis ac litteris,quas F
afferebat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo post Cos-
mus ad nos scripsit, vt ad se ego & Balthasar Acosta veniremus; Capra-
li,& Fernando Firandi relictis.quæ prima nauigandi facultas fuerit, pro-
ficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Ga-
sparem Vilelam missum iri confido.nam nostrorum hominum subsidium
aliquod non ipse modo, sed etiam Meacenses vehementer exoptant:
quippe qui ad eum, sacrorum caussa, è remotis vrbis amplissimæ partibus
ægre admodum ventitant. Cuius profecto res gestæ satis declarant,
nihil esse tam arduum atque difficile, quod non animi robur ac perse-
uerantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contume-
liis, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus, diuque vexatus
est; tantum constantia, patientiaque profecit,non modo vt populo, sed
etiam vt principibus, Regeque iam ipso æquo ac beneuolo vtatur. In
agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem Ecclesias septem
instituit,

A instituit,multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum
denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verum hæc,
& reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fusius cognoscetis.
Vos ego patres,fratresque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris in
sacrificiis precibusque memoriam mei retineatis. Firando. Quarto Non.
Octob.M.D.LXIV.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCVM PETREIVM è Societate IESV.

B ET si putabam vos de rebus Meacensibus è Gasparis Vilelæ
ipsius litteris cognituros;tamen cũ Christiani duo certi ho-
mines nuper ad nos Meaco venissent, faciendũ mihi existi-
maui,vt quę ab illis accepimus,tibi per litteras primo quo-
que tempore exponerem. Anno superiore, cum Gaspar ad
Bonziorum furorẽ atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco Sacaiũ
Christianorum hortatu precibusque se recepisset; Didacus quidam neo-
phytus ad Xamaxinodonum in ius adiit, debitam sibi à nescio quo pe-
cuniam iudicio repetens.hunc Xamaxinodonus vt agnouit,per ludibriũ
sitne Christianus interrogat. Ego vero sum,inquit ille: cui rursus Iudex:
cedo,vestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, seque ex-
cusanti quod tyro esset etiam num;acrius instare denuo barbarus, & vr-
gere,vt aliquid in medium afferret.Necessitate pæne coactus Didacus de
animorum immortalitate,deque æterno totius vniuersitatis parente cæ-
pit nonnulla disserere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi(inquit)
nuntia magistro tuo vt ad suam mihi doctrinam declarandam accedat.
nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas,quid de ipso docto-
re tuo putandum est? quod si veritatem religionis Christianæ probarit;
eam ego fortasse & Quequidonus collega suscipere non grauabimur.
C Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forensi
actione deposita,Sacaium illico ad Gasparẽ excurrit, eique iudicis man-
datum exponit. Gaspar rem cum Christianis qui ibidem aderant, com-
municat. illi negant se dubitare quin ea sit insidiosa euocatio; proinde
nequaquam eundum.omnino probabilis erat ea sententia:verumtamen,
ne cui,verbum DEI audire se velle dicenti,aliquo pacto defuisse videre-
tur;Laurentium Iaponium comitem suum ad eum legauit:qui, quamquã
proposito vitæ periculo,libens discessit,ea conditione, vt nisi intra qua-
triduum reuertisset,minus commode cum eo actum existimaretur. Dies
duo,tres,quattuor:nec tamen redit. pro mortuo scilicet, vel certe male
accepto est habitus. mittitur de communi sententia Meacum vnus è
Christianis Antonius nomine,vt cuncta Sacaium explorata certaque re-
ferat. Huic in ipso itinere occurrit Laurẽtius & comites duo cum iumẽ-
to tendentes ad Gasparem deportandum,quod iam Xamaxinodonum &
Quequidonum Laurentij opera Dominus ad se conuertisset. Meacum
igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

igitur cum Sociis tribus Gaſpar profectus (ij ſunt Iaponij Laurẽtius, Auguſtinus, & Damianus miſſus ad eum mẽſe Decembri) Xamaxinodonum & Quequidonum Baptiſmo luſtrauit. Erant ambo venefici, & dæmone familiariter vtebantur. iidem iuris Iaponici peritiſſimi, ſummaque prudentiæ & eruditionis fama. itaque ab ipſo Rege & iis qui rerum potiuntur, de religione belloque conſulebantur: Chriſtianæ autem religionis adeo acres aduerſarij, vt in ea affligenda & Gaſpare exturbando Bonzij ipſorum præcipue opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutati ambo tanto ſtudio in Chriſtianæ cauſſæ defenſionem incumbunt, vt Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias ſcriptis arguere atque aperire inſtituerint, Euangelica veritate ad calcẽ operis addita: quem librum ad communem omnium vtilitatem ſalutemque ſunt edituri. Sane grauem ex eorum conuerſione plagã ac dolorem Bonzij accepere, præſertim quod illos imitatus Xuicaidonus quoque, vir in Iaponicis meditationibus exercitatiſſimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad CHRISTVM acceſſit, atque inde in patriam reuerſus paſſuum ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, eſtque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo ſuo monitiſque profecit, vt eo Laurentius ipſorum rogatu miſſus à Gaſpare, patritios ſexaginta eorumque familias, omnino capitũ ad quinque millia, baptizauerit, æde ſacra confeſtim exſtructa. quorum tanta fuit in fide virtus atque conſtantia, vt poſt Laurentij diſceſſum, à Bonziis ethniciſque ad defectionem ſolicitati laceſſitique partim altercationibus, partim etiam ludibriis & inſectationibus, non modo non ab incẽpto deſtiterint, ſed etiam pro defenſione Euangelij diem vnum in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxinodonus cognitis, Gaſpari perſuaſit vt ad Mioxindonum (cuius domicilium ab Imori caſtro, vnius diei diſtat itinere) ſeſe cõferret, cauſſamque Chriſtianorum apud eum ageret. Ab eo Gaſpar benigne acceptus, cum de rebus diuinis ipſo valde approbante verba feciſſet, ſumma eiuſdem voluntate obtinuit, vt Imorẽſes ethnici Bonzijque neophytis negotium poſtea ne faceſſerent. quare Chriſtiani moleſtia liberati & magnopere confirmati recreatique ſunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gaſpar adiunxit, poſtridieque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacenſis munitis oppidis quinque ad paſſuum nõ vltra quinquaginta millia totidem Eccleſiæ inſtitutæ dicuntur. Regis autem ipſius Meacenſium tanta eſſe fertur in Gaſparem animi propenſio, vt cum Gaſpar ab Amangutianis litteras accepiſſet, eam Eccleſiam à Moridono tyranno vexari, piis ipſorum diſcuſſis cœtibus, euerſo templo, areaque ipſa per vim occupata; Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Moridonũ ſcriberet, gratum ſibi eſſe facturum, ſi Chriſtianos commendatos haberet, eorumque templi inſtaurationem atque ædificationem adiuuaret. Eam epiſtolam Rex inſigni cuidam viro dedit ad Moridonum in caſtra leucas triginta vltra Amãgutium perferendam; eiuſdem epiſtolæ ſeparatim exemplo ad Chriſtianos Amangutianos allato, qui propterea magnam in ſpem rerum meliorũ venerunt. Hęc habui quæ

quæ de Meacenſibus rebus in præſentia ſcriberem, vt tam læti nuntij quam primum in Indiam peruenirent. Gaſparem ipſum de eiſdem rebus aiunt ſcripſiſſe. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius neſcio quis ferre dicitur, vt ſperamus, propediẽ ſubſequẽtur. Hactenus de aliis. Quod vero ad me ipſum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obteſtor, vt mei in ſanctis ſacrificiis tuis nominatim memineris, atque idipſum à reliquis omnibus Sociis peto: quo ipſorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum virtutis impertire dignetur, vt Societatis noſtræ diſciplinam ac leges ad finem vſque vitæ cuſtodiam. Firando. VI. Idus Octobris. M. D. LXIV.

LVDOVICI ALMEIDAE AD SOcios in Luſitaniam.

COMPLECTAR his litteris, fratres mihi cariſſimi, ea dumtaxat, quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere contigerunt: nam cætera noſtris Meaco, Firando, atque aliunde, ad vos ipſi perſcribent. Anno proximo Pater Coſmus Turrianus, Vocoxiura, vbi tum commorabatur, miſit me duo in oppida regni Rimani, ad prædicandum Euangelium, quibus in oppidis intra tertium circiter menſem (quæ Dei benignitas eſt) non infimæ conditionis homines amplius mille ducenti ad ouile CHRISTI perducti ſunt. Atque illa quidem iam cognouiſſe vos arbitror: Barptolemæum Regem valde potentem Rimani Regis fratrem, magna cum nobilitatis parte conuerſum ad CHRISTI fidem, alioſque deinde complures. Didiciſtis præterea, vt opinor, Vocoxiura vicus ac portus, noſtris ab eodem Barptolomẽo attributus, cum ædificiis, tum vero neophytis in dies quam feliciter creſcere cæperit. Hunc adeo lætum rei Chriſtianæ progreſſum cum diabolus ferre non poſſet, Bonzios permultos è popularibus Barptolemæi ſolicitare non deſtitit; quoad facta coniuratione armiſque clam ſumptis, Reges ambos repentino impetu aggreſſi; Barptolemæum, quod idolorum cultu ſublato phana ipſa Deo vero dicaſſet regno deturbarum, in arcem quandam compulerint, intra quam ſeſe continebat hoc tempore; fratrem vero eius, quod in regnum ſuum patefeciſſe aditum Euangelio, dimidia fere parte oppidorum ſuæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura vicus, iniecto furtim à vicinis hoſtibus igne, confeſtim incenſus eſt. Coſmus in Rimani cuiuſdam neophyti nauem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito ſtatim præclare inſtructis nauigiis duobus ad opem Eccleſiæ temploque ferendam aduenerat: quod tamen ipſum vna cum ædibus Chriſtianorum agricolarum, cum iam Coſmus, vt dixi, nauigium conſcendiſſet, inſpectantibus nobis, eodem conflagrauit incendio. Spectaculum noſtris oculis graue admodum, & acerbum. Vicus primum exuſtus ac dirutus is, qui modo & conuenarum numero, & plurimo Dei cultu florebat: innocẽtes pueri permulti quorum piis vocibus ac quotidianis precationibns in Dei laudem nuper omnia perſtrepebant,

raptim in naues impositi, dilapsique: cætera neophytorum turba cum liberis atque familiis, sine tecto, sine cibariis, sine vllo præsidio relicta crudelitati hostium atque sæuitię. Rebus igitur desperatis mœrentes cursum direximus ad portum, qui primus regni Bungensis occurrit, leucas à Vocoxiura circa quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nonnulla accidere; è quibus hoc vnum in præsentia exponam. Cum ad alias eius oræ stationes, tempestatis caussa, coacti sumus appellere; tum ad quendam regni Rimani portum, citra eum locum quem petebamus, passuum millia quinque & viginti. Eius portus atque oppidi facile princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, vt diximus, nauigiis duobus erat profectus. Eo igitur delati, quod Cosmus valetudine admodum vteretur aduersa, descendimus, ibique dies octo substitimus. quo tempore Christianorum concursus ad Cosmum ingens fieri cæptus; quod neminem è sacerdotibus nostris antea viderant. Verum noctu fere ventitabant, exploratorum metu, hostiumque Christiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ætate iam exacta Regni administratione decesserat, cognita seditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari iusserat; omnia ipsorum arbitrio compositum iri, spoponderatque, ipsum filium Regem, itemque nepotem, in exsilium ituros, Cruces Christiano ritu defixas auulsum iri, Christianos ad patrios ritus Christo deserto redituros. Id erat caussæ cur neophyti minus aperte Cosmum inuiserent, quorum erat numerus ferme octingentorum. Ipsi vero pueri Christiana doctrina sic erant eruditi, vt cuncti precandi formulas, plerique etiam Catechismum totum tenerent. ij, curabat Cosmus vt inter sese, dialogi more, fictis ad tempus personis, de Christiana religione, Gentilique superstitione certarent; idque tanta cum animi voluptate, vt perspecta gentis huiusce fides ac pietas, omnem pœne acceptę cladis dolorem abstergeret. Sed hoc ipsum quoque solatium nobis humani generis hostis inuidit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuersorij nostri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum strepitu peterent: quo maxime tempore neophyti spiritalium sermonum deliciis fruebantur. Quocirca nihil hostium vim ac potentiam veritus Leo (quod alius nemo præter ipsum auderet) nos ædium suarum excepit hospitio: cumque nihilominus Bonzij furerent, tanto dolore ipse cum omnibus suis exarsit, vt inscientibus nobis arma capere, ignemque cœnobiis Bonziorum inferre, summa præsertim vxoris voluntate, decreuerit. Eam rem odorati Bonzij, furere desierunt. Verum quia commoratio nostra diuturnior, periculosa neophytis esse videbatur, idque ipsimet ita iudicabant; quamquam magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamitate capiebamus, magnaque mutuæ beneuolentiæ significatione, silentio noctis digressi; postridie Tacaxim oppidum Bungensis oræ tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, & neophytorum animos, epistolis, inter eos terrores atque discrimina confirmare, totiusque rei exitum exspectare constituit. & quo esse ibi tuto liceret, ad regem Bungi me misit, duarum & triginta leucarum itinere; vt is de mansione sua cum Tacaxiano

Præfe

A Præfecto per litteras ageret; quod Cosmus ipse propter valetudinem longius progredi non auderet. Rex erat eo tempore Vosuqui (id oppidi nomen est) quem vt conueni, Cosmique mandata exposui, Rex valde lætatus Cosmum in suis versari finibus, protinus mihi dedit ad Præfectum epistolam, Cosmo aream ædesque ad habitandum attribueret, & ex incolis, Christianum, quicunque vellet, fieri permitteret. Atque hæc quidem eo ipso die: post mensem autem, Cosmum regni proceribus per litteras magnopere commendauit. Post menses vero duos, cum Christianam rem parum procedere cognouisset, duas edidit tabulas ornatas auro, nigroque colore distinctas, quarum alteram Cosmus apud se, alteram vnus è nostris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appellant) leucas à Tacaxi septem. Earum in vtraque rei Christianæ tribus capitibus chirographo suo cauit quam diligentissime. Primum enim edixit licere in suo regno, summis, mediis, infimis Christianos fieri: deinde pœnas proposuit, si quis diuinæ legis præcones, aut impedisset, aut vlla ratione læsisset: ter-
B tio declarauit placere sibi in perpetuum tota sua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum sane, quantopere Christianæ religioni faueat, quamquam ei nondum addictus. Petentibus nomine Bonziorum quibusdam, vt nos exterminaret; alienum esse eius dignitate, ferre qui Deos suos tam impudenter, tam contumeliose proscinderent; infames item edacitate carnis humanæ (hoc enim illos non pudet crimen nostris obiicere) & quocunque pergerent, euersiones atque excidia secum afferentes: cum hæc, inquam, & alia sexcenta in nos probra iactarent, annus, respondit ille, circiter quartus decimus agitur, ex quo hi homines in hęc loca magno vtique meo bono delati sunt: tribus quippe dumtaxat regnis ante præfueram, nunc vero quinque possideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitiis supero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. denique omnia mihi ex eorum hospitio secunda acciderunt: quin etiam filio magna mea voluptate sum auctus, cum nullum antea suscepissem. Quæro nunc ex vobis; ecquid attulerit
C mihi commodi religionis vestrę defensio? proinde cauete, ne in posterum ad me, istiusmodi verba faciatis. quo illi responso fracti abiectique cesserе. Idem fere Meaci cõtigisse cognouimus, cum Bonzij ex ea vrbe Gasparem Vilelam exturbare conarentur. Mos est Iaponiorum, cum aliquam pecuniæ summam principibus largiuntur, chirographum illis offerre, ex quo ipsi deinde per suos domesticos eam pecuniam exigant. Eiusmodi chirographum, facta collatione, Meacenses Bonzij detulerant ei, qui caussas ipsorum apud Regem agere consueuerat, vt idem ille nostros Meaco pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (vt erat bonus natura) probauerat. Itaque rem sustinere, & chirographum apud se detinere constituit, quoad clarius, quæ tradebantur à Vilela, cognosceret. Adit igitur & audit hominem magno cum assensu: redit iterum, ac tertio: denique clariore oborta sibi luce Christianus efficitur. atque hac maxime ratione Dominus hominem hunc, sicut & cæteros qui se haud difficile præbent, ad veritatem ab errore traduxit. Verum, vt institutam narrationem re-

uertar,tabulas ego regias ad Cosmum misi,quarum vnam Eduardus Syl- D
uius Cauaxirim promulgandi Euangelij caussa pertulit.Ego in regia vrbe
moratus sum a Natalitiis Domini ad Paschatis vsque peracta solenia.In-
terea quanta, quam assidua concionum frequentia; quam crebri Baptis-
mi; quæ in publicum hospitali caritatis officia; quot eleemosynæ: feriis
vero Natalibus, quam pia è sacris historiis spectacula exhibita:per Qua-
dragesimam, qui ardor animorum, quam graues, quam acerbæ pœnæ à
neophytis vltro susceptæ: Paschalibus denique diebus quam festiuæ ac
iucundæ gratulationes tum publice, tum priuatim extiterint, quoniam,ea
vobis minime noua sunt, nihil attinet scribere. Per eos dies Eduardus
Cauaxire dum incensus rei Christianæ studio, immemor cibi potusque
ad Euangelium dies ac noctes prædicandum incumbit, grauem morbum
è summo labore contraxerat.Ad eum ego curandum (abest autem Cauaxiris oppidum ab regia vrbe leucas paulo plus triginta) Cosmi iussu in-
genti labore perrexi; quod è perpetuis imbribus amnes adeo intumue-
rant, vt vado transmitti non possent. Ita coactus de recta via deflectere, E
quinto demum die perueni Cauaxirim, fratremque nostrum offendi hu-
manis omnibus remediis, in magna diuinorum solatiorum copia, dest-
tutum;macieque pæne extrema confectum:sic prorsus;vt nonnulla,quæ
mecum ad instaurandas ægroti vires attuleram,parum illi exhausta prope
iam naturali virtute profuerint. Et quoniam Cosmi visendi, antequam
migraret è corpore,magno desiderio tenebatur, noctem quietam nactus,
ipsius Cosmi iussu Tacaxim eum naui transuexi, quem acceptum aman-
tissime, officiosissimeque tractatum, Cosmus frustra sanare conatus est:
decem superuixit dies:sumpto bis corpore Domini lætus abiit, præclaro
nobis cum virtutum aliarum quæ in ipso elucebant, tum vero Christia-
næ humilitatis ac patientiæ documento relicto. Quam multas ille,sui
præsertim aduentus initio difficultates,& incommoda pertulit!quot im-
becilli corpusculi vexationes pœnitentiæ nomine subiit! quanta vero in-
dustria, quanto fuit studio Christianæ religionis propagandæ! equidem
nil vidi simile, cessabat nunquam. itaque præter cæteros labores, non Ia- F
ponicas modo, verum etiam Sinenses, quæ multo difficiliores cognitu
sunt, didicerat litteras; artemque Iaponicæ linguæ grammaticam, & co-
piosa lexica primus ipse confecerat. Sed redeo ad Cosmum. Is eo ipso
tempore ab rege Rimanorum accersitus,tametsi cum eo congredi vehe-
menter optabat, atque ob idipsum etiam in oppido Tacaxe remanserat;
prius tamen regem Bungi constituit tota de re facere certiorem:binas in-
terea litteras ad Rimanum dedit, quas cum mandatis ego deinde sum
subsequutus: ignosceret moræ:ita de se meritum esse Bungensem, vt illo
inconsulto proficisci fas esse vix duceret. Rimam Tacaxe tendentibus
pagus occurrit,quam Leonis patriam esse iam diximus. Eo vt perueni,me
viso, & profectionis meæ caussa cognita; neophyti, dici vix potest quan-
ta lætitia affecti sint. Serum erat diei: totum id tempus confluentibus ad
me salutandi caussa datum est: baptizati quoque nonnulli; in iis ethnici
cuiusdam filius, qui pro ea consuetudine, quam cum Christianis sancte
institu

A instituram habebat, non modo sese Deo commendare iam cæperat, ve-
rum etiam Christianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauserat. Poste-
ra luce ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum interuallo deue-
ni.Rex cum cætera comitate, tum etiam cœna me excepit; multaque de
Bungensi re percontatus,quod ad Cosmum attinebat,ita respondit:Co-
chinocum suæ ditionis emporium esse Christianorum (quadringenti &
quinquaginta fere neophyti numerantur)eo Cosmum posse concedere,
ibique exspectare,dum debellatum esset;daturum se,qui me illuc vsque
perduceret, mihique aream,ac domum in vsus Cosmi assignaret. itaque
factum est;cessitque res è sententia.Cosmus bona Regis Bungensis venia
conscendit statim,& Cochinocum naui delatus,magno omnium gaudio
exceptus est;nullaque interposita mora, neophyti solum purgare, ædes-
que instruere aggressi sunt.Ille perspecta hominum virtute ac probitate
magnopere delectatus; illud præcipue mirabatur, cum temporis spatio
non plus trimestri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuersi
B fuissent, tam recenti re, nullis hostium minis aut denun-
tiationibus de suscepta religione potuisse dedu-
ci.Grates Domino, qui illos tanto animi
robore, ac fortitudine impertiit.è
Bungo.Pridie Idus Octob.
M.D.LXIV.

Libri tertij Finis.

D

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER IIII.

E

LVDOVICI ALMEIDAE AD SOcietatem IESV, in Indiam & Europam.

ET communis officij ratio, qua ad alloquendos litteris amicos absentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quē vos percipere ex Iaponicarum rerum cognitione intelleximus, me hortatus est, vt confectum Dei beneficio iter Meacense, carissimi fratres, hac epistola vobis exponerem. Cum statuisset Præfectus noster Cosmus Turrianus, vt ego & Ludouicus Froius Meacum eo consilio peteremus, vt ipse quidem maneret ibidem, & Gasparem Vilelam adiuuaret in opere, ego autem vt Ludouicum illuc vsque prosecutus, quod ad spem propagandæ in iis locis Christianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Rimani agri vico maritimo, quod his temporibus Cosmi Turriani domiciliū est, ab ipso Cosmo non sine magna beneuolentiæ significatione faustisque precationibus ad nauem vsque deducti, solutis anchoris eo ipso die ad vrbem Ximabaram secundo vento deuenimus; atque ibidem (vt est grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum studio) vel concionum frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti sunt genere ac numero, bidui ferme operam adiuuante Domino sane quam præclare posuimus. Cum iam hora profectionis adesset, à neophytis parato nauigio ad mare deducti sumus. quidam etiam (ex quo facile hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequiuerant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodē impetu sese credere, vt nos iam in salo stantes, affari sibi liceret. Ioannes vero dynasta proprio nauigio nos longius prosequutus, cursum inde ad Barptolemæum regem intendit, qui paucis ante diebus Cosmo Turriano

F

Crucem.

A Crucem auream dono miserat cum epistola, in qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam secum semper tulisset, non modo magnis è periculis euasisse, verumetiam multas ex hoste retulisse victorias. Id argumentum suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmum, cupere tamen aliam sibi vicissim ab eo remitti; eam, quod Cosmi fuisset, maiore etiam apud se in honore futuram. Crucem igitur Ioanni dynastæ Cosmus tradidit ferendam ad Regem: additæ muneri ab Ludouico Froio nōnullæ reliquiæ. Cui vos quoque Regi tam pio, tamque de Christiana religione bene merenti, fratres carissimi, felices bellorum euentus ab immortali Deo precamini. iidem enim & Barptolemæum & Christianam religionem hostes oppugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungensis Regni Rimanique est limes, atque inde Funaium terrestri decem ferme dierum itinere, non sine summa difficultate perreximus. nam præter vim frigoris acerbissimi, & confragosi atque inuia loca; diuturnus etiam imber calles ita lutulentos effecerat; vt sæpenumero prolapsi fuerimus: cum interea defatigatis

B corporibus ad reficiendas vires in diuersoriis nasturtiorum & inhamis herbæ folia præberentur. Cutamis est pagus, à Funaio millia passuum septem & viginti, egregio templo visendus, quod ibi Christianus quidam exstruxit. In eo pago noctis vnius demum quiete capta, Funaium postero die peruenimus. Rex erat eo tempore Vosuqui. Eum conuenire septimo post die placuit, deque suscepta peregrinatione facere certiorem. Ille vero nobis benigne & comiter acceptis, litteras etiam ad amicos Meacenses commendatitias dedit. In vrbe Vosuqui Christiani visuntur aliquot: in iis noster hospes in primis CHRISTO deuotus, & probus. Is nō paruo nos affecit solatio, cum totam precationum suarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiusmodi, vt orsus à summo Pontifice cæterisque Ecclesiasticis ordinibus, & Regibus Christianis; ad vniuersos nostræ Societatis homines, sed nominatim ad vnumquemque nostrum, qui versamur in Iapone, descenderet; tum prō conuersione ethnicorum, sed regis Bungi præcipue, supplicaret: longam inde pertexuit seriem petitionum; certis in singula rerum capita obsecrationibus distributis: tam copiose præterea de contemptu mundi, tam scite de alliciendis ad CHRISTVM Iaponiis proceribus disputauit, vt eius pietatem vehementer admirati fuerimus. Quid multa? nostram vicem Doctoris officio functus est. Nos Funaium inde reuertimus. Funaio Meacum versus iter intendimus, magno

C neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequente. Verum aduersa tempestate Funaium reiecti sumus omnino ter: cum ipsi palam neophyti fatererentur, se nobis cōtrariam à Deo nauigationem enixe precari, vt apud se Natalem Domini diem festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis vnius: quo tempore non destitimus vicinis locis verba facere ad incolas; & hospites nostros ad CHRISTI fidem & cultum suscipiendum hortari; cum ipsi quoque Bonzij mentito corporis habitu se mulierū cœtibus inferentes, clam ad nos audiēdos accederēt, iidemque à suis popularibus proditi, ac disputationibus nostris Domino adiuuante conuicti facile cederent. per eos dies Tonus ad CHRISTI ouile aggregatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

gatus est,insigni nobilitate vir,ingenioque præstanti. Iam Natalitia Domini aderant:iis ingenti Christianorum gaudio celebratis, denuo soluimus,& vento secundo ad insulam nomine Hiu sane haudquaquam securi peruenimus.Sæuiebat maiorem in modum mare : parua erat nauis:vectorum mira colluuies,Lunam,Solem,ceruos,aliasque belluas vario ritu adorantium.Metum augebant præterea in oculis nostris è recenti aliorũ naufragio reliquiæ & sarcinæ fluitantes.Verumtamẽ nos Dominus, quo nitebamur vno, ad eius quam diximus insulæ portum, leucas à Bungo quadraginta perduxit. Eius circuitum insulæ passuum aiunt patere millia ferme trecenta.Quattuor in regna diuiditur,oryzæ ferax. Locus autẽ ipse,ad quem sumus appulsi,Fore, gentis vocabulo nominatur. Ibi aliquot reperti Christiani,qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant. Ex iis quidam in primis honestus,continuo nos gratulabundus inuisit : noctemque totam apud nos traduxit aliis nullis nisi de benignitate diuina sermonibus.Equidem nullum adhuc vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia,vel cognitione veritatis Christianæ Iaponium. Filium annos vndecim natum egregiæ puerum indolis, cultui CHRISTI dicauit. Reliqui eius domestici eximia sanctitate & religione sunt omnes, sed vxor præcipue, quæ ventrem ferens, & quidem proxima partui, vt audiuit CHRISTI sacerdotes adesse,insperato gaudio elata, postridie confestim ad nos,ancillis ac liberis comitata,bene longo interuallo se contulit,verboque Dei refecta, vespere cum suis domum reuertit, eaque ipsa nocte peperit filium,cuius rei nuntium diluculo misit ad nos.Dies octo ibidem commorati, sex incolis conuersis ad CHRISTVM, eadem naui Xiuaquim(nam eo vsque erat conducta)sexto die prouehimur, qui portus in itinere medio sese offert Sacaium è Bungo petentibus. Hyemis initium erat asperrimæ:iuga montium niue cooperta, quæ assidue cadebat densa adeo, vt iam tum experiri liceret, inter eius regionis & aliarum frigora quantum interesset. Ibi quod nullam in cursu maioris formæ nauem inuenimus,paruum nauigium coacti conducere, per infesta piratis loca(incertum maiore frigore,an metu)quem petebamus portum beneficio Dei tenuimus.Sacaium inde peruentum est, cum quidem proxima nocte incendium eminus apparuisset nobis, quo mille circiter vrbis eius tecta consumpta sunt.Atque vt nos aduentare cognouit ex optimatibus quidam Christianus,nomine Sanctius, certos homines obuiam misit nobis instructo maiore nauigio, in quod è nostro myoparone transcendimus, ad eumque perducti liberaliter admodum & amãter excepti sumus. Domum habebat peramœnam in vsus hospitum atque aduenarum intra ædium suarum septa more patrio separatam ac propriam : eam nobis ad diuersandum assignauit.Ibi post quietem,nobis affuit illico Sanctij ipsius vxor & liberi(quod ex ipso congressu facile apparuit)admodum ingenue & liberaliter educati.Horam circiter iucunde fuere nobiscum:inde recepere sese.Ac Ludouicus quidẽ Froius,quod ita omnino statuerat, postridie bene comitatus Meacu iter intendit:ego remãsi,vt negotiis quibusdã expeditis,sine mora subsequerer. Ille cũ ad oppidũ Ozaquã vespere processisset

A cessisset leucas à Sacaio tres, ea ipsa nocte flammis ædificia illius oppidi n ogenta deleta sunt.qua re perterriti neophyti, qui Froium deducebant, veritique ne quid illi ab oppidanis incommodi accideret (quod nostri nominis fama iam valde percrebuit,rumoribus improbissimis dissipatis, nos vrbium clades & exitia circumferre) patrem ex vrbe quam occultissime tectum eduxere, eoque ipso die tanta vis niuium cœlo delapsa est, quanta his annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiuuante ex hisce difficultatibus Meacum Froius euasit incolumis. Ego è frigoris, quod in itinere pertuleram, acerbitate, in magnos incidi corporis dolores, qui me quinque circiter & viginti dies adeo vexauere, vt pæne confecerint. Eo autem toto tempore Sanctius in me curãdo plane paternam assiduitatem ac diligentiam præstitit; cum & nocte ipsemet cum duobus tribusue administris ægrotãti mihi sedulo adstaret excubaretque,& vxor ac filij subinde me amicissime atque humanissime inuiserent.Neque vero medicus defuit præstanti eruditione Christianus.Conualui denique Dei
B beneficio.Et quoniam ad ingrediendum iter nondum suppetebant vires, erantque nonnulli, qui me audire cuperent ; interea prædicare Euangeliũ institui. Credidere octo,baptizatiq; sunt ad quos inflãmandos excitandosque, Sanctij quoque & filiorum spectata pietas & ardor animi, vt puto, non mediocriter valuit. Per eos ipsos dies Sanctij filia venit ad me, nomine Monica(grandiori natu fœmina prosequente) fusisque rite precibus coram Deiparę Virginis effigie, quam ferre mecum in itinere consueui,ad me verba fecit in eam sententiam, vt diceret, se quidem summa Dei benignitate Christianam esse : & eiusdem CHRISTI, Virginisque Matris instinctu decreuisse iampridem virginalem vitam ad mortem vsque traducere : quin etiam illud sibi certum fuisse,tondere comam,quod apud Iaponios relicti seculi susceptæque vitę seuerioris indicium est; & à Sanctio patre contendere,vt se in vilibus ministeriis pro mancipio haberet in posterum : nunc autem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se auunculo suo à parentibus esse despõsam superstitioso in pri-
C mis homini,& falsorum Deorum libros,Bonziorum ritu dies noctesque peruolutanti:præclare intelligere sese,quanto id cum salutis suæ periculo futurum esset;proinde petere à me & orare, vt Sanctium patrem ab ea mente deducerem : se valde confidere, CHRISTO fauente,rem omnem feliciter esse cessuram.Ego,collaudato puellæ cõsilio, primum admonui, vt secum reputaret etiã atque etiam, se tenera esse admodum ætate(sextum decimum agebat annum) expertam varias dæmonis artes insidiasque, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere consueuit. sane, si ad extremum vsque spiritum in virginali castimonia perstitisset, ingens præmium à CHRISTO Domino laturã in cœlo:sin forte offendisset, enimuero & sibimet detrimento, & parentibus nobilissimæque familiæ magno futuram esse dedecori. Quocirca si robur haud sentiret sibi inesse tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio sperare se dixit & de se ipsa, & de inimico generis humani victoriam : sese periclitandi caussa quid in eo genere posset,

Universidad de Deusto
Biblioteca

triduum totum, & quidem magna cum animi sui voluptate atque lætitia per inediam transegisse: itaque statuisse apud animum suum, qui in eo ieiunio & vires & solatia sibi suppeditasset IESVS, eundem sibi cæteris omnibus in difficultatibus affuturum. His ego auditis, tam pium eius propositum admiratus, hortatusque etiam atque etiam, vt vigilaret in retinenda constantia; virginem à me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filiæ voluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maxime de caussis esse nefarium. Primum quod vir sit ethnicus, & colendis Idolis adprime deditus; deinde quod Monicæ auunculus; postremo quod ipsa repugnet & renitatur puella. Ad hæc ille; neminem esse tota vrbe Christianum, cum quo filiam matrimonio possit honeste coniungere; perditum idololatram per eam occasionem facile ad CHRISTVM posse cõuerti; denique sibi non esse iam integrum, quippe qui conscriis principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique, filiam enixe cupienti desponderit: vereri se, vt inimicitia & inuidiam sustinere possit, si rem in choatam, ac pæne confectam, repente reuocare nitatur. quæ cum ita sint, tamen quoniam id matrimonium saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino, quicquid ego velim, esse facturum. Laudani pietatem hominis. Ille perturbato in præsentia recessit animo: sed mox, vt est vir egregie prudens, Deo duce ac præside, incestas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea destiti Monicam salutaribus præceptionibus instituere. quas illa cum & eximia quadam animi submissione, & magna gratiarum actione semper exciperet, priscas illas mihi Virgines reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem vitæ sanctimoniam in numero cœlestium collocauit. Est autem puella maiorem in modum solitaria & precationibus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domestico strepitu, cum signo Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, vt est legendi scribendique bene perita, dat operam. Frater eius est Vincentius nomine, annos circiter vndecim natus. Is, percunctanti mihi, quem sibi modum statueret amoris in IESVM Christum Deum suum ac Dominum; vt sanguinem (inquit ille) ipsius caussa profundam, & quamuis minutissima in frusta dissectus, me Christianum esse profitear. Interim ego iam firmior cæperam esse. Itaque nostrorum monitu, qui Meaci versantur, ethnicum quendam adire constitui in Sacaianis finibus eo tempore commorantem, cuius auctoritas & opes in vrbe Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam est passus. nam & longius erat, & ego vires nondum plane receperam. Lecticam ab eo sum coactus accipere cum lecticariis duobus admodum leuem, commode sedentis hominis dumtaxat vnius capacem, quadrata forma, fenestellis ad latus additis, quæ ab insidente aperiri claudique ad libitum possint, quo maxime vehiculi genere vtuntur nobiles ornatu magnifico, & opere quam elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam alieno ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se: cuius beneficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus diuinis agendi benigne potestas est facta. Comes erat mihi

A mihi Iaponius quidã in eo genere imprimis exercitatus. Is cum de vanitate plurium Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemque de vno rerum omnium opifice & conditore vero Deo differeret (auditores autem aderant præter Dynastam viginti) eosque ipsos statueret iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens apparebat omnium approbatio: scriba vero gaudio triumphare, quippe qui Christianã religionem ante susceperat. & cum omnes eo sermone commoti, tum tres præcipue nobis aures deinde sæpius præbuere, baptizatique sunt. Sed quia cognoueram eo ipso tempore Gasparem Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab vrbe Sacaio sex, reuersus ad Sanctium, dixi, discedere postridie statuisse me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum esset, velle se, ait, nonnulla mihi è suis thesauris ostendere. Ritus est Iaponiorum, qui quidem nobilitate ac diuitiis præstant, hospitibus paulo honoratioribus indigressu beneuolentiæ caussa præbere spectanda, quæ apud sese pretiosissima sunt. id est omne instrumentum necessarium ad potionem herbæ
B cuiusdam in puluerem redactæ, suauem gustu, nomine Chia. Est autem modus potionis eiusmodi. pulueris eius, quantum vno iuglandis putamine continetur, coniiciunt in fictile vas ex eorum genere, quæ porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibũt. Habent autem in eos vsus ollam antiquissimi operis ferream, figlinum, poculum, cochlearia, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum denique potioni calefaciendæ. Hæc igitur Iaponiorum est gaza, nec sane apud eos minoris, quam apud nostros homines annuli, gemmæ, & è carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum æstimatores atque proxenetæ. Puluis autem ipse magno admodum pretio venit, eiusque propinationem solennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ ædium partes dicantur hisce conuiuiis, quarum est mira mundities, nec in alios patent vsus. Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius è cubiculis per angustam admodum ianuam cum neophytis duobus in xystum educimur. Inde scalæ nos excipiunt cedri-
C næ, admirabili quodam artificio elaboratæ, eædemque ita purgatæ mundæque, vt nunquam ad eam diem calcatæ pedibus esse viderentur. per eas in atriolum ascendimus. inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio destinatum, vsque adeo egregio perfectum opere, vt hominum manu fieri potuisse vix credas. pars erat eius cœnaculi armariis instructa more nostro. Stabat è creta nigerrima foculus vlnæ ambitu; ipsa nigredine (quod mirere) splendorem æquante lucidissimi speculi; olla tripodi admodum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quam dixit mihi vnus è neophytis, optima cõditione sexcentis aureis coemptam à Sanctio, sed re vera multo pluris esse. Interea mensa nobis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa non fert) quam genere ministerij, & munditiis elegans. Eximia est enim gentis in conuiuiorum apparatu solertia. Nullus præterea quamuis in maxima discumbentium multitudine strepitus, vix hiscere famulum cernas. omnia ad modestiam & grauitatem mire composita. peracto prandio, nixi omnes genibus (nam hoc

apud Iaponios Christianos in more positũ est) Deo gratias egimus. Tum D Sanctius potionem quam dixi Chia, sua ipse manu miscuit nobis atque porrexit. Deinde supellectilia, quæ tunc ibi erant, exposuit. In iis ferreum tripodem exiguum, paulo plus dodrantis circuitu, ad sustinendum ollæ, cum aperitur, operculum. Eum ego tripodem attrectans manibus, quod vetustate rimas ageret, ferruminatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eũ in primis nobilem esse Iaponis totius, sibique aureis constitisse mille & triginta, quamuis eum ipse longe pluris faceret. Porro hæc instrumenta sericis tegumentis inuoluta conduntur arculis pretiosis. Alia præterea minime vilia dixit mihi Sanctius in præsentia non ostendere se, quod ad manum non essent, verum in reditu prolaturum. Quæ vobis æstimationes minus à vero abesse videantur, si reputetis id quod res est, Meaci esse quendam ex principibus ciuitatis, qui vasculum fictile ad vrceoli magnitudinem, in vsum eius quam dixi, potionis, aureorum triginta millibus æstimet: omnino carius, sed certe multi non deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decidant. Nam quæ tribus, E quatuor, quinque millibus æstimentur, idque frequenti commercio, alia vasa plurima sunt. Atq; etiam gladiis quibusdã est eadem apud Iaponios dignitas. Iamque profectionis instabat hora. Salutata igitur vxore Sanctij & liberis, in suburbanum quoddam, ientaculo de more præparato, deducor ab ipso sanctio, eiusque filio, fratribus, & cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quod ad honorem meum id pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu digressus, ad amnem deuenio nauigabilem, hora post Solis ortum tertia, ab vrbe Sacaio nouem millia passuum. Præstolabantur ibi me duo nauigia, quæ nobis Christianus vir, Imorensis castri primarius, factus de profectione mea certior, ad tempus occurrere iusserat. quorum in altero filius erat ipsius, duodecim circiter natus annos, in humero sclopum gerens, virili plane ac militari corporis habitu; in altero large & copiose exstructa cibaria. Is, vt me ad conscendendum inuitauit, continuo mihi mandata parentis expositi: ignoscerem sibi, quod ipsemet obuiam mihi non prodiisset: se id cupiisse vehementer, sed quod recentem hospitem Gasparem Vilelam sibi deferere non liceret, vicarium eius officij misisse filium, qui me domum vsque perduceret. Ad montis radices in quo summo castrum est positum, aduerso flumine sub occasum Solis delati, quod arduus admodum & asper ad iugũ vsq; restabat ascensus, descẽdenti mihi presto fuit lectica: & quãquam accelerantibus gradum lecticariis, circa medium cliuum oppresserunt nos tenebræ in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima, sed opportune obuiam habuimus è castro, cum accensis funalibus homines: quæ res ad itineris difficultatem leuandam non mediocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cum Gasparis Vilelæ, tum hospitis nostri ac familiæ voluptate. Castrum est totius regionis huiusce munitissimum in Mioxindoni ditione, quæ rerum ferme potitur hoc tempore, ibique cum fidelissimis habitat, qui magna ex parte Christiani sunt. Ij postero die cum animarũ sordes per Confessionẽ eluere cuperent, F

ad

A ad concionem, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentię, conuenere vestitu serico versicolori, inauratis ferme præcincti pugionibus, & quidem tanta nostrorum hominum reuerentia, vt eos plerumque manibus humi positis perinde alloquerentur vt reges. Crux erat domi nostræ posita, hanc vbi suppliciter adorarunt, Gaspare magna demissione salutato, aures admodum attentas Dei verbo dedere. Inde multa sciscitati, quæ pertinerent ad refutanda Genxuensium mendacia (quod hominum genus & secta, Iaponicarum omnium vehementissime Christianæ religioni aduersatur) itemque alij alia percontati, cũ Gaspar ad omnia respondisset, læti digressi sunt. Postridie Confessionum initium est factum, quo in opere Gaspar hebdomadam posuit: adiuimus etiã salutãdi caussa Regem, quod semel quotannis Gaspar facere consueuerat. Ille vero nobis non poculum modo porrexit (quod summum honoris indicium est) sed etiam, quandiu apud eum fuimus, flexis æque ac nos genibus perstitit, ac verbis humanissimis vtrunque dimisit. Insula est passuum mille &
B quingentorum ferme circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit fluuius, & in ea templum Christianæ religioni consecratum. Hanc possidet præstanti fide neophytus, & miro incensus desiderio nominis Iaponici totius ad CHRISTVM adiungendi. qui, vt ædem sacram in vrbe Sacaio ædificandam curarem, non modo me multis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monetæ genus id est) in eos sumptus quinquaginta millia liberaliter detulit. eoque subsidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur insulam missæ celebrandæ gratia Sabbato sub vesperum venimus. Templum pro nostra tenuitate exornauimus in posterum diem. Tum prima luce Christiani affuere: Gaspar diuina peracta re, de matrimonij Sacramento sermonem habuit, quod nonnulli cuperẽt nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizati sunt etiam nobiles fere octo. Inter quæ me rursus è frigore tormina corripuere acerbissima. Meacum igitur Gasparis hortatu delatus æger decubui menses duos. Exacta dein hyeme, vt cœlum intepuit, recreatus, quæ circa Meacum sunt Chri-
C stianorum loca, quod ita Cosmus Turrianus mihi mandarat, lustrare constitui. de quibus ad vos pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacenses è Ludouici Froij epistola cognoscetis. Naram igitur veni primum, diei vnius itinere. Vrbs ea ditionis est Daiondoni inter Meacenses proceres longe potentissimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gratia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobilitate duos adij protinus, hortatusque sum, vt sacri Baptismi beneficium agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illi me ad præfectum in arcem deduxere munitissimam, aspectuque pulcherrimam. Collis erat præcelsus è lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam planitiem ita depressit, vt eadem opera ex ipsomet lapide solidæ turres & propugnacula exstiterent. In medio autem complures effodit puteos negotio facili, quippe cum ad tertium statim cubitum, aquarum copia scaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimum quemque ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum illis

ædificandi cauſſa diſtribuit. Illi porro certatim ædes exſtruxere magnifi- D
centiſſimas, contignationibus multis,& more noſtro ſpecularibus fene-
ſtris inſtructas.Illud vero præcipue delectat intuentium oculos,quod nõ
priuata ſolum ædificia, ſed mœnia etiam ipſa turreſque tectorio inductæ
ſunt læuiſſimo prorſus ac nitidiſſimo.Nihil in orbe noſtro tale conſpexi.
Calcem quippe non arena commiſta, ſed candidiſſimo quodam chartæ
genere ſubigunt.Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorũ
craſſitudine,nigricantes,& varietate figurarũ oculos retinẽt, & in quin-
genteſimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oeci porro & cu-
bicula cedrina ſunt gratiſſimi odoris, pergulæ omnes ex vna duntaxat
eiuſdem materiæ tabula.parietes pretioſe cælati priſcis annalium monu-
mentis.quod inter effigies eſt ſpatij,totum id inauratum eſt. Columnæ
cum epiſtyliis ac ſpiris ex aurichalco item inauratæ, cælatura magnifica,
quibus è mediis eminent eiuſdem operis roſæ peramplæ,viſuq; pulcher-
rimæ.Iam vero lacunaria tum aliis commentis opificum,quæ dicendo aſ- E
ſequi nequeo,admirabilia, tum vero tabularum iuncturis adeo artificio-
ſe latentibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cætera
mirabile viſum eſt cubiculum vlnarum quaquauerſus quattuor & ſemis,
è ligno croceo vndatim criſpante, venuſtatis eximiæ, ita polito ac ſplen-
dido,vt cum ſpeculorum fulgore certet. quamquam ego dotem eã ipſius
materiæ fuiſſe minime credidi,quod ad eum modum ſine aliquo artis le-
nocinio radiare vix poſſet. Huic ædium dignitati hortorum reſpondet
amœnitas,quibus dici nihil puto poſſe iucundius. Multa ſunt Meaci vi-
ſenda,ſed nihil ad hæc.Itaque non immerito locus hic confluentibus vn-
dique animi tantum & oblectationis cauſſa viris principibus celebratur.
Nobiliſſima phana ſunt etiam,quorum vnum Cobucui nomine,poſt cõ-
cionem ad neophytos habitam adiuimus ipſorum rogatu poſtridie. Eius
propylæa triplici conſtant atrio cum totidem periſtyliis. In primo aditu
egregij ſunt operis lapideæ ſcalæ,quibus in ſummis,ad poſtes ianuæ, co-
loſſi duo præclare facti cernuntur,clauas, quaſi cuſtodiæ cauſſa tenentes.
poſt tertium denique periſtylium,templi ſeſe facies aperit.In id gradibus F
item lapideis artificioſe factis aſcenſus eſt. Valuas coloſſæi leones duo
cuſtodiunt.In medio templo, ſedentium habitu, ſeptenum cubitorum
tria ſigna ſunt poſita,Xacæ & filiorum,latera ipſius cingentium.Pauimẽ-
tum omne eſt è quadrato lapide. Sed miraculo præcipue ſunt columnæ
ſeptuaginta cedrinæ, diametro & altitudine plane viſenda, quarum fin-
gulas caxarum decies, hoc eſt aureorum quinque circiter millibus con-
ſtitiſſe,codices & rationes templi teſtantur. Eas cum reliquis parietibus
valde iucunda miniati operis pictura conueſtit. Tectum eo quo dicebā-
mus tegulæ genere affabre & varie laqueatum,ad vlnas quattuor porrigi
tur extra parietes,mirum vt videatur tantæ molis procurrens pondus ſu-
ſtineri ac ſuſpendi poſſe. Ad templi latus cœnatio Bonziorum ſane ma-
gnifica,& eadẽ qua templũ ipſum ſtructuræ atq; operis firmitate,vlnas in
longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinẽ extenditur. Dormi-
toria porro cubicula in duos diuiſa ordines, & centum & octoginta nu-
meran

A merantur.Multi præterea & perampli ſunt Oeci, quorum vnus penſiliis
columnis quattuor & viginti,vlnæ vnius & dimidiatæ ambitu ſuperim-
poſitus,bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum co-
pia,vt vel feneſtras ipſas propemodum obſtruere videantur.Balnea præ-
terea,& cellæ in vſus domeſticos, & promptuaria viſuntur artificioſiſſi-
me elaborata. Iam vero culinæ quanta mundities, quod id Iaponiorum
omnium commune eſt,nihil attinet dicere. Ahena quibus aqua ad potã-
dum calefit(frigidam enim neque hyeme,neque æſtate bibunt)vlnæ alti-
tudine,duorum digitum craſſitudine, oris ambitu vlnarum trium, ſtant
ex ære puriſſimo.Culinã riuus præterfluit.Tota nocte, vt in magnis ædi-
bus(conclauia numerantur minimum quattuor & viginti) laternæ collu-
cent.Ab huius templi ædificatione ſexcenteſimus iam annus eſt. Stagnũ
habet ante ſe vlnarum in omnem partem circiter quinquaginta pleniſſi-
mum piſcium,graui pœna propoſita,ſi quis eos attigerit.Inde ad Caſun-
gæ delubrum acceſſimus dicatum idolo,à quo diuitias, honorem, vitæ
B diuturnitatem,& quicquid in hoc ſeculo eſt optabile promiſſum ſibi cul-
tores inani ſpe deluſi,miſerandum in modum exſpectant. Itaque magna
in veneratione & honore apud Iaponios eſt. Adeuntibus,pratum occur-
rit primum,aſpectu grato,herba non vltra dimidium palmum excreſcen-
te:pratum excipit lucus,iſque denſiſſimus;hunc perpetua & æquabili ad
templum vſque latitudine limes interſecat,paſſuum longitudine circiter
mille, planus ad iter vſque medium:inde in cliuum aſſurgit lapideis gra-
dibus vlnas binas inter ſeſe diſtantibus. Vtrinque admiſta pinu cedrus
extollitur tantæ proceritatis, vt meridiano diei tempore totus pæne li-
mes opacetur:ſtipitibus ita craſſis,vt ex iis mali in vſum cuiuſuis quam-
libet capacis onerariæ nauis confici poſſint.Sane cedros ex iis vidi com-
plures vlnarum quinque ambitu, rotunditate plane tornatili.Loci amœ
nitatem augebat præterlabens etiam riuulus.Vt propius ventum eſt, du-
plex apparuit ordo pilarum è lapide quadrato cum baſibus,laterna ſuper
impoſita lignea migrante cum emblematis ex aurichalco inauratis cela-
C tiſque magnifice,& lapideo tegmine turbinato ad flatus arcendos ac plu
uias.Aliæ erant laternæ è ſolido metallo,item auro coopertæ, opere ad-
modum ſumptuoſo.ex vtraque parte ſtant quinquagenæ,quarum ſingu-
læ omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen oſtentant aureis
litteris inciſum eius,qui delubro laternam quamq; dicauerit, annua pe-
cunia in vſum perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziarũ
exſurgit nobilium fœminarum,quæ annum egreſſæ quintum & quadra-
geſimum,ſeſe delubri miniſterio manciparunt. Student cultui corporis,
ornatu ſerico,& maxime peregrinorum ex toto Iapone religionis cauſſa
aſſidue confluentium, lecandæ ſiti dant operam. Ex hac Bonziorum
domo porticus admodum pulchra ad vſque adyta pertinet, phauis quo
nemini patet ingreſſus, niſi qui ipſius loci antiſtites ſunt, quorum
vidimus aliquot intra ſedentes togis amplis è ſerico indutos, tectoſ-
que capita pileis plus dodrantem altis. In eam autem porticum num-
mi iactantur à populo. Aliud eſt in eadem ſylua delubrum, quod

Tachi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fachimanum appellant, simile cæteris: nisi quod laternarum est etiam D
pretiosior cælatura, & auri maior copia. Circa, est atrium candido & ni-
gro stratum lapillo, medicis consitum malis, ordine certo dispositis, ma-
gnitudine pari, in singulis interuallis vase lapideo collocato, quod fru-
teta continet, altitudine haud supra binos dodrantes, iucunda rosarum &
florum varietate commista. Inde, quod redeuntibus domum, minus no-
bis erat dæuium, phanum inuisimus aliud extra nemora positum conse-
cratum Idolo Daibut, quæ vox magnę sanctitatis denotat virum. Huius
phani frons ianuas habet tres, sed vnam præcipuam: atrij vero latera sin-
gulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autem atrium id
quadrata forma vlnas ommino sexaginta, quoniam eiusmodi est apud Ia-
ponios ædificiorum & priuatim & publice ratio, vt quanta cuiusque mē-
sura sit, primo statim intuitu intelligas. In eius atrij medio est phanum vl-
nas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti
quadrato lapide: vbi portam intraueris maximam, duo sese ostentant co-
lossi, maioris etiam formæ, quam quos antea diximus. Duo præterea stāt E
ianitores ad latera, truci admodum aspectu, vlnarum quattuordecim al-
titudinis, instar turrium, membris inter se præclare conuenientibus: alter
Tamondea dicitur, alter Besamondes, quorum singulos vni cœlo præesse
vulgus opinatur, calcantque pede singuli dæmonem. In medio autem tē-
plo tria sedent signa. Canon, & Xixi, parentem Xacam interlocant. Xacæ
statua ex ære cyprio in ampla & pulchra quiescens rosa, quattuordecim
vlnas latitudinis obtinet: reliquę duæ nouenas, ligneę, sed omnes affabre
admodum auro intectæ, radiis tanta claritate micantibus, vt intuentis
aciem pæne perstringant. post hæc, alia duo simulacra cernuntur; Homo-
condis, & Zoiolis (quibus etiam cœlorum præfectura vulgo tribuitur)
superioribus omnino similia. porro ex vtraque templi parte pulpitū cer-
nitur. ea est quadriforis mansio, parietibus duarum vlnarum altitudine.
Interius alia est eiusdem formæ domuncula, in eius medio stat cathedra
eximiæ maiestatis. Totum vero suggestum parua ambit operis egregij
porticus, trium dodrantium latitudine. Iam vero lacunaria templi colūnę F
cedrinæ sustinent octo & nonaginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes,
ambitu vlnarum trium & semis. Templi conditi, septingentesimus annus
est. Annis viginti exstructum perhibetur fuisse. Idem anno abhinc qua-
dringentesimo conflagrauit, ac restitutum est denuo, sed nequaquam pa-
ri magnificentia materiæque præstantia, quod ipsum indicant lapideæ
columnarum bases ex incendio relictæ, quarū amplitudo lōge maiorem
columnarum formam postulare liquido cernitur. Iam vero extra peristy-
lium templi, turris lignea firmo admodum opere ingentibus triginta pi-
lis posita, tintinnabulum seu campanam sustinet æneam tantæ magni-
tudinis, vt eam dimensus præsente me neophytus quidam, vlnarum os
duarum, sex ambitum, trium & semis altitudinem; æris vero ipsius cras-
situdinem dodrantis vnius dimidiatique compererit. Suauissimum edit
sonum, exauditurque longissime. Qua templi patent fines, itemque vrbe
tota, & circa vrbem passuum ad duo circiter millia plurimi cerui & pa-

lumbes

A lumbes non modo vagantur impune, sed etiam tecta ciuium subeunt, at-
trectante nemine, propterea quia delubro dicati sunt. Ac de phanis qui-
dem huius vrbis & monasteriis, ne sim longior, hactenus. Quæ postquam
rogatu, vt dixi, neophytorum inuisimus, postridie Nara Tochim leuca-
rum quinque interuallo veni sub vesperam, acceptusque sum à Christia-
nis incolis ingenti lætitia, credo quod Iaponij cuiusdam opera conuersi
ad dominum, cum Gaspar plurimis maximisque occupationibus impedi-
tus eos adire non posset, nullum adhuc è Societate nostra conspexerant.
Gens est fere nobilis. præfectus Cubum cognatione attingit. Itaque vul-
go cum adeunt hominem, non nisi celsitudinem ipsius inter loquendum
appellare mos est. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nun-
quam. Multa de quibus ambigerent singuli quæsiere: precationi vero mi-
rum omnes ij quam dediti sint. Digredienti autem mihi non modo mu-
nuscula quædam obtulere beneuolentiæ caussa, quæ, ne se contemptos
putarent, recusare non potui; sed etiam equos & exploratores itinerum
B peramanter dedere. Itaque Sauam, sex à Tochi leucas, iter intendimus. Id
castrum in edentissimo positum iugo, leucas à Meaco viginti distat in
Orientem, situ amœnissimo, quippe omne circa spatiū cum alię formosæ
varij generis arbores, tum cedrus plurima pinusque conuestit: & inde in
subiectos agros apprime consitos frequentesque ædificiis atque cultori-
bus, ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo dum
tendimus, medio ferme itinere, stratos equos duos, & quidem optimos
nullo sessore conspicimus, sagittariis fere quindecim comitantibus, quos
nobis Christianos omnes, Christianus ipse dominus loci Franciscus ob-
uiam miserat. Igitur Tochianis domum remissis, & gratiis actis, nouo co-
mitatu Sauam magna Christianorum voluptate peruenimus. Franciscus
autem ipse, vt nos lautius exciperet, simul etiam, vt nobis occurreret in
itinere, venatum ex oppido excesserat eo ipso die. sed in nos idcirco non
incidit, quod opinione celerius ambulauimus. Sauæ porro diuertimus ad
C ædem Christianorum sacram, cui cōiuncta domus est Sociis nostris exci-
piendis, itemque seperatim laicis qui sese nostris hominibus comites de-
derint, è cedrina fere materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam por-
ticus ambiunt, longissimo, vt dixi, grauissimoque prospectu. Sub noctem
Franciscus affuit magna cum domesticorum & clientium manu, aprum
ingentem afferens, non sine magno quidem & labore quæsitum & im-
pendio, quippe non canes modo, sed etiam quosdam homines fera male
multauerat. Pictam in templo CHRISTI resurgentis imaginem, quam
è nostro effingendam exemplari Franciscus egregij artificis manu cura-
uerat, nixi omnes genibus pia cum prece venerantur primum venatorio
nondum ornatu deposito: deinde me perbenigne salutat Franciscus, agit-
que gratias, quod ad se tam longe contenderim; tum, veritus credo ne mi-
hi fesso de via molestus esset, magna cum amoris humilitatisque signifi-
catione se domum recepit. Vir est inter populares suos corpore simul &
animo eminentissimus: nam & statura Iaponiis quotquot vidi ad hanc
diē omnibus antecellit: & eximia humanitate atque animi magnitudine

præditus est. Accedit summa cum in armorum vsu dexteritas agilitasque membrorum; tum Iaponicæ superstitionis legumque peritia: quod ille studium cum ad veritatem religionis Christianæ transtulerit, tantos breui tempore processus effecit, vt Dei magnitudinem assidue prædicare, cæterosque ad virtutem exemplo vitæ, pleniſque pietate sermonibus incitare non desinat. Sane ego eum ex abdito quodam loco exaudiui cum ad domesticos aliquot, quorum erant ethnici nonnulli, de fide Christiana disseretet, doceretque quantum inter patria Idola Deumque verum interesset. Qua in disputatione, elatus ardore animi, eo deuenit, vt diceret, non modo fidelis ministri, sed ne hominis quidem loco, qui Christianus non esset, posthac neminem apud se futurum. Atque hæc viri fides religioque eo admirabilior est quod vix ante annum ad Christum adiunctus est, eumque semel tantum à Baptismo Gaspar inuisit. Castrũ est Saue finitimum, cuius qui potitur, à Daiondono rege desciuerat. Hunc quamquam magno proposito periculo non dubitauit adire Franciscus, nobis qui Sauæ remanseramus, enixe Dominum pro ipsius incolumitate precantibus: tantaque prudentia tractauit ingenium rebellis, vt quocunque voluerit flexerit hominem, eumque Daiondono, cuius in ditione sunt ambo, reconciliauerit. Magnam Sauanis lætitiam attulit ea res, pacem optantibus. Nec modo secularia procurauit ibi Franciscus, sed etiam nactus occasionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinionum vanitate detecta, primarios quosque eius loci viros desiderio Christianę religionis accendit. Paulo post, alium dynastam conuenit ethnicum, eumque cum familia tota conuertit. ij paucis ante diebus Baptismi Sacramento Ecclesiæ adiuncti sunt. Postea legatus ad Mini regem, duos regni proceres ad Christum eadem felicitate traduxit, quos ego cum exclusus temporibus baptizatum ire non possem, ad Gasparem scripsi Meacum, vt aliquem eius rei caussa ad illos mitteret, quod eorum Baptismus ad Christianam religionem augendam non mediocriter pertineret. Atque hæc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem Sauæ & conciones, & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & varia sciscitantibus incolis factum est satis. Baptizati præterea nouem: in iis claro admodum loco natus adolescens, qui de Christianæ fidei mysteriis à populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam vsque leucarum decem interuallo Baptismi caussa venerat. Dum hæc geruntur, affertur ad nos nauem in portu Sacaiano stare paratam: quam ego ne occasionem amitterem, quamquam mœrentibus digressu meo Sauanis, inde discessi. Et quia Sacaium petentibus periculosa quædam loca erant prætereunda, Franciscus non modo necessaria nobis ad profectionem omnia, sed etiã sclopis aliisque telis armatos quattuor & viginti custodes attribuit, nec omnino quicquã est passus nos in iter illud impẽdere. Compenset Dominus egregiam hanc in nos viri benignitatem. Vos vero carissimi fratres pro eiusdem salutę Dominum assidue deprecamini. Sacaium vt veni, ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domestici tursus excipiunt. Triduum substiti dum nautæ soluerent, nec interea neophytos confirmare, officiique

A monere destitimus. Cognoui etiam Monicæ virginis in suscepto consilio constantiam: quæ ab alio quodam Meacensi procere non mediocriter expetita, omnes conditiones animo excelso repudiarat. Sed cum iam hora profectionis instaret, Imorensis oppidi Princeps, qui magna virorum nobilium manu Sacaium ad me salutatum accesserat, itemque è Sacaiano grege Christiani primarij nos viatico instructos, honoris caussa ad nauem vsque deducunt, nauarchoque commendant diligentissime. Comes vero nauigationis nobis magno Dei beneficio accessit Sacaianus medicus eximia eruditione atque existimatione vir, qui à superstitionibus patriis conuersus ad Dominum, non modo communis officij laudem, verum etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetiit; seculoque plane relicto, se ad nostram Societatem aggregare decreuit. Itaque vt prorsus exiret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit me vt in Bungum, aliõve se mecum adducerem. Cessi facile hominis precibus, iussumque omni patrimonio cedere filio item medico, pretiosum dumtaxat ornatum corpo-
B ris retinere, quo facilius nobis ea ratione ad Iaponios principes, qui externa fere specie ducuntur, aditus patefieret; ad Cosmum Turrianum inde perduxi, cuius mandato, ingenti neophytorum approbatione concionari iam de rebus diuinis instituit. Itemque nuper in vrbe Sacaio tam sumptuose indui, & tanto comitatu incedere solitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta mansuetudine versetur in domesticis ministeriis apud nos. Verum ad rem redeo. Sacaij conscendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertiodecimo secunda nauigatione peruenimus. Lætis nuntiis de re Meacensi, Ecclesia illa tota valde gauisa est. Quarto post die Vosuquim perrexi, vt regem inuiserem, à quo humanissime acceptus, petij neophytis id in primis optantibus, locum templo ibidem exstruendo: ille vero non aream modo nobis ad mare secus arcem optimo situ, verumetiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redij: Funaio peruenio octauo die Ximabaram, quo
C Cosmus etiam Turrianus trigesimo circiter ante die Cochinoco se transtulerat. Magnos ibi concursus offendi ethnicorum ad verbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipse, itemque separatim vxor stipata grege cognatorum & ciuium, Cosmum Turrianum adiere, & concionanti cum aures præbuissent, magis etiam quam antea propenso ac beneuolo in nos animo recessere. Tum confessionibus omnium Christianorum auditis, nauigiisque duobus peramplis ipsorum opera comparatis, Cochinocum magna nos turba longe prosequente renauigauimus. Et quoniam allatum erat, Ioannis Pereriæ Lusitani onerariam nauem appulsam esse ad portum Rimani regni Facundam, leucas à Cochinoco quinque circiter & viginti; misit eo me Cosmus ad Lusitanos visendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo post die ad eorum confessiones audiendas & sacrum missæ faciendum è Bungo peruenit. Hic dum vterque moramur, me Barptolemæus rex Omuram ad se per nuntios euocat. Ego approbãte

Ficeredio, me in viam dedi Iaponio comite viro ſectarum Iaponicarum D
in primis perito, nec Chriſtianæ religionis ignaro. Aduentu noſtro Bar-
ptolemæus, qui neminem ex noſtris biennio toto vidiſſet, valde lætatus
eſt. multa deinde percontatus, addit vereri ſe, ne familiares ſui, & ij qui-
dem quibus maxime fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Chri-
ſtianæ doctrinæ rudimenta dediſcant, itaque renouata inſtitutione opus
eſſe. A cœna igitur è domeſticis ſuis primarios euocat, iubetque arrectis
auribus noſtrum ſermonem excipere. Non omittam hoc loco quædam
ad huius Regis Chriſtianam humilitatem & pietatem declarandam ma-
gnopere pertinentia. primum ad menſam, diu renitente ac repugnante
me, peruicit denique, vt loco ſuperiore quamuis inuitus accumberem.
Sublata menſa, familiariter ſe inter me & Iaponium comitem interlocat,
& ſtudioſe docet hominem (eo enim vtebamur interprete) quam potiſſi-
mum in ſententiam ad ſuos quorum optime norit ingenia, verba facere
oporteat. Inchoato deinde ſermone, idem in inferiorem locum ſeorſim
ac demiſſe in famulorum turbam eo ſeſe conſilio recipit, vt re ipſa exem- E
ploque ſuo demonſtret, quantus honor Euangelio, quantus Euangelij
præconibus debeatur. Ac prima quidem illa diſputatione ex ipſis creatis
naturis vnum eſſe omnium creatorem euidenter oſtendimus. Tum de-
claratum eſt, quæ Iaponiorum numina, quis Chriſtianorum Deus eſſet
infinita bonitate, potentia, ſapientia præditus. Quæ illi cum ſtupentes
audirent, magnopere videlicet lætabantur, ſeſe ab inanium Deorum ve-
neratione ad talis tantique Domini cultum eſſe traductos. Reliquis vero
diebus actum de cæleſti beatitudine, pœnis inferorum, aliiſque rebus
eiuſmodi, quas maxime neophytis initio proponere conſueuimus. Et ſa-
ne talibus egere monitis viſa eſt mihi Barptolemæi familia: nam ipſius
quidem Regis in fide conſtantia plane vicit exſpectationem meam. Quæ
viri laus eo maior eſt, quod nec ita pridem Chriſtiana ſacra ſuſcepit, & eo
ipſo nomine à popularibus ſuis per ſummum ſcelus atque perfidiam re-
gno ſpoliatus, finibuſque ſuis exactus eſt, vix vno ſibi relicto puero victus
quotidiani adminiſtro. quamquam deinde in regnum eſt diuinitus reſti- F
tutus, rebellibus partim ſupplicio affectis, partim, cum ad ſanitatem redi-
rent, veniamque ſupplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot
apud eum commoratus, Facundam ad Luſitanos reuerti. Ibi redduntur
mihi à Coſmo litteræ vt ad ſe primo quoque tempore veniam, inde mihi
neceſſario in Bungum eſſe proficiſcendum. Cochinocum ergo traieci
minime tuta nauigatione, etenim nocte deſertum quendam ad portum
appulſos duo piratarum inuaſere myoparones, qui tamé præclare inſtru-
cto nauigio noſtro, propugnatoribus acriter dimicantibus reiecti ſunt.
Coſmus interea in febrim inciderat: ea ſimulatque leuatus eſt, in Bũgum
ab eo diſceſſi, tum aliarum rerum cauſſa, tum vero vt Ioanni Baptiſtæ no-
ſtro in eius Eccleſiæ procuratione ſuccurrerem. Primo poſt profectionem
die Ximabaram delatus, Ariam Sãctium ibidem reperio in erudiẽdis Ca-
techumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno concionum de-
ſiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipſorum in eo munere poſui.

Candi

A Candidatos etiam aliquot Chriſtianis præceptionibus probe inſtitutos,
ſacro fonte abluimus. Tonum ego præterea, & ille me viciſſim inuiſit, au-
diitque cum ſuis perattente de rebus ſpiritalibus diſſerẽtem. Quin etiam
cœmeterio Chriſtianorum, quod illi mirum in modum expetebant, lo-
cum idoneum, itemque nouo templo exſtruendo, & in alios etiam vſus,
inſulas tres excelſa cõſitas pinu benigne largitus eſt. porro grex ille neo-
phytorum in primis flagrat ſtudio rerum diuinarum. quod cum aliis re-
bus plurimis clare perſpeximus, tum illa præſertim. Inſtabant anniuerſa-
ria quædam ethnicorum feſta ludive celebritatis eximiæ, ad quæ, vt apud
nos ad corporis CHRISTI ſolennia, omnes omnium ordinum homi-
nes ritu patrio conuenire conſueuerant. Cum ſe Chriſtiani affuturos ne-
garent, enimuero Bonziis cæteriſque indignum facinus viſum. Itaque
Tonum adeunt, iniuriam Chriſtianorum queruntur, obſecrant etiam
atque etiam, ne patriis diis & ciuitati vniuerſæ, ſibi denique ipſi tantam
inuri contumeliam ſinat. Permotus hac oratione Tonus, vocatos ad ſe
B Chriſtianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deſerant. Aiunt
illi, ſe Chriſtianis legibus prohiberi, ſpectaculis intereſſe, quæ idolorum
tribuantur honoribus: proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, ſi
minus idolis, mihi certe meiſque iuſſis hoc date. Illi vero in propoſito
omnes obfirmati, Quidquid volueris, inquiũt, nobis facito, leges noſtras
nequaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono digreſſi, in templum
ſeſe vniuerſi recipiunt, martyrium fortiter exſpectantes. Et ſane (vt acri
ſunt & vehementi Iaponij ferme dynaſtæ natura & ingenio) mirum eſt
Toni imperio cunctos nõ illico fuiſſe mactatos. Sed eorum fortaſſe mul-
titudine territus, iuſſit illis renuntiari, quoniam in ſua religione tam ob-
ſtinati perſiſterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, ſe il-
los vltra non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateque con-
firmati ſunt. E principibus ciuitatis Chriſtianus quidam Leo nomine,
Toni propinquus, nuper eſt mortuus. Is, quod ære ſuo templum additis
liberaliter hortis exſtruxerat & Chriſtianam religionem non modo con-
C tra cæteros ethnicos, ſed etiam cõtra ipſum Tonum, vbi opus eſſet, egre-
gie tuebatur, Bonziorum ſcelere creditur veneno fuiſſe ſublatus. Hunc
neophyti, vt mutuam inter ſe Chriſtianorum caritatem publice oſtende-
rent, quam magnificentiſſime extulere: feretrum cum Litaniis & preci-
bus magnaque cereorum ardentium multitudine ſeptingenti fere neo-
phyti ſequebantur. arca veſpere conditus eſt circumſuta ſerico. poſtridie
lapideum additum eſt monumentum, & lignei circumquaque cancelli.
Crucibus duabus, altera ad oſtium ſepti, altera ad monumenti ca-
put, impoſitis, opere politiſſimo. Itaque vulgo locus quo-
tidie celebratur ac viſitur. Verum de Ximabaranis
hactenus. Ego inde Funaium, mox veni
Facundam: ibi hæc ſcribebam ad
vos ſeptimo Cal. Nouemb.
M. D. L X V.

***

Universidad de Deusto
Biblioteca

LVDOVICI FROII AD SOCIOS *in Indiam.*

ANNO superiore, frattes carissimi, ad vos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, vt Meacum subleuandi Gasparis Vilelæ caussa proficiscerer, quod multa esset ibi messis, operarij pauci; mihique comitem itineris ab eo assignatum fuisse Ludouicum Almeidam. Nũc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, visum est faciendum, vt ea potissimum per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognitu iucundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, vt ille iter ipsum, quæque in itinere gesta sunt, ego res Meacenses, & alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusque probe comperta persequerer; omissa peregrinatione, ego quod mearum est partium hisce præstabo litteris: vos autem maior videlicet huiusce gentis miseratio capiet, reputantes quanto artificio, quanta solertia sagacissimus ille humani generis aduersarius, per speciem religionis, cæremoniis plurimis ritibusque deceptas Iaponiorum mentes ad interitum perducat, ac pertrahat. Ac primũ in eorum animis prorsus extincta est notitia omnis, nõ modo CHRISTI liberatoris nostri, verũ etiam vnius Dei rerum omnium opificis. Superstitionum vero permultæ sunt sectæ, quarum quam quisque voluerit liberum est sequi; sed præcipuæ duæ, quæ ab Amida & Xaca denominantur. Itaque complura visuntur cœnobia non modo Bonziorum, sed Bonziarum etiam vario corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, extimis nigris vtuntur, alios cineraceus distinguit color, quorum idolũ est nomine Denichi. ab iis Amidani magnopere dissident. Bonzij porro fere omnes magnifice habitant, habentque perampla vectigalia. Iisdem cœlibatus indicitur, nuptias contraxisse capitale est. In phano medio aram excitãt: in ea signum Amidæ ligneum, corpore supra lumbos nudo, muliebrem in modum auribus perforatis, in rosa item lignea considet præclara ad aspectum. Ingentes habent bibliothecas, cœnationes ad cibum vna sumendum, æramenta seu tintinnabula, quibus ad precationes horarias excitãtur. Vespere præfectus certum vnicuique argumentum ad meditãdum proponit. à media nocte ante aram templi, alternantibus choris quasi matutinas recitant preces è Xacæ libro nouissimo: prima luce horam vnam singuli meditando consumunt. mento capiteque sunt raso. ampliſſima peristylia construunt, & in iis Fotoquiorum (hoc nomine Iaponij quidam sancti appellantur) sacella. dies per annum festos agitant multos. Sunt autem Bonzij claro vt plurimũ genere: namque Iaponij proceres multiplici prole onerati, quibus filiis amplum satis patrimonium relinquere se posse diffidunt, hos fere ad Bóziorum numerum aggregant. Insignis eorundem sacrificulorum est auaritia: omnes conficiendæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artificio miro multa chirographa, quorum præsidio sese tutum à dæmonibus fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita

A vita multiplicato reddant fœnore, dantque cautionis caussa syngraphas creditori, quas è vita discedens secum ad inferos deferat.

Alia est familia sane frequẽs eorum, quos Ianambuxos vocitant, crispante ac vibrato capillo. ij res vel amissas, vel furto sublatas ita comperiunt. Statuunt ante sese puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero: quod auent cognoscere, scisciantur. Horum preces in vtranque partem multum valere credũtur. Itaque precationes eorum faustas æque diraſque pretio populus comparat. Huius ordinis candidati, antequam admittãtur, bis terve milleni simul montem quendam editissimum petunt. Ibi sexagesimum diem pœnitentiæ nomine, vbi sese voluntario supplicio macerauerint (quo ipso tempore sese illis dæmon varia specie visendum offert) quasi iam laurea donati, & in cæteram adscripti familiam, floccis quibusdam albis ornantur è collo pendentibus, atrisque pileolis qui non nisi summum capitis verticem tegant. atque his tanquam insignibus inde Iaponis prouincias peragrant, seque
B operamque suam vbique venditant, aduentum suum in oppida significantes pulsu catilli, quem secum circumferre singuli soliti sunt. Non desunt alij nomine Genguis, qui res item furto surreptas, furesque ipsos per diuinationem demonstrent. Ij in præcelso montis iugo sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob assiduam solis, pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, sed non nisi ex suo genere ac stirpe. Iisdem (vt fertur) è capite quasi corniculum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina subeunt, fluuios traiiciunt maximos vnius arte dæmonis, qui vt infelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altissimum ascendere. Hic eum miseri ad præfinitum vsque tempus magno cum desiderio præstolantur. Tum illis denique circa meridiem, aut sub vesperam sese offert dæmon, quem sub Amidæ nomine venerantur, transitque per medium eorum cœtum. ex eo viso tanta in hominum pectoribus ac medullis insidet superstitio, vt nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam mõte sese Iaponiis
C visendum præbere. Quisquis maiore beatarum sedium ac paradisi desiderio tenebatur, conferebat eo se, eamque visionem exspectabat: denique oblatum sibi visum, eiusdem suasu, in interiores vsque sequebatur recessus ad foueam profundissimam. in hanc dæmon desiliens, cultorem vna secum ad interitũ detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmodi consilio reuocare frustra conatus, sumpto arcu & sagittis ad locum vsque occulte prosequitur. Comparet ibi dæmon humana specie non sine splendore quodam. Hunc senex dum venerabundus adorat, adducit arcum propere filius, emissaque in spectrũ sagitta, pro viro vulpem immutata repente figura confixit. Inde fugientis cruorem bestię persecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo per multa ossa reperit mortuorum, quos dæmon per eam speciem ante deceperat. atque ita & à præsente parentem interitu, & cæteros ab opinione vsque adeo pestifera liberauit. Ad hæc locus est frequentibus Bonziorum cœnobiis admodum celebris (Coiam appellant) quorum princeps

princeps auctorque perhibetur fuisse Combendaxis veterator callidus, D arteque dicendi famam sanctimoniæ consecutus ; cum tamen diabolica plane iura legesque descripserit. Inuentor etiam fuisse dicitur litterarum, quibus nunc vulgo Iaponij vtuntur. Is cum ad senectutem peruenisset, sese vltro defodit scrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde seueris verbis aperiri omnino vetuit, neque enim in præsentia mori se ; post aliquot millies millena annorum millia virum quendam doctrinæ laude præstantissimum in Iaponis regna venturum, nomine Mirozu: tum se quoque demum è fouea proditurum : interea fessum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Circa ipsius sepulcrum lampades ardent multæ è variis eo missæ prouinciis ; persuasum est enim genti, quicunque in id monumentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos non in hac modo vita diuitiis auctum iri, sed etiam in altera ipsius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porro cultui qui sese mancipant, intra ea cœnobia quasi claustra concluduntur, capillo in speciem abdicatæ vitæ secularis abraso, cum tamen ibi deinde, E prout eos egit libido, in omni flagitiorum genere volutentur. In illis ædibus, quæ (vt dixi) permultæ sunt, præter magnam laicorum turbam, Bonziorum sex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eo non est, capitali si accesserint pœna proposita. Fatonochaiti præterea domicilium est Bonziorum. Hi magnam puerorum turbam variis artibus ad omne doli furtique genus erudiunt. Si quos eximia nacti sunt indole, hos de regum singulorum edoctos prosapia ac stirpe, & procerum ritibus ; armorum etiam vsu, dicendique arte exercitatos, regio ornatu in alias prouincias dimittunt eo consilio, vt sese regum filios ementiti, per commendationem speciemque nobilitatis conciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad se reuertantur. Itaque locus is tanta est apud Iaponios infamia, vt si quem ex ea disciplina forte deprehenderint, confestim interimant ; nec tamen impostores idcirco ab improbitate malitiaque discedunt. Iaponiæ terræ in Septentrionem adiacet amplissima syluestrium hominum regio, leucas ab vrbe Meaco trecentas. Bestiarum pellibus in- F duuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, mystacibus maximis, quas paxillo subrigunt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, formidolosa Iaponiis. In prælio sauciati, salitis aquis abluunt vulnera. id vnum genti remedium est. speculum gestare dicuntur in pectore ; ad caput gladios alligant sic, vt in humeros manubrium desinat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat venerari soliti sunt. Aquita perampla est vrbs in regno Iaponis Geuano. illuc frequentes commeant mercimonij caussa, itemque vicissim ad eos Aquitani, sed rarius, quod illuc delati, fere perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ scriberem: sed ne sim longior, ad Iaponiorum insanias redeo ; qui ad memoriam sui nominis propagandam illud vel maxime pertinere arbitrantur, inanis gloriæ cupidissimi, vt quanto maximo apparatu pompaque vita functi sepeliantur. Funerum autem & exsequiarum in vrbe Meaco ritus eiusmodi est. Hora circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba

A turba vestitu quem optimo ad rogũ antei. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (color ille funestus est) versicolori velo caput obductæ. familiã etiam pro suis quæque facultatibus ducunt, albo item ornatu subserico. quæ vero dignitate atque opibus præcellunt, cedrina singulæ magnifico apparatu & artis eximiæ lectica vehuntur. secundo loco incedunt pedibus viri permulti sumptuoso vestitu. Longo deinde interuallo Bonzius earum superstitionum antistes auro sericoque refulgens lectica gestatur ampla & præcelsa pretiosi operis, Bonziis stipatus fere triginta petasatis linteatisque, atro superindutis pallio textu pertenui. tum cineraceo quidam vestium colore (nam is quoque funestus est) accensa prælonga pinea face, demortuo (ne offendat erretre ignarus viarum) iter monstrat ad pyram. Huic Bonzij ferme ducenti succedunt, nomen concinentes dæmonis eius, quem defunctus in vita præcipue coluit: simul etiam ingens, catinus ad rogum vsque tintinnabuli vice pulsatur. tum chartacei duo perampla & expansa figura canistri prefixi hastili-
B bus, chartaceæ item rosæ varij coloris copiã continent: quos qui gestant, tardiori procedentes gradu, sic hastilia subinde concutiunt, vt flores illi paulatim in speciem pluuiæ decidant, ventoque flante spargantur : eum videlicet imbrem argumento esse aiunt, mortui animam ad paradisi gaudia penetrasse. post hæc autem, octo prima lanugine Bonzij diuisi bifariam, prælongas arundines cum vexillis cubitalibus, quibus item idoli nomen inscriptum est, per terram aduersa trahunt cuspide. Tum iisdẽ insignes litteris, ardenti inclusa candela decem laternæ feruntur, obductis velo pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis vestimentis pineas præferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flammas iniiciant. Eodẽ vestimenti colore permulti sequuntur, verticem capitis adoperti exiguis admodum pileolis mento subligatis, è nigro fulgẽte corio forma triquetra (quod apud eos honoris indicium est) iidem scedula insignes, capiti affixa, in qua nomẽ eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quo magis celebretur, pone certus ho-
C mo tabellam ostentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine, albo velo tenuissimo tectam, inscripto ex vtraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lectica sedens magnifica defunctus ipse gestatur in veste candida, demisso capite, iunctisque precãtis habitu manibus. ad cæterum amictum extima toga papyracea superadditur libro exarata, quem Deus ille suus, cum in terris ageret, scriptũ reliquisse perhibetur, cuius præsidio meritisque vulgo se compotes fore salutis existimant. Cadauer filij subsequuntur, quam elegantissimo cultu corporis: quorum natu minimus pineam item fert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum multitudinis iisdem quæ modo dixi pileorum insignibus. Vt ad locum exsequiarum peruentũ est, Bonzij vniuersi & cætera simul turba cum strepitu æramentorũ catinorumque horæ spatio dæmonis illius nomẽ magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maxime modo fit bustũ. Area quadrata satis ampla, cancellis eminẽtibus, & velo crassiore ita præcincta est, vt singulis in quattuor cœli

plagis ianuis introitus pateat. In medio fouea referta lignis, tecto elegãti D opere ex vndulata materia super eam excitato, duas habet è regione mensas vario ciborum genere (piscibus tamẽ exceptis & carnibus) præsertim vero carycis, medicis malis, placentis affatim instructas. Stat etiam in earum altera vaporarium vasculum suffimenti caussa prunis impositum, & lignum aquilanum in disco. Vt igitur eo deuentum est, lecticæ vinculum iniicitur è fune prælongo, quem, qui adsunt, certatim manu apprehendentes vociferantur, vt diximus: postea totum septum introrsus terna lustratione circumeunt. Deinde lectica pyræ superimposita Bonzius earum cæremoniarum antistes, carmen effatus, quod circumfusa turba nequaquam intelligat, accensam faculam ter supra caput in orbem idcirco circumagit, vt eo significet gyro, defuncti animam nec originẽ habuisse, nec vero finem aliquando habituram esse. Rotatam inde faculam abiicit: hanc duo è defuncti filiis cognatisue arreptam stantes ad lecticæ latere ad Solis ortũ alter, alter ad occasum, super cadauer ipsum mutuo sibi quasi honoris & officij caussa ter vbi porrexerint, denique in lignorũ strue iniiciunt. Superinfunditur oleũ statim, cum aquilano ligno & aliis odoramẽtis, prout copiæ suppetunt, magnoque incendio corpus in cinerem vertitur. Interea filij ad mensam accedũt, & aquilano ligno in vaporarium indito, solenni suffitu parentem quasi iam ad cœlestium numerum adscriptum supplices venerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bõziis pro dignitate persoluitur: Antistiti quinque vel decem vel etiam viginti aurei nummi: cæteris vel argentei deni viritim, vel certus caxarum numerus: prandium vero paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimissa) vel busti ministris, vel pauperibus vlceros isque relinquitur. Postridie liberi cum affinibus & amicis ad rogum reuersi, cineres, ossa, dentesque demortui in vas inauratum imposita, domum referunt, ipsumque vas veste contectum in mediis ædibus locant. frequentes adsunt iterum Bonzij ad priuatas exsequias: eadẽque septimo die denuo repetuntur. Deinde translati certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato impositio lapide, in quo ductis à summo ad imum vsque maioribus litteris, nomen describi- F tur dæmonis, quẽcunque demortuus in vita coluerit. inde continuis diebus ad sepulcrum se filij conferunt, ibi spargunt rosas, ibi calidam apponunt, vt habeat defunctus, vnde sitim leuet. nec solũ die, sed mense etiam & anno septimo priuatos intra parietes eadem funebria iusta recurrunt, ingenti videlicet Bonziorum sagina, crebrisque vindemiis. Omnino in hæc funera impensa fit à locupletioribus aureorũ trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorumue. nam quorum tãta est inopia, vt funeri sumptus desit, eos per noctem ac tenebras nullo apparatu vel pompa in sterquilinium abiectos humi defodiunt. Aliud est etiam genus funeris, quod viuentibus in ora præcipue maritima ducitur. Ij cum Amidę sese eximio quodam cultu deuouerint, eius visendi cupiditate flagrantes, mortem vltro sibimetipsi consciscunt. Ac primum emendicata per dies aliquot stipe, & in manicas indita, publice concionantur ad populum, totamque consilij sui rationem exponunt, magna omnium approbatione;

A batione; tantam quippe sanctimoniam cuncti suspiciunt: deinde sumptis falcibus ad vepres ac sentes, qui ad beatorum sedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conscendunt nouum, saxisque ad collum, brachia, renes, crura, pedesque religatis, in altum prouecti, vel perforato de industria merguntur alueo, vel etiã deinceps in mare singuli sese præcipitant. Alueo vacuo confestim ignis ab amicis ac propinquis officij caussa proprio separatim nauigio profecutis iniicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam, ab vllo prorsus in posterum attingi mortalium. Sane, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Insulam Hiu peruenimus, viri sex, fœminæ duæ simul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculã vniuersis, columnam pinumque singulis perpetui honoris caussa prope littus erexerant, & imposita baculis complura chartæ segmenta, ædiculæ toto tecto defixerant, carminibus plurimis intra parietes propositis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque visebatur locus die nocteque B superstitiosissime. Ac forte per eos dies dum ad quendam infantem Baptismo lustrandum ego & Ludouicus Almeida rendimus, illac nobis iter facere contigit. atque eo ipso tempore prodeũtes è sacrario quinque circiter vetulæ cum globulis precatoriis, quæ vulgo rosaria dicimus, (adeo Christianos mores Lucifer æmulatur) partim ludibrio nostram ridere dementiam, partim seuero vultu nobis impietatem exprobrare, sacrum illud monumentum nulla veneratione honorisue significatione præterEuntibus. Restat vt de Bonziorum concionibus pauca perstringam. Eæ si minus crebræ quam apud nos, certe quam apparatissimæ. In tẽplo permagno cum serica superne vmbella suggestus attollitur. In eo stat ornatu sumptuoso cathedra: ante cathedram mensa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad suum quæque doctorẽ in varia templa frequentes Iaponiorum sectæ conueniunt. Ille suggestum ascendens, & in sella considens, magnifice sese circumspicit: deinde indicto cãpana silentio, pauca ex eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idẽ fusius ex- C plicat. Sunt autẽ hi concionatores viri ferme diserti, atque ad flectendos animos auditorum idonei: & quoniam hiat semper auaritia Bonziorũ, eo potissimũ omnis spectat eorũ oratio, vt populũ inducant specie pietatis ad sua locupletãda cœnobia, tanto beatiorẽ in altera vita fore quemque affirmantes, quanto, quæ ad sacra vel exsequias pertinent, maiore pompa & impensa curarit. Cumque ita multæ atque ita inter se pugnantes numerentur superstitiones atque familiæ: in eo tamen vel maxime laborant magistri, vt sua quisque mendacia & fabulas ita discipulis probent, nihil vt præterea verum, nihil ad æternam salutem tutum, nihil dignum quod audiatur, existiment. Accedunt alia quoque artificia, incessus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique species omnis exterior, quibus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum peruersitatibus imbuuntur, tantamque ex iis fiduciam ac spem salutis æternæ concipiunt, non solum vt domesticos intra parietes, verum etiam in publico, totaque vrbe rosaria fere semper manu percurrant, ab Amida

Xacaque diuitias,honores,bonam valetudinem, sempiterna gaudia sup- D
pliciter postulantes.

Quæ cum ita sint,carissimi fratres,existimare potestis ipsi,quanto Dei auxilio indigeant, non modo qui in hæc loca Euangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt,seque relictis idolis ad CHRISTVM adiũgunt: quippe tot à diabolo machinis oppugnantur, ita solicitantur assiduis Bonziorum dissuasionibus, postremo ab affinibus amicisque adeo contumelioſe, molestè, acerbeque vexantur,vt nisi diuina gratia sacrificiis ac precationibus Ecclesiæ Catholicæ conciliata subueniat,multorum vel potius fere omnium fidem atque constantiam his certe nascentium Ecclesiarum initiis valde periclitari necesse sit.Quo magis vobis, qui salutem animarum tam vehementer expetitis,Iaponicos hosce greges præcipue in Domino commendatos esse par est. Nos Sacaium ex itinere venimus quinto Calend. Februarias. Ludouicus Almeida quibusdam negotiis primum, deinde etiam valetudine aduersa impeditus, ibi diutius substitit:ego dici,non amplius mora facta,profectus inde,Meacum leuca- E
rum tredecim interuallo perueni pridie Calen. Februarias. Aduẽtu meo cum cæteri Christiani,tum Gaspar Vilela præcipue, qui neminem è nostris Meaci toto ferme sexennio viderat,mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicant,frigorum vi vehementer affecto consumptoque corpusculo,Meacensi lingua,quæ,vt celeberrimi populi regiæque vrbis fertur elegantissima,iam nunc vtitur ita perite,non modo vt cõfessiones intelligat sed habeat etiam conciones.Quosdam insuper libellos ad pietatem vtiles in eandem vertit linguam, aliosque deinceps non intermittit subseciuis operis vertere.Quod reliquum est,nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuo tueatur, opemque nobis ad voluntatem ipsius & recte interpretandam,& rite exequendam impertiat.Meaco,11.Calend.Martias M.D.LXV.

EIVSDEM AD SOCIOS. F

EX iis litteris,quas ad vos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atque superstitionib.cognouisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipue Meacensibus addam hac epistola quam puto vobis fore non iniucundam.Ego,vt scripsi ad vos antea,Meacum attigi magna Christianorum lætitia pridie Calendas Februarias:incidit meus aduentus in ipsum noui anni initium, quod hac hyeme Iaponij à Calẽdis Februariis auspicati sunt; varius enim est in his regionibus anni cursus;longe alia atque apud nos ratio temporum,atque descriptio. Vetus est autem gentis mos,vt anno ineunte, ab die nono Lunæ adusque vigesimum;regni proceres,& Bonziorum principes ad Regem quisque suum salutandum. non sine donis accedant. Ea sunt fere magnus chartæ numerus,aurea flabella,arma affabre facta,& alia ciusmodi.atque hæc consuetudo iam inde ab antiquis ducta temporibus

A ribus,cum in aliis omnibus regnis,tum vero in hoc Meacensi tanto diligentius retinetur,quanto Cubus,honore atque amplitudine cęteris omnibus Iaponis Regibus antecellit:atque idem honos vxori quoq; ipsius, matrique tribuitur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia,operis eximij peristromatis aureis adornata;sed ad eorum verba salutationesque(ea loci & personæ maiestas est)nihil omnino respondet.insignibus tantum Bonziis quibusdam id habet honoris,vt flabellum quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus,quamquam locupletissimis,& longe pretiosissima dona ferentibus,nullo pacto ad eum aditus est.Et quoniam ad viam Euangelio muniendam,& existimationẽ apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere visum est, vt Euangelij præcones nequaquam excluſos inde fuisse constaret; dedit operam Gaspar,vt illum ipse quoque per idem anni tempus inuiseret. ac
B superioribus quidem annis aulici cuiusdam beneficio potentis viri,& ad Christianam religionem propensi,aliquoties introductus est:nunc vero mihi quoque eiusdem opera patuit aditus.Cubum ergo primum, deinde vxorem,postremo separatis in ædibus matrem inuisimus,honesto comitatu ad regiam vsq; deducti:& cum benigne accepti sumus ab omnibus: tum vero à matre humanissime,quippe quæ non modo potionem nobis misceri iussit à famulis, verumetiam Zacanam (salsamenti genus id est oliuarum instar)de more paxillis insertã;suis ipsa manibus honoris caussa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium fœminarum sedentem ante sacellum ornatissimum,in quo erat Amidæ puerilis effigies egregie picta cum diademate,aureis è capite radiis emicãntibus. mirum ibi silentium, mira modestia, mira denique domestica disciplina: vehementer dolendum vt sit,tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi; oranduſq; sit etiam atque etiam Dominus,vt hasce tenebras,Euangelij splẽdore pro sua infinita bonitate dissiciat.

C Vt eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuisendos abiit Imorim;ego Meacensibus prædicare Euangelium instiri, cum aliis, tum vero quibusdam è Cubi familia viris illustribus,qui ad nos ventitare cæperunt:ex iis tres audito iam aliquoties verbo Domini, Baptismum à nobis vehemẽter efflagitãt;sed idcirco differtur,vt interea melius Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirũ in in modum curioſos;nullum quærendi finem faciunt, præsertim qui sunt è Ienxuana familia,quæ omni sublato numinis metu,corporis voluptates pecudum more persequitur. ij nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis,manibusque contrectant: quamobrem expugnantur difficillime, nec nisi euidentibus plane demonstrationibus cedunt. Obiiciunt autem nobis inter alia;si quidem est Deus, vt dicimus, idemque adeo bonus est; cur ad hoc vsque tempus celauit bonitatem suam, eamque tam sero Iaponiis declarauit? respondetur autem ad hæc omnia sic,vt contradicere nequeant:sed tantæ, tam densæ illis tenebræ sunt, vt

insolitam Euangelij lucem vix pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio atque indole præditi, vt vbi verbum Dei quasi terra semen accepe- D rint, quo tardius acceptũ, eo diligentius amplectantur ac foueant. In vniuersum autem, Iaponiorum ingenia ad Christianam religionem in primis idonea sunt, præstantque non solum in cognoscenda veritate sedulitatem ac studium, sed etiam in retinenda fidem atque constantiam. tres quidem ij quos modo diximus, aulici, tanta in eo genere diligentia sunt, non modo vt Christianæ doctrinæ præceptiones ac formulas suo descriptas chirographo deinceps memoriæ mandent, idque celerrime; sed etiã quæ ex concionibus nostris audiere, domum regressi in commentarios referant, præsertim quæ de mundi creatione, de immortalitate, variisque viribus ac facultatibus animæ disseruntur. Eos deinde commentarios offerunt Socio nostro Damiano recognoscendos identidem. Et cum eiusmodi gentis natura, tum illud quoque vel maxime Christianam causſam adiuuat, quod multæ sunt superstitionum sectæ, non solum diuersæ ac variæ, sed etiam inter se pugnantes: quo facilius est, diabolica mendacia fraudesque conuincere. Circa Meacum in patentibus cãpis plurima sunt idolorum phana, è quibus adij Christianorũ ductu nõnulla: in iis quod- E dam est Amidæ sacrum ab vrbe quattuor fere passuum millibus, à priscis Imperatoribus conditum ac subinde renouatum, longitudine vlnarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet valuas in medio. ingredientibus obiicit sese suggestus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoque & capite raso ingens Amidæ statua considet. supra statuam quasi pro vmbraculo pendent excepta catenis multa magnaque tintinnabula: circa, ludentium specie triginta cernuntur milites strictis telis armati, saltẽtes Æthiopes, anus venefica, dæmonesque teterrimi: effingitur etiam certa quadam imagine ventus, horrificoque aspectu tonitrua: ad hæc septeni gradus ad templi totius longitudinem porriguntur: in iis ordine certo dispositæ vnius Canonis Amidæ filij imagines omnino mille, hinc inde quingenæ, eadem omnes forma, ore venusto, egregie factæ, tricena brachia totidemque manus ostentant: è quibus duo tantum ad reliqui corporis magnitudinem apta proportione conueniunt, cætera parua sunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porro statuæ bina F tenent iacula, pectus insignitæ septenis hominum vulticulis, corona capiti imposita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi non modo simulacra, sed etiam quæ diximus tintinnabula, & ipsæ catenæ magna obryzi auri copia scite admodum ab imo ad summum vsque verticem intecta, sic, vt fulgorem intuẽtes oculi ferre vix possint: locus est celeberrimus, multique eo longinquis è regionibus religionis causſa confluunt.

Inde passuum interuallo duum circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices veterem quandam academiam multis distinctam cœnobiis tenui fluens aqua riuus circuit amœnissimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur statua cacodæmonis, facie magis etiã quam apud nos pingitur, fœda & horribili. in summo autem colle ingentia tria

A tia tria lignea templa, ligneis item columnis mira crassitudine suspenduntur, infimo pauimento strato laterculis læuigatis. In eorũ vno colossæum immanis magnitudinis Xacæ signum, singulas habet ad dextram læuamque statuas paulo minores: à tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum vnius palmi duo circiter millia prominent, infantesque præterea bimi fere quadraginta. denique latus vtrumque tẽpli, sparis armati dæmones bini custodiunt: hęc autem aurata sunt omnia. Alterum est templum probandis, & laurea donandis veteri academiarum more scholasticis destinatum. In eo pulpitum, vexillis compluribus è superiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur. est ibi mensa cum cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præsidet, itemque ad imum suggestum altera in vsum discipuli, qui eo iudicio probandus, insignibusque doctrinæ publice decorandus est. templum autem ipsum lacertæ, seu stellioni dicatum est, quem vulgo Deum ac præsidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, B nec statua, vt cæteris Diis erigitur. in summo tantũ laqueari, multiplicem conuolutus in spiram ingenti orbiculari depingitur forma, vt scholastici dum eum supplices venerantur, oculos mentemque simul ad superna cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo proxima superans, clausum offendimus. è regione sunt ædes peramplæ, cælatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant præterea ibidẽ visenda, sed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in prẽsentia scriberem. ea si minus lęta videbuntur, quod parum videlicet ad rei Christianę amplificationem attineant; eo diligentius orandus erit vobis Dominus, vt de Ecclesiarum incrementis, & rei Christianę progressibus multa nobis in posterum ad vos, maiore cum animi nostri vestrique fructu, spiritalique solatio scribere liceat. Quamquam post nostrum ab vrbe Firando discessum non pessime posita est opera: Deo quippe adiuuante Iaponij sexaginta ad Christianorum numerum adiuncti sunt. Quod reliquum est, nos omnes pro sua cle- C mẽtia Dominus perpetuo tueatur, ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. M. D. LXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

QVOD vos velle maxime intelligo, id hisce litteris agam, vt Ecclesiastica primum, tum cætera persequar. Quadragesimæ diebus Dominicis omnibus Gaspar Vilela Euangeliũ declarauit. quarta quaque feria Damianus noster de Pœnitentiæ Sacramento copiose disseruit. sexta, sacro missę peracto, non destitit Iaponius puer ex iis quos educamus, de Passione Domini verba facere: quam in sententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuo disputabat, iis præcipue locis insistens, quibus auditores ad pietatem excitari maxime possent. Dominica in palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico more cæremo-

niisque

Universidad de Deusto
Biblioteca

niisque transacta est. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus D neophyti ad indulgentias (quas à summo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paschatisque solennia frequentes venire cęperũt. in iis quidam cum vxoribus liberisque nobiles viri, quamquam lectichs aut equis vsi, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cumulauere patientiæ meritis. Vilela ducentorum fere & quinquaginta confessionibus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publice docuit. postea cum de Eucharistia suauissime peroraſſet, cœlestem panem Christianis circiter sexaginta distribuit: qui cum ex intimo sensu, & gaudio spiritali, copiam funderent lacrymarum, sane quam ingenti nos affecere solatio. in sacello intimo Ludouicus Almeida sepulcrum erexerat ornatissimum. in eo Corpus Domini conditum est, armatique custodes adhibiti. Vespere, solennibus officiis persolutis, puer Iaponius in exponenda Passionis Domini serie collecta è quattuor Euangelistarum historiis, horas duas ferme consumpsit. quæ deinde explicatione potissimum indigere sunt visa, in iis Vilela ex instituto declaE randis immoratus est, suadẽs auditoribus pœnitentiã; sed clacar videlicet currentibus: nam cũ sæpe alias, tum eo maxime anni tempore voluntarias ab sese pœnas, easque adeo acerbas exigere soliti sunt, summopere gratulandum vt sit, in vltimis hisce terrarũ finibus, inter tot idolorũ cultores, in ipso denique (vt ita dicam) regno diaboli, sacratissimæ Crucis trophæa, salutaremque humano generi mortem CHRISTI Domini, tam incitatis hominum studiis, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctum atque tristitiam, ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. à media nocte, domus Christianis completa est, liturgiam & supplicationem matutinam exspectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita est de Resurrectione Domini Paschalibusque mysteriis. inde conuiuio excepti sunt, quod Natali die & Paschate Domini solẽne Gaspar instituit, eo consilio, vt quam arctissimis Christianorum animi caritatis ac beneuolentiæ vinculis inter se iungantur. simul etiam per eam occasionẽ colF loquia de rebus cœlestibus habita, ductaque præ dulcedine ad vesperam, quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim quod nonnihil de apparatu ædiculæ nostræ cognouerant, instare vehementer vt fores aperirentur: obsisti nõ potuit: introiere permulti, pleræque vero mulieres diuino quodã instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublatis, effigiem CHRISTI Domini supplices adorarunt. Post hæc neophiti, qui ex oppidis vicinis ad festa conuenerant, Gaspare officiosissime salutato digressi sunt. nunc autem id Gaspar agebat, vt sibi diuersorium conduceret prope regiam in superiore vrbis parte, quod toto iam fere triennio frustra conatus est; vt ibi quoque posset Euangelizare commodius. Verum satis iam de rebus Ecclesiasticis; ad alia veniamus. Ante discessum Almeidæ, cum tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vrbis ædificia ac templa, quorum tanta est religionis ac magnificentiæ fama, vt ad

ea vi

A ea visenda ex aliis omnibus regnis peregrini Meacũ fere assidue cõfluant. Ex iis nonnulla perstringam: infinitum est enim singula persequi. Ædes igitur quasdam Cubi primum adiuimus eximio quodam artificio atque elegantia exstructas oblectationis & animi causſa. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale conspexi. iis horti subiecti sunt cum aliis arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupresſo, pinu, malis medicis cõsiti quæ omnes arbores, varias in figuras artifici manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilij, cyani, rosæ, florumque tanta est copia, tanta colorum odorumque varietas, non solum vt aduenas ac peregrinos, verumetiam domesticos ipsos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque horti modo, sed vrbs ipsa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium instar (quæ res furta & latrocinia maxime prohibet) occluduntur. in iis variarum mercium institores, opifices, ac sellularij, cum alia in vsus deliciasque mortalium, tùm præsertim aurea flabella conficiunt, fericamB que cuiuslibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimum Amidæ phanum cum omnibus horis diei, tum vero sub noctem clausis iam tabernis frequentissime visitur, iactatur à populo nummi cum precibus, & simulacrum adoratur. nos eo ex hortis Cubi via longa lataque perducti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper instauratas ædes adiuimus: quibus item horti coniuncti, non modo arborum multitudine artificiosisque figuris delectant oculos, verumetiam aquæ limpidissimæ copia, quæ à nouem circiter passuum millibus excisa rupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis mediis efficit, in quo complures variæ magnitudinis insulæ, ligneis lapideisque peruiæ pontibus, vsquequaque lætissimis arboribus opacantur. Inde quamquam fessos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longius pertraxere. multa igitur prætereuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobia quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principum liberis qui sacris addicti sunt, magnifice ac sumptuose incoluntur: facitque ipsa vicinitas, vt eorum D præfecti se inuicem elegantia mundiitiisque superare contendant. Ex iis aliquot inspeximus obiter. Cuiusdam est ianua lignea egregio quodam artificio, longeque alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xystum induxit stratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrinque excurrentibus opere tectorio læuoris atque candoris eximij, Xysto nouum quoddam genus hortorum prætenditur; in quibus manu facti colles è saxis ad eam rem è longinquo petitis, frutetis consiti, pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena crassiore admodum candida, partim etiam atris lapillis obducitur, è quibus passim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt adeo artificiosè commistos atque dispositos, vt cũ in orbẽ singulis anni temporibus floreãt, ver ibi perpetuum esse videatur. Multa prætereo, tum ne longior sim, tum quod ea verbis assequi me posse diffido; sed illud non omittam, quod in reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea sculptilis variisque picta coloribus, multis forulis collocatos continet libros ab vno Xaca

Universidad de Deusto
Biblioteca

conscriptos. eademque, vt est versatilis, quem quisque voluerit librum D offert protinus. & quidem tanta est voluminum copia; vt incredibile sit, vel vna ætate à multis auctoribus, vel multis ætatibus ab vno auctore confici potuisse. eorum autem vsus est maximus non in Iapone modo, sed etiam in Sionis regionibus, vnde omnis Iaponica fabulositas & superstitiones primum extitisse, atque inde paulatim oram Sinarum, Pegusiam, Bengalanam, totumque eum tractū in Bisnagam vsque peruagatæ dicuntur. Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorū regi dicatum, cuius præcelsum horrifico trucique adspectu simulacrū regio sceptro insignitum, duobus hinc inde ingentis item staturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo describit hominum noxas, alter descriptas in tabula recitat. parietes picti, varias inferorum ostentant pœnas, quibus plurimi sexus vtriusque mortales dæmonum ministerio cruciantur. Celebratur autem ædes hæc, augeturque pecuniis fere assidue: nunquam enim desunt, qui ad regis effigiem timore perfusi, ea ab sese tormenta atque supplicia deprecentur. Atque hæc illo die. Postero autem, Christiani cuiusdam principis inuitatu ad audiendas Bonziorum conciones in suburbana cœnobia (sunt autē exitus ex vrbe spatiandi caussa gratissimi) venimus. egressi, turbam virorum æque ac fœminarum cum suo quemque rosario supplicantes adspicimus. percontati à neophytis, quidnam id esset, dimissam tum concionem esse respondent. interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, capitum esse quinque circiter millia. addunt insuper, in eo templo quotannis cētum diebus continuis ab vno eodemque Bonzio cōciones haberi, multis magnisque indulgētiis auditori perseueranti propositis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex iis concionatoribus audire, cognoscendi maxime studio, saluaque religione & officio transferendi ad vsum nostrum, quæ ad conciliandos ēpermoudosque Iaponiorum animos pertinere viderentur. & quoniam allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam cœnobio, pergere porro illuc vsque decreuimus. eo tendentibus igitur nobis primo Guiuani phanum occurrit, quod ingenti frequentia, superstitione, anniuersariis animorum ludis F variisque spectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, viam ingredimur pinis vtrinque iucunda admodum specie consitam: simul adspicimus populi concursum, ad concionem citato gressu tēdentis. nos vt ad locum peruenimus, moniti à Christianis periculum esse, ne Bōzij si nos adesse sentirent, concionari desisterent, occulto loco ad initium vsque concionis non sine magna quidem vel admiratione, vel pudore substitimus è conscientia teporis ac negligentiæ nostræ concepto, cum interim vnius horæ spatio auditores illi omnes ad parui pulsum tintinnabuli nixi genibus, incredibili quadā significatione pietatis, rosaria manusque tollentes in cælum, in oratione persisterent, vociferantes assidue: Namu Amida Ambut. Hoc est: Da salutem Amida: quod ipsum nomen etiam domi forisque, seu emāt aliquid, seu vendant, modulata quadam pronuntiatione gestientes ac libentissime sæpius inuocant. quin etiam pauperes ipsi inter emendicandum, iis à quibus eleemosynam petunt, propitium

precantur

precantur Amidā. Bonzij vero ac legisperiti verba illa plebi inculcare non desinūt: Ichinem, Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai, id est, quisquis Amidæ sanctum nomen ex animo inuocauerit, proculdubio saluus erit. Imperato deinde maiore campana silentio, vt cōcionator suggestum ascendit, tum nos quoque sensim irrepsimus. phanum erat ad fores vsque ac porticus refertum viris ac fœminis. in ipsis autem aræ gradibus multi Bonzij considebāt manibus intra togam abditis, oculisque demissis. Porro concionator claro, vt aiebant, genere, decora quidem in primis facie, aspectuque gratissimo, in excelsa vnde ab omnibus cōspici posset sedēs cathedra, sericis ad talos vsque perquam splendide vestimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo, flabellum tenēs aureum; ex libro quem habebat in mēsa propositum, quædam instituit subinde recitare, tum fusius explicare, tanta non solum actionis venustate, sed etiam (vt Gaspar Vilela affirmabat eius linguæ bene peritus, & cęteri qui nobiscum aderant) orationis elegātia atque artificio, vt mirum videri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac veneratione esse apud veritatis ignaros. Mihi B quidem hæc apud animum meum reputanti, venit in mentem, non sine Sancti Spiritus veheměti quodam instinctu Francisum olim Xauerium tam acri studio tam longinquam hanc peregrinationē expetiisse Iaponicam. profecto enim hæ gētes, naturæ bonitate, ingeniique præstātia multis Europæ nostræ (quod earum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quod si minus magnifice de Iaponiis vel sentiūt negotiatores Lusitani, vel prædicant; id nimirum idcirco fit, quod non nisi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantum absunt vitæ cultu, morumque elegantia, vt præ iis rustici videri propemodum possint. itaque per contemptum syluestres etiam vulgo à Meacensibus appellantur, cum tamē alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolę nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit. plura propediem: atque vtinam cuiusmodi omnes optamus. Meaco v. Calend. April. M. D. L X V.

C

EIVSDEM AD SOCIOS.

DE statu rerum Meacensium, & religionis Christianę processibus ad Paschatis vsque peracta solennia, superioribus litteris ad vos fuse perscripsi. attexam nunc fratres carissimi reliqua, è quibus facile iudicare possitis, quam assiduis vestrum omnium sacrificiis piisque deprecationibus egeamus.

Postquam à Paschali conuentu neophyti in suas domos & vicina castella digressi sunt, nos Meacensibus Euangelium prædicare perreximus. auditores minime deerant. multi etiam diabolicis fraudibus, & Iaponicæ superstitionis prauitate conuicta, sic immutabantur afflati diuinitus, vt constantissime crederent, in vno CHRISTO Domino ac Redēptore nostro omne salutis humanæ perfugiū esse repositum. Vētitabat etiā ad nos cū aliis principibus ciuitatis, quidā Regis Mini cognatus, vir sane perspicax: is cū à nobis multa subinde perquireret, litterisque respōsa mādaret

commentandi cauſſa, tantus illi paulatim veritatis illuxerat ſplendor, non D*
modo vt ipſe in voluntatem Chriſtianæ ſuſcipiendę religionis vehementer incumberet, ſed etiam ſpem nobis adferret fore, vt Mini regnum vniuerſum ipſius opera atque auctoritate ſacroſanctum acciperet Euangelij lumen. Ad hæc, lobeleum à ſummo Pontifice datum, ad feliçem euentum Tridentini Concilij precibus ac ieiuniis impetrandum, in hac vrbe propoſitum eſt octauo ante Pentecoſtem die: cuius rei nuntio in pagos & caſtella perlato, magno ſtudio ac pietate ſeſe comparauere neophyti ad tam inſigne CHRISTI Domini beneficium: & quamquam per eos dies Gaſpar in febrim incidit, & egó non optima ſum vſus valetudine, tamen concurſus ad nos Chriſtianorum facto, Dominica Pentecoſte, imbecillitatem noſtram Domino fulciente, per occaſionem tam ampłę conſequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei, & ſacratiſſimo CHRISTI corpore pauimus, quod illi nimirum, vt ſolent, vberrimo fletu crebriſque ſuſpiritis percepere. is erat Chriſtianæ rei curſus, vt in tantis gentium tenebris, tantaque aduerſariorum potentia, ſat ſecundus: iamque parabat E
Vilela totam hanc Meacenſem obire prouinciam, & prout ſe obtuliſſet occaſio, per ethnicorũ pagos & oppida circumferre Euangelium; cum cęptis interuenit atrociſſimum, & poſt hominum memoriam inauditum facinus, quod non modo conatus noſtros omnino impediret, ſed etiam nos ipſos in extremum vitæ diſcrimen adduceret. Nam Regulus Imorenſium (de quo ſcripſi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à ſe gentibus quibuſdam potentia atque opibus auctus, ipſum quoque Cubum, vt in pace otioque ſecurum & imparatum à rebus omnibus, certe nihil eiuſmodi metuentem, imperio quod magna cum æquitate regebat, per ſummum ſcelus atque perfidiam deturbare, ac tyrannidem occupare conſtituit: neque apud inflammatum dominandi libidine animum, vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaque maxima ab eodem in ſe profecta beneficia valuere. Igitur aſſumptis latrocinij ſociis duobus, Narenſium tyranno Daiondono, & alio quodam dynaſta; cum delectis armatorum duodecim millibus repente Meacum iter intendit eo certiore ſpe rei per- F
ficiendæ, quod & ipſe Cubi nomine vniuerſæ rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in vrbe Meaco ſatellites & clientes. copiis ergo prope vrbem iuſſis opportuno loco ſubſiſtere, ipſe cum fidelium manu ſpecie officij Meacum introit, nimirum vt quibuſdam recentibus honoris inſignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque vt quod volebat quam maxime ſine tumultu tranſigeret, ad alia verborum officia illud etiam addit, vt Cubum in ſuburbanum quoddam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnam inuitet. namque ibi circumuentum adoriri placuerat. Sed cum res parum procederet, quod Cubus de conſidente prope Meacum exercitu factus denique certior, & ſuſpicatus id quod erat; non modo ſe Mioxindono minime crederet, ſed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti comitum ſuorum conſilio reuocatus eſt) Mioxindonus aperte rem agendum, copias omnes ad regiam propius admouet: ac ne inexpiabili in ſuum Imperatorem ac Regem odio accenſus eſſe videre

A videretur, dum inops conſilij Cubus cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, ſe Cubi ipſius caput minime petere, certis tantum eius cognatis amicisque grauiter infenſum, eorum potentiam vltra ferre non poſſe: itaque tum demum rem conuenturam, ſeque inde cum pace abiturum, ſi cõplures proceres, quos nominatim in ſchedula deſcripſerat, quam primum interfici iubeat. ad hæc tam inſignis impudentiæ poſtulata, ira percitus is qui ad ea cognoſcẽda Cubi iuſſu prodierat, grandis natu aulicus ille ipſe qui nos ad Cubum introducere conſueuerat, abiecta quam legerat ſchedula, verbiſque grauiſſimis in parricidas inuectus, ad extremum addit, rebus iam deſperatis, quoniam quidem alia ratione non poſſit, certe voluntaria morte ſeſe officio fideique ſuę ſatis eſſe facturum. His dictis regreſſus in regiam, corã ipſo Cubo ſtrictum pugionem gentis more ſibi condit in viſcera, & moribundus occumbit. eodem ipſo leto quattuor alij, cum præ timore occluſis ianuis nõ admitterentur, mox in ipſo regiæ peristylo veſtibulo. Senis vero demortui filius, vt patrem conſpexit exanimem, præceps dolore atque iracundia fertur
B in coniuratos infeſtus, pugnanſque perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammas iniiciunt, quod Cubus vbi ſenſit; certus prælio potius quã incendio mortem oppetere, ex honeſtiſſimæ grauiſſimæque fœminę matris amplexu ſe proripit, vaditque cum ſuis armatus in cõfertam hoſtium aciem: ibi quam acerrime dimicans, ventrem haſtili, caput ſagitta confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, concidit: ſuper eũ præliantes egregie centum circiter aulici primæ nobilitatis viri ſternuntur: quorum cum animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præſertim adoleſcentuli cuiuſdam quartumdecimum annum agentis enituit: qui cum in certamine hoſtes pæne obſtupefeciſſet audaciæ miraculo, cúque vinũ ſublato vndique clamore conarentur excipere; ille Cubum defunctum intuitus, ſibique turpiſſimum ratus Regi ſuo Dominoque ſuperſtitem eſſe; gladio confeſtim abiecto ſicam arripuit, abſciſſoque ſibimet gutture eandem ſicam adegit in viſcera. Inter hæc hoſtes, qua per incendia patuit
C aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bozium vna cum matre, nequaquam vel huius ſenectutem vel illius adoleſcentiam miſerati, acerbiſſime contrucidant: regia gaza diripitur: cũcta ferro flammaque miſcentur. honorariæ puellæ ac pediſſequæ, regulorũ fere ac principũ filiæ, & clariſſimis ortę familiis, omnia miſerabiliter eiulatu gemitibuſque complentes, inter obſeſſos armatis exitus conantur ſibi fuga conſulere: quarum aliquæ veſtimentis etiã in illa ipſa immanitate petulanter atque procaciter à militibus exuuntur: aliæ vero ad viginti, dum ancipiti metu diſtractæ, hinc micantes horrent gladios, inde fœuienti perterrentur incendio; in conclaue quoddam abditę quo nondum flammæ peruaſerant, igne deinde graſſante opinione celerius, ibidem oppreſſæ atque ad vnam omnes abſumptæ ſunt. porrò Cubi ipſius filię duę ad pedes hoſtium proſtratæ ſuppliciter, Chriſtiani cuiuſdã beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euaſere. at mater ipſarum regina, inter ancillarũ greges tum quidem elapſa feliciter, in quoddam ſeſe cœnobium recepit, paſ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibus mille circiter & quingentis ab vrbe desiunctum; sed paulo post à D conquisitoribus deprehẽsa, vbi sese Daiondoni & Mioxindoni iussu morti destinatam esse cognouit; chartam atque atramẽtum poposcit, scripsitque sua manu multis verbis ad filiã vtramque litteras, quarum erat clausula, viro suo per summam iniuriam à rebellibus interempto, se quoque nullo suo merito ad necem rapi: verumtamẽ æquissimo animo sese mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clementia de se statuisset Amida, quo citius ad paradisi gaudia peruenire, ibique Cubo suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde obsignata epistola, cũ Bonziis apud quos delituerat gratias egisset, ad aram Amidæ perrexit: ibi manibus sublatis in cœlum, obtinendæ indulgentiæ caussa Amidam bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indiciũ manus capiti supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum, elatis manibus Amidam rursus appellãs, à militibus iugulata est. Iã vero qui Cubo in extremo certamine affuerant, eorum ædes direptæ, suburbana ædificia solo æquata corpora simul cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantum E cadauer, hostium permissu, à Bonziis ad rogum ac sepulturam elatum est in cœnobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu construxerat. primarius autem quidã è Cubi familiaribus peregre proficiscens, cũ rem gestam in itinere cognouisset, Meacum rediit illico: atque vbi regiam deletam, & omnia versa vidit in cineres; sepulturæ locũ recta petiit, ibique dissecto sibimet ventre super Cubi tumulum corruit. Sorores Cubi duæ sunt Bonziæ; quas, quamuis inclusas cœnobio, nihilominus aiunt peti conuitiis atque ludibriis hostiũ: atque ob idipsum à sodalibus perpetuo custodiri, vigiliis distributis, ne sibimet necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeo spectaculum ingenti pauore perculsa, cum domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac Litanias conuersi videlicet, mortem exspectabamus in singula pæne momenta. nec sane, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia & auctoritas, multum ab extremo periculo abfuimus. sed cum ad nos clam venisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus feriens, & impietatem Domini sui grauissime de- F testans increpansque; multis deinceps nuntiis atque interpretibus vltro citroque missis, magno vix tãdem labore impetratum est, sacra iam veste cæteroque instrumento in pacata loca præmisso, vt exsulatum nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruã sum relegatus in insulã nomine Cangã. Atque vt intelligatis, nisi hęc tam atrox repente procella exstitisset, quã lætos Domini vinea fructus ostenderet, quo die discessimus (is fuit sanctæ Mariæ Magdalenæ sacer) eo ipso die, quamquã in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod superest patres fratresque carissimi, vobis orandus est etiam atque etiam Deus, vt afflictas res pro sua bonitate sapientiaque restituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance pẽsantibus, plus diabolus ad euersionem Ecclesiæ Meacensis, quam CHRISTVS ad eiusdem tu-

A dem tutelam defensionemque valuisse videatur. Ex Iaponis insula Canga. mense Augusto. M.D.LXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS
ad Socios Romam.

NON eram nescius (fratres mihi carissimi) quam grata vestris auribus accidere soleant ea, quæ de nostrorum hominum laboribus atque periculis ex India perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere nolui, quin ex iis quæ hoc anno præcipue contigerunt, nonnulla perscriberem, præsertim vero felicem Francisci Lupij obitum, qui vna cum fratribus nostris duobus, ante vnum mensem, pro constanti Catholicæ fidei confessione à Mahome-
B tanis interfectus est: vt simul intelligatis & quantopere diuino subsidio vestrisque deprecationibus egeamus; & quæ maxime requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illúd igitur primum; Patres duos, Ramirum & Alcaram è vita migrasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ij ante biennium Iaponis regna petituri, onerariam quandam in vrbe Cocino cõscenderant, sane inuiti, vel quod nauicularius vir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in suam vnius nauem merces imponere per vim & iniuriam cogerer: vel quod ob idipsum nauis iniusto pondere prægrauata prelsaque interitum haud obscure denuntiaret. Verum, vt æque clemens ac iustus est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodem versari discrimine, quorum officium ac pia sedulitas tot mortalibus per confessionem sacram expiandis confirmandisque in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacam vsque delati, atque inde prora in Sinas directa, cum iam in Sionis
C peruenissent sinum; atrox repente procella cooritur, eo vento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga violentus erumpens, & rapida vertigine circa orizontem rotatus, assiduis incrementis horarum circiter viginti spatio circulum conficit: impetu horribili sæuisque turbinibus vasta illa æquora vehementissime commouens agitansque: decumanis vndique fluctibus insurgentibus, qui inter sese velut arietantes atque colliси, omnem salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatem adeo periculosam, cum ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ compagibus totam nauem æstus absorpsit, sic, vt nullæ plane reliquiæ superfuerint. Erat in eodem cursu iuncus (onerariæ Sinensis est genus) qui singulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum est, nauem, cum imminentis exitij signum æneo tormento frustra dedisset, Sinis proprio metu laborantibus atque solicitis, paulò post hausta fluctibus apparere desiisse.

Perculit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Perculit casus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureorum quadringentorum millium, & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam viduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque vero, humana ratione rem æstimantibus, eius incommodi pars minima peruenisse videtur ad nos: duobus è Societate nostra viris amissis, quorum opera magno rei Christianæ vsui in hisce regionibus esse proculdubio potuit. quamquam speramus illos eo migrasse, vbi vel maiori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus possint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi caussa pro CHRISTO laborantes, è vita excessisse.

Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Fernandus, & Ioannes Capralis: alter Sinas, alter eSinis Iaponem petens: quorum vterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Typhonis violentiam effugiat, præsertim vero, si totam noctem sæuire perseuerauerit: itaque in tali re, nautas, desperata salute corporis, ad vota potius quam ad armamẽta; ad expianda peccata, quam ad humana remedia solere conuerti: quippe non modo vela vis venti dilacerat, diffringit malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit; sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras vsque longo tractu contorta affligere dicitur. Occupat autem ventus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponem, frequens à mense Maio vsque ad Septembrem, quo maxime anni tempore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Iaponicam expeditionem Christianæ fidei propagandæ gratia optatis, comparate vos ad mortem in itinere obeundam, sicuti obiere duo illi priores: & cõtra, putate vos iter incolumes posse conficere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hisce versatur orbis terræ partibus, huicnihil minus quam de tuendo corpore laborandum est: ea quotidie vitæ pericula occurrunt. Et sane ita constitutum & affectũ animo quemque esse oportet, mortem vt omnino contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, spiritalem & nostrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in se quisque re ipsa experiri & cognoscere facile poterit.

Anno proximo, Franciscus Viera Goam è Molucis veniens cum paululum processisset, nauis in syrtes & scopulos incidit, factoque naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab vrinatoribus denique semiuiuus ad littus extrahitur: quo cum cæteri quoque comites fere omnes, aliqua etiam parte commeatus tormentorumque recepta, se contulissent; nouum eos periculum confestim excepit. cum enim incolæ Mahometani à Lusitanis hostiliter dissiderent, magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemque tormentorum vsu, ab hostium incursibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Molucensis ereptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis insulis fere quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipue anno Christianæ fidei caussa crudeliter oppugnati, magna etiam ex parte

variis

variis cruciatibus interfecti sunt: cum quidem mulieres ipsæ filiolos partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisque domibus consulto relictis, per syluas errarent, ne susceptam recẽs Christianam religionem eiurare aut deserere cogerentur: aliæ vero vna cum liberis, in IESV CHRISTI confessione fideliter persistentes, gladiis impiorum occumberent: multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ caussa, ingentia maris spatia traiicerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium sese munito illo quem diximus, continebant loco, eodem contendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes annum, qui noctu natantes, veriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent: Ne librate, ne librate: Christiani sumus: quorum constantia nostri ad lacrymas vsque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatum suum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, vt vitam vobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculę puerique ad mortem pro CHRISTO obeundam exemplo suo nos prouocant?

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, iis grauissima impẽdent pericula tum à Mahometanis, tum à Narsinganis, quos Badagas vocant, regiorum ferme vectigalium exactoribus. Est etiam in primis importunum & contumax genus hominum militarium, qui Naires vulgo dicuntur. Ex iis quidam iuri dicundo præpositus, cum in templo nostro forum ageret, Andreas Fernandus (qui Romano in isto collegio quondam versatus est) indignitatem rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino constituit: ad eumque conuersus: An tu facile patiaris (inquit) eiusmodi munera in vestris phanis exercere Christianos? respondit ille: nequaquam. Rursus Andreas: ita ne vero? delubra vestra dæmoni dicata, nulli functioni quæ vobis minus decora videatur, patere permittitis: nos nostra templa vero Deo ac Domino cõsecrata per summum scelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiam spiritu:

Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in præsentia excesit ille quidem, sed paulo post, vt erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armatorum plus centum coacta manu rediit vt Andream occideret: quasi vero non vnus in id facinus foret satis. Andreas autem, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in templo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortem exspectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopis instructi cum adessent, hortati se inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidemque satis diu morati (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facile intelligas) denique re infecta, nullo plane resistente, discedunt, hominem prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille vero, eiusmodi euentu erectus, & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, vt improba illa ethnicorum iuris dicundi consuetudo è sacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cum neophytũ, qui à baptismo sese

Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerat, in custodiam tradi D iussisset; pagani ij apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntiis ab Andrea petunt vt hominem eximat è custodia, liberumque dimittat. æquum esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes. cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt. certior fit ea de re Andreas à quibusdam Christianis monentibus vt nescio quo se recipiat, verum ipse recusat, vtrumque locum inquiens hostibus æque esse obnoxium. Tum è Christianis quidam: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquam, respondit. nauigium vos mihi dumtaxat in fugam, si opus erit, instruite. Hæc verba dum fiunt, ecce tibi repente magna hostium multitudo superuenit, qui cum Andream aliquandiu circumsteterissent (mirum dictu) ne asperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiso digressi sunt.

Pagus est alius Mahometanorum, qui, cum acre incensumque Andreæ studium Christianæ fidei propagandæ ferre non possent; communi con- E silio cum primum illac ei transire contingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verum simulatque eo peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, vt quasi cum ingenti exercitu in oppidum irrupisset Andreas, ita se abderent omnes, nec apparere quisquam auderet in publico.

Hæc, vt dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt pæne assidua: vt nostri imminentibus hostibus, loca sæpe mutare, sæpe etiam lintres conscendere, atque in mari pernoctare cogantur. Mahometana est natio Malabarica, ij ferme piraticam exercent, Christianis maxime infesti, quod multi iam è Societate nostra senserunt. Petrus Vaes vna cum Socio missus Damanum, pæne iam absoluta nauigatione, quinque Malabarium biremes obuias cum vidisset, quam celerrime ad littus appulso nauigio, cum reliqua nauali turba vectoribusque descēdit: nec tamen ita maturare licitum est, quin Malabares extremum agmen assequuti, viros aliquot fœminasque perimerent. Nostri duo non tam pernicitate corporis, aut robore (triduana præsertim inedia & valetudine prope confecti) quam F singulari quodam Dei beneficio præsentique ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte sese ignotis inuiisque itineribus ac saltibus commisere. Augebant metum hic indagantes piratæ, inde incolæ Christianis infensi. cumque totam fere noctem errassent, denique labore ac defatigatione victus Alfonsus in itinere substitit, sociumque compellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniam sic placet Deo) diutius euitare non licet. Tu tibi, frater, ipse consulito. Interea se dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adspiciunt: haud dubiam rati sibi cædem immincre, ad preces, vt in re tali, confugiunt, ambo sese victimas offerunt Deo. Sed res, contra quam putauerant, cecidit; nam Brachmanes quidam eius regionis in primis opulentus, descensione piratarum audita, ad nostros conquirendos periculoque eximendos, eam armatorum manum vltro dimiserat. ij sublatum in humeros Alfonsum, pone sequente socio, ad Brachmanē perduxerunt, qui eos liberalissime exceptos,

cibo

A cibo somnoque refectos, datis etiam præsidij caussa comitibus, liberos Damanum abire permisit. Eximiam huiusce Brachmanis (in tanta præsertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominus pro sua benignitate compenset. Idem Alfonsus Damano Goam reuertens, in piratas denuo incidit, verum euentu meliore, quippe à Christianis prælio commisso, biremi vna, celocibus duabus prædones exuti sunt.

Petrus quoque Martinius hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hosce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus esset, nisi egregie instructum, quo vehebatur actuarium, medios hostes felici conatu atque impetu perrupisset: quæ tamen res, haud omnino cessit impune: etenim nauarchus noster in ipso transitu grauiter à prædonibus ictus est.

Petrus vero Dionysius hoc item anno tendens Cocinū, cum ex itinere Mangalorem attigisset, vbi tum castris positis Lusitani vrbem obsidebant Reginæ cuiusdam Christiani nomihis inimicæ (quam vrbem deinde captam euerterunt) rogatus vt descenderet ad militis confessionem audien- B dam periculoso vulnere laborantis, cum iam esset in littore, barbari nec opinantes Lusitanos magna vi repente adorti, nonnullos etiam qui erant cum Dionysio occiduntipse vt se actuarium reciperet, non minori periculo in mare se proiicit, natandi peritia nulla, mortique præsenti quorumdam ope subtractus est.

In eodem exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Franciscus Stephanonius. is præter quam quod militum confessionibus audiendis, cum res exigeret, operā dabat, sæpe etiā hostium telis caput obiiciebat suum. quippe qui, quotiescunque certandum esset, in primis ordinibus imaginē præferens Crucifixi, militibus cohortandis instaret. circa quē pugnātes cum caderēt plures, incolumen semper eum diuina prouidētia præstitit.

Naues Christianorum duæ cum ab Armuzia soluissent, in Malabares inciderunt, quarum altera capta est: altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio item vno conscenderat.

Iam vero tres alij è nostris, in iis Melchior Nonnius, Goa Cocinū ver- C sus profecti, circa mediam nauigationē Malabaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac validam. Sed non paruo ipsis ea stetit audacia: victi quippe fusique sunt, multis ipsorum in prelio cesis: hippagine etiam à nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salsetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorū ducenta, Christianorum duo circiter millia numerātur, in ecclesias quinque descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Christianam administrant. Has porro insulas euripus bene longus à continenti disiungit. in eo ripi littore statio quædam est, vbi à prætereūtibus etiam viatoribus Salsetani barbari vectigal pet summam iniuriam exigūt. eo cum peruenisset vnus ex decem iis quos in ea diœcesi versari diximus, paucis neophytis custodiæ

cauſſa comitantibus, vt è Sociis quendam inuiſeret, Mahometanorum D
actuariolis permultis, breui temporis ſpatio circumuentus eſt. Ac primo
quidem ſat molli brachio de noſtris conqueri incipiunt, quod in tranſitu
ad portorium ſoluẽdum appellere negligãt: deinde, cum ſacerdos merca-
torem ſe negaret eſſe, nec huiuſmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola
ſenſim applicant, neophytorum arma nonnulla ſurripiunt, ſacerdotem
ipſum iniectis manibus vi conantur abducere: quod vbi minus è ſenten-
tia ceſſit, vniuerſam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis,
iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma ſe protegẽtem
neophytis etiam egregie propugnantibus: quorum vnus, cũ iam eius lo-
ci prẽfectus grauem ictum in caput ſacerdotis libraret, aliam nullam cer-
nens defendendi rationem; ex arcu quem habebat adductum, emiſſa re-
pente ſagitta Mahometanum traiicit: is cõtinuo moribundus in mare de-
labitur, tum cæteri ſe recipiũt, ſacerdote ex altera parte ſemiuiuo relicto,
parma (cuius munimento ſeruatus eſt) locis compluribus perforata. Eo
caſu cognito vicini Brachmanes in ſubſidiũ frequẽtes accurrunt, & qua- E
dam quaſi lectica è lignis ac linteis raptim exſtructa, exceptum hoſpitio
ſacerdotẽ admirabili quadam humanitate, quibus poſſunt medicamentis
curant, deinde vehiculo ſatis commodo impoſitum, ad ipſius ædem, vt
inde Goam tranſueheretur, deportant: Goam demum delatus ex vulneri-
bus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipſe
præfectus alios tres è noſtris ibidem interceptos domumque ſuam abre-
ptos, multis probris, contumeliiſque vexauerat.

Nondum vigeſimus agitur dies, cum ibidem Balthaſar Gagus eſt ca-
ptus: ac Pondam perductus, à Mahometanis Præfecto regio ſiſtitur. Ex-
poſtulanti quod vectigal ſibi non ſolueret, & quædam alia querenti, Bal-
thaſar ſatisfecit egregie. Tum ad Chriſtianos quoſdam iuſſus diuertere,
incolumis ad noſtros poſtero die remiſſus eſt: nimirum propterea quod
Prætor Indiæ cognita re, ſtatim omnes huius inſulæ exitus cuſtodiis oc-
cuparat, edicto propoſito ne cui prorſus Mahometano excedere liceret:
multo etiam vehementius acturus atque ſeuerius, ni Gagus tam propere F
dimiſſus fuiſſet.

In eadem Salſetana regione Gagus in latrones cum incidiſſet, ſummo
Dei beneficio manus eorum effugit: quod ſclopus iam in ipſum intentus,
flammam, è fomite non arripuit. Hoc vero tempore ea loca Mahometanis
aliiſque graſſatoribus admodum infeſta nuntiabantur, magno vtique no-
ſtrorum periculo: quos tamen (vt ſperamus) Dominus pro ſua clementia
proteget. Prætor etiam, quo die hæc ſcripſi, militum cohortem ad eos fi-
nes tuendos miſerat.

Iam vero de Franciſco Lupio noſtro quid dicam fratres? de cuius obi-
tu è Melchioris Nonnij epiſtola, regionibus illis pro Societate præpoſiti,
ſic accepimus. Idoneã nactus nauem, & cum cæteris rebus, tum vero epi-
batis nautiſque plus centum inſtructam, vna cum fratribus, eiuſdem Mel-
chioris iuſſu conſcenderat. iter vnius diei prouecti, poſtridie in Malaba-
rium celoces quindecim incidunt. pugna cõmittitur, quam noſtra nauis,

vt erat

A vt erat egregie ornata, ad veſperam vſque fortiter ſuſtinet. ad extremum,
intentis in prælium Chriſtianis, tormentario pulueri caſu quodam ignis
admotus adeo vehemens excitauit incendium, vt primo impetu, ſuperio-
re nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viſo ho-
ſtes nauigia propius admouẽt, partim vt natantes excipiant: partim etiã
vt aliquid, ſi poſſint, ex onerum reliquiis rapiant. ſæuiebat ignis interea,
multiſque iam partibus comprehenſis, oneraria inſtar fornacis ardebat.
Vectores ac nautę, prout ad quemque ignis acceſſerat, ita ſe quiſque è na-
ui præcipites dare: cum vita ſeruitutem paciſci. noſtri quattuor, etiamnũ
in angulo, quo nondum flamma peruaſerat, continere ſeſe, & preces ad
Dominum fundere, incerti quod potiſſimũ optarẽt exitij genus: quippe,
ſi eodem loco perſiſterent, iam iam deflagrandum: ſin mari ſe crederent,
vel aquarum vi moriendum ſibi eſſe cernebant, vel hoſtium certe iaculis,
ni vellent in ipſorum poteſtatem venire, quos à Societate noſtra præſer-
tim, capitali odio diffidere non ignorabãt. cum diutius deliberaſſent, rem
B totam denique Dei bonitati committere, ac cæteros imitari conſtituunt.
dum igitur in alto iactantur, Franciſcum è tonſura capitis pro ſacerdote
cognitum illico Mahometani in celoces accipiunt, certi hominem aut
vita priuare, aut à CHRISTO diſiungere. quærunt ex eo proinde, velit-
ne, CHRISTO deſerto, Mahometem ſectari: ego vero nequaquam, ait
egregius CHRISTI miles. inſtare illi acrius, cædemque, ni pareat, ſtrictis
intentare mucronibus. at ipſe fortioribus etiam oculis, eadẽ illa reſpon-
dit. qua viri conſtantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter
hominem contrucidant. ille præclaro nobis veræ virtutis documento
relicto, dæmonis victor migrauit ad Dominum. Huiuſmodi triumphi ad
ſacroſanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quam plurimis
nobis obtingant.

De reliquis, duo, vel eundem exitum ſortiti, vel inter natandum lan-
ceis confoſſi putantur. id autem ex eo coniicitur, quod omnium captiuo-
rum indicem, ſeu catalogum accepimus, in quibus vnus dumtaxat nume-
C ratur è noſtris: quocirca duos, vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab
eodem loco abeſt propius. is totum euentum clarius fortaſſe cognouerit,
Romamque perſcripſerit.

Reſtat quartus, Antonius Dionyſius nomine. hunc ad terram enatan-
tem prædones cur diutius perſequerentur, non fuit: alij quippe iam in
littore ad prædam parati conſtiterant: à quibus Antonius, quæ gentis eſt
impudentia & immanitas, omnibus etiam interioribus veſtimentis exu-
tus, in oppidum quoddam abreptus eſt. Hunc Mahometani incolę adhuc
ignari quiſnam ſit, in vincula catenaſque coniectum ita benigne tractare
dicuntur, vt nudus humi cubet ſtragulo culcitraue nulla, non plus ſcutel-
lam oryzæ quotidie in cibum accipiat. ſed cum Goæ propediem affore
ſperabamus, quandoquidem in redemptionem eſt iam curata pecunia.

Nunc, quoniam tum ex hiſce difficultatibus & incommodis, tum ex
aliis, quæ ad vos è Iapone fortaſſe perſcripta ſunt, ſatis vt arbitror intelli-
gitis, in haſce Indiæ regiones venire, aliud eſſe nihil, niſi doloribus mor-

tique, CHRISTI Domini cauſſa vltro offerre ſeſe; modum epiſtolæ fa- D
ciam, & alia pericula ſilentio prætermittam, quæ maiorem etiã animi virtutem roburque deſiderant. Illud vos tantũ rogo, & per commune omnibus nobis beneficiũ huiuſmodi noſtræ vocationis obteſtor: vt pia quadam abdicatione rerum omnium (non omiſſis interim aut neglectis iis, quæ veſtræ fidei curæque commiſſa ſunt) expetatis ardenter, Deumque aſſidue deprecemini, vt liceat vobis ad animas veſtras & corpora eidem immolanda, in hæc loca contendere, vtique ad idipſum in primis accommodata. Quod vt impetrent pauci, non parum tamen omnes ea petitione profecerint. etenim ſi Dei thronum atque præſentiam frequentare, caput vitamque veſtram pro ſalute animarum ei deuouere nõ deſieritis: profecto veſtra ille ſtudia non modo pro ſua bonitate approbabit, ſed etiã pro merito cuiuſque remunerabitur. Præterea, fieri non poteſt ad mortem vt ſe quiſpiam comparet, quin idem ab hac vita miſera ſeſe diuellat ac ſeparet. Dicam planius: quiſquis pro CHRISTI Domini gloria mortem vere & ex animo exoptat, idẽ nullo negotio prauas animi cupiditates coer- E
cet, quæ res ad Deum & ſancte colendum & facile, valet plurimum. Itaque ſic habetote fratres mihi cariſſimi: eos impetus animi eaque deſideria, quæ fundamentis huiuſmodi non nituntur, aſſidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquam eſſe huic Indicę legationi atque oneri paria: quippe, quo minus fundata ſunt, eo facilius variis & quotidianis incommodis labefactata ſubſidunt paulatim & concidunt. contra, ſi matura ſtabilique virtute ſubnixa fulciantur, ingruentibus laboribus atque periculis non modo non quatiuntur, aut corruunt, ſed etiam magis magiſque confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obſeruet etiam atque etiam vnuſquiſque ſe, videatque quemadmodum ambulet: omnibus autem nobis ad ſanctam ipſius voluntatem ac placita rite exſequenda, ſpiritum Deus ipſe, vireſque ſuppeditet. Amen. Goa v. Cal. Ianuarij. M. D. LXVIII.

FRANCISCI CAPRALIS, AD F
Ioannem Baptiſtam Montanum.

SVPERIORIS anni res geſtas in vinea Domini ſcripſi ad te antea fuſius. nunc quæ ſint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolemęi dynaſtę verſatus adhuc eſt Ficeredius, vbi Chriſtiani ſubinde facti complures, in iis nobiles aliquot. Cætera ex ipſiuſmet Ficeredij litteris cognoſcẽtur. Porro in hac vrbe Cochinoco, vbi ferme agit Balthaſar Lupius, multæ confeſſiones per interpretem ſane magno cum animarũ fructu ab eodem exceptæ. Complures etiam inſigni ante id tempus pertinacia, flexere tandem animos, & præter omnium ſpem ſeſe ad CHRISTVM adiunxere. Præterea, cum graue inſtaret huic neophytorum gregi periculũ partim ab ipſomet regulo qui à Chriſtiana religione vehementer abhorret; partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum eſt nec

A eſt nec opinantibus nobis, vt multi primum ad verbum Dei audiendum, deinde etiam ad Baptiſmi ſacramentum accederent: & hoc ipſo tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthaſarem ipſum plura ſcripturum; hæc ſtrictim attigiſſe contentus, veniam ad res Amaguſanas, qua in vrbe ego, & Ludouicus frater, & Laurentius Iaponius hyemauimus hoc anno, ipſius Amaguſani Toni rogatu: qui cum Euangelij audiendi cauſſa crebris me litteris inuitaſſet; nec mihi, nec iis quos ea de re conſului, vllo pacto amittenda viſa eſt adeo præclara Chriſtianæ propagandæ religionis occaſio. Fundum igitur venimus primum. quo nomine oppidum in primis munitum ac frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hic, vbi è naui deſcendimus, obuiam nobis è nobilitate prodiere permulti nõ ſine lectica, qua trium circiter millium interuallo ad oppidum vſque deueherer. neque tamen ea ſum vſus, quamquam id illis admodum ægre ferentibus. Bonziorum deinde cœnobio excepti ſumus, vnde ipſi cum ſuis idolis Toni iuſſu paulo
B ante migrauerant. Huc ille nobis cum xenia protinus miſiſſet paulo poſt ipſemet nos gratulabundus inuiſit. Affuere mox magiſtratus etiam, publice gratias agentes nobis, quod ad legem Dei prædicandam veniſſemus ad ſe. Paucis dehinc diebus in adeundis officij cauſſa principibus, & ciuium beneuolentia concilianda conſumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cęptæ. ad quas præter cæteram turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & aliis proceribus ventitabat eo quidem animi ſenſu, vt ex iis aliquot ipſo ſtatim initio baptiſmum expererẽt. Sed enim diabolus in humani generis perniciem intentus, cũ futuræ meſſis copiam cerneret, conatui noſtro ſeſe vehementer obiecit. Dynaſta Xichienſis eſt Amaguſano finitimus, cuius in ditione nõnullas habemus Eccleſias, Michaele Vaſæo præſide; is ad Luſitanorum allicięda nauigia, tantiſper dum eos falleret, ſuſcepta Chriſtiana religione, deinde per ſummũ ſcelus perfidiãque deſerta; dæmonis inſtinctu (quem ſibi apparentem aſpectabili forma & adorare coram & alloqui dicitur) necnõ Bonziorũ ſuaſu, quos plerun-
C que graues aduerſarios experimur, cognita propenſione Amaguſani populi ad fidem Euangelicã; tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæteroſque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuo cæperit. Quod ego magno meo dolore cũ vidiſſem; ne in iis locis operam diutius perderem; parum abfuit quin re infecta redirem. ſed ne nullũ omnino exſtaret operæ pretiũ, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici poſſet, cum aliis nominibus celebri, tum quod illic Tonus maiorẽ fere partẽ temporis habitat: ſed ibi quoque deſertoris eiuſdẽ, & aliorum diaboli ſatellitum ſcelere aditus nobis omnes ad animarũ ſalutem obſtructos offendimus. itaque triũ circiter menſium ibidẽ ſpatio per ingentes labores, ſummamque hyemis aſperitatem exacto, cũ nulla iam ſupereſſet rei bene gerendę ſpes; ecce tibi repẽte immutata diuinitus voluntate Amaguſanus Tonus baptiſmum efflagitat, idque cum multis, quos imitati deinceps ex aliis quoque vicis, & oppidis plurimi ſeſe ad Chriſtianam Eccleſiã aggregarunt. in iis etiam (quod mirere) Bonzius concionator inſignis, idemque

princeps

princeps Icoxuanæ familiæ,quæ in his locis hominum secta Lutherianæ D
videlicet in Europa respondet : siquidem ad beatitudinem requiri aliud
nihil affirmant,præter vnius nomen Amidæ : eiusque præstantissimis &
salutaribus humano generi meritis iniuriam fieri , si quis opera virtutis,
& suam cuiusque industriam esse præterea necessariam ducat. Conuer-
sus ad CHRISTVM est etiam Toni filius adoptiuus, eximia spe summæ
virtutis adolescens:huic ante baptismũ magna fuere cum Bonziis,& Ca-
misama Toni vxore certamina.sed omnes difficultates Deo adiuuãte per-
rupit amor cognitæ veritatis , & mira quædam animi inuicti constantia.
Idemque duodecimo quam renatus est die , cum audisset nos profectio-
nem parare;voluit omnino vel minima quæque delicta sacramento con-
fessionis eluere.ac mihi neganti opus esse, quod è recẽti baptismo emer-
sisset ab omni labe purus ac splendidus;institit nihilominus ille, cum di-
ceret ignorare se quidnam sibi euenturum esset absente me. Cessi igitur
denique incensis officio precibus,& aures neophyto præbui , tam scien-
ter,tam disposite singula recensenti,vt nõ sine stupore ego quidem obla- E
tam eius animo lucem, & impertita diuinitus charismata recognoscerẽ.
Atque hæc antequam ego discessi.postea vero(quemadmodũ ad me dela-
tum est) Camisama accersitum adolescentem interrogat;num Christiana
sacra susceperit quamquam inuita ac repugnante se. Ille vero quod erat
faretur ingenue.Tum indignata mulier,& sua in eum beneficia , & illius
ingratum in se animum exprobrans ; iubet illum vultu seuero confestim
è sua domo facessere,neque suum in conspectum venire post hac:qua de-
nuntiatione adolescens non modo non exterritus est ; sed etiam diserte
respondit : ingenti sese gaudio exsilij ignominiam , & incommoda pro
CHRISTI nomine subiturum. sed cum ad templum à neophytis nu-
per exstructum venisset,reique totius manasset oppido rumor,adfuit To-
nus ipse continuo,& Bonzio quodam nobili secum adhibito, qui adole-
scentem à teneris educarat;multis precibus mitigata Camisama , in eius
gratiam innoxium filium incolumi Christiana fide restituit. Cum his er-
go manipulis Dei beneficio Bungum versus inde profectus ; Fundum ex F
itinere attigi denuo:prolatisque Toni litteris quibus ad audiendum ver-
bum Dei cunctos adhortabatur,ea fuit rerum conuersio,is ardor animo-
rum,vt qui paulo ante nefario conatu prædicationem Euangelij vel ma-
xime distinuerant,in iis etiam quidam è numero Bonziorum , immutati
subito sese ad nos adiuuandos enixe conferrent. Itaque diebus octo de-
cemve quibus ibi substitimus , præter aliam turbam , plus viginti è prin-
cipibus ad CHRISTVM adiuncti sunt. exædificandi præterea templi
cura mandata certis hominibus,tantus denique omnium exstitit motus,
vt cum primum huc redirem,sese Christianos fore vniuersi promitterẽt.
ipse vero dynasta Fundanus cur nomen CHRISTO dare supersederet,
id caussæ afferebat,quod è patriis legibus necesse foret sibi, dum gẽs tota
prophanos ritus abiiciat,publicis eorũ ludis atque celebritatibus inter-
esse.itaque baptismo in proximum annum dilato, precandi formulas in-
terim è catechismo ediscebat.Qui in Amagusanis finibus baptizati sunt,

eorum

A eorum numerus in vniuersum est duum circiter millium.In Bungensi au-
tem ditione conuersi aliquot : quidam etiam languentes erecti.Iam vero
in ipsa quoque Xichi regione , quamuis desertore illo dynasta furente
minaciter,cum aliqua facta est ad CHRISTI gregem accessio,tum insu-
per edita nonnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cum
enim è neophytis quidam proposita capitis pœna perterritus , quæ hu-
mana fragilitas est,à CHRISTI nomine defecisset; id vxor eius ita indi-
gne tulit , vt vna cum filio sese à viri conuictu & consortio protinus re-
moueret,fortiter increpans:Auertat à me Dominus,vt cum eo viuam,qui
mortis metu CHRISTVM eiurauerit : quo facto miser ille compunctus
intimis sensibus,& culpam agnoscẽs,noctu clam ad Michaelem Vasæum
accessit;& effuse flens,ducensque ex alto corde suspiria, locum pœniten-
tiæ suppliciter petiit , paratus tanti peccati quodlibet subire supplicium;
quin etiam certum sibi esse affirmans,relicta patria fortunisque omnibus
in Christianorum loca migrare , vt religionem susceptam liberius colere
sibi liceret.nec fefellit fidem.nocte intempesta ipse cum fratre ac duode-
B cim præterea consilij eiusdem sociis,abiit.qui omnes re familiari & agris,
facta iam semente,neglectis; vagi & egentes CHRISTO seruire potius,
quam domi diuites , & apud Principem gratiosi ac potentes idola colere,
maluerunt. Nec minor in cæteris illius terræ neophytis, quamquam nu-
mero paucis teneriscque virtus enituit. Grauibus enim edictis contra
CHRISTI cultores à tyranno propositis; tantum abfuit, vt illi ab institu-
to recederent:vt etiam in exsilium voluntarium ad Christianorum op-
pida patriis focis bonisque relictis abire ; vel si res ita ferret , vitam pro
CHRISTO profundere communi consensu decreuerint. Qua cognita
re,dynasta damnum simul & inuidiam veritus,reuocauit edicta:& accito
ad se Michaeli nostro multa promisit.

Facata est vrbs in primis celebris , quæ hostili rabie cum aliis oppidis
nuper incensa & euersa ,ac denuo propter loci opportunitatem exstrui
cæpta,paulatim speciem veteris frequentiæ recepit:numeratque iam nũc
C ædificiorum ad tria millia,cum decem millibus antea censeretur.hic ego
& Ludouicus in transitu dies quattuor vel quinque morati , Christianos
aliquot fecimus;multo plures vtique facturi, si mensem vnum ibi pone-
re licuisset : is erat hominum vndique concursus ad nos. Ædificabat ibi-
dem hoc tempore templum suo sumptu neophytus quidam. totus vero
grex aliquem sacerdotem magnopere postulabat : sed nemo erat quem
daremus , magno sane meo dolore : nam & illius populi inclinatio ad fi-
dem;& ingens nationum varietas eodem cõmercij caussa confluentium,
præclaram ostendit copiosæ materiem frugis. Nuper etiam dynasta qui-
dam decem circiter à Cochinoco leucis, & locum nobis templo excitan-
do,& in parochi sumptus vectigal annuum detulit.Aliis item locis nostri
ob idipsum valde expetuntur : sed tanta paucitas est,vt nedum alia quæ-
rere, sed ne parta quidem tueri possimus:perit enim non vno loco Chri-
stiana res operarum inopia : quanto animi nostri mœrore non dico. ma-
gna tamen eramus in spe fore,vt Dominus pro sua clementia ac bonitate

subsidium nobis aliquod tam necessario tempore mitteret: præsagiebat- D
que nescio quo modo mens, te quoque affuturum. optabam quidem certe vel maxime: non solum vt amicissimi viri congressu & colloquio fruerer: sed etiam vt exemplo tuo monitus ipse me recolligerem, quippe iam pridem variis curis & occupationibus valde distractus. Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, vt omnibus in rebus ei quam diligentissime seruiamus, Amen. Cochinoci, 1x. Calen. Octobris. M. D. LXXI.

LVDOVICI FROII AD ANtonium Quadrium in Indiam.

QVA mentis humanæ peruersitate fieri dicendum est, Pater, vt quæ nobis Deus bona largitus est, ea carendo fere magis quam fruendo sentiamus? Id adeo ex obitu Vatandoni Co- E
midoni clarissimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior. cuius de incredibili studio erga nos nomenque Christianum vniuersum, licet sæpius te per litteras docuerim antehac; tamen hoc tempore, cum ille ingenti mœrore bonorum omnium in bello ceciderit, faciendum mihi existimaui, vti paulo fusius ad te perscriberem. nam & grati memorisque animi officium id vtique postulat; & ipsa commemoratio laudum ipsius, leuat aliqua ex parte dolorem meum; & ad celebritatem & gloriam Diuinæ prouidentiæ pertinere videtur, intelligi, nobis, in tam remotis regionibus inter Bonziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela versantibus, non deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnicorum; tum nostræ salutis, tum Christianę religionis ac fidei propugnatores acerrimos. Ac quo res tota clarius pateat, repetam paulo altius initia ipsa & originem eius amicitiæ, quæ nobis cum illo intercessit. Christianus est quidam in hoc Meacensi tractu non modo generis claritate conspicuus, verum etiam propter egregiam virtutem ac F
probitatẽ summa apud omnes gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cum pro sua in Deum pietate, proque ea necessitudine, quæ sibi erat cum Vatandono, de rebus diuinis deque instituto nostræ Societatis esset aliquoties cum eo familiariter collocutus; hominem denique perpulit, vt concionis audiendæ caussa ad templum nostrum accederet. Cum igitur ad Gasparem Vilelam vterque venisset, ex ipso Catechismi exordio disputatum à nostris est horæ amplius spatio, vnum esse Deum fontem & originem rerum omnium; qui quæ videntur quæque non videntur, ex nihilo cuncta creauerit; ac simul peruersitas & amentia sectarum Iaponicarum multis rationibus refutata est. Quæ omnia Vatandonus homo ingeniosus cum & patienter ad finem vsque audisset, & tamquã rationi rerumque naturæ consentanea valde probasset; egit in præsentia Gaspari gratias, operamque suam illi benigne admodum detulit. & quoniã certis de causis erat ei confestim in regnum Vomi (quæ ipsius fuit patria) recedendum;

A dendum; ad extremum adiunxit, vbi vacaret, se ad audiẽdum Dei verbum esse rediturũ. Sequuta deinde Cubi cędes est, cumque ab iisdẽ coniuratis, qui Cubũ oppresserant, crudelissimis hominibus, & Christianæ fidei inimicissimis, nos quoque ad necẽ inquireremur; fuga nobis coacti cõsulere, multis peragratis locis, ad vrbem Sacaium denique venimus, vt ibi tuto loco, & Meacẽsi ditioni finitimo, bellorum exitum, & occasionẽ aliquam redeundi Meacũ exspectaremus. Interea Vatandonus, cuius animo altius insederãt quæ de vno cœli, terræque Domino ac Deo nuper audierat; mirabiliter auidus plura discendi, petiit à Dario Tacaiama per litteras, vt à Gaspare Vilela Iaponium aliquem Diuinæ legis interpretem suo nomine postularet. quod vbi Gaspar cognouit; misit ad eũ protinus Damianum, in erudiẽdis Iaponiis popularibus suis in primis exercitatũ. qui dum magna spe rei bene gerendæ concepta, Vomim iter intendit; eo ipso tempore demortui Cubi frater Cauadonus Voiacata, elapsus è coniuratorũ custodia, ad Vatãdonum opis implorandæ caussa confugit supplex: quem il-
B le non modo benigne exceptum ingenti sumptu & munificẽtia plus annum in arce sua Coca fouit atque custodiit, magno ob idipsum ęre alieno cõflato; sed etiam; vt in fraternum imperium restitueret; finitimos Reges nationesque circumire, atque omni ratione solicitare non desiit, quoad Nubunanga Rex Voaris, armatorũ quinquaginta millium exercitu comparato; & Mioxindoni & Daiondoni, qui cõiurationis principes fuerant, repressa audacia, quem dixi exsulem, in fraternis opibus & gradu honoris amplissimi collocauit. Id fuit caussæ, cur Vatandonum absentem patria, & rebus grauissimis occupatum Damianus inuenire, ac per otium (vti sperauerat) religionis Christianæ mysteria docere nequiuerit. Venit deinde Sacaium Vatandonus vna cum præcipuis ducibus exercitus Nubunãgæ; cumque apud eum esset etiã Darius Tacaiama, tempus opportunũ ratus Meacensis Ecclesiæ subleuãdæ, Vatandonum docet, occiso priore Cubo, nos etiam factione Bõziorum per summam iniuriam pulsos Meaco, nunquam postea redeundi potestatem impetrare potuisse; neophytorum gre-
C gem pauloante ab idolorum seruitute ad cultũ vnius verique Dei traductum; orbũ pastoribus in luctu & squalore iacere, de nostra magis, quam de sua salute atque incolumitate solicitum. orat, & obsecrat, vt dignum se suisque rebus gestis patrociniũ nostri suscipiat, seque pro æquitate ac iustitia perditorum hominum sceleri furorique opponat: id si fecerit, magnam non à Christianis modo, sed etiam ab ipso CHRISTO Deo gratiam initurum. Quæ vbi Vatãdonus audiit; alacritate mirabili delatam ad se caussam recepit illico: meque confestim (nam Gaspar in Bungum iampridem euocatus abierat) ad se nocte eadem accersit, ad quem cum adiissem; tanta sum ab eo non dico comitate, sed veneratione acceptus, vt in consessu principum (quod Europæi nostri vix credãt) de sella mihi quamuis enixe tenitenti decesserit, aliaque more patrio signa summi cuiusdam honoris habuerit. Mecum ego Laurẽtium nostrum adduxeram: quem vbi Vatandonus Iaponium cognouit esse, cõuersus ad eum: Quin, inquit, nisi incommodum est, mihi, & proceribus hisce de Christiana lege, deque vno

rerum omnium conditore aliqua exponis? Tum ille, qua est facūdia præ- D
ditus, in eam sententiā copiosè tanta cū auditorū attētione disseruit; vt in
mediā vsq; noctem sermo protractus sit. cum peroraſſet, eius orationem,
& argumenta magnis laudibus Vatandonus extulit, & simul nostrā cauſ-
sam principibus qui aderant, ex animo commendauit: quos ego cum offi-
cij cauſſa postridie conueniſſem, non modo me perhonorifice accepere
singuli, sed etiam suum omnibus in rebus mihi studium operamque be-
nigne polliciti sunt. Ad hæc Vatandonus, qui Sacaiani populi tumorem
& superbiam noſſet, nec ignoraret, nos ex quo tēpore Meaco sumus exa-
cti, quasi profugos & abiectos homines vulgo contemni; ad conciliādam
nobis authoritatem & gratiam; semel iterumque honoris cauſſa domum
nostram non dubitauit venire tanto stipatus grege amicorum, vt multi-
tudinem via ipsa non caperet. Quinetiam Fabium Reoqueium indidem
Christianum primarium virum, quod nos in eo exſilio benigne fouiſſet,
accerſitum ad se non modo magnopere laudauit gratiaſque egit illi miri-
ficas; verum etiam hominem de suo liberaliter admodum muneratus est, E
addens insuper, quicquid in nos officij ac beneuolentiæ contuliſſet vel
conferret in posterum, id se perinde gratum esse habiturum, ac si totum
in semetipsum collatum fuiſſet.

Post hæc Meacum reuertit: pauciſque diebus interiectis fecit me per
litteras certiorem, se de reditu nostro cum Nubunanga, & nouo Cubo
transegiſſe: itaque Darium propediem ad me reducendum esse venturum
itaque factum est; quanto neophytorum gaudio, tu ipse existimabis, cum
id propter aduersariorum summam gratiam atque potentiam sperare vix
iam vllus auderet. Tandem igitur veni Meacum, & quoniam ædes nostras
quidam tribunus militum occuparat; diuerti ad Christianum ciuem
Meacensem, Antonium nomine, virum in primis honoratum, ac no-
bilem: statimque nos Vatandonus te deinceps inuisit, hospitique no-
stro item vt Sacaij fecerat, dedit munera, ac petiit, nos ad aliquod tem-
pus habere domi ne grauaretur: intellecturos breui Christianos quanta
cum fide curaque Vatandonus patrum negotia transegiſſet. quæ tanta si- F
gnificatio beneuolentiæ dici vix potest, quantam nobis apud illos existi-
mationem attulerit. Nec ita multo post (sane præter opinionem infide-
lium) quæsitum ipsemet me magno comitatu deduxit in regiam, fecitque
& effecit omni artificio, vt inspectantibus, & tabescentibus Bonziis, in
magna principum frequentia, cum à Nubunanga, tum à Cubo quam ho-
norificentiſſime admitterer. Ad hæc, nostræ non modo mansioni, & in-
columitati, sed commodis etiam & ornamentis per litteras regias dili-
genter cauit: quæ quoniam ab ipsis etiam ducibus, atque à principibus
Bonziorum, non nisi magno auri argentine pondere comparantur; cum
idcirco Vatandonus inscie̅te me ad Nubunangam decem auri laminas
iustæ magnitudinis attuliſſet; negauit ille subridens, in tali cauſſa opus
esse muneribus: decretum ipsemet, quam maxime vellet formula scri-
beret: se id confestim suo chirographo muniturum. Tum ille tan-
ta regis in nos propensione animaduersa, scripsit non modo vt no-
bis

A nobis tuto Meaci habitare liceret; graui pœna proposita, si quis nobis
negotium faceſſeret; sed etiam vt ædes nostræ ab hospitio militum (qui
fere in templa, & cœnobia diuiduntur) ac præterea vti vicinitas nostra to-
ta à vigiliis obeundis, præbendis ad munitionem operis, aliisque id genus
oneribus esset immunis. quæ omnia cum à Nubunanga, & Cubo, quam-
uis contra nitentibus aduersariis, impetraſſet; subscripta diplomata (quo-
rum ipse in suo tabulario exemplum retinuit) magna sui animi voluptate
vocato ad se Laurentio tradidit; pollicitus insuper, se daturum operam,
vt Tribunus ille qui nostras occupauerat ædes, iampridem à Christianis
desertas, excederet: idque multis adhibitis internuntiis tam diligenter
curauit, vt ille denique in superiorem vrbis partem ingenti populi admi-
ratione migrauerit.

Multo deinde post, cum Rex Micauæ inuisendi Cubi cauſſa Meacum
ingenti comitatu veniſſet, exceptus est non ita remoto ab æde nostra di-
uersorio. cumque ad accipiendos amicos eius, quotquot erant propinqua
B Bonziorum ædificia occuparentur; veritus Vatandonus, nequid nobis
quoque moleſtiæ exhiberetur, scribam suum, & aliquot præterea à fami-
liaribus misit ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam ab se
hospitij: quæ res vtique nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præ-
stitit. neque vero id ipsum egregiæ beneuolentiæ commentum ille signi-
ficauit nobis; è scriba deinde cognouimus ipsius conscio secretorum. &
sane tum hisce, tum aliis in rebus, quæ vel ad commodum, vel ad dignita-
tem nostri ordinis pertinerent; tanta fuit eius diligentia, & amor in nos;
non modo vt preces nostras, verum etiam voluntates suis ipsemet fideliſ-
simis consiliis, officiis, benignitate præuerteret.

Quandiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego de Vatan-
doni sententia aliquoties acceſſi, tam facili ex illius commendatione adi-
tu ad regem, vt multis interdum dynastis, & principibus Bonziorum ad
limina præstolantibus, ego extra ordinem intromitterer. Sed cum proxi-
me ad regem sub eius profectionem adiiſſem; lōga illa disputatio, de qua
C scripsi ad te antea; de immortalitate animorū incidit mihi cum Nichio-
xine Bonzio, viro in primis diserto, & propter egregiam rei militaris pe-
ritiam (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret à bellicis artibus)
magna apud regem auctoritate. ex quo certamine cū ille turpiter victus
abiiſſet; in eam exarsit rabiem, vt nunquam ex eo die pernicie̅ nobis mo-
liri desierit. cuius furori & amentiæ cum locis omnibus aperte sese Va-
tandonus non modo cōsilio, sed etiam armis opponeret, nec illum vsquā
consistere pateretur; superatus ille viri constantia, vbi se viribus impa-
rem sensit; omni deinceps dolo & insidiis grassari constituit. Dissimulata
igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus circumuentum Vatan-
donum eo tempore ægrotantem, adeo artificioſe & callide apud Nubu-
nangam accusauit, multis diaboli satellitibus in eius flagitij societatem
adscitis; vt Rex mendaciis oneratus, adeuntem ad se valetudine recupe-
rata Vatandonum, non modo aditu congressuque per summam ignomi-
niam arcuerit, sed etiam aureorum viginti millium annuo reditu, &

& nobili in primis arce multarit.quo ille tam insigni accepto incommo- D
do,tantum abest, vt quicquam idcirco de suscepta in nos beneuolentia,
studioque remitteret;vt etiam palam dictitaret venientibus ad se conso-
landi gratia principibus,præclare vero secum actum esse, cui nostra caus-
sa in tantam calamitatem incidere contigisset: atque adeo, quo illustrior
esset amor ipsius erga nos,quamquam tanta facta & rei familiaris, & di-
gnitatis imminutione; tamen diligentius etiam quam antea, vbicunque
opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte
Nichioxines,& cæteri Bonziorum antistites, oppressa innocentia impu-
ne volitare;nobis ferrum,flammamque minitari; de templo nostro fun-
ditus euertendo, serendoque ibidem sale per ignominiam perduellibus
constitutam, in suis cœtibus multa iactare; nec tamen cessit illis ea res è
sententia:nam & Nubunanga, Cubusque nos nulla nostra culpa aut do-
mo,aut ex vrbe pelli passi nõ sunt; & machinationis eius artifex Nichio-
xines,iusto Dei iudicio compluribus eiusdem flagitiis ac facinoribus pa-
tefactis, haud ita multo post à Nubunanga multis verbis male acceptus, E
& omni dignitate spoliatus est: & anno vertente Vatandonus cum ad
Nubunangam,qui tum forte Meacum redierat,sordidatus venisset; Diui-
no prorsus beneficio, amicorum deprecationibus ad caussam dicendam
admissus,tantam suæ cladis misericordiam exciuit,vt illum Rex,viri me-
ritis & probitate perspecta,in pristinum gratiæ locum restituerit, & insu-
per dena aureorum millia ad viginti quibus antea fruebatur,addiderit.

Iam,qui apud alios caussam nostram tam diligenter agere solitus fue-
rit,qui ad potentissimos Reges aditum nobis tam studiose munierit,qui
denique pro nobis fortunarum & capitis discrimen adierit; ineptum ar-
bitror explicare,quam benigne, quamque honorifice nos accipere con-
sueuerit ipse venientes ad se vel Meaci valde remoto à nobis loco; vel in
suis extra vrbem oppidis,autarcibus habitantem. Qua ille cura cauebat
exceptis hospitio,ne quid nobis omnino deesset! quam familiariter nos
in ipsis ædium penetralibus,quo paucissimis è familia patebat introitus,
vna cum vxore,liberisque adhibebat ad mensam! quoties,rei Christianæ F
caussa iter habentibus per infesta latronibus loca nobis equos & corpo-
ris custodes attribuit!quam sæpe xenia misit humanissime! quam suauis-
ter si quid vicissim ad illum nos allatum ex Europa, vel ex India mitte-
remus,quod Nubunangæ,vel Cubo gratum fore intelligeret,remissum id-
ipsum ad nos,monuit vt illis potius opportuno tempore largiremur!Ne-
que vero nobis fauebat ille tantummodo:sed etiã Christianam rem tanto
erat ardore complexus,vt de Diuinæ legis præstantia,de sempiternis post
mortem præmiis atque suppliciis, de virtutibus Christianis in cœtibus
principum fereret ipsemet ex occasione sermones. Quinetiam multos,
dum esset Meaci,per caussam inspiciendi horologij, ignotæ in his regio-
nibus machinæ, domum nostram adductos, eadem opera sacris concio-
nibus admouebat; atque vbi peroratum esset, summam totius doctri-
næ iterabat ipsemet, præcipuis locis insistens, & Bonziorum fraudes &
errata redarguens,

Iam

A Iam vero neophytorum,quos omnes fratrum numerabat loco, defen-
sionem ac patrocinium quam ex animo suscepisset; cum aliis plurimis
rebus ostendit,quas ego,ne longior sim,consulto prætereo;tum vero in-
signi quodam pietatis & iustitiæ documento. id fuit eiusmodi. Vetula
quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in
templo nostro ministrare consueuerat.hanc ethnicus nescio quis potens
cum de quarundam ædium possessione deturbare per vim & iniuriam
conaretur;confugit illa supplex ad Vatandoni fidem, cuius deinde bene-
ficio quicquid cupiebat, obtinuit. sed prima luce ad eum profecta, dum
spectat ad fores, pueri quidam è Vatandoni familia, rosarium, quod de
more muliercula percurrebat,interea per ludibrium,vt fit,vellicare;stan-
neam icunculam è rosario pendentem abripere.tum illa indignari,& im-
pietatem facti muliebriter accusare. contra pueri quo magis irritatam
vident,eo instare acrius, & illudere. cum strepitus inualescceret; exaudit
è cubiculo Vatandonus fœminam quiritantem. quærit continuo, quid
B sit rei. proteruitate puerorum cognita, iubet ex iis tres protinus com-
prehendi, seuere admodum increpans declaraturum se, quantopere ve-
lit Christianos omnes ab omni contumelia tutos, domi suæ præsertim.
cumque dubium esset nemini, quin grauiter esset in eos animaduersu-
rus,muliercula primum pro illorum salute deprecari:cum nihil ipsa pro-
ficeret;monitus ego statim ad eum mitto Laurentium: qui cum nihilo
magis hominem placare potuisset;ego ipse denique ad illum accessi:mul-
tisque rationibus iracundiam mitigare conatus sum. sed nec vetulæ pre-
ces,nec Laurentij legatio,nec nostra contentio flectere animum homi-
nis valuerunt,quominus vnum ex iis, quippe notiore petulantia adole-
scentulum,in arcem suam ab vrbe amandatum, capite plecteret. tantam
ille venerationem rerum diuinarum, tantum cultum religionis imbibe-
rat. Denique, vt finem faciam, Christianos omnes omnibus minimis
maximisque rebus fouebat, sicuti liberos indulgentissimus parens. Mi-
retur fortasse quispiam, quæ res catechumenum eo pietatis ardorisque
C prouexerit.Primum, vt ego quidem arbitror, insita illi constantia,& bo-
nitas tam insignis, vt fortes viri permulti relicto vberiore stipendio, ad
ipsius ductum & imperium sese vltro conferrent:deinde, ac multo etiam
magis,frequens auditio, & cogitatio verbi Dei, cui quoties per bellicas
aliasque grauissimas occupationes licebat,aures dabat quã studiosissime.
captus erat quippe vehementer honesti pulchritudine, & Christianæ fi-
dei veritatem & excellentiã magis admirabatur in dies.& sane, cum pri-
mum ei Laurentius æternitatẽ animæ,& varias ac multiplices eiusdẽ vi-
res exposuit;stupore propemodũ attonitus Vatãdonus, qui ad eam diem
in hæresi fuisset Ienxuanorũ, qui nihil omnino post mortẽ supereſſe opi-
nantur;palam exclamauit:se tum demum ex quo ea didicisset, hominem
sibi videri:antea quidẽ in tantis errorum tenebris,infra ipsas pecudes ia-
cuisse miserrimũ.atque etiã Tacacuquim(id arci nomẽ) eundẽ Laurentiũ
ad se magnis precibus euocauerat,quo cõmodius catechismo vacaret:eo-
que probe peracto;Christianæ militiæ obligare sese baptismi sacramento

decreuerat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

decreuerat.sed hæc parantem,& assidue meditantē oppressit mors illi im- D
matura,Christianis omnibus luctuosa;quē tibi casum exponā, vt potero.

Iquenda est regio finitima ditioni Vatandoni:quam regionem bellicosi admodum incolunt populi.in eius limite cum Vatādonus castella duo excitasset;non tulit factum Iquendæ regulus.exercitu repēte coacto, primum omnium præmia pronuntiauit aureos annuos M.D. si quis ad se caput Vatandoni retulisset:deinde vero postridie ad vnius è castellis oppugnationem tetendit infestus. Quod vbi sensit præfectus præsidij Darius Tacaiama, citato equo misit protinus nuntium ad Vatandonum in arce vicina Tacacuqui morantem.is cognita re,quas habebat eo tempore copias,præcipiti agmine ducit obuiam hostibus.ducenti eius latera stipabant lectissimi viri:cum his intrepidus antecessit, reliquos opinione sua pauciores (haud plus quingenti fuere) cum filio subsequi iussit. Hostis comperta paucitate nostrorum, veritus ne si Vatandonus idipsum resciret;omissa pugna se in castella reciperet;maiorem partem exercitus iubet occulte considere ad montis radices : cæteris imperat, Vatandonum ad E
certamen eliciant.Vt propius ventum est, Vatandonus puniceo insignis galero quem dono à Lusitanis acceperat,ardens cupiditate pugnandi,nō exspectato subsidio,cum sua cohorte dumtaxat,ex equo desiliens (neque enim equites in Iapone pugnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit,neque ante prouidit insidias,quam consurgente vndique multitudine circumfusus est.Pugnatum vtrinque acriter:quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus egregie dimicantem obtruncauit ex hostibus quidam, cum quo gradum forte contulerat, verum is quoque letaliter saucius,dum certa præmij spe caput asportat, paucis confectis passibus moribundus occubuit.reliqui stipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes cæsi.Qui erant in subsidiis,cum se longe impares cernerent,fuga repente dilapsi.Vatādoni filius in arcem Tacacuquim cum admodum paucis confugit.hostes victoria vsi, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra posuere.ego,quo die male pugnatum est, eram in insula Sanga iis ipsis locis ita propinqua,vti fragorem tormentorū exaudirem. Sed nihil tale suspicanti mihi tristis adest repente nuntius, Vatandonum F
cæsum esse cum suis.id vbi Meaci cognitum est, Organtinus Italus, & Laurentius Iaponius Bonziorum insolentiam veriti, neophytorum hortatu omnem apparatum sacrorum in tutum asportandum curarunt,ego nequid aduersarij contra Christianam rem audacius molirētur; quo ipso die hæc scripsi,mane Laurentium ad Nubunāgam, & amicos ipsius cum muneribus miseram.omnino turbulentæ erant res:multi circumquaque inimici:neophytorum grex metu ac mœrore perculsus.auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni,& rumor improborum scelere dissipatus ; omnes quicunque nos foueant,tandem iratis Diis funditus interire. Nos in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentat: quam quo magis magisque demereamur in dies ; tuas pater optime, fratrumque nostrorum omnium pias pro nobis deprecationes, & sacrificia vehementer expetimus.Meaco.IV.Cal.Octob.M.D.LXXI.

EIVS

AEIVSDEM AD ANTONIVM *Quadrium in Indiam.*

QVANTA esset rerum perturbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ, viri fortissimi nostrique amicissimi;nuper ad te fuse perscripsimus. Ex eo die, insperata quędam,eademque cum ad muniendam Euangelio viam, tum ad leuandum mœrorem nostrum in primis accomodata exstitere. quos ego euentus hac epistola persequar.

Quod ipsemet nostri iampridē,Frenoiama excelsus imprimis est mons, nouem circiter millibus passuum ab vrbe Meaco situs ad orientem.In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ superstitioni apprime deditus, ante annos octingentos templa constructit ad tria millia & octingenta,ædibus adiunctis dumtaxat in vsum Bonziorum, qui legum ac disciplinarum in studio versarentur.quod vt sine vlla interpellatione quam commodis- B
sime facerent;non modo turbas,ac strepitus omnes agricolarum inde remouit ; sed etiam vicos duos vnde omnia necessaria peterent, ad montis radices ædificauit,superum inferumque Sacomotum(id locis nomen)iisdemque Bonziis insuper, tertiam fere partem vectigalium Regni Vomēsis attribuit.Quod opus ab illo Rege fundatum,posteri eo impensius adiuuerunt ; quod vniuersæ Academiæ summo cum imperio præponi solitus est aliquis vel ex filiis regis, vel quam arctissima certe cum rege affinitate coniunctus.Itaque in tantam amplitudinem excreuerat olim Academia, tantumque illi honoris, & auctoritatis accesserat, non solum vt Meacensis omnis iurisdictio illorum hominum arbitrio regeretur, sed etiam vt omnes ferme Iaponicarum superstitionum interpretes, ducesque sectarum, inde tamquam ex perenni fonte, vel seminario quodam existerent.sed imminuta paulatim regia potestate, rebusque(vt fit) bellorum iniuria ac vetustate labentibus, ingēs ille templorum numerus quæ sexdecim dispersa conuallibus, antea visebantur ; ad octoginta vel paulo C
amplius rediit.ac simul Bonziorum illa qualiscūque disciplina sensim ita soluta est, vt omni abiecto pudore sese turpissimis voluptatibus flagitiisque dediderint;atque ad armorum vsum ac latrocinia studio doctrinę religionisque conuerso;cum alia multa per vim nefasque patrarint; tū vero annis ab hinc septem & triginta Meacum vrbem, ingēti facta hominum cæde pæne totam incenderint. Verum iusto Dei iudicio, cum præsertim allatum ad se CHRISTI Euangelium obstinata respuerent mente:contigit anno superiore, vt graui bello inter Nechienis Regē, & Nubunangam exorto; illius copias Bonzij tecto & commeatibus iuuerint ; Nubunangam vero præter cæteras iniurias etiam transitu prohibuerint.Quare ille maiorem in modum offensus fremensque pactis cum hoste induciis, in regnum Voaris rediit;ac primum Bonzios eius regionis(Icoxos qui dicuntur)castellis omnibus exuit;& quotquot viuos vel ex ipsis,vel etiā ex eorū popularibus capere potuit, omnes cruci suffixit:deinde aucto exercitu,victricia signa repente ad Frenoiamā,ira stimulante conuertit. Tum

primum temerarios Academicos,& omnia sibi secunda pollicitos, verus D
belli terror inuasit, pœnituitque lacessiti Nubunangę; cumque se viribus
longe inferiores cernerent; missis legatis,magno primum auri pondere,
deinde loci religione, metuque numinum placare conati sunt Regem:
quibus ille cum respondisset;nec se pecuniæ cupidũ, sed vindicem scele-
rum,& vltorem iniuriarum adesse: nec inanium Deorum vlla terreri for-
midine;tum illi vt in re trepida,contra hostium impetus omni ratione se
comparant.Erat in ipso montis vertice templum Quanoni dicatũ,quem
deum vel dæmonem potius miro cultu veneratur Iapone toto cœca gen-
tilitas, plurimique mortales votiua peregrinatione suscepta eodem assi-
due confluebant, quod persuasum haberent ab illo Deo longioris vitæ
spatia, bonam valetudinem, diuitias impetrari.Frenoiamani vero Bonzij
sacra quotannis eidem ad ludos ingenti apparatu sumptuque persoluere
soliti sunt, quibus continuo in vrbe Meaco Gibonis solennia succede-
bant eo pompæ ordine, hominum frequentia, commentis artificum, vt
saris appareat æmulum diuinæ gloriæ Sathanam, in iis locis, anniuersa-
riam apud nos corporis CHRISTI celebritatem effingere voluisse. In
illud igitur montis cacumen & Bozij,& è proximis pagis promiscua tur- E
ba sese recipiunt: stationibusque dispositis,hostem ex eo loco prohibere
constituunt. At Nubunanga Sacomoto & Catata vicis cum incolarum
internecione incensis euersisque,montem ipsum Frenoiamam, nequis è
numero Bonziorum elaberetur, corona circundedit. deinde instructum
exercitum in eos aduerso cliuo submisit:restitere aliquandiu è superiore
loco Bonzij: vrgente dein multitudine hostium,effractisque claustris,&
superata munitione trucidati fere omnes: ac simul, iniectis maximo ac
nobilissimo templo facibus,ea tota moles horribili prorsus incẽdio con-
flagrauit:atque id ipso die festo Michaelis Archãgeli, III. Cal. Octobris;
vt ad hostes CHRISTI delendos,tollendaq; prorsus illa nequitiæ cubi-
lia,& scelerum officinam, princeps militiæ cœlestis præsenti ope affuisse
videatur.postridie vero,qui dies fuit natalis Beati Hieronymi,Nubunan-
ga circummisso milite, latitantes ferarum instar Bonzios qui prælio su-
perfuerant,protractos è dumetis aut specubus interemit.sub hæc domus
eorum direptæ, fana plus CD.cum omni sacrorum instrumento pariter F
concremata, ingens omnibus circa nationibus terror incussus. Meacum
deinde Octobri mense ineunte victor Nubunanga se contulit. Hic ego &
Organtinus ad eum officij caussa cum adiissemus; nõ modo comiter am-
bos accepit;verum etiam(quod vix credat quispiam)sese in nos peraman-
ter effudit.Quod superest,te Pater etiam atque etiam obtestamur, vt nos
totumque Iaponicum gregem hunc tuis & sociorum piis deprecationi-
bus & sacrificiis adiuuare ne desinas. Meaci. Natali die Sancti Franci-
sci.M.D.LXXI.

Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quædam interim euenere;
quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac prouidentiæ fidem gloriamque deesse no-
lui,quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum genere, tum diuitiis
clari,

A clari,iidẽque Xacæ cultores egregij,quorũ vterque se religioni Christianę
imprimis acrem aduersarium assidue prębuit,iidemque superioribus an-
nis antesignani fuere factionis eius, cuius scelere nostri Meaco semel ite-
rumque per summam iniuriam exacti sunt. Anno deinde post fere sexto,
cum ego Vatãdoni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi caussa
de more venissem, die quodã accidit vt ex his fratribus natu maior ades-
set,nomine Taquenus Vchisamidonus. Is, quo erat in nomen Christia-
num odio ac rabie,non potuit sese continere,quominus coram ipso Cu-
bo,me socioque maledictis incesseret,nobisque cũ alias calumnias, tum
præsertim esum humanæ carnis obiiceret;quæ tamen crimina ab iracun-
dia ac furore profecta,apud Cubum cæterosque qui aderant,minime va-
luerunt.Idem nuper,Euangelij progressum, & collabẽtem Deorum suo-
rum existimationẽ incredibili quodam animi dolore cum cerneret; fre-
tus tum suis opibus,tum gratia principum,nouam Xacæ sectam condere
aggressus est.iamque repudiata coniuge, mentoque & capite raso, Bon-
B ziorum habitum & cultum induerat;cum ad illum adiungere se dęmonis
instinctu cæpere complures: quibus ille magno sumptu amplum cœno-
bium exstruebat (numerus enim discipulorum ad CD. ascenderat)cõcio-
nibusque pæne quotidianis populum contra Christiana sacra legesque
miris artibus incitabat.sed cum illum tantis debita sceleribus vltio Diui-
na maneret; accidit aliquando vt intemperantia linguæ prouectus præ-
sente Cubo Nubunãgam Regem dictis amaris haud obscure perstringe-
ret, affirmans illum iam ad summum potentiæ culmen euectum, diutius
in eo fastigio stare non posse quin rueret, vel certe quasi matura vel po-
tius vietà ex arbore bacca decideret. quibus temere iactis; non defuere
confestim,qui ad Nubunangam cuncta deferrẽt. quibus ille auditis, vni-
uerso Bonziorũ generi multis iam ante nominibus infensus, vt diximus,
adeo excãduit;vt in regnum suum Voaris Meaco decedens, comprehen-
sum nouum hæresiarcam, & equo impositum, quamuis magnopere de-
precante Cubo aliisque proceribus;quindecim à Meaco leucis in ipso iti-
C nere securi percusserit.ad hæc,liberi,euersis & solo æquatis domibus eo-
rum,& cœnobio nuper ædificari cæpto, in exsiliũ acti sunt.triduo autem
post(quod mirandum est magis) frater ipsius æque acerbus CHRISTI
inimicus,in vrbe Sacaio infixa pedi spina dolore confectus, ac miserabili
genere leti defunctus est: vt in vtroque euidenti significatione cœlestis
iræ vindicta satis appareat.

Franciscus Capralis ad nostrorum lustranda in his Meaci partibus do-
micilia non ita pridem accessit. eum ego deinde in regna Mini, Ceuno-
quuni,Cauachisque deduxi. Paschalia vero festa Sangæ peregimus:
quo fructu,ex aliis litteris(vt spero)cognosces. Te Pater opti-
me Dominus tueatur incolumem.Meaci.IV.Idus
Augusti. M.D.LXXII.

***

EIVSDEM AD FRANCISCVM *Capralem.*

NVLLAM puto regionem ex iis,quæ Christianorum nauigatione, vel armis apertæ sunt,in tanta rerum vicissitudine ac varietate versari,quantam assidue patitur hæc terra Iaponica.Mitto cætera quæ tibi nota sunt.Post tuum à nobis digressum,quot cædes,populationes,euersiones vrbiũ, & incendia consecuta! Cubo enim (vt nostri) Nubunangæ opibus restituto, cum res Meacensis vtcumque pacata videretur esse, repente quibusdam interpositis offensionibus(vt sunt irritabiles animi Regum,& omnis imperij suspiciosa communio) periculosum & graue bellum inter eosdem exarsit,cuius belli initio cum se Cubus,euocatis vndique militibus,in arcem munitissimam recepisset,& cum hostibus Nubunangæ inita societate(qui multi potentesque sunt)tantum virium collegisset, vt Nubunanga nequaquam è suis finibus egressurus in præsentia crederetur;tum ille nihil hoc apparatu perterritus,præter omnium exspectationem cum robustis legionibus affuit: captusque misericordia populi,cum frustra per interpretes de conditionibus pacis egisset,malo cogendum ratus, qui monitis non pareret;quamquam inuitus,atque adeo, illacrymans tantæ cladi(vt affirmant)omnibus passim tectis agrorum, multisque præterea idolorum fanis, Bonziorumque cœnobiis, ad hæc vicis frequentibus vno die centum exustis, prædaque ingenti rerum non modo agrestium sed etiam vrbanarum abacta(quod ciues tumultus initio, veriti ne Meacum recta contenderet,pretiosam supellectilem cum liberis vxoribusque in ea loca raptim auexerant;) rursus Cubum instituit ad pacem inuitare. At ille fœderatorum copias propediem exspectans, cum interim omni ope resistere,& vltima experiri decresset; tum vero Nubunanga vehementius irritatus vrbem ipsam euertere statuit.Est autem pro situ loci diuisa bifariã sic vt altera pars Meaci,superior; altera inferior nominetur. Superiorem longe celeberrimam totius Iaponis,præcipua nobilitas incolebat.ij direptionis & incendij metum ingenti pecunia conati redimere,nihil profecerunt.inferioris vrbis exitus felicior fuit:siquidem ciues, & in iis Christiani permulti,non tam argenti pondere,quam precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt, itaque totis castris graui pœna proposita iussit edici,nequis inferiori Meaco damni quicquã inferret.Interim in superiori parte conscelerati aliquot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipsos prædæ portio perueniret, vltro ignem tectis iniicere anteuertunt,qui tota ea nocte longe lateque vagatus, tertiam fere oppidi partem absumpsit. postridie vero Nubunanga cum suis inuectus,quod erat reliquum omne combussit.eo incendio ædes priuatę ad octo millia:Bonziorum cœnobia, viginti:& in iis duo Xacæ, & Amidæ nobilissima & maxima;minoris vero formæ ad octoginta conflagrasse dicuntur; quorum in vnum trepida fuga sese abdiderant Bonziæ mulieres ad sexaginta ex iis,quæ stipi cogendæ ad instaurationem fani Daibud in regno

in regno Thematis religionis caussa dabant operam. Non defuit in tam luctuosa clade res pæne ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primũ deinde ad beatas Amidæ sedes, cum tempus fuerit, deducendis, Iizum nescio quem, ferali instructum tridente præfecit Iaponica fabulositas. Huius Iizi delubro (quod in Meaco inferiori colebatur) Bonzij metuentes exitiũ, sortibus corã ipso iactis, quæsiere num illud inde amoueri expediret.cum responsum esset vtique amouendum, idque continuo, etenim loco imminere sine dubio flammas;antistites templi,& vniuersa vicinitas magna cum veneratione ac cæremonia statuam in Meacum superius transtulere:cumque iam in tuto rem esse putarent,ecce tibi conflato repente,vt dicebamus, ibidem incẽdio,simulacrum penitus deflagrauit. Interea inclusus arce Cubus nihilomagis flecti, quoad Nubunanga, castellis circa ipsam arcem quattuor excitatis,obsidione hominem premere,& operibus oppugnare constituit, minis insuper additis Imperatoriæ dignitatis ab ipso in Dairis filium transferendæ.Quo metu victus Cubus positis tandẽ ferocibus animis, præsertim cum expectata dudum auxilia non adessent,pacem expetiit:neque abnuit Nubunanga,quamquam longe superior,& explorata pæne victoria. Scriptis itaque conditionibus obsides dati:qui tamen quod non primæ sunt notæ, negabant plerique Cubum in conditione mansurum;sed hanc moram interpositam, quoad auxilium à sociis quandoque veniat:adeo gratia quæ Nubunangæ à Cubo pro singularibus eius in se promeritis maxima debebatur(quę humani est ingenij prauitas)in odium vertit.

Nobis inter hosce tumultus,quorum vix minimam partem hisce litteris attigi, tametsi rem Christianam amplificare non licuit, tamen haud omnino cessatum est,siquidem & neophytos exanimatos metu solati sumus,& multos inopia rerum omnium pressos, conquisitis eleemosynis recreauimus, & plurimis rebus vicissim eorum in nos fidem ac beneuolentiam sumus experti.Qua illi cura sacrum instrumentum, & imagines, ne quid paterentur iniuriæ,locis idoneis abdiderunt! Quanto studio nos in eas arces & oppida certatim inuitarunt,quæ maxime remota ab hisce periculis videbantur! Quo sensu post sedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati sunt!cum quidem præ gaudio plerique lacrymas non tenerent.Iam vero illa quoq; res magno nobis fuit solatio,quod inter ipsas armatorum cateruas multa militũ vexilla salutari signo Crucis distincta conspeximus:in quibus Ioannes Naetondonus Tambæ regulus,idemque rei militaris laude insignis,in ipsa galeæ crista nomen IESV maioris formæ litteris aureis gestabat inscriptum; cuius viri egregia pietas atque constãtia silẽtio mihi prætereunda non est. Primum enim ethnica matre,cum tu hic esses, ab hostibus interempta, anno deinde vertẽte à suis monitus,vt mortuæ ritu Iaponico parentaret,ac Bonziis de more munera mitteret, ille vero sese paratum inquit iusta parenti persoluere;quippe si minus illi quæ sua culpa euangelicæ lucis expers, è vita migrauerat,sibi certe ac fratribus haud dubie profutura. Confestim ergo pauperibus è regno Tambæ inuitatis (conuenere autem circiter mille)

ante ipsa arcis mœnia & largum epulum vniuersis, & certam pecuniæ D
summam singulis præbuit; Christianas inferias ethnicis ingenti cum ap-
probatione mirantibus. Idem, cum ipso tumultus initio duo millia lectis-
simorum militum ad vrbem Meacum adduxisset (quo maxime præsidio
fretus Cubus arcem tueri decreuit) sacramento rogatus Cubi nomine,
verbis ethnico ritu conceptis, quibus ni fidem præstent Imperatori, vel
Regi, Duces militesue, sese caputque suum æternis inanium deorum sup-
pliciis deuouent; negauit ille se falsos deos fidei suæ testes adhibiturum,
sed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iureiurando obli-
gari se passus est; eodemque die sub vesperam venit ad templum Chri-
stianis dumtaxat militibus comitantibus. ibi cum aliquandiu precationi
vacasset; pœnitentiæ Sacramentum à me popposcit supplex, & simul ratio
nem ac viam confessionis bene atque ordine peragendæ. Præceptiones
igitur illi quasdam tradidi Iaponica lingua conscriptas, quibus perlegen-
dis, & notando siquid opus esset, totam eam noctem nulla capta quietis
parte consumpsit, ac deinde peccata de more confessus, arcem introiit. E
Gerit autem ad assiduam mortis recordationem propalam è rosario ma-
iusculæ formæ caluariam, aliaque eiusmodi religionis insignia præfert
eo clariore tum virtutis indicio, tum pietatis exemplo, quod idem & in
ipso flore iuuentæ nunc est, & bellator egregius. Idem in illo Meacensi
discrimine veritus templi nostri direptionem. non modo milites ad eius
custodiã, sed etiam iumenta misit ad supellectilẽ auehendã, & summa cu-
ra quotidie ex arce, quo loco res esset per internũtios exquirebat: meque
codicillis monebat identidem, vt ex iis periculis Tambam effugerem ad
suos, datis ad eos litteris vt me perinde ac semetipsum acciperent. Rebus
deinde vtcunque compositis, vt primum Nubunanga discessit, confestim
salutãdi caussa venit ad me, suaque mecum assidue negocia communica-
re non desinit; ac præter insignem probitatem & fidem tam docili est in-
genio, vt Lusitanicas notas imitari bis terue dumtaxat aggressus, recen-
tissimas ad me litteras dederit Lusitanico charactere conscriptas. Præte-
rea cum Bonziis, apud quos diuersatur, de religionis veritate concertat: F
refellitque mirum in modum eorum insanias. quin etiam suis militibus
pium aliquem librum quotidie lectitat ipsemet, eosque ad Christianam
fidem studiose adhortatur. In prædiis ac locis, quæ virtutis ac præmij no-
mine Cubus eidem attribuit, fanum est Massunogi nescio cuius, in pri-
mis totius Iaponis & ipso ornatu & genere structuræ visendũ. id ille di-
sturbare constituit, & ex ea materia in oppido suo Tamba tẽplum exstrue
re ad populares suos Christiana religione imbuendos. & ego ob idipsum
sedatis motibus hisce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ipsius
natu maior, Guebadonus nomine iam triduo pergit nostris concionibus
interesse, quæ ter, quaterue singulis diebus habentur. alij præterea è Ioã-
nis familia ventitant, itemque Naitus Iosadonus ordinum ductor ex eadẽ
regione, in Ixuana secta valde versatus. is, quindecim cõcionibus auditis,
obaptismũ efflagitat; sed eum ego, vt cæteros fere candidatos, ad finem vs-
que catechismi reieci. E militibus Nactondoni diem extremũ obiit neo-
phytus,

Aphytus, cui nomen erat Romano; huic ego morienti affui in tẽpore: eun-
dem extulimus publice magna hominum frequentia: siquidem funus à
Christianis omnibus Meacensibus, & ab vniuersis cõmilitonibus nõ mo
do fidelibus, verum etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariorum inopia,
feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris
vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus Constãtinus,
cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi suæ oratorium or-
nauit, quo Christiani omnes philosophandi caussa conueniunt. in eo cœ-
tu explicat ipse præcepta Decalogi, ex commentariis quæ habet apud se.
mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes: eth-
nicis Euangelium prædicat: redarguit Bonzios. denique pusillum gregẽ
pro viribus tuetur adeo, vt Voarenses Christiani vulgo Constantini dis-
cipuli nominentur. Conuertit etiam subinde (Spiritu Sancto adiuuante)
ad CHRISTVM aliquos, è quibus nuper quosdam duxit ad nos co ani-
B mi candore, summissione, virtute viros, vt primitias spiritus in iisdem fa-
cile agnoscas. ij, cũ ad obeunda hebdomadæ sacrosanctæ solẽnia amplius
quatridui itinere per infesta latronibus loca Meacum venissent, templum
ingressi, prostrauere sese illico ad aram, effuse flentes, agentesque Domi-
no gratias, quod se ad sacra illa officia incolumes perduxisset. Singulis
ego piacularem globulum Roma transmissum donaui, quod illi munus
perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venerabundi, & læti acce-
pere, vt vel eam vnam ob rem tanti fuisse labores itineris omnes, & omnia
vitæ pericula dicerent. Constantino vero præbui etiam icunculas, & stã-
neas Cruces, Voarensibus diuidendas; itemque linteum in exsequias de-
functorum. Hisce muniti præsidiis, & catechismo probe iterato, post fes-
ta Paschalia in patriam rediere, Meacensibus Christianis ad sex millia passuũ
officij caussa prosequentibus,

Venio ad res Cauachenses, quo in Regno complures item numeran-
tur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obscurum præbuit
C documentum Hector ille, qui ibidem ad te (si meministi) cum vxore ac li-
beris adiit. Cum enim adolescentem ethnicum nobilem ipsius curæ cõ-
creditum, intemperanter agentem, amice obiurgasset, vt sunt iuuenes,
diuites præsertim, aduersus monita contumaces & asperi, ita offensus est
nequam ille, vt paulo post percussores ad interficiendum Hectorem dæ-
monis instinctu summiserit; quos bonus Christi discipulus vt in se repẽ-
te vidit irruentes, deuexa iam ætate vir, & inermis, apprehenso quẽ ere-
uice gestabat globulo, IESV dulce nomen implorans, multis vulneribus
crudeliter confossus occubuit. Eius vxorem quattuor cum filiolis Chri-
stianis conquisitam recepit illico in fidem suam Iquenda Sangado-
nus primarius vir è Mioxindoni familia, eiusque inopiam ac solitudi-
nem in oppido Sanga sustentat, sane quam insigni pietate vir, & Christia-
norũ omniũ quotquot in eo sunt Regno, parẽs tutorque fidissimus. Hũc
arci Vacaianæ præpositum, cæterosque neophytos commorantes ibi-
dem, ethnici tres cum occidere statuissent, arcemque hostibus prodere;

conſcelerata eorum conſilia diuinitus pate facta ſunt in ipſo pæne articu- D
lo aggrediendi facinoris. itaque & Chriſtiani periculum euaſere, & infi-
deles illi paulo poſt, Mioxindoni iuſſu cogitati ſceleris capite pœnas de-
dere, cuius euenti felicitas iure tribuenda videtur precibus meritiſque
Sangadoni.

In eadem loca(vt ſcripſi ad te antea) Organtinus Italus cum Laurētio,
& Matthæo profectus paulo ante natalē Domini diem ingenti Chriſtia-
norum lætitia acceptus eſt; cumque in ipſis natalitiis circiter quindecim
ſacro fonte abluiſſet pleroſque è Mioxindoni domo;redire parātem,San-
gadonus vna cum reliquis Chriſtianis magno adhibito conatu,variiſque
rationibus ad vſque Paſchalia feſta retinuit. Interea quid actum ſit à no-
ſtris,ex eiuſdem Organtini epiſtola cognoſces,cuius præcipua capita hoc
,, loco mihi ſummatim addere viſum eſt.Organtinus Brixianus, Ludouico
,, Froio Meacum. Dominico die palmarum cum Sangam vndique Caua-
,, chēſes neophyti cōueniſſent amplius CC.(nam per Quadrageſimę tem-
,, pus nōnulli ſe ad CHRISTVM adiunxerant)eo ipſo die magno omnium E
,, gaudio ſupplicantes inceſſimus;in Paſchate vero, ſacramentum cōfeſſio-
,, nis obiere nonnaginta quinque, Communionis autem ſeptuaginta. quo
,, ne maior eſſet numerus, ſacerdotum inopia factum eſt,ſolus enim eram,
,, ſed in omnium animis vtique poſt illa myſteria liquido vis gratiæ cœle-
,, ſtis apparuit.deinde rurſum alternantibus choris,fidibuſque ſubinde ca-
,, nentibus, agmine compoſito proceſſimus ad Crucem vſque magna tur-
,, ba ſpectante gētilium. ea cæremonia peracta ego ſacrum ritu ſolenni pe-
,, regi,concionem Laurentius habuit ingenti auditorum tum approbatio-
,, ne, tum fructu;ac ne ſua corporibus quoque refectiodeeſſet, quotquot
,, aderant Chriſtiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodū liberali
,, conuiuio.Sic illi abierunt dies.Nunc ego Sacaium parabam excurrere,vt
,, quibus neophytis Sangam venire non licuit, eorum ibi confeſſiones au-
,, direm.Vale.Sanga.Hactenus Organtinus, qui quoniā Iaponiis iam nunc
ſine interprete ipſe per ſe præbet aures, vel inde exiſtimabis quam breui
quantum in huius linguæ cognitione profecerit. F

Ego paucis hiſce diebus baptiſmatis fonte luſtraui Naitum Toſando-
num, quem ſupra dixeram concionibus frequentem adeſſe(is Thomam
nouo nomine appellari ſe voluit)deinde Guembadonū Ioannis Naeton-
doni fratrem,qui hoc tempore in familiaribus eſt Cubi,eritque vt ſpero,
huic Meacenſi Eccleſiæ non paruo adiumento.acceſſit etiam filius ipſius
Guembadoni annos natus nouem,quorum alteri Iuliani,alteri Benedicti
nomen indidimus.Is deinde Iulianus milites Cubi prætorianos,è quibus
habet complures amicitia ſibi cōiunctos,cæpit paulatim ad noſtras con-
ciones allicere:audiuntque libenter,& capiunt quæ dicuntur,iamq; non-
nulli ſe ad CHRISTVM adiungere decreuerunt.

Organtinus, & Laurentius ante octo dies huc Sanga rediere, itaque
Laurentium celeriter miſi Tambam,ad Euangelium promulgandum,ve-
hementer id efflagitante Naetondono.

In Regno Iquendæ vnus dumtaxat eſt Chriſtianus, ſed mirum in mo-
dum

A dum ſtudioſus fidei propagandæ. Huius adhortatione permotus vnus è
triumuiris Regno adminiſtrando, venit hodie cum aliquot è ſuis ad me,
audiendi Euangelij cauſſa; quod hiſce militibus labore & diligentia ma-
xima ab horis meridianis ad veſperam vſque ſine intermiſſione explica-
tur ac traditur. Ex iis multi iam è catechiſmo cum alia, tum ipſas preca-
tiunculas chirographo ſuo deſcriptas, admodum facile memoriter hau-
ſere.Sane quam optatum fuerat nobis,in Iquendæ regionem inferre ver-
bum Dei: gen senim eſt acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam
adſpirare licuerat.

Sed paginæ iam nimis multæ procedunt. itaque modum epiſtolæ fa-
ciam, ſi quædam adhuc de Nubananga ſubiunxero. Præter Frenoiamen-
ſem,(quam ille Rex,vt antea ad te ſcripſi,funditus euertit)alię ſunt etiam
Bonziorum Academiæ. in iis & longa ſexcentorum annorum pace,& va-
riis opibus ad omnes deliciarum vſus eo congeſtis, in primis clara cele-
briſque fuit ea, quam patrio nomine Facuſangin appellant. Multa vi-
B bantur ibi cœnobia Bonziorum, & ſeparatæ præterea ipſorum ædes nu-
mero mille quam ornatiſſimæ, commodiſſimæque. In horum quoque
Bonziorum perniciem intentus iamdiu Nubunanga, ſuſtinebat tamen
ſe,dum aliqua ſe offerret cauſſa probabilis. Ea vt apparuit, quippe præda
quam è regno Voaris quidā ex hoſtibus eius abegerat, apud hoſce Bon-
zios depoſita & cuſtodita;enimuero ille nihil cunctandum ratus, poſt fa-
ctas cum Cubo inducias, confeſtim cum exercitu venit illuc: multiſque
incenſis ædificiis,& cuncta illa Bonziorum gaza direpta,egregie ſuas in-
iurias vltus eſt. Ac vide quam non diſſimulanter factis dictiſque Iaponi-
cæ ſuperſtitioni, eiuſdemque cuſtodibus bellum indixerit. Xinguen eſt
Rex Cainochuni, qui patre in exſilium pulſo per vim, fratre autem natu
maximo in cuſtodiam incluſo, regnum inuaſit; inſano deorum cultui vſ-
que adeo addictus, vt poſt aditam regni poſſeſſionem, barba & capillo
poſito, ſe in Bonziorum ordinem adſcribi voluerit:nec ſolum eo habitu,
& ſtola ornatus incedit, ſed etiam ter quotidie ſacris operatur,ſexcentos
C ad eam rem ſecum trahens Bonzios. Is per cauſſam inſtaurandæ Frenoia-
mæ, & diruta Quanonis templa reficiendi coacto exercitu, & locis ali-
quot dolo magis & fraude quam vi aperta occupatis, antiſtitem ſe, & aſ-
ſertorem profitetur auitæ religionis: & ſibi iactat eſſe propoſitum: in ea
tuenda colendaque vincere Xacam ipſum, fama ſanctimoniæ celeberri-
mum. Idem cum ante aliquot menſes dediſſet ad Nubunangam litteras
cum arroganti inſcriptione, Tendaino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc eſt
ſummus in domicilio Regum, religionumque Xinguen; viciſſim illi re-
ſpondit hic alter cum horrendo plane ſui nominis titulo:Dainoquu,ten-
nomauon,Nubunāga:id eſt, Nubunanga domitor dæmonum,hoſtis op-
pugnatorque ſectarū.Nec ſane falſo: pergit enim diabolicos hoſce ritus,
& nefaria ſacra,& omina, quibus Iaponij mirum in modum ducuntur,&
ſacrificulos omnes non modo palam irridere atque cōtemnere,ſed etiam
deteſtari,& omni conatu delere:vt non immerito ab hiſce neophytis fla-
gellum diuinæ iuſtitiæ nominetur.nec deſunt qui eundem(licet nondum

id aperte præseferat(intimis tamen sensibus esse Christianum existiment. D Quę cum ita sint,pro certo putarat Iaponicum vulgus,Nubunangam religionis tam multis locis tam grauiter violatæ, breui pœnas daturum. Nunc vero contra,cum videant omnia illi è sententia cedere,fierique potentiorem in dies; valde offendi cæpere in suis diis, & conceptam à pueris opinionem de ipsorum numine ac maiestate paulatim deponere: quæres minime aliena nostris rationibus videbatur atque vtinam percrebrescat.

Hæc ego,Pater optime(quominus œconomiam in scribendo requiras) ex interuallis ad te fere noctu exarabam, erepto è summis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non deero vestris omnium desideriis. Vos interim istic valete,nostramque imbecillitatem vestris holocaustis, piisque supplicationibus fulcire quotidie pergite.

Meaco, xv. Calen. Iulias.
M.D.LXXIII. E

***

Selectarum Epistolarum ex India Finis.

CCcc

A

DE QVINQVAGINTA DVOBVS E SOCIETATE IESV,

B DVM IN BRASILIAM NAVIGANT, PRO CATHOLICA FIDE INTERFECTIS.

EPISTOLAE DVAE.

PETRI DIAZII AD LEONEM HENRICIVM PROVINCIÆ *Lusitanæ pro Societate Iesu præpositum.*

C EXPONAM his litteris felicem exitum Ignatij Azebedij Brasilię Præpositi Prouincialis,& comitum. Nonis Iunij, cum Aloysio eiusdem Brasiliæ prouinciæ pro Lusitaniæ Rege prefecto,classe nauium septem, Olisipone profecti, octauo die Materiam hanc insulam prospera nauigatione tenuimus. Nouem circiter & sexaginta in vniuersum è Societate nostra conscenderamus, in tres onerarias distributi.Quæ S.Iacobi dicebatur,ea cum Didaco Andradio multisque aliis è nostrorum numero vehebatur Ignatius. Francisco autem astrio cum fratribus duobus,& pueris orphanis,Ioannis Fernādi obtigerat nauis. Me Sociis cum amplius viginti, eadem quæ Aloysium Præfectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

nauis exceperat. Et quoniam certis de cauſſis in hoc Materiæ portu ali- D
quandiu ſubſiſtere decreuerat Aloyſius ; vectores & nautæ S. Iacobi,
quod multa negotia haberẽt in Palma ex Canariis, ſeu Fortunatis inſulis
vna, magnopere efflagitarunt, vti ſibi liceret præire : ſe expeditis mature
negotiis, aduenienti reliquæ claſſi præſto futuros. Atque initio quidem
recuſabat Ignatius, in tanto maris & piratarum diſcrimine à cæteris di-
gredi periculoſum ratus: verum deinde victus precibus, abeundi veniã ab
Aloyſio petiit : qua impetrata, quaſi diuinaret ea quæ poſtea conſecuta
ſunt, pridie eius diei qui Apoſtolorũ Principi ſacer eſt, Sacramento Con-
feſſionis & Communionis prẽmuniendos curauit omnes, & ſimul diuiſit
iis Agni cęleſtis cereas imagines aliquot, à ſummo Pontifice conſecratas,
& alia quædam religioſa munuſcula, quæ ex vrbe Roma ſecum attulerat.

Hiſce peractis, ſoluere pridie Kalen. Iulij vento ſecũdo, qui tamen eos
in medio curſu defecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iu-
lias, allatum huc eſt, Iacobum Soriam maritimæ rei pro Nauarræ Regina
præpoſitum (is Caluini ſectator egregius, capitales inimicitias cum Papi- E
ſtis, ſic enim Catholicos per ludibrium hæretici appellant, exercere ſeſe
palam profitetur, ac prædicat) ſtare cum nauibus circiter ſeptem in portu
ad quinque leucas hinc ſito, cui à Sancta Cruce nomen eſt. Perturbauit is
nuntius vehementer omnium animos, ſtatimque Aloyſius, oppidique
præfectus cum populo vniuerſo ad pugnam comparauere ſeſe. Itaque
Sabbati luce quæ conſecuta eſt, cum ſe Iacobus Soria in conſpectum no-
ſtrum dediſſet, occurrentibus ſibi Catholicis, qui probe inſtructa mili-
tibus tormentiſque nauigia decem eduxerant, perterritus ceſſit, fugaque
ſibi conſuluit. Hoſtem fugaſſe contenti noſtri poſtridie reuertuntur : ille
vero hoc perfunctus periculo, Canarias petiit, ac die Iouis inſequenti ad
aſpectum vſque Palmæ inſulæ, & onerariæ noſtræ, quæ portum capere
nunquam potuerat vento deſtituta, ſane feliciter eſt prouectus. eo autem
ipſo die Ignatius mane cum cæteris fratribus ad Tertiæ cohortis (id lo-
co nomen) vicum à portu leucas quinque circiter, ſcapha contenderat eo
conſilio, vt ſi daretur facultas, ad portum terreſtri itinere peruenire : ſed F
cum res exitum non haberet, in nauim ſe denuo recipere ſunt coacti. Vt
vel ex hoc ſatis appareat, expetendum id genus mortis paratum illis fuiſ-
ſe diuinitus : eoque magis, quod iter illud leucarum octoginta, vix die-
bus quindecim ab ipſis emenſum, addo naui minime impedita, vento
etiam initio (vt diximus) valde ſecundo; id iter totum nauibus quinque (&
quidem earum nonnullis admodum onuſtis) non plus triduo ab Iacobo
Soria decurſum eſt. Poſtridie noſtri eadem malacia nouem fere millia
paſſuum à littore detenti, vbi aduentantes Caluinianos aſpiciunt, paucis
diſpoſitis tormentis ad defenſionem extemplo parare ſeſe : Ignatius au-
tem ſumpta MARIÆ VIRGINIS imagine, quam Roma ſecum ex-
tulerat, prout res & tempus poſtulabat, ad officium, atque ad pietatem
cunctos hortari. Interea vnum è nauigiis hoſtes ad noſtram onerariam
applicant, in eamque tres primo, in iis nauclerus magna apud eos exiſti-
matione, tranſiliunt. atque ij quidem ſtatim à Luſitanis interfecti:

ſed

A ſed maiore deinde hoſtium irrumpente numero, diutius obſiſti non po-
tuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit noſtrę Societatis homines ibi ver-
ſari, omnes ad vnũ occidi imperauit, vociferatus: interfice, interfice, quo-
niam ad praua dogmata diſſeminanda Braſiliã petunt. In eorum numero,
qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidã: qui cum vitam
aliquot Catholicis promiſiſſet, id iuſſit Iacobo renuntiari. quæſiuit ille,
cunctine preſbyteri (ſic enim noſtros vocabat) eſſent interempti: cum in-
teremptos eſſe reſponſum fuiſſet, tum ab aliis manus abſtineri non ve-
tuit. quo facto ſane præclare ſuum in nos odium exprompſit, præſertim
quod paucis ante diebus, intercepto nauigio, quo Franciſcani concionа-
tores duo, totidemque ſeculares, vt appellant, ſacerdotes in Luſitaniam
vehebantur, eorum nulli necem intulit : nactus deinde noſtros magna ex
parte adoleſcẽtulos tyroneſque, nulli pepercit omnino. Mactatus eſt au-
tem omnium primus Ignatius, quem obuiam hoſtibus prodeuntem ela-
ta manibus ea quam dicebamus imagine, magnoque animo profitentem
B ſeſe cum ſuis eſſe Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & ſa-
cram imaginem extorquere fruſtra conati ſunt. tum Didacus Andradius
in amplexum ruit Ignatij: atque ita cõiuncti ſimul ambo confecti vulne-
ribus præcipitantur in mare vna cum ipſa imagine, quæ de Ignatij ma-
nibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ ſubeunt, quo Ignatius
in eo tumultu fratres octo & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu
proſecuti) condiderat : binoſque, ac ternos ordine deinceps eductos ad
nauis marginem, ac talaribus tunicis, quamquam exigui admodũ pretij,
exutos, adacto bis terve ſingulis in viſcera pugione, ſemianimes è naui
deturbant: quorundam etiam præcidunt brachia, vt omnem prorſus eua-
dendi ſpem iis adimant. Atque hunc exitum felix comitatus ille ſortitus
eſt. Poſtea quæſitum de trium illorũ cæde, qui ex hoſtium claſſe in one-
rariam primi tranſcenderant. Eius auctores cædis, onerariæ gubernatorem
cum adminiſtris duobus, ad ſe perduci furore percitus iubet Soria. ibi,
ipſo non ſolum imperante, ſed etiam inſpectante, viuentium pectora diſ-
C ſecantur, & extracta crudeliter inteſtina deiiciu ntur in pelagus. Iam vero
hanc immanitatem Caluiniani illo etiam ſcelere cumulant. in onerariam
reuertuntur, ſacroſanctum caput vnius ex vndecim Virginum millibus,
quod ſolatium neophytorum Ignatius in Braſiliam afferebat, è carcheſij
fune contumelioſe nefarieque ſuſpendunt : deinde arreptam aliam Vir-
ginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item Roma
Ignatius auexerat, cum ſacris aliis imaginibus permultis, in angulo nauis
per ludibrium collocant: in eaſque vt in ſcopum ſicas eiaculari laſciuien-
tes incipiunt. Roſaria vero benedicta, ac ſanctorum reliquias, libroſque
de religione, & alia ſcripta quædam ad Braſiliæ prouinciæ rem magno-
pere pertinentia, vt ſibi minus vtilia, vel ſuperuacanea potius, alto man-
darunt. Huius rei geſtæ ſeriem totius à Luſitanis duobus accepimus, qui
ſpectatores affuerunt, cum per eos dies à Caluinianis captiui detinerẽ-
tur. Qui è noſtris occiſi ſunt, æque nouitij ac veterani, præclaris erant ad-
iumentis rerum gerendarum inſtructi : itaque ad rem Chriſtianam pro-

mouendam valde habebantur idonei. D

Obstupesco sane, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorum è naui in nauem Olisipone primum, deinde in hac insula Materia: vt felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondam milites, pæne viritim à Domino lecti fuisse videantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloysium præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde consilium: partim vt equidem existimo, ne laborem atque periculum subterfugere voluisse videretur; partim etiam quod ego tanto indignus bono videlicet fui. Reliqui sumus nunc è Societate ad triginta. Cæptum iter numinis fiducia persequi certū est: vtrū eodem euentu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriam id vehemēter expetere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis, itaque finem scribēdi facio, meque & comites tuis cæterorumque sacrificiis ac deprecationi commendo. Ex insula Materia xv. Kalend. Septemb. M. D. L X X. E

FRANCISCI HENRICI PRAEPOSITI DOMVS OLISIPONENSIS AD SOCIOS, ROMAM.

EXITVM Ignatij Azebedij, & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui Brasiliā vna cum Aloysio regio Præfecto petentes, vt in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ caussa, more nostro collegia instituerent, in itinere à Caluinianis oppressi, vitam in professione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum X I V. qui anno post, ineadem caussa parem præstiterunt animi fortitudinem (ad septuaginta enim è nostris F Olisipone discesserant plures in naues impositi) persequemur eo ipso ordine, quorem totam alter duorum qui Dei benignitate superfuere, nobis exposuit.

Post obitum Ignatij, cum Lusitanicæ naues è Materia insula cursu in Brasiliam directo soluissent; aliæ alium euētum sortitæ sunt: ea vero, qua Petrus Diazius cum Sociis aliquot vehebatur, ad Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomē est, fluctibus & procellis adeo labefactata peruenit; vt eam relinquere planesibi necessarium duxerint. Sed cum alia esset ibi nulla, ad Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuunt; ac tridui primum iter emensi pedibus; & quidem excalceatis, imbre denso atque perpetuo, via teterrima; difficultatibus præterea vt in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto sese commisere nauigio, ventis pluuiæque adeo expositi, vt nō commeatus modo corrumperetur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti vestimenta pene putrescerent.

A trescerēt. Eo nauigio quattuor & septuaginta leucas Abanam vsque prouecti, maioris formæ naui in eo portu conducta, Augusto mense denique ad insulas Tertias, Aloysium regium Præfectum, & è nostra Societate Franciscum Castrium, & quinque fratres qui antecesserant, assequuntur. Hic Aloysius, nauali turba vehementius imminuta, quod & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna mensium quindecim nauigatione viri sexaginta perierant, & ad Antilias multi substiterant; multi etiam laboribus periculisque defatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cum superesset vectorum & nautarum vix quod in vnam satis esset onerariam (in quibus tamē ipsis fœminæ quinque & viginti, imbelli cum puerorum grege numerabantur) redactis in vnum omnibus, cæptum iter vnica naui peragere instituit; soluitque feria quarta, octauo Idus Septembris. Porro è Societate nostra (totidem aliis fere tempestate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo, Petrus Diazius & Franciscus Castrius; duodecim fratres; Alfonsus B Fernandus, Gaspar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Diazius, alter eodem, quo Sacerdos nomine; Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum numero; Michael Tarraconensis, Franciscus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus Fernandus, Didacusque Caluallius. Dies octo in altum Oceanum prospero flatu prouecti; naues quinque sole iam occidente conspiciunt, quarum erant Gallicæ quattuor, vna Anglica. Eæ, dissimulato in noctem vsque consilio, cōuersis deinde repente proris, vento secundo nauem nostram insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus (id quod erat) & hostes esse, & hæreticos; aduocata statim concione, socios nauales ad præliū acriter ineundu hortatur, mortemque vt Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter oppetendam. deinde arma expediri, culcitras locis opportunis prætendi, saxorum vim congeri, sulphurei pulueris cados promi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata rite confessus est ipse, & cæteri quibus ea nocte confitendi spatium datum est. verum inalbescente iam C die, rostrata hostium nauis ex earū genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquauerat, amplior & eminētior multo; duabusque tormentorū significationibus, de more, iusserat à Lusitanis vela submitti. Cū illi nequaquā parerēt, tum hostes facto ter in onerariā impetu, quinq; ex eorū numero occidūt, septemdecim, eosque fere omnes in cruribus vulnerant, sic, vt funibus, ne caderēt, altera manu apprehensis, nō nisi altera decertare possent. Et quamquā hæretici è superiore admodū loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: si quidē & initio dimicationis de suis fere viginti amisere, vulneratis præterea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læsi grauissime sunt, quorū vno diffractus malus & vela prostrata; altero perforatū carinæ latus nō sine magno eorū discrimine aquas accepit; tertio discerpti decē simul hæretici: quæ tametsi erāt omnia non leuia incommoda, nihil tamen hostes æquè perturbauit ac vela deiecta, prorsus vt de se actu iam arbitrarētur. Tū vero ex ipsa desperatione omnibus cōnixi viribus, quartū iā nostri ostinuadunt,

& minore

Universidad de Deusto
Biblioteca

& minore quam putauerant negotio ſuperant. decem quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorum quinque in prora collocati, primo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici ad ſexaginta vi maxima irrumpunt, quos Aloyſius, cum duas ferreas glandes alteram accepiſſet in pectore, alteram in crure, quamquam exhauſtis iam corporis viribus, magno tamen animo conſtituit opperiri; gladioque, & ſcuto nunquam abiecto, ad extremum vſque ſpiritum dimicauit egregie. Eius morte à reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandam hoſtium crudelitatem minime valuit. nam diabolicis inſtincti furiis, obuios quoſque obtruncant: Aloyſium, ignari quis eſſet, nudatum, itemque aliorum corpora multis adhuc ſpirãtibus, in vndas proiiciunt. Verſus deinde in Sanctorum reliquias, & ſacras imagines furor, quarum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignẽ denique gratulabundi coniicere: ſimul, ore impuriſſimo, in Sanctos quorũ erant illæ reliquiæ, blaſphemias euomentes, quas horret animus ſcribere. quin etiam, repertas vigeſimo poſt die ſtatuas duas, alteram ſacratiſſimæ Virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, ſacrilegis frẽgere manibus, caput Angeli per ludibrium tota naui circumferentes. Tertium & trigeſimum vagati diem, capto etiam Algarbienſi nauigio, prædam expoſuere poſtremo ad Oruium promontorium oræ Callaicæ. Claſſi præpoſitus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus vehemens, & Eccleſiaſticorum ordinum inimicus acerrimus: roſtrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedium & comites ceperat & occiderat. In Aloyſium vero præfectum incidere Caluiniani, cum ab inſula Gomera, eã depopulati, ſoluiſſent. atque is fuit Aloyſij & Luſitanorum obitus. cuius viri de fortitudine virtuteque frater noſter ita multa commemorat; vt pro certo habendum ſit, animam eius in cœleſte domicilium commigraſſe. Nunc veniamus ad noſtræ Societatis homines, quod maxime nobis propoſitum eſt. Ij, cum hoſtes infeſti aduentarent, è media nocte ad lucem vſque expiandis per Confeſſionẽ criminibus quiſque ſuis vacarunt. Deinde tabulata ſubire iuſſi, nõ niſi commiſſo prælio aſcenderunt ad animandos milites, cibo recreandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta eſt deditio, in ſumma naui, præter Caſtrium exſtabat eorum nemo: namque is paulo ante ad excipiendam vnius è gubernatoribus Confeſſionem aſcenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agentis. In eo munere occupatum, hæretici vulneribus quamplurimis punctim cæſimque confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo quod Eccleſiæ ſacramenta miniſtrantem offenderant. Nam in cæteros non adeo ſæuiere: in Caſtrium vero certatim omnes. Sub idem tempus Petrus Diazius, qui ad eam vſque horam Confeſſionibus eorum qui ſub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari ſemper ac ſereno vultu animauerat cæteros, Gaſpare Goe ſequente, in apertum prodiit. Vt primum apparuere, vtrunque Galli confeſtim occidunt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui à Petro ægre ſeſe diuelli patiebatur. Atque hoc maxime modo tres ij primo congreſſu cæſi ac nudati,

nudati, deiiciũtur in pelagus. Tum vndecim reliqui, ſedato iam pauliſper tumultu, ſeſe inuicem plenis pietate ſermonibus adhortati, vltro in editiora nauis euadunt: nec modo, latendi cauſſa, in cęteram turbam ſeſe non inſerunt; ſed etiam in vnum, dedita opera, conglobati omnes, aperte profitentur ſe & eiuſdem eſſe religionis cuius tres modo perempti, & æque paratos ad mortem communis Domini gratia ſubeũdam. Quos, circumfuſi confeſtim hęretici, dictis factiſque eo die toto contumelioſe ac petulanter illudere ac diuexare non deſinunt, cum illi reſponderent nihil, niſi ſi quid ad honorem Dei, vel ad dignitatem Eccleſiæ Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga religantur infontibus: atque interuinciendum, accidit vt Michael Tarraconenſis è vulneribus quæ in brachiis principio acceperat, ingemiſceret. Quæ res tantum abfuit, vt hæreticos ad miſericordiam permoueret; vt etiam arreptũ furenter hominem, multa ingerẽtes probra, è naui præcipitauerint; &, ne incõmitatus abiret, Franciſcum quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbarint. Cæteri omnes, vinclis (vt dicebamus) iniectis, in Aloyſij cubiculum detrudũtur: adhibitiſque cuſtodibus, totam eam noctem, partemque inſequentis diei, prope per inediam tranſigunt: cum interea ſuper alios alij ad oſtium adeſſent carceris, modo læta, modo triſtia nuntiantes: quidam etiam truci obtutu, ſtrictis minaciter gladiis fremerent: Papiſtæ, Latronesecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? & alia eiuſmodi. Interea noſtri, quaſi futura proſpicientes, magno animo ſeſe ad extrema quæque parauerant: nec eos fefellit opinio. Nam educti è carcere, damnantur capitis. Iamque parabantur laquei vt ſuſpenderẽtur ſinguli è maximo nauis malo; cum Præfectus, maioris prædæ ſpe, quod eos putaret pecuniam, ad templum in Braſilia exædificandum, ſecum attuliſſe, rem in præſentia diſtulit; ſed eorum comperta denique inopia, Petro Diazio, Didacoque Caruallio ibidem relictis, ſeptem reliquos in roſtratam ex oneraria transferri iubet. Hic eos hæretici denuo circumſiſtere; nec ſolum in fratres noſtros, verumetiam in Romanum Pontificem CHRISTI Vicarium, in Eccleſiaſticos ritus, in Sanctos eorumque venerationem, denique in Sacramentum ipſum altaris, contumelioſa atque impia verba proferre. ad quæ cum illi fortiter admodum reſponderent, cædebantur pugnis, alapiſque frequentibus, defenſores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligenter in ſummis capitum verticibus, ſacræ quas appellant coronæ, quarum hæretici ſi quas inuenerant, has vero iterum iterumque ſinguli tundere; & ſimul iurgiis & maledictis in eoſdem inuehi cum aliis multis, tum illis præſertim: canes, fures, veteratores; per vos ſtat quo minus conſpirent vniuerſi mortales atque conſentiant, ſublatiſque diſcordiis ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Veſtro ſcelere non modo Germania, & Gallia, verum etiam Braſilia, atque adeo toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat è nouitiorum numero Petrus Fernandus, faber lignarius; omnium recentiſſimus ille quidem; ſed apprime humilis, & magna virtute vir. Is, initio deditionis, pileo talarique tunica exutus ab hoſti-

bus, ne deinde fallente vestitu pro seculari haberetur, & præclaram pro D
CHRISTO moriendi occasionem amitteret; aggregabat se ad fratres
identidem, vultu oculisque ad modestiæ religionisque significationem ita
compositis, vt vel ex eo satis intelligerent hæretici, hominem esse de no-
stris. Quo etiam vehementius irritati, caput eius arreptum, vtraque manu
subrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebrasque distende-
re, paxillos denique mento subdere, ne vultum demitteret. ad hæc, illum
contumeliis incessere eiusmodi, Canis, attolle faciem; frontem exporrige.
quæ ille nimirum excipiebat tanta non solum animi æquitate, sed etiam
oris hilaritate, vt eo bono se indignum existimans, conuersus ad Deum,
diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, vt pro te patiar, Domine? Per
hanc simul procacitatem atque sæuitiam hæretici cum sese miseri diutius
oblectassent, alij demum alio varios in vsus digressi sunt; spatiumque fra-
tribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, vires-
que recolligendas: quo in genere Petri maxime Fernandi, cius quem mo-
do dixi caritas ac virtus enituit, cū in singulos congressus, lætissimo sem- E
per vultu, cæteros ad constātiam ac fidem accenderet, atque ad agnoscen-
dam insignem hanc in se Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret.
Cuiusmodi sermonibus dum se inuicem confirmant fratres, magna rur-
sus circumuenit eos hæreticorum manus. Instituitur de religione certa-
men: ex quo, vt genus videatis, vnum attigisse sat fuerit. Oppugnabāt hæ-
retici supplicationes & preces, quibus auxilium à Sanctis more catholi-
co exposcimus. qua in disputatione acrior coortus quidam ex iis: Nōne,
inquit, cernitis, in nostra potestate vos esse captiuos? quin vos igitur MA-
RIA VIRGO, Sanctique, quorum opem implorandam affirmatis, è ma-
nibus nostris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos esse superstites; Beatis-
sima Virgo Sanctique, & vitam nobis à Domino, & libertatem obti-
neant vtique: sed quia emori præstat, idcirco non impetrant. Hæc &
alia id genus respondebant fratres: quæ illi cum ferre non possent, amen-
tes iracundia & rabie, consputabant ora subinde nostrorum: quin etiam
quodam Alphonsi Fernādi responso permotus vnus ex iis, furensque: ob F
idipsum, inquit, quod ita dixisti, peribis. cui Alphonsus, vtpote Promini-
ster: Non solus ego, sed omnes plane mori parati sumus. Atqui exspecta-
te (ait hęreticus) molossi canes, caput egomet vobis pręcidā, vosque (meam
fidem testor) in mare proiiciam. Hac altercatione in cœnam vsque ducta,
discedunt hæretici: fratres vero tempus nacti rursus molestia vacuum, de
integro adhotari se mutuo; diuinam opem in tali tantoque salutis æter-
næ discrimine expetere; CHRISTI morte cruciatibusque memoria re-
petendis, sese ad perseuerantiam atque ad fortitudinem incitare; Deo de-
nique pro tam præclara sibi oblata bene moriendi occasione gratias age-
re. Interea hæretici expleto epulis ventre, animi quoque feritatem extre-
mo supplicio nostrorum exsaturare cōstituunt: nec mora: singulos octo-
ni deniue circumstant, exutosque tunicis, quanta maxima vi, quam pos-
sunt longissime à nauibus in altum eiaculantur. Ac PETRUS quidem Fer-
nandus, & Ioannes Aluarus, natandi minime periti, fluctibus hauriuntur
illico;

A illico; cæteri quinque vnum in locum diuinitus congregati, diu sese su-
stentant, postremum vale sibi dicentes inuicem, ac veniam inter se deli-
ctorum petentes. Didacus vero Fernādus, quem vna cum Sebastiano Lu-
pio (qui deinde superstites ambo fuere) sub noctem hæretici quidam qua-
si diuino iussu, cibo potuque refecerant, validus viribus, classem, quod è
repentina pluuia venti quieuerant, tardius euntem assequutus, & nescio
quo pacto in vnam nauium acceptus, Diuinæ consilio prouidentiæ man-
sit incolumis. Luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquam in summa
difficultate ac defatigatione, Apostolico Symbolo, precibusque funden-
dis ad Deum, sese contra spiritales nequitias communire non desinunt.
iamque nox erat media, cum Alphonso Fernando in verba pręeunte, cer-
tos è quinquagesimo psalmo versiculos decantare cæperunt, atque illum
præsertim: Tibi soli peccaui, &c. Verū lassitudine tandem victus, & aqua-
rum vi obrutus Alphonsus extinguitur, spectata probitate, ac religione
vir, cuius præcipue robur animi ac virtus in hæreticis modo refutandis
B eduxerat. Hunc autem eo consilio è Lusitania secum abduxerat Azebe-
dius, vt philosophiam, cui magna cum laude vacauerat, in Brasilica pro-
uincia profiteretur. Alphonsum secutus est mox, IESVM inuocans, An-
dreas Pais: postremus omnium Fernandus aluarus mergitur. Tum Seba-
stianus Lupius in mari medio, nocte intēpesta, densis tenebris, imbre ma-
ximo derelictus, elatum sorte quadā in classe lumen eminus intuens, mil-
le circiter & quingentorum passuum interuallo distantes consequitur
naues; quarum ad vnam, itemque alteram accedens, & vt admitteretur
suppliciter postulans, cum acerbe minitantes hostes, intentaque in se tela
sensisset; quasi ad extremum perfugium, contendit ad vnam è scaphis: cu-
ius ad marginem stans forte quidam hæreticus paulo mitior, tum Seba-
stiani angustiis, tum etiam fortassis ab se desertæ veræ fidei religionisque
recordatione commotus, excepit hominem: penulaque contectum, ac
furtim in nauem impositum, commentis quibusdam hostium furori at-
que immanitati subtraxit. Duos autem illos qui in Lusitanica naui relicti
C fuerant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine defunctos ac-
cepimus. Porro nobis hæc omnia Sebastianus ipsemet Lupius exposuit.
nos totam rei gestæ seriem his consignatam litteris eidem Sebastiano re-
cognoscendā ostendimus: cuius ille narrationis veritatē ac fidem suo rur-
sus testimonio comprobauit. Quo etiam studiosius fecimus, vt hanc
ad vos mitteremus epistolam, rati eo vobis gratiorem futu-
ram, quo certiora perferret. Quod reliquum est, vestris
omnium sacrificiis, precibusque, nos etiam atque
etiam Domino commendari percupimus.
Olisipone, v. Idus Decembris.
M. D. LXXI.

FINIS.

D

IGNATII LOIOLÆ VITA, POSTREMO RECOGNITA.

CLAVDIO AQVAE VIVAE PRAEPOSITO GENERALI SOCIETATIS IESV,

Ioannes Petrus Maffeius S. D.

QVAE parens & cõditor noſtræ Societatis Ignatius, auctore ac duce Deo geſſit in terris: ea profecto digna ſunt, in quibus commendandis immortalitati, ſcriptorum omnium certet induſtria. Id ſcilicet fuit cauſſæ, cum in eo munere alij non ſine pietatis & ingenij laude verſati ſint, cur ego quoque, delatam olim ad me à Patre noſtro Euerardo nonnullam huiuſce prouinciæ partem, neque ita grauate receperim: & receptam, ſi minus cum apparatu & copia, certe cum fide curaque, Deo adiuuante confecerim. Nec ſane dubium, quin, qui talem mihi laborem iniunxerat, huic potiſſimũ laboris eius & operæ fructus ac prima libamina deberẽtur. Nũc, quando, priuſquam in vulgus exirent lucubrationes meæ, ad beatos ipſius Ignatij complexus, vti ſperamus, ille deceſſit; ei nempe qui in vtriuſque Præpoſiti locum & curas nutu diuino ſucceſſit, optimo iure dicandæ fuerunt. Ac tibi quidem, Pater humaniſſime & optime, in præclarum illud exemplar dies noctesque intuenti, minime dubito quin opus hoc, quale cunque, gratum acceptumque futurum ſit. Cæteris vt perinde iucundum ac fructuoſum accidat: nimirum, ab IESV, tuis incenſis officio & caritate precibus & ſacrificijs impetrabis.

IGNA

A

IGNATII VITÆ LIBER PRIMVS.

Ortus eius, & educatio. Cap. I.

B IN ea Hiſpaniæ regione, quæ ad Pyrenæum pertinet, ac vulgi ſermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara eſt Loioleia familia. Eius familiæ princeps Bertramus, Ognis & Loiolæ dominus, quæ loca ſunt in finibus vrbis Aſpeithiæ, in matrimonium ducta Marina Sone, æque clari generis fœmina, quinque ſuſcepit ex ea filias, filios octo: quorum minimus natu fuit Ignatius is, quẽ Societas IESV parentem agnoſcit; cuius de vita & moribus, quæ nobis fuerint comperta, in vnius Dei gratiam gloriamque litteris mandare decreuimus. Hiſce ergo parentibus natus Ignatius eſt anno poſt Virginis partum M. CD. XCI. regnantibus in Hiſpania Fernando & Eliſabetha, cognomento Catholicis. Ac de prima ipſius pueritia id vnum conſtat, haud ita ſeuera diſciplina educatum à ſuis fuiſſe; atque ab ipſis incunabulis, vt in opulenta domo, profanos admodum hauſiſſe ſpiritus: deinde C litteris vixdum à limine ſalutatis, cũ eſſet eximia & animi & corporis indole, continuo in Fernandi regiam à patre miſſum, veteri Hiſpaniæ more, quo in regno principum liberi ea fere conditione ac iure naſcuntur, vt maximus ætate dumtaxat in patrimonio imperioque ſuccedat, reliqui, ſiue ad acuendam gentis induſtriam, ſiue ad familiæ ſplendorem in vno capite retinendum, portiuncula quadam hæreditatis aſperſi quæ tenuem in victum cultũque ſit ſatis, vel ſtudiis doctrinæ militiæve dant operam, vel aulæ regumque præſidio ad opes gloriamque nituntur. Hic ille cum honorarios inter ephebos aliquandiu apparuiſſet, aulicis imbutus moribus ad Antonium Manricum ſeſe contulit Naiarenſium ducem ex iis, quos in Hiſpania magnates appellãt; quo cum Loioleiæ gẽti neceſſitudo vetus intercedebat. Atque apud hũc domi foriſq; in honore habitus, rei militaris tyrocinia poſuit: & quod iis ferme vſu venit, qui nondum cæleſtes delicias deguſtarunt, id ipſum Ignatio contigit, vt ardenti laudis humanæ ſtudio, & communis conſuetudinis impetu abreptus cum eſſet in

corporis ornatu elegantissimus,equorumque,& armorum vsu præcelle- D
ret;quod sibi datum fuerat temporis ad negotiationem salutis æternæ,
id ille miserabiliter,vt plerique mortalium, partim in factionũ rixarum-
que periculis,partim in amatoria væsania, & cætera sæculi vanitate con-
sumeret. Verumtamen inter eiusmodi vitia, & cæcos errores, præclara
quædam emicabant bonæ ac religiosæ mentis indicia. Primum enim in
tanta licentia militari, tamque corruptis hominum moribus, quamuis
animo consternatus esset interdum,& multis vndique cinctus angustiis;
nulla tamen ipsius atrocior vnquam audita vox est,quales multæ à nefa-
riis hominibus in Deum,ac Dei prouidentiam vulgo iactãtur. Nec solum
ab omni verborum impietate semper abhorruit, sed etiam sacra omnia
sacrorumque antistites naturæ perpetuo instinctu admodũ religiose re-
ueritus est.Erat præterea intactus ab auaritiæ sordibus, & à lucri cupidi-
tate vehementer alienus:quod cum alias,tumvero in expugnatione vrbis
Naiaræ, quæ in Cantabriæ finibus est,perspici potuit: quam iure belli,
cum dux militi diripiẽdam dedisset;Ignatius, quamuis ad ipsum victoriæ E
pars non exigua pertineret, tamen nec præsentis prædæ dulcedine, nec
cæterorum exemplo adduci potuit,vt sese alienæ rei contactu pollueret;
non Christiano solum,sed etiã ingenuo homine id indignum existimans.
Quæ ipsius altitudo animi in priuatis quoque dissidiis ac simultatibus
eminebat,vt si quando ex certamine dignitatis(vt fit)ad manus pugnam-
que venisset,si locus reconciliationi daretur, illico vna cum armis odium
omne deponeret,& cum inimicis in gratiã plane bona rediret fide. Ne-
que vero eidem in magnis arduisque negotiis capessendis alacritas, vel
gerendis consilium & cautio deerat. quocirca inter quosdam Cantabriæ
populos graui orta seditione,legatus ad eos à duce Naiaræ,breui contro-
uersias omnes magno partis vtriusque consensu & approbatione dire-
mit:ac licet iuuenis admodum esset ætate,in agendo tamen,tractãdisque
hominum ingeniis,iam tum senilis quædam in eo maturitas apparebat;
prorsus,vt negotium nullum ferme susceperit, quod nõ ad optatum exi-
tum sua lenitate ac virtute perduxerit. quamquam ob imperitiam rerum F
diuinarum,hęc tam egregia animi bona,& quasi talenta,non optime col-
locabat interdum:ad hominum videlicet gratiam,ac sui ipsius incremen-
ta iis artibus vtens,quas ad vnius Dei honorem & gloriam omnino refer-
ri oportuerat.

Conuersio eius ad Christum. *Cap. II.*

HVNC maxime in modum adolescentia, atque ipso ætatis
flore consumpto,cum annum ageret iam nonum circiter &
vigesimum,à miserabili errore,certoque æternę vitę periculo in rectum salutis iter summo Dei beneficio reuocatus est. Tota autem eius conuersionis ratio fuit eiusmodi. Ardebat eo tempore Hispania intestini belli tumultibus; quã nactus occasionem Franciscus

A Franciscus Galliæ Rex, Nauarræ Vasconum quæ Guipuzcoam attingit,
Henrico Alibreto cognato suo recuperãdæ, cuius pater ex eo regno Fer-
nandi Catholici armis olim exactus fuerat;Andreã Foxium, cognomen-
to Asparotum, cum exercitu iussit in eas regiones impetum facere. qui
celeritate vsus, cum aliquot loca improuiso aduentu cepisset; cumque
nobilitas Henrici cupida ad Gallum sese quotidie adiungeret; Naiaræ
dux,qui Nauarræ summo cum imperio præerat, eius rei fama commo-
tus,in vlteriorem Hispaniam ad auxilia contrahenda profectus est,Igna-
tio,paucisque pręterea Pompelone custodię causa relictis. Ac cæteri qui-
dem, appropinquante Gallorum exercitu, magnitudine pedestrium &
equestrium copiarum exterriti,& simul diffisi oppidanorũ animis, tem-
pori cedere, & vrbem relinquere omnino decreuerant: Ignatius vero,
multis verbis homines ab eo consilio reuocare conatus,vbi se nihil pro-
ficere hortando perspexit, ardentibus oculis detestatus ignauiam perfi-
diamque, spectantibus omnibus in arcem solus introiit, paratus illam
B cum aliquot in eo præsidio relictis omni ope tueri.quo virtutis exemplo
permotus alius quidam Ignatij in studio bellicæ laudis æmulus, eandem
aleam subiit:reliquis vero salus,quam aut fides aut gloria fuit antiquior.
Ventum deinde in consilium est à custodibus de summa rei: cumque in
tanta propugnatorum paucitate contra tantas hostium copias negarent
plerique locum obtineri posse diutius,ac seniorum præsertim sententiæ
ad profectionem inclinarent;Ignatius, quo erat animi & corporis robo-
re,quam acerrime sese rursus opposuit remque disiecit. Interea Galli,re-
sistente nemine,propius ad vrbem accedunt, & magna ciuium voluntate admissi, castris ad arcem positis, præfectum præsidij ad colloquium euocant.Ille accepta fide,cum tribus dumtaxat egreditur, in quibus erat Ignatius; qui cum ab hostibus proponi conditiones iniquiores vidisset, exarsit nimirum, easque conditiones tam acri ac vehementi oratione commilitonibus dissuasit,vt ad extrema omnia perpetiẽda potius, quam arcem deserendam cunctos accẽderit.Nec mora;Galli omisso colloquio,
C acrius instare,tormentis mœnia quatere, atque diruere; vndique ascen-
sum tentare: Hispani contra, Ignatij præsertim exemplo atque adhor-
tationibus incitati, fortiter sese defendere, subeuntem hostem gladiis,
telis,contis arcere;quoad Ignatio ante alios dimicanti, globi vi excussus
è muro lapidis, læuam haud ita grauiter læsit tibiam; globus vero ipse
quamquam impetu refracto subsiliens, dextram adeo labefactauit at-
que confregit, vt è vestigio semianimis alienata mente corruerit. Tum
vero debilitati animis cæteri, & deditio facta. Ignatium porro stratum,
vel ad colligendam clementiæ famam, vel etiam virtutem in hoste ad-
mirati Galli benigne suscipiunt, & in vrbem ex arce translatum, in pri-
stino hospitio collocant,medicisque adhibitis, & rebus omnibus neces-
sariis diligenter curant. Huic Gallorum benignitati, pro sua animi ma-
gnitudine egregie respondit Ignatius,quippe tantum abest,vt eos odis-
set,à quibus in illam calamitatẽ,vitæque discrimen erat adductus,vt cum
in lecto decũberet,singulos blande comiterque cõpellans,omnia fere sua

in eos

in eos amoris cauſſa diuiſerit;atque hunc clypeo, illum pugione, alium D
thorace donarit.Interiectis deinde aliquot diebus, cum grauius labora-
ret quam vt breui tempore ſanari poſſe videretur;ad cæteram humanita-
tem illud etiam additum à Gallis,vt Ignatium lectica Loiolam vſque(ne-
que enim longe aberat) deportandum curarent. qui peramanter à ſuis
acceptus,cum ingraueſcente in dies morbo periculoſius ægrotaret, ac-
cerſiti confeſtim vndique medici,crure inſpecto,ſeuere pronuntiant,oſſa
illa,ſiue id prioris chirurgi vitio, ſiue itineris agitatione contigerit, ne-
quaquam eſſe bene locata:neque vero,niſi ea coagmentatione denuo re-
ſoluta, fruſtiſque ſuo loco repoſitis, poſſe vllo modo fieri vt coaleſcant.
Qua tam acerba denuntiatione Ignatius minime exterritus, non modo
ſtatim æquo animo ſeſe paratum oſtendit ad omnia ſubeunda, ſed etiam
inter ipſam curationem,quamuis eſſet aſperrima,nullum aliud indicium
dedit doloris, niſi vt coactos in pugnum digitos valde conſtringeret. Ex
eo die morbus maiorem in modum eſt auctus;cumque iam Ignatius om-
nes fere cibos hauſtuſque ſtomacho faſtidiente reſpueret, aliaque in eo E
cernerentur lethalia ſigna;ſuorum admonitu, ſacris, quæ ad expiandum
animum pertinent,rite procuratis,ipſo B.Petri Apoſtoli peruigilio, cun-
ctis mœrentibus, eo deductus eſt, vt medici prorſus actum affirmarent,
niſi ante mediam eam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iam-
dudum Ignatius præcipuo quodã cultu principem Apoſtolorum: quin
etiam eius laudes militariter olim carmine Hiſpanico celebrauerat:cuius
profecto pietatis fructum non exiguum tulit.ſiquidem illa ipſa decreto-
ria nocte per quietem videre ſibi viſus eſt eumdem Apoſtolorum,optatã
ſibi valetudinem diuinitus afferẽtem. nec ſane in irritum ea viſio recidit:
quippe continuo leuari doloribus,ciboque refici eſt cæptus.Iamque Dei
beneficio periculum mortis euaſerat, magnaque ſuorum gratulatione
melius habebat in dies: cum repẽte animaduertit os quoddam genu ſub
ipſo fœdius prominere:quod quoniam præter cætera incommoda impe-
dimento etiam ſibi videbat fore, quominus graphice quã ſoleret ac vel-
let,ocreatus incederet(vt erat idem & patientiæ militari,& vrbanæ mun- F
ditiæ & elegantiæ apprime deditus) percontatus eſt medicos, poſſet ne
vllo pacto deformitas tolli.qui cum reſpõdiſſent poſſe vtique, ſed dolore
omnium quos ad eam diem ſenſiſſet, maximo & acerbiſſimo, propterea
quod in eã ſedem fragmenta iam firmiter coaluerant, nõ dubitauit Igna-
tius ingenti omniũ vel admiratione,vel metu,concinnum ac decorũ cor-
poris habitũ anteferre manifeſto vitæ diſcrimini: ſecarique de ſententia
medicorum os iuſſit,clariore etiam, quã antea, fortitudinis ac patientiæ
documento:quandoquidẽ in ea carnificina (quæ quo lentior, eo fuit hor-
ribilior)non modo ligari tenerive ſe non eſt paſſus,verum etiam, iis qui
aderant,pauore propemodũ exſanguibus, ab omni prorſus querimonia
gemituque ſe ipſe continuit.Poſt hæc,doloribus magna iam ex parte mi-
tigatis,nondũ tamẽ greſſu recuperato, nec pedibus ad inſiſtẽdũ idoneis,
interea dum iacentis corpus terreſtres medici perſanare conantur,eiuſdẽ
animi vulnera curare medicus cęleſtis aggreditur.Cũ enim affixus lectulo

Ignatius,

A Ignatius,fallendi temporis cauſſa prophanum quempiam librum popoſ-
ciſſet ex iis,quos antea per otium lectitare cõſueuerat;diuino plane con-
ſilio factum eſt, nullus vt eo tempore domi liber eſſet eiuſmodi: at vero
longe meliores alij duo reperti ſunt,Hiſpanico ſermone cõſcripti; quo-
rum alterius, Vita Chriſti, alterius(quo ſelecta virtutum exempla conti-
nebantur)Sanctorum flores,erat inſcriptio.Ea videlicet lectio ſalutis ini-
tium attulit homini.Dum enim oblatos ſibi libros,variis locis quaſi aliud
agens delibat, ſenſim capi cæptus eſt puchritudine eorũ quæ ſcripta re-
periebat; atque adeo inter ipſam lectionem, vbi quidpiam inſigne cog-
nouerat,ſubſiſtere, ſecum ipſe deliberans: Quid ſi præclarum hoc ſancti
Dominici facinus, quid ſi hoc ſancti Franciſci, Deo fretus aggrediar?Ne-
que vero,cum hæc & alia ſibi multa proponeret, res occurrebat vlla tam
ardua,tamque difficilis, quam non perficere ſeſe poſſe generoſa quadam
alacritate confideret. Quæ cum apud ſe diutius agitaſſet, emergebant
rurſus rerum inanium voluntates, & ſæcularia deſideria: quorum ſeſe
B nonnullis adeo manciparat, vt dum eorum vel adipiſcendi rationem ex-
quirit, vel potiundi ſpem animo concipit, plures interim horas per im-
prudentiam in ea cogitatione defixus hæreret. Iamque priora illa prope-
modum exciderant, accenſoſque nuper igniculos pietatis, voluptatum
illecebræ, & pernicioſa rerum fluxarum blandimenta reſtinxerant; cum
periclitanti ſerulo diuina bonitas opem celeriter afferebat, ex eorum
videlicet recordatione quæ legerat, meliorem ei mentem, & conſilia ſa-
niora ſubmittens.atque in hac item commentatione tamdiu morabatur,
donec interuentu cuiuſpiam,alio mentem animumque conuerteret.Hac
ille viciſſitudine, & quaſi conflictu dies aliquot mirum in modum exa-
gitatus, cum in eius pectore voluptas & virtus pæne ex æquo certarent;
contrarias in partes magna ſua perturbatione diſtrahebatur, incertus
animi,hanccine viam,an illam, cum primum poſſet,inſiſteret. Verumta-
men inter alternas fluctuantis animi propenſiones illud intererat, quod
blandis illis rerum fluxarum imaginibus, quamdiu præſentes obuerſa-
C bantur, tamdiu titillabatur Ignatij mens: abeuntibus vero, ſuccedebat
illico amarus quidam torpor, & ægritudo, & ſibimet diſplicentis animi
tædium. At contra,præclari illi ad Chriſtianam laudem impetus, cogita-
tioneſque de adæquanda vigilantia & ſobrietate Sanctorum, de votiuis
peregrinationibus, de victu cultuque in primis horrido & aſpero; non
modo cum aderant,animum inſolita quadam iucunditate mulcebant,ſed
in receſſu quoque, triſtitia ſubeunte nulla, ſecurum hilaremque præſta-
bant. Sed enim tantum hoc ille diſcrimen, ſæculi tenebris occæcatus
adhuc, hebeſque ab ſubtiliora hominis interni iudicia, quaſi ignotum
quidpiam præteribat, quod ab clariore demum oborta ſibi luce, mentis
aciem accuratius in eam varietatem cæpit intendere;ac denique non ſine
admiratione quadam animaduertit, ab illis cogitationibus, vt erant ina-
nes ipſæ, ſic ſe ieiunum & aridum, ab his autem, velut à pabulo ſalutari,
lætum vegetũque diſcedere:liquidoque perſpexit, fucata & inſidioſa vo-
luptas quantum à vero & ſolido gaudio ac ſuauitate diſtaret. Atque hanc

primam de intimis animi sensibus motibusque ratiocinationem habuisse D
fertur Ignatius: ad quam vbi maior deinde rerum diuinarū vsus accessit,
tantam in spirituum discretione (quæ consummatæ sapientiæ virtus est)
solertiam atque peritiam est consecutus, vt egregia etiam illius generis
præcepta eo libro, qui Exercitiorum appellatur, posteritati reliquerit. His
ergo obseruationibus, & assiduis librorum monitis è lethali animæ ve-
terno excitatus, anteactæ vitæ peccata, & infinitam in se Dei clemen-
tiam aliquando cæpit agnoscere; nec solum de mutandis in posterū mo-
ribus, verum etiam de expiandis omni ratione delictis, placandoque nu-
mine, serio cogitare. Atque in hanc deliberationem ingressus, denuo sese
ad Christi domini, Sanctorumque sectanda vestigia occulto quodam in-
stinctu acriter sentiebat impelli, & eorū præcipue, qui in se ipsi quamma-
xime duri ac seueri exstitissent. artium quippe spiritualium, & Christianę
philosophiæ rudis & ignarus adhuc, omnem fere sanctitatis & officij per-
fectionem in asperitate vitæ, & in volūtaria corporis afflictatione statue-
rat. quocirca iam tum agitabat animo, simul atque per valetudinem lice- E
ret, nudis pedibus Hierosolymam petere, ac frequenti verberatione, lon-
goque ieiunio tantas peccatorum pœnas vltro suscipere, quantas videli-
cet ab excelso magnoque animo, salutare odium sui, & ardens diuinæ gra-
tiæ promerendæ studium exigebat. Iamque rectis eunte sensibus, & opti-
ma quæque expetentem, longe vehementius incitauit diuina visio. Ete-
nim nocte quadam vigilanti, augustissima specie, ac beatissimo lumine
fulgēs MARIA virgo vna cum paruulo IESV, nō modo sese palā osten-
dit, verum etiam incredibili benignitate spectādam aliquamdiu prebuit:
quo viso mirifice recreatus Ignatius, tantum repente odium fastidium-
que concepit eorum quæ apud cæcos mortales prima putantur, ac præ-
sertim quæ cum inhonesta voluptate coniuncta sunt, vt omnes rerum il-
larum, quamuis diuturno vsu ac vetustate corroboratas imagines, ex ho-
minis memoria confestim aspectus ille deterserit. Accessit ad hæc illud
quoque non leue Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam pro-
prium ac stabile mansit: vt quotiescunque sublatis in cœlum oculis astra F
suspicerent (quod sane sæpe faciebat, ac diu) mortalia cuncta illi repente
sordescerent; & miro quodam æternæ patriæ desiderio raperetur.

Ad Montemserratum religionis causſa proficiſcitur, Cap. III.

INTEREA simul & animo & corpore conualescens, è lectu-
lo surgere, & intra cubiculi fines paulatim crura explicare,
atque ingredi cæperat; nihilque longius ei videbatur, quam
vt de cognatione sua, & de domo patris exire, & præteritæ
vitæ peccata quam acerrime vindicare sibi liceret. Sed quia
nondum erat ad iter faciendū idoneus, constituit interim præclarissimas
quasque Christi Domini, Sanctorūque res gestas memoriæ causſa descri-
bere: atque ad id ipsum exquisiti cuiusdā nitoris & elegātiæ codice cōpa-
rato

A rato, quæ de virtutum exemplis præcipue admirabatur, in eum codicem
vario picturæ genere quam compositissimis & quam clarissimis litteris
ordine referebat. Atque huic operi dum insistit ardentius, quamquam
sua de instituendo nouo genere vitæ cōsilia mortaliū nulli aperuerat; hæc
tamen tāta scribendi ac legendi assiduitas, contēptus corporis, frugalita-
tis amor & parcimoniæ, sermo quotidianus nō ad vrbanitatē, vel ad am-
bitionem, vt antea, sed ad modestiam, pietatēque compositus: hæc igitur,
& alia non obscura immutati animi indicia, celeriter illū domesticis pro-
diderunt. In iis Martinus Garzia frater natu maximus, qui demortuo iam
pridem Bertramo in dominatu, reique familiaris administratione succes-
serat, suspicatus id quod erat, Ignatium vel morbi vexatione, vel eorum
quæ legerat admonitione compunctum, ac pertæsum vitæ prioris, no-
uum aliquid ac magnum moliri, atque etiam fortasse nuntium rebus hu-
manis velle remittere; commotus animo vehementer, hominem seuocat,
variisque interrogationibus blande pertentans, ad extremum per com-
B munes parentes, perque fortunas omnes obtestatur & obsecrat, videat
etiam atque etiam quid agat, quo progrediatur, neu quid noui cōsilij ca-
piat, quod velipsi munitum & exploratum ad gloriam & opes iter impe-
diat, vel sempiternam Loioleiæ familiæ dedecoris notam inurat. Ad quæ
Ignatius breuiter, quo se quamprimū à fratre expediret, satis memorem
fore sese respondit officij: & simul, quoniam de recuperata propemodum
eius valetudine ad Naiaræ ducē nuntij venerant, in oppido finitimo, cui
Nauarreto nomē est, eo tēpore commorantē; veniam à fratre petiit ducis
pro amicitia reuisendi; ac per eam causſam, duobus dūtaxat assumptis fa-
mulis, eques in viam se dedit, ac breui Nauarretū peruenit incolumis. Ibi
duce amicisque ita salutatis, vt arcana consiliorū suorum quā accuratissi-
me tegeret, simul etiam certa pecuniæ summa in vsus pios insumpta, Bar-
cinonem petere, vt Hierosolymas inde contenderet, famulosque dimit-
tere statuit, quo liberius remotis arbitris in suum sæuire corpus, & debita
vitæ licentius actæ supplicia à semetipso posset exigere. Solus ergo per
C summam dissimulationem Nauarreto profectus, primum omnium reli-
gionis causſa celeberrimam beatæ Virginis ædem adire decreuit, quæ in
Monteserrato à monachis Benedictinis incolitur, estque Barcinonem è
Nauarra petentibus minime deuia. Deinde reputans apud animū suum
partim voluptates, quibus antea indulserat, partim etiam periculosum &
graue bellū, quod sibi rursum à carnis illecebris, atque ab inferioris ani-
mæ viribus imminebat; omni ratione se contra domestici hostis insidias
muniendum est arbitratus. Ergo non solū institutam, ex quo die Loiola
discesserat, cōsuetudinem obfirmato retinuit animo, vt singulis noctibus
pœnę nomine se acerrime verberaret; sed etiā ratus nullū cōtinentię præ-
sidiū posse firmius inueniri, quā Dei matris eiusdēque Virginis perpetuæ
patrocinium, recenti præsertim illius in se clementia ac benignitate in-
uitatus; in eius maxime clientelam fidemque confugit, ac studio virtu-
tis incensus, illico fecit vt eidem Virgini Beatissimæ sese irreuocabili vo-
to castitatis obstringeret. Quod religiosi animi obsequium & sacrificium

pro sua infinita bonitate ratum & gratum Deus ipse videtur habuisse: D
quandoquidem ipsa Virgine deprecante videlicet, ex eo tempore ad extremum vsque diem Ignatius plane omni sensu libidinis caruit. Cæterum quo facilius omnes intelligant, quam sit periculosum & anceps, in Christianæ philosophiæ curriculo sine rectore ac magistro versari; non omittam hoc loco quod ambulanti in feruore spiritus per eos ipsos dies Ignatio contigit. Erant eo tempore in Hispaniæ finibus, Maurorum multæ reliquiæ: quos nefariæ superstitioni Mahometis addictos, Fernandus Catholicus haud ita pridem è suo pepulerat regno. Ex ea igitur fæce quidam insidens mulo, Ignatium forte assecutus, comitem sese illi adiunxit; ac nonnulla primum (vt fit) de itinere sciscitantur, variis deinde sermonibus eo deuentum est, vt de singulari MARIÆ virginitate dissererent. quam cum nefarius ille ante partum quidem integram illibatamque fuisse fateretur, à partu vero nequaquam; contra Ignatius ab eiusmodi errore quibuscunque poterat rationibus hominem reuocare contenderet; post multam altercationem magis magisque obstinatus impius ille, cum oblatam E
sibi veritatis lucem intueri nollet, repente non sine rabie quadam subditis mulo calcaribus anteceßit, seque celeriter ex Ignatij conspectu proripuit. Quo facto vehementius irritatus Ignatius, parum abfuit quin citato gressu persequeretur abeuntem, & pugione confoderet; facinus indignū existimans non tam contemptum relictumque superbe se, quam de summa castimonia & sanctitate Reginæ Angelorum ausum fuisse vilissimum caput ore polluto detrahere: cumque militari etiam tum spiritu religionis officiique momenta perpenderet, sese vix pietati satisfacturum putabat, si tantas blasphemias pateretur inultas, neque ab impuro dæmonis mancipio pœnas petulantis linguæ repoßceret. Verumtamen incitatum tam generosi pectoris impetum retardabat suspicio latentis in tā speciosa cogitatione piaculi; metusque probabilis, ne per hanc animaduersionem & cœleste numen, & eam ipsam quam defendere conabatur, Virginem offenderet. Cum igitur multa secū agitasset, motu corporis pariter atque F
animo varius; ad extremum, sane quam præcipiti cōsilio statuit ad biuiū vsque procedere, vnde Maurum ex habito colloquio ad proximum pagū nouerat diuertisse. in eo biuio laxatis omnino mulæ, qua vehebatur, habenis, ita de re tota interpretari, vt si bestia ipsa per se Mauri vestigiis insisteret, non dubitaret quin accepta futura esset vltio Maiestati diuinę: sin minus, pro certo putaret, nequaquam id à se officij Deum, Beatamque Virginem postulare. Hac ille mente processit ad biuium: cumque pagus ille, quem diximus, abesset diuerticulo passuum non amplius quadraginta, via facili ac spatiosa; plane diuinitus factum est, vt sponte sua iumentum angustiore via Barchinonem versus iter arriperet. Atque hunc in modum Ignatius in re tā graui, nullo pia ipsius studia regēte periclitatus, lethalis noxæ crimen felicius effugit, quam sapientius. Inde progressus ad vicum à Monteserrato haud longe distantē, de peregrinatione Hierosolymitana deque asperiore vita quāprimū ineunda mire solicitus, viatoriū ibi coemit ornatū, sparteos videlicet calceos, talarē è sacco tunicā, funemq; pro baltheo,

A theo, tornatilem baculum, & in vsum aquæ cucurbitam. Quæ omnia, vt Christi paupertatē non erubescere, & peruersam recti verecundiā deponere paulatim assuescceret; suspensa propalam ex ephippiis, ad montem vsque lætus aduexit.

Acta eius in Monteserrato, Cap. IV.

QVo simulatque peruenit, templum ingressus, ac numine salutato, nihil antiquius habuit, quam vt per sacram totius anteactæ vitæ confessionem, contractas animi sordes eluere. qua confessione in primis fideliter atque accurate descripto peracta per triduum, summa deinde cum veneratione ad Sacramentum altaris accessit. Contulit etiam cū eodem patre, qui sibi con-
B fitenti aures dederat, omnia sua consilia cogitationesque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam vsque diē prorsus nemini patefecerat: præterea, quidquid habuit pecuniæ, totum id in Christi Domini gratiam pauperibus benigne diuisit. Dein silentio noctis eius, cui dies festus Angelicæ salutationis illuxit, prętiosa vestimenta quibus erat ornatus, quā occultissime potuit, pannoso cuidam ex infima plebe largitus, confestim optato illo sacco sese alacer induit, ac fune præcinxit; dextro pedi, quod ex reliquiis morbi singulis etiam tum noctibus intumescceret, calceum induxit è sparto; sinistrum vtique nudum relinquere, & capite item nudo prorsus decreuit incedere. Sed quia nō ignorabat plurimos pallio tenus esse philosophos, vestemque facilius multo mutari quam mentē; omni ope sibi enitendum existimauit, vt illa exterioris amictus insignia, ad intimos animi sensus occulta quadam affinitate pertingerent. cumque accepisset in more positū olim fuisse, vt nobiles equites antequā in ordines referrētur, in sacris ædibus noctē vnam armati excubarent (quod in Hispania peruigilium armorum appellant) militarem illum ritum ad rudimēta Christianæ perfectionis in semetipso transferre cōstituit. Igitur gladio ac pugio-
C ne, quibus antea mundo meruerat, è tholo suspensis, nouo instructus armorum genere, totam eam noctem peruigil ante aram sanctissimæ Virginis, modo stans, modo nixus genibus, præteritorum veniam demisse precari, diuino cultui deuouere sese, ac beatam præcipuē Dei matrem intēta supplicatione propitiare non destitit. Atq; hunc in modū Christianę militiæ nomen ex animo dedit Ignatius anno post Christum natum M. D. XXII. quo ferme ipso tēpore, vt à multis nō sine admiratione quidē animaduersum est, Martinus Luther infamis hæresiarcha, magnis in Germania motibus excitatis, iussus à Carolo quinto Imperatore adesse Vormatiæ, male pressum ad eam diem virus opinionum suarum effudit in illo conuentu palām, Sedique Apostolicæ & catholicæ veritati nefarium atque impium bellum temulentus indixit: vt satis appareat, cum maxime furiam illam contra omnia diuina & humana iura, legesque sacratas obar

maret Satanas;tum ex altera parte, præter alia militantis Ecclesiæ robo- D
ra,nouum etiam hunc ducem excitatum diuinæ prouidentiæ nutu, quẽ
Christus Imperator,& ipsum,& sectatores ipsius,obligatos religionis ar-
ctissimæ sacramẽto,adactosq;nominatim in verba Romani Pontificis,fu-
rori ac libidini hæreticæ prauitatis opponeret.

Ardores eiusdem in studio pœnitentiæ. Cap. V.

SACRA igitur vigilia,quemadmodũ dicebamus,exacta, quo
celebritatem hominum,famamque sanctitatis vitaret Igna-
tius nondum certa luce, relicto monachis iumento, pedes
ipse,obuoluto etiam tum fasciis altero crure claudicans;per
summum laborem à Monteserrato discessit,& è via militari
paulo post deflexit ad oppidum Barcinonensis agri Minoressam (hodie
Manresam vulgus appellat)nouem fere millibus passuum à Monteserrato
vbi antequam longinquæ & periculosæ peregrinationi Hierosolymitanę E
sese committeret, læuiente præsertim Barcinone per id tempus pestilen-
tia,deuio & obscuro loco aliquandiu delitescere,& humilitatis Christia-
næ,quæ cæterarum est parẽs custosque virtutum,solida iacere fundamen-
ta decreuerat. Interea mendicus ille,quem Ignatius pridie suis vestimen-
tis induerat,cum ex insolito ornatu in furti suspicionem venisset, illico à
loci magistratibus comprehẽditur, & diuinam humanamque frustra im-
plorans fidem in vincla coniicitur.Cumque inter quæstionem ea sibi à vi
ro quodam nobili clam donata iureiurando affirmaret, notasque corpo-
ris,ignarus nominis,ederet;conquiritur extẽplo diligenter Ignatius.cum
nusquam appareret,mittitur ad eum insequendũ festine viator; qui ægre
procedentem facile consequutus,quærit ex eo,num cui quidpiã in Mon-
teserrato donauerit.Ad eã vocem,id quod erat,suspicatus Ignatius, sub-
stitit;coactusque innocentis periculo,pauperi cuidam vestimẽta sese pri-
die largitum esse confessus est:cumque viator porro instaret, quis tu, aut
cuias?nullum omnino ad ea verbum Ignatius reddidit. sed itinere cæpto F
perrexit tacitus,casum insontis apud se miserãs,ac semetipsum incusans,
qui ne benefacere quidem sine ipsius cui benefaceret damno, vel certe
discrimine,didicisset. Vt igitur Minoressam accessit, oppidum ingressus
quo dicebamus amictu, ad publicum infimæ plebis hospitium precario
sese contulit;ibique sanctæ paupertatis ac pœnitentiæ studio inter egen-
tes ac sordidos quam exsequemur vitam exorsus est.Victũ ostiatim pre-
cibus infimis emendicare quotidie: totam hebdomadam, excepto die
Dominico,ieiunare;in ipso cibatu simplici pane contentus;atque vbi si-
tis vrgeret,aqua profluẽte;somni parcissimus,humo nuda cubare,auctо-
que supplicio,singulis diebus ter sese flagellis quam acerrime cædere.Ad
hæc,horas quotidie septenas genibus nixus in oratione vocali persistere;
nam eius quæ mentalis dicitur, vsum & consuetudinem adhuc ignora-
bat.

A bat.Præterea sacrificio matutino;Vesperarum & Completorij officiis at-
tentissima cura semper intererat. obibat etiam octauo quoque die sacra
Confessionis & Eucharistiæ mysteria.Et quoniam superioribus annis(vt
diximus)& humanæ laudis famæque appetentior,& munditiarum orna-
tusque fuerat studiosior:vt vitium vtriusque diligentiæ pari neglectu re-
penderet, natalium suorum generisque splendorem, ne quis illi bonos
haberetur,studiose celare; & capillum quẽ pro eius sæculi moræ promis-
sum impensius comere curareque consueuerat,relinquere cæpit impexũ
& squalidum:quin etiã vngues ipsos excrescere per diuturnam incuriam
pati:atque in hoc tam aspero,tamque horrido vitæ instituto, constanter
id omne refugere,quod vllam posset afflictæ carni delectationẽ aut leua-
mẽ afferre.Itaq; cum esset decoro vultu,& egregia totius corporis firmi-
tate; detractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellatoris, &
forma viridis iuuentæ prorsus elanguit.

B

Molestiæ scrupulorum,ac tentationes eiusdem. Cap. VI.

IVSMODI vitæ cursum aliquandiu securus Ignatius ma-
gno animi fructu,sine vlla offensione tenuerat, nondũ gra-
uiora prælia & occultas dæmonum artes expertus, quibus
incauta mens hominum ad præclara tendẽtium,si præsertim
suis viribus ipsi confidant,facile in fraudem inducitur; cum
repente quædam illi obiicitur species,cuius,quamuis identidem apparẽ-
tis,formam & figuram satis explicare non posset,multis distincta lumini-
bus,& grato quodam splendore collucens, quod spectrum diabolicum
postea,vt dicemus,agnouit, iisdemque fere diebus cum se illuuie & squa-
lore obsitum animaduerteret,atrox illa cogitatio nec opinantem inuasit.
C Quæ,malum,ratio te,miser,impulit,vt relicta patria,cognatis, amicisque
potentibus,pedore ac dira macie deformatus tristissimo & obsoletissimo
vestitu,vel stipem in triuiis corrogares, vel inter infimas plebis minutæ
quisquilias lateres inglorius? nonne intermissa militiæ honoratæ sti-
pendia, dulcissimosque æqualium conuictus, & pristinæ fortunæ cul-
tum victumque, maiore cum tua tuique sanguinis dignitate repeteres?
Hæc, & alia id genus vbi animo vehementer obiecta; auctorem sen-
sit Ignatius illico: & quamuis initio paulisper ea recordatione com-
motus, tamen vt se collegit, illam ita constanter ab se reiecit ac repulit,
vt vltro etiam familiarius quam antea, sese cœtibus atque colloquiis
egentium & mendicorum insereret.qua submissione victus princeps au-
ctorque superbiæ, rursus Ignatio templum ingredienti ad officia diuina
celebranda,quibus mira cum attentione ac perseuerantia quotidie dabat
operam,vt diximus, incæpti operis molem ac difficultatem ita repræsen-
tauit,

rauit, quasi eius ærumnas & incommoda miserans diceret: Hem infelix D
Ignati, annis vtique septuaginta, quot ætas tua recipit, in tantis tibi laboribus, in tanta vitæ asperitate degendum est: quos tu, præsertim vrgente senio tolerare qui poteris? Tum ille fortiter, nec sine contemptu: Quasi vero, inquit, mihi tu vel vnius diei spatium præstare possis. Hæc duo prima post conuersionem Ignatius de summa rerum certamina subiit: quorum vtroque turpiter superatus humani generis hostis, vbi se irruptione & aperta vi nihil proficere intelligit, longe diuersa bellandi ratione, dolo cuniculisque grassari constituit. Neque abnuit Christus, pugnarum eiusmodi iustissimus arbiter: qui vt neminē supra id quod potest, oppugnari permittit, sic militibus suis, quos gratiæ diuinæ præsidio, & liberę voluntatis arbitrio ad omnē virtutē exercet, ne parta semel victoria per otium torpeant, nouam in dies glorioſi triumphi materiam deesse non patitur. Est igitur in dæmonis artibus, quas ad bonorum perniciem assidue meditatur, illa vel pessima; vt quos ita videt studio virtutis ac religionis addictos, vt inde terrestrium vel honorum spe, vel commodorum & voluE
ptatum illecebris auelli non possint, hos per speciem ipsiusmet honesti quod adamarūt, ad immoderatam inediam & carnis macerationē acrioribus incitamentis impellat, eosdemque præteriti temporis piacula reputantes, ac cælestis iræ seruili metu perculsos, in singula momenta misero quodam angore solicitet. id autem eo cōsilio, vt vel plane defecti viribus, per caussam recuperandæ valetudinis paulatim ad socordiam atque ad ignauiam delabantur; vel assidua scrupulorum agitati molestia, dum se ipsi calumniari non desinunt, si minus inertia, certe defatigatione ac lassitudine ab incæpto desistant. cuius vtriusque cladis vtinam ne tam multa nobis quotidie exempla suppeterent. Hæc igitur eadē fraus Ignatium quoque in discrimen adduxit. Obtinuerat ille (quemadmodum dicebamus) ex quo sese ad Christum adiunxit, in summa vitæ austeritate perpetuam animi trāquillitatem atque lætitiam: quam ne ex quotidiana copia vilem duceret, neu suis ipse meritis per insolentiā adscriberet; ab iis quas diximus, tentationibus cæpit illi pater cælestis vniuersam repente sub- F
trahere, sic, vt interdum cum maxime gaudēs exultaret in Domino, tunc subito nulla præcedente significatione, prorsus exui nudarique se omni gaudio & iucunditate sentiret: nec iam in precibus, neque in psalmis, neque in cęteris, quibus assueuerat, pietatis officiis vllam inueniret omnino delectationem aut requiem. idque cum ei frequenter accideret, attonitus rei nouitate, animo suspēso ac mire solicito, caussas eius varietatis & immutationis inquirere, ac dubitare apud se, recte ne confessionē in Monteserrato, quam diximus, peregisset? quicquam ne omisisset, quod ad integram criminum accusationem attineret? ac proinde num idcirco fortasse Deum adhuc iratum experiretur? Quæ ille dum anxius agitat, arrepta occasione diabolus perturbandi hominis, deque suo statu deiiciendi, hanc ipsam suspicionem atque formidinem institit illi vehementer etiam atque etiam incutere. Ex eo tempore tyro vanis agitari terroribus, dies noctesque fletibus iungere, nullam capere partem quietis. Itaque dum amissam

A amissam recuperare conscientiæ pacem, & hærentem visceribus pestem omni ratione conatur euellere; non satis habuit peccata vetera, quorum de confessione ambigebat, iterum iterumque apud sacerdotem exponere; sed etiam cuiusdam concionatoris monitu, qui Minoressæ per eos dies agebat, totius vitæ noxas, quotquot reuocare in memoriam potuit, in libellum relatas, quod ad Montem serratum antea fecerat, quam accuratissime rursus explicuit. Sed (quod sæpe contingit) quod sibi adiumento fore putabat, id erat ei contrarium maxime. siquidem ipsa commemoratione rerum quas aliquando obliuisci oportuerat, fiebat vt etiam si quid ipsa die mitigatum fuerat, recrudesceret. Nec iam tantummodo superiorum annorum delicta occupatum animum amarissima superstitione torquebant, sed etiam præsentis temporis cura pauorque, ne inuisa Christo sua essent studia, neu Dominum suis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca multis iam rebus frustra tentatis, vnum dumtaxat occurrebat illi remedium, nec sane spernendum; vt sacerdos pro potestate omniB
no sibi posthac eiusmodi suspicionibus ac recordationibus interdiceret. Sed id ipsum consilij ad eum deferre non audebat, peruersa videlicet ratiocinatione delusus, ac veritus ne sibi minus ea medicina prodesset, cuius auctor ipsemet exstitisset. Inter has ergo curas, graui pressus mœstitia cum ita iaceret, vt nulla iam res mitigare dolorem posse videretur; inuasit hominem atrox & sæua cogitatio; vti ad luctus miseriasque finiendas, è fenestra cubiculi (Dominicanorum hospitio tum forte vtebatur) semetipse præcipitem daret. Quam ille cogitationem, ope diuina cum acerrime repulisset, subiit animum firmitas & constantia cuiusdam anachoritæ, quem in Patrum historia legerat, impetrandi gratia nescio quid quod vehementer optaret, omni cibo tamdiu abstinuisse, quoad per eam abstinentiam propitiato numine, voti compos existeret. & quamquam periculosa admodum ea ratio videbatur, metusque suberat, ne tam audaci incæpto Deum irritaret potius, quā reconciliaret sibi; tamen tota re apud se diu multumque agitata, ne quid omnino intentatum relinqueret, illum ipsum rigorem perseuerantis inediæ sine vlla dubitatione experiri
C constituit, atque ita experiri, vt nihil interea de quotidiana precatione, verberibus, & cætera corporis maceratione remitteret. Dies igitur vnus, duo, tres, quattuor, nec tamen aut linqui animo, aut molestia liberari. itaque ad septimum vsque diem obfirmata mente ieiunium extendit, extendissetque porro, ni sacerdos idem, cui sua non modo vitia, sed etiam bona, & intimos omnes animi recessus ac latebras diuino quodam instinctu nudas & apertas habebat, pro imperio vetuisset eum longius progredi, minis insuper additis, ni paruisset, illum à sacra corporis Christi communione prohibendi. hac igitur tam seuera denuntiatione deterritus, cibum sumpsit Ignatius, & illo quidem ac postero die fuit illi quies: tertio vero eadem illa peccata rursum occursare memoriæ. quarum cogitationū initia dum admittit incautius, ac species (vt fit) speciem adducit, sensim in pristinos fluctus, æstusque solicitudinum reuolutus; cum ex vna parte prorsus instaurandum Confessionis mysterium iudicaret, ex altera vero

id sibi non modo non profuisse,verum etiam nocuisse antea cerneret; ex vehementi fluctuatione tam graue tædium præsentis miseriæ mentem eius inuasit,non quidem vt de morte oppetenda, sed vt de abiicienda seueriore disciplina,& sæculi commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit.Verũ in tantis tenebris ac procellis nutanti,& in magnum adducto periculum,peropportune radius diuinæ bonitatis affulsit,cuius beneficio diabolica discussa caligine, totius tentationis exordia progressusque attente considerans, liquido comperit, omnes illos conscientiæ stimulos, vanasque suspiciones, à malo spiritu fraudulenter immissas, ac proinde sine vlla dubitatione constituit, præteritæ vitæ labes, quod ad confessionem attineret, perpetua obliuione conterere. Atque in hunc modum singulari Dei beneficio, non modo infelicem illam sui calumniandi miseriam ac pœnam euasit ipse,verum etiam alios curandi,qui eadem ægritudine laborarent,miram à patre luminum facultatem & scientiam est consecutus.

Ignatij profectus in Spiritu, Cap. VII.

HIsce igitur periculis perfunctus Ignatius ac veluti auulsus ab vbere; maiores quotidie efficiebat in solida virtute processus:& quo acrior ac diuturnior probatio fuerat,eo magis idoneus euasit ad noua omnipotentis Dei charismata capienda: in quibus fuit illud eximium. Cum enim religionis caussa ædem Pauli Apostoli extra oppidum peteret, & in ipso itinere ad Rubricatum amnem, qui Minoressam interfluit,constitisset;necopinanti repente diuina quædam oborta lux est tanta,tamque mirifica,vt momento pæne temporis nullo magistro quamplurima clare perspexerit non solum de fidei Christianæ mysteriis,verum etiam de aliis vel subtilissimis philosophorum quæstionibus atque decretis: quasi nitidissimo quodam in speculo perspicue cerneret ea,quæ post multam accuratamque lectionem, maximosque labores ac vigilias vix demum solent homines intelligentia comprehendere:atque in eo cælesti prorsus intuitu, non sine summa animi voluptate diutius acquieuit. Quo tanto,tamque insigni accepto beneficio, cum ad agendas Domino gratias accessisset ad Crucem in propinquo defixam; oranti sese denuo in aere spectrum illud obiecit, de quo diximus antea, sed (quæ nimirum virtus ac potestas est Crucis) nequaquam pari splendore vel pulchritudine. itaque quod suspicatus pridem Ignatius fuerat, tum denique clare perspexit esse dæmonium: eodemque deinde sæpius apparente, tantum abest vt moueretur, vt illud etiam baculo per contemptum abigeret. Atque eius fere generis per id tempus plane diuinitus alia multa percepit. Quodam die, dum indicta publica supplicatione Minoressæ religiosum agmen instruitur; & Ignatius interim beatissimæ Virgini psallit, insistens gradibus templi Dominicani; subito in Deũ ita rapta mens eius est,quasi per apposita quædam,

& maxi

& maxime illustria symbola, Trinitatis ipsius numen augustissimum cerneret distinctum personis, vnum essentia. Qua visione tanto gaudio est delibutus, vt neque in ipso mox agmine lacrymis & singultui crebro temperare valuerit, neque vero totum eum diem alia vlla de re, nisi de sanctissimo illo fidei Christianæ mysterio disputare:idque tanta similium & exemplorum varietate & copia, vt cuncti obstupescerent.quinetiã per eos ipsos dies non dubitauit homo litterarum propemodum ignarus, librum de Trinitate conscribere quoquo potuit stylo:vsque adeo cælestes typi quos diximus, in eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altissimarum notiones impresserãt. Ac licet antea quoque & monadem in triade, & in monade triadẽ sanctissime coleret,suasque & naturæ diuinæ cõmuniter,& separatim singulis personis preces hymnosque persolueret; ab hoc tamen raptu longe studiosior & ardentior euasit in eodem officio pietatis; eamque laudabilem consuetudinem ad extremũ vsque vitæ retinuit,sic,vt præcipuam caperet voluptatem, & proprio quodam sensu rerum cælestium afficeretur, quotiescunque sanctissimæ Trinitati sacra perageret. Neque vero fuit hic finis mirabilium visionum: siquidem rursus per significationes arcanas, & mystica quædam exempla, oblatus est eius mẽti modus ipse, quem in huius vniuersitatis molitione summus ille rerum opifex tenuit: quas illustrationes atque doctrinas,vt omnino vires naturales excedũt,sic postea negabat Ignatius posse verbis adumbrari, nedum exprimi. Præterea cũ sacrificio Missæ in eodem tẽplo Dominicano interesset, dum à sacerdote de more hostia salutaris attollitur,apertissime vidit Ignatius illa specie Christum Deum eundem & hominem verissime contineri.Factum est etiam aliquãdo(idque ipsimet qui interfuere,testati sunt) vt alienatus à sensibus,à Completorio Sabbati ad alterum vsque proximi Sabbati Completorium in altissimo quodam excessu perstiterit;qua ipsa hora,multis adstantibus qui rei totius euentum attente exspectabant,quasi è profundo somno excitatus,repente sustulit oculos,IESVM perquã suauiter inuocans.atque interim pij quidam homines mortuum rati,vtique terræ mandassent,nisi cõtemplati omnia diligentius, ac pertentato corpore, latẽtem in eo vitam ex tenui cordis palpitatione sensissent. Ad hæc,intento precationi,sese nõ semel tum Christus Dominus, tum Virgo mater ostendit. quibus, & aliis id genus clementiæ diuinæ subsidiis in recta fide vsque adeo confirmatus est,vt etiam si nulla exstitissent Christianæ religionis monumenta vel testimonia,nequaquam tamen dubitasset, ex iis tantummodo quæ Deo sibi aperiente cognorat, mortem pro defensione catholicæ veritatis oppetere. & qui paulo ante vix vocalis nosset orationis vsum,paucis mensibus tantam rerum spiritualium peritiam, ac tantam Dei familiaritatem est nactus, vt quidam, eius omnia vel dicta vel facta curiose obseruantes, intempesta nocte supplicantem animaduerterint (eleuante spiritu sarcinam corporis) quatuor circiter cubitis à terra sublimem:& quidem ex consortio sermonis Domini (quod de Moyse scriptum legimus) tota facie mirum in modum radiante.

D

De ſtudio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII.

QVÆ omnia, quamquam egregia atque expetenda per ſe, tamen eo pluris erant in Ignatio facienda, quo magis erant cum aliorum fructu & vtilitate coniuncta. Nam in cæteris ornamentis ac beneficiis, quæ in eũ Deus plena manu congeſſit, illud equidem vel præcipuum duxerim, quod in tãto perfectionis ardore non dedit illi ſpiritum ſolitudinis, animumve vni ſibi vacantem, ſed Chriſtianæ propagandę fidei cupidiſſimum, ac mire ſtudioſum diuinæ gloriæ, ſalutiſque communis. Cum igitur acta eius in Monteſerrato (quamquam ea ipſe occultiſſima voluerat eſſe) inſtitutãque vitæ aſperitatem ac ſanctimoniam vicinis locis fama vulgaret, ac nobilitatem viri præcipue, rumor (vt fit) etiam in maius attolleret; ingens hominum concurſus ad eum fieri cæptus partim viſendi gratia, partim etiam conſulendi; quos ille vt omni conatu quam acerrime ad Chriſtum adiungeret, neu ſqualor ille nimius, & diutina illuuies ad ſe adeũtibus terrorẽ incu- E teret; primum deponere ſordes, & externum corporis habitũ cępit aliqua ex parte componere: deinde cũ intelligeret difficilem in primis & ancipitem eſſe curationem animorũ; quo cautius rectiuſq; in re tãta procederet, ope diuina ſuppliciter etiam atque etiã implorata, ſuæ cõuerſionis originem, ac ſeriẽ, variaſque tentationũ procellas ac tenebras, & ſubſequutam mox tranquillitatem ac lucem, quam accuratiſſime ſecum expendens, demum ex iis quæ partim cæleſti magiſtro dictãte perceperat, partim etiam ipſemet experiẽdo cognorat, de fructuoſa ratione meditandi orandique, præclaras obſeruationes & ſaluberrima præcepta conſcripſit: qui liber (vt antea dictum eſt) Exercitiorum ſpiritualium titulo, tempore procedente deinceps ab eodem auctus atque recognitus, & Romani Põtificis iudicio ac teſtimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atque ordinis homines tũ in eligendo genere vitæ, tum in cõponendis moribus, perturbationibuſque ſedandis, ac præſertim in retinenda conſtantia ſalutari, mirũ in modum iuuit, iuuatque quotidie; vt iure optimo videatur hoc non in F poſtremis numerandum eſſe remediis, quæ diuina bonitas hac hominum ætate vel ad corrigenda ſæculi vitia, vel ad renouandã veterẽ Eccleſiæ diſciplinam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad bonam perfectæ virtutis frugem Ignatius reperiebat idoneos, paulatim, & quaſi per gradus cæpit excolere: cæteros interim precibus monitiſq;, prout ſeſe dabat occaſio, à vitiorũ fœditate deterrẽs, atque ad ſtudiũ æternæ beatitudinis incitans: idque eo libentius atque ſecurius, quod cõmunicandis iis quæ à Domino acceperat, nihil interim ſibi religionis ac ſpiritus deperire ſentiret. Nec ſolũ venientes ad ſe, benigno excipiebat alloquio; ſed etiã inuitatus interdum ab aliis ad prandiũ, minime recuſabat accedere; nimirũ eo conſilio, vt ex re & ex tempore ſumpta occaſione, qui ſe in Dei gratiam terreſtri pauiſſent cibo, eoſdẽ ipſe viciſſim ſpiritualibus epulis, & opportuna quapiã adhortatione reficeret. Atque in hũc fere modũ adiuuãte Dño permultos ad arctã ſalutis ſemitã, à via lata & ſpatioſa traduxit.

E *graui*

A

E graui morbo periclitatur. Cap. IX.

SED in eiuſmodi curam dum incumbit ardentius, nec tamen interea fere quidquam de aſſiduitate precandi, ac de quotidiana vitæ aſperitate diminuit, morbum ex ingenti labore contraxit adeo periculoſum & grauem, vt ſæuiente atrociter febri proxime ad mortem acceſſerit. quo tempore & oppidi magiſtratus periculo viri permoti, publice diuerſorium illi curarunt neceſſariis rebus inſtructum: & præter aliam amicorum turbam, honeſtæ matronæ, quæ vitandæ peſtilentiæ cauſſa Barcinone ſeſe eo receperant, certatim ægrotanti aſſidere, & nocturnas agere excubias, perinde quaſi in vnius vita ſalus omnium verteretur. Atque his populi officiis, ac pia ſedulitate bonorum, ereptus è præſenti vitæ diſcrimine, in id ipſum iterum ac tertio recidit ob eam cauſſam, quod nondum plane confirmatis viribus (blan- B dimenta videlicet carnis, & veteris hominis malitiam veritus) præpropera feſtinatione ad priſtinas occupationes corporis animique redierat: quarum pondere oppreſſus, denique didicit ipſe, aliiſque deinde præcipere ſolitus eſt, imbecilla valetudine minuendos labores, curandumque tali tempore, vt quantum de cõſuetis exercitationibus infirmitas demat, tantum ad Dei gloriam, & proximorum ædificationem æquitas animi, & exemplum Chriſtianæ fortitudinis addat. Vetabat idem etiam corpus debito ſomno ciboque fraudari, multis eo tempore doctus experimentis, vt moderata ſobrietate vegetatur animus, ſic immoderata vigilia vel inedia vires adeo frangi ac debilitari, vt mens earum miniſterio deſtituta, vix munere ſuo fungi, aut ad contemplationem rerum diuinarum poſſit exſurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, diuturna & periculoſa ægrotatione, demum ita conualuit, vt ex reliquiis morbi dolore ſtomachi moleſtiſſimo ſubinde cruciaretur: quapropter calceos induere, & pãni craſſioris tunica cinerea, & capitis tegumento contra ſæuitiam hyemis mu- C nire ſeſe piorum hominum benignitate precibuſque coactus eſt.

De inanis gloriæ vitio ſuperato. Cap. X.

ACCESSIT ad illa corporis ægrotantis incommoda, grauis etiam animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriæ tentatione profectus. Dum enim ingraueſcente morbo conſcientiam ſuam diligentius excutit, ſeque ad extremum comparat mortis agonem, ſubiit illi repente, ſe iuſtum eſſe, neque vllo pacto ſibi de ſempiterna beatitudine dubitandum. Cui ſuaſioni dum reſiſtere vi ſumma conatur, intelligẽs vt quiſque ſibi maxime placet, ita Deo maxime diſplicere; diuturnum & anceps intra ſeſe certamen tanta tentatione metuque ſuſtinuit, vt miris modis quotidie torqueretur, maioremque ex offenſionis diuinæ formidine, quam ex ipſa graſſantis morbi ve-

hementia metum ac ſolicitudinem caperet. Verſabat videlicet in omnes D
partes hominis animum dæmon callidus, Chriſti permiſſu; & quem deſperationis iaculis paulo ante ſuperare nequiuerat, eumdem rurſus nimiæ confidentiæ ac vanitatis elatione ſupplantare & euertere nitebatur. Sed contra eiuſmodi cogitationes Ignatius & in ipſo (vt diximus) morbo, & recuperata poſtmodū valetudine cum diutius dimicaret; partim agendis identidem Domino gratiis, partim naturæ humanę fragilitatem apud ſe reputando, denique diuino præſidio deteſtabile hoc ingrati animi vitium ita debellauit, euulſitque radicitus, vt poſtea quotieſcunque ſalus animarum, aut Dei gloria poſtularet, ſua non minus bona, quam mala ſine vlla prorſus cenodoxiæ titillatione palam & ingenue expromeret.

De profectione Hieroſolymitana. Cap. XI.

INTER hæc anni fere ſpatio exacto, partim ſpiritualium rerum ſciētia inſtructus, partim etiam arte quadam & conſue- E
tudine regendarum animarum imbutus, cum nihil vulgare aut exiguum agitaret animo, ſed egregia quędam & ardua in Dei gloriam ab ipſo conuerſionis initio concepiſſet; Hieroſolymam, quod iam dudum habebat in votis, petere omnino conſtituit, non tam vt Chriſti Domini ſacratiſſima incunabula cerneret (tametſi idipſum vehementer optabat) quam vt in conuertēdis ad Euangelij lucem infidelibus qui ea tenent loca; vel operæpretium faceret, vel certe martyrij palmam, cuius auidiſſimus erat, acquireret. Sed hoc ſuum de prædicando Euangelio conſilium, vitandæ ſcilicet humanæ laudis cauſſa, nemini prorſus aperiebat: peregrinationis vero propoſitum, cum neceſſario amicis patefeciſſet, multi primum id ei multis rationibus diſſuadere, obteſtari etiam & orare ne populum ab ſe nuper è ſomno vitiorum excitatum ad ſtudia virtutis pietatiſque, repente deſereret, neu ſe ipſe, affecta præſertim valetudine, itineri tam longinquo ac tam periculoſo committeret. deinde cum nec precibus nec ſuaſionibus eum de ſententia de- F
mouere poſſent, inſtare ſaltem & vrgere, ne incomitatus abiret; multa poſſe in tam remotis ignotiſque ſibi regionibus, ac tanta rerum humanarum varietate contingere, quæ præſentem cuiuſpiam fidelis opem ſolatiumque requirerent. Omnino probabilia videbantur afferre, & humano iudicio rem æſtimātibus, etiam neceſſaria: nec vero deerant homines impigri, peritique linguarum, qui ſeſe illi comites laborum ac periculorum libenter offerrent. Verum Ignatius, qua erat animi altitudine, in cælum ſemper intentus, atque à diuina prouidentia vſquequaque pendere mirabiliter cupiens, amicis omnia ſua in eū ſtudia profitentibus ita remiſit, vt diceret, in præcipuis hominis Chriſtiani virtutibus, non modo fidem & caritatem eſſe, verum etiam ſpem. Eius porro cōparandæ gratia, certum ſibi eſſe non modo ſine viatico, ſed etiā ſine comite iter id ingredi; quod clare perſpiceret, ſi, qualia multa poſſunt homini accidere, peregrinanti præſertim, ſibi quidpiam euenīſſet, fieri non poſſe quin aliqua ſaltem ex

A tem ex parte comitis præſidio fideique confideret: proinde quidquid in eo ſpei locaſſet, id vtique ex ea detractum iri fiducia, quam totam in vno Deo clementiſſimo parente ac rectore vellet eſſe repoſitam.

Nauigat in Italiam. Cap. XII.

HAc igitur mente ſub initium anni M. D. XXIII. magno omnium dolore Minoreſſa profectus venit Barcinonē, vt in Italiam ex eo loco traiiceret. cumque peropportune paratā ibi nauem offendiſſet, egit cum nauarcho ſuppliciter, vt ſe mendicum egentemque gratis admittere ac tranſportare ne grauaretur. cui naulum quidem ille ſe remiſſurum promiſit; ea tamen cōditione, vt nautici ſaltem panis, quod erat neceſſarium, ſecum inferret. Eo reſponſo cum vehementer angeretur Ignatius, quod commeatus copiam quamuis exiguam, cerneret inopię illius quam ſibi ſummam propoſuerat, legibus aduerſari; poſt multas anxiaſque cogitationes totā rem denique permittere
B ſtatuit arbitrio ſacerdotis, quem ſibi paucis illis diebus Barcinone, tum ſuæ conſcientiæ iudicē, tum interpretem diuinæ voluntatis elegerat. Ille re cognita, Ignatio reſpondit, æqua poſtulare nauarchum: proinde nō reſiſtendum eſſe, nec vero timendū, ne ſi cibaria, tam vilia præſertim ac neceſſaria, ſibi parauerit, quidquam idcirco contra conſilium perfectę paupertatis admittat. Tum Ignatius quamquā ſoluto vixdum religione animo, tamen partim ſacerdotis impulſu, partim etiam metu occaſionis eius amittendæ; emendicata de more pecunia, panes in nauem impoſuit, & ne quid præterea ſecum inferret, paucos qui ſuperfuerant nummos reliquit in ipſo littore: deinde ſolutis anchoris die quinta Caietam non minus periculoſa quam celeri nauigatione delatus, Romam pedibus iter intendit. ac prima nocte diuertit ad villam militibus refertā; quibus nefaria quædam ac turpia molientibus, tanto animi ardore ac vociferatione ſe obiecit, vt illi partim verborum pondere, partim conſtantiæ miraculo obſtu-
C pefacti, à flagitioſo conatu deſtiterint. Inde laboribus maximis, cum ſæuiente per eos dies peſtilentia luridus ipſe ac macilentus, tectis fere atque oppidis arceretur, denique in vrbem Romam haud ita acriter cuſtoditam, laſſitudine ac fame pæne confectus introiit ipſo Dominico die Palmarum. cumque venerabundus religioſiſſima quæque loca obiiſſet, Adriani VI. Pont. Max. pedes exoſculatur. Mox paranti Venetias ire, vt in Palæſtinam inde tranſmitteret; rurſum Hiſpani amici nonnulli, qui Romæ eo ipſo tempore verſabantur, profectionem diſſuaſere cum aliis rationibus, tum præcipue nauigationis longæ & infeſtæ periculis proponendis: quippe cum paulo ante per ſummum nominis Chriſtiani æque damnū ac dedecus, Turca Rhodū inſulam expugnaſſet, quo nuntio videlicet omnis Italia cōhorruerat. Sed cum Ignatius ab inſtituta peregrinatione nullo terrore poſſet abduci; illud ſaltem hortari & orare inſtiterūt, ne ſe daret in iter eiuſmodi ſine pecunia, tū in alios vſus neceſſaria, tū vtique ad naulū pro tranſmiſſione ſoluendū. nā vt Venetias emēdicato victu

peruenīſſet,

peruenisset,quæ deinde ratio quæ spes homini externo & ignoto foret, D
in tam remotas regiones traiectum nanciscendi gratuitum? Proinde recte
amiceque suadentibus ne resisteret,iuuarique se in CHRISTI gratiam
aliquo saltem viatico pateretur. Cum hæc,& alia eiusmodi asseuerantes
pariter ac miserantes ingererent;sæpius eadem iterando, cunctantem ac
tergiuersantem denique perpulerunt, vt in ipso discessu aureos aliquot
nummos acciperet. quo ille subsidio oneratus verius quam instructus,
non multum processerat viæ,cum rem totam attente cõtemplans, seque
ipse accusans grauiter,quod de fiducia diuina humano metu se deiici, fi-
xumque paupertatis propositum oblato auro passus esset infringi;parum
abfuit quin omnem pecuniam illico indignabundus abiiceret: sed quia
id prodigum, ac Deo ingratum fore videbatur, decreuit certe in obuios
pauperes paulatim insumere.quod cũ alacriter præstitisset,breui & num-
mis omnibus vacuus,& stimulis conscientię liber euasit. Pergentem por-
rò Venetias, eadem quæ supra memorauimus incommoda & difficulta-
tes itinere pæne toto vexarunt. Sæuiebat etiam tum locis aliquot fœda E
lues atque contagio; dispositique custodes aditus oppidorũ assidue tue-
bantur. Ignatium vero ex ipso corporis habitu vel in summa cæli tempe-
rie metuisses. Obsita erat squalore vestis,& horrida;color exsanguis,cauũ
macie caput,conditi introrsum oculi, & inanes faucium sinus. quocirca
fiebat,non solum vt excluſus à diuersoriis omnibus pernoctare sæpe co-
geretur in publico,sed etiam vt pallore & macie peremptum, rigentem-
que,prætereuntes aliquando nonnulli ceu monstrum quoddam aut tri-
ste simulacrum horrerent. Ipse vero linguæ imperitus,ignarus itinerum,
cum præ defatigatione sæpe deficeret; ad Fossam tamen Clodiam Deo
adiuuante peruenit,quo ex emporio breuis & quotidianus Venetias tra-
iectus est. Ibi certior factus à viatoribus, obseruari Venetiis omnia dili-
gentissime,& è suspectis præsertim regionibus venientes accessu prohi-
beri;flexit inde itinere terrestri Patauium,quorumdam cõsilium sequu-
tus,qui idipsum periculi metuentes, faciliorem sibi ex ea vrbe Venetias
transitum fore sperabant: iidemque Ignatium adiunctum sibi comitem, F
præ imbecillitate haud ita æquantem gradus, in campis circumpadanis
repente destituunt, vnius ope CHRISTI subnixum: qui sane pro sua
infinita clementia laboranti seruulo in tanta solitudine minime defuit,
sed proxima nocte sese illi,quemadmodum antea sæpe fecerat,visendum
obtulit;recreatumque mirifice,intra ipsa Patauina mœnia primum,dein-
de Venetias sine vllo errore aut difficultate perduxit. nemo quippe ex
Patauinis custodibus ad portas, nemo ex Venetis exploratoribus ad in-
sulas frequentiores appropinquantem(cum nauim ingressi de more sin-
gulos vectores diligenter excuterent) Ignatium nulla munitum valetu-
dinis tessera,ne appellauit quidem:mirantibus, cognita postmodum re,
Clodianis desertoribus illis;quibus per adulterata videlicet symbola in-
troitus in vrbem vtramque non sine magna vel solicitudine, vel conten-
tione patuerat. Venetiarum vrbis, in recessu intimo sinus Adriatici, ea
regio ac situs est, vt leniter stagnantes ex alto aquæ illam ex omni parte
circum

A circumluant. ea inclytæ vrbi & ad merces copiasque inuehendas oppor-
tuna receptacula,& contra hostiles incursus munimenta firmissima sunt.
Ex iis porro æstuariis,maiores minoresque euripi totam vrbem intercur-
santes,variis mæandris ac flexibus ita distinguunt, vt,quod in partes pe-
dibus, in totidem fere mari aditus sit; egregio sane vel artis, vel naturæ
miraculo. Inde vicorum,insularum, ac pontium ingens numerus: vt qui
diutius ibi versati non sunt, viarum locorumque modo varietate,modo
similitudine sæpe fallantur. Sed contra eiusmodi ambages, certum para-
tumque remedium est maxima multitudo cymbarum, quæ vsquequaque
dispersæ,nominatim ad omnia & publica & priuata loca quemlibet haud
ita magna mercede traiiciant. Ignatius naui Patauina,ex iis quæ per Me-
doacum flumen assidue commeant,in area Marciana sub noctem exposi-
tus, cum neque vias ad publica xenodochia nosset, nec portitori condu-
cendo supperetent nummi;assuetus longo iam vsu male cubare,sub por-
ticu Procuratoria,quam appellant,intẽdentibus iam se tenebris,vacuum
B opificis cuiusdam fulcrum elegit, in quo fessos artus vtcumque reficeret.
Tenet fama,literisque multorum est memoriæ traditum,dum ille ibi no-
ctem exigit, vicinum senatorem M. Antonium Triuisanum (quem ipsi
multo deinde post,eiusdem ciuitatis principem vidimus) cælesti voce ex-
citatum, increpitumque quod in multa veste, mollique strato decumbe-
ret ipse, cum interim Dei famulus peregrinus non longe à vestibulo il-
lius ædium iaceret in publico pauper,& omni humana ope ac solatio de-
stitutus. itaque ingenti metu & horrore perfusum profiliisse confestim,
& quæsitum diligenter Ignatium excepisse perhonorifice. Sed ille postri-
die cum in amicum veterem Cantabrum incidisset,à lautiore hospitio se-
se ad eum familiariter transtulit.

Nauigat in Palæstinam. Cap. XIII.

C IBI cum aliquandiu moraretur, in omnem nauigandi occa-
sionem intentus;ecce tibi nouæ amicorum pugnæ(quos illi
vbiuis breui conciliabat cognita viri virtus atque modestia)
eum variis terroribus ab instituta peregrinatione reuocare
conantium; quibus ille, Deo fretus,ita resistebat,vt diceret,
pro certo habere se, vt cætera cuncta deficerent, vel vna solummodo ta-
bula quo cupiebat vtique peruenturum. Nec eum fefellit bonitatis diui-
næ fiducia. Cum enim eo anno formidine Turcarum, vt diximus, soli-
to minor esset in Iudæam peregrinantium numerus, & quotquot erant,
simul omnes paulo ante soluissent; desperata iam à cæteris re, Ignatius
repente fit certior, nauem in Cyprum parari patricio Veneto, prætori
eiusdem insulæ designato:cumque inde non ignoraret breuem atque fa-
cilem esse traiectum in Palæstinam; nullo adhibito deprecatore,cum ta-
men multi nec aspernandi supperetent,ad Venetorum Ducem Andream
Gritum adiit ipsemet,insigni non minus humanitate quã prudentia prin-

cipem: ac Deo fauente facile ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprũ vs- D
que deueheretur. Sed interea dũ prætoria ornatur nauis, in febrim Ignatius incidit, factumque diuinitus est, probandæ scilicet eius constantiæ causſa, vt quo die pharmacum hauserat, eo ipso nautæ signũ profectionis ediderint. qua re minime conturbatus Ignatius veniam petit ab hospite; qui pertinaciter ipsum etiam atque etiam retinere conatus, cum nihil omnino proficeret, consulitur medicus. ille vero sine cunctatione respondet, hominem ad interitum ruere. Attamen Ignatius nihilo magis immutatus, & cælestis nimirum medici ductum sequutus, felici sane consilio (quod tamen admirandum potius, quam imitandum aliis duxerim) fluctuante etiam tum in stomacho potione conscendit, factumque est Dei beneficio, vt ora soluta, inter nauigandum, ex ipsa maris agitatione tantam vim pestiferi ac vitiati humoris euomeret, vt morbo plane leuatum sese celeriter senserit. Recuperata valetudine institit suo more, quoscunque poterat factis dictisque ad virtutem & pietatem adhortari. cumque in eadem naui per summã impudentiam committi grauia quædam flagi- E
tia comperisset, nõ dubitauit apertũ dedecus detestari palam; & impuros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere, vt ij facta cum nautis coniuratione molestum sibi monitorem in deserta quadam insula exponere, atque ab suo conspectu & consuetudine procul amouere decreuerint. quam rem odorati è vectoribus quidam Hispani ad Ignatium pro amicitia detulere, suadentes etiam atque etiam, vt in loquendo cautior esset, sibique consuleret. sed ille nihilominus turpiter peccantes obiurgare perrexit, diuinæ prouidentiæ ope subnixus: cuius beneficio factum est, vt ad insulam sceleri destinatã appropinquantes nautæ, aduerso repente vẽto reiecti, volentes nolentes Ignatium in Cyprium vsque peruexerint: vbi cum stare ad salinas peregrinam nauem, de qua supra diximus, audisset; illuc itinere terrestri se contulit: in eamque gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit, quam in priores intulerat, Christo vno videlicet fretus, qui tota illa nauigatione sese illi non semel ostendit; eumque magnopere confirmauit; ac denique incolumen ad portum Pa- F
lestinæ perduxit.

Palæstinæ loca sancta perlustrat. Cap. XIV.

INDE cum cætera peregrinorũ turba progressus, vt ad conspectum sacratissimæ vrbis est ventum, incredibilem ex ipso illius intuitu cepit animo voluptatem; ac deinceps partim in comitatu, partim etiam solus, loca illa CHRISTI Domini, MARIÆ VIRGINIS, & Apostolorum nobilitata vestigiis, eximio quodam animi fructu venerabundus haud semel obiit: modo inclyti quondam templi reliquias, modo sepulchra Prophetarum intuens: hic nascentis & vagientis; illic docentis, & miracula patrantis filij Dei monimenta considerans. Vbi vero ad loca eiusdem acerbissimis pœnis

A pœnis insignia, & moriẽtis in cruce sanguine cõsecrata, atque ad defuncti sepulchrum accederet; effusus in lacrymas, humo pia oscula imprimere, immortales agere Domino gratias, incredibili quadam spiritus dulcedine & suauitate compleri. Ad hæc, antiquum beatissimæ Virginis domicilium, itemque locum instituto primum Eucharistiæ mysterio, & sancti Spiritus aduentu memorandum, & alia eiusmodi quamplurima, quæ per otium deinde reuiseret, à mystagogo quam accuratissime addiscere. Erat Ignatio iamdiu deliberatum, vt diximus, in augustis illis Iudææ sedibus pedem figere, atque ad conuertendos ad Euangelij lucem infideles toto pectore incumbere; quod non reperiret vel vbi sanctius in terris vitam degeret, vel in quo munere fructuosius operam collocaret. Neque, plurimis iam experimentis diuinæ bonitati confidere, & in diem paruoque viuere assuetum, rerum quæ ad corpus pertinent, habebat cura vlla solicitum. Id vero laborabat vnum, fragilitatis humanæ videlicet conscius, ne spiritui quotidie deficienti, & noxarum sordes aliquas con-
B trahenti, opportuna sacræ pœnitentiæ ablutio, & cælestis panis alimenta deessent. Quam ad rem idoneum ratus ministerium fratrum è Franciscana familia, qui loca illa religiosa tuentur, & peregrinis aduenientibus præsto solent esse; adit ille ad custodem cœnobij, ac litteras ei, quas ex Italia commendatitias attulerat, reddit; &, quod ad cõuersionem infidelium attinet, nihil ei suorum consiliorum impertit; voluntatem vero suam in eisdem sedibus commorandi habitandique demonstrat: rogat proinde, vti se fratres dumtaxat tecto recipiant, sibique Confessionis & Eucharistiæ sacramenta ministrent: se, quæ ad victum cultumque spectent, nullo prorsus eorum incommodo curaturum. Custos, partim commendatione amicorum, partim postulati moderatione permotus, bene sperare iubet Ignatium, ita tamen, vt rem in aduentum Prouincialis Ministri differret, qui per eos dies in Bethleem oppido versabatur. nec dubitauit Ignatius quin æque facilem Prouincialem esset habiturus, atque custodem habuerat. itaque cum reditus iam peregrinorum instaret, litteras ad amicos in Occidentem scribere aggressus est, quibus eos de suo statu faceret certio-
C res. Cum igitur maxime scriberet, quod in posterũ diem peregrinis erat indicta profectio, ecce tibi à custode nuntius, adesse Prouincialẽ, & Ignatium accersere. ad quem bonæ spei plenus cum extemplo adiisset, collaudat ille primo piam hominis voluntatem: sed re apud se diligentius deliberata, videri sibi ait satius, vt recedat; idque cum alias ob causſas, tum vero quod ante id tempus nonnulli eodem studio accensi, dum securius vagantur, à Turcis excepti, vel misere periissent, vel certe in acerbæ seruitutis calamitatem incidissent, quos deinde propter officium ac vicinitatem Franciscani fratres non sine magno cœnobij detrimento redimere cogebantur. proinde se in diem insequentem cum cæteris peregrinis ad iter accingeret. Ad quæ cum ita respondisset Ignatius, vt sibi certum fixumque esse affirmaret, Hierosolymis omnino restare; simulque modeste significaret, se, quamuis aliter sentiente Prouinciali, nequaquam, nisi aliqua oblata religione, à proposito recessurũ: tum ille potestatẽ se à summo

Pontifice habere subiunxit sacris interdicendi si quis inuito se ibidem D
remanere conatus esset:iamque potestatis eius diploma proferre paranti,
confestim Ignatius,vt omnia ecclesiastica iura,& imperia valde reuerebatur,nihil prolato opus esse respondit,credere se quæ diceret,& quoniam ita iuberet, dicto audientem fore. Dum igitur ad hospitium tendit mœrens,vt se ad reditum cõparet acris;illum incessit repente cupiditas montis Olueti illius celeberrimi reuisendi, quo in summo cernuntur adhuc Iesv Christi ascendentis in cælum expressa vestigia:ac ne quis forte in tantis temporis angustiis impedimento sibi esset, re nemini patefacta, & (quod periculosius est) nullo propter inopiam Turca secum adhibito ex iis qui mercede conducti peregrinis in ea regione præsidio sunt; solus ad montem excurrit:cumque à custodibus non admitteretur, cultellũ è calamaria theca detractum mercedis loco iis dedit, sacris montis cacumen subiit alacer,& diuinorum pedum notas multa cum prece & ingenti gaudio veneratus, ad Bethphage properauit:vbi dum singula curiose perlustrat,subiit illius animum subito,minus diligenter in Olueti fastigio sese E
animaduertisse,vtra ex cęli plaga dextrum,vtra sinistrum esset Christi vestigium : qua dubitatione quasi quibusdam calcaribus incitatus,illico ad montem recurrit, adnotauitque intentis oculis vel minutissima quæque sic, vt locus in posterum dubitationi non esset : vsque adeo inexplebile studium sacrosancta illa redẽptionis humanę monumenta, & incunabula Christianæ religionis penitus etiã atque etiam cognoscendi recolendique mentẽ eius inuaserat.Interea,cum abesset diutius,nec in turba peregrinorũ appareret,ad Frãciscanos defertur desiderari ex eo numero Ignatium.Franciscani suspicati id quod erat,ac veriti ne per eam solitudinem Ignatius in aliquod vitæ vel seruitutis discrimen incurreret; Armenium quẽdam in eo cœnobio ministrantẽ,ad illum perquirẽdum celeriter mittunt.qui descẽdenti ex Oliueto cõmodum Ignatio factus obuiã,fuste primum,ac truci vultu acriter minitari, ac temeritatẽ aspere admodũ increpare:deinde immissa manu, & brachio ferocius apprehẽsum, ad diuersorium trahere minime sane renitentẽm,quinetiã nouo cælestis gaudij rore F
perfusum,quod inter eas contumelias Christum sibi prẽsentem,& vsque ad hospitium præeuntẽ,incredibili quodã genere cõsolationis aspiceret.

In Hispaniam redit. Cap. XV.

VT igitur postera dies illuxit, cum reliquo peregrinorum agmine Ignatius abiit præ desiderio tristior, & relictam prouinciam sine fine respiciens : nec tamen, quoniam præsenti necessitate victus inde recederet,de muniẽdo in posterũ sibi quãdoq; reditu ac mãsione desperãs. Cũque primo traiectu Cyprum tenuisset incolumis,tres ibi onerarias in Italiã paratas offendit: quarũ vna erat Veneti mercatoris, maxima, & omnibus rebus instructa; altera

A altera minor,sed bene firma, Turcarum : tertia Christianorum, parua,& male compacta.Ac cæteri peregrini,quod tempus erat hibernum, & obnoxium tempestatibus,pro se quisque tendere,ac certa mercede pacisci: vt in primam illam ascenderent : cumque Ignatius propter egestatem à nauarcho repudiaretur, iidem illum enixe precari, vt hominem sibi notum, probum, atque adeo sanctum ne recusaret admittere. quibus ille non minus amare quã inepte facetus:Atqui sancto,nihil opus est(inquit) naui,calcabit æquora multorum exemplo.neque vnquam exorari se passus est:sed magno ei stetit cauillus, & contumacia. Cum enim Ignatius inde per cõtemptum excluſus, facile obtinuisset iisdem deprecatoribus, vt in illam debilẽ gratis admitteretur:cumque simul omnia nauigia vento secundo soluissent; repente cooritur atrox adeo ac sæua tempestas,vt Turcica nauis in omnium conspectu miserandum in modum fluctibus hausta, nullo prorsus euadente perierit; Veneta vero in scopulos illisa naufragium fecerit,saluis tamen hominibus:tertia tantum, qua vehebaB tur Ignatius,minime valida, ventis ac fluctibus diu multumque agitata, altero denique mense in Apuliam, lacera ac valde fessa peruenit:quo ex loco ipse deinde Venetias petiit,tam lõga & periculosa nauigatione mire vexatus.Etenim studio paupertatis,quę fuit illi semper omnibus commodis & emolumentis antiquior, nudis cruribus, hyeme sæuiente conscenderat,femoralibus tantum è tela, concisaque ad humeros aploide,ac scissili tunica breuiore semiamictus, cũ è cælo densa caderet nix,ac tristi gelu cuncta inhorrescerent. atque ad has cæli iniurias accedebant quotidiana vitæ discrimina,vigiliæque,& cætera maris incõmoda : quibus ille pæne cõfectus cũ Venetias peruenisset Ianuario mense anni M.D.XXIV. ab hospite Cãtabro clemẽter acceptus, nũmisque aliquot ad iter faciendum, atque ad fouendũ stomachũ nimio frigore languentẽ panni quodã frusto donatus, Ferrariã venit. ibi maximũ vrbis templũ ingressus, dum religiose numen adorat,mendicus quidã ex iis qui sacrarum ędium vestibula conterũt,precationi apprime intentũ intuitus, confestim ad illũ acC cedit,manumque ad stipem porrigit supplex : cui cũ Ignatius ex ea quam habebat pecunia,nummulũ hilari vultu dedisset, atque is(vt fit)rẽ ad cæteros pauperes detulisset; alius aliusque deinceps ad Ignatiũ accurrere: quos ille cum se per Christum obsecrantes frustrari fas esse vix duceret,à minoribus nummis ad maiores paulatim progressus,breui totã crumenã ita penitus exhausit,vt sibi deinde ad cibum illo die capiendum ostiatim emendicare necesse fuerit.quã rem pauperes iidẽ mox conspicati, & maxima quadam admiratione correpti,sanctum,sanctũ illico exclamãt.quibus plausibus vocibusque nequaquã inflatus ipse, cum vno bonæ conscientiæ testimonio niteretur, Genuã inde sine vlla cũctatione profectus est.Graue per id tempus inter Christianos Reges vigebat bellum;& prę-
cipua quæque Cisalpinæ Galliæ loca,vel Hispanicis,vel Gallicis præsidiis tenebantur:cumque ob id ipsum valde infesta cædibus ac latrociniis itinera esse cõstaret;admonitus à bonis quibusdam viris Ignatius est, vt per occultos tramites à via regia declinaret; ni cum ingenti vitæ periculo in

Universidad de Deusto
Biblioteca

manus militum vellet incidere. At ille, quem ardens odium sui, & amor D
imitandæ Christi patientiæ intrepidum redderet, recta nihilominus ire
perrexit. neque ita multum vię processerat, cum ad oppidum nescio quod
in stationes circumsidentium Hispaniorum incurrit, qui tam periculoso
ac suspicioso tempore exploratorem sine dubio rati, comprehẽsum Igna-
tium, & in domunculam quamdam seductum, blande primum interro-
gant; deinde omni vestimento, & ipsis denique calceis ferociter exuunt,
singulas partes proterue simul & curiose pertractant, numquid ad obses-
sos vel nuntij, vel litterarũ afferat, diligenter exquirunt. cum nihil eorum
quæ putauerant, neque percunctando elicerent, neque perscrutando in-
uenirent; ira commoti, Atqui te Prȩfecto sistemus, inquiunt, & confessio-
nem quã pertinaciter supprimis, exprimemus: cum nihil recusaret Igna-
tius, ac tantummodo peteret, vt sua se tunica tectum incedere pateretur;
illi vero, ludibrij & ignominiæ caussa brachatum per media castra vulgo
inspectante atque irridente perducunt. quam ille tam insignem contu-
meliam excepit ac subiit alacer, cum aliis nominibus, tum prȩcipue quod E
interea sibi species quædam est obiecta Christi Domini, cum à Pilato per
mediam vrbẽ ad Herodis tribunalia missus esset, ab eo per summam in-
iuriam atque indignitaté spreti & illusi; & vniuerso irridente ac sibilante
populo, per hominum ora semel iterumque traducti: cuius opprobrij se
quoque factum esse vtcumque participem, mirifice lætabatur: sed vbi ad
Præfecti diuersorium appropinquauit, repentino quodam timore perfu-
sus, cæpit subito cogitare apud se, quonam modo ipsum alloqueretur. Et-
enim Ignatius, quod olim in regia, sermonis flosculos & verborum ele-
gantiam nimium studiose captasset, ad eam vanitatem expiãdam, consul-
to post conuersionem instituerat rudi & agresti sermone cum ipsis quo-
que dynastis ac principibus agere; & quo magis vulgo contẽneretur, om-
ne liberalioris educationis & nobilitatis indiciũ dubiose celare. tum igi-
tur subiit illius animum, expediret ne tali tempore quidpiam de suscepta
seu tarditate, seu rusticitate deponere. Sed cum rem totam accuratius in-
tuens, ab humano timore profectam animaduertisset; vsque adeo in se- F
metipsum animo concitatus est, vt nulla habita ratione periculi, non mo-
do mutata consuetudine ad orationis lenocinia non descendere, sed nul-
lum prorsus neque gestus, neque verborum honorẽ habere Præfecto de-
creuerit. Quæ res cuipiã fortasse temeritatis potius quam consilij videa-
tur esse: sed vtique seruorũ Dei, præsertim in ipso feruore pœnitentiæ, fa-
cta vel dicta, ad communem sensum ac normam exigenda non sunt. Cum
igitur coram illo stetisset, vt erat seminudus & squalidus, ne aperto qui-
dem capite, oculos humi defigit. multa ac varia sciscitanti, nullam omni-
no reddit vocem. tãtum ad illam interrogationem, Es ne speculator? non
esse, respondit; idque ob eam caussam, ne si nihil contra dixisset, silentio
ipso, quod aiunt, rem affirmasse, & merito quȩsitorem in suam perniciem
efferasse videretur. Tum ille insanum ratus Ignatium, acriter milites in-
crepat, quod in conspectum suum, nõ bene cognita re, dementem addu-
xerint; & simul, Abigite hunc, inquit, liberumque dimittite. qua repro-
henſione

A hensione magis magisque irritati, cum aduersus Ducem hiscere non au-
derent, sui doloris pœnas ab innocente Ignatio repetunt. nec modo iur-
gia & probra certatim ingerere, sed etiam impetu facto, pugnis, cubitis,
calcibus hominis latera faciemque cõtundere, mirabiliter in ipso verbe-
rum dolore lætantis, quod aliquid innoxio sibi ad Christi Domini exem-
plum perpeti contigisset. Cumque verberando & conuitiando fessi deni-
que destitissent, miseratus alius quidã miles excepit exanimem, ac fouit,
ciboque recreatum insequenti luce tutum abire permisit. Sed antequam
Genuam accederet, rursus in statiua Gallorum incidit, verum euentu ad-
modum dispari. siquidẽ Dux, vt eum in Guipuzcoa natum audiuit Vasco
ipse eidem regioni finitimus, quasi popularem clementer agnouit, ac be-
nigne tractari à militibus iussum postridie dimisit incolumen. Inde cum
Genuam peruenisset, Rhotericum Portundum ibi offendit Cantabrum,
Hispanicnsi classi præpositum, in Fernandi quondam regia sibi notum;
cuius beneficio dum Barcinonem traiicitur, nihilo pacatiori vsus est ma-
B ri, quam terra paulo ante vsus fuerat. Etenim à piratis cõspecta nauis, qui
valida per eos dies classe infestum habebant mare Ligusticum, ingenti
nautarum labore metuque manus insectantium effugit.

Barcinone ad studia litterarum aggreditur. *Cap. XVI.*

INTEREA Ignatium Hierosolymitana cõmoratione pro-
hibitum, grauis coquebat cura, quid ageret, quodnam po-
tissimum vitæ genus eligeret. ac multa secum agitanti vene-
rat illi dudum in mentem, cœnobium aliquod ingredi ma-
xime dissolutum, vt ibi, dum lapsam religionis disciplinam,
& verbo & exemplo conatur ad veterum instituta redigere; & cęteris ali-
qua re prodesset, & ipse interea (quod necessario futurum videbat) ab iis
C qui restringi se nollent, multa pro Christi nomine pateretur. Sed incertus
num id maxime ad Dei gloriam pertineret, quam videlicet vnam in om-
ni actione spectare consueuerat; multa ac diligẽti prece & ieiunio explo-
rat numinis voluntatem: ac diu perplexus, in eam denique mentem se-
se diuinitus plane sensit impelli, vt sine dubitatione statueret, primum
operam suam, qualis qualis esset, nequaquam intra vnius familiæ can-
cellos includere: deinde, quo latius pateret vtilitas ac fructus animo-
rum, eiusdem consilij ac propositi idoneos aliquot adlegere socios
atque adiutores: postremo, vt sine hominum admiratione versari in
adiuuandis hominibus posset, ad sancti Spiritus vnctionem, doctrinæ
quoque subsidium, ac litterarum cognitionem adiungere, præsertim
quod ea commendatione facultatem etiam repetendæ atque obtinen-
dæ Hierosolymitanæ prouinciæ (cuius illi cura viuebat in pectore) faci-
le se ab ecclesiasticis magistratibus aliquando impetraturum sperabat. Et
quidem, quod ad litterarũ studia pertinet; cũ nondum intelligeret quam

illa si

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa sibi totum hominẽ fere vindicent,ratus posse interim se animis quo- D
que adiuuandis vacare,Minoressam ad gregem illum suum reuerti decreuerat,vbi & sparsa in hominum mentibus pietatis virtutisque semina ad bonam frugem perducere,& Cistercienſis cuiusdam monachi, spectatæ sanctitatis ac doctrinæ viri,tum consuetudine perfrui,tum industria eruditi magnopere cupiebat.Sed cum illum,contra quam putarat, demortuum reperisset;Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putauit fore,propter eam maxime causſam,quod cum paupertatem perpetuo colere,nihilque ab domo sua & cognatis accipere decreuisset;in ea vrbe multos habebat spirituali necessitudine sibi coniunctos: in iis Ardebalum quemdam peritum,vt locis ac tẽporibus illis,ludimagistrum; & Elisabetham Rosellam primariã fœminam, quorũ alter operam illi gratuitam in docendo,altera in quotidianos vsus quidquid opus esset benigne detulerat.Vt igitur Barcinonem reuertit,seque Ardebalo dedit in disciplinam, repueraſcere in gratiam Christi matura iam ætate vir(quippe tertium circiter ac trigesimum agebat annum) & elementarius propemodum fieri E
non erubuit.Cæterum ad illa spinosa rudimenta grammaticæ capienda, ediscendasque verborum inflexiones & nominum,cum alia erant ei impedimento,tum illud præcipue,quod animum ad rerum cælestium sensa concipienda longo iam vsu promptum & agilem, si amandi vocabulum, vel alia quæpiã eiusmodi vox admonuisset eorũ,quæ pie ac religiose cogitare & cõmentari cõsueuerat,subito pæne abstractus à sensibus,in contemplationẽ diuinæ caritatis ac sempiternæ beatitudinis tota mente raperetur.Ex quo fiebat,non solum vt nihil noui mãdare memoriæ posset, sed etiam vt si quid antea impressum esset, id ipsum cõcursu nouarum & præstantiorum imaginũ illico deleretur.quam ipsam rẽ,quasi futura præsagiens,pro sua parte adiuuabat etiam vafer humani generis inimicus,eo maxime tempore crebra intelligentiæ lumina eidẽ offerens, & recondita patefaciens scripturæ sacrę mysteria.Quod ille cũ cerneret,cumque adhibito sæpe conatu,euagationem hãc frustra cohibere tentasset; pro ea discretione spirituum quam diuturna exercitatione parauerat, facile sensit F
diaboli frandem sese à litterarum studio reuocare conantis.ac, quo consilio Barcinonem sese contulerat, id ipsum labore ac diligentia consequi maiorem in modum exoptans, hanc iniit rationem eius abigendæ molestiæ.Templum erat beatæ Virginis, cui à Mari cognomen est, gymnasio proximum.in id templũ fusis rite ad Deum, eamdemque Virginem precibus, Ardebalum pro amicitia accersit;rem illi totã,vt erat,exponit; deinde se ad pedes abiicit homini,etiam atque etiam obtestans,ne ab incæpto desistat;se vtique,modo sibi panis, & aqua non desit, in proximum biennium,& eo amplius,si opus fuerit,ad scholas frequentem esse venturum,seduloque daturum operam litteris;petere & rogare,vt ab se quotidie nõ minus quam à cæteris pensum exigat;cessantem, quasi quemlibet vnum è grege puerorum, arbitratu suo & verbis & plagis accipiat.Miratus viri humilitatem ac probitatem Ardebalus, bonum animum iubet habere, suamque illi operam denuo pollicetur. Atque hac submissione

victus

A victus denique dæmon abscessit, & importunis illustrationibus Dei beneficio recedentibus,operæ pretium Ignatius facere,& liberius in grammaticæ cognitione cæpit excurrere. Interea discẽdi mirabiliter auido,& omnia studiorum compendia perquirenti, suasere nonnulli, ad pietatem videlicet cum elegantiore doctrina iungendam, vt Erasmi Roterodami, qui ea tempestate Latinitatis auctor idoneus habebatur,Enchiridion militis Christiani studioſe perlegeret. quod ille facere cum cæpisset, celeriter sensit ea lectione spiritus feruorẽ in se quasi frigida superfusa restingui:consultoque per precesDeo ita librum illum abiecit,vt neque in manus postea sumpserit ipse, & multo post, Generalis creatus, omnia scriptoris illius opera in Societate Iesv legi vetuerit: non quo singula hæretico veneno infecta putaret; sed nequis forte captus facetiis ac dicacitate viri, sensim, vt fit,ab incorruptis ad vitiosa descenderet. Nec tamen eo tempore Ignatius, quamquam studio litterarum adeo intentus, consueta caritatis officia & studium pænitentiæ omisit.quinimmo cum Bar-
B cinonem valentiore quam inde abierat stomacho reuertisset,non ille quidem ad saccum rediit, neque orationi ita multum temporis tribuit; sed tamen vestitu admodum vili vsus est, & calceos ad ostentationem vitandam ita perforauit, vt soleis paulatim magis magisque discerptis, hyeme iam sæuiente, nudis humi plantis incederet:atque etiã subseciuis operis, erepto è scholasticis exercitationibus tempore, instituit pia passim colloquia serere;plebẽ infimam doctrinę Christianę præceptis imbuere;quosdam etiã spiritualibus exercitiis ad virtutem ac perfectionem informare. Quarum rerum admiratione permoti præ cæteris viri quattuor, sese ad Ignatij ductum atque institutum aggregarunt(quibus tamen,vt suo loco videbimus, in proposito constantia defuit) Callistus quidam, qui auctore Ignatio peregrinationem Hierosolymitanam nuper obierat; alterum Artiagam cognomento appellabant; tertius fuit è Gotholaniæ Proregis familia,nomine Cazeres:ad quos vltimo loco Ioannes adolescens,natione Gallus accessit.His ille sociis auctus;tametsi studiorum metam quam-
C primum attingere optabat, quo liberius omnem curam atque operam in hominum salute consumeret; tamen quod sibi nondum sat firma grammaticæ fundamenta iecisse videbatur,numquam adduci potuit,vt ab Ardebali disciplina discederet (quamuis ad superiores artes vulgo idoneus haberetur)quoad insignis quidã Theologiæ doctor;cui sese excutiendum examinandumque tradiderat, facto periculo,ad reliquorum sententiam accessit. Cuius auctoritatem & iudicium ne contemnere videretur, licet ipse sibi haud sane placeret,ad grauiora studia Cõplutũ vna cũ sociis abiit.

Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII.

IBI cum ad publicum xenodochium suo more diuertisset:artium, vt appellant, curriculum iniit non admodũ felici successu:quippe qui eadem illa præpropera festinatione incitatus, nullo pæne

seruato vel ordine vel discrimine disciplinæ, multa & varia vno co- D demque tempore agressus est; & in logicis terminos, quos appellant, in physicis Albertum, in Theologia Magistrum sententiarum (qui maxime libri tum in Hispania terebantur) euoluere, & plures quotidie in scholis audire cæpit interpretes; quæ res in speciem vtilis & compendiaria, vel maximo ei in id ipsum quo properabat, impedimento fuit. Etenim, quod in rebus humanis fere fit, cum auide sequeretur omnia, nihil propemodum assequebatur: & ipsa varietas ac multitudo rerum, tum intelligentiæ tenebras, tum vero memoriæ perturbationem & cõfusionem afferebat. Ad hæc illud etiam accedebat incõmodi, quod in summa paupertate, non solum ex emendicato viuebat ipse cum suis, verum etiam aliorum inopiam ac difficultates, cõquisitis vndique eleemosynis, magno labore & corporis & animi subleuabat. Præterea, quod eius cursum vel maxime retardauit in litteris, tanta cupiditate ardebat errãtes animas ad bonam mentẽ atque ad legẽ Euangelicã reuocandi, vt se, quamuis alieno tum tẽpore, continere non posset quo minus & in scholasticorũ circulis E de vera virtute ac pietate sermones iniiceret, & triuiis pueros plebẽque fidei Christianæ præceptionibus erudiret, & omniũ ordinũ homines passim ad cultũ Dei, studiumque religionis, acri ac vehemẽti oratione incitaret. Quibus adhortationibus commoti multi cum ad sanitatẽ & officium redirent, & crebris altisque suspiriis verã cordis contritionẽ ac pœnitentiam testarẽtur; ab imperitis quibusdã Ignatius in suspicionẽ & crimen veneficij vocari est cœptus: quasi homines oratione sua cardiacos redderet. Præterea cum insignes quædam in populo repente morum ac vitæ mutationes existerent, & maior in dies hominum concursus ad Ignatium fieret; breui rẽ ad sacros Inquisitores Toletũ pertulit rumor. Gliscebat eo maxime tẽpore apud Germanos Lutheriana pestis, manabatque malum quotidie latius. Quinetiam in Hispania ipsa, insani conatus eorũ qui sese Illuminatos ferebant, paulo ante magistratuum diligentia oppressi fuerant. Quocirca sacri Quæsitores in omne eiusmodi contagionis periculum excubantes animo, atque ex hac hominum frequentia & inusitato F agendi genere veriti ne quod nouum incendium existeret, Complutum celeriter aduolant, in Ignatij doctrinam ac mores diligenter æque ac dissimulanter inquirunt. cũ nihil neque in dictis neque in factis à recta fide alienum inuenirent, Ignatium ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiscopi, Ioanni Figheroæ, qui deinde Regio consilio prefuit, Toletum ipsi ad sua tribunalia reuertuntur. Neque ita multo post, Vicarius ipse, magis vsurpãdi iuris caussa, quam quod rem vlla animaduersione dignam putaret, ad Ignatij diuersorium adit quiete, & pauca quædam ab eo percunctatus, ad extremum exponit, inquisitum in ipsius & sociorum vitam esse acriter, neque inuentum quidpiam vitiosum; proinde more suo animarum saluti operam darẽt, cum eo tamen, vt non vno eodemque omnes habitu incederent; ne tali tempore nouam aliquam sectam inducere viderentur. Natiui coloris lanea veste cuncti vtebantur. iussit ille Ignatium & Artiagam nigro, Callistum & Cazerem tufo colore distingui,

A stingui, adolescentem Gallum nihil mutare. nec recusauit Ignatius, vt erat magistratibus apprime obediens. Interiecto deinde quattuor fere mensium spatio, cum nihil de instituta docendi ratione remitterent, nec persuadere sibi Vicarius posset, homines idiotas, in iis tractãdis quæ ad Christianæ fidei dogmata pertinent, nusquam labi: rursus in eos clam instituit quærere. sed cum nihilominus sana cuncta reperisset, rem totam sine vllo iudicij tumultu suppressit. Nec tamen ita multo post Vicarius idem tertiam in Ignatium quæstionem exercuit, quorumdam calumniis ac suspicione compulsus. Confluebat ad nouum doctorem audiendum, vt diximus, populi turba promiscua. in iis fœminæ duæ honesto loco natæ, grandis natu mater, & filia forma eleganti. hæ publicis Ignatij adhortationibus incitatæ, vt est sexus ad pietatem propensus, adeo exarsere, vt cuncta Hispaniæ valetudinaria peragrare, & in Christi Domini gratiam toto vitæ suæ tempore pauperibus ministrare decreuerint. Hoc animi propositum Ignatio cum aperuissent; dissuasit ille magnopere B cum alias ob caussas, tum ne cuius oculos animumque solicitaret aspectus adolescentulæ; non deesse Compluti pauperes, quos officij caussa, si vellent, inuiserent; posse etiam operam dare sacro Eucharistiæ ferculo prosequendo, & alia id genus obire permulta, vtriusque sexui, alterius etiam ætati magis congruentia. Quibus rationibus, & simul auctoritate viri deterritæ, cogitatam quidem illæ deposuere prouinciam; verumtamẽ eadem agitatæ spiritus vi, temperare sibi postea nequiuerunt, quominus inconsulto atque inscio prorsus Ignatio, pedibus, ac mendicantium specie aliud genus peregrinationis longæ difficilisque susciperent. Giennium in Bætica est vrbs, quam nonnulli Mentesam Oretanorũ falso putarunt, sacro Sudario in primis visenda, in quo crucem sibimet baiulantis expressa Christi Domini adoratur effigies. Ad id Sudarium venerandum, pedibus, vt dictum est, paucis admodum conscriis profectæ, duodecim ferme dierum itinere, cum in vrbe non apparerent, admiratio primum affinium ac vicinorum orta: deinde vbi à familiaribus cogni- C tum est peregrinãtium habitu petiisse Giennium, varie pro suo quisque sensu rem interpretari. nonnulli probare factum, plerique reprehendere quod eo loco fœminæ sine comitibus, nullo apparatu se in iter periculosum dedissent. Doctor vero Cirolius, cuius in tutela erant mulieres, auctorem eius consilij suspicatus Ignatium, vehementer excanduit, facinus indignum exclamans, hominem externum & ignotum, in aliena patria suis concionibus cuncta miscere, & ipsas matres familias à cura domesticarum rerum auocare, nubiles vero puellas in pudicitiæ discrimen adducere. Atque his querimoniis Vicarium perpulit, vt Ignatium in carcerem, misso repente viatore, coniiceret. Erat æstiuum anni tempus, & satis laxa custodia. itaque ad eum totis iam illis finibus celebrem, vel spectandi, vel audiendi cussa plurimi ventitabant. quibus ille securitate mirabili tum Christianæ doctrinæ rudimenta, tum etiam, vbi res exigeret, spiritualium exercitationum præcepta more suo tradebat. Georgius quidem Nauerius, insignis ea tẽpestate doctor, & magna apud

Carolum Cæsarem gratia, cum ad eum visendum accessisset; animi magnitudinem,& dicendi vim admiratus,vt primum ad suos domum reuertit:Hodierna die vidi Paulum(inquit)in vinculis.Iamque septimum decimum diem ibi transegerat non solum innoxius, verum etiã prorsus ignarus cuius criminis nomine accerseretur; cum eius interrogandi gratia (multa quippe ad eum ab iniquis delata fuerant) Vicarius ipse cum scriba publico in carcerem venit. Ac primum (vt fit) variis quæstionibus versat in omnes partes Ignatij animum:dein scisciatur ex eodem, obseruet ne Sabbata.cui ille, Vtique, in honorem beatæ MARIÆ virginis (inquit.) nam cæteroquin & Iudaicos ritus ignoro,& vero Iudæum patria mea fert nullum.Postremo,nostin', ait,mulieres quasdam duas, matrem & filiam? Cum Ignatius annuisset, Numquid auctor illis fuisti (adiungit) peregrinandi Giennium?Nihil vero minus,ait Ignatius: quinimmo credas mihi iurato velim, eiusmodi concursationes & itinera in vniuersum vtriq; dissuasisse me: &,si profectæ sunt,me ignaro, atque adeo inuito profectas. Tum hilari vultu Vicarius,humeros Ignatij leniter apprehendens,Atqui ob id ipsum,inquit,in custodiam te scito fuisse coniectum. His ita peractis,ac tota serie quæstionis per scribam in commẽtarios relata, Vicarius abiit.Interea peregrinatione confecta,secundo & quadragesimo denique die mulieres reuertuntur.è quibus Ignatij innocentia clare perspecta,venit in carcerem scriba,& Vicarij sententiam Ignatio recitat:qua primum iubebatur ipse cum sociis cæterorum scholasticorum habitu incedere; deinde quadriennij perficiebatur spatium sacræ Theologiæ cognoscẽdæ, ante quod exactum spatium, de fidei Christianæ mysteriis ad populum verba ne facerent.Quibus auditis,quod ad habitum pertinet, nihil sane recusabat Ignatius,dum modo in idipsum egẽti sibi necessaria præberẽtur:illam vero temporis finitionem ægre admodum tulit,quod ea re sibi viam ad procurandam animorum salutem obstrui cerneret. Itaque sine vlla dubitatione Salmanticam ad sua prosequenda studia migrare constituit,cum sesquiannum circiter Cõpluti moratus, inter eas ipsas difficultates & occupationes, nonnihil tamen è logicis, physicisque, & ex ipsis Theologiæ fontibus degustasset. Sed interim,ad gloriam Dei, nequid in doctrina moribusque suis resideret infamiæ,Toletanum Archiepiscopum (cuius in diœcesi Complutum est)sibi ex itinere adeundum,totamque ei rem gestam,& omnem consiliorum suorum rationem explicandam existimauit. Is erat Alfonsus Fonseca, morabaturque eo tempore Pintiæ. à quo benigne acceptus, animatusque ad cæpta strenue promouenda, nec non instructus viatico,Salmanticam venit,quo comites iam ante præcesserant.quorum ille diuersorium ignorans, primum omnium sacram ædẽ ingreditur, vbi orantem conspicata pia quædam mulier,instinctu videlicet numinis,vltro ad eum accessit,& scisciata nomen, ad socios iam sibi notos læta perduxit. Verũ Ignatio ne Salmanticæ quidẽ quieto esse diutius licuit.Cum enim quod supererat à studiis otij,in cohortandis ad virtutem ac pietatem & priuatim & publice non modo plebeiis,verũ etiam principibus viris insumeret;neque vero,adiuuante Domino,frustra operam

A ram collocaret;omnium in se oculos repẽte conuertit, vrbemque totam celeriter eius nominis fama peruasit. Erat omnino inusitata res, & ipsa nouitate valde mirabilis;laicos homines,& externa re nulla differentes à cæteris(etenim eos Figheroa suo sumptu Compluti scholasticorum vestimentis ornarat)Apostolico ac pastorali propemodum munere fungi palam, & sacerdotes ipsos ad partes suas rite obeundas accendere. Et cum eiusmodi vitæ genus valde probarent,suspicerentque permulti;tum vero non deerant qui totam rem secus interpretarẽtur,ac diligentius cautiusque examinandam putarent. In iis Dominicani fratres è diui Stephani præclaro cœnobio, quamquam eorum pro potestate non erat eiusmodi quæstio,tamen, quo erant caritatis ardore, sat suum rati quod communem ad rem totius Ecclesiæ pertineret; Ignatium noscere, spiritumque ipsius,& doctrinæ genus, & vitæ institutum expendere omnino constituunt.Interim ignarus huiusce consilij Ignatius confessarium ex ipso cœnobio sibi delegerat.Is igitur confessarius aduenã iussu Vicarij (nã Prior,
B seu cœnobiarcha tum aberat) in proximum Dominicum diem ad prandium inuitat;nec renuenti,Fac (inquit) paratus accedas; quærenda ex te non pauea.Ac nihilominus, vbi dies aduenit, sine cunctatione promissa fecit Ignatius.Exceptus est cum vno è comitibus Callisto,comiter.Sublatis deinde mensis, vtrumque Vicarius cum eodem confessario, & alio è fratribus in sacellum quoddam seducit. considentomnes. Tum blando vultu Vicarius Ignatium intuens,gaudere se admodum inquit, ac valde probare, quod ille cum sociis Apostolicum in morem peregrinando populos doceat,atque ad cultum Dei, ac studium pietatis impellat. verumtamen auere se nosse quibus maxime litteris operam dederint. Cum id quod erat,Ignatius,minime doctos fateretur esse:Quid igitur,inquit,expertes doctrinæ, conciones de rebus diuinis habetis?Nos vero nequaquã concionamur,ait Ignatius; verum de virtutis pulchritudine, de vitij fœditate,cum occasio sese dat,familiariter & ex æquo loco disserimus,atque
C homines ad odium peccatorum,amoremque probitatis hortamur.Ad ea Vicarius: Sed vtique de virtutibus vitiisque sine liberalium artiũ cognitione disputari non potest,vel à magistris & libris accepta,vel infusa diui nitus.vos vero neque litteris, neque doctoribus operam dedistis, vt ipsi fatemini:restat igitur vt à Spiritu sancto vobis hæc tradita sint. atqui hoc ipsum est de Spiritu sancto, quod maxime quærimus. Tum Ignatius vt peti se vidit repentino dilemmate,cum aliquantulum substitisset:De his, inquit,hactenus.Cum nihilominus instaret ille,ac Spiritus sancti verbo hominem vrgeret, oppressus Ignatius tam perseueranti interrogatione, in eodem tamen gradu constantiæ perstitit,seque nihil præterea responsurum affirmauit, nisi quibus legitime interrogandi ius esset. Quo loco Vicarius:Ita ne vero?inquit.Cum nouæ impostorum sectæ quotidie pullulent,& in errorem ac fraudem ita multos inducant; vos in reddẽda vestrę doctrinæ ratione tergiuersamini?Atqui efficiam vt omnino reddatis. Triduum deinde intrà sacros cœnobij fines detinentur, atque humanissime tractantur à Fratribus. Eo spatio exacto, ecce tibi à Baccalaureo

Fria, Vicario Salmanticensis Episcopi, notarius ambos perducit in carcerem, includitque seperato à reliqua reorum turba cõclaui, mirum in modum squalido, ac peruetusto, odorisque teterrimi, cuius tectum medium stipes ligneus fulciebat, ac stipiti ferrea catena erat affixa dodrantiũ longitudine circiter nouem, bifida ad extremum serie. huic ergo catenæ altero vtrumque pede adstringunt, sic, vt nusquam alter sine altero progredi, aut loco pæne mouere se posset. Igitur tota ea nocte per summum corporis incommodum nulla capta quiete, in hymnis & canticis perstitere, postridie, vt per vrbem vulgata res est, continuo boni viri complures cum stragulis, culcitrisque, & ciborum apparatu adfuerunt, quorum benignitate recreatus Ignatius, ac paulo clementius haberi deinde in ea custodia cæptus est. Itaque, vt ante Compluti, sic eo tempore concursus ingens hominum ad eum fieri. ad quos ille admirabili tranquillitate, de contemptu rerum humanarum, de futuro extremo iudicio, deque sempiternis præmiis atque suppliciis disserebat. In iis Francisco Mendozæ (qui postea S.R.E. Cardinalis & Episcopus Burgensis est mortuus) miseranti casum ipsius, & amice ex eo quærenti, grauiter ne ferret custodiam & vincula: Tantum ne malum tibi videtur esse carcer? inquit Ignatius. atqui, scito, vrbe Salmantica tota non ita multas esse compedes, manicas ve; quin ego plures Christi Domini caussa vehementer exoptem. Interea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatium & Callistum diuersos interrogat, ac variis percontationibus, quales haberi à iudicibus solent, vtriusque sensus & animum diligenter explorat. Cum illi congruentia responderent, nec modo sibi, sed etiam inter se mire constarent; deniq; librum Exercitiorum, de quo inaudierat, poscit: nec recusat Ignatius; quinetiam sibi præterea esse tres in eadem vrbe socios aperit, editque diuersorij nomen ac notas, quibus inueniri sine errore possint. neque vero supersedit ille missis lictoribus eos in carcerem tradere inferiorẽ: ne quod iis colloquiũ cum Ignatio, neu qua communicatio consiliorum esset. Post hæc, ablatũ Exercitiorum librum & ipsemet accurate perlegit, & examinandum præterea tradidit tribus Theologiæ doctoribus: qui dum singula diligenter expendunt, accidit interea res ad innocentiam Ignatij & sociorum declarandam non leuis momenti. Cum enim cæteri, qui in vinculis tenebantur, per negligentiam custodum effracto carcere omnes repente dilapsi essent; Ignatius comitesque soli in summa fugiendi licentia postridie ibidem inuenti sunt, & cunctis admirantibus, approbantibusque, confestim in amplam domum & commodam inde magistratuum iussu traducti. Citatus præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri sui recognitores, cum & de Exercitiorum ratione, & de præcipuis fidei Christianę mysteriis multa ex eo quærerentur, paucis ac demisse præfatus, neque se vacasse admodum litteris; & quæcumque sentiret diceret ve, Ecclesiastico iudicio & censuræ cuncta submitrere; ad singulas quæstiones de sanctissima Trinitate, de Incarnatione Domini, de sacramẽto Eucharistiæ, aliasque complures ita respondit, vt iudices ipsi pęne obstupescerent. Prętea ea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam nodus, quem ipse, cum item re-

item responsa Doctorum se ignorare dixisset, illico soluit egregie. Postremo iussus primum Decalogi præceptum, vti consueuerant ad populum, sic ibidem repente explicare; in eam sententiam vsque adeo varie & copiose dixit, vt omnem illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His rebus ita peractis, cum dies vinculorum esset secundus iam & vigesimus, vna cum sociis euocatur ad iudicum sententiam audiendam. cuius erat summa, innoxios eos, & ab omni hæretica labe intactos videri, ac proinde posse arbitratu suo in adiuuandos homines ac plebem erudiendam incumbere; tantum ne intra quadriennium in Theologiæ studio exactum, quæ cogitatio let hali, quæ veniali crimine teneretur (qui locus in toto pæne iure Pontificio ac Theologia difficillimus est) auderent ipsi per se definire, atq; statuere: id autẽ propterea quod in Exercitiorum libro signa quædam tradita viderant iudices ad peccata capitalia à venialibus dignoscenda: quæ tamen quod nihil continerent à recta fide alienũ, nominatim improbare non audebant. Recitata sententia; cum honorifice tractatum ab se Ignatiũ putarẽt iudices; ille vero suis rebus è conscięntia apprime confidẽs, vehemẽter indoluit, ab iis quos veræ & Catholicæ fidei tutores ac præsides agnoscebat, nullo in suis neque dictis, neq; scriptis deprehenso vitio, tamen in re tanta tamq; necessaria sibi silentium imponi; atq; iter ad excolendos ac pro viribus adiuuandos homines impediri. Quæ ipsa res inclinatum iam ante animum eius impulit, vti satius iudicaret ex hisce difficultatibus, quas in Hispania obiici sibi subinde videbat, ad scholas Parisienses in Galliam vltro sese transferre: vbi tum ob suam nouitatem, & eius linguæ inscitiam sibi minus interim negotij putabat fore, tum propter illius academiæ celebritatem atque frequentiam, non defuturos deinde quos ad suum institutum, atque ad Apostolica vestigia sectanda perliceret.

Lutetiam proficiscitur. Cap. XVIII.

ET quoniam ad iter adeo longinquum & anceps, non idẽ erat sociis animus: atque etiã, vt maxime incolumes eo peruenissent, incertum erat, apud ignotas nationes quam copiã in studiis litterarum degendi essent habituri; communicato cũ iis consilio statuit Ignatius antecedere solus ipse Lutetiam: & si quid ẽ res facultatẽ habitura videretur, vt eos ibidem alere posset, ipsos euocare per litteras; sin minus, tota de re facere certiores; vt quamquã diuersis locis, eadẽ tamen coniunctione animorũ, emenso interim philosophię ac Theologię curriculo, intermissam ad tẽpus consuetudinẽ, Deo volente deinde repeterent. Rebus igitur ita cõpositis, quamquã è præcipua Salmanticensi nobilitate multis ægre ferentibus, ac maiorẽ in modũ renitentibus, vigesimo circiter die quã è custodia exierat, in viã se dedit Ignatius, onustum libris asellum præ se agens; ac Barcinonem deuenit. Hic vero, vt inter veteres amicos ac familiares, omni ope certandum illi fuit, vt

fuit, vt se à lacrymis atque à complexu carorũ auelleret, etiã atque etiam D deprecantium, ne patriam cum externa regione mutaret, neu se tali tempore in manifestũ vitæ periculum vltro demitteret. Vigebat adhuc bellum inter Hispanos Gallosque, & circa regni vtriusque præcipue limites infesta latrociniis loca, & recentes multorum cædes ad metum proponebantur. Sed ille nec terrore, nec precibus de suscepto cõsilio demoueri se passus, certe illud recusare non potuit, quominus tum ad sumptus itineris, tum ad necessaria Parisiis comparanda, nummorum aliquid partim in numerato, partim in nominibus ab Elisabetha Rosella, & aliis quibusdam amicis acciperet. Quibus ille subsidiis, ac præcipue diuinæ bonitatis ope munitus, hyeme summa, pedibus, vt solebat, nullo duce vel comite inde profectus est sub initium anni M. D. XX VIII. cumque Ianuarium totum in itinere posuisset, Februario mense Lutetiam sospes introiit. ibi quod ad studia pertinet, respiciens perexiguum præteriti temporis fructum, rationibus suis accurate subductis ad Dei gloriam statuit in litteras toto pectore incumbere. cumque experiendo iam cognouisset, eam esse E humanæ mentis imbecillitatem, vt in plura vno eodemque tempore vix atque ægre sufficiat, damnata priore festinatione, in posterum, compẽdiis omissis, regia via procedere, & studiorum suorum nouum initium ordiri decreuit. Igitur ad Montis acuti collegiũ itare quotidie, ibique inter procacium puerorum greges, matura iam ætate vir, grammaticæ rudimenta repetere nõ dedignatus est. Simul etiam de stato precationis tempore, & vexatione corpusculi, quo plus otij ac vitium studio superesset, multum imminuit, sic tamen, vt illa præcipue tria numquam omiserit: primum, vt quotidie sacrificio Missæ religiose interesset: alterum, vt octauo quoque die post pœnitentiæ sacramentum cælesti pane sese reficeret: extremum, vt bis quotidie sua eius diei dicta, facta, cogitata quam diligentissime recognosceret; conferensque hodiernum cum hesterno die, hebdomadam cum hebdomada, mensemque cum mense; suos in spiritu vel progressus, vel regressus perquam accurate exploraret atque perpenderet. Procurationem quoque alienæ salutis, & institutam consuetudinem agendi cum F proximis, tantisper dum litteris, ac prẽsertim philosophiæ vacaret, aliqua ex parte remisit, numquam tamen omnino deposuit.

Extremæ inopiæ incommoda superat. Cap. XIX.

IAM vero, satis vsu ipso edoctus, quantum detrimentũ studiis afferat mendicitas, & cura tolerandæ in singulos dies vitæ; & nihilominus optans CHRISTI Domini & Apostolorum exẽplo nihil prorsus in hoc sæculo possidere, piorum benignitate ac facultatibus totã rem ita moderari cõstituit, vt neque in diem, vt antea, precario victitaret, & nihil idcirco de volũtariæ paupertatis proposito meritoq; deperderet. Sed ea res primis vtique

A vtique mensibus minime cessit illi è sententia. Cum enim sese in Hispanorum aliquot contubernium contulisset, qui plurimi Parisiis ipso belli tempore versabantur, & exactam è syngrapha Barcinonensi pecuniam cuidam ex eadem natione custodiendam dedisset, eam ille clam suos in vsus non optima fide conuertit; cumque postea reddendo non esset, reliquis iam nummis insumptis Ignatius, & à locupletibus amicis, quorum ope adiuuari posset, longo interuallo disiunctus, tanta subito rerum omnium inopia oppressus est, vt ei cibum ostiatim quæritare quotidie, & in hospitalem sancti Iacobi domum, infimis precibus exorato eius loci præfecto, demigrare necesse fuerit graui sane incommodo. Quippe Lutetia Parisiorum, vrbs in primis Europæ totius & magnitudine & celebritate visenda, trifariam est diuisa. partem vnam, quam Sequana fluuius insulam efficit, regia vetere, foro, & tribunalibus nobilem, vulgo Ciuitatem appellant. altera, quæ nouam regiam continet, Oppidum dicitur. tertia pars iam inde à Carolo magno dicata Musis, Vniuersitas nominatur. in hac, B præter cęteram incolarum turbam, scholastici maxime inhabitãt; ac numerantur ibi collegia permulta libero aditu, cum suis vnumquodque liberalium artium discipulis & doctoribus, & præfecto collegij, quem Primarium vocant. Igitur ex ea vicinitate in sancti Iacobi hospitium, quod procul inde est in suburbio, extrema necessitate compulsus Ignatius, in tanto locorum interuallo, cum aliis afflictabatur incommodis; tum vero quod cum ante lucem in academia inciperent scholæ, nec nisi nocte desinerent ipsæ, illius hospitij legibus, nec mane ante solis ortum egredi poterat, & vespere ante occasum regredi cogebatur, sic vt inter eundum & redeundum, quamuis industrio ac vigilanti discipulo multum & de magistri dictatis, & de tota scholarum exercitatione deperiret. Cui tanto detrimento cum in præsentia nullum aliud remedium occurreret, consilium cæpit more scholasticorum egentium ea cõditione locandi operam suam alicui ex academię Primariis, doctoribus ve; vt quod sibi à rebus domesticis otij supereset, id totum in scholastica disciplina, studiisque doC ctrinæ consumeret. Sed magis magisque probante Deo constantiam & patientiam viri conditionem eiusmodi, quamuis magna adhibita diligentia, nactus est nullam. Itaque deiectus hac spe, cum id ærumnosæ vitæ genus aliquandiu toleasset; & quos in Hispania reliquerat socios, de statu rerum suarum per litteras monuisset, hortatus vt ibidem ex condicto circulum studiorum absoluerent; rationem iniit multo commodiorem, vt indictis vacationum feriis, in Belgium, atque interdum etiam in Angliam siue Britanniam, ad Hispanos negotiatores, excurreret: quorum benignitate cum facile obtinuisset annuam pecuniæ summam Lutetiæ toto studiorum tempore certis pensionibus exigendam, commodius multo cæpit in liberalium disciplinarum cognitione versari. Cumque octodecim fere menses Latinæ linguæ tribuisset in Montis acuti collegio, in collegium cui à sancta Barbara nomen est, ad philosophiæ studia transiit alacritate mirabili: ac primum occurrantes denuo rerum cælestium importunas imagines, quamquam eximia cum animi delectatione coniunctas,

eadem ſpiritus conſtantia, qua ſuperioers illas, iterum ab ſe reiecit ac repulit; deinde magiſtris attente audiendis, multa ac diligenti eorum quæ audierat commendatione, quotidianis denique gymnaſij exercitationibus, triennio & menſibus ſex (quod ſpatium temporis curriculo philoſophię in academia illa tribuitur) ita profecit, vt honorifico magiſtri iudicio ac teſtimonio (is erat Ioannes Penna philoſophus) poſt conſueta certamina, ritu ſolemni, laurea, cæteriſque doctrinę inſignibus decoratus ſit. Poſt hæc in cœnobij Dominicani gymnaſio ſacram Theologiam aggreſſus eſt, ingenti ſane labore & induſtria, cum præ cæteras lucubrationes, hyeme ſæuiente quotidie mane ante lucem ad ſcholas, quæ illa circiter hora ibi habebantur, accederet. atque ex eo ſtudio tantum Deo adiuuante percepit, quod ſatis eſſet ad fidei doctrinæque ſuæ rationem, ſine ſuſpicione vlla nouitatis, ex Patrum decretis atque auctoritate reddendam.

Varie propter Chriſtum exercetur. Cap. XX.

NEQVE vero, quamuis interim à plebis catecheſi atque à publicis actionibus abſtineret; idcirco tamen, quoad per ſcholas licitum eſt, ab adiungēdis ad CHRISTVM hominibus, animandiſque ad ſtudium veræ laudis & gloriæ deſtitit. quapropter multi nec infimę ſortis viri, priuatis ipſius colloquiis ac monitis incitati, partim caſtigato vetere luxu, Chriſtianæ diſciplinæ ſeueritatem induerunt; partim etiam ſolemni voto varia religioſorum inſtituta profeſſi ſunt; partim denique ingenti academiæ totius admiratione, in CHRISTI gratiam pecunia egentibus diſtributa, pauperem vitam agere, atque adeo ad conculcandum penitus omnem ſæculi faſtum, & expianda ſuperbiæ crimina, palam per vicos & compita manum ad ſtipem ipſi porrigere, victumque palam emendicare cæperunt. quos tamen amici, rem indigne ferentes, cum neque precibus neque minis à propoſito reuocare valuiſſent, facta manu denique ab hoſpitali domo ſancti Iacobi quo ſeſe contulerant, vi armiſque in priſtinum academiæ diuerſorium ad ſua proſequenda ſtudia retraxerunt. Ignatius vero tantam eiuſmodi rerum inuidiam ſubiit, vt præter cęteras iniurias & maledicta, falſis etiam criminationibus ad ſacrum Inquiſitorem ſemel iterumque delatus ſit. Is erat ea tempeſtate Matthæus Ori, ex Dominicana familia Theologię magiſter, tum eruditione, tum probitate conſpicuus; qui accuſatorum fraude comperta, Ignatium non abſoluit modo, ſed etiam miris ornauit laudibus, ipſumque Exercitiorum librum, qui præcipue in ſuſpicionem crimenque vocabatur, tantum abfuit vt damnaret, vt ſibi etiam eiuſdem exemplum Ignatij permiſſu deſumpſerit. præterea abſolutionis ac ſententiæ formulam, publici ſcribæ chirographo & ſigno munitam, quam contra iniquorum calumnias, quandocumque opus eſſet, proferret, tametſi minus gratum id potentibus quibuſdam viris fore videbat, Ignatio petenti conceſſit. Neque vero pro CHRISTI nomine ſolum hac falſæ accuſa

accuſationis procella defunctus Ignatius eſt, ſed eorum ipſorum opera, qui illum deinde vel maxime dilexerunt, virgarum quoque publice periculum adiit. Mos eſt Pariſiis in ſcholaſticos improbos ac ſeditioſos, ad ſanciendam academiæ diſciplinam, in hunc fere modum animaduertere. Diſſimulato conſilio, ad condictam diem in aulam collegij Primarius, magiſtrique nodoſa inſtructi virga conueniunt: comprehenſumque repente noxium, & in medio conceſſu nudatum, certo plagarum numero ſinguli afficiunt. Id ſupplicij genus cum ad ſenſum corporis peracerbum eſt, tum vero ad ignominiā ac dedecus longe turpiſſimum, deque ipſius loci nomine aula vulgo appellatur. Hunc igitur cruciatum ac notam maleficis conſtitutam, Ignatio inſonti, quod condiſcipulos feſtis præcipue diebus à ſchola ad oratorium & ſacra myſteria Confeſſionis Altariſque traduceret, vehementer iratus magiſter ipſe Ioannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Luſitano collegij Primario in ſuam ſententiam facile adducto, quippe qui iam ante priuatim erat infenſus Ignatio, quod familiarem quemdam ſuum, Amatorem nomine, ſeuerioris vitæ præceptionibus imbuiſſet, atque (vt pietatem fere interpretantur homines) infatuaſſet abductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amicorum, atque à priſtina conſuetudine. Vt igitur dicta ſupplicio dies illuxit, aduētans iam ad ſcholas, ab amico fideli mature monetur Ignatius, ne intra collegij ſepta vtique illo die inferat pedem; concitatos in eum eſſe omnium animos; pœnas aulæ daturum extemplo, ni caueat. Ad cuius rei nuntium ancipiti deliberatione diſtractus Ignatius, quod & pro CHRISTI nomine verbera & contumelias perpeti mirifice optabat, & ſupplicij apud homines adeo turpis infamia, metuebat ne complures è iuuentute, ipſius opera iam ad meliora conuerſos, nec dum in bono ſtabiles, à ſua conſuetudine atque auctoritate auocaret, iterque ſibi ad alios etiam deinceps CHRISTO lucrifaciendos abrumperet; totam rem ad ipſius Goueæ arbitrium iudiciumque reiicere ſtatuit: quod ille re cognita decreuiſſet, id ex diuina maxime gloria & voluntate futurum. neque de eiuſmodi ſententia vllis amici denuntiationibus precibusve demoueri ſe paſſus, quamquam horrenti pœnæ imminentis acerbitatem, & renitenti carni vim fortiter intulit: ingreſſuſque collegium, & recta Goueam petens nondum è cubiculo egreſſum, placido ac ſereno vultu, & altam animi pacem ac ſecuritatem indicāte; Si meæ mihi (inquit) exiſtimationis & incolumitatis, quam diuinæ gloriæ, ſalutiſque animorū cura prior eſſet ac potior; nequaquam hodierno die pedem intra fines huiuſce collegij poſuiſſem. neque enim antequam huc venirem, ignarus eram Gouea, quantum è veſtra omnium indignatione dedecoris, quam acerba tormenta me maneant. Sed quoniam nihil omnino mihi vel ad meritum optabilius, vel ad veram dignitatem præclarius duco, quam CHRISTI Domini cauſſa, tam grauia tamque multa pro me perfuncti, viciſſim probra, plagas, mortem denique perpeti; idcirco nimirum ad ſcholas acceſſi, & vltro memet in tantum & corporis & famæ diſcrimen obieci. Verum enim vero mihi non modo quid votis meis ac deſiderio, ſed etiam quid proximorum ratio-

nibus, & sempiternæ saluti conducat, caritatis lege considerandum est. D
Multos habeo adolescentes Dei beneficio nuper è cœno flagitiorum emersos, ac vix dum auulsos ab improborum pestilenti cósortio. hos ego vereor, ne si me in tã honesto cóuentu publice vapulasse cóstiterit, à meo sermone congressuque protinus auocet infamiæ metus; ac proinde, vt sunt flexibiles hominum voluntates, ad eadem illa saxa quibus paulo ante adhæserant, ingenti dæmonum gaudio, & feruor ætatis, & prauæ consuetudinis æstus abripiat. Simul etiam (verum vt fatear) tui me Gouea, doctorisque mei Pennæ me miseret, qui Christianam pietatem ac fidem sacramento professi, cæterisque ad exemplum iustitiæ virtutisque præpositi, CHRISTI famulum, CHRISTI caussam agentem, adeo acerbe insectamini. & qui, qua pœna lex affici iubet eos qui scholasticos depraua-
re, magistris illudere, seditiones conflare voluerint; eadem dignum iudicatis eũ, qui iuuẽtutem à vitiis, doctores à iurgiis, academiam à tumultibus vindicare conatur. quæ quoniam mecũ ipse reputans, non leuis momenti ducebam esse, quamquã cupidus inimicorũ odij vel meo sanguine E
explendi, tamẽ pro nostra necessitudine deesse nolui, quominus eadẽ tibi quoque, integra etiamnum re, considerãda proponerem. Mihi, vt dixi, pro CHRISTI nomine vexari ac torqueri optatissimum est: iamque si videtur, sponte ad patibulum pergo. tu, Lutetiæ Parisiorum, à sanctæ Barbaræ collegio, in eiusmodi caussa tale documentum vel pietatis vel æquitatis dari an expediat, pro tua sapientia ac religione constitue. Vixdũ Ignatius dixerat, cum Gouea, & vir & ni cócitaretur aliũde, suopte mitis ingenio, & tum instinctu diuino valde cópunctus; illico cæpta damnauit, ac maiorem in modũ detestatus est; apprehensumque amicissime Ignatiũ deduxit in aulam, quo iam collegę cum reliqua turba parati cõuenerant. Ibi silentio indicto, repente cótra omnium expectationẽ de Ignatij laudibus orationem instituit; viri fortitudinem, innocentiam, caritatem extollens; se ipsum, & cęteros qui innoxio periculum struxerãt, vehementer accusans. quam in sententiã cum multa dolenter grauiterque dixisset, ad extremum obortis lacrymis, ad Ignatij genua procidit, precatusque delicti veniã, & F
apud cęteros illum in admirationem gratiamque restituit, & ipse in omni deinde vita Ignatium & socios præcipuo amore studioque cõplexus est.

De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.

HAsce igitur, aliasque eiusmodi insectationes atque pericula Ignatius CHRISTI caussa cõtraxit. attamẽ idẽ plurimorũ quoque sibi gratiã ac beneuolẽtiã optimis artibus peperit. Fuit enim in illo, prẽter diuinitus infusa charismata, mirum etiã atque efficax ingeniũ & studiũ ad animos hominũ demerẽdos. In principũ amicitias opportune insinuare sese, easdemq; obsequio & submissione tueri; pares facilitate ac suauitate morũ allicere; inferioribus, & egẽtibus, auctoritate, opera, necnon è suis angustiis etiã pecunia

A cunia prẽsto esse; morbo aliquo laborantes vel cum valetudinis & contagionis periculo adire, solarique amãtissime; eorũ quibus cum viueret, agere tve, vel difficultatem naturę, & arrogantiã perpeti; vel ineptias ac stultitiam, quoad ita res ferret, exsorbere dissimulatione mirabili; ad aliorum arbitrium ac volũtatem, quibuscunque rebus honeste posset, semper accommodare se ac flectere; omnibus denique in CHRISTI gratiam omnia fieri: vbi penitus in hominum sensus ac volũtates irrepserat, tum demum officiis ac beneuolentia cõprehensos occupatosque, pro suo quemque captu, sensim & caute progrediens, Christianæ religionis & officij præceptionibus excolebat. Atque his ferme artibus, & simul sanctimoniæ ac frugalitatis exemplo, multos, vt diximus, à turpi ac flagitiosa vita non modo ad sobrietatem & continentiam, sed etiam ad contemptum rerum mortaliũ, atque ad salutaria consilia CHRISTI conuertit. Complures præterea hæreticos, grassante iam tum pestẽ Luteriana, tempestiuis disputationibus monitisque cõuictos, ad sacra Quæsitorum tribunalia volentes adduxit; & cum sancta Romana Ecclesia in gratiam secreta
B abiuratione restituit. Iam vero, quod ei vel in primis propositum initio fuerat, vt aliquos ingenio doctrinaque præstantes, ad suum institutum ac vitæ rationem aggregaret; in idipsum per Theologiæ maxime tempus incubuit; adiunxitque sibi, Deo bene iuuante, iuuenes nouem ex academia vniuersa lectissimos. quorum primus fuit Petrus Faber Allobrox, pago Villareto Gebennẽsis diœcesis humili natus loco, sed egregie pius, quippe qui duodecimo ætatis anno per summum sanctimoniæ studium virginitatem Deo vouerat; idemque ad litteras à vita pastorali traductus, tantum ingenio industriaque profecerat, vt eum in locis Aristotelis difficilioribus magister ipse Penna consuleret. Hunc igitur Ignatius & studiorum & contubernij communione sibi coniunctum; licet socium glorioſi operis ipso initio destinasset, non tamen continuo illi rem aperuit, neque ad tantam perfectionem impellere cõfestim aggressus est. sed conscientiam excutere, & in seipsum quotidie diligenter inquirere primum
C edocuit, deinde ad totius ante actæ vitæ noxas per sacram Confessionem expiandas adduxit, postremo, cum iam philosophię curriculum exegisset, spiritualibus exercitationibus perpoliuit; adeo propensum ad pœnitentiam, tantoque animi ardore succensum, vt hyeme summa, concretũ glacie flumen Sequanam plaustris impune prementibus, in separata Iacobęi vici domuncula propositas meditationes, & quidẽ insidens niui sub dio peregerit, sexque ipsos dies omni prorsus cibo potuque abstinuerit, inediam longius vtique protracturus, nisi eum, re animaduersa, consultoque suppliciter Deo vetuisset Ignatius. & sane respondit operi fructus. Cum enim antea in eligendo certo vitæ genere Faber mira animi solicitudine, variisque scrupulorum molestiis adeo torqueretur, vt præ nimio angore sese in auias abdere solitudines, ibique radicibus herbarum victitare pæne decerneret; ex hac spirituali exercitatione vocari se vna cum Ignatio ad animorum subsidium non dubie sentiens, tantam est pacem ac tranquillitatem conscientiæ consequutus, vt ex vehementissima tamquam

agitatione ac ſalo, placidum tutumque portum ſe denique nactum eſſe D
profiteretur. Ex eodem contubernio Franciſcus quoque Xauerius nobilis Cantaber, idemque non vulgari eruditione, quippe qui laurea magiſtrali donatus Lutetiæ poſtmodum publicus Ariſtotelis interpres exſtiterit; quamquam principio ita non ſtudioſus Ignatij, vt eius pietatem (vt fit) etiam procaciter irrideret; tamen viri tum patientia, tũ obſequiis adeo delinitus eſt vt ad illius ductum arbitriũque ſeſe omnino cõtulerit. Hunc & diuitiarum affluentia, & viuido ingenio, & viribus corporis præferocem, admirabili prudentia ac lenitate manſuefecit Ignatius, in eamque rerum humanarum deſpicientiam, & caritatis ardorem paulatim adduxit, vt inter ipſa Exercitia ſpiritualia, tum ad carnis macerationem quattuor dies iciunus omnino trãſegerit; tum vero, quod inter iuuenum greges deſultor eximius, corporis agilitate ſibi nimium placuiſſet; ad eius piaculum vanitatis, membris valido fune perſtrictis, non ſine acri ſenſu doloris dies aliquot in commentandi orandique labore atque attentione perſtiterit. Hic eſt Xauerius ille, qui non multo deinde poſt, Ioannis Lu- E
ſitaniæ regis rogatu, ex auctoritate Pontificis Romani miſſus in Orientẽ, plenus Apoſtolico ſpiritu, tota India maritima ſummis laboribus ac periculis peragrata, in vltimas Iaponiorum terras Euangelij lumen primus intulit, atque ingenti infideliũ numero ad CHRISTVM adiuncto, multis clarus miraculis, in ipſo aditu Sinarum exceſſit è vita. Porro Xauerium & Fabrum imitati ſunt Iacobus Laines Seguntinus, qui deinde Societati noſtræ proximus ab Ignatio præfuit, vir de Chriſtiana republica in primis optime meritus; & Alfonſus Salmeron Toletanus, Græcis & Latinis litteris admodum eruditus: vterque cõfecto Compluti philoſophiæ curriculo, Pariſioſque partim Theologiæ cauſſa; partim etiã Ignatij noſcendi gratia profecti, cuius de laudibus iam tum in Hiſpania, cõſtanti hominum ſermone multa cognouerant. Acceſſit ad hos etiam Nicolaus Bobadilla Palẽtinus, doctus iuuenis, & philoſophiam publice profeſſus in oppido Hiſpaniæ Pintia: itemque præſtanti indole Simon Roterigius Luſitanus. & poſt aliquanto, Claudius Iaius Gebennenſis, & Ioannes Coduſ-
rius Ebredunenſis, Paſchaſiuſque Broetus Ambianenſis, Fabri præcipue (cuius iam erat nomen Pariſiis celebre) monitis & exemplo permoti. Hi omnes, impulſu plane diuino, cum alter alterius conſilium ignorarent, poſt exactiſſimam totius vitæ confeſſionem ſpiritualibus exercitiis ab Ignatio per quam diligenter exculti, vehementi quadam ſpiritus motione ſeſe non quidem in vmbram ac ſolitudinem, ſed in ſolem ac puluerem euocari ad prælia Domini prælianda ſenſerunt. nec fuit è nouem vllus fere, quin ad propitiandum cæleſte numen, eiuſque volũtatem ſuppliciter exquirendam; præter cæteram abſtinentiam, & incommoda voluntaria, tridui, vt minimum, totius inediã ſponte pertulerit, nimis audaci fortaſſe conſilio, niſi eos & multorum exempla, & feruor ſimul ætatis ac pietatis excuſet. Hoſce igitur ſocios Dei beneficio nactus Ignatius (quorum tres erant ſuperſtites hæc ſcribente me, Salmeron, Roterigius, & Bobadilla) quod iã diu moliebatur & agitabat animo, re ipſa aggredi primo quoque tempore

A tempore ſtatuit; vt Hieroſolymam Pontificis maximi permiſſu repeteret, genteſque finitimas Chriſtiana quondam religione præſtantes, deinde Mahometis nefaria ſuperſtitione deceptas, vel à miſerabili errore ad veritatem Euangelij reuocaret, vel certe (quod erat proximum) ſanguinem ac vitam in cauſſa tam pia, tamque glorioſa profunderet. Neque ſane difficile fuit, cæteros iam ſpõte currentes, & Dei amore incenſos, in eandem ſententiam & propoſitum adducere. & quia plerique Theologiæ ſtudia nondum abſoluerant; ne interim conceptus ardor animi refrigeſceret, & ſimul vt ipſorum eo gratius diuinæ maieſtati obſequium eſſet, quo maiorem ſibimet ipſi neceſſitatem ſeruitutis ac religionis impoſuiſſent; implorato beatiſſimæ Virginis patrocinio, ac ſancti Dioniſij Areopagitæ, cuius in tutela Pariſij ſunt; in æde ſuburbana, quæ Mons martyrum dicitur, ſub Cõfeſſionis & Euchariſtiæ myſteria ſeſe voto obſtrinxere ſinguli, emenſis Theologiæ ſpatij continuo mortalibus rebus nuntium remittendi, atque in paupertate perpetua ſeruiendi gloriæ diuinæ, ſalutique
B animorum: ac nominatim, ad conſtitutam diem Hieroſolymam eo conſilio nauigandi, vt in conuerſionem infidelium toto pectore incumberent; palmamque martyrij ſtudioſe captarent. id conſilium ſi qua re impediretur, anni circumacto ſpatio denique Romam adirent, ſuamque operam ſummo Põtifici CHRISTI Vicario ad ſpirituale proximorum auxilium ſine vlla vel præmij pactione, vel temporum aut locorum exceptione deferrent. Id votum in eo templo vouere ingenti conſenſu & alacritate, anno poſt CHRISTVM natum M. D. XXXIV. decimooctauo Kal. Septembris, quo die Aſſumptionis MARIÆ Virginis anniuerſaria gratulatio celebratur. ideinque votum eodẽ loco dieque pariter anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum ad conſpirationem ac vinculum animorum, tum ad confirmandas in ſuſcepto conſilio mentes omnium mirifice valuit. Incendebant præterea ſtudium alter alterius omni genere officij & caritatis, duce ac moderatore ſimul Ignatio, quem omnes vt parentem eundem & vnice diligebant, & valde reuerebantur. ac primum
C ſpirituales modo apud hunc, modo apud illum agitare cœtus; ibique ſuauiſſima de rebus diuinis habere colloquia, & ſeſe mutuo ad Chriſtianam laudem & decus hortari; deinde in ſtudiorum difficultatibus, lociſque obſcurioribus adiuuare inter ſe; & lucubrationes quiſque ſuas, lumenque doctrinæ & ingenij, cum res exigeret, in commune conferre; præterea inuicem ſibi omnibus in rebus adeſſe certatim; denique à frequenti ſacramentorum vſu, & aſſiduitate precandi meditãdique, nullo pacto recedere. quibus rebus & varias dæmonum inſidias tentationeſque, conantium eos ab incæpto reuocare, vicerunt, & breui tanta coaluere concordia, vt quamquam è diuerſis, necnon infenſis inter ſe orti nationibus, gratia tamen ſuperante naturam, intra eoſdem alti parietes, atque adeo ex vno propemodum omnes vtero in lucem editi viderentur.

Libri primi Finis.

IGNATII

Universidad de Deusto
Biblioteca

IGNATII VITÆ
LIBER SECVNDVS.

Aeger Hiſpaniam repetit. *Cap. I.*

INTEREA Ignatius graui morbo partim è maximis laboribus vigiliiſque, partim etiam è Pariſienſis cæli grauitate contracto; vexatuſque ſubinde ſtomachi iam pridē affecti doloribus acerbiſſimis; poſt multa remedia incaſſum adhibita, iubetur à medicis ad patrium ſolum & incunabula ſe referre; quod vnū ad inueteratas corporis ægritudines certiſſimum perfugium vulgo arbitrantur. Nec recuſauit ille, nō tam valetudinis ratione, vel deſiderio ſuorum adductus, quam duabus aliis maxime cauſſis: primū, vt quibus olim in regionibus, malo publico, iuuenilis licentiæ ac vanitatis ipſemet ſpecimen extitiſſet, ibidem ad ſpiritualē ædificationē viciſſim aliqua Chriſtianæ humilitatis atque modeſtiæ documēta præberet; populareſq; ſuos & verbo & exemplo ad ſtudium pœnitentiæ ſalutaris accenderet. deinde, vt, quoniā ſociis aliquæ erant in Hiſpania rei familiaris tricæ; eas eodē itinere atque opera ipſe expediret; neque per eam cauſſam illi vel auocarentur à ſtudiis, vel recenti etiā tum vocatione, & expeditionis tam arduæ, tamque laborioſæ conſilio, patriæ dulcedinis, ac domeſticæ tentationis, qua nulla fere periculoſior eſt, aleā ſubire cogerentur. Simul etiā, è relictis olim in Hiſpania ſociis, cogitabat, ſi quē in propoſito conſtantē inueniret; ſecū in eandem expeditionē educere. Cæterū ne quid è ſuo diſceſſu res Pariſienſis caperet detrimenti, primū commilitones ad perſeuerātiam ac fidē paucis adhortatus, Petrū Fabrum & annis & vocatione antiquiſſimū, illis præpoſuit; cui interim obtēperarent, quē parentis ducerent loco. deinde tēpus certum edixit iiſdē approbantibus, quo tempore cuncti, rebus omnibus præter viaticum & neceſſaria ſcripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hieroſolymas Italiam peterent, ſeque iam antegreſſum Venetias conuenirent. Dicta profectioni dies eſt viij. Kalend. Februarij, anno M. D. XXXVII. ineunte, qua die Apoſtoli Pauli conuerſio beata recolitur. His ita conſtitutis, anno M. D. XXXV. per autumni tempus ipſe non ſine lacrymis, mutuique

mutuique amoris magna ſignificatione ſingulos in digreſſu complexus, cum vellet de more pedibus quamquam ægro corpore proficiſci; coempto à ſociis equo vti coactus eſt: breuique partim ex ipſa vectatione, locorumque mutatione, partim etiam è ſtudiorum intermiſſione morbo leuatus, Pyreneo ſuperato Guipuzcoam prouinciam attigit. Eius de aduentu propinqui feſtine præmoniti ab iis qui hominem ad Aquas Anguſtas, quam hodie Baionam appellant, in tranſitu agnorāt, extemplo; quod regni limes latrociniis infeſtus eſſet, armatos homines ad eum excipiendum tuendumque dimiſerant: atque hos primum Ignatius in Guipuzcoę finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama de ſanctitate viri, clericos omnes agmine compoſito ad oppidum Aſpeithiam honoris cauſſa obuios habuit. cumque ab iis, & ab ingenti præterea gratulantium turba deduceretur ad ædes paternas; ille, vt oſtenderet quantopere ab eiuſmodi faſtu pompaque abhorreret; vt primum potuit, ex eo comitatu ſeſe propipiens, ad publicam hoſpitalem domum diuertit, victumque continuo emendicare oſtiatim cæpit; frementibus videlicet cognatis, eamque rem (vt fere deprauata ſunt Chriſtianorum quoque iudicia, & pauci ex animo crucem amplexātur) ſummi dedecoris atque ignominiæ loco ſibi ducentibus. Deinde quamquam inuitis iiſdem, inſtitit plebem Chriſtianæ doctrinæ rudimentis imbuere, priuatiſque colloquiis eos qui ad ſe ventitabant, è peccatorum veterno excitare; feſtis vero diebus etiam conciones habere tanta hominum frequentia, vt cum eos templa non caperent, in agrum prodire neceſſario cogeretur, vulgoque arbores audiendi cauſſa conſcenderent. Et ſane operæ fructus egregius Dei beneficio conſtitit. Complures ad virtutem ac Dei cultum à vitæ prauitate conuerſi, multæ ſublatæ diſcordiæ, & odia inueterata reſtincta, contra aleatores lata publice lex, pœnæque propoſitæ, inſtitutum præterea, vt preces pro ſalute quotidie funderentur eorum omnium, quibus lethalis noxæ piaculo obſtrictis, in ſingula momenta exitialis exitus immineret: itemque vt ex Eccleſiæ Romanæ conſuetudine, ſalutationis Angelicæ ſignum daretur mane, meridie, & veſpere. iam vero grauia quædam vitia, quæ non in populum modo, ſed etiam in ſacerdotes irrepſerant, magna ex parte correcta; denique morbo incurabili affectis, & extrema preſſis inopia, ne vel oppido errarent, vel ſtrati paſſim in compitis cælum miſerabili queſtu complerent, publico ſumptu conſultum. Atque haſce leges moreſque cuſtodiendi, ne (quod fere fit) bene cæpta propediem obſoleſcerent; curam & munus Loioleia familia, placata poſtmodum Ignatio, ſibi deſumpſit. qui cum in eo xenodochio aliquandiu ita verſatus eſſet, vt ſatis appareret ipſum exemplo CHRISTI Domini laboribus & paupertate multo magis, quam otio & rerum affluentia delectari; ad extremū quotidianis propinquorum precibus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dediſſe, aut etiam inimicitas palam denuntiaſſe videretur, in paternam domum ex hoſpitali ſe tranſtulit; ibique aliquot moratus dies, reſtituta domeſtica diſciplina, cunctis ad officium ac pietatem animatis; valentior multo quam Lutetia diſceſſerat, ad ſociorum expediēda negotia proficiſci con-

ſtituit. Atque hic nouum ecce tibi certamen Ignatium inter & cognatos D
exoritur;cum ille pauperis habitu prorſus,& pedes iter facere deſtinaſſet
animo: illi contra, quoniam quidem eum apud ſe diutius retinere non
poſſent,certe non niſi bene comitatum, & pecunia inſtructum abire per-
mitterent. Verum certaminis denique is fuit exitus,vt Ignatius ne fruſtra
diutius tenderet, ad viæ modicum in ſpeciem deduci ſe paſſus, breui do-
mum & famulos & cætera cuncta remiſerit,pedibuſque porro perrexerit,
Gallicano equo miniſtris valetudinarij iam ante relicto,quem illi deinde
in Ignatij memoriam,veluti ſacrum & immunem ab opere, vagari in paſ-
cuis ad extremum vſque ſenium permiſere.Ignatius igitur Nauarra pri-
mum, deinde Caſtella peragrata, mandatiſque recentium ſociorum ex-
hauſtis,de veterum ſtatu ac voluntate cognoſcere nequaquam omiſit:ve-
rum illi partim exſpectationis ac moræ tædio victi, partim etiam aſpero
virtutis itinere fatigati, in alia fere omnia dudum abierant. Ioannes tan-
tum Gallus, ne de animi ſalute periclitaretur, monaſticæ ſe addixerat vi-
tæ. Calliſtus ab animorum cura, ad pecuniæ lucrum ſtudio repente con- E
uerſo, in Indiam nauigauerat, vnde aliquanto poſt bene nummatus in-
genti omnium admiratione qui eum antea norant, Salmanticam rediit.
Cazeres cum Segouiam patriam petiiſſet, mollioris vitæ cõmodis,& do-
meſticorũ conſuetudine delinitus,otio ac voluptati ſeſe dediderat. Artia-
ga vero,curriculum honoris & ambitionis ingreſſus,& è Commendata-
rio factus Epiſcopus, cum aliquandiu in eo dignitatis gradu vixiſſet, ad
extremum ægrotus,epota per imprudentiam veneni laguncula(cum duæ
ſtarent, altera ſalubris aquæ, altera ſublimati, quod appellatur, medica-
menti)miſerabili genere lethi defunctus eſt.

Venetias ingenti labore contendit. *Cap. II.*

IGNATIVS ergo cum in Italiam properaret,& hoſce quos
dixi ſocios tam longe lateque diſperſos in vnum redigendi, F
atque ad priſtina reuocandi conſilia ſpes nulla ſe oſtẽderet;
occulta Dei iudicia ſecum expendens, fuſis pro ipſorum ſa-
lute ad ſuperos precibus,Valentiam venit, vbi videlicet na-
uem ſtare paratam audierat. Ibi diſſuadentibus multis ne ſe tali tempo-
re mari committeret,quod præter cæteras difficultates,etiam nobilis ar-
chipirata Ænobarbus,loca opportuna, & littorum flexus valida obſide-
ret claſſe;nullis terroribus de ſententia deceſſit Ignatius.& nauis prædo-
nes quidem effugit,verumtamen fœdiſſima tempeſtate coorta, clauo diſ-
fracto,fuſiſque armamentis,cum iam de ſalute vectores nautæque omni-
no deſperaſſent, lacera & quaſſata fluctibus Genuenſem portum ægerri-
me tenuit. Atque hæc tanta maris incommoda,non ſane leuius terreſtris
itineris diſcrimen excepit. Cum enim ſolus, ignaruſque regionum Igna-
tius per Apennini tramites Æmiliam peteret, viam ingreſſus initio ſpa-
tioſam, ſed in arctum deinde magis magiſque coeuntem; ſtudio proce-
dendi,

A dendi,ſenſim in eas penetrauit anguſtias, vnde ſeſe expedire humana ope
vix poſſet. Primo igitur ſolicite veſtigium facere,deinde cum neque pro-
gredi, neque iam regredi tutum eſſet, in exilitate ſalebroſa, & horrenda
crepidine, torrente rapido minaciter ſubterfluente; hæſit aliquantiſper
ſtu penti ſimilis,vbi repente ſeſe tot periculis cinctum animaduertit. Sed
ad extremum fidenter implorato diuino auxilio, quod vnum reliquum
eſſe videbatur,humi procubuit;& genibus manibuſque reputando, qua-
drupedis inſtar, ac prominentia modo ſaxa, modo è ſaxis enata virgulta
prenſando,tandem euaſit labore,quos ad eam diem pertuliſſet, omnium
maximo.inde per immẽſæ altitudinis inuias rupes ac ſolitudines diu erra
bundus,cum ad radices mõtium denique deueniſſet,omnia rurſus offen-
dit, partim niuiũ tabe,partim etiã hybernis imbribus impedita. Cumque
nihilominus vrgeret progrediẽdi neceſſitas;via teterrima(& eſt mollis &
cretoſus ager, ac ſemitæ per horum temporum incuriam exiguo muni-
mento,nec vllis, vt olim,ſtratæ lapidibus) cum profundo ac tenaci limo
B diu multumque luctatus, ad Bononiæ portas tandem aliquando perue-
nit. Atque hic,ne quid deeſſet ad probandam æquitatem ac patiẽtiam vi-
ri,ad cæteras miſerias illud etiã ludibriũ acceſſit;vt in ipſo vrbis introitu,
è ponticulo in foſſam,limo cœnoſo margine lubricante decideret, emer-
ſuſque luto deformatus ac madidus,ab iis qui tum aderant,non ſine ioco
& facetiis(vt ſunt procacia in alienis malis hominum ingenia) rideretur.
Sed ille nimirum identidem exerceri ſe à patre cæleſti prudenter intelli-
gens,& in gratiarum actione perſiſtens, ſole ſiccatis vtcumque veſtibus,
laſſitudine ac fame confectus cum vrbis magnam partem fruſtra emen-
dicando perambulaſſet, in collegium Hiſpanicæ nationis demum exce-
ptus,ibique dies aliquot clementer eſt habitus. Inde cũ itinere iam facili
& certo Venetias perueniſſet, exacta pecunia quã illi per trapezitas eadẽ
Eliſabetha Roſella benigne curauerat;interea dum ſocios è Gallia prẽſto-
latur,in varia pietatis opera ex inſtituto cæpit incũbere. Nec ſane fruſtra:
ſiquidem complures omnium ordinum homines partim Chriſtianæ do-
ctrinæ præceptionibus imbuit, partim ab impura & flagitioſa vita ad cã-
C ſtum Dei timorem, ſtudiumque virtutis eodem Deo adiuuante cõuertit.
Quibuſdam etiam primariis viris tum patritiis indidẽ,tum externis, pra-
ua animi affectione ac vitio laborãtibus,nõ ſine copioſo fructu, ſpiritua-
lium exercitiorum expertæ virtutis medicinam adhibuit.In iis Didacum
Guiam, & Stephanũ germanos fratres è præcipua nobilitate Cantabriæ,
ſibi quõdam Compluti familiariter notos, ac tum Hieroſolymis redeun-
tes, earumdem commentationum beneficio tantam ad rerum diuinarum
intelligentiam,& humanarum contemptum adduxit,vt omnibus diuitiis
& honoribus abdicatis, CHRISTI conſilia omnino ſequi decreuerint.
Atque hos imitatus eſt poſtmodum Baccalaureus Hozius, itẽ Hiſpanus,
Theologiæ peritus:qui cum ad eaſdem cõmentationes peragendas valde
propenſus eſſet,verũtamen ex quibuſdam iniquorũ ſermonibus haberet
ſuſpectam Ignatij doctrinã ac dogmata; demũ ſe Ignatio exercendum at-
que colendum ita commiſit, vt multos in cubiculum quo ſeceſſit, ſecum

afferret libros, quibus Ignatij dicta ſcriptaque ad ſanctorum Patrum & D
conciliorum trutinam expenderet. Sed vbi appoſitas ab Ignatio epulas
deguſtauit; tantum abfuit vt in iis veneni deprehẽderit quidquã, vt etiam
ardenti quodam rerum cæleſtium amore inflammatus, mortalibus com-
modis nuntium ſponte remiſerit, atque vltro ad Ignatij voluntatem &
vitę rationes adhæſerit. Ex Veneta vero nobilitate in primis eo ſeceſſu ac
meditatione profecit Petrus Contarenus Zachariæ filius, is qui multo
poſt, magna cũ integritate ac ſanctimoniæ laude Paphẽſem Epiſcopatum
adminiſtrauit. Sed & aliorũ ex Ignatij cõſuetudine inſignis vitæ morum-
que mutatio eſt conſecuta. Quæ quoniam nec ab obſcuris hominibus, &
in oculis celeberrimę ciuitatis fiebant, breui vt aliis locis antea, ſic tũ Ve-
netiis Ignatij pietas in crimen inuidiamque vocari cępta, non feréte dia-
bolo, tãtam ſibi prædam è faucibus eripi: ſtatimque vulgatum ab eiuſdem
emiſſariis eſt, Ignatium prauitatis hæreticæ ſemel iterumque conuictũ in
Hiſpania, elapſum è cuſtodia, in Galliam profugiſſe; ac proinde eius effi-
giem ab Hiſpanis Inquiſitoribus ignominiæ cauſſa publice cõcrematam. E
eundem Pariſiis nouas molientem res, inficientemque pernicioſę doctri-
næ labe ſcholaſticos; vbi delatum ſuum nomen ad ſacra tribunalia odo-
ratus fuiſſet, fuga prẽuertiſſe lictorũ manus, & cõſilia magiſtratuũ. Quas
criminationes Ignatius cum non modo in vulgus, iniquorum opera ſpar-
ſas, verum etiam ad Legatum Apoſtolicum Hieronymum Verallum, qui
deinde S. R. E. Cardinalis fuit, delatas inaudiſſet; nõ tam de ſua, quam de
ſociorum exiſtimatione ſolicitus, vltro ad Legatum adiit, & acriter inſti-
tit, vt eorum criminum quæſtio exerceretur. quod ita factum, & veritate
comperta honorifice à Legato eſt abſolutus, incumbente in eius cauſæ
cognitionem Gaſpare Docto Legati aſſecla; qui ex eo tempore Ignatium
vnice dilexit, ac ſacratiſſimæ domui Lauretanæ deinde præpoſitus, in So-
cietatem vniuerſam plurima egregiæ voluntatis officia contulit.

Venetias ad Ignatium ſocij veniunt. Cap. III. F

DVM hæc in Italia gerit Ignatius, interim bello inter Chri-
ſtianos ingraueſcente Reges, cũ exercitu formidabili Cæſar
per Inſubrum & Allobrogum fines in Galliam irruperat. Ea
fuit ſociis Ignatij cauſſa & profectionis maturandæ, & itine-
ris per Thulingiam, ſeu Lothoringiam atque Germaniã, ſa-
ne incommodo anni tempore faciendi. Igitur pecunia rebuſque omni-
bus, præter viaticum & ſcripta, in CHRISTI Domini gratiam diſtri-
butis, menſe Nouembri, anno circiter poſt diſceſſum Ignatij, ſuo quiſ-
que baculo innixi pedites viam capeſſunt, & quidem tanta cum alacrita-
te ac feruore ſpiritus, vt ne à Iacobo quidem Laine, viribus nondum è
recẽti morbo recuperatis, extorqueri potuerit, quominus & pedibus am-
bularet vt reliqui, & inter ambulandum inſuper inualida membra diſ-
cruciaret hiſpido in primis & horrenti cilicio. Veſtitus erat omnium, vt
peregri

A peregrinorum & pauperum, nequaquam elaboratus, & ad modeſtiam
ſubmiſſionemque compoſitus. pendebat è ſcapulis mantica ex corio, in
qua ſacra Biblia, & Breuiariũ aſſeruabantur, & ſcripta, quæ diximus. Ro-
faria vero ad catholicam fidem vel inter ipſos hæreticos profitendam, pa-
lam geſtabant è collo ſuſpenſa. Hoſpitium ingreſſi, primum omnium,
nullo adſtantium reſpectu, nixi omnes genibus Deo gratias agebant;
eundem in egreſſu pariter ſibi propitium precabantur. Sobria & fruga-
lis erat menſa; oratio ac meditatio non ſolum in diuerſoriis, verum etiam
in ipſo itinere plurima. ſacerdotibus qui tres erant, ſacrificantibus, cæte-
ri quotidie cæleſti reficiebantur pane. ſermo niſi de rebus diuinis aut ne-
ceſſariis fere nullus. in decernendo ſi quid in deliberationem incideret,
mira concordia: in ſuperandis viarum difficultatibus periculiſque, ſumma
conſtantia & æquitas animi. Autumnales pluuias tota fere Gallia pertu-
lerunt: occurrere mox Alpes pæne obſtructæ niuibus: multa fuere ſubin-
de famis, frigoris, defatigationis incommoda ſubeunda: nihil ſe illis obie-
B cit tam arduum, aut tam extimeſcẽdum, quod eorum quemquam à con-
cepta religione, officioque deduceret. Atque hac diſciplinæ paciſque cu-
ſtodia, cum omnibus, per quorum fines tranſierant, populis, bonus odor
in CHRISTO fuiſſent; cunctis non catholicis modo, ſed etiam hæreticis
nouum ac religioſum agmen magna cum approbatione mirantibus, ad
tertium Idus Ianuarias anni M. D. XXXVII. Venetias ingẽti omnium
gaudio, & mutua gratulatione ſoſpites ad Ignatium peruenerunt. Atque
vbi paululum è longa contentione ac laſſitudine quietis eſt captũ; ſtatim
Hieroſolymitanæ prouinciæ conſilia renouantur. primum omnium, rati
gratiora ſuperis fore ſua ſtudia, ſi ad ea ſummi totius Eccleſię Paſtoris au-
ctoritas & conſenſus accederet; ſimul atque hyems remitteret, tunc vel
maxime ſæua, Romam ire conſtituunt, & à Pontifice maximo ius tum ad
ſacros ordines, titulo voluntariæ paupertatis; tum ad manſionem Hiero-
ſolymitanam, & prædicationem Euangelij ſine vllo interdicti metu ſup-
pliciter petere. Interea Venetiis ne ceſſarent, atque adeo vt quędam qua-
ſi rudimenta futuræ militiæ ponerent; publicis valetudinariis inter ſe di-
C ſtributis, ægrotos ac pauperes omni ope adiuuare inſtiterunt. Confeſſio-
nis & Euchariſtiæ ſacramenta gratis miniſtrare qui per ſacerdotium po-
terant: cæteri ſolari iacentes; afflictos mœrenteſque ſpe cæleſtium bono-
rum erigere; adeſſe animam agentibus; cunctos denique ad patientiam, fi-
demque adhortari: nec modo ſpiritualibus officiis fungi certatim; ſed ne
viliſſima quidem ac ſeruilia corporibus pauperum curãdis, defugere mi-
niſteria; ſternere lectulos; euertere ſordes; purgare ſcaphia; cadauera de-
functorum rite curata humi condere; interdiu pariter noctuque omnibus
præſto eſſe tanta cum alacritate ac diligentia; vt cuncti obſtupeſcerent,
vulgatoque rumore, principes etiam viri ad ſpectaculum conuenirent.
Quibus in officiis cum aliorum omnium, tum Xauerij præcipue caritas
ac virtus enituit. Is cum in quendam incidiſſet morbo Gallico miſere de-
formatum, atque ad eius aſpectum exhorruiſſet, vt ea re infringi ac debi-
litari ſenſit caritatem in proximum, ita repente in ſemetipſum excanduit

egregius CHRISTI miles, vt manantem saniem ex vlceribus purulentis (cuius rei vel mentionem aures delicatæ refugiant) obfirmato animo, semel iterumque non dubitarit exsugere. quare non modo seipsum in præsentia præclare vicit, sed etiam in omne tempus propriam quandam atque perpetuam in elephantiacos atque vlcerosos clementiam & misericordiam est consecutus: quam deinde, vbicumque terrarum fuit, quotiescumque se dedit occasio, diligenter exercuit. Quidā etiam è sociorum numero, pauperem lepra toto corpore coopertum, cum præfectus nosocomij non admitteret, in suum lectū accepit ipse: cūque mane surrexisset cunctis ingemiscentibus eadē ipse quoque morbi fœditate correptus; postridie non sine miraculo prorsus illæsus atque intactus, apparuit. Hæc & alia eiusmodi verę pietatis & officij documenta cum in ea vrbe dedissent (quorum ibi grata in multos annos deinde memoria viguit) appetēte iam vere, vti condixerant, Romā cuncti fere præter Ignatium, discessere. Ipse tum ad parta in Domino retinēda, tū ad expedienda quę ad nauigationem pertinerent, ibidē interea substitit. Atque illi quidē eadem fere disciplina quam supra diximus, iisdēque imbrium difficultatibus, iter ingressi; ad superiorē parcimoniam ac frugalitatem illud etiam addidere, vt neque vllo prorsus viatico, diuinæ tantū prouidentiæ bonitatisque fiducia, Romam vsque contenderent: & quia tum Cineraliū, seu Quadragesimæ tempus erat; quotidie, quamquam in tantis laboribus, ritu catholico ieiunarent. Nec sane defuit illis & exercendæ spei, & CHRISTI Domini inopiam ac perseuerantiam aliqua saltem ex parte imitandi materies: acciditque aliquando, vt cum panis dumtaxat frustulum singuli mane sumpsissent, imbre densissimo stagnantibus late campis, vt alicubi pectore tenus aqua pertingeret, nullo præterea cibo, millia passuum ferme triginta nudis pedibus vno die peregerint, & quidem incredibili non modo tranquillitate animi, sed etiam hilaritate psallentes. Diuersoriis vero cum propter inopiam excluderētur, & ad publica xenodochia de more cōfugerent quamuis oppido lassi, tamen iis quę supra diximus, caritatis muneribus fungebantur: seque ipsi domare ac vincere magis magisque nitebantur in dies. Sane Rauennæ quidam ex iis cum hospitali sordes, ac manentia tabe stragula nauseabundus vitassent; quæ prima deinde occasio data est suimet puniendi, non prætermisit. in pago nescio quo pauper phthiriasi cōsumptus è vita migrauerat. cū in eum pagum nostri venissent distributisque cubilibus nullum iam supereſſet, nisi quod phthiriacum fouerat; Pater ille amissam nuper palmā recuperare vehementer exoptans, nudus illico per summū animi ardorē easdem subiit lodices, ibique sese identidē versans cum ingentes animalium greges ea tota pauisset nocte, ad sudorem vsque defatigatus, non leues ab se prioris fastidij ac deliciarū pœnas exegit. Denique sanctam vrbem ingressi, vt sacra Apostolorū limina, & præcipuę religionis tēpla caste obierūt; à Petro Ortizio Hispano Cęsaris procuratore ad Pontificē maximum introducuntur. Is erat eo tēpore Paulus III. è gente Farnesia, cuius nomini plurimū vtique nostra Societas debet. Cōsueuerat autē super mensam non fabulatores aut mimos inducere, sed præstan-

A præstantes philosophos atque Theologos; & ipsemet, veritatis indagādæ atque illustrādæ causſa ponere de quo inter se disputarent. ea erat grauissimi senis & prudentissimi Principis oblectatio. Ad has ergo disputationes post pedum oscula Patres adhibiti, cum egregiū qua Christianæ humilitatis atque modestiæ, qua eruditionis & ingenij specimē prębuissent, non modo quæ volebant de sacerdotio, deque Hierosolymitana prouincia, libente atque approbante Pontifice impetrarūt, sed insuper pecunia ab eodem instructi, & fausta cum prece dimissi sunt. Ad quam deinde pecuniam cū è nationis maxime Hispanicæ collatione accessisset quod aureorum amplius ducentorum summam expleret; socij ne quid ex eo viatico præterquam in vsum votiuæ nauigationis attingerent, apud mensarios pecunia omni depositā, & Romæ victū emendicātes, admirabile dedere spectaculū iis qui corā Pontifice disserētes illos audierant. & deinde quemadmodū venerāt, sic Venetias prorsus egentes ac vacui reuerterūt.

B

Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem & socius in Veneta ditione gestis. Cap. IV.

POST hæc, diligenti adhibita præparatione; cum ad eiusdem Legati Veralli pedes perpetuæ paupertatis & castimoniæ nuncupassent vota, diuini amoris igne succensi, mirante, ac maiorem in modum approbante populo, sese denuo ad pristinos illos labores, & assidua pauperū ministeria retulerūt. Deinde in exitu mēsis Iunij, Diui Ioannis Baptistæ die natali, Ignatius, & reliqui laici per omnes ordinum gradus ad apicem sacerdotij à Vincentio Negosantio Fanensi, Arbensium Episcopo euecti sunt, tanta non modo ipsorum, sed etiam ipsius Episcopi lætitia & animi voluptate, vt sese inter eiusmodi cæremonias nihil vnquam simile sensisse affirmaret. Interea Patribus neque in eam diem vlla fuerat in Palæstinā transmittendi C facultas; & eo ipso tempore cū graue bellū ex fœdere Christianorū principum, Venetos inter & Solymanū Turcā exarsisset, sublato repente cōmercio, omnis non modo peregrinorū, sed etiam institutorū nauigatio conquieuit. vt satis appareat, cæleste numen iratū gentibus iis quæ creditum sibi regnum Dei per summum olim scelus negligētiamque amisere; Apostolicum hunc, deuotumque sibi manipulum, in alias longe nationes atque prouincias iusto iā ante iudicio destinasse. Itaque propter eā quam dixi causſam, spe traiiciendi sublata, quamquam voti religione soluti videri propemodum poterant, tamen ne quis omnino scrupulus animis insideret, finē anni vertentis, vti Parisiis ante decreuerāt, prorsus exspectare, seque interim tum ad sacerdotij primitias diuinæ maiestati libandas omni diligentia comparare; tum etiam post multā precationem & abstinentiam, proximis operā ex instituto nauare cōstituūt. Id quo liberius atque cōmodius facerēt, è tātæ vrbis celebritate ac frequētia, in finitima eiusdē

ditionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ditionis oppida alio atque alio recepere sese: vt si forte(quod tamen in D
præsentia vix fieri poterat) bello sedato præter opinionem transitus pa-
tuisset,è propinquo Venetias cuncti simul accurrerét.Frãciscus ergo Xa-
uerius, & Salmeron ; ad montẽ Celsum (id vico nomen ab vrbe Patauio
millibus passuũ fere quindecim)secessere;Ioannes Codurius, & Hozius,
Taruisium ; Claudius Iaius , & Simon Roterigius Bassanũ, oppidum agri
Patauini;Paschasius & Bobadilla,Veronam;Ignatius vero, Faber,& Lai-
nes cum Vicetiã petiissent,hanc vitæ rationẽ iniere.Erat extra vrbem do-
muncula ruinosa & deserta nullis foribus aut fenestrarũ obicibus, vento
cuilibet peruia.id sibi diuersoriũ,ne cui molestiã exhiberent, atque vt a b
vrbano strepitu remoti liberius vni Deo vacarent , memores insuper sta-
buli quod Regẽ ipsum Angelorũ nostra caussa nascentem olim excepe-
rat,vnanimes delegerunt,quotidianis muneribus ita inter se distributis;
vt vnus ad custodiã diuersorij,& paucula victus ministeria remaneret(qui
ferme erat Ignatius , quod propter nimiã lacrymarum copiã grauiter ex
oculis laboraret)reliqui duo vrbẽ ingressi,cibum in singulos dies emen- E
dicarent:quod ab ea functione superesset otij,totum id omnes cælestium
rerum contemplationi tribuerét. In hoc vitæ genere cũ quadraginta iam
dies non minori cælestium donorũ copia,& animorum voluptate,quam
corporum vexatione,& carnis incommodo perstitissent, quãto nimirum
spatio temporis , CHRISTVM ipsum Dominum ac magistrum , ante
quam turbæ sese committeret , abstinuisse cibo , & in eremo cum bestiis
latitasse meminerãt;ad eos reuisendos Taruisio repente Codurius affuit.
cuius accessũ læti,cum spiritus vehementiam ex ea solitudine,assiduitate
precandi,ieiuniisque cõceptam diutius cohibere nõ possent; ad CHRI-
STI gloriam ex vmbra in arenam prodire , & quæ diuinitus acceperant
bona,cum proximis communicare constituunt.Nec mora : Vicetiam in-
gressi,descriptis inter se celeberrimis oppidi partibus,eadem omnes ho-
ra de rebus diuinis ad populum dicere incipiunt , nullo prorsus aut loci
apparatu,aut pompa verborum. In triuiis plateisve , prout cuique locus
obtigerat , desumpto ex aliqua forte officina scamno pro suggestu vte- F
bantur.populum elata voce,& in gyrũ acto supra verticem pileo,ad con-
cionem inuitabant.sermo,vt peregrinorũ & hospitũ,ex variis linguis fe-
re mistus,ac minime proprius.Verũtamẽ is erat orationis impetus , adeo
graues ac veræ sentẽtiæ,tanta in omni gestu atque habitu pietas,denique
is ardor in oculis emicabat,vt peritissimus quisq; rerũ æstimator hos de-
mũ esse Christianos cõcionatores,germanosque præcones Euãgelij dicti-
taret:multi etiã qui rei nouitate illecti cũ cæteris initio per iocũ lasciuiã-
que ludibundi cõfluxerant,prudentissimis eorũ præceptis, & dicẽdi gra-
uitate permoti,deposita paulatim petulantia lõge alij atque accesserant,
dimissa cõcione recederẽt.Quod si quis deinde seorsum ad Patres adiret,
veritatis & officij studiosior;hũc vero humanissime acceptum,pro ipsius
ingenio priuatis institutionibus ad omnem virtutem ac religionem in-
formabant.Illud vero præcipue rẽ adiuuabat,quod neque inanes plausus,
vt diximus,fucata oratione captarent,neque inter ipsam concionem,aut

vbi pero-

A vbi peroratum esset,quamquam in summa rerum omnium inopia, quid-
quam à circumfusa multitudine vel peterent ipsi, vel etiam vltro dela-
tum acciperent.breuique constare cæpit, paupere tecto ciboque contento-
tos,& ab omni auaritia & vanitate abhorrente, non aures populi scalpe-
re,sed vulneribus omni ratione mederi;nec suum potius,quam Dei pro-
ximorumque negotium agere.atque haud sane dissimilis fuit cæterorum
Patrum in sua cuiusque prouincia probitas & industria ; vt etiam aliqui
ex magnis laboribus & incommodis extremum adierint vitæ discrimen.
Neque ita multo post,cum euocati ab Ignatio vt de rebus communibus
agerent,cuncti Vicetiam conuenissent;tanta animorum inclinatio,ac be-
neuolentia populi Vicetini erga peregrinos apparuit,vt qua nuper in vr-
be, tribus duntaxat, cibarij panis, ac fere mucidi , quotidiana vix circui-
tione colligebatur quod satis esset ad vitam ægerrime tolerandam;in ea-
dem,ipsis iam vndecim, ex voluntariis ciuium eleemosynis omnia ad vi-
ctum cultumque necessaria large ac benigne suppeterent. Ibidem igitur
B primas diuinæ maiestati hostias immolauere noui sacerdotes , vno Igna-
tio excepto, quippe qui ad se comparãdum amplius adhuc temporis sibi
sumpserat , & Romæ postea sacrificandi fecit initium ad ipsum Præsepe
& incunabula CHRISTI Domini , quæ in æde sacratissima MARIÆ
ad Niues religiose coluntur.

Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: & vnde Societati IESV nomen inditum fuerit. Cap. V.

C ET quoniam expeditioni trãsmarinę prefinitum anni spatium
erat in exitu;& infestum adhuc classibus mare; quid proinde
agendum esset , Patres inter se deliberant : nec dubium fuit,
quin, vti Lutetiæ vouerant, cũcti sese ad fidei catholicæ pro-
pagationem , & animarum auxilium, Sedis Apostolicæ cul-
tui,& Romani Pontificis obsequio manciparẽt. Cuius officij procuratio
(quoniam satis id esse videbatur)Ignatio,& duobus primariis patribus Fa-
bro & Laini mãdata est;Romã adirent,&(quod bene verteret) CHRISTI
Vicario hæc sociorum studia ac vota quam primum exponerent. Interea
reliqui , ne conceptus è diuturna meditatione & sacrificiis feruor ac spi-
ritus euanescerent, non modo se ipsi diligentissime custodire , sed etiam
præsidij diuini fiducia proximis omni ratione opitulari decernũt .ac præ-
cipuis vrbibus inter se descriptis , præsertim in quibus litterarum studia
florere, & frequentissimam iuuentutem versari cognouerant; Codurius
Hoziusque Patauium,Roterigius & Iaius Ferrariam , Xauerius & Boba-
dilla Bononiam,Paschasius & Salmeron Senas profecti, eadem ferme ra-
tione quam paulo ante Vicetiæ adhibitam diximus,& priuatim & public
cum hominibus agere , eosque è lethali flagitiorum veterno excitare,

Universidad de Deusto
Biblioteca

atque ad contemptum rerum mortalium, & cogitationem futuri sæculi D
omni conatu atque artificio impellere atque adhortari cæperunt. Cumque ipsa nouitate rei omnium in se oculos atque ora vertissent, paucis mensibus, Deo aspirante, non modo id effecere quod maxime optabant, vt magni animorũ motus, & insignes ad CHRISTVM cõuersiones existerent; sed etiam, quod minime laborabant, vt ipsorum nomen ac fama Italiam fere totam ingenti cum admurmuratione peruaderet. At Ignatius Romam duobus quos dixi comitibus recta contendens, & ab eorum altero quotidie corpus CHRISTI religiose casteque suscipiens; MARIA virgine potissimum præside, atque adiutrice, sese ad sacrũ suo tempore faciendum, ac multa pro CHRISTI nomine subeunda, dies noctesque simul intenta quadam animi cura, simul inæstimabili spiritus dulcedine, & noua diuini luminis copia præparabat. Etenim ex quo primum Hierosolymis rediens ad litterarum studia in CHRISTI gratiam animum adiecerat, de rerum cælestium contemplatione, vt diximus, non sine magna difficultate remiserat multũ, seque ipse Domini caritate, spi- E
rituali consolationi deliciisque sponte subduxerat. Sed studiorum exacto curriculo, deinceps & Venetiis, & in Vicetino secessu, & in hoc de quo dicebamus itinere, tam crebra diuinitus lumina, tam liquidas animi voluptates, eadem scilicet Virgine fauente percepit, vt in antiquum statum illum Minoressanum (quem postea ob singularem & eximiam illius temporis in sede Dei benignitatem religioso ioco primitiuã suam Ecclesiam appellare consueuerat) non solũ ex integro, sed etiam cum fœnore sibi restitutus esse videretur. Sed præter cætera, quæ quod mortalẽ naturam exsuperant, verbis exsequi difficillimum est; quo die Romam accessit, res ei contigit vel ad memoriam posteritatis insignis, vel ad confirmandum in proposito Ignatiũ cæterosque haud mediocriter efficax. Etenim orandi caussa non lõge ab Vrbe templum ingresso, qualia passim imposita militari viæ cernũtur, statimque vt sæpe solebat, abstracto à sensibus, atque alta quadam animi contemplatione defixo, clarissima in luce per speciem illi sese Deus pater ostendit, IESV filio baiulanti crucem, & crudelissimis F
affecto suppliciis, præsentem Ignatium socioque commendans; quos illẽ cum in fidem ac patrocinium libentissime recepisset, ad Ignatium placido & sereno vultu cõuersus, hęc ipsa effari verba dignatus est: EGO VOBIS ROMÆ PROPITIVS ERO. Quo tãto tamque diuino solatio mirum in modum erectus & cõfirmatus Ignatius, ac socios deinde compellans: Quid nobis, ait, Romę futurum sit, fratres; in crucem ne, an in rotam agi nos velit Deus, ignoro. vnum scio, quidquid eueniat, IESVM CHRISTVM nobis propitium fore. ac simul totius visionis ordinẽ exposuit. Quæ res non in præsentia tantum illos insolita quadam lætitia & voluptate perfudit, sed etiam in posterũ cõtra omnes difficultates atque pericula magnopere corroborauit, ac muniit: atque idipsum vel in primis fuit caussæ cur Ignatius confirmatæ postmodum Societati salutare potissimum IESV nomen indiderit. quam tamen deinde verbo scriptoque minimam vocare solitus est, quod reliquis religiosorum familiis (quas item

A item Societates IESV licet optimo iure appellare) cunctis omnino, tum de splendore, tum de antiquitate concederet.

Ignatius Romæ Christianæ rei dat operam: in Casinati monte animam Hozij cælum intrantem videt. Cap. VI.

IGITVR tam secunda numinis voluntate, tamque liberali promisso mirum in modum læti, sic tamen vt non sine mysterio CHRISTVM Dominum crucifixi maxime habitu apparuisse apud se reputarẽt, cum gratiarum actione ac prece sanctam Vrbem ingressi, nihil antiquius habuere quam vt viatici nomine sibi numeratam anno priore pecuniã, quoniam quidem
B nauigationis consilia in irritum cecidissent, prorsus ad nummum iisdem à quibus acceperant, redderent; quæ, vtpote sacra; in alios pietatis vsus & opera expenderetur. Deinde, quemadmodum ante conuenerat, suam & reliquorum operam Pontifici maximo in Apostolicis præcipue functionibus, citra honoris titulos, & dignitatis insignia, detulere. Neque aspernatus est pia patrum studia CHRISTI Vicarius atque in præsentia, donec eiusmodi aliqua sese offerret occasio, iussi Faber & Laines in almo Sapientiæ Gymnasio sacras litteras profiteri. quo munere dum alter in Bibliis explicandis, alter in scholastica Theologia, vt appellant, pari cum eruditionis ac pietatis laude perfunguntur, atque etiam sæpe coram ipso Pontifice de grauibus rerum diuinarum quæstionibus disputant; interim Ignatius proximorum saluti de more operam nauabat cum aliis artibus, tum vero spiritualibus præsertim exercitationibus, quippe ad curandas perturbationes admodũ efficaci, virtutisque iam pridẽ expertæ remedio: quibus ille per eos dies, præter cæteram turbã, insignes aliquot viros di-
C ligenter excoluit. in iis Gasparem Contarenũ Cardinalẽ, grauissimũ Senatorem eumdẽque temporibus illis (quod eius varia monimenta præclare testantur) ingenij & doctrinæ facilẽ principẽ. Is, Ignatij prudentia & consuetudine vsque adeo captus est, tantũque eius præceptis cõsiliisq; profecit, vt qualẽ dudũ optauerat animi regendi moderandique magistrum, denique sese Dei beneficio nactũ esse affirmaret. idẽque tradita sibi Exercitia (quod exemplum apud hæredes hodieque asseruari perhibent) sua ipse manu perquã accurate descripsit. Hunc imitatus Cęsaris procurator (de quo supra dictũ est) Petrus Ortizius Theologiæ doctor insignis, easdẽ exercitationes ad CHRISTI Domini gloriam, & suã salutẽ omnino experiri cõstituit. Id quo liberius simul & fructuosius faceret, procuratione interim vicariis delegata, cũ paucis quotidianę vitę administris, & Ignatio præceptore in montẽ Casinatẽ secessit, quo in mõte antiquissimũ & nobilissimũ cernitur sancti Benedicti cœnobiũ. Ibi, remotis arbitris, maxima diligentia dies ipsos quadraginta piæ meditationi ex Ignatij præscripto

vacauit; idque tanto cum animi fructu, tantaque acceſſione virtutis, vt D quamquam Chriſtianam philoſophiam multo ante profeſſus, tamen ſe tum demum vere philoſophari cæpiſſe fateretur. ac parum abfuit, quin grandis iam natu vir,& Imperatoris legatus,illico mortalibus rebus abiectis magno animo ſeſe ad laborioſum Ignatij vitæ genus adiungeret. ſed cum id neque per ætatem liceret, neque per ſuſcepta negotia; certe quod proximum fuit,egregie præſtitit,vt & ſanctimoniæ ac pietatis exẽplo in poſterum ſui ordinis hominibus præluceret,& Societatem deinde noſtram quibuſcumque poſſet rebus, perquam ſtudioſe ornaret, atque defenderet.Non omittẽda videtur hoc loco res memorabilis, quæ Ignatio in illa Caſinati commoratione diuinitus accidit.Dum enim pro ſalute Baccalaurei Hozij quem grauiter ægrotare cognorat,Domino ſupplicat,repente vidit in ſpiritu(quod ipſum ibidem D.Benedicto fertur olim in obitu Germani Epiſcopi contigiſſe) animã ſocij luce clariſſima radiãtem,deducentibus Angelis in ſublime ferri, atque ipſa demum cæli beatiſſima regna conſcendere.eidemque Ignatio,paulo poſt,dum ad rem di- E uinam accedit,in ipſo Miſſæ introitu, Sanctis omnibus rite appellandis, lucidiſſimum cæleſtium agmen ſubito apparuit,ſic,vt in iis Hozium eximio fulgore micãtem ſine vlla dubitatione dignoſceret. Qua ex vtraque viſione tanto eſt gaudio delibutus, vt multos dies præ dulcedine lacrymis temperare nequiuerit.Huic Hozio Patauium(vt diximus) prouincia nuper obtigerat.vbi dum in officio,ſingulari cum induſtria & fide verſatur, ex ipſa rei nouitate ſuſpectus, & coniectus in carcerem ab Antiſtite Patauino,moxque ab eodem dimiſſus perhonorifice fuerat.cumq; acrius denuo in proximorum ſalutẽ incubuiſſet,è magnis diurnis nocturniſque laboribus lethali morbo correptus,ex hac vita migrauerat,cum aliis miræ cuiuſdam ſanctimoniæ relictis indiciis,tum vero quod qui ante obitũ ſubniger fuiſſet,ac vultu deformior,in eiuſdem demortui facie tantus repente nitor ac venuſtas apparuit,vt eo ſpectaculo Codurius cõſors prouinciæ animum exſaturare,& præ lætitia fletũ cohibere non poſſet. Huius igitur tam felici exitu maiorẽ in modum gauiſus Ignatius, è Caſinate Romam vna cum Ortizio peracta cõmentatione regrediens; obuium habuit in itinere Franciſcum Stratam Hiſpanum,præclaræ indolis iuuenem, ſibi antea non ignotum:qui cum è cuiuſdam principis viri familia, pertæſus aulicæ vitæ,militãdi cauſſa Neapolim peteret,vno Ignatij congreſſu atque ſermone(quæ hominis erat in dicendo vis)à ſæculi ſtipendiis ad CHRISTI vexilla facili negotio traduci ſe paſſus eſt: ac variis deinde locis,eiuſdem Ignatij miſſu,& Societati noſtræ,& rei Chriſtianæ vniuerſæ concionator egregius haud mediocriter profuit.Hoc igitur auctus commilitone Romam Ignatius reuertit: ad quem deinceps aliquot etiam alij rebus gerendis idonei diuino impulſu paucis diebus adiuncti ſunt.

Romam

A

Romam Patres vniuerſi conueniunt: veterem plebis eruditẽdæ morem, & frequentem vſum Confeſſionis & Euchariſtiæ reſtituunt. Cap. VII.

QVæ dũ ardẽs CHRISTI amore diligẽter agit Ignatius,interim Patres cæteri,ſua quiſque prouincia bene geſta, Romam(vti decreuerant)circa mediam Quadrageſimã conuenere.Is fuit annus poſt CHRISTVM natũ M.D.XXXVIII. Tecto recepti ſunt à Quirino Garzonio ciue Romano, ad villam Minimorum fratrum cœnobio proximam. Ibi in ſumma omnes egeſtate precario victitantes, communi conſilio ad rem Chriſtianam pro viribus adiuuandam aggreſſi, permiſſuque Antiſtitum varia Vrbis templa ſortiti, concionibus primum ciuitatem ad omne officium atque B virtutem vehementer accendere; deinde etiam veteri Eccleſiæ inſtituto plebem pueroſque Chriſtiana catecheſi (quæ iam diu obſoleuerat) vicatim erudire inſtiterunt. Ac licet piis eorum ſtudiis dæmon omni conatu ſe opponeret; tamen partim exemplo vitæ, partim aſſiduitate dicendi hortandique cum alia multa propediem aſſecuti ſunt, tum vero præcipue, vt ſacræ Confeſſionis & Euchariſtiæ frequens vſus(quo nihil eſt humano generi ſalutarius) diaboli fraude iampridem extinctus, magno vtique Chriſtianæ Reipub. commodo in principe magiſtraque orbis terrarum Eccleſia reuiuiſceret. ex quo deinde paulatim effectũ eſt, eiſdem ſcilicet adiutoribus,non ſolum vt in Italia,Gallia,Hiſpania, cæteriſque catholicis Europæ regionibus,verũ etiam vt in ipſa India, atque adeo in vltimis terris,vbi paulo ante ferales dæmonum dapes & nefaria ſacra viguerant,iã nunc,ingenti bonorũ gaudio, per pœnitentiæ ſacramentũ frequẽter elutis animi ſordibus,diuina paſſim cõuiuia celebrẽtur.

C

Falſis criminibus circumuenitur Ignatius, & abſoluitur. Cap. VIII.

QVæ nimirum Satanas futura præſagiens, ipſis rerum initiis per ſe ſuoſque ſatellites obuiam ire non diſtulit. Auguſtinus quidam erat ex Eremitana familia concionator; prorſus indignus eo nomine atque ordine. Is Lutheris impij ſectator occultus, per ambages identidem pernicioſa dogmata ſpargebat è pulpito:ac miris artibus auditores à recta in Deum fide atque à Romani Pontificis auctoritate ſenſim abducere conabatur. Id autem eo fidentius,quod per eos forte dies Pontifex aberat, maximis de rebus quæ ad ſalutem Eccleſiæ pertinebant,in fines Galliæ Narbonenſis,Nicæam vſq; profectus.Hanc rem odorati è Patribus quidam;ne ad perniciem animorum latius manaret; communi conſilio totam ipſi cognoſcere atque in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

neſtigare non dubitant. ad eum concionatorem audiendum cum cætera D
multitudine ſemel iterumque conueniunt; quæ ratio diſputandi ſit, qui
ſcopus totius orationis, diligenter attendunt. neq; vero, peritos dogmatũ
quæ per id tempus in controuerſiã vocabantur, diabolici miniſtri fefellit
aſtus, ac latẽs lupi ſub ouis pelle rapacitas. Itaque ſatis iam cõperta atque
explorata re, primũ ex Euangelij præceptis priuatim ad hominẽ adeunt;
quid ad ſe delatũ, quid auribus ipſimet ſuis deinde perceperint, iis potiſ-
ſimũ verbis exponunt, quibus nõ de populi modo ſalute ſeſe, verumetiã
de ipſius qui populum peſtifera cõtagione inficeret, pro Chriſtiana cari-
tate, ſolicitos eſſe demonſtrent: rogant, hortantur, denuntiãt, praua dog-
mata corrigat, ambigue dicta, quæque ad cõtemptum Sedis Apoſtolicæ,
& Eccleſiaſticarum traditionũ ac rituum facile trahi poſſint, ad Conci-
liorum decreta, normamque ſynceræ fidei quamprimum interpretetur:
vtique à deprauanda Romana ciuitate, atque à perturbando ipſo verita-
tis fonte in poſterum abſtineat. Ille (qui faſtus hæreticorum eſt) homines
nimirum idiotas ex habitu ratus, eorum dicta primo eleuare, & eludere; E
deinde vbi ſe variis vrgeri ac premi argumentis & rationibus vidit, ver-
ſante animum ſimul ira metuque, pauca præfatus quæ ad occultandam
in præſentia improbitatem valerent; cum inanibus promiſſis Dei famu-
los ab ſe dimiſit. Deinde vt ſe à timore collegit; diabolicis actus furiis, &
amicorum opibus fretus, quos ille ſibi multos potenteſque parauerat, ad
inſtitutam agendi conſuetudinem pari ſcelere atque impudentia rediit.
Quod vbi ſenſere Patres, in re tam atroci, tamque periculoſa nequaquam
lenibus rati opus eſſe remediis; conſilium cepere dignum hominibus di-
uinæ gloriæ ſtudioſis, dignum ſacræ Theologiæ doctoribus, vt improbi
concionatoris mendacia palam, & ex ſuperiore loco ſuis ipſi concioni-
bus refutarent. Id ergo cum facere inſtituiſſent, bonis maiorẽ in modum
approbantibus; cognita re Lutherianus vehemẽter excanduit; vocatiſq;
ad ſe confeſtim amicis rabiem doloremque ſuum impertiit, etiam atque
etiam obteſtans, ne tantam ac tam inſignem iniuriam inultam eſſe pate-
rentur. Illi, & eadem laborantes opinionum inſania, & magiſtri ignomi- F
nia valde commoti, facta conſpiratione, Ignatiũ & ſocios omni dolo per
fas ac nefas euertere, nec modo fama, ſed etiam, ſi res procedat, vita ſpo-
liare conſtituunt. Primũ igitur tota Vrbe fictis criminibus diſſipant, Igna
tium ſocioſque omni ſcelerum genere coopertos, tum in Hiſpania, tum
in Gallia, quin etiam nuper Venetiis, falſæ religionis, & probri flagitiiq;
damnatos; & elapſos è iudicum manibus, ad corrumpendam iuuentutẽ
ſpecie pietatis Romam ſe contuliſſe; ibi, quod bonis artibus nequeant, id
alios criminãdo accuſandoq;, per ſummã iniuriã quærere, vt ſibi apud im-
peritum vulgus famam ſanctitatis eruditioniſque concilient. Cum aures
nacti ſecundas, hæc & alia id genus quam appotiſſime ad veritatis imagi-
nẽ & per ſeipſi, & per emiſſarios oppido ſererent, tantã in inuidiã & odiũ
breui ſeruos Dei adduxerunt, vt eos multi iã quaſi facinoroſos ac fugiti-
uos horrerent; ipſorũque congreſſum & conſuetudinẽ vulgo refugerent.
Cũque iã res è ſententia flueret, lęti ſucceſſu aduerſarij, prętera promiſſis

ingenti-

A ingentibus onerãt ſubornãtq; qui iiſdẽ fere nominibus quę ſparſa in vul
gus fuerãt, apud Vrbis Præfectũ inſontes accuſet. Has vero partes inex-
piabili ſcelere ſibi deſumpſit Michael, Hiſpanus quidam, qui iã ante Pa-
riſiis in Ignatiũ debacchatus, ac deinde ſingularibus ab eodẽ Ignatio lu-
crandi fratris mirabiliter cupido prouocatus officiis, egregiam viri bene-
ficentiã (vt fere fit) minime vulgari perfidia atq; impietate repẽdit: atque
vt Ignatium & ſocios familiariter nouerat, confictis quam maxime ad ſi-
militudinem veri criminibus, apud Præfectum ſane magnam in ſuſpicio-
nem cunctos adduxit. Omnino res erat inſigni infamia; nec modo in Vr-
be vulgi ſermonibus terebatur, ſed apud exteras quoque nationes atque
prouincias aduerſariorũ nuntiis ac litteris percrebuerat, Ignatianos cum
ſuo capite, denique manifeſtorũ ſcelerũ, hæreſiſq; cõuictos teneri: videli-
cet, vt quas noxij variis locis effugiſſent pœnas, eas iuſto Dei iudicio Ro-
mæ in celeberrimo totius orbis terræ theatro perſoluerẽt. Interea Igna-
tius totius machinationis nequaquam ignarus; fretuſque tum præclaro
B conſcientiæ teſtimonio, tum etiam CHRISTI promiſſis, qui ſe illi Romę
propitium ſpoponderat fore; omnes inimicorum impetus, totãque belli
procellam inuicto animo ſuſtinebat; Deumque vna cũ ſociis pro aduerſa-
riorum ſalute precabatur aſſidue. Iãque cauſſæ dicendæ tẽpus appropin-
quabat; cum incidit in eius manus epiſtola, quam antea Michael, recenti-
bus quibuſdã Ignatij meritis delinitus (quippe vel ferrea pectora inter-
dum patiẽtia & caritate flectuntur) ad amicũ neſcio quẽ ſumma cũ Igna-
tij & ſociorũ laude perſcripſerat. Ea videlicet epiſtola, delatoris cauſſam
iugulauit. nãque vbi iudicij aduenit dies: citato ad tribunal Ignatio, mul-
ta in eius vitã ac mores improbe mentitus eſt Michael. ad quæ cũ Igna-
tius admodũ ſedate reſpõdiſſet, prolata ad extremũ epiſtola ac recitata,
inſtitit ab aduerſario quęrere, nũquid earũ rerũ meminiſſet? nũ chiogra-
phum agnoſceret? Tum ille re inopinata perculſus, victuſque cũſcientia
repẽte palleſcere, titubare, frigido ſudore perfluere. quod vbi animaduer
tit Præfectus (is erat Benedictus Cõuerſinus, vir prudẽs, & in cauſſis co-
gnoſcendis apprime verſatus) confeſtim ſuſpicatus coitionẽ ac dolũ, data
C opera Michaelẽ diligẽter interrogat: cũque non obſcuris veſtigiis ad ipſa
fraudis cubilia perueniſſet, ſeuerũ calũniæ vindicẽ ſeſe præbuit: ac multis
verbis increpitũ calũniatorẽ (quãquã Ignatio pro ipſius periculo depre-
cante) inſuper multauit exſilio. Poſt hæc Ignatius flagitare & vrgere, vti
cõſpirationis nefariæ principes, quæ priuatim in circulis cœtibuſque ia-
ctarant, eadẽ corã Præfecto palã ac legitime exponerent; vt ſibi diluendi
crimina, & ſe ſocioſque purgandi copia fieret. Miſſo igitur viatore, vadi-
monium obire coguntur. At illi, veteratores & callidi, & cum in foro
iudiciiſque diu multumque verſati: tum etiam recenti Michaelis malo
facti cautiores, vbi ad tribunal adfuere, per ſummam diſſimulationem ſe
de Ignatio ac ſociis & ſentire quam optime, & ad eam diem ſenſiſſe re-
ſpondent: neque vllum eſſe crimen, quod ipſi quidem in eorum vitam
moreſque coniiciant. Atque hæc, & alia eiuſmodi corã iudice: rati nimi-
rum fore, vt Ignatius præclare ſecum actum exiſtimans, quod imminens

calũmniæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

calumniæ periculum euasisset; tam illustri præsertim accepta satisfactio- D
ne proinde quiesceret. At ille multa ac magna quę ad iuuãdam Ecclesiam pertinerent, mente ac cogitatione complexus; veritusque ne si quid suspicionis incommodæ, aut si qua dedecoris nota nascenti Societati adhæresceret, vel omnes in posterũ ipsius conatus irritos redderet, vel certe magnum rebus gerendis impedimentum afferret, à Prefecto etiam atque etiam postulare, ne fictæ aduersariorum palinodiæ fidẽ haberet: eos quippe alia tum sermonibus, tum per epistolas longe lateque vulgasse, ac quæ tunc ad tempus accommodata, iudicij metu perterriti dixerint. quæ nisi à magistratibus rite cognita & quæsita publice coarguantur, malo videlicet publico per summum nefas hæsuram in Societate magnã infamiam. proinde iure se postulare, vt in sua dicta vitamque omnem diligenter inquirat; se suosque ad caussam vsque cognitam in vinculis habeat, ac pro vt re ipsa compererit; ita pronuntiet. Hęc igitur, & alia id genus, Ignatius. Contra, aduersarij, veriti ne si quæstio perageretur, ingenti suo periculo ac damno paterent ipsorum artes atque mendacia; per se suosque omni E ope contendere ac niti, vt Præfectus ab instituta cognitione desisteret. Iamque vt pote qui plurimum opibus & gratia poterant; in suam sententiam non modo Præfectum, sed Legatum etiam, qui vrbi pro pontifice summo cum imperio præerat, Cardinalem Neapolitanum adduxerant. quinetiam ex ipsismet Ignatij sociis non deerant, qui, aduersariis iam à suscepta actione deterritis, & sponte cadentibus, non vltra instãdum, vitandas lites, paci & quieti consulendũ esse censerent. At vero Ignatius in posterũ longe prospiciens, eoque iudicio non tam suã, quam CHRISTI Domini caussam agi prudenter animaduertẽs; nullis neque minis, neque promissis, nec suasionibus de sententia deduci se passus est. cũque omni ad eam rem conatu non semel adhibito, propter aduersariorum gratiam atque potentiam nihil plane proficeret; non dubitauit, consulto per sacrificia precesque Deo, ad ipsiusmet Pontificis maximi fidem opemque confugere, qui Niceą per eos dies, adulta iam ætate redierat, & in Tusculano secessu valetudinis caussa morabatur. Facili ergo ad principem aditu, quo die venit, admissus Ignatius, Latino sermone (quippe qui nõdum satis Italice nosset) eidem ex fide retulit, quo cõsilio à militari vita se ad animorum auxilium, atque ad litterarum studia transtulisset. ac dum rem Christianam pro virili parte administrat, quoties, quot locis, quibusve nominibus accusatus & absolutus fuisset. Nuper etiam ab Hierosolymitana peregrinatione bello prohibitum (quod Pontifex ipse non ignoraret) se, cæterosque eiusdem instituti laborisque socios, qui se vitamque suam ad Christianæ religionis amplificationem Sedi Apostolicæ mancipassent, cum maximé in vrbe Roma populum docere insistunt, paratique in omnem quamuis arduam atque longinquam expeditionem, eiusdem Pontificis reditum nutumque auide præstolantur; circumuentos repente iniquorum insidiis, & summam in inuidiam non modo in Vrbe, sed etiã apud remotas nationes adductos, ne id quidẽ à magistratibus obtinere posse, vt iacta in suos mores vitáque crimina in cognitionẽ vocẽtur.

Sibi.

A Sibi quidem propriæ vtilitatis & nominis rationem (quamuis ea per se negligenda non sit) minus antiquam esse: sed quoniam eodem iudicio & ipsorum existimatio, & animarum salus agatur (omnium enim qui ad rem publicam accedant rationes, non veritate solum, sed etiam fama niti) petere se & orare, ne grauetur pro sua sapientia ac potestate perficere, vt Præfectus Vrbis inchoatam quæstionem primo quoque tempore peragat; ne in Vrbe totius æquitatis parente, contra paucorum factionem opesque nullum inopiæ ac solitudini præsidium fuisse videatur. Sub hæc audita Pontifex bono esse animo iubet Ignatium; & collaudata (quod antea fecerat) ipsius & sociorum industria & pietate, Præfecto per codicillos imperat, iudicium vtique reddat Ignatio, caussam rite cognoscat, feratque pro veritate sententiam. Equidem hoc loco adesse mihi animis velim eos, qui Deum res humanas negligentem circa cæli cardines otiari, non minus inepte, quam impie fabulantur. ex iis quippe quæ consequuta sunt, nemo sanus, paternam cælestis numinis curam ac prouidentiam in
B suos, non clare perspiciat. Cum enim tota aduersariorum actio ea maxime calumnia niteretur; Ignatium sociosque variis locis iure damnatos, ambustosque iudicij flamma per dolum effugisse; cumque longum & operosum esset, nemine præsertim necessaria in eam rem impendia subeunte, ex tam remotis disiunctisque prouinciis rei gestæ seriem litteris consignatam, testibusque firmatam ex forensi formula petere; plane diuinitus factum est, vt quotquot in Italia, Gallia, Hispania Ignatij iudices extitissent, sub ipsum ferendæ sententiæ tempus Romam fere omnes alius alia de caussa conuenerint. Ioannes Figheroa, quondam Archiepiscopi Toletani Vicarius, is qui Compluti primum de Ignatij fama capiteque cognorat, grauibus de caussis Neapolim à Cæsare missus, in reditu commodum Romæ substiterat. Venerat eodem è Gallia, Parisiensis Inquisitor Matthæus Ori, Dominicanus, apud quem Ignatius, vt supra dictum est, semel iterumque ab improbis fuerat accusatus. Denique in tempore Gaspar etiam Doctus à Venetiis adfuit, qui habitæ in ea vrbe in Ignatium
C quæstioni præfuerat. Hi omnes in iudicium adducti, aduersariorum commẽta detexere, cum summa testificatione virtutis ac pietatis Ignatij. Præterea litteræ ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliquandiu vixerant, per idem tempus allatæ, magnum pondus ad illustranda ipsorum merita, & refellendas iniquorum calumnias attulere. Iam vero Hercules quoque, secundus hoc nomine, Dux Ferrariensium, qui Patribus familiariter vsus, iisdemque peccata ritu Christiano confessus, ex eorum etiam manibus corpus Domini sumpserat, libentissime fecit non modo vt per epistolam, sed etiam vt per legatum, perspectæ ipsorum innocentiæ ac sanctitati debitum testimonium laudesque tribueret. Quibus rebus adductus Vrbis Præfectus, vrgente præsertim Pontificis iussu quamquam aduersariis omni studio contra nitentibus, denique sua sententia Ignatium & socios omni non modo culpa, sed etiam culpæ suspicione liberauit verbis amplissimis, eiusque sententię, ad vindicandam insontium famam, variasque in prouincias testato descripta exempla dimissa. quibus ex rebus dici

Universidad de Deusto
Biblioteca

vix poteſt quantum Patribus vbique honoris & exiſtimationis acceſſe- D
rit. Atque hac maxime ratione diu ſuppreſſa atque occultata veritas ex-
tulit aliquãdo ſeſe,ac malitia ſuperata,proceſſit in medium:quæque ma-
chinamenta diabolus ad teneram adhuc Societatem deformãdam atque
adeo præfocandam artificioſe parauerat,ea ipſa,moderante rem numine,
in eius maxime decus & incrementa ceſſere. At vero inſidiatorum longe
diſſimilis fuit exitus.Namque adminiſter cõſceleratæ calumniæ Michael,
fraude patefacta(quemadmodum dicebamus) in exſiliũ actus eſt. E duci-
bus vero(quos nominare hoc loco neceſſe non eſt)vnus paulo poſt iudi-
ciũ grauı correptus morbo, ſemet acriter ac dolenter incuſans,cũ inſigni
facinoris deteſtatione diem obiit. alter,cum deinde manifeſtis hæretica-
rum opinionũ indiciis teneretur,mature ſibi fuga conſuluit,effigiemque
ſuam pro ſe iudicibus cremandam reliquit. tertius eodem nomine com-
prehenſus,& cognita cauſſa perpetuo addictus carceri,ad extremum tan-
dem morte iam imminente reſipuit; eidemque animam agenti quidam è
Societate ad vltimum vſque ſpiritum aſſedit ; quæque illi tempori tribui E
ſolent,pietatis & caritatis officia præſtitit.Porro Lutherianus ille concio-
nator, qui totam cõſpirationem ſceluſque conflarat, intra catholicorum
caſtra per fraudem aliquandiu verſatus,cum religionis ac pudicitiæ ſi-
mulationem vltra ſuſtinere non poſſet,larua depoſita,palam fidei & con-
tinentiæ bellum indixit,atque ad optata hæreticorum luſtra popinaſque
ſe contulit

Ignatius & cæteri Patres de conſtituenda Societate deliberant. Cap. IX.

HAc igitur falſæ accuſationis procella Ignatius ſociique de-
functi,primum omnium(vt æquum erat)ingentes & vniuer-
ſi communiter, & ſinguli priuatim egere diuinæ clementiæ F
gratias:deinde, partim quod aliqui ſubinde ad Ignatij inſti-
turum aggregabantur; partim etiam quod inaudierant, ali-
quot è ſuo numero varias in vrbes atque prouincias iã tum rogatu Prin-
cipum à ſummo Pontifice deſtinari,viſum eſt faciẽdum,vti de ſtabilienda
quam maxime ad Dei gloriam, ſalutemque animarum Societate primo
quoque tempore inter ſe cõſulerent.ad eam quippe diem,communi tan-
tum officio ac pietate ducti, ſine certis & propriis legibus ac magiſtrati-
bus vixerant.Ergo precationibus,ieiuniis,& ſacrificiis in eam rem quam
accuratiſſime adhibitis, quotidianæ vitæ munera laboreſque ita partiti
ſunt,vt diurna tempora Dei verbo,conſuetiſque functionibus; nocturna
vero priuatis inter ſe colloquiis,& neceſſarię conſultationi darent.Prima
igitur nocte quæſitum eſt, vtrum Pontificis iuſſu digreſſi, prout ſe daret
occaſio, ſuam quiſque ſine aliorum conſenſu vel reſpectu rem agere ; an
potius, quamquã corporibus lociſque diſiuncti,animorum tamẽ conſpi-
ratione,

A ratione ; & meritorum communione, vt adhuc fuerant, ſic in poſterum
coniuncti eſſe deberent.Dictiſque ſine variatione ſententiis, nullum fuit
dubium, quin tam ſuauis, tamque arcta ſocietas, Dei prorſus munere ex
tam diuerſis moribus linguiſq; coalita,omni conatu ſtudioque retinenda
foret;tum ne qua Spiritui ſancto iniuria fieret,à quo diuinitus fuerant in
eam conſenſionem adducti;tum vero,ne cõcordiæ atque vnitatis bonum
amitteretur,quo nihil eſt ad res magnas atque arduas moliendas , & ob-
ſtantia quæque perrũpenda,valentius.Cum hęc & aliã multa in eam ſen-
tentiam ingenti alacritate & gaudio ſpirituali pro ſe quiſque dixiſſet,ma-
gnopere incenſis ad mutuam caritatem & beneuolentiam animis, cœtus
ille dimittitur.Proximo deinde conſeſſu de religione relatũ eſt,placeret-
ne ad vota duo Paupertatis Caſtitatiſque rite ſuſcepta, tertium perpetuæ
item Obedientiæ adiungere, & è ſuo corpore eligere , qui cæteris ampla
cum poteſtate præeſſet.In eã rem,quod maioris momenti videbatur eſſe,
diem proferri placuit, ſpatiumque ſeorſum ſingulis ad deliberandũ dari,
B atque interim inſtauratis precationibus & ſacrificiis,diuinæ ſapientię lu-
men opemque diligenter expoſci. Vt igitur eius cõſultationis dies adue-
nit,omnium in vnum congruere ſentẽtię,quandoquidem CHRISTVM
Dominum ac magiſtrum ſibi pro viribus imitandum cuncti ſuſceperant,
quoniam ille ſeſe perfectum atque integrum holocauſtũ Deo parenti pro
ſalute humani generis obtuliſſet,prorſus oportere vt ipſi quoque pro ſuo
modulo CHRISTVM effingerent:ac quemadmodum ſingulorum cor-
poris bona per volũtariam inopiam,corpus ipſum per caſtimoniam Deo
immolatum eſſet; ſic animus quoque ante cæleſtes aras per obedientiam
ſpiritualis victima caderet , præſertim cum hoc ſacrificio nullum diuinæ
maieſtati gratius aut ſuauius eſſe conſtaret. Ergo ſine controuerſia deli-
gendum videri,cui omnes in terris tanquam CHRISTO parerent;cuius
in verba iurarent ; denique cuius ſibi nutum ac voluntatem inſtar diuini
cuiuſdam oraculi ducerent.Hiſce ita conſtitutis,deinceps quæſitũ de hu-
ius ipſius poteſtate,vtrum certo dierum ſpatio definitam, an vero perpe-
C tuam eſſe oporteret.Perpetuam eſſe placuit omnibus,idque cum alias ob
cauſſas, quas commemorare hoc loco neceſſe nõ eſt, tum vero vt negotia
grauiora,quæ ad conficiendum non modo plenæ libertatis,verum etiam
longi fere temporis indigent ; leniter, & ex animi ſui ſententia poſſet ad
exitũ ſine vlla trepidatione perducere.Additũ ad hęc,vt Societatis candi-
tati, cum aliis experimẽtis, tum vero præcipue ſpiritualibus exercitatio-
nibus,peregrinatione,& infimis publici alicuius valetudinarij miniſteriis
probarentur. Itemque,vt qui Societatis inſtituta profiterentur , ij ad tria
ſolemnia vota , quæ nobis cum aliis dicatis Deo familiis fere communia
ſunt quartũ nominatim adiungeret; quaſcumque ad fidelium vel infide-
lium terras Chriſtianæ rei cauſſa Pontifici maximo ipſos mittere placuiſ-
ſet,eo ſine vlla tergiuerſatione, atque adeo ſine vlla non modo mercede,
ſed ne viatici quidem petitione proficiſcẽdi:ac ſimul,concepta verborum
formula ſeſe obſtringerent,puerili ætati per catecheſim erudiendæ;quod
eo remedio nullum ferme efficacius foret ad intemeratã fidem tuendam,

ac prauæ religionis prohibẽda contagia. Hæc igitur & alia id genus non D
nulla per eos dies ab Ignatio patribusque decreta sunt: eidemque Ignatio negotium datum, vt ea in summam redacta, Põtifici maximo primũ Apostolica auctoritate sancienda atque approbãda proponeret; dein de vt eadem ipse postea per otiũ fusius explicaret ordinaretque, & quam accommodatissimas ad Societatis vocationem & spiritum leges canonesque perscriberet.

Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt. Cap. X.

SVB hęc ferme decreta, Pontifex maximus aliquot operarios ab Ignatio in varias agri Ecclesiastici vineas postulauit. Id nostræ Societati fuit Apostolicæ peregrinationis exordium. Enio Verulano, S. R. E. Cardinali per eos dies cum amplissima potestate legatio Parmensis obuenerat. Huic, Pontificis iussu, legationis comites, & rerum spiritualium administri duo, Petrus E
Faber, & Iacobus Laines ab Ignatio dati: Senas vero in Etruriam, Paschasius ad instaurandam sacri cuiusdam cœnobij disciplinam ab eodem Pontifice missus est. In Ænariã seu Inarimẽ insulam, pacificationis gratia non leuis momenti, Nicolaus Bobadilla: Brixiam in Cenomannos ditionis Venetæ, Claudius Iaius grauibus itẽ de caussis abiit. Ac per idipsum tempus etiam in extremas terras primum Societati patuit aditus. Brasilicam oram, & præterea quidquid inter inaccessum olim Bonæ spei promontorium, vltimosque Sinas interiacet maritimi tractus, Indo & Gange superato, Lusitani, armatis classibus, ante annos aliquot ingenti ausu & labore, æque fortiter ac feliciter aperuerant. neque Ioannem hoc nomine tertium Lusitaniæ Regem insigni virtute ac pietate virum, vlla magis angebat cura, quam vt barbaras illas nationes à misera dæmonum seruitute ad vnius veri Dei notitiam cultumque traduceret: atque ob idipsum, quos in ea mitteret loca præcones Euangelij, & moribus & eruditione F
pręstantes, tota Europa impendio conquirebat. Eius rei conscius Iacobus Gouea, is qui Parisiis in ipso virgarum periculo singularem Ignatij fidem virtutemque, ingenti cum admiratione cognorat, proculdubio statuit, illum & socios ad Indicam expeditionem fore quam accommodatissimos, quoniam quidem ab Hierosolymæ accessu bello impediti, quemadmodum audierat, in Italia substitissent. Neque tamẽ quidquã eius consilij ratus impertiendũ Regi antequã ipsius Ignatij voluntatem explorasset; pro amicitia ad illum scribit, quam libente Lusitaniæ Rege, quam spatiosus bonorum industriæ pietatique campus in India pateat. sibi quidem, quando illum & socios ab Hierosolymitana curatione arceat bellum, sanctissimis ipsorum studiis prouinciam in primis aptam videri. Si cõditio placeat, vltro semet apud Regem totius negotij fore interpretem pollicetur. Ad ea, cum gratiarum actione rescripsit Ignatius, neque se, neque socios esse iam sui iuris, quippe qui summo CHRISTI Vicario semetipsi perpetuo nexu Obedientię mãcipassent. proinde agendũ esse cum Roma

A Romano Pontifice. quidquid ille iussisset, id vero sine mora facturos. Quo accepto responso Gouea, cum facile speraret à Pontifice impetrari posse; rem totam Regi suo per litteras aperit, ipsumque exemplar epistolæ Ignatij ad eum mittit cum summis illius & sociorum laudibus, etiam atque etiam suadens, vt eiusmodi virorum opera potissimum vtatur, neu tam pręclaram occasionem elabi patiatur è manibus, cui similem fortasse nullam sit in posterũ habiturus. Haud incassum adhibita hortatio. quippe Rex & sua sponte iam incitatus, & Goueæ talis viri monitis & auctoritate permotus, confestim Petro Mascareniæ, suo apud Pontificem maximum Oratori mãdat mox in Lusitaniam rediturο, det operam vt quamplurimos ex Ignatij disciplina secum deducat, Euãgelij caussa mittendos in Indiam, eaque de re cum Ignatio quam primum agat: si res cum illo minus procedat, omni conatu cum ipso Pontifice transigat. vtique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc tam seuero mandato legatus accepto, sine cunctatione Ignatium conuenit, ac pauca præfatus (vt fit) conci-
B liandæ beneuolentiæ; mandatum sui Regis exponit, Patresque minimum sex in missionem Indicam postulat. Ad quem ille submissa oratione, tam honorifico Regis de se iudicio gratias cum egisset, eadem ferme quæ ad Goueam respondit: quod ab se petatur, totum id è summi Pontificis voluntate imperioque pendere. qui tamen, si, quid ego sentiã quæris (inquit Ignatius) vnum aut alterum fortasse tibi concesserit, plures vero nequaquam. At ille cum nihilominus in eodem postulato persisteret, Dei fidem & hominum testans, nusquam operam collocari fructuosius posse; tum Ignatius, quasi futura pręsagiens, familiari ac placido vultu: Deus, inquit, meliora, clarissime orator. quippe si è tam exiguo numero, sex vnã dumtaxat in prouinciam demas, quantulum, quæso, reliquo terrarum orbi supererit? Neque tamen idcirco ille ab incæpto desistit. quoniam Ignatium flecti posse diffidat, ad ipsum adit Pontificem, narrat quid sibi ab Rege mandatum sit, suppliciter etiam atque etiam obsecrans, ne in tam honesta caussa, tamque pia, frustrari se, Regemque suum concepta peropportuni subsidij spe patiatur. Hic Pontifex, quamquam lætus ab vrbe Roma
C potissimum, vt par erat, peti sacri Euangelij nuntios, & insuper, tanto Regi, tamque de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exoptans; tamen, vt in tali negotio, ne videlicet seruis Dei ad omne paratis obsequium abuti pro potestate videretur (qua erat lenitate ac sapientia vir) audito legato, rem ipsam probauit, de numero ad arbitrium reiecit Ignatij. Is proinde (sane quã ęgre ferente Mascarenia, neque tamen aspernante quod datum est) post multas in eam rem fusas ad superos preces, quemadmodum antea significauerat, duos dũtaxat glorioso muneri destinauit; Simonem Roterigium Lusitanum, & Nicolaum Bobadillam, qui cum idcirco Romam euocatus, grauiter ischiade laboraret, neque legatus Regius maturo iam reditu exspectare diutius posset; ægro Bobadillę, sibique vicem ereptam dolenti, Franciscus Xauerius repente sufficitur. Erat omnino laboriosa prouincia, iterque longinquum: &, cum fere nullam in spem reditus, tum vero in apertum pæne quotidie vitæ discrimẽ. Sed quæ

alios ab eiusmodi consilio retardassent, ea ipsa incitamenta fuere Patri- D
bus, cum se quisque tali sorte præ cæteris beatum existimaret. Ac Simon quidem parata in Lusitaniam naui celeriter anteceſſit. ac deinde Regis Lusitanię iussu, procerumque rogatu, quamuis inuitus, in eadem prouincia substitit. Xauerius autem, vti delatum ad eum est, confestim exsiluit gaudio, datoque sibi tempore vix quod satis esset ad lacerā attritamque tunicam resarciendā, & salutandos fratres; cum legato postera die profectus est, immortales agens Domino gratias, quod se denique voti cōpotē effecisset. Perpetuas quippe clades pereuntiū ex ignoratione Dei, in vltimis regionibus, animarum, iam ante miserari, & messis potissimū Indicæ magnitudinem crebris consuenerat vsurpare sermonibus. Quin etiā per quietem non semel erat sibi visus Æthiopem in humeros sustulisse vsque adeo ponderosum, vt ipsa oneris magnitudine excitaretur è somno mire defatigatus, membrisque omnibus dolens: continuoque rem omnē Iacobo Laini patefaciebat eiusdē cubiculi socio. Hæc igitur fuere nostris hominibus Pōtificiæ missionis initia: Patresque in varia deinceps loca pro- E
fecti, maiorē in modum aucta Societate, institutisque supplementi caussa tota ferme Europa collegiis, domibusve, res eas Deo duce atque adiutore gessere, quæ proprio, & quidem iusto volumine ipsæ per se ad enarrandum indigeant.

Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI.

NEQVE vero Ignatio & cæteris qui remanserant Romæ, negotium defuit. Erat annus à Virginis partu M.D.XXXVIII. insignis annonæ caritate, ac per hyemem præcipue, tāta frugum inopia, vt passim iacentes in publico pauperes frigore fameque confecti, miserandum in modum exspirarent. Quo spectaculo cōmotus Ignatius, tantæ calamitati sibi omni ope subueniendum putauit. Iamque è Garzonij villa, cum suis in Vrbis frequentiora lo- F
ca migrauerat, laxiore sibi ab amicis domo conducta ad circum Flaminium, in ea regione quæ sancti Angeli ad forum Piscarium hodie dicitur. In eius igitur domus ampla cœnatione fœno stragulisque dispositis, & in pauperum alimenta eleemosynis vndique corrogatis in omnes partes dimisit qui in id hospitium, vt quemque periclitantē extrema inopia inuenissent, vel inter manus, prout res ferret, vel gestatoria sella deucherēt. Cum strenue curaretur, adhibitis etiam vbi opus esset, adiutoribus baiulisque, breui numerus decumbentium ad quadragentos ascendit. Hic vero, eodē Ignatio præside ac duce, Patrum fratrūque sese caritas ac virtus exercuit. Diluculo quotidie linteati omnes ad imperia accipienda præsto aderant. Inde ad sua quisque officia discurrere sine vlla perturbatione vel tumultu; alij recens illatos pauperes clementer exuere, & calida elutis corporū sordibus inlectulo collocare; alij assidere languentibus, eosdemque amicissimis cōsolari verbis. hi cibos aut domi excoquere diligenter, aut aliun

A aut aliunde missos instruere, illi fercula inferre, & longa inedia propemodum enectis pretiosos liquores instillare: hi cubilia sternere, illi scopis pauimenta purgare: denique certatim omnes munere suo ita fungi, vt præclare testarētur, in minimis illis agnoscere se Regem regum & dominum dominantium. neque vero corpora solum egentium, sed animi quoque eadem opera curabantur. Plurimi quippe rudes, Christianæ doctrinę præceptis probe instituti, multi à turpi quæstu, fraudibusque deterriti, & quod caput est, sacra omnes confessione expiati, ac pane cælesti longo interuallo refecti sunt. Deinde, vt aliqui conualuerant, succedentibus inuicem aliis, cum tegumentis ad frigus arcendum, & certo pecuniæ subsidio mittebantur. Ea res per Vrbem vulgata, magnam populi beneuolentiam conciliauit Ignatio. atque ad eam Christianæ humilitatis caritatisque officinam visendam interdiu promiscua turba, noctu vero etiam viri principes ventitabant: ac tanta fuit exempli vis, vt quidam, cum præsentes nō
B suppeterent sibi nummi, depositis illico in vsus pauperum vestimentis, domum seminudi reuerterint. Alij etiam sancta æmulatione incitati, eiusdem conditionis homines, quorum nō deerat passim copia, hospitio susceptos benigne curarūt. Multi præterea proceres, in glorioſi operis perfectionem, Ignatio pecuniæ summam vltro detulere non leuem. Qua in re Margaritæ Austriacæ Caroli V. filiæ, Octauio Farnesio nuptæ, Placentinorum & Parmensium hodie Duci, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atque eius pecuniæ, cum Ignatius intelligeret, se vel maxima eorum qui contulerant voluntate, partem aliquam in suas & suorum necessitates erogare posse; tamen tanta fuit religione vir, vt ne obolum quidem nisi in externorum pauperum commoda insumpserit, relatis in codicem accurate nominibus, vt omnium prorsus ratio constaret. Atque hunc maxime in modum labor ad exactam vsque hyemem secunda ciuitatis admurmuratione perductus. ac vere demum ineunte, frumenta partim ab iis qui suppresserant, spōte prolata; partim à magistratibus aliunde conuecta sunt. Ea re non mediocriter annona laxauit; grauique per-
C functa periculo plebs, Deo adiuuante, ad solitos quæstus & opificia rediit.

Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII.

INTEREA, cum ad Ignatiū studio religionis aliqui subinde se adiungerent; nequaquā immemor ille, quod ad Societatē confirmandam attinebat, negotij paulo ante suscepti; quidquid à publicis occupationibus otij datū est, in eam ipsam rem diligentissime contulit. ac primum totius instituti formulā (fusius postea explicandā) ad certa capita dilucide redegit, ac breuiter. deinde nactus opportunitatē, quod Pontifex maximus per autūni ferias è turba negotiisq; Tibur sese receperat; eā formulā auctoritate Apostolica sanciendā eidē Pōtifici suppliciter obtulit, per Gasparē Contarenū Cardina

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cardinalem,de quo supra dictum est,ob egregiam virtutem sapientiam- D
que Principi in primis acceptum, nostrique ordinis amicissimum. quam
ille vbi perlegit;confestim,Spiritus,inquit,Dei est hic.ac multa præterea
in eam sententiam adiunxit,quare confideret recentem huiusce manipu-
li ardorem,tali tempore diuinitus excitatum,afflictis Ecclesiæ rebus non
leui tum præsidio,tum ornamento futurum.Verumtamen, vt in tanta re
ne minus cõsulte quidpiam statuisse videretur, totum negotium delega-
uit tribus viris è sacro Collegio Cardinalium, apud quos minimum loci
fore putauit gratiæ.In iis fuit Barptolemæus Guidicionius Lucensis, vir
diuini humanique iuris apprime peritus, idemque nouarum religionum
adeo non amicus,vt de iis ad certum numerum redigendis librum etiam
conscripsisse dicatur.Is,præiudicata iam caussa collegas nequaquam pro-
pensos in Ignatium,facile in suam sententiam adduxit,certamque prope-
modum cõfectamque rẽ,consilio & auctoritate sua pæne discussit. Quod
vbi sensit Ignatius, parum præsidij ratus in hominibus esse, ad opem di-
uinam de more confugit.ac præter ieiunia,supplicationes, cæteraque ad E
numen propitiandum adhiberi solita,cælestes insuper hostias eo tantum
nomine per se & per amicos immolauit ad tria millia. qua procuratione,
intra finem anni vertentis, cum cæterorum, tum præcipue Guidicionij
ita immutata voluntas est,vt cum de multitudine religionum cohibenda
idem quod antea omnino sentiret, huic tamen refragari se vltra negaret
posse,diuino videlicet monitu,& occulta spiritus operatione vehemẽter
instinctus.Ita,qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque spem va-
riis frustrationibus propemodũ extinxerat, idẽ vna cum cæteris collegis
repente placatus ac fauens,rem vltro suscepit, commendauitque Ponti-
fici, Tibure denuo commoranti; qui libentissimo animo & Societatem
ipsam, & Societati inditum nomen rite sancteque approbauit V. Non.
Octobris,anno M. D. XL.idque testatum voluit esse publicis litteris eo-
dem die locoque datis;cum eo tamen, vt in vniuersum socij ne plures se-
xaginta numerarentur.Ea videlicet fuit nouellæ Societatis quædam qua-
si probatio.siquidem triẽnio post, cum variis locis atque prouinciis Deo F
aspirante constaret egregius opere fructus;ab eodem Pontifice limes ille
omnino sublatus est,liberumque Ignatio & successoribus relictum, cui-
libet petenti Societatem dare. quod item apparet diplomate dato pridie
Idus Martias anno M. D. XLIII.

Præpositus Generalis creatur Ignatius.
Cap. XIII.

IGITVR post multas difficultates approbata denique Societate;gratiæ primum (vt æquum erat) actæ superis, quorum benignitate res bene feliciterque vertisset;deinde, quoniam in dies à Pontifice missio Patribus imminebat;è suo corpore Præpositum Generalem(sic enim qui cunctis præesset appellare pla

A lare placuerat)primo quoque tẽpore deligere visum est.Societatis autem
status per id tempus erat eiusmodi. Franciscus Xauerius & Simon Ro-
terigius in Lusitaniam erant profecti. Petrum Fabrum Cæsaris legatus
Ortizius ad Vormatiensem cõuentum Põtificis permissu in Germaniam
adduxerat.Iacobus Laines Parmæ, Claudius Iaius Brixiæ, Senis Paschasius agebant. In Brutios Nicolaus Bobadilla discesserat. Cũ Ignatio Romæ duo dumtaxat è Patribus versabantur,Salmerõ,& Codurius.tyrones vero qui nomen dederant Societati,partim apud Ignatium erant,partim studiorum caussa ab eodem Parisios missi, necessaria ad bellum spirituale arma enixe parabant. quidam etiam ad res domesticas componendas in Hispaniam profecti; & concionibus iam tum, & colloquiis, ingenti hominum aprobatione, Societatis nomen longe lateque vulgauerant. Hoc Societatis statu,cum Præpositi eligendi tẽpus adesset,Patres qui quidem in Italia erant, per litteras moniti, quod rei Christianæ commodo facere possent,creandi Præpositi caussa ad Vrbem accederent;sub initium Qua-
B dragesimæ anni M. D. XLI. conuenere omnes, vno dempto Bobadilla, quem in oppido Basiniano tum maxime res gerentem, abduci rursus ab opere Pontifex noluit.Is & cæteri qui longius aberant, suum quisque in schedula suffragium rite obsignatũ, partim in discessu reliquerãt Romæ, partim deinde misere inclusum epistolis. Ac primũ tridui supplicatio indicta, vetitũque inter ipsos de Præpositi electione colloquium est. deinde coniectis in vrnam schedulis,triduum insuper cõtinuatæ preces:ac septimo denique die legitime extractis recitatisq; suffragiis,Præpositus declaratur Ignatius,nemine præter ipsum Ignatium discrepante:namque is consulto,ne vnũ nominatim ex omnibus deligẽdo,cæteros quodammodo notasse videretur; in schedula scripserat, se ad eum accedere, in quem plurima suffragia conuenirent,vno se dumtaxat excepto. Igitur explorata iam numinis voluntate,ad Ignatium venerabundi accurrunt Patres.at ille, parendi nimirum longe quam imperandi cupidior, seuero vultu iubet eos absistere,negatque se munus viribus impar suis vlla ratione subi-
C turum:multaque serio disputat,cur alium potius quemlibet sibi sufficere debeãt.Sed videlicet quibus rebus putabat voluntates Patrum alio posse transferri, eæ ipsæ vel maxime studia eorum incendebant. nihil enim ad conciliandos homines æque valet,atque animi moderatio atque submissio.quo factum est,vt nihil eorum quæ ad munus detrectandum Ignatius afferebat,aliquandiu non modo ad animum admitterent, sed ne ad aures quidem. Sed post multam denique altercationem ægre Ignatius tenuit, vt amplius in tertium diem obsecratione protracta, rursus in suffragium iretur.quo die cum idem prorsus omnium consensus exstaret,neque iam locus tergiuersationi videretur esse; tum Ignatius: Quandoquidem vos « in me potissimum eligendo perstatis, inquit,ego autem, meæ cõscius in- « firmitatis,vestro iudicio salua religione assentiri nequeo;reliquum est,vt « huiusce controuersiæ arbitrum deligamus eum qui mihi à confessioni- « bus est;quoque,vt scitis, vtor diuinæ voluntatis interprete. (is erat ante « conditam Societatẽ frater quidã Theodosius ex ordine Minorũ, cœnobij

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod ad ſancti Petri in Monte aureo, qui fuit olim Ianiculus, appellatur.) Quod, ne fruſtra diutius tenderent Patres, eo facilius conceſſere, quod minime dubitabant, quin ipſorum ſuffragij prærogatiuam ille quoque ſua ſententia comprobaturus eſſet. neque eos fefellit opinio. Cum enim rem totam ad eum detuliſſet Ignatius, imbecillitatẽ ſuam corporis animique cõmemorans, dein etiã atque etiam obteſtãs, vt ſe tanto onere leuatum vellet; ille cognita re tantum abfuit vt precibus Ignatij cederet, vt etiam obiurgauerit hominem, quod, tam explorata diuina voluntate, Spiritui ſancto diutius reſtitiſſet: & ſimul, ne diſſimulationi eſſet locus, vltro adiit Patres, ac de ſuo reſponſo certiores fecit. Quibus rebus denique victus Ignatius, omni ſpe in vno Deo rei bene gerẽdæ repoſita, dedit manus, diemque cõſtituit x. Kal. Maij, quo die ad auxiliũ diuinũ implorãdum, præcipua ſeptem Vrbis tẽpla ſimul omnes obirent, & in diui Pauli potiſſimũ (quoniam eius maxime Apoſtoli veſtigia ſequerẽtur) ſolemni profeſſione ſuæ religionis vota ſuſciperent. Vt igitur ea dies adfuit, in eo tẽplo ad ſacellum beatæ Virginis, vbi tũ Euchariſtia cuſtodiebatur, quod ſacellum ad imos gradus eſt aræ maximæ, ſub ipſam cæleſtis panis cõmutationem; ipſe primũ qui ſacrificabat Ignatius, tum cæteri ſua quiſque vota clara voce de ſcripto ex Apoſtolici diplomatis formula nuncuparunt. deinde ſumpto ex Ignatij manibus corpore Domini, poſt gratiarũ actionem, ſacratiſſima eius ædis loca religioſe cũ adiiſſent, circa arã maximam ſub qua Petri, & Pauli Apoſtolorum oſſa condita ſunt, cuncti conſiſtunt, flenteſque præ gaudio, & ſuauiſſime amplexantes inter ſe, gratulãtur denuo ſuperis, quod cæptis adfuerint, ſuamque Societatẽ arctiori vinculo colligarint: deide reliqua tẽpla pari lętitia ac pietate circumeunt. Quibus rebus ingenti omniũ conſenſu & conſpiratione peractis, magiſtratũ Ignatius iniit. ac primũ omnium, ad conſtituendã domeſticam diſciplinam adiecit animum, quæ digna tali inſtituto, digna Chriſtianæ philoſophiæ profeſſoribus haberetur. Itaque ad cæteros prouocãdos, atque ad iacienda in tyronũ animis veræ humilitatis fundamenta, in ſordidis culinæ miniſteriis aliquandiu verſatus eſt ipſe, tanta cũ alacritate ac diligentia, quaſi tum primum ad ſuam ipſius emendationẽ, vitæ ſpiritualis curriculum eſſet ingreſſus. neque tamẽ interea grauioribus negotiis deerat, tẽporibus ita diſtributis, vt quãtũ liceret, vtrique muneri ſatisfaceret. accedebat ad hæc, ſummus paupertatis amor, ſumma in victu cultuque frugalitas: præterea in ſingulorũ officiis exigendis, erratiſque puniendis admirabili miſta lenitate ſeueritas: in ſubleuãdis vero omniũ & animi & corporis neceſſitatibus, cura & vigilãtia pluſquam paterna. cũque ad ea caritatis officia, prout res poſtulabat, opportunas inſuper adhortationes & publice & priuatim adhiberet; haud ſane difficile fuit, in animos, recẽtiſſimo tũ Societatis ſpiritu, ſpõte incẽſos officio ac religione, eos mores, eãque viuendi rationem inducere; vt (ſi cæleſtibus terrena comparare fas eſt) intra illa tecta parieteſque, angelorum in humanis corporibus quidam conuictus videretur eſſe. nullæ tũ querimoniæ, nullæ detractiones, nulli ſuſurri quibus incõmodæ ſuſpiciones excitãtur, diſiunguntur animi; ſed acerrimum ſui cu

A ſui cuiuſque deprimendi ſubmittendique certamen; in ſuperiorum iuſſis excipiendis exſequendiſque alacritas ingens; mirus in communicãdo interpretandoque candor atque ſimplicitas; oculorum ac ſenſuum intenta cuſtodia; ſtudium precationis ac ſolidæ virtutis ardens; quæque ex his rebus neceſſario prouenit, admirabilis in magna nationũ, ætatũ, ingeniorũ varietate concordia. Itaque coniectis, vt fit, omnium oculis in ordinẽ nouum; breui non ad noſtros tantũ, verũ ad exteros etiam, ſalutaris exempli manare vtilitas cæpit. Adoleſcens quidã, egregiis naturæ adiumentis, è Septentrionali plaga Romã aduenerat, non modo Lutheriana tabe infectus ipſe, verum etiã mire cupidus eiuſdem longe lateque vulgandæ. Is cum ex occaſione ſeſe in hominũ cœtus inſereret, verbiſq; venenatis clericorum vitam ac mores ſummam in inuidiã vocaret primum, deinde abductis à ſacerdotum reuerentia mẽtibus prana dogmata ſenſim inſtillare quotidie pergeret; patefacta re, iuſſu magiſtratuũ cõprehenditur qui cum & ipſi per ſe, & ſacræ Theologiæ magiſtris adhibitis, illum ab opinionum
B inſania reuocare fruſtra conati eſſent; ne quid intentatũ relinquerẽt, ætatem & ingenium miſerati, prius quam in eum lege ageretur, accerſito Ignatio rem totã exponunt. quoniam ipſorum neque adhortationes, neque minæ proficiant; habeat illũ aliquandiu apud ſe, videat etiam atque etiam vt errantem ouiculam ad Eccleſię caulas aliqua ratione traducat. Ille clementer acceptum hæreticum domum adducit. neque vero ſapientes iudices fruſtrata ſpes eſt. ſiquidẽ adoleſcens ab Ignatio ſociiſque amiciſſime habitus; eorum dictis, factis, inſtitutis accurate obſeruandis paulatim affici atque immutari Dei beneficio eſt cæptus; & quam antea reſpuerat medicinã, libentius in dies accipere: ac demũ perſeuerantibus Patrũ officiis, & diligẽtiſſima curatione, eo proceſſit res, vt euulſis lethalium dogmatũ fibris, priorẽ pertinaciam gemebũdus agnoſceret; nec ante à ſalutari incæpto deſtitit, quã voluntaria abiuratione deteſtatus errores, ingenti bonorũ tum admiratione, tum gaudio, cum Eccleſia ſancta in gratiam rediit. Is deinde, quærẽtibus viris grauibus cur qui antea tot machinis oppugnatus peruicaciſſime reſtitiſſet, Ignatij denique & Patrũ hoſpitio &
C conſuetudine vinci ſe paſſus eſſet; ſine cunctatione reſpondit, ſe illorum non tam diſputationibus argumẽtiſque (licet in eo quoque genere valerent plurimũ) quam ſpectatæ ſanctitati virtutique ceſſiſſe: quod ita apud ſe prope neceſſario ſtatuiſſet: à tam incorruptis moribus, tanta pace atque concordia, tam bonis operibus rectam in Deum fidem abeſſe nullo modo poſſe. Quæ res documento erit hominibus noſtris; licet ad cõuertendas ad CHRISTVM animas ingenij ac doctrinæ præſidia requirãtur, tamen conſpecta vitæ morumque innocentia plus multo quam litteris aut concertationibus profici. Alius quidam filiusfamilias, deſertis liberalibus ſtudiis ac repudiata omni diſciplina, prorſus indomitus & effrænis, cum neque à parẽtibus iam, neque à magiſtris regi vllo modo poſſet; Ignatio traditur. cuius lenitate, itẽque cæterorũ Patrũ præceptis atq; inſtitutis accuratiſſime excultus, poſita paulatim ferocia petulãtiaq; cũctis admirãtibus ita pudicos modeſtoſque induit mores, vt vix minimũ in illo

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitium reprehenderes. Multi præterea omnium ætatum atque ordinum, D quos præceps in omnẽ licẽtiam natura cupiditasque corruperat, Ignatij consuetudine exemplisque incitati, collegere sese, atque ad bonam frugem Deo adiuuante rediere.

Generalis Ignatius denuo Catechistæ munere fungitur. Cap. XIV.

PER eos dies nomẽ Societati dederat è Põtificia familia Petrus Codatius Laudensis, vir honoratus, & opulento sacerdotio præditus. Is, diuino prorsus instinctu, diuitiis & commodis omnibus propter CHRISTVM abdicatis, Marthæ munus in Societate sibi vltro depoposcit, & egregie præstitit; in alimenta Patrum (erat autem Vrbe tota notissimus, & apud princi- E pes gratiosus) eleemosynis vndique corrogandis. quæ res Ignatium & socios magna molestia liberauit; quippe quos in spiritualem proximorum salutem omni studio intentos, temporariæ curæ ad eam diẽ valde impedierant. Eiusdem Petri opera templum etiam proprium Societas nacta est sanctæ MARIÆ à Strata, non satis amplum illud quidem, aut commodum, sed tamen in celeberrima Vrbis regione, & ad Societatis functiones in primis idonea: cuius loco, dum hæc scriberemus, Alexander Farnesius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ædem nomini IESV magnificentissimam regio sumptu exstruebat. Ei templo deinde adiuncta domus est, quam hoc tẽpore Patres incolunt, Philippi Archinti beneficio, Salassiorum Episcopi, qui tum Pontificis vices in diœcesi Vrbana gerebat, viri de Societate vniuersa in primis optime meriti. In eo igitur tẽplo Ignatius, professionis lege, sex & quadraginta diebus Christianæ catecheseos operã dedit è loco superiore, magna & assidua non modo plebis, verumetiam præstantium virorũ frequentia: prorsus, vt quidã F ex optimatibus palam gloriarentur, beatosque se ferrent, quod nullam omnino ex Ignatij concionibus omisissent. Agendi autem rationem sequebatur eiusmodi. Fidei præcepta & mysteria cognitu necessaria, primũ ad vulgi captum explanabat, iterabatque, vbi opus esset, eadem sæpius: deinde opportunis digressionibus certos interim locos tractabat fusius, non tam ad ingenij vel doctrinæ ostentationem, quam ad pietatem excitandam, populumque permouendum accõmodatos. idque tam veris grauibusque sententiis, tam ardenti vultu oculisque, vt diuini amoris ignem vndique spirare videretur, minime fucatæ eloquentiæ vir, nec in singulas voces numerosque solicitæ, sed ingenti animo, prout impetus tulerat sua sensa prosequẽtis. Itaq; perorationẽ eius, nõ ineptus populi plausus, aut stulta facũdiæ cõmendatio sequebatur, sed alta suspiria gemitusq;, & anteactę vitę detestatio salutaris: vt vel defixis humi oculis; tristes ac sibimet irati discederent, vel etiam illico sese ad sacerdotum pedes abiicerent confitendi

A confitendi caussa, tanto cum fletu atque singultibus, vt linguam soluere, aut vocem in verba formare vix possent.

Societas augetur, distribuuntur prouinciæ. Cap. XV.

INTER hæc Societas maiorẽ in modũ crescere, sublatisque Pontificis decreto cancellis quos initio idẽ Pontifex (vt dictũ est) illi probandę præfixerat, multi certatim ad militiam spiritualem Ignatio dare nomina. Cũque noui ordinis fama bonusque odor instituti operis manaret quotidie latius; Patres variis orbis terræ locis vehementer expetebantur. Itaque ab Romana domo tamquam à metropoli, desiunctissimas in regiones, ciuitatum Regumque inuitatu missæ coloniæ; domusque vel collegia ingẽti approbatione constituta: primum omnium in Lusitania, atque adeo in ipsamet India, sumptu ac munificentia Regum Lusitaniæ, tum aliorum pietate in B Hispania, Gallia, Germania, Italia. sed cum aliæ pleræque nationes auide Societatem amplexæ sunt, tum vero Sicilia & inuitauit perhonorifice, & permissu Pontificis maximi acceptam, in primis copiose ac benigne tractauit; adnitente præsertim Ioanne Vega Hispano (qui regnum illud pro Cæsare administrabat) præstanti non minus religione, quam prudentia viro; cuius, etiam antea, dum Romæ legatus Cæsaris ageret, plurima & maxima in Ignatium & socios egregiæ cuiusdã beneuolentiæ documenta constiterant. Itaq; tam late iam fusa Societate, nõ modo collegiis domibusve rectores præficere, vt antea, sed etiam Prouinciales præpositos quos appellãt, cum ampla potestate in singulas nationes describere coactus Ignatius est. Ac primum Lusitaniæ præposuit Simonẽ Roterigium, deinde Hispanię Antonium Araozium Cantabrum, Italię Iacobum Lainem, Indiæ Franciscum Xauerium, Germaniæ Petrum Canisium, Galliæ Paschasium Broetium, aliisq; deinceps alios. Nam vrbanam prouinciam, C nisi si quando grauiori valetudine premeretur, ad extremum vsque ipse administrauit. Interea de Societatis vniuersæ progressu mire solicitus, à singulis Prouincialibus per litteras pensum exigere: vnicuique mandare diligentissime quæ è re communi essent: Romæ vero, præter domesticæ disciplinę curam, de qua dictum est, cęteraque functiones, multa & grauia quę ad incrementum ac defensionem catholicę fidei pertinerẽt, partim cum summo Pontifice, Cardinalibus, Legatisque Principum coram, partim etiam cum ipsis Regibus atque Principibus per epistolas & interpretes agere. Accedebat ad hęc, solicitudo ingens, atque indefessus labor in subleuandis pauperum difficultatibus: orborum orbarumque educatione ac pudicitia procuranda tuendaque, & perditis mulierculis à turpi quæstu ad frugem & continentiam traducendis.

***

Variæ in Ignatium tempestates excitantur. Cap. XVI.

QVIBVS ille rebus dũ CHRISTI cauſſam agit intrepide, multorum vt fit, odia ſimultateſque contraxit. In iis aulicũs quidam (cuius nomini parcitur) eo tempore potens & gratioſus, cum abductam à ſe mulierculam, quã miſere deperibat, & in male nuptarum, vt appellant, cœnobio collocatam ferre non poſſet; ſæuiore in dies concepta rabie, quã libido & amor incendebat, ita demum exarſit; vt pæne furere videretur. Ac primum, facta manu, feneſtras cœnobij lapidibus petere, cuſtodes infeſtare, minari; deinde in Ignatium auctorem, & ſocios, in circulis cœtibuſque omnia maledicta conferre, quin etiam ex occurſu probris & cõtumeliis eoſdem inceſſere. denique ad eos funditus euertendos improbiſſimas in ipſorum vitam calumnias diſſipare; quæ domos primum nobilium circumlatæ, celebratæque ſermonibus (quos partim prona in deterius perſuaſio, partim væſani illius artificium dolorque excitabat) ad Cardinales etiam, atque adeo ad ipſum Pontificem peruenerunt. Igitur vulgus, vt eſt pluma & folio leuius quos nuper ſumma cum approbatione ſuſpexerat, eoſdem repente contemnere, & acerbiore in dies odio exſecrari, & ſingulorũ caput dira imprecatione deſigere: prorſus vt iam nõ modo cum proximis agere, ſed ne pedem quidem ianua tuto efferre poſſent. Principes vero, licet magna ex parte fictas criminationes putarẽt, tamẽ rati ſubeſſe profecto neſcio quid quod tantæ inuidiæ flammam foueret; vel immutata, vel certe labefactata in Ignatium voluntate videbãtur. At Ignatius, quamuis à ſua ſuorumque conſuetudine multos abduci non ſine rei Chriſtianæ iactura cerneret; tamen ratus mitigari hominis ferociam poſſe, primo rem diſſimulare, atque adeo officiis cum improbitate certare: deinde vbi malum ſerpere quotidie latius, & ipſa patientia corroborari audaciam ſenſit; nõ tam priuato dolore, quam rei publicæ detrimento permotus, ad Summum Pontificem adiit, abẽ eoque ſuppliciter impetrauit, vt criminum, quę ſibi fuiſque denuo obiicerentur, acre iudicium exerceretur ab Archinto Vicario & Franciſco Michaele Vrbis præfecto. Ij, citatis omnibus ad quos criminum vel ſuſpicio vel conſcientia pertinebat, ac per diligentem inquiſitionem calumniatoris fraude comperta, Ignatium & ſocios non modo abſoluerunt lata ſententia, ſed etiam debitis laudibus & honore verborum extulerunt, increpito valde aduerſario, pœnaque propoſita non leui, niſi à petulantia maledictiſque deſiſteret. nam, ne grauius in eum animaduerteretur, Ignatio in primis deprecatore perfectum eſt. ita, quod antea ſemper, tum quoque Ignatij ſanctitatem illuſtrauit hominum iniuria: & Deo duce, virtus ac veritas, dum violatur, effulſit. Iiſdem fere inſidiis poſtmodum appetitus Ignatius eſt à ſacerdote quodam, qui cum domũ catechumenorum adminiſtraret, ferre non poterat in ea regẽda familia maiorem à loci præſidibus Ignatij rationem haberi, quam ſui. Sed miſer, Ignatio ſilente ac pro eodem orante, breui perfidiæ pœnas dedit. atrocibus enim antea

anteactæ vitæ ſceleribus iuſto Dei iudicio patefactis, quæ ad eam vſque diem aſtute ſuppreſſerat; ſacerdotio ſpoliatus, & perpetuo carceri addictus eſt.

Regimen fœminarum à Societate depellit Ignatius. Cap. XVII.

INTEREA Eliſabetha Roſella Barcinonẽſis, quę Ignatij prima litterarũ ſtudia fouerat, Societatis IESV coalitæ, & confirmatæ fama commota, Romam ex Hiſpania contulit ſeſe, partim vt Ignatium longo interuallo reuiſeret; partim etiam vt vna cũ quibuſdã aliis piis fœminis ad normã illius atque præſcriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidem, ſoſpitem aduentum mulieri de ſe optime meritæ gratulatus eſt, & omnia officia detulit quæ ſaluo religionis inſtituto præſtare poſſet: curam vero fœminarum ſuſcipere ſeſe negauit poſſe, plurimis grauiſſimiſque occupationibus impeditum. At illa nihilominus inſtare; ſanctiſſima veteris amicitiæ iura teſtari poſtulati æquitatem obtendere: denique vbi magis magiſq; obfirmatum vidit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque vt erat nobili nata loco, per viros principes facile tenuit vt Pontifex maximus Ignatio munus idipſum quod recuſabat, iniũgeret. Sed ea res magnum in Societatis commodum vertit, prærer ſpem: ac noſtros, non ſolũ in præſens, verumetiam in poſterum à tam periculoſa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iuſſu ea procuratione ſuſcepta, paucis diebus tantam difficultatem ac laborem ſenſit, dum querimonias mulierũ audire, ſuperſtitiones euellere, inanibus & curioſis quæſtionibus reſpondere identidem cogitur; vt pæne plus ei negotij paucæ fœminæ, quam Societas vniuerſa faceſſeret. Itaque licet Eliſabethæ, pro eius in ſe promeritis gratificari admodũ cuperet, tamen reputans apud ſe, quantum ex huiuſmodi tricis detrimenti reſpublica pateretur, ſimul etiam cogitans fore vt harum exemplo aliæ deinceps religioſæ mulieres virgineſve idem à Societate in poſterum expeterent; nequaquam ignarus quam periculoſa, & ſuſpicionibus plena ſit ea conſuetudo; priuati officij rationem poſthabere communi vtilitati, ac totum hoc genus adminiſtrationis à Societate prohibere omni ratione conſtituit. Igitur adhibita (quod in omnibus grauioribus cauſſis faciebat) præparatione diligenti, imploratoque per iteratas preces & hoſtias cæleſti præſidio, ad Pontificem acceſſit, verbiſque ſupplicibus demonſtrauit, ex onere ſibi nuper impoſito, quam exiguo cum fructu quantum laboris ac moleſtiæ pertuliſſet. ea ipſa re monitum quam aliena ſit à Societatis inſtituto eiuſmodi præfectura, petere ſe & orare, vt non ab illis modo, ſed ab omnibus in perpetuum fœminarum collegiis gubernandis immunem Societatem eſſe iubeat; non defuturos aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus libenter & cum fide obeant:

ſibi

sibi quidem & suis, prouinciam videri minime accommodatam. neque D vero æquum esse, qui sese ad omnium gentium auxilium, sine vlla regionum aut locorum exceptione, CHRISTI Vicario mãcipauerint, eorum operam & industriam, nõ sine graui communis rei damno, paucis regendis mulierculis implicari. Quibus rationibus ita permotus est Pontifex, vt supplicanti omnia large ac prolixe cõcesserit. Itaque Societati ab eiusmodi munere vacatio in perpetuum data, eiusque vacationis auctoritas testata est trinis deinde litteris Apostolicis, quæ tempore procedente magno vsui fuere nostris hominibus ad eius generis pericula & molestias abigendas.

Honoribus in Societatem nostram Ignatius aditum obstruit. Cap. XVIII.

E

ATQVE iis difficultatibus perfuncta Societas, prosperũ Dei beneficio cursum tenere videbatur, cum noua rursus in eam coorta tẽpestas est, eo quidem grauior & periculosior, quo in speciem lenior blandiorque. In iis, qui per Germaniam variis locis Domini vineam excolebant, Claudius Iaius è primis Patribus vnus, virtutem & sanctitatem suam cum genti vniuersæ, tum Romanorum Regi Fernãdo ita probauerat, vt eo Rex nullum prorsus ad curandas animas, atque ad pastorale munus aptiorem existimaret. Is pro sua sapientia cum præclare intelligeret, regni caussam cum caussa religionis ita esse coniunctam, vt quantum de catholica religione detraheretur, tantum de obsequio multitudinis, & de imperij maiestate decedere; contra sæuientem eo maxime tempore Lutherianam pestem, velut vnicum remedium, quam optimos animarum pastores & Episcopos omni diligentia conquirebat. Igitur vita functo per eos dies Tergestinorum Episcopo, quæ ciuitas est Istriæ (cui tum prouinciæ, quam F dixi lues, propter vicinitatem Germaniæ imminebat) circumspectis diligenter omnibus & personis & rebus, denique ecclesiam illam Claudio Iaio perspectæ sibi virtutis & doctrinæ viro tradere ac demandare constituit. Sane, vt vulgo expetuntur huiusmodi sacerdotia, minime timendum videbatur esse, ne delatum vltro præsertim honorem Claudius repudiaret: siquidem Tergestina cathedra cum in primis eius regionis ampla & honorifica est, tum vero (quod potissimum hodie quæri solet) vectigalibus haud sane contemnendis instructa. Verumtamen Rex, ne quid inscio Claudio cum Pontifice maximo ea de re transigeret; primum omnium litteras ad ipsum Claudium dat, Tridenti per id tempus rei Christianæ caussa commorantem, ac nihil cogitantem minus, quarum erat sententia. Tergestinum gregem orbum spirituali custode, circumquaque frementibus lupis, in maximo versari discrimine; dignam esse vigiliam caritate Iaij, studioque hominũ seruandorũ; petere se, vt si à

Ponti

A Pontifice maximo id ei muneris onerisve imponatur, ne recuset subire; & populo vtilem, & sibi gratam operam vehementer fore. Perculsus inopinata re Iaius, primo cohorruit: non quod detestandum quid sibi oblatum putaret, sed quod Episcopus, qui curam gerit animarum, diuinam pæne virtutem, & omnibus numeris absolutam postulet sapientiam: qua gradus honoris est (& quidem ad continendam in officio multitudinem ferme cum splendore opibusque coniunctus) à spiritu humilitatis ac paupertatis, quem profitetur Societas IESV, vehementer abhorreat. deinde, vt sese ex pauore collegit, fusus in preces lacrymasque, etiam atque etiam obtestatus est Deum, vt ab se tantum discrimen auerteret; neu se primum quasi ianitore speciosos titulos honoresve in Societatem ad id tempus intactam inuehi sineret. tum rescripsit ad Regem, multis rationibus ei suadens, vt tã honorifico iudicio decoraret alium digniorem; longe imparem suam imbecillitatem esse oneri: ac demum ita concluſit epistolam, vt omissis ambagibus, quod petebatur, præcise negaret. Quæ B res iam satis incensum studium Regis multo vehementius inflammauit, quod ita statueret, tantam in summa virtute & eruditione modestiã, nequaquam priuatæ vitæ quasi tenebris delitescere, sed in editissimo fastigio, vt luceret omnibus, collocari oportere. Ergo cum ex litteris Claudij diffideret, vllis aut precibus aut promissis flecti eius animum posse; per Pontificem ipsum, inconsulto vltra Claudio, rem conficere statuit. Ad eum igitur quam acuratissime scripsit, quanto in periculo Tergestina ciuitas versaretur Episcopo destituta: se quidem pro sua parte diligenter circumspexisse, quem nominaret aptum ei muneri; nec vllum inuenisse aptiorem Claudio Iaio, Societatis IESV presbytero, cuius innocentiam doctrinamque exquisitam plurimis rebus esset expertus; sed frustra per litteras tentasse eius animum, in studio Christianæ humilitatis ita defixum, & ab honorum insignibus admittendis vsque adeo alienum, vt nisi pro potestate cogatur, nulla sit spes laborantis illius ecclesiæ tam opportuno præsidio subleuandæ. proinde suppliciter se etiam atque etiam orare & obsecrare, vt Claudium pro imperio iubeat, delata sibi gubernacula C munusque sine tergiuersatione recipere, quoniam vt quisque de se ipse minime alta sentiat, ac proinde studiose lateat, ita ecclesiasticis functionibus & ipso episcopatu dignissimus sit. Hæc igitur, & alia id genus multa, ad Pontificem. & simul Didaco Lasso mandat oratori suo, vt idipsum & cum Pontifice, & cum quibus opus fuerit, quam diligentissime curet, prorsusque cõficiat. Eius rei fama cum per aulicos quosdam ad Ignatium peruenisset; primo haud ita sane commotus est. nam & Claudij constantiæ, & Pontificis æquitati ac sapientiæ confidebat; & eiusmodi petitiones iam ante Societas, Deo adiutore, non semel eluserat. Verumtamen vt quid esset rei clarius cerneret; continuo Bernardinum Maffeium (qui tum erat Pontifici ab epistolis, ac postea in Cardinalium numerum cooptatus est) vltro conuenit, ac tota de re familiariter pro amicitia scisciatur. Ille haud sane grauate ipsam epistolam Regis ostendit, ad Pontificem summis cum Claudij laudibus & vehementi contentione perscriptam. qua

lecta confestim Ignatius eadem de caussa ad Regis oratorem Didacum D
Lassum adit ; qui litteras item ad se proprie datas demonstrat, & quidem
magna ex parte ipsius Regis chirographo , etiam atque etiam postulantis
mandantisque,det operam, vt Episcopatus ab se in Claudium collati pri-
mo quoque tempore auctor fiat Pontifex maximus, eiusque auctoritatis
diploma rite confectum ad se transmittat.His cognitis Ignatius , vbi tam
iniquo loco rem vidit esse,pertimuit,sed ita,vti nequaquam animo cade-
ret. ac licet se talibus aduersariis longe imparem sciret esse , tamen fidu-
cia numinis omni ope sibi contra nitendum existimauit. atque in præ-
sentia Didaco suadere conatur, vt ab actione rationi Societatis tam alie-
na desistat ipse , & simul ab ea mente Regem aliquo pacto deducat. qui-
bus verbis cũ nihil proficeret,quin potius ab homine rideretur, domum
regressus quã intentissimas preces & sacrificia de more suis indixit:dein-
de nactus opportunitatem , facilemque aditum , Pontifici demonstrauit
quanto res ea damno esset futura & Societati nostræ priuatim , & Eccle-
siæ vniuersæ communiter. non quo dignitatis gradus ac tituli ipsi per se E
mali atque improbandi sint , quippe ad Ecclesiam regendam & ordinum
discrimina retinenda inducti diuinitus : sed quod & perfectos viros re-
quirant,quales pauci admodum omnibus sæculi exstiterint, & insuper ab
huius minimæ Societatis instituto valde alieni esse videantur. Etenim
quibus artibus, quove spiritu excitata & conflata sit, eodẽ profecto alen-
dam & conseruandam esse : non amplitudinis & splendoris nimirum,sed
humilitatis & parcimoniæ. Quod si aditus in Societatem honoribus pa-
teat ; multum vtique de vera caritate imminutum iri , quæ nihil omnino
habet in vita propositum, nisi vnius gloriam Dei.nam(vt sunt hominum
ingenia)& complures fortasse ad hanc religionem accessuros opum cupi-
ditate magis , quam diuini obsequij studio : & qui nuper adscripti sint,
magnitudine laboris,& disciplinæ asperitate defatigatos,vt primum præ-
sentis præmij commodum affulserit,mutato repente cursu,nouæ spei ve-
lificaturos. atque vt maxime in officio cuncti persistant ; tamen nisi præ-
senti iacturæ eatur obuiam , sine dubio Societatis exitialem (quod Deus F
auerteret) exitum imminere. Id adeo vel inde facile perspici posse , quod
paucis illi annis , quattuor viris ex ea familia præcipuis totidem Episco-
patus delati sint, quos nisi fortiter ab sese Patrũ virtus & constantia reie-
cisset,videlicet alio deinceps atque alio dilabente , breui miseram Socie-
tatem ipsis luminibus caritura fuisse.Atque hæc, quod priuatim ad con-
seruationem ipsius religionis attineat.Iam,si communem spectemus vti-
litatem , nemini dubium esse quantum ex ea re detrimenti res publica
perceptura sit. nihil enim omnibus ætatibus æque deplorandum fuisse,
atque in tanta messis copia tantam operarum inopiam : atque ex ea ipsa
paucitate,qui vni cuipiam agro addicti affixique sint,longe minus vtique
proficere , quam qui Apostolico ritu soluti ac liberi omnes ecclesias per-
uagentur , ad eamque potissimum reipublicæ Christianæ partem suble-
uandam accurrant,quam maxime laborare cognouerint. Præterea,ad fa-
ciendam populis fidem,& animos permouendos,nihil esse efficacius vitæ

ac morum

A ac morum exemplo.itaque adhuc Societatem (absit verbo inuidia)Eccle-
siæ non mediocriter profuisse propterea quod minime ab eius dictis fa-
cta dissenserint.nunc autem,si ad id fastigium extollantur Patres,quomo-
do fieri posse , vt apud multitudinem insciam arcanorum , ambitionis ac
leuitatis crimen effugiant (qua porro fronte, quo vultu,repente aucti ac
decorati ipsi honorum insignibus,de imitatione CHRISTI, de fugien-
da gloria, de voluntario sui contemptu ac submissione verba facturi sint?
Hisce , aliisque de caussis Pontificem maximum etiam atque etiam obte-
stari atque obsecrare , vt quam Societatem primus auctoritate & benig-
nitate sua confirmauerit, ornauerit,auxerit , eamdem ab omni suspicio-
ne incommoda velit esse liberam, suaque in eam beneficia tam periculo-
so præsertim tempore tueatur. Audiit Ignatiũ Põtifex perbenigne,vt so-
lebat;sic tamen,vt integritatem hominis admiraretur potius, quam con-
silium approbaret. Itaq; collaudata imitio ipsius fide ac probitate,sensim
flexit orationem , & contra sententiam Ignatij cum alia multa disseruit,
B tum vero ex veteri oraculo:Cor,inquit,regis in manu Domini : quasi di-
ceret , in Claudio eligendo tantam Fernandi Regis contentionem plane
diuinitus extitisse ; ac proinde clariorem esse numini voluntatem , quam
vt obsisti vltra oporteret.Quæ cum Ignatius grauiter ac dolenter accipe-
re videretur; Pontifex,qua erat lenitate, ne Dei famulum tristem ac mœ-
rentem ab se dimitteret,ad extremũ iubet illum super ea re amplius con-
sultare, preceſque ad Dominum fundere; se quoque idem esse facturum.
Interea Didacus orator negotiũ vrgebat acerrime. iamque instabat dies,
quo die in Senatu de Tergestina ecclesia referendum erat.qua re Ignatius
cognita , confestim Cardinalium pæne omnium domos , quarum erant
multæ longis interuallis inter se disiunctæ , ingenti diurno & nocturno
labore circumiit , singulis eadem illa fere proponens , quæ paulo ante
Pontifici maximo. Sed videlicet eorum mentes iam ante occupauerat
orator.Itaque mire obfirmatos offendit in Claudij electione approbãda;
partim quod tanti Regis voluntati fauerent;partim etiam quod vigiles &
C custodes Claudij maxime similes, tam formidoloso tempore, in Ecclesiæ
propugnaculis atque speculis ipsimet collocandos putarẽt. Hac quoque
spe deiectus Ignatius,vnum reliquum videbat esse remedium,si Fernan-
dum ipsum Regem à suscepto consilio per litteras auocaret , quem pro
ipsius pietate virtuteque ita in se suosque animatum nouerat, vt minime
dubitaret , quin cognitare salutẽ Societatis,Tergestinorũ rationibus an-
telaturus esset. Sed ne illa quidẽ ratio habebat exitum:quippe insequen-
ti luce de Tergestina cathedra Senatus erat futurus. Ignatius igitur ex-
clusus angustiis temporis,numquam intermissis ad Deum precibus,qua-
si ad extremum in rebus humanis perfugium sese cõtulit ad Margaritam
Austriacam Cæsaris filiam,de qua supra dictum est, fœminam per id ma-
xime tempus gratia & opibus floretissimam. Hãc pro spirituali necessitu-
dine(erat enim illi à confessionibus)edoctam quanto in periculo Societas
esset,infimis precibus obsecrat,vti Societatis caussam in se recipiat;& im-
minentem relationem auctoritate sua interposita tamdiu differat,quoad

Regem ipse per epistolam alloquatur,& ab eo responsum accipiat. Fecit D illa quod rogabatur, & illico datis ad Pontificem codicillis; optatam dilationem impetrauit. ea demum res aliquid laxamenti dedit Ignatio. etenim spatium nactus, ad Regem scripsit litteras, deprecationis & querimoniarum plenas;illum etiam atque etiã per CHRISTVM obsecrans, ne Societatem nuper gloriam Dei tanto labore cõflatam, sine caussa perditum iret;non ita de ipsius maiestate, regnisque & se & socios esse meritos,vt ab eo nulla eorum existimationis, famæ, salutis denique ratio habenda esset. non defore idoneos viros, qui rem Tergestinam capessant, sineret modo sui ordinis homines qua cepissent paupertatis & humilitatis via, ad CHRISTI gloriam, & salutem animorum sine offensione pergere.id si (vt sperabat) permitteret, sese & socios immortali beneficio Regi obstrictos fore,precesque pro ipsius maiestate saluteque numquam intermissuros.Hisce aliisque id genus incensis officij religione rationibus precibusque minime restitit Rex: & quamquam inuitus,tamẽ suis rationibus amicorum vtilitati posthabitis, quod vix fieri videbatur posse, per E epistolam iussit oratorẽ suum ab instituta, vel potius pæne cõfecta actione desistere. Quæ res vulgata, & Pontificem maximum facile in Ignatij sententiam adduxit; & Ignatium ipsum ac socios affecit ingenti lætitia. Itaque & in posterum supplicationes decretæ, & in præsentia solemnis hymnus in gratiarum actionẽ publice persolutus est.Ac pari deinde constantia sese Ignatius idem opposuit, cum nostris hominibus pinguia sacerdotia, quibusdam vero Cardinalatus etiam deferretur, ac nominatim Francisco Borgiæ Hispano dynastæ, qui amplissimis in eo regno perfunctus honoribus, diuino instinctu post vxoris obitum rebus mortalibus valere iussis, & sponte depositio Gandiensi Ducatu, magna hominum admiratione Societati se addixerat. Quamquã in Æthiopica legatione,quæ postmodum Lusitaniæ regis rogatu à summo Pontifice nostris iuncta est; cum ad eam functionẽ Ecclesiasticæ dignitatis insignia, & honorum tituli necessario quærerentur,imperanti pro potestate Vicario Dei,resisti non potuit. præsertim cum periti rerum æstimatores argute coniicerent, F nouam hanc manum, non ad opes & copias, verum ad labores & aperta vitæ pericula destinari.

Confirmatur à Iulio III. Societas. Cap. XIX.

POST hæc,Paulus III.Pontifex maximus,senio curisque confectus,è vita migrauit,comitiaque nouo creando Pontifici, in magna studiorum ac voluntatum varietate in aliquot menses extracta sunt.Quo ipso tempore cum Vrbs,vt in diuturno interregno, annonæ difficultate vehementissime laboraret, nostrisque numero in dies auctis, extrema fames adesse videretur; Ignatius cum aliorum,tum prẽcipue sacri Collegij Cardinalium eximiam in se suosque benignitatẽ expertus est.quippe in summis occupationibus Patres augustos

pia

A pia nostrorum hominum recordatio subiit:communique consilio ad eorum inopiam subleuandam non leuis pecuniæ summa ex ipso Conclaui transmissa est: enixe in primis fauente atque adiuuante Rodulpho Pio Carpensi, quem Ignatius iam ante sibi sociisque patronum ac protectorem,vt appellant,è summi Pontificis auctoritate delegerat. Ac rebus diu multumque agitatis,Pontifex denique declaratur Iulius eo nomine tertius,qui quod in Synodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronem Theologos Apostolicos familiariter nouerat, multaque tum ex iis,cum ex aliis de Societatis instituto didicerat; Ignatio supplicanti multa in Societatis incrementum ac rem, admodum liberaliter tribuit; nec enim solum prioris Pontificis de ordine nostro iudicia & acta, firma rataque voluit esse;verumetiam eumdem ordinem nouis insuper ipse testimoniis atque decretis ornauit. Cuius rei publica diplomata exstant verbis amplissimis.

B

Magistratu sese abdicare conatur Ignatius. Cap. XX.

HIsce rebus ita peractis, cum satis in præsentia communi rei consultum esse videretur; Ignatius qua erat humilitate, vigiliam suam alteri tradere, seque Generalatu omnino abdicare constituit.Igitur Patribus quotquot communis rei commodo potuit,Romam euocatis;cum in consilium conuenissent;ne, vt olim, sibi forte coram dicenti reclamaretur,per epistolam disertis verbis exposuit,se,qui vitia nosset sua,& initio inuitum,atque adeo coactum, Societatis gubernacula recepisse;& nunc grauiore etiam valetudine ætateque, multo minus idoneum esse tãto muneri.proinde per CHRISTI Domini sanguinem petere atque obtestari sese, vt sine vllo sui respectu,com-
C muni vtilitati prospiciant, & quamprimum sibi sufficiãt virum & animo & corpore firmiorem.Id quo liberius faciatis,inquit, Ego in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti,vnius Dei ac creatoris mei,depono Generalatũ simpliciter & absolute,meque abdico hoc munere,priuoque;& omnibus animæ meæ viribus obsecro tum professos omnes, tũ si quos professi adhibere ad hanc deliberationem volent, vt huic meo tam iusto desiderio faueant,piamque oblationem libenter admittant.Hac epistola recitata, magnus animorum motus est factus, cum partim viri modestiam ac submissionem satis admirari non possent,partim etiam pro se quisque metueret,ne quis alius fortassis Ignatij voluntati assentiretur. Verum vt ad suffragia ventum est, idem plane consensus omnium in eo retinendo exstitit,qui olim fuerat in eligendo:& enixe petenti, præcise negatũ. Denique per internuntium iussus Ignatius alia omnia cogitare: etenim se quidlibet potius,quam alium gubernatorem ipso viuẽte passuros.Atque hæc communiter.dimisso deinde cœtu, priuatim singuli cum eodem ex-

postulare;quod ab incæptis desistere,quod vixdum constitutam Societa- D
tem,omnique custodia egentem,quasi durus pater teneram adhuc filiam deserere conaretur.Pergeret porro,& publicam rem ordinaret, legesque perscriberet:Deum,cuius manus alligata non sit,in posterum quoque,sicut antea,piis ipsius conatibus adfuturũ.Itaque Ignatius,quamquam inuitus,& religiosæ quietis,vitæque priuatæ auidissimus, tamen ne minus dicto audiens videretur esse, Patruum auctoritati ac precibus denique cessit,seque ad institutum opus legum scribendarum quam diligentissime retulit. Ac primum,vnius Dei gloria, saluteque animorum sibi proposita,Societatem vniuersam, quo facilius administratio tota constaret, certas diuisit in classes:prouiditque quantum ingenio & cogitatione assequi valuit,cum vt cæteris vitiis,tum vero vt ambitioni & auaritiæ, quæ duæ pernicioſissimę sunt mortalium pestes,omnino obstrueretur aditus: veræque humilitati & paupertati, quam maximus & maxime diuturnus honos ab omnibus haberetur.Ad hæc,rationẽ Præpositi Generalis creãdi,necnon priuatam ac publicam disciplinam, quæque alia cœtibus ho- E
minum regendis vsui solent esse,præscripsit. Nec modo maiora, sed minora quoque ministeria curationesve, certis legibus ac præceptis quam accuratissime persecutus est. Has deinde leges,quamquam lõgo tempore,summaque cura elaboratas & conditas,non tamen continuo pertulit, sed per idoneos homines tota Societate promulgandas curauit, vt vsu ipsõ,& magistra rerum experiẽtia probaretur, satis ne ad Societatis propositum, atque ad Apostolicam instituti formulam conuenirent. neque ante ratas fixasque voluit esse, quam in proximo conuentu Patrum tota re agitata & plane perspecta, legitime sancirentur. iisdemque Patribus deinceps addendi, moderandi, immutandi, ac demendi prout expedire videretur in Domino,plenum ius ac liberam potestatem reliquit.

Societati in Hispania valde laboranti succurrit. F
Cap. XXI.

PEr idem tempus Societas, videlicet ne lætiore successu intumesceret,vel ad otium ignauiamque delaberetur,variis in Europæ regionibus diuino permissu vehementer exercebatur, idque partim ab inuidis & obtrectatoribus, partim etiam ab iis, qui temporibus ita periculosis tam insolitam concionum frequentiam, tam assiduam Sacramentorum administrationem, & reliqua instituti nostri munera,genusque doctrinæ suspectum haberent. Quo in numero in aliis prouinciis alij, sed in Hispania vel acerrimus nostrorum insectator exstitit Ioannes Siliceus Archiepiscopus Toletanus.Is cum à cæteris Societatis nostræ ministeriis valde abhorreret; tum Exercitiorum spiritualium, quibus nostri eo tempore vel maximè in erudiendis hominibus.

A nibus vtebantur,nomen ipsum pati non poterat. Compluti vero, in sua diœcesi,piorum ciuium liberalitate Collegium Societatis IESV repente excitatum,quo academia illa pæne tota confluueret,ita ægre ferebat,vt de nostris è sua ditione pellendis, toto animo dies noctesque cogitaret.Sed cum in ipsos palam impetum facere vereretur,partim spectata vitæ innocentia, partim etiam virorum principum gratia, & summi(quod caput est)Pontificis auctoritate subnixos; iracundiæ suæ fulmina in populares suos,familiares nostros,aperte contorquet.Ac primum, quod è suo clero complures nostra disciplina ac meditationibus imbutos esse cognouerat; edicto minaci, iuris in Ecclesia Toletana dicundi potestate priuat sacerdotes eos, qui è nostra formula spiritualibus exercitationibus operam dedissent.deinde, præsenti anathematis pœna proposita, vetat in academia Complutensi omnino quemquam à nostris hominibus Ecclesiæ sacramenta susciperе.Quæ res,vtpote insigni infamia, varios illico rumores hominum Hispania pæne tota commouit: cum alij nostrorum acta,
B mores,instituta defenderent; alij contra, non sine graui aliqua certaque ratione tantum Antistitem ita de Societate statuisse disputarent. Nostri, quamuis Dei clementia, & conscientiæ testimonio freti, re tamen tam atroci,tamque inopinata perculsi,angebãtur animo; neque tam ignominia sua,quam Ecclesiæ damno permouebantur, quod ex tanta hominum alienatione, tantisque calumniis imminere necessario videbatur. Itaque cum obsecrationibus & sacrificiis, & voluntaria corporum castigatione cæleste numen de more propitiassent;per cõmunes amicos Archiepiscopum docent,nihil ab se vel contra Ecclesiæ rem,vel contra ipsius Archiepiscopi dignitatem esse commissum,cur in rebus diuinis occupati, & nihil nisi Dei gloriam, & proximorum salutem ex Apostolica auctoritate quærẽtes,tantis iniuriis affici,præsertim indicta caussa,debuerint.Si quid secus ab inimicis ad eum delatum sit, se ad purganda crimina, atque ad omnem satisfactionem in Domino paratos esse:tantum ab eo suppliciter petere, vti conceptam iram, ad caussam vsque cognitam, pro sua sapien-
C tia ac pietate sustineat.Cum ille nihil idcirco de acerbitate remitteret,satisque appareret, nostri nominis odium altius in eius animo insedisse, quam vt auelli,aut mitigari vlla ratione posset; Ignatij voluntatem atque consilium per litteras quã primum exquirũt.Ille,circũspectis rebus omnibus,Deumque per se suosque enixe precatus, vt ea res ad ipsius gloriã, salutẽque animarũ, bene ac feliciter eueniret;sine vlla dubitatione,si Archiepiscopus in incæpto persistat,iubet nostros ad cõsiliũ Regiũ prouocare; litteras Apostolicas proferre; Societatis caussam cum CHRISTI caussa coniunctã æque moderate ac fortiter agere.ipse interea ad Põtificem adit supplex;Archiepiscopi factũ exponit,summi tribunalis opem & auctoritatem implorat,sine vlla tamen graniore querimonia vel exaggeratione verborũ. Ac nostri quoque in Hispania ex Ignatij præcepto rem ad consiliũ deferũt:Põtificia diplomata,& iura Societatis legitima ostendunt;obseptum sibi aditũ ad proximos adiuuãdos expostulant.Quę cum nulla ipsorũ culpa ab Archiepiscopo acta esse cõstaret; eũ denique exirũ

habuit

habuit res, vt & Regij consilij decreto, & acri Pontificis obiurgatione, D
Archiepiscopus edicta sua reuocare, nostrosque omni molestia atque ignominia liberare coactus sit. Quæ res lætitiam bonis omnibus attulit eo maiorem, quo magis de nostra existimatione ac fama soliciti fuerant. Atque haud ita multo post; Archiepiscopo vita functo, nostri à Toletana ciuitate benigne inuitati, & in iis ipsis ædibus publice collocati sunt, quas idem Archiepiscopus paulo ante clericis quibusdam ædificauerat. vt ab iis qui diuinam prouidẽtiam ex rerum humanarum euentis obseruant, nõ sine caussa animaduersum fuerit, omnes tanti Præsulis in Societatem impetus & conatus eo denique recidisse, vt cum maxime nostros, opinionis erroredeceptus, ex vniuersa Hispania pulsos cuperet, tũc ipsum in sua Toletana metropoli domum illis exstrueret, ornaretque. Eiusmodi fuit igitur Hispanien sis illius procellæ transitus. Ac pari felicitate in aliis quoque prouinciis coortæ in nos tempestates, Ignatij lenitate prudentiaque sedatæ sunt: ac Dei beneficio vbique fere Societas maiora in dies incrementa capiebat. E

De Iulij III. obitu; & de Marcelli II. in Ignatium nostrosque beneuolentia. Cap. XXII.

INTER hæc Iulius anno Pontificatus quinto demoritur: cui Marcellus Ceruinus Politianus ingenti bonorum omnium gaudio suffectus est. quidquid enim erat spei de publicis rebus, id pæne totum eius Pontificatus annis vulgo despõderant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cum adorandi & gratulandi caussa venisset; arcte amplexatus hominem Pontifex, & suauissime exosculatus, multa cum eo inambulans de fidei Christianæ propagatione, deque restituenda Ecclesiastica disciplina serio contulit: atque ob idipsum nõnullos ab eo petiit viros, quos haberet apud se consilij caussa. Cæterum in primis dilexit Iacobũ Lainem, & Martinum Olauium, quorum videlicet vtriusque virtutem ac sapientiam optime nouerat. nam de Francisco Xauerio, cuius fama, rebusque gestis valde permouebatur, iam ante exorauerat, vt illum omnino Romam ex India reuocaret: quod tanti viri videndi, ruendique in eius amplexum miro quodam desiderio teneretur. quinetiam nostros quotquot ea tempestate Romæ versabantur, ad se in palatium adduci iusserat: quod hasce copiolas recensere, & singulos coram quasi bonus Imperator milites vellet inspicere. denique multis de nostra Societate verbis vltro citroque habitis: Tu bellatores (inquit Pontifex) confice; nos vtemur. Cum ab eo congressu, aliisque deinde colloquiis lętus admodum discessisset Ignatius, & optima spe Societatem implesset, breui ea lætitia cunctis euanuit. siquidem Marcellus altero & vicesimo die quam Põtifex declaratus fuerat, febri extinctus; ingenti omnium luctu Christianam rempublicam orbam ac debilitatam reliquit. F

Ignatij

A

Ignatij obitus. Cap. XXIII.

SVCCESSIT Marcello Paulus eo nomine quartus, qui cum propter nonnullas interpositas offensiones acerrimus nostri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinionem longe fefellit. Nam & in Ignatium ipsum, cunctis admirantibus, perhonorificum sese prębuit; & Societatem multis rebus decorauit, auxitque: & nostrorum hominum opera maximis in rebus Ecclesiæ plurimum vsus est: & de fundando collegio seu academia, quam in Vrbe Ignatius magno reipublicæ Christianæ bono instituerat, serio cogitauit. Hunc Pontificem inter & Philippum Catholicum Regem exorto graui & periculoso bello, quod breui deinde compositum est; cuncta misceri; compleri armatis Vrbs; tympanorum, ac tormentorum horrifico strepitu omnia personare; pacis artibus parum admodum loci esse. Quo-
B circa Ignatius pertæsus temporum, & Societatis rebus vtcumque compositis, contemplandi studio secessit in villam, quam non longe ab æde sanctæ Balbinę, ad Thermas Antonianas, in vsum pręcipue Romani Collegij, amicorum benignitate nuper exstruxerat. Ibi, vel tectorio noui operis male acceptus, vel vrgente iam senio, lethalem in febrem incidit; sic, vt cum eius intima vrerentur præcordia, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore signa mortis existerent. tantũ insolita quædam lassitudo in membris ac motu apparebat. Itaque domum relatus, in lectulo collocatur. accersiti confestim medici bono animo iubent nostros esse. At ille cum sibi vltimum diem instare sentiret, mirantibus cæteris, misit qui à summo Pontifice sibi decedenti salutarem expiationem & indulgentiam ritu catholico precaretur. deinde cum ad multam noctem de more vigilasset, quinetiam nonnulla cum domesticis in rem Collegij transegisset; sopori se dedit: itemque qui aderant, cubitum discessere, nihil admodum periculi suspicantes. at ecce mane postridie duo è fratribus, eius vitæ quotidianæ administri cubiculum visendi Patris caussa introeunt; ad lectulum
C sensim accedunt, ac præter omnium opinionem vitali spiritu pæne defectum offendunt. Accurritur illico ad socios. alij ad Medicũ aduolant: alij interea ad refocillẽdas vires (vt assolet) iusculũ porrigũt: quibus ille cum nihil iã opus esse dixisset, IESVM intermortuis vocibus identidẽ appellans; placidissime efflauit animam hora post solis ortũ prima, feria sexta, pridie Kalendas Augusti, anno post CHRISTVM natũ M.D.LVI. Qui vero ad Pontificem pridie sub vesperam fuerat destinatus, quod nihil tale metueret re in proximam lucem dilata, cùm quod volebat, statim impetrasset libente Pontifice, & verbis amicissimis Ignatium prosequente; grauiter deinde semet incusans, tempori non occurrit. Defuncti corpus tum inspiciendi, tum exenterandi caussa dissectum, summam viri abstinentiam & sobrietatem liquido comprobauit. siquidem & stomachus venterque prorsus inanis, & præ siccitate diuturna mire contractus apparuit: & iecur ea ipsa de caussa ita obduratum aridumque, vt pæne lapi-

Universidad de Deusto Biblioteca

desceret. Sane Realdus Columbus, egregius ea tempestate sector, qui D
aperiendo interfuit, in hepatis vena, quæ Porta dicitur, lapides tres sese inuenisse testatur in suo de Anatomia libro. vt pro miraculo non leui habitum sit, vitalibus adeo affectis, ac propemodum exustis, hominem tamdiu viuere potuisse, præsertim hilari semper eodemque vultu exsequentem Præpositi Generalis officia & munera. Mortuus est autem anno ætatis quinto & sexagesimo, suæ conuersionis ferme trigesimo quinto, confirmatæ vero Societatis sextodecimo. quam ille tam exiguo temporis interuallo tam longe lateque propagatam reliquit; vt iam tum ab ipso constitutæ numerarentur prouinciæ duodecim, & in iis varia nostrorum domicilia fere centum. Vulgata eius morte, ingens confestim hominum concursus visendi caussa domum est factus, atque hi manus, hi pedes certatim exosculari: alia rosaria quę vocantur, applicare corpori, multi etiam pilei, vestiumve, quibus vti consueuerat, frustulum aliquod enixe rogare: quibus tamen modestiæ gratia nihil à nostris est datum. Corpus in eodem cubiculo vbi exspirauerat, biduo ferme seruatum, sabbato sub vesperam inclusum arcæ, post exsequias mira populi frequentia celebratas, in E templo nostro ad dextrum latus aræ maximę humatum est. ac statim præsentem opem ex Ignatij patrocinio nostri sensere. Non enim, vt multi putarant, orba tali parente Societas mœrori se dedit, aut concidit: quinimo stetere animis Patres; perque omnes ordines insolita quædam suauitas spiritus, & mentium vigor ad subeundos CHRISTI caussa labores, & cæpta strenue promouenda peruasit.

Libri secundi Finis.

IGNA

A

IGNATII VITÆ
LIBER TERTIVS.

B *HACTENVS Ignatij toto vitæ cursu proposito, nunc præcipua quædam de ipsius factis, dictis ac moribus, & quidem quo magis in promptu sint, per species exsequemur. Ac primum de studio precandi meditandique, qua laude in primis Ignatius floruit.*

De orandi assiduitate, & studio pietatis. Cap. I.

C INITIO conuersionis, vt ante diximus, precandi cõtemplandique caussa magnam sibi vim intulit, partim in rerum caducarum, quibus assueuerat, vitanda recordatione; partim etiam in scrupulorum molestiis abigendis. Procedente deinde tempore, cum magis in dies à contagione corporis, Deo adiutore, se abstraxisset, tantam eius generis facultatem adeptus est, non modo vt è cæli, siderumque aspectu, quo maxime capiebatur, sed etiam vt ex intuitu floris, aut herbæ, aut leuissimæ cuiuslibet rei, confestim in Dei cogitationem amoremque suauissime raperetur. Idque nostris hominibus cupiebat esse familiarissimum, vt in singulis creatis rebus, quoad eius fieri posset, creatoris potentiam, sapientiam, bonitatem agnoscerent. Eosdem monebat, vt contra quotidianas dæmonum insidias, ne circumuenti repẽte in fraudem inducerentur; vel instructo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel certe dissipatis in varias curas & negotia viribus animi tamquam receptui canerent statis horis diei; & in semet ipsi descenderent, suaque omnia dicta, facta, cogitata, coram Deo quam diligentissime reputarent, adhibito etiam monitore, si opus esset, vel memoriæ, vel etiam notitiæ caussa: denique omnia probe contemplati, contra id vitium maxime pugnam capesserent, quo vitio se præcipue vrgeri & laborare sentirent; nec ante desisterent, quam Deo duce debellatum esset. Sane ipse, quamquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

se habebat semper in potestate, & ex diui Bernardi præcepto, non se re- D
bus tradere, sed commodare consueuerat; tamen, qua erat diligentia,
in singulas horas vltro inquirebat in se: idque, propter diuturnam exer-
citationem, nullo negotio; magisque ac magis in spiritu proficere nitebatur, diem cum die, vt supra diximus, hebdomadam cum hebdomada conferens: qui cursus ad candorem animi ac perfectionem certissimus est. neque id solum, sed etiam statis quotidie temporibus, erepto ex summis occupationibus otio, cõtemplationi vacabat. quam ad rem aliquoties à domesticis clam obseruatus est hoc maxime modo se comparans. Vt enim superiorem ascẽderat ædiũ partem, vnde liber esset prospectus ad sidera: stabat aliquãtisper oculis in cælum defixis: tum prouolutus in genua, totius huiusce pulchritudinis cõditorem suppliciter adorabat; deinde propter imbecillitatem, humili scabello simul atque consedisset, continuo ex oculis vberes lacrymarum riuuli profluebãt; idque nullo prorsus vel singultu, vel strepitu. Atque in hunc fere modũ, æque animo & corpore immotus, excipiebat diuini luminis radios; ac patri cælesti mira quadã spiri- E
tus dulcedine iungebatur. Neque vero ad beatos hosce cõgressus, tãtummodo sub orationis horam componebat ille sese, verũ in perpetua quadam erat vigilia contra omnes rerum mortalium illecebras, & otiosam mẽtis euagationem. nec minus accurate animum ab omni labe tuebatur, quã qui pretiosis ornati vestibus, via lutulenta coguntur incedere. intenta erat custodia sensuum; quotidiana cuiuslibet omissionis cõfessio; iugis recordatio beneficiorum Dei: in aliorũ factis dictisque interpretãdis nulla temeritas. denique summa obseruabat cura quidquid ad CHRISTI gratiam vel tuendam, vel augẽdam quoquo modo pertinere intelligeret. Mortalium rerum curas, ac præcipue quæ ad affines cognatosve pertinerent, omnino refugit, illud Apostoli dictum reputãs apud se: Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. Erat ei proneptis ex fratre, virgo, quæ deinde Ioãni Borgiæ nupsit hodie Philippi Regis apud Cæsarem legato. de hac matrimonio collocãda cum ad eum subinde referretur; totam ille rem semper ad cognatos reiecit, nec adduci vmquã potuit, vt vel P
minimam eius negotij partem attingeret. Oranti aliquando per hyemem clauso cubiculo, allatas è Guipuzcoa litteras ianitor festine reddidit; ratus gratissimas fore, quod nimirum longo & locorum & temporum interuallo afferrentur. at ille fasciculum, vt erat ligatus, illico in ignem abiecit, re ipsa ianitorẽ admonẽs, qui sese cælesti militiæ addixerit, huic esse mortalia negligẽda. Peregrinis hominibus, conditionem, ipso interprete (quod multum apud principes auctoritate valeret) in aula quærentibus, negabat sibi nisi cum summi Regis aula rem esse: ad eam si aditum optarent, daturum se operam, quãtum labore ac precibus assequi posset, vt essent in intimis Regis amicis ac familiaribus. quo responso vulgato, minus multi iam in eo genere molestiam illi exhibebant. Nihil maioris momenti aggrediebatur vmquam, nisi attente consulto ac propitiato Deo. nec vllum quãuis leue religionis obibat officiũ, quin eius animi ardor, ex toto corporis habitu, ac præsertim ex frõte atq; oculis emicaret. ex quo facile exi-

stimari

A stimari potest, qualẽ ille se in horaria precatione psalmisque, & in sacrificio Missæ præstiterit. Sane, cum initio sacerdotij, in medio Lateranensi templo, CHRISTI natalitia celebraret ad aram sacris Apostolorum Petri, Pauli, & Andreæ reliquiis inclytam, tanta est repente spiritus dulcedine delibutus, vt inter diuinam rem peragendam lacrymas tenere nulla vmquam ratione potuerit. Quo tam insolito spectaculo commotus è circumfusa multitudine quidam, ac rem longe secus interpretatus, Frãcisco deinde Stratæ Ignatij administro in aurẽ insusurrans: Facinorosum nempe virum, inquit, sacerdotem istum tuum, & omnibus flagitiis coopertũ, qui conscientiæ stimulis agitatus, crimina sua toto pæne sacro defleuerit. Visionum præterea exstat libellus, ac luminum, quæ illi ferme sacrificanti obuenere, quo maxime tempore Societatem ordinabat: quas visiones ipsemet pietatis & memoriæ caussa in ephemeridem retulit. Eum libellum qui attentius legat, clare perspiciat, qua præparatione, quo spiritu ad Sacramentũ altaris accedere consueuerit. Septem etiam Vrbis tem-
B pla, & religione & Pontificum indulgentiis celeberrima, certis anni temporibus diligenter & caste visebat pedes, & quidem per hyemem lacernatus, haud sine mantelo: nec vlla corporis lassitudine, aut cęteros exemplo suo destitui, aut se tantorum bonorum communione fraudari patiebatur. Piacularia vero grana quæ dicuntur, & cereas agni cęlestis effigies, pictasque Sãctorum icunculas, & alia id genus quæ ab impiis irridentur, ita studiose tuebatur, & caras habebat, vt in eius scrinio post mortem nihil fere aliud apparuerit. Pro Ecclesia catholica, ac nominatim pro Christianis Regibus atque principibus, quotidie ardenter orabat: pro summo vero Pontifice numquam sine vberrimis lacrymis. Et quoniam denuo lacrymarum incidit mentio; non omittenda videtur hoc loco res memoratu digna. In cæteris ornamentis ac beneficiis, donum etiam lacrymarum Ignatius à CHRISTO Domino acceperat, sic, vt in singulas preces illico fletus erumperet. qua consuetudine eo denique adductus est, vti propter acrimoniam humoris paulatim exesa luminis vi, aciem oculorum pæne
C amiserit. hac ille iactura, quod ad ipsum priuatim attinebat, nõ sane mouebatur: quinimmo triumphabat se in obsequio CHRISTI oculos perdere. Sed quoniam id fieri sine magno communis rei detrimẽto non poterat; suorum præsertim accedente impulsu, precari Dominum instituit, vt sibi liceret interdum à lacrymis temperare. nec frustra. si quidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium obtinuit, vt earum quasi habenas, prout vellet, adduceret idem atque remitteret. Quæ res cuipiam fortasse veritatis fidem excedere videatur: sed nobis vtique in tam recenti memoria mentiendi caussa non est.

***

Quod eius fuerit de perfectione iudicium. Cap. II.

D

AC licet precationi vsque adeo deditus esset, tamen eo studio, se vel à publica re administranda, vel à caritatis cæterarumque virtutum officiis minime patiebatur abduci, & quamquã certum vnicuique spatium temporis quotidie necessarium esse dicebat ad se colligendum, viresque diuinitus impetrandas; tamen eos non ita laudabat, qui dulcedine solitudinis, & diuinæ familiaritatis illecti, in arenam descendere, & sua primum vitia euellere, deinde etiam proximos adiuuare negligerent. quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minus in eo genere sibi temperant, eorum plerosque (nisi peritiores cuiuspiam ductum sequantur, vel præcipuo Dei fulciãtur auxilio) partim dæmonum illusionibus obnoxios esse, partim etiam contumaces, & sibi placentes, & in sua sententia mire obstinatos ac peruicaces euadere: qua peste nulla propemodum esset hominum cœtibus capitalior. itaque E
suorum ille profectum, non tam ex continuata precatione, vel diuturno secessu, quã è solidæ virtutis officiis, ac præsertim ex mansuetudine atque animi æquitate spectabat. Cum è familiaribus nescio quis, fratrem præstanti religione collaudans, ad Ignatiũ cum admiratione dixisset: En hominem iugiter precationi vacantem: immo vero, mutata voce, en, inquit Ignatius, hominem sibimet acriter imperantem. Alium quempiam, quod stomachosior esset natura, & subinde in amara verba prorumperet, sese fratrum cõsuetudini alieno tẽpore subtrahentem, Ignatius blande compellans: Quin te, inquit, statutis horis in fratrum cõsuetudinem das? cum ille iracundiam naturæ, bilemque prætenderet; Næ tu vehementer erras, ait Ignatius: etenim hæc & huiusmodi vitia, non fugiendo, sed resistendo vincũtur. Denique licet piæ precationis laude præcelleret ipse, vt dictum est, semper tamen spiritum, quem vocant mortificationis, spiritui speculationis antetulit. nam vt in eloquentiæ studio, cum & ars, & vsus ipse sit necessarius, longe plus tamen à sapientibus viris vsui quam præceptioni F
tribuitur; sic in parandis virtutibus cum & commentatio, & actio requirantur; multo plus tamen agendo & pugnando, quam speculando vel cogitando proficitur.

De caritate ipsius in Deum. Cap. III.

CARITATE in Deum fuit, quãta par est eum esse, qui ipsius Dei gratia rebus humanis nuntium sponte remiserit. neque solum eatenus Dominum amabat, vt præ illo reliqua omnia nihili duceret, quę virtutis huiusce præcipua est pars; verum inerat in amore voluptas mira: prorsus vt quantislibet pressus curis, ac molestiis fatigatus, in vnius Dei recordatione, & quasi amplexu,

plexu, per summam delectationem acquiesceret. CHRISTVM vero Dominum ac liberatorem videndi sicuti est, tanta flagrabat cupiditate, vt eam ipsam ob rem solui corporis vinculis vehementius in dies optaret. Itaque si quando grauiorem incidisset in morbum; concepta migrandi spe, abstrahebatur illico à sensibus nõ sine magno valetudinis detrimento; quocirca mentẽ à cælestibus rebus interim auocare etiam atque etiam iubebatur à medicis. & quoniam acerbissima CHRISTI mors pro salute humani generis obita Ignatio semper obuersabatur; vicissim ille pro CHRISTO per summos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties vero ingesta in illum conuitia & ludibria reputaret apud se; non modo rei atrocitate permouebatur vt multi, sed etiam accendebatur generoso quodam imitandi studio; atque in semetipsum quasi tanti sceleris auctorem acerrime exardescebat: ac nisi eum cohibuisset existimationis ratio propter salutem aliorum simulata dementia, ad plebem in se concitandam, nudus onustusque cornibus, aut alio fœdo corporis habitu prodire non dubitasset in publicum; & incessentes cœno vel stercore pue-
B ros, voceſque improbas, & sputa, & omnes alias insanæ multitudinis contumelias libentissime pertulisset. Sed quoniam eiusmodi nulla se dabat occasio; certe quod erat proximum sedulo faciebat, vt immortalia Domini beneficia in se, memoria coleret sempiterna; & in eiusdem vel indaganda voluntate, vel gloria quærenda, suas omnes curas cogitationesque consumeret. cuius rei vel hoc satis magno argumẽto sit. Inter ipsam negotiorum molem perditas meretriculas tãto studio conabatur ab impuritate auocare, vt si qua ex iis resipisceret, seque intra pudicitiæ septa recipere vellet; grandis iam natu vir, & Præpositus Generalis, antecedere ipsemet, ac perductoris quodammodo munere fungi, CHRISTI caussa non erubescebat. In quo cum admoneretur à quibusdam, frustra tempus ac laborem insumi, quippe insanabiles esse eiusmodi fœminas, ac licet in præsentia pœnitentiam ostenderent, breui tamen ad ingenium redituras: Ego vero, inquit ille, cuiuslibet istarum, vnius dumtaxat noctis impediſſe
C flagitia & iniurias in Deum, omnis operæ ac vigilãtiæ pretium duxerim.

De caritate in proximos. Cap. IV.

EX hoc tam incenso in Deum amore, egregia nimirũ illa caritas in homines redundabat. quos quoniam pretioso eiusdem sanguine redemptos, ac proinde carissimos illi sciebat esse, quidquid in Deum nõ poterat nullius egentem rei, omne id, ipsius gratia in proximos conferebat. Vt primum è peccatorum cœno emersit, confestim ad cæteros ex eodem cœno extrahendos incubuit. atque ob id ipsum (vti supra dictum est) ingenti labore & incommodo litteris operam dedit; & in Societate instituenda nihil spectauit aliud, nisi vt errantes animos ad rectum salutis iter omni

ratione

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratione reduceret. Barcinone, cum in grammaticæ studio versaretur, eo- D demque tempore, animorum quoque salutem acerrime procuraret; virginum quoddam collegium, cuius nomẽ consulto reticeo, soluta admodum disciplina corruptisque moribus, ad veterem sanctimoniam ac sobrietatem omni studio reuocare nitebatur; suadebatque illis præcipue frequentem vsum sacræ Confessionis, & Eucharistiæ. Quam ad rem, temporibus illis insolitam, quo facilius eas adduceret, præire ipsemet illis palam decreuit, adhibito ad id Puialto sacerdote; quo ipse ad confessiones vrebatur, spectatæ virtutis ac sanctitatis viro. Igitur ex eius manu corpus Domini cum subinde sumpsisset, fœminis ex odæo spectãtibus; tam præclaro exemplo & assiduis hortationibus incitatæ, pleræque ad salutarem pœnitentiam officiumque traductæ sunt. quod nefarij quidam amatores vbi sensere, aditumque sibi ad optata flagitia magis in dies obseptum videre; in extremam efferati rabiem, Ignatium & Puialtum ex insidiis adoriri constituunt: ac die quodam è templo redeuntem vtrumque fustibus ita male acceperunt, vt Puialtus paulo post è vulnerũ dolore sit mortuus: E Ignatius vero dies aliquot in lecto iacuerit. sed vixdum receptis viribus, nec alterius nece, nec suo malo perterritus, ad instituta caritatis officia rediit alacer. cumque eum vulgo monerent, ac per Deum obtestarentur amici, ne denuo in capitis discrimẽ daret sese: Quid mihi optatius, inquit ille, quã pro CHRISTO Domino, meisque proximis emori? Parisiis, amicum à turpi cuiusdam fœminæ consuetudine frustra sæpe reuocare conatus, cuius ille flagitij caussa vicum subinde petebat, nõ longe ab vrbe positum, denique egressus hominis & itinera dissimulanter explorans, deterrendi eius consilium tale commentus est. Stagnum erat propter viam qua transeundum erat illi de more; eo mature præuertens Ignatius, tempestate perfrigida sese nudus aquis collo tenus immersit; ibique salutares amico tetendit insidias. nam vt appropinquantem aspexit, Deum precatus vt ea res vtrique feliciter eueniret, horribili repente in aduersum intonuit voce; Quo, quo miserrime properas? non intelligis in quanto versere periculo? nonne intentum in te diuinæ iustitiæ gladium vides? Perge F porro, perge nefariam istam explere libidinẽ. Ego me hic tãdiu tua caussa macerabo, quoad cælestes iras meo malo auertã abs te. At ille subita voce perculsus, atque ad Ignatij aspectum veluti deprehensus, obstupuit: demiratusque caritatem viri, nec dubio pudore concepto, retulit pedem, & in posterum Deo adiuuante sese ab illa pestifera familiaritate continuit. Alius quidam Ignatij alumnus, præstanti vir ingenio, magnos in virtute processus effecerat; ac deinde (quę humana fragilitas est) labore victus, dæmone solicitante, circumspiciebat fugam, quod vbi sensit Ignatius, variis ad eum retinẽdum hortationibus monitisque incassum adhibitis, eo denique descendit, vt pro discipuli sanitate totum triduum omni cibo potuque abstineret, precesque cum lacrymis ad superos funderet; qua pœna, tamquam remedio, languenti animo applicito, resipuit ille, suumque errorem gemebundus agnouit; ac deinde in suscepto genere vitæ cũ laude perstitit. Parisiis, vt antea dictum est, depositа pecunia fraudatus à

contuber

A contubernali, sic, vt ad sese alendum stipem emendicare deinde cogeretur magno studiorum detrimento; non modo iratus amico non est, verumetiam insigni beneficio rependit iniuriam. Cum enim fraudator ille postea Hispaniam repetẽs, graui morbo ex itinere implicitus, Rhotomagi substitusset (quæ vrbs tridui ferme iter distat Lutetia) ingraueſcente valetudine paulatim ad omnium rerum inopiam est redactus, cumque vt ignotus in alieno solo, spem nullã subsidij cerneret; licet prẽterita meminisset, ac præclare sibi esse conscius, quã male de Ignatio meritus fuisset; tamen tantam opinionem de eximia viri bonitate conceperat, vt nõ dubitauerit illum de suo casu per litteras facere certiorem; & aliquid opis ab eo suppliciter petere. Tum Ignatius, quasi hæreditas aliqua sibi obuenisset, sic alacer nulla interposita mora se in viam dat; Deum pro amici salute etiam atque etiam obsecrans: quinetiam (quod longe mirabilius est) ad propitiandum illi numen, irer illud totum pedibus nullo prorsus cibo potuque, ingenti celeritate confecit. Vrbem ingressus, conquisitum B hominem amicissime inuisit, affectum semianimemque sedulo ministerio recreauit. atque vbi morbo leuatus est, litteras ei commẽdatitias ad amicos in Hispaniam dedit; & mendicato ab se viatico instructum in nauem imposuit, cum ille simul pudore gaudioque confusus, dexteram Ignatij tenens, Deum superosque omnes inuocaret ad gratiam illi pro se referendam, satisque mirari non posset, senescente iam mundo, tantum caritatis exemplum in terris existere. Per idem studiorũ tẽpus, tametsi multum de spirituali functione remiserat, numquam tamen potuit se continere quominus ereptum ex litterariis occupationibus quotidie tempus aliquod in proximorum salute consumeret. itaque & condiscipulos ad virtutem ac pietatẽ ex occasione incitabat; & ex collatitia pecunia multorum subleuabat inopiam; & ægrotos visendo recreandoque humanissime solabatur. In iis cum ad quemdam adiisset, graui & contagioso vlcere laborantem; & ministrandi caussa, vt fit, decumbentem subinde attrectasset; in discessu metus Ignatium subiit, ne ex eo contactu dextra pestiC lentiam contraxisset: quæ suspicio cum solicitaret hominẽ vehementius, eumque ab huiusmodi caritatis officio in posterũ auocaret; ille cognita fraude cõfestim in semetipsum exarsit; dextrãque in os identidẽ inferens, increpuit vltro: Qui de vna manu tam anxius es, quid vniuerso corpori facies? Atque hac fortitudine & præsentem depulit metum, & ad eadem porro exsequenda pietatis opera sese vegetum atque hilarem præstitit. Atque hanc ægrotos adiuuandi consuetudinẽ non modo priuatus, vbicumque terrarum fuit, verum etiam Societati Præpositus diligentissime tenuit. Nam è nostris vt quisque in morbum inciderat, cuiuslibet esset ordinis, extemplo acciri medicum imperabat, ac nihil prorsus omitti eorum, quæ is præscripsisset, oppigneratis etiam, diuẽditisque, si opus esset, lancibus, stragulisque, & cętera suppellectili. Sanè, cum ex laicis adiutoribus quidã sæua conflictaretur febri; ad eũque refocillandum delicatiori cibo opus esset, quidquid nummulorũ domi erat, denarios tres eã vnam in rem insumi iussit. ac resistenti paulisper obsonatori, nihilque præterea

pecuniæ ad cæteros alendos supereſſe dicenti: Atqui nos quidem, inquit D
ille, valemus: arido pane contenti eſſe poterimus. atque ita languenti
coemptum obſonium eſt. Ipſos vero decumbentes inuiſebat ſubinde ip-
ſemet, confirmans vnumquemque verbis plane diuinis atque cęleſtibus;
dabatque operam, vt omni depoſita ſolicitudine, ſuperioribus eſſe curæ
ſe ſuamque ſalutem, ſine vlla dubitatione ſentirent. Homines vel de ſe
ipſo priuatim, vel de Societate communiter bene meritos diligentiſſime
coluit, nullumque in eos neque viuos neque mortuos grati ac memoris
animi officium prætermiſit. quippe non modo pro ipſorũ ſalute Domi-
num per ſe ſuoſque precabatur aſſidue; ſed etiam, dum viuerent, ſępe do-
mum veniebat ſalutandi cauſſa; eoſdęque adeuntes ad ſe quamquã alieno
tempore, accipiebat imprimis hilariter; deque Societatis progreſſu, ac re-
bus præſertim Indicis, quarũ ipſa longinquitas habet delectationem, per-
gebat amiciſſime facere certiores: atque etiam, cum opus eſſet, quibus re-
bus poterat, benigne adiuuabat. Hieronymo quidem Arzio, Hiſpano do-
ctori (qui cũ erat ei magna neceſſitudo) non modo grauiter ægrotanti fre- E
quens adfuit ipſemet, ſed etiã fidelibus famulis deſtituto, probos & indu-
ſtrios è Societate viros miniſtrandi gratia ſubmiſit. Andreas Lipomanus,
patritius Venetus, quẽ Trinitatis Priorẽ appellabant, vir non pietate mi-
nus, quã genere nobilis, Collegio noſtrorũ hominum conſtituendo Pata-
uij, opimum ſacerdotiũ eiuſdem vrbis addixerat, dimidia tantũ parte ve-
ctigalium, ſibi quoad viueret reſeruata. At vero Ignatius, ne ſe vinci pate-
retur officio; patentibus litteris eum vltro perpetuum ſacerdotij admi-
niſtratorem declarauit; neque è vectigalibus attigit quidquam, niſi quod
ab ipſo Priore quotannis ad paucos è noſtris alendos per eleemoſynam
præberetur. quinetiam eius fratris filio penſionem decreuit annuam au-
reorum ad quadringentos: quam tamen bonus ille Prior nequaquam ad-
miſit. ac cæteros item, quorum beneficiis prouocatus eſſet, eximio quo-
dam ſtudio & obſeruantia proſequutus eſt.

F

Manſuetudo eiuſdem, & comitas. Cap. V.

AB omni faſtu & moribus imperioſis vehementer abhorruit. veſtigium in eo contumaciæ cerneres nullum. &, quod diffi-
cillimum eſt, lenitatem ita cum grauitate miſcebat, vt neque facilitas de auctoritate, neque ſeueritas quidquam de ſuauita-
te detraheret. Pariſiis per iocũ inuitatus à nobili quodam, velletne tru-
diculis ludere (quibus in oblonga menſa per anguſtum fornicẽ, eburnea
pila traiicitur.) Ego vero ludam, inquit Ignatius. At enim qua ſponſione,
ſubiicit ille, qui pecunia careas? Tum Ignatius: Hac ſponſione, reſpondit,
vt certo vtique dierum numero tibi deſeruiam: verumtamen, arbitratu
tuo, ſi viceris tu; meo, ſi ſuperior ipſe diſceſſero. Cum ea conditio placuiſ-
ſet: Age ſane. in certamen deſcenditur. cumque nihil minus calleret Ig-
natius, diuinitus factum eſt, vt in ſingulos omnino traiectus victor eua-
deret

A deret: ſubinde exclamãte aduerſario, ſe merito plecti, qui Ignatium pro-
uocaſſet: ſeque diuinũ iudicium prorſus agnoſcere. Peracto deinde certa-
mine, victum victor ab inanibus curis & occupationibus; in aliquod dies
abductũ, è ſponſione ſpiritualibus exercitationibus diligenter excoluit:
torpentemque ſitu ac deliciis animum ipſius, ad ſalutarẽ Dei metũ, æter-
næque vitæ cogitationẽ excitauit. Venetiis Patauiũ pedibus cum iter ha-
beret, domeſtica, eaque admodum attrita lacerna ob inopiã indutus, Ia-
cobo Laine comite; pecuarius quidam puer, qui à via nõ lõge armẽta pa-
ſcebat, conſpectis eminus peregrinis, ad eos repẽte proprius aduolat: ha-
bituſque fortaſſe nouitate permotus, defixis procaciter in Ignatiũ oculis,
cachinnos tollere, eidemque licentius cæpit illudere. cumque Ignatius
vultu placido ſubſtitiſſet; conuerſus ad eum comes: Quin, ait, acceleras
gradum pater, teque iſtius pueri petulantiæ ſubtrahis? Immo vero, inquit
ille, cur puerum oblata ſibi præter ſpem hac tanta oblectatione fraude-
mus? Itaque conſulto etiam diutius hæſit in iiſdem veſtigiis: ac ſe curio-
B ſius intuendum ridendumque affatim proteruo adoleſcentulo præbuit.
plus nimirum ex hoc qualicumque ſui contemptu ac ludibrio hauriens
voluptatis, quam alij ex vulgi plauſu fauſtaque acclamatione percipiunt.
Atque hunc manſuetudinis tenorem diligenter in omni vita ſeruauit: ac
ſatis conſtat, annis ipſis triginta, quibus CHRISTVM ſequutus eſt, ne-
minem prorſus ab eo fuiſſe non modo contumelioſe tractatum, ſed ne
appellatum quidem acerbius. Si quid præciperet; roganti erat proprior
quam iubenti. Alloquẽdi vero eius cauſſa, nihil erat neceſſe tempus op-
portunum, aut molles captare aditus: qualibet adiiſſes hora, ſiue corpore
melius haberet, ſiue deterius, proſperis æque atque aduerſis in rebus, &
accipiebat benigne, & patienter ad finem vſque ſine interpellatione au-
diebat: ac nullum quamuis infimæ ſortis hominem ſtare coram ſe, nedum
aperto capite patiebatur eſſe, nec modo ex deſtinato cõgreſſu, verũ etiam
ex occurſu fortuito, fratres ita lætis intuebatur oculis, vt vel ex hoc, inſi-
tam animo in omnes beneuolentiam ſatis oſtenderet. Amicos præterea,
C tum domeſticos, tum externos interdum ad prandium aut cœnam, ſiue
vt appellabat ipſe, ad pœnitentiam inuitabat; nec repudiabat ſi quis vltro
ſe offerret: quinetiam interuenientes cœnæ, vel in ipſo iam exitu, nihilo-
minus iubebat accumbere, & fruſtula panis ipſe carpendo, & ſimulanda
apperentia, conuiuium conſulto extrahebat, quoad nouiſſimus quiſque
ſine rubore aut ſolicitudine, per otiũ abſolueret. Si quis ab eo quidpiam,
ſibi aliisve peteret; vel dabat hilare, verbis etiã, quod aiunt, munus exor-
nans; vel ſi abnueret, cauſſas afferebat eiuſmodi; vt ille ſeſe contemptum
nullo modo exiſtimare poſſet. ac tanta ipſius erat in eo genere vel efficacitas, vel ſuauitas, vt qui ad eum legati à quopiam venerant, cum id quod
volebant, minime impetraſſent, Ignatij rationibus interdum ita victi pa-
catique diſcederent, vt vltro ipſi mutata ratione, apud eos à quibus miſſi
fuerant, ipſius cauſſam pertinaciſſime tuerentur.

D

Grauitas eiusdem, & in custodia disciplinæ seueritas. Cap. VI.

AB hac porro comitate, quemadmodum austeritas, sic etiam leuitas omnis aberat & ineptiæ. Ita enim cõpositus fuit moribus, vt neque manũ, neque oculũ membrũ ve aliquod sine causſa & ratione moueret: & in ſtatu, inceſſu, accubatione, seſſione, decorum teneret. Iam in loquendo fuit adeo consideratus & parcus, vt nullum plane verbum nisi consulto ac meditato proferret. neq; figuris vel amplificationibus vtebatur, sed rei gestę seriem & rationum momẽta sine fuco exponebat. qua simplicitate plus valebat in persuadendo, quam alij calamistris & lenociniis. De seipso, deque suis rebus, nisi necessitas cogeret, vel Dei gloria postularet, nihil dicebat vmquam. ab aliorum vero factis dictisue exquirendis, nisi ad suam curam E spectarent, omnino abstinebat. Consueuerat etiam eos reprehendere, qui de soluta Ecclesiæ disciplina, deque emendandis Principum moribus temere disputarent: quam tentationem se fugasse dicebat consideratione extremi iudicij, & eorum quæ tali tempore à semetipso proprie exigenda forent. quæ si pro se quisq; reputaret, haud ita facile homines in aliorum vitam inquisituros. Denique tanta inerat in eius sermone prouisio, tarditasque longo vsu parta, vt cum biliosus ac præferuidus esset natura, pituitosus ob id ipsum ac lentus haberetur à medicis. Atq; hi mores, cum admirabili vitæ sanctitate coniuncti, incredibile est, quantum illi conciliarent venerationis. nam vt quisque intimus erat Ignatio, ita suspiciebat eum maxime. Ludouicum quidem Consaluum Lusitanum, qui domus Romanæ minister aliquandiu vixit, magno rerum vsu, magna prudẽtia virum, dicere solitum accepimus: antequam cum Ignatio corã egisset, præclare sese vtique de illo existimare solitum, qui tali Societati præesset. at vero, postquam ipso familiariter vsus est; Societatem magnificare cępisse, F quam Deus tali prędide ac moderatore donasset. Iacobus vero Laines, qui proximus ab illo Societatis gubernacula tenuit, cæterique Patres, quamuis humanissime cum illis Ignatius ageret, tamen eximiam viri virtutem ita reuerebantur, vt bene moratos vel parenti liberos, vel magistro discipulos, adstare diceres. Quod si quãdo (quod tamen perraro fiebat) rei necessitate coactus, vultum indueret seueriorem, & aliquẽ increparet asperius; tanta erat vis ponduſq; verborũ, vt contra ne hiscere quidẽ auderet quisquam, idque præsertim in causſa viri cuiusdam insignis apparuit; qui cum turbulentior esset, quam vt eum diutius ferri oporteret; cũque eius animum Ignatius blandis monitis; præceptisque nequicquam sanare tentasset; ad extremum oratione conuersa, diuinam testatus iustitiam, ac cælestis iræ minas intentans, tantum ardorem spiritus præ se tulit, ipsi vt parietes tectaque non dubio motu nutare & concuti viderentur. quo terrore perculsi qui aderant, illico procumbentes, Dei

pacem

A pacem precibus ac votis expoſcere. ipſe vero qui accuſabatur, exanimis in pedes Ignatij ſeſe confeſtim abiecit, ac ſupplex confuſa voce, culpæ veniam petiit, ſeque poſthac in officio fore pollicitus eſt. Continebat autem in diſciplina cum cæteros omnes, tum eos maxime qui vel inſigni eruditione, vel generis nobilitate præſtarent: quippe quorum dicta facta ve ad exemplum in omnes partes valeant plurimum. Otium vero, vt omnium vitiorum fomitem ac ſeminarium, in primis oderat: itaque duos tresve rei familiaris adiutores, cum ad ianuam alieno tempore confabulantes è ſuperiore loco aſpexiſſet, illico iuſſit aceruum lapidum in proximo ſitum in ſummam ædium contignationem ſine cunctatione transferre. eoſdem tertio poſt menſe cum ibidem iterum otiantes animaduertiſſet, illã ipſam lapidum congeriem, vt in eumdem locum referrent vnde aſportauerant, imperauit: amice inſuper admonens, nihil in Dei famulatu periculoſius B eſſe deſidia. Cum quemdam in tradito ſibi munere valde remiſſum atque oſcitantem inueniſſet; quæſiuit ex eo, cui nã in tali miniſterio daret operã Deone, an hominibus? cum ille ſe Deo vtique deſeruire dixiſſet: Plecteris igitur, inquit Ignatius; nam in rebus humanis minus accurate verſanti, iure forſan ignouerit quiſpiam; at immortali Deo miniſtrari negligenter, id vero nullo pacto ferendum eſt. Spectaculis publicis, quamuis alioqui licitis, vel etiam ſacris, adeſſe noſtros non ita facile permittebat. quod ſi qui, facta poteſtate, ſe ad ea conferrent; eos etiam atque etiam iubebat, ſine vllo arrogantiæ ſeu leuitatis indicio modeſtiam ac ſubmiſſionem tenere; cedere omnibus; & infimum ſemper locum (niſi aliter à circũſtantibus cogerentur) eligere. Cum è Romano ab ſe nuper inſtituto Collegio, adoleſcentes quoſdam ſolutius in publico ambulantes vidiſſet; caſtigandos curauit palam, hortandoſque graui oratione, vt quem haberent inſitum animis pudorem ac verecundiam, cum externo item corporis habitu præferrent: & quoniam Apoſtolo teſte ſpectaculum facti eſſent omnibus, cauerent etiam atq; etiam, ne ſuperuacanea locutione, curioſo oculorum obtutu, aliove incondito geſtu motuve corporis, quemquam offenderẽt; præſertim cum eo de genere toto, multa cum precatione lacry- C miſque conſcripta pulcherrima ipſe præcepta paulo ante ediderat. Nihil noui moris in Societatem induci ſe inſcio eſt paſſus: principiiſque vigilãter & acriter obſtitit: quippe qui exempli vim noſſet, & rerum incrementa fallentia. Quoſdam, qui ad vineam iniuſſu luſerant pila, laicum etiam ſapone manus lauantem, haud impune abire permiſit. ſeditioſos vero, & alienæ laudis obtrectatores, & rerum nouarum cupidos, non diu tulit: ſed omnia expertus, quæ ad reuocandam dubiam indolem, & peiore loco poſitam facere videretur; ſi parum proficeret, ad extremum è Societate pellebat. neq; per ea tempora carcerem compedesve in Societatis mores induci permiſit, negans, qui vinculis conſtringendi forent, eoſdẽ eſſe ad noſtrum inſtitutum idoneos. itaque cuſtodiæ loco ianuam oſtentare conſueuerat. acciditque aliquando, vt iuſta de cauſſa complures adoleſcentes exauctoratos vna dimiſerit. atque huiuſmodi fere (quod ſilentio prætereundum non eſt) è Societate pulſi homines, exitialem exitum ſortiti

sunt,satisque constat,alios inter symphoniam lasciue saltantes repẽte occidisse,alios contracta rixa interfectos,alios denique alio miserabilis lethi genere periisse.In puniẽdo autẽ id sequebatur in primis,vt noxę responderet animaduersio,& in suo quisq; vitio plecteretur:superuacanea verba silentio; ignauiam labore ; honoris cupiditatem ignominia lueret. ac ferme animaduersionum Ignatij genus erat illud : circulum humi describere,ex quo noxij ne iniussu excederent:colloquiis certorum hominum nominatim interdicere ; verberationes ad præfinitum temporis spatium iniungere:& alia eiusmodi.Noxas autem leuiores & quotidianas intelligo;cuiusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt:nam grauiores Ignatius minime tolerasset. Solebat etiam sontibus , ad humilem mensam in triclinio accumbentibus,obiurgatorem inducere,infimæ plerumque conditionis hominem,sed ingeniosum & acrem;qui cunctis audientibus,vitia reorum increparet,exprobaretq; religionis annos, & negligentiam:idemque cæteros carptim necopinãtes repẽte perstringeret; nimirum edomandæ superbiæ caussa,mentisque è pigritiæ veterno excitandæ. Sed qui deliquerant,priusquam ex consuetudine punirentur,quã lenissime operam dabat,vt suam ipsi culpam agnoscerent;atque vltro sibimet mulctam irrogarent : quæ tamen si grauior videretur, confessione contentus;ita moderabatur,vt multum sæpe de acerbitate minueret.

Eiusdem animi submissio,& quidnam de virtute Obedientiæ senserit. Cap. VII.

NEGABAT,suo quidem iudicio , quemquã probe intelligere quã vehemẽter in se quisq; diuinę bonitatis operationem impediat:quãtave illius beneficia & dona per socordiã ignauiãque corrũpat.quo crimine sese accusabat in primis atque ita de suis rebus demisse & humiliter sentiebat,vt se mortalium omnium infimum,& opis diuinæ maxime egẽtem putaret : sibique cæteros omnes ad virtutem pietatemque & exemplo & incitamento fateretur esse.Priuatæ vero vitæ quanto desiderio teneretur,& initio declarauit in recusando magistratu:& deinde,cum,vt redigeretur in ordinem, aliusque sibi succederet,omni ope contendit. quod tametsi consequutus non est;tamen obedientiæ studium quibuscunque rebus potuit , semper ostendit.Romano quidem Pontifici, cuius in verba præcipuo sacramẽto iurauerat,ita erat præsto,vt ad ipsius nutum sese paratum exhiberet confecta iam ætate,vnius baculi adminiculo,pedibus quocumque opus esset peregre proficisci, vel etiam nauigium ascendere plane exarmatũ , seque eodem Pontifice iubente,mari ventisque sine vlla dubitatione cõmittere. Quem ipsius animum vir quidam primarius cum haud satis probaret,& in eiusmodi re consilium prudentiamque requireret;prudẽtiam quidem, non obedientis,verum imperantis esse,respondit Ignatius. Et sane cũ in Societate nostra virtutẽ hanc cæteris omnibus anteferret;tum nihil huic laudi

A laudi tam contrarium dicebat esse, quam in superiorum iussis & consilio examinando moram, vel potius arrogantiam. negabatque obediẽtis nomine dignum haberi oportere,qui legitimo superiori non cum voluntate iudicium quoque submitteret. Id enim demum esse Deo gratissimum holocaustum,cum omnes animi vires,ac prẽsertim intelligentia & mens, quæ summum in homine obtinent locum,in obsequium CHRISTI coguntur.qui vero inuiti ac dissentientes,actu exteriore dũtaxat,iussa præpositorum exsequerentur;hos inter vilissima mancipia , vel pecudes potius numerandos aiebat.Exstat eius epistola ad socios Lusitanos in hanc sententiam scripta,(qua nihil ego quidem in eo genere vidi subtilius)quã qui accurate perlegerit,facile intelliget,quam iure Ignatius tantum huic vni mentis & rationis obsequio tribuendum putarit. Quinetiã in sermone quotidiano sæpissime vsurpare consueuerat;qui ad superioris nutum, voluntatis propensionem solummodo , non etiam iudicij consensionem accommodarent ; eos altero tantum pede intra religionis septa versari.

B Neque vero eiusmodi præcepta verbis tantum explicabat ille,sed, quantum ei res & persona concederet,etiam factis. Medico quidem , quoties ægrotaret, ita se dicto audientem præbebat , vt eius monita pro oraculis duceret,ac quodammodo prudentiam penitus exuisse,& omnem suæ salutis curam & solicitudinem in eundem proiecisse videretur. Cum stomacho grauissime laboraret aliquãdo, ex nimio videlicet hepatis calore, vt supra diximus ; adhibitus medicus , quo domus eo tempore vtebatur adolescente nec peritissimo;frigidæ corporis constitutioni caussam illico tribuit.nec mora.quidquid excogitare potuit ad corpus & præcordia calefacienda,præscripsit.ac primum fenestras,foresque cubiculi,ne quid afflaret auræ obserari diligenter iussit;deinde languentem multa sub veste continere sese ; postremo quam calidissimo cibatu , & exiguo mero , sed quam austerissimo refici.quæ omnia Ignatius licet sibi, nõ leuibus argumentis,minime accommodata sentiret,ac medicum ipsum nec litteratissimũ,neque exercitatissimũ sciret esse.tamẽ ne cum extremo quidem vitę

C periculo,cõtra eius edicta nihil vnquã effatus est. Æstas erat summa:calores,vt in Vrbe maximi:ingẽti stromatũ põdere premebatur Ignatius:manabat è mẽbris omnib⁹ tãta sudoris copia, vt culcitræ ac vestes maderẽt, ac nihilominus ex prẽcepto se intra calida fomẽta cohibebãt ægrotus.ardebat siti ; nihil omnino poscebat:discruciabatur doloribus acerbissimis nullã edebat vocẽ;linquebatur animo interdũ, neque tamẽ significabat; deniq; peruersa curatione eo adductus est;vt cũ vltimũ sibi discrimẽ adesse intelligeret,Societatis administratione Patribus delegata,aditu cubiculi domesticos prohiberet omnes,vno excepto valetudinarij curatore:atq; id demũ exstitit signũ,desperata iã valetudine,se ad vitę exitũ cõparantis. Itaq ; Patres in re tã subita cõsilio habito, cũ nõ deessent qui medici prẽsertim iunioris placita reprehenderẽt; Alexandrũ Petroniũ, ætate prouuecta virum,& medicę artis laude prẽstantẽ;extẽplo acciri iubẽt.Is vt inspexit Ignatiũ, genusq; & ordinẽ adhibitæ medicinæ cognouit; per summã indignationẽ vociferatur,hominẽ calore necatũ esse : pandi cõfestim

fene

Universidad de Deusto Biblioteca

feneſtras & oſtia; leuari ſtragulis lectum; frigidæ hauſtus affatim dari D
æſtuanti imperat: quæ res prioris medici inſcitiam plane coarguit; ſiquidem refrigerato hepate, ventriculi tormina quieuere; & obedientiæ meritis Pater auctus, priſtinam inſuper valetudinem breui recepit. Rurſus, cum ieiunia cineralia, ſeu Quadrageſimam quamuis affecto corpuſculo perſeueranter nihilominus obſeruaſſet; ipſa denique feria quarta ſanctioris hebdomadæ, febri correptus eſt; nec dubitauit idem Alexander, quin totũ id ex imbecillitate nimia proueniret; quocirca pulli gallinacei eſum ad veſperam illi præſcripſit, abiitque admodum incertus animi, vtrum Ignatius tali tẽpore iuſſa facturus eſſet. redit deinde poſtridie, quæritque ſolicitus, num ſe refecerit pullo. cum annuiſſet Ignatius: Fatebor, inquit Alexander, ingenue id quod res eſt. Cõplures non cuſtodita ſolemni abſtinentia, nihilominus hoc triduo in morbũ incidere. quibus ego cũ accerſitus, carnium cibatum indixerim, vix ægreque ab iis impetraui vt obtemperarent, propterea quod per hos dies carnibus veſci, nimis graue piaculum ducerent. tu contra, peracto iam pæne curriculo, ad ipſas metas E
meo monitu nõ recuſaſti deſiſtere. hoc ego, Pater, ſatis mirari nõ poſſum. Ad ea Ignatius ſerena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui obediendum eſt, inquit. nec plura in eam ſententiam effatus eſt. quo reſponſo mirifice delectatus Alexander, & ſanctitatem viri magis magiſque ſuſpiciens, totam rei geſtæ ſeriem ipſemet mihi deinde narrauit. Atque ad ſapientẽ hanc ſanctamque ſtultitiã cœcæ, vt ipſe appellabat, obedientiæ; ſuos, vt eſſent ad ſubita ac ſeria promptiores, interdũ fictis etiam in rebus erudiebat. Sacerdos quidam, edito iam ſigno, paratus ad ſacrificiũ, & calicem tenens, cum è veſtiario pedẽ efferret, per nuntium ab Ignatio qui totam rem è propinquo obſeruabat, repente iubetur, ſacro depoſito ornatu, pallium ſumere prodeundi cauſſa. Paruit ille ſine tergiuerſatione, ac palliatus Patri confeſtim apparuit. Tum Ignatius quærit ex homine; ſitne ægre paſſus, in procinctu iam ad immolandum, ſubito ſe iuberi ſacra deponere veſtimenta, remque diuinam omittere? Cum ille, ſe, ne tãtulum quidem eſſe commotum affirmaret: Atqui me, ſcito (inquit Ignatius) non F
quo te in præſentia opus habeam, ſed periclitandi tui obſequij gratia id feciſſe de induſtria. & ſic habeto; plus te ſacrificio deſerendo eſſe meritum, quam ſi id ipſum, vt deſtinaueras, illico peregiſſe: nã & ſi altaris myſterium tanti apud Deum eſt, quanti profecto eſt; tamen, vt ſcriptum legimus, melior eſt obedientia quam victimæ. Quemdã etiam, cum maxime confeſſionem nobilis cuiuſdam exciperet, cõſulto vocari ad ſe iuſſit. cum ille ſe peracto myſterio mox affuturum dixiſſet; accerſit eum denuo: at ipſe nihilominus confitentis rogatu hæſit paululum. ac venienti demum Ignatius: Ita ne vero? iterum, inquit, euocandus es? Et grauioribus verbis accepit hominem; non quo illius tum quidem opera egeret, ſed obſeruantiã & agilitatẽ experiri voluerat. Sic enim aiebat; cupere ſe, quemadmodum cæterę Deo dicatæ familię, ex inſtituto alię paupertatẽ, alię ſilentium, aliæ pſalmodiã, alię denique aliud pręcipuo ſtudio colerẽt; ſic in Societate nihil haberi prius aut potius alacritate amoreq; parẽdi; & maxime

proprium

A proprium inſigne noſtrorum hominum eſſe Obedientiam; quippe quæ, diuo Gregorio teſte, virtus vna cæteras omnes animo virtutes inſerat, inſertaſque, cuſtodiat. Hiſce ergo artibus, & huiuſmodi, ſubinde alumnos exercere conſueuit; vt ad quamlibet præfecti vocem, aut ſignificationem parati, vel inchoatum apicem in ſcribendo relinquerent; ſeque expeditos vbi opus eſſet, illico ſiſterent.

Paupertas eius, & caſtimonia. Cap. VIII.

VOLVNTARIAM paupertatem (quam ille religionis murum appellabat) ad extremũ vſque conſtantiſſime coluit; nec modo ipſe propriũ habuit nihil, ſed ne alios quidem, quamuis genere nobiles, ac deliciis olim aſſueros, quidquam habere permiſit. quinetiam quemquam è profeſſa domo apud
B Germanicum, Romanumve Collegium niſi admodum raro & iuſta de cauſſa prohibuit veſci: quo nimirum, ſi opus eſſet, iurare verius poſſet, nihil omnino ad ipſam domum ex Collegiorum fructibus peruenisſe. Pauperem autem ſpiritu eum ſibi denique aiebat videri, qui erga ea quibus vteretur, ſic eſſet affectus animo, vt inſtar ſtatuæ cuiuſdam videretur eſſe, quæ nullo pacto reſiſtit recuſatve, quominus omni quãuis pretioſo amictu & ornatu confeſtim exuatur. Caſtitatis vero laudem Dei beneficio tantam adeptus eſt, vt ex quo die ſeſe in beatæ Virginis fidem ac patrocinium contulit voto: nullam, vt initio dictum eſt, deinde quamuis præferuidus natura, carnis tyrannidem ſenſerit. Porro in Societate nobiliſſimam hanc virtutem tanto ſtudio cuſtodiri volebat, vt nihil omnino neque in dictis neque in factis laſciuum aut petulans appareret: ac quoad fieri poſſet, noſtri cæleſtem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione ſeiuncti. Quinetiam in ſcholis Terentium explicari (ni perpurgatus eſſet) quamquam optimum Latinitatis auctorem, & Romanæ
C comœdiæ principem, vetuit nominatim, quod eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea lectione puerorum animos imbui; ne plus moribus noceret, quam prodeſſet ingeniis. ex quo facile exiſtimari poteſt, in cæteris rebus quam acer & vigilans cuſtos pudicitiæ fuerit.

Aequitas animi, & conſtantia eiuſdem. Cap. IX.

ADVERSVS ea quæ videntur acerba, & contra omnes varietates quæ in vita verſantur, animo fuit ſemper ita præſenti, vt nunquam vel à ſtatu naturæ, vel à religioſi dignitate diſcederet. Romæ cum apud nobiles quoſdam, vt ſolebat, de rebus diuinis familiariter ageret, inſtituto iam ſermone, trepidus ab domo nuntius ei repente in aurem inſuſurrat, lictores in dome-

sticam supellectilem à creditoribus immissos,cuncta miscere & euertere: D
vix ab eis impetratum sustinerent tãtisper dum ipse tota de re certior fieret.His auditis Ignatius:Bene habet,inquit:& inchoatam disputationem admirabili tranquillitate animi absoluit. Quærentibus dein amicis quid subitæ rei accidisset: Noster, inquit, œconomus ad necessariam ædificationem ære alieno contracto, in præsentia soluendo non est. impatientes moræ creditores ad auferenda pignora ministerium forense miserunt. ij perturbare dicuntur omnia:sed me res non mouet. nam strata si abstulerint, humi pro nostra paupertate cubabimus. vnum vereor, ne inter tumultum,commentarij de religione pereant, magna cura & labore confecti.hos ego sane velim saluos:cætera negligo. Tum ij qui aderant, Patris patientiam admirati, facinus indignum exclamant; domum nostram aduolant;prædesque pro Ignatio facti, satellitum proteruitatẽ magno conuitio cohibent. neque ea res cuiquam amicorum fraudi fuit: siquidem aureis ducentis ab Hispano doctore, cuius modo meminimus, Hieronymo Arzio quidem quid accidisset ignaro,postera die submissis,nullo ipsorum E
incommodo æs alienum est persolutum. Suscepta negotia in finem vsque peseueranter vrgebat;neque vero,quos sibi socios expeditionum assumpserat, torpere patiebatur. Vbi necessarium iter, vel quid aliud grauioris momenti destinasset in diem certam;præsertim si postularet occasio,nulla vi tempestatis, aut alia quauis difficultate deterrebatur quominus ad constitutum tempus cogitata perficeret. In adeundis principibus viris,quod ille necessario & sæpe faciebat;cunctas aulę molestias,& indignitatem, & aulicorum contumaciam deliciasque vorabat alacritate mirabili,acciditque aliquando,vt aditu excluſus, commodam admissionem horas ipsas quatuordecim ieiunus obsederit. Si quid, re bene perspecta, consiliariis etiam adhibitis,decreuisset;haud ita facile se ab eo deduci patiebatur. Ad Ecclesiasticam disciplinam pro sua parte adiuuãdam,statuerat ne quis ex aliis ordinibus,quamuis eruditione,aut eloquentia,aut alia qualibet laude clarus,in Societatem admitteretur. quinetiam si quis per imprudẽtiam irrepserat,qui vel diem vnum in alienis castris fuisset, con- F
tra nitentibus interdum aduenæ propinquis, amicisque gratiosis, remittebat ad pristina signa,vel si minus pareret,certe è Societate pellebat: ne cæteri nimirum ordines de nobis conqueri possent; aut Societas quasi quoddam perfugium desertoribus esse putaretur.Neque minorem animi fortitudinem præstitit in iis tuendis,quos,probato ipsorum spiritu & vocatione,in Societatem adscripsisset.quorum constantia cum à patentibus (vt fit) per ampliſſimos etiam viros acerrime interdum oppugnaretur; Ignatius,vbi opus fuit,coram summo ipso Põtifice suorum causſam contra opes & gratiam, diuino fretus auxilio, sine vlla dubitatione metuve, non solum defendit,sed etiam obtinuit. Itaque principes etiam viros Iulius III. Pontifex maximus festiue admonebat, ne cum Ignatio contenderent;vtique ni vellent è certamine victi discedere.Cum lege cauisset,ne quis è nostris vel exsequiarum,vel sacrificij,vel cuiuspiam omnino ministerij nomine pecuniam aut eleemosynã vllam acciperet,nedum cogeret;

cam

A eam ipse legem diligenter sancteque in omni vita seruauit; neque commisit vnquam, vt fidem suam, in rebus præsertim sacris, temere obligaret;vel(quod vitandum est maxime) specie pietatis quæstum facere videretur. quo in genere illud insigne memorant. Grauiter ægrotabat ætate iam deuexa,idem Hieronymus Arzius. ad hunc,visendi causa (fuit enim in colendis amicitiis diligẽtissimus) cum venisset Ignatius,hominemque benigno & spirituali alloquio recreare conatus esset; ille de futura vita solicitus, aureos ducentos ad piacularia sacra pro se facienda sudario inuolutos institit Iguatio obtrudere. quos cum obfirmato animo reiecisset Pater, quod diceret se alieno periculo doctum, ab huiusmodi conuentis iampridem abstinere, neque plus oneris velle suscipere, quam quantum præstare cum fide posset;admiratus ille sanctimoniam & integritatem viri, eam ipsam summam paulo post ad eumdem sine vlla cõditione transmisit.Tum Ignatius sponte complures hostias ad expianda amici peccata decreuit;neque in officij & caritatis certamine vinci se ab laico passus est.
B Pacem & concordiam (quoad officium & Dei gloria pateretur) non modo cum suis, verumetiam cum alienis omni cura studioque retinuit semper,& cauit,ne,aut per se,aut per suos facto dictove quemquam offenderet. Cum Martinus Olauius, qui collegio Romano annos aliquot magna cum laude præfuit, excellenti vir ingenio doctrinaque, theses aliquot de more proposuisset, in quibus erat caput de Immaculato, vt appellant, Conceptu beatę Virginis;licet ea de re Ignatius pro sua egregia in Deum & Virginem pietate minime dubitaret,tamen ne Fratres Dominicani qui ad disputationem inuitabãtur,id ægre ferrẽt,seque nominatim prouocari putarent,(contrariam enim sententiam auctore D. Thoma tuentur eorum pleriq;)eã thesem induci tollique omnino imperauit.Anno CHRISTI nati M. D. LIII. cum Societas in Hispania,Deo adiuuãte,maiorem in modũ crescceret;grauia in nostros crimina repente cõficta ab iniquis,& Exercitiorũ spiritualium præcipue liber in suspicionẽ apud sacros Inquisitores magno apparatu artificioque vocatus est.quo nuntio Romam allato,multi auctores Ignatio fuere, vt se suosque omni ope tueretur;accu- C
satorum calumnias & improbitatem in tanto præsertim suæ existimationis ac famæ periculo redargueret. At ille, conscientiæ testimonio ac Dei bonitate subnixus,nihil extimuit,rẽque totã sine vllo tumultu magistratibus cognoscendam reliquit.quorũ opera, & veritas breui patuit omnibus,& ex eo tempore Societas in iisdem prouinciis feliciores in dies habuit progressus.Nec minor anno insequẽte in nostros qui in Gallia versabantur,procella desæuiit.Siquidẽ graui ab aliquot illustribus Theologiæ doctoribus,decreto proposito, vsque adeo lacerata ac tãtam in inuidiam adducta Societas est,vt eam non modo profanum vulgus,verumetiã concionatores ipsi quotidianis probris & cõuiciis è superiore loco proscinderent.Ei decreto criminibusque scripto refutãdis cũ se aliquot è nostris Ignatio paratos offerrent;ac res indigna,minimeque tolerãda cunctis videretur esse;verbis ex Euãgelio desumptis Ignatius:Pacem,inquit,do vobis:pacem meã relinquo vobis:neque certamẽ cum aduersariis vllo pacto

Universidad de Deusto Biblioteca

susçipi est passus,quod diceret, proculdubio fore, vt ipsa dies & nostro- D
rum innocentiam satis probaret, & inimicorum cogitationes & consilia
frangeret:id quod nõ ita multo post,Dei beneficio est factũ:nam & accu-
satio tota breui cõsenuit,& ipsis criminationibus illustrata Societas radi-
ces in iis regionibus egit altiores. Admirabilem vero facilitatẽ,vel potius
animi altitudinem Romæ ostendit Pater in acerbissimis vicini cuiusdam
iniuriis perferendis.namque is,vt nostros in proximã sibi domum immi-
grasse cognouit;cum Ignatium socioſque,vt alij multi,sine caussa pessime
odisset;vna re valde lætatus est,quod vendendi suas ædes,quippe nostris
valde opportunas, & conficiendæ pecuniæ præclarã sibi occasionẽ obla-
tam putaret. Ergo,vt peregrinum ad cõditiones quamlibet iniquas coge-
ret,variis artibus patientiã hominis exercere constituit. ac primũ in atrij
cuiusdam interiacentis, quod finibus nostris contineri constabat,posses-
sionem impudẽter inuasit:neque tamen Ignatius eam rem iudicio perse-
cutus est. In id atrium deinde pauones,& alia demisit altilia;quę obuersis
in eam partem cubiculis nostris molestissimo clãgore diu noctuque ob- E
strepèrent: nequaquam expostulauit Ignatius. eidem,triclinij parietes in
eam partem luminis caussa perforare volenti,per summam contumeliam
restitit ille:nihilominus quieuit Pater,atque ob id ipsum cęco aliquot an-
nos triclinio est vsus. Cum hæc maxime ageret vicinus,vltro Ignatium ac
socios tota Vrbe institit criminari,bipedumque nequissimos & cupidissi-
mos dicere, qui in alieno solo, non contenti male parta ingenti pecunia,
domibusque per falsam religionẽ occupatis,possessiones in dies cõtinua-
re,seque ipsum patriis ædibus pæne per vim exturbare cõtenderent. Quę
res cum delatæ ad Ignatium essent,non modo sedato animo tulit,vt cęte-
ra,sed etiam ex eo die Dominũ deprecari pro aduersario cępit ardentius.
Denique cum ille diuturna importunitate nostros ad quamlibet iniquum
pretium perduxisset,& piorum subsidiis domus tãdem esset coempta;ita
ex ea migrauit,vt,quasi mox æquãda solo esset,sic omnia inde ferramen-
ta,fores,fenestrarũ obices,atque adeo elaborari lapidis quidquid potuit,
secum asportauerit. neque tamẽ grauius ea de re questus Ignatius est. ne- F
que tali homini, aut vlli omnino mortalium vllo vmquam nomine litem
intendit. Neque vero ab hominibus tãtum,sed etiã ab ipsis pæne tempo-
ribus,inuictum animum pręstitit. siquidem nulla vmquam vel domestica
inopia,vel publica annonæ caritate adduci potuit, vt contra CHRISTI
consilium de crastino solicitus esset;aut,qui nomen Societati profiterẽ-
tur,modo ad institutũ idonei forent,eos,quamquam ingẽti pressus fami-
lia,repudiaret. Atque hoc,eo magis homines mirabantur, quod illo ipso
tempore viri locupletes ac principes, inopiæ metu, multos è domesticis
conuictoribus non sine rubore dimitterent. Itaque cum ex Ignatio quidã
è familiaribus pro amicitia scisçitaretur,quid ita alij diuites & pecunioſi,
in tantis annonæ difficultatibus familiam sumptusque minuerent; con-
tra ipse nullis vectigalibus, nullo certô reditu fultus, eamdem augeret?
Non satis attendis,inquit ille,quæ sit vis ac natura virtutis illius,quam in
Theologicis virtutibus secũdam Apostolus numerat; cui, certis & explo-
ratis

A ratis in rebus locus esse qui potest? Spes enim,vt idem ait, quæ videtur,
non est spes. nam quod quis videt, quid sperat? Neque vero timendum
esse,ne qui aues cæli pascit,& agri lilia splendidissimo vestit ornatu, quæ
neque serunt,neque nent,neque in horrea congregant;idem suis opera-
riis in Eccleſiæ vinea nullo stipendio laborantibus, necessaria ad exigen-
dam vitam alimenta deesse patiatur. Quod ille videlicet cum iam inde ab
ipsa cõuersione multis documẽtis præclare didicisset; tum vero post sus-
cepta Societatis gubernacula, magis magisque experiebatur in dies. quo
in genere,ne sim longior,nõnulla subnectã. Cũ in sumptus quotidianos
aliquando esset opus præsenti pecunia;atque ad nescio quid coemendum
Ioãnes Cruceius rei domesticæ curator exisset,incerta etiã tum luce qui-
dam ei repente sacculum auro plenum obtulit,ac nihil effatus, illico sese
è conspectu proripuit. Ioãnes vero,qua erat simplicitate, vt auri speciem
vidit,illusionem ac pręstigias diaboli suspicatus,in proximam ædem bea-
tæ Mariæ supra Minerua sese recipiens, diuinam opem suppliciter im-
B plorauit. domum deinde regressus,pecuniam inspectam, & forma & ma-
teria probam repperit:Deique clementiam ac benignitatem admirans,in
ea quæ destinauerat,sine cuiusquã damno vel molestia insumpsit. Idem,
cum in magnis rei familiaris angustiis Deo superisque in Laterano sup-
plicasset;in reditu ad Colossæum theatrum illi subito vir quidã ignotus
aureos centum in manu dedit,ac statim apparere desiit. Quare Ioannes
non tam lætitia quam horrore perfusus,pecuniam domum attulit. Igna-
tius vero gratias quidem egit Domino, sed talibus iam pridem assuetus,
nihil rei nouitate commotus est. Rursus nostris pecuniæ inopia laboran-
tibus, quidam è Patribus dum nescio quid exquirit in arcula tomento
scrutisque vilissimis plena;nihil minus opinanti venit in manus charta-
ceum inuolucrum aureis refertum ita nitidis atque micantibus,ac si tum
primum ex officina prodirent:quo tam insperato subsidio præsenti ege-
stati peropportune subuentum est. Quodam die sub vesperam,cum domi
panes,vinum,ligna penitus defecissent;postridie mane, præter omnium
C exspectationem, à nobili matrona vehes lignis onusta submittitur. ea li-
gna dum in cella vinaria,vt fit, condit ianitor, ianuam domus patentem
reliquit imprudẽs, recordatus deinde,cum ad occludendum accurrisset,
repente modios aliquot frumenti, & vini cados in ipso vestibulo repper-
it:neque adhibita quantauis diligentia vmquam rescire potuit, quis ea
dona misisset. Hęc igitur & alia eiusmodi subinde accidebant,quæ politi-
co supercilio rem æstimanti,friuola cuipiam fortasse videantur, sed
certe& paternam in famulos, Dei prouidentiam satis declara-
rant; & Ignatij securitatem atque fiduciam ab
omni stultitiæ vel temeritatis in-
famia vindicant.

* * *

D

Eiusdem ratio gubernandi. *Cap.* X.

IN consilio capiendo, & rebus gerendis, cum Deum semper, vt dictum est, accurata supplicatione consuleret, tum vero quod mirum fortasse cuipiam videatur) nō pietatis gustum, sed rationis ductum præcipue sequebatur: vt non rationem spiritus dulcedo præiret, sed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno maxime belluis homines antecellere, quod hi ratione vtātur, illæ nequaquam. Idem ad exsequenda consilia, quoad fas esset, omnes artes & humana præsidia sic adhibebat, quasi omnē spem in iis repositam haberet; rursus ita Deum orabat, & ex eo pendebat vno, ac si nihil omnino in rebus humanis opis aut perfugij collocaret. atque hoc pacto (quod longe optimum ac perfectissimum est) prudentiam cum pietate iungebat, ipsaque negotia tanquam onera paribus examinata ponderibus, quamuis difficili ac lubrico itinere ad optatos plerumque exitus perducebat. E Ad consultandum autem, illud obseruabat in primis, vt in quaque re semper eius rei peritissimos adhiberet. qua communicatione ac lenitate nimirum assequebatur, vt & rationes iniret optimas, neque in arte sua se quisquā ab eo vel præteritum, vel contemptum, iure conqueri posset. Ac cæteris etiā in rebus, videbat etiam atque etiā, vt vniuscuiusque dignitatis, ætatis, ac meriti ratio haberetur. Petronius erat Pisaurēsis, qui ante aliquot annos mortuus est, egregia pietate & virtute presbyter. is, cum tres minores natu germanos fratres ad Societatē suis adhortationibus perduxisset; eum semper Ignatius adolescētulis loco parentis ac præsidis voluit esse: neque de iis grauius quidquā, nisi ex illius auctoritate ac sententia statui passus est. Ad officia vel negotia, quę per se obire nō posset, cum viris principibus transigenda, viros eligebat, rerum vsu ac dicendi copia præditos, atque iis ita vel scripto, vel verbis mandata dabat, vt liberum iis omnino relinqueret, cum in rem presentē veniissent, suo ipsorum arbitratu cuncta ex re, & ex tēpore moderari. Idemque sub vesperam F ad se redeunti cuipiam ex iis, cū rei gestæ rationē ab eo reposceret, primū omnium: Satin' (aiebat) ex animi tui sententia? quæ liberalitas hominis, & ipsi causſæ proderat multum; & suorum illi mire deuinciebat animos: & eosdem ad exsequenda negotia perquā alacres promptosque reddebat. Anno post CHRISTVM natum M.D.LIII. cū ad res in Lusitania componendas Michaelē Turrianum legaret, haud ita pridē in Societatem admissum; licet ei varias præceptiones ac monita ediderit consignata litteris; tamen cū probe nosset fidem ac prudentiā viri, non modo permisit vt cum in prouinciam peruenisset, suo arbitratu consilia rebus aptaret; sed etiam per multa ei dedit folia pura, suo munita chirographo, quibus ille prout opus esset, quidquid videretur, inscriberet, ac deinde obsignatas epistolas cuicumque expediret, ipsius nomine redderet. atque hanc consuetudinem laxe cum procuratoribus ac nuntiis agendi, semper magno cum emolumento retinuit. Quin etiam præfectis inferioribus minime maligne

A maligne suum cuique ius ac potestatem impertire consueuerat: cauebatque diligenter, ne, quę per eos agēda forent, vsurparet ipse; vel ea re quidquam omnino apud subiectos de illorum auctoritate vel existimatione minueret. Verumtamē iis ita laxabat habenas, vt easdem adduceret quoties vellet; nec non in eorum instituta, moresque & administrandi genus dissimulanter inquireret. Exstat epistola ipsius ad Præpositum prouinciæ Lusitaniæ, in hanc sententiam scripta; cuius mihi partem hoc loco inserere visum est: Nequevero Prouincialis aut Generalis Præpositi officium est, inquit, minuta quæque, ac temporaria præsertim, in administrando sectari: sed cum ad personæ dignitatem honestius, tum ad trāquillitatem animi tutius est, ea præfectis inferioribus delegare, & rei confectæ rationem ab eis deinde repetere. Equidem in meo fungēdo munere id ipsum sequor: atque huiusce concilij maiorem in dies fructum capio, quippe cum & labore & solicitudine leuari me magnopere sentiam. ac tibi quoque valde sum auctor, vt curas & cogitationes tuas defigas in cōmodis & salute potissimum vniuersæ prouinciæ: & in rebus quidem singulis ordi-
B nandis ac disponendis, cum opus est, & ipse versere, & hominum tuo iudicio peritorum sententiam exquiras; cęterum ab iisdem rebus per te curandis transigēdisque vt plurimum abstineas, sed instar excelsi cuiusdam motoris, orbes tibi subiunctos ęquabiliter & cum grauitate ciere pergas: à quibus deinde, vt à proximis caussis, propria cuiusque effecta proueniant: quod si feceris, & plura, & magis tuo muneri conuenientia, sine tumultu ac trepidatione confeceris. Præterea illud est in hac ratione commodi, quod si quid in agendo peccetur, eius peccati præstat in tuis administris, quam in te residere culpam: ac multo magis decet, quidquid ipsi deliquerint, corrigi abs te, quam si tu erraueris (quod perfacile est singula curiosius persequenti) te ab inferioribus emēdari. Quod reliquum est, nobis Dominus IESVS CHRISTVS, ad ipsius voluntatem & clare intelligendam, & rite exsequendam pro sua benignitate lumen ac vires impertiat. Romæ XI. Kal. Ianuarias M.D.LII. Hanc igitur Societatis guber-
C nandæ regulam instinctu plane diuino tenebat Ignatius, eamque in omnes partes plurimum aiebat valere. Primū, quod inferiores præfecti, quo plus credi sibi, & quo liberalius tractari se vident, eo libentius, ne videlicet humanitate vincantur, vltro ipsi cum superiore communicent. deinde, quod multo acrius ac studiosius versentur in opere: nam vt quisque maxime suum habet negotium, ita summam in eius procuratione vigilantiam præstat. accedit, vt maior sit in dispiciendo ac statuendo claritas, maius auxilium Dei, quippe sicut in rebus communibus, cum vniuersali Præposito numen cæleste præcipuo fauore conspirat; sic idem propriis cuiusque præfecti muneribus, suo quodam ac peculiari munere assistit. quorū si facultas & auctoritas à superioribus nimis arcte circumscribatur, & quæ per hosce tractanda sunt, illi suscipiant; primum ipsa diffidentia odiosa est, &, vt in alienis quodammodo rebus, cōtinuo languescit industria. deinde per eam cupiditatem & ambitionē, peculiaris ille, de quo dictum est, diuinæ gratiæ quasi cōcursus amittitur. præterea, cum ad rem

bene

Universidad de Deusto
Biblioteca

bene gerendam, & facultas & scientia necessario requirantur; scientia D
plerumque inest ei, qui rem ipsam ex officio tractat, habetque subiectam
oculis. huic si minuatur ius, & superior ipse, caussa non æque bene cogni-
ta, rei transigendæ se immiscat; ingenti prorsus malo potestas à cogni-
tione seiungitur: atque hinc nimirum in omni cœtu suspiciones, discor-
diæ, rixæ, cum rectores & curatores non contenti suo munere, alter in al-
terius partes inuadunt: perque summam confusionem tollitur discrimen
officiorum, & ordo ille, quo nihil est in hac rerum vniuersitate præstan-
tius. Ad hæc, vbi is qui destinatus est quopiam, certis alligatur præceptis,
rarum est vt quidquam è sententia possit efficere. magna enim consilij
pars est in tempore, & nouis quotidie casibus interdum ipsa negotiorum
species immutatur: quibus in rebus dum religione occupatus animus
hæret, dum fluctuat apud se, dum cogitur ad absentes referre; interim, ir-
reparabili sæpe damno videlicet, occasionis præteruolat opportunitas.
Quæ cum præclare Ignatius nosset, cum suis adiutoribus procuratori-
busve, nisi si res aliter postularet, ea quam dixi facilitate vtebatur. Itaque E
& in magnis & arduis plerumque actionibus voto respondebat euentus;
& tanta erat ipso regente concordia, is ordinum consensus, vt Societas
tota vno eodemque spiritu ductuque agi videretur. Beneuolentiam & ca-
ritatem suorum erga se, non solum affabilitate, mansuetudine, cæterisque
virtutibus, verum etiam industria quadam alebat: cauebatque, diligentis-
sime, ne quid admitteret, cur eorum quispiam ab illo se minus vel diligi,
vel probari putaret. quod in creando primum Generali Præposito seruа-
uit, vt dictum est; ac deinde retinuit in sufficiendo sibi, cum ægrotaret, Vi-
cario Generali: nec non in eligendis, qui Marcello Pontifici maximo, vt
item supra dictum est, Pontificis ipsius iussu, in Palatio adsisterent. quam
nominationem ad ipsorum Patrum consilium reiecit; ne certos ipse ap-
pellando, cæteros ad eiusmodi munera minus idoneos iudicasse videre-
tur. Præterea, si quid pro imperio asperius exsequendum esset; eius inui-
diam ad inferiores administros reiicere solitus est, ipsis videlicet non
inuitis; communemque parentem pie ac religiose tuentibus. Qui homi- F
nibus cum potestate præsunt, hos cum aliæ fraudes & mala circumstant,
tum illud in primis, de quo sanctus Bernardus ad Eugenium: Est item vi-
tium, inquit, cuius si te immunē sentis, inter omnes qui cathedras ascen-
derunt, sedebis me iudice solitarius, quia veraciter singulariterque leuasti
te supra te, iuxta Prophetam. Facilitas credulitatis hæc est: cuius callidis-
simæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi satis cauisse versutias. Ab
hoc igitur scopulo, sicut à cæteris, magnopere Ignatius declinabat: quip-
pe satis ad omnem animaduersionem ipsa varietate suorum temporum
eruditus. ac delatoribus ita vnam autem præbere consueuerat, vt semper
alteram reo reseruaret absenti. Quinetiam accusatoris ipsius, inter dicen-
dum, gestus, oculos, vultusque omnes attente obseruabat: crebrisque ac
minutis interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia fatigabat hominem:
totam deinde rem, si opus esset, per se & per idoneos viros omnibus ve-
stigiis indagabat leniter ac sine tumultu: cauebatque nō modo ne quem-
quam

VQuam damnaret indicta caussa, verumetiam vt ne quid omnino præiudi-
cati ad caussæ cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus præsertim gra-
uioribus, obseruabar interdum; vt accusatorem iuberet sua manu scri-
bere quę deferret: primum quod hominum naturam pronam esse ad ma-
ledicendum intelligeret, & stylum quam linguam longe facilius contine-
ri: tum etiam, vt si quod mendacium, vt fit, tempore procedente exstitis-
set, id, ipso delatoris chirographo teneri & coargui posset. atque hoc tē-
peramento fiebat, vt neque si quid grauius accidisset, ignoraret Ignatius;
neque innocentes per calumniam aut per factionem circumueniri vel
opprimi sineret. Idem omnes reipublicę partes vigilanter curabat; neque
committebat (in quo grauiter à magistratibus fere peccatur) vt dum vnam
amplecteretur, desereret alteram. Verumtamen præcipua quadam fuit
obseruatione in hominibus ad Societatem adscribendis. quam ille rem
tanti momenti ducebat esse, vt cum alioquin è custodia corporis euolare
quam primum optaret, hāc vnam ob caussam in aliquot annos propagari
B sibi vitæ spatia cuperet; quoad nimirum tyrocinij formula ac disciplina,
ad Societatis vsum & institutum probe constituta foret. Tyrones autem
ille non à naturali quadam bonitate, vel potius tarditate; sed à vigore
magis ingenij, & rerū gerendarum adiumentis, legebat: negabatque, qui
ad populi negotia factus non esset, eumdem esse ad ministeria Societatis
idoneum. Quod si quis bardum quempiam eo nomine obtruderet, quod
ipsum vtique è sęculi naufragio diceret euasurum; nihilominus recusabat
Ignatius, neminem affirmans è Societate IESV dicendum esse, qui ad
suam vnius, non etiam ad aliorum salutem, & acriter & scienter posset in-
cumbere. Quos autem ad probationem admiserat, eorum spiritum dabat
operam vt quam plurimis experimentis cognosceret penitus: neque illos
tantum ad suauem quemdam sensum pietatis (quo imperiti omnia me-
tiuntur) sed ad veras ac solidas virtutes erudiebat: ac præsertim (quod sæ-
pe iam diximus) vt ad nullius rei quamuis cæteroqui laudabilis amorem
tamquam ad scopulū adhæresceret, sed ab omni alia cupiditate, vel etiam
C propensione soluti ac liberi, ex vno tantum superiorum nutu ac volun-
tate penderent: neque assuescerent abditos eorum sensus exquirere, vel
imperitia scisciтari; vel quem, quibusve de caussis, iidem aut supra cæte-
ros tollerent, aut etiam infra, suo arbitratu deprimerent: sed illis omne
iudicium & consilium à superis datum; sibi simplicitatis & obsequij glo-
riam esse relictam putarent: essentque proinde ad omnia quamuis ardua
& absurda & subita paratissimi. Omnes omnium querimonias perbeni-
gne audiebat: ac solabatur verbis humanissimis. atque etiam diligenter
curabat, vt salua religionis disciplina, & Præfectorū dignitate, vnicuique
satisfieret. Neque vero minori vigilantia & seueritate Præfectos ipsos
quam reliquos omnes in officio continebat; quinetiam tanto plura maio-
raque ab illis, quam ab his exigere solitus est, quanto superiores inferio-
ribus, gradus & virtutum insignibus antecellunt. Idem, in respondendo
agendoque, simplicitatem ita cum cautione coniunxit, vt satis appareret,
alteram alteri non modo impedimento non esse verumetiam ornamento

atque præsidio. Suspensa, vel ambigua, vel obscura verba, perplexum de D industria incertumque sermonem: vti barbaras artes; & subdola mendacij tegmenta, fideique ac societatis humanæ perniciem, semper est detestatus: ac suo monstrauit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem intersit.

Eiusdem ratio proximos adiuuandi. Cap. XI.

MIRÆ fuit solertiæ in solicitandis mortalibus, & à diaboli seruitute ad CHRISTI Domini obsequium traducēdis. ac quibus artibus dęmon ad animarum pernicię vtitur, easdem ipse (quoad liceret, ac fas esset) ad hominum salutem ac beneficium transferebat. Voluntates ac naturas eorū quibus cum ageret, festine odorari; ambitiosis splendida, auaris vtilia, voluptuosis iucunda proponere; & suo, quod aiunt, hamo vel esca quemque piscari. Iam E in congressu, maxime Principū, id obseruabat in primis, vt sermonis initia illis daret, extrema reseruaret sibi: cauebatque ne de rebus etiam diuinis inepte vel ad satietatem ac fastidium ageret. Tristem vero & horridam sapientiam (vtique postquam in lucem hominum prodiit) semper vitauit: cumque philosophiæ nomen ipsum, intelligeret, etiam si modeste tractetur, tamen satis odiosum esse per se; nihil in habitu suo, vel in genere vitæ rarum aut notabile conspici voluit: ac semper sese, quibus rebus honeste ac religiose potuit, ad communem cōsuetudinem accommodauit; neque commisit, vt quod ipse non faceret, id in aliis reprehendere putaretur: prorsus, vt eius mores prima fronte, vel eminus intuenti, vnus aliquis è populo videretur esse: verum quo propius illum inspiceres, quo diutius ac familiarius vterere; eo magis præstantiam virtutesque viri, tamquam odorem ex affrictu sentires. atque id ipsum est causſæ, cur nostris nullam in vestitu ornatuve, religionis iniunxerit notam: sed quo facilius in hominum cœtus & consuetudinē irreperent, ac tempestiuis colloquiis vnum- F quemque adiuuarent; vbicumque gentium versarentur, quam modestissimo eius gentis habitu iussit incedere: neque vllum dare signum animi à sensu communi vel ab humanitate abhorrentis. Idem valde vituperabat moderatores animarum eos, qui vel vna eademque via, ac ferme quam ipsi tenuissent, cæteros etiam ad studium virtutis conarentur adducere; vel, dumtaxat si quis ad pietatem esset sua sponte propensus, formandum regendumque susciperent: sed ipse nimirum vel feros & barbaros homines non dubitabat aggredi, sic, vt à singulis quod dabatur acciperet: & quos ad consilia CHRISTI promchere non posset, certe ad præcepta sensim allicere nitebatur. atque vt bonus agricola non tantum rectas & fructuosas arbores, sed etiam deprauatas, neque ita fertiles colit; easque vel adminiculis erigit, vel circumcidendo castigat, vel sub aliena latentibus vmbra cælum aperit, vel telluris vitio laborantibus mutat locum; sic ille rerum difficultate nequaquam exterritus, dispiciebat in primis quod inge-

A ingenium qua ratione tractandum esset; iisdemque sæpe morbis, pro varietate naturæ, non diuersas modo, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere consueuerat. Quod si quem, omnia expertus, tamen è cœno peccatorum extrahere nequiuisset; non ideo contrahebat animum, vel se angori dabat, quasi oleum & operam perdidisset; sed conscientiæ & officij fructu contentus, acquiescebat in alto Prouidentiæ diuinæ consilio. De spirituum discretione (quam ille scientiam habuit maximam) deque moderandis affectibus, multa præcepit egregie: quę quoniam exstant scripta (quemadmodum initio diximus) nihil est quod à nobis hoc loco ingerantur.

Vita eius quotidiana, & domestica. Cap. XII.

B SOCIETATI Præpositus, deuexa iam ætate; viuēdi priuatim hanc ferme normam tenebat. Mane, vt primum euigilasset, certum tempus dabat precationi, & contemplationi bonorum cælestium; deinde, si sacrificandum illi esset (quod munus propter summam animi attentionem, & corporis imbecillitatem, sæpe intermittere cogebatur) sacro, sub vesperam pridie, ad Vrbis consuetudinem ordinato, & accuratè præcognito, rem diuinam faciebat: quæ recitanda forent, vel in priuato sacello, nemine præter administrum adstante, contra morem Hispanicum elata pronuntians voce. vsque adeo Ecclesiæ Romanæ ritus omnes & cæremonias adamauerat. A psallendo, quamquam inuitus abstinebat, quod ei propter vim lacrymarum, & frequentem ecstasim qua corpus mire affligebatur, eiusmodi officio summus Pontifex nominatim interdixerat. A sacro, si cuius negotij causſa prodeundum esset, comite vno prodibat: si minus, admittendis audiēdisque vel domesticis vel externis operam dabat, serena parique semper, vt diximus, fronte: minime suspiciosus ille quidem, aut timidus; C attamen apprime circumspectus ac prouidus; vt illi non facile quisquam posset imponere. Actiones autem omnes, e D. Basilij præcepto condiebat tacitæ precationis sale: seque ipsum, vt dictum est, excutiebat subinde, ne quid labis ex quotidiano mortalium rerum vsu contraheret. A prandio, post gratiarum actionem, remissionis causſa, de rebus haud ita seriis molestisve sermones habebat iucundos; qui tamen, vt plurimum, ad agendi & gubernandi scientiam facerent. Inde vel actibus publicis, vel subscriptioni lectionique epistolarum, tempus dabat. ac multa etiam, prout res exigeret, sua manu exarabat ipse. tum, si hora suppeteret, suorum acta recognoscebat. à cœna vero, insequentis diei negotia disponebat; accersitisque administris, vel procuratoribus, sua cuique separatim dabat mandata: deinde cum eo quem sibi à secretis elegerat, per otium agebat; eo dimisso, ad multam noctem solus inambulabat innixus baculo, maiorem in modum attentus meditansque apud se: postremo, quod supererat temporis, necessariæ tribuebat quieti, id erat spatium horarū circiter quattuor.

Cubiculo vsus est peranguſto ac tenebricoſo ; cuius formam nec ſucceſ- D
ſores quidem adhuc,religionis, vt puto, cauſſa mutarunt. cibi potuſque
fuit adeo parcus, vt guſtatum funditus perdidiſſe videretur; niſi ſi quan-
do pauculis veſceretur caſtaneis , quibus patrio more puer olim aſſueue-
rat.nulli vmquam ferculo quamuis famelicus ac ieiunus, arriſit; nullum
edulij vel condimenti genus cuiquam indixit;nihil vmquam inter eden-
dum eſt queſtus ; licet per adiutorum inſcitiam incuriamve cibaria male
cocta conditaque;vinum etiam fugiens aut acidũ præberetur.nihil deni-
que ſibi proprie apponi voluit vmquam:& grauiter adminiſtrũ aliquan-
do puniit, quod vuæ racemum vni ſibi præter cæteros attuliſſet. quæ ſa-
ne peritus rerum æſtimator haud ita leuia duxerit, ſi hominis vel ætatem
ipſam , cui multa dantur , vel infirmitatem valetudinis plura imper-
rantem , vel denique ſummam inter ſuos poteſtatem & licentiam , vt ita
dicam,ſuo arbitratu viuendi,conſideret. Munditias in victu cultuque di-
lexit ; ſed faciles , & nequaquam exquiſitas ; cuiuſmodi & viatorem , &
CHRISTI famulũ decent : placuitque ei ſemper ad alliciendos præſer-
tim homines, vt dictum eſt, non incompta frugalitas. Ac de Ignatio qui- E
dem (quod me non fugit) alia id genus multa narrantur ; verum ſingula
perſequi neceſſe non eſt. tantum ad viri mores virtutemque intelligen-
dam,hæc pauca libauimus.

Pietatis opera publice per eum inſtituta. Cap. XIII.

INTER ipſam Societatis adminiſtrationem,cui potiſſimum
inſeruiebat , non exiguam partem curarum aliis quoque re-
bus impertiit,atque iis maxime, quæ ad ſalutem & commo-
dum populi,atque ad ſplendorem ac dignitatem ſanctæ Ro-
manæ Eccleſiæ pertinerent. De curandis ægrotis , & pæni-
tentiæ ſacramẽto, Innocẽtij tertij Papę lex eſt: Ægrotos niſi peccata rite
confeſſos,à prima inſpectione medici neve adeunto,neve curanto.Ea lex
cum ipſa deſuetudine propemodum antiquata eſſet , perfecit Ignatius vt F
ſalutaris illa conſuetudo , longo interuallo reuocaretur ; viſendi tamen
ſpatio in alteram vſque vicem extracto : qua moderatione videlicet , ſi-
mul & publicæ exiſtimationi , & ſingulorum animis corporibuſque con-
ſultum eſt. Mulierculas à maritis cum pudicitiæ capitisve periculo diſſi-
dentes, matronis ditioribus in officio continendas ac ſuſtentandas diui-
dere conſueuerat:ſed cum creſceret numerus;ne cui grauior eſſet impen-
ſa,locum iiſdem recipiendis alendiſque publice parare conſtituit;ſuũque
conſilium impertiit primoribus ciuitatis. quibus rem ita probantibus,vt
nemo tamen ſe profiteri vellet tam glorioſi operis principem , hãc ratio-
nem Ignatius iniit rei ad exitũ perducẽdæ.Ex area tẽpli noſtri Petrus Co-
datius procurator lapides ingẽtes effoderat,cuiuſmodi multi ruinis vete-
ribus continẽtur.hos igitur lapides,in magna rei familiaris inopia vẽdi,&
ſummam ex iis confici aureorũ centum Ignatius imperauit:eã pecuniam
cum ad

A cum ad opus inchoandum primus in medio poſuiſſet,tantum reliquis ar-
dorem iniecit (inſita mortalibus natura propere ſequendi quæ inchoare
piguit)vt ex voluntaria collatione inſtitutum ſit cœnobium,quo eius ge-
neris fœminæ ſeſe reciperent;ibique ſecuræ tamdiu deliteſcerent,quoad
compoſitis controuerſiis in gratiam cum maritis redirent : atque idcirco
cœnobium(vt ſupra diximus) Male nuptarum vulgo appellatum eſt. Ad
eius autem loci cuſtodiam atque adminiſtrationem Ignatius piorum ho-
minum ſodalitatem adhibuit,prudenti ſane conſilio.Etenim in commu-
nem vtilitatem intentus,ne vno dumtaxat munere implicitus teneretur,
vt quodque opus abſoluerat , confeſtim eius operis procuratione certis
atque idoneis hominibus demandata , ipſe animum & cogitationem ad
alia deinceps atque alia transferebat.Parthenonem etiam ſanctæ Catha-
rinæ,cui à Funariis vel à Roſa cognomen eſt, Ignatius idem inſtituit.quo
in Parthenone puellæ forma eleganti , quarum pudicitia periclitaretur
ob anguſtias rei familiaris,magna prẽfectorum diligentia conquiſitæ,in-
B terdum etiam pro poteſtate,ſi res exigat,è complexu parentum abreptæ,
hodie ad centum & quinquaginta ſub clauſtris , & ſanctimonialium fœ-
minarum diſciplina,magno labore & impenſa educantur : eædemque,ſi-
mul atque maturum eſt,vel perpetuæ religioni & caſtitati ſponte ſe con-
ſecrant;vel idoneis viris dantur nuptui,dote à loci præſidibus perſoluta.
Non minus laudabile quod ſequitur.Cum plurimi bonæ interdum indo-
lis pueri & puellæ,vt in Vrbe plena peregrinis & aduenis , deſtituti vel
orbi parentibus,miſerandum in modum per plateas & compita ſeminu-
di & egentes errarent;vtriuſque ſexus & cõmodis & ſaluti, eodem Igna-
tio ſuadente,prouiſum eſt.Itaque ex eo tempore duabus in ædibus , hoc
eſt ſanctæ Mariæ in Aquiro,& ſanctorum quattuor Coronatorũ,maſculi
ſeorſum ac fœminæ,& gratis aluntur,& rudimentis Chriſtianæ fidei , ac
partim litteris,partim etiam neceſſariis ad vſum reipublicæ artibus atque
opificiis imbuuntur.Vtriuſque autem ſexus eſt hac tempeſtate numerus
capitum amplius ducentorum ; quorum illi præter domeſticas exercita-
C tiones,ad funera quoque proſequenda pſallẽtes & candidati procedunt;
hæ,vbi adoleuerint,vel maritantur , vel in ſacratarum virginum collegia
ſeſe conferunt. Quinetiam , quod olim in patria ſua perfecerat, idipſum
Romæ quoque molitus eſt:vt vlceroſi ac mendici per cõpita miſere qui-
ritantes,vnum in locum coacti , publica impenſa ex cenſu & collationi-
bus alerentur. eamque rẽ ingenti ciuitatis approbatione ad exitum per-
duxiſſet,ni pauci potentes,neſcio quo ſpiritu impulſi,huic tam præclaræ
actioni obſtitiſſent.Ad hæc,è quiſquiliis Hebræorum ſi cuipiam Euange-
lij lumen affulſerat,hunc hoſpitio confeſtim acceptum Ignatius pro ſua
tenuitate liberaliter ac benigne tractabat, quoad Chriſtianis præceptio-
nibus eruditus baptiſmatis fonte renaſceretur.neque à procurandis neo-
phytorum commodis ante deſtitit,quam ex auctoritate ſummi Pontificis
ædes paratæ ſunt,quas Catechumenorum appellant : quibus in ædibus
hodie maſculos ſeorſum ac fœminas , cum aliorum , tum præcipue Gre-
gorij XIII. Pontificis maximi munificentia large ſuſtentat. atque etiam

(quod expressius caritatis argumentum est)baptizati ex eo loco non ante D
mittuntur,quam aut litterarum præsidio quas interim edocentur,aut artis cuiuspiam,necessaria sibi in reliquam vitam adiumēta parauerint.quo pietatis officio multi ex eadem secta permoti, magno bonorum gaudio, sese quotannis ad CHRISTVM adiungunt.Illud vero optimum, quod ad catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fouendas, augendasque, auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono Cardinali amplissimo, Seminarium clericorum in Vrbe condidit,dato negotio nostris hominibus, qui conquisitos bonæ indolis adolescentes Romam ex iisdem regionibus mitterent.atque id Seminarium, siue collegium Germanicum,vt appellant,acerbissimis deinde tempestatibus, ingenti labore ac perseuerantia tutatus Ignatius est; præstantissimis è tota Societate doctoribus ad eam iuuentutem & litteris & moribus instituendam adhibitis.quod opus & Ecclesiæ Romanæ ornamento, & Germaniæ magno adiumento & fuisse,& esse hodie vel maxime constat, cum in eius pæne collapsi instaurationem & amplificationem, idem Gregorius XIII. pro E
sua præcipua in eas nationes clementia & volutate vehemēter incubuit. Nec Germanicæ modo, sed cæterarū quoque gentium pueros & adolescentes Ignatius, piis ac liberalibus disciplinis imbuendos (quam vnam expeditissimam emēdandi generis humani rationem ducebat esse) per se suosque admonitu plane diuino suscepit: atque ob id ipsum,gymnasia, quibus æque infimi ac summi gratis erudirentur, non Romæ solum, sed etiam toto pæne terrarum orbe constituit, summa adhibita cura, vt ne quid professores nostri,quamuis acutum & plausibile afferrent peregrini vel noui dogmatis,nedum ab orthodoxa fide abhorrentis, verum in singulis quæstionibus celeberrima quęque & probatissima doctorum placita sequerentur.

Quædam de Ignatio mira, Cap. XIV.

PRÆTER ea quæ superioribus libris Ignatio diuinitus accedisse retulimus,non pauca de eodem admirabilia prædicantur: quorum aliqua nobis hoc loco exponere visum est. Recenti conuersione, Hierosolymam petens, dum Barcinone transmissionem exspectat,interea diuinam rem, sacras conciones, & alia religionis officia quam accuratissime obire non destitit. Accidit autem aliquando,vt cum in templo verbum Dei audiret, cōspicata hominem fœmina princeps,peregrini habitu fæci plebis immistum,videre sibi visa sit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore splendentem, idque tanta sua cum animi voluptate, vt quamquam inuita ac repugnans modestiæ caussa, tamen ab eo aspectu oculos nulla ratione posset auertere. Igitur concione dimissa,nihil ei fuit antiquius,quam vt mariti permissu, peregrinum per idoneos homines oppido conquisitum hospitio acciperet. qui domum ingressus, percunctantibus illis,quis aut cuias esset;peregrinari se Hierosolymam dixit, neque de seipso verbum vltra addidit: verumenim

A rumenimvero sermonem de rebus diuinis instituēs, omnes qui aderant, cælesti quodam solatio lætitiaque perfudit. Qua re vehementius etiam permoti,operam dedere,vt nobilis quidam vir, ipsorum propinquus,in Italiam traiecturus,vna cum Ignatio conscenderet,rati, nauigium vtique tali vectore perire non posse;neque eos fefellit opinio: siquidem alia nauis,cum eodem fere tempore vela fecisset, non longe à portu vi tempestatis absorpta est;at vero qua Ignatius vehebatur,celerrimo cursu Caietam incolumis tenuit.post reuersionē vero,dum Barcinone, vt initio dictum est,Grammaticæ rudimentis operam dat, res accidit ad viri sanctitatem illustrandam haud leuis momenti.In parœcia beatæ MARIÆ,cui à Mari cognomē est,ad plateam Lullianam, Lysiani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac denique à iudicibus lata sententia,is qui caussa ceciderat,prę nimio dolore ad vltimam desperationē redactus,impulsu dæmonis è cubiculi trabe laqueo se suspendit: ea re cognita vicini ad tetrum illud spectaculū confluunt,mirātes hominis facinus, miseran-
B tes insaniam.Id simulatque Ignatius audiuit,cōfestim aduolat, pendentē ex infelici tigillo restem præcidit,hominem vel cadauer potius collocari iubet in lectulo.deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deū orare non sine lacrymis instirit.Res mira.deprecāte Ignatio, cūctis qui aderant in lectulum obuersis, & exspectatione suspensis; miser ille repente sustulit oculos,vocisque vsum eatenus dūtaxat recepit,quoad vocato celeriter in id sacerdoti peccata rite confessus,ac demū expiatus, animam è Tartari faucibus ereptā Domino reddidit. cuius rei fama totā vrbem, finesque illos magna cū omniū admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui meminerint:à quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quæsiui.Ac multo post,Romæ,constituta iam Societate aliud non minus mirū Ignatio contigit.Cum Alexādro Petronio,cuius ante meminimus, & medico & philosopho insigni,magnū vsum amicitiamque contraxerat. Ad eum ægrotum aliquando vicissim ipse,visendi caussa cū adiisset,quamquā alieno tum tempore,tamē pro familiaritate à domesticis introductus,occlu-
C sis fenestris in lectulo quiescentē inuenit. & ex tenebris ratus hominem sopori sese dedisse,suspenso vestigio tacitus adrepens,puluino sensim assedit. ac nihilominus Alexander è somno excitatus, & repente Felicitatem vxorem inclamans:Quis nouus hic splendor,quæ tanta, inquit,lux cubiculum cōplet? At illa simpliciter,id quod erat,vnū Ignatium introisse respondit.Tum Alexander,homo grauis & prudens, non dubio argumento viri sanctitatē interpretatus,ex eo die Ignatiū tamquam humano fastigio celsiorē,magis magisque suspexit: totamque deinde rē ipse mihi aliisque serio exposuit.Parisiis,Michael,quidā Hispanus, quē Romæ deinde falsæ criminationis ministrum in Patres fuisse diximus, impatienter ferens patronum suum Frāciscum Xaueriū è medio honorū cursu ad studium humilitatis Christianæ traductum fuisse,ira percitus,Ignatium, vtpote eius rei auctorem, interficere omnino constituit:cumque in hospitium ipsius vltro inuasisset,strictoque iam gladio scalas furibudus ascenderet,diuina repēte voce perterritus:Quo tendis infelix?retulit gradum,

totamque

totamque rem conscientia victus postmodum ipse confessus est. Anno à D
virginis partu M.D.LIV.Rodulphi Pij Cardinalis opera,Societatis collegium ad Lauretanam ædem institutum est;acciditque,vt domus nostris ad habitandum attributa,lemurum terroribus,& faunorum ludibriis admodum esset infesta.cumque,noctu præsertim,modo hi,modo illi detractis è cubili stragulis, vel insolito quodam cachinno excitati per cœcas tenebras trepidarent;ad eam pestem auertendam multa nequicquam experti,denique per epistolam ad sacrificia & preces Ignatij, tamquam ad sacram anchoram communi consensu confugiunt.Ille re cognita, Deum attente precatus,rescripsit sociis, bono essent animo, ac diuino præsidio freti(quod in tali re fecerat ipse non semel) dæmonum terriculamẽta nihili ducerent.Mirum dictu.recitatis litteris,omnes confestim ea molestia spectrisque non modo in præsens,verumetiam in posterum liberati sunt. Cum Ignatij defuncti corpus exsequiarum caussa iaceret in feretro, Bernardina quædam Romana,filiam strumis iamdiu laborantem, quam arte nulla medici sanare valuerant, ad osculandas mortui manus admouere E
vehementer optabat,certam ex eo contactu,filiæ valetudinem sibi pollicita:sed cum præ turba,impetu sæpe capto puella numquam ad feretrum accedere potuisset,denique mater,quippe quam filię caritas valentiorem audacioremque reddebat,non ante destitit, quam ex Ignatij vestimentis frustulum adepta est. id frustulum virginis collo simul atque alligatum; velut præsenti numinis ope morbus euanuit:cuius miraculi rumor cunctis, vt par est,admirãtibus longe lateque manauit.Ac ne prophetiæ quidem insigni dono caruisse putandus Ignatius est,siquidem aliqua partim abdita aperuit,partim longe à conspectu remota mõstrauit;partim etiam multo post futura,sine vllo errore prædixit. In iis qui Barcinone Ignatiũ maxime coluere,ac præcipuum ex eius consuetudine & monitis fructum vtilitatemque cepere,vidua quædam fuit nomine Agnes,è Paschala familia.hæc cum cætera caritate Ignatiũ adiuuit,eiusque sustentauit inopiam, tum Parisios proficiscentem,ad vsque templum sancti Andreæ tria mil- F
lia ab vrbe passuum,officij caussa prosecuta est vna cum Ioãne filio,optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescentulo. Hunc in digressu cum oscularetur Ignatius, eique præcepta in reliquam vitãm paterna daret; Cur,inquit ille,cũ alij abs te exculti,tuisque monitis incitati,vel CHRISTI consilia sint sequuti, vel certe in virtute magnos progressus effecerint,me vnum,parens optime,rudem informemque destituis?quid misero mihi te absente futurũ est?Atqui bono animo esto fili,respondit Ignatius,nequaquam tibi deerit exercendæ patientiæ, deque Deo bene merendi materies.namque vbi adoleueris,vxorem duces,multisque incommodis afflictaberis,quæ te solui deliciis,& in auxilio diuino implorando torpere minime patientur.Neque abfuit dicto fides.siquidẽ post aliquot annos ille contracto matrimonio multos suscepit liberos; cumque haud ita diues esset,debitorum fraude,quibus non exiguam pecuniæ summam crediderat,rei familiaris naufragium fecit, hodieque confecta iam ætate senex, seque familiamque suam quotidianis laboribus ægre sustentat.

Eius

IN HISTORIAS INDICAS RERVM MEMORABILIVM INDEX.

A

ABASSINORVM Rex Alexander. pag.22.d
Abassini obsequium Clementi VII. P. M. defertur. 202.e
Abassina gens Alexãdrino Patriarchæ paret. 400.f
Abassinorum mores. 270.e 273.a
Abdàla dynasta Camparis. vide Campar. 125.a
Abduti Brachmanæ. 30.d
Acenorum Rex. 96.e ibid.b 171.a 192.d 193.a
Adamas Aethiopiæ Rex infensus Catholicis. 396.f
Adenum oppidum. 21.a 121.a 148.c 150.d 151.c 227.a & inde,260.f
Aegidius Annius. 5.a
Aegyptij Campsonis consilia conatusque. 60.a 83.c 147.b 149.c
Ab Selymo Ottomano extinguitur. 149.a
Aerius Ternatis Rex. 236.e 241.b
Agazinum Cambaiæ oppidum. 225.c
Agesymba noti orbis terminus antiquis. 19.b
Aialus Ternatensis Regis frater. 195.a
Rex idem. 229.c 235.a
Aialus alter hoc nomine. 195.a
Alcoranum Mahometanorum vel potius Coranum. 345.b
Alexander VI. Pont. Max. definit limites nauigationum. 18.f
Alexander Abassiæ Rex. 22.d
Almansor Tidoris Rex. 119.c eiusdem obitus. 213.c
Alodini Mahometani reguli conatus in Lusitanos. 110.d 112.f 118.d 126.e 155.c 171.a 194.d 201.c
Victus ad Vgentanã emoritur. 206.f 209.c
Alphonsus V. Lusitaniæ Rex. 5.b
Eius mors. 6.e
Alphonsus Cardinalis, Emmanuelis Regis filius. 239.b
Alphonsus Congi princeps baptizatur. 10.d 11.c
Eiusdem acta. 14.d 106.f 116.f
Alphonsi Albuquercij gestæ res. 52.f 67.b 74.e 88.f 94.e & inde. 99.b 103.c 110.e 121.a 127.a
Naufragium. 115.a obitus.laudes. 129.a.b
Noronia Indiæ Prætor. 376.d 377.c 385.c
Alphonsus Paiua. 21.a
Alphonsus Persona Quæstor Malacensem arcem tuetur egregie. 118.d
Alucan rector pueritiæ Mamudij Cambaiæ Regis Lusitanos ad Diũ obsidet. 259.b
Amangutium Laponis vrbs. 334.e 399.c
Ambasse vrbs regia Congi. 10.e

ã

Universidad de Deusto
Biblioteca

Amboinus insula. 243.b
Americus Vesputius Brasiliam regionem explorat. 37.c
Amida, & Xaca Iaponiorum dij. 297.b
Ammonitæ populi. 349.c
Amoci devota capita. 31.c
Ananazes pomi genus in Brasilia. 38.e
Anathema. vide Miracula.
Anchediua insula. 34.f 62.f 66.e
Andreas Ouiedus Episcopus in Aethiopiam. 389.b 396.e
Angerus Iaponius baptizatur. 330.d 332.f
Annum è lunaribus periodis Sinæ conficiunt. 134.d
Anta animal in Brasilia. 38.f
S. Antonij Saxa. 166.d
S. Antonij cœnobia in Abassia. ibid.f
Antonius Casalius Franciscanus. 323.a
Antonius Correa in Pegusios. 159.b
Malacam reficit commeatu. 160.e
Mocrinũ ad Baharenum superat. 181.a & inde.
Antonius Criminalis occiditur ab ethnicis. 352.e
Antonij Galuani laudes & acta. 238.f & inde. 239.a
Antonij Laurerij Frãciscani naufragium. 95.c
Laudes, actaque. 69.a 115.a
Antonius Paiua in Macazares. 285.a
Conuertit Reges ac proceres. 286.f
Antonij Passanij facinus memorabile. 162.d
Antonius Quadrius Patriarchæ socius. 397.b
Antonius Sylueria Diensis arcis præfectus. 124.f & inde. 259.b & inde.
Antonij Verani egregium facinus. 162.d
Apri amphibij in Brasilia. 38.f
Aqua lustralis. vide Miracula. 366.d
Arabia Felix. 19.c 349.b
Arabicus sinus. 20.e
Arsinarium promontorium. 5.c
Argenteus animis. 37.c
Argenti Sinæ auidissimi. 131.c
Armuzia Insula & vrbs. 76.e & inde 180.e 188.d & inde. 221.b & inde.
Aroezius Ternatensis dynasta. 190.d 194.f 231.b
Aromata promontorium. 21.b 165.c
Arquicum oppidum. 166.e
Aruanus regulus. 170.f 193.c
Arx ad Anchediuam. 62.f 66.e *Ad Armuziam* 79.a 128.d 187.c *Ad Goam* 99.c 102.e 113.c *Ad Calecutũ* 123.a 197.b *Ad Cananorem.* 62.f 69.c *Ad Ceilanum.* 157.a 175.b *Ad Ciaulum* 184.f 226.d *Ad Cocinum.* 51.b 54.f *Ad Dium* 220.e *Ad Malacam* 111.c 117.b 155.c *Ad Maldiuas.* 164.d *Ad Pacenum.* 170.f 192.f *Ad Quiloam.* 62.d *Ad Socotoram.* 82.f *Ad Ternatem.* 190.e
Asnafasagar alio nomine Claudius Aethiopiæ Rex. 268.f
Astrolabiũ ad rei maritimæ vsum transfertur. 7.a
Atiua Amboini oppidum. 243.b
Aurea Chersonesus. 20.d
Autololæ populi Guineæ. 19.b
Azedecan Goam obsidet. 245.a
Salsetas Lusitanis tradit. ibid. Rebellat. ibidem b Rursum tentat fœdus. 289. c
Emoritur. 290.f

B

Bacanor oppidum capitur à Lusitanis. 204.f
Bacianum insula Molucarũ. 189.b 214.d 242.e
Badagæ populi. 352.d
Badurius Cambaiæ Rex. 251.a *occiditur.* 258.d
Baharenum Armuziæ vrbs. 180.f 221.b
Bandæ insulæ descriptio. 118.f
Bandora Cambaiæ oppidum. 250.f
Baptismus in Congi regno primus. 9.c
Baptismus parturientem fœminam leuat angustiis. 284.d
Barbaræ mulieris Lusitanæ constantia, & pietas. 262.f
Bardor domicilium fœminarum. 245.b
Barnagazius præfectus maximus Aethiopiæ Regis. 166.d 167.a & inde.
Baroa Aethiopiæ, seu Abassiæ vrbs. 269.b
Barptolemæus Diazius Bonæ spei promontorium primus flectit. 19.a
Eiusdem obitus. 41.b
Baticalæ regulus. 94.d 159.b *Regina.* 288.e
Batochina Insula. vide Mauricæ. 119.c
Bazainum vrbs Cambaiæ. 220.e 251.b
Bemoinus Rex Ialophorum Aethiops. 16.d
Benestarinum castellum ad Goam. 113.c 115.c
Bengalæ regni situs. 20.d
Beniensium regulus Aethiops. 15.c
Bernardus Iaponius Romam venit primus. 367.b
Conimbricæ in reditu moritur. ibid.
Betel Malabaricum, seu Tambul Arabicũ, quos in vsus. 33.b
Bethleem templum Olisipone. 36.e
Bezeguicus regulus Aethiops. 6.f
Bilgauum vrbs Indiæ. 290.f
S. Blasij Aquatio. 25.b
Bintanum insula. 206.f *Vide Alodinus.*
Biremis parua ex India nauigat in Lusitaniam. 256.d
Bohaates Ternatensium regulus. 189.c 229.b
Boleifes Ternatis Rex. 119.c 189.b *vide Ternatem.*
Bombardæ machina describitur. 26.f
Bonæ pacis aquatio. 26.d
Bonæ spei promontorium. 21.b
Bona signa flumen Africæ. 26.d
Bonferrus Frãciscanus in Pegusios. 397.b 398.f
Bonzij Iaponiorum sacrifici. 297.a 335.c
Borneum Insula. 20.d 232.e
Boues ab Indis adorantur. 30.e
Brachmanæ Indorum Sacerdotes. 30.d 157.b
Brasilia. 37.c 45.a & inde. 360.e & inde.
Braua vrbs. 53.c 67.c
Bungi Rex in Iapone. 366.f 399.c

C

CAbis animalis ossa cruori sistendo. 108.e
Caciziorum in Christianos odium, & conatus. 346.d
Vide & Mahometani.
Cafres Africæ populi. 19.c
Caimales dynastæ in India. 29.c 33.a
Cairum vrbs. 60.e 84.d
Cairum in vsum anchoralium ex palma. 163.c
Caius pyrum syluestre in Brasilia. 83.e
Calaiatum Armuziæ vrbs. 74.f 88.f
Calaluzium Indici nauigij genus. 207.b
Calecutum vrbs Malabarica. 20.d 29.a 95.b
Calecutanus Rex. 29.c & inde. 42.f & inde. 123.a 198.e 223.c
Camaranum insula describitur. 121.c
Cambaiæ regnum, & Rex. 83.b 224.f & inde.
Camboiæ ora. 20.d
Camis Dij minores Iaponiorum. 297.c
Camparis dynastæ. 125.a
Camphora, vel potius Caphura. 96.e
Campson Aegyptius. vide Aegyptius.
Canacapoli in ora Piscariæ hypodidascali. 284.d
Cananor Malabarica vrbs. 20.d
Canarini fanum è solido lapide. 366.e
Cangoximanus Rex. 333.c & inde.
Capitis vertex abrasus quid significet. 142.f
Capocate portus Calecutanus. 32.f
Caramansa regulus Æthiops. 6.f
Carigij neophyti mactantur ab ethnicis. 388.d
Carmania regio. 84.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Carnis humanæ esus. 360.e
Caryophylli, seu claui descriptio. 120.d
Casia aromatis genus. 96.e
Castaneriani comitis iudicium de Francisco Xauerio. 279.a
Catechismus. vide Christiana doctrina.
S. Catharinæ in Africa promontorium. 5.c
Catharina Lusitaniæ Regina. 284.e
Catifa Armuzi.æ oppidum. 183.a
Catua oræ Malabaricæ flumen. 218.e
Caucasus. 19.c
Caucincina ora. 20.d
Ceilanum olim Taprobana. 19.c
Ceitanaca Ceilani vrbs. 376.e
Celebes populi ad CHRISTVM *adiunguntur.* 244.d
Cerigo bellua Brasilica. 39.a
Cetiganum. vide Celebes.
Cetus Indicam nauem quatefacit. 159.a
Cetus alius Indicam onerariam cingit. 170.d
Chaunaria Africæ promontorium. 3.b
Chersonesus Aurea vnde dicta. 20.d
Chia potio salubris in Oriente. 131.a 293.a
CHRISTI *ordo in Lusitania.* 4.d
Christianorum veterum in India cæremoniæ & mores. 47.b
Christiana philosophia introrsum speciosa. 277.c
Christiana doctrina. 286.f
Christophorus Columbus. 17.c
Christophorus Gamma opem Abassino Regi fert. 269.a
Eiusdem obitus. 272.e
Christophori Iusartis facinus præclarum. 198.f
Ciales flumen, & oppidum. 223.c 250.e
Ciampa ora. 20.e
Ciaulum oppidum. 85.b 184.d
Cingalæ populi. 175.b
Citor vrbs Indica. 253.b
Claudius Rex Aethiopiæ. 268.f 394.d
Clauus, seu Caryophyllon. 120.d
Clementi VII. *Pont. Max. Abassini obsequium defertur.* 202
Cocinum Indica vrbs. 21.b 42.f & inde. 62.f 115.b 221.a
Cocus seu nux Indica. 163.a
Colanum Malabaris vrbs. 43.c 53.a 62.f
Collegium Goanum. vide Goa.
Columbium Ceilani oppidum. 157.b 376.d
Columna Vasci vbi posita. 26.e
Columnæ cum inscriptione vbi poni solitæ à Lusitanis. 7.c
Comagene. 20.e
Communionis & confessionis vsus. 219.c
Comorini caput, seu promontorium. vide Cori. 20.d
Concanum littus occupant Lusitani. 169.a
Ab Idalcane recipitur. 191.c
Conceptionis Insula. 44.e
Concilium Florentinum, & alia Concilia de principatu Romanæ Ecclesiæ statuunt. 392.d
Congi regnum. 8.d & inde. 106.e 116.f
Conimbricensis academia. 276.e
Consaluus Pereria Moluci præfectus. 232.d & inde.
Consaluus Sosa legatus in Congum. 9.b
Consaluus Sylueria CHRISTI *caussa peremptus.* 399.b
Constantinus Brigantiæ Ducis frater. 401.b
Conuiuiorum ratio apud Sinas. 134.e
Copaibæ plantæ Brasilicæ humorem balsamo similem stillantes. 38.d
Cori promontorium hodie Comorini. 20.d 29.b
Cosmus Turrianus. 332.e 366.f 399.c
Cotia animal Brasilicum. 39.a
Cotta vrbs Ceilani. 375.b
Couletes Calecuti emporium. 196.f
Cranganor vrbs Indiæ. 45.b
Crementina Sangæ Regina. 253.a
Crux vincit. 11.c 15.b
Crucis purpureæ signum in cælo apparet. 122.e
Crucis veræ fragmentum ab Rege Abassiæ in Lusitaniam. 116.f
Crux sanguinem fere quotannis exsudat in India. 304.d
S. Crucis Insula ad Bonæ spei promõtorium. 19.a
S. Crucis Insula ad fauces Arabici sinus. 122.f
S. Crucis regio, nunc Brasilia. 37.b
Crucifixi Domini imago in Goæ ruinis inuenta. 106.d
Cuama fluuius Africæ nobilissimus. 11.b
Curiatum Armuziæ oppidum. 74.f

D

Dabulum vrbs Indiæ. 90.f 184.f
Dairi summæ dignitatis nomen apud Iaponios. 299.b
Dalaca Insula Arabici maris. 202.d
Damanum Cambaiæ oppidum. 225.c
Daratus fluuius. 16.d
Dauid Abassiæ Rex. 106.e 166.d
Decimæ S. Thomæ Apostolo ab Sagamo Rege decretæ. 191.a
Didacus Lupius Sequeria Malacam petit. 95.c & inde. *Prætor Indiæ.* 158.f & inde. 185.a
Didacus Mesquita Catholicæ fidei caussa in os hiantis bõbardæ infarcitur. 218.d
Didacus Pereria Xauerij studiosus. 400.f
Dionysius Rex CHRISTI *ordinem instituit.* 4.d
In Diuinam potentiam referuntur Lusitanorum acta. 220.f
Diun vrbs. 84.e 122.f 178.d & inde 183.c & inde. 319.b & inde. 305.b
Dofar oppidum Arabiæ. 202.d
Dominicani religiosi in Congum missi. 9.a *in Ialophos.* 17.a *Goam.* 328.e 338.d
Dulcindæ regnũ Cambaiæ finitimum. 83.c

E

Ecclesiæ Catholicæ vnitas. 390.e *auctoritas.* 393.b
Antistibus quantum tribuerit Franciscus Xauerius. 282.f
Eduardus Lusitaniæ Rex. 3.c
Eduardus Barbutus Signifer in Diensi prælio. 324.d
Eduardus Acosta Prætor Brasiliæ. 386.f
Eduardus Coëlius ad Regem Sionis legatus. 155.c
Bintani portum explorat. 207.a
Classem. Panensem delet. 207.c
Eduardus Mellus Alodinũ superat. 160.f
Eduardus Menesius Indiæ Prætor. 188.d 195.b
Eduardi Pacieci acta. 54.e
Elana, seu Torus oppidum. 21.a
Eleonora Lusitaniæ Regina. 9.a
Eleonoræ S.læ miserãdum exitium. 379.c 382.d 384.f
Elephantes religiose culti. 30.e
Elephantis fanum è solido lapide. 366.e
Elisabetha Abassiæ regina 268.f & inde.
Emmanuel Rex Lusitaniæ. 23.c 37.c 59.b 63.a 106.e 124.e
Emmanuel Congi Regis patruus. 9.b
Emmanuelis Cernicij virtus militaris. 199.b
Emmanuel Nobrega in Brasiliam. 358.d
Eiusdem ac sociorum labores. 361. & inde. 387.c
Emmanuelis Passanij ab Genua oriundi laudes. 66.b
Emmanuelis Sosæ naufragium. 379.c 385.a
Episcopus Indiæ primus. 244.f
Episcopus Amacani apud Sinas. 397.b
Erythræa fauces. 121.c
Euangelij scripta è collo suspensa morbum depellunt. 343.b
Exorcismus efficax. 343.c

F

Fartaces Arabica gens. 68.f 82.f
Faxiba tyrannus in Iapone. 299.c
Fernandus Castellæ Rex limites naviga-

tionis cum Lusitano statuit. 18.d
Fernandi Aluari Capralij naufragium insigne. 385.b
Fernandus Cotinius. 94.d & inde.
Fernandus Franciscanus primus Episcopus Indiæ 244.f
Fernandus Lemius ad Persarum Regem legatus. 129.a
Fernandus Lupius historicus. 220.e
Fernandus Magalianes. 172.e
Eiusdem socij aliquot, orbem totum nauigatione circumeunt. 174.f
Fernandus Sosa legatus in Æthiopiam. 394.d
Fernandus Turrianus castellanorum Dux in Molucis. 214.f
Fernandus Vinagrius in Mauricis insulis multos ad fidem conuertit. 243.a
Fidei egregium specimen. 111.c 117.b
Fidei desertores acriter puniuntur. 116.d
Firandum oppidum, & insula apud Iaponios. 333.c
Florentinum Concilium. 392.d
Fluenta promontorium. 26.d
Fotoques primæ notæ numina apud Iaponios. 297.c
Franciscani in India. 69.a 184.e
Apud Pegusios. 397.c in Brasilia. 357.c
Franciscj Albuquercij acta. 52.d & inde.
Franciscus Almeida primus Indiæ Prætor. 61.c 89.a & inde. 93.c
Franciscj Almeidæ Scalabitani facinus militare. 288.f
Franciscus Aluarus sacerdos obsequium Abassini Regis defert Romano Pontifici. 202.d
Franciscus Barretus Prætor Indiæ. 385.c
Eiusdem acta. ibid. Fauet conuersioni. 400.f
Fräciscj Gramaxij factum egregiũ. 162.d
Franciscus Maldiuarum princeps. Olisipone perimitur. 357.b
Fräciscus Pereria Ciauli præfectus. 219.a
FRANCISCI Xauerij vita moresque 278.e & inde. Miracula. 368.d 329.b
Primæ conciones. 332.f Nauigat in Indiam. 303.a In Iaponem. 330.e & inde. In Sinas. 369.c & inde. Obitus. 372.d
Fullorum Rex Æthiops. 17.b

G

GAlli aliquot in Indiam. 253.b
Gambea fluuius Africus. 16.d
Ganaria promontorium. 5.a
Ganges Indiæ flumen. 20.d
Garzias Cotinius Armuziæ obsidionem tolerat. 186.e
Garzias Henricus Ternatensis præfectus. 213.a
Garzias Noronia Indiæ Prætor. 327.c
Garzias Sala Indiæ Prætor. 328.d Moritur. 357.b
Gasparis Berzei patria, studia, & in Societatem ingressus. 337.a Acta in itinere Indico. 342.d Goæ. 338.d Armuziæ. 330.d & inde. Miracula. 343.b
Obitus. 374.e
Gatis iuga. 29.b
Gedrosij populi. 83.c
Geiloli regnum. 228.e 241.b
Geinal tyrannus. Vide Pacenum. 170.e
Genne vrbs. 5.c
S.Georgij insula. 26.f 28.d
Georgius Botellius Linguæ dynastam superat. 125.b
Georgius Capralis Indiæ Prætor. 357.c 364.d
Georgius Castrius Moluci præfectus. 228.d 267.b
Georgius Menesius item. 214.e
Georgius Vasæus operatur in Cõgi regno. 363.b
Gidda vrbs. 147.b
Goa vrbs. 20.d Bis à Lusitanis capta. 100.e
Obsidetur ab Idalcane. 113.c 153.b
Goanum D.Pauli Collegium. 274.f 370.e 373.b

Goga Cambaiæ oppidum. 250.e
Gomezij Sequeriæ insula. 202.d
Gradaametes Adelis tyrannus. 268.f & inde.
Guadalaiarra Castellanus in India Centurio. 71.a
Guardafu promontorium, olim Aromata. 19.c
Guinea regio. 5.c
Guzarates Cambaiæ populi. 83.c
Gymnosophystæ. 30.d

H

HAli Diensis bis à Lusitanis victus. 219.c 223.b
Hamedes Armuziæ dynasta interemptus. 128.e
Hebræi Rabbini. 399.b
Hectoris Sylueriæ res gestæ. 202.d 222.e 224.f
S.Helenæ insula. 44.f
Helena Abassiæ Regina. 116.c
Henricus nauigationis Indicę primus scrutator & auctor. 4.d
Henricus Cardinalis Lusitaniæ. 327.c
Henricus Congi Regis filius Romã. 116.f
Henricus Franciscanus in Indiam. 37.a 42.f
Henricus Menesius Indiæ Prætor. 195.c & inde.
Hesperij Æthiopes. 19.c
Hesperides insulæ. 18.f
Hieronymiani monachi ab Emmanuele Rege culti. 36.e
Hocenus cum Ægyptia classe in Indiam. 84.e & inde
Hoxiones idolorum sacrifici apud Sinas. 142.e
Hudia Sionis regni caput. 155.c

I

S. IAcobus Apostolus Christianis opitulatur. 106.e 182.f
Iacobus Bermudius cum alijs Dominicanis in Indiam. 328.e
Iacobus Botellius modica biremi ex India in Lusitaniam. 256.d
Iacobus Canus Africæ littora aperit. 7.b
Iacobus Congi Rex. 363.a
Iacobi Lactei in Diensi obsidione facinus. 310.e 311.a
Iasanapatanis tyrãnus in Manarensem ecclesiam sæuit. 284.f
Iaponij populi, & eorum mores. 291.c & inde. Prima conuersio. 329.b
Iauæ insulæ descriptio. 117.b 243.a
Iazius dynasta Diensis. 84.e
Ichthyophagi populi. 19.b
Idalcan Mahometanus dynasta. 100.d 152.d 168.d
Ignatius Loiola Societatem IESV instituit. 276.f Eiusdem epistola ad Abassiæ Regem. 389.c Obitus. 400.d
Illei colonia Lusitanorũ in Brasilia. 358.d
India. 19.c Indorum mores. 30.f & inde.
Indus fluuius. 19.c
Institores ac nauarchi Lusitani ethnicos ex occasione baptizant. 400.e
Ioannes primus Lusitaniæ Rex. 3.c
Ioannes II. 6.e & inde.
Ioannes III. Rex Lusitaniæ. 62.f 190.f
Eius laudes. ibid. 276.d 388.f 401.b
Ioannes Albuquercius Goanus Episcopus. 265.b 282.f Mors. 397.a
Ioãnis Almeidę Quintelani facinus. 162.d
Ioannes Barrius historicus. 20.d 175.a
Ioannes Castrius Indiæ Prætor. 299.c & inde.
Ioannes Colonienſis pro confessione Catholicæ fidei occisus. 345.a
Ioannes Consaluus. 5.a
Ioannes Machiadus exsul. 102.e 114.d
Ioannes Marianus cum alijs cæruleis fratribus in Congum. 106.f
Ioannes Mascarenias Diensis præfectus. 306.e & inde. Prætor Indiæ declaratur absens. 328.d
Ioannes Nonnius Barretus Æthiopiæ Patriarcha.

Universidad de Deusto
Biblioteca

triarcha. 389.b 397.a
Ioannis Nouæ iter in Indiam. 44.e
Ioannis Petrey in Cruce extollenda præclarum facinus. 263.c
Iogues in India. 30.d
Cuiusdam admiranda conuersio. 350.e 350.f
Iosephus medicus, & mathematicus. 6.f
Ismael Rex Persarum. 74.e 79.c 128.e 267.c
Isufus Sofalæ præfectus. 63.b
Occiditur à Lusitanis. 64.f
Itamaracá colonia Lusitanorum in Brasilia. 358.d
Itinera P. Fráciſci Xauerij, Lutetiá. 277.b Olisiponem. 278.f in Indiam. 280.e In Pistariam oram. 283.b 329.c In Trauácoris regnum. 284.e In Sinas. 369.c Cocinũ. 332.e 368.e Malacam. 332.e 369.c In Amboinum. 303.a Ternatẽ. 303.a In Mauricas insulas. 303.a In Iaponis vrbes, Cangoximam. 332.e Firandum. 334.d Amangutium. 334.e Meacũ. 334.d Sanctianũ Sinarũ. 367.b
Iudæi. vide Hebræi. 399.b
Iulius I I. Pont. Max. 123.b
Iuncus onerariæ nauis genus. 99.a

L

Lacerti in Oriente ad crocodilorum effigiem. 44.d
Lanciara nauis genus. 207.b
Lara Carmaniæ vrbs. 82.e
S. Laurentij insulæ situs. 19.c
Laurentij Almeidæ bellicæ res gestæ. 62.d 72.e
Miserabilis exitus. 88.e
Laurentij Marchesij flumen. 381.b
Leæna Africæ mons. 5.a
Leoni X. Pont. Max. Indicæ deferuntur primitiæ. 123.b
Lingua Iaponica vbertate præfertur linguæ Latinæ. 294.d
Linguæ Rex. 125.b 201.c
Longum oppidum. 217.c
Loytiæ Sinarũ iuris periti. 141.b & inde.
Lucopinæ insulæ. 119.a
Ludouicus Romanus Patritius in India. 65.a
Lupus Soarius Aluarenga Prætor Indiæ. 150.d
Lupus Vasæus à S. Pelagio de Prætura contẽdit. 203.c 206.d Eiusdẽ acta. 212.f
Lusitanæ nauigationis limites. 18.f Vetus eorum parcimonia. 93.a Nomen. 17.c 159.c Pugnandi genus. 181.c Leges. 231.c
Lutheranæ hæresis quiddam simile apud Iaponios. 297.c

M

Macazar insula. 243.c & inde 285.a
Macis aromatum genus in Bãda insula. 118.f
Madaba vrbs regia Cambaiæ. 178.d
Madagascar, nunc S. Laurentij insula. 19.c 67.b
Maddena gens. 21.a
Madrasuba locus prope Dium. 184.d
Madrasaxaus Cambaiæ Rex. 84.c
Madremalucus pueri Regis tutor. 259.b
Magadaxus, vrbs Saracenorum. 34.f
Magi. vide Venefici.
Mahometanorum in Christianos odium. 26.f 33.c Iidem quando primum in India. 96.e
Mahometes Anconinus Quiloæ Rex. 62.d Cæsus. 165.a
Malabaris Indicæ regionis situs. 19.a Cæli variatio. ibid. Incolarum ingenia. ibid.
Malaca vrbs. 20.d 96.d 117.b
Maldiuarum insularum descriptio. 162.f
Mamudius Cambaiæ Rex. 84.e
Mamudius alter Cambaiæ Rex. 305.b
Mamudius Malacæ Rex. 96.e 110.d
Mamudius Armuziæ Rex. 188.f
Manar insula. 275.a Incolæ propter fidem Christi vexantur. 285.a

Mandingæ dynastæ societas cum Lusitanis. 17.b
Mandioca farina Brasilica. 40.c
Mandoa regio. 83.c
Mãgalor oppidum oræ Narsinganæ. 226.e
Mangalor oppidum Cambaiæ. 251.a
Mantelum Amboini oppidum. 243.a
Mariæ Virginis noua templa. 36.e 66.d 113.a 69.a 121.c 166.e & c Miracula. 71.b 395.c
Martinus V. Pont. Max. 5.b
Martini Ignatij Castellanorũ Ducis mors. 214.f
Martinus Alphonsius Carualialius Persam in bello adiuuat. 268.d
Martinus Alphonsius Sosa præfectus Indici maris. 252.e Indiæ Prætor. 281.b Eius laudes. 291.b
Martinus Bohemus è maritimi astrolabij inuentoribus vnus. 6.f
Martinus Villanouanus Comes. 124.d
Martyrium Antonij Criminalis. 352.e Carigiorum. 388.d Consalui Sylueriæ. 399.b Ioannis Colonienſis. 345.a Ioannis Petreij. 263.c Ioannis Sosæ. 388.d Manarensium. 285.a Petri Correæ. 388.d Rotherici Boti. 185.c
Mascatum oppidum. 75.b
Materia insula. 5.a
Matthæus Armenius Abassini Regis legatus in Lusitaniã. 106.e 124.d 166.e
Mauricæ insulæ in Molucis. 119.c vide Tolum.
Mazuæ insulæ descriptio. 166.e
Meacum vrbs Iaponis. 333.b
Mealis exsulis conatus irriti. 289.c 386.d Huius filia conuertitur. 400.e
Mecana Mahometanorũ nauigatio. 226.e
Mehum insula. 122.f
Melchior Carnerius Episcopus Patriarchæ successor. 389.b 397.a
Meliapor Indiæ vrbs, hodie S. Thomæ colonia. 197.f
Melicus Iazius. 84.f vide Iazius.
Melinde oppidum. 21.b 28.f 34.f 221.b
Mesquitæ Perestrellij naufragium. 383.b
Michael Vasæus Indiæ Vicarius generalis. 274.e
De Christiana re benemeritus. 301.a
Mindanaum insula. 244.d
Miracula quædam. 122.f 395.c 343.b Anathematis. 122.f Aquæ lustralis. 366.d 375.f S. Crucis. 121.c Tormẽtorum. 324.e Visionum. 374.f 350.f Item. 374.e
Miramudius Mogorum Rex. 253.a
Missæ sacrificium sanat ægrotos. 343.b
Molucarum insularum situs, & descriptio. 119.c
In Christiana fide progressus. 266.e 400.e
Momoiani dynastæ neophyti facinus. 235.c
Monaianum Armuziæ castellum. 341.a & inde.
Moschum odoramenti genus. 131.b
Motiones Indicæ quid, & vnde dictæ. 67.c
Mulieris cuiusdã egregia fortitudo. 263.a
Mures, & putria animalia in vsum cibi. 103.c
Mures à Christianorum prædiis mirabiliter fugati in agros ethnicorum. 366.d

N

Nabandes Armuziæ oppidum. 89.a
Nahu Abassiæ Rex. 116.e
Narsinganus Rex. 104.f
Natale littus. 25.c 385.b
Naubeadora Cocinensis Rex. 63.a
Naubedarinus Calecuti Rex. 123.a
Naufragia horrenda. 380.f 395.c
Nauigationis Indicæ difficultas. 280.e Iaponicæ. 330.d
Nautæi populi. 83.c
Ninachetus ethnicus. 125.a In ignem se conijcit. 126.d
Nonij Acuniæ acta ante præturam. 73.a In Prætura. 221.a & inde. 248.d 257.a Mors. 265.c

Nubunanga Iaponius tyrannus. 299.b
Nuciuele Amboini oppidum. 243.b
Numidarum equitum laus. 16.f
Nux myristica in Molucis. 118.e

O

Oiensis dynastia. 67.c
Ollæ incendiariæ descriptio. 199.c
Onoris regnum. 99.c
Orfazanum Armuziæ oppidum. 76.e

P

PAca animal Brasilicum. 39.a
Pacenus Rex. 170.e
Palmæ Indicæ descriptio. 163.a & inde.
Panane Calecutanum oppidum captum, & incensum. 72.f
Panensium regulus. 108.f & inde.
Papuarum reguli. 237.a
Parabramma idolum. 30.e
Paraua populi ad Fidem conuersi. 275.b & inde. 378.f
Pardaus nummus. 184.d
Paschalius, & duo alij è Societate IESV fame pereunt. 396.d
Passanij nobiles, ab Genua vrbe oriundi. 66.e
Patalena regio. 84.e
Patangatini Parauani. 275.b
Pate, & Patane emporia capta, & direpta. 251.a
Patriarcha Æthiopiæ. 389.a vide Ioannes Nonnius Barretus.
Paulus III. Pont. Max. 277.a
Paulus Iaponius. vide Angerus. 330.d
Pedirensis in Somatra regulus. 96.e 108.e 192.e
Pegusiorum regio. 397.b
Peribecus Turcicę classis prefectus. 377.a & inde.
Pernambucum Brasiliensis colonia. 358.d
Persarum Rex. 74.e vide Ismael.
Peruana prouincia. 37.c
Petrus Aluarus Capralis in Indiam. 36.f & inde.
Petrus Mascarenias Goævrbis prefectus. 121.a Malacæ. 202.b 206.e & inde. De magistratu disceptat. 210.f & inde.
Petrus Mascarenias orator in vrbe Roma. 277.a & inde. Prætor Indiæ rei Christianæ studiosus. 385.c
Petrus Nonnius insignis Mathematicus. 327.c
Petrus Vasæus Ialophi regĕ occidit. 17.a
Philippus Rex Catholicus. 135.b 367.a
Philoteræ portus Arabici maris. 268.f
Pigritia animal Brasilicum. 39.b
Piper oblongum. 96.e
Piratininga pagus in Brasilia. 387.a
Piscarium littus. 275.a
Piscandi genus apud Sinas. 137.b
Planæ insulæ. 25.c
Ponda vicus maritimus. 152.d
Porca oppidum. 218.f
Portus Securus in Brasilia. 37.b
Prætoris in India substituĕdi ratio. 195.c 212.f
Prasia insula. 26.e
Prasium promontorium. 19.c
Primæ, insulæ. 41.c
Prophetia S. Thomæ Apostoli. 46.d Francisci Xauerij. 280.d & inde. Gasparis Berzæi. 344.d & inde.
Ptolemais ferarum. 166.e
Pudicitiæ exemplum. 384.f
Pueri Malabares inter supplicia CHRISTVM profitentur. 379.c
Punicale oppidum. 378.f & inde.
Puteolana, vel potius porcellana vasa. 131.b

Q

QVeixomes insula. 188.d
Querimba insula. 188.f
Quitirius Malacensis. 116.f & inde.

R

RAciolum arx. 169.c 245.c
Rainelum Cambaiæ oppidum. 224.f
Regum flumen. 25.c
Reixelum oppidum. 267.c
Reliquiæ Sanctorum sedant tempestatem. 373.a
Remanacoris vada. 275.a
Repelini vada. 50.f 256.e
Resbuti populi. 252.f
Rhabarbarum apud Sinas. 131.b
Rhotericus medicus, & mathematicus. 6.f
Rhotericus Dominicanus in vrbe Colano. 53.b
Rhotericus Botus in regno Armuziæ. 183.b
CHRISTI causa occisus. 185.c
Rhotericus Lima ad Abassinũ Regem legatus. 166.e 202.d
Rosalgates promontorium. 74.f
Roztomacanes Goam oppugnat. 116.d
Rubrum mare. 84.f
Rucatellani Molucenses populi. 119.c
Rumecan Sofaris filius. 315.a 323.c
Rumepolis oppidum. 85.a
Arx. 263.a
Rumes vnde dicti. 85.a
Rupes inexpugnabilis. 270.d

S

SAbaius Idalcanis genitor. 66.d 83.a
Saca Diensis dynastia. 179.a
Saccarum Brasilicum. 38.d
Sagamus Rex vectigalia S. Thomæ Apostolo attribuit. 191.a
Sagum cibi & potus genus. 120.f
Salsetæ insulæ ad Bazainum. 253.a
Salsetani & Bardesiani agri. 245.a
Salutandi ritus apud Sinas. 134.f
Samibeleganus apud Pegusios quid. 159.c
Sanctianum insula Sinarum. 367.b
Sancti SPIRITVS flumen. 382.f
Sandalum album. 96.e
Sangæ Regnum. 253.c
Saracenorum in Christianos odium. 157.c Vide Mahometani.
Selymus Turca Campsonis imperium delet. 149.a 151.b
Senex trecentos triginta quinque natus annos. 259.a
Siacanus dynasta. 126.f
Siagrum promontorium. 74.f
Siani Rex in Macazaribus baptizatur. 287.c
Signa ad Fidei confirmationem. 374.f vide Miracula.
Siliganum oppidum. 244.e
Simia in veneratione apud Indos. 30.e
Sinarum mores. 131.a & inde. Commercium cum Lusitanis. 367.c 146.d
Sionis regnum fœdere cum Lusitanis iunctum. 96.e 113.a 155.c
Siriagrum insula. 236.f
Societatis IESV origo. 276.f Progressus in Lusitaniam. 283.b 357.b Malacam. 303.a In Molucas. ibidem. In Iaponem. 366.f In Sinas. ibidem. Armuziam. 377.a In Æthiopiam. 389.a In Brasiliam. 357.c In Congum. 363.a Eiusdem labores. 394.f & inde. 373.b
Socotora insula. 45.b 82.e & inde. 68.d 107.b
Sofala aurifodinis prænobilis. 21.c Arcem ibi Lusitani exstruunt. 63.b.c
Sofar ab Ægypto in Indiam. 226.f Dium obsidet. 255.b 307.a Interficitur. 314.f
Solimanus Turca classes in Indiam mittit. 254.e 376.e
Solimanus Ægyptiæ classis præfectus in Indiam. 148.d
Solimanus alter. 245.b
Solimanus Sofalæ Rex. 64.f
Solimanus Peloponnesius in Indiã. 260.e & inde.
Soloris Rex baptizatur. 401.a
Somni parcimonia. 281.c
Sophus Persarum Rex. 74.e vide Ismael.
Stachiris fluuius. 16.d
Stephanus Gamma. 252.e Indiæ Prætor. 267.c & inde.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Suaquenum vrbs. 268.f
Subi insulæ dynastæ. 173.c
Successionum in India ratio. 195.c
Swilla caro Sinis valde expetita. 134.f
Sunda oppidum. 210.e
Supæ Rex baptizatur. 287.c
Surratum Cambaiæ oppidum. 225.a

T

Tabaria Ternatis Rex. 235.b 236.d
Tabonæ præses molossis nudus obijcitur. 231.b
Tamendoa animal in Brasilia. 39.b
Tanaha oppidum. 223.b 250.f
Tanoris Rex. 57.c baptizatur. 353.b
Tatus animal. 39.a
Tempestas fœda. 41.b
Tensa Iaponiorum. 299.b
Ternate recepti Lusitani. 119.c Arcem ædificant. 189.c Varij Lusitanicæ rei successus. 195.a
Tertiæ insulæ. 35.a
S. Thomæ Apostoli peregrinatio Indica. 45.b Templum ab eo conditum. 191.c Martyrium & Sepulcrum. 47.b 190.f 303.b Eidem à Constantino Prætore templum exstruitur. 191.b Corporis translatio. 191.c In Lusitanorum præliis quando primum inuocatus. 326.f
Thomas Persarum Rex. 345.c
Thomas Petreius legatus ad Regem Sinarum. 130.d 146.e
Thomas Sosa primus in Brasiliã Prætor. 358.d
Tidoris Rex qualis erga Lusitanos. 119.c
Timoia ethnicus Lusitanorum studiosus. 100.e
Tolum oppidum. 364.f
Tormẽtariæ fabricæ artificium. 26.f Barbaris proditur. 49.c
Torum vrbs. 21.a
Torus Armuziæ Rex. 127.b Eius furor. 188.d
Trauancoris regio. 284.e
Tremelanum delubrum. 288.
Trichinamalius princeps baptizatur. 357.b
Triglypton regni Peguensis quondam caput. 159.b
Trimumpara Cocini Rex. 51.a 62.f
Tristanus Acunia in Indiam. 67.b Legatus ad Summum Põtificem. 123.b
Tristanus Ataidius Ternatensis præfectus. 235.c
Tristanus Vasæus. 5.a
Tristani Vasæi Vegæ facinus egregium. 186.d
Tuaca liquor. 120.f
Tupinaquini gens in Brasilia interiori. 387.b
Turcarum tyrãnus classes in Indiam mittit. 376.c

V

Vaidua antistes Mahometanorum. 230.d
Vaipinum Sacra apud ethnicos insula. 51.c
Valetudinaria. 116.d 282.d 288.d 340.f
Variuenes Cambaiæ pagus. 255.b
Vasci columna. 26.e
Vascus Gamma Indiam patefacit. 29.a Iterum in Indiam. 45.a Tertio in Indiam Prætor. 195.b
Venefici apud Brasilios. 362.f
Verberati insulæ. 27.b
Vespertiliones ingentes. 44.d
Vgentana vrbs, & regnum. 252.e
Victoriæ insignes Lusitanorum. De Calecutanis ad Repelini Vada. 56.e Alibi. 199.c 65.b 74.e De Turcis ad Dium. 376.e & inde. De Ægyptiis. 273.a Cananorensibus. 72.f Malacensibus. 111.c Ceilaniis. 175.b Iauis. 117.b Goanis. 103.b 106.e Dabulensibus. 91.a

Armuzianis. 82.e 187.b
Cambaianis. 324.e
S. Vincentij Colonia. 387.c
Vincentius Franciscanus. 265.b
Vincentius Sodreus nauarchus. 48.d Naufragio perit. 50.e
Visapor Idalcanis vrbs. 290.f
Visionis monasterium in Abassiæ regno. 166.f
Visa miranda, & efficacia. 342.e 368.f 350.f
Vnctio Sacri olei. 129.b
Vocationes Dei aliquot. 331.a
Vtimutis Raia Malacensis. 98.d Securi percutitur. 113.b

X

Xaca Iaponiorum idolum. 297.b
Xeques apud Arabas, Prætor. 26.e
Xiphias piscis. 159.a
Xoar Armuzianæ ditionis vrbs. 76.e

Z

Zabucales arbor. 38.e
Zala Mahometanorũ adoratio. 88.e
Zamafum oppidum. 229.a
Zamorini senioris conatus in Lusitanos. 51.a 64.f
Zamorini iunioris. 123.a 198.d
Zanzibar insula. 53.c
Zeifadinus Armuziæ Rex. 74.e
Zeila emporium. 151.b 269.b
Zebitanus præfectus. 271.c
Zufolarinus. 157.c 102.e 245.a Vide Azedecan.

Indicis in Historias Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EPISTOLARVM INDEX.

Animaduerte (lector) bis repetita esse in hoc epistolarum libro folia 483.& seqq.vsque ad 496.

Ariæ Sanctij. 465
Balthasaris Gagi. 479
Cangoximanorum Regis. 475
Consalui Fernandi. 444
Cosmi Turriani. 425
Eduardi Syluij. 419
Francisci Xauerij. 405.407.403
Francisci Capralis. 536
Francisci Henrici. 560
Gasparis Vilelæ. 426.438.458.476.485
Io. Baptistæ Montani Ferrariensis. 495. 496
Ioannis Fernandi. 417.439.489
Laurentij Iaponij. 441
Ludouici Almeidæ. 446.467.491.491. 496
Ludouici Froij. 487.483.512.518.525. 540.547.550
Melchioris Nonnij. 435
Organtini Brixiensis. 529
Pauli Iaponij. 416
Petri Diazij. 557
Regis Cangoximani. 475
Societatis IESV de Consalui Syluerię obitu. 455
Taquæ Regis Firandi. 424

IN EASDEM INDEX RERVM MEMORABILIVM.

ACENORVM *classis.* 482.e
Aedes elegătissimę. 504.d 523.a
Aegrotus pia prece sanatur. 445.a
Agni Cælestis cereas imagines, & alia id genus quantopere expetant Iaponij Christiani. 484.d
Ainan insula, & gentis mores. 481.c
Aloysij Lusitanicæ classis præfecti cædes. 562.d
Amagusæ acta per Franciscum Capralem & socios. 537.a
Amangutij conuersiones insignes. 418.
Vrbs vastatur. 431.b
Amida, & Xaca Iaponiorum Dij. 433.a 512.e 513.b 520.e 523.a 524.f
Andreæ Fernandi Christiana fortitudo. 531.b

Ancillæ Iaponiæ Christianæ martyrium. 446.d
Antonius Caiadus Lusitanus. 454.f
Eius officia in Consaluum Syluerium. 457.a
Antonius Dionysius à Mahometanis capitur. 535.c
Aqua salita sauciis remedium vbi. 514.f
Aquita vrbs. ibid.
Aquæ lustralis, seu benedictæ miracula. 445.a 485.c
Ariæ Sanctij acta. 510.f
Arx munitissima Hexandoræ proceris. 470.d

B

BAlthasaris *Gagi res gestæ.* 427.a 434.e
Eiusdem nauigatio, & pericula. 479.b *& inde.*
Capitur à Mahometanis. 534.e
Sclopus in eum intentus flammam non concipit. ibid.f
Baptismatis miracula. 405.b 422.d 469.a
Barptolemæi Regis laudes. 488.e *Conuersio ad* CHRISTVM. 490.e *Epulum insigne.* 488.f *Victoria de coniuratis.* 489.c *Baptismus.* 490.e *In militū catechismo sedulitas, in bello insignia. ibidem. In Cosmum Turrianum reuerētia.* 497.a *Christiana humilitas.* 510.d *Victoriæ Crucis beneficio partæ.* 497.a
Bibliotheca versatilis. 524.d
Bonzij, seu Iaponiorum sacerdotes. 417.f
Eorum calumniæ & odia in CHRISTI *famulos.* 431.c 438.e *Ritus & leges.* 512.e *Impostura.* 512.f *& inde. Sagina & vindemiæ.* 516.f *Cœnobia.* 523.b *Cōuersiones ad* CHRISTVM 418.442.d
Boum specie dæmon à Iaponiis colitur. 432.f
Brachmanarum in CHRISTI *seruos humanitas.* 532.f 534.e

Bungi Rex Christianam rem enixe adiuuat. 437.a 509.a 433.b 495.b 493.a
Eiusdem ad Lusitaniæ Regem munera. 484.f
Bungensium Neophytorum in fide constantia. 439.b
Bungensium Ecclesia omnium in Iapone maxima. 447.b
Bungensium illustre pietatis exemplum. 448.d *in Bungo res patrum gestæ.* 421.a

C

CAcubau *impostor apud Iaponios.* 478.d
Cæremoniæ Ecclesiasticæ quam efficaces. 485.b
Cangoximæ acta per Almeidam. 471.a
Cangoximani Regis de patribus iudicium. 475.& inde.
Cādidus & Cinereus color funesti. 515.a
Canon Amidæ filius, & eorum effigies. 520.e
Catechismi vtilitates. 492.e
Cegandonus Barptolemæi Regis pater. 489.c
Chia pulueris vsus in potu Iaponiorum. 501.b 502.d
Christiani facti in ditione Barptolemæi Regis. 536.f
Christianorum in patribus tuendis ardor. 445.c
In pauperes benignitas. 477.c
Insigne pietatis exemplum. 488.d
De Malabaribus victoria. 533.c
Fuga miserabilis ab exusta Vocoxiura. 492.d *& inde.*
Christiani cuiusdam precandi ratio. 497.b
Christianorū quinque millia facta Imori. 490.e
Cochinoci acta per Balthasarem Lupium. 536.f
Coia frequens Bonziorum Cœnobij locus. 513.c

Combendaxis insignis impostor. 514.d
Concionatoris Christiani partes, & cautiones. 410.f
Conciones Bonziorum. 517.b 524.e & inde.
Confessarij partes, & cautiones. 409.c
Confessionis, & communionis quam frequens vsus apud Iaponios Christianos. 405.c
Coniuratio in Barptolemæũ Regem. 489.b In Cubum Meacensem. 526.e
Constantini Catechistæ Iaponij laudes. 533.a b
Consuetudinis quotidianæ præcepta. 411.c
Consalui Sylueriæ expeditio. 453.b Nex propter CHRISTVM. 457.c
Corniculum quibusnam hominibus è capite extuberat. 513.b
Cosmi Turriani in vrbe Amangutio acta. 417.a 436.f 466.f 474.d 481.a 491.b 494.f 496.e
Crucis admirandæ virtutes. 406. 438.f 445.b
Cubi Meacensis ædes elegantißimæ. 523.a Horti cultissimi ibid. Cædes à cõiuratis. 527.a

D

DÆmonum impostura apud Iaponios. 432. 512.f Horribili figura pinguntur. 520.e
Daiondonus cum Mioxindono in Cubum conspirat. 526.e
Damiani Iaponij laudes. 473.b
Darij Tacaiamæ Fidani acta. 540.f
Didacus Andradius vna cũ Ignatio Azebedio interficitur. 559.b

E

EDuardi Syluij laudes. 494.d
Epistolæ Meacensium neophytorum ad Bungenses. 447.a
Examen constientiæ quam accurate exercendum. 407.c
Exorcismi virtus. 422.e f

F

FAcata vrbs, & res in ea gestæ. 359.b 434.e
Facatensium neophytorum pietas. 440.d e Duo sanati diuinitus. 448.f
Facatensis præfectus patrum immunitati cauet 474.d vrbs incenditur. 359.b
Facusangis Academia nobilis vastatur à Nubunanga. 555.b
Firandi patrum acta, & labores. 433.b e Christianorum ardor. ibid.
Francisci Xauerij labores, & patientia. 406.d 438.e Animi magnitudo. ibid. Flagelli, & libelli neophytis ab eo relicti admiranda efficacitas. 470.f Eiusdem præceptiones de vinea domini excolenda. 407.c In Iaponem appulsus & itineris pericula. 413.a A Rege Saxumano honorifice excipitur. 415.a
Frenoiamæ cœnobiorum euersio. 548.d
Funaij res gestæ. 426. 497.a
Fundi acta. 538.f
Fundanus Dynasta. ibid.
Funera Meacensium. 514.f
Funus primum Christiano ritu peractum. 423.c

G

GAspar Vilela Cosmo Turriano Comes adiungitur. 427. Eiusdem peregrinatio Cutamensis. 428.f Meacensis. 438.f 441.b 465.c Sacaiana. 459.b 466.e Ecclesiæ ab eodem institutæ. 488.f 489.a Apud Meacensem Regem gratia. 490.f
Gotondoni & aliorum coniuratio in Barptolemæum Regem. 489.c
Grana benedicta & alia id genus quantopere à Christianis expetantur. 488.d 484.d

H

HEctoris optimi viri nex. 553.c
Hexandoni Dynastæ, & vxoris eius pietas. 470.e f
Hiu insula, & ibi patrum acta. 498.d
Horti cultissimi, & amœnissimi. 523.a & d

I

IAcobi Soriæ Caluiniani piratæ crudelitas. 558.e & inde.
Ianambuxi Bonziorum secta. 513.a Qua ratione cooptentur. ib id.
Iaponiorum ingenia moresque. 405. & inde 411. 453.a 501.a 517.c 525.b & inde. Errores. 432.d 478.e & inde. In fide cõstantia. 429. 520.d Varius anni cursus. 418.f Quæstiones, & curiositas. 417.a
Iaponios iuuandi inita à patribus ratio. 427.
Iaponem & Sinas Euangelij caussa petentes, quomodo affectos esse oporteat. 530.d 536.e
Idolum Denichi. 512.e
Ienxuanorum secta epicureæ persimilis. 519.c Christianæ religionis odium. 503.a
Ignatij Azebedij & sociorum felix exitus. 557.c & inde.
Indulgentias, & alios Christianos ritus imitari videntur Bonzij. 578.d
Infantis trimi à Baptismo animam agentis dictum admirabile. 494.e
Inhambanis Rex vna cum proceribus à Consaluo Sylueria baptizatur. 453.b
Ioannis Baptistæ Montani acta. 495.b & inde.
Ioannis Fernandi agendi ratio. 465.b Labores. 487.b & inde. Lexicon Iaponice & Lusitanice. 485.b
Ioannis Cadauilij Caluiniani piratæ immanitas. 562.e
Ioannis Naetondomi Tambæ reguli Christiani laudes. 551.c
Iobeleum ad felicem Concilij Tridentini euentum. 526.d
Iquendæ regno Euãgelium infertur. 554.f
Iquenda Sangadonus Christianorum parens: & in eum coniuratio patefacta. 554.d
Iquicuqui acta per Ludouicum Almeidam. 449.c & inde. Iræ per eundẽ. 451.a b

L

LAurentius Iaponius Imori quinque millia hominum baptismo lustrat. 490.e
Ludi & nefaria sacra Iaponiorum. 418.d 485.b
Ludouici Almeidæ peregrinationes, & acta. 447.a 469.b Vocoxiuræ. 491.b Ximabaræ, & Cochinoci. 492.f Meaci. 493.c 496.e
Ludouici Froij acta. 487.a 483.c Peregrinatio Meacensis. 496.e

M

MAgistratus in concionibus nunquã aperte perstringendi. 411.b
Malabares piratæ patribus infensi. 532.e
Manomotapæ Regi beatissima Virgo per quietem apparet. 455.c Idem baptismo expiatur cũ trecẽtis proceribus. 456.d Consentit in Consalui necem. ibid.f Facti cum pœnitet. 458.d
Manuum impositio apud Iaponios. 528.d
Marisithenis delubrum Iaponiorum. 490.f
Martyrium Francisci Lupij & sociorum duorum. 529.a
Molucensium neophytorum. 530.f Ancillæ Iaponiæ. 446.d
Meacum totius Iaponis caput. 438.f Ibidẽ acta Gasparis Vilelæ. 441.b & inde. eadem vrbs vastatur. 477.a A Rege recipitur. ibid.c Eius in Patres humanitas. 503.a b

Meaci superioris excidium. 550.f
Meacensium Christianorum pietas. 477.c 521.c & seq.
Medicus Sacaianus ad Societatem adiungitur. 509.a Iussus filio cedit omni patrimonio. ibid.
Melchioris Nonnij nauigatio in Iaponem. 435.c & inde. In Indiam renauigat. 437.c
Minguames Mosambicanus Manomotapæ Regem in Consaluum incitat. 456.e Idem fuga sibi consulit. 458.d
Mioxindonus Cubum è medio tollit. 526.e
Mirozu impostor. 514.d
Miracula. 423.428.432.
Molucis in insulis assidua patrũ discrimina. 530.f
Molucensium Neophytorum, in fide constantia & labores. ibid.
Monicæ virginis amor in cælestem sponsum. 499.b & seq.
à Muneribus quatenus abstinendũ. 412.d

N

NAra vrbs. 503.c
Naræ arcis ædes elegantissimæ. ibid.
Neophytorũ pietas. 472.e 490.e 492.e 496.d f & inde. 503.b & inde.
Neophyti Ximabarani constantes in fide. 511.d & inde.
Neophyti Molucenses propter CHRISTVM interfecti. 530.f
Neugoriorum secta. 477.b
Nichioxines, Vatandoni, & Euangelij hostis. 543.c
Nubunanga rogatu Vatandoni patribus fauet. 542.f Eiusdem ad Frenoiamam res contra Bonzios gestæ. 547.c
Nubunãga inferiori Meaco parcit propter Christianos. 550.e Idem Iaponicarum sectarum hostis. 555.b Quosnam sibi adscribat titulos. ibid.c

O

OEconomi subleuandis ægrotis, & pauperibus. 466.f
Organtini Brixiensis acta Sangæ. 554.d

P

PAradisus Iaponiorum. 528.d
Passionis Domini recordatione quantopere afficiantur Neophyti. 405.c 430.d & 431.a
Paulus Iaponius Xauerij comes Cangoximæ domesticos conuertit ad CHRISTVM. 415.a
Pauli alterius Iaponij præstantis viri obitus. 434.e
Pileolus triquetra figura. 515.b
Puerulus enixe baptismum petit, parentes & propinquos ad CHRISTVM adducit. 444.f
Pueri cuiusdam Sacaiani laudes egregiæ. 474.e

R

RAmiri, & Alcaræ sociorum, naufragium, & mors. 529.b
Ratio agendi cum proximis. 411.c
Regina Cæli Regi Manomotapæ per quietem assistit. 455.c
Reliquias amoris quasnam appellẽt Christiani. 484.d
Rex Amangutij interficitur. 431.b
Rex Barptolemæus, vide littera B.
Rex Bungensis, vide eadem littera B.
Rex Cangoximæ, vide littera C.
Rex Firandi, vide littera F.
Rex Manomotapæ, vide littera M.
Rex Meaci. vide Meacum.
Rex Vocoxiuræ. vide littera V.

S

SAcaium vrbs libera. 459.b 476.f
Sanctij nobilis viri pietas. 499.b

Scribæ Mioxindoni officia in patres. 528.f
Scribæ Firandensis Regis, itemque vxoris eius laudes. 468.d & inde.
Sebastianus Lupius ab hæretico seruatur. 565.b
Sectæ Iaponiorum. 442.f & inde.
Sigillorũ duo millia in tergo Xacæ. 421.a
Sinas & Iaponem petentes quomodo animatos esse oporteat. 530.d 536.d
Societatis IESV domicilia apud Iaponios. 433.b
Socij varie vexantur. 405.b Eorum acta in Bungo. 465.b.c Meaco vrbe capta in exsilium abeunt. 528.f Eorum in ora Comorinensi pericula. 531.b In eosdẽ officia Brachmanarum. 532.f
Stellio præses doctrinarum. 521.a Eius templum. ibid.

T

TAcaxumani precandi studio mire tenentur. 449.b
Taqueni scelera & exitialis exitus. 549.a b
Taqua Nombo Firandi Rex. 424.f
Tectorij nitidissimi species. 504.d
Templa inanium Deorum magnificentissima. 504.e 523.a
Templorum tria millia octingenta ab vno Rege ædificata. 547.a
Templum inferorum Regi dicatum, quale. 524.d
Tonus Amagusanus Xauerio fauet. 537.a baptismo lustratur. 537.c
Toni filij adoptiui pietas. 538.d
Tonus Ximabaranus petit Euangelium. 487
Ad CHRISTVM aggregatur. 497.c Ipsius pietas. 511.b
Typhonis venti vis. 529.c 530.e
Tyrones in religione quomodo tractandi, ac probandi. 409.

V

VAletudinarium à patribus institutum. 429.b
Vatandoni dynastæ Catechumeni mirum Christianæ rei studium. 541.b & inde. In prælio circumuẽtus occiditur. 546.d
Vetulæ nonagenariæ mira cõuersio. 486.f
Vincẽtij pueruli sensus amoris in CHRISTVM. 500.e
Vo seu Dairi. 477.c
Vocoxiuranus Rex Euãgelium efflagitat. 472.f
Vxor in fidei desertorem maritum egregie consulit. 539.a

X

XAcæ signum colossæum. 521.a Bibliotheca versatilis. 524.d
Xamaxinodoni & Quequidoni iudicum conuersio. 490.d
Xauerius. vide Franciscus Xauerius.
Xichiensis dynasta CHRISTI desertor. 537.b
Ximabaræ plurimi facti Christiani. 494.d
Xinguen Rex Cainochuni Bonziorum defensor. 555.b
Xuicaidoni conuersio, & acta. 490.d
Xixiensium neophytorum pietas. 451.a

Z

Zacana salsamenti genus. 519.b

Indicis in Epistolas Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN IGNATII VITAM
CAPITVM INDEX.

LIBRI PRIMI.

RTVS Ignatij, & educatio. Cap.I. 567.b
Conuersio eius ad CHRISTVM. Cap.II. 568.f
Ad Montemserratum religionis causſa proficiſcitur. Cap.III. 572.f
Acta eius in Monteserrato. Cap.IV. 575.a
Ardores eiuſdem in ſtudio pœnitentiæ. Cap.V. 576.d
Moleſtiæ ſcrupulorum, & tentationum eiuſdem. Cap.VI. 577.b
Ignatij profectus in ſpiritu. Cap.VII. 580.e
De ſtudio collato ad proximos adiuuandos. Cap.VIII. 582.d
E graui morbo periclitatur. Cap.IX. 583.a
De inanis gloriæ vitio ſuperato. Cap.X. ibid.c
De profectione Hieroſolymitana. Cap.XI. 584.
Nauigat in Italiam. Cap.XII. 585.a
Nauigat in Palæſtinam. Cap.XIII. 587.c
Paleſtinæ loca ſancta perluſtrat. Cap.XIV. 588.f
In Hiſpaniam redit. Cap.XV. 590.f
Barcinone ad ſtudia litterarum aggreditur. Cap.XVI. 593.b
Eiuſdem commoratio Complutenſis. Cap.XVII. 595.c
Lutetiam proficiſcitur. Cap.XVIII. 601.c
Extremæ inopiæ incommoda ſuperat. Cap.XIX. 602.f
Varie propter CHRISTVM exercetur. Cap.XX. 604.e
De ſociis ad Ignatium adiunctis. Cap.XXI. 606.f

LIBRI SECVNDI.

AEger Hiſpaniam repetit. Cap.I. 610.e
Venetias ingenti labore contendit. Cap.II. 612.f
Venetias ad Ignatium ſocij veniunt. Cap.III. 614.f
Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem, & ſociis in Veneta ditione geſtis. Cap.IV. 617.b
Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: & vnde Societati IESV nomen indi

men inditum fuerit. Cap.V. 619.e
Ignatius Romæ Chriſtianæ rei dat operam: in Caſinati monte animam Hozij cælum intrantem videt. Cap.VI. 621.a
Romam Patres vniuerſi conueniunt: veterem plebis erudiendæ morem, & frequentem vſum Confeſſionis, & Euchariſtiæ reſtituunt. Cap.VII. 623.a
Falſis criminibus circumuenitur Ignatius, & abſoluitur. Cap.VIII. ibid.c
Ignatius & cæteri Patres de conſtituenda Societate deliberant. Cap.IX. 628.e
Patres in varia loca Pontificis iuſſu diſcedunt. Cap.X. 630.d
Ignatius plebi fame periclitanti ſuccurrit. Cap.XI. 632.e
Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap.XII. 633.c
Præpoſitus Generalis creatur Ignatius. Cap.XIII. 634.f
Generalis Ignatius denuo Catechiſtæ munere fungitur. Cap.XIV. 638.d
Societas augetur, diſtribuuntur prouinciæ. Cap.XV. 639.a
Variæ in Ignatium tempeſtates excitantur. Cap.XVI. 640.d
Regimen ſeminarum à Societate depellit Ignatius. Cap.XVII. 641.a
Honoribus in Societatem noſtram Ignatius aditum obſtruit. Cap.XVIII. 642.e
Confirmatur à Iulio III Societas. Cap.XIX. 646.f
Magiſtratu ſeſe abdicare conatur Ignatius. Cap.XX. 647.b
Societati in Hiſpania valde laboranti ſuccurrit. Cap.XXI. 648.f
De Iulij III. obitu, & de Marcelli II. in Ignatium noſtroſque beneuolētia. Cap.XXII. 650.e
Ignatij obitus. Cap.XXIII. 651.a

LIBRI TERTII.

DE orandi aſſiduitate, & ſtudio pietatis. Cap.I. 653.b
Quod eius fuerit de perfectione iudicium. Cap.II. 656.d
De caritate ipſius in Deum. Cap.III. ibid.f
De caritate in proximos. Cap.IV. 657.c
Manſuetudo eiuſdem & comitas. Cap.V. 660.f
Grauitas eiuſdem, & in cuſtodia diſciplinæ ſeueritas. Cap.VI. 662.d
Eiuſdem animi ſubmiſſio, & quid de Virtute obedientiæ ſenſerit. Cap.VII. 664.e
Paupertas eius, & caſtimonia. Cap.VIII. 667.a
Æquitas animi, & conſtantia eiuſdem. Cap.IX. ibid.c
Eiuſdem ratio gubernandi. Cap.X. 672.d
Eiuſdem ratio proximos adiuuandi. Cap.XI. 678.d
Vita eius quotidiana, & domeſtica. Cap.XII. 679.b
Pietatis opera publice per eum inſtituta. Cap.XIII. 680.e
Quædam de Ignatio mira. Cap.XIV. 682.f
Eiuſdem forma, & ſtatura corporis. Cap.XV. 688.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN EANDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

A

ABDICARE sese magistratu conatur Ignatius. pag.647.b
Abstinẽtia & sobrietas eiusdem. 576.f 578.e
Accusatoribus qua obseruatione aures præbere consueuerit Ignatius. 674.f
Adrianus VI. Pont. Max. 585.c
Ægrotorum curandorum lex. 680.e
Ænobarbus archipirata. 612.f
Agni cælestis cærea effigies. 655.b
Alexãdri Card. Farnesij pietas, & magnificentia. 638.e 687.c
Alexander Petronius medicæ artis laude præstantissimus. 665.c 683.b
Alfonsus Fonseca, Toletanus Archiepiscopus. 598.f
Alfonsus Salmeron Toletanus, Ignatij socius. 608.e
ad montem Celsum secedit. 618.d
Ambitio & auaritia, duæ perniciosissimæ mortalium pestes. 648.d
Andreas Foxius, cognomẽto Asparotus. 569.a
Andreas Gritus, Venetorum Dux. 587.c
Andreas Lipomanus, vir pietate & genere nobilis. 660.e 687.a
Animorum curatio difficilis. 582.e
Antonius Araozius Hispaniæ præponitur. 639.b
eius litteræ. 685.a
Apostolorum limina, & præcipuę religionis templa nostri Romæ obeunt. 616.f
Arbensis Episcopus Ignatium ad sacerdotium euehit. 617.b
Ardebalus Ignatij præceptor. 594.f
Artiaga se ad Ignatij institutum aggregat. 595.c
eius mors. 612.e
Augustinus quidam Augustinianus hæreticus nostros Romæ insectatur. 623.c

B

BAiona, olim Aquæ Augustæ. 611.a
Baptista Viola Parmensis. 686.e
Barcinone ad studia litterarum Ignatius aggreditur. 594.d 658.d
Barptolemæus Guidicionius Card. 634.d
Bassanum, oppidum agri Patauini. 618.d
Bellum inter Gallos, & Hispanos. 568.f 569.a
inter Venetos & Turcas. 617.c
inter Paulum IV. & Regem Philippum. 651.a
Benedictus Conuersinus, vrbis Romæ gubernator. 625.b
Beneuolentiam suorũ erga se quomodo aleret Ignatius. 674.e
Bernardina quædã Romana, filiam admotã Ignatij defuncti feretro sanat. 684.e

Bernardinus Maffeius Card. 643.c
Bertramus Loiola. 567.b
Bisinianum oppidum. 635.b
Bonæ spei promontorium. 630.e
Bononiam Ignatius peruenit. 613.b
Bononiam veniunt Xauerius, & Bobadilla. 619.c
Brasilica ora. 630.e
Brixiam mittitur Claudius Iaius. ibid.

C

CAllistus se ad Ignatij ductum aggregat. 595.b
Carcerem in Societatem induci nunquam permisit Ignatius. 663.c
Caritas Ignatij in Deum. 656.f
in proximos. 657.c
Castitatis laude insignis Ignatius. 667.b
Castitatis virtutem in Societate magno studio custodiri voluit Ignatius. ibid.
Catechesi Christianæ operã dat Ignatius. 638.f
Catechumenorum ædes, curante Ignatio, paratæ. 681.c
Cazeres Segouiensis Ignatij socius. 595.b
in patriam reuertitur. 612.e
CHRISTVS tentationum iustissimus arbiter. 578.d
CHRISTI patientiæ studiosus Ignatius. 592.d
Circus Flaminius Romæ. 632.f
Claudius Iaius Gebennensis Ignatij socius. 608.f
Bassanum secedit. 618.d
Brixiam abit. 630.e
Tergestinorum Episcopatum reiicit. 642.f
Collegium Montis acuti Parisiis. 602.e
Collegium S. Barbaræ Parisiis. 603.c
Collegium Hispanicæ nationis Bononiæ. 613.b
Collegium Germanicum Romæ. 682.d 687.b
Collegium Lauretanum. 684.d
Compluti artium curriculum init Ignatius. 595.c
Concionantur Patauij Codurius, Hoziusque: Ferrariæ Roterigius & Iaius: Bononiæ Xauerius, & Bobadilla: Senis Paschasius, & Salmeron. 619.c
Vicetiæ Ignatius, Faber, & Laines. 618.d
Concordia nihil valentius ad res arduas moliendas. 629.a
Confessio totius anteactæ vitæ Ignatij. 575.b
iterum iterumque ab eodem repetitur. 579.a
quotidianæ cuiuslibet omissionis. 654.d
Confessio generalis P. Fabri. 595.c
& aliorum sociorum Ignatij. 608.e
Confessionis frequens vsus ab Ignatio & sociis Romæ restitutus. 623.b
commendatur ab Ignatio Barcinone. 658.d
Crucẽ pauci ex animo amplexantur. 611.b

D

DÆmon Ignatium ab incepto reuocare conatur. 577.b
Ignatio difficultates representat. ibid.c
Ignatium à litterarum studio remouere nititur. 594.e
Detractiones & susurri animos desiungũt. 636.f
Didacus Guias Cantaber. 613.c
Didacus Lassus Ferdinandi Regis orator. 643.c
Dignitatis gradus perfectos viros requirunt. 644.e
à Societatis instituto valde alieni. ibid.
D. Dionysij Areopagitæ tutela. 609.a
Discretio spirituum, consummatæ sapientiæ virtus. 571.a
Doctrinæ Christianæ præceptis plebem imbuit Ignatius. 595.b 611.b 613.c 623.b 633.a
Doctrinam Christianam professi tradere debent.

debent. 629.c
Dominicani fratres Salmanticæ Ignatij doctrinam expendunt. 599.a
Domus professæ egestati Romæ mirabiliter subuenitur. 668.d 671.a

E

Ecclesia primitiua Ignatij quæ. 620.e
Ecclesia Romana princeps magistraque orbis terrarum. 623.b
Eleemosyna Ignatij in pauperes. 591.c
Eleemosynis vndique cõquisitis alios subleuat Ignatius. 596.d
Elisabetha Rosella Ignatium victu benigne alit. 594.d
pecunia eumdem iuuat. 613.b
Romam venit. 641.a
Emendicat victum Ignatius Compluti. 596.d
Guipuzcoæ. 611.b
& socij Romæ. 617.a
Erasmi libros abijcit Ignatius, & in Societate legi vetat. 595.a
Eucharistiam octauo quoque die sumit Ignatius. 602.e
idem quotidie. 620.d
Eucharistiæ frequens vsus Romæ ab Ignatio, & sociis restitutus. 623.b
commendatur ab Ignatio Barcinone. 644.f 645.a
Examen conscientiæ bis quotidie habetur ab Ignatio. 602.e
item in singulas horas. 654.d 679.c
Examen conscientiæ P. Fabri. 607.c
Exemplo vitæ ac morum nihil efficacius ad animos permouendos. 644.f
Exercitiorum spiritualium liber ab Ignatio conscriptus. 572.d
à Rom. Pontifice comprobatus. 582.e
Salmanticæ examinatur. 600.d
à sacro Inquisitore Parisiis receptus. 604.f
item in Hispania. 669.b
Exercitiis spiritualibus perpolitur Faber. 607.a
Xauerius. 608.e
& alij socij Ignatij. ibid.
itẽ multi Venetiis. 614.d Romæ. 623.a
Nouitij probandi. 629.c

F

Feminarum regimen à Societate depellitur. 641.b
Feminarum consuetudo periculosa. ibid.c
Fernandus Rex Rom. 642.e
Ferrariam venit Ignatius. 591.b
Roterigius, & Iaius. 619.c
Fiduciæ diuinæ innixus Ignatius. 584.f 586.f 589.a 613.a
ad Fossam Clodiã Ignatius peruenit. 586.e
Franciscanæ familiæ fratres Hierosolymis. 589.b
Franciscus Borgia Gãdiensium dux, Societati se addicit. 646.e
Franciscus Mendoza. 600.e
Franciscus Michaelius, vrbis præfectus. 640.f
Franciscus Strata Ignatio se adiungit. 622.f 655.a
Franciscus Xauerius Cantaber Ignatij socius. 608.d
primus in Iaponiorum terras Euangelium intulit. 608.e
Bononiam proficiscitur. 619.c
ad montem Celsum secedit. 618.d
in Lusitaniam tendit. 635.a
in Indiam mittitur. 631.c
Indiæ Prouincialis. 639.b
in Sinarum aditu obit. 608.e
Francisci Xauerij per somnũ visio. 632.d
Frias, Vicarius Salmaticensis Episcopi. 600.d

G

Gaspar Contarenus Cardinalis. 621.c 633.c
Gaspar Doctus pro Ignatio & sociis. 627.c
Genuam proficiscitur Ignatius. 591.c
Georgius Nauerius, insignis doctor. 597.c
Germanicum Collegiũ in vrbe institutum. 682.d
Giennium vrbs Baticæ. 597.b
Grammaticæ rudimenta discit Ignatius. 594.e
eadem Parisiis repetit. 602.e
Grana piacularia. 655.b
Greg. xiij. Pont. Max. 682.e 687.c
Guipuzcoa prouincia. 567.b 611.a

H

Hæreticorum fastus. 624.e
Hæretici ab Ignatio cum Rom. Eccl. in gratiam restituti. 607.a
Hercules II. Dux Ferrar. Ignatij & sociorum innocentiæ testimonium tribuit. 627.c
Hieronymo Arzio ægrotanti frequens adest Ignatius. 660.e 669.a
Hieronymi Arzij liberalitas. 668.e 669.a
Hieronymus Verallus Legatus Apostolicus Venetiis. 614.e
Hierosolymitana profectio ab Ignatio decernitur. 584.e
à Paulo III. impetratur. 617.a
Hierosolymam venit Ignatius. 588.f
Honoribus in Societatem aditus obstruitur. 642.e
Hortatur homines Ignatius ad odium peccatorum, amoremque probitatis. 599.b 611.b.c
Hospitium S. Iacobi Parisiis. 603.a
ad Hospitalẽ domum diuertit Ignatius. 595.c 611.b
Hozius Hispanus Venetiis Ignatio iungitur. 613.c
Tarusium secedit. 618.d
Patauium proficiscitur. 619.c
eius mortui animam cælos penetrantem videt Ignatius. 621.c
Humilitas Christiana cæterarum parens, custosque virtutum. 576.e
Humilitatis spiritum profitetur Societas. 643.a

I

Iacobus Gouea Lusitanus. 605.a 630.f
Iacobus Laines Ignatij socius. 608.e
Romæ sacras litteras profitetur. 619.c
cum Petro Fabro Parmam contendit. 630.e
Italiæ prouincialis. 639.b
Ieiunium P. Fabri. 607.c
P. Xauerij. 608.d
& aliorum Ignatij sociorum. ibid.e
Iesv nomen vnde Societati inditum. 620.c
Ignatius etiam ante conuersionem ab omni impietate atque auaritia alienus. 568.d
in Pompelonensi obsidione vulneratus. 569.c
grauiter ægrotat. 583.a
vrbanæ munditiæ apprime deditus. 570.f
lectione librorum spiritualiũ cõuersus. 571.a
ad Montemserratũ proficiscitur. 572.f
singulis noctibus se acerrime verberat. 573.c
singulis diebus ter sese flagellis cædit. 576.f
Mariæ virgini se voto castitatis obstringit. 573.c
in Maurum quẽdam irritatus. 574.d.e
de peregrinatione Hierosolymitana solicitus. 574.f 584.e
quo anno militiæ Christianæ nomẽ dederit. 574.f
excessu quodam raptus. 581.b
magnam rerum spiritualium peritiam nactus. 581.c
cur interdum ab aliis ad prandium inuitatus, accederet. 582.f
inanem gloriam superat. 583.c
à diuina prouidẽtia totus pendẽs. 584.f

in Italiam nauigat. 583.a
Romam ingreditur. ibid.c
Adriani VI pedes exosculatur. ibid.
Venetias ire parat. ibid.
à comitibus destitutus. 586.f
Venetias perductus. ibid.
nauigat in Palæstinam. 587.c
Palestinæ loca sancta perlustrat. 588.f
in Hispaniam redit. 590.f
ab Hispanis militibus contumelia affectus. 592.d.e
artium curriculũ init Compluti. 596.d
in carcerem coniicitur. 597.c 600.e
Salmanticæ examinatur. 600.e
extremam inopiam superat. 603.a
Philosophiæ studia aggreditur Parisijs. 603.c
sacram Theologiam amplectitur. 604.d
varie propter CHRISTVM exercetur. 604.e
ad sacrum Inquisitorem Parisiis defertur. ibid.f
ab eodem Inquisitore absoluitur. ibid.
virgarum periculo liberatus. 606.e
multos à turpi vita conuertit. 607.a
æger Hispaniam repetit. 610.e
Venetias contendit. 612.f
sacris initiatur. 617.b
plebi Romæ periclitanti succurrit. 632.e
in culinæ ministeriis versatur. 636.f
Generalatu se abdicare conatur. 647.b
prophetiæ dono præditus. 684.f
Ignatij ortus & educatio. 567.b
acta in Montesserrato. 575.a
Minoressæ. 576.e
in Guipuzcoa. 611.a
Venetiis. 614.d
Vicetiæ. 618.d
Romæ. 619.c
animi altitudo. 568.e
submissio. 664.e
æquitas. 607.c
ardor in studio pœnitentiæ. 576.d
caritas in Deum. 656.f
in proximos. 657.c
castimonia. 607.b
cautio in negotiis gerendis. 568.e
constantia. 668.e
Conuersio ad CHRISTVM. 568.f
Confessarius Dominicanus Salmãticæ. 599.a
alter ex ordine Minorum Romæ. 635.e
clementia & lenitas. 637.c
fiducia in Deo. 613.a
forma & statura. 668.d
grauitas & in custodia disciplinæ seueritas. 662.d
gubernandi ratio. 672.d
mansuetudo & comitas. 660.f
maturitas ac dexteritas in tractandis hominum ingeniis. 568.d
Opera, liber Exercitiorum. 522.d
libellus de rebus CHRISTI & sanctorum præclare gestis. 573.a
liber de Trinitate. 581.a
epistola ad socios Lusitanos de Obedientia. 665.a
epistola ad Præpositum prouinciæ Lusitaniæ. 673.a
commentarij de religione. 668.d
carmina Hispanica de B. Petri laudibus. 570.c
scripta de spirituum discretione, & de moderandis affectibus. 679.a
paupertas. 667.a
persecutio Lutetiæ. 604.e
Romæ. 624.f
pietatis studium. 653.c
profectus in spiritu. 580.e
ratio proximos adiuuandi. 678.d
scrupuli. 579.a
sermo de contemptu rerum humanarum. 600.d
studium ad proximos iuuandos. 582.d 596.e 598.f 606.f
virtutes. 636.f
vita quotidiana & domestica. 679.b
Ignatio nocte vigilanti MARIA virgo vna cum paruulo IESV sese palam ostendit. 572.e
eidem Romã appropinquanti CHRISTVS apparet. 620.d
Ignatium socij omnes, vt parentem diligunt ac reuerentur. 609.c
Inanis gloriæ vitium superat Ignatius. 583.c
Indica expeditio nostrorum studiis apta. 630.f
Innocentij III. Papæ lex de curãdis ægrotis. 680.e
Ioannes Borgia Philippi Regis legatus. 654.e
Ioannes Codurius Ignatij socius. 608.f
Patauium proficiscitur. 619.c
Taruisium secedit. 618.d
graui morbo laborat. 686.e
Ioannes Cruccius, rei domesticæ curator. 671.a
Ioannes Figheroa Vicarius Archiepiscopi Tolet. 596.f 627.b
Ioannes Gallus Ignatij socius. 595.b
monasticæ se vitæ addicit. 612.d
Ioannes Moronus Card. 582.d
Ioannes Lusitaniæ Rex. 608.e
Ioannis tertij Lusitaniæ Regis curæ. 630.e
Ioannes Penna Ignatij in philosophia præceptor. 604.d
Ioãnes Siliceus Toletanus Archiepiscopus, nostrorum insectator. 648.f
Ioannes Vega Hispanus. 639.b
Iulius III. Pont. Max. Societatem confirmat. 647.a
eius mors. 650.e

L

Loiolarum familia. 567.b
Ludit trudiculis Ignatius. 660.f
Ludouicus Consaluus domus Romanæ minister. 662.e
Lusitani Brasilicam & Indicam oram aperiunt. 630.e
Lutetiam proficiscitur Ignatius. 602.d
Lutetiæ Parisiorum descriptio. 603.a

M

MAgnates in Hispania qui vocentur. 567.c
Male nuptarum cœnobium ab Ignatio institutum. 681.a
Marcelli II. Pont. electio, atque obitus. 650.e.f
Margarita Austriaca, Octauij Farnesij vxor. 633.b 645.c
MARIA virgo Ignatio noctu apparet. 572.e
MARIÆ virginis patrocinium. 594.f 609.a 620.d
MARIÆ virginis ad Niues, ædes Romæ. 619.a
Sanctæ MARIÆ à Strata templum. 638.e
in MARIÆ virginis honorem sabbata obseruat Ignatius. 598.d
Martinus Garzia Ignatij frater. 573.a
Martinus Luther hæresiarcha. 575.c
Martinus Olauius excellenti vir ingenio. 650.f 669.b
Matthæus Ori, Dominicanus. 604.f 627.b
Medicis valde dicto obediens Ignatius. 665.b
Mendicitas maximum affert detrimentum studiis. 601.f
Meretriculas ab impuritate auocat Ignatius. 657.b
Michael quidam Hispanus. 683.c
Michael Hispanus Romæ nostros accusat. 625.a
idem exsilio multatur. 625.c 628.d
Michael Turrianus in Lusitaniam destinatur. 672.f
Minoressa oppidum, hodie Manresa. 576.e
Mira de Ignatio. 682.f
Missæ sacrificium Ignatij socij Vicetiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

primum faciunt. 619.b
Ignatius autem postea Romæ. 679.b
Missionis Pōtificiæ exordiū nostris. 630.d
Modestiam scholasticis nostris commēdat Ignatius. 663.b
Monserratus. 572.f
Mons aureus Romæ. 686.e
Mons Casinas. 621.c
Mons Celsus, vicus agri Patauini. 618.d
Mons Martyrum extra Lutetiam. 609.a
Montis acuti Collegium Parisijs. 603.c
Mores nouos in Societatem induci non est passus Ignatius. 663.c
Mortificationis speculationis spiritui antefertur. 656.e
Muliebris sexus ad pietatem propensus. 597.a

N

NEGLIGENTEM in quodam ministerio quendam arguit Ignatius. 663.a
Neophytorum ædes Romæ. 681.c
Nicolaus Bobadilla Palentinus Ignatij socius. 608.e
Veronam proficiscitur. 618.d
Aenariam insulam petit. 630.e
in Brutios discedit. 635.a
in Indiam destinatus impeditur ischiade. 631.c
Nouitij Societatis quibus exercitationibus probandi. 629.c
Nouitios quosnam legere soleret Ignatius. 677.a

O

OBEDIENS apprime magistratibus Ignatius. 697.a
summo Pontifici. 664.f
Obedientiæ sacrificio nullum Deo suauius est. 629.b
Obedientiæ nexu nostri CHRISTI *Vicario mancipati.* 630.f
Obedientiæ virtutem cæteris omnibus antefert Ignatius. 664.f
Obedientiæ præclarum exemplum. 666.e
Oliuetus mons. 590.d
Orationi multum temporis tribuit Ignatius. 593.c
Orandi assiduitas in Ignatio. 653.c
Otium, vt omnium vitiorum fomitem, detestatur Ignatius. 663.a

P

PALAESTINAE loca sancta perlustrat. 588.f
Parisij in D. Dionysij Areopagitæ tutela sunt. 609.a
Parthenonem S. Catharinæ à funariis instituit Ignatius. 681.a
Paschasius Broetus, Ignatij socius. 608.f
Veronam tendit. 618.d
Senas. 630.e
Galliæ prouincialis. 639.b
Patauium ingreditur Ignatius. 586.f
Pauli III. Pont. Max. laudes. 617.a
Paulus IIII. Pont. Max. 651.a 687.b
in D. Pauli æde, extra vrbem, nostri solemni professione suæ religionis vota suscipiunt. 636.d
Paupertas voluntaria religionis murus est. 667.a
Paupertatis spiritum profitetur Societas. 543.a
Paupertatis amor summus in Ignatio. 636.f
Peregrinatione probandi nouitij. 529.c
Peregrinationis initium Societati. ibid.
Perfectionis studium. 654.f
Perrigilium armorum quid. 575.c
Petronius Pisaurensis tres germanos fratres ad Societatem perducit. 672.e
Petrus Apostolus Ignatio sanitatem affert. 570.e
Petrus Canisius Germaniæ Prouincialis. 639.b
Petrus Codatius Laudensis nomen dat Societati.

cietati. 638.d
Procurator domus professæ Romæ. 680.f
Petrus Contarenus nobilis Venetus. 614.d
Petrus Faber Allobrox Ignatium primus sequitur. 607.b
aliis socijs præponitur ab Ignatio. 610.f
Theologiam Romæ profitetur. 621.b
in Germaniam ducitur. 635.a
Petrus Faber & Laines rerū spiritualium administri Ennio Verulano Cardinali dati. 630.e
Petrus Mascarenias, Regis Lusitaniæ orator. 631.a
Petrus Ortizius, Cæsaris Legatus Ignatiū & socios ad Pontificem maximum introducit. 616.f
Petrum Fabrum in Germaniā ducit. 635.a
exercitijs spiritualibus ab Ignatio eruditur. 621.c
Petrus Ribandeneria Toletanus. 686.f
Philippus Archintus, Salassiorum Episcopus. 538.e 640.f
Pietatis opera publice per Ignatium instituta. 680.e
Pontifici Romano suā operam defert Ignatius. 621.b
Præpositus Generalis creatur. 635.b
Principum Hispanorum filij quinam in patrimonio succedant. 567.b

Q

QVæsitorum sacra tribunalia. 607.b
Querimonias suorum perbenigne audit Ignatius. 677.c
Quirinus Garzonius Romæ Ignatium & socios tecto recipit. 623.a

R

RAuennæ quid acciderit cuidam ex Ignatij socijs. 616.f
Realdus Columbus egregius Anatomiæ magister. 652.d
Regulas perscribit Ignatius. 629.a
Rodulphus Pius Carpensis Card. Societatis protector. 647.a 684.d
Roma vrbs, totius æquitatis parēs. 527.a
Romam ingreditur Ignatius. 585.c
iterum. 622.f
Romam Patres vniuersi cōueniunt. 623.a
Romæ Faber & Laines sacras litteras profitentur. 621.b
Romæ Confessionis & Eucharistiæ frequens vsus restitutus. 623.b

S

SAlmanticam ad sua prosequenda studia migrat Ignatius. 598.e
Salmanticæ in carcerem conijcitur. 599.c
Scrupulorum molestijs agitatur. 577.b
Seminarium Clericorum in vrbe conditum. 682.d
Senas proficiscuntur Paschasius & Salmeron. 630.e
Septem vrbis templa Ignatius & socij obeunt. 636.d 655.b
Sequana fluuius. 603.a
Simon Roterigius Lusitanus Ignatij socius. 608.f
Bassanum secedit. 618.d
in Indiam destinatus. 631.b
in Lusitaniam proficiscitur. 635.a
item Ferrariam. 619.c
Lusitaniæ prouincialis. 639.b
Bassani grauissima febri correptus. 685.b
Sinæ vltimi. 630.e
Sobrietas moderata animū vegetat. 583.b
Socij pribres Ignatij. 595.b
inconstantes. 612.e
Socij posteriores Parisijs ad Ignatium adiuncti. 607.b
Romæ fictis criminibus circumueniuntur, & absoluuntur. 623.c 640.f
Socij & Ignatius de constituenda Societate deliberant. 628.f
Socij in varia loca Pontificis missu disce-

dunt. 630.d
Societas IESV *vnde dicta.* 620.f
minima ab Ignatio vocatur. ibid.
confirmatur à Paulo III. Pont. Maximo. 634.e
item à Iulio III. 647.a
augetur, & distribuuntur prouinciæ. 639.a
humilitatis & paupertatis spiritum profitetur. 643.a
quibus artibus conseruanda. 644.f
variis locis exercetur. 648.f
Societatis dignitati in posterum prouidet Ignatius. 626.e
Spectaculis publicis adesse nostros non facile permittit. 663.b
Stephanus Baroelius Nouocomensis. 686.f
Stephanus Guia Cantaber. 613.c
Submissio plurimum valet ad conciliandos homines. 635.c
Sudarium sacrum, in oppido Giennio celebratum. 597.b

T

TArusium secedunt Codurius & Hozius. 618.d
Tentatur à dæmone variis artibus Ignatius. 577.b & *seq.*
Tentatione patriæ ac domesticorum nulla fere periculosior. 610.f
Terentium in scholis nostris explicari vetat Ignatius. 667.b
Theodosius frater ex ordine Minorum, à confessionibus Ignatij Romæ. 635.c
Theologiam sacram Ignatius Parisiis aggreditur. 604.d
Timore humano agitatur Ignatius. 592.e
de Trinitate liber Ignatij. 581.a
Trinitatis mysterii Ignatio diuinitus innotescit. ibid.

V

VAletudinarij publici ministeriis probandi nouitij. 629.c
Venetias Ignatius perducitur. 586.f
redit. 586.e
Venetiarum vrbis descriptio. 586.f 587.a
Verba suspensa & ambigua, vti subdola mendacij tegumenta, semper est detestatus Ignatius. 677.c
Veronam contendunt Paschasius & Bobadilla. 618.d
Vertranus Loiola. 567.b
Vicetiam Ignatij socij conueniunt. 618.d
Vicetiam petunt Ignatius, Faber & Laines. 618.d
Vicetinorum liberalitas erga Ignatium & socios. 618.f
Vigilia immoderata vires frangit. 583.b
Vincentius Negosantius Fanensis. 617.c
Virtutis pulchritudo, & vitij fœditas explicatur ab Ignatio. 599.b
Visionibus diuinis illustratur Ignatius. 580.e & *seq.*
Voto se obstringunt Parisiis Ignatius & socij. 609.b 619.c
Votum idem renouant. 609.b
Votũ Ignatij perpetuæ castitatis & paupertatis nuncupatum Venetiis. 617.c
Votis tribus solemnibus quartum addunt nostri. 629.a
Vota suæ religionis nostri in Petri, & Pauli solemni professione suscipiunt. 636.e
Vulgus pluma & folio leuius. 640.e

X

ad XEnodochium publicum diuertit Ignatius. 595.c 611.a
Xenodochij ministeriis probandi nouitij. 629.c

Indicum Finis.

ERRATA ALIQVOT QVAE inter legendum occurrerunt sic corrigito.

Pagina	Linea		
16	11	Lalophos	lege Ialophos
52	3	Vapinum	lege Vaipinum
55	36	Laurentius	lege Laurerius
102	56	Idalcane	lege Idalcanem
188	2	Taro	lege Toro
202	6	Dasaca	lege Dalaca
344	6	ab submissione	lege ac submissione
401	1	crnaes	lege cruces
424	22	IESV	lege IESVS
635	17	Basiniano	lege Bisiniano

Regestum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vvv Xxx Yyy Zzz.

AAaa BBbb CCcc DDdd EEee FFff GGgg HHhh IIii KKkk LLll MMmm NNnn OOoo PPpp QQqq RRrr SSss TTtt. & ă ĕ ĭ ŏ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca